

A
2
12

A 12

2 400 40
Marta
MADE IN SPAIN

De Cedejo de la Compt. de Geny de Gran. 33.º

ALPHONSI

TOSTATI

HISPANI.

EPISCOPI AVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,

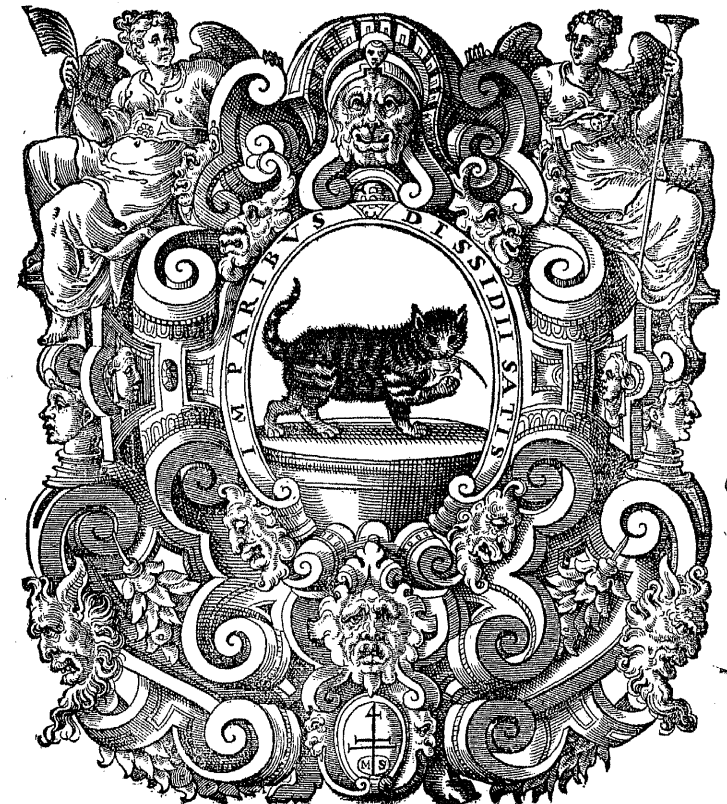
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Secundam Partem I. REGVM:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

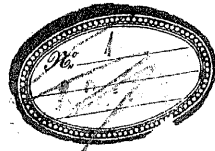
*Por comission de los S. y ngr. S.
dores correji este libro confor-
me al ex purgatorio desta
año de 1632. en parada
29 de Abril. 1632 - -*

Al. de medrano

VENETIIS. M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres

De Collegio de la Compañia de Jesus de Granada 530 R. 1054

ALPHONSI TOSTATI

HISPANI.

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,

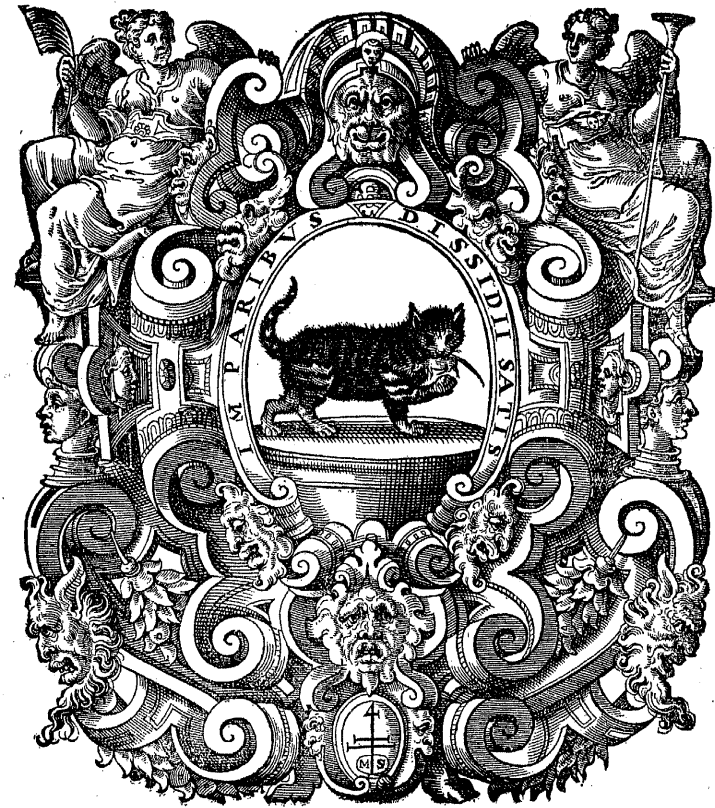
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Secundam Partem I. REGVM:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

*Por comision de los señores y nobres
dores corrigi este libro confor-
me al expurgatorio desta
año de 1632. en granada
29 de Abril. 1632.*

Al. de medrano

A
52
12

412

VENETIIS. M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Selsam, fratres

ALPHONSI TOSTATI

Episcopi Abulensis.

COMMENTARIORVM IN PRIMVM LIBRVM REGVM

Pars Secunda.

CAPITVLVM XV.

1. q. 1. cap. Dominus
8. q. 1. ca. audacter.
supra eo.
10.
Exo. 17.
1. q. 4. c. ec-
clesia. §.
item pec-
cato ci-
uium.

2. q. 7. cap. nos. §. ite-
cum Ba-
lam. 24. q.
3. in prin-
cipio.

De trans-
gressione
Saulis in
bello con-
tra Ama-
lec.

HT dixit Samuel ad Saul. **A**
Me misit Dominus, vt
vngerem te in Regem su-
per populum eius Israel:
nunc ergo audi vocem
Domini. Hæc dicit Do-
minus exercituum: Recensui quæcunque
fecit Amalec Israeli, quomodo restitit ei in
via, cum ascenderet de Ægypto. Nunc er-
go vade, & percute Amalec, & demolire
vniuersa eius: non parcas ei, & non concu-
piscas ex rebus ipsius aliquid: sed interfice a
viro vsq; ad mulierẽ, & paruulũ, atq; lacten-
tẽ; bouem, & ouẽ; camelum, & asinum.

DICTO in præcedentibus de bello Saulis contra
Philistinim, hic agitur de transgressione eius in bel-
lo contra Amalec. Fuit autem ista transgressio par-
tim ex iactantia, vt quidam volunt, scilicet, quia re-
seruauit Regem Amalec viuẽtem ad triumphum
suum, vt sciretur, qd ipse habebat quẽdam Regẽ vin-
ctum in potestate sua. Vel transgressus est ex miseri-
cordia quadam circa eum. Ex cupiditate quoq; præ-
uaticatus est in quantum reseruauit optima quæque
terre Amalec. Et diuidit in duo, quia primo poni-
tur mādati diuini denunciatio: secundo eiusdem
transgressio ibi. *Et apprehendit Agag.* Prima in duas,
quia primo ponitur iussio: secundo aliqualis execu-
tio ibi. *Præcepit itaque.*

An que habentur hic, habeant ordinem ad præcedentiã.
Quæstio 1.
CIRCA primum quæret aliquis, an ea, quæ di-
Alph. Tost. super 1. Reg.

cuntur hic, habeant consequentem ordinem ad
præcedentiã, vel sit aliqua transmutatio.
Respondendum est, qd ea, quæ dicuntur hic de
bello contra Amalec, non possunt habere ordinem
posterioritatis, vel prioritatis ad ea, quæ ponuntur
supra immediatẽ. Nam in c. præcedenti ab illo lo-
co: At Saul confirmato Regno: non describitur ali-
qua specialis hystoria Saulis, sed quædam collectio
breuis omnium gestorũ Saulis, & cognationis eius,
& omnium quæ ad eum pertinent: ideo nihil de ge-
stis Saulis potest continuari illi, tanquam habens or-
dinem præcessionis, vel posterioritatis, quia nihil an-
te illud est, nec post illud; cū ibi contineantur om-
nia gesta Saulis in summa: fit tamen cõtinuatio ad
id; quod habetur in toto c. præcedenti ante locum
illum, in quo descriptum est bellum quoddam, qd
habuit Saul contra Philistinim. Et dicendum qd istud
quod habetur hic de bello Amalec fuit post illud:
nam post confirmationem Regni Saulis nõ habuit
aliquod bellũ ante illud. Nã immediatẽ vt confirmatus
est in Regem, supra c. 11. & 12. in cepit colligere exer-
citum, & accepit tria millia virorum, supra cap. 13.
Põsultq; mille viros cū Ionatha in Gabaa: ipse au-
tem retinuit sibi duo millia in Bethel; Ionathas ve-
rõ pugnavit contra stationem Philistinorum, quæ
erat in Gabaa, supra c. 27. Ex quo Philistini congre-
gati sunt contra Israel, & factum est bellum, qd ha-
betur præcedenti. c. Non ergo fuit aliquod bellum
Saulis ante illud post confirmationem Regni: istud
verõ quod fuit contra Amalec, necesse est, qd post il-
lud fuẽrit: deinde autem dubitabatur, an istud bel-
lum fuẽrit immediatẽ post illud bellum contra Phi-
listinos, vel intercidit magnum tempus. Dicẽdum
est, qd non potest patere: satis tamen credendũ est,
qd non interciderit magnum tempus: quia Deus re-
seruabat istud pro Saule: nam prænunciatum fue-
rat Nu. c. 24. de Saule, quomodo pugnaturus eẽt cõ-
tra

tra regem Agag, cum dicitur: Tolletr propter Agag rex eius, & auferetur regnum illius: ideo verifimile est, quod in principio regni sui hoc ei comiserit, cum adhuc grat^o erat ei. Et dixit Samuel ad Saul. De^o volebat, qd dederetur Amalecite, sicut per Moy sen iustum fuerat, & ad hoc parauerat Saulem; ideo iussit Samueli, qd diceret Sauli, qd iret cōtra Amalec.

Samuel suadere vult Sauli, vt pugnet cōtra Amalecitas

Me misit dominus, vt ungerem te in regem super populum eius Israel. Samuel volens hic persuadere Sauli, qd iret cōtra Amalecitas obediens pcepto Domini, denunciat ei beneficium, quod Deus egerat illi. scilicet qd constituerat eum in regem, vt per hoc fleteret ipsum ad executionem diuini mandati: sic enim Deus con fucuerat fletere Iudaeos ad obseruationem legum suarum: nam cum essent in monte Sinai, & vellet eis dare legem, dixit: Vos ipsi vidistis, quae fecerim Aegyptiis, & quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumerim mihi: si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: vt patet Exo. 19. c. Item ista commemoratio regni collati persuadebat alio modo. s. Deus unxerat Saulem in regem ad hoc, qd erueret Israelitas de manu hostium, sicut constat supra cap. 10. f. Ecce unxit te Deus super haec reditatem suam in principem, & liberabis populū eius de manu inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt: incumbere ergo Sauli ex necessitate suscepti regni pugnare contra hostes Israel: Sed Amalecite erant hostes Israel decreto Dei, ergo debebat pugnare contra illos. Nūc ergo audi vocem Domini, i. qd Deus fecit te regem, audi pceptū eius, & exequere. Alij dicunt: Nunc audi vocem Domini, i. quamquam ante hoc non audisti vocem Domini; tamen saltem nunc audi, s. fuerat pceptum Sauli, quod nō immolaret quousque descenderet Samuel in Galgalam post septem dies: immolauit ramē ante hoc: vnde Deus iratus est propter transgressionem pcepti: dicit ergo hic Samuel: Nūc audi vocem Domini, id est, saltem nunc audi. Hec dicit Dominus exercituum. Samuel erat missus a Deo, ideo refert hic qd Deus ei dixerit. Vocatur autem hic Dominus exercituum, quod attinet ad praesens, quia Samuel loquebatur hic Sauli de exercitu, & quia forte putaret durum esse pugnare contra omnes Amalecitas timeret. Dixit ergo Samuel, qd Deus erat Dominus exercituum, id est, potens in exercitibus, scilicet, quod posset ei dare victoriam de Amalec. Recensui quaecumque fecit Amalec Israel. Ista sunt verba Dei, id est, ego recordatus sum, & recogitavi apud me omnia mala, quae fecit Amalec Israel: ideo volo, qd percussas illū, vsquequo deleatur. Quomodo restitit ei in via, cum ascenderet de Aegypto. s. Amalecite pugnauerunt contra Israelitas in via, scilicet in deserto, cum ascenderent de Aegypto nihil facientibus Israelitis. Sciē dum autem, quod Amalecite pugnauerunt cōtra Israel in deserto: primò parum post transitum maris rubri in mansione, quae vocatur Raphidim. Nā ex insidijs venit, & percussit illos, qui erant in extremitate exercitus, qui fatigati recederant, volebatq; irruere super reliquum castrorum: Moyses verò misit Iosue cum viris belli contra Amalec, & percussus est, atque fugatus a facie Israel: Exod. cap. 17. iterum autem pugnauit Amalec cōtra Israel. Fuerat enim primum bellum in primo anno ab exitu de Aegypto circa finem mensis secundi. Secundo autem pugnauit in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto, & ibi simul Amalecites, & Cananæus pugnauerunt contra Israel, ut patet Numeri 14. c. propter hoc autē, quia iniuste nimis Amalecite læserunt Israelitas, Deus iussit, qd haberet

Amalec quoties, & quā pugnauit cōtra Israelitas.

eum eis inimicitias perpetuas promittens, qd ipse deleteret eos, Exo. cap. 17. scilicet: Dixit Dominus ad Moysen: scribe hoc ob monumentum in libro, & trade in auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec de sub caelo. Moyses quoque pauloante, quā moreretur, valde commendauit Israelitis, qd pugnarent contra Amalec: ita Deuter. cap. 26. scilicet: Memēto quid fecerit tibi Amalec in via quādo egrediebaris ex Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassī redebant ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus, & non timuerit Deum: cum ergo Deus dederit tibi requiem in terram, quam pollicitus est, delēbis nomen eius sub caelo: caue ne obliuiscaris.

Quare Deus non iussit Chananeum deleri sicut Amalecitas, ipse enim etiam pugnauit contra Israel. Quæstio II.

QVAERET aliquis, cū Deus iusserit hic deleri Amalecitas, quia resisterant Israel, quare non iussit deleri Chananeū regē Arad, quia ēt ille pugnauit contra Israel: simul. n. Amalecite, & Chananeū percusserūt Israelitas in Cadesbarne, vt patet Num. cap. 14. Aliquis respondebit, quod Deus iussit hic de Amalecitis, & non de Chananeis, quia magis peccauerunt Amalecite, eo quod ipsi primò pugnauerūt contra Israel, quā omnes aliæ gentes, & in hoc dederunt occasionem ceteris gentibus pugnandi contra Israel: vnde Deus nimis comminatur eis, quia ipsi primò pugnarunt, vt patet Nu. cap. 24. scilicet: Principiū gētium Amalec cuius extrema perdentur, i. prima de gentibus, qd pugnauit cōtra Israel fuit Amalec, ideo extrema eius perdentur. i. ad vltimum ipse peribit. Sed ista ratio non stat, nā qd aliquid mereretur Amalec super alias gentes, quia primò pugnauit, non tamen tantū, vt ipse penitus periret, & aliæ gentes non. Alij respondent aliter, s. qd Amalec iussus est deleri totaliter, quia magis peccauit. s. eo qd Amalecite pugnauerūt bis cōtra Israel, Chananeū autem pugnauerūt semel. Sed hoc non stat, quia sicut Amalecite bis pugnauerunt, ita & Chananeū regis Arad: primò. n. isti Chananeū pugnauerunt contra Israel in Cadesbarne, quando ipsi, & Amalecite simul pugnauerunt: Nu. c. 14. Secundo pugnauerūt Chananeū contra Israel anno 40. ab exitu de Aegypto apud terram Edom, & vicerunt eos, atque ceperunt prædam de Israel: ergo vtrique equaliter pugnauerūt cōtra Israel, & merebātur equaliter deleri. Sed dicendum, qd ista qd fundatur super ignorantiam veri, præsupponit. n. qd Amalecite deleri fuerint, & non Chananeū. Sed falsum est, quia primò deleri sunt Chananeū: licet Deus non iusserit illos deleri: nam cum anno 40. ab exitu de Aegypto pugnauerit Chananeū rex Arad contra Israel, & ceperit prædā, Israel voto se obligās Deo, ait: si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius: exaudiuitq; Dominus preces Israel, & tradidit Chananeū, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius, & sic Chananeū regis Arad finē acceperūt anno 40. ab exitu de Aegypto. Nūc ergo solū iussit Deus deleri Amalecitas. De hoc Nu. c. 21.

Quare Deus iussit tantam penam infligi Amalecitis, cum parum peccassent contra Israel. Quæst. III.

QVAERETVR vltorius, quare Deus iussit tantam penam infligi Amalecitis, cum parū peccassent: nā aliæ gentes pugnauerūt sepius cōtra Israel, sicut Philistinii, Moabite, Ammonite, Idumæi: nullā tñ harū gentiū iussit Deus penitus deleri. Alijs rōdebit, qd hoc erat, qd Moabite, Ammonite, Idumæi erant

erant cognati Israelitarū. s. oēs de stirpe Abrahæ, & Loth Jobrini sui: vñ pp hoc in introitu terræ Chanaan cū Israelite transirent apud terrā Edom, Ammon, & Moab iussit Deus, qd nequaquā pugnaret cōtra illos: eo qd nō daret quicquid eis de terra illorū pp Abrahā, & Loth, vt patet Deu. c. 2. Amalecite aut nō pertinebant ad hanc stirpē, iō iussit eos deleri. Dicendum qd nō stat, quia tñ pertinebāt Amalecite ad stirpē Abrahæ sicut Idumæi, qd Idumæi erāt filij Esau, qui vocatur Edom, & habitauit in terra illa, quæ nunc vocatur Idumæa, vt patet Gen. 36. Amalecite autē descenderūt a quodam nepote Esau: nā genuit Esau Eliphaz, Eliphaz autē genuit Amalec, ita Gen. 36. cap. & sic Amalecite, & Idumæi eadē gens sunt, sed Amalecite sunt proprie tanquam quædam pars Idumæorum, quod etiam satis apparet, quia terra Amalecitarum erat apud terrā Idumæorum, & nulla videbatur esse media inter eas: amibæ autem erant ex parte meridiana Israel. De terra Edom patet Num. cap. 34. De terra Amalec patet infra in litera, & infra 30. c. vbi dicitur, quod Amalecite irruerunt super ciuitatem Sicelec, quæ erat in terra Chanaan ex parte Australi, ergo nō stat ista ratio. Itē dato, quod non essent Amalecite cognati Abrahæ sicut Idumæi, Ammonite, & Moabite: tamen etiam ratio nō stat, quia Philistini pugnauerunt sepius contra terram Israel, quā aliæ gentes: tamen Deus non iubebat Philistinos deleri. Respondendum est de Chananeis, & Philistinis anteq̄ qd boni, vel mali facerent Israelitis Deus iusserat, qd occiderent eos: nō relinquentes eis ex viuis, aut foeminam, paruulum, aut senem Deuter. c. 20. imò comminatus est, quod si Israelite non occiderent omnes istos, euenirent eis multa mala, sicut apparet Num. c. 33. & Iosue 23. scilicet, Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ, qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus: & aduerfabuntur vobis in terra habitationis vestræ, & quicquid illis facere cogitauerāt, vobis faciam: Israelite tamen multos Chananeorum reliquerunt viuentes cupiditate tributorum. Nam fecerunt eos sibi tributarios: Iosue 16. & Iud. c. 1. Ideo propter istud demeritum Israelitarū Deus permittit, quod manerent illi Chananeū ad aduersandum eis, vt Iudi. 3. c. Et sic non iubebat eos deleri, quia erant instrumenta diuine iustitiæ cōtra Israel. Sed tūc dicit, qd de Moabitis, Ammonitis, & Idumæis, quos Deus nō iusserat occidi a principio, nec postquam sepe pugnassent contra Israel? Respōdebit aliquis, quod hoc fiebat, quia isti morabantur in circuitu Israel, & Deus volebat illos referuare; vt essent flagella contra Israel, quando peccaret, sicut referuauit alias gentes. Iudi. c. 2. & 3. Sed hoc non stat, quia eodem modo Amalecite erant coniuncti terræ Israel in latere Meridiano eius, & aliquando faciebant impetū in terrā Israel, sicut quādo irruerunt in vrbem Sicileg, & duxerunt inde captiuas vxores David, infra cap. 29. & 30. Respondendum est ergo, quod nos non possumus assignare causam, quare Deus magis iusserit puniri sic Amalecitas, quā alias gentes: constat enim quod omnes aliæ gentes, quæ erant in circuitu Israel, merebantur ita puniri, sicut Amalecite quantum ad mala, quæ fecerant Israelitis: Deus tamen aliquando quosdam peccatores puniit, alios autem æqualiter, aut magnos peccatores impunitos referuat, sicut quotidie apparet, quia ad aliud tempus eorum poenæ sequestratae sunt: forte autem potest dici, qd Amalecite ex aliqua alia causa meruerant valde puniri, ideo quamquam propter mala, quæ fecerant, & Alph. Toit. super 1. Regum.

erant cognati Israelitarū. s. oēs de stirpe Abrahæ, & Loth Jobrini sui: vñ pp hoc in introitu terræ Chanaan cū Israelite transirent apud terrā Edom, Ammon, & Moab iussit Deus, qd nequaquā pugnaret cōtra illos: eo qd nō daret quicquid eis de terra illorū pp Abrahā, & Loth, vt patet Deu. c. 2. Amalecite aut nō pertinebant ad hanc stirpē, iō iussit eos deleri. Dicendum qd nō stat, quia tñ pertinebāt Amalecite ad stirpē Abrahæ sicut Idumæi, qd Idumæi erāt filij Esau, qui vocatur Edom, & habitauit in terra illa, quæ nunc vocatur Idumæa, vt patet Gen. 36. Amalecite autē descenderūt a quodam nepote Esau: nā genuit Esau Eliphaz, Eliphaz autē genuit Amalec, ita Gen. 36. cap. & sic Amalecite, & Idumæi eadē gens sunt, sed Amalecite sunt proprie tanquam quædam pars Idumæorum, quod etiam satis apparet, quia terra Amalecitarum erat apud terrā Idumæorum, & nulla videbatur esse media inter eas: amibæ autem erant ex parte meridiana Israel. De terra Edom patet Num. cap. 34. De terra Amalec patet infra in litera, & infra 30. c. vbi dicitur, quod Amalecite irruerunt super ciuitatem Sicelec, quæ erat in terra Chanaan ex parte Australi, ergo nō stat ista ratio. Itē dato, quod non essent Amalecite cognati Abrahæ sicut Idumæi, Ammonite, & Moabite: tamen etiam ratio nō stat, quia Philistini pugnauerunt sepius contra terram Israel, quā aliæ gentes: tamen Deus non iubebat Philistinos deleri. Respondendum est de Chananeis, & Philistinis anteq̄ qd boni, vel mali facerent Israelitis Deus iusserat, qd occiderent eos: nō relinquentes eis ex viuis, aut foeminam, paruulum, aut senem Deuter. c. 20. imò comminatus est, quod si Israelite non occiderent omnes istos, euenirent eis multa mala, sicut apparet Num. c. 33. & Iosue 23. scilicet, Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ, qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus: & aduerfabuntur vobis in terra habitationis vestræ, & quicquid illis facere cogitauerāt, vobis faciam: Israelite tamen multos Chananeorum reliquerunt viuentes cupiditate tributorum. Nam fecerunt eos sibi tributarios: Iosue 16. & Iud. c. 1. Ideo propter istud demeritum Israelitarū Deus permittit, quod manerent illi Chananeū ad aduersandum eis, vt Iudi. 3. c. Et sic non iubebat eos deleri, quia erant instrumenta diuine iustitiæ cōtra Israel. Sed tūc dicit, qd de Moabitis, Ammonitis, & Idumæis, quos Deus nō iusserat occidi a principio, nec postquam sepe pugnassent contra Israel? Respōdebit aliquis, quod hoc fiebat, quia isti morabantur in circuitu Israel, & Deus volebat illos referuare; vt essent flagella contra Israel, quando peccaret, sicut referuauit alias gentes. Iudi. c. 2. & 3. Sed hoc non stat, quia eodem modo Amalecite erant coniuncti terræ Israel in latere Meridiano eius, & aliquando faciebant impetū in terrā Israel, sicut quādo irruerunt in vrbem Sicileg, & duxerunt inde captiuas vxores David, infra cap. 29. & 30. Respondendum est ergo, quod nos non possumus assignare causam, quare Deus magis iusserit puniri sic Amalecitas, quā alias gentes: constat enim quod omnes aliæ gentes, quæ erant in circuitu Israel, merebantur ita puniri, sicut Amalecite quantum ad mala, quæ fecerant Israelitis: Deus tamen aliquando quosdam peccatores puniit, alios autem æqualiter, aut magnos peccatores impunitos referuat, sicut quotidie apparet, quia ad aliud tempus eorum poenæ sequestratae sunt: forte autem potest dici, qd Amalecite ex aliqua alia causa meruerant valde puniri, ideo quamquam propter mala, quæ fecerant, & Alph. Toit. super 1. Regum.

erant cognati Israelitarū. s. oēs de stirpe Abrahæ, & Loth Jobrini sui: vñ pp hoc in introitu terræ Chanaan cū Israelite transirent apud terrā Edom, Ammon, & Moab iussit Deus, qd nequaquā pugnaret cōtra illos: eo qd nō daret quicquid eis de terra illorū pp Abrahā, & Loth, vt patet Deu. c. 2. Amalecite aut nō pertinebant ad hanc stirpē, iō iussit eos deleri. Dicendum qd nō stat, quia tñ pertinebāt Amalecite ad stirpē Abrahæ sicut Idumæi, qd Idumæi erāt filij Esau, qui vocatur Edom, & habitauit in terra illa, quæ nunc vocatur Idumæa, vt patet Gen. 36. Amalecite autē descenderūt a quodam nepote Esau: nā genuit Esau Eliphaz, Eliphaz autē genuit Amalec, ita Gen. 36. cap. & sic Amalecite, & Idumæi eadē gens sunt, sed Amalecite sunt proprie tanquam quædam pars Idumæorum, quod etiam satis apparet, quia terra Amalecitarum erat apud terrā Idumæorum, & nulla videbatur esse media inter eas: amibæ autem erant ex parte meridiana Israel. De terra Edom patet Num. cap. 34. De terra Amalec patet infra in litera, & infra 30. c. vbi dicitur, quod Amalecite irruerunt super ciuitatem Sicelec, quæ erat in terra Chanaan ex parte Australi, ergo nō stat ista ratio. Itē dato, quod non essent Amalecite cognati Abrahæ sicut Idumæi, Ammonite, & Moabite: tamen etiam ratio nō stat, quia Philistini pugnauerunt sepius contra terram Israel, quā aliæ gentes: tamen Deus non iubebat Philistinos deleri. Respondendum est de Chananeis, & Philistinis anteq̄ qd boni, vel mali facerent Israelitis Deus iusserat, qd occiderent eos: nō relinquentes eis ex viuis, aut foeminam, paruulum, aut senem Deuter. c. 20. imò comminatus est, quod si Israelite non occiderent omnes istos, euenirent eis multa mala, sicut apparet Num. c. 33. & Iosue 23. scilicet, Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ, qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus: & aduerfabuntur vobis in terra habitationis vestræ, & quicquid illis facere cogitauerāt, vobis faciam: Israelite tamen multos Chananeorum reliquerunt viuentes cupiditate tributorum. Nam fecerunt eos sibi tributarios: Iosue 16. & Iud. c. 1. Ideo propter istud demeritum Israelitarū Deus permittit, quod manerent illi Chananeū ad aduersandum eis, vt Iudi. 3. c. Et sic non iubebat eos deleri, quia erant instrumenta diuine iustitiæ cōtra Israel. Sed tūc dicit, qd de Moabitis, Ammonitis, & Idumæis, quos Deus nō iusserat occidi a principio, nec postquam sepe pugnassent contra Israel? Respōdebit aliquis, quod hoc fiebat, quia isti morabantur in circuitu Israel, & Deus volebat illos referuare; vt essent flagella contra Israel, quando peccaret, sicut referuauit alias gentes. Iudi. c. 2. & 3. Sed hoc non stat, quia eodem modo Amalecite erant coniuncti terræ Israel in latere Meridiano eius, & aliquando faciebant impetū in terrā Israel, sicut quādo irruerunt in vrbem Sicileg, & duxerunt inde captiuas vxores David, infra cap. 29. & 30. Respondendum est ergo, quod nos non possumus assignare causam, quare Deus magis iusserit puniri sic Amalecitas, quā alias gentes: constat enim quod omnes aliæ gentes, quæ erant in circuitu Israel, merebantur ita puniri, sicut Amalecite quantum ad mala, quæ fecerant Israelitis: Deus tamen aliquando quosdam peccatores puniit, alios autem æqualiter, aut magnos peccatores impunitos referuat, sicut quotidie apparet, quia ad aliud tempus eorum poenæ sequestratae sunt: forte autem potest dici, qd Amalecite ex aliqua alia causa meruerant valde puniri, ideo quamquam propter mala, quæ fecerant, & Alph. Toit. super 1. Regum.

Rf. auct.

riunt Israelitis non mereretur ita cito deleri, tamen deleri sunt propter alia peccata. Nunc vade, & percutite Amalec. occide omnes Amalecitas nulli parcendo. Et demolire vniuersa eius, id est delere omnia, quæ continent ad Amalec, scilicet non solum homines, sed etiam pecora, & vrbes, & quaecumque supellestilia, ita vt non maneret aliqua memoria: nā si delerent viri, & manerent vrbes, vel aliqd de Amalec: iam saltem in illo conseruaret memoria Amalec.

An Saul occiderit omnes Amalecitas præter Regem. Quæstio IIII.

QVAERET aliquis, an Saul istud fecerit. Nec aliquis putet, qd quæramus an Saul compleuerit totum pceptum Domini, quia manifestū est, qd non compleuit, vt apparet ex litera, cum Deus iusserit omnia consumi, quæ pertinebant ad Amalec; Saul tamen referuauit pecora, & vestes, & omnia bona, quæ reperit in terra Amalec, infra in litera, sed quærimus an occiderit omnes viros Amalec, præter regem. Aliquis dicit, quod sic, quia dicitur infra in litera, & apprehendit Agag regē Amalec viuum: omne autem vulgus interfecit in ore gladij. In contrarium videtur, quod manserint aliqui Amalecite; quia quando mortuus fuit Saul in bello, venit quidam vir ad Danid, qui dixit qd occidisset Saulem, & ait: Amalecites sum, infra 2. lib. cap. 1. Respondendum est, quod Saul deleuit omnes viros Amalec, scilicet, qd ipse egit quātum potuit, vt omnes deleteret, nec quemquam iponte referuauit præter Agag regem Amalec: multi tamen effugerunt strages illas in terram aliam, & postea redierunt ad terram Amalec habitantes vbi primò. Vnde in breui factus est magnus populus ita, vt videretur nullam vnquam cladem fuisse infligam Amalecitis: nam & tempore Saulis pauloante mortem eius Amalecite erant iam magnus populus, & irridentes faciebāt prædas in terra Chanaan: sic enim fuit cū pugnauit Saul contra Philistinos, & mortuus est: ipso enim tempore irruerūt Amalecite in Siceleg, quæ erat ciuitas terræ Chanaan, & succurrerunt eam ducentes magnam prædam, infra cap. 29. & 30. vnde ex litera colligitur ibi, quod magnus exercitus erat Amalecitarum: sic etiam fuit de Madianitis: nam iussit Deus Moysi, quod deleteret terrā Madian: ipse autem misit illuc exercitum: & dicitur quod occiderunt omnes viros terræ Madian. Num. cap. 31. Et tamen postea in breui Madian factus est magnus populus, eo quod ibi erant multi, qui fugerunt de bello, & postea redierunt in terrā illam: vnde postea Madianite dominati sunt 7. annis Israelitarum: Iudi. cap. 6. & veniebat quolibet anno exercitus magn^o de terra Madian super Israelitas: Iudi. 6. & 7. Cum autem dicitur, quod interfecit Saul omne vulgus in ore gladij, intelligēdum est de omni vulgo, quod non effugit: multi namque de bello fugerunt, sicut ait Iosephus, & quia neminem eorum iponte Saul seruauit, sicut seruauerat regem Agag, dicitur occidisse omnes Amalecitas.

An Israelite tenebantur iterum conari destruere nomen Amalecitarum. Quæst. V.

QVAERETVR vltorius, cū hac vice non fuerit deletū nomen Amalec de sub caelo, an debuerint Israelite iterum dare operam, vt deleterent illud: Videtur autem quod sic, quia pceptum Dei exactissimè implendum est: sed ipse iusserat per Moysen, quod deleteretur nomen Amalec sub caelo: Deut. c. 25. Deus quoq; ante illud pnuiciauerat Exo. Pars Secunda. A 2 cap. 17.

An Israelite tenebantur iterum conari destruere no

men Amalecitarum c. 17. ideo cum nunc non fuerit cōpletum, vñ q̄ debuit postea qcquam fieri ad complendū. In cōtrarium vñ, quia postea nunquam Deus iussit hoc cōpleri: si tñ adhuc illud caderet sub p̄cepto, sicut a principio cadebat, Deus illud iussisset: ergo iam nō manebat necessitas illud implendi. Respondendū est, q̄ aut hic quæritur quantum ad deletionē eorū, quæ ex prima vicenō fuerunt deleta, scilicet ouīū, & vestium, & reliquorum, quæ adducta sunt de terra Amalec: aut agitur de hoc q̄ Israelitæ iterum redirent contra Amalecitas, vt eos, quos prima vice bello fugientes capere non potuerunt, occiderent. Quantum ad primum dicendum, q̄ Israelitæ debebant complere mandatū Domini, quod fuerat cōpletū, s. q̄ omnes vestes, & omnia pecora, quæ duxerant de terra Amalec consumerent, quod patet ex eo, quod fecit Samuel: nam Saul referuauerat regē Agag viuente: fecit autem Samuel illum coram se adduci, & diuisit in frustra, vt infra in litera. Et hoc quia non fuerat impletum p̄ceptum Domini in illo: ita ergo cum in ceteris, quæ ducta fuerat de terra Amalec, non fuisset impletum p̄ceptum, debebat tunc impleri, s. vt omnia destruerentur per ignē, vel aliā, & pecora cōderentur, ita vt nihil maneret ad hominum vtilitates. Si autem quæretur, an deberet impleri p̄ceptum Domini quantum ad hoc, q̄ Israelitæ iterum redirent ad terram Amalec, & delerent eos, qui priori bello occisi non fuerunt. Respondendum q̄ non: nam post hoc vixit Saul, & Amalecitas erāt iam in magna multitudine: non iussit tñ, q̄ rediret ad occidendum illos: sed adhuc de Saule, q̄ non redierit non est admirabile; quia iam ipse displicuerat Deo, & Deus eū penitus abiecerat, ideo nihil ei iuberet. De Dauid tñ est mirabile, cum esset ipse vir valde deicola, & acceptus illi, quare Deo non iussit, vt iret ad delendū Amalecitas, si fortē ad huc mandatū Dei obligaret. Etiam dato q̄ Deus nō iuberet, si Dauid crederet, q̄ adhuc obligaret illud p̄ceptum, ipse per se expletet: nunquā tñ pugnavit contra Amalecitas, nisi cū diripuerunt vxores eius, & tunc non ex hac causa, sed pp̄ prædam. Item apparet hoc, quia Israelitæ hac vice diligenter egerunt, vt occiderent omnes Amalecitas: nec quantum ad hoc quicquam peccauerunt, sed solum in referuanda præda, & in rege Agag, ideo quantum ad istud cū iam satisfecissent voluntati Dei, non tenebantur redire iterum pugnaturi. Itē quia si Deus voluisset, q̄ omnes Amalecitas perirent, eū bello diligenter fecerint, vt illos occiderent, tradidisset omnes in manus eorum. multi tamen fugerunt, q̄ sine Dei voluntate, & providentia fugere non poterant: ergo cum ipse voluerit illos seruare, non tenebantur Israelitæ redire ad occidendum eos. Itē patet hoc per simile: nam Deus iussit per Moysen deleri omne genus Madianitarum: & Israelitæ diligenter egerunt omnes occidendo: Nu. c. 31. Et tamen multi fugerant de bello, qui postea redeuntes fecerunt magnū populum, sicut prius: Deus tñ nunquā postea mandauit, q̄ residui de Madianitis occiderentur: nec est Iosue, qui fuit vir bonus, aut Phinees filius Eleazari, qui pugnaverat primō contra eos curauerunt denuo pugnare contra Madianitas: si tamen intelligerent, q̄ adhuc maneret p̄ceptum pugnavissent. Item patet hoc efficacius, quia si istud p̄ceptum intelligeretur, scilicet q̄ Israelitæ nullū omnino de terra Amalec viuente dimitterent, & quos in vno bello non ceperant in alio occiderent, sequeretur impossibile eis: nā sicut in primo bello, cū diligenter pugnavissent Israelitæ, multi tamē de Amalecitis effugerunt, ita etiam in secundo fieret, & in

F tertio, & in omnibus: vnde daretur sic, q̄ nunquā quiescēdū erat. Israelitis a bello, & hoc solum propter Amalec. Sed istud est valde incōueniens, ergo nō obligabat, & propter hoc nemo de Israelitis curauit postea bellum agere contra Amalec. Et quāq̄ aliqui de Amalecitis essent interdū inter Israelitas, non occidebant eos, nisi alia causa superesset: sic patet de illo viro, qui iuit ad Dauid, & dixit: Amalecites ego sum: Dauid tamen non occidit illū propter hoc, sed quia confessus est, q̄ occiderat Saulē, infra 2. lib. c. 1. *Non parcas ei i. nō parcas Amalecitis dimitte aliquos eorum pp̄ misericordiam.* Hoc dictū est Sauli, ne postea haberet occasionem excusandi se, si dimississet aliquos de Amalecitis, dicens, q̄ miserat propter misericordiam. *Nec concupiscas ex ipsis aliquid.* i. non moueat te cupiditas eorum, quæ videtur in terra Amalec: sed omnia consume. Fuerunt autem hæc, quia Saul poterat moueri ad non implendum p̄ceptum Domini propter duo, scilicet propter misericordiam, & propter cupiditatem: propter misericordiam quidē, quia miseretur tantæ multitudini Amalecitarum: & potissime infantibus & mulieribus: & propter hoc referuaret eos: & contra hoc dictum est, ne parcas. i. nulli propter ætatē, vel sexum, aut quācunque occasionem desistas occidere: secundo poterat propter cupiditatem peccare, scilicet, quia videret multa præciosa in terra Amalec: & volens illa sibi referuare peccaret: ideo dictū est, ne concupiscas aliquid ex eis. *Sed interfice a viro vsque ad mulierem.* i. nulli parcas, sed tam viros, q̄ feminas occide: hoc expressum est, quia non est de lege belli, q̄ femine occidantur, cum ipse arma non capiunt; ideo postea Saul existimare solos viros occidendos. Dictum est ergo, q̄ feminas etiam occideret, ne quisquam maneret de stirpe Amalec.

Quare Deus iussit occidi feminas Amalecitarum, cum esset contra legem bellorum. Quæst. V I.

QVAERET aliquis, quare Deus iussit hic occidi feminas: hoc enim est contra omnem legem bellorū, quam imposuerat Deus Hebræis: nam Deut. c. 20. dicitur q̄, quando Israelitæ pugnarent contra aliquam gentem, quæ non esset de terra Chanaan, primō debent offerre vrbibus illius pacem, & si reciperent debebant seruire Israelitis sub tributo: si autem non reciperent, sed bello caperetur ciuitas, debebant occidi omnes viri præter paruulos: ipsi autem paruuli cum feminis, & iumentis referuabantur. Si verō esset pugna contra aliquos habitantes in terra Chanaan, debebant oēs occidere tam viros, q̄ feminas: sed Amalecitas nō erant de terra Chanaan, ergo non debebant occidere Israelitæ feminas eorum. Aliquis respondebit, q̄ Deus iussit occidi etiam feminas, quia fortē per illas euenerat aliquid de peccato, propter quod occidebantur Amalecitas: sicut factum est in bello contra Madian. Nam cum iussisset Deus deleri Madianitas, Israelitæ occiderunt solos viros, putantes non esse de lege belli feminas occidi: postea tamen Moyses increpuit eos, quod referuassent feminas dicens, q̄ per illas euenerat malum: Num. c. 31. ita ergo poterat esse hic, scilicet q̄ per feminas euenisset aliquid huius peccati, ideo debebant occidi. Rūdendū est, q̄ hoc non stat: nā in bello cōtra Madian fuit sp̄alis rō, q̄ femine occiderentur: nā p̄ ipsas totum peccatum euenerat, s. quia ipse seduxerant Israelē allicientes viros ad sacrificia Deorū suorū propter blanditias meretricias, & Deus iratus est q̄

Deter. Au cto.

tra Israel, & occidit multos: Num. c. 25. Hoc autem A expressit Moyses cum increpuit eos, qui reliquerant feminas, dicens: Cur feminas referuastis? nonne ite sunt, quæ deceptorōt filios Israel ad suggestionem Balaam, & prauaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor? Vnde percussus est populus: Nunc autem femine nihil peccauerant, quia peccatum Amalecitarum contra Israel fuit, q̄ pugnaverunt bis contra eos, femine tamen nunquā pugnant. Iussit tamen Deus, q̄ femine occiderentur, quia volebat, vt non maneret memoria Amalec: si tamen femine referuarentur, adhuc ibi maneret memoria Amalec: ergo debebant occidi. Quod autē omnes Amalecitas omnino perirent, vt supra fuit dictum, non fuit solum causa ipsūm, qd fecerant Amalecitas contra Israel, sed aliqua alia peccata, & hæc fortē ita erant communia viris sicut feminis. Hoc autem aliquid apparet exemplo Chanaanæorum, quia Deus iussit, q̄ occiderentur omnes Chanaanæi tam masculi, quā femine. Deuter. c. 20. hoc tamen non fuisset, nisi peccata eorum promeruisent istud. Quod patet, quia quando Deus pepigit fœdus cum Abraham, & daret ei terrā Chanaan, quia aliquis diceret, quare non dabat immediate: dixit q̄ filij Abraham quarta generatione reuerterentur illuc: & subdidit causam, scilicet nondum enim completa sunt peccata Amorrhæorum vsq; ad præsens tempus, ita Gen. c. 15. postea tamen, quādo consummata sunt omnes iniquitates eorū, Deo expulit eos de terra iubens Israelitis, quod occiderent omnes tam viros, quā feminas: & hæc fuerunt peccata multarum turpitudinum, quibus tam masculi, quā femine se immiscuerant. De hoc Leu. c. 28. f. omnes enim execrationes istas fecerunt accollæ terræ, q̄ fuerunt ante vos, & polluerunt eā: caue te ergo, ne & vos similiter euomat cum paria feceritis, sicut euomuit gentē, quæ fuit ante vos. Sic autem de Amalecitis videtur dicendum. Quod autem fuerit similitudo eorum ad Chanaanæos apparet, quia sicut Deus decreuerat, & promiserat dare terram Chanaan Israelitis, & tamen non tradidit eam quasi vsque post quingentos annos, ita & iusserat, quod Amalecitas delerentur de sub cœlo, & promiserat, q̄ eos deleret, Exod. c. 17. tamen noluit quod delerentur immediate: sed expectauit, quasi per annos quadringentos, & viginti, aut triginta. Quod patet, quia p̄ceptum istud fuit datum primo anno ab exitu de Aegypto mēse secūdo in mansione Raphidim Exod. c. 17. ab exitu autē de Aegypto vsque quo incepit Salomon ædificare templū Domini, fluxerunt anni 480. infra 3. lib. c. 6. a quibus debent demi anni, qui fuerunt ab hac deletionē Amalec vsque ad ædificationem templi. isti autem sunt quatuor anni, quibus regnauerat Salomon cū incepit construere templum, ut patet præalle. cap. demitur etiam totum tempus, quo regnauit Dauid scilicet 40. anni, infra 2. lib. cap. 5. & infra 3. lib. ca. 2. debent etiam demi anni quibus regnauit Saul post hoc bellum: & isti sunt incerti. Sed dato, q̄ dicamus illud factū in tertio, vel in quarto anno regni Saulis, cum ipse regnauerit. 20. annis manebūt. 16. anni, qui omnes scilicet 16. & 44. sunt 60. quibus demptis de 480. manent. 420. qui fluxerunt a tempore, quo fuit posita sup Amalecitas anūciatio mortis, Deus tamen noluit, quod compleretur toto illo tempore: ergo videtur, quod nondum completa fuerant peccata Amalecitarum propter quæ Deus iubebat illos occidi. Cum autem consummata sunt, iussit Sauli, quod illos occideret: si tamen propter solam pugnam contra Israel Amalecitas fuissent damnati.

Alph. Toff. super i. Regum.

ad omnimodam deletionem, immediate vt peccauerunt Deus fecisset, quod delerentur: sic patet de Madianitis: nam immediate, ut peccauerunt cōtra Israel, Deus iussit, quod punirentur, & mox Israelitæ deleuerunt eos: Nu. c. 31. Ita ergo potuissent delere immediate Amalecitas: Deus tñ noluit vsque post annos. 470. a data sententia, & a pugna contra Israel: ergo non solū deleri sunt propter illud peccatū: sed propter multa alia, quæ quia nondum erāt completa noluit Deus, q̄ immediate disperderentur, sed expectauit anis 420. sicut expectauerat Chanaanos a tempore facti fœderis cum Abraham annis ferē quingentis, sed ista peccata erāt peccata magnarum turpitudinū, sicut ponuntur Leui. 18. & 20. c. ergo crimina erant masculis, & feminis: & sic nō solum viri, sed etiam femine perire debuerunt. *Paruum atque lactentem.* i. nō solum viros, & feminas, qui sunt in magna ætate, sed et paruulos, s. quatuor, vel quinque annorum, vel toto illo tempore, qui vocantur pueri. Etia lactentes i. infantes, qui adhuc sunt in lacte, s. qui nondū ab lactari sunt debebant occidi.

Quare Deus iussit occidi paruulos Amalecitarum. Quæ. VII.

QVAERET aliquis, quare Deus iubebat hic occidi paruulos: nam cum erat bellum Israelitarum contra aliquam gentem, quæ non esset de terra Chanaan, siue illa gens susciperet Israelitas in pace, siue pugnaret contra eos, nunq̄ erant paruuli occidendi, quia si gēs illa susciperet Israelitas in pace, seruituri erant sub tributo, & Israelitæ nihil nocentibus eis. Si verō pugnarent mori debebant omnes viri paruuli autē, & femine seruantur, Deu. c. 20. Sed Amalecitas nō erant de terra Chanaan: ergo non debebāt paruuli eorū occidi. Rūdebit aliquis, q̄ paruuli perierunt iussu Dei non propter peccata sua, quia nulla egerant, sed propter peccata parentum: sic. n. Deus dicit, q̄ punit peccata patrū in filios vsq; in tertiam, & quartam generationē: Exo. 34. c. & Nu. c. 14. Etia fiebat hoc ad penā ipsorū parentū: nā si occiderentur soli parētes filijs referuatis, nulla mala passuris: & hoc parentes scirēt, minus molestē ferret. Cum tñ coram se filios trucidari videbāt dolabant in immensum, vt igitur dolerent Deus fecit et paruulos occidi. Sed aliter dicendum, & melius, q̄ iussit illos occidi, q̄ Deo volebat, q̄ memoria Amalec deleretur de sub cœlo: Exo. c. 17. & Dent. c. 25. si tamen paruuli manerent, in illis conseruaretur populus Amalecitarum, ergo debuerunt occidi. Cū autē arguebatur hic, & supra de mulieribus, q̄ non deberent occidi, quia non erant de terra Chanaan. Respondendū est, q̄ illa lex erat, q̄ Israelitæ pugnaret contra aliquā gentem, & Deus illis nihil dicebat: nā tunc obseruabant illā, quia tñ voluntas Dei erat lex, si aliquādo ipse daret aliū modū. agendi debent obseruare illū, q̄ ipse dederat leges, & poterat mutare illas, vel addere, & declarare, & ponere casus speciales. Sic aut fuit in Amalecitis, & Madianitis, quia neutri eorū erāt de terra Chanaan, tñ viri, & femine occisi sunt in illis. De Madianitis tñ, & Amalecitis non fuit pœnitus eadē snia, quia solū inter Madianitas perierunt viri cū paruulis, & femina, quæ nō uerāt viros: puellæ autē virgines referuatae sunt: Nu. 31. c. Inter Amalecitas aut oēs perierūt tā viri quā femina. *Bouem, & ouem; camelū, & asinum.* s. oia gēna aliū. Exprimuntur tñ ista hic gratia exempli. Intellegendum est, q̄ nō solū res animatæ perire debebāt, sed etia res inanimatæ, s. oia supellectilia; nā supradixit Deus: Percute Amalec, & demolire vniuersa eius, id est quæcunque in terra illius reperies.

Secunda Pars. A 3 Quare

Responsio Aucto.

Quare Deus iussit etiam animalia bruta Amalecitarum occidi, & non accipi in predam. Quest. VIII.

QVAERET aliquis, quare iussit Deus occidi animalia bruta, & consumi res inanimatas, nā in nullo bello sic fiebat: nō solum enim in bello contra gentes extraneas, in quo non occidebantur parvuli, & foeminae; sed etiā nec in bello contra Chanaanos iubebat Deus talia fieri, nam ibi solū debebant occidi viri, & foeminae, ita vt nullus maneret: p̄dā tñ accipere debebat, p se, sicut iussit De^o Iosue qñ pugnavit Israel contra urbem Hai, quæ erat in terra Chanaā, vt patet Iosue. cap. 8. hic autē m vniuersa iubetur deleri. Rñdet Ra. Sa. q̄ iussit Deus occidi camelos, & boues, ceteraq; aīalia, vt sic occiderent oēs Amalecites. Erant. n. Amalecites malefici, & poterāt se conuertere in effigies boū, camelorum ceterarumq; rerū, vt ergo nullū maleficiū eis p̄deserēt, iussit pecora occidi, vt sic occiderent Amalecites ēt si essent conuersi in effigies pecorum. Sed istud ridiculum est, dato tamen q̄ Amalecites interdum ista facerent, tñ non erat hoc sufficiens remediū: nā tunc possent se conuertere in figuras rerum inanimatarū, vt lapidū, vel arborū: & sic euaderēt, vel facerēt se inuisibiles sicut erat opus maleficorū: non ergo daret hoc Deus in remediū contra maleficia Amalec. Itē si p̄pea boues, & oues occidebantur, quare iussit Deus q̄ oīa alia, quæ essent in terra illa, s. aurum, & argentū, & supellectilia cōsumerētur? Alij autē dicunt q̄ fiebat hic ad dolorem Amalecitarū, s. q̄ dū viderent res suas consumi ab hostib⁹ egrē ferrent. Sed falsum est, nā cū Israelite pugnaverent contra Amalec, & vincerent, acciperēt omnes res Amalecitarū in potestate sua: post hoc autē, siue illas cōsumerent, siue sibi reseruarēt nihil p̄tinebat ad Amalecitas, quia solum erat graue, q̄ res sue auferrentur eis, & transirent in potestatem hostiū: potestā autē quid de eis fieret, ad hostes, qui erant Domini eorum pertinebat, & non ad Amalecitas: imō si attendatur grauius erat Amalecitis, q̄ non consumerētur res eorum, & transirent in potestatem hostium, q̄ consumerentur: nam interdum sic hostes faciunt: cū enim vident q̄ non possunt conseruare res suas ab hostibus, sed solum seip̄os: consumunt res igne, ne hostibus proficiant: non ergo fiebat hoc ad dolorem Amalecitarum. Alij dicūt, q̄ fiebat ad detestationem criminis. Interdū enim res, quæ peccare non possunt, pariter iubentur occidi propter peccata personarū, ad quas aliquo modo pertinent: sic enim si quis coiret cū pecore, iubebat lex lapidari virū, & ipsum pecus: Leui. c. 20. q̄ non peccasset pecus, sed propter horrore criminis. Aliquādo autem iubentur perire res p̄ detestationem criminis personarum, a quibus possidentur: sic enim quādo Dathan, & Abiron cum socijs suis perierunt ēt omnes res illorum absorptæ sunt: nam iussit Deus, q̄ nemo contingeret substantias eorum: Num. c. 16. Et hoc non erat, nisi crimen eorum esset detestabilius Israelitis, cū viderēt eos cum rebus suis simul perire. Aliter dici potest, q̄ hoc factum est ad tollendam memoriam Amalec, quia Deus iusserat, vt periret memoria Amalec de sub celo: si tamen manerent res possessæ ab eis, adhuc aliqua memoria esset Amalecitarum, ideo voluit omnia consumi. Aliter tamen dicendum est, & melius q̄ Deus posuerat terram Amalecitarum tanq̄ anathema. In anathemate autem omnia pereunt, siue homines, siue iumenta, siue supellectilia, sicut patet de anathemate, quod Deus posuit super ciuitates Israelitarum, quæ coleret Deos alienos, Deut. c. 13. s. quod nullus inde quicquam acciperet.

Opinio Ra. Salomonis ridicula.

Opinio

Opinio

Opinio Authoris.

An Deus iussit occidi canes, feras, & mures Amalecitarum. Quest. IX.

QVAERET aliquis, cū Deus iussit hic occidi boues, & oues, & omnia pecora, an ēt iuberet occidi oīa aīalia in terra Amalec, vt canes, & muri legos, & feras. Rñdendū est, q̄ Deus ponebat terrā Amalec tanq̄ anathema: & hoc p̄ Amalecitas: ideo solū p̄tinebat istud anathema ad res illas, quæ aliquo modo erant Amalecitarum: feras autem & oēs bestiaē agri non p̄tinebant ad Amalecitas, quia non erāt in p̄tate eorum, iō non obligabantur Israelitæ occidere feras: nā ēt si vellent eas occidere, fieret eis inaccessibile, quia eas cursu consequi nō valent, nec earū possent p̄cunari latibula: manet autem dubiū de aīalibus domesticis, q̄ non erant pecora, sicut de auibus, canibus, & similibus. De quibus dicendum, q̄ anathema pertinebat ad res, quæ possidebantur ab Amalecitis: quæ aīalia sunt, quæ licet urbana sint, tñ p̄ sui vilitatē a nemine possidentur, & hæc non cadunt sub anathemate: quæ autē alii cuius valoris erāt cuiuscunq; modi aīalia essent, occidi debebant: nec ipsi Israelitæ applicare poterant eas sibi, & sic fiebat in quolibet alio anathemate.

Quæret aliquis an Saul deleuerit penitus vrbes Amalecitarum, scilicet non solum occidendo viros, sed etiam cremando vrbes, & delendo eas penitus, ita vt non maneret locus habitaculi. Quest. X.

RESPONDENDVM est q̄ hoc nō p̄t patere Rex diuino mādato manifeste, cū solū exprimat de viris, & foeminis, & pecoribus, & supellectilibus: infra quoq; qñ dicitur quid egerit Saul cōtra Amalecitas, solū ponit, q̄ occiderit oēs viros, & foeminas, sed nō dī, q̄ deleuerit vrbes. Iosephus quoq; 6. Antiquitatū idē ponit, s. quomodo acceperit oēs vrbes terræ Amalec, occideritq; habitatores earū: tñ nō dī, an deleuerit ipsas vrbes. Videtur tamen dicendum q̄ Saul combusserit saltē ipsa loca Amalecitarum: nā q̄ ipse maneret delendo illa erat magne occupationis: s. diruere oēs vrbes, & habitacula vrbiū vsq; ad solū: flāma tamen illas cito consume re poterat, q̄ credendū est fuisse: nā in oībus alijs anathematibus sic fiebat: Patet de vrbe Iericho, quæ posita est sub anathemate, & cremata est cū oībus, quæ ibi erāt, Iosue. c. 7. sic ēt vrbs Hai posita est sub anathemate, & penitus cremata est, Iosue. c. 8. sic ēt Deus iubebat poni sub anathemate vrbes illas, quæ in terra Israel coleret idola, & iubebat, quod cremarentur, ita vt nihil de eis maneret, Deu. ca. 13. sed adhuc patet hoc efficaciq; q̄ Chananej regis Arad, qui pugnaverunt cōtra Israelitas, deleri sunt ab Israel, & isti pugnaverāt bis cōtra Israelitas, sicut Amalecitas, ut supra declaratū est: ergo talē poenā debebant pati Amalecitas, sicut isti, sed isti fuerunt positi sub anathemate, vt patet Nu. 21. ca. f. Exaudiuit Dominus p̄ces Israel, & tradidit Chananeū, quem ille interfecit subuerlis vrribus eius, & vocauit nomen loci illius horma. i. anathema. Parem ergo poenam tolerare debebant Amalecitas. s. vt subuerterentur vrbes eorū: & sic credēdū ē, q̄ fuerint subuerse: alioquin. n. non prohiberetur q̄ Israelite acciperent res Amalecitarum pro se, quia in oī bello licebat Israelitis accipere prædam, nisi poneretur anathema. Sic patet Deu. c. 13. f. Et nō adharebit de illo anathemate quicq; in manu tua. Et Deu. c. 7. dicitur. Nec inferes quippiā ex idolo in domū tuā, ne fiat anathema, sicut illud est: ergo si non esset anathema illud, liceret tolli ex illo: ex quo colligitur, q̄ oīa, de quibus nihil tolli debebat, posita erant sub anathemate: sic ergo fuerūt vrbes Amalecitarū, & p̄sequēter exuste sūt.

An Saul deleuerit penitus vrbes Amalecitarum.

Quare

Quare non iussit Deus, vt nullus habitaret in eternum in vrribus Amalecitarum, cum in omnibus anathematizatis sic factum sit. Quest. XI.

QVAERET aliquis, quare non iussit Deus, q̄ nullus habitaret in eternū in vrribus Amalecitarum, quia de omnibus vrribus, quæ ponebantur sub anathemate sic fiebat, scilicet q̄ essent tumuli eterni, & non habitarentur. Sit patet Deut. c. 13. f. s. tumulus sempiternus, & non edificabitur amplius. Et ibi agitur de ciuitatibus ponendis sub anathemate. Patet etiā hoc specialiter de vrbe Iericho: nam illa posita est sub anathemate, vt patet Iosue. c. 6. & tamē dictum est, q̄ non habitaretur in eternum: vnde dixit Iosue: maledictus homo corā domino, qui suscitauerit, & reedificauerit vrbe Iericho. In primogenito suo fundamēta illius iaciat, & in nouissimo liberorum ponat portas eius. Quod postea sic factum est in eo, qui reedificauit illam vrbeni: nam oēs filij eius mortui sunt, vt patet infra. 3. lib. c. 16. Sic ēt factum est in vrbe Hai, quæ posita est sub interdicto: & combusta fuit, atque posita in tumulo sempiternum, Iosue. 8. c. sic ergo de Amalecitis dici debebat, q̄ non habitaretur terra eorum in sempiternum. Respondēdū est, q̄ terra Amalecitarum subiecta fuit interdicto secundū legē cōmunem interdictorū, ideo consequens erat, etiā si non exprimeretur, q̄ non deberet habitari illa terra in sempiternū: hic tamen non fuit expressum, quia lex interdictorū ponebat Israelitis, scilicet q̄ ipsi non habitaret vrbeni illam, quæ subijceretur interdicto. In terra tamen Amalec ipsi non erant habitaturi, ēt si nō supponeretur interdicto, cū esset extra terram Chanaan. Deus tamen iusserat Israelitis, q̄ non habitarent extra terram illam, ideo p̄fixit eis terminos habitationis suæ: Nu. 34. hos autem non licebat transgredi, ideo nullatenus habitarent ipsi in terra Amalec: & sic non fuit opportunū dicere, q̄ non habitaretur in sempiternum.

Quæret aliquis an Amalecitas peccauerunt redeundo ad habitandum in terra illa post bellum. Quest. XII.

An Amalecitas peccauerunt redeundo ad habitandum in terra illa post bellum.

ALIQUIS dicit q̄ sic, quia quando aliqua ciuitas subiecta erat interdicto, nemini licebat amplius habitare in ea, nec quicquam ibi p̄stare, vt patet Deu. 13. c. scilicet, erit tumulus sempiternus, & non habitabitur amplius: & non solum erat peccatum si quis postea habitaret in illis vrribus, sed ēt Deus inferebat poenam habitantibus, vel edificantibus, sicut patet de vrbe Iericho. Nam ille, qui eam construxit post anathema, perdidit filios suos, quia in primogenito suo posuit fundamēta, & in nouissimo liberorum posuit portas, vt patet infra. 3. lib. c. 16. ergo Amalecitas deberent pati has poenas, & peccarent grauius cū redirent ad habitandum in terrā suam, quæ iam supposita fuerat interdicto. Respondendum est, q̄ Amalecitas non peccauerūt redeundo ad habitandum in terram suā, quamquam esset subiecta interdicto, quia interdictum, vel anathema erat inter Hebræos quædam lex ceremonialis, ideo solum obligabat eos secundum quod aliæ leges ceremoniales: sed manifestū est, q̄ alię leges ceremoniales, vel iudiciales solum obligabant Iudæos, ideo etiam lex de interdicto, vel anathemate eos solum obligaret, quia lex solum obligat illos, quibus ponitur, ut patet ad Rom. cap. 3. scilicet: Scimus autem, quoniam quæcunq; lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur: sed lex Moysayca solum fuerat

Alph. Toft, super i. Regum,

A data Hebræis, vt patet Psal. 147. scilicet. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. & Deut. cap. 4. vbi Moyses innuit, q̄ nulla gens erat, quæ tales leges haberet sicut Hebræi, ideo non fuit data ista lex Amalecitis, vel alijs gētib⁹: solum ergo obligauit Hebræos: aliæ autem gentes, quamquam non obseruarent istam legem, non peccabāt, sicut si non obseruarent Circuncisionē: ergo quam redierunt Amalecitas ad habitandum in terra sua, quæ iam anathemati subiecta erat, non peccauerunt, quia istud solum tenebat respectu Hebræorum.

Quare Deus noluit aurum, & argentum Amalecitarum seruari in thesauris Domini, sicut factum est in vrbe Iericho. Questio XIII.

QVAERET VRterius, quare nō solum iussit hic, q̄ omne aurum, & argentum, & q̄ quod esset in terra Amalecitarum reconderetur in thesauris Domini, sicut factum est in anathemate Iericho: nam ibi positum est anathema super ipsam vrbeni, scilicet, q̄ omnes, qui erant in vrbe, perirent tam homines quā iumenta, & ipsa vrbs flāma vreret, nec caperet aliquis quicquā de vrbe, sed oīa cōburerentur præter aurum, argentū, & ferrū, quæ reseruari in thesauris Dñi: ibi tamen erat anathema, vt patet Iosue. cap. 6. ergo similiter debuisset hic fieri. Respondendū est, q̄ anathema non ponebatur semper eodem modo in oībus, in quibus ponebatur, sed aliquādo grauius, & aliquando leuius. Accidebat autē hoc tripliciter. Primo modo ponebatur anathema, q̄ omnes, qui erant in vrbe occiderentur tam homines, quā iumenta, & q̄ de ipsis rebus, quæ erant in vrbe. s. de auro, & argento ceterisq; supellectilib⁹ nullus sibi quicq; acciperet, sed omnia cremaretur: nec ēt Deo aliquid prouenire: & q̄ ipsa vrbs ēt in eternū sine habitatore. Iste modus h̄r Deut. 13. c. vbi agitur, quomodo subijciebatur anathemati ciuitates, quæ colebant idola. Secundus modus anathematis erat, qñ omnes, qui erāt in vrbe, occidebantur tam homines, quā iumenta, & omnia supellectilia vrbs cremabantur, ita q̄ nullus pro se quicquā acciperet, sed solum aurum, & argentum, & ferrū reseruari in thesauris Domini, & iste fuit modus in anathemate vrbs Iericho: quia nullus de Israelitis quicquā accipit pro se de præda, sed omnia concremata sunt præter aurum, & argentum, quod positum est in thesauris Domini: & quia Achan furatus est quandam partem supellectiliū de vrbe Iericho, lapidatus fuit, Iosue. c. 7. Tertius modus anathematis erat qñ omnes viri, & foeminae magni, & parui, qui erant in vrbe interdicto supponebantur, & occidebantur: ipsa quoq; ciuitas exurebatur, & fiebat tumulus sempiternus: iumenta tñ, & omnia supellectilia, q̄ in vrbe erāt reseruebantur, & cedebant in partē pugnatorū, nec dabatur de eis quicquā in thesauris Dñi. Et iste modus fuit obseruatus in anathemate vrbs Hai, vbi tota p̄da fuit diuisa pugnatoribus: sola autē ciuitas fuit supposita anathemati in eternū, Iosue. c. 8. De terra autē Amalecitarum, dicendū est q̄ fuit subiecta interdicto primo mō. s. q̄ oēs viri, & foeminae terræ illius occisi sūt, & ipsa terra exusta est. s. oēs vrbes eius: pecora autē & iumenta, oīaq; supellectilia partim gladio, & partim flamma consumi debebant, ita vt nihil Israelitis, & nihil Deo proueniret. Sed tūc stat dubitatio, quæ prius, scilicet quare terra Amalec supposita fuit interdicto primo modo, & non secundo, vel tertio modo.

Secunda Pars. A 4 Respon-

Anathema tripliciter ponebatur.

Respondendum est, quod quandoque terra subijciebatur anathemati, aut erat specialiter propter culpam habitatorum ipsius terrae, aut erat ex alia causa. scilicet ex voluntate solium illorum, qui subijciebant terram illam anathemati. Si primo modo subijciebatur terra anathemati primo dicto, scilicet quod nihil pertineret ad Deum, nec ad Israelitas, sed omnia consumebantur. Et causa huius est propter horrorem criminis: nam horribilius erat, quod omnia cremarentur, & nihil Deo, aut hominibus applicaretur, quam quod aliqua Deo provenirent, vel hominibus: nam cum omnia cremabantur, censetur peccatum illud ita graue, quod non solum homines, qui peccauerant, sed etiam res eorum in seculo essent crimine, ita ut nec Deus, nec homines acceptarent aliquid illorum. Cum autem aliquid proveniret in partem Dei, vel in partem hominum de verbis interdicto subiectis, iam non reputabatur peccatum ita graue, cum Deus aliquid illorum pro se acceptaret vel homines pro possessione sua. Ista autem fuit causa, quod urbes, quae pro idolatria anathemati subiectae erant haberent anathema primo modo dictum, quia nullum peccatum grauius erat idolatria, ideo nulla poena maior esse debebat, nec detestabilior, quam in peccato idolatriae: sed anathema primo modo dictum grauius erat alijs, ideo illud positum est pro idolatria: nam si aliquid de verbis idolatriarum referuaretur in thesauris domini, non videretur Deus per omnem modum exolum habere idolatriae crimen. Unde Israelitae minus illud cauerent. Ut ergo totaliter Israelitae abhorrent istud vitium, voluit Deus maximam poenam esse, & pessimum anathema in peccato idolatriae. Anathema autem positum secundo, & tertio modo non erat ita proprie anathema, sed fuit ex causis specialibus, & non propter culpam ipsorum qui subijciebantur anathemati. Sic patet in urbe Iericho, quae fuit anathematizata secundo modo. Nam non fuit propter aliquod peccatum speciale Ierichontinorum: non enim peccauerant ipsi plusquam alij Chananei; sed quia illa erat prima urbs, quam accipiebant Israelitae in terra Chanaan, volebant eam totaliter dedicare Deo nihil pro se accipientes. Occiderunt ergo omnes viros, & feminas: non quidem ad specialem cultum Dei, sed quia istud erat de lege communi respectu terrae Chananeorum, in qua nullus omnino permittendus erat viuere: Deut. 20. cap. Aurum vero, & argentum, & ferrum, quae proficere poterant ad cultum Dei in tabernaculo eius referuata sunt in thesauris domini. Pecora quoque, & iumenta, & omnia supellectilia urbis illius applicata fuissent ad cultum Dei, & referuata si aliquid prodesse: non erant tamen talia quae applicari possent, sicut declaratum fuit Iosue 6. c. ideo cum directe non possent applicari Deo, applicata fuerunt indirecte, scilicet ut omnia cremarentur ad honorem Dei: exhibebatur enim quidam honor Deo in hoc, quod propter eum illa cremarentur, sicut in sacrificijs pecora cremabantur ad honorem Dei. In anathemate autem tertio modo dicto erat leuius, quam in omnibus, quia ibi solum fiebat ipsa ciuitas inhabitabilis, tamen non cremabatur aliquid de supellectilibus, nec occidebantur pecora, & iumenta, sed tota praeda exercitui diuidebatur. Istud autem anathema ad quandam cultum Dei erat in quantum homines propter Deum in cendebant vrbes hostium, & abdicabant a se vrbes illas in aeternum propter Deum. Quicquid autem propter cultum Dei fiat, bonum erat, potissime cum homines sequestrent a se illa, quibus indigent: & sic erat de Israelitis quando incendebant vrbes, & abdicabant a se eas in aeternum, cum adhuc deficerent eis vrbes ad habitandum. De Amalecitis vero dicendum est, quod anathema eorum fuit positum propter ipsorum peccatum, scilicet quia pugnant contra Israel, ut dicitur hic: Recensuit quocumque fecit Amalec Israel, & quomodo restitit ei in via, nunc ergo percute Amalec. Debit ergo anathema amalechitarum pertinere ad primum modum, quia fiebat in detestationem criminis: & sic non debuit aurum, vel argentum, aut aliquid aliud referuari in thesauris Domini.

F bant a se eas in aeternum, cum adhuc deficerent eis vrbes ad habitandum. De Amalecitis vero dicendum est, quod anathema eorum fuit positum propter ipsorum peccatum, scilicet quia pugnant contra Israel, ut dicitur hic: Recensuit quocumque fecit Amalec Israel, & quomodo restitit ei in via, nunc ergo percute Amalec. Debit ergo anathema amalechitarum pertinere ad primum modum, quia fiebat in detestationem criminis: & sic non debuit aurum, vel argentum, aut aliquid aliud referuari in thesauris Domini.

G *Præcepit itaque Saul populo.* Hic ponitur secundum huius primae particulae, scilicet aliquis praecipi diuini executio, si quomodo preparauit se Saul ad bellum, & ponitur primo computatio virorum eunctorum ab bellum: & dicitur, quod praecipit Saul populo, id est praecipit, quod congregaretur ad eundem ad praellium: & hoc quia misit nuncios per totam terram, vel fecit clagi buccina, sicut supra c. 13. Quando conuocauit populum ad pugnam contra Philistinios. Et recensuit eos quasi agnos: i. postquam congregati sunt Israelitae computauit eos, quia in bello oportet esse pugnatore ordinaros sub ducibus suis, & non potest esse iste ordo determinatus, nisi sciatur numerus pugnantium. Dicitur autem, quod recensuit eos quasi agnos, i. sicut computantur agni. Pastor enim quando computat agnos, vel oues, facit eos singulariter transire coram se exeundo per portam oculis, & sic computat. Iste modus computandi erat inter Israelitas ad reddendum decimas pecorum, ut patet Leui. c. 27. scilicet. Omnium decimarum bouis, & ouis, & caprae, quae sub pastoris virga transeunt quidquid decimam venerit sanctificabitur Domino. In Hebraeo dicitur hic Bethelaim: & sunt duae dictiones, scilicet. Be est praepositio, & significat, in: Thelaim est nomen, & communiter accipitur apud Hebraeos tanquam nomen proprium loci, scilicet quod computauit Saul Israelitas in loco, qui dicitur Thelaim: sicut dicitur, supra c. 11. quod computauit Saul Israelitas in Bezeth. Aliquando autem accipitur Thelaim tanquam nomen commune, & significat agnos, & tunc est sensus quod recensuit eos in agnis: sed quia iste sensus erat sine sensu secundum morem Hebraicum dixit litera nostra, quasi agnos. Hebraei autem qui accipiunt hic pro agnis exponunt dupliciter. Vno modo quod Israelitae computati sunt in agnis, i. non computati fuerunt ipsi per se, sed quilibet asserbat vnum agnum, & computatis agnis scitus est numerus Israelitarum. Et qui isto modo exponunt, dicunt, quod supra c. 11. computauit Saul Israelitas in Bezerh. i. i testulis. scilicet quilibet de Israelitis dabat vnam testulam, & per numerum testularum agnitus est numerus eorum. Sed ista expositio non stat: nimis enim est irrationabile, quod ad hoc quod Israelitae computarentur, quilibet adduceret vnum agnum, & non proficerent illi agni ad aliquid aliud, nisi ad computandum exercitum: potissime, quia non est verisimile, quod Israelitae possent habere in vno loco simul tot agnos, quot viri erant hic. scilicet 210. millia virorum. Item quia quando istae numerationes fiunt ad hoc, quod leuius computetur exercitus: sicut cum quidam Rex Persarum haberet exercitum magnum, quem computare non posset faciliter, iussit quod quilibet iaceret vnam sagittam ad signum, & sic per numerum sagittarum deprehensus est numerus virorum: hic autem est contrario accidit, quia facilius erat computari istos viros per se, quam quod quilibet adduceret vnum agnum, ideo non fuerunt sic computati. Aliter exponunt quidam, scilicet quod Israelitae computati sunt in agnis, i. quod quilibet eorum dedit vnum agnum ad hoc, quod computaretur: hoc autem erat, quia

Preparatio Saulis ad bellum contra Amalecitas.

Israelitae numerati sunt, quasi agni, quo modo intelligitur.

Prima expositio hebraeorum impugnat.

Alia expositio refellitur.

Iosephus.

Quare tribus Iuda per se computetur.

Cap. 8.

quia Deus iusserat, quod Israelitae quocumque com- putarentur solueret quoddam precium, ne esset in eis plaga disperdens, alioquin sequeretur plaga: erat autem istud precium dimidij sicli, ut patet Exo. c. 30. sic autem dicunt isti hic, quod fuit computatus hic populus per agnos, scilicet quod quilibet Israelitarum dedit vnum agnum pro computatione. Sed etiam hoc non stat, quia solum tenebatur dare quilibet computatus dimidium sicli, siue esset pauper, siue diues, ut Exo. c. 30. Agnus tamen magis valebat, quam dimidium sicli: nam vnus aries valebat duos siclos, Leuit. c. 5. Ergo vnus agnus valeret plusquam dimidium sicli. Item patet hoc, quia dato quod dimidium sicli valeret vnus agnus, tamen Israelitae computati non darent agnos, sed dimidium sicli, quia isti sicli ponendi erant in sanctuario in recordatione filiorum Israel ita Exo. c. 30. Ergo exponendum est sicut litera nostra dixit, scilicet in agnis, i. recensuit eos quasi agnos. Ducenta millia pedum & 10. millia virorum Iuda. i. iste exercitus totus Saulis fuit ducentorum. 10. millium virorum: & erant. 200. millia virorum de 11. tribubus, decem millia autem erant de tribu Iuda. Iosephus autem ponit alium numerum, scilicet de tribu Iuda. 30. millia, & de 11. tribubus. 40. millia, ut patet 6. Antiquitatum, scilicet cum ait: Congregatis cunctis exercitibus, cumque dinumeratis in Galgalis, inuenit Israelitarum absque tribu Iuda circa 40. millia virorum. Illa namque tribus sola 30. millia habebat armatos. In hoc tamen credendum est magis litera quam Iosepho, cum scriptura ponat hic praecisum numerum pugnantium. Erant ista 200. millia de 11. tribubus & 10. millia de tribu Iuda, quod visum est Iosepho esse praeter rationem. Nam semper tribus Iuda consueverat habere plures pugnatore, quam quilibet alia tribus, immo tot quot erant in quinque, vel sex tribubus, ut patet infra 2. lib. c. vltimo: vbi cum computarentur omnes viri pugnatore Israel, inueniuntur in tribu Iuda quingenta millia virorum, in alijs autem 11. tribubus inuenta sunt nongenta millia: ideo Iosephus ponit 30. millia in tribu Iuda. Hoc autem verum est, scilicet quod plures pugnatore essent in tribu Iuda, quam in qualibet: non accepit tamen hic Saul omnes pugnatore, qui erant in tribu illa; sed solum 10. millia: computantur autem per se hic pugnatore tribus Iuda ad vnam partem, & pugnatore aliarum. 11. tribuum ad aliam partem, quasi esset tribus Iuda per se vnus populus: & alie 11. tribus essent alius populus: sed hoc factum est propter honorem huius tribus. Quare autem tribus Iuda per se computetur, & quomodo ipsa erat maior omnibus alijs tribubus, & quomodo dignior, & quomodo Reges denominabantur specialiter ab ea, declaratum est supra. c. 11. Erat autem consuetum, quod ista tribus per se computaretur: sic quando computauit Saul Israelitas in bello contra Amon, per se fuerunt computati viri Iuda, ut patet supra c. 11. f. Fueruntque filiorum Israel. 400. millia: virorum autem Iuda. 30. millia: sic etiam infra 2. lib. c. vltimo per se computantur quingenta millia virorum Iuda, & per se nongenta millia de alijs tribubus. *(Vnaque venisset Saul usque ad ciuitatem Amalec.* Hic agitur de pugna, scilicet quomodo praualuit Saul contra Amalecitas: & dicitur quod venit ad urbem eorum. Non est intelligendum, quod esset vnica urbs in terra Amalec, & ista nominetur urbs singulariter: nam multae vrbes erant in terra Amalec, cum esset terra spatiosa: sed dicitur ad urbem Amalec. i. ad maximam urbem Amalec, vel ad primam urbem: nam ibi immediate tetedit insidias in torrente, & pugnavit contra Amalec. Iosephus. 6. antiquitatum dicit, quod Saul dupliciter pugnavit contra Amalec. Primo bello campali, & praua luit: deinde cum Amalecitas includerent se intra vrbes suas obsidebat singulas, & capiebat: unde ait: Tunc vero Saul Amalecitarum regionem ingressus insidias occultas circa torrentem fecit, ut non solum ab aperte pugnant eos affligeret, sed etiam inopinante super eos per incertas vias irrueret, & circumdatos deuastraret. Igitur cogerentur in pugnam, fugauit hostes, multosque peremit, & reliquos persecutus est fugientes. Cumque illud opus propitia diuinitate complisset, Amalecitarum vrbes obsedit, & alias quidem molitionibus, alias vero suffocationibus cloacarum, & muris extrinsecus edificatis, alias autem fame, & siti, alias vero modis alijs obsidens, & fortiter capiens ad necem cunctorum infantum, & mulierum simul inuectus nihil crudele, nec ultra naturam se facere credens. *Tendit insidias in torrente.* Poterat Saul pugnavit contra Amalecitas aperta pugna, sed voluit eos primo aggredi per insidias, ut facilius caperet, posuit autem eas in torrente, quia ibi erat locus decliuus, & occultus, ut non viderentur ab Amalecitis. *Dixitque Saul Cineo.* Hic ponitur saluatio cuiusdam populi. Habebat enim quidam populus in medio Amalecitarum, qui non erat de genere eorum, sed de genere Iethro focii Moysi, qui vocabatur Cineus: ideo noluit percurrere Saul Cineos, sed iussit, ut recederent de medio Amalec.

A nit contra Amalec. Primo bello campali, & praua luit: deinde cum Amalecitas includerent se intra vrbes suas obsidebat singulas, & capiebat: unde ait: Tunc vero Saul Amalecitarum regionem ingressus insidias occultas circa torrentem fecit, ut non solum ab aperte pugnant eos affligeret, sed etiam inopinante super eos per incertas vias irrueret, & circumdatos deuastraret. Igitur cogerentur in pugnam, fugauit hostes, multosque peremit, & reliquos persecutus est fugientes. Cumque illud opus propitia diuinitate complisset, Amalecitarum vrbes obsedit, & alias quidem molitionibus, alias vero suffocationibus cloacarum, & muris extrinsecus edificatis, alias autem fame, & siti, alias vero modis alijs obsidens, & fortiter capiens ad necem cunctorum infantum, & mulierum simul inuectus nihil crudele, nec ultra naturam se facere credens. *Tendit insidias in torrente.* Poterat Saul pugnavit contra Amalecitas aperta pugna, sed voluit eos primo aggredi per insidias, ut facilius caperet, posuit autem eas in torrente, quia ibi erat locus decliuus, & occultus, ut non viderentur ab Amalecitis. *Dixitque Saul Cineo.* Hic ponitur saluatio cuiusdam populi. Habebat enim quidam populus in medio Amalecitarum, qui non erat de genere eorum, sed de genere Iethro focii Moysi, qui vocabatur Cineus: ideo noluit percurrere Saul Cineos, sed iussit, ut recederent de medio Amalec.

C *Quomodo Cinei habitabant intra Amalecitas, cum essent de terra Madian.* *Quaest. XIIII.*

QVAERET aliquis, quomodo Cinei, qui erant de stirpe Iethro poterant habitare in terra Amalec, nam Iethro, erat de terra Madian, ut patet. Exo. c. 3. Respondendum est, quod Moyses quando fugit de Aegypto a facie Pharaonis iuit in terram Madian, & ibi habitans cum Iethro Sacerdote Madian accepit vnam de filiabus eius in vxorem, genuitque ex ea duos liberos, scilicet Gersom, & Eliezer, ut patet Exo. ca. 2. 3. & 4. cum autem redire vellet mandato Dei Moyses ad reliquos Israelitas, qui manebant in Aegypto, ducebat secum vxorem suam, & duos filios, sed cum impediretur portando eos in itinere, remisit vxorem ad patrem suum Iethro: Exod. c. 4. Deinde eodem anno cum egrederetur Israelitae de Aegypto, & venirent in montem Sinai, Iethro audiens, quod esset ibi Moyses, iuit in montem Sinai dicens illuc vxorem Moysi, & duos filios eius: ita Exo. c. 18. Mansit autem aliquanto tempore Iethro cum Moysse, & ordinauit populum quantum ad iudices, ut patet psalle. c. Deinde cum vellent recedere Israelitae de monte Sinai, hortatus atur Moyses Iethro, ut iret cum eis in terra Chanaan, dicens: proficiscimur ad locum, quem dominus Deus noster daturus est nobis, veni nobiscum, ut benefaciamus tibi, quia dominus bona promissit Israel: cui Iethro: non vadam tecum, sed reuertar in terram meam, in qua natus sum: & ille: noli, inquit, nos relinquere, tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster, cumque nobiscum venis, quicquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi, ut patet. Nu. c. 10. Hic tamen non dicitur an Iethro redierit in terram suam, vel iuerit cum Moysse: sed Exo. capit. 18. dicitur quod dimisit Moyses Iethro cognatum suum, qui reuersus abiit in terram suam. De ipso igitur satis apparet, quod non venerit cum filijs Israel in terram Chanaan, filij autem sui venerunt: sed hoc stat dupliciter, scilicet quod filij Iethro immediate ut redijt Iethro in terram suam secuti fuerint Israelitas

tas per desertum, & ambulauerunt cū eis 40. annis vsq; in introitum in terram Chanaan, vel q̄ manserint filij Iethro in terra sua, vsquequo Israelitē introierunt in terram Chanaan, & obtinuerunt eam delectis habitatoribus eius, tūc audita fama huius victorię filij Iethro venient de terra Madia, quę erat terra sua, vt habitarent cum Israelitis credentes, q̄ reciperētur ab eis propter patrem suum, & propter cognationem, quam habebant ad Israelitas per sororem suam, quę erat coniuncta Moyfi in vxorem. Primum tamē magis apparet, quia filij Iethro erāt cum Israelitis, quando steterunt Israelitē in vrbe Iericho: sed ista est prima ciuitas, in qua steterūt in introitu terrę Chanaan. De hoc Iud. c. 1. scilicet: filij autem Cinei cognati Moyfi ascenderunt de ciuitate palmarum cū filiis Iuda in desertum fortis eius, quod est ad meridiem Arad, & habitauerunt cū eo: hic autem vocatur ciuitas palmarum Iericho: quia apud illam in quadam valle crescunt palmę multę versus terram Sodomorum. Hoc patet Deu. ca. vlti. scilicet: Ad australem partem, & latitudinem cāpi Iericho ciuitatis palmarū, id est quę est ciuitas palmarum. Apparet igitur quomodo filij Iethro, qui vocantur Cinei, venierunt in terram Chanaan, et habitauerunt cum filiis Iuda. Quomodo autem habitauerint in terra Amalec in medio eius, cum hic dicat, q̄ recessit Cineus de medio Amalec dubiū est.

Dicendum est q̄ filij Iethro iuerunt cum filiis Iuda ad habitandum in sorte eorum, & habitauerunt ad meridianam partem fortis ipsorum, & illa terra est coniuncta terrę Amalech, & circumdatur ab ea, ita vt videatur esse in medio illius quamquam non sit aliqua pars eius: hoc autem apparet Iud. c. 1. cum dicitur, q̄ filij Cinei ascenderūt de ciuitate palmarum cū filiis Iuda in desertum fortis eius, quod est ad meridiem Arad: terra tamē Arad, & Amalec sunt coniunctę. Quod patet, quia cum essent Israelitę in deserto: isti duō populi habitabant simul, & pugnabant contra Israel. Sic patet Num. c. 13. scilicet: Quoniam Amalecites, & Chanaanęus habitant in vallibus cras mouete castra: & iterum ibidem dicit. Descēditq; Amalecites, & Chanaanęus, qui habitāt in montibus. Cū ergo filij Iethro habitarent ad meridiem Chanaanęorum Arad: habitantibus apud terrā Amalec scilicet ita q̄ ambirent ab ea: & sic dicerent esse in medio Amalec, & exisse de medio Amalec.

Quæretur vterius, an Saul peccauerit non percutiendo Cineos, qui habitabant in terra Amalechitarum. Quęst. XV.

An Saul peccauit nō percutiēdo Cineos q̄ habitabat in terra Amalechitarum.

ALIVIS dicit q̄ sic, quia Deus dixit: nunc ergo vade, & percutē Amalec, & demolire vniversa eius: sed Cinei erant aliquid de terra Amalec cū habitarent in medio eius, vt patet in littera: ergo peccauit non occidendo. In contrariū videtur, q̄ non peccauerit, quia Samuel redarguit hic Saulē, eo q̄ dereliquit viuentem regem Amalec & pecora. De Cineis tamen nihil dixit: quod fecisset, si Saul peccasset dimittendo illos: ergo non peccauit.

Respondendum est, q̄ non peccauit Saul parcedo Cineis, quia Deus iusserat occidi Amalecitas. Cinei autem non erant de stirpe Amalec, sed de stirpe Madianitarū: nunc autem confanguinitate cōiuncti erant Israelitis propter filios sororis suę, quos perierat ex Moyse, & habitabant in terra Israel, scilicet in sorte Iudę, vt patet Iud. c. 1. scilicet Filij Cinei cognati Moyfi ascenderunt cum filiis Iuda de ciuitate palmarū in deserto fortis eius, & habitauerūt cū eo. Erat tamen occasio huius dubij, quia Cinei cū habitarent in extremitate fortium terrę Israel, erant

coniuncti terrę Amalec, ideo Saul iussit, vt discēderent inde, ne inuoluerentur cum illis. Item patet hoc non solum ex cognatione, sed etiam ex habitatione, quia Cinei non habitabant in aliquibus locis terrę Amalechitarū, sed in terra Israel; ideo quamq̄ deberent deleri omnia, quę erant in terra Amalec, non erant ledendi Cinei. Item patet hoc, quia istud anathema, quod Deus posuit sup Amalecitas fuit, quia ipsi persecuti sunt Israelitas in deserto, vt patet Deu. c. 23. scilicet. Memento quod fecerit tibi Amalec in via, quando egrediebaris ex Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassifesebant, ceciderit, quando tu eras famę, & labore confectus. Delebis ergo nomen eius sub cęlo, caue ne obliuiscaris. Filij tamen Iethro non fuerunt participes in isto malo, quod fecerunt Amalecites cōtra Israel, ergo non debebant deleri. Item inhumanum est auxiliatorem expellere vel delere, iuxta Arist. 8. Ethico. sed filij Iethro, & pater eorum fuerunt auxiliatores Israelitarum: ergo inhumanū erat, q̄ Israelitę eos nihil mali meritis percuterent. Hoc apparet hic: nam istam causam expressit Saul quare miserabatur Cineis, scilicet. Tu enim fecisti misericordiā cū omnibus filiis Israel cū ascenderēt ex Aegypto.

Ad rationem in contrarium dicendum, quod quamquam Deus iusserat deleri vniversā Amalec: tamen non includebatur hoc præcepto delectio Cineorum, cū non pertinerent ad Amalecitas cognatione, vel habitatione. De istis Cineis dicit Iosephus. 6. Antiquitatum: Cumq; vicisset Saul vniversos a Pelusio Aegypti, vsq; ad mare rubrum, residentes hostes, Sichimitarum gentem solummodo dereliquit: isti namq; in regione Madian in medio habitabant, quibus ante pugnam denūciauit, vt abscederent: ne forte Amalechitarum calamitati communicarent. Nam dum essent cognati Raguel soceri Moyfi, credidit esse saluandos. Vocauit autem Iosephus Sichimitas, non q̄ ipsi essent Sichimitę; quia Sichimitę dicuntur habitatores Sichem, quę est ciuitas in sorte Ephraim, vt patet Iosue. c. 20. sed p̄ Cineis Sichimitas dixit, cum vellet transferre de Hebræo in formam latinā. *Abite.* Ista sunt verba Saulis ad Cineos montensis, vt abeant id est separentur ab Amalec. *Recedite* id est separamini. *Atq; discēditē ab Amalec* id est longe ite ab illo. Ista tria verba ad idem pertinent, sed ponuntur simul ad exaggerandum, quia est modus eorum, qui nimis persuadere volūt, multiplicare synonyma, vt idem per plura verba significatum efficacius proponatur. *Ne forte inuoluam te cum eo*, id est si manseris coniunctus Amalecitis forte inuoluam te cum Amalec, scilicet, quia volēs percutere Amalec, & non potens discernere inter Amalecitas, & Cineos propter locorum propinquitatem, inuoluam te cum eis, quamquam aliās te saluare vellem. Alij intelligunt litterā hebraicam hic scilicet. Ne forte inuoluaris cum eo. Quod potest dupliciter intelligi, scilicet quantum ad poenā, vel quantum ad culpam. Ad poenam quidem, scilicet ne inuoluaris cum eo, scilicet ne occidaris cum illo: & istum sensum secuta est littera nostra, dicēs: ne forte inuoluam te cum eo: quantum ad culpam intelligitur, ne inuoluaris cum eo, id est ne efficiaris particeps eius in repugnādo nobis: & istum sensum sequuntur multi hebręi, & Iosephus. 6. Antiquitatum, dicens: Saul denunciauit Sichimitis ante pugnam, vt recederent, ne forte Amalechitarum malignitati communicarent. Littera tamē nostra rationabilius transfuit, quoniam sequēs littera declarat, q̄ Saul dixerit hoc, vt non perirent Sichimitę siue Cinei: cū dicitur: Tu enim fecisti misericordiam cum

Cap. 8.

cum omnibus filiis Israel. Hoc autem nihil attineret ad præcedentia, si intelligeretur, q̄ recederent Cinei de medio Amalec ne communicarent malignitē eorū. Nimis tñ attinet, si intelligat de poena. q̄ recederent ab eis, ne inuoluerētur cum eis. Et hoc quia fecerant misericordiā cū filiis Israel. *Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel.* Hoc refertur ad populum Cineorum, qui dicitur semper esse idem populus per contumaciam successione: nam illi, qui fecerant misericordiam cum filiis Israel, non vnebant tunc, cū ista misericordia fuerit facta, quādo Israelitę exierunt de Aegypto, vt patet hic: tamē ab illo tempore vsq; nunc fluxerant anni ad minus. 420. vt sup. declaratum est in hoc c. Sed dicuntur isti nunc fecisse misericordiam: quia proavi eorum fecerunt: & semper populus idem est per continuationem. Ob hoc autem inhumanum erat, q̄ Israelitę persequerentur Cineos, cū ab eis beneficia suscepissent: potissimē quia beneficia Cineorū ad Israelitas non fuerunt spāliter ad aliquā personam, vel ad paucas, sed ad totum Israel: quia dicitur hic, tu fecisti misericordiam cū omnibus filiis Israel, totus ergo populus Israel tenebatur benefacere Cineis: nec quidem vni soli, aut paucis, sed toti populo.

Quam misericordiam fecerunt Cinei Israelitis. Quęst. XVI.

QVAERET aliquis, q̄ misericordia fuit ista, quā fecerunt Cinei cū filiis Israel. Aliqui respondent, q̄ ista fuit in bello contra Sifaram Principem militię Regis Iabin: nam iste oppresserat Hebræos per 20. annos, vt patet Iud. c. 4. Cū autē pugnaret Sifara contra Israel ad omnimodā deletionem, fugiens a Deo perteritus declinavit in domū Aber Cinei: cuius vxor Iabel percussit Sifarā infixo clauo in capite eius, & fecit pacē in Israel, ita Iud. c. 4. & 5. Istud autem fuit beneficium ad totū Israel, quia omnes Israelitę liberati sunt a bello, & subiectione Chanaanęorum per mortē Sifarę. Sed hoc non stat, quia hic dicitur, q̄ fecit misericordiam cū Israel, quando ascendebat de Aegypto: mors tamē Sifarę fuit in terra Chanaan multo tempore postq̄ Israelitę venerunt in terram illam, ergo nō intelligitur de eo. Itē quia Iabel, quę occidit Sifaram, erat vxor cuiusdam Cinei, qui iam non habitabat cū ceteris Cineis, sed recesserat ab eis, & erat in sorte Nephtalim, vt patet Iud. c. 4. f. Aber autem Cinei recesserat quōdam a ceteris fratribus suis Cineis filijs Obab cognati Moyfi: ergo propter illum, cuius vxor benefecerat Israelitis non debebat dici, q̄ Cinei, qui habitabant in medio Amalec benefecisset. Israel, cū iste Aber Cineus iam recessisset a ceteris fratribus suis, & non esset de populo eorum: secus autem si adhuc maneret inter illos: quia tunc propter eum, qui solus benefaciebat Israeli, dignū erat omnes Cineos misericordiā recipere ab Israel. Sed dicendum est, q̄ istud beneficium fuit in hoc, q̄ Iethro veniens in deserto ad Israelitas ordinauit eorum politiam quātum ad iudices, statuēs tribunos, Centuriones, quinagenarios, & decanos: hoc autem fuit magnum beneficium, quia ante istam ordinationem iudicium Moyse grauebatur labore nimio audiēdo a mane vsque ad vesperum causas populi: ipse quoque populus lædebatnr nimis, quia cū esset valde magnus, & inter eos multę orirentur causę, & Moyse solus esset, manebat cāz indiscussa: quod erat ad velocem totius populi interitum, cum politia nimis inordinata in reddendo iura manere non possit: sic si non habeat victualia: nam ad

Respon- sio Aucho- ris.

Politia ubi iustitia nō est nō potest diu manere, & quare.

cōseruationem politię magis necessarius est iudex, siue distributum iustitię q̄ panis, vt ait Arist. 3. Politico. De hoc beneficio patet. Exo. c. 18. cū dixit Iethro ad Moyse: Non bonā inquit rem facis, stulto labore confumeris tu, & populus, qui tecum est: vltra vires tuas est negocium: solus illud non poteris sustinere: sed audi verba mea, atque consilia, & erit Dominus tecum & c. Erat autem istud beneficium non solum ad Moyse, sed ad oēs filios Israel, vt hic dicitur: quia causę totius populi peribant propter vnitatē iudicis, & grauebantur nimis expectādo eum. Sic dixit Iethro: stulto labore confumeris tu, & populus iste, qui tecum est. Exo. c. 18. Etia istud beneficium fuit, quando ascendebant Israelitę de Aegypto in fine primi anni ab exitu de Aegypto, vel in principio secundi venit Iethro ad montē Sinai, & ordinauit politiam Hebræorum, vt declaratum est Exo. c. 18. & Nu. c. 10. Vel potest intelligi istud beneficium de directione Israelitarum per desertū: nā Moyse petiuit a Iethro, vt iret cum Israel in terrā Chanaan ad demonstrādum loca castrametationis per desertum, ut patet Nu. c. 10. f. Noli nos relinquere: tu enim nosti, in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster: Iethro tñ non iuit cum Israelitis, vt e. c. declarātū est; sed filij sui: & isti etiam sciebant loca, in quibus castramentari poterant Israelitę per desertum: & sic dirigerent eos: hoc autē magnum beneficium erat, cum pro eo Moyse promitteret Iethro quicquid optimum esset in opibus, quas Deus daret Israeli, vt patet Num. c. 10. Ergo cū hoc fecissent filij Iethro, magnum beneficium præstabant Israeli, & retributione digni erant. Fuit autem beneficium istud toti populo collatum, quia totus populus per desertum dirigebatur. Fuit etiam istud beneficium, quando ascendebant Israelitę de Aegypto, per quod trāsibant dirigendo eos ibi quantum ad loca castrametationis. Intelligenda est ergo misericordia quātū ad aliquid horum duorum, vel quātum ad vtrunq; simul. *Cum ascenderēt de Aegypto*, scilicet istud beneficium fuit præstitum Israelitis, quando ascendebant de Aegypto. In ipso deserto, per quod ascendebant: nam quocunq; horum duorum modorum intelligatur, vel vtroque simul: necesse est, q̄ fuerit beneficium in deserto collatū. *Et recessit Cineus de medio Amalec*. de terra illa, in qua habitabat, quę erat in medio Amalec: non quidem intra terram Amalec. Nā nullam partem eius tenebant Cinei, sed in medio Amalec. scilicet quia ambiebatur & quasi claudabatur terra Cineorū intra terram Amalec: nam terra Cineorum erat quædam pars terrę Israel. scilicet in sorte Iudę: & quia fors ibi habebat a parte australi terrę Amalec, erat terra Cineorum coniuncta Amalecitis, & qa parua erat, videbatur clausa inter cornua terrę Amalec. Recesserunt autem Cinei de medio Amalec ad præceptum Saulis, quia viderunt, q̄ recte monebat. Etiam quia ipsi non erant coniuncti aliquo foedere Amalecitis, sed Israelitis, sub quorū protectione, & auxilio sperantes venerant de terra sua Madian, vt habitarent cum Israelitis in terrā Chanaan: nunc autē recesserūt de loco, in quo prius habitabant, scilicet introeuntes ad habitandum ad sortes interiores Israelitarū, sicut Aber Cineus ante hoc recesserat ab alijs Cineis, & habitabat in terra Nephtalim iuxta vrbe Cedem. Iud. cap. 4. *Percussitq; Saul Amalec*. i. occidit, & destruxit Amalecitas, scilicet primō pugnans cum eis bello campali: deinde in clusos in vrbus obsedit, & quasdam vrbes molitionibus, alias verō suffosionibus cloacarum, & muris extrinsecus ē diuerso edificatis, alias autem fame, & siti: alias

Alius sensus.

alias vero modis alijs caput, vt ait Iosephus 6. Antiquitatum. *Ab Heuila donec venit Assur.* Isti sunt duo termini, in ter quos iacebat omnes Amalecitarum. Heuila autem est aliqua terra, quae est in principio terrae Amalec ex parte Israhelitarum; & est in latere aquilonari terrae Amalec, & ibi incepit pugnare Saul, quae veniebat de terra Israhel ad terram Amalec. est autem aquilonaris terra Israhelitarum ad terram Amalec, ideo dicitur quod percussit Saul ab Heuila. Assur est nomen alterius terrae, quae est in fine terrae Amalec ad partem meridiam eius; ideo dicitur hic quod est a regione Aegypti. Assur est apud Aegyptum. Est autem Aegyptus terra meridiana respectu Amalecitarum. Non est autem intelligendum, quod Assur sit hic terra Assyriorum, sicut alijs accipitur, quia terra Assyriorum multum distat a terra Amalecitarum, & a terra Israhel versus Aquilonem. sed est nomen cuiusdam deserti in terra Arabiae, quod est apud mare Rubrum, & per istud desertum transierunt Israhelitarum, vt patet Exo. c. 13. scilicet, Tulit Moyses Israhel de mari Rubro, & egressi sunt in desertum Sur. Isti autem duo termini claudunt terram, quae est inter terram Chanaan, & Aegyptum, scilicet Arabiam, & ponuntur aliquando in scriptura, vt patet Gen. 25. c. vbi dicitur de Israhel, quod habitauit ab Heuila vsque Sur, quae respicit Aegyptum, & illa terra vocabatur Arabia, ideo filij Israhel vocantur Arabes, & omnes alij populi habitantes inter Chanaan, & Aegyptum. Iosephus dicit hic quod Saul percussit vniuersos hostes residentes a Pelusio Aegypti, vsque ad mare rubrum; & isti duo termini videntur esse illi, qui vocantur hic Heuila, & Assur. De Assur satis apparet, quia dicit Iosephus, quod percussit Saul Amalecitas, vsque ad mare Rubrum. I. quod mare Rubrum claudit a parte meridiana desertum Assur: sic patet Exo. c. 16. Tulit Moyses Israhel de mari Rubro: & egressi sunt in desertum Sur. De Heuila, & Pelusio Aegypti an sint idem non tantum patet, quia Heuila videtur poni hic tamquam terminus aquilonaris terrae Amalec: sed ibi non est aliqua ciuitas Aegypti. Nisi forte dicatur quod Heuila est hic terminus occidentalis terrae Amalec: & ibi potest esse aliqua ciuitas Aegypti. Assur autem sit in confinio lateris meridiani, & orientalis terrae Amalec: quod etiam satis stat. *Et apprehendit Agag.* Hic ponitur secundum principale. scilicet mandati transgressio: quia non egit omnia quae Deus iussit ipse Saul, nec populus, sed seruauerunt regem & pecora. dicitur autem quod apprehendit Agag regem Amalec viuum. scilicet nolens eum occidere in bello: nec tamen peccabat Saul accipiendo Agag viuum, sed peccauit, quia non occidit eum, sed duxit in terram Israhel volens eum conseruare.

Quare Saul non occidit Regem Agag. Quaest. XVII.

QVAERET aliquis, quare Saul accepit viuum Regem Agag, & non occidit eum. Aliqui respondunt quod hoc fecit Saul propter superbiam ad iactandum triumphum, quem habuerat de hostibus: nam cum eum viuum duceret, gloriabatur quod haberet sub se vnum regem. Alij autem dicunt quod fecit hoc propter triumphum. scilicet vt conseruaretur Agag ad honorem triumphi. Alij autem volunt quod seruauerit eum ex cupiditate. scilicet vt magna munera daret ei pro se Rex Agag. Vel quod accepit eum, vt reuelaret ei aliquos thesauros occultos in terra Amalec: hoc enim fieri solet tempore bellorum. scilicet vt ipsi, qui obsidentur timore hostium thesauros in terra visceribus condant: & hoc tenet Nicolaus. Sed dicendum est, quod Saul seruauit Regem Agag non occidendo eum,

Rn. aut.

F & hoc pietate: miserus fuit enim illius regis quod erat speciosus, & potens: & in tantam venerat calamitatem, vt hostium suorum manibus teneretur perditio populo, & desolata terra, cunctisque delectis, quae ad eum pertinebant: sic enim interdum hostes etiam ferocissimi hostium suorum cum calamitosi fuerint, miserentur. Sic ait Boetius de consol. 2. prosa prima, scilicet Legimus Paulum Persae regis a se capti calamitatibus pijs impendisse lachrymas. Hoc autem significatur in litera, cum dicitur: Et percipit Saul, & populus Agag: parcere autem ex misericordia est: si tamen Saul seruasset regem Amalec ad postea occidendum eum, non diceretur ei parcere. Item patet quia etiam postquam venit Saul in terram suam, & redargutus fuit a Samuele, non occidit regem Amalec: sed Samuel petiuit eum sibi exhiberi, & occidit. Alij autem modi non sunt ita verisimiles. Cum enim dicebatur, quod Saul acceperat viuum regem Amalec, vt manifestaret ei thesauros occultos, non est verisimile, quia tunc non solum conseruasset regem, sed etiam de singulis vrbibus aliquos seruasset, qui manifestare possent ei thesauros absconditos in omnibus locis: rex autem non poterat cognoscere omnia haec: sed solum quantum ad thesauros suos, ideo non fuit pro hoc seruatus. Item si propter hoc seruasset eum Saul, non duceret viuum in terram Israhel, sed primo cogeret illum manifestare thesauros terrae Amalec prius quam inde recederet, quibus inuentis occideret eum. Duxit tamen eum viuum in terram Israhel, ergo non seruauit propter hoc. Item non stat quod seruauerit eum ad recipiendum magna munera ab ipso: nam iam deleta erat tota terra Amalec: & Saul & populus acceperant quaeque optima terra Amalec, vt patet infra. Ergo non seruauerit, vt aliquid pro se daret: nisi forte dicas hoc esse quantum ad thesauros absconditos, quos non acceperat Israhelitarum: sed hoc non stat, quia iam improbatum est. Item non stat alius modus. scilicet quod seruatus est Agag ad triumphum: nam mos erat, quod inter eos, qui seruabantur ad triumphum cum exhiberetur a populo triumphus victori, occideretur princeps hostium captorum: sic enim ait Iosephus circa finem librorum de bello iudaico, dicens, quod cum datus est triumphus Imperatoribus Vespasiano, & Tito: Simon Dux Iudaeorum, qui erant Ierosolymis, occisus est apud Capitolium in vrbe Roma, & sic consumatus est triumphus. Saul tamen non seruabat hic Agag ad occidendum eum, quia dicitur quod percipit eum: ergo non seruabat illum ad triumphum: potissimum quia inter Hebraeos non fiebat triumphus ad honorem victoris, quamquam fierent alia gaudia. Hoc enim speciale inter Romanos fuit. An vero seruauerit Saul Agag ad ostentationem, & gloriam victoriae suae non apparet: magis tamen apparet, quod seruauerit eum ex misericordia condolens eius calamitatibus. Hoc autem tenet Iosephus 6. Antiquitatum, dicens: Cepit Saul regem hostium Agag viuum, cuius corporis pulchritudinem magnitudinemque miratus decreuit esse saluandum: non hoc faciens diuina voluntate, sed iudicium proprium sequens, & sine causa ei cedens vitam quasi misericorditer: vnde illi potestas sine periculo suo miserendi non esset: Deus namque sic odiuit Amalecitarum genus, vt nec in fantibus parceret, quibus potius misereri naturale est, Saul itaque regem Agag, & malorum, quae contra hebraeos gesta videbantur auctorem a morte seruauit, & hostis pulchritudinem praecipis Dei praeposuit. *Omne autem vulgus interfecit in ore gladij.* scilicet omnes viros, & feminas, paruulos, & senes, neminem a morte seruantes: in quo videbatur Saul, & populus peruertere

Iosephus 6. Antiquitatum. c. 8.

Quare Saul magis miserus est regi quam paruulis.

uertere naturalem misericordiam. Nam quamquam secundum Dei iudicium nulli misereri debebant, nec poterant: si tamen alicui misereri voluissent, potius debebant misereri paruulis, quibus est natura misereri quam regi: sed forte hoc fecit, quia si miserum esset paruulis omnibus miserendum erat, sed omnibus paruulis Amalec misereri videbatur nimis contra praecipitum Dei, quia cum esset magna multitudo paruulorum, breuiter efficeretur magnus populus Amalec: rex autem vnicus erat, ideo quamquam illi misererentur non videbat magna praecipitum violatio. Item, & melius, quia Saul cum rex esset videns regem Amalec, qui etiam in eadem dignitate erat, in qua Saul, ad tantam venisset calamitatem, compassus est illi cernens mobilitatem regiae felicitatis, & compassus est illi, & eripuit eum a morte. In paruulis autem nulla fuerat prosperitatis amplitudo, secundum quam nunc incidere in calamitatem, ideo non miserum est illi. *Et percipit Saul, & populus Agag.* i. tam Saul quam populus condoluerunt regi Agag, & non occiderunt eum: dicuntur autem percipisse, quia non seruauerunt eum ad postea occidendum, sed vt vita illi semper relicta foret. Peccauit autem in hoc Saul, & demeruit priuati regno, sicut patet hic: & non solum regno caruit, sed etiam propter hoc Deus tradidit eum postea in manu hostium, & occisus est a Philisthim, vt patet infra c. 28. cum dixit Samuel ad Saul: quod interrogas me, cum Dominus recesserit a te, & transierit ad amulum tuum? faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua, quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalec, idcirco quod patris fecit tibi hodie Dominus: cras autem tu, & filij tui mecum eritis. Sic etiam patet 1. Paral. ca. 10. Peccauit etiam Saul excusando peccatum istud: nam cum ipse percipisset regi Agag, & gregibus ouium simul cum populo, solum dixit de populo transiens cernens enim ad illum, vt patet infra. scilicet percipit enim populus melioribus ouibus, & armentis. *Et optimis gregibus ouium.* i. Saul, & populus perciperunt gregibus, & armentis. scilicet seruando illa pro se: non accipitur hic parcere, sicut supra, quia regi Agag percipit populus. scilicet vt nequaquam occideretur gregibus autem non percipit sic, sed vt non occiderentur immediate. Nam Deus iusserat, quod omnia delectur, & sic tenebantur Israhelitarum greges, & arma delere in ipsa terra Amalec, & nihil secum ducere, & quia non occiderunt immediate greges, dicuntur percipisse. i. seruauisse greges. scilicet ad postea occidendum. *Et armentorum.* Vocantur armenta congregationes magnorum animalium, sicut bouum, equorum, camelorum. Omnia autem isti seruauerunt Israhelitarum, & vocantur supra greges ouium animalium paruorum. scilicet tam ouium quam caprarum, & similibus: quia omnia haec seruauerunt Israhelitarum nihil volentes delere, nisi quod inutile erat, vt patet infra.

Quare Israhelitarum non occiderunt greges optimos, & armenta Amalecitarum iuxta mandatum Domini. Quaestio XVIII.

Primario.

Secundario.

QVAERET aliquis, quare Israhelitarum seruauerunt greges optimos, & armenta, & non occiderunt iuxta mandatum Dei. Aliqui respondunt, quod hoc fecerunt, vt sacrificaret Domino de illis, & patet hoc, quia cum venisset Samuel in Galgala, offerebat Saul ibi holocausta de praeda Amalecitarum, vt patet infra. Item patet quod propter hoc seruata fuerint pecora, quia cum dixisset Samuel ad Saulem: quae est vox gregum, quae resonat in auribus

meis? ait Saul: de Amalec adduxerunt ea: percipit enim populus melioribus ouibus, & armentis, vt immolarent Domino Deo tuo, reliqua vero occidimus: & iterum infra in litera cum excusaret se Saul de transgressione praecipitum ait: Tulit populus de praeda oues, & boues, & primitias eorum, quae caesa sunt vt immolaret Domino Deo suo in Galgalis. Item patet hoc, quia Israhelitarum accipientes pecora de Amalec elegerunt ea, quae pulchra, & optima erant: reliqua vero occiderunt, vt patet infra, hoc autem pertinebat ad sacrificium, quia non debet immolari animalia, quae immunda sunt, & maculata, & contempnibilia. Deut. c. 15. & Leui. 25. Nam Deus conqueritur de sacerdotibus per Malachiam dicens, quod offerebant ei animalia clauda, caeca, & languida, qualia nullus de principibus humanis acceptaret, si offerrentur ei: ideo in hoc se despectum dicebat Malach. c. 1. si tamen Israhelitarum accipientes animalia ista ad cibos suos, omnia accepissent, siue maculata, siue immaculata. Quia quamquam iam non liceret offerri domino animalia immaculata, licebat tamen ea sumi in cibum a Iudaeis, Deut. c. 12. & 15. Et dato quod nolent Hebraei sumere illa in cibum, saltem proficerent eis ad alias vtilitates. scilicet quia possent vendere illa alijs gentibus: sicut erat de animalibus, quae non licebat Iudaeis comedere. Nam illa poterant vendere gentilibus, non tamen adduxerunt Israhelitarum de praeda Amalec animalia, quae vilia, & reprobata erant, ideo non seruauerunt ea ad vtilitatem suam, sed ad sacrificia. Sed hoc non stat, quia si solum voluissent immolare domino, duxissent sola animalia de terra Amalec: duxerunt tamen vestes, & omnia alia suppellectilia: quae cumque praeciosa inuenerunt in terra Amalec, ista tamen non pertinebant ad immolationem, ergo solum fecerunt hoc propter vtilitatem suam. scilicet quia concupiuerunt spolia terrae Amalec, quae multa, & praeciosa erant: videbaturque eis fore grauis simum, si omnia illa delectur nullo sibi relicto, quia nihil sic ex praeda illa lucrarentur, sed suis sumptibus eam agerent. Nec stant rationes in contrarium. Cum enim dicebatur primo quod Saul obtulit holocausta de praeda in Galgala: dicendum quod ipse non offerebat ea intentione, vt omnia animalia, quae duxerat de Amalec offerret, sed solum offerebat aliqua gratiarum actiones pro collata victoria: sic enim facturus erat in quocumque alio bello vicisset, etiam si inde nulla pecora acciperet. Apparet autem hoc, quia non dicitur in textu allegato, quod Saul offerebat in holocaustum praedam Amalec: sed dicitur quod offerebat holocaustum domino de initijs praedarum, quae attulerat ex Amalec: initia autem dicuntur prius, ergo Saul non offerebat domino totam praedam, sed initia eius. Ad secundum quando dicebat Saul, quod populus percipit melioribus ouibus, & armentis, vt immolarentur domino: dicendum quod Saul mentitus est, faciens hoc ad excusandum se: acceperat tamen praedam ad vtilitatem suam. Sic etiam patet in alio: nam Saul cum populo perciperat optimis gregibus ouium, vt patet hic, infra tamen dixit Samuel, quod populus perciperat melioribus ouibus transferens in hoc peccatum ad populum, subiecto de seipso. Ad tertium cum dicebatur, quod populus accepit ea, quae optima erant, & delectur reliqua. Dicendum quod non fiebat hoc ad sacrificium, quia requiruntur animalia munda in sacrificijs: Israhelitarum autem non respiciebant hanc essent mundam, vel immundam, sed solum an essent alicuius valoris: id autem quod nullius valoris erat, sed vile, & reprobum destruxerunt: non quidem quasi non pertineret ad sacrificium, sed quia nulla vtilitas erat in possessione talium.

Tertia ro.

Quarta ro.

Impugna.

Ad rationes primae opi. Ad prima.

Ad secundam.

Ad tertia.

Ad quartum. Cum autem dicitur, quod si duxissent Israelitae pecora ad utilitatem suam, non solum optima, sed etiam quaecumque duxissent, eo quod illa proficerent eis. Dicendum quod aliqua erant ita vilia tam in pecoribus quam in suppellectilibus, quod labor portandi ea de terra Amalec in terram Israel, esset grauior, quam possessio eorum esset utilis: ideo tam simpliciter inutilia respiciunt illa portare, & deleuerunt. Etiam fecerunt hoc, ne penitus viderentur transgressuri praecipuum dei iubentis omnia consumi, sed saltem in his vilibus, & reprobis illud obseruarent. *Et vestibus & arietibus pepererunt.* i. pepererunt populum, & Saul vestibus. s. seruando per se omnes vestes, quas repererunt in terra Amalec. Etiam arietibus pepererunt, id est seruauerunt eos, sicut reliquos greges, & armenta. Hoc autem ponitur hic ex superabundanti, nam expresso supra de gregibus omnium intelligebantur etiam arietes, sed interdum scriptura non curat ista seruare aliquid exprimit ex superabundantia, ut plenius intelligatur. *Et uniuersis que pulchra erant* id est etiam pepererunt omnibus rebus pulchris, & desiderabilibus ad possidendum scilicet auro, & argento ceterisque metallis, & omni suppellectili preciosa. *Nec voluerunt disperdere ea* id est quamquam Deus iussisset quod omnia deleuerent, & nihil concupiscerent, concupiuerunt, & non deleuerunt ea. *Quicquid vero vile, & reprobum fuit, hoc demoliti sunt* id est solum destruxerunt ea, quae vilia erant id est nullius valoris: & reprobata id est reprobabilia, scilicet quod a nullo appreciarentur, sed in hoc nullum deo cultum exhibebant: melius enim foret, quod non deleuissent quamquam, quamquam exequerentur praecipuum in pessimis: sed nec ipsi in istis executi fuissent nisi graue esset portare illa de terra Amalec, cum paruus utilitatis forent. *Factum est autem.* Supra descripta est Saulis transgressio, hic autem describitur eius diffinitiva reprobatio: & diuiditur in tres partes. Primo ponitur ista reprobatio: *Secundo Saulis obstinatio.* Tertio poenitentiae eiusdem simulatio. Secunda ibi. *Et ait Saul.* Tertia ibi. *Dixitque Saul.* Prima in duas, quia primo ista reprobatio Samueli reuelatur: secundo Sauli denunciatur ibi. *Dixitque Samuel.* s. postquam Saul peccauit, Deus reuelauit istud peccatum Samueli, eo quod Samuel habebat specialem curam de Saule, quia constituerat eum regem, & videbatur pertinere ad eum aliquid de bono, vel malo illius.

An Deus reuelauerit Samueli immediate istam transgressionem, & quomodo. *Quaest. XXI.*

Quaeret aliquis, an Deus reuelauerit Samueli istam praeparationem Saulis immediate, ut facta est, vel aliquanto tempore post. Respondendum est, quod non reuelauit immediate. Quod patet quia Deus locutus fuit ista Samueli per noctem, & in ipsa nocte cepit ire ad Saulem, ut patet infra. s. tristatus est Samuel, & clamauit ad Dominum tota nocte: cumque de nocte surrexisset Samuel, ut iret ad Saul: mane nunciatum est ei, quod venisset Saul, & in ipso die locutus est ei Samuel, ut patet infra. s. sine me, & indicabo tibi quid locutus est Dominus ad me nocte, id est praecedenti nocte: etiam tamen reuerat Saul de terra Amalec, & venerat in Carmelum, feceratque ibi forniciem triumphalem, & inde venerat in Galgalam: offerebatque sacrificia, ubi eum Samuel inuenit. Transierat ergo aliquantum tempus, ex quo Saul peccauerat, usquequo ista reuelatio facta est.

Quomodo factum est verbum Domini ad Samuel de transgressione Saulis. Multi modi reuelandi aliquid Prophetis. *Quaest. XXI.*

Quaeret vltius, quomodo factum est verbum Domini ad Samuel. Respondendum est quod poterat fieri multipliciter, sicut fiebat alijs prophetis. Interdum enim fiebat per somnia, ut patet Num. c. 12. Aliquando autem fiebat in vigilia. s. quod formaretur aliqua vox in aere, & non videret formator illius: sicut factum est in datione legis, Deuter. cap. 4. Aliquando autem fiebat in voce formata ab aliquo parente in figura humana, & erat Angelus: sicut patet de Iosue, quando vidit Angelum in agro Iericho Iosue ca. 5. Sic etiam fuit de Gedeone, Iudic. cap. 6. Sic etiam de patre, & matre Sansonis, Iudic. ca. 13. Aliquando autem fiebat reuelatio per solam intuitionem intellectus, de quibus magis dictum est supra. ca. 8. Quolibet autem istorum modorum fieri poterat reuelatio Samueli. Sed dicendum potius, quod fuerit facta secundo modo. s. in aliqua voce formata, cuius formator non videretur, quod patet, quia ista reuelatio facta est per noctem, ut patet infra. s. sine me, & indicabo tibi quid locutus est Dominus ad me nocte: sed per noctem consueuerat Deus loqui Samueli in voce, ut patet supra. ca. 3. quando vocauit eum iacentem in sanctuario: si tamen velimus dicere quod fuerit ista reuelatio facta per somnium, sicut multoties fiebat in prophetis satis uenit, quia dicitur facta est per noctem, & ibi Deus solet per somnium reuelare prophetis secreta: sicut patet Iob c. 33. s. per somnium visione nocturna quando irrui sopor super homines, & dormiunt in lectulo: tunc aperit aures virorum, & crudiens eos, instruit disciplina. Primum tamen melius est. *Penitet me quod constituerim Saul regem.* Istud dixit Deus, quasi dolens de eo, quod fecerat: nam a principio erat Saul. vir bonus & electus, & non erat in toto Israel vir melior illo, ut patet supra. ca. 9. & ob hoc Deus constituerat eum in regem quasi seruaturus esset mandata illius: nunc autem quia non seruabat, poenitebat Deum constituisse Saulem regem. Sic enim dicitur Gen. cap. 6. quod poenituit Deum, quod hominem fecisset, & tactus dolore cordis in trinfecus, ait: delebo hominem, quem creauit. Poenitentia tamen vel dolor in Deo nulla est, sed habet se ad modum poenitentis: ille enim, qui aliquid fecit, & poenitet quod fecerit, delet illud: sic etiam cum Deus Saulem constituit regem, quem nunc abiicere decreuerat a principatu, poenitere dicebatur: ipse tamen nec poenitet, nec gaudet: non enim dolet Deus, aut tristatur de malis operationibus nostris, quae sunt contra cultum eius: nec gaudet de bonis operibus nostris, quibus eum colimus: nec magis Deus tristatur cum pessima scelera in eum agimus, quam cum illi maximum obsequium impendimus: nec etiam gaudet magis cum illum diligenter colimus, quam cum in ipso grauius peccamus. Haec enim Deo valde aliena sunt: & hoc quia naturae diuinae nihil aduenire potest. Est enim Deus purus actus, nihil recipere potens, quod aut aliquid recipit, partim est in actu, & partim in potentia, & ex hoc ipso habet compositionem ex actu & potentia, & esset imperfectus: non ergo potest ei accidere gaudium de operibus bonis nostris, nec tristitia de malo opere: ergo non gaudebit de bonis nostris, nec tristabitur de malis. Sed forte dices, quod ista illi ab eterno insunt: sed non stat, quia cum ille, qui tristatur, miser est ab aeterno, Deus miser esset. Item praeter hoc Deus non potest gaudere de bonis nostris, vel tristari de malis, quia aliquis letatur de bono, quod ad eum aliquo modo pertinet: quod autem nullo modo ad aliquem

Deus non habet gaudium nec tristitia, nisi dicimus eum poenitere.

Benefactores magis diligunt beneficarios, quam e contra.

quem pertinet, nec etiam secundum existimationem suam impossibile est, quod illum letificet: sed bonum nostrum nullo modo est bonum Dei. s. quod nihil realiter accrescit Deo de bono nostro: nec ipse existimat sibi aliquid accrescere, ergo impossibile est quod gaudeat. De malo autem nostro facilius argumentum est: nam nihil de illo ei enenit, cum in Deo nullum malum aut proprium, vel alienum esse possit: nihil ergo horum in Deo est, sed scriptura loquitur sic ad exprimendum passionem humanas. Proficit autem valde iste modus loquendi, quia si sic non loqueretur de Deo, scilicet, quod letabatur de bonis nostris, vel tristabatur de malis, significaretur quod ipse non curat de operationibus humanis, siue bonae siue male sint: & hoc esset retrahere omnem hominem a cultu Dei: quia si Deus nihil magis de bono opere, quam de malo curat, nec pro bono praemia conferret, nec pro malo quemquam punit, quo recepto, frustra esset Deum colere. Tolleremus quoque prouidentiam Dei iuxta positionem illorum, qui dixerunt: *Quid enim nouit Deus?* quasi per caliginem iudicat, nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines celi perambulat. Iob c. 22. Praeter hoc ergo, quod iste modus loquendi proficit ad hoc, quod scriptura condescendat in intellectu rudi humano, qui non valet de Deo intelligere res, sicut sunt: adhuc proficit magis ad hoc, quod significetur cura Dei, & prouidentia humanarum operationum. *Quia dereliquit me.* id est dereliquit cultum meum. s. nolens obedire mihi. *Et uerba mea opere non impleuit.* s. quia non deleuit omnia pertinentia ad Amalec. Deus autem dixerat, percutere Amalec, & demolire vniuersa eius, ut patet supra. *Conuictatusque est Samuel.* scilicet cum audiuit, quod Deus dolebat de constitutione Saulis in regem, & quod vellet eum abijcere a regno. Hoc autem erat, quia Samuel valde diligebat Saulem: nam etiam postquam Deus totaliter reprobaauerat Saulem, & Samuel recesserat ab eo, adhuc diligebat eum valde, & lugebat pro eo quia Deus vellet auferre ei regnum, ut patet infra in littera scilicet. Et non vidit Samuel vltra Saulem usque ad diem mortis suae: veruntamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum poenitebat, quod constituerat Saul regem: erat autem iste amor Samuelis ad Saulem, quia Samuel constituerat Saulem in regem, & erat totaliter Saul opus Samuelis: cum de statu paruo populari exersisset eum ad honorem regalem. Diligunt autem naturaliter benefactores valde beneficarios potius quam e contrario: & quanto fuerint maiora beneficia tanto magis in eis gaudent: nam ipsi beneficiati sunt opera benefactorum: diligit autem quilibet naturaliter opum suum: sicut poetae diligunt poemata quasi filios. De quo Aristo. 9. Ethic. Cum autem Saul priuaretur regno quantum ad posterum suum, destruebatur opus Samuelis: ideo necesse est, quod de hoc tristaretur. *Et clamauit ad Dominum tota nocte.* id est Samuel clamauit orando ad Deum pro Saule, ne priuaretur regno propter hoc, & dicitur quod clamauit tota nocte, quia ista reuelatio fuit ei facta per noctem, & mox incepit orare: mansitque in hac oratione per totam noctem, usquequo iuit ad Saulem. Nam in illa eadem nocte surgens ire coepit ad eum, ut patet immediate.

Quare Samuel orauit pro Saule, ne careret regno, cum sciret eum omnino cariturum. *Quaest. XXI.*

Quaeret aliquis, quare Samuel orabat hic ad Dominum pro Saule, ne careret regno: nam ipse sciebat, quod necessario cariturus esset illo: ipse

enim Samuel praedixerat Sauli supra. ca. 13. stultum egisset, nec custodisti mandata Dei tui: quod si non fecisset, iam nunc praeparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum, sed nequaquam vltra regnum tuum confurget. Respondendum est quod quamquam ista dicta essent per Samuelem, tamen adhuc nesciebat an ista esset sententia Dei, vel solum esset comminatio, quia Deus hoc non reuelauerat illi: orabat igitur indefinenter adhuc putans esse locum remedij. Inducebatur autem ad hoc, quia sciebat, quod Deus interdum multa praedicebat per prophetas indeterminate, quae tamen intelligebantur secundum comminationem, & si illi, contra quos illa proferebantur, conuerterentur ab iniquitate sua, non infligebatur poena: & quia nondum Deus aufererat regnum Sauli, quamquam praedixisset auferendum, putabat Samuel, quod adhuc superesset remissionis locus. Nec solum hoc: sed etiam postquam pro isto peccato Samuel dixisset Sauli, quod Deus sciderat hodie regnum de manu eius, & tradiderat proximo suo, nec flesteretur ab ira sua, adhuc orabat semper pro illo, & lugebat, ne Deus auferret illi regnum. Hoc autem fuit usquequo Deus Samuelem lugentem increpuit, dicens. *Usquequo tu luges Saulem?* cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel, ita infra sequenti ca. Et tunc iussit ei Deus, ut vngeret Dauid in Regem: ex eo autem tempore cessauit Samuel orare, & lugere pro Saule, quia iam sciebat nullum superesse remissionis locum, eo quod alius constitutus esset in Regem.

An Samuel peccauit orando pro Saule, cum sciret eum a Deo reprobatum. *Quaestio XXI.*

Quaeret vltius, an Samuel peccauerit orando pro Saule, cum Deus reprobaasset eum. Et videtur quod sic, quia agebat contra voluntatem Dei, quae vltimate reprobaauerat Saulem, ergo peccabat. Item si non peccasset Samuel orando pro Saule, Deus non increpauisset eum, quia pro bono opere non debetur increpatio: fuit tamen increpatus, ut patet sequenti ca. usquequo tu luges Saulem, cum ego abiecerim eum? Respondendum est quod Samuel non peccauit orando pro Saule, sed magis merebatur: nam cum Deus alicui irascitur, siue homini, siue populo: & aliquis vir interponit se orando, ne Deus illud faciat, valde meretur: etiam si Deus dicat quod semper illud facere vult, & Deo gratum est, ut aliquis se opponat orando contra mala, quae Deus comminatur se facturum. Sic patet Ezech. c. 22. s. Et que fui de eis virum, qui interponeret sepe, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non inueni: & effudi super eos indignationem meam. Sic etiam erat hic, quia Deus praenunciabat mala contra Saulem, & Samuel indefinenter orabat, ne ista fierent: opus autem secundum se bonum erat, cum sit vnum de septem operibus pietatis orare. Nec poterat intercidere hic aliquod malum, nisi in quantum aliquis contra voluntatem Dei interdum orare potest, sed in hoc si quis oret contra ea, quae Deus diffiniuit, si ignoret illa diffinita esse, non peccat. Cum autem cognouerit, quod diffinita sunt, orare peccatum est: sic enim de illo, qui orat pro eo, quem scit aeternaliter esse damnatum, grauius enim peccat: nam sicut iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre extra de celeb. missa. c. cum marthe. eo quod orando pro illo significat eum indigere oratione, & per hoc non fuit se perfecte adeptum felicitatem suam. in quo status martyris diminiuit: ita iniuria facit Deo, qui orat pro eo, qui aeternaliter scit esse danatum, vel pro quocumque

Bonum est orare Dominum, ne puniat de iniquitate viatores, nisi per Dominum prohibeatur.

alio,

alio, quod est contra Dei diffinitionem ei notam: in quo signat, quod adhuc per orationem voluntas Dei mutari potest ad volendum contrarium, sed hoc iniuria est Deo, cum Deus sit simpliciter immobilis. Repugnat ergo diuine perfectioni ille, qui credit, quod Deus mouebitur ab eo, quod diffiniunt: ideo qui petit, vel orat pro damnato eternaliter, vel pro aliquo quod scit esse contra Dei determinationem, peccat. Samuel autem non fecit sic, quia a principio, quando orauit pro Saule, quod Deus comminatus fuisset illi per eum, quod regnum eius ultra non confurgeret, credidit Samuel hoc dictum esse secundum determinationem, & non secundum diffinitionem Dei, ideo licuit sibi orare: deinde autem post peccatum quod fecit pugnando contra Amalecitas, quamquam Deus per Samuelum nunciasset Sauli, quod regnum eius scinderetur ab eo, & quod non flecteretur ab illa sententia, tamen quia non fuit assumptus immediate alius in regem, putauit Samuel adhuc locum esse venie: ideo orabat, & iugebat, pro Saule quousque Deus dixit ei: Quousque tu iuges pro Saule, cum ego proiecerim eum? & tunc delit orare Samuel pro Saule. Si autem post hoc orasset pro illo, iam peccaret: quia preceptum Dei continebat. Sic etiam fuit de Moyse, quia Deus sententiauerat, quod ipse non introiret in terram Chanaan propter ea, quae fecit in Cadesbarne, Nume. cap. 20. & 27. postea autem orauit sepius Moyse, ut Deus permitteret eum transire in terram Chanaan, sed Deus dixit: fuficit tibi, nequaquam loquaris ad me ultra de hac re, Deut. c. 3. & tunc cessauit Moyse orare Dominum. Si. n. post hoc orasset, iam peccaret, quia sciebat sententiam Dei confirmata esse, & transgredere preceptum illius: non orauit tamen, & sic non peccauit Moyse nec Samuel, quia quoniam ipsi orabant contra Dei determinationem nesciebant, an Deus sic determinasset. *Cumque de nocte surrexisset Samuel, scilicet ad eundem ad Saulem.* In illa enim nocte, in qua Deus sibi apparuit, & reuelauit haec, clamauit ad ipsum, & surrexit, ut iret ad Saulem non sustinens morari ulterius. *Ut iret ad Saulem.* i. ut in aurora aggredere iter ad Saulem: erat autem hoc, quia quousque peccasset Saul, adhuc putabat Samuel superesse locum remissionis: id iuit cum festinatione, ut increparet Saulem, ut si forte Deus auerteretur ab ira sua, dolente Saule de peccato: Saul magis negauit se peccasse, ut patet infra, id etiam hoc aliquo modo dedit causam perditioni suae. *Nunciatum est Samueli, quod venisset Saul in Carmelum.* scilicet aggredere iter, quae iuit ubi esset Saul: & nunciatum est ei, quod venisset in Carmelum: & iam nunc esset in Galgalis. Hoc autem erat immediate, ut ingressus esset in terram Israel, destructo Amalec: nam adhuc nesciebat Samuel, an esset in terra Israel, quia morus fuit aliquanto tempore, delendo omne genus, & omnem ciuitatem Amalecitarum: venit autem in Carmelum, qui est quidam mons apud mare in sorte filiorum Aser: & est alius mons Carmelus in sorte Iuda apud ciuitatem Maon. De hoc patet Iosue. 15. & 19. Videtur autem quod iste mons Carmelus fuerit ille, qui erat in sorte Iude: quia per illum erat iter Sauli venienti de Amalec in Galgala, cum fors Iuda sit Meridiana, & coniuncta terrae Amalec, Carmelus autem qui est in sorte Aser est ad partem occidentalem apud mare, sic Iosue. 19. c. per quem nullo modo erat via Sauli ad eundem in Galgalam. *Et erexit sibi formicem triumphalem.* i. fecit quoddam arcum in signum triumphi. Fornix enim testudinem, vel arcum significat. s. parietem eleuatum in modum arcus. Vocabatur autem ille fornix triumphalis, quia ibi triumphus scilicet fuit, quod fecit ibi Saul aliquas imagines in testimonium rerum gestarum, & triumphi.

Duo montes Carmeli.

Fornix quid.

phi habiti de Amalec. In Hebreo habetur. *Parat sibi manum.* i. nunciatum est Samueli, quod Saul parasset manum. Hoc autem exponunt aliqui, quod parauit ibi manum, id est locum ad diuidendum spolia, quae duxerat de terra Amalec: & istam expositionem tenet Ionathas Chaldaeus. Alij exponunt, quod parauit manum. i. fecit aram ad immolandum ibi Domino, & mansit ibi illa ara per multa tempora vsque; ad tempus Eliae prophetae, & tunc iam destructa erat: Elias autem quando conuenerunt ibi cum eo prophetae Baal, restaurauit eam, ut patet infra 3. lib. c. 18. f. & accedente ad se populo curauit altare Domini, quod destructum fuerat. Sed istae expositiones non stant. De prima patet, quia ad diuidendum spolia nihil parari, vel edificari oportebat, hic tamen constat, quod aliquid construxit, vel parauit Saul. Secunda expositio non stat, quia Saul veniebat, ut offerret sacrificium Domino in Galgalis, & ad hoc solum venerat in Galgalam: quomodo ergo offerret sacrificium in Carmelo? Et patet hoc, quia quando descendit Samuel ad Saulem, inuenit eum offerentem holocaustum in Galgalis, ut patet infra. Item non offerret Saul sacrificium alibi, quia specialiter adduxerat pecora de terra Amalec, ut in Galgalis offerrentur, ut patet infra. scilicet tulit populum de prada oues, & boues primitias eorum, quae caesa sunt, ut immolaret Domino Deo suo in Galgalis: ergo non in Carmelo. Et sic dicendum quod expositio literae nostrae est vera. quod exherit Saul fornice triumphale: & hoc voluit magis facere in Carmelo, quod alibi, quia ille locus erat famosus,

An Saul peccauerit erigendo arcum triumphalem. Quaesitio XXXIII.

QVAERET aliquis, an Saul peccauerit erigendo fornice triumphalem. Nicolaus respondit, quod peccauit: unde dicit in principio. c. huius, quod in hoc cap. describit transgressio tertia Saulis, quae processit ex cupiditate, & superbia, quia arcum triumphalem erexit ad suam iactantiam. Sed dicendum est, quod an peccauerit Saul hoc faciendo patere non potest, cum intentio eius manifesta non sit. In moralibus autem ex intentione suscipiunt actus malitiam, vel bonitatem: poterit ergo aliqua intendens peccare, & aliqua intendens non peccare: actus tamen secundum se ipsum non pertinet ad peccatum, poterat namque Saul facere fornice triumphalem ad memoriam victoriae a Deo datae, ut per illum fornice Deus laudaretur, qui tantam victoriam contulerat Israeli: Hoc autem non solum non erat illicitum, sed erat valde licitum. Sic. n. fecit Moyses: nam quando Iosue pugnans in deserto preualuit contra Amalec, construxit altare, quod uocauit Dominus exaltatio mea, ita Exo. c. 17. Sic igitur licebat Sauli ad memoriam victoriae a Deo collatae construere aliquod aedificium. Itaque poterat fieri ista fornix ad incitationem posterorum. s. ut reges sequentes recolentes magnifica gesta Saulis per arcum illum mouerentur ad faciendum similiter: ut ipsi quoque magnam gloriam sibi propagarent, & haec erat utilitas publica: sic enim inter Romanos factum est, ut quando aliquis vir esset in aliquo valde excellens, siue artibus belli, siue pacis, statua aerea ei a populo fieret, & poneretur in foro, vel in theatro, aut in alio loco famoso, ubi ab omnibus videretur, & sic ceteri, quorum animus generosus erat, & naturaliter magnus, cupidine gloriae, & vt similes statuas habere mererentur, multa magnifica opera aggressi sunt. Et hoc modo multi Romanorum exterarumque gentium, qui inter Romanos vixerunt, statuas aereas affec-

Nic. opinio reuelat.

cuti

Appetitus laudis non semper est peccatum mortale.

Dauid non peccauit mortaliter, nisi semel.

enti sunt. Quod ergo Saul ad hanc intentionem faceret fornice, ut postea moueretur ad opera magna, non erat peccatum, sed magis aliquid laudabile. Item, dato quod Saul fecisset hoc ex solo desiderio laudis suae, non sequitur quod peccabat, quia non omne desiderium laudis peccatum est, vel saltem mortale: sed solum cum quis desiderat excellentem laudem, vel indebitam, aut fruatur ipsa laude: non ergo peccaret mortaliter Saul moderate laudem cupiens. Item alij viri sancti fecerunt similia, & ipsi non increpantur, quod haec fecerint, ideo nec Saul ex hoc solo peccare conuincitur. Patet hoc quando Dauid similiter fecit sibi quoddam memoriale victoriarum suarum, ut patet in 2. lib. capit. 8. scilicet, Dauid fecit sibi nomen cum reuerteretur a Siria in valle salinarum. Facere autem sibi nomen est construere aliquid, quod pertineret ad nomen, id est ad famam suam, & sic non peccauit Saul. Sed aliquis arguet adhuc, quod etiam de Dauid manifestum non est an in hoc peccauerit, ideo non sufficiens ex hoc arguitur. Respondendum est, quod non peccauit in hoc Dauid: quia nunquam peccauit Dauid mortaliter tota vita sua, nisi cum iussit occidi Vriam Hethaem, & accepit uxorem illius, ut patet infra. 3. lib. capitulo. 15. scilicet. Eo quod fecisset Dauid rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quae preceperat ei cunctis diebus vitae suae, excepto sermone Vriam Hethae. Item Machabaei erant viri sancti, & nimis laudati in sacra scriptura: ipsi tamen fecerunt memorialia gestorum suorum in lapidibus ad memoriam aeternam, & fuit aedificium illud valde magnificum, mansitque multis temporibus. Hoc patet. 1. Machab. cap. 13. scilicet. Et aedificauit Simon super sepulchrum patris sui, & fratrum suorum aedificium altum visu lapide polito retro, & ante, & statuit septem pyramidas vnam contra vnam patri, & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas, & super columnas arma ad memoriam aeternam: & iuxta arma naues sculptas, quae viderentur ab hominibus nauigantibus mare: Non ergo erat illicitum Sauli hoc facere, nisi forte dicas, quod, quia Saul in vno peccauit, in omnibus peccauit, quod absurdum est. *Et reuersus transiit, descendissetque in Galgalam,* id est nunciatum est Samueli, quod Saul de Carmelo iuierit in Galgalam, illuc enim ipse Samuel iuit. Dicitur autem quod descendit, quia Galgala est non longe a Iericho in valle, in qua est Iordanis, ubi primo castrametati sunt filij Israel, quando transierunt Iordanem: Iosue c. 4. & 5.

Cui Saul iuit in Galgalam ad sacrificandum. Quaesitio XXXIII.

QVAERET aliquis, quare Saul iuit in Galgalam: Respondendum est, quod ipse proposuerat offerre sacrificium, & ob hoc elegerat locum illud, ideo ibi illuc, ut offerret: sic patet infra in littera, scilicet. Tulit populus de prada oues, & boues, ut immolaret Domino Deo suo in Galgalis. Et sic factum est: quia ibi reperit Samuel Saulem offerentem holocaustum. Sed tunc dicitur, quare magis Saul iuit in Galgalam ad offerendum, quam in alia loca? nam ibi non erat tunc sanctuarium, sed in vrbe Nobae, ut patet infra c. 21. poterat ergo in quolibet alio loco ita offerre, sicut in Galgalis. Respondendum est, quod Saul habebat spiritualem deuotionem offerendi in loco illo, & faciendi ea, quae ad cultum Dei pertinent. Et hoc quia ipse ibi confirmatus fuit in regem, Alph. Toft. super 1. Regum.

A & celebratae sunt victimae solennes, & gaudia magna sup. cap. 11. Item adhuc spiritualius hoc faciebat, quia, quando Samuel vnxit a principio Saulem in regem: iussit ei, quod si quando ei occurreret aliquid graue, descenderet in Galgalam, & ibi Samuel offerret pro eo, ut patet sup. c. 10. & ob hoc quando philistini occurrerunt contra Israel, descendit Saul in Galgalam, & ibi obrulit sacrificium sup. ca. 13. c. voluit ergo nunc spiritualius ibi offerre, quam in alijs locis. *Venit ergo Samuel ad Saul,* id est venit in Galgalam ubi erat Saul tunc offerens. *Et Saul offerebat holocaustum Domino.* Non quidem quod ipse offerret pro se, quia non erat ipse sacerdos, nec vsurparet sibi hoc ministerium: sed, eo iubente, sacerdotes offerebant, & sic dicebatur ipse offerre, vel dicitur quod offerebat, id est dabat animalia ad immolandum: offerre. n. proprie conuenit popularibus, sed immolare solis sacerdotibus: quia offerre est dare sacerdoti animalia immolanda Domino: immolare autem est iugulare illa, & facere caeremonias reliquas sacrificijs. *De inijs praedarum, quae attulerat ex Amalec.* Non est casus, quod offerret de omnibus praedis, sed solum de pecoribus: nam de rebus inanimatis non fit sacrificium, dicitur autem de inijs praedarum, quia non offerebat Saul totam praedam: sed inijs, id est primitias: possunt autem vocari primitiae de praeda, quia primo offerebant. s. quia priusquam diuideret praedam, quod conuerteretur ad vsus humanos, oblata est quaedam pars Domino. Vel vocant primitiae: quia erant priores i. meliores s. quod animalia, quae erant meliora in tota praeda offerrentur Domino, ea autem, quae meliora sunt, vocantur priora. Sic. n. interdum dicitur primitiae de auro, & argento, & purpura, & bysso. s. quod meliores partes istorum darentur, & ille vocant primitiae Exo. cap. 25. *Et dum venisset Samuel ad Saul,* dixit ei Saul. s. locutus est verba sequentia cum magno gaudio congratulans ei propter victoriam habitam. Iosephus autem 6. Antiqui dicit quod Saul occurrerit Samueli, & oscularus est eum, quod satis verisimile est, quia iterum cum esset Saul expectans Samuelum in Galgalam, audiens quod veniret, egressus est ei obuiam, ut saluaret eum supra capitulo. 13. *Benedixit tu Domino.* Ista sunt verba congratulatoria, scilicet, Samuel praedixerat Sauli, quod habiturus esset victoriam de Amalecitis. Et quia sic euenit, congaudebat ei Saul, & benedicebat illum. *Impleui verbum Domini,* id est iam impleui id, quod mihi dixisti ex parte Dei. Hoc potest intelligi dupliciter, vno modo, quod impleuisset Saul verbum Domini, id est nihil omisisset de his, quae Deus dixerat: & hoc falsum est, quia non impleuerat. Censebat se tamen impleuisse, etiam si reseruasset praedam, ut patet infra. scilicet. Et ait Saul ad Samuelum: imo audiui vocem Domini, & ambulauit in via, per quam misit me, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci. Aliter potest intelligi, impleui verbum Domini, id est euenit mihi, id quod dixi, scilicet, quod possem occidere Amalecitas. *Dixitque Samuel.* Hic consequenter sententia Domini reuelatur Sauli per Samuelum. *Et quae est vox gregum, quae resonat in auribus meis?* Ista est increpatio, scilicet si compleuisti mandatum Domini sicut dicis, quae est haec vox gregum quod nullo modo habere debebas, si compleuisses verbum Dei, quia Deus iussit, quod omnia, quae pertinebant ad Amalec, destruerentur, scilicet percuterentur Amalec, & demolire vnuerfa eius. *Et armentorum, quam audio,* id est quae est vox armentorum, quam audio? quasi dicat, armenta sunt hic de Amalec, quae occidi debuerant, & ponitur de gregibus, & armentis, quia tam greges pecorum paruum, quam armē-

Pars Secunda. B ta

ta animalium magnorum duxerunt Israelitae de Amalec, & quicquid aliud pulchrum erat, & ad possidendum desiderabile: sola autem quae vilia, & reprobata erant, demolita sunt, vt patet sup. *Et ait Saul, de Amalec, adduxerunt ea.* Hic grauat magis iniquitas Saulis, quia debuerat immediatè confiteri humiliter peccatum suum, vt, si forte Deus miseretur ei: excusauit se primo transferens peccatum suum in populum: deinde negauit se peccasse, dato qd ista fecerit, vt patet infra, & dixit de Amalec, adduxerunt ea: & non dixit, adduxi, quasi populus adduxisset, & non ipse: sed falsum est, quia etiam ipse voluit, qd seruaretur praeda, vt patet supra. f. pepercit Saul, & populus optimis gregibus ouium, & armentorum: & sic patet immediate. f. *Pepercit enim populus melioribus ouibus, & armentis.* Hic excusat Saul factum suum, transferendo in populum dicens, quod qd populus pepercit ouibus, id est reliquit oues, & armenta non occidens illa. Colorat etiam factum suum dupliciter: primo, quia dixit melioribus ouibus, & armentis. q. d. non pepercit populus omnibus gregibus, & armentis, vt sic dissolueretur mandatum Dei, sed solum melioribus, & ista meliora ex causa seruata sunt. Secundo coloratur factum, quia dicitur, qd seruata sunt, vt immolarentur Domino. Immolatio autè licita erat, imò meritoria, ideo non videbantur peccare hoc agentes: sed non sufficienter excusatur factum per hoc: primo, quia Saul falsam excusationem allegauit, quia non seruauerat populus omnia pecora, & armenta ad immolandum Domino, sed vt cederent eis in praedam, alioquin nihil duxissent Israelitae de Amalec, nisi animalia, quae poterant immolari: duxerunt tamen vestes, & quicquid pulchrum erat in terra Amalec, vt patet supra. Item, dato qd ista excusatio esset vera, erat tamen impertinens, quia non debuisset Saul seruare pecora, & armenta ad offerendum Domino, etiam si omnia seruasset pro illo, quia Deus iusserat, qd nullum seruaretur, sed omnia perirent. Obedientia autem melior est, quam quicumq; victima, vt patet infra, etiam non licet alicui pro causa quantūcūq; iusta, vel sine, quantūcūq; bono, quicquam agere, si contrariū mandatū à Deo habeat, quia firmitus scimus, quod bonū fit in operationibus nostris per mandatū Dei, quam per iudicium nostrum. *Vt immolarentur Domino Deo tuo.* Ad hoc seruati sunt greges, & armenta, vt immolarentur. Sed est hoc falsum erat: quia non seruati sunt ad hunc finem, vt dictum est. Et dicitur Domino Deo tuo. i. qd ad spiritualiter pertinet, quia cū Samuel esset propheta, magis erat Deo familiaris, quam ceteri: & in hoc erat Deus ei? spiritualiter magis qd aliorū, vel dī Domino Deo tuo. i. qui praecipit tibi hoc facere, & mihi nunciare. *Reliqua vero occidimus.* f. omnia alia pecora, & greges. Ista autem erant, quae vilia fuerint, & reprobata, & magis putauerint Israelitae eē onerosū, quam vtile ducere ea de Amalec. *Ait autem Samuel ad Saul.* Vidit. n. Samuel, qd excusationes Saulis erant impertinentes, ideo voluit ei denunciare sententiā Domini contra eū. *Sine me, & indicabo tibi.* i. per mitte meloqui, & indicabo tibi sententiam Domini de te. Et dicitur: sine me: quia loquebatur tunc Saul, & non habebat Samuel locū proponēdi: petiuit ergo qd audiret. Vel secundū quosdam dicitur: sine me. i. per mitte. f. non laedas me, si quicquam dixeris. Est. n. iste modus eorū, qui referunt regibus, & magnis viris aliqua, quae sunt eis tristia, & vt propter hoc nihil patiant, petūt primo securitatē. Sed ista sētētia non stat, quia Samuel nō timebat Saulem, et si nūciaret ei mala multa: sed e contrario magis timebat ipse à Saule: vnde sup. c. 17. dixit Sauli, qd stultè egerat, tamen ad

hoc non petijt securitatē. Itē, dato qd Saul rex valde ferox, & Samuel timeret eum, non peteret talem securitatem, quia nullus vnq; propheta, nec aliquis verus professor fidei petijt talem securitatē. Nā istud pertinet ad illos, quibus si non detur securitas, nihil proponet, propheta tñ, etiam si reges minarent eis, ne quicq; proponerēt sub interminatione mortis, proponerent. Nā mortē spernebant, vt Deū colerent, & obedirent ei: ideo intelligenda est littera primo modo. *Quae locutus est Dominus ad me nocte,* id est quae locutus est ista nocte. In ipsa enim nocte apparuit ei & locutus est, & mox Samuel venit ad Saul. *Dixit ei: loquere.* Concessit audientiam, quia ex parte Dei loqui volebat. *Et ait Samuel: nonne cum paruulus es in oculis tuis.* Ista est increpatio Saulis, & ad hoc exprobrat hoc Deus beneficia, quae contulit Saul, scilicet, quia fecit eum regem, cum prius esset minimus in toto populo, & tamen nūc fuit ingratum non obediendo praecipis eius. Dicitur autē cum es paruulus in oculis tuis, scilicet, quando tu iudicabas te paruulum, & eras humilis, tunc ego elegi te: nunc autem quia superbiens contempsisti mandata mea, ego te abiici. Vel aliter intelligitur, quod hic significetur magnitudo beneficij, quae erat in hoc, quod de minimo statu transiret Saul ad maximum: erat autem maximus status regalis. Minimus vero erat, quem ante habebat Saul, & non solum erat minimus secundum rem, sed etiam ipse se existimabat minimum: & sic erat minimus in oculis suis, id est secundum existimationem suam. Hoc patet supra capitu. 9. cum ipse dixit ad Samuelem: nunquid non filius gemini ego sum de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter filios Beniamin? Et sic existimatione Saulis probat Deus beneficium ei collatum. *Caput in tribubus Israel factus es,* id est fecit te Deus regem: & hoc erat esse caput omnium tribuum Israel. Nam Saul nō dominatus fuit specialiter super aliquam tribum, sicut postea, diuiso regno in posteris, Dauid, sed dominatus est super omnes. 12. tribus. *Vinxitque Dominus regem super Israel.* Eadem sententia est repetita. Et dicitur quod Deus vinxit eum, qui iussit vngi, vt patet sup. ca. 10. *Et misit te Dominus in via,* scilicet vt ires contra Amalec. *Et ait: vade, & interfice peccatores Amalec.* Nominauit peccatores, quia propter peccatum suum ipsi merebantur hanc deletionem. Quomodo autem hoc sit, sup. declaratum est. *Et pugnabis contra eos usque ad intermitionem eorum,* id est pugnabis vsquequo totaliter deleas illos, & non solum eos, sed etiam res eorum sicut. sup. dictum est. Hic tamen scriptura non repetit omnia ad plenum. *Quia ergo non audiuisti vocem Domini.* q. d. valde iniquus es, cum tantum exaltatus fueris à Deo, & tam ingratus ei apparueris. *Sed versus es ad praedam,* id est non obediisti Deo, sed conuertisti te ad praedandum, transgrediens praecipit te, sermonē Domini, cū ipse iusserit omnia deleri. *Et fecisti malum in conspectu Domini.* f. conuertēdo te ad praedam. Hoc autē erat malū in conspectu Dñi, quia Deo iudicabat illud esse malū, vel erat factū ipso veritate. *Et ait Saul ad Samuelem.* Hic describit sequentē Saulis obstinatio. Est autē in hoc obstinatio eius, quia cū à principio peccatum eius cognitū esset à Samuele, & Deus locutus fuisset contra eū, debuerat ipse humiliter confiteri, sed excusauit se, transferens peccatum in populum. Sed adhuc, cum postea Samuel iterum increparet eū, debuerat, cessante illa excusatione, cognoscere iniquitatem: nunc tamen grauius peccauit, quia cepit defendere dicens, quod bonum fecerat. *Imò audiuisti vocem Domini,* id est non est sic, qd ego non audierim vocē Domini, quia audiuisti. i. obediisti ad ple-

plenum, existimabat enim Saul qd quamquam seruasset viuam regem Agag, & pecora, tamen implebat mandatum Domini: eo quod occiderat quaedam de pecoribus, & totum vulgus Amalecitarum. *Et ambulauit in via, per quam misit me Dominus.* Non intelligitur hoc de via pedum, sed de executione mandatorum: scilicet feci omnia, quae Deus iussit. Est enim mādātū vel lex, quasi quaedam via, quia sic cut via ambulatē instruit, qua transeundum sit, ita & lex instruit operantē quid, & qualiter agendū sit. *Et adduxi Agag regem Amalec.* f. adduxit eū viuam. Existimabat enim Saul qd non peccauerat seruando illi vitā, praecipue, quia ipse fingebat, qd adduxerat regē Amalec, non vt simpliciter ei vitam seruaret, sed vt quid de illo agēdum foret cum Samuele cogitaret. *B* *Et ait Iosephus 7. antiqui peccauit tamen, quia non adduxit eum ad hoc sed magis ad gloriam suam, vt quidam volunt, vel quia condoluit calamitatem eius, Deus tamen iussit ne miseretur cuiusquam de Amalecitis, vt patet supra. f. Non parcas ei, nec concupiscas ex ipsis aliquid: sed interfice a viro vsq; ad mulierem, & paruulum atque lactentem.* Etiam dato qd Saul duxisset Agag ad cogitandum cum Samuele quid de illo fieri deberet, illicitum erat: quia super his, quae à Deo determinata erant, nulla hominum deliberatio haberi debebat. Deus tamen simpliciter diffiniat de omnibus Amalecitis, qd occiderentur: iō non debebat deliberare Saul. *Et Amalec interfeci.* f. totū populū Amalecitarū. De his. n. verū est, qd nullum reliquit, nec masculum, nec foeminā. *Tulit autem populus de praeda oues, & boues.* Contēdit etiā Saul qd non peccauerat relinquendo oues, & boues, excusat se sicut supra diximus. f. transferendo peccatum in populum cum dicit: *Tulit populus;* de praeda oues. Et excusat aequaliter populum, quia fecerunt hoc ad cultum Dei: nihil autem expressit hic Saul de vestibus, & omnibus supellectilibus Amalecitarū, quia de illis saltē nullam apparentē excusationē habere potest: & in hoc apparet, qd ipse habebat animum pertinaciter defendēdi factum suū, & nō cognoscēdi veritatē. *Et primitias eorum, quae caesa sunt.* i. tulit populus primitias animalium eorum in terra Amalec. Eadem sententia est cum superiori, quia istae primitiae nihil aliud erant, nisi greges, & armenta quae attulerant Israelitae de terra Amalec. vocantur aut primitiae eorū, quae caesa sunt. i. primitiae animalium occisorū. Vocant. n. primitiae in qualibet re partes meliores illius rei, sicut dicebat supra, & quia de omnibus gregibus, & armentis terrae Amalec ea sola, qd reseruata sunt erant bona, & electa, quae verò reprobata, & vilia sunt occisa sunt, vt patet supra, iō pecora adducta de Amalec erant primitiae eorum animalium. *Vt immolaret Domino Deo suo.* f. ad hoc duxerunt; quia visum est eis pulchrum ne tot armēta, & greges inutiliter perirēt, sed magis offerrent Deo: in quo Saul falsum dixit, quia non duxerant ea, vt offerrent Domino, sed vt acciperent sibi. Etiā non erat bonū aliquid offerre Deo contra prohibitionem suam. *In Galgalis.* i. vt offerretur in Galgalis, quia proposuerat populus in loco illo immolare, hoc autem dicebat Saul, quia deuotio sua magis erat in loco illo ex rationibus supra assignatis, & ob hoc in eodem loco immolauerunt Saul, & populus: nam ibi reperit eos Samuel offerētes. *Et ait Samuel.* Hic excludit responsum Saulis, per quam probabat factum suū esse iniustum, & quamquam posset dupliciter deltere responsum istam Samuel, tamen solum vnō modo destruxit: peccabat enim ista pbatio dupliciter: primo quia falsa erat, scilicet, quia non adducta fuerant pecora ad offerendum Domino, sed ad conuer-

tendum in proprios vsus: secundò peccabat quia erat impertinens. f. quia, etiam si esset vera, non sufficienter excusabat. Samuel autem voluit tenere primum modū. f. dicendo, qd nō adducta fuerant ad immolandum, eo qd ista erat valde grauis. f. quia diceret sic Sauli, qd mentiebatur, quod erat graue. Et quia dato, qd vellet, non poterat hoc probare: non enim poterant dari testes de eo quod occultissimum est: sic autem est intētio hominis: sed tenuit secundum, scilicet probare, quod hoc erat impertinens, & iste erat efficacior modus, quia grauius probatur sic peccasse. *Nunquid vult Deus Holocausta, aut victimas,* & non potius vt obediat voci Domini. q. d. Deus magis vult, qd obediat ei, & nūquā fiant sacrificia, qd semper fiant sacrificia, & nunq; obediāt ei: non sunt. n. Deo placita sacrificia hominum impiorum, quales sunt, qui ei nequaquā obediunt: qui autem Deo obediunt, etiā si nihil offerant Deo placent. Dicit enim Iosephus. 6. antiquitatu, quod Samuel dixit Sauli, Deum non super sacrificia delectari, sed super bonos, & iustos. Huiusmodi autem esse illos, qui eius consilium mandataque sequuntur, & nihil aliud bene se iudicant agere, nisi quod pro Dei fecerint voluntate. Is. n. contemnitur non quando ei non sacrificatur, sed quādo inobedientiae spiritus adhibetur. ab his. n. qui subditi ei: non sunt nec eum vera religione colūt, nec dū multas hostias, & magnas obrulerint, nec dum ornamenta ex auro argentoque facta dicauerint, suscipit hoc libenter: sed potius aduersatur, & magis hoc studium nequitiae iudicat nō pietatē. Ad illos autē, qui solum quod praecipit diuinitas faciunt, & mori potius eligunt quam praeruaricari aliquid, quod iubetur: sepe conuertitur, & nec sacrificium ab eis exquiri: sed & dū sacrificauerint, siue simplex aliquid siue vilissimū gratius eorū parua munera, qd ditissimorum maximam suscipit opulentiam. Tu siquidem scito tibi Deum iratum: spreuisti namque, & neglexisti ea, quae tibi mandauit: quō ergo arbitraris eum sacrificia respicere, ex his rebus, quas decreuit ipse perire? nisi forte similia iudicas esse peccata, & quaeuis offerre Deo sacrificia. *Melior est enim obedientia, quam victima.* Probat quod dixit, scilicet, qd Deus magis vult, quod obediat voci eius, quam, quod fiant sacrificia, quia Deus ea, quae meliora sunt, magis vult: sed melior est obedientia, qd victima, ergo magis vult obedientiam quam sacrificia. Ponitur hic victima generaliter pro omni specie sacrificij, scilicet tam pro holocaustis, quam hostijs pacificis, & pro peccato. In littera autem praecedenti ponebantur victimae, & holocausta, ideo holocaustum accipitur hic pro vna specie sacrificij, victima autem pro duabus, scilicet pro hostia pro peccato, & pro hostia pacifica: dicitur autem quod melior est obedientia quam victima, quia obedientia est per se bona: victimae autem non sunt per se habentes aliquam bonitatem, sed solum in quantum a lege imponuntur, & a Deo acceptantur: & tamē secundum se occidere animalia, & cremare nihil maioris bonitatis habet qd per agros lapides spargere. Obedientia autem est de per se bonis naturaliter, quia etiam si nulla lex dicat Deo obediendum esse, nec ipse nobis iubeat, naturaliter est laudabile Deo obedire, & ideo hoc dicat faciendum, & laudat illud cum factum fuerit. hoc autem modo omnis virtus, quae cunque illa sit, quae habeat actum naturaliter bonum, melior est quam victima, quia illa secundum se habet quandam bonitatem. Item non solum hoc, sed etiā obedientia est melior omnibus virtutibus, & actus suus laudabilior actibus omnium virtutū, quia iuxta Arist. 5. Ethicorū, praclarissima

Deus vult obedientia qd sacrificia.

Obedientia melior or oibus virtutibus

inter oēs virtutes est iustitia legalis, & fulget inter eas sicut lucifer, vel hesperus inter astra. Ista autē iustitia legalis in subditis nihil aliud est, nisi obedientia totius legis, ideo virtutum clarissima est obedientia: & sic ipsa erit melior, quā offerre victimas. Ista autē operatio tenet, quando offerre victimas bonū est, & obedire bonum: quia tunc melius est obedire p̄cepto Dei, etiā si nō offeramus, q̄ si quis sponte Deo offerat quodcunque sacrificium q̄q̄ in offerēdo me reatur, si tamen ipsum offerre illicitum sit, comparatio nulla est, quia nullum mediū est, in quo comparentur: velut si quis comparat cornū & columbanā in albedine. Sic autē erat hoc, q̄a obedire mādato Dei erat valde laudabile, & meritorium: offerre autē sacrificia, q̄ obrulit Saul non solū non erat equaliter bonū, vt obedire, sed et nullo mō erat bonū cū esset contra p̄ceptū Dei. Et *auscultare magis, quā offerre adipem arietum.* Eadem sn̄a est, q̄ melius est auscultare verba Dei, & exequi illa, q̄ offerre adipem arietū. Dicitur autē de oblatione adipis, q̄a in oblatione totius aialis nihil Deo gratius erat, q̄ oblatio, vel crematio adipis. Ideo in Leui. sepe dicitur, q̄ adeps cremabatur in odorē suauissimū Dño: & ob hunc oibus sacrificiis semper Deus accepit p̄ se adipem. De carnib⁹ autē non erat sic, quia interdū accipiebat illas oēs, sicut in holocausto, Leui. c. 1. Interdum autē partē accipiebat, sicut in quibusdam sacrificijs pacificis cremabatur lumbi, & in quibusdam sacrificijs pro delicto, vt patet Leui, cap. 3. & 6. generaliter autē in alijs sacrificijs pacificis, & pro peccato Deus nihil accipiebat de carnibus, vt patet p̄ alleg. c. adipē tñ in omnibus sacrificijs accipiebat: & ob hoc nulli homini licebat comedere adipem sub interminatione mortis, Leu. c. 3. & 7. Gravior ergo erat Deo adeps, quā reliquum sacrificium: sed obedire Deo melius est, quā offerre adipem arietum: ergo melius est, quā facere quodcunque sacrificium. *Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare.* Hic probat Samuel quod dixit alio modo. f. ex oppositis: supra n. directē ex natura actus, vel habitus probat, q̄ melius sit obedire, q̄ immolare. Nunc autē probat ex opposito. f. ex hoc quod est non obedire, f. quia nō obedire habet se sicut idolatria, quā est peior omnibus vitijs. Iste autē modus arguendi est valde scientificus: nā iuxta Aristot. 8. Ethico. Optimus actus virtutis opponitur maximo vitio, & minimus habitus virtutis opponitur minimo vitio. f. q̄ quanto aliqua virtus excellit omnes alias virtutes in bonitate, tanto vitium sibi oppositum excellit oīa alia vitia in malitia: si igit obedientia est magna virtus, inobedientia est magnum vitium, sed sic est, q̄ inobedientia est maximū vitium, ergo obedientia est maxima virtus. Hoc autē probatur hic, scilicet quia repugnare, i. nō obedire Deo est sicut peccatum ariolandi. Istud autē peccatū est maximū: ariolari. n. est quādam species idolatriæ, scilicet quia est in aris veritatem inquirere: actus. n. ariolorum est, vt immolent animalia idolis super aras, & postea in visceribus eorum per significationem venarum inquirant futura. Hoc autē dupliciter malum est, primō quia est actus idolatriæ in quantum offeruntur animalia idolis super aras: secundo quia est actus superstitionis, f. in quantum creditur, q̄ per colorem, & figuram venarū possint occulta cognosci. Istos autē ariolos Deus valde vetuit, & occidit iussit Leuit. 19. & 20. c. & Deut. c. 18. *Et quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere.* i. nō assentire his, quā Deus iubet, est sicut scelus idolatriæ: eadem sententia est, quia ariolari, & idolatrare idem sunt, quamquam ariolari aliquid superaddat.

Inobediētia magna vitium.

Ariolari quid.

Inobedientia ad Deum, an sit maius peccatum idolatriæ, vel aequale. *Quaestio XXV.*

QVAERET aliquis, an inobedientia ad Deū sit maius peccatū, q̄ idolatria aut equalē ei. Aliquis dicit, q̄ sit maius, vel saltem equalē: q̄a ex hoc arguit Samuel magnitudinē inobediētiæ. Respondendum est, q̄ idolatria secundum se est maximum vitiorum: & hoc propter duo. Primō quia ipsa idolatria est directē in Deum: nam alia peccata sunt, quā sunt contra Deum, vt tanq̄ legislatorem solum: directē tamen sunt contra proximum, quia damnum ex illis actibus proximo infligitur: sicut furari, occidere, adulterari, & ḡnraliter oē peccatū, q̄ est contra p̄cepta secundae tabulae: idolatria autē nō est sic, quia non solū est contra Deū tanq̄ legislatorē, f. q̄a ipse vetuit idolatriā, sed et contra Deū directē: quia damnum, vel iniuria ex idolatria soli Deo directē prouenit, eo quod honor eius solius sic aufertur. Et quantum ad hoc idolatria excedit omnia peccata, q̄ sunt contra p̄cepta secundae tabulae: nō tñ excellit p̄ctā, q̄ sunt contra p̄cepta primae tabulae, sicut assumere nomen dñi in vanū: vel non obseruare sabbathū: q̄a et in his iniuria, vel offensa soli Deo prouenit, & nihil pximo nisi per accidens. Secundo idolatria est maior oibus iniquitatibus, in quantum Deū magis offendit: peccatū. n. iō p̄ctm est, quia per illud Deus offenditur: cū ergo Deus magis offenditur peccatum maius est. Nullum tamen peccatum maiorem offensionem Deo facit, q̄ idolatria, eo q̄ maiorem imperfectionem in eo ponit. Nā qui idola colit incidit in vnū de duobus. f. q̄ istū verū Deū, quem nos colimus dicit non esse Deum, sed aliquē alium quem ipse colit. Vel saltē dicit istū non esse solūm Deū, sed alios prāter eum esse Deos, & quantum ad hoc esse ei aequales, vel maiores: nulla autē maior offensio potest esse Deo, quā quod dicitur, q̄ ipse non est Deus. Post hanc autē nulla maior esse potest, quā q̄ dicitur alios esse Deos, & habere hunc excellentissimum honorem: cū secundum veritatem ipse solus sit De⁹: sic patet in regibus: nō enim potest maior offensa fieri regi alicuius prouinciae, quā q̄ dicitur ipsum non esse regem, nec impendantur ei aliqua obsequia sicut regi. Proxima autem iniuria huic est, quod dicitur ei, quod quāquā ipse sit rex, alius tamen etiam est rex & equalis ei in illo regno. Quantum ad hoc autem idolatria non solūm superat oīa vitia, quā sunt contra secundam tabulam, sed etiam omnia, quā sunt contra p̄cepta primae tabulae: nam in alijs p̄ceptis primae tabulae si infringantur, parua iniuria Deo irrogatur in comparatione ad idolatriā: nam per secundum p̄ceptū. f. de non assumendo nomen dñi in vanum, irrogatur Deo quēdam offensio, scilicet quia nomen eius nō habetur in debita reuerētia, tamē nemo sic negat eum esse Deum, vel astruit aliquem alium sibi equalē in p̄cepto quoq; de custodia sabbathi, si non seruetur, aequaliter honor Dei diminuitur, scilicet quia non seruat quod ipse iussit: minus tñ quā in duobus p̄cedentibus: nam per hoc non negatur eū esse Deū, nec astruitur ei quisquā equalis: nec nomen eius minorat. Idolatria ergo ceteris maior ē: inobedientia autē nō potest sic directē esse contra Deū: ideo non est tñ vitium fm se. Hoc autē significatur in litera, cū d̄r q̄ quasi scelus idolatriæ est nolle acquiescere. f. non est tñ nolle acquiescere sicut scelus idolatriæ: sed est quasi tñ. Pro quo sciendum q̄ obediētia potest dupliciter accipi. f. pur est q̄dā virtus vniuersalis, vel vt est virtus sp̄alis, sic & inobedientia. Primō modo est peior, q̄ idolatriæ scdō modo

Idolatria est maximum vitium.

Obedientia duplex vniuersalis, & particularis. Iustitia duplex. f. vniuersalis, & particularis: commutativa, & distributiva.

In iustitia vel in obediētia duplex.

In obediētia omni vitio est maior.

modo non est ei equalis. Ad cuius intelligentiam sciendum, q̄ obedientia se habet sicut iustitia. Est autē iustitia duplex. f. particularis, & legalis: iustitia particularis est fm quā quis reddit cui libet id q̄ suum est: & ista est commutativa, & distributiva. Commutativa quidem quantum ad oēs contractus humanos: Distributiva autē in distributione honoris, vel p̄nā: lucri, vel dāni: sicut pertinet ad iudices respectu partium: ista autem vocatur iustitia particularis, quia non est circa omne obiectum, sed circa quoddam determinatum obiectum, sicut quilibet alia virtus: iustitia autem legalis non habet se circa aliquod determinatum obiectum, sed habet se ad totam legē, & ideo vocatur legalis. Ad eam autē pertinet actus cuiuscunque virtutis, eo quod lex p̄cipit actum omnis virtutis, & prohibet omnia vitia, scilicet lex prohibet non mechari, non conuiciari, non dimittere arma in bello, iuxta Ari. 5. Ethic. ista autem iustitia legalis est omnis virtus, secundum Arist. ibidem, & hęc in subditis vocatur obedientia totius legis: nam vocatur iusti legaliter in quantum toti legi obediunt, & quā iubet exequantur: & quantum ad hoc non distinguitur iustitia legalis ab aliqua virtute, sicut pars alicuius totius nihil addit supra suum totum cū sit intra illud: ita cū iustitia legalis vel obedientia sit omnis virtus, nulla virtus particularis addit ei aliquid, sed est intra illam, ideo hoc modo non potest comparari obedientia, vel iustitia legalis alicui virtuti particulari, sicut comparantur inter se duo distincta: & sicut est de iustitia legali, vel obedientia respectu virtutum, ita est de opposito suo respectu vitiorum, quia sicut iustitia legalis, vel obediētia legis est omnis virtus: ita iniustitia legalis, vel inobedientia legis est omne vitium: ideo nullum vitium poterit ei comparari in quantitate malitiæ: cū nihil superaddat ad inobediētiā legis: si tamen aliquis vellet comparare aliquod vitium particulare ad inobediētiā legis, erit sicut cōparatio partis ad totū, quod semper maius est parte: in obedientia autem particularis est circa aliqua specialia p̄cepta: vt qui non confucit obedire p̄lato vocatur inobediens: non tamen est iste inobediens legaliter, quia nō agit contra totam legem: vel si quis Deo iubenti aliquid speciale nō obediat, inobediēs est particulariter: & hoc modo contra quodcunque p̄ceptū legis aliquis male se habeat, vocatur inobediens. Patet ergo ex dictis, q̄ inobediētia, si sit legalis est maior omni vitio, eo q̄ ipsa cōtinet omne vitium, & peccata particularia nihil superaddunt ad inobediētiā legalem, & hoc modo idolatria est minor q̄ inobediētia, quia idolatria est quoddā vitium speciale: inobediētia autem legis est generale. f. non obedire alicui de mandatis in lege: sed in lege iubetur non solūm non coli Deos alienos, sed etiam quodlibet alterum vitium vetatur, ergo qui inobediens legaliter est, non solūm idolatra est, sed etiam quodlibet alterum vitium habet, vel saltē plurima. Si autē accipiatur inobediētia particulariter, vocabimur inobedientes in cōtemptu, vel p̄uaricatione cuiuscunque p̄cepti etiam minimi: sed tunc distinguendum: quia aut vocatur quis inobediēs legaliter p̄ quacūq; transgressionem legis scripte, vel p̄ inobīa, vel p̄uaricationem eius, q̄d Deus nobis sp̄aliter iubet. f. per seipsum, vel per angelum, vel per prophetam: & dirigit ad nos particulariter. Si primo modo accipiatur inobediētia, nō est quasi idolatria, nec habet p̄pinitatem aliquam, quia potest esse sic de minimis vitijs: imō in minimo vitio erit inobediētia. Si autem secundo modo, est inobediētia magnum vitium, quia magnus cō-

temptus Dei est, quando ei per angelum suum, vel per prophetam nobis aliquid specialiter mandanti non obedimus. Et valde quidem maior q̄ si nō obediremus legi scriptae: ideo isto modo inobediētia est quasi idolatria. f. aliquid proximum ei: tamē nōdum est equalē, quia per idolatriam negatur Deum esse verum Deum: vel asseritur alios p̄ter eum esse Deos: & quantum ad hoc esse ei aequales. Per inobediētiā autē nunc dictam non est aliquid tale, quia licet nimis sic Deus contemnatur, non tñ negatur eum esse Deum, nec asseritur alios Deos esse, aut sibi aequales esse: ideo est ista inobediētia quasi idolatria, sed non est equalis: & in isto casu intelligitur litera, quia Deus mādaauerat Sauli specialiter per Samuel, q̄ iret contra Amalecitas, & demoliretur vniuersa, ipse autē non obediuit: ideo fuit quasi scel⁹ idolatriæ, vt patet hic. *Pro eo, quod abiecit Sauli sermonē Domini. i. neglexisti facere vindictam, quam ipse fieri iusserat super Amalec. Abiecit v. Dominus, ne sis rex. i. Deus solūm honorat, eos, qui honorant eum, alios autem spernit, vt patet supra, c. 2. f. Abiecit hoc a me, sed quicunque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem eōremnuat me, erunt ignobiles: sed Saul a principio honorificauit Deum, quia erat vir bonus, & electus, & in toto Israel non erat vir aliquis melior illo, sicut dicitur supra, c. 9. ideo Deus tunc cōstituit eum regē. Postea autem cōtempnit dominum, ideo Deus abiecit eum, ne regnaret: ista autem fuit definitiua reprobatio, quia licet supra, c. 17. diceret, q̄ regnum Saulis non confurgeret eo q̄ stultē egerat, tamen non fuit ibi penitus reprobatus: & si postea non peccasset, nunquam fuisset abiectus de regno: nunc autem hic abiecit eum Deus: & ista sententia est firma, quia infra dicitur, q̄ triumphator in Israel non parceret, & p̄nitidine non flectetur.*

Quomodo dicitur, quod Deus abiecit Saulem de regno propter istud peccatum, cū tamen tota vita sua regnauerit. *Quaestio XXVI.*

QVAERET aliquis, quō De⁹ abiecit Saule, ne regnaret pp istud peccatū: nam post istud ipse fuit rex tota vita sua, & non solūm ipse, sed vnus de filijs suis regnauit post eum, vt patet infra, 2. lib. ca. 2. Respondendum est, q̄ quomodo cūque alicui tolleratur ius regnandi dicitur abijci de regno: fuit autē p̄pter istud peccatum ablatum Sauli magnum ius regnandi, ideo rectē dicitur, q̄ abiectus est, ne regnaret. Pro quo sciendum, q̄ pro isto peccato Saul priuatus est regno, tam in filijs suis, quā in se. De filijs suis patet, quia Deus quādo instituit Saulem regem, non solūm instruebat, vt ipse solus regnaret, sed et vt tota posteritas eius post eum, vt patet supra, cap. 13. cū dixit Samuel ad Saulem: stultē egisti, nec custodisti mandata domini, quod si non fecisses, iam nunc p̄parasset dominus regnum tuum super Israel in sempiternum. Ecce qualiter regnum Saulis futurum erat aeternum, id est magni temporis, nisi eius iniquitas obstitisset. Sed hoc non poterat esse, nisi per successionem filiorum: fuit tamen priuatus hoc iure regnandi in filijs cū immediatē subiunctum fuit: Sed nequaquam vltra regnum tuū confurget. Sic autē factū est, quia nemo de posteris Saulis regnauit, nisi Isboseth. Et iste q̄d pauco tpe, & infeliciter, & ad extremū à feruis suis occisus ē, ita infra, 2. lib. c. 2. 3. & 4. Sed filij Saulis nō fuerūt priuati regno, nisi pp peccatū patris, iō ipse in eis priuabatur hoc iure. Fuit quoq; priuatus Saul regno in seipso: nam q̄ toto tempore, quo vixit fuit rex, tamen minorauit Deus tempora regni eius propter peccatū

Pars Secunda, B 3 istud

Alph. Tost. super I. Regum,

istud, quia pluribus diebus vixisset in regno, nisi obstitisset ista iniquitas. Propter hanc autem fecit Deus, ut velociter careret simul regno, & vita occisus in bello a Philistinis, ut patet infra 28. cum dixit ei Samuel: faciet tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & dabit illud proximo tuo David: quia non obedisti voci Domini: nec fecisti iram furoris eius in Amalec: idcirco, quod pateris fecit tibi Dominus hodie, & dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philistinum. Quod etiam velociter mortuus fuerit Saul propter peccatum istud patet. i. Paralip. c. 10. mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas eo, quod prauaricatus sit mandatum Domini, quod praeceperat, & non custodierit illud: insuper & phyto aillam consuluerit, nec sperauit in Domino: propter quod interfecit eum, & transfudit regnum eius ad David. Priuatus ergo fuit regno quantum ad se propter peccatum. Etiam fuit priuatus gloria regnandi, quia antequam peccaret, erat spiritus Domini semper in Saule, s. spiritus roboris, & fortitudinis, ita ut nullos hostes formidaret, sed contra omnes auderet, & omnes bello superaret, ut patet precedenti. c. 17. Saul confirmato regno super Israel pugnabat per circuitum aduersum omnes inimicos eius, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philistheos: & quocumque se verteret superabat. Postquam autem peccauit contra Amalecitas redditus est corde infirmus, & iam timebat hostes nimis: in quo erat magnum dedecus eius, & diminutio gloriae, ut patet in bello, quod habetur infra ca. 17. Nam cum venisset Goliath ad castra Israel, quotidie exprobrabat Israelitas per 40. dies continuos loquens contra exercitum Israel, & nec Saul, nec aliquis de populo audebat pugnare contra virum illum. In alijs quoque bellis timebat Saul: sicut factum est in bello, in quo mortuus est: nam dicitur quod vidit Saul castra Philistinum, & timuit, & expauit cor eius nimis, infra c. 28. Hoc autem fuit, quia spiritus Domini recesserat a Saule a die, qua vnctus est in regem David: & erat cum David, ut patet sequenti capit. & infra 28. Priuatus est quoque Saul honore regio, quia post istam iniquitatem fuit semper cum magno dedecore: nam spiritus Domini nequam arripiebat eum, & cogebat eum facere, quae faciunt arripit, ita ut ferui eius compellerentur querere virum bene canentem, & psallentem, ut quando Saul arriperetur a Demone, illo psallente leuius ei fieret, ut patet sequenti. c. magnum autem dedecus erat, ut rex in tantam calamitatem incideret, quod cogere pati deformitatem gestus, & habitus, quam arripit patiuntur. Honorabilius ergo fuisse Sauli, ut ea die, qua peccauit in bello contra Amalec vitam finiuisset illa saeuitudine honoris regalis, quam postea infelicem, & calamitosam vitam cum tanta deiectione regalis honoris ageret, ita ut secundum veritatem illa die, qua Saul peccauit regno priuatus est, quia si saperet precelegisset ea die simul regno, & vitam priuari, quam tam infeliciter regale tolerare nomen.

Quare Saul immediate post peccatum non fuit priuatus regno: ita ut succederet illico alius loco eius. *Quest. XXVII.*

QVAERETVR vltorius, quare Saul non fuit priuatus regno immediate, ita ut loco eius alius ad regendum acciperetur. Respondendum est, quod quantum ad ius Saul fuit priuatus immediate regno: de facto tamen non priuatus est. Quod patet, quia post istam iniquitatem iussit Deus Samuel, quod vngeret David in regem, & vnxit, ut patet sequenti cap. per vnctionem autem tradebatur ritu-

lus regni: sed non possunt duo in solidum determinate habere ius eiusdem rei: sed in David per vnctionem fuit translatum totum ius regni: ergo Saul iam carebat iure regni, cum simul non posset esse in utroque; non fuit tamen de facto spoliatus, vel priuatus regno, quia semper ipse possedit regnum, dum vixit: hoc autem non fuit sine prudentia Dei, & permissione, ut melius res gereretur. Deinde diffinierat, quod David regnaret post Saule: si autem immediate, ut peccauit Saul, priuatus fuisset regno de facto, & constitutus fuisset David in regem, orta fuissent scandala multa: nam Saul possidebat: & si quis conaretur eum spoliare regno, vel pro rege se gereret, Saul persequeretur eum nimis, quia ipse adhuc possidebat totum regnum: ex quo grauis seditio, & bella acerrima orirentur in Israel: quod patet quia Saul ex eo solum, quod suspicatus est, quod David esset post eum regnaturus, vel quod populus vellet ei dare regnum, persecutus est eum in desertis, & montibus, & cauernis: quousque percelleret eum fugere de terra Israel in terram Philistinum, ut patet infra cap. 20. vsque ad 27. quanto magis igitur persecutus fuisset eum, si David nominasset se regem, vel pro rege se gessisset: non decuit ergo quod Saul viuens spoliaretur regno. Itaque factum est hoc, ne daretur populo exemplum repugnandi regibus: nam si Deus abstulisset Sauli viuenti regnum per peccatum, populus quoniam non libenter acciperet regem suum, haberet exemplum ad hoc, quod interdum conaretur regem suum deponere per veris delictis, interdum autem pro fictis: sed quomodo cumque est causa seditionis magna si populo detur audacia ad deponendum reges, quia melius est regem iniquum tolerare, si non sit per omnia iniquus, ita ut sit intolerabilis, quam nouum constituit, quia in ratione noui regis plura forte erunt scandala, quam damna forent in toleratione prioris. Potissime quia dabitur populo occasio modicum obediendi regibus, cum sciant se facilliter posse deponere reges: & sic assuescerent ad non viuendum sub aliqua parte, quod omnium pessimum est. Est enim, melius sub quacumque viuere parte, et si pessima sit, quam sub nulla, quia inestimabilia damna sunt, quae sequuntur nullo dato principatu. Simile enim dicit Aristoteles. 2. Politiae de legibus, quod non est vtile politiae mutare legem quando cumque inueniatur alia melior: sed melius est tolerare legem iniquam, quam inducere nouam, et si bona sit: nisi prior penitus iniqua fuerit: quia magis nocet quod mutatum est, quam quod perdit quod introductum est: quia per frequentem mutationem legum assuescit populus ad non obediendum alicui legi. Hoc autem peius est, quam pessimas pati leges: vtilior enim est politiae lex pessima, quam nulla. De hoc. 2. Politiae. cap. de politia Hippodamij Eristontis. Ad tollendum ergo haec scandala, Deus noluit, quod Saul viuens spoliaretur regno. Item hoc factum est ad magnam David vtilitatem: nam ipse regnatus erat super toto Israel post Saulem, sed non erat ipse aptus ad regendum eo tempore, quo Saul peccauit: nam erat adhuc puer, & pascebat greges, ut patet sequenti. cap. non habebat ergo doctrinam principandi, nec aptabantur mores pastorem regio statui. Potissime, quia puer & inexpertus tunc erat, quod non conuenit in illo, qui accipitur in regem non per successionem, sed propter probitatem. Viuente autem Saule, David vocatus est ad palatium regis, & ibi conuersatus in familiaritate regis instructus est ad regios mores. Factus quoque est princeps exercitus Saulis, in quo accepit doctrinam pugnandi atque principandi, ita ut in anno, quo mortuus est Saul, ipse iam esset conuenientis aetatis, & maturae ad regnandum, & haberet omnem doctrinam, quae ad probitatem regiam expediebat: erat namque tunc annorum triginta, ut patet infra secundo

Rex nunquam detur deponi nisi si penitus intolerabilis fuerit, & quare.

do libro. cap. 5. Item fuit valde conueniens, quod prius moreretur Saul, quam regnaret David, & non fieret rex immediate, ut Saul peccauerat: quia difficile limum est sola violentia, & tyrannide regnum acquiri: sed adhuc difficilius est sic gubernari: David autem si immediate, ut Saul peccauit, assumptus fuisset in regem, erat cunctis incognitus, & consequenter a nullo dilectus: nam nulla adhuc eius probitas apparuerat, propter quam diligi deberet. Multi autem, imo fere totus populus diligebat Saulem: difficile ergo fuisset, quod acceptaretur in regem viuente Saule. Per amorem autem, & obsequia regnum facilius obtineretur, & facillime conferuatur: sic enim fuit in David dum viuere Saul: nam ipse erat constitutus Dux belli, & a principio deiecerat Goliath Gethaem: infra c. 17. Et postea faciebat omnia bella contra Philistinos pro Israel, infra cap. 18 & 19. & tunc intantum conciliauit sibi populi amorem, ut mortuo Saule, & filio eius Isboeth eo non perente regnum, omnes viri Israel venirent ad David perentes eum in regem, & dicentes: ecce nos os tuum, & caro tua sumus, sed & heri, & nudius tertius cum esset Saul rex super nos, tu eras educens, & reducens Israel &c. Et sic vnixerunt eum in regem propter beneuolentiam, quod nequaquam accidisset David, si constitui debuisset in regem immediate ut peccauit, sed maneret vsque ad mortem in illo. Factum est tamen in David, & Saule, sicut in pupillis, & tutoribus, & curatoribus. Manet enim pupillus sub tutoribus, & curatoribus vsque ad tempus praefinitum a lege; quando iam ipse sciat disponere bona sua, tunc definit esse officium tutorum, & curatorum: sic autem fuit in David: nam tunc, quo peccauit Saul ipse erat paruulus, & inexpertus, & ad regnum ineptus: cum autem procedente tempore ipse factus est aetatis maturae, scilicet anno 30. & disciplinae conuenientis ad principatum, occidit Deus Saulem transferens regnum in David: nam multis diebus adhuc potuisset regnare Saul, nisi si Deus tradidisset eum in manus hostium, quia quaedam mortuus est vir fortis, & in bello ferax. Dixitque Saul ad Samuelem. Hic ponitur poenitentiae simulatio. Et diuiditur in duo: quia primo ponitur Saulis facta humiliatio, secundo Samuelis aliquis condescensio ibi. Reuertus ergo. Circa primum dicitur, quod Saul aliquantulum cognouit peccatum suum. Et dicunt doctores, quod ista poenitentia fuit ficta, quia non fecit hoc Saul, quasi contereretur de malo quod egerat, sed propter aliam causam.

An Saul poenituerit vere, vel ficte, quando dixit peccauit. *Quest. XXVIII.*

Poenitentia Saulis ficta facta.

QVAERETVR autem circa hoc, an ista poenitentia fuerit ficta, nam ex verbis videtur esse vera, quia dixit hic Saul: peccauit, quia prauaricatus sum sermonem Domini, & verba tua. Respondendum est, quod ista poenitentia fuit ficta: nam si Saul vere doluisset, quod peccauerat, cum ante hoc ipse conscius esset sibi delicti sui, doluisset: semper tamen excusauit, & ad vltimum defendit, dicens, se non fecisse illicitum: nunc autem cum confessus fuerit, videtur quod fecerit propter aliquam vtilitatem quam ex hac confessione consequi intendebat. Item patet quia dixit hic, quod fecerat hoc timens populum, & obediens voci illius. Sed hoc manifeste falsum est: nam ipse non timebat populum cum non esset subiectus, sed potius timebat eum populus, quia erat subiectus illi: nam non solum nunc, quando Saul dominabatur confirmato regno populus timebat eum, sed etiam

Alph. Toft. super 1. Regum.

a principio antequam confirmatum esset regnum eius timuit eum populus, ut patet supra capit. 11. Nec valet, si dicas, quod populus cupiditate praedone non obediuit Sauli, & si repugnaret Saul illis semper contraria iubens opprimerent eum: nam si Saul vero corde voluisset mandatum Domini exequi, nullus de populo auderet ei resistere quamquam nimis concupisceret praedam, quia Deus incuteret timorem illis, ut non resisterent Sauli: sic enim factum est in principio regni Saulis, quando populus nondum plene obediens ei: nam cum vellet pugnare contra Ammonitas, audito clamore virorum labes, insilijt in eum spiritus Domini, & diuisit vtriusque bouem in frustra, misitque per omnes terminos Israel, ut omnes conuenirent ad bellum: tunc autem dicitur quod inuasit timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir vnus, ut patet supra cap. 11. Sic ergo nunc si Saul motus fuisset recto corde ad custodiam legis Dei, totus populus tremuisset coram eo, quia tuaderet eos terror incussus a Domino, nec auderet resistere imperanti: non tamen desiderauit Saul obseruare mandatum Domini: ideo nec populus seruauit. Sic patet supra ubi ponitur principaliter Saul actor huius delicti cum dicitur: Et pepercit Saul, & populus Agag, & optimis gregibus ouium, & armamentorum. Allegauit tamen hic, quod hoc permisit timore populi, ergo poenitentia ista erat ficta propter aliquam vtilitatem, quam inde consequi expectabat.

Tribus rationibus confessus est Saul se peccasse. *Questio XXXIX.*

QVAERETVR vltorius, quare vtilitas erat ista, propter quam Saul peccauit, & se peccasse, quia alias confessurus non erat. Respondendum est quod hoc fecit propter tria. Primo, ut honoraretur coram populo: erat enim Saul in statu regali: ideo desiderabat honorem conuenientem illi statui: & quia ipse veniebat tunc de bello, ad hoc quod daretur ei fauor debebat cum eo propheta ire ad adorandum Dominum: & quia si persisteret in contumacia sua, Samuel non reuerteretur cum eo, confessus est se peccasse; quod patet ex litera. f. peccauit, quia prauaricatus sum sermonem Domini, sed nunc quare porta peccatum, & reuertere mecum, ut adorem Dominum. Iterum infra dicitur: peccauit; sed nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israel, & reuertere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum. Samuel autem nolebat ire cum Saule, quare confessus fuit peccatum; quanto magis si non confessus fuisset peccatum? ad vltimum tamen descendit venire cum eo, quia confessus fuerat peccatum. Secunda vtilitas erat, ut Saul non vituperaretur, vel increparetur a Samuele coram populo: nam praeter peccatum, quod primo fecerat in bello contra Amalec, adhuc addebat istam iniquitatem, quod in pertinacia sua persistebat, & pro hac increpaturus erat Samuel nimis Saulem, nisi desistisset: nam iam inceperat, supra eum arguere. Videns ergo Saul, quod Samuel non cessaret ab increpatione nisi ipse confiteretur peccatum, credidit sibi conueniens esse confiteri illud, sic patet in litera. f. peccauit, quia prauaricatus sum sermonem Domini, sed nunc quare porta peccatum, i. rogo te, ut toleres peccatum meum non increpando me coram multitudine. Sic etiam dicitur infra, peccauit, sed nunc honora me coram senioribus, i. non de honores, vel non increpes me coram senioribus. Tertia, & maxima vtilitas erat, quia Saul viderat, quod Samuel dicebat quod Deus abiecerat eum ne regnaret: timuit ergo, quod si persisteret in pertinacia sua, Samuel vellet constituere alium in regem, & quia totus populus

Pars Secunda. B 4 lus

Ius fauebat Samueli, si ille iuberet alium eligi in regē populus eligeret, & sic priuaret ipse regno; ideo ne careret illo, voluit confiteri peccatum suum aliqualiter in voce.

An si Saul penitisset verē, fuisset reuocata sententia de priuatione regni lata à Deo contra ipsum. Quæst. XXX.

QVAERETVR vterius, si Saul penitisset verē: an penitentia illa profuisset sibi, & fuisset sententia reuocata, scilicet quod maneret in regno ipse, & posterius sui. Respondendum est, quod id quod Deus fieri debere iudicat irreuocabile est, quia voluntas Dei immutabilis est, & quia Deus diffiniat, quod Saul priuaretur regno pro se, & posterita re sua, non erat mutabile, vt regnum reciperet: sic dicitur infra. Porro triumphator in Israel non parceret, & penitentie non flectetur. Sed tunc aliquis dicit, quod verē penitere nihil magis proficiat, quam nullo modo penitere, quod falsum est, & absurdum valde. Respondendum est, quod vera penitentia semper, & in quocunque statu seculi, & pro quibuscunque delictis profuit: quia quacunque hora iniustus penituerit, Deus non recodatur peccatorum illius, vt patet Ezech. cap. 18. ideo si penitisset verē Saul, profuisset sibi penitentia quantum ad culpam, sed non quantum ad poenam, scilicet quod culpa, quam induxerat in peccato belli Amalec, non imputaretur sibi, & iam non moreretur in peccato mortali, quod futurum erat, si nunquam verē peniteret, poena tamen non reuerteretur, si qua posterius sui semper carituri erant successione regni.

Vera penitentia licet non proficiat quoad poenam, pdestinguo ad culpam.

Nec est inconueniens quod aliquis verē peniteat, & non obtineat remissionē quantum ad poenam: sic enim de multis accidit: sic patet de Esau, qui vendidit primogenita sua, postea autem doluit, & cum lachrymis petiuit restitutionem illorum, sed non habuit locum poenitentiae: sic patet ad Heb. cap. 11. scilicet nequis sit fornicator, aut prophanus, vt Esau: qui propter vnam escam vendidit primogenita, scitote enim, quod postea cupiens hereditatem benedictionē reprobatu est: non enim inuenit poenitentiae locum, quamquam cum lachrymis inquisiisset eum. Sic et patet de Moyse, qui propter ea, quae fecit ad aquam contradictionis, diffinitum est, ne intraret in terram Chanaan: postea autem orauit Dominum, vt permitteret illuc intrare, sed non obtinuit, quin potius dixit ei Deus: nequam loquaris vltra ad me de hac re, Deu. cap. 3. Sic etiam fuit de Antiocho prophano, qui incidit in grauem morbum propter mala, quae fecerat in Ierusalem, & dolens de illis pollicebatur se multa bona facturum eidem vrbi, & omnibus Iudaeis, sed non potuit obtinere, vt patet. 2. Mach. c. 9. f. Orabat scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecutus. Nec valet si quis dicat, quod isti non verē penitebant, ideo non merebantur exauditionē, quia licet hoc posset aliqui ter intelligi de Antiocho, qui timore penę inflatus hoc faciebat. Sed de Moyse nemo poterit dicere, quin verē penituerit: ipse tamen non obtinuit veniam de poena, quia Deus diffiniat contra ipsum: sic ergo quamquam Saul verē poeniteret, tamen non obtineret veniam, quantum ad poenam, sed obtineret quantum ad culpam. Nunc autem per istam fidam penitentiam, nec obtinuit quantum ad poenam, nec quantum ad culpam. Peccauit quia prauaricatus sum sermonem Domini, scilicet quia iussit Deus, vt destruerem omnia, quae pertinebant ad Amalec, & non destruxi. Et verba tua, i. etiam prauaricatus sum verba tua. Ad idem pertinet, quia verbū Do-

mini, & verbum Samuelis idem erat: dicitur tamē quod Saul prauaricatus est verba Samuelis, quia verba Domini propofita fuerunt Sauli per Samuelē: & sic idem verbum erat Domini, & Samuelis. Timens populum, & obediens voci eorum. i. non feci hoc spōre, sed timore populi, qui erat magna multitudo populi. f. 210. millia, & omnes erant inclinati ad prādā, ego autē non poteram compescere eos, & ob hoc obediui voci eorum. Sed hoc falsum erat, quia non fecit timore populi, sed cupiditate: ipse enim ita cupiebat spolia, sicut populus: vnde dicitur sup. quod Saul, & populus pepercit Agag, & optimis gregibus ouium, & armentorum: nam si desiderasset Saul seruire mandatum Domini, Deus incussisset timorem Israelitis, ne quis auderet resistere verbo eius. Sed nunc quæso porta peccatum, id est verum est, quod ego peccauit, sed rogo te quod portas peccatum: quod dupliciter intelligitur. Vno modo porta peccatum, id est porta super te. f. accipiendo curam orandi Dominum pro illo, vt remittatur: & in hoc volebat Saul, quod oraretur pro peccato suo: sic autem dicitur, quod sacerdotes portant peccata populi. i. accipiunt super se curam orandi ad Dominum pro remissione illorum, sic patet Exo. ca. 28. f. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quae obrulerunt & sanctificauerunt filij Israel. f. Aaron, qui erat sacerdos magnus suscipiebat curam orandi pro omnibus peccatis, pro quibus aliquid sibi offerebatur. Aliter potest intelligi porta peccatum, id est tolera illud. f. verum est, quod ego peccauit, & pro hoc peccato merebar magnas increpationes, sed nunc rogo te quod portas. i. tolere peccatum meum. f. non increpando me pro illo, & iste est melior sensus: nā in f. dicitur, peccauit, sed nunc honora me coram senioribus. i. ego peccauit, & merebar pro peccato dehonoriari, tamē ego rogo te quod honores me coram senioribus. Erre uertere mecum, vt adorem Dominum. Hoc petebat Saul ad significandum fauorem suum: f. propheta locutus fuerat regi semoto a populo. f. quia nemo videbat nunc verba increpationis huius: & antequam rex recederet de Galgalis adoraturus erat Dominum: si autem propheta, qui cum eo erat ibi, non iret cum ipso ad adorandum Dominum, sed quasi furibundus inde recederet, satis appareret peccauisse Saulē, & ob hoc fuisse contemptum a propheta: orauit ergo vt rediret cum eo ne penitus videretur contemptus coram senioribus populi: & hoc est quod inf. orauit. f. peccauit, sed nunc honora me coram senioribus. f. redeundo mecum. Et ait Samuel ad Saul. Erat enim Samuel indignatus nimis Sauli, quia peccauerat contra Dominum, & postea defendebat peccatum, ideo nolebat honorare eum, sed zelo Dei commotus abiciebat tanquam magnum peccatorem, nec dignabatur eum, vt regem honorare. Non reuertar tecum. f. Samuel, & Saul recesserant aliquantulum a reliqua turba, vt non audirent increpationes, quas faciebat Samuel ad Saulē: & finitis his recedere volebat Samuel nimis iratus propter peccatum, et pertinaciam Samuelis, vnde relinquebat Saul solus. Hoc autem erat dedecus Sauli, ideo orauit Samuel, vt iret cum eo vsque ad locum, in quo erat reliqua turba, & ad locum altaris, quia ibi adoraturus erat Dominum. Samuel autem dixit: Non reuertar tecum, eo quod tunc erat nimis iratus.

Samuel an peccauerit eundo cum Saule mentiendo, quia dixit se non iturum. Quæst. XXXI.

QVAERET aliquis, an Samuel mentitus fuerit hic, siue peccauerit, quia dixit quod non reuertar tecum.

Quo intel ligit porta peccatum.

uerteret, & postea reuersus est, vt patet inf. f. Reuersus ergo Samuel securus est Saulem. Respondendum est quod Samuel non peccauit: nam si ipse intellexisset, quod peccabat eundo, postquam dixit, quod non iret non iussit, quia nemo cogebat eum, cum Saul non iuberet ei quicquam, sed potius oraret, & quamquā dixit hic, quod non iret non peccauit postea eundo, quia hoc non dixit significando id, quod ipse facere intendebat, sed significans quid mereretur Saul sibi fieri. f. quod propter peccatum eius merebatur, quod non honoraretur tamquam Rex. Et hoc intendit litera faciens. Non reuertar tecum, quia proiecit sermonem Domini, & proiecit te Deus, ne sis Rex super Israel: intendebat tamen Samuel venire propter aliquod bonum, quod inde secutus erat. f. quod imple ret iustitiam Domini: & sic factum est, quia quādo redijt, petiuit exhiberi sibi regem Amalec, & cruci dauti eum, vt patet inf. ideo non mentiebat, nec peccabat, quia non agebat contra id, quod mente gerebat. Sic enim fuit de Christo, quando apparuit duobus discipulis euntibus in castellum Emmaus: nam dicitur quod finxit se longius ire; Luc. 24. c. Christus tamen nihil finxit, sed visus est discipulis fingere, quod iret longius. Sic ait Greg. super locū illū. f. nihil simplex veritas per duplicitatem egit: sed talis in oculis eorum apparuit, qualis in mentibus eorum erat. Aliter potest dici, quod Samuel locutus fuit ista animo nondum deliberato, & quia non erat istud, quod facere intendebat, non peccabat, nec mentiebat contrariū faciendum. Aliter potest intelligi quod Samuel dixit, quod non iret cum eo. f. immediate, vel in illa hora, sed non negauit, quin postea ascendere vellet: sic. n. factū est de Christo Io. c. 7. nam cognati sui dixerunt ei, quod ascenderet ad diem festum: ipse autem dixit, vos ascendite ad diem festum hūc. ego autē non ascēdā ad diem istū. Sequitur tamen postea, quod ipse ascendit ad diem festum. Sed intelligitur quod ipse non ascēdurus erat. f. immediate, & quando ipsi dixerunt, non negauit tamen, quin postea ascendere vellet. Quod patet ex verbis suis ibi. f. Vos ascendite ad diem festum, quia tempus meum nondū impletum est. f. tempus, quo ego ascendere debeo, & quia postea completū est tempus eius, ascendit. Vel intelligitur, quod non ascenderet ad diem festū, eo modo, quo illi volebant, quia illi volebant, quod ascenderet publice, & faceret miracula magna ad ostensionem famæ suæ, vt patet præal. c. f. dixerunt ad eum fratres eius: transi hinc, & vade in Iudæam, vt & discipuli tui videant opera tua, quae facis: nemo quippe in occulto aliquid facit, & quærit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta te mundo. Ad hanc autē intentionem Christus ascendere nolebat, sed valde in occulto: ideo dixit quod non ascenderet. f. eo modo, quo illi volebant. Et hoc patet ibi in littera. f. vt autē ascenderunt fratres eius, tūc & ipse ascendit ad diem festū non manifeste, sed quasi in occulto: ita ergo de Samuele fuit. f. dixit quod non iret cum Saule id est immediate non iret, sed non negauit quin postea iret: & sic factum est, quia eum super hoc aliquantulum discipulasset ad vltimum flexus Samuel inuit cum Saule. Quia proieciisti sermonem Domini, & proiecit te Deus, ne sis rex Israel. i. non ibo tecum, quia proiecisti sermonem Domini. q. d. ego non ibo tecum, quia tu petis, vt eam tecum, & honorem te sicut regem: ego autem non faciam, quia Deus abiecit te, ne sis rex super Israel, id est ego etiam abiecio te. f. quod nolo te honorare, sicut regem. Quia autē Deus abiecit eum, satis apparet sup. & ista fuit abieccio diffinitiuā: sicut inf. significat Samuel. Et conuersus est Samuel, vt

Abiecit. f. nolebat reuerti cum Saule ad honorandū eum, sed voluit ire in terram suam, & relinquere Saule solum. Ille autem apprehendit summitatem pallij eius. f. Samuel recedebat, & vt Saul teneret eum apprehendit summitatē pallij Samuelis. Quæ scissa est. Quia Saul tenuit violenter palliū Samuelis, Samuel quoque imperu facto recedebat: scissa est quadam pars pallij Samuelis. In littera hebraica est hic ambiguitas quod sciderit vestimenta alterius. Aliqui hebraei dicunt, quod Samuel scidit vestimenta sui ipsiusmet: hoc in signū doloris. f. quia dolebat nimis de peccato Saulis, & quod Deus abiecerat eum. Apud antiquos autē mos erat alicui sustinenti magnum dolorē propter iniuriam, quæ sibi fiebat, vel alteri, vel Deo, scindere vestimenta: sic summus sacerdos Caiphaz, quando Christus respondit, quod viderent filiū hominis sedentem a dextris Dei, quasi blasphemasset, scidit vestimenta sua. Sic patet Mat. c. 26. iste sensus non stat, quia si Samuel scindere voluisset pallium suū, signū doloris magni, scidisset a principio. f. quando venit ad Saulem, vel postea quando Saul erat in magna pertinacia, quia tunc erat peccatum suum maximum: nunc autē aliquantulum leniri videbat, eo quod Saul confessus fuerat illud, ideo non habebat occasionē scindendi nunc palliū suū. Item si scidisset Samuel vestimenta sua, hoc fuisset a summo vsque deorsum, quia iste erat modus scindendi antiquorum: scidit tamen solum extremitatem pallij, ideo non fiebat scissio ad hęc. Alij dicunt quod Samuel scidit vestimenta Saulis, & per hoc dabat ei signum, quia ille vir, quod vestimenta eius aliquādo scinderet regnatus erat post eum. Hoc enim fecit Dauid: nam cum introisset Saul in quandam speluncam, in qua latebat Dauid, scidit Dauid oram chlamidis Saulis, & post hoc dixit Saul: & nunc scio certissime, quod regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnū Israel. f. per hoc quod scidisti oram chlamidis meæ: sed adhuc iste sensus non propriè significatur a littera hebraica: ideo hebraei magis sequuntur alium sensum, quem littera nostra facit. f. quod Saul scidisset pallium Samuelis, & hoc vt retineret eum: sic ait Iosephus 6. Antiqui. f. Saul autē volens retinere Samuelem apprehendit eius palliū violenterque trahens, eo quod Samuel imperu facto discederet vestem eius diripuit. Et ait Samuel ad eum. f. locutus est ad Saulem post scissionem pallij. f. quod Saul regno cariturus esset. Scidit Dominus regnum Israel a te hodie. i. sicut tu scidisti pallium meū, ita Deus scidit regnum tuum. Non est sensus quod scidit. i. diuisit. f. in duas partes, vt maneret vna Sauli, & alia trāsiret ad alium regem, sicut factū est tempore Roboam, quando diuisum est regnum Israel in duo regna: sed dicitur scidit. i. abstulit, quia totaliter ablatum est regnum de manu illius, sicut sup. declaratum est. Sciendum autem quod Samuel non dixit ista ex ira. f. quia sciderat Saul pallium eius, quod ipse diceret quod Deus sciderat regnum illius, sed dixit hoc a Deo motus. Aliquando enim Deus volebat quod prophete in solis verbis prophetarent. Aliquando autem volebat quod permitterentur quædam signa ex operibus eorum, & quod significaretur id quod dicturi erant. Sic fuit de Isaia, cui iussit Dñs, vt nudus, & discalceatus ambularet per vrbum Ierusalem ad significandum captiuitatem Aethiopiū, & Aegyptiorū per tres annos sub Nabuchodonosor: in quo tempore illi essent nudus, & discalciati. Isa. ca. 20. Sic etiam Iere. prophetauit. Nam fecit Deus quod Ieremias faceret sibi vincula lineæ, & mitteret ad regem Amon, & Tyri, & Sidonis, & Edom, & Moab & Sedechiam, ad significandum per hoc quod captiuandi essent a Nabuchodonosor, Iere. ca. 27. Simile est Iere. cap. 1. & 18. & in multis

Mos scindendi vestimenta.

tis locis Ezechielis. Sic autem ad significandum, qd regnum abscindendum erat a Saule præcessit pallij scissio.

An conuenienter per scissione pallij Samuelis significata fuerit ablatio regni a Saule. Quæst. XXXII.

Ablatio- nes regio- rum, capti- uationes, & muta- tiones co- muniter designant per aliqua signa.

QVAERET aliquis, an conuenienter per scis- sionem pallij significata fuerit ablatio regni de manu Saulis. Respondendum est primò vniuer- saliter, qd ablationes regnorum, & captiuationes, & mutationes, vt communiter in scriptura designantur per aliqua signa: & non solum in voce prophe- tica scilicet, quia in prænunciatione aliarum rerum aliquando propheta solum enunciant illas res, & præmittunt aliqua signa in operibus suis, per quæ cõiecturari possit qd dicturi sunt. In captiuationib⁹ aut, & mutationib⁹ regnorum, vt communiter, licet fiat prænunciatio in verbo, tñ er præmittitur signū aliquod: sic enim fuit in captiuitate Aegyptiorum, & Aethiopiū, quam Iſaias nuditate sua designauit: sic etiam in captiuitate regnorum Moab, & Ammō, Edom, Tyri, Sidonis, & Iudæ per vincula linea Iere- miæ, vt patet Iere. ca. 27. sic etiam a principio capti- uitas iudæorum a Babylonis designata est p virgam vigilantem: nam dixit Deus Iere. quid tu vides Iere- mia, & ille dixit virgam vigilantem ego video: & dixit dominus: bene vidisti, quia vigilabo ego super verbum meum, vt faciam illud: & iterum dixit, qd tu vides: & ille dixit: ollam succensam ego video, & faciem eius à facie Aquilonis. Et dixit Dominus: ab Aquilone pandetur omne malum super omnes ha- bitatores terræ. Et declaratur hoc ibi immédia- tē de captiuitate Babylonica, Iere. c. 1. Fuit quoque designata ista captiuitas, & mutatio regni per lum- bare, quod possedit Iere. & posuit illud in foramine petre apud Euphratem, reperitq; putridū, Ier. 13. Sic ergo hic, cum ageretur de translatione regni con- ueniens fuit designari per aliquod signum, & postea verbis prænunciari. Nunc autem dicendum, quod nō solum conuenit prænunciari istam ablationem regni in aliquo signo, sed etiam qd significaretur in scissione pallij. Nam sic Deus conuenerat represen- tare mutationem regni, siue quātum ad eum, à quo regnum transibat, siue quantum ad illum, in quem transibat: sic enim factum est, qd Deus voluit diui- dere regnum Israel in duas partes: nam Abias sylo- nites propheta Domini reperit in agro Ieroboam, & coram eo scidit pallium suū in 12. partes: deditq; 10. ipsi Ieroboā, designās in hoc, qd de 12. tribubus Israel 10. trāsituræ erant ad Ieroboā, & duæ mansi- ræ cum filijs Salomonis, infra 3. lib. c. 11. Hic autem signabatur translatio regni, ideo conuenienter desi- gnata est per scissionem pallij: Scidit autē ipse Saul pallium ad signandum, qd ipse præstabat causam ab- scissionis regni, scilicet, quia propter peccatum suū fiebat. A te hodie. id est regnum hodie scinditur a te, scilicet hodie est diffinitiuā sententia de scissione re- gni contra te. Sed aliquis dicit, qd non fuit nunc scis- sio regni a Saule, sed quando non expectauit, 7. diebus Samuelem in Galgalis, vt patet supra ca. 13. cum dixit Samuel ad Saulem: stultē egisti, nec cu- stodisti mandata Domini, quod si non fecisses iam nunc preparasset Dominus regnum tuū super Isra- el in sempiternum, sed nequaquam vltra regnum tuū conſurget. Respondendum est, qd ibi abscissum est regnū Saulis, scilicet, quia ipse mērebat, qd au- ferretur. Vnde si postea nō peccasset Saul non fuisset ablatum regnum, vt ibi satis declaratum est: nūc autē diffinitiuē auferebatur regnū Saulis, ideo etiā

Scissio pal- lij Samue- lis fuit si- gnum ab- lationis regni a Saule.

si postea nunquam peccaret, regnum auferendum erat: imò dato, qd verē penituisset, non profecisset ad hoc, qd relinqueretur ei regnum, vt supra declara- tū est: ideo hodie scindebatur regnum, scilicet diffi- nituē. Et tradidit illud proximo tuo. s. tradidit Dauid, vt iam regnaret, & Saul esset reprobatus cum poste- ritate sua. Vocatur autem Dauid proximus Saulis, quia quilibet de populo erat proximus Saulis.

Quare Samuel non expressit, quod regnum esset traditum Dauid. Quæst. XXXIII.

QVAERET aliquis, quare Samuel non dixit hic, tradidit illud proximo tuo Dauid. Ali- quis respondebit, qd non expressit nomen Dauid, quia nesciebat illud, sed solum, qd Deus tradebat alteri reprobando Saulem. Sed contra hoc aliquis di- cet, qd Samuel sciebat, quia iterum expressit hoc, vt patet. infra, ca. 28. scilicet. Faciet tibi dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de ma- nu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid. Respon- dendum est, qd Samuel non expressit hic nomē Da- uid propter duo. Primò, quia ignorabat illud: nam propheta quantum ad res supernaturales, quæ eis reuelātur nihil plus sciunt, quàm reuelatur. Samue- li aut reuelatum erat, qd Deus transfereret regnum a Saule in alterum, sed non reuelauerat in quem, iō nesciebat Samuel exprimere nomen. Sic fuit supra c. 13. cum dixit, sed nequaquam vltra regnum tuū conſurget, quæsiuit enim Deus sibi virum iuxta cor suum, & præcepit ei, vt esset dux super populū suū: non expressit autē nomen. Quod aut nesciret illud: patet, quia quando Deus misit Samuelem ad vngē- dum in regem vnum de filijs Iſai, nesciebat Samuel quis erat, ideo fecit corā se duci oēs filios eius, & de quolibet quærebatur a Deo an ille esset, quē vngere de- bebatur, vt patet sequen. c. si autē scierat determina- tē vnxiſſet Dauid. Cum autē arguitur, qd Samuel hoc sciebat, quia nominauit illum infra. ca. 28. Re- spondendum est qd hoc fuit multo tempore post vn- ctionem Dauid: per vnctionem autē cognouit Sam- uel, ad quem transibat regnum. Secunda causa fuit, vt non suscitaretur persecutio, vel mors Da- uid: nam dato, qd cognouisset Samuel quis iste erat non expressisset, quia si sciuisset Saul, qd ad Dauid debebat transire regnum, immediatē fecisset eū iu- gulari: nam si pro sola suspitione tam acrem susci- tauit in eū persecutionē, quid acturus foret si certis- sime cognouisset? non decuit ergo exprimi Dauid.

An hodie tradiderit Deus regnum Dauid. Quæst. XXXIII.

QVAERET VR vterius, quō dī hic, qd Deus tradidit hodie regnū proximo Saulis, scilicet, Dauid: nā tradere erat, vel de facto, vel de iure, siue quantum ad titulum, siue ad possessionem: neutrum tamen traditum fuit nunc Dauid. Non quidem possessio, quia Saul possedit tota vita sua: nec etiam fuit traditum regnum quantum ad ius, quia ius, vel proprietas tradebatur per vnctionem. Non fuit ta- men Dauid illa die vnctus, sed aliquanto tempo- re post, ideo neutro modo traditum est sibi regnum. Respondendum est, qd non accipitur hic pprie tra- dere: sed dicitur, qd tradidit, id est disposuit tradere, & quæ ista dispositio erat diffinitiuā, & p hoc erat im- mobilis, tantum erat, ac si tradidisset, supra autē ca. 14. quia non erat diffinitum contra Saulem, nō di- citur, qd Deus tradiderat regnum alicui: sed qd quæ- siuerat virum iuxta cor suum. Meliorite. id est pro- ximus tuus iste, cui traditur regnum melior te est: ideo

ideo non est iniustum, quod tradatur ei regnum. Sed aliquis arguet, quod Saul esset melior, quàm Dauid, quia dicitur sup. c. 9. quod Saul erat electus, & bonus, & non erat vir de filijs Israel melior illo. Respondendum est, quod a principio cum assum- ptus est in regem, non erat aliquis melior illo: nunc tamen multi erant meliores, imò iā Saul non erat bonus, quia reprobatus erat tanquam iniquus. De bonitate autem Dauid, & Saulis, quomodo se habe- rent sup. c. 9. satis declaratum est. Porro triumphator in Israel non parceret. i. Deus qui est triūphator in Israel, id est vincit omnia bella pro Israel non parceret. fini- quitatib⁹ suis. In hoc tollit Samuel Sauli occasiōē orandi, vt pro peccato suo oretur: nam Saul ista vi- dēs forte peteret, qd Samuel oraret pro eo ne aufer- retur regnum. Respondet autem Samuel hoc esse superfluum, quia quamquam oret, Deus nō parceret. Nam triumphator in Israel non parceret. Et penitidine non fleſſetur. i. non inclinabitur per penitentiam. Pe- nitere enim pertinet ad eum, qui iudicat se iniuste egisse, & recedit ab opere. Deus autem nō fleſſetur penitidine, quia nihil male agit. Sciendum autē qd duo sunt modi, quibus aliquis fleſſetur, vel recedit ab eo quod fecerat, vel cogitauerat. Primus est, si quod fecit iustum est, est tamen aliquo modo durum. Secundus modus est, si opus iniustum est. Primo modo fleſſetur aliquis per misericordiam, mansuetudi- nem, vel clementiam. s. quando iuste poterat punire, & remittit totaliter, vel quantum ad aliquod. Secū- do modo fleſſetur aliquis per penitidine, siue peniten- tia, quia sciuit opus suum malū esse, & penitet, qd il- lud agere aggressus fuit. Vtrūq; autem modum ex- cludit hic Samuel a Deo. Primū cum dicit: triūpha- tor in Israel. s. per misericordiam. Secundum cum dicitur: & penitidine non fleſſetur. s. non cessabit per penitentiam, tamē de malo: ideo nullo modo mutabit sententiā. Dat immediatē rationem hui⁹. s. Nec est homo vt agat penitentiam. i. Deus, non est sicut, homines, quos interdum penitet eorū quæ egerūt, scilicet quia iniuste egerunt, vel disposuerūt. Deus autem non est sicut homo, qui peccare possit, ideo nō potest penitere de opere malo, & per hoc sen- tentia eius est immutabilis.

Quomodo dicitur hic, quod Deus non fleſſetur, nec parcerit. Quæst. XXXV.

Deus par- cit & fle- ſſetur.

QVAERET aliquis, quomodo dicitur hic, qd Deus non fleſſetur, nec parcerit, quia interdū le- gitur, qd Deus fleſſatur: sic patet de Ezechia rege. Nam cum premeretur egritudine, misit Dominus Iſaiam ad eum, qui dixit: Dispone domui tuæ: morieris, & non viues. Postea tamen cum Ezechias conuerſus ad parietem fleuisset, Deus iussit Iſaiam, vt diceret ei, qd nō moreretur, sed superuiveret. 15. an- nis inf. 4. lib. c. 20. & Iſaiæ. c. 38. Ista quoq; erat sentē- tia prophetarum. s. qd aliquando Deus fleſſatur ab eo, quod dixerit. Sic dixit Ioel. c. 2. quis scit, si conuer- tatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedi- ctionem: Ista quoq; erat sententia populorū: nam Niniuitē cū predicante Iona audiuisſent Niniuiti post dies 40. subuertendam, dixerūt: Quis scit si con- uertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore iræ suæ: & non peribimus. Ione. c. 3. Respondendū est, qd sententia Dei, secundum qd nobis per prophe- tas prænunciatur, dupliciter se habet: aliquando. n. est secundū diffinitionem Dei id est sicut Deus apud se diffiniuit. Aliquando autem non est secundū ea, quæ Deus disposuit apud se, sed secundum qd opera nostra iusta, vel iniqua promerentur. Prima senten-

Sententia Dei dupli- citer se habet, sicut licet diffi- nituē & cominatio

tia vocat secundum Dei præscientiam, vel providen- tiam certam. Secunda vocatur secundum commina- tionem vel promissionem. De prima sententia di- cendum est, qd est immutabilis: ideo etiam si oretur ad Deum, vt contrariū faciat, impossibile est muta- ri: & ob hoc in talibus superuacua est oratio: imò si notum sit alicui, qd Deus aliquid secundum diffini- tionem suam prænunciavit, peccat grauius si orat, vt Deus cōtrariū efficiat, vt satis sup. declaratū est: & de hoc intelligit id, quod habet hic. s. qd trium- phator in Israel non parceret, & penitidine non fle- ſſetur. s. quia hoc apud se diffiniuit: ita etiam fuit in Balaam, Deus iusserat ei, qd nō malediceret Israe- litis: Num. 22. c. & qd sepe conareſ maledicere, De⁹ non permittebat, eo qd secundum diffinitionem suā dixerat, ne malediceret Israeli: frustra ergo erat co- natus. Hoc quippe signauit Balaam: Num. c. 23. s. audi fili Sephor: non est Deus quasi homo, vt mētiatur, nec vt filius hominis, vt mutet: dixit ergo & non fa- ciet? locutus est & non implebit? ad benedicendū adductus sum: benedictionem prohibere non va- leo. Sic etiam fuit de Moyſe. Deus. n. dixerat qd non intraret in terram Chanaā, ipse autem sepe orabat, qd sineret intrare: quia tamen secundum Dei diffi- nitionem dictū fuerat, non flexus est Deus, sed dixit: sufficit tibi, nequaquam loquaris vltra de hac re ad me: Dent. c. 3. Cū aut sententia Dei non est secū- dum diffinitionē eius, sed secundū comminationē, vel promissionem, mutatur si status rerū mutet. s. si Deus alicui populo, vel personæ prænunciavit qd bene faceret, quando populus, vel persona bene age- bat. Si autē ad iniquitatem declinauerit Dei quoque promissio commutabitur. Rursus autem si Deus alicui populo, vel personæ prænunciavit qd mala infli- geret, quia iniquus erat status eius, quamquam ab- solutē hoc proferat, si persona vel populus in bonum commutatur, comminatio Dei vertitur in bonum. De vtroq; locutus est Deus. Iere. c. 18. De primo di- citur: subito loquar de gente & regno, vt edificent, & plantem illud: si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam, penitentiam agā super bono, quod locutus sum, vt facerem ei. De secūdo dicitur ibidem: Repente loquar aduersus gentem, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud, si penitentiam egerit gens illa a malo suo, ego quoq; pe- nitentiam agam super malo, quod cogitavi, vt fa- cerem ei. Et quia incertū est nobis, quando Deus lo- quatur aliquid secundum diffinitionem, & quando secundum comminationem, recurrendū est semp ad mutationem status. s. qd si malū aliquod prænun- ciat nobis a Deo, existimemus illud secundū com- minationem dici, & mutemus statum, si forte Deus auertatur ab ira sua, & tunc patebit an secundū dif- finitionem, vel comminationem dictū sit. Sic enim fecerunt Niniuitē: nam audito qd ciuitas subuertenda foret prædicauerunt ieiunium, & afflictionē, di- centes: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore iræ suæ, & non peribimus: & sic factū est: Ione. ca. 3. si tamen Niniuitæ existimassent qd sententia Dei erat simpliciter immutabilis non prædicassent ieiunium, & afflictionem: sic etiam fuit de Ezechia, quia audita contra se sententia Domini fleuit pro peccatis suis, & Deus auersus est a furo- re suo, inf. 4. lib. c. 20. Sciendū autem qd non solum populi contra quos prænunciat aliquid a Deo, nesciūt an illud dicat secundum comminationem, vel diffinitionem Dei, sed etiam prophete per quos ista prænunciāt: sic fuit de Iohēle, qd prænunciavit Israe- litis, qd ventura erant mala super fructus terræ: nesciuit tamen, quomodo hoc intelligeret: ideo per mo-

riē: primi ē immutabi- lis secundum da non.

Incertum est nobis qd Deus loquitur an diffinitio- nē vel cō- minatio- nē, nec et prophete hoc sciūt

modū consilij dicit: Quis scit si cōuertatur, et igno-
scar Deus, & relinquat post se benedictionem: id est
faciat bonum, quamquam comminatus est malū.
Et ob hoc subdidit: sacrificium, & libamē Domino
Deo nostro, id est demus sacrificium, & libamina
Deo. s. quia forrē istud dictū est comminatoriē pro-
pter peccata nostra, & si conuersi fuerimus, conuer-
teretur Deus: & sic factum est, quia cū afflixisset se
Israel admonente loele, non misit Deus mala, quę
comminatus fuerat Ioelis. c. 2. Hęc autem omnia
fuerunt in prophetia comminatoria. Idem etiam
euenit in prophetia secūdam diffinitionem Dei: nā
quamquam Deus reuelat illam prophetis, nesciunt
an sit secūdam diffinitionem; sic fuit de Balaā, cui
Deus dixit, q̄ non malediceret Israeli, quia benedi-
ctus erat. Putauit autem Balaam, q̄ Deus flecteret
ab hoc, ideo sępe conatus est maledicere: putans q̄
Deus permitteret sed non permisit: nec tamen co-
nari desinebat, vt malediceret Israeli, quia benedi-
ctus erat. Deus reuelauit ei, q̄ nollet q̄ malediceretur Israel, & ista
esset diffinitio sua: tunc autem cessauit Balaam a co-
nato maledicendi, vt patet Nume. c. 24. s. cumq; vi-
disset Balaam q̄ placeret Domino, vt benediceret
Israeli, nequaquam abiit, vt ante perregerat, vt au-
gurium quæreretur. Sic etiam fuit de Moyse: nam q̄
Deus ei reuelasset, q̄ nō esset itroiturus in terrā Cha-
naā, nesciuit an esset ista diffinitio Dei, ideo sęp ora-
bat, vt Deus permitteret eū illuc transire, quousq;
Deus reuelauit, q̄ hoc erat dictum secūdam diffi-
nitionem suam, ideo interdixit ei orare super hoc
Deut. c. 3. f. sufficit tibi: nequaquam loquaris vltra
ad me de hac re. In Samuele quoq; idem fuit, quia
quamquam secūdam diffinitionem Dei ista dicta
fuisent, tamen putauit esse secūdam comminatio-
nem: ideo lugebat, & orabat pro Saule quousq; De-
us ei reuelauit iubens ne vltra oraret pro Saule, quia
ipse abiecerat eum, seq. capit.

Quare Samuel fleuit, & orauit pro Saule, cum sciret diffiniti-
oē abscissum esse regnum ab eo. Quęst. XXXVI.

QVAERETVR vltimus, cū hic prænūciaf-
set Samuel regnum Saulis transferendū esse,
& q̄ hoc intelligebatur secūdam diffinitionem Dei,
& q̄ non parceret, nec flecteretur super hoc: quare
postea orabat & flebat pro Saule, vt patet inf. cū dī.
Verum tamen lugebat Saulem. Ad hoc aliquis re-
spondet, q̄ postquam Samuel ista dixit nūquam
orauit pro Saule, eo q̄ intelligebat diffinitionē Dei
cōtra eū: & cū dī inf. q̄ lugebat Samuel Saulem, di-
cet q̄ non intelligitur, q̄ lugebat pro eo orando, ne
auferret regnū illius, sed lugebat ex compassione. s.
quia primō dilexerat eum. Et hoc tenet Nicolaus,
quod satis rationabiliter dici potest. Sed magis vī-
dicendum, q̄ Samuel lugebat Saulem. s. orādo pro
eo, ne perderet regnū: nam si lugeret solūm ex cō-
passione nihil orans, Deus non iussisset, q̄ cessaret,
nec increpuiisset eū. Increpuit tamen, vt patet seq.
ca. f. Vsq̄uequo tu luges Saul, cū ego proiecerim
eū, ne regnet super Israel? Ergo orabat, vt non au-
ferretur regnum; alioquin impertinenter diceret:
cū ego proiecerim eū. Hoc tamen didū est tamq̄
causa cessandi a fieri. Item si Samuel luxisset. Saulē
ex compassione nihil orando, non cessauisset post
vñtionem Dauid: cessauit tamen, ideo lugebat orā-
do, ne auferretur regnum Sauli: quod faciebat, quia
cū nondum conferreretur alteri, putabat Samuel
locum esse veniē, ideo instanter orabat: cū verō
alius vñctus est in regem, iam credidit Samuel im-
possibilem esse mutationem, ideo desijt lugere. Sed

tunc stat argumentum. s. quod sciebat dictum esse
secūdam diuinam diffinitionem, & tamen orabat.
Respondendum est, q̄ quamquam Samuel dixisset:
porro triumphator in Israel non parceret, & pœnitē-
dine non flectetur. Quod significabat ista dicta fuis-
se secūdam Dei diffinitionem, tamen adhuc dubi-
tabat an intelligeretur secūdam diffinitionem, vel
secūdam comminationem, quia sicut verba signifi-
cantia pœnam infligendā aliquando non habent ef-
fectum, eo p̄ dicuntur secūdam comminationē,
ita verba significātia diffinitionē Dei intelliguntur
aliquando a prophetis dicta esse secūdam commi-
nationem: & quia sicut Deus interdum per prophe-
tam aliquid denunciat, & non declarat ei an secū-
dam comminationem, vel secūdam diffinitionem
dicatur, ita aliquando reuelat verba signantia diffi-
nitionem Dei, & non indicat an secūdam diffini-
tionem dicantur. Indicauit autem postea Deus hoc
Samueli, quando dixit: Vsq̄uequo tu luges Saul, cū
ego proiecerim eū? scilicet diffinitiuē abiecerim:
& tunc non orauit pro eo. Simile autem fuit in Ba-
laam, cui iussit Deus, ne malediceret Israeli: ipse
autē conatus est maledicere, postea verō Deus prohi-
buit eum, & ipsemet dixit, q̄ Deus nullo modo per-
missurus erat eum, q̄ malediceret Israeli, vt patet
Nume. c. 23. s. non est Deus, quasi homo, vt mentia-
tur: nec vt filius hominis, vt mutetur: ad benedicen-
dum autem adductus sum, benedictionem prohibe-
re non valeo. Ista verba manifestē significant diffi-
nitionem Dei super isto factō: & tamen Balaam ista
proferens non intelligebat an secūdam Dei diffi-
nitionem dicerentur, ideo post hoc conatus est
maledicere sicut prius. Quod autem conatus fue-
rit post hoc, patet Nume. cap. 23. ex ordine litterę.
Quod autē quando ista dicebat nō intelligebat, an se-
cūdam diffinitionem Dei dicerentur hęc, patet,
quia postea intellexit. c. 24. cū dī: cūq; vidisset Balaā,
q̄ placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequa-
quam abiit, vt ante perregerat, vt augurium quæreretur:
ergo non intelligebat ante hoc quamquam locutus
fuisset verba illa: & sic fuit de Samuele, qui protulit
verba ista significātia diffinitionem Dei, tamen nō
intellexit, an secūdam diffinitionem dicerent, quo-
usq; postea ei reuelatum est seq. ca. At ille ait: peccauit,
sed nunc honora me coram senioribus populi mei. Quia vidit
Saul q̄ Samuel semper loquebatur durius, post ab-
scissionem pallij timens, ne desereret eum: iterum
concessit est peccatū suum, dicens: peccauit id est q̄
nūc peccauit, tamen honora me coram senioribus,
scilicet propter peccatum non eram dignus hono-
re, sed honora me tolerando peccatum meum. Et
coram Israeli, id est coram toto populo vulgari. Distin-
guunt enim hic seniores, & Israel, quia seniores erāt
viri honorabiles: Israel autē significat homines vul-
gares: & omnes hi fuerūt ibi, coram quibus volebat
honorari Saul. Et reuertere mecum, vt adorem Dominum
Deum tuum. Hoc petebat Saul, scilicet q̄ Samuel nō
increparet eū coram populo, & q̄ reuerteretur cū
ipso ad adorandum Deum, quia Samuel volebat de-
serere Saulem solū: & in hoc erat dedecus Saulis, vt
supra declarati sunt. Reuersus ergo Samuel, secutus est Saulem.
Hic ponitur aliquis condēscensio Samuelis
ad p̄ces Saulis. s. quia iuit cū eo ad adorandū Do-
minum: & dicitur quod reuersus est. s. iam sperabat
recedere a Saule, nunc autem non recessit, ideo dī,
reuersus, quasi iam aliquantulum recessisset. Et se-
cutus est Saulem. s. quia Saul p̄cedebat tamquam
rex, Samuel autem comitabatur eū ad honorandū,
ideo seq̄uebatur illum. Et adorauit Saul Dominum. s.
acceserunt apud altare, in quo, fiebant sacrificia in
Gal-

Galgalis, & ibi Saul adorauit Dominum. s. inclinās
se coram altari orauit. Dixitq; ei Samuel. s. postquam
orauit Saul petiuit Samuel ab eo regem Amalec.
Aduerte ad me Agag regem Amalec. Ipse enim erat ibi
in exercitu, quia nondū exercitus Israelitarū disper-
sus fuerat per loca sua, cū tunc nouiter venirent de
Amalec, habebant autem ibi regem Agag, quē pe-
tiuit Samuel ad occidendū eū. Et oblatum est ei Agag
pinguissimus, & iremens. s. rex Amalec erat valde pin-
guis: & hoc p̄ delitijs, quas reges habere possunt
facilius, quam ceteri homines: erat autem tremens.
s. timore mortis: nam videbat q̄ ipse ad mortem pe-
tebatur, & confessim occidendus erat. Et dixit Agag:
sic me separat amara mors. i. nunquid tam amaram mor-
tem ego pati debebam, quā me sic separaret a vita?
q. d. valde amara mors est ista, & statui regali indigna,
quia ego sperabam in deliciarum fruitione vitā cō-
cludere. Et ait Samuel, sicut fecit absq; liberis mulieres gla-
dius tuus. Respōdet Samuel, q̄ nō erat ista mors iniu-
sta, quamquā esset amara sicut conquirebat Agag,
quia sicut ipse plurimos occiderat, ipse occidendus
erat: & sicut ipse fecerat plures mulieres filijs orba-
tas; ita mater sua filio orbata erat. Dicitur autem
q̄ gladius istius fecit mulieres sine liberis, quod in-
telligendum est de gladio suorum; nam ipse per se
paucos occiderat, vel forte nullos, sed quicquid Ama-
lecite faciebant, dicebatur facere rex eorum, quia
ipso auctore, & iubente fiebant. Dicitur autem de
mulieribus. s. hebræis, quia Deus non infligebat hic
penam, vel saltem hebręi non prosequerant vindi-
ctam in Agag propter mala, quę fecerat alijs genti-
bus, sed propter mala, quę fecerat solis hebræis, de
quibus multas mulieres orbatas filijs fecerat. Sic absq;
liberis erit inter mulieres mater tua. i. sicut alię mulieres
passę sunt orbitatem filiorum per te, ita mater tuā
patietur te moriente.

Mala quę
fecerat
Agag rex.

Quomodo mater Agag erit absq; liberis per eius mortem cum
non superstit. Quęst. XXXVII.

QVAERET aliquis, quomodo dicitur hic q̄
mater Agag erit absq; liberis mortuo Agag cū
vnicus filius occideretur: & quomodo dicit, q̄ erit
absq; liberis, cū illa videatur iam non superesse.
Respondendum est, q̄ aut mater Agag ha-
bebat alios filios, aut non: si nullum habebat occiso
eo mater sua erat absq; liberis. Si autem plures ha-
beret, omnes illi iam occisi erant p̄ter Agag, qui
nunc occidebatur; ergo illo occiso mater sua erat si-
ne liberis: patet hoc, quia omnes Amalecite occisi
fuerant p̄ter Agag, vt patet. sup. ergo si alios fra-
ter haberet, illi mortui essent, & sic quocūq; mo-
do acciperetur, mortuo Agag erat mater sua sine li-
bris. Ad secundū cū dicebatur quomodo ma-
ter Agag esset nunc absq; liberis, quia videtur q̄ il-
la iam occisa fuerat cum omnibus Amalecitis. Di-
cendum q̄ mater Agag mortua erat. s. quia ipsa de-
functa fuerat ante istam cladem Amalecitarū vel
in ea periit: tamen dicebatur nunc esse absq; liberis,
quasi si superesset Agag, ista diceretur habere liberos,
quia sup. erat aliquis de filijs eius. Si autem ille more-
retur iam nullus maneret de liberis, & sic ipsa esset
absq; liberis, id est non resideret aliquis filius eius.

Samuel volendo occidere Agag tenuit magis dolorem matris
quam vxoris. Quęst. XXXVIII.

QVAERETVR vltimus, quare non dicitur hic:
sicut fecit absq; liberis mulieres gladius tuus,
ita absq; viro erit inter mulieres vxor tua: nā vtrūq;

verum erat, scilicet quia ipse fecerat occidi multos
Israelitas coniugatos, quorum vxores viduę factę
sunt: & etiam ipse Agag vxorem habuit, quę absq;
viro esset ipso moriente. Respondendum est, q̄ Sa-
muel voluit iustificare opus suū, scilicet q̄ iuste oc-
cideret Agag. Et ob hoc tetigit radicē maximi do-
loris: est. n. maximus dolor, vbi est maximus amor:
mater autē magis diligit filiū q̄ vxor virum, ideo teti-
git de dolore quem matres patiuntur pro morte fi-
liorū, qui necessariō maior est, quā dolor, quem
patitur vxor pro viro. Quod patet, quia conditio
amanis est semper de amato timere. s. suspicando,
q̄ aliquod malum ei veniat: sic patet per Ouid. lib.
Heroidum in epistola prima, quę est Penelope ad
Uliſſem. s. Res est solliciti plena timoris amor, id est
amor semper habet sollicitudinem, & timorē. Qui-
cūq; ergo magis timet pro altero, signū est, q̄ magis
amet illum: sed matres magis timent pro filijs, quā
vxores pro viris: ergo magis amant. Patet hoc, quia
matres suspicantur mala, euenisse filijs quando ab-
sentes sunt, vxores autē suspicantur eis bona euenisse.
s. q̄ sunt in delitijs cum alijs feminis. Quod patet
in matre, & vxore Sifare principis militię regis la-
bin; nam mater per fenestram prospiciēs vlulabat,
& de cenaculo loquebatur: cur morantur regredi
currus eius: quare tardauerunt pedes quadrigarum
illius: vxor autē eius dixit hęc verba: Forsitan nunc
diuidit spolia, & pulcherrima fœminarū eligitur
ei, vestes diuersorum colorum Sifare traduntur in
prædam, & supellex varia ad ornanda colla conge-
ritur. Iudi. ca. 5. Magis ergo mater diligit quā vxor;
& ob hoc tetigit Samuel de matribus, & nō de vxor-
ibus. Et in frustra concidit Samuel Agag, id est diuisit eū
in partes, & sic erat ista mors nimis amara, sicut di-
xerat Agag, scilicet, sic me separat amara mors.

Quare Samuel occidit regem Agag. Quęst. XXXIX.

QVAERET aliquis, quare Samuel occidit A-
gag. Aliquis respondebit q̄ hoc fecit ad imple-
dū id, quod decrat p̄cepto Domini: iussit enim
Deus, quōd perirent omnes Amalecite. Saul tamē
non occiderat regem, qui solus superstit, ideo vo-
luit eum Samuel occidere. Sed aliquis dicit, q̄ hoc
non proderat: quia si fecisset hoc Samuel ad cōplē-
dum p̄ceptū Domini nō solūm occidisset Agag,
sed etiam omnia pecora adducta de Amalec occi-
disset, & combussisset omnia supellectilia, sed hoc
non factū est, ideo frustra erat pro hac causa occidi
Agag. Respondendum est q̄ occisus est Agag ad
impletionem mandati Dei de occisione Amaleci-
tarum: pecora autem occisa non sunt, nec supelle-
ctilia exusta, nec decuit fieri. Ratio diuersitatis est,
quia pecora, & supellectilia non erant consumen-
da quasi aliquid nūquam egissent, sed ad implendū
formā diuini p̄cepti. s. quia iussit destrui omnia, q̄
pertinebant ad Amalec. Agag autē non solūm erat
occidendus propter formam diuini mandati, sed et
si Deus non iussisset occidi illum, ipse merebat mor-
tem, quia occiderat multos de Israelitis. Et hoc obie-
cit ei Samuel, dicens: sicut fecit absq; liberis mulie-
res gladius tuus, sic absq; liberis erit inter mulieres
mater tua. Quamquam ergo non fuerit occisus a
principio, debebat nunc occidi. De supellectilibus
verō nō erat sic, quia solūm debebant consumi pro-
pter formam mandati Dei, & quia semel facta erat
iam transgressio mandati diuini, nō suberat aliqua
causa quare consumerentur: melius tamen dici po-
terat, q̄ omnia debebant cōsumi tam Agag, quam
supellectilia, vt mandatū Dei, q̄ non fuerat exple-
tum

Quo a-
mor ma-
trū erga
filios di-
ferat ab
amore v-
xorū erga
maritos.

Magis di-
ligit m̄ q̄
vxor.

buisset eum: prohibuit tamen, quia dixit: cur tu luges Saulem, cum ego proiecerim eum? ergo secundum seillicitus erat planctus. Ignoravit tamen hoc Samuel; ideo credidit esse licitum quousque Deus prohibuit lugere, ut patet seq. c. Quoniam Dominum pœniterat quod constituisset Saul regem super Israel. i. pro hoc lugebat Samuel: quia cum pœniteret Deum pro cōstitutione eius diffiniēbat eum abijcere: noluisset tamen Samuel, q̄ abijceretur Saul. Accipitur autem, q̄ pœniteret Deum de hac constitutione, licet expositum est supra: nam secundum veritatem nō pœniterat, quia nequaquā eū pœnitere pōt alicuius rei, sicut nec gaudere potest de aliquo, quod adueniat.

CAPITVLVM XVI.

DIXITQVE Dominus ad Saulem. Vsq̄quo tu luges Saul, cū ego proiecerim eum, ne regnet super Israel; Imple cornu tuum oleo, & veni, vt mittam te ad Isai Berthehemitem: prouidi enim in filijs eius mihi regem.

IN superioribus actū est de regno labili sub Saule: hic consequenter agitur de regno stabili sub Dauid. In quo considerandum, q̄ vt præc. c. declaratum est, Dauid fuit electus, & vnctus i regem, nō vt immediate possideret regnum, sed post mortē Saulis: ideo quamquam hic incipiat regnum Dauid, tamen in sequentibus per totum istum librum nihil agitur de regno Dauid, sed de persecutionibus, quas passus est, regnare Saule. & diuiditur in quatuor partes. Primò describitur ipsius Dauid vnctio. Secundo Saulis emulatio sequenti cap. Tertio Dauid persecutio infra cap. 19. Quarto Saul mors, & Dauid exaltatio infra 28. c. Prima in tres. Primò Samuel à Deo mittitur. Secundo Dauid inter fratres suos vnctio. Tertio Saul tanquam à Deo derelictus à magno spiritu affligitur. Secunda ibi. Cumque egressi essent. Tertia ibi. Spiritus autem Domini.

Ordo sequentium ad præcedentia est rectus. Quest. 7.

CIRCA primum dubitatur hic de ordine huius literæ ad præcedentem. s. an fuerit ordo rectus, vel aliqua mutatio: & dato, quod sit rectus ordo, an fuerit istud, quod habetur hic immediate post id, quod habetur supra. Ad primum respondendum, quod ordo rectus est: quia supra dicebatur, quomodo Saul abiectus fuit, ne regnaret. hic autem agitur, quomodo fuit Dauid vnctus in regem: vnctio autem vnus regis sequitur ad abiectioem alterius. Ad secundum, scilicet an immediate, vt reprobatū esset Saul fuit vnctus Dauid. Dicendum, quod non, quia supra dicitur, quod recessit Samuel à Saule, tamē lugebat eum vsquequo Deus dixit ei, vsquequo tu luges Saulem? ergo aliquanto tempore cum luxerat, postquam abiectus est. An verò istud tempus fuit paruum, vel magnum, non constat: factis enim patet, q̄ fuit minus, quam viginti annorū, quia totū tempus regni Saulis fuit solū, viginti annorum, vt declaratum est supra cap. 8. Est tamen dicendum, q̄ ista vnctio fuit facta vltra mediū tempus regni Saulis, scilicet q̄ iam regnauerat plusquā 10. annis, quando facta est. Quod patet, quia quādo cepit regnum Saulis, erat Dauid, 10. annorum: hoc apparet, quia Dauid vnctus est in regem super Iuda

Dauid nō fuit immediate vnctus post Saulis reprobatio nem.

Fecit autē, quō mortuus est Saul in f. 2. li. ca. 2. & tunc erat annorum 30. j. 2. li. c. 2. sed regnū Saulis fuerat. 20. annorū: ergo quādo cepit regnare Saul erat Dauid annorū 10. præcisē. Quod autē ad minus trāsiret. 10. anni de regno Saulis, quādo facta est ista vnctio patet, quia mox vt vnctus fuit Dauid in regem, recessit spiritus Domini a Saule in Dauid, & exagrabatur Saul à demonibus, vt dicitur in littera. Serui tamen Saulis quærentes aliquem iuuenem scientem psallere, vt leuius toleraret, dixerunt: vidi filiū Isai Berthehemitem scientē psallere, & fortissimū robore, & virum bellicosum, & prudentem in verbis: sed quādo Dauid erat fortis robore, & vir bellicosus, oportet q̄ esset pluriū q̄. 20. annorū: sed in anno. 20. Dauid complebatur annus 10. regni Saulis, cum cepit regnare, quādo erat Dauid annorum. 10. vt dictū est: ergo quādo Dauid portatus est, vt psalleret corā Saule, transferat plusquam decennium de regno Saulis, sed immediate post vnctioē Dauid, ductus est ipse ad Saulem, qui confestim à demonibus exagritatus est: ergo erat Dauid, quādo vnctus est vltra. 20. annum, & de regno Saulis trāsierat, plusquam decennium. Dixitq; Dominus ad Saulem. Voluit Deus loqui Samueli, vt lachrymis eius finē imponeret, quia supra dicitur, q̄ Samuel recessit à Saule, & non vidit eum vltra: veruntamen lugebat Samuel Saulē. Hoc autē faciebat, quia adhuc putabat superesse locum remedij, & quia quamdiu hoc crederet semper, in lamentis vitam duceret, Deus dixit ei, ne amplius lugeret. Usquequo luges Saul? Modus increpationis est, eo q̄ in isto luctu faciebat Samuel contra voluntatem Dei, quia diffinierat, q̄ Saul nūquā recuperaret regnū, q̄ Deo ablatū esse dicebat: Samuel tamen orabat, vt Deus misereretur, quod iam impossibile erat: sed quia non cognoscebat Samuel dispositionem Dei, non peccabat: ne tamen Deum præcibus, & lamentis fatigaret, Deus dixit ei non esse pro hoc lugendum: sic enim in Moyse factum est qui inquietabat Deum præcibus, vt finiretur transire Iordanem, quousq; Deus dixit: sufficit tibi, nequaquā loquaris vltra ad me de hac re Deuter. c. 3. Cum ergo proiecerim eum, ne regnet super Israel. q. d. si ad huc superesset locus remedij p̄ Saule, q̄ ego comminatus fuissē ei: lugendū, & orandū p̄ illo erat, vt ego auerterē à furore meo: sed ego diffinitiuē eum picci, ne regnet sup̄ Israel: ideo frustra est p̄ eo lugere, q̄a volūtas mea immutabilis est. Imple cornu tuum oleo. Istud erat ad vngendū Dauid, q̄a reges per vnctioem fiebant. Et dicitur cornu tuū, quia habebat Samuel aliquid vas corneū ad fundendū oleū: illud autē impleuit ad vngendū Dauid. Dicit Nicolaus, q̄ de Saule dictū est, q̄ fudit Samuel super eū lenticulam olei sup. c. 10. & hic dicitur de Dauid, q̄ fufum est cornu sup̄ eū ad significandū differentia regni, q̄a sicut lenticula est vas fragile, ita regnū Saulis fuit debilit firmatū: cornu autē est aliquid durum, ita regnum Dauid fuit aliquid perpetuū, vel magno tpe durans. Sed in hoc nihil differt, quia aliquando ponitur in scriptura lenticula, & aliqñ cornu, nec fit hoc magna differentia. De vnctioe autē regū, & de ceremonijs, quæ sūt in vnctioe, à quibus vngant reges. s. an prophetis, vel sacerdotibus, vel populariibus, declaratum est sup. c. 10. in principio.

An Dauid, quando fuit vnctus in regem, fuerit vnctus oleo sancto, vel communi. Quest. 11.

QVERE T nūc aliquis, an Dauid hic fuerit vnctus oleo sancto, vel oleo cōi. Vocat autē oleū sanctū illud, q̄ nō erat simplex de arboribus, sed cōfectum

Cuius erat Dauid, q̄ fuit vnctus

sectum ex multis rebus in modum vnguenti, de cuius compositione Exo. cap. 30. Erat autem istud oleum ad vngendum sacerdotes, & tabernaculū, cum rebus suis. Exo. cap. 31. Oleum autem simplex vocatur, quod de arboribus gignitur.

Respondendum, q̄ reges poterant vngi indifferēter Oleo communi, vel Oleo sancto. De Oleo communi, patet in Saule, patet in Iheu, & Azael, de qb̄ declaratum est, supra. cap. 10. Quod autem aliqui vngerentur Oleo sancto, patet de Salomone, de quo infra. 3. lib. cap. 1. scilicet, Sumpsitque Sadoc Sacerdos cornu Olei de Tabernaculo, & vnxit Salomonem. De Dauid igitur dici poterat, quod vnctus fuit Oleo communi, vel Oleo sancto. Hic tamen magis est dicendum, quod fuerit vnctus Oleo communi. Quod patet: quia Oleum sanctum erat in Tabernaculo, & solum erat ad vnctioem Sacerdotum, & Regum, & rerum sanctuarij. Si ergo Samuel vnxisset Dauid Oleo sancto, oportebat, vt iret ad tabernaculum pro illo, quia sic dicitur in vnctioe Salomonis, quod Sadoc Sacerdos tulit cornu Olei de Tabernaculo. Samueli tamen non erat nunc locus eundi pro Oleo ad sanctuarium: quia ipse etiā sine Oleo sancto non audebat ire ad vngendum Dauid, nisi primò peteret à Deo modum eundi, ne occideretur à Saule: & dictum est, q̄ portaret vitulū. Quanto minus igitur auerteret ire p̄ Oleo sancto ad Tabernaculum? quia tunc manifestum esset, quod volebat vngere aliquem in Regem, cum illud Oleū pro solis Regum, & Sacerdotum vnctioibus sumeret; & tunc Saul occideret eū: non ergo assumpsit. De illo, sed de Oleo communi. Sed aliquis obijciat, q̄ dicitur Psal. 88. Inueni Dauid seruum meum, Oleo sancto meo vnxi eum: ergo non fuit Oleum commune. Dicendum, q̄ illud potest referri ad tertiam vnctioem, vel secundam Dauid. Ad primam tamen, de qua hic agitur, non refertur. De quo declaratum est, supra. c. 10.

Quare iussit Deus Samueli, quod ferret secum Oleum ad vngendum Dauid, cum vbique reperiretur. Questio. 111.

QVAERET aliquis, Cum dicatur, quod Dauid vncturus fuerit hac vice Oleo communi, Quare Deus iussit Samueli, vt portaret cornu Olei secum: nam Oleum inuenturus erat in Bethlehem, vbi vngendus erat Dauid. Aliquis forte respondēbit p̄ hoc, quod istud Oleum erat sanctum: & quia non inuenturus erat tale Samuel in Bethlehem, iussit Dominus, quod ferret secum Oleum. Sed tunc obstant. supra. dicta, scilicet: quia, si Oleum sanctum tulisset, oportebat, quod iret pro illo ad Tabernaculum, quod nequaquam faceret Samuel timore Saulis. Dicendum ergo, quod istud Oleum erat commune. Deus tamen iussit Samueli portare illud, vt absconderetur, q̄ facere volebat. Et hoc nō solum quantum ad eos, qui inuenirent Samuelē in itinere, sed etiam quātum ad viros Bethlehemitas, quia, si Samuel non ferret secum Oleum, oporteret, q̄ peteret illud in Bethlehem, & tunc cognosceretur quid agere volebat Samuel. Decuit ergo, vt ipse portaret secum Oleum.

Quomodo portauit Samuel secum Oleum ne cognosceretur. Questio. 1111.

QVAERET aliquis, Quomodo Samuel portabat secum Oleum, quia istud erat contra intentionem suam. Ipse enim timebat Saulem, ne Alph. Toft. super 1. Regum.

A si cognosceret hoc, occideret eum: & ob hoc portabat secum vitulum. Cum tamen portaret Oleum in cornu, manifestum erat, q̄ ibat ad vngendum aliquem in Regem, ideo facilliter sic depræhēderetur. Aliquis respondēbit, quod Samuel poterat se excusare inuento Oleo, quod portabat illud pro libamine: nam, cum omni sacrificio fiebant libamenta de farina, vino, oleo, thure, & sale: de quibus patet Leuit. cap. 2. & Num. 15. Sed ipse portabat vitulum ad immolandum, ideo poterat dicere rationabiliter, q̄ portabat cornu Olei pro libamine. Sed dicendum, quod non stat, quia ipse portabat vitulum ad immolandum; cum vitulo autē semper dabatur medietas mensuræ hinc de Oleo, vt patet Nu. 15. & 28. Sed ista est magna mensura, quæ nequaquam capi poterat in cornu, nec etiam medietas eius: ideo nō erat excusatio de Oleo ab libamina: potissimē, quia dici poterat, q̄ in Bethlehem, vbi immolaturus erat, reperiret Oleum, cernusque erat de hoc, sicut de alijs libamentis, scilicet, de vino, simila, & thure, quæ non portabat secum. Cum ergo specialiter Oleum portaret, ad aliquid aliud esse videbatur. Dicendum est ergo, quod Samuel, si reperiretur portans Oleum, nullo modo posset se excusare, quasi ferret ad libamina, confusus tamen est, q̄ non reperiretur oleum. Et hoc p̄pter duo, primò, quia cornu illud, in quo ferebatur Oleum erat valde paruum, in quo capere tur Oleum, quod sufficeret ad fundendum super caput regis, parū tamen de Oleo fundebatur, ideo cornu illud paruum foret, ita, vt vbicumque facilliter occultaretur. Secundo confidebat non esse depræhendendum Oleum, quia, cum ipse esset vir magnæ auctoritatis, & honoratissimus in toto Israel, nemo eum tangeret inquisiturus quid secū ferret. Ob hoc autem quamquam aliquantulum Samuel videbatur recusare ire in Bethlehem ad vngendū Dauid: tamē nō recusauit, cum dictum est ei, quod portare t secum Oleum: recusasset tamē, si existimaret, q̄ depræhēdi poterat Oleum, quod ferebat. Et veni, vt mittam te ad Isai Berthehemitem. Ille Isai erat pater Dauid, & vocatur alio nomine Iesse. Sic patet Isa. c. 11. & Mat. 1. Missus est autē Samuel ad eū, quia de filijs eius vncturus erat regem. Vocat Isai Berthehemites, quia erat de vrbe Bethlehem in tribu Iuda. Prouidi enim mihi in filijs eius Regem. i. ego inquisiui Regem vnum de filijs eius, & illum vnges.

An declarauerit Deus Samueli nomen Dauid, quem vncturus erat in regem, quando misit eum in Bethlehem. Questio. V.

QVAERET aliquis, An Deus declarauerit hic Samueli, quem vncturus erat in regem. Respondendum est, q̄ solum dixit, q̄ vnum de filijs eius vncturus erat in Regem, sed nomen illius non expressit Samueli. Quod patet, quia infra dicitur: Ego ostendam tibi quid facias, & vnges quemcūque monstrauero tibi: ergo nunc nondum monstrauerat, sed monstraturus erat postea in Bethlehem. Itē patet, quia, quādo adducti sunt filij Isai coram Samuele, videns primogenitum corpore excellētem, putauit, q̄ eum elegerat Dominus, & dixit: num coram Domino est Christus eius? similiter autē de secundo, tertio, & quarto, & vsque ad finē omnium fecit: si tñ declarasset ei Deus quē vncturus erat, nō inquisiuisset consules Deū per singulos. Et ait Samuel. Quomodo uadam? quasi dicat, difficile est mihi, quod vadam, quia, qualitercumque vadam, periculum mortis est. Audiet enim Saul, & interficiet me, scilicet, au-diet, quod ego iui ad vngendum aliquem in Regem, Pars Secunda. C &

& tunc interficiet me, quia in hoc apparebo hostis illius, nec erat aliquid, cur facilius Saul Samuel occideret, quam ex hac causa.

An Samuel peccauerit qualitercumque, recusando Dei missionem. Quæstio. VI.

QVAERET aliquis, An Samuel peccauerit hic, quod aliquo modo videtur recusasse Dei missionem. Aliquis dicit, quod peccauit, quia qualitercumque Deo repugnare, cum voluntas eius cognita est, peccatum est. Respondendum est, quod Samuel non repugnauit hic Deo, dicens, quod nollet ire in Bethlehẽ, vel aliquo modo ingratum ducens illuc ire: hoc enim proculdubio peccatum esset: nec etiam dubitauit quin Deus posset eum eruere ab illa morte, quam Saul ei infliturus foret, si cognosceret. Si enim circa hoc esset incredulus, peccaret, etiam si aliquo modo dubitaret: sic enim fuit de Gedeõ, qui sepius quæsiuit signum à Domino in vellere, & area: suffecisset enim sibi, quod daretur ei modus, quomodo pugnaturus erat contra Madiam, & non quæreret signum, an victoria ei crederet. De hoc enim confidere debebat: peccauit tamen, ut communiter dicitur, venialiter, quia non fuit penitus incredulus, sed aliquo modo dubius. De quo Indi. cap. 6. Samuel autem nullo modo dubitauit, sed quæsiuit modum: sciebat enim, quod Deus posset ei dare modum, quo vadens in Bethlehẽ non occideretur: sciebat quoque, quod, si in conspectu iret illuc, & Saul hoc cognosceret, occideret eum: ideo quæsiuit modum, quo iturus erat; non tanquam aliquid de potestate, & bonitate Dei circa liberationem suam dubitans, sed tanquam modum ignorans, quem à Deo inquisiturus erat. Hoc autem patet satis, quia Samuel dixit. Quomodo vadam, scilicet, quis modus est, quo decet me ire, ne occidat à Saule? quærere autem modum incredulitas nulla, nec peccatum est. Sic patet in Virgine, quæ dixit ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum, non cognosco? Luc. cap. 1. nemo tamen vnquam dixit, quod Domina nostra in hoc peccauerit. In Samuele autem sic est. Fuisset autem peccatum, si Samuel credidisset, se non posse mortem euadere faciendo hæc, vel si dubitasset, an posset: sic enim fuit in Zacharia patre Ioannis Baptistæ, cui, cum Angelus diceret, quod digne ret filium, ait: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea processit in diebus suis. Ex quo videtur, quod non posset fieri, & sic non assensit verbis Angeli: vnde peccauit in hoc, & data est ei poena, ut patet præ alleg. cap. scilicet. Ex ecce eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant, pro eo, quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur tempore suo. Sed dicit aliquis, quod Samuel fuit aliquo modo incredulus circa Dei bonitatem: nam, cum Deus dixisset ei, quod iret in Bethlehẽ, credere debuisset, quod eriperet eum ab omni malo, occasione viæ huius, nec dubitasset vltra aliquid inquirere, sed Deo se totum tradere.

Respondendum, quod si Samuel inquisiisset aliquid à Deo, tanquam certificandus de liberatione sua, de qua aliquo modo dubitaret, peccasset, non tamen inquisiuit sic, sed quia sciebat, quod aliquo modo datus ei dandus erat, ut non cognosceret iter eius à Saule, quæsiuit à Domino de isto modo: quærere autem modum nihil dubietatis, vel incredulitatis facit plusquam, si homo nihil inquirens se Deo totum traderet, sicut enim fuit in Virgine inquirere modum, & in Samuele.

An peccauerit Samuel recusando implere mandatum Dei timore mortis. Quæstio. VII.

QVAERET aliquis, An Samuel peccauit, quia timore mortis videbatur aliquo modo recusare impletionem diuini mandati, dicens: Audiet enim Saul, & interficiet me.

Respondendum est, quod Samuel non peccauit: nam verum est, quod timore mortis non debebat recusare mandatum Domini Samuel: nam, etiam si sciret mortem certissimam sibi pararam esse, non licebat ei subterfugere mandatum Dei: si ergo nollet ire in Bethlehẽ, vel aliquo modo recusaret se, ut non occideretur à Saule, peccaret, nihil tamen tale fecit, quia non dixit, quod volebat ire, vel quod erat sibi difficile ire, sed dixit: Quomodo vadam? scilicet, si ego yado manifeste, Saul occidet me: & hoc Deus non acceptat, qui magis vult salutem meam: dandus ergo erat aliquo modo, per quem iter Samuelis occultaretur Sauli, & quia sciebat Samuel, quod Deus volebat eum nunc liberare, quæsiuit modum liberationis: si tamen Deus iussisset, quod Samuel iret illuc aperte, ita quod occideretur à Saule, nec vellet dare aliquem modum occultationis, tenebatur Samuel sine aliqua recusatione, vel excusatione, aut consultatione Dei gratum habere mandatum, & sic fecisset, quia alij viri sancti sponte subibant vincula, & carceres, variaque mortis genera propter Dei præceptum, ut patet ad Heb. ca. 11. Sic facturus erat Samuel. *Et ait Dominus, vitulum de armento tolles in manu tua. Hic ponitur modus occultationis itineris Samuelis, scilicet, quia fingeret se ad illud ire: & hoc fuit conueniens in sacrificio, scilicet, ut diceret se ire ad sacrificandum Domino in Bethlehẽ: & quia etiam hoc facere poterat, non ferendo secum animal, cum illud emere posset in Bethlehẽ, sed quia non ita manifestum esset, quod ibat ad sacrificandum, si non portaret secum animal immolabile, voluit illud portare. Dicitur autem tollas in manu tua id est, coram te: nam non poterat in manu sua portare vitulum, sed est modus loquendi veteris Testamenti, quo omnia, quæ portantur, dicuntur in manu portari.*

Quomodo iter Samuelis potuit esse occultum, portando vitulum secum. Quæstio VIII.

QVAERET aliquis, Quomodo Samuel portando vitulum faciebat iter suum occultum, & à quibus volebat ipse occultare intentionem suam. Respondendum est, quod, cum Samuel ante hoc habitaret in Ramatha, ad quam iuerat, quando recessit à Saule, ut patet præ alleg. cap. si inde nunc recederet, ut iret in aliquem locum, putarent omnes iudei ipsum ire ad aliquod maguum agendum, quia erat vir maxime auctoritatis in populo: sic cognosceretur via eius, vel cogerebatur mentiri, si non haberet aliquem modum occultum. Quod autem omnes suspicarentur aliquid de eius itinere, apparet, quia immediate, ut ingressus est Samuel in Bethlehẽ, admirati sunt seniores ciuitatis occurrentes ei: dixeruntque: Pacificus ne est ingressus tuus? ita ergo alij, qui viderent eum recedentem de Ramatha, suspicarent aliquid de itinere eius, vel cognoscerent illud: si autem cognoscerent, esset magnum periculum Samueli, quia Saul audiens occideret eum: David quoque imminerebat periculum, quia Saul persequeretur eum ad mortem, si sciret eum venisse in Regem. Debit ergo celari omnibus, non solum extraneis, sed etiam Bethlehemitis, contribulibus suis, quia forte aliquis, concepto timore de magna excellentia David, perderet Sauli, quod factum

factum fuerat, vel ut acciperetur in gratiam Saul, tanquam dolens pro eo, nunciaretur David vnctum in regem. Fuit autem ad occultandum hoc conueniens modus, quod portaret Samuel vitulum, quasi vellet immolare. *Et dices, ad immolandum Domino veni, id est, si aliquis quæsiuit ad quid vadis, respondebis hoc: & sic celebrabitur intentio tua. Hoc patet de senioribus Bethlehẽ, qui immediate quæsiuerunt, qualis esset aduentus suus: responditque ad immolandum Domino veni.*

An peccauerit Samuel, cum dixit, se venisse ad immolandum, cum tamen venerit vngere David. Quæstio IX.

QVAERET aliquis, An Samuel peccauerit in hoc, quia dixit, quod veniebat ad immolandum, tamen iter suum erat ad vngendum David in Regem. Respondendum, quod non: quia si fuisset hic peccatum aliquod, saltem veniale, Deus non iussisset Samueli hoc facere, cum Deus nullum impellat ad peccandum, quia maxime odit iniquitatem: apparet autem hoc Psalmus 5. scilicet: Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Iussit tamen Deus Samueli hoc facere: ergo non erat peccatum. Causa huius est, quia, si hic fuisset aliquod peccatum, istud esset mendacium, scilicet, quia dixit Samuel aliud, quam intendebat. Sed dicendum, quod non fuit hic mendacium, quia verè intendebat Samuel immolare Domino in Bethlehẽ, & immolauit: non tamen ibat principaliter ad immolandum, sed ad vngendum David in regem. Immolatio autem fiebat solum ad occultandum vnctionem. Quod autem Samuel occultaret id, quod principaliter intendebat, & exprimeret id, quod minus intendebat, peccatum non erat: sicut non est illicitum alicui homini occultare alteri intentionem suam: exprimere tamen mendacium quocunque modo, peccatum est: ideo si dixisset Samuel, quod non ibat ad vngendum aliquem in regem, peccabat, quia exprimebat falsum: dicendo tamen, quod ibat ad immolandum, non peccabat: quia, quamquam subterceret principale, verum tamen non exprimebat aliquid falsum. Posset autem peccare Samuel in hac responsione, ut si cogerebatur iurare, quod totaliter exprimeret id, ad quod ibat in Bethlehẽ, & diceret ad immolandum Domino veni, quia non erat illud torum, ad quod veniebat: quia tamen simpliciter fuit inquisitus de aduentu suo, & respondit, quod venerat ad immolandum, non peccauit. Ex hoc apparet, quod cuique licet occultare veritatem, vel intentionem suam alijs per verba, vel per signa exteriora, dum tamen nihil falsum exprimat: vtrumque enim fecit hic Samuel. Nam primo, per signa finxit aliud se intendere, quam intendebat: nam, cum portaret vitulum coram se significabatur, quod intendere ire ad immolandum, aliud tamen principaliter intendebat. In verbis etiam finxit, quia, cum quæreretur de aduentu suo, respondit ad immolandum Domino veni, quasi hoc solum, vel precipuum esset ad quod veniebat, sed non erat. Sciendum etiam, quod non solum licet alicui occultare intentionem suam signis exterioribus, & coloribus verborum, sed etiam, quod velit alios falsè intelligere per signa illa, & verba. Sic patet de Samuele: nam, cum ipse portaret vitulum, signabat in hoc, quod ibat ad immolandum: non solum tamen in hoc volebat, quod alij hoc intelligerent, sed quod putarent eum venisse solum ad immolandum, vel ad hoc venisse principaliter: nam, si solum intelligerent aduentum eius esse ad immolandum, & non

Alph. Tost. super i. Regum.

putarent ad hoc solum esse, vel ad hoc esse principaliter nihil valeret fictio Samuelis; quoniam ad huc putarent superesse causam principalem aduentus sui, & de illa inquirerent, & tunc cogerebatur Samuel dicere falsum, scilicet, quod non veniebat ad aliquid aliud, vel exprimere aliquid, ad quod non venisset: Vtrumque autem erat inconueniens, ideo necesse est, quod vellet, quod intelligeret aduentum suum solum fuisse ad immolandum Domino: & hoc est velle, quod alij falsè intelligant, sed hoc non est peccatum: quia ipse nihil falsum agit: fecus autem si ipse ageret: nec aliquis debet vocare talem fictorem, secundum, quod opponitur veridico, de quo Arist. 2. Eth. Nam fictor est, qui in habitu, vel in verbis aliud fingit, quam sit. Et hoc vitium est, cum quis contra honestatem, vel in alterius damnum fingit. Sicut patet de hypocritis, qui veniunt in vestibus ouium: si tamen solum hoc agat, ut occultet intentionem suam alteri ex cuius manifestatione sequeretur ei damnum, non peccat, nec fictor.

An Samuel peccauit immolando Domino in Bethlehẽ. Quæstio X.

QVAERET aliquis, An Samuel peccauit immolando Domino in Bethlehẽ. Aliquis respondet, quod peccauit, quia Deus iussit, quod immolatio solum fieret in sanctuario ad ostium tabernaculi, & qui alibi immolaret, cenferetur tanquam si occidisset hominem: Leui. 17. c. etiam Deut. ca. 12. dicitur non esse holocausta offerenda in omni loco, sed solum in eo, quem Dominus elegerit: sed in Bethlehẽ non erat sanctuarium, sed in vrbe Nobe, ut patet infra, c. 21. ergo non licebat Samueli immolare in Bethlehẽ. Respondendum est, quod licuit, quia id quod Deus iubet, licitum est, immo necessarium. Deus tamen iussit Samueli immolare in Bethlehẽ, ergo ibi licebat immolare. Pro quo sciendum, quod Deus iussit, quod omnes Israelitæ immolarent in vno loco tantum, scilicet in Atrio tabernaculi ad tollendum suspicionem idolatriæ, quia, si quicumque immolaret vbi velle posset immolare demonibus, & face re ceremonias idolorum. Cum autem omnes in eodem loco immolarent, & fieret per sacerdotem sacrificium, non erat occasio vlla idolatræ. Si tamen Deus alicui iubere alibi immolare, manifestum est, quod teneretur, nec obstabat lex posita, quia cum Deus legem tulerit, potest illam abrogare, vel interpretari illam, aut dispensare in ea. Sic autem fuit hic de Samuele, ideo manifestum est, quod licebat ei hoc. Sed adhuc dicendum, quod quamquam Deus non iussisset hoc exprèsse, dicendum erat, quod licebat Samueli istud: quia in viris parue auctoritatis, de quorum fide non erat firma securitas, quando viderentur extra locum sanctuarij immolare, putabatur, quod agebant ad idolatriam. In viris autem magnæ auctoritatis, quantum ad Deum, sicut in prophetis, & alijs viris sanctis, quamquam videretur agere aliqua contra legem, non iudicabatur, quod iniquè agerent, sed credebatur, quod Deus illos moueret: huiusmodi autem erat de Samuele, qui erat propheta magnus: ideo quodcumque ageret, credebatur agere motus à Deo: sic enim construxit altare in Ramatha, & immolabat ibi. sup. cap. 7. Immolauit etiam postea in Galgala, sed non patet de aliquo illorum locorum, quod Deus iussit eum ibi immolare: populus tamen credebatur eum in hoc bene agere. Sic etiam fuit hic, quia mox, ut venit in Bethlehẽ, dixitque ad immolandum Domino veni. Acceperunt seniores responsum illius, quasi hoc ei liceret.

Pars Secunda. C 2 Modus

Modus iste occultandi iter Samuelis fuit conueniens, alias Deus non dedisset eum. Quæst. XI.

QVAERETVR vterius, an modus iste datus hic Samueli ad occultationem itineris sui, esset conueniens. Respondendum, q̄ sic, quia Deus illum dedit: si tamen non esset conueniens, non dedisset. Apparet autem in hoc, quia volebat Samuel elidere præsumptionem, & quæstionem videntium eum: qui enim videret eum ire in Bethlehem, crederet non immerito hoc fieri, & ad aliquid magnū ire. Cum verò vitulum videret, quia iste erat apparatus volentis immolare, cessaret suspicari, credens quòd ad immolandum ibat: cessarēt etiam per hoc inquisitiones de itinere eius, quia, si Samuel nihil secum portasset, omnes videntes eum inquietassent ipsum inquirentes de via illius. Et quamquam responderet, quòd ibat ad immolandum, non contentarentur inquirentes, non videntes aliquod signum huius, ideo inquietarent Samuelē frequēti inquisitione quousque deduceretur ad indicandum intentionem suam, vel exprimēdum aliquod fallum, vel penitus subtrahendum, quorum quodlibet erat inconueniens. De primo patet, quia ferqueretur mors Samuelis, & David, sicut hic dicitur: Audiet Saul, & interficiet me. De secundo patet, quia peccaret mentiēdo, quòd maximē fugiendū est, in Propheta. Tertium quoque erat inconueniens, quia per omnimodam taciturnitatem redderetur suspectus, quòd veller aliquod magnum, & secretum agere, & fortē impediretur, quia suspicantes niterentur scire quid faceret. Nunc autem, dato modo isto de ferendo vitulum, tollebat hæc. Erat etiam valde conueniens hoc ad occultandum rem Bethlehemitis, quia cum in Bethlehem veller immolare Samuel, poterat vocare ad victimā quē veller scilicet, vt comederet cum eo de victimā. Et q̄ aliquis ibi specialiter vocaretur ad victimā, ceteri nihil suspicarentur & ibi posset facere Samuel, quòd intendebat. Sed dicit aliquis, quòd non erat cōueniens modus iste ad occultandum iter Samuelis, quia, quamquam Samueli liceret immolare vbi cunq̄ veller, tamen Bethlehem non erat locus, in quo consuetum esset immolari Domino, ideo videntes eum velle ibi immolare, putarent, quòd nō venisset principaliter ad immolandum, sed ad aliquid aliud, & sic semper maneret suspitio.

Respondendum est, quòd iste erat modus conueniens, quia quamquam non esset locus consuetus Bethlehem ad immolandum Domino, tamen forte Deus veller, quòd in loco illo immolaretur sibi, quia aliquando eligebat vnum locum, & aliquādo alterum. Sic dicitur Deu. c. 12. q̄ immolatio fieri deberet in loco, quem Dominus elegeret. Samuel autem erat propheta, ideo, cum iret ad immolandum in Bethlehem, crederent videntes, q̄ Dominus elegeret locum illum ad immolandum sibi, siue pro tūc, siue pro semper; & sic non suspicaretur, q̄ venisset Samuel ad aliquid aliud. Et vocabis Isai ad victimam, i. quando portaueris in Bethlehem vitulum, immolabis illum, & vocabis Isai ad victimam, id est, vt comedat tecum de victimā.

Quare victimam offerre debebat Samuel, vt vocare posset Isai ad comedendum. Quæst. XII.

QVAERET aliquis, quæ victima erat ista, ad quam vocare poterat Samuel Isai, vt come-

deret cum eo. Respondendum est, quòd ista erat victima pacifica: erat enim triplex genus sacrificiorum, scilicet, Holocaustum, hostia pacifica, & hostia pro peccato: si autem fuisset hic holocaustum, non poruisset Samuel vocare Isai ad victimam, vt comederet de illa, quia de Holocausto nihil proueniebat offerentibus, nec sacerdotibus, sed oēs carnes cremabantur coram Deo, vt patet Leuit. cap. 1. sola autē pellis cedebat sacerdoti facienti sacrificium, vt patet Leuit. cap. 6. ideo non erat ibi aliquod conuiuū, ad quod aliquis posset vocari. Non potest quæque intelligi de hostia pro peccato, quia de illa nihil proueniebat offerentibus: nam hostia, quæ erat pro peccato, interdum vocatur pro peccato, & interdū pro delicto. Cum enim pro delicto est, tota cedit sacerdotibus, præter lumbos, cum cauda, & adipibus. Leuit. cap. 6. Si autem esset pro peccato, quando erat pro peccato totius populi, vel summi sacerdotis cremabatur totum animal, cum pelle, carnibus, & fimo Leu. c. 4. Si autem esset pro peccato aliarum personarum, totum animal proueniebat sacerdotibus, præter adipem, qui cremabantur Leuit. cap. 6. & sic numquam de sacrificio pro peccato proueniebat quicquam offerenti, ita, vt ipse posset comedere, & alij, quos inuitaret. Manet autem sola hostia pacifica, de qua potest comedere offerens, & alij, quos ipse voluerit. Vnde de ista hostia Deo soli adipem cedunt. Leuit. cap. 3. sacerdotibus autem petrusculum, & armus dexter Leuit. cap. 7. reliquæ autem carnes proueniebant offerentibus, & has comedebant ipsi coram Domino, scilicet, in sanctuario, cum filijs vxore, Seruo, Ancilla, Aduena, Peregrino, & leuita, & generaliter cum omnibus, quos ipse offerens veller vocare ad prandium. De hoc Deut. cap. 12. & 16. Cum igitur Samuel immolaret vitulum in hostiam pacificam, poterat inuitare ad cibos illius Isai, vel quoscumque veller, dum tamē essent mundi; & ob hoc Samuel dixit ad Isai, & filios suos, quòd sanctificarentur, scilicet, quòd purificarentur, vt essent apti ad comedendum de ista hostia pacifica.

Conuenienter vocatus est Isai ad victimam, vt occultaretur intentio eius. Quæst. XIII.

QVAERETVR vterius, Quare Deus iussit, q̄ Samuel vocaret Isai ad victimam. Respondendum, quòd hoc fuit ad celandum intentionem Samuelis, quia licet Samuel immolasset in Bethlehem, si postea vocasset Isai ad aliquid, vel cum eo specialiter loqueretur, suspicarentur aliquid alij Bethlehemitæ: & sic semper maneret infeltatio Samuelis, ad sciendum, ad quid venisset. Cum autem Samuel vocasset ad victimam Isai, & filios eius, sciebant Bethlehemitæ, quòd cum eo comesturus esset: & sic quamquam aliquid loqueretur eis secretē, nihil ad hoc aspicerent Bethlehemitæ: & sic haberet locum Samuel ad faciendum, q̄ intendebat sine suspitione: & sic factum est; quia ibi ante prandium vnctus est David in regem, ut patet infra. Sed aliquis dicit, quòd Samuel vocauit ad victimam Isai, scilicet, non vt comederet de victimā, sed vt astaret immolationi, & reliquis cœrimonijs sacrificij: & tunc nihil refert, an esset holocaustum, vel hostia pacifica, vel pro peccato, quia quicunque poterat altare.

Sed dicendum, q̄ non stat: quia hoc modo non solum vocasset Samuel Isai, sed etiam ceteros Bethlehemitas, immo etiam non vocati aduenirent ipsi ad cœrimonias sacrificij propter deuotionem, &

& reuerentiam prophetæ. Item patet, quòd intelligatur de vocatione ad cibos, quia dixi infra, Samuel ad Isai: Mitte, & adhuc eum: non enim discumbemus plusquam ipse huc veniat, ergo pariter illa die sumebant cibos Samuel, & Isai, quòd referendum est ad cibos de hostia pacifica oblata. Et ego ostendam tibi quid facias. scilicet, quando ibi fueris, & iam immolaueris victimam, ego ostendam tibi, qd facias, id est, quem vncturus in regem: non dicitur hic quid facias quantum ad actum, sed quantum ad personam: quia cognouerat Samuel, quid facturus esset, scilicet, quòd vncturus esset aliquem in regem, non tamen nouerat, quis esset ille. Et vnctus, quem monstrauero tibi. id est, vnctus in regem illum, de quo ego dixero: nam Deus loquebatur sibi specialiter præsentē quocunque filio Isai, an ille esset, quem volebat vnctus.

Quare dixit vnctus, quem monstrauero. Quæst. XIII.

QVAERET aliquis, quare Deus dixit vnctus, quem monstrauero tibi: quia manifestum est, quòd, cum Samuel non accepisset determinate à Deo, quem vncturus erat, nullum vngeret, nisi eum, quem Deus monstraret.

Respondendum est, quòd hoc dictum est ad tollēdum dubium, & ne vngeret Samuel alium, quam eum, quem Deus volebat: cum enim nihil dixisset Deus Samueli de viro vncturo, & Isai haberet multos filios putaret Samuel, quòd primogenitus vncturus erat, & hunc vngeret. Hoc autem patet, quia in veteri Testamēto primogeniti tam de lege communi, quam de lege speciali præcelebant ceteros. De lege communi patet: nam apud omnes Hebræos erat lex, quòd primogenitus cuiuslibet tantum haberet de successione paternā, quantum duo filij de alijs, vt patet Deu. cap. 21. De lege quoque speciali erat hoc, quòd summis sacerdotibus, si haberet summus sacerdos multos filios, non succedebant omnes in summo sacerdotio, sed solus primogenitus Leui cap. 21. alij autem erant sacerdotes minores. Inter gentes quoque sic erat, quòd primogenitus succederet semper in honore Patris, siue in regno, siue in alio principatu, sic autem existimaret Samuel debere fieri inter filios Isai. Iussit ergo Deus, quòd Samuel vngeret illum, quem sibi monstraret, vt non vngeret primogenitum. Hoc autem patet: quia eum præsentatus est Eliab primogenitus Isai Samueli, voluit eum vnctus, & dixit: Num coram Domino est Christus eius? Deus autem dixit: Ne respicias vultum eius, nec altitudinem stature eius, quoniam abiecti eum, nec iuxta intuitum hominis iudico. Ex quo apparet, quòd Samuel, vt homo iudicabat illum esse vncturo: Deus tamen vetuit: debuit ergo admoneri, ne aliquem eligeret, nisi quem Deus ei demonstraret: ideo quando omnes septem filij Isai adducti sunt coram Samuele, & nullus eorum inuentus est, quem Deus eligeret, quamquam videretur Isai nullum alium filium habere: tamen nullum illorum voluit vnctus Samuel, sed quæsiuit, an aliquem alium haberet Isai filium.

Quare Deus noluit distinkte ostendere Samueli, quem vncturus esset, & an fratres hoc sciuerint. Quæst. XV.

QVAERETVR vterius, quare Deus non determinauit nunc Samueli, quem vncturus Alph. Toft. super i. Regum.

esset in regem, sed locutus fuit indistincte. Respondendum est, quòd hoc factum est, ad tollendam suspicionem, & indicandum, quòd à Deo hoc fieret. Si enim Deus dixisset Samueli, quòd vngeret David, & ipse, nullo præmisso, vngeret eum in regem, crederetur hoc factum fuisse affectione quadam humana, & non iussu Dei: & sic cognati David non multum considerent regno eius. Item, quia forte fratres David putantes hoc factum affectione humana, & non, quia Deus elegeret specialiter David, emularentur ei, & niterentur surripere, vel violentiter auferre principatum, tanquam nō iuste acquisitum: vt ergo tollerentur hæc, voluit, Deus declarare quomodo specialiter eligeret David: & hoc fuit, cum super singulos consuluisset Samuel Dominum, an eligeret eos. Et responsum est, quòd non: deinde, cum venisset David de Agro, dixit Deus Samueli: Surge, & vnge eum: ipse est enim. Apparebat ergo manifeste, quòd Deus eligeret David: & sic fratres eius non niterentur tollere ei principatum: sic fuit de Israelitis contra Aaron: quia quamquam Deus elegeret eum in summum sacerdotem, quia tamen non apparuit aliqd signum electionis diuinæ, putauerunt Israelitæ, q̄ Moyses fecisset hoc affectione carnali, tribuens principatum cognatis suis, ideo insurrexerunt aliqui de populo contra Aaron, vt acciperent summum sacerdotium, vt patet Num. cap. 16. Et quamquam ibi Deus acriter puniret illos, dixit quòd non cessarent ab hac infidia, quousque Deus daret aliquod signum, per quod pateret, quòd elegerat Aaron in summum sacerdotem. Et ad hoc dedit signum de virgula florente. Vnde dicitur Num. ca. 17. Quem ex his elegero germinabit virga eius, & cohibebo à me quærimonias filiorū Israël, quib⁹ cōtra me murmurant, quasi dicat, quòd per istud signum manifestatiuum voluntatis diuinæ iam cessarent Israelitæ ab impugnatione Aaron, nec quisquam audeat insurgere contra eum, quia sciret, quòd Deus eum elegerat: ita erat de David, quamrum ad vnctionem suam, quia, si fratres eius putauissent illam vnctionem factam humana affectione, insurgerēt contra eum, vt surripere Regnum; quasi ad eos pertineret, eo quòd maiores erant: vt ergo hoc non fieret, debuit manifestari nimis, quòd Deus illum eligebat per modum præcedentem, scilicet, quòd Propheta nesciret, quē vncturus erat, & cum p̄ oēs discurreret, reperiretur solus David electus a Deo.

An debuit ista vnctio etiam fratribus occultari. Quæstio. XVI.

QVAERETVR vterius, cum Deus voluerit occultari nimis istam vnctionem David, ne perueniret ad notitiam Saulis, vel aliquorum de populo, an occultata fuerit patri, & fratribus David. Aliquis respondebit, quòd occultari debuit, quia, cum hic David ad magnam dignitatem extolleretur, & esset minimus fratrum suorum alij inuiderent ei: vt ergo non inuiderent, debuit occultari. Sic patet de Ioseph, qui referebat somnia fratribus suis, in quibus significabatur eum futurum Dominum fratrum suorum, qui ob hoc inuiderunt ei vsque ad mortem, nec poterant quicquam pacifice loqui, sed decreuerunt eum occidere: & ad vltimum vendiderunt eum: Gen. 37. cap. Si tamen tacuisset somnia non fuissent suscitata inuidia. Debuit ergo hic subtrahi, vel occultari vnctio David fratribus suis. Item patet hoc exemplo Saulis, qui Pars Secunda. C 3 quan-

Prima 18.

Secunda ratio.

quando vnctus est in regē, nulli voluit significari, & quamquam cognati sui inquisissent quid ei accidisset, subtrahit de sermone regni supra, cap. 10. hoc autem fuit, ne concitaret inuidiam contribulium suorum, contra se, vt ait Iosephus 6. Antiqui, quia in magnis prosperitatibus nemo amicus, & vsquequaque fidus est.

Respondendum est, quod vnctio Dauid notificata fuit fratribus eius scilicet, quia ipsi sciebant, quod Samuel veniebat ad vngendum aliquem de eis in regem. Quod patet, quia per ordinem applicuit eos coram Domino: & dixit de primo. Num coram Domino est Christus eius? ergo bene videret ibi Eliab, quod Samuel volebat vngere eum, sed Deus abiecit illum. Sic etiam de omnibus alijs fratribus eius factum est: ergo quilibet illorum sciebat, quod veniebat Samuel ad vngendum aliquem in regem. Item patet, quia omnes fratres Dauid viderunt eum vngi, vt patet infra scilicet, tulit Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius, ergo videbant fratres sui. Quod autem pater eius cognouisset hanc vnctionem, apparet, quia Samuel faciebat, quod Isai applicaret per ordinem filios suos coram eo, & cum applicuisset Eliab dixit Samuel: non elegit hunc Dominus, & applicuit secundum: & sic fecit de omnibus filiis: ergo Isai videbat, quod Samuel vellet vngere aliquem de filiis eius in regē. Patet etiam, quia cum nullus de septem filiis acceptaretur a Deo, iussit Samuel vocari Dauid, qui erat in pascuis, dicens ad Isai: mitte, & adduc eum: non enim discumbemus priusquam ille huc veniat: ergo sciebat Isai quid vellet Samuel. Post hoc autem vnctus est Dauid inter fratres suos. Ergo etiam pater cognouit hoc.

Ad rationem primam opin.

Respondendum est, ad rationem in contrarium, quod quamquam Dauid vngeretur scientibus fratribus, & patre, non concitaretur inuidia, cum scirent hanc electionem a Deo esse, nec valet exemplum de Ioseph: quia fratres sui non putabant illa somnia esse a Deo, sed per arrogantiam, & superbiam Ioseph alioquin non tentassent eum occidere, cum contra Dominum scirent se non preualituros. Itē & fortius, quia fratres Ioseph inuidebant ei, eo quod ante hoc nemo erat eorum Dominus: nunc autem minimus eorum Dominari volebat illis. In Dauid autem fuit secus. Primo, quia ista vnctio cognoscebatur a fratribus suis esse a Deo, & ob hoc non inuidebant. Secundo, quia magis ex hoc letari debebant, cum ante hoc dominabatur eorum aliquis extraneus: nunc autem transitorius erat principatus in eos. Nam non solum Dauid futurus erat Dominus fratrum suorum, sed magis Dominus totius populi: quod gratum erat fratribus suis, quia ex hoc magnus honor eis accrescebat. In Ioseph autem solum significabatur, quod esset dominaturus fratribus suis, & patri: in quo iugum erat, & non honor: ideo inuidebant ei. Item ex hoc, quod Dauid vngebatur in regem magnus honor, & vtilitas accrescebat fratribus, quia non solum ipse principaturus erat, sed etiam omnes de cognatione sua extollerentur, ad maiorem dignitatem. Sic enim cum Samuel denunciaret Sauli, quod futurus esset rex, ait: cuius erunt optima quæque in Israel? nonne tibi, & omni Domui patris tui supra, cap. 6.

Item fratres Dauid habebant iam regem, & semper habituri erant aliquem, qui dominaretur eis: præligeret ergo illum habere de genere suo, quam de extraneis, & sic non inuidebant. Sic autem factum est: nam non inuidebant fratres Dauid ei, sed potius eum dilexerunt, & adiuuerunt. Vnde cum

F Saul inciperet persequi Dauid, & ipse fugisset in speluncam Odollam, dicitur, quod cum audiissent fratres eius, & omnis domus patris eius, descendunt ad eum illuc, & conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi a re alieno, & amaro animo, & factus est princeps eorum infra, ca. 22. Ad secundum autem dicebatur de Saule, quod noluit reuelare sermonem regni, timens inuidiam. Dicendum quod aliqui volunt, quod non egerit timore inuidiæ, sed ex humilitate. Sed adhuc dicendum, quod quamquam egisset hoc ex inuidia, non sequitur, quod subtrahendum erat, quia cognati ei non inuidebant ei, sed ipse timuit ultra modum, quia homines maximè circa ista efficiuntur timidi. Aliiter potest dici, quod non erat simile de Saule, & de Dauid, quia cum Saul vnctus est in regem, nullus rex præcesserat: sed ibi fiebat nouiter: solent autem nouitates odia parere, & inuidentiam: tempore autē vnctionis Dauid iam erat rex in Israel, & semper aliquis futurus erat, ideo quod vngeretur Dauid in regem non erat nouitas, nec pareret odium: & sic non fuit in conueniens vnctionem illam patri, & fratribus notam esse.

Ad secundam rationem.

Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus, scilicet, impleuit cornu suum oleo ad vngendum Dauid. Venitque in Bethlehem. Quia illuc iusserat Dominus ire eum, cum ibi habitaret pater Dauid. Erat autem nunc Samuel in Ramatha, quia ad ipsum locum venit, quando recessit a Saule, & ad eum redijt postquam vnxit Dauid, vt patet præced. cap. & infra, in littera. Et admirati sunt seniores ciuitatis occurrentes ei. scilicet occurrerunt ei, ad honorandum ipsum. Scientes enim, quod veniret exierunt ei, obuiam, eo, quod esset vir honoratissimus Samuel in toto populo, & paulo ante hoc ipse fuerat Dominus in toto Israel supra, cap. 7. deinde autem, vnctio Saule in regem, adhuc ipse dominari videbat, quia quicquid ipse iubebat faciebat Saul: fuerunt autem admirati seniores de aduentu eius, quia nesciebant causam.

Quare valde mirati sunt seniores Bethlehem de aduentu Samuelis. Quæst. XVII.

QVAERET aliquis, cur admirati sunt seniores de aduentu Samuelis.

Respondendum est, quod admirati sunt, eo, quod iste erat magnus vir, & non consueuerat venire in urbem Bethlehem: nunc autem veniebat: ideo aliquid noui subortum erat. Item mirabantur, quia cum ipse esset præcipuus omnium virorum Israel, non posset venire in Bethlehem, sine causa. Et ista causa non erat nota eis: ideo obstupuerunt quid hoc esset, quia necesse erat, quod esset aliquod arduum. Itē admirati sunt, quia, cum Samuel esset honoratissimus in toto populo, debebat sociari a multis: nunc autem veniebat solitarius: non ergo erat signum alicuius boni. Sic enim fuit de Dauid, cum fugit a facie Saulis ad Achimelech: nam dicitur, quod obstupuit Achimelech, quod venisset Dauid, & dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum? infra, cap. 21. Non est bonum signum. Item admirati sunt, quia aduentus iste Samuelis fuit festinatus, & incognitus eis: Cum enim tantus vir ad aliquem locum veniret: debuisset tota vrbs prænoocere aduentum eius, vt possent ei exire obuiam, nullus tamen hoc cognouit, & hoc erat eis peius signum, scilicet, quod recessisset Samuel quasi fugiens, & ob hoc quæsierunt: Pacificus ne est ingressus tuus? id est

id est nunquid venis cum pace? decuit tamen, vt sic faceret Samuel, quia ipse volebat aduentum illum esse occultum, ne Saul sciret hoc, & occideret eum, vt patet supra. Dixitque. Pacificus ne est ingressus tuus? id est, nunquid venis cum pace? quod dupliciter intelligitur. Vno modo, quod Samuel veniret ad denunciandum aliquod malum vrbi: & tunc non erat pacificus ingressus eius: hoc autem quæsierunt senes, scilicet, si apportaret aliquod malum vrbi. Aliiter autem intelligitur. scilicet, quod d viderunt Samuelem velociter venisse, & sine socijs via: putauerunt, quod fugeret a facie Saulis, quasi Saul vellet eum occidere, eo quod denunciauerat ei mala, scilicet auferendum esse regnum: vel quia increpauerat eum nimis. Et ob hoc quæsierunt, an cum pace veniret, vel mortem fugeret. Et ait: Pacificus. i. dixit, quod cum pace veniebat, scilicet, quod non fugiebat a facie Saulis, nec timor alicuius eum illuc deduxerat, sed causa pacifica, quam immediate expressit. Aliter notandum Domino venit. id est non venio fugiens, sed ad immolandum: hoc autem pacificum est: seniores vero crediderunt ei, eo quod erat vir propheta, & quia viderunt apparatus sacrificij, scilicet, quod portaret vitulum in manu sua, nec admirati sunt, quod vellet immolare in Berelehem: quia, cum esset propheta, licebat ei immolare, vbi vellet. Sanctificamini, & venite mecum, vt immolamus Domino. i. parate vos ad sacrificium, & immolabimus.

Quos vocauit Samuel ad sacrificium, Quæst. XVII.

QVAERET aliquis, quibus dixit, quod sanctificarentur ad sacrificium. Aliquis dicit, quod toti populo, quia omnes seniores vrbs occurrerunt ei, cum quæsiuissent de ingressu suo, & ipse respondisset: ad immolandum Domino veni: ait sanctificamini, & venite mecum: ergo ad omnes seniores, qui occurrerant ei, loquebatur hæc. In contrarium dicitur, quod solum dicta sunt ista ad Isai, & filios suos. Quod patet immediate. scilicet, sanctificauit ergo Isai, & filios eius, & vocauit eos ad sacrificium: alij igitur non fuerunt vocati.

Respondendum est, quod hic fuit duplex vocatio ad sacrificium: aliqui enim vocabantur ad sacrificium, scilicet, vt adessent, quando fieret: alij autem vocati sunt ad illud. scilicet, vt comederent de eo. Primum enim erat ad deuotionem: quia sacrificium erat præcipua cæremonia veteris Testamenti, quæ expressius signabat Deum: idco quæ aliquis offerebat alij veniebat, vt astaret ei, & laudarent Dominum. Hoc modo omnes seniores vrbs Bethlehem vocati sunt ad sacrificium, & de hoc intelligitur, quod hic dicitur. scilicet, sanctificamini, & venite mecum. Alia erat vocatio ad sacrificium, scilicet, ad comedendum de illo, quia cum istud esset sacrificium pacificum, plures, partes eius proueniebant offerrenti, ad quas ipse poterat inuitare, quos vellet. Et sic fecit Samuel in Isai, & filijs eius: qui inuitauit eos ad cibum, vt ibi haberet opportunitatem faciendi, quod volebat. Non fuerunt autem hoc modo vocati alij de populo, præter Isai, & filios eius: quia ibi iungendus erat vnus de eis, sed hoc volebat Samuel esse occultum: ideo nemo debuit de alienis interesse, & de hoc intelligitur, quod habet infra. scilicet, sanctificauit ergo Isai, & filios eius, & vocauit eos ad sacrificium, scilicet, eos solum: hoc autem patet: quia in prima, dicitur: venite mecum, vt immolamus Domino, & sic solum inuitauit eos ad immolandum, & non ad comedendum de immolato. De Isai autem, & filijs eius secus erat, quia ad Alph Toft. super i. Regum,

vt utrumque uocati sunt. Sanctificauit ergo Isai, & filios eius. i. iussit eis, quod sanctificarentur: nam ipse non poterat eos sanctificare: sic etiam dicitur Exo. cap. 19. sanctifica eos in diem tertium id est, iube eis, quod sanctificentur.

Qua sanctificatione Samuel sanctificauit Isai, & filios eius. Quæstio. XIX.

QVAERET aliquis, quæ sanctificatio erat ista. Respondendum, quod cum Isai, & filij sui comesturi essent de cibis sanctificatis, oportebat, quod essent mundi, alioquin incurrerent magnam penam: quia qui immundi comederent de sanctificatis perituri erant coram Domino Leui. cap. 22. debebant ergo mundari ab omnibus immundicijs si quas incurrerant. Sunt enim quedam immundicie naturaliter euenientes, vt esse leprosum, & fluentem semine: & isti erant immundi toto tempore, quo manebant in hac immundicia. Aliæ autem erant immundicie legales per contactum, ut si quis comederet carnes ventalis, vel tangeret morticina eorum, vel vestes, aut suppellectilia tacta ex his: de quibus Leui. c. 11. Erat etiam immundicia, si quis tetigisset hominem impuritate, vel reptile, aut per se mortuum, vel occisum a bestia, & similia, de quibus Leui. ca. 5. & 10. Erat etiam immundicia, si quis tetigisset hominem mortuum, vel ea, quæ erant in tabernaculo eius Num. c. 19. sic etiam, si quis tetigisset mulierem menstruantem, vel res illius: & virum fluentem semine, vel res illius Num. c. 15. sic etiam si quis tangeret leprosum, vel res leprosum: aut introiret in domum, quæ de lepra suspecta est Leui. c. 14. similes autem modi sunt alij: siquæ autem harum immundiciarum quis pateretur, non poterat accedere ad sanctuarium, nec ad aliquam rem sacram, aut comedere de sanctificatis, alioquin moreretur, vt patet Leui. c. 15. scilicet, docebitis filios Israel vt caueant immundiciam, & non moriantur in foribus suis: cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos. Quancumque ergo harum immundiciarum paterentur Isai, & filij sui, vel aliquis eorum, debebant purificari, vt comederent de sacrificio. Dicendum tamen, quod ipsi non habebant aliquam immundiciam de naturalibus, vt esse leprosum, vel fluentem semine, quia iste immundicie tandiu durat, quoadiu manent ægritudines: Samuel autem non poterat expectare diuinitatem, & incertam purificationem eorum, si aliquid tale paterentur. Item, quia si haberent aliquam illarum immundiciarum, non manerent in vrbe, sed extra, quia omnes leprosi, & fluentes semine eiiciebantur de castris Num. cap. 5. erant tamen Isai, & filij sui in vrbe, vt patet hic. Item non habebant immundiciam, quæ contrahitur super mortuo, quia ista reddit hominem immundum. 7. diebus Num. cap. 19. & facit, quod moretur extra castra Num. cap. 5. Isai tamen, & filij sui erant in vrbe: poterant autem habere aliquam de immundicijs alijs, quæ leuiter tolluntur, scilicet, vsque ad solis occasum, & in his per aspersionem aquæ lustrationis, vel per lotionem in aquis viuientibus, fieret puritas. Porro, me autem sanctificauit Samuel Isai, & filios suos. i. iussit, quod essent sanctificati, vetans accedere ad vxores suas: Nam cum omnes immundicie prohibentur in his, qui accedere debent ad Deum, & comedere de sanctificatis: nulla magis prohibetur, quam accedere ad vxorem: vnde cum Deus daturus esset legem, dixit Israelitis, ne tangerent vxores suas, vt patet Exo. cap. 19. scilicet, estote parati in diem tertium, ne appropinquetis vxoribus vestris. Item cum Dauid peteret ab Achimelech panem sanctum, quem

non licebat comedere alicui, nisi mundo. Respondit sacerdos, si mundi sunt pueri maxime à mulieribus, manducet infra. 21. ca. ergo contaminatio ex coitu erat, quæ maxime vetabatur in accedentibus ad res factas, & cum Samuel non immolaturus esset ipsa die, qua venit in Bethleem, sed sequenti: iuberet Isai, & filijs suis, q̄ ipsa nocte non accederent ad vxores suas, & hoc erat sanctificari.

An seniores sanctificati fuerint. Quæst. XX.

Sanctificatio multipliciter accipitur.

QVAERET aliquis, an alijs seniores de populo sanctificati fuerint. i. purificati ab immundicijs. Aliquis dicit, q̄ non oportebat, quia soli filij Isai cum patre suo comesturi erant de sanctificatis, ideo ad eos solum pertinebat immundiciam expiari. Respondendum est, q̄ non purificati fuerint alijs de populo, saltem non erat necesse, q̄ purificarentur, quia nulla causa suberat ad hoc. Sed obiicit aliquis: quia supra dixit Samuel ad omnes seniores: sanctificamini, & venite mecum: ergo ad omnes pertinebat purificatio. Respondendum, q̄ sanctificatio aliquando accipitur pro applicatione, & sic dicitur: sanctifica mihi omne masculum, quod aperit vuluam. i. applica ad me Exo. cap. 13. aliquando autem accipitur pro purificatione, & sic dicitur: sancti estote, quia ego sanctus sum. i. mundificamini, quia ego sum mundus: aliquando accipitur pro apparatione ad aliqd faciendum, & sic accipitur Exo. c. 19. cum enim Deus dixisset: sanctifica eos in diem tertium, dixit Moyses, estote parati in diem tertium, quasi nihil aliud esset sanctificare, quam parare. Aliquando autem accipit sanctificare. i. denunciare, & sic dicitur Iohel. cap. 3. sanctificate bellum. i. denunciate: sic etiam dicitur de quibusdam prophetis per Micheam. c. 3. hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem, & si quis nõ dederit in ore eorum quippiam sancticans super eum prælium. i. denuncians prælium venturum super illum: hic autem accipitur sanctificare. i. parare. sanctificamini, & venite mecum. i. estote parati ad sacrificium, non tamen iussit, q̄ purificarentur. Sed adhuc obiicitur, q̄ dato, q̄ non comesturi essent seniores de sacrificio, sed solum ituri ad illud, purificandi erant, quicumque introiret in sanctuarium immundus, moreretur Leui. c. 15. Respondendum, q̄ si seniores ituri essent ad sanctuarium, vt viderent sacrificia, purificandi erant. In Bethlehæ tamen non erat sanctuarium Domini, sed in vrbe Nobe vt patet infra. 21. c. ideo quamquam irent seniores ad videndum sacrificia, non introirent in sanctuarium, & consequenter non essent in culpa propter immundiciam, nisi forte contingere vellent aliquid sanctificatum: nõ ergo erat in eis necessitas purificationis. Hoc autem satis innuitur ex litera: quia cum dictum fuisset hic ad omnes seniores, sanctificamini: non dicitur tamen, q̄ sanctificauerit eos Samuel, sed de Isai, & filijs eius dicitur, q̄ sanctificauit eos: ideo ipsi soli fuerunt, qui sanctificati sunt. i. purificati. Et vocauit eos ad sacrificium. i. ad comedendum de sacrificio: quantum ad hoc autem erat speciale in Isai, & filijs eius, quia ceteri de populo vocati sunt ad videndum sacrificium, sed non ad comedendum. Quod autem Samuel comederit cum Isai, & filijs eius, patet: quia infra dixit Samuel ad Isai: mitte adhuc eum, non enim discumbemus priusquam ille veniat: ergo discumbere volebant, & discubuerunt.

Cumque ingressi essent. Hic ponitur secundum. s. q̄ David inter fratres suos vngitur: & dicitur, cumque ingressi essent, scilicet in domum illam, in qua dis-

cussio: non licebat comedere alicui, nisi mundo. Respondit sacerdos, si mundi sunt pueri maxime à mulieribus, manducet infra. 21. ca. ergo contaminatio ex coitu erat, quæ maxime vetabatur in accedentibus ad res factas, & cum Samuel non immolaturus esset ipsa die, qua venit in Bethleem, sed sequenti: iuberet Isai, & filijs suis, q̄ ipsa nocte non accederent ad vxores suas, & hoc erat sanctificari.

Quis ordo fuit in videndo, quem Deus elegisset de filiis Isai. Quæstio. XXI.

QVAERET aliquis, quis ordo erat in hoc. Respondendum, q̄ Samuel indicauerat Isai, q̄ Deus iusserat, q̄ vngeret vnum de filiis eius in regem, non tamen designauerat eum, sed tunc iudicaturus erat: ideo q̄ presentaret ei filios suos per successionem, vt videret quem eorum elegisset Dominus. Hoc autem apparet, quia cū repulisset Deus Eliab dicitur, quod Isai vocauit Abinadab, & sic sciebat ipse id, quod fiebat: alioquin nullum vocaret. Erat autem modus, quod separaretur Samuel in partem vnã, & ibi presentaretur vnus de filiis Isai: de quo mox quærebatur, an ille esset Christus Domini, & cū ille repelleretur, veniebat alius, qui succedebat ei secundum ordinem natiuitatis, & sic vsque ad finem omnium. Quod patet, quia hic primò vocatus fuit Eliab, secundo Aminadab, tertio Samma, vt patet hic. & iste erat ordo natiuitatis eorum, vt patet seq. cap. scilicet, hæc nomina trium filiorum eius, qui perrexerant ad bellum: Eliab primogenitus eius, & secundus Abinadab, tertiusque Samma. Ad vltimum autem, cum nullus superesset de fratribus, David vnctus est, presentibus oibus illis, vt patet infra. f. tulit Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum suorum.

Quare Samuel processit in his secundum ordinem ætatis. Quæstio. XXI.

QVAERET aliquis, quare incepit Samuel ab Eliab. Respondendum, q̄ hoc fuit propter duo: primò propter ætatem, quia ipse erat primogenitus Isai. Honor autem quidam debetur homini propter solam ætatem, sicut senes tenemur reuereri, vt patet Leui. cap. 19. Coram capite cano surge, & honora personam senis. Arist. quoque. 9. Ethic. cum distinguit honores, ad quos singuli tenemur: dicit, quod tenemur senibus ad quendam honorem propter ætatem, & hoc modo fratres minores tenentur maiori ad quendam honorem, & sicut est de omnibus fratribus respectu primogeniti, ita est de ceteris inter se secundum habitudinem ætatis, ideo non solum Samuel inquisit primò de Eliab, qui erat primogenitus, an esset Christus Domini: sed et de omnibus alijs secundum ordinem ætatis: quod patet in tribus, scilicet Eliab, Abinadab, Samma, qui istum quoque ordinem natiuitatis habebant, vt patet seq. cap. De primogenito autem adhuc rationalius erat, q̄ primo quæreretur, quia ad illum pertinebat honor, & principatus, atque maioritas in facultatibus, & successione paterna. Sic patet de Ruben Gen. 49. c. cū dixit Iacob: Ruben primogenit' me' tu fortitudo mea, & principiu doloris mei: prior in donis, maior in imperio: prior in donis, quãtũ ad successio-

cessionem hæreditatis: maior in imperio, quantum ad principatum: vnde creditur Samuel, q̄ Eliab vngendus erat. Secundum fuit proceritas, & habitudo corporis: nam ex hoc videbatur dignus regno: & ob hoc tanquam ad certissime regnaturum primo recurrit, & quia ad ista respiciebat Samuel dixit ei Deus: ne respicias vultum eius, nec altitudinem stature eius: quoniam abiecti eum: nec iuxta intuitum hominis iudico. Et ait: num coram domino est Christus eius? id est nunquid iste, qui est presentatus coram domino, est Christus eius? id est ille, quem vult ipse vngi. Hoc dicebat Samuel, quia nesciebat, quæ Deus elegisset: & petebat ab eo sic certificari. Dixit autem: cum coram domino, quia locus, in quo erat Samuel cum Eliab dicebatur esse coram domino. Aliquis dicit ex hoc, q̄ Samuel, & Eliab essent tunc coram altari, quia in altari coram esse dominus spiritualiter, & ea, quæ sunt coram altari, dicuntur fieri coram domino. Dicendum, q̄ non erat coram altari, quia erant in domo Isai, vbi profursi erant in loco secreto. Altare autem erat in loco publico, ad quem omnes conueniebant. Sed dicendum, q̄ quamquam essent in domo Isai, dicebantur esse coram domino, eo q̄, quando cumque aliqui conueniunt ad faciendum aliquid, quod pertinet ad Deum, dicuntur esse coram domino, & Deus est inter illos: sic patet Matth. 18. c. f. quando fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. Et dixit dominus ad Samuel. Respondit ei, q̄ non erat eligendus Eliab.

Quomodo locutus est Samuel ad dominum, & ab eo responsum accepit quem esset vncturus in regem de filiis Isai. Quæstio. XXI.

QVAERET aliquis quomodo loquebatur hic Samuel ad dominum, & quomodo ei respondebat. Dicendum q̄ Samuel non poterat loqui ad dominum, nisi in oratione, quia quocumque Prophetæ volebant, vt Deus aliquid responderet, orabant, vt loqueretur eis, & tunc Deus immediate respondebat, vel post aliquos dies: sic fuit de Ieremia, qui quæsiuit à domino, an deberent descendere Israelitæ in Aegyptum: & respondit ei dominus post decem dies, vt patet Iere. 42. c. Sic Samuel orabat hic dominum. f. q̄ quado presentabatur ei aliquis de filiis Isai, orabat, vt indicaret, an ille esset, quem eligeret: sicut Apostoli, quando voluerunt affumere vnum, qui deceret de numero Apostolorum, orantes dixerunt: tu domine, qui nosti corda omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum accipere locum ministerij huius: Actuum c. 1. ita Samuel orabat, vt Deus indicaret, an elegisset illum, qui præsens erat, & dicebat: Num coram domino est Christus eius? Deus autem respondere poterat multipliciter. Vno modo per somnia, sicut consuevit loqui Prophetis: Num, 12. c. Alio modo, q̄ responderet aliquis Angelus in figura assumpta, sicut factum est ad Iosue, vt patet Iosue c. 5. & ad Gedeonem: Iudi. c. 6. Alio modo, q̄ aliquis Angelus sine aliqua figura assumpta loqueretur, & non videretur, quia loquebatur: sic factum est in datione legis Deut. c. 4. & fiebat cõiter in columna nubis ad ostiu tabernaculi, vt patet Nu. c. 12. Alio modo poterat respondere, mouendo solum intelligit in vigilia, sine aliqua apparitione, & voce exteriori, & sine mutatione phantasiæ: sic fiebat in Balaã: Nu. c. 24. & in Eliseo infra 4. li. c. 1. Non poterat autem Samuel quolibet istorum modorum accipere responsum à Deo: nam non poterat per immutationem phantasiæ in somnijs responderi ei, quia ipse nõ dormiebat tunc, quod pertinet ad primum modum. Nec

Responde re dominus consuevit multipliciter.

etiam respondebatur secundo modo. f. vt aliquis Angelus in effigie humana appareret, & responderet, quia tunc videretur ille non solum à Samuele, sed etiam à quocumque de filiis Isai, qui altaret ei, quod non est satis conueniens, quia Deus non volebat se sub hac forma cuiuslibet indicare: nam ob hoc iubebatur, q̄ summus sacerdos, quando introibat in sancta sanctorum, portaret secum thymiamata emittentia fumum crassum, ne videre posset id, quod erat super propitiatorium, vt patet Leui. 16. c. & hoc pertinet ad secundum modum: manet ergo alij duo modi. f. q̄ loqueretur ei aliquis Angelus, non apparere aliqua figura assumpta, vel q̄ ista fierent per solam immutationem intellectus nulla voce existente. Vtrumque autem satis est rationabile. Sed potius videtur dicendum, q̄ Samuel oraret in voce, dicens: Num coram domino est Christus eius? & Angelus responderet ei, q̄ Deus non eligebat illum, & audiretur iste voces à quolibet de filiis Isai, qui altarent. Quod patet: quia supra dicebamus, q̄ Deus noluit indicare Samueli, quem vncturus esset, vt magis declararetur, q̄ ista fierent opere Dei, & non volũtate Samuelis: si tñ Samuel in corde suo oraret, nihil loquens, & Deus responderet ei solum immutando cor eius, nihil constaret filiis Isai, qui altaret, an hoc fieret voluntate Dei, vel fictione quadam Samuelis, quia nihil videbant, per quod ad credendum hoc moueretur. Si autem dicitur, q̄ Samuel orabat in voce, & quilibet de filiis Isai altaret, ipsi enim audirent, quid ipse orabat, & quid Angelus respondebat, & cognoscerent, q̄ à Deo reprobabatur, & quomodo postea eligebatur. Quod: & sic plenè certificati essent de voluntate Dei. Sed in hoc licet concedamus, q̄ cognitio responsonis Dei circa quemlibet perueniebat ad omnes filios Isai, magis est credendum, q̄ illi nõ erant presentes, sed solus Isai pater eorum cum Samuel, & presentabat singulos filios successiuè, & ei dicebat: Samuel non elegit Deus hunc, & hoc audiebat ille, qui presentatus erat, q̄ non erat electus, & sic quilibet de se cognoscebat, & Isai de omnibus. Et hoc infra sequemur, quod magis conuenit literæ. Ne respicias vultum eius. Dixit hoc dominus de Eliab, quia erat pulcher, & statura pcerus, & volebat cum Samuel vngere.

Quare Deus dixit Samueli, quod non respiceret ad vultum, & altitudinem stature Eliab. Quæstio. XXI.

QVAERET aliquis quare dictum est hic, qd non respiceret Samuel vultu, & altitudinem stature in Eliab, q̄ de nullo alio dictum est in filiis Isai. Respondendum est, secundum quosdam, quod ista verba deferuntur ad Saulem: dicunt enim, q̄ qñ Samuel præcepit sibi presentari Eliab, cogitabat de Saule, quomodo Deus abiectus eum, & orabat ne penitus abiiceret, quia erat dignus regno, cum esset decori vultus, & proceræ stature. Deus autem dixit: ne respicias vultum eius, nec altitudinem stature, id est, quamquam iste habeat, non est dignus regno, nec pro his curandum est. Sed hoc nimis est alienum, scilicet, q̄ Samuel aliquid putaret de Saule, vel oraret pro eo, quia iam Deus increpauerat illum, dicens: vsquequo tu iuges Saulem, cum ego proiecerim eum? nimis ergo nunc peccaret, si adhuc oraret pro eo. Item hoc nullo modo adaptatur, quia Samuel habebat coram se Eliab, & quæsiuit pro eo: Num coram domino est Christus eius? esset ergo valde impertinens responso Dei, si diceret: ne respicias vultum eius, id est Saulis. Sed dicendum, quod intelligitur de Eliab: erat enim pulcher vultu, & statura præ-

ra præclarus: ob hoc autem Samuel putabat, quod Deus eum acceptasset, & sic putabat nimis ponderare ad vñtionem hanc pulchritudinem, & altitudinem Eliab. Inducebatur autem ad hoc, quia Saul, quem Deus prius in regem elegerat, erat corpore excellens super omnes Israelitas, vt pater supra ca. 9. f. ab humero, & sursum eminebat super omnem populum. Et quamquam iste decor corporis, & aptitudo nihil faceret ad electionem Dei, Samuel putabat, quod multum faciebant: & sic cum Saul in electione sua stans in medio populi, fuit altior vniuerso populo ab humero, & sursum, dixit Samuel. Certè videtis quem elegerit dominus, quoniam nõ est similis ei in omni populo. supra c. 10. Et quia nimis ponderabat Samuel decorè, & staturam Eliab, & determinatus erat ad vngendum eum, quasi Deus hoc veller, dixit ei. Ne respicias vultum eius, & c. idest non respicias ad vultum, quasi ego eum eligere debeam propter vultum. Nec altitudinem staturæ eius. In vtroque excellat Eliab ceteros fratres. f. in magnitudine corporis, & decore, quæ sunt duo signa probitatis cuiusdam, licet non sufficienter probet: vnde dictum est: Spēs Priami digna est imperio, idest pulchritudo, vt ait Porphyrius. Quoniam abiecti eum, idest ego habeo eum, tanquam despectum, nec dignor illum esse regem.

Quare Deus abiecti Eliab. Quæstio. XXV.

QVAERET aliquis quare Deus abiecti Eliab? Responder Nicolaus, & Hebræi, q̄ hoc factum est, quia Eliab erat superbus corde, & iracundus, quod patet ex eo, quod dicitur seq. c. f. quod iratus est contra Dauid, & increpuit eum dure, dicens: Ego cognoui superbiam tuam, & nequitiam cordis tui, quia, vt videres prælium descendisti, & tamen Dauid nihil mali meruerat. Aliter dici potest, quod Eliab abiectus erat à Deo, quia commiserat aliqua grauiora, illa tamen non sunt scripta: sufficit enim, q̄ Deus illum abiecti. Aliter responderi potest, & melius, quod Deus abiecti Eliab, etiam si nihil peccasset: quia abiectio nostra, vel sublimatio à Deo disponitur, non præcedente aliquo merito, vel demerito nostro. Deus enim ab æterno de quolibet disponit, quantum velit eum extolli, vel deprimi, & quosdam preparat ad magna bona, alios vero disponit, vt semper sint in magna calamitate. Hoc autem cum ab æterno fiat, non habet merita nostra, vel demerita tãquam causas, quia ante æternum nihil est, sed De⁹ ex liberalitate sua quem vult ad magna disponit, & quem extollere non vult, in magnis relinquit calamitatibus, eo q̄ potestatem habet de nobis, qui sumus figmentum suum, disponere, vt voluerit: quia potestatem habet figulus ex eadem massa facere vnum vas in honorem, & aliud in contumeliam. Ita vt pater ibidem ad Roma. ca. 9. Hæc autem ex benignitate sua, & libertate, quia cui vult miseretur, & quæ vult indurat ibidè, & Exod. 33. Quod autè Deus ab æterno quosdam disposuerit ad calamitates, vt illas tolerent, patet in Pharaone, cui dixit Deus Exod. c. 9. & ad Roman. 9. in hoc ipsum excitauit te, vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuncierur nomen meum in vniuersa terra. Quod verò Deus homines quosdam ab æterno sine meritis ad bona disposuit, alios verò sine demeritis ad duras præparauit calamitates, patet Malac. c. 1. & ad Roman. cap. 9. Dilexi vos, & dixistis, in quo dilexisti nos: nonne frater erat Esau, Iacob, & dilexi Iacob, Esau autem odio habui, & posui montes ei⁹ in solitudine, & hæreditates eius in dracones.

Quæ Deus vult extolli, & quæ deprimi, nulla causa præcedente, & hoc ab æterno.

deserti? Quod autem hæc fierent sine meritis, patet: quia ad Roman. ca. 9 dicitur, quod antequam quicquam boni, vel mali faceret, hoc erat. Sic igitur de Eliab, quod Deus ab æterno abiecti eum, idest non disposuit ad aliqua magna bona, vt ad principatum regalem, sed, vt esset tamquam abiectus, & hoc etiam si non præcessissent iniquitates aliquæ Eliab. De Dauid autem è cōtrario erat, quia Deus ab æterno disposuerat eum ad principatū regalem, etiam si non præcessissent aliqua merita eius. Nec iuxta intuitum hominis iudico, idest quamquam tibi videatur iste dignus ad principatum, quia iudicas secundum intuitum hominis, idest secundum, quod homo intueri potest, vel cognoscere de aliquo: mihi tamen non videretur iste dignus principatu, quia aliter iudico, & declaratur immediate differentia huius iudicij, scilicet Homo enim videt ea, quæ apparent, idest homo solum iudicat de his, quæ apparent, quia illa solum potest contemplari. Deus autem intuetur cor, idest Deus etiam videt ea, quæ sunt in corde: ideo potest melius iudicare: ad eum enim solum pertinet corda nostra cognoscere, sic dicitur Psalm. 7. Scrutans corda, & renes Deus.

Quæ differentia sit inter iudicium humanum, & diuinum: & quomodo iudicium humanum errat. Quæstio 26.

QVAERET aliquis de differentia iudicij humani, & diuini, & quomodo iudicium humanum errat. Respondendum, quod quando de aliquo iudicatur, quæritur an ille bonus, vel malus sit: esse autem bonum, vel malum non est aliqua conditio corporis: sed est quædam qualitas animi, scilicet habere vel bonos, vel malos habitus, prauos, aut rectas affectiones: qui autem rem perfecte cognoscere vult, debet eam cognoscere per seipsum: sicut qui de albedine iudicat, videt eam per seipsum, & tunc perfecte de ea diffinit: si autem albedinem per se nõ videret, sed in aliquo signo, vel simili ei demonstraretur, ambiguum esset iudicium. Ita est de iudicio Dei, & humano, quia, cum bonitas, vel malitia nostra sit in corde, & Deus clarissimè intuetur cor, iudicabit sine errore, quis malus, vel bonus sit, sicut, si coram aliquo prosperitatis visus albus homo constiterit, impossibile, quod erret in iudicando eum album. Hoc autem viatori non datur, quod contempletur cor alterius, quia istud pertinet ad dotes beatorum, sed iudicamus per quædam signa, ideo iudicium nostrum ambiguum est, & ista sunt, quæ nos videmus, idest quæ exterius cernuntur, & sunt tria, scilicet dispositio corporis, verbum, & actus. Primo enim per corporis dispositionem iudicamus: sunt enim quidam homines vultus valde reuerendi, & modesti aspectus, quos naturaliter ad virtutem genitos iudicamus. Alij enim sunt ita peruersi aspectus, quod ipsa eorum habitudo iudicat à nullo sibi communicandum fore, & quantum ad hoc homines pulchros, & bonæ dispositionis corporalis iudicamus ad virtutem aptos, & ad opera intellectus: vnde ex hoc Arist. distinguit euechiuos, & catechiuos. In hoc autem multoties verum reperitur, eo quod dispositio corporis, dispositionem animæ prodit iuxta Arist. in libro Physionomiæ: & cum ad virtutem, secundum habitudinem corporis iudicemus maxime ad principatus iustificandum erit, quoniam in principatu requiritur homo reuerendus: magnitudo autem corporis, & decor quandam reuerentiam promerentur, ideo illi, qui huiusmodi sunt, ad principatum sunt conuenientes: & ob hoc, Samuel videns

Tria signa exteriora, per quæ iudicamus de homine, an bonus, vel malus sit.

videns magnitudinem Eliab, & decorem eius, iudicauit eum esse vngendum, & errauit tamen in signo. Secundum per quod iudicamus est verbum: nam per verbum humana affectio iudicatur: sunt enim ea, quæ sunt in voce earum, quæ sunt in anima, passionum notæ, iuxta Arist. 1. Periher. ideo, si mentiri nolimus, per verba nostra cognoscetur qualem animam geramus, quia ex abundantia cordis os loquitur Luc. ca. 6. & qualis vnusquisque est, talia dicit, & operatur 2. Ethic. est, tamen istud signum fallax, quia qui mali sunt bonorum verba loquuntur, & facile hoc habent: si tamen ex studio agant, ideo in moralibus parum verbis creditur: sed magis operationibus 10. Ethic. interdum, tamen verba verà habitudinem animi iudicant: & hoc, cum quis non ex studio loquitur, sed non aduertens, quia tunc qui turpis est, turpia loqueretur, & qui commestator, vel libidinotus de libidine, & crapula dicit: eo, quod ex abundantia cordis os loquitur, istud tamen lignum multoties fallax est, nec est aliquid minoris firmitatis. Tertium signum est actus, & istud est magis certificatiuum, quàm cetera, quia qui malum habitum habet, non potest per illum bene operari, & qui bonum habitum gerit, non potest peruersam principari operationem, nisi quis ex studio agat, & propter finem: nam tunc qui malus est, potest bonorum imitari actus: grauiusimum tamen est, quia illi, qui mali sunt, difficulter operantur bonum recedentes à delectationibus, qui maxime sitiunt, & adherentes operibus bonis, quæ dura sunt, & tristia illis: triste tamen nemo diu tolerat, quia etiam ipsum bonum, idest felicitatem fugeremus, si triste esset 8. Ethic. Est autem contra naturam malorum bene agere, & ob hoc paruo tempore manere possunt in bono, etiam dato studio ad hoc, quia nullum violentum est, perpetuum iuxta Arist. & sic isti, qui mali sunt, & bonos se esse fingunt, non possunt diu latere, quia nequeunt tolerare operationes bonas, & ipse iniquus habitus, qui eis insitus est, reducet eos, quasi videntur ad operationes proprias. Ob hoc igitur, quæquam signa cognoscendi bonitatem hominis deficiant, nullum tamen est firmius, quàm per actus iudicare, ideo Christus dedit nobis signum cognoscendi Matth. c. 7. f. A fructibus eorum cognoscetis eos: nunquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Sic etiam Luc. ca. 6. dicitur: Vnaqueque arbor de fructu suo cognoscitur: nec enim de spinis colligunt ficus, nec de rubo vindemiant vnam. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, & malus homo de malo thesauro cordis sui, profert malum: ex abundantia enim cordis os loquitur. Sed dicit aliquis cum Christus dederit istum modum cognoscendi bonitatem, vel iniquitatem viri, quomodo dixit, quod iudicium hominis est fallax? cū per operationem interdum iudicemus? Respondendum est, quod Christus dedit illum modum cognoscendi, non, quod certissimus esset, sed secundum materiam subiectam erat optimus: nam non reperitur alius modus cognoscendi certior inter modos humanos: Quomodo cunq; ergo homo iudicet, falli potest, quia iudicat secundum ea, quæ parent. Dei autem iudicium certissimum est, quia De⁹ intuetur cor. Et vocatur Isai Abinadab. Sub intelligendum est, quod cū Samuel audierit, quod Deus abiecti Eliab, dixit Isai, quod adduceret sibi alium de filiis, quia istum non elegerat dominus, & quia alij filij aberant à loco ipso, vocabat quemlibet eorum Isai: nunc autem vocauit Abinadab, quia iste erat secundus filius eius, vt patet seq. c. Et adduxit eum coram Samuele. f. ad locum, in quo ipse erat cum Eliab, quia

non aderant omnes filij Samuelli, cum hæc faceret, sed accedebant per ordinem suum, iubente patre. Qui dixit, nec hunc elegit dominus. Hoc dixit Samuel. Nõ est autem intelligendum, quod mox, vt presentatus est ei Abinadab, diceret hoc, sed replicauit super eum ea, quæ fecerat super Eliab; dicens: Num coram domino est Christus eius: Et responsum est, quod non. Tunc Samuel dixit Isai, quod etiam non elegerat hunc. Adduxit itaque Samma. Iste erat tertius, secundum ordinem natiuitatis, & isti tres fratres erant bellicosi, & sequebantur castra Saulis, vt patet seq. c. De quo ait, scilicet Samuel. Etiam hunc non elegit dominus. Subintelligendo ea, quæ facta sunt in alijs, scilicet, quod Samuel orauerit, an iste esset: & responsum fuerit, quod non. Adduxit itaque Isai septem filios suos, coram Samuele, scilicet sicut fecit deus tribus, ita de omnibus septem egit, & nullum illorum Deus elegit. Non est autem intelligendum, quod omnes, & filios suos simul duxerit, quia istos tres superiores successiuè constituit coram Samuele, & isti erant de septem. De alijs quoque quatuor, eodem modo intelligendum est, quod non fuerint ducti simul, sed successiuè, secundum ordinem natiuitatis: nam si simul adducerentur, & aliquem eorum Deus eligeret, non posset cognosci quis ille esset: scriptura tamen simul illos posuit, ne cogatur de quolibet dicere ordinem rñ omium ex tribus superioribus iudicat.

Cum septem filij Isai adducti fuerint ante Samuel, an inter eos computetur Dauid. Quæstio XXVII.

QVAERET aliquis, an cum nominantur hic septem filij Isai, intelligatur in eis Dauid. Aliquis respondebit, quod sic, quia septem solum erant filij Isai, & duæ filiae, vt patet 1. Paralip. c. 2. f. Eliab, Abinadab, Samma, Nathanael, Radai, Ason, Dauid, sorores autem fuerunt Saruia, & Abigail. Oportet igitur, quod in his septem intelligatur Dauid. Respondendum, quod non stat, quia dicitur hic, quod Isai duxit 7. filios suos coram Samuele, & dixit Samuel non elegit dominus ex istis. Dominus tamen elegit Dauid, ergo non erat de istis septem. Item, cū præsentasset Dauid istos septem filios Samuelli, quæ fuit Samuel, an aliquis superesset? dixitque Isai paruulum superesse, qui pascebat greges: ergo præter septem erat ille paruulus. Item patet quia in seq. c. dicitur, quod Isai habebat octo filios, & erat vir grandæus, ergo Dauid non erat vnus de septem. Cum autem dicitur 1. Paralip. c. 2. quod erant 7. filij Isai. Respondendum, quod scriptura nõ numerauit ibi eos complete: est enim iste modus scripturæ, quod cum aliquid multoties refert, non describat, vt hic complete, sed alicubi plus, & alicubi minus, sic patet de filijs Saulis. Nam supra c. 14. ponuntur tres filij eius, scilicet Ionathas, Iesui, & Melchisua, & tamen 1. Paralip. 8. c. ponuntur quatuor filij Saulis, scilicet Ionathas, Esbaal, Abinadab, & Melchisua. E contrario autem fit in filijs Isai, quia hic ponuntur octo. & 1. Paralip. c. 2. ponuntur septem, sed in hoc nihil differt. Et ait Samuel ad Isai, non elegit dominus ex istis, idest nullus de istis septem à Deo eligitur, quia Deus elegerat Dauid, qui erat præter istos septem. Non est autem intelligendum, quod Samuel dixerit sic, vt habetur hic, scilicet nõ elegit dominus ex istis, quia tunc oportebat, quod præsentati fuissent ei simul omnes filij Isai, tamen nõ fuerunt. Sed dicitur, quod non elegit ex eis, quia quilibet præsentabatur ei singillatim, & de quolibet dicebat, nõ elegit dominus hunc, quia tamen scriptura noluit de quolibet per se enarrare, vt euitetur prolixitas, dixit de omnibus sub

sub clausula generali, non elegit dominus ex eis. *Disce Samuel ad Isai. Nihil iam completi sunt filij.* Subintelligendum est, quod presentavit omnes septem filios suos Samueli successive, qui erant tunc in Domo, & usque ad extremum eorum non cessavit presentare. Cum autem nullus eorum superesset presentare David, qui erat in pascuis desijt presentare alios: nec dixit, quod nullus supererat, sed subtrivit, quasi iam nullum filium haberet. Samuel autem admiratus est, quia Deus dixerat ei, quod de filiis Isai elegisset sibi unum: nunc autem, omnibus inquisitis, nullus reperiebatur, ideo inquisivit, an aliquis superesset de filiis. Causa autem quare Isai subtriverat prius non curando de David, erat duplex. Prima, quia David erat parvulus, & putavit, quod Deus non elegisset eum, & cum inter omnes maiores nullus aptus reperitus fuerat, minus illum idoneum esse credidit. Secunda causa fuit, quia David non erat tunc in Domo, sed manebat in pascuis: ideo non vocaret eum nihil dixit, quia aliud tempus erat, quo experiri posset si forte Deus illum elegisset. *Qui respondit, adhuc reliquus est parvulus, scilicet David.* Vocavit eum parvulum, quia erat minimus fratrum suorum, & secundum veritatem, etate parvulus erat: nam vix esset annorum 20. aut nondum illos compleverat: & ob hoc reputabat Isai eum ineptum, vt ad regnum eligeretur. *Et pascuis quies.* Iste enim, quia minimus erat, destinatus fuerat ad pascendum Gregem, nec erant alij fratres cum eo in pascuis, quia paucę oves erant, quas possidebat Isai, nec multos egebant pastoribus: sic. n. dixit Eliab frater David. Quomodo reliquerat pauculas oves in deserto? seq. c. Tres autem fratres maiores erant in castris cum Saule, quia erant viri fortes, & omnem virum fortem, & aptum ad Bellum, quem Saul videbat, iungebat sibi supra ca. 14. alij autem fratres quatuor manebant in Domo vacantes alijs laboribus: Vnde cum David missus est ad bellum, vt deferret quãdam partem victualium fratris sui, non reliquit Gregem alicui fratri suo, sed commendavit custodi, vt patet seq. c. *Et ait Samuel ad Isai. Mitte, & adduc eum.* Iussit hoc fieri Samuel, qui firmissimè nouerat, quod verbum domini, declinari non poterat, & quia ipse dixit, quod vnus de filiis Isai volebat vngi in regem, necesse erat, quod aliquis illorum esset, sed omnes abiecerat, presentare David: ergo necesse erat, quod David esset vngendus: ideo cõfidenter fecit eum vocari. *Nec enim discumbemus priusquam ille huc veniat.* id est uon sedebimus ad prædium, quousque veniat puer. Discumbere enim est federe ad fumendos cibos. Est autem intelligendum, quod cum Samuel immolasset vitulum in hostiam pacificam, plurima pars carniū cedebat ei in cibos, & quibus ipse voluisset illam daret. Nunc autem ipse vocauerat Isai, & filios suos ad cibum, vt comedarent cum eo de sanctificatis, iamque omnia parata erant, vt Samuel pranderet cum Isai: dixit tamen, quod non discumberet, quousque veniret David.

Quare Samuel noluit discumbere, donec veniret David. Quæstio XXXIII.

QVAERET aliquis, quare hoc dixit: nam restabat sibi tempus postea hoc faciendi. Respondendum, quod Samuel fecit hoc, vt incitaret Isai ad immediate vocandum David: iam enim hora prandij aduenerat, & forte pascua aliquantulum ab vrbe distabant, ita, vt si David vocandus foret aliquãtã mora contrahenda esset, ideo Isai, vt non grauaretur Samuel diu expectans cibos, volebat, vt nunc cessantes ab hoc cibis vacarent, postea autem ad hoc reli-

quum tempus esset: Samuel verò, vt mox David vocaretur, ait. *Nō discumbemus, donec ille veniat.* Sed tunc dicitur, cur tam festinanter hoc Samuel volebat? Respondendum, quod sollicitus erat circa mandatum domini explendum, & in hoc erat sibi cibus, & potus, ita, vt interdum non curaret de cibis, vt expleret mandatum Dei. Ista enim est conditio virorum habentium zelum Dei: sic enim Christus, cum loqueretur ei Samaritana mulier ad Fontem, iã trãficerat hora ciborum, & discipulis afferentibus ei cibos de vrbe, atque exhibentibus, accipere nolebat, vt sermoni vacaret ad fœminam edocendam, ita vt discipuli mirarentur, & putarent, quod aliunde cibos habuerat: sic pater Io. c. 4. scilicet. In terra roga bant eum Discipuli eius, dicentes: Rabbi manduca. Ille autem dixit: ego cibum habeo manducare, quę vos nescitis: dicebant Discipuli ad inuicem: Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis Iesus: Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me, & perficiam opus eius. Samuel autem erat vir valde zelus pro Deo, ideo desiderabat explere mandatum istud velociter, maxime, quia ista vnctio honestius fit ante cibum, quam postea. Vnde dicit Nicolaus, quod debet fieri cum magna reuerentia, & salua ieiuna. Non est tamen intelligendum, quod debet esse salua ieiuna, ita, quod vngendus in regem salua tãgi deberet, quia solum fundebatur oleum super caput eius, sed dicitur hoc ad honestatem, quia honestius quis facit opera quęcunq;e alicuius auctoritatis salua ieiuna, quam alijs. *Misit ergo, & adduxit eum,* scilicet ante cibum, eo, quod sic distinuerat Samuel: *Erat autem rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie.* Describitur habitudo pueri in corpore: erat enim David rufus, id est rubrus secundum litteram Hebraicam, scilicet, quia color eius erat viuus: & cum adhuc esset puer, teneritudo faciei hilarem colorem reddebat: erat autem pulcher aspectu, quantum ad totam habitudinem staturę, scilicet, quod quamquam non esset corpore magnus, sicut Eliab erat tãtum in proportionate staturę, & omnia membra inter se consonabant, hoc autem facit hominem esse pulchrum, & non vultus teneritudo: erat enim facie decora, scilicet, quod color eius erat viuus, & hilaris, & pulchra habitudo faciei, & sic in omnibus erat David bene se habens. *Et ait dominus, scilicet locutus est, Deus Samueli, vt vngeret David:* Ista locutio est intelligenda, sicut supra dicebatur, scilicet, quod loqueretur ei Deus solum immutans cor illius, & nulla vox, vel apparitio exterior fieret, vel, quod Angelus, sine aliqua effigie assumpta, loqueretur ei, & audiretur vox illa ab omnibus, vel saltẽ a Samuele, & Isai, & a presentato: ceteri enim absentes erant, vt dictum est. *Surge, & unge eum: ipse est enim,* id est iste est, quem ego elegi. Dicitur surge, id est incipe facere, quod debes: Nam surgere, vel egredi, in Sacra Scriptura interdum non significant aliquos actus, sed initium agendi: vel ponuntur ex modo loquendi idiomatis Hebræi: quodlibet enim idioma suam habet conditionem, & in quibusdam multa verba sũt ex conditione idiomatis, quę ad significandum nihil efficiunt: sic patet Deuter. cap. 20. scilicet: *Qui est homo formidolosus, & corde pauido, vadat, & reuertatur in domum suam.* Ibi enim ponitur vadat ex superabundanti, quia nihil aliud est vadat, & reuertatur, quam reuertatur solum. Sic etiam hic quamquam Samuel non iacet, tamen Deus dixit ei, *Surge, ex conditione idiomatis Hebræi.* Vel potest dici, quod, cum venit David, sedebat Samuel, & tunc Deus dixit, quod surgeret, quia vnctio non debebat fieri iacendo, sed stãdo. *Tulit ergo Samuel cornu olei, id est*

Habitudo David qualis erat.

accepit cornu, quod secum duxerat, in quo ferebat oleum ad vngendum. *Et unxit eum in medio fratrum eius,* id est fudit super caput eius oleum, presentibus omnibus fratribus suis. In alijs autẽ non fiebat sic, quia, cum inquireretur de quolibet eorum, an Deus elegisset eum a ceteris, sequestratus erat, & Isai vocabat eos per ordinem: nunc autem David corã omnibus vnctus est, eo, quod iam nullus fratrum supererat, de quo inquiri posset. Etiam quia certissime notum erat, quod David esset vngendus. *Et directus est spiritus Domini in David a die illa, et in reliquo,* id est fedit spiritus dñi super David, & fuit cum eo a die illa, & postea in omni tempore. In Hebræo dicitur: profecit spiritus Domini in David, id est fecit prosperari omnes actus David, scilicet, quia semper postea prospere agebat in omnibus, ad quę manum mittebat.

Quis spiritus Domini directus est in David post vnctionem. Quæstio XXXIX.

QVAERET aliquis, quis spiritus domini fuit iste, qui directus est in David a die vnctionis. Aliquis respondebit, quod ista est gratia gratum faciens, quę tunc fuit infusa David: sic enim accipitur spiritus istam 50. Spiritum rectum in noua in visceribus meis. id est, da mihi nouiter spiritum rectificãtem: Gratia autem est, quę rectificat operationes nostras, & carum gratas reddit. Sed dicendum, quod non accipitur hic spiritus sic, quia David tunc erat in gratia, cum vnctus est, non ergo daretur sibi tunc spiritus Domini, quasi de nouo. Iste tamen spiritus, de quo hic nouiter datus est, ideo nõ accipitur pro gratia. Potest autem dici, quod accipitur hic spiritus domini, pro spiritu Prophetiæ. Vocatur enim iste spiritus domini, sicut patet, supra c. 10. Insuper in te spiritus Domini, & Prophetabis cum eis. Istum sensum sequitur Hieronymus, dicens, quod ab illa die fuit in eo spiritus Prophetiæ, & tunc cepit Psalmos canere. Quod autem David habuit spiritum Prophetiæ, patet. An verò habuit ante vnctionem, vel post, non apparet. Satis tamen David, quod datus est in vnctione sua, quia, si ante hoc habuisset, cognouisset hoc fratres sui: & in isto scirent eum virum electum esse a Deo. Constat tamen, quod hoc nesciebant, vnde nec reputabant eum esse aliquid: nec pater presentabat eum inter ceteros fratres, tanquã de quo suspicaretur, quod electus esset, sed, vt velut nihil curans in pascuis eum relinquebat: datus est igitur sibi spiritus Prophetiæ: postea enim in die vnctionis suę: & ex eo tempore cepit Psalmos canere: constat enim, quod multos illorum, antequam regnaret, edidit, vt patet ex titulis suis. Fuit autẽ cõueniens, quod daretur spiritus Prophetiæ regi nouiter vncto, quia sic factũ est in Saule: nam ea die, qua vnctus est, insiliit in eum spiritus domini, & Prophetauit cum ceteris Prophetis, supra c. 10. Aliter autem dici potest, quod quamquam verum sit, quod spiritus Prophetiæ tunc nouiter datus est David: tamen hic non intelligitur de spiritu Prophetiæ: sed de spiritu roboris, vel fortitudinis, scilicet, quod antehoc non erat David fortis vir excellenter, scilicet non erat nimis audax ad pericula, nec corpore robustus: nunc autem datus est sibi spiritus fortitudinis, ita, vt nulla aduersa formidaret, sed omnia confidenter subiret: datum quoque est ei robur, vt magna, & ferocia viribus superare posset, & iste vocatur spiritus Domini, quia omne, quod a Deo datur, & in nobis est, vocatur spiritus Domini, sicut declaratum est, supra cap. 10. Hoc etiam modo fuit spiritus Domini in Saule, quia dicitur supra ca. 11. quod

insiliit spiritus domini in Saul, quando audiuit verba virorum laces. Erat autem iste spiritus roboris, scilicet, vt non formidaret pugnare contra Ammonitas, & sic factum est ibi: nunc autem in David dicitur est spiritus Domini, scilicet fortitudinis, & roboris, quia post vnctionem faciebat aliqua opera dura, quę ante hoc nequaquam faceret: & quę etiam nullus virorum auderet, scilicet, quod apprehendebat Leonem, vel Vrsum per Maxillam, & suffocabat eos, vt patet seq. ca. fuit autem iste spiritus in eo, quia erat multum necessarius ad pugnam, contra Philisthim, & contra alias gentes, quas David postea debellauit.

An spiritus Domini semper manserit cum David. Quæstio XXX.

QVAERET aliquis quomodo dicitur, quod spiritus domini fuit directus in David ab illa die, & in reliquo, id est semper postea mansit cũ David: nam videtur, quod non semper manserit: quia gratia, quę est spiritus domini, non semper mansit, eo, quod gratia non consentit secum peccatũ. David tamen aliquando peccabat, ergo non semper erat in eo gratia. Aliquis respondebit, quod David non peccabat mortaliter, nunquam enim peccauit nisi bis tota vita, vt patet infra 3. lib. c. 15. f. eo, quod fecit David rectum in oculis domini, & non declinasset ab omnibus, quę præceperat ei cunctis diebus vitę suę: excepto Sermone Viriæ Hethæi. Sed dicendum, quod saltem, cum hic peccaret mortaliter, desereret eum spiritus gratiæ. Respondendum, quod hoc verum est, hic tamen non accipitur spiritus pro gratia gratificante, sed dato, quod acciperetur pro illa, satis stat, quia cum solum bis peccasset in tota vita, quia valde modicum est, reputatur quasi nunquam peccasse. Aliter autem dicẽdum, quod accipitur spiritus, pro spiritu Prophetiæ. Sed adhuc dicit aliquis, quod iste non fuit in David omnibus diebus suis: non enim Prophetabat semper. Respondendum est, quod ad hoc, quod aliquis habeat spiritum Propheticum omnibus diebus suis, nõ requiritur, quod semper actualiter Prophetet, quia hoc impossibile est, quia sic nec cibum, nec potum caperet, nec sopori vacaret. Etiam non requiritur, quod spiritus Propheticus habitualiter semper maneat in Propheta: quia hoc etiam impossibile est, cum spiritus Propheticus non sit habitus, sed quoddam lumen rapitum transiens per modum actus. Vnde non semper Propheta potest Prophetare, quando vult, sed solum quando irruit in eum spiritus Domini. Dicitur tamen aliquẽ omnibus diebus suis habere spiritum Propheticum, si Prophetet, quamquam non continue: ita tamen, quod spiritus Propheticus nunquam totaliter ab eo recedat, postea non reuersurus. Et non solum isto modo dicitur habere spiritum Propheticum, sed etiam nunquam cessare a Prophetia, sic patet Num. c. 11. cum dicitur de 70. Senioribus, quod cum requieuisset in eis spiritus, Prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Constat tamen, quod non semper habebant spiritum Propheticum secundum actum, vel secundum habitum, sic ergo de David, quamquã enim non semper Prophetauit, quia tamen nunquam totaliter vsque ad mortem suam deseruit eum spiritus Prophetiæ, dicitur, quod semper fuit in eum spiritus Domini. Potest etiam intelligi, & magis proprie pro spiritu roboris, qui fuit in David, vt supra dicebatur ex die vnctionis suę, & iste mansit in eo omnibus diebus suis. Sed obijcietur, quod iste spiritus roboris non mansit semper in David,

uid, quia, cum in quodam Bello descendisset David cum servis suis contra Philistinios, quidam de Philistinis conatus est occidere David iam deficientem, & occidisset, nisi fuisset ei in auxilio Abisai, vt patet infra 2. li. c. 21. ergo iam non habebat spiritum roboris: Responderi potest dupliciter: vno modo, quod David tunc haberet spiritum roboris, sicut prius habuerat: non est tamen sensus, quod illi, qui habet spiritum roboris, nunquam fatigentur, sed, quod per illum spiritum aggrediantur, & faciant maiora, quam alij viri: sic enim David erat tunc robustus, sed nimis laborando in Bello illo defatigatus erat, cum autem iam deficientem aggressus est Philistheus, & sic facilius potuisset eum occidere. Sic enim fuit de fortissimo inter viros David, Eleazar, qui, cum totus populus fugeret de facie Philistinorum, ipse solus sustinuit impetum vnus aciei, percussitque Philistheos, donec deficeret manus eius, & obrigeret eum gladio, infra 2. li. c. 23. ergo ille fortissimus deficiebat, id est fatigabatur: sic ergo David, quamquam haberet spiritum roboris. Aliter dici potest, quod iste spiritus mansit in David, omnibus diebus suis. s. omnibus diebus, quibus pugnare debuit contra gentes: cum tamen cessauerunt Bello, & ipse inueteratus est, non mansit in eo spiritus iste. Nec solum hoc, sed etiam viribus naturalibus, & calore vitali destitutus erat, ita, vt cum operiretur vestibus, calefieri non posset, quousque quæsitæ est ei adulescentula, quæ cubaret in sinu eius, & calefaceret eum, infra 3. li. c. 1. sic autem erat fortè in Bello illo, quia iam David sequeret: sed primò melius est. *Surgensque Samuel, abiit in Ramatha*, scilicet postquam vniuit David recessit in terram suam Ramatha: ibi enim habitare consueuerat, & proauis eius habitauerant.

Quare Samuel non mansit cum David ad erudiendum eum circa opera regalia. *Quest. XXXI.*

QVAERET aliquis, **Quare** Samuel non mansit aliquanto tempore cum David, ad erudiendum eum circa opera regalia, cum iam in regem vnctus esset: nam, cum Samuel vniisset Saulem, dedit ei regulam viuendi, crudiens qualiter se deberet habere in rebus magnis, descendendo ad dominum in Galgalam, & vocando illum Samuellem, vt patet, supra cap. 10. Respondendum est, quod Samuel non debuit manere aliquanto tempore in Bethlehem, cū David, & Isai, quia, cū quæsiuissent seniores Bethlehem de Aduentu Samuelis, respondit, quod venerat ad immolandum domino; si ergo pluribus diebus ibi maneret, suspecta esset mansio eius Bethlehemitis possent enim aliquid de hoc cognoscere, & referre Sauli, ex quo sequeretur mors Samuelis, & David, sicut timebat Samuel: non expedituit ergo, quod maneret ibi Samuel aliquot diebus cū David. De præceptis autem dandis ei, pro regali regimine, dicendum, quod non oportuit tunc dari, quia, quæquam David vngeretur in regem, tamen immediate non erat regnaturus, sed post mortem Saulis, quod magno tempore post futurum erat: ideo non erat necesse tunc dari ei præcepta aliqua. De Saule autem secus fuit, quia ipse immediate vnctus est, regnare cepit: ideo oportuit ei dari præcepta. Iosephus tamen 6. Antiquit. dicit, quod erudiuit eum timere dominum, & obedire mandatis eius: sic enim regnum illius firmum esset, & præualeret contra omnes gentes. Hoc autem satis verisimile est, quia quamquam vnctus esset, si ad mala diuerteret, Deus non faceret eum regnare post Saulem, ideo admonendus fuit, quod timeret Dominum. De modo tamen regali ni-

Fhil proderat tunc instrui, quia non erat futurus Rex vsque ad magna tempora. *Spiritus autem Domini recessit à Saul.* **Quia** immediate, vt vnctus est David, directus est in eum spiritus Domini, constituens eum sibi regem, ideo nihil habebat in Saule, propter quod mansurus esset in eo, sed mox recessit. *Et exagitat eum spiritus nequam à Domino,* id est cruciabat eum spiritus malus missus à domino, s. Deus dederat Demonem tanquam Tortorem Saulis: sic enim decēs videbat, vt, vnde spiritus Domini bonus recesserat, spiritus nequam subintraret. Dicit autem Iosephus 6. Antiquit. q. Saul quædam passionis, & Demonia comprehendit, suffocationes ei, & angustias inferentes, ita, vt medici ei salutis nullum remedium inuenirent.

Quis spiritus Domini recessit à Saule. *Quest. XXXI.*

QVAERET aliquis, **Quis** spiritus domini fuit iste, qui recessit à Saule. Aliquis respondebit, quod fuit gratia. s. quod tunc desijt esse gratia Deo. Sed hoc non ita, quia gratia non stat cum peccato, sed Saul peccauerat grauiter ante hoc, ergo iam non erat in gratia. Item, si ante hoc Saul esset in gratia illa, non recederet ab eo, quia gratia nunquam recedit ab aliquo, sed à nobis expellitur, quia gratia nunquam desinit, nisi per peccatum, cum necesse sit alterum eorum in nobis esse, sed peccatum per nos solum fit: ergo nos soli expellimus gratiam, & ipsa non recedit à nobis, sed necesse est, quod hoc intelligatur de aliqua gratia gratis data, quam Deus dat, & tollere potest, cū voluerit. Aliquis dicit, quod intelligitur de spiritu Prophetico, quia iste spiritus Domini etiam datus fuit Sauli in die vnctionis suæ, supra c. 11. nunc autem auferebatur ab eo. Respondendum, quod non intelligitur hoc, quia non potest dici, quod recessit spiritus domini à Saule, nisi ille semper esset in eo, sed spiritus Prophetiæ non fuit semper in Saule, sed solum datus est ei momentaneè in die, qua vnctus est ad hoc, quod cognosceretur, quod Deus erat cū eo: ergo non est iste spiritus, qui recessit ab eo. Si tamen aliquis proteruiat, dicēs, quod Saul semper habuit spiritum Propheticum, vsq; ad diem hunc, dicendum non stare, quia, si Saul ex die illo semper habuisset spiritum propheticum, quando postea persequeus David, prophetauit coram Saule in Naioth, non fuisset aliquid nouum, nec admirabile: mirati tamen sunt omnes, qui hoc viderant, & exijt in pro uerbum. Num & Saul inter Prophetas, vt patet infra 19. ergo ante hoc non prophetabat Saul, & sic spiritus propheticus nunquam mansit in Saule, sed momentaneè datus est ei die vnctionis suæ: & ad notandum, hoc dictū est: Num & Saul inter Prophetas: supra c. 10. dicitur, quod insiliit in eum spiritus domini, & non dicitur, quod requieuit: ergo non fuit iste spiritus, qui recessit à Saule. Sed dicendum, quod iste spiritus erat roboris, s. Deus dedit Sauli spiritum fortitudinis, vt expugnaret hostes Israel, & iste spiritus primo datus est ei, quando pugnare debuit contra Ammonitas, quia tunc dicitur, quod insiliit in eum spiritus domini, supra c. 11. & cū haberet hunc, prosperabat in omnibus Bellis, & quocumq; se verteret, superabat, supra c. 14. nunc autē ablati sunt ei iste spiritus fortitudinis, & post hoc iam cepit esse timidus: vnde in Bello sequenti cū per 40. dies Goliath, exprobraret castra Israel, non ausus est Saul illū aggredi, vt patet seq. cap. in Bello, quoq; vltimo, quod habuit contra Philistinios nimis timuit, vt patet infra c. 28. f. Et vidit Saul castra Philistinij, & timuit, & expauit cor eius nimis. Appa-

Spiritus Domini recessit à Saul.

i. opi.

Alia opi.

ret autem hoc magis, quia ille spiritus recessurus erat à Saule, qui nouiter transibat ad David, sed spiritus domini, qui directus est in David, erat spiritus roboris, ergo iste erat, qui recessit à Saule.

Quomodo spiritus nequam vexabat Saulem. *Questio. XXXIII.*

QVAERETVR vltius **Quomodo** spiritus Domini nequam cruciabat Saulem, & quomodo consequens erat, quod recedere spiritus domini à Saule, vexaret eum spiritus nequam. Respondendum est, quod spiritus iste Domini erat Dæmon, & datus est in poenā Sauli, vt vexaret eum, sicut faciunt Dæmones in omnibus arrepticis. Iosephus autē dicit, quod patiebatur Dæmonia, & suffocationes, s. quod Dæmon ita vexabat eum, quod videbatur suffocaturus illū: fuit autē datus iste Dæmon ad poenam Sauli, propter mala, quæ egerat. Etiam, vt inde magna verecundia sequeretur, quia dedecus erat, vt homo in regali castitudine constitutus ad arrepticiorū derurparetur effigiem: grauior tamen erat Sauli poena, quam dedecus, ideo prouidit sibi circa poenam, s. quod quæreretur aliquis bene psallens in cithara, vt cū arripereur à Dæmone, leuius toleraret: & ob hoc David inquisitus est, vt patet infra. Ista autē Dæmonia non semper cruciabant Saulem, sed aliquando arripiebant eum, & aliquando cessabant, vt patet infra. Quærant hominem scientem psallere cithara, vt, quando arripuerit te spiritus Dei malus, psallat manu sua. ergo non semper tenebat eum, sed aliquando rapiebat. Cum autē dicitur, an consequens esset, quod cū spiritus Domini bonus recederet à Saule, inuaderet eum spiritus nequam. Dicendum, quod non est consequens, quia poterat priuari quocumq; spiritu, i. quocumq; gratia gratis data, & tamen quod non arripere eum Dæmon. Sed hoc fuit superadditum in poenam eius, vt de peccatis suis aliquantulum torqueretur.

Quamdiu ista arreptio à Dæmonibus fuit in Saule. *Questio XXXIV.*

QVAERETVR vltius, **An** ista arreptio à Dæmonibus fuit in Saule per totam vitam suā, vel si durauit magno tempore, aut breui? Respondendum est, quod non potest patere, an tota vita durauerit, quamquam satis rationabile est, quod durauerit, eo, quod dabatur ista poena pro peccato Saulis: peccata autem eius non cessabant, sed quotidie augebantur in perseguendo David, ideo rationale est, quod semper duraret. Constat tamen saltem, quod durauerit magno tempore, quia immediate, vt David est vnctus in regē, Dæmonia Saulem arripere inceperunt, cū dicitur hic, quod spiritus domini recesserat à Saule, & exagitat eum spiritus nequam. Hanc autē passionem aliquandiu tolerauit, cūq; remediū nullum haberet, serui eius suaserunt ei, vt inquireretur hō bene psallens, & inquisitus est David, qui aliquanto tempore mansit cū Saule, deinde redijt ad patrem suū, & rursus pascebat oves, sicut prius, seq. c. post hæc venit tempus Belli: & David, superato Goliath, factus est Princeps virorū belli, vt infra c. 18. Et post hæc aliquanto tempore prospere agens, accipit in vxorē filiā Regis. Sed adhuc post hoc Dæmonia arripiebant Saulem, & quadā die, cū David psalleret corā Saule à Dæmone arrepto, accipit Saul lanceā, & conatus est transigere David cū pariete, inf. c. 19. ergo adhuc spiritus nequam vexabat eum. Post hæc autē nunquam apparuit David coram Saule, vt psalleret, eo arrepto: ideo non constat, an post hoc arreptus fuerit. Sed credendū est, quod sic. Dicitur autē hic,

quod exagitat eum spiritus nequam à Domino, i. missus à Domino ad exagitandum eum. *Dixeruntque serui Saul* Hic potest prouisio quædam ad ægritudinem Saulis: nā, vt ait Iosephus 6. Antiquit. mox, vt incurrit Saul hanc vexationē, conatus est à Medicis querere remediū, quod non derūt hoc esse impossibile arte medicorū, sed dederūt quadam alleviationē. s. vt quæret aliquē psallentē coram eo, & sic leuius toleraret. *Ecce spiritus Domini malus exagitat te.* Hoc dixerunt serui Saulis, qui erant Medici secundū Iosephū. Ecce spiritus Domini. i. iam tu vides, quod ista ægritudo tua non est aliquis naturalis morbus, de quo arte medicorū sanari queas: sed spiritus Domini malus verat te, ideo non possum dare sanitarē, sed alleviationem. Vocat hic Dæmon spiritus Domini malus: spiritus quidē, quia secundū naturam suā, spiritus est, i. substantia spiritualis, Domini autē, quia à Domino creatus est. Vel spiritus Domini, quia à Deo missus erat ad vexandum Saule. Sic dicitur, supra: spiritus Domini recesserat à Saule, & exagitat eum spiritus nequam à Domino, i. missus à Domino. Vocat autē malus ad distinguendum, ne intelligatur pro spiritu Sancto, quia, si dicitur spiritus Domini, nihil addendo intelligit de spiritu Sancto. Sic patet Sap. c. 1. f. spiritus Domini repleuit orbē terrarū. Vocatur autē Dæmon spiritus multipliciter: aliquando vocatur spiritus Domini malus, vel nequam: & sic accipitur hic. Aliquando vocatur spiritus immundus: sic patet Matth. c. 11. f. cū spiritus immundus exierit ab homine. Aliquando vocatur spiritus solus: sic patet infra 3. li. c. 22. cū Deus loqueretur, quis deciperet Achab, & vnus daret vnā sententiam, & alius aliā, dicitur. Egreus est spiritus, & stetit corā Domino, & ait, Ego decipiam illū. Vocatur autē hic spiritus Dæmon, qui aliquando coram Domino stat, sicut habetur Iob. c. 2. f. factus est autē, cū quadam die venissent filij Dei, & starent coram Domino, venisset quoq; Satan inter eos, & staret in conspectu eius. *Iubeat Dominus noster Rex,* i. solū iubeat Rex, quod inquiratur sibi hō bene psallens, quia serui sui inquirent, & leuietur cruciatus eius. *Et serui tui, qui coram te sunt.* Dicitur de seruis illis, qui erant coram Saule, quia aliqui, qui serui sunt, qui non astabant ei, sed veniebant ad iussū eius, quocumq; ipse præciperet, & isti non habebant curam aliquā de rebus regis, nisi quatenus eis iubebatur. Alij autē erant, qui semper astabant Regi, vt illi, qui erant in camera eius, & quibus ipse familiariter colloquebatur: sic enim dicitur Heiter. c. 1. de septē Eunuchis Principibus Persarum, qui semper videbant faciem regis, & post eum residere soliti erant: ideo isti habebant curam de rege, & procurabant eius negocia: vnde ipsi fuerunt ad introducendum Reginam Esther coram eo, vt patet e. c. sic dicit hic, quod serui eius, qui erant coram eo, i. videbant semper vultū eius, & erant in camera sua, quærant hominem, quod sciat psallere, eo quod ad istos pertinebat regis defectus regere, & de remedio prouidere. *Quærant hominem scientem psallere cithara,* i. scientem excellenter psallere, quia inuenire aliquē, quod solū psallere sciret, facillimū erat, sed, quod sciret excellenter psallere, erat difficile, & hoc erat dignū inquisitione. Apparet hoc, quia inquirerebatur iste Citharista, vt in pntia huius gaudij, quod ex cantu caperetur, fugeret omnis dolor, vel leuiter toleraretur, & quia non potest tristitia prius expelli, vel leniri, nisi per magnam delectationē, necesse erat, quod delectatio illa ex cantu esset excellens: non poterat tñ esse excellens, nisi iste psallens esset valde eruditus. Quō autē vna delectatio non potest tolli per aliam, nisi illa sit magna: vel tristitia per delectationem, declarat Arist. 10. Eth. dicens, quod leuis est illa delectatio, in cuius pntia altera sentitur, sicut est de ludo athletarū, & cibo frugū, siue leguminū. Hoc autē confiderauerunt serui Saulis: ideo inquisierunt ei excellenter Citharistam. s. David. Dicit autē hic de Cithara non, quod istud

Dæmon vocatur spiritus multipliciter.

Istud inſtrm haberet ſpecialiter vim expellendi De-
 mones de corporibus obſeſſis magis, quàm alia, ſed
 quia forte iſtud erat ceteris iocundius tpe illo. *Pr quã
 do arripuerit te ſpiritus Dei malus, ſi non tenebat eum ſem-
 per Dæmon, quia breuiter eum exanimaffet duris
 cruciatibus, ſed interdum eũ arripiebat, ſicut fit in
 cœteris arrepticis. Pfallat manu ſua, i. percutiendo ci-
 tharam manu. Non dñ hic, an in voce pfallere debe-
 ret, quia interdũ Dauid in voce canebat, & plectro
 Citharam tangens. Hic tñ vñ, q̄ ſolum manu pfallere
 bat. Et leuius ſeras, i. tunc alieniabitur dolor tuus. In-
 telligebant iſti, q̄ pñte Cithariſta, non ita durè tor-
 queretur Saul, & ſic fiebat: quia in fra dñ, q̄ qñ ſpūs
 malus arripiebat Saul, tollebat Dauid Citharam, &
 leuius habebat, & refocillabatur, & recedebat ab eo
 ſpūs malus. Et ait Saul ad ſeruos ſuos. Vidit. n. q̄ rectè lo-
 quebantur, ideo conſenſit, q̄ inquireretur ſibi aliq̄s
 pfallens, & iuſſit hoc. Et dñ, q̄ locutus eſt ad ſeruos
 ſuos, ſad illos, qui erant in conſpectu ſuo, & ei fami-
 liariter deſeruebant. *Prouidete mihi hominem bene pfallentem, i. inquirite mihi hominem bñ inſtructũ in arte
 Cithariſtica. Et adducite eum ad me, ſ. vt ſtet in cõſpe-
 ctu meo, qũ arreptus fuero, & pfallat. Et reſpondens v-
 nus de pueris, ait. Immediatè vt locutus fuit Saul, rñſũ
 eſt ſibi, quia quidam de pueris illius nouerat Dauid,
 qui erat optimus Cithariſta. Dicunt Hebræi, q̄ iſte
 fuit Goeth, qui erat principalis inter ſamulos Saul.
 Et dixit hoc ex odio, quia iam habebat exoſum Da-
 uid, & ſic querebat, vt ſtaret in pñtia Saulis, cũ à Dæ-
 mone affligeretur: vt à Saule, vel à Dæmone ipſum
 agitante occideretur, & ideo ipſum commendauit
 non ad bonum Dauid, ſed, vt malum inde ſequeretur.
 Huic opinioni conſentit Nicolaus, & cõfirmat
 eam, dicēs, & ob hoc iſte Goe, addidit aliquid in lau-
 dibus Dauid, q̄ non videbatur verum: nam dixit eũ
 eſſe virum Bellicoſum, qui adhuc erat iuuenis. Vnde
 & Saul dixit ei, poſtea ſeq. cap. non vales reſiſtere
 Philithæo iſti: quia puer eſt. ſic. n. faciũt homines ma-
 licioſi cõmendando eos, quos oderunt, vt in aliquo
 caſu, ſub ſpetie boni eos confundant. Sed Deus fre-
 quenter eorum inſidias conuertit ad bonum illorũ,
 quibus inſidiantur: quia non eſt ſcĩa, nec prās cõtra
 Dominum: ſicut Deus malitiã fratrum Ioseph inui-
 dendo ei, ne dominaretur ipſis, conuertit in bonũ,
 quia per hoc fuit exaltatus in A Egipto, & fratres
 ſui coacti ſunt adorare ipſum. Sed iſtud non eſt ſaris
 veriſimile, quia non pater, q̄ iſte eſſet Goe, & dato,
 q̄ eſſet Goe, nõ eſt veriſimile, q̄ odio habebat Dauid,
 quia nondum ſuberat aliqua cauſa, propter quã eũ
 habebat exoſum. Nam & in prima vice, qua Goe de
 nunciavit ſe vidiffe Dauid, apud Achimelech: non
 fecit hoc, quaſi Dauid habebat exoſum, vel Achime-
 lech; ſed vt placeret Sauli: nam ſciebat, quod Saul ni-
 mis deſiderabat perſequi Dauid, Nunc autem non-
 dum venerat Dauid ad Saulem, nec erat aliqua cau-
 ſa odij: cur ergo Goe loqueretur iſta ad malum Dauid,
 quia non videtur, quomodo ex hoc aliquid malum
 ſequeretur Dauid, ſed poti⁹ magnum bonum, quia
 dicitur infra, q̄ Dauid ſtetit ante Saul, & ille dilexit
 eum nimis, & factus eſt armiger eius, miſitq; Saul ad
 Iſai dicens: ſtet Dauid in conſpectu meo, inuenit. n.
 gratiam in oculis meis. Cum autem dicunt, q̄ hoc
 faciebat Goe, vt Dauid occideret à Saule, vel à Dæ-
 mone, qui exagitat eum: habent incentium ab
 eo, quod dicitur infra 19. ca. ſcilicet, quod cum pfalleret
 Dauid coram Saule, apprehenſa lancea, conatus eſt
 Saul conſigere Dauid cum pariete. Sed hoc
 non ſtat, quia non fecit hoc Saul propter Dæmonẽ,
 à quo vexabatur: ſed quia deſiderabat valde occide-**

re Dauid. Et poſt hoc omni tempore, perſecutus eſt
 eum fugientẽ per deſerta, & colles, vt patet ex pro-
 ſecutione huius libri. Item confirmatio Nicolai in
 hoc non ſtat, ſcilicet, quod iſte puer mentitus fuerit
 laudando Dauid, dicens eum eſſe virum bellicoſũ,
 quia nondum erat vir. Reſpondendum eſt, quod
 iſte nihil mentitus eſt: nam non habebat colorẽ mē-
 tiendi, quia cum Dauid comparirurus eſſet coram
 Saule, ſi reperirerur falſum, q̄ iſte dixerat, punire-
 tur: ideo non eſt veriſimile, q̄ falſa nunciauerit regi,
 etiam ſi inuidia torqueretur. Quod autem Dauid
 tunc eſſet vir Bellicoſus, ſatis ſtat: quia non vocatur
 vir bellicoſus ille ſolus, qui ætatis maturæ eſt, & bel-
 la nouit, ſed quicumque robore excellens eſt, & facit
 opera fortia: ſic autem erat de Dauid, quamquam
 eſſet iuuenis, quia erat fortis robore, & faciebat ope-
 ra admiranda, & erat ad Bellum aptiſſimus. Item
 non ſtat aliquo modo ea, quæ dicta ſunt, quia iſte
 non poterat eſſe Goe: nam Goe erat Paſtor, vt patet
 infra c. 21. ſ. q̄ erat potentiſſimus Paſtorum, ſed iſte,
 qui locutus eſt hæc, erat vnus de familiaribus Sau-
 lis, qui ſtabant ſemper coram eo, ergo nõ erat Goe.
 Patet quia ſupra dicitur iubere Dominum Rex, & ſer-
 ui tui, qui coram te ſunt, quærant hominem ſcien-
 tem pfallere. *Ecce vidi filium Iſai Bethlehemitem.* Hoc di-
 xit ille puer Saulis zelo bono concitatus, quia vide-
 rat Dauid eſſe magnum Cithariſtam, & virum om-
 ni probitate laudabilem, qualem coram regibus ſta-
 re decebat, ideo dixit Regi, quod illum adduceret,
 & rex conſenſit.

Ad confir-
 mationẽ
 Nico.

*Deus permixit Dauid vocari, & ſtare ante Saul, & pati acer-
 vimas perſecutiones ad maiorem exaltationem.*
Quæſtio. XXXV.

QV A E R E T aliquis, Cum Dauid tam graui-
 a mala paſſus ſit ex familiaritate Saulis, cur Deus
 permixit eum vocari, & ſtare coram Saule. De malis
 patet, quia perſecutus eſt eum Saul accerrimè, quod
 non feciſſet, ſi ſemper ei fuiſſet incognitus. Reſpon-
 dendum eſt, quod Deus faciebat hæc, ad maiorem
 exaltationem Dauid, & ad inſtructionem eius: ipſe
 enim vnctus erat in Regem, & regnaturus erat poſt
 Saulem: ſi tamen ſemper manſiſſet in habitu Paſto-
 rali, vſque ad mortem Saulis, fuiſſet poſtea ineptus
 ad Regem, quia ſtatus Regis requirit ſcientiã prin-
 cipandi, & mores valde diſſonos à Paſtorali conuer-
 ſatione: ideo debuit exercitari Dauid ibi, vbi poſſet
 mores regales addiſcere, & induere animum Regis.
 Hoc autem erat in communicatione cum Regib⁹,
 & magnis viris: ideo expediẽs fuit, quod Dauid ma-
 neret cum Saule. Item Dauid, cum non eſſet de pro-
 genie Saulis, & eſſet poſt eum regnaturus, nõ poſſet
 hoc fieri, niſi viribus arriperet ſibi principatum po-
 puli tollens de Domo Saulis, ſed difficile valde erat,
 inuito toto populo, Principatum trãſire ad Dauid:
 difficilium quoque ſuſtineri in manu eius, quia violẽ-
 tum non eſt perpetuum: ideo debuit principatus re-
 galis aliter acquiri à Dauid: ſi tamen ipſe fuiſſet ſem-
 per in conuerſatione paſtorum, nunquam populo
 cognitus, non conciliaſſet ſibi fauorem populi, vt
 mereretur principatum: nunc tamen ex commu-
 nicatione, quam habuit in Domo regiã, promeruit
 fauorem totius populi. Nam Saul conſtituit eum
 Principem virorum Belli, & ſæpe pugnans contra
 Philithinos in omnib⁹ proſperè agebat, ita, vt poſt
 mortem Saulis, ipſo non petente regnum, totus po-
 pulus eum in Regem petierit, infra 2. lib. cap. 5. quæ
 nunquam accidiffent, niſi per communicationem
 in Domo Regis conciliaſſet ſibi fauorem populi:
 ideo

Opinio
 Hebreo-
 rum, &
 Nicolai.

Quod Da-
 uid lauda-
 tus eſt à
 quodam
 cum odio
 te.

ideo expediens fuit Dauid, q̄ vocaretur à Saule. Cũ
 aut obijcitur, q̄ ex hoc paſſus eſt magnã aduerſitatẽ
 Saulis. Reſpõderi poteſt, q̄ Deus interdũ inſigit ho-
 mini penã ad inſtructionẽ ſuam: & in hoc potius ei
 gratiam facit, cum ex hac penã magna inſurgat vti-
 litas: ſic. n. fuit in Dauid, quia perſecutio, quam ſuſti-
 nuit à Saule, fecit eum fortiorem virum, & magis
 aptum ad tolerandum dura: iuſtificauit quoq; illũ
 magis, & notifica. ut regnum eius poſt mortẽ Sau-
 lis: nam ex hoc, q̄ Saul perſecutus eſt tã iniquè Da-
 uid, & incidit bis in manus eius, nec eum voluit per-
 cutere Dauid: apparuit nimis iuſtum fore, & inno-
 centem Dauid. Nam potuiſſet eum occidere in ſpe-
 lunca in monte Engaddi, cum abſcidit extremita-
 tem pallij eius, ſed noluit inf. 24. c. Iterum quoq; in-
 troiuit in caſtra Saulis, dormiẽte ipſo, & accepit Da-
 uid lanceam, quæ erat apud Saulem, potueratq; eũ
 configere, ſed noluit inf. ca. 26. Ex his autem nimis
 claruit iuſtitia Dauid toti populo, vnde & ipſe ho-
 ſtis ſuus Saul eum laudauit, dicens: iuſtior tu es, quã
 ego: tu enim mihi tribuiſti bonum, ego aut reddidi
 tibi mala: & nũc ſcio, q̄ certiffimè regnaturus ſis, &
 habiturus in manu tua regnũ Iſrael inf. ca. 24. expediens
 ergo fuit Dauid hanc experiri aduerſitatem.
 Aliter poſſet reſpõderi, q̄ iſte aduentus ad Saulem
 non fuit occaſio immediata, nec mediata aduerſita-
 tum, quas paſſus eſt: Dauid à Saule, quia, cũ nunc vo-
 catus fuiſſet, ſtetit aliquo tẽpore coram Saule; deinde
 rediens in domum paternam, rurfus vt primo
 cuſtodiebat oues: & tunc, adueniente bello contra
 philithinos, miſit eum pater ad viſitãdos fratres, oc-
 ciditq; goliath: cũq; laudaretur à ſeminis propter
 victoriam illam, ſuſcitatus eſt liuor Saulis contra
 ipſum, & ex hoc habuit locum perſecutio inf. c. 18.
 vocatio ergo iſta Dauid à Saule nihil ad perſecutio-
 nem ſuam contulit, etiam ſi ei omni tempore aſti-
 ſiſſet, niſi occidiſſet Goliath. *ſcientem pfallere. i. iſte Da-
 uid ſciebat excellenter pfallere. ſ. q̄ non reperiret ei
 tunc ſimilis cithariſta: nam ſi eſſet de qualib⁹cũq;
 non fuiſſet citatus à rege.*

*An Dauid habuerit ſcientiam pfallendi per diuinam inſuſionẽ,
 vel per doctrinam. Quæſtio. XXXVI.*

QV A E R E T aliquis, An Dauid habuit ſcientiã
 pfallendi per diuinam inſuſionem? Ratio au-
 tem dubitandi eſt, quia ipſe erat excellentiſſimus ci-
 thariſta, & ſicut ſpiritus prophetandi, & canẽdi hym-
 nos à Deo accepit in vnctiõne ſua, ita quoq; accipe-
 re potuerit ſcientiam pfallendi. Reſpondendũ eſt,
 q̄ de ſcientia componendi hymnos, & cantica, ma-
 niſeſtum eſt, q̄ eam Dauid à Deo aſſecutus fuerit,
 quoniam ſecũdum hanc Propheta dicebatur, & canebat
 aliqua, quæ non poterant comprehendi hu-
 mana doctrina, ſed per inſpirationem. De arte aut
 pfallendi ſecus eſt: quia hanc poterat ingenio ſup-
 aſſequi, vel per eruditionem, ſicut alijs ineſt. Dicen-
 dum tñ, q̄ hoc poterat habere per inſpirationẽ, quia
 quilibet habit⁹ doctrinæ, prudeatię, vel artis, poteſt
 à Deo inſundi: ſic eſt de habitu cithariſtico. Nam, ſi
 Dæmones facere poſſunt, vt ille, qui numq̄ nouit ci-
 tharizare, ſubito optimè citharizet, facili⁹ Deo hoc
 ſuberit. Quod autem Dæmones hoc poſſint, patet,
 quia interdum aliqui arrepticij à Dæmonibus viſi
 ſunt, qui priuſquam arripereſſent, nihil omnino muſi-
 cã nouerãt, nec ipſa quidem muſica organa cogno-
 ſcebant, & cum arripereſſent, optimas faciebãt ci-
 thara, vel alio inſtrũ armonias, velut, ſi in hac eſſent
 arte peritiſſimi. Deo ergo facilius erit, vt det alicui
 ſcientiã citharizandi: quod eſſe potuit de Dauid. Et
 Alph. Toſt. ſuper I. Regum

ſi hoc cõcedamus, dicere debemus, q̄ in die ſua vñ
 ctionis, cũ primo directus eſt i eo ſpūs Dñi, aduenit
 ſibi ois ſpūs. ſ. ſpūs roboris, & prophetię, & cithari-
 zandi ad canendũ propheticos hymnos. *Et fortiſſimũ
 robore.* Vocat⁹ Dauid fortiſſim⁹ robore, nõ q̄ ex habi-
 tudine corporis ſui valde magnas habebet vires, ſed
 quia requieuerat in eo ſpiritus Dñi, qui erat ſpiritus
 roboris: maniſeſtũ aut⁹ erat robur Dauid multis Iſ-
 raelitis: nã poſt vnctiõnẽ ſuã ſæpe, cũ eſſet i paſcu-
 leonẽ apprehendit, & vñſum per maxillas, & ſuffo-
 cabat eos, eruens prædam de ore ipſorum, vt patet
 ſeq. c. Purabant autem Iſraelitẽ iſtud robur Dauid
 eſſe à Deo: vnde dixit iſte puer Saulis: & Dñs eſt cũ
 eo. i. habitat in eo: & omnia quæ facit, à Deo facit.
Et vnũ bellicoſum. Non vocatur Dauid vir bellico-
 ſus, quaſi habebet peritiam bellandi per frequẽtem
 peritiam bellorum: nam numq̄ fuerat in bellis, ſed
 vocatur bellicoſus. i. ad bellum aptus, eo q̄ erat vir
 robore fortis. *Et prudentem in verbis.* Prudentia nõ ſo-
 lum attenditur in verbis, ſed et in factis, quia prudentia
 non eſt ſpecialiter directiũ alicuius operationis, ſi-
 cut habitus artiũ dererminant ad certa obiecta, &
 actus: ſed eſt prudentia regulatiua oĩum corũ, q̄ pti-
 nent ad totã vitã, vt patet. 6. Ethic. Et quia operatio
 eſt maior pars vitę, q̄ verbũ: magis ſe exrẽdit prudẽtia
 ad operationẽ, q̄ ad ſermonem. Vocauit tñ iſte
 puer Dauid prudẽtem in verbis. i. lepidũ, vel facerũ:
 hoc enim nimis conueniebat hominibus, qui regi-
 bus aſtãt, in quorũ ſermone nihil ruſticitatis appare-
 re debet. Hoc autem Dauid ſpecialiter à Deo conſe-
 cutus eſt, quia præter cõſuetudinẽ paſtorum eſt: licet
 enim interdũ quidã de paſtoribus ingenio valeant,
 rudes tamen eloquio ſunt, cũ non duxerint in con-
 ſuetudinẽ verba polire. Dauid autem conſecutus
 eſt ornatũ dicendi, quod pertinet ad artem orato-
 riam, quia Deus inſuderat ei ſpiritum prophetiẽũ,
 & potiſſimè pertinentem ad partem hymnicam.
 Hęc autem pars magnos rhetoricos flores habet:
 & ſine dulcedine eloquij non fit, ideo ex hoc aliud
 habuerat, quod in verbis ſuis ſententioſus, & dulcis
 appareret: & ob hoc vocauit eũ pueriſte prudẽtem
 verbis. *Et virum pulchrum.* Erat. n. Dauid ruſus, & pul-
 cher aſpectu, decoraq; facie, ita, vt vultus eius in ſpi-
 cõtibus iocũdus foret. Oĩa hæc crãt i Dauid, & ni-
 hil puer iſte mētutus eſt. Expreſſit aut⁹ hæc oĩa, & nõ
 ſolũ artẽ cithariſticã, quia licet pp artẽ cithariſticã, q̄-
 reret, tñ accumulatiõra deſiderabiliõrẽ eũ facerẽt.
 Hęc aut⁹ valde conueniẽtia erant, & vtilia regibus
 . ſ. hęc viros robuſtos bellicoſos, pulchros, verbo pru-
 dentes. Vnde Saul perſuaſus his verbis, fecit eum
 vocari illico, inuenitq; gratiam magnam in oculis
 eius pp iſtas pbitates. *Et Dominus eſt cum eo. i. habitat
 in eo, & dirigit eum in omnibus operibus: ex quo
 innuere volebat iſte puer Saulis, q̄ oĩa hæc conſecu-
 tus fuerat Dauid, quia Deus erat in eo.*

Quomodo ſciuit iſte, quod Deus eſſet in Dauid. Quæſtio. XXXVII.

QV A E R E T aliquis, Quomodo ſciebat iſtud puer,
 q̄ Deus erat in Dauid? Reſpõdendũ eſt, q̄ ſm
 naturam, ois operatio reducẽda eſt in aliq̄ cauſam,
 & cũ vnq̄ nõ ſufficiat ad operationẽ, reducẽdũ eſt in
 aliã cauſã ſuperiõrẽ: ſic eſt i Dauid apparebãt aliq̄e
 operationes, quarũ ipſe nõ poterat eſſe ſufficiens
 cauſa: ſicut in prophetando q̄tũ ad compoſitionẽ
 hymnorũ. Nã canebat aliqua, q̄ nullus hõ, niſi à Deo
 inſpiratus, ſcire poſſet; iõ arguebat, q̄ Deus inſpira-
 bat. Itẽ apparet hoc ex operib⁹ roboris, quia faciebat
 aliqua tã admirãda, vt nullus ea facere poſſet, nec
 et aggredi. Quis. n. leonẽ, & vñſum aggredere eſt, & ſuf-
 Pars Secunda. D foca.

focaret eos? potissime cū esset in tam tenera etate: nam vix erat annorum 20. David cum hęc faciebat in pascuis; oportebat ergo reduci istam operationē in aliquam causam superiorem. s. in Deū, & sic Deo iudicabatur esse cum illo. Item homines, qui concedunt providentiam, & credunt res nostras à Deo dirigi, putant, q̄, quādo alicui prospera eueniūt, hoc à Deo fit: ideo quando alicui homini prospera eueniunt, dicunt Deum esse cum illo: quod quidem verum est. quia ista non proueniūt homini, nisi Deo volente: aliquando tamen eo propitio, & aliquando eo irato: puer autem iste Saulis videbat, q̄ omnes operationes David dirigebatur, & oīa prospera bantur ad quæ cūq; misisset manum, ideo arguebat Deum esse cum illo. Ista autē sententia semper fuit omnium hominum, qui aliquid attribuerunt pudentiæ: & nunc sic est. Sic patet Gen. 39. c. vbi dicitur de Ioseph. Fuitq; Dominus cum eo, & erat vir in cunctis p̄spere agens, habitauitq; in domo Domini sui, qui optime nouerat Dominum esse cum eo, & omnia, quæ gereret ab eo dirigi in manibus illius. Ecce qualiter iudicabat Aegyptius Deum esse cū Ioseph propter prosperationem; Moyses quoq; idem asseruit. Et sic fuit de David: nam, cum omnibus diebus suis p̄spere egerit, apparebat Deum esse cum illo. *Misit ergo Saul nuncios ad Isai.* placuerunt valde ista verba Sauli, eo q̄ tantum fuerat David; misit ergo illico pro eo. *Mitte ad me David filium tuum, qui est in pascuis.* Noluit Saul, inuito Isai, tollere ei filium suum, ideo misit ad patrem: mittebat autē, quod veniret David coram Saule, non quasi semper staturus coram illo, sed quasi aliquid breuiter acturus: quod patet: quia postquam stetit David in conspectu Saulis, & inuenit gratiā in oculis eius, misit Saul ad Isai, dicens: Stet David in conspectu meo: si tamen à principio petiuisset eū, vt staret semper coram illo, non mitteret de nouo Saul ad Isai, dicens: Stet David in conspectu meo. Dicitur hic, qui est in pascuis, ad differentiationem aliorum, quia nemo de alijs pascebat gregem: nam tres filij maiores vacabant Bellis cū Saule, vt patet sequenti. c. Alij autē quatuor iuniores alijs operibus insitebant, solo David manente in pascuis: vnde ea die, qua in regem vngi debuit, ceteri fratres in domo erant, ipse autē in pascuis, & inde adductus est sup. in littera. *Tulitque Isai Asinum plenum panibus.* onustū panibus. Vel, s̄m alios dicitur, Asinus plenus panibus i. corium asini in modum scuti plenum panibus. Sed primum melius est. f. q̄ oneravit Isai vñ Asinum plenum panibus, & misit eum ad Saulem: cum. n. Isai misit eum esse filium suum ad Saulem, noluit eum vacuum mittere: nam inhonestū videbat, q̄ appareret vacuum coram rege: nam sicut Deo iusserat, q̄ non appareret homo vacuum corā eo, vt patet Exo. 23. & 34. c. ita in magnis Dominis videbat, q̄ nemo coram eis deberet vacuum apparere: misit ergo de eo, quod habuit munusculū regi. *Et lagenam vini.* Misit. n. Isai oīa, quæ necessaria erant ad cibum & potum. Est autē lagena nomen vas. An verò sit paruū vas, vel magnum, non apparet: potissime, q̄ in Hebræo, nomen, quod hic ponitur, est equiuocū ad vtrem, & ad vas quodcunq;. Apparet tamen, q̄ debeat esse vas aliquo modo magnum, sicut vter, quia dicitur Isai. c. 5. Decem iugera vinearū facient lāgunculā vnā: & 30. modij sementis facient modios tres. esset hic lagena, vter, vel aliquod magnū vas. *Et Hædum de capris vnum.* Intelligendum est de hædulis paruæ ætatis, quia tunc dulcissimi saporis sunt; cum vero increuerint fetidi, & insipidi sunt. *Misit per manum David filij sui Sauli.* i. hęc misit, vt David offerret illa Sauli ex nomine patris sui.

Quare Isai paruum munus obtulit Sauli, cum non esset pauper. Quæstio. XXXVII.

QVAERET aliquis, Quomodo Isai destinauit regi tam paruū munus, & indignū regi? Aliquis respōdebit, q̄ hoc faciebat ex paupertate: nequibat. n. maiora offerre. Sed hoc nō stat: quia Isai erat vir diues, & honoratissimus inter omnes Bethlehemitas, ideo potuisset maiora offerre munera. Item, dato, q̄ diceremus fuisse virum pauperem Isai, potius debuisset nullum offerre munus, quā aliquid prestare tam indignum regi. Dicendum igit, q̄ Isai diues erat, & potuisset maiora offerre munera, & offerendo hęc, non putabat aliquid indignū offerre regi, sed munus satis laudabile, & s̄m rē sic erat. Nūc autē esset aliqd̄ vilissimū talia offerre regi: maxime, si offerret aliquis vir nō parui status. Ratio differentia est inter tēpus istud, & illud: quia tūc erant sæcula rudia, nec tantum estimabant principatus, nec de uenerant homines in tantam ambitionē honoris, & iactantiā, sed simplici victu, & veste contenti erāt, & si essent viri magni principatus: ideo id, quod modicū est nūc, apud illos tanq̄ aliquid magnū estimabatur: q̄a nondum illis tanta opum possessio erat, nec tā immensa honoris possidendi cupidio. Fuerūt igit munera temporis illius parua, q̄ tunc tantū estimabant, vt nunc ea, q̄ clarissima sunt. Quod patet: quia Samuel propheta priusq̄ Saul regnaret, erat iudex, & princeps in toto Israēl: Saul tamen, & puer eius volebat offerre ei in munus aliquem panē, vel paruū de moneta: vnde, quando puer Saulis iuuenit in manu sua quartā partē stateris. i. sicli, dixit Saul, q̄ darēt eā Samueli, & tamen illud valde modicū erat: quia quarta pars stateris non valeret vltra quinq; morabitinos, vt declaratū est sup. c. 9. existimabant tamē Saul, & puer eius illud esse dignum munus. Item, cū mitteret Isai ad tribunum, q̄ erat princeps mille virorum, sub quo militabant filij sui, munera: obtulit decē formellas casei. i. decē caseos valde paruos, vt dicit sequenti. c. & tū illud valde paruū erat, vt alicui tribuno offerret: cōditio tñ t̄pis illud patiebatur. *Et venit David ad Saul.* i. ferēs munera. *Et stetit coram eo.* i. offerēdo. illa. Etia stetit coram eo. s. manendo ibi aliquāto tpe, quousq; mitteret Saul ad Isai nuncios, q̄ vellent apud se tenere David. *At ille dilexit eum nimis.* i. Saul dilexit David valde, eo q̄ erat vir probus in omnibus: & satis consolabatur ex presentia eius, quia cum eum Dæmon arripere psalleret, David, & Saul leui⁹ habebat, atq; recedebat ab eo spiritus malus. Ista autē magna dilectio Saulis ad David postea in atrocissimum odium versa est, eo quod concepisset liquorē Saul de David, & merum quemdam, vt patet inf. 18. c. *Et factus est armiger eius.* i. fecit eum Saul armigerum suum. In hoc enim ostendit affectionem suā, quia dedit ei officium familiaritatis. s. q̄ esset armiger illius. Stabat quoq; semper coram illo propter artem citharisti causa. *Misitque Saul ad Isai.* Cum enim stetit David in conspectu Saulis, & placuisset ei, voluit eum semper secum tenere, & quia adduxerat eum non tanquam semper mansurum secum, sed vt aliquid breuiter facturum. Misit ad patrem eius, vt permitteret eum manere apud se, & hoc, ne pater expectaret eum, tanquam illico rediturum: Etiam vt ques, quas David pascebat alteri committere t, tanquam, eo nunquam redituro ad pascua. *Stet David in conspectu meo, id est maneat semper apud me.* Inuenit enim gratiam in oculis meis. i. est mihi gratus, & delectat me, q̄ hic maneat. Qd̄ aliquis inueniat grām in oculis alterius est, q̄ aspectus eius fit alteri

alteri delectabilis, & omnia, quæ agit, illi grata sint. Sic enim homo inuenit gratiam in conspectu Domini, quando in charitate est, quia tunc eius opera sunt accepta Deo, & omnia, quæ egerit, tanquā reſta à Deo iudicantur: & ista est gratia gratū faciens. Cum quis autē non inuenit gratiā in oculis alterius, tristis est illi visio eius, & homines fugiunt tales aspectus. Erat igitur iocundum Sauli videre David, quia inuenerat gratiam in oculis eius.

Quare Saul permisit David à se recedere, cum ex eius presentia dolor eius mitigaretur. Quæstio. XXXIX.

QVAERET aliquis. Cū David inuenisset gratiam in oculis Saulis, & ex eius presentia leuabatur morbus illius, atq; recedebat Dæmon, cur permisit postea cum à se recedere. Aliquis forte dicit, q̄ nō recessit, quia Saul dixit: Stet David in conspectu meo. i. maneat semper coram me. Sed hoc non stat: quia post istud factum est Bellum, qd̄ habere sequenti. c. 2. & tūc Isai misit David, q̄ custodiebat Gregem ad fratres suos in Bellū. Et patet, quia dicitur sequenti. c. Abijt ergo David, & reuersus est à Saule, vt pasceret gregem Patris sui in Bethlehem. Ergo permisit eū Saul à se recedere. Aliquis forte respōdebit, q̄ hoc factū est, quia Saul iam fuerat liberatus à morbo, & quia ob hoc David erat in conspectu eius, vt cum à Dæmone arripere, psalleret, permisit eū redire ad patrem suum, & tunc custodiuit oues, vt prius. Sed falsum est, quia etiam post illud Bellum, de quo sequenti. c. arripiebat Saul à Dæmone, quia inf. c. 19. dicitur quō Semel arrepto Saule à Dæmone, David psallebat coram eo, & accepta lancea, voluit eū Saul configere cū pariete: ergo nondū morbus desierat. Respondendum est, q̄ Saul dilexit David, & voluit, q̄ semper staret corā eo, quia delectabatur ex presentia eius: adueniente tñ bello, de quo sequenti. c. quia necesse erat, q̄ Saul vacaret operi bellico iam abstinentiā delectationibus citharizandi, creditiq; David, quia puer erat, ineptū esse ad Bellum: ideo permisit eū redire in domū patris sui, vsq; in finem belli; postea rediturum ad officium suum pristinum, vt staret coram Saule. Et tunc potuit p̄ suis mittere eū ad pascua, sicut prius: & deinde ad visitandos fratres in Bello. Penitus tamen nō permiserat eū à se recedere Saul, quia semper illo opus habebat propter egritudinem suam. *Et tunc quando uenit que Spiritus Domini malus arripiebat Saul.* i. non erat iste cruciatus continuus, sed per temporum interualla, sicut fit in omnibus alijs arrepticij. *Tollebat David citharā.* s. quia in illa pitus erat, & nouerat alia musica organa: nā ipse dicit: In psalterio decachordo psallā tibi. In cithara tñ magis assuetus erat, & hanc manu tenebat cū Saul arripere. *Et percutiebat manusua.* i. ad reddendū sonitū. *Et resocillabatur Saul.* i. requiescebat, quia delectatio armoniarū aliquantulū minuebat vim doloris. *Et leuius habebat.* i. alleuabat aliquantulū. s. quia in presentia magnæ delectationis armonice, non poterat tota tristitia percipi, sicut sentiretur, nulla presente iocundate. *Et recedebat ab eo spiritus malus.* i. non solum leuiabatur dolor, sed etiam alleuiabatur pro tūc, q̄a recedebat spiritus neq; à Saule.

An Dæmones possent eijci de corporibus virtute melodia, vel alicuius alterius rei. Quæstio. XL.

QVAERET aliquis Circa hoc. An Dæmones possent eijci de corporib⁹ aliqua virtute melodia, vel aliarum rerum. Et videtur q̄ sic, quia dicitur hic, q̄ recedebat ab eo spūs malus psallente David. Alph. Toft. super I. Regum.

A Item Tobia. 6. Dixit Angelus Raphael de iecore piscis, q̄, si super carbones ponatur fumus eius extricat omne genus Dæmoniorum, siue à viro, siue à femina: sed odor fumi non est maioris efficacis, quā melodia, quin potius è contrario: quia melodia est aliquid magis spirituale, quā fumus, & magis conueniens cum natura Dæmonis: ideo potius in eum agere poterit, quā fumus. Item in musica Guido nis dicitur, quod sunt quidam Dæmones, qui arelodiā sustinere nō valent. Item communiter dicit, q̄ per quandam fumigationem possunt Dæmones cōgregari ad aliquem locū, vel ab aliquo loco eijci. Item Iosephus. 8. Antiqui asserit per radicem cuiusdam herbæ expelli Dæmones de corporibus obsecforum, cū ait: Præstitit autem Deus Salomoni, vt et contra Dæmones artem ad vtilitatem hominum, & eorum curas edisceret, & incantationes instituit, quibus ægritudines soleant mitigari, modū ē cōiurationum, quibus adstricti Dæmones, ne denuo redeant, effugent, inuenit. Et hæc cura hæctenus apud nos multū præualere dignoscitur. Vidi etenim quēdam Eleazarū de gēte nostra, præsentem Vespasiano, & eius filijs, & tribunis, alioq; simul exercitu, curantem eos, qui à Dæmonibus vexabantur. Modus autē medicine fuit huiusmodi. Intulit naribus eius, qui à Dæmonio vexabatur, annulū habentem subter signaculum radicem à Salomone mōstratā: deinde Dæmonium per nares odorantis abstraxit: & repente cecidit homo. Postea coniurauit eū, iuramentū Salomonis obijciens, ne ad eū denuo remearet. i. cārica, q̄ ille composuit super eū dicēda. Volens autē satisfacere, atq; probare presentibus Eleazarus hanc se habere virtutē, ponebat ante eos aut calicē aque plenū, aut peluē, & Dæmoni impetrabat, vt hæc ab homine egressus euerteret, & videntibus præberet indicium, q̄ hominem reliquisset: Si ergo herba illa hoc potuit, à fortiori melodia. In contrariū vñ, q̄ non habeat melodia vires eijciendi Dæmones: q̄a semper virtus agens est maioris efficacis q̄ res patiens, alioquin non sequeretur operatio. Sed Dæmon est maioris potestatis, quā quæcumq; res corporalis, quia dicit Iob. 41. c. nō est potestas sub cœlo, quæ comparet ei, & intelligit de Dæmone, ergo nō potest aliqua res corporalis in eū agere, vel expellere de corpore. Rūddē est, q̄ Dæmones nō pnt eijci de corporib⁹, vel cōgregari ad aliquē locū virtute alicuius rei naturalis. Quia Dæmones sunt entia non naturalia. s. spūs puri nō vniti corporibus, ideo res naturales nō habent sup eos efficaciam agēdi, quia naturale solum agit in rē naturalē. Si autē Dæmones essent aliquid naturalis. s. corpora, vel spūs vniti corporibus, possent pati aliquid à rebus naturalibus, q̄ sunt de cōditionibus corporum: & hoc tenuit Plato: sic. n. dicit Apuleius platonius ex auctoritate Platonis, q̄ Dæmones sunt aialia corpore aerea, mente rōnabilia, tpe eterna, aīo passiuā: quodcumq; autem corpus, qd̄ elementū est, vel elementatū, pati pōt, & suscipere, & sic Dæmones, cū habent corpora aerea, essent passiuī, ideo satis dispositi ad patiendum: quia inter omnia corpora elementalia, nullum est tam dispositū ad suscipiēdū oēm impressionē, sicut aer: ideo Dæmones accipiūt, & Angeli magis corpora de aere, q̄ de quocunq; alio elemento, vt declaratū fuit Nume. c. 21. & ipse Apuleius dicit, q̄ Dæmones sunt aialia passiuā, Hoc modo non erat in cōueniēs, q̄ à fumo, & à melodijs, & multis alijs rebus pati possunt, sicut patiuntur hoīes, qui corporei, & compositi sunt. Constat tamen ex assertione fidei catholice Dæmones esse puros spiritus, cum ab Angelis nihil dissent, nisi quod illi bonitate persisterunt.

B Contra Plat. Secunda Pars. D 2 illi

C Dæmones nulla re natura li eijci, vel cogi possunt.

D Dæmon quid.

E Contra Plat.

isti autem in malū conuersi sunt. Apparet ēt hoc, quia Dæmones sunt in corporibus humanis interdū: si tamen corporei essent, non possent intus esse, quia non caperentur intra humana viscera, potissimè cū multi sint, sicut in quodā viro, de quo Christus legionem Dæmonum eiecit. Sunt autem in legione sex mille sexcenti sexaginta sex Dæmones. De hoc Matthæi 8. c. Si ergo illa essent animalia, nō caperentur in multis corporibus: ergo nō sunt animalia, sed sunt spiritus simplices, sicut Angeli boni: & manēt in eis omnia naturalia integra, ideo sicut Angeli, non possunt cogi per aliqua corporalia, ita nec Dæmones. Ideo dicēdū, q̄ Dæmones nō possūt cogi, vt exant de aliquo corpore, vel, vt veniāt ad illud per aliquas res naturales, nec per quascumq; cęrimonias.

An verbis Dęmones cogi possint. Quęst. XLII.

DE verbis primo patet: quia verbum naturaliter non habet aliquas vires, nisi ad mouendum aut dñtū, quia vox est obiectum potentię auditiuę, & non potest obiectum agere, nisi in potētiā suam; sicut potentia non potest vltra obiectum suum. Dęmones autem non habent potentiam auditiuam, ideo voces ad eos nihil pertinent. Item, dato, quod Dęmones haberent potentiam auditiuā, voces nō sufficerent ad eiciendum eos de aliquo loco, vel aggregandum eos ad aliquem locum: quia vox nō habet efficaciam, nisi in quantum est dura, vel mollis: & aliquando voces terribiles, vel sonitus cogūt homines procidere in terram. Et sic Dęmones, dato quod essent corporei, non possent eici de aliquo loco, nisi propter voces nimis duras, quę essent eis terribiles, & fugerent propter illas: illi tamen, qui conantur Dęmones per verba eicere de corporibus obfessis, nō proferunt ea durē, nec ad hoc respiciūt, sed, q̄ sint talia, vel talia. Itē coniuratio, quę Dęmonibus fit, vt non redeant ad corpora, de quibus exierunt, non potest secundum se habere aliquas tales vires: quia iuramentū nō habet efficaciam ex hoc; q̄ aliquis proponit alteri verba, quę iurare debet, sed, ex hoc, quod alius iurat illa se seruaturū. In Dęmonibus autem non est sic: quia ipsi non respōdēt ad ea, quę eis obijciuntur, vt iurent. Et, si aliquis dicat, q̄ Dęmones dant signū, quod nunquam redibunt, quamquam non loquuntur, & illud sufficit. Dicendum, q̄ non sufficit: quia necessitas impletio nis iuramenti nō stat in hoc, q̄ aliquis iurauit: quia etiam si iurauerit, potest infringere, sed ex bonitate sua pēdet firmitas impletionis, quia si bonus est, implebit quod promisit: quamquam ergo Dęmones signa dent se ad corpora nūquam redituros, impossibile est, q̄ ex hoc sint astricti ad non redeundum. Sed, si nō redeūt hoc est, q̄ nōlūt, vel ex aliqua alia causa, q̄ eos cogit, non tñ sunt ista verba. Sed obijciat aliquis de exorcistis, q̄ eieciūt Dęmones de corporibus humanis inuitos, & interdū clamant, sicut erat de Christo, qñ eiciebat Dęmonia: nā dicitur, q̄ egrediebantur Dęmonia de corporibus clamātia: Marci. c. i. & iterdū dicebant: Quid tibi, & nobis Iesu fili Dei? venisti huc ante tēpus torquere nos. Matthæi. cap. 8. & exorcistę per sola verba expellūt Dęmonia, & non est ibi aliqua strāus: ideo verba habēt efficaciam super Dęmones. Respondendū, q̄ verba, q̄ proferūt exorcistę nullā efficaciam habent super Dęmones, nec exierit aliquis Dęmon de corpore i virtute verborū exorcistę, et si per mille annos loquerent: sed, qñ loquit Exorcista, Dęmones expellunt, nō coacti virtutibus verborū, sed a virtute Dei, q̄

vult operari, prolatis illis verbis. Sic. n. est in oibus sacramentis: nam in sacro Eucharistię, prolatis verbis a Sacerdote, est ibi verū corpus, & sanguis Christi: & tñ ista verba non hnt aliquam virtutē ad hoc efficiēdū, quia, si in verbis esset virtus a quocunq; illa pferrent, conficeret Eucharistia. Sed falsum est, q̄, si laicus illa protulerit, nihil efficit. Etiā non est efficacia a sacerdote, quia tñ e, qñcūq; sacerdos illa proferret, conficeret: sed falsum est, quia si non proferant cū intētiōe cōsecrādi, sed in intētiōe iocādi, nihil efficitur: solus ergo Deus est, qui consecrat faciēdo ibi esse verū corpus Christi, & sanguinem: facit tñ hoc qñcūq; illa verba pferunt a sacerdote cū intētiōe cōsecrādi: non quidē, q̄ ex virtute verborū necesse sit sic fieri, sed q̄ Christus pmisit, q̄, qñcūq; hoc sacerdotes facerent, esset ibi corpus Christi: & sic ipse fieri iussit Io. ca. 13. & prima ad Corin. 11. Ita ergo in exorcistis, q̄q; verba, quę ipsi proferunt, non habeāt aliq̄ efficaciam ad expellendum Dęmones de corporibus: platis tñ illis verbis, q̄ ēt in forma dedit Deus, illico Dęmonē eicere de corpore. Et hoc, quia ipse pmisit. s. q̄, plato noie suo, ista fierēt Marci. c. vltimo. s. in noie meo Dęmonia eiciēt. i. prolato noie meo. De armonijs, autē eodē modo dicendum est, q̄ ille s. m. se nō habent aliq̄ efficaciam ad excludendū Dęmones de corporibus, vel ad cōuocandū eos: nā armonia est vocū proportio, ideo ad potētiā illā, ad q̄ pertinet vox, pertinebit armonia vocum, sed vox ad solū auditū ptinet, ergo & armonia. In Dęmonibus tñ non est auditus: quia potentia auditiva in solis animalibus est, ideo ad eos nihil proficiunt armonię. Item armonia naturaliter habet efficaciam ad mouendum passiones. s. amorē, vel dolorem, tristitiā, vel sollicitudines; & lasciuia, & leuitatem, vel grauitatem morum: ideo Aristo. 8. Poli. volens insin tuere mores iuuenū, dixit ad hoc multū facere sonū armoniarū, & q̄busdā pdesse frigidā armoniā, alijs verō doricā. De instrumentis ēt musicis sic dicit, q̄, q̄ dā pertinet ad vnā passionē, & q̄dā ad aliā, & q̄dā conueniūt iuuenibus, & q̄dam nō. In Dęmonibus autē non est pars affectiua, in qua sunt istę passiones: ex parte carnis, ideo nihil proficiēt armonia: Item dato, q̄ Dęmones haberent motus passionales, & perciperent armonias, nō poterant excludi de corporibus humanis p dulcem armoniā, qñ armoniarū est ista vis, quod illa, q̄ est s. m. artem, naturaliter cōdelectat auditū, & ferunt homines ad illam audientiam magno desiderio, nec solū hoies, sed et q̄dā de pecoribus, & volatilibus, quę habent aliquam excellentiam in auditu. Sic est de cygnis, qui dulciter cantant, sicut ait: Isidorus Etymologiarum li. 12. ferunt in Hyperboreis montibus cygnos citharędis canentibus aduolare: eisq; concinere. Armonia autem, quę præter artem est, vbi voces non bene consonant, naturaliter est contristatina auditus, potissimè in illis, qui habent sensum auditus optimē temperatum. De hoc Aristo. Ethic. li. 9. Dęmones ergo, si perciperent armonias, non fugerēt quando fierent armonię secundum artem, sed magis congregarētur: & fugerēt, qñ fieret discordia vocū. Dauid tñ, cū esset excellens citharista; faciebat armonias valde modulatas; ideo ad eius cantum non debuisset recedere Dęmō a Saule, sed magis vnire ad torquēdū eum, vt semper audiret armonias: recedebat tñ Dęmon, Dauid canente, ergo nō fiebat ex virtutibus armonię, sed ex alia causa. Patet ergo, q̄ in verbis, vel armonijs nō est aliqua efficacia ad Dęmones cōgregādos, vel expellendos. Sed adhuc aliquis obijciat, quod in verbis sit aliqua virtus, quia quidā per incantationes, & prophanas artes, atque illi-

Quā uim habeant verba cōsecrationis.

Armonia s. m. se nō habet aliq̄ efficaciam ad excludendū Dęmones.

Cygni sequunt citharędos.

Obiectio cita

Rñso.

ista verba Dęmones expellūt de corporibus: ibi tñ non potest dici, q̄ fiat ex virtute Dei, qui prolatis illis verbis, velit Dęmones eicere: nam Deus nō cōcurrit, nec concausat actibus prophanis, & verbis illicitis. Sed hic Dęmones excluduntur: ergo necesse est, q̄ fiat ex virtutibus verborum. Respondendum, q̄, si quis per artes nefarias, vel illicitas cęrimonias Dęmonē ab aliquo excludat, non ipse Dęmonē excludit, sed Dęmon seipsum excludit: exiuit. n. quia voluit. Sunt quippe Dęmones q̄ multi salutis nostrę, & ambitiosi honoris diuini, ideo desiderant nimis, vt colaantur. Inueniunt igitur ob hoc multiplices artes, imō fallacias, quibus cū hominibus aduersari valeant, & ab eis diuinū cultū recipiant: dederunt ēt quasdam superstitiosas cęrimonias, quibus ipsi de corporibus humanis excludi possent, non quidē, q̄ per illas verē excludātur, sed quia, vt semper fallāt, volūt, quando illa facta fuerint, exire de corporib;. Nam, etiam si Dęmones voluissent dare nobis aliquam artem, per quam de corporibus excludi possent, impossibile fuisset eis, quia ipsi non poterāt nobis dare, q̄ faceremus aliquid, nisi quod ad naturalia pertinent: nihil tamen huiusmodi habet vires super illos: nulla ergo verba siue bona, siue mala, nec sonitus duri, siue quantuncūq; terribiles, habent efficaciam super Dęmones.

Quod nulla res naturalis Dęmones cogi possint. Quęst. XLIII.

DE rebus ēt dicendum est, q̄ nulla res habet efficaciam ad excludendum Dęmonem. s. de reb; naturalibus, siue sit animal, siue res, inanimata, herba, vel arbor, vel fumus alicuius rei, vel odor bon; vel malus. Ratio huius est, quia in omnibus naturalibus, virtus agēdi est ipsa qualitas, siue sit de primis, vt calor, vel humiditas: siue de secundis, vt cęnunq; alix qualitates ortę ex quatuor primis. Istę autē qualitates sunt accidentia corporum, & non quidem omnium, sed solum elementarum: ideo non possunt agere res per istas qualitates, nisi in elementata corpora: Dęmones autem, non sunt corpora, nec habentes corpus, ideo nō possunt pati ab istis rebus naturalibus. Patet hoc: nam ēt ipsa corpora coelestia, q̄q; corpora sint, quia tamen non habent conditionem elementalem, non possunt pati ab aliquo agente naturali. s. quia non patiuntur a calido, nec a frigido: a fortiori ergo, Dęmones, qui incorporei sunt, non poterunt pati ab his qualitatibus. Ex hoc autē patet, q̄ errant illi, qui dicunt Dęmones a corporibus posse expelli per fumū, vel herbā, vel lapides, quia oia ista sunt entia naturalia. Sed adhuc circa hoc dubitabit, an Dęmones ad aliquā locū cōgregari possint, per suffumigationes, vel lapides, aut expelli de locis illis Multi. n. sic fieri asserūt, & oīum, qui cōiurationibus vtuntur, & cęrimonijs superstitiosis, est modus iste Respondendum est, q̄, vt dictū fuit, nulla res naturalis potest habere efficaciam super aliquē purū spiritum, quia etiam, si est de anima nostra, q̄ est purus spūs: & tñ, q̄q; in corpore sit, non mouetur a calido, & frigido, vel ab alijs qualitatibus: quāto magis de Dęmonibus, qui sunt spiritus, non vniti corporibus: minus enim isti pati poterunt.

Dęmones congregari non possunt re naturali ad aliquem locum. Quęst. XLIII.

SED adhuc distinguendū, quia aut quærūt de Dęmonibus, quantum ad hoc, q̄ congregantur ad aliquem locum, vel quantum ad hoc, q̄ expellantur de illo. Quantum ad primū, dicendum, q̄ nulla res naturalis habet efficaciam congregandi Dęmones ad aliquem locum: quod patet: quia Dęmones, quan-

do congregandi sunt, sunt substantię in se purę spirituales, & non habentes aliq̄ vnionē ad aliquod corpus, propter quod aliquo modo pati possint a rebus naturalibus: facilius autē pati possent, si vniti essent sibi aliqua corpora: sic enim est de anima nostra, q̄, q̄q; sit purus spūs, q̄ tñ est vnita corpori idirectē, suscipit quasdā passiones; & s. m. diuersam corporis habitudinē diuersimode afficit: patet ergo, q̄ nec suffumigatio, nec aliquid alterū vires habet agēdi i Dęmones ad congregādū eos ad aliquē locū. Sed dicunt q̄dam, q̄ q̄q; ista, non cogant Dęmones; tñ mouent ad illa Dęmones, tanq̄ ad aliqua sibi delectabilia, & sic fumus quarundā rerū est eis nimis delectabilis, & sanguis quorūdam animalū, vel aliqua herba: ideo, qñ istę fuerint posite, in aliquo loco Dęmones conueniunt ad illa. Sic ēt dicunt, q̄ aliqua res sunt valde odibiles Dęmonib;, & ideo vbi illas sentiunt, fugiunt. Sed respondendum est, non stare, quia nullum istorū potest esse delectabile, vel triste Dęmonibus; quia iste res sunt delectabiles, vel tristes alicui, in quantum earum qualitas est conueniens, vel disconueniens illis, quia ex similitudine sequit delectatio, & ex dissimilitudine sequitur tristitia. Non est tamē in Dęmonibus aliquid, secundum q̄ ista sint sibi delectabilia, vel tristabilia, eo q̄ nō habent aliquid, q̄ per illa percipiant. Si cut cibus nulli est delectabilis, nisi habenti potētiā gustatiuā: & color nulli est tristis, vel iocundus, nisi habenti visum, quia in potentia, & organo reperitur aliqua conformitas, vel dissimilitudo ad suum obiectum: in Dęmonib; tñ, cum non sint animalia, non potest reperiri aliqua potentia perceptiua harum qualitarum, ideo non possunt esse eis istę res delectabiles, vel tristes, et si ipi vellent hoc, sicut non habenti visum non potest esse color delectabilis, vel tristis, etiam si veller: non ergo possunt Dęmones cōgregari ad aliquē locū p suffumigationem, vel aliquid alterū, tanquam illud iocundū sit. Si autē dicas, q̄ aliqui congregarent. Dicendū, q̄ hoc est, quia volunt istis politis cōgregari, non tñ, q̄ cogant: sed vt acquiescant hominibus, quos fallere eupiunt, veniunt, qñ ipsi voluerint: nec veniūt magis posita illa re, q̄ alia quacunq; vel nulla, quia nihil magis ab illa patiunt, q̄ a nulla. Sed hoc faciūt, vt hoies inducāt ad cęrimonias superstitiosas.

Opi. quorundam.

Impugnatio.

Indirectē possunt res naturales super Dęmones, vt sunt expellendi. Quęst. XLIII.

SI autem quæratur, an Dęmones expelli possint de corporibus. Respondendum est, q̄ q̄q; nulla res possit directē habere efficaciam super Dęmones, ad illos congregandum, siue expellendū; indirectē tamen magis possunt res naturales super Dęmones in quantum sunt expellendi de aliquo corpore, q̄ in quantum sunt cōgregandi ad illud: eo q̄, quando expellēdi sunt de corpore, iam habēt vnionē aliquā ad corpus: in quantum verō congregandi sunt nullo modo sunt vniti. Sed sciendum, quod in hoc Dęmones aut sunt expellendi de aliquo loco, ita, q̄ ibi nullo modo sint, aut sunt expellendi, ita, quod nullo modo operentur ibi. Quantum ad primū Dicendū, q̄ nulla res naturalis habet efficaciam ad expellendū simpliciter Dęmonē de aliquo loco, habet tñ efficaciam interdū ad expellendū. s. ne operentur ibi. Hoc enim patet in anima nostra: ipsa est. n. spūs simplex alligatus corpori, in quem non potest agere aliqua res naturalis, nec potest excludi de corpore, ita q̄ nullo modo sit: excludit tñ, ne ibi operet. Nam anima nostra manet i corpore vnita ei, vt for

Obiectio

Rñso.

Dubitatio.

Solutio.

Obiectio

nam ad dandum esse, & vnita, vt motor mobili ad mouendū, & faciendū quasdam operationes quasi spirituales per illud, sicut oēs sensationes. Aīa autē manet in corpore, quādiu manet armonia inter qualitates q̄ sunt instrumenta animæ operantis ad vegetandū illud corp⁹. Cū autē defecerit ista armonia, aīa iam non vegetat, & homo morit̄: & ista est causa, propter quā ex nocuentis exterius illatis, vita tollat̄. s. quia per illa nocuentia tollit armonia qualitatū: & tūc non habet aīa instrumentū vegetandi corpus, & causandi in illo operationes spūales: non tñ potest tolli, quin aīa ibi maneat, et, iam homine mortuo, & corpore, quantuncūq; resoluto: quia sicut potest aīa nostra, vel quæcūq; superba spirituales vniri cuiuscūq; corpori inanimato, & mouere illud localiter, ita poterit aīa applicare se corpori, in quo prius erat, & poterit illud mouere localiter, vel saltē aliquā partē eius. Ideo à fortiori poterit ibi manere Non poterit tñ dare vitam, vel audire, aut videre per illud. Ratio diuersitatis est, quia ad hoc, q̄ aīa vniat corpori, vt forma materiæ, velut motor mobili, in motu spiritali. s. quantū ad sensationes requirunt multa media, & instrumenta, q̄ sunt armoniæ qualitatū. Ad hoc tñ, q̄ anima solū sit intra corpus, vel moueat illud localiter, nō requirit armonia alicuius qualitatis, sed sola applicatio virtutis motiua ad quantitatem rei: nullū autē agens naturale potest prohibere istam applicationē virtutis motiua; ideo, q̄q; documenta illata possint tollere aīa, q̄ sit vnita corpori formaliter, & quātū ad operationes spirituales: nō tñ possunt tollere, qn aīa moueat corpus, vel aliquam partē corporis localiter, & in eternū maneat in illo corpore. Nec est putandū, q̄, homine mortuo, aīa nullo modo maneat in corpore, quasi manere nō possit, sed quia iā manere non finitur: nā mox vt homo morit̄, Deus facit, q̄ aīa ducatur ad loca gaudij, vel supplicij. Alioquin, sicut aīa, resoluta corpore, manet in Inferno, vel Purgatorio, ita manere poterat in corpore, & aliquando mouere illud: sed iā, non esset homo, quia nō manet ibi vnio formalis, imō, qd̄ magis est hoīe mortuo, aīa potest loqui per corpus, illud aliquo tpe: qd̄ pater, q̄a sicut aliqui Dæmones subintrāt cadauera, & loquuntur per illa, ita aīa facere poterit in corpore suo, cum loquendi peritiā habeat, sicut Dæmon. Nunc autē dicendū est de Dæmonibus, sicut dicebat de aīa. s. q̄ possint Dæmones expelli de corpore, quātū ad aliquas operationes, nē possint illas exercere per corpus, nō tñ possunt expelli quātū ad hoc, q̄ ibi nō sint. Qd̄ patet, quia Dæmones interdū loquuntur in corporibus mortuorum, sicut loquuntur in corporibus de aere fabricatis, & quia ad locutionē requirit specialis applicatio virtutis Dæmonis ad ipsum corpus, per quod loquit̄, quæ applicatio fit per qualitates naturales, poterūt agentia naturalia impedire istā actionem, quia potuerūt corrumpere qualitates, quæ sunt mediū huius actionis. Qd̄ patet: quia qn̄ malefici volūt, q̄ Dæmones eis loquant̄ per cadauera mortuorum, accipiunt aliqua cadauera recentia exanimata. s. post vnū, vel duos dies, & deinde effundunt sanguinē calidū per guttur illius cadaueris. Aliter autē Dæmones non possunt loqui per corpus illud. Ratio huius est, quia locutio, nō potest fieri sine organo determinato, in quo aer collidat̄, & vox articulet̄. Si autem cadauer esset à multis diebus, iā aliqua pars organorum locutionis esset putrefacta, vel resoluta: ideo non possent fieri locutio. Itē effundit sanguis intra guttur cadaueris, propter humiditatem, & calorem: post mortē, n. manet cadauer frigidum, & desiccatum, & ex hoc organa sunt con-

creta, & dura, & inepta ad modum locutionis. Calore autem sanguinis frigiditas illa tollitur, & humiditate eius siccitas temperatur, ita, vt iam organum si tenerum, & calidum. Ista autem est dispositio, quæ requiritur ad omnem operationem spirituales substantiæ spiritualis in corpore. Hoc modo factis apparet, quod poterit impediri operatio Dæmonis in corpore. s. ne ibi loquatur. Et hoc si nos per magnā frigiditatem, vel caliditatem corrumpamus tē perit organum, quæ requirebatur ad hoc, q̄ Dæmon loqueretur per illud corpus: & hoc est indirectē expelli: non tamen potest expelli de corpore ad hoc, q̄ non moueat illud localiter, vel nō sit intra illud, quia ad hoc, quod sit interius, non requirit aliqua dispositio media: ideo agentia naturalia non habent in quid agant ad excludendum Dæmonem de corpore, vel loco. Ad vnium autem se corpori, & mouendum illud localiter, non requiritur aliqua dispositio, nisi, q̄ corpus sit extensum, cui virtus possit extēse applicari. Sed hoc est ī oī corpore, nec potest tolli per agens naturale, ideo non potest prohiberi Dæmon per aliqua naturalia agentia, ne moueat corpus, quod voluerit localiter. Hæc autem dicta sunt de habitudine Dæmonis ad cadauer. Secus autem est de habitudine eius ad hominem viuētem. Facit enim tria Dæmon in homine viuente. s. q̄ cum cruciat. Secūdo illum localiter mouet. Tertio per illum loquitur quando vult. Nihil autē istorum potest tolli Dæmoni, quin illud faciat in hoīe viuente. De primo patet, quia vexatio arrepticiorū est per quandā coercionem, quam Dæmones faciūt in corporibus arrepticiorum: velut si quis stringeret guttura alterius, vel aliquam partem eius: aut illum distraheret extendendo plus debito: istud autē pertinet ad solū motum localem, ideo cū ad hoc Dæmones non egeant aliqua applicatione speciali ad corpus, sed solum applicatione virtutis motiua ad quantitatem corporis, nō poterit tolli per aliquod agens naturale, quin hæc faciant, siue sint Dæmones intra corpus hominis, siue extra. Secundum est, q̄ Dæmones interdum mouent arrepticios localiter, faciendo, quod ferantur in ignem, vel aquam, aut in præcipitium: sic patet Matthēi. 17. c. de quo dam, qui dixit Christo. Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, & malē patitur: nam sepe cadit in ignē, & crebro in aquā. Hoc autē non potest tolli Dæmonibus, quin illud faciant: quia hic est solus motus localis, & applicatio virtutis motiua, quæ non requirit aliquam qualitatem naturalem. Tertium est, q̄ Dæmones loquuntur interdum per arrepticios, & hoc poterat prohiberi eis in cadaueribus, vt sup. dictum est: non potest tamen prohiberi ī corpore viuenti. Causa est: quia, cum hoc prohibetur, fit per corruptionem proportionis organi, scilicet per maximum calorem, vel per maximum frigus, vel magnam siccitatem. Hæc autem si inducantur in aliquo arrepticio, morietur: quia non potest aīa manere vnita formaliter alicui corpori, si totaliter fuerit in aliqua extremitate contrarietatis, ideo quamdiu organum arrepticij hominis manet dispositum ad locutionē, poterit Dæmon semp loqui per arrepticium. Si autem voluerimus corrumpere organum ad hoc, q̄ sit ineptum totaliter ad locutionem, non poterit esse, nisi arrepticium moriatur. Patet ergo ex dictis, q̄ Dæmones non possunt cogi, vt congregentur in aliquo loco ad respondendum, vel ad aliquid faciendum: & si in loco fuerint, non possunt cogi ad loquendum, & si noluerint recedere, non possunt cogi, vt recedant: sed solum possunt cogi à Deo, vel à sanctis Angelis virtute Dei.

Tria facit Dæmo in hoīe viuēte.

Armonia cur molestias minuat.

Prima ratio quæst. superiores 40. dissoluitur. Quæst. XLV. Ad rationes autē in contrariū, respondendū est. Ad primā, cū dicebat, q̄ Dauid psallente in cithara recedebat spūs malus, ergo armonia potest ef fugare Dæmonem. Aliqui respondēt, q̄ non fiebat hoc virtute Armonie; sed virtute Dauid. s. q̄ erat vir sanctus, & De⁹ propter eū effugabat Dæmonē à Saule: sed hoc non stat penitus: nam serui Saulis dixerunt ei, q̄ iuberet inquiri aliquem virū bene psallentem in cithara, vt qn̄ à spū nequam vexaret, illo psallente melius haberet. Isti autē nō aspiciunt ad sanctitatem eius, qui debebat psallere coram Saule, q̄a nesciebant, an futurus esset vir bonus, vel non: sed respiciebant ad vires armonie; ideo videtur, q̄ ipsi putabant armoniam habere efficaciam ad expellēdum Dæmones. Respondendum est, q̄ serui Saulis putabant, q̄ eo, q̄ Saul erat dæmoniicus, non poterat habere remediū p̄ medicos, nec p̄ aliquid aliud, nisi per Deū: poterat tamen habere aliquam alleuiationem, ideo dixerunt ei serui sui, q̄ psalleret aliquis corā eo, & alleuiaret: non tñ dixerunt, q̄ sanaret, qd̄ patet ex littera. s. serui tui, qui coram te sunt, querant hominem sciētē psallere cithara, vt qn̄ arripuerit te spūs Dei malus, psallat manu sua, & leuius feras. i. aequaliter molliatur dolor. Non tamen dixerūt: psallat manu sua, & recedat à te spūs nequam. Quod autē armonia habeat vires alleuiandi dolores infirmos à dæmonibus, patet, q̄ dolor est perceptio nocuenti, sicut delectatio est perceptio conueniētis. Quamquam ergo potentie p̄ceptiue assistat nocuum tñ: si non percipit illud, non sequitur dolor, sicut et si assistat ei conueniens, si non percipiat illud non sequitur delectatio: cū tñ alicui potentie perceptiua adest aliquod nocuentū, necessario percipiet illud, nisi sit aliquid, quod impedit perceptiōnem, & sic causat̄ dolor, vel tristitia: impeditur autē potentia perceptiua à perceptiōne nocuenti, si assistat ei aliquod delectabile, quod præponderet ad nocuentū; & sic quādo sunt coram nobis duo. s. vnum delectabile, & aliud tristabile, si delectabile sit valde excellens super tristabile, faciet, q̄ non sentiat aliqua tristitia, vel, q̄ non sit tam grauis: sic. n. cū cruciatus, quem Dæmo infligeret Sauli esset durus: melodia autem erat naturaliter causatiua delectationis, ideo, præsentē illa, aequaliter distraheret potentia à perceptiōne nocuenti, & sic leuior fieret dolor: non autem non est quasi melodia habeat specialiter vires mitigandi dolores a Dæmonibus infirmos: quia tunc directē proficeret cōtra Dæmonē, sed in quocunq; dolore hoc efficit. s. vt nō tantum sentiat, sicut sentiretur, nisi adest armonia. Itē nō solū armonia habet istas vires, sed quæcūq; delectatio hoc efficit; q̄a qn̄ delectabile, & tristabile simul cōiugant̄ potētie p̄ceptiue, necesse est, q̄ qd̄libet illorū faciat aliud min⁹ sētriri: ideo idē secutū fuerat in Saule, si q̄cūq; alia gaudia in conspectu eius facta fuissent, qn̄ à dæmone vexabat. Serui tñ sui elegerūt hoc, tanq̄ satis opportunū. Cū autē d̄, q̄ recedebat spūs malus Dei à Saule psallente Dauid, dicendū, q̄ hoc non fiebat ex viribus armonie, sed quia Deus volebat: & hoc fortē propter merita Dauid, & quia Deus volebat illius sanctitatem manifestare.

Secundum argumentum quæst. 40. tollitur. Quæst. XLVI.

Ad secundū, cū dicebat Tobias. c. 6. q̄ Angelus Raphael dixit, q̄ fumus iecoris piscis extricatus oē genus dæmoniorū. i. expellit à viro siue à femina. Dicendum, q̄ ista p̄batio, non est sufficiens, quia Alph. Toit. super i. Regum.

liber Tobia non est de canone sacrarū scripturarū: ideo, licet recipiat ad legendū in ecclesia pro adificatione, quia sunt ibi multa incitatiua ad bonū, nō tñ est efficax auctoritas eius ad probationē alicuius dubij, vt ait Hieronymus ī prologo galeato. Aliter potest dici, q̄ fumus iecoris piscis nihil proficiebat ad excludendum Dæmonem à viro, vel à femina: sed illud fuit factum præcibus Tobie: quia ipse cū Sara vxore sua prima nocte vacauerūt orationib⁹, non dātes operā libidini: ideo exaudiuit Deus illos, & non permisit Dæmonem nocere eis. Quod autē nō fuerit hoc factum virtute fumi iecoris apparet, quia Tobias. ca. 8. d̄, q̄ Raphael religauit Dæmonē ī deserto superioris Aegypti: ergo non fumus. Sed tunc dicitur, quare ergo inducebat Angelus Tobiam ad istā superstitionē, q̄ cremaret iecur piscis ad excludēdū Dæmonē? nā superstitiones nimis fugiendæ sunt: pertinēt enim ad quoddam genus idolatriæ: Respondendum, q̄ hoc fecit, vt se occultaret: nam Raphael cū esset Angelus, in forma viri videbatur: nec volebat se manifestare vsq; quo omnia facta essent: & q̄a Tobias nouerat, q̄ Dæmon ius focabat oēs Sarę viros, nollet ducere eā vxorē, nisi daret sibi securitas, q̄ non suffocaretur à Demone. Potuisset autem eam dare Raphael, si dixisset, q̄ ipse religaret Dæmonem, sicut fecit. Sic tamen proderet se: posuit ergo aliud, per quod occultaretur, dicens, q̄ fumus iecoris illius piscis effugabat Dæmonem; & sic non cognouit eum Tobias. Sed tunc dicit aliquis, q̄ mentitus est Angelus, cum fumus ille nullam haberet virtutem. Respondendum est, q̄ Angelus non intellexit absolute, q̄ iecur piscis combustum Dæmones extricaret: sed locutus est spiritualiter in Tobia, dicens: cordis eius particulam si super carbones ponis, fumus eius extricat omne genus Dæmoniorum, siue à viro siue à muliere. Et sic verum est, q̄ quando Tobias poneret iecur siue cor super Carbones, Dæmon effugaretur: non tamen virtute Carbonum, vel fumi cordis, sed orationum Tobia, & Angeli Dæmonium religantis. Sic ergo Raphael mendacium hic non expressit: veritatem tamen subtrixit, sicut fecit supra Samuel, vt patet in littera: & hoc, non est illicitum, cum Deus illud iusserit Samuli. Ad tertiam rationem, cum dicitur in musica Guidonis, quod quidam Dæmones melodia sustinere non valent. Dicendum, quod de illo dicto non multum est curandum, quia nullus est auctoritatis; & fortē accepit ex loco isto, scilicet, quod, Dauid psallente, recedebat spiritus malus à Saule, sed non intellexit: putauit enim, per virtutem melodiae illū expelli: vnde in hoc ipse laudat melodiam. s. q̄ tantę virtutis sit, q̄ Dæmones expellere queat. Aliqñ tñ recedunt Dæmones, p̄sentē melodia: non quidem virtute melodiae, sed p̄ sanctitatem eius, qui facit melodiā: sed sic erat de Dauid, q̄a virtute eius expellebatur Dæmon: vel fit p̄ maliciā facientis melodiā, scilicet, quod Dæmon vult ei in hoc complacere, vt sibi diuinum honorem exhibeat: & tunc non recedit Dæmon coactus, sed sponte, vt sic semper homines fallat. Ad quartam rationem, cum dicebatur, quod Ioseph asserit Eleazarum exclusisse Dæmones virtute radice cuiusdam coram Vespasiano. Dicendum, quod non est negandum, quin tunc Eleazarus Dæmonem exclusisset: non tamen virtute illius herbae exclusus est, sed quia ipse voluit. Nam impossibile est, quod herba, vel odor cuiuscunq; rei in Dæmonem agere possit, cum Dæmon sit purus spiritus, & omnis actio in rebus naturalibus fit per contactum, iuxta Arist. 2. de Genere, & corrup. Dæmon Pars Secunda. D 4 autem

Quo Dæmones loquunt per cadauera mortuorum.

Ad tertiam rationem q. 40.

Ad iij.

Prima

autē, quia non est quantus, nō potest contingi: ideo nec pati: exiuit tamen Dēmon, quia fortē ille Eleazarus erat Magus, & habebat aliqua pacta cum Dēmonibus, vt illud faceret. Cū autē dī, quod obiecit Dēmoni iuramētum Salomonis, ne rediret ad corpus. dicendū, q̄ si illa erant aliqua verba sacra sine admixtione alicuius cēremone illicite: De^o excluderet Dēmonē, prolatis illis verbis, non quidē virtute verborum, sed quia Deus volebat illud facere, eo q̄ inuocabatur ibi nomen eius. Vnde Christ^o approbavit artem exorcistarū veteris Testamēti, qua Dēmonia eijciebantur, vt patet Matthæi 12. ca. f. si ego in Beelzebub eijcio dēmonia, filij vestri in quo eijciunt? q. d. sequeretur, quōd ipsi eijcerent etiam in Beelzebub: sed non eijciunt, ideo nec ego. Apparet igitur de Dēmonibus qualiter se habēt ad eos, quos vexant, & an possint per Melodiā, vel per aliquod alterum expelli de corporibus, vel cōgregari.

CAPITVLVM. XVII.

CONGREGANTES autem Philisthijni agmina sua in prælium conuenerunt in Socho Iudæ, & castrametati sunt inter Socho & Azeca in

finibus Dommim. Porro Saul, & filij Israel congregati venerunt in valle Terebinthi, & direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthijm.

In superioribus descripta est ipsius David electio; hic consequenter describitur contra eū Saulis emulatio. Et primò ponitur huius emulationis causa: Secundò inuidia subsecuta sequenti c. Sciendū autem, q̄ causa emulationis, quam accepit Saul de David, fuit laus exhibita David à mulieribus de victoria, quam habuit contra Goliath sequenti. cap. Et hoc fuit in Bello, ideo hic Bellū describitur, & diuiditur in quatuor partes. Primò ponit Belli apparatus, secundò ipsius David aduentus, tertio David conflictus, quarto ipsius triumphus. Secunda ibi. *David autem erat.* Tertia ibi. *Audita sunt autem.* Quarta ibi. *Præualuitque David.*

De ordine sequentium ad præcedentia, an sit aliqua mutatio. Quæstio 1.

CIRCA primum quæritur, an ea, quæ dicuntur in hoc. c. habeant ordinem consequentem ad præcedentia, vel sit aliqua mutatio. Aliquis respondet, quod sit mutatus ordo, quia prius fuerunt ea, quæ habentur præcedenti. c. q̄ ista. Quod patet, quia præcedenti. c. dicitur, q̄ David venit coram Saule, & placuit illi, misitq; Saul ad patrem eius, vt David semper staret in cōspectu suo. Sed hic dicitur, q̄ David pascebat Gregem, & missus est ad visitandū fratres suos ad aciem: ergo prius fuit hoc, quam illud. Item quando David pugnavit hic contra Goliath, Saul quæsiuit de qua stirpe esset iste adolescens, & ait ad eū: De qua progenie es, o adolescēs, vt patet. inf. in littera. Si tamen prius stetit coram Saule, sicut dicitur præcedenti. c. cognouisset eū nūc, quia fuisset nimis familiaris ei, cum pfalleret coram eo, & esset armiger suus: ergo nondum illud acciderat, quod habetur præcedenti. c. Respondendum est, q̄ ea, quæ habentur supra, fuerunt prius, quam hæc: q̄

Prima rō.

Secunda ratio.

si ista accidissent ante illa, non esset David in cognitus Saul: quia iam in isto Bello cognouisset eū: erat tamē adhuc incognitus, vt patet præcedenti. ca. q̄ qdā de pueris Saulis dixit: Ecce vidi filiū Isai Bethleemitem, scientē pfallere, &c. Ista autem loquebatur ille Sauli, tanquam non cognoscenti David. Quod etiam satis patet ex missione Saulis, quia fecit eum vocari, vt, si fortē placeret in oculis eius: postea autē, quia placuit, misit ad Isai, dicens: Stet David in conspectu meo: inuenit. n. gratiam in oculis meis: nondum ergo cognouerat eū hic. Item patet efficacius, quia, si ista accidissent prius quā illa, quæ habent præcedenti. c. nūquam illa fieri potuissent. Quod patet, quia postq̄ David occidit Goliath semper mansit cū Saule, vt patet inf. sequenti. c. f. Tulitq; eum Saul in die illa, & non concessit ei, vt reuerteretur in Domū Patris sui: tamen præcedenti. c. dicitur, q̄ Saul misit ad vocandum David in Bethlehem: & venit de pascuis: ergo prius accidit illud, quam istud. Itē patet hoc expressius inf. in littera. f. Abijt ergo David, & reuersus est à Saule, vt pasceret Gregem Patris sui in Bethleem: ergo prius reuersus est à Saule, quā acciderent ista, quæ habentur hic: & sic non est aliqua mutatio ordinis. Ad rationes in contrarium, dicēdū. Ad primam, cū dicitur, q̄ David venit ad Saule, vt semper staret cum eo, &c. Dicendum, q̄ quando Saul fecit coram se manere David, dicens: Stet David in conspectu meo, volebat, q̄ semper maneret cum eo. Postea tamen accidit bellum istud: & forte alia negocia priora, in quibus iudicauit Saul non esse sibi necessariū David, ideo permisit eum redire ad Patrem: & tunc pascebat Gregem, sicut prius, & missus est à patre in Bellum, & acciderunt hæc, vt patet inf. in littera. f. Abijt ergo David, & reuersus est à Saule, vt pasceret Gregem patris sui in Bethleem. Ad secundam rationem, cum dicebatur, q̄ si ea, q̄ habent præcedenti. c. fuissent ante hæc, non ignorasset David ipse Saul: & tamen non cognouit eū. Respondendum, q̄ prius acciderūt ea, q̄ habentur præcedenti. c. tamen Saul, quam quā ibi cognouisset David iam tunc, non cognoscebat, eo q̄ mutata erat statura, vel habitudo faciei David f. q̄ ante non erat barbatus, nunc vero sic. Et in tali tempore breuiter mutantur homines nimis à priori effigie. Sic respondet Augu. de quo etiam magis dicitur in fine. c. non est ergo hic aliqua mutatio ordinis.

Ad rōnes prime opinio.

Ad secundam.

Existimandum est non fuisse magnum tempus inter ea, quæ sequuntur, & præcedentia. Quæst. 11.

QVAERETVR ulterius, an ea, quæ habentur hic, fuerint immediate facta post ea, quæ habentur præcedenti. c. vel magno tempore post. Respondendum est, q̄ non potest hoc patere. f. quantum tempus fuerit: Satis tamen dicendū est, q̄ non fuerit magnum tempus, quia tamē primo venit David ad Saulem ad pfallendum coram eo erat. 20. annorū, aut parum plus, vt declaratū est præcedenti. c. nunc autem etiam erat satis iuuenis: quia dixit inf. Saul ad David: non vales resistere Philisteo isti, q̄ puer es. Post hoc autē, transierūt multa tempora, in quibus Saul persecutus est David vsque ad mortem suam: Tamen anno, quo mortuus est Saul, & factus est David rex, erat annorum. 30. vt patet inf. 2. li. c. 5. Ergo non multum tempus transiuit inter illa, quæ habentur sup. & ea, q̄ habentur hic: sed etiam tēpus vnus, vel duorū annorū ad plus: vt patet ēr ex sententia Iosephi. 6. Antiqui dicentis: Post non multa siquidē tēpa Palæstini, denuo congregati, magnū sup oēs Israelitas exercitū colligētes, castrametati sunt inter Socho,

Socho, & Azeca. Congregauerunt ergo Philisthijni agmina sua in prælium, scilicet congregauerūt Philisthijni multitudinem suam ad pugnandum contra Israel. Et dicitur de agminibus, q̄ terra Philisthijm nō erat tota, quasi vna, sed erat diuisa p̄ q̄nq; reges, q̄ vocantur Reguli: Iosue 13. c. & vocantur satrape, supra. c. 6. ideo Philisthijni non erant oēs in vno agmine, sed erant quasi quinque multitudines sub quinque Regibus constitutæ: cum tñ pugnandū erat contra Israelitas, congregabantur oēs Philisthijni cum Regibus suis. Sic patet infra. c. 29. f. Congregati sunt ergo Philisthijni vniuersa agmina in Aphec, & Satrape quidē Philisthijni incedebant in Centurijs, & millibus. Ita autē congregata fuerūt vniuersa agmina Philisthinorū.

Quare Philisthijni conuenerunt ad Bellum contra Israelitas, cum essent subditi, & tributarij eorum. Quæst. 111.

QVAERET aliquis, Quare Philisthijni conuenerunt in bellū contra Israelitas, cū essent Israelitæ subditi illis, & tributarij: Nam nūquam fuit ablatum iugum tributū, quod imposuerant Philisthijni Israelitis vsque ad tempora David, vt patet infra. 2. lib. cap. 8. f. percussit David Philisthios, & humiliavit eos, & tulit David frenum tributū de manu Philisthijni: si tamen non fuissent subditi illis in tributo, haberent causam ad pugnandum contra illos, vt subijcerent eos sibi, nūc autem, cū subiecti essent, non videtur quare pugnarent. Respondendū est, q̄ à principio ex multis temporibus Philisthijni dominabantur Israelitis, & grauabant eos magno iugo, cogentes, ne haberent arma: vnde quādo pugnare voluit Saul contra Philisthijm, non est inuentus ensis, aut Lancea in manu totius populi, qui erat cū Saule, excepto Saule, & Ionatha. abstulerunt etiā Fabros de terra Israel: vnde non reperiebatur faber ferrarius in tota terra Israel. De hoc supra. c. 13. Hæc & multa alia grauius tolerabant Israelitæ à Philisthinis: vnde, vt Philisthijni cogent Israelitas seruare leges suas, ponebant aliquam partē exercitus de seipsis in terram Israel, vt illa comprimeret Israelitas. Et ista vocatur statio Philisthinorum. Erat autem ista acies in Gabaa Saulis, vt patet supra. c. 10. & 13. & ex eo loco diuidebantur per terram Israel, vt viderent quid facerent Israelitæ: & nihil moueretur contra voluntatem Philisthinorum. In principio autē regni Saulis, Ionathas filius eius aggressus est, cū statione Philisthinorum, & percussit illos, vt patet supra. c. 13. scilicet Percussit Ionathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa, & erexit se Israel aduersus Philisthijm. Tunc autē congregati sunt omnes Philisthijni cōtra Israel, vt patet. e. c. & percusserunt eos Israelitæ, vt patet supra. c. 14. post hoc autem Israelitæ ceperunt liberiores esse, quā prius, exclusis Philisthinis de terra: habueruntq; fabros, quos ante nō habuerant, & seruauerūt leges suas, exclusa seruiture Philisthinorum; non tamen fuerūt penitus liberi, quia adhuc manebat aliquod iugum tributū, saltem in aliquibus terris Israelitarum: & istud mansit vsque ad tempora David, qui abstulit iugū Philisthinorū, quantum ad tributa, vt patet infra. 2. lib. c. 8. Philisthijni ergo, quāquam haberent aliquod iugum tributū sup Israelitas quārum ad aliquid, tamen ista tributa nō bene soluebantur, quia, quando Israelitæ superabāt, nihil reddebant, ideo nitebantur Philisthijni reducere Israelitas in pristinam seruitutem, f. vt esset serui eorum ad libitum stium. Hoc autē significauit Goliath: in verbis suis, cū dixit: Nunquid ego non sum Philisthios: & vos serui Saul: eligite ex vobis virum, descendatq; ad singulare certamen: si quiuerit pu-

gnare mecum, & percusserit me, erimus vobis serui, si autem ego præualuero, & percussero, cum vos serui eritis, & seruietis nobis. Apparet ergo ex verbis his, q̄ Philisthijni desiderabant subijcere Israelitas penitus in seruitutem, sicut à principio fuerant, & q̄ tunc paucam habebant seruitutem. Cū autem obijciebatur, q̄ non haberent Philisthijni causam pugnandi contra Israelitas, dicendum, q̄ ipsi non solum volebāt habere seruitutem aliquorum tributorum, sed omnimodam subiectionē, sicut habuerunt à principio: ideo pro hac pugnebāt. Etiam, quia tributa nō erant eis securā in Israelitis, nisi magis eos sibi subijcerent, cum illi possent negare tributa, quando prosperarentur. Et forte multoties tempore Saulis nihil soluebant. Et conuenerunt in Socho Iudæ. i. venerunt in quandam vrbe, quæ vocat Socho, & est in sorte Iudæ: Nam Philisthijni ferē oēs habitabant in sorte Iudæ, vt declaratū est Iosue. ca. 15. & ob hoc, quando pugnabant contra Israelitas castrametabantur in sorte Iudæ, vel in terra propinqua, f. Beniamin, vel Efraim. Sciendum autem, q̄ qdā dicitur hic, q̄ conuenerunt in Socho; tamen nō posuerunt Castra ibi, quia immediatē dicitur, q̄ castra metati sunt inter Socho, & Azeca. Sed conuenerūt in Socho, f. ad habendum ibi consilium, in quo loco castrametari deberent, vel quid agerent: & tunc castrametati sunt apud vrbe Socho.

Socho nomen vrbis, & vocatur Socho Iudæ, quia erat in tribu Iudæ. Quæst. 1111.

QVAERETVR quare vocatur hic Socho Iudæ. Respondendum est, q̄ aliquando in scriptura sacra idem nomen vrbis cōuenit duabus vrbibus, sicut vna ciuitas vocatur Bethlehem: & est in tribu Iuda, vt patet Matth. c. 2. & alia Ciuitas vocatur Bethlehem, quæ est in tribu filiorum, Zabulon. Iosue. cap. 19. Simile autem est in multis alijs vrbibus, ideo scriptura interdum ad notificandū de qua vrbe loquatur, ponit ei quandam adiectionem denotantē tribū. Sic patet de vrbe Bethlehem, de qua cum loqueretur Micheas, non vocauit eā Bethlehem absolutē, sed Bethlehem Iudæ, vt patet Miche. c. 5. f. Tu Bethlehem Ephrata paruula es in milibus Iuda. Sic etiam accipitur Matth. c. 2. Et tu Bethlehem terra Iuda. Hoc autem, vt intelligeretur, q̄ Messias nasciturus erat in Bethlehem tribus Zabulon. Sic autē in ista vrbe Socho. Erat enim duplex vrbs Socho: vna erat, ad Orientem Iordanis in sorte Iudæ, vt patet Iosue. c. 15. nūc autem ista vrbs Socho, in qua castrametati sunt, vel conuenerūt Philisthijni, nō erat in tribu Gad, sed in tribu Iuda, ideo dictū est in Socho Iudæ. Erat autem illa Socho, quæ erat in tribu Gad, vt aliqui volunt, illa, quā denominauit Iacob veniens de Mesopotamia, quando fixit ibi tentoria, vt patet Gen. 33. c. Sed falsum est hoc, quia illa Socho est in tribu Iuda, & post Iordanem: iam enim transferat Iordanem Iacob, vt patet. e. c. Sed magis dicendum, quod illa sit Socho de, qua hic.

Philisthijni, an sint castrametati nunc in terra Israelitarum. Quæstio V.

QVAERET aliquis, an fuerint castrametati hac vice Philisthijni in terra Israel, vel in terra sua. Aliquis dicit, q̄ manifestum est Philisthinos castrametatos fuisse in terra Israel, quia dicitur, q̄ conuenerunt in Socho Iudæ. Si ergo Socho erat de terra Iudæ, iam erant Philisthijni in terra Israel. Itē patet, quia dicitur, castrametati sunt inter Socho, & Azeca;

Azeca; vterq; tamen locus erat in sorte Iudæ Iosue. c. 15. ergo, siue referatur ad castrametationem, siue ad congregationem, vtrunque factum est, in terra Iudæ. Respondendum est, qd non probatur ex istis fuisse congregationem, & castrametationem Philistinorum in terra Israel: nam qd essent in sorte Iudæ, nondum erant in terra Israel. Quod patet, quia tota ipsa terra Philistinorum erat in sorte Iudæ: & in aliquibus coniunctis, vt declaratum est Iosue. 13. & 15. c. terra tamen Philistinorū nondū erat capta ab Israelitis, nec capta fuit vnquam. Deus tamē iussit, qd Iosue diuideret omnem terrā Chanaan, etiā si nondum capta esset. Huius autē pars erat terra Philistinorū, quæ nondum fuerat capta, & Iosue c. 13. nominatur tanquam non capta. Iubetur tamē diuidi. Quamquam igitur Socho esset in sorte Iudæ, tamē poterat adhuc possideri à Philistinis, sicut possidebantur multa alia loca eiusdem sortis. Credendum tamen est, qd Socho pertineret ad terram Israel, scilicet, qd habitarent in ea Israelitæ: nam Philistini, cum mouerent pugnam contra Israel, oportet, qd figerent castra in terra Israel, quia aliās, dū ipsi manerēt, in terra sua, non pugnarent contra aliquem, nec faciebant cuius iniuriam: & sic Israelitæ non irent cōtra eos in bellum; occurrerunt tamen. Oportet ergo, qd esset castrametatio in terra Israel. Et inde castra metati sunt inter Socho, & Azeca. i. recesserunt inde. f. de Socho. Et paululum progredientes, fixerunt castra inter Socho, & Azeca. Erant. n. istę duę vrbes in sorte Iudæ, vt patet Iosue. c. 15. & sicut hic ponuntur simul, ita ponuntur. e. c. ad signandum, qd parū ab inuicem distabant. Est autem Azeca Ciuitas, apud, qd persecutus est Iosue, quinque Reges, qui expugnabant Gabaon, & misit Dominus lapides magnos, de celo super illos Reges, & occidit multos ab vrbe Bethoron, vsque ad Azeca, vt patet Iosue. c. 10. & cū apud ipsum locū esset Iosue, orauit Dominum, vt staret soli, & stetit, vt patet præalle. c. Est autem ciuitas Azeca iuxta latus Aquilonare sortis Iudæ: nā est apud terminos Dommin, vt patet hic: & tamen iste locus ponitur in terminis sortis Iudæ, vt patet Iosue. c. 15. & hoc, vt quidam volunt. In finibus Dommin. Istud est nomen alicuius terre, in sorte Iudæ. In Hebræo vocatur Dammin, & interpretatur sanguinum pluraliter. Porro Saul, & viri Israel congregati venerunt in vallem Terebinthi. i. Israelitæ videntes, qd Philistini instruxerant aciem contra Israel, ipsi quoque congregati sunt, quia vocauit eos Saul, & venerunt in vallem Terebinthi. Ista vallis erat apud vrbes Socho: nam ibi posuerant Israelitæ castra iuxta Philistinorum, sed Philistini posuerunt castra inter Socho, & Azeca, vt patet supra ergo castra Israelitarum erant non longe ab vrbe Socho; quia non multū distabant inter se castra hostium. Vocatur. n. illa vallis Terebinthi, quia erat ibi quædam Terebinthus: est enim Terebinthus nomen arboris Arabicæ, de qua gummi manat, vt ait Isidorus Etymo. 16. sed litera hebraica accipit eam pro quercu. nam supra c. 10. cum dicitur: cumque abieris vltra, & veneris, ad quercum Thabor: ponitur talis dictio, sicut hoc ponitur pro Terebintho, s. elon. Et ista aliquando vocatur ilex, sicut dicitur de Abraham, qd habitabat sub ilice Membræ. Et ponitur ibi elon, pro ilice, sicut ponitur hic pro Terebintho: & supra c. 10. pro quercu. Et duxerunt aciem ad pugnandum cōtra Philistinum. s. ordinauerunt aciem suam, vt pugnarent contra Philistinum nos non tamen pugnabant, quia 40. diebus manserunt acies vtrunque, & nequaquam pugnatum est, eo, qd Goliath Philistinus, per 40. dies exprobrabat Israelitis, dicens, qd darent aliquem, qui pugnaret,

Azeca ciuitas.

Terebinthus nomen arboris.

cum eo singulariter, & nō pugnaret tota multitudo. Fecit autem hoc 40. diebus, ideo in illis non pugnauerunt Israelitæ, qd pugnare uellent: sed primū initum est singulare certamē Dauid, cū Goliath, & deinde secutum est bellū, vel magis persecutio Israelitarū cōtra Philistinorum. Et Philistini stabant super montem. Ex hac parte ponitur hoc situs castrorū Philistinorum, & Israelitarum: & dicitur, qd Philistini posuerunt castra super quēdam montē. Et Israel stabat super montem ex altera parte, id est etiam Israelitæ posuerunt castra super alterum montem. Hoc enim factum est à quolibet exercitu ad maiorem sui tutelam, quia cum essent castra super montem, illi, qui ibi erant, poterant conspiciere hostes à longe, & an aliquid cōtra eos molirentur. Si autem in valle essent, possent subito ab hostibus incauti circumdari, & repentine peruenirentur. Item cum esset vnus exercitus in monte, & alius in alio monte quicumque vellet aggredi pugnam contra alterum, esset inferioris conditionis, scilicet, quia alius stans super montem faciliter veniens ex vallibus deicere posset. Dicit tamen Iosephus 6. Antiquitatum, quod Philistini nō tenuerunt priora castra, sed Saul coegit eos mutare illa, & ex aduerso montis, quem Saul apprehenderat aduenire, diuisitque eorum exercitum medius mons, qui erat positus inter eos. Vallisque erat inter eos, id est cum essent isti duo exercitus super duo cacumina montium opposita, necesse est, qd vallis esset inter illos, & illa diuidebat. Iosephus tamen dicit, qd erat medius mons inter illos: sed hoc factis potest stare. f. qd ex vna parte esset mons inter illos, & ex alia vallis esset. Et egressus vir spurius de castris Philistinorum, id est egressus est quidam vir de castris Philistinorum, & erat spurius, scilicet patiens defectum in Naralibus: Exibat autem ad perendum singulare certamen. Hebræi dicunt, quod hoc dicitur egressus est vir de inter medias acies, scilicet, quod egressus est inter aciem Philistinorum, & Israelitarum, non enim au debet introire in aciem Israelitarum, ne ex hoc possent iuste contra eum pugnare. Diuersitas ista est propter æquiuocationem, quia in Hebræo ponitur hic quædam dictio, scilicet, Benaim, vbi nos dicimus spurius, & potest significare inter, vel filium. In primo significato accipiunt Hebræi, scilicet, qd egressus est vir de inter medias acies. In secundo significato accipit litera nostra, dicens enim esse spurium, id est filium illegitimum. Aliqui etiam Hebræi sequuntur istum sensum: & dicunt, qd Goliath erat filius centum virorum, & vnus canis: sed hoc ridiculum est. Motuum tamen eorum est, quia Goliath erat vir statura procerus super omnes alios viros, ideo crediderunt, quod ipse non potuisset gigni ab vno homine, sed ad tantam magnitudinem procreandam oportebat multorum virorum materiam feminalem esse decisam. De cane autem motuum est, quia ipse Philistinus dixit: nunquid ego canis sum, quia tu venis ad me cum baculo? Sed ista motiua absurda sunt. Primum enim, quia impossibile est, aliquem hominem esse filium, nisi vnus tantum hominis. Quod autem arguunt de magnitudine, non sequitur, quia magnitudo corporis, quæ postea sequitur in fetu, non est propter magnitudinem materiæ decisæ, ex qua formatur fetus, sed propter maioritatem virtutis augmentatiuæ, quia in quodam femine efficacius est, virtus augmentatiua, quam in alio. Item inconueniens erat hoc, quia dato, quod ab eodem viro sæpius decidatur materia seminalis in eodem vtero, nō conuenit quilibet pars decisionis ad formationem fetus, sed ex vnica illa materiam fit. Cum autem mulier semel conceperit pel-

Goliath quare dicitur filius centum virorum, & vnus canis.

Impossibile est alium quem hominem esse filium, nisi vnus tantum hominis.

Qui dicitur vulgo concepti.

lis secundina illico clauditur, ita, vt impossibile sit etiam si mulier cognoscatur, semen descendi in matricem, vbi est locus conceptionis. Non ergo est possibile, nec opinabile eundem virum esse filium multorum hominum, sed vnus tantum. Quod autem dicunt fuisse filium centum virorum, potest intelligi, si diceretur hoc in dubium, scilicet, quod omnes centum cognouerāt matrem illius, & nesciebatur de quo illorum concepisset. Et sic vocantur aliqui vulgo concepti, id est geniti à toto populo, non quidem, quod totus populus eos genuerit, sed quod dubium sit, quis de toto populo genuerit illos. Sed hoc non attinet ad intentionē istorū. Quod autē dicitur de cane, magis inopinabile est, quia si aliquis sit filius hominis, & canis est sicut si gigneretur à duobus viris, & tunc credit inconueniens supra positum, & adhuc maius propter differentiam hominis, & canis. Item motuum illorum ridiculum est: quia cum dixit Goliath, nunquid ego canis sum: non dicebat se esse canem, sed improperebat Dauid, quod armaretur contra eum, tanquam contra canem. Nomen Goliath de Geth, id est siue vir erat de vrbe Geth. Ista est vna de quinq; Metropolitibus Philistinorum: Erat enim Ciuitas Regalis, vt patet Iosue. ca. 13. & supra. c. 6. Nicolaus dicit de isto Goliath, quod erat vir intermedium, accipiendo expositionem Hebraicam, & dicit, quod intermedium est homo fortis, & audax: & hoc apparet ex actibus suis, quia voluit habere singulare certamen cum aliquo Israelita. Alitudo nis sex cubitorum, & palmo. Hic ponitur mensura istius viri ad significandam victoriam triumphi Dauid, qui potuit pugnare contra virum, tam fortem, & tantæ magnitudinis: nam sicut erat corpore magnus, ita viribus excellens erat: quod apparet ex pondere armorum, quæ ferebat, vt patet infra.

An mensura cubitorum Goliath accipiat de cubitis Geometricis, vel humanis. Quæstio. VI.

Goliath erat altitudinis cubiti sex, & palmo, quales esset isti cubiti.

Quæritur aliquis quomodo sint intelligendi isti cubiti, quos habebat Goliath, s. an de Geometricis, vel de humanis, non potest intelligi primo modo: quia cubitus Geometricus est, valde excedens super cubitum humanum, & nō esset iste vir tantæ magnitudinis, etiam si esset Gigas. Sed intelligendum est, de cubitis humanis: nā non est credendum, quod scriptura hic loqueretur de cubitis Geometricis, quia hoc volebat notificare magnitudinem huius viri vulgaribus. ipsi tamen non intelligunt quid sit cubitus Geometricus etiam: quia dato, quod intelligerent, quia ipsi non consueverunt mensurare cubitis Geometricis, sed cubitis nostris, intelligerent dictum esse de nostris. Sed tunc stat dubium an isti sex cubiti, & palmus computarentur de cubitis ipsius Goliath, vel de cubitis aliorum virorum. Respondendum est, quod non poterat intelligi de cubitis suis, quia nemo virorum habuit vnquam de cubitis suis quatuor. sed omnes manēt inter tres, & quatuor: nisi essent pessimè commensurati. In corporibus autem non commensuratis non sunt vires, sed iste erat robustus: ideo commensuratus esset: & sic non haberet de cubitis suis quatuor. habebat tamen sex, & palmum. Intelligitur ergo de cubitis aliorum virorum. Item, si intelligeretur de cubitis suis, non daretur hic aliqua certificatio magnitudinis eius, quia mensuraretur ignotū per ignotum, quia sicut quantitas corporis Goliath erat nobis incognita, ita & quantitas cubiti, & palmi eius. Nescietur ergo, an ista esset magna quantitas, vel parua. Accipiendum est igitur, qd mensura sit hic aliquid

notum, & erit cubitus communis: nam cubitus virorum communium cognitus est. Et dicto, quod esset Goliath, sex cubitorū, & palmi, intelligi poterat quanta esset sua magnitudo. Sed aliquis dicit, quomodo Israelitæ sciebant, qd tanta esset quantitas Goliath? Respondendum, quod hoc scire poterant per mensurationem eius, scilicet, quia postquam eum occidit Dauid poterat illud mensurare, & sic credendum est. Et cassis ærea super caput eius. Hic ponitur armatura Goliath, & denominatur pondus illius ad significandum vires huius viri, quia qui tantum armorū pondus per se ferebat, necesse erat, vt fortissimus esset. Est enim cassis capitis armatura, quando accipitur in feminino. Cū autem in masculino, significat rete. Sic dicitur. Cassis meo venor, nunc armorū cassi de clara. Vocatur ista cassis ærea, id est ærata. non quidē erat de ære tora, sed de Ferro, quia de ære nō poterat fabricari. Et lorica hamata induebatur. Istud est genus armaturæ ad protegendum totum corpus. Vocatur autem lorica hamata, id est hamis contexta. Est enim hamus catena, vel vnicius: & quia in lorica erant plures vnici se concatenantes: & ex illa concatenatione resultabat tota lorica, vocabatur concatenata, vel hamata. Nicolaus vult, quod isti hami essent squamæ super loricanam extente, ita, vt non possent aliquod genus armaturæ penetrare foramina loricæ. Litera tamen non vult ponere hic aliquam armaturam super loricanam. Porro pondus lorice eius quinque millia siclorum græcis erat. Hic ponitur pondus armorum, & non ponitur pondus omnium, sed solum lorice: & ferri lanceæ eius. Istud autem fit ad notandum robur viri.

Quomodo Israelitæ sciuerunt distincte pondus lorice Goliath. Quæstio VII.

Quæritur aliquis quomodo Israelitæ sciuerunt determinatè pondus armorum eius: poterant enim scire aliquo modo confusè, quia, cum ille esset magnus vir, iuxta corporis sui quantitatem, magna arma erant necessaria, & magni ponderis: sed non poterat ex hoc determinatum pondus armorum coniecturari. Aliquis dicit, qd hoc sciebāt, quod audierunt à Philistinis: sed hoc leue testimonium est, nec scriptura illud poneret. Sed dicendum, qd Israelitæ sciuerunt determinatum pondus armorum Goliath ponderando illa: nam sicut mensurā eius cognouerunt mensurando illam, ita & pondus armorum eius poterant cognoscere, quia cum corruisset in terram, Dauid accepit arma eius, & seruauit penes se, vt patet inf. f. assumēs Dauid caput Philisthei atulit illud in Ierusalem: arma vero eius posuit in tabernaculum suum. Sic etiam de lācea ei, & de omnibus cognouerunt. Scriptura tamen solum ponit pondus lorice, & ferri lanceæ, quia ista erāt notabilis magnitudinis super omnia arma. Et Ocreas hæbat in cruribus. Totum. n. corpus eius armis protegebatur, ideo in cruribus hæbat ocreas hæbas, id est ferreas. Iosephus autem dicit ibi alia græca, sed idem est. In hebræo est hic litera aliquantulum obscura: nam dicitur. Et nassaria, vel frontaria versus pedes eius. Dicunt. n. qd à Galea, quæ erat super vertice, descendebat quædam lamina cooperiens nasum, & rēdens versus deorsum. Sed ista expositio nō satis stat, quia tunc nassaria, vel frontaria non essent genus armaturæ per se, sed esset quædam particula cassidis. Hic tamen ponitur, tanquam distinctum genus armorum: nam postquam dictum fuerit de casside, & lorica subiungitur hic de istis. Ideo dicendum, qd sint genus armaturæ crurum. Et hoc signat litera hebraica.

Armatura Goliath.

Nicolaus.

Pondus lorice eius.

hebraica, quæ dixit versus pedes. i. in pedibus. Idem etiã tenet Iosephus: nam ubi dicit hic litera nostra: & ocreas æreas habebat, dicit Iosephus: & tibi alia ærea, quod idem est. Et clypeus eius tegebat humeros eius, idest etiam habebat clypeum pendentem ad partē posteriorem super humeros. Hebræi dicunt, quod nõ dicitur hic clypeus, sed spiculum, vel lancea, quia ponitur hic in Hebræo. Quidon. Quod dicunt significare vexillum: nõ sic habetur Iosue. c. 8. quod deberet Iosue extendere quidon. i. vexillum contra urbē Hai. Et etiam ibi litera nostra dicit clypeu. Aliqui autē de Hebræis dicunt, quod erat istud spiculum, quod protegebat humeros, quædam lamina descendens à castide, & procedens in acutū inter scapulas, vt sic protegeret collum, & iuncturam armorum capitibus: sed secundum literam nostram, cũ dicitur; clypeus æreus tegebat humeros eius: dicendū est, quod clypeus non pendebat inter humeros, quasi ibi esse deberet. Sed nunc quando procedebat Goliath ad exprobrandum Israelitas, ponebat clypeum ad partē posteriorem. Si tamen pugnandum foret, clypeum manu teneret. *Hastile autem haste eius erat quasi licitorium texentium.* Ponitur hic magnitudo, & pondus haste tam in hastili, quàm in ferro. De hastili dicitur, quod erat ita grossum, sicut licitorium texentiū. Est. n. licitorium quoddam lignū positū antē textores, quod ipsi A xē vocant: & in illo conterquetur totum, quod texerunt. Est autem illud lignum magnum: & sic erat hasta illa Goliath vasta nimis. *Ipsam autem ferrum haste eius sexcentos siclos habebat ferri.* In hoc significatur magnitudo ferri, sed sic coaptabatur magnitudini hastilis. Sic autem ponitur hic, tanquam pondus aliquando autem tanquam moneta, sicut dicitur, quod quilibet dabat quinque siclos pro primogenito: Num. c. 3. & 18. & quod Aries poterat vendi duobus siclis: Leui. c. 5. Aliquando autem accipitur pro pondere, sicut hoc. Nec tamen differebat, quando erat moneta, & ad pondus: quia sicli de argento & in certo pondere fiebant: ideo accipiebantur, tanquam moneta, propter valorem, & tanquam pondus, propter determinatam quantitatem. *Et armiger eius antecedebat eum.* s. ille, qui portabat arma sua, ibat ante eum, portans fortē aliqua arma eius. Sic. n. fit in pugilibus, quando vadunt ad congregiendum: quia alij portant coram eis arma sua: cum tamen congregi debent, ipsi accipiunt illa. In hebræo dicitur. *Et portans peltam suam, vel scutum antecedebat eum.* s. quod armiger eius portabat scutum illius, & iste præcedebat eum. Ex hoc dicit Nicolaus meliorē eē expositionē Hebræorum, quod literæ nostræ: quia dicebatur supra in litera nostra, quod clypeus tegebat humeros eius. Hic dicitur, quod portans scutum præcedebat eum: ergo armiger ferebat scutum, & non ipse: & sic id, quod ipse vocat clypeum, erit aliud genus armorum. Sed dicendum, quod non concluditur ex hoc, quod vult Nicolaus. quia cum dicitur in Hebræo, quod portans scutum, vel Peltam præcedebat eum: nõ est sensus, quod ille, qui præcedebat eum, portaret tunc scutum, sed ille erat, qui consueverat portare scutum eius. Nunc autem portabat aliud genus armorum: & hoc voluit litera nostra, cum dixit: & armiger eius præcedebat eum. s. qui consueverat portare arma, siue scutum, siue alia arma. Iosephus tamē aliter exposuit istam literam, scilicet, quod multi armati ierent cũ Goliath, eū dicit: Sequebaturque eum multi arma portantes. *Stansque clamabat aduersus phalangas Israel,* idest loquebatur ad turbas armatorum. Phalanx significat multitudinem; & pertinet maxime ad armatos. Loquebatur autem Goliath ad omnes armatos, vt, sigs; de illis vellet suscipere singulare certamen cũ eo. *Et dicebat eis quæ venissetis ad prelium parati?* q. d. superfluum est, & nociuum, quod agere vultis, scilicet quod pugnet acies contra aciem, & tot virorum millia pereant: melius autem est, vt singulari certamine res ista dirimatur. *Nunquid ego non sum, Philistheus, & vos serui Saul:* q. d. benè videtis, quod sic ista est inter Philistheos, & Saul: ego autem de Philistheis sum, & vos estis serui Saulis: ad me ergo pertinet, & ad aliquem ex vobis, quod litigiū istud singulari certamine dirimamus. In Hebræo ponit hoc Philistheus cũ articulo quodā, quæ significat aliquod speciale, & cognitū: quod in Latino postumus dicere ego sum ille Philistheus. Et exponunt Hebræi. s. ego sum ille Philistheus, qui accepi arcem Domini, & qui occidi filios Heli, & fugavi Israelem, fecique omnia mala. Sed istud nihil est: nam aliquando articuli ponuntur in Hebræo, & nihil significant, vt patet in multis locis. *Eligite ex vobis virum.* In hoc gloriabatur nimis Goliath innuens, quod non sufficeret quilibet de Israelitis ad pugnandum contra eum: sed oportebat fieri electionem, & vix reperiri posse credebatur qui cũ eo congregi vellet: imò putabat neminē esse rependiendum, qui tanta auderet. *Et descendat mecum ad singulare certamen.* i. ambo soli certemus, & per nos dirimatur ista lis. *Si quiuerit pugnare mecum, i. si potuerit resistere mihi. Et percusserit me, i. occiderit me. Erimus vobis serui.* i. tota gens Philistinorum seruiet Hebræis sub tributo, & obediet legibus ab eis positis. *Si autē ego præualero, & percussero eum, idest, si potero occidere virum, qui mecum congressus fuerit singulari certamine. Vos serui eritis, & seruietis nobis.* Non intelligitur, quod essent serui totaliter, sicut sunt serui legales, qui nequaquam sunt sui iuris, sed alieni, sed intelligitur, quod seruirent in tributis, & quantum ad aliquas leges, quas imponerent Philisthini Israelitis, & sic è conuersio futurum erat de Philisthinis, si Goliath moreretur.

F tamen cũ eo. *Et dicebat eis quæ venissetis ad prelium parati?* q. d. superfluum est, & nociuum, quod agere vultis, scilicet quod pugnet acies contra aciem, & tot virorum millia pereant: melius autem est, vt singulari certamine res ista dirimatur. *Nunquid ego non sum, Philistheus, & vos serui Saul:* q. d. benè videtis, quod sic ista est inter Philistheos, & Saul: ego autem de Philistheis sum, & vos estis serui Saulis: ad me ergo pertinet, & ad aliquem ex vobis, quod litigiū istud singulari certamine dirimamus. In Hebræo ponit hoc Philistheus cũ articulo quodā, quæ significat aliquod speciale, & cognitū: quod in Latino postumus dicere ego sum ille Philistheus. Et exponunt Hebræi. s. ego sum ille Philistheus, qui accepi arcem Domini, & qui occidi filios Heli, & fugavi Israelem, fecique omnia mala. Sed istud nihil est: nam aliquando articuli ponuntur in Hebræo, & nihil significant, vt patet in multis locis. *Eligite ex vobis virum.* In hoc gloriabatur nimis Goliath innuens, quod non sufficeret quilibet de Israelitis ad pugnandum contra eum: sed oportebat fieri electionem, & vix reperiri posse credebatur qui cũ eo congregi vellet: imò putabat neminē esse rependiendum, qui tanta auderet. *Et descendat mecum ad singulare certamen.* i. ambo soli certemus, & per nos dirimatur ista lis. *Si quiuerit pugnare mecum, i. si potuerit resistere mihi. Et percusserit me, i. occiderit me. Erimus vobis serui.* i. tota gens Philistinorum seruiet Hebræis sub tributo, & obediet legibus ab eis positis. *Si autē ego præualero, & percussero eum, idest, si potero occidere virum, qui mecum congressus fuerit singulari certamine. Vos serui eritis, & seruietis nobis.* Non intelligitur, quod essent serui totaliter, sicut sunt serui legales, qui nequaquam sunt sui iuris, sed alieni, sed intelligitur, quod seruirent in tributis, & quantum ad aliquas leges, quas imponerent Philisthini Israelitis, & sic è conuersio futurum erat de Philisthinis, si Goliath moreretur.

An Goliath de consensu Philistinorum certamen singulare agere voluit cum aliquo de Hebræis. Quest. VIII.

Q V A E R E T aliquis. Quare Philisthini permittebant, quod Goliath, ista faceret, & an faceret de consensu eorum. Respondendum, quod Philisthini volebant, quod Goliath ista faceret. Nam contra voluntatem omnium Philistinorum, nec voluisset, nec potuisset Goliath ista facere: quia punirent eum Philisthini, tanquam transgressorem. Item patet hoc, quia si noluisent Philisthini istud facere, quod proponebat Goliath, non expectauissent. 40. diebus. Nã 40. diebus venit Goliath ad Castra Israel ista dicēs, sed immediatē pugnassent. Cum autē dicitur quare faciebant hoc? Respondendum, quod ipsi voluissent, quod Hebræi acceptarent istam conditionem: nõ credebant, quod nullus posset esse vir ita fortis, & audax inter Israelitas, sicut Goliath: nam, et si aliquis robustus esset, visa tamen tanta viri magnitudine, pertimesceret, ideo certissime credebant, si Hebræi conditionem acceptarēt, se esse præualituros: etiã faciebant hoc, quia dato, quod intelligerent, quod nemo Hebræorum istam conditionem acceptaret: tamē volebant eis, sic timorem incutere. Cum. n. quotidie conspicerent animosiratem Goliath, & se impotentes viderent ad resistendū illi, quotidie pertimescerent; & sic fiebat. Nam cum veniret Philistheus, & loqueretur sermones istos, stupebant: & metuebant nimis Saul, & omnes viri Israelitæ, vt patet inf. hoc autem modo, si Dauid non venisset, qui congregaretur cum Philisthino tanto tempore expectando, paucere quotidie magis Israelitæ, & sic fugerent, sicut

sicut, cũ Saul erat in Galgalis, & inturus erat ad pugnam contra Philistinos erat ibi multus populus cũ eo, quia tamen expectauit diebus 7. populis quotidie magis timebat, & dilapsus est ab eo, ita, vt non manerent, nisi viri sexcenti, vt patet, supra ca. 13. ita ergo nunc futurum erat: & hoc volebant Philistini.

Quare Israelitæ non inierunt pugnam cum tota acie. Questio. IX.

Q V A E R E T aliquis, Cũ Israelitæ nolēt suscipere istam conditionem, quia inter eos nullus vir erat, quem crederent posse congregi cum Goliath, Quare non iniebat pugnam, s. tota acies. Respondendum est, quod Israelitæ hoc facere voluerunt, & à principio sic deliberabant facere: vnde dicitur, supra quod viri Israel direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthini: tamen non fecerunt, quia cum Philisthini nolent pugnare in acie, sed dare aliquem singulariter pugnatum: ipsi Hebræi iudicabant inhonestum esse, & verecundū, si ipsi non darent alium virum pugnatum cum Goliath. Expectabant ergo, si forte aliquis vellet subire istud certamen. Itē, & potissimē, quia Israelitæ non audebant aggredi Philistinos: nam, quamquam desiderarent pugnare contra eos. si tamen Philisthini nolent, non erat secuta pugna Israelitis contra illos, eo, quod erant castra Philistinorum super montem, & si Israelitæ aggrederentur, manentibus Philisthinis, super montem, cũ essent Philisthini superioris, posset faciliter opprimere Israelitas. Hoc ergo formidantes, non audebant inire pugnam, quousque Philisthini etiam hoc decreuissent: quia tunc vtriusque descenderent ad plana, & esset æqua conditio vtriusque aciei. Item fiebat hoc, quia Deus etiam incusserat Israelitis timorem, ne pugnarent quousque; veniret Dauid, & susciperet istud certamen: ideo vsque ad 40. dies nihil ausi sunt facere, quia Deus disposuerat magnificare Dauid in isto certamine.

Quare Dauid magis suscepit istud certamen, quàm aliquis alius, cum essent alij fortiores eo. Quest. X.

Q V A E R E T V R vterius, Cum inter Israelitas alij essent viri fortiores, quàm Dauid, Quare nõ suscepit istud certamen singulare, patet hoc, quia infra 2. li. ca. 23. vbi ponuntur nomina fortium Dauid, dicitur de tribus viris, qui pugnauerunt soli, contra aciem Philistinorum, dicitur etiam de Eleazar, qui solus pugnavit contra Philistinos: nam totus populus conuenerat contra Philistinos, & fugit à facie eorum: solus autem Eleazar pugnavit contra Philistinos, & fugavit eos, & reuersi sunt Israelitæ ad accipiendum spolia. Simile fecit iterū Semnaa, qui erat vnus de fortibus Dauid, & fugavit per se totum exercitum Philistinorum: poterat ergo quilibet istorum pugnare contra Goliath, cum isti essent fortiores Dauid. Potest responderi vno modo, quod Dauid non suscepit certamen contra Goliath, confidens viribus suis, sed solum in nomine Dei Israel, vt patet infra, s. Tu venis ad me cum gladio, & asta, & clypeo: ego autē venio ad te in nomine Domini exercituum. Et pater, quod nõ consideret Dauid aliquo modo in viribus suis, quia non erat paratus ad pugnandum virtute humana: cum solū portaret Fundam, & lapides. Ista enim non est firma pugna, cum Goliath esset vir robustus, & protectus armis vndique; ideo, quamquam percussisset eum aliquoties Dauid funda sustineret ictus illius. Ipse autem non poterat sustinere ictus Goliath: nec nul-

A lum, cum nulla haberet arma: sed baculum tantum, & Fundam, & lapides, vt patet infra erat tamen spiritus Domini in Dauid, quia à die, quo vnus est in regem, directus fuit in eo spiritus Domini, vt patet precedenti. c. iste verò mouit eum, vt nõ timeret Goliath, sed audacter se illi oponeret. Alij autem fortes Dauid, de quibus inf. 2. lib. c. 23. erant fortes robore humano, quia non erat specialiter in eis spiritus Domini: ideo non audebant congregi cũ isto Philisthino, quãquam fecissent alia opera magna. Aliter autem dicendum est, & melius, quod si fortes Dauid fuissent hic, multi de illis ausi fuissent congregi cũ Goliath singulari certamine: Nam, qui dam de fortibus Dauid occidit quemdam Gigatē de Philistheis, qui erat de cognatione istius Goliath; de quo inf. 2. lib. ca. 21. non erat tamen is aliquis de illis viris fortibus, eo quod illi nõ erant viri, quando ista acciderunt, vt pater, quia, quando Dauid erat senex, erant illi viri robustissimi, ergo, quando Dauid erat paruulus in principio iuuetutis, essent illi adolescentuli, & non apti ad Bellum: nunc tamen Dauid erat valde iuuenis, quia forte non esset vltra. 21. vel 22. annos. Vnde dixit ei Saul: Non vales resistere Philisthæo isti, quia puer es: omnes ergo fortes Dauid, quod postea fuerunt, essent tunc paruuli non ad bellum. Aliter posset dici, quod quãquam aliqui illorum essent tunc viri robustissimi: tamen, nemo eorum ausus est congregi cum Goliath, quia Deus incusserat illis timorē, vt seruaretur iste triūplus pro Dauid.

An posita fuerit conditio quando Dauid suscepit istud certamen, quam expressit Goliath. Quest. XI.

Q V A E R E T V R vterius, Cum Philisthini peterēt, vt daretur eis de Hebræis pugnaturus singulari certamine cũ Goliath sub conditione supra posita: An, quãdo Dauid suscepit istud singulare certamen, intercidit ista conditio. s. quod Israelitæ seruirent Philisthinis, succumbente Dauid, vel Philisthini seruirent Israelitis, succumbente Goliath. Respondendum est, quod non patet ex litera, an interueniret conditio. satis tamen credendum est, quod intercidit, quia Goliath cũ ista conditio proponeret singulare certamen: quicunque ergo certamen susciperet, istam conditionem subiturus erat. Quod autem Philisthini suscipere vellet istam conditionē, satis apparet, quia ipsi illam proposuerant, potissimē quando viderent, quod iuuenulus ille inermis oblatus erat pugnaturus. De Hebræis tamen est difficultas, quomodo ipsi acceptarēt, quod Dauid pugnaret pro eis sub hac conditione, cũ nequaquam ipse videretur præualiturus contra Goliath, quia erat Goliath vir fortissimus, & in armis expertus. Dicendum, quod Israelitæ et suscepit istam conditionem: nam Saul, quod à principio dixisset Dauid, quod non posset pugnare contra Philisthæum, quia erat vir fortis, ipse autem puer: visa tamen Dauid responsione de robore suo, & confidentia confusus est in Domino, & dixit ei. Vade, & Dominus tecum sit. Hoc autem, quia Deus mouebat cor Saulis, vt consideret, quod Dauid posset superare Goliath. Aliter potest responderi, quod Hebræi confidebant ad vltimum in robore exercitus: nam non poterat esse peior conditio eorum, etiam si succumberet Dauid, quod nunc erat, quia oportebat nunc pugnare in acie, si non esset istud singulare certamen. Si autē Dauid vinceretur, eodē modo posset Israelitæ defendere se per exercitum. Sic. n. fecerunt Philisthini, quia, quod ipsi posuissent conditionem, quod seruirent Hebræis, si succumberet Goliath: tamen, eo succumbente, noluerunt eam tenere, sed succubē-

Nicolaus

te illo fugerunt in terram suā, vt ibi se tuerentur, & non subijcerentur Israelitis in tributū, vt patet inf. homicidem facturi erant Israelitę, si succubuisset Dauid, ideo istud singulare certamen modicum futurum erat, cum hostes nollent sibi seruare fidem, etiā si pepigissent, cum res verteretur super toto statu, sed magis offerebatur istud certamen ad terrorem Hebræorum, vt sic venirent ad aliquam conditionē subiectionis, sine bello. *Et aiebat Philistheus, i. dicebat ad Israelitas. Ego exprobravi agminibus Israel hodie, i. ego intuli vituperium, vel obrobrium, siue verecundiā toti multitudini Israelitarum, cum nemo sit de eis, qui audeat congredi mecum: ista verba amara, & pun gitiuā dicebat Philisthæus Israelitis, vt eos sic timu latet ad ponendum aliquem virum pro te: de quo ipse posset habere victoriam, & sic esset gloriosus, & succumberet Israelitę conditioni, vel saltem timore magno fortissimi eorum, qui occisus esset, fugerent: sic n. fecerunt Philisthini, quia videntes, qd fortissimus eorum mortuus esset, fugerunt, vt patet infra. *Date mihi virum, i. eligite aliquem virum de vobis. Et inquit mecum singulare certamen. i. pugnet me, cum sub conditione supra posita. Audiens autē Saul, & omnes viri Israelite. Sermones istius Philisthæi erant nimis duri Sauli, & toti Israel: eo, qd non videbāt inter se aliquem, qui putaretur posse pugnare contra Goliath: porissimē, cum quotidie animosioris voce ista verba replicaret. Hoc tamen non absolute Saul inquirebat, an aliquis esset in castris, qd vellet pugnare cōtra Goliath, & vt concitaret animos virorum fortium, proposuit edictū, qd quicumq; pugnaverit cum Goliath, & percusserit eum dicitur à Rege magnis diuitijs, & filiam suam dabit ei in vxorem, & domum patris eius faciet abique tributo in Israel. Patet quia quando Dauid quærebat in castris qd daretur viro, qui percuteret Philisthæum, quilibet de populo respondebat ei hæc, vt patet inf. Si tamē non fuissent ista à rege posita sub edicto, nesciret populus, an ista darent. *Sermones Philisthæi huiusmodi. i. audiebāt sermones, in quibus petebat singulare certamen, cū conditione supra posita, & ex hoc turbabantur, quia erat eis hoc amarum. *Stupebant, & metuebant nimis. Ista duo idē significāt, sed fit replicatio, ad significandum magnitudinem timoris. Populus enim timebat propter viri magnitudinē, & robur: Saul autem nō esset solitus timere, sed considerare in omnibus, tamen tunc timebat eo qd recesserat ab eo Spiritus Domini, qui erat spiritus roboris: & trāserat ad Dauid in die vnctionis suæ: ideo post hoc non fuit Saul confidens in Bellis, sicut prius: quia etiam in alio Bello contra Philisthinos expauit nimis, & pertimuit, vt patet infra cap. 28.****

An Saul in se possidet regnum, cum Spiritus Domini recesserit ab eo. Quæst. XII.

QVAERET aliquis Circa hoc incidentaliter, K cū dictum fuerit præcedenti. c. qd Saul perdidit Spiritum Domini, & vnctus est in Regem Dauid: An iam licitè possideret Saul Regnū, vel teneretur illud dimittere Dauid. Aliquis dicit, qd peccabat tenendo, quia, quando quis possidet nullū titulum possessionis habendo iniuste possidet: nō habebat autem Saul iam aliquem titulum possidendi Regnum Israel, cum per vnctionem acciperetur titulus, vel ius regni: sed Dauid iam vnctus fuerat in regem, ergo ad eū pertinebat ius regni, & nullo modo manebat in Saul: ergo peccabat detinendo regnum, quod ad alterum pertinebat. Item, cum quis violenter tenet quod ad alterum pertinet, peccat:

F sed iam Saul erat violentus detentor rerum Dauid, cum iā pertineret regnum ad eum, ideo peccabat. Item, qui iure possidet, & iudicis decreto iuste possidet: ergo à fortiori, qui Dei decreto possidet, iuste possidet: sed Dauid adiudicatus fuerat debere regnare à Deo: ergo iam Saul, decreto Dei exclusus erat, ne regnaret. Sed qui contra auctoritatē iudicis possidet, vniuersaliter iniuste possidet: ergo Saul, qui contra Dei auctoritatem, & decretum possidebat, iniuste possidebat. Respondendum est, qd Saul nō peccabat gerendo se pro rege, & possidendo regnū; nec cogebatur dimittere illud, quia, qd Deus adiuuicasset regnum Dauid faciendo eum vngi, tamen Saul nesciebat hoc, quia eo nesciēte, & occultè fuit facta ista vnctio, per quam trāserat ius ad alterum: quamquam ergo contra auctoritatem Dei possideret, non peccabat, nec erat violentus detentor, quia non fuerat sibi Dei decretū annunciatū. Sed aliq; dicit, qd Saul hoc sciebat, qm Samuel dixerat ei, qd Deus sciderat regnum eius ab illo, & tradiderat proximo suo, vt patet supra c. 15. ergo iam sciebat ad aliū pertinere. Rōdendū est, qd Saul non intellexit, qd hoc totaliter regnum sibi erat auferendum, sed qd erat quædam comminatio Dei. Et dato, qd decreuisset totaliter ei regnū auferri, tamen nondum auferrebat, nec determinatē dabat alicui: quousque ergo determinatē alicui conferretur ius super, possidebat Saul iuste, quia nunquam debebat dari regnum sine aliquo possessore porissimē, quia similia verba fuerant iterum dicta Sauli, f. quando peccauit nō expectando Samuelem diebus 7. in Galgala. f. Stultē egisti, nec custodisti mandatū Dei tui, quod si nō fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnū tuū super Israel in sempiternū: sed nequaquam regnū tuum vltra consurget: quæsiuit. n. Deus virum iuxta cor suum. Post hæc tamen, Deus habuit Saulem pro rege, & manebat in eo Spiritus eius: ergo propter illa verba non efficiebatur iniquus possessor. Sed adhuc dicitur, qd Saul cognoscebat pertinere ius regni ad Dauid: ipse. n. dixit infra 24. cap. & nunc scio, quia certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel: ergo non poterat tueri se ignorantia ad hoc, quod possideret iuste. Respondendum est, qd ex illis verbis non apparet, qd Saul sciuerit Dauid esse vnctum in regem, sed fuit locutus ex quadam præsumptione attendens iustitiam illius, & iniustitiam sui ipsius. Vidit. n. quomodo iniuste persecutus fuerat Dauid, & quomodo Dauid potuisset eum occidere, & non occidit: ideo credidit, qd pro hac bonitate eius Deus vellet tradere ei regnū, non tamen sciebat eum vnctum fuisse. Patet hoc, quia dicitur ibi: & nunc scio certissime. q. d. ex eo qd fecisti nunc, ego scio, quod sis regnaturus: non ergo sciebat iam ad eum translatum esse ius. Sed adhuc dicendum, qd dato, qd Saul sciuisset esse vnctum in regem Dauid, nō cogebatur dimittere regnum, quia nesciebat, an Deus vellet, quod immediatè regnaret Dauid, vel vnctus erat, vt regnaret post mortem illius: ideo quousque Propheta denunciaret ei ex parte Dei, qd deponeret principatum, nunquam erat iniustus possessor regni, nec tenebatur dimittere illud: & quia nunquam ei denunciatū est istud, nunquam peccauit possidendo. *Dauid autem erat.* Hic ponitur secundum huius cap. in quo describitur Dauid aduentus. f. quia ipse erat apud patrem suum, & custodiebat Gregem eo tempore, quo fiebant hæc in Castris: fuit autem postea missus illuc ad fratres. *Dauid autem erat filius hominis Ephratai.* Hic repetitur origo Dauid. f. cuius filius erat, qd præcedit dictum fuisset hoc, quia tñ iam incipit hic alia historia

floria, repetit id, quod prius fuerat dictum. Dicitur Dauid filius viri Ephratai, i. viri Bethlehemi, scilicet Isai, qui erat de Bethlehem: vocatur. n. Bethlehem Ephrata. Sic patet Michææ, cap. 5. scilicet. Et tu Bethlehem Ephrata, quoniam nomen huius loci prius erat Ephrata: postea autem fuit Bethlehem, vt patet Gen. 48. Vbi ponitur Ephrata nomen principale: & dicitur, quod aliq; nomine vocatur Bethlehem. *De quo supra dictum est, id est in cap. præcedenti dictum est de isto Dauid, & de Patre eius Isai.* Hic tamen, quia incipit mētio de Dauid, quæ supra interclusa fuerat, repetitur origo eius. *De Bethlehem Iuda, id est Pater Dauid erat de Bethlehem: nam Bethlehem, & Ephrata idem locus sunt, & idem de Bethlehem Iuda ad differentiam alterius Bethlehem, quæ est in forte Zabulon, vt patet Iosue in cap. 19. & hoc modo cōsuevit scriptura loqui de ista Vrbe Bethlehem, notificando eam per adiunctum: aliquando solum notificat per istud nomen Ephrata: vt, cum dicitur, Et tu Bethlehem Ephrata Michææ, capit. 5. & hoc, quia Ephrata non pertinebat ad alteram Vrbe Bethlehem, quæ erat in Tribu Zabulon. Aliquando notificatur per istud adiunctum Iuda, vt, cum dicitur de Bethlehem Iuda, sicut hic, vel Mat. ca. 2: cum dicitur: & tu Bethlehem Terra Iuda. *Cui nomen erat Isai.* Iste erat Pater Dauid, qui vocatur Isai, & Iesse. De Isai apparet præce. cap. & hic. De Iesse apparet Isai. cap. 11. & Mat. cap. 1. f. Egredietur virga de radice Iesse. *Qui habebat octo filios.* Sic enim patet præce. c. quia septem illorum præsentauit Isai, Samueli successuē ad vngendum, & dixit, quod non elegerat Deus quemquam ex illis. Et ibi dicitur, quod adhuc reliquus erat, qui pascebat greges. *Et erat vir in diebus Saulis senex, id est Isai erat nimis senex in diebus Saulis, scilicet, in isto tempore, quomodo imperabat. Hoc ponitur ad designandum, quomodo Isai non iuerit ad Bellum, sicut iuerunt tres filij sui maiores. Et dicitur, quod hoc fuit, quia erat iam vir senex nimis. Et grandæus inter viros, id est valde magnæ ætatis. Istud ponitur ad signandum veram senectutem: nam in scriptura vocat aliquis senex, etiam si non sit magnæ ætatis: cum tamen vult scriptura designare magnam veritatem ponit aliud adiunctum, scilicet, quod erat senex, & prouectæ ætatis, vel per senilis ætatis. Sic dicitur de Iosue, vt patet Iosue, cap. 23. Aliquando ponitur istud adiunctū grandæuus: qd dicitur grandæuus, id est grandis æui, scilicet magnæ ætatis. Sic autem erat Isai grandæus inter viros, id est magnæ ætatis inter omnes viros illius temporis, scilicet, quod rari erant eo seniores. *Abierunt autem tres filij eius maiores post Saul in prælium.* Hic ponitur causa eorum, quæ sequuntur, scilicet, quia Dauid missus est à Patre in Bellum, ideo exprimitur quare, & dicitur, quod tres fratres eius secuti fuerant Saulem in castris, & ob hoc Dauid missus est ad ferendum eius victualia, & vt sciret, an prospere agerent. Dicitur autem, quod isti tres erant filij maiores, quia secundum ordinem, qui hic ponitur, erat ordo Natiuitatis eorum: nam præce. ca. cum Isai offerret filios suos Samueli secundum ordinem Natiuitatis, istos tres primo obtulit. *Et hæc nomina trium filiorum eius, qui perrexerant ad Bellum, scilicet, ista quæ sequuntur sunt nomina eorum.* Hic enim solum ponuntur nomina trium, quia isti soli ad Bellum iuerant. Et tamen 1. Paralip. cap. 2. ponuntur nomina septem filiorum eius. *Eliab primogenitus eius, id est primogenitus Isai: sic enim patet ex ordine, quem habuit Isai præsentando filios suos Samueli: nam primo oblatu est Eliab, & hinc vngere voluit Samuel, vt patet præce. c. dicitur autem, quod erat primoge-***

A nitus. f. respectu virorū: nam, an esset primogenitus respectu filiarum Isai, nō patet: habuit enim duas filias Isai. f. Saruā, & Abigail, vt patet. 1. Paralip. ca. 2. Sed dato, quod istæ duę foeminae natę fuissent ante Eliab, vel aliqua earū, quia tamen ius primogenituræ attenditur solū in viris, vocabit Eliab primogenitus, quia ipse fuit primus inter filios. *Et secūsus Abinadab, & Iosabab, & Samma.* Etiam isti duo erant in ordine natiuitatis respectu Eliab. f. qd nullus alius de filiis Isai natus est inter eos, & Eliab, ob hoc vocantur isti tres hic maiores. f. quia quilibet illorū erat maior ceteris filiis Isai. Si tamē aliquis intercidisset inter eos, non essent oēs isti maiores: & ob hoc isti tres missi sunt ad Bellū, quia robustiores erāt ceteris, cū essent maioris ætatis. *Dauid autem erat minimus. i. erat minor omnium fratrum, non solum respectu omnium trium, sed etiam respectu omnium aliorum, qui manebāt in domo patris: sic. n. dicitur præce. c. nā, præsentatis omnibus filiis septem Isai, dixit ad Samuelē: Adhuc reliquus est paruulus. Ponit autē hic, qd erat Dauid minimus ad significandum id, quod infra dixit Saul ad Dauid, f. non vales resistere huic Philisthæo, quia puer es. *Tribus maioribus secutis Saulem.* Aliqui cōiungunt istam literā cum superiori, f. qd erat Dauid minor tribus fratribus suis sequentibus Saulem, referendo istud ablatiuū ad illud nomē minimus. Sed hoc falsum est, quia tunc significaretur, qd Dauid solū erat minor illis tribus fratribus, tamen non solum illis erat minor, sed etiam alijs quatuor manentibus apud patrē: etiā, quia si hoc voluisset scriptura explicare non dixisset, qd erat Dauid minimus, sed minor, quia minimus non potest referri ad illū ablatiuum sequentem, cū solum regat genitiuū, quia est superlatiuus. Sed sensus est, qd Dauid erat minimus, id est minor omnium fratrum suorum. Et hic est punctus: & tunc sequitur alia sententia, f. tribus maioribus secutis Saulem, i. tres istorum erant maiores, & isti secuti fuerunt Saulem. *Abijt ergo Dauid, & reuersus est à Saule, i. recessit à Saule, cū quo prius morabatur.* Sciendum, qd hic est mutatio ordinis, quia prius Dauid recessit à Saule, qd fierent ista, quæ habentur hic: scriptura tamen non potest semper seruare ordinē naturalem in relatione gestarum rerum, quia tunc oporteret, qd qualibet historia aliquāter magna diuideret mille minutias, & interponeretur alia, quæ non pertinēt ad historiam, eo qd sunt contemporanea, & sic fierent omnia inintelligibilia: ideo necesse est, vt quilibet historiographus faciat anticipationem, & recapitulationē, & sic facit scriptura sacra. Df autem hic, qd abijt, & recessit solūm, quia abire, & recedere non ponuntur hic pro distinctis, sed ponitur abire, rangū aliquid superadditum ex modo idiomatis: sic dicitur Deut. c. 20. vadat, & reuertatur in domum suam, id est reuertatur: & vadat nihil ibi significat, ita hic.*

Quomodo Dauid recessit à Saule, cum vellet eum secum semper habere. Quæstio XIII.

QVAERET aliquis, Quō Dauid reuersus est hic à Saule: nā Saul fecerat diligenter, qd sibi assisteret Dauid, & dixerat ad patrē ei⁹ Isai: Stet Dauid in conspectu meo, quia inuenit gratiā in oculis meis. Aliquis dicit, qd Saul volebat secum habere Dauid, vt, qn à Dæmone arriperetur, psalleret corā eo: nūc autē erat liberatus à Dæmone, ideo non erat opus, vt secum haberet Dauid. Respondendū est non stare, quia Dæmon arripuit post hoc Saule, vt patet inf. cap. 19. Sed dicendum, qd Saul volebat habere corā se Dauid, non solum, quia erat citharista, & eo psallente

alij aut Iudæi videntes hæc, dixerunt: si non pugnaverimus pro animab. nostris aduersus gentes, citius disperdent nos à Terra, & cogitauerunt in die illa, dicentes: Omnis hō quicumq; venerit ad nos in bello in die Sabbathorum pugnemus aduersus eum, & non moriamur oēs, sicut mortui sunt fr̄es nostri in occultis. e. c. Fuit aut istud tpe Mathathia patris Machabæorū. Ex eo aut die mansit definitio apud Israelitas, q̄ ipsi nō possent inuadere hostes in Sabbatho: possent tñ resistere illis, si inuaderent: vnde dato, q̄ Hebræi manifestè viderent, q̄ inuadendo Hostes in Sabbatho facillimè superarent, & inuadēdo in alijs dieb. esset victoria impossibilis, nequaq̄ inuaderent. De defensione aut secus erat: sed adhuc illam nō fecerunt, quia nō crederent licere sibi defendere se ab Hostib. qualitercūq; in Sabbatho: sed solum de fendere se ab eis, si actu bellū afferrēt. Nam si Hostes inuaderent Hebræos ad occidentum in Sabbatho, resistebant Hebræi: si aut non inuaderent eos, sed facerent aliquas munitiones, vel machinas ad capiendum vrbes eorū, non licebat Israelitis defendere se, scilicet, destruendo machinas hostium: & isto modo, quando Pompeius pugnavit contra Aristobolum summum Sacerdotem, & Regem Iudeorum, qui inclusus erat in Templo, non valentibus Romanis contra illum pugnare propter naturam loci cōstruebant Machinas, & faciebant aggeres, sed Iudæi illico eas comburebāt. Cum autem Romani sic non preuiderent in dieb. Sabbathorū, aggerē construxerunt: quē q̄q̄ Iudæi viderent in malū suū esse, quia tñ Sabbathū erat, non cōbuserunt illū: & sic capti sūt. De quo Ioseph. 14. antiq. circa principiū inquit: sed si nobis patriū non fuisset septima die vacare, nullatenus aggerē cōstruere, Iudæis repugnantib. Romani potuissent: nam bellantib. & occidentib. resistere Lex concedit: siquid vero aliud aduersarij velint facere, nulla nobis datur licentia Sabbathis eos prohibere: quapp. nō certantib. Iudæis, nec manus armatib. Turres, vel Machinamenta Romanis licuit fabricare, quib. postero die vtebantur. Dato igitur, quod Iudæi obfessi essent ab hostib. & in Sabbatho viderēt muros dirui, & vrbs portas exuri, non credebant sibi licitū esse resistere hostib. quonq; introirent in vrbes, & inciperent occidere aliquos de eis: istud tñ non habebant ipsi de lege Dei, nec eos tantum Deus astrinxerat ad Sabbathi obseruationē, sed cōi eorū diffinitione, vel sapienrū suorū introductū est. Israelitæ ergo, qui nunc erant in castris, non poterant aggredi Philistinios diebus Sabbathorum, etiam si crederent sic eos facilliter superare: si tamen aggredirentur Philistini illos, licebat Hebræis se defendere. Sciendum tamen, quod, quamquam liceret Israelitis ista defensio, si acies Philistinorum contra eos pugnet, nō licebat tamen Dauid, vel alicui de Israelitis congregari singulari certamine cum Goliath. Ratio differentia est: quia, quod Israelitæ pugnet contra Philistinios, si aggredirent eos in Sabbatho, erat de necessitate salutis, quia alioquin oēs facilliter necarent: q̄ tñ susceperet aliquis singulare certamē, non erat de necessitate, sed spontaneū: iō nō licebat contendere singulariter. *De delinquens ergo Dauid vasa, quæ attulerat, s. Dauid iuit in castra, & quia nō erāt ibi fratres eius, reliquit ea in castris, & iuit ad locū certaminis, vt ibi cognosceret de statu fratru suorū, & dicitur, q̄ dereliquit vasa, s. ea, q̄ portabat fratrib. & vocantur vasa generaliter quæcūq; supellecilia, vel res, q̄ proficiunt ad aliquem vsū: & sic panes, & polenta vocantur vasa. Aliiter pōt accipi, q̄ vasa dicantur hoc sacculus, vel id, in quo ferebat Dauid res traditas à patre, s. panes, polentam, & cæcos. *Sub manu eu.**

F *Flodis ad sarcinas*, id est dereliquit illa in castris, ne ipse iret onustus in locum belli: manebant enim in loco castrorū aliqui viri ad custodiendas sarcinas omnium bellatorū: & de istis diffiniuit Dauid tpe suo, q̄ haberent equā partē de præda cum illis, qui iuerāt ad bellū, vt patet infra c. 30. Aequa. n. pars erit descendētis ad præliū, & remanentis ad sarcinas: & similiter spolia diuident. *Cucurrit ad locum certaminis*, i. ad locū, vbi conuenerant acies Israelitarū, & Philistinorū ad pugnantū. Vtriq; n. erant de castris ad vallē, vt ibi pugnarent. *Et interrogabat si omnia velle ageretur erga fratres suos*, i. inquisiuit, an fratres essent sani, vel quō se haberent in bello, si an essent strenui viri. Nō cōstat aut, an ipse hæc quæsierit à fratribus, vel ab alijs, magis tñ credendū est, q̄ ab alijs hæc quæsiuit, s. quātū ad habitudinē belli, s. si bene pugnarent, vel non: tñ de salute eorū, & cœteris eueniētib. ab eis interrogabat. Et istud, q̄ hic dicitur, s. q̄ quæsiuit, an ageretur rectè omnia erga fratres suos à fratrib. suis quæsitum est. Nam immediatè dicitur: cumq; ille adhuc loqueretur eis, q̄ necesse est referri ad fratres suos, de quib. hoc agitur. Et sic intelligendum est, q̄ p̄ ista verba quærebat Saul à fratrib. suis de statu eorū, & successibus. *Cumque ille adhibe loqueretur eis*, i. cui naueret loquens apud fratres suos de statu illorum. *Ap paruit illi vir spurius ascendens*, i. illa hora contigit ascendere Goliath, qua loquebatur Dauid fratribus, eo, q̄ Goliath solit⁹ erat quotidie bis venire ad castra Israelitarū, vt peteret singulare certamen. Vocatur aut vir spurius, i. de illegitimo coitu natus. Hebræi aut dnt, q̄ egrediebatur de intermedijs acies, vt sup. expositum est in principio, c. Goliath nomine Philistheus de Geth, id est erat iste Philistheus de Vrbe Geth, quæ est vna de quinq; Metropolitibus Philistinorum, patet Iosue c. 13. sup. 6. Nam q̄q̄ multæ aliæ sint Vrbes, illę tñ solæ erant Metropoles, & Regales Vrbes, s. quia quælibet earū habebat vnum Regem, qui denominabatur ab ea. *Ex castris Philistinorum*. Refertur ad illud participium, ascendens, s. ascendebat tunc Goliath de castris Philistinorum ad castra Israel, sicut quotidie facere solitus erat, *Et loquente eo, hæc eiat verba*, i. loquebatur tunc Goliath illa verba, quæ loqui semper solitus erat, s. q̄ daretur ei aliquis, qui cū eo ageret singulare certamen. *Auduit Dauid*, i. erat Dauid tunc cum fratrib. suis, interrogans de eorum statu, & protulit Philistheus ille verba, quæ solebat pferre, & Dauid illa audiuit. *Omnes autem Israelitæ vni vidissent virum, fugerunt à facie eius*, s. Goliath veniebat de castris Philistinorum, & ad locum, in quo conuenerant Israelitæ ad pugnantū, & ascendens apud castra loquebatur: Israelitæ autem, qui erant in extremitate castrorum videntes virum illum apud se timebant, & fugiebant à facie eius: quia statū eius erat omnibus terribilis: tantæ enim erat altitudinis sicut duo viri mediocres simul: nam duo viri simul non habebant septem cubitos de suis, sed parum vltra sex, & dimidium: Goliath autem erat sex cubitorum, & vnus palmi, ideo erat æqualis in altitudine duobus viris simul. Corporis autem vastitas eor, respondebat longitudini, ideo omnibus admirandus erat, fugiebantque à facie eius. *Timentes eum valde*, scilicet, quia magnitudo eius, & aspectus quodidianus inculserat eis magnum timorem. Et hoc est Dauid loquebat Goliath, scilicet, quod timerent Israelitæ, & fugerent de acie propter eum. *Et dixit vnusquisq; de Israel, id est aliquis de Israelitis locutus est ista verba, quæ sequuntur coram Dauid*. *Nun vidisti virum hunc, qui ascendit?* Ista dicebantur ad Dauid, quia ipse erat nouus in castris, scilicet, quia tunc venerat, & illi, q̄ astabant scientes, q̄ ipse nouus erat in castris

Quæst. 5. post medium.

castris, & nesciret de aduentu cā Philisthei narrauerunt ei ad quid veniret ille Philistheus, s. q̄ veniret ad exprobandū Deū Israel. Et dicebant: Nunquid vidisti virū hunc, qui ascendit? q. d. Iste vir in contumeliam Dei Israel venit. *Ad exprobandum. n. Deum Israel ascendit*, i. ad vilipendendum, vel dehonorandū Deum Israel venit. Dixerat. n. Goliath, q̄ ipse exprobrabat agmina Israelitarū, vt patet, s. de Deo tñ Israel nihil dixit. Erat tñ tacitè istud in exprobrationē, & vilipendiū eius, quia, q̄ ille vir tot dieb. loqueretur improperia coram Israel, & nemo esset de Israelitis, qui ei auderet resistere, nec Deus eum puniret, contumelia magna esse videbatur Dei Israel, cuius erat populus iste: & Israelitæ retorquebāt hoc in Deum suum, existimantes, q̄ non solū esset ista contumelia ipsorū, sed et Dei sup̄, immo magis Dei, q̄ eorū. *Vni ergo, qui percussit eum, dabitur Rex magnis diuitijs*, i. si aliquis ausus fuerit singulare certamen cū viro isto subire, & percussit eū, Rex dabit ei magnas diuitias, s. quia liberat Israelitas ab obprobrio. Hoc aut Rex posuerat in edicto, s. q̄ quicumq; auderet congregari cū eo, susciperet illa, q̄ hñ hic. *Et filiam suam dabit ei*. Intel ligi hoc de primogenita, q̄ Rex hēbat duas filias, s. Merob, & Michol, vt patet sup. c. 14. maior erat Merob, & ista dāda erat illi viro, q̄ percuteret Philisthæū.

Licet non constet, credendum tamen est Saul possuisse edictum, quod daret filiam suam in vxorem vincenti Goliath singulari certamine. 2. XVII.

Q **V** **A** **E** **R** **E** **T** aliquis. An istud esset verum, s. q̄ Rex possuisset edictum, q̄ quicumq; occideret Philisthæum illū, acciperet filiam eius in vxorē. Rñdendū, q̄ non cōstat. An Saul posuerit istud edictū, credendū tñ est, q̄ posuerit, quia, si non posuisset, nō sciret populares. An Saul vellet hoc facere, iō nō dicerent, q̄ Rex daret ei filiam suam: oēs tñ dicebant ei sermonem hunc, ergo vī, q̄ Rex dixerat. Aliquis dicit, q̄ necessario concluditur, q̄ Rex hoc dixerit, q̄ frequentē c. dī, q̄ filia maior Saulis, quæ debebat tradi Dauid, data est Hadrieli Molathitæ, ergo videtur, q̄ illa obligata erat ei, vt fieret vxor eius: maxime cū litera dicta: Factū est aut tps, cū deberet dari Merob filia Saul Dauid, data est Hadrieli Molathitæ vxor. Ergo videtur, q̄ erat facta aliqua obligatio, vel pactū, p̄ quam obligatus erat Saul dare filiam suā Dauid. Rñdendū est, q̄ ex illo loco, nō patet, q̄ obligaretur Rex dare eam pro morte Goliath, sed, quia promissit eam specialiter dare, vt patet seq. c. nam dixit Saul ad Dauid: Ecce filiam meam maiorem Merob, ipsam dabo tibi in vxorem: tantū modo esto vir fortis, & præliare bella Domini: Et quia sic fecit Dauid, tenebatur ei Rex dare filiam suam. De Michol et patet: nam, cū postea eam assumpsit in vxorem, accepit pro speciali promissione, s. pro ceterū præputijs Philistinorū, vt patet seq. c. Ex his ergo non apparet, q̄ Rex possuisset edictū de dando filiam suam ei, qui occidisset Philisthinū. Satis tñ dicendū est, q̄ posuerit, quia, si non posuisset nemo de populo sciret an Rex hoc vellet, & si nesciret, nemo auderet loq̄. *Et dicitur: Patris sui, faciet absque tributo in Israel*, s. omnis Israel soluebat tributum regib. nec erat ibi aliqua excusatio generositatis, iō, q̄q̄ Dauid esset de optimā Tribu Israel, s. de Iuda, & veniret per lineam primogenitorum ipsius stirpis; tamen pater suus soluebat tributum, & sic de omnib. alijs Israelitis, præter leuitaras, qui non erant obnoxij alicui tributo, eo q̄ non computabantur ipsi cum Israelitis, immo nec obligati erant ire ad bella: vnde iussit Deus ne computarentur inter bellatores, vt patet Nu. c. 1. vbi, cū com

A putati fuissent omnes Israelitæ per tribus suas viri fortes, qui poterant ad bella procedere, dictum est: Tribum Leui noli numerare, nec ponas summā eorum cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonij. Si ergo Leuitæ non erant obligandi ad eundem ad pugnam, minus essent obligandi ad tributa soluenda, quia maior est obligatio eūdi ad pugnam, & pugnandi pro prima, q̄ soluendi tributū alicui personæ; quia nemo potest obligari alicui Domino magis, q̄ patriæ: obligatio tamen soluēdi tributa est ad Dominum: obligatio pugnandi est ad patriam: ergo magis obligatur quis ad pugnantū, q̄ ad tributa: sed Leuitæ non obligabatur ad pugnantū cum ceteris Israelitis pro patriæ: ergo nec obligarentur ad soluendum alicui tributa: reliqui autē tributum soluēbāt, & hoc mō Domus patris Dauid tributaria esset, & ob hoc illi, qui astabant Dauid, dixerunt ei, q̄ Rex faceret sine tributo Domū Patris illius, qui pugnet contra Goliath: quasi in hoc aliquid acquireretur Dauid: nihil tamen acquireretur, nisi Domus Patris suæ esset tributaria. *Et ait Dauid ad viros, qui astabant secum*. Hoc intelligitur de alijs viris, qui nō erant fratris sui: nam primo ipse steterat cum fratribus, & dederat eis, quæ attulerat quæres, an rectè agerēt apud eos. deinde declinauit ad alios viros, à quib⁹ quæsiuit ista, quæ hñ hic. Quod patet: quia infra dicitur, quod, cū audisset Eliab frater Dauid maior loquentē eū cū alijs, iratus est contra Dauid: ergo nūc non loquebat ad fr̄es suos, sed ad alios.

Quare Dauid toties de edicto Saulis perijt. Quæstio. XVII.

Q **V** **A** **E** **R** **E** **T** aliquis. Cum Dauid supra audiuisset, quid daturus esset Rex viro percussenti Goliath, quare rursus quærebat de hoc? Aliquis rñdēbit, q̄ hoc idem erat, q̄ habetur hic, & q̄ habetur supra, nec fuit interrogatio duplicata. Sed dicendū est, q̄ non stat: quia in prima vice Dauid nihil quæsiuit de hoc, quia ignorās erat eorum, quæ siebant: sed quidam de populo ei hoc narrauit, vt patet supra. Nūc aut ipse quæsiuit à circūstantib. vt patet hic: ergo nō erat vnica inquisitio, sed repetebatur idem. Item patet, quia, cū Dauid ista quæsierit hic responderunt infra, q̄ referebat ei populus hunc eundem sermonē: ergo iam istud dictum fuerat iterum. Item patet, q̄ infra dicitur, q̄ postq̄ increpitus est Dauid à fr̄e suo, declinauit ab eo ad alium, & dixit eūdem sermonē, i. quæsiuit quid daretur viro, q̄ percuteret Goliath: ergo Dauid sæpe ista dicebat. Respondendum ē igitur, q̄ Dauid ista replicabat ex conditione amantis, quia, qui aliquid tibi in vxorem: tantū modo esto vir fortis, & præliare bella Domini: Et quia sic fecit Dauid, iō volebat sæpe audire, quæ darentur viro pugnantī. Aliter pōt dici, q̄ Dauid faciebat ista ex industria: desiderabat. n. pugnare cū Goliath, quia De mouerat eū ad pugnantū, & ga non esset sibi fas pugnare, nisi Rex hoc iuberet, caprabat modū, vt Rex iuberet ei pugnare. Et, quia ipse nō audebat cōparere corā rege petēs singulare certamē, q̄ iuuenulus erat, voluit, vt magis eū Rex introduci faceret ad se. Hoc aut putabat eūditū, si frequēter apud multos de populo illa quæreret. Et sic factū est, q̄, cū plurimi audiuissent, introierunt ad Regē, & retulerunt ei d̄ Dauid, q̄ fecit eū ad se introduci, & sic habuit opportunitatē pugnantī. *Quid dabitur viro, qui percussit Philisthæū hunc*, i. q̄ p̄mia pponit ei Rex? Aliquis dicit, q̄ Dauid nimis desiderabat p̄mia, quæ Rex pposuerat viro pugnantī: ideo volebat sæpe sibi repeti. Sed dicendum, q̄ non desiderabat nimis hæc: quin potius mouebatur cupidine pugnandi contra Philisthæum, vt zc.

Io patriæ: quia Deus eum inflammauerat, & non poterat habere istam opportunitatem, nisi hæc sepe quæret, vt dictū est. *Et tulit obprobrium de Israel.* Erat .n. magnū obprobriū Israelitis, q̄ vir ille per 40. dies exiret, petens singulare certamē, & oēs fugerent ab eo, nec aunderet quis pugnare cū illo, vnde ipse dicebat: Ego exprobraui agminib. Israel hodie, vt pater, supra, f. petendo singulare certamen, & nō inueniēdo. *Quis n. est hic Philisthæus incircūcisus?* Hic Dauid dabit bonā spē Israelitis posse vinci Philisthæū, dicens, eū nō esse aliquid magnū, & ex hoc indicabat se cōfidere, q̄ posset pugnare contra Philisthæū: alioquin non spernisset eū; quia nemini licet alterū spernere, nisi se ei æqui parari possit, aut saltē credat. Hanc autē spē dabat Dauid Israelitis, vt sic incitarentur ad nunciā dū hoc Sauli. Dixit autē: *Quis est iste incircūcisus?* ad signandū impropertū: quia esse incircūcisū erat obprobriū apud Iudæos: nā primū præceptū, q̄ datū fuit generi Iudæorū, & q̄ primo cōplebat in eis, atq; per illud ab alijs gentib. distinguebatur, erat circūcisio: iō reputabatur eā valde honorabilē: quē cūq; autē incircūcisum scirent, pro contumelia hēbāt, & tanq̄ canē reputabant. Sic autē Dauid vocauit Philisthæum canē, & incircūcisum. Hoc nō Ionathas filius Saulis, volēs maledicere Philisthæis, putauit nihil peius posse dici, q̄ q̄ erant incircūcisū. Vnde dixit ad armigerū suū: *Veni transeamus ad stationē incircūcisorum horū, sup. c. 14. Qui exprobrauit acies Dei viuentis,* id est maledixit illis, vel intulit eis obprobriū. Dauid .n. præcipuē dolebat cōtumeliā Dei: erat autē, quia Philisthæus ille maledicebat cultorib. Dei, qui in confidentia eius veniebant ad bellū, iō dixit Dauid, q̄ ille Philisthæus non erat talis, qui deberet maledicere acieb. Dei viuentis, quia, et si nullus hō resisteret posterilli, Deus tñ resisteret. *Reverebat autē ei populus hunc eundem sermonem,* i. oēs illi de populo, à quib. Dauid ista inquirebat, reperebant ei sermonē hūc. f. illū, quē supra audierat de filia Regis dāda, & de tollendis tributis. Ex quo patet, q̄ Saul fecerat poni edictū, q̄ darentur illa, quæ hñr, sup. viro, qui percuteret Philisthæū: alioquin non referret hoc totus populus: oēs tñ referrebant idē, quia sicut primi hoc dixerunt, Dauid eo nō quærente, ita, & secundi rēderunt idē, & oēs alij, ad quos declinabat. *Hæc dabuntur viro, qui percuterit eum,* i. ista, quæ supra dicta sunt, dabuntur illi. *Quod eum audisset Eliab frater eius maior.* Iste erat primogenitus Isai, vt patet, supra in litera. Et hunc primo voluit vngere Samuel, vt patet præcedenti c. erat .n. iste vnus de trib. fratrib. Dauid, qui erāt in bello. *Loquentem eum cum alijs,* f. declinauerat Dauid à fratrib. suis, coram quib. audierat ea, quæ darentur viro percutienti Goliath, & nunc quærebat ab alijs: non .n. audebat ista corā fratrib. suis proponere, quia putabat eos sibi aduersaturos, sed ab alijs ingrebat. *Iratus est contra Dauid,* f. quia vidit, q̄ quærebat, quid daretur viro percutienti Philisthæum: & in hoc putabat eū velle pugnare cū illo, q̄ erat super ætatē Dauid: iō irascebatur nimis, quia ad eū pertinebat curā agere pro Dauid, qui erat minimus fratru suoru: *Et ait, Quare venisti?* Ista sunt verba increpatoria, vt patet ex sequentib. Et hoc erat in Eliab, vt patet ex Dauid in Dōmum patris sui ad custodiēdum Gregem, & desisteret ab insania, quam conceperat.

Quare Eliab peijit à Dauid fratre eius ad quid venisset. Quæstio XVIII.

QVAERET aliquis. Quomodo Eliab quæsiuit à Dauid quare venerat, quia ipse sciebat ad quid venisset: Aliquis forte rēdebit, q̄ Eliab nondū

viderat Dauid, vsq; tunc, & cū subito vidit, putauit eū deseruisse oues, & venisse ad videndū Bellū. Sic patet ex verbis ei, f. *Quare dereliquisti pauculas oues in deserto?* ego cognoui superbiā tuā, q̄, vt videres bellū, descendisti. Si autē obijciatur, q̄ iā steterat cum fratrib. suis, vt patet, sup. dicitur, q̄ illud est per anticipationē positū. Sed dicendū, q̄ non stat: quia, q̄ venit primo Dauid in castra, non inuenit ibi fratres suos, & cōmendauit sarcinas custodi: ipse vero descendit ad locū certaminis, & locutus est fratrib. suis, vt patet, sup. Postea autē dī, q̄ ō q̄ s̄iuit ab alijs de Sermo ne hoc. Ergo iā steterat cū fratrib. suis: & sic non posset hoc dicere Eliab, quasi ignoraret ad quid venisset Dauid. Item si Eliab ista diceret, ignorans cū aduentus Dauid, debuisset rēdere Dauid ad quid venerat, quia cā legitima, & necessaria erat, f. patris ius suo: sed non rēdit hoc, sed dixit: *Nūquid non verbū istud est?* ergo vī, q̄ Eliab non quærebat ignorans, q̄ alioquin Dauid aliter rēdisset. Dicendū igit, q̄ Eliab sciebat ad quid Dauid venerat: quærebat tñ ista, ga iratus erat Dauid, vt haberet locū redarguendi eum. Sed adhuc pōt dupliciter intelligi. Vno mō: *Quare venisti?* f. de loco castrorū ad locū certaminis? Aliter q̄ venisti, f. de Domo patris mei huc? De primo est sensus, q̄ Dauid venerat in locū castrorū, ferens sarcinas, & relictis illis ibi, iuit in locum certaminis, vt patet sup. Et de hoc increpabat eū Eliab, f. q̄ venisset in locū certaminis. Faciebat autē hoc ad intentionē suā, quia ipse putabat, q̄ Dauid vellet pugnare cum Goliath, & ad hoc incitaretur, quia venerat in locū certaminis: si autē mansisset in castris, nō vidisset Goliath, nec desiderasset pugnare cū eū. Huic consonat, q̄ dixit Eliab, f. cognoui superbiā tuam, quia vt videres prælium descendisti. Secundus sensus est, q̄ venit Dauid de Domo Patris sui ad portandū sarcinulas: & de hoc increpabat eū, q. d. q̄ non venisset, vt cōpleret Patris iustitiā, sed magis, q̄ ipse se ingessisset ad veniendū, vt videret bellum. Et iste est sensus, quem intendit litera. Nam primus non consonat, cū dicatur immediate: *Quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto.* Sed ad hoc nihil attinebat, q̄ descendisset de loco castrorū in locū certaminis, sed, q̄ venisset de Vrbe sua: ibi .n. deseruerat oues i deserto. Eliab autē hic quærens, non quærit quasi ignorās, sed quasi iratus est: .n. iratorū modus, et de notissimis dubitare, & quære: hoc autē faciunt, vt habeant radicē increpandi eos, quos volunt ex rñsione ad quæsitā. Sic autē dicebat Eliab, q̄ q̄ Dauid venisset ex pcepto: tñ increpādus erat, quasi ipse submouisset patrē, vt eū mitteret ad locū belli. *Et quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto?* Hoc dī ad grauandū, q. d. Pater noster paucas oues habet, & eas in deserto reliquit: non tñ reliquerat eas Dauid incustoditas, quia supr. dicitur, q̄ cōmendauit Gregem custodi, & ipse onustus abiit sicut pceperat ei P̄. Sed Eliab dicebat hoc, quia q̄ sciret Gregē custodiri: quia tamē Dauid volebat se excusare à custodia Gregis, & venire ad bellum: increpabat eum de hoc, quod desereret oues. *Ego cognoui superbiā tuam.* In hoc t̄git Eliab id, quod intendebat, f. q̄ Dauid vellet pugnare cum Goliath, q̄ erat quidam modus superbiæ in Dauid, cū super ætatem suam, & armorum experientiam hoc attentaret. Vel refertur superbia ad aliud, f. superbire est, cum quis, neglecto eo, quod sibi æquale est, ad maiora inhiat: sic autē videbatur de Dauid, quia pastoralis cura ei cōsona, & æqualis erat, eo q̄ se in hoc à iuuetute: immo à pueritia exercuerat: ite autē ad bellum maxime pugnare cū Philisthino, aliquid erat nimis inæquale ei, iō superbia erat, q̄ deserto Grege, ad bellū cōtēderet. *Et nequitiam cordis tui.* Nequitia est iniquitas, & acci-

Qualiter Saul acciperet Dauid ad pugnadū.

& accipitur pro quadam astutia ad malum, cū quis male agens sub probitratis colore, illa velat. Sic autē obijciat Eliab contra Dauid, scilicet, quod, quamquam ipse in Bellum descēdisset, ferens sarcinulas, tamen non ideo venerat, vt ferret sarcinulas, sed vt videret bellum, & ob hoc submoueret patrem procurans, quod mitteret eum in castra. *Quia, vt videres prælium descendisti,* id est ego scio, q̄ non venisti principali ter ad ferendū sarcinas, sed magis motus es, vt videres præliū. *Et dixit Dauid?* Quid feci, q. d. id, q̄ egi: nō est malū, quia venerat Dauid obediens iustioni Patris, nec ipse procurauerat aduētū, q̄ hoc consideraret frater eius. *Nūquid non verbū istud est?* q. d. nūquid istud, q̄ ego dico, non est verbū solū, f. verbū est, & nō res. Sic rēder Dauid directē ad ea, quæ intēdebat Eliab frater eius, q̄ n. increparet eum, q̄ deseruisset oues, tñ principaliter increpabat, quia putabat, q̄ vellet pugnare cū Goliath: Dauid autē rēdit: *Nūquid non verbū est?* istud, de quo me arguis, non est res, sed solū verbū, de quo non est dignū me argui? q. d. ego nō dū pugno cū Goliath, nec ad illud me offero: nā pro hoc redarguendus essem, sed solū inquirō de p̄mio eius, qui pugnauerit: & hoc solū verbū est, ideo non illum redarguendus. *Et declinauit paululum ab eo ad alium,* i. cū vidisset Dauid, q̄ increpauisset eū durē frater eius declinauit ab eo: nam adhuc tenebat eū deseriū pugnandi contra Goliath, & quia frater eius impedisset eū, si mansisset apud eū, declinauit ab eo ad alios de populo. *Dixitque eundem sermonem,* i. Dauid dixit sermonem, quem sollicitus erat dicere, f. quid daretur pugnanti contra Goliath: hoc autē crebro repetebat, quia pugnandi cupidine succensus erat, præcipuē autē, quia per hoc volebat innotescere regi, q̄ ipse pugnaret. *Et respondit ei populus verbū, sicut prius,* i. respondit ei illud verbū, q̄ prius dixerat, f. q̄ talia, & talia darentur pugnanti contra Goliath: omnes enim populares idem rñdebat, quia edictum Regis fuerat per omnia castra, & omnes sciebant quid dandum esset viro, qui pugnaret contra Goliath. *Audita sunt autē.* Hic ponitur tertiu, f. Ipsius Dauid conflictus, & ponitur hic primo belli apparatus, scilicet, quō Saul acceptauerit. Dauid ad pugnadū, & eū illuc miserit. Et dī. *Audita sunt autē verba, que locutus est Dauid.* Caudra sunt p̄ oia castra, quia ipse declinabat ad plurimos, & apud oēs inquirebat, quid daretur viro pugnanti: & dicebat: *Quis est hic Philisthæus incircūcisus,* qui exprobrauit acies Dei viuentis? Et in hoc oēs Israelitæ cognoscebant aiositatē eius, & desideriu pugnandi, & hæc audita sunt, i. innotuerūt p̄ oia castra. *Et annuntiata in conspectu Sauli,* i. annuntiata fuerunt Sauli, q̄ o Dauid diceret talia, & talia. Et hoc erat, pp q̄ Dauid sæpe repetebat eundē sermonem: nam alioquin non fuisset cognitum Sauli de eo. *Ad quem cum fuisset adductus,* f. Dauid ductus fuit ad Saullem, quia ipse iussit, q̄ duceretur coram eo ille, q̄ dixerat hæc. *Locutus est ei,* f. Dauid locutus est Sauli. *Quod patet,* quia ista verba, quæ sequuntur, sunt Dauid, & non Saulis. Primo tñ intelligendū est, q̄ aliqd quæsiuit Saul à Dauid, quia ista verba Dauid nō sūt nimis consona inehōationi sermonis: potissimē cū in eis fiat relatio alicuius præcedentis. Intelligendū est ergo, q̄ alia dicta fuerunt: scriptura tñ subicit, *Non concidat cor eius in eo.* Hic tollit Dauid timorem Saulis: erat .n. Goliath statua procerus, & robore famosissimus super oēs viros tpe illius: & ob hoc Saul, & oēs timebant. Dixit Dauid: non cōcidat cor cuiusquam in eo, i. non cadat cor alicuius viri pp illum. Quod cor concidat est, q̄ cesset aiositas. Cū q. n. quis ad aliqua se sufficientem cōdit, eleuatur cor illius, cū vero in ep̄tū se putat ad illa, cadit animus. Alph. Toit. super i. Regum.

eius, & timet quasi succubens: & hoc est concidere. Dicebat autē, q̄ non concideret cor in eo, i. inuidendo illi, f. q̄, q̄q̄ terribilis esset, tñ ipse aunderet pugnare contra eum. *Ego seruus tuus radam,* & pugnabo aduersus Philisthæum, f. si nullus alius est, qui pugnare velit contra eum, ego ibo, & pugnabo non .n. debet quisquam timere illum. *Et ait Saul ad Dauid.* Hic rēdit Saul aliquid hoc excusans, quia videbatur ei Dauid ad hoc insufficientem. *Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eū.* Duo dixit Saul, & ad vtrūq; reputauit Dauid insufficientem: Philisthæus nāq; petebat quotidie ab Israelitis singulare certamen, & quia nemo erat, q̄ acceptaret illud, erat obprobriū magnū Israelitis. Si quis verō de eis pugnauisset contra Goliath, & occideret eum, vel saltem resisteret ei, ita, q̄ Goliath non posset eū superare, aufereretur obprobrium Israelitarū; sed ad neutrū horū reputabat sufficientem Dauid, f. quia nec erat maior viribus Goliath ad hoc, q̄ percuteret eum, nec erat æqualis ad hoc, q̄ resisteret illi, ne vinceretur ab eo, iō dixit Saul: *Nō vales resistere Philisthæo isti,* i. nō potes defendere te ab eo, repugnādo illi, nec pugnare aduersus eū, i. nō potes pugnare ad expugnandū ipsum, & occidēdū. *Quia puer es,* i. es in ætate parua: & ob hoc deficiis in duobus, f. in robore, q̄ requiritur ad Bellū, & in experientia pugnandi, quæ nimis cōfert: hoc autē signauit Saul in quantum posuit duo opposita, f. robur, & experientia armorum in Philisthæo, dicens: Hic autem vir pugnator est, ab adolescentia sua.

Quare Saul dixit Dauid, quod non posset resistere Goliath, eum sciret eum virum bellicosum. Quæstio XIX.

QVAERET aliquis. Quare dixit Saul, q̄ non posset Dauid pugnare cōtra Philisthæum? quia sciebat eum virū bellicosum: q̄ patet, quia eū dictū ē Sauli, q̄ adduceretur ad eū Dauid, dictū fuit: *Vidū filiū Isai Berthelemitē scietē psallere, & fortissimū robore:* & virū bellicosum præcedenti c. sed et steterat Dauid cū Saule: ergo cognoscere poterat, q̄ vir bellicosus erat: nā & armigerū suū eū fecerat præcedenti c. Rūderi posset, q̄ Saul audiuit Dauid esse virū bellicosum, & vidit eū bonę indolis, iō credidit, q̄ ad præclara facinora aptus esset: quia tñ adhuc erat teneræ ætatis, credidit, q̄ nondū sufficeret ad opera dura, sed, cū perueriret ad virilis ætatis robur: nunc autē non dixit Saul Dauid, q̄ simpliciter erat ineptus ad pugnadū contra Philisthæum, sed, q̄ nodū erat aptus, quia puer erat: si tñ ad ætatem virilē venisset, esset sufficiens ad hæc. Aliter rēderi pōt, q̄ Saul dixit ista, quia non cognoscebat Dauid: si autē cognouisset, non dixisset. *Quod autē non cognouit, patet:* quia infra dī, q̄ eo tpe, quo vidit Saul egrediēdū Dauid ad pugnadū contra Philisthæum, ait ad Abner: *De qua stirpe descendit hic adolescens?* ergo nō putabat eum esse Dauid, quia alioquin sciuisset de qua stirpe erat, eū patrem eius sciret c. præcedenti, & dñt istū, q̄ iō Saul ista dixit, quia nō cognoscebat Dauid: si autē cognouisset eū putasset illū sufficientē ad Bellū, & non dixisset hæc. Sed adhuc non stat hoc, quia, si Saul putauisset Dauid esse aptū ad pugnadū cum Philisthino, non remisisset eū ad patrē ante pugnā hanc, vel, si remisisset nunc denuo eū reuocari iuberet, vt pugnaret contra Philisthæū, sed non fecit vocatiō putabat eum esse insufficientē: & sic licet cognouisset, quia erat Dauid, dixisset ei, q̄ erat ineptus, quia erat puer. Dicendū ergo, q̄ Saul ista dixit Dauid, quia, cum vidisset eum puerilis ætatis, id est nōdum peruenisse ad maturitatē iuuenilem, credidit eum ineptum ad pugnadum.

Quare Saul permisit David pugnare, cum non crederet ipsum potentem resistere. *Questio XX.*

QV A E R E T V R vterius, Cum Saul dixerit Philistheum, nec resistere illi, quare permisit ei, q̄ pugnaret: Respondendum est, q̄ Saul non dixit ista, tanquam asserens, q̄ David nequaquam posset pugnare contra Philistheum; sed dixit timendo. id. n. quod quis cupit, facit eū sollicitum esse, & timere: q̄ tamen vidit animositatem magnam David, qui se libenter obtulit ad pugnandum, quasi petens sibi cōcedi istud certamen: aequaliter confidens concessit, q̄ pugnaret: potissimē q̄ David induxit hic probationem roboris sui magni, q̄ sepe ipse pugnauit contra Leonem, & Vrsū, & suffocabat eos, eruebatque pecora de ore eorū non poterat tamen maior esse animositas Philisthino, quā animositas Leonis, nec robur eius maius robore Leonis, & Vrsi, qui ergo præualuit contra Leonem, & Vrsū, præualere posset contra Philistheum illum, & sic cōcluserit David: erit igitur Philistheus hic incircuncisus, quasi vnus ex his. In his autem, quæ dicebat David, non mentiebatur. Aliqui quoque huius rei conscij erant in castris, ideo animositate eius fides adhibita est, & concessum fuit, vt pugnaret.

Quare Saul permisit David pugnare, quamuis videret eum inexpertum in armis. *Quest. XXI.*

QV A E R E T V R vterius, Cum David induit se armis Saulis, & non potuit incedere, quomodo Saul concessit ei, q̄ pugnaret; quia hoc derogabat omnibus, quæ dixerat David: nam licet ipse dixisset, q̄ erat tanti roboris, q̄ occidisset Leonem, & Vrsū, cum nunc videretur, q̄ non posset armatus incedere, deberet credi, q̄ falsū dixisset, & q̄ non esset ad bellum aptus. Respondendum est, q̄ hoc nō derogabat præcedentibus: nam David solum probauerat animositatem suam, & vires, eo, q̄ cōtra Leonem, & Vrsū saepe pugnauerat; expertum tamen se in armis non dixerat: ideo, quamquam robustissimus esset, cum non fuisset aduersus armis, non poterat prima vice in eis apte moueri; nec ob hoc turbatus est Saul, quia cuiuslibet viro experto in armis cognitum est, q̄, si quis sit ineptus armorum, etiam si robustissimus sit, non potest faciliter arma mouere. Itē fuit Saul mortuus, vt, hoc non obstante, concederet David pugnare, quia Deus inspirauerat ei, vt concederet: Et hoc aequaliter significatur, cū dicitur infra dixit Saul ad David: Vade, & Dominus tecū sit. Item dato, q̄ non fuisset inspiratus à Deo, concedere debuisset David, q̄ pugnaret: quia ex hoc proficere poterat status Iudæorum; deteriorari autē nequebat: nam, si David præualeret contra Goliath exaltaretur Iudæi, sicut factum est: si autē præualeret Philistheus, ex hoc non fiebat peior eorum conditio, q̄ sicut à principio si nullus peteret singulare certamē in acie, pugnandum erat: ita, si David succumberet, restabat Israelitis, vt ipsi in acie contra Philisthinos pugnarent: non ergo erat inconueniens mitti David ad pugnandū, etiam si non consideretur, quod præualere posset contra Philistheum. *Hic autem vir bellator est ab adolescentia sua, c. Philisthæus iste.* In hoc significantur duo, scilicet robur, & experientia Belli: robur quidem, quia dicitur, q̄ erat vir: experientia verò Belli erat: quia dicitur, q̄ erat bellator ab adolescentia sua. In David autē neutrum horum erat, quia puer erat, & ob hoc vixibus carebat, & experientia belli deficiebat. *Dixitq; David ad Saul. Respondet hic David ad ea, quæ*

F obijciuntur, dicens, q̄, q̄ puer esset ætate, tamen robustus nimis erat: & ad hoc inducit exempla de Leone, & Vrsū, contra quos saepe pugnauit: Est autē ista probatio conueniens: quia propter alterum duorum Philistheus excederet David, scilicet, vel propter robur, vel propter animositatem. Probat autem vtrūque sibi inesse potius, quā Philisthino: si enim David diceret se solum esse robustissimum, adhuc non sufficienter respondebat, quia aliqui sunt robusti nimis, & tñ nō sunt aiosi, & isti ad bellum apti nō sūt. David ergo vtrūq; probat, scilicet robur, quia, q̄ maius robur esse potest, q̄ viribus Leonem, & Vrsū suffocare, animositatē quoq; probat, quia nulla maior esse potest, q̄ quis his bestijs se opponat, immo super animositatē virilem hoc est. *Pascebat seruus tuus Patris sui Gregem.* Hoc introducit ad significandū, quō ipse habuit opportunitatē, vel quō erat verisimile, q̄ occidisset Leonem, & Vrsū, & dicit, q̄ hoc erat, quia pascebat Gregē, & i Pasuis, vt liberaret Gregē, pugnavat contra Leones, & Vrsos. Pascebat. n. David Gregē anteq̄ ductus esset, vt psalleret coram Saule præcedenti c. postea quoq; cū redijt ad patrē suū de Domino Saulis, pauit Gregē, vt supra in littera: *Et veniebat Leo, vel Vrsus, scilicet ad accipiendū aliquod pecus: nam in terra Chanaā sunt multi Leones, & Vrsi, atq; animalia fera hmōi, quia terra illa calida est, & ibi nutriuntur talia: est quippe pro maiori parte in tertio climate, & sic, q̄ David pascebat Gregem, veniebat ad eū interdum Leones, & Vrsi, vt raperēt Gregē. Sic autē erat de Eliseo, q̄ ipse ascēdit in Bethel: nam pueris irridentib; cū, & dicentibus, Ascende calue, maledixit eis, & egressi sunt de saltu quo Vrsi, & lacerauerūt 42. pueros infra 4. li. c. 2. *Tollebatque arietē de medio Gregis, scilicet interdū arietē, & interdū alia pecora, sicut accidebat. Et dicit de medio Gregis, id est Gregem: nam non intelligitur, q̄ semper Leo, & Vrsus acciperent arietem, vel aliud pecus de medio Gregis: imo fortē nūq̄ accipiebant de medio, sed de extremitatibus. Et persequeretur eos, scilicet cū portarent arietem, vel aliud aial: & in hoc significatur maxima aiositas, & confidētia David: quia pro re parua exponebat se magno periculo: nam, si Leo, vel Vrsus persequeretur David, & ipse defensurus se opponeret Leoni, non erat aliqd magnū, quia timor eū ad hoc impelleret, q̄ et interdū superaret q̄q̄ admirabile, non tñ nimis erat, quia naufragio vires suggerit ipse timor: quia tñ sine aliqua cā impellente pro solo raptu pecoris David aggrederetur Leonē, nimia aiositas erat, & confidētia, quasi de facili victoria. Sufficienter ergo in eo probatur aiositas, scilicet Leonem, & Vrsū. Accipitur hic percutere pro quacūq; vulneratione, & non pro occisione, q̄ infra dicitur de occisione, sed ad percussionē tantū cūq; leuem mouebatur Leo, vel Vrsus, & persequeretur David percutientem de serens pecus. *Eruebamque de ore eorum, id est accipiebā adhuc aial viuentis de ore Leonis, vel Vrsi, & reducebam ad Gregem.* Dicitur autē de Leone, & Vrso specialiter, non q̄ non pugnaret contra alias feras, sed, quia iste sunt ferociores, de alijs ergo subtrahit. *Et illi consurgebant aduersum me, scilicet Leo, & Vrsus: nam cum David percuteret eos, relinquebant pecora, & insurgebant in David, fiebatque pugna. Et apprehendebam mētum eorum, id est accipiebam Leonem, & Vrsū pro maxilla: in hoc enim significatur adhuc maior animositas David, & robur: nam, si ipse armatus ferro procelisset contra istas Beluas, potuisset eas facilius occidere, essetq; aliqua spes occidendi non tangēdo ea manib; sed, q̄ nudis manib; & prorsus inermis se illis opponeret, erat quid acerrimum, & inditiū admirandi roboris, atque animositatis stupendæ. *Et suffocabam,****

bam, interficiebamque eos, scilicet Leonem, & Vrsū: & hoc, quia stringebam guttura eorum, & cogebam illos expire. Vel lacerabam ora eorum, apprehendens per vtrumque, scilicet superiorem, & inferiorem mandibulam.

Quomodo David potuit esse tantarum virium, vt interficeret Leonem, & Vrsū. *Questio XXII.*

QV A E R E T aliquis. Quomodo David poterat esse tantarum virium, vt occideret Leonem, atque Vrsū: aut saltem quō rāte animositatis erat, vt se illis opponere audeat? Aliquis respondebit, q̄ satis potuit esse David tantarum virium, vt Leonē, Vrsūque occideret. Nam alij ante eum hoc fecerunt, sicut pater de Samone, qui, cum iret in Tanatha, egressus est Leo obuiam illi, & ipse apprehendēs dilacerauit eum, quasi hædum, nihil omnino habēs in manu, vt patet Iudi. c. 14. simile etiam accidit tpe David: nam Banaias vnus de viris David percussit duos Leones in Terra Moab: & iterum descendit in Cisternam Leonis, & occidit Leonem vnū, vt patet infra 2. li. c. 23. Aliquis respondebit, quōd David hoc faciebat virtute Dei operante per eum, viribus autem suis ad hoc non sufficeret: sic enim erat, quōd inductum est de Samone. nam ipse non habebat naturaliter vires excellentissimas super alios homines, sed specialiter à Deo. Quod pater, quia detōsis crinibus eius non habuit villas vires ad defendendum se à Philisthino, sicut prius, vt patet Iudi. ca. 16. si tamen vires fuissent in eo naturaliter, siue habuisset crines, vires tonsi fuissent, semper habuisset vires. Item, quando occidit Leonem, non fecit hoc viribus suis, sed quia specialiter in eo irruit spiritus Domini, vt patet Iudi. ca. 14. De David, ergo aliquis sic dicit, quod spiritu Dei ista agebat, & aliter facere non poterat. Sed hoc non stat, quia alij similia fecerunt, sine virtute supernaturaliter data: sicut patet de Banaia, qui erat vnus de viris fortibus David, & occidit tres Leones, vt patet infra 2. li. c. 23. illud tamen fuit naturali robore, quia ille non legitur fuisse aliquis vir sanctus, nec spiritum Dei venisse in ipsum; sed solum computatur, vt vir robustus: poterat ergo David similiter habere robur, vt posset occidere Leonem, & Vrsū naturali robore. Respondendū est, quod David vtroq; modo poterat habere robur ad occidendum Leonem, & Vrsū. scilicet supernaturaliter, vel ex Natiuitate. Sed tunc dicitur, quis modus horum verisimilior est? Respondendum est, quod primus est verisimilior, scilicet quod istud robur inesset sibi miraculosè per spiritum Dei. Et hoc pater, quia à die, in qua vnctus est, venit super eum spiritus Domini, & directus est in eo, vt patet præcedenti c. hoc autem intelligitur de spiritu roboris, vt ibi declaratum est, & ex illo tempore David pugnauit contra Leonem, & Vrsū, & alias feras. Prius autem non est credendum, quod hoc fecerit.

An David peccaret laudando se de robore suo. *Questio. XXIII.*

QV A E R E T V R vterius, Cum David haberet istud robur supernaturaliter, An peccabat dicendo se illud habere, & cum diceret se habere, quia non dicebat, quod habebat ex Deo, sed quasi ex semetipso. Aliquis dicit, quod peccatum erat, q̄ illi, qui aliqui eminentes à Deo recipiunt, debent humiliter, & subterere illud: qui autem illud reuelat, videtur iactare se de eo, q̄ suscepit: & hoc superbia est. Respondendum est, q̄ David non peccauit, dicens, *Alph. Toft. super i. Regum.*

A do se esse robustum, & quod occiderit Leonē, & Vrsū; quia, cum ista à Deo suscepta essent, non debebat de eis superbire, nec in vanum ea propalare, cū tamen vtile foret ea proferrī, proferenda erant. Sic patet de Beato Paulo, qui suscepit altissimum donū. scilicet raprus est vsq; in tertiu Celsū, & vidit Archana, quæ non licet hoī loqui. s. diuinam essentiam: & tñ hoc subtrahit. 14. annis: cū verò vtile fuit illud referari ad vtilitatē Ecclesiarū disputando contra falsos Apostolos, illud protulit, vt patet 2. ad Corin. ca. 12. Non reuelauit tamen immediatē, vt suscepit, sed post 14. annos, in nuens, quod, si non se obtulisset casus, in quo vtile foret talia declarari, nunquam illa protulisset: alioquin si sine causa liceret illa referri à principio, prodidisset illa. Sic fuit de David, qui, q̄ quam spiritum roboris à Deo suscepit ex die, quā vnctus est, tñ nunq̄ hoc retulit, nec se fortitudinem hñe dixit vsq; ad diem, quā pugnandū fuit cōtra Goliath: hoc autē, quia iam cā suberat: nam arguebatur contra eū, q̄ iuuenis esset, & pauci roboris. Philistheus autē esset vir robustissimus, & quia si non respōdisset se magnas habere vires, non fuisset admissus ad pugnandū contra Goliath, oportuit ipsum hoc referare, dicens se esse robustissimū: & q̄ aliqui Leonem, & Vrsū occiderit: hoc autē erat ad gloriam Dei, & ad vtilitatem populi Hebræorū, ideo licitū erat referri. Sed tunc dicit aliquis, cū David hñe à Deo istam fortitudinem, quare non confessus est, se illa habere à Deo, sed sic ista dixit, quasi à se haberet fortitudinē: Rñdendum est, q̄ David dixisset hoc se habere à Deo; tñ nō expediebat: nam, si robur esset aliquid, q̄ nō posset haberi, nisi supernaturaliter, sicut spūs Prophetia, vel similia, & David debuisset ista de se confiteri, diceret, q̄ à Deo habuerat: erat tñ robur aliqd, q̄ rā supernaturaliter, q̄ naturaliter haberi potest, & cōius haberi naturaliter, q̄ miraculose: ideo non fuit necesse exprimi, q̄ habuisset à Deo, q̄ forte hoc non crederet Saul. Rursus autē erat conuenienti hoc subterere: nam, si dixisset David, quod acceperat à Deo fortitudinem, maius de se dedisset dubium, quia neciretur, quomodo à Deo habuisset robur: ideo difficilium crederetur. Erat etiam aliud inconueniēs, & maius, quia, si David confessus fuisset, q̄ habebat robur à Deo, coactus fuisset exprimere modū, quo habuisset: erat autem modus, scilicet, quod spiritus Domini directus fuit in eo à die, quā vnctus est in Regem, & eadem die recessit à Saule, & arripuit eū spiritus Domini malus, vt patet præcedenti cap. Si autem hoc confiteretur, occideret eum Saul, & etiam Samuelem, quia vnxerat eū. Si autem voluisset David exprimere alium modum, mentius fuisset, ideo non expediebat, quōd confiteretur se accepisse hoc à Deo, sed sub silentio præteriret solum, dicens se esse robustum. *Nam Leonem, & Vrsū interfeci ego seruus tuus.* Hoc dicit ad determinatam probationem, quia supra dicebat, q̄ interdum eruerat de ore Leonis, & Vrsi Arietē, vel ouem: & pugnabat contra Leonē, & Vrsū: hic autem exprimitur, quod non solum pugnauit, sed etiam interdum contingit, quod occideret Leonem, & Vrsū: & iam aliquos eorum occiderat. *Erit igitur, & Philistheus hic me circumcisus quasi vnus ex his, id est sicut potui occidere Leonem, & Vrsū, ita potero occidere istum Philistheum: quia non erit iste Leonibus fortior, aut animosior. Et est sensus: erit sicut vnus ex his, id est quamquam sit robustissimus vir: ad plus erit sicut vnus Leo, vel Vrsus. Sed ego occidi Leonem, & Vrsū: ergo potero occidere istum sicut vnū ex illis. *Nunc vado, & auferam obbrobrium populi, id est, ibo ad pugnandum cum Philistheo, & occidam: & tunc auferam obbrobrium.**

Quare David non dixerit, se habere istam fortitudinē à Deo.

brium populi, scilicet, quia ille veniebat quotidie bis ad castra Israel, petens singulare certamen, & hoc erat magnum obrobrium totius populi, cum nemo auderet illud suscipere: nunc autem David suscipere illud, si succumberet Philistheus, erat ablatum obrobrium: & quia David confidebat se posse illud vincere, dixit: Auferam obrobrium populi. *Quoniam quis est istus incircumcisus?* In hoc David innuit non esse timendum Philistheum, quia ipse erat. i. non erat talis, qui posset obrobrium inferre exercitui Dei, Vocat autem eum incircumcisum ad vituperium, & ad male dictionem, quia incircumcisio erat vituperabile quid apud Hebraeos; & eo tpe, quo Israelitae manebant in circuncisi erant exprobabiles. Sic dicit Iosue ca. 5. nã oes Israelitae nati in deserto, per 40. annos incircumcisi erant, & quando in introitu terrae Chanaan circuncidit eos Iosue, dixit: Deus hodie abstulit obrobrium Aegipti a vobis, s. quia hodie circumcisi estis. *Quis ausus est maledicere exercitui Dei viventis, i. iste Philistheus ausus fuit inferre obrobrium, & maledictionem super Israelitas, quia non dabant illi aliquem virum, qui congrederetur, cum eo singulari certamine, sed hoc erat super vires illius; quia, cum Israelitae essent exercitus Dei, Deus defenderet illos; intelligit ergo David, qd ex eo, qd Philisthinus iste ausus est maledicere exercitui Dei, tradet eum Deus in manus eius, quia contra Deum locutus est, & dicit, qd erat Israel exercitus Dei viventis: in quo innuit David, qd habebat robur ad vindicandum se de hostibus suis: & dicitur ad differentiam Deorum Gentilium, qui erant dii mortui, eo, qd erant lapides, & ligna; id non habebant vires adiuuandi cultores suos, sicut patuit de Dagon Deo Azoti, qui corruit coram Arca, & fracti sunt pedes eius, & palmae, & caput quando introducta est Arca Domini in Templum eius, vt patet supra ca. 5. Si autem fuisset Dagon Deus viuens, potuisset se defendere à quocunque volente nocere: Deus autem Israel erat Deus viuens, quia operabatur mirabilia, ideo poterat defendere cultores suos, & sic nominari exercitum Dei viventis. *Et ait David.* Postquam posuit, qd Philistheus ille aggressus fuerat aliquid supra vires s. maledicere exercitui Dei viventis, quia Deus viuens seipsum defenderet, & cultores suos, ponit quò ipse nomine huius Dei viventis poterit occidere Philistheum illud, dicens, qd Deus liberabit eum. *Domini, qui eripuit me de ore Leonis, et de manu Vrsi, s. quando ego pugnabam contra Leonem, & Vrsum in Palsuis, Deus liberavit me ab his, ideo ita liberabit à robore Philisthei.* Et dicitur hic de ore Leonis ad significandum atrocitatem eius magnam, quae est in deuorando: & dicit de manu Vrsi ad significandum robur illius, qd est in brachijs, quibus omnia confrigit. *Ipse liberabit me de manu Philisthei huius.* Est argumentum à fortiori, quia Philistheus non erat Vrsus robustior, nec Leone ferocior: qui ergo liberavit de manu Vrsi, & Leonis: liberabit quoque de manu Philisthei. Satis tenet argumentum, quia qd Deus liberaret David de potestate Philisthini dependebat à duobus. Primum erat. An Deus posset liberare, secundum. An vellet. De potentia patet, quia, qui liberavit de manu Vrsi, & Leonis, poterit liberare de manu Philisthini, cum illi essent Philisthino robustiores, atque ferociores: ideo bene arguitur, quantum ad hoc, quod autem Deus vellet eum liberare, etiã patet, quia voluntas Dei summè rationabilis est. Sed Deus sepe liberavit David de manu Leonis, & Vrsi cum solum res verteretur super vno Ariete, vel oue, quantum magis ergo nunc liberavit, cum pro toto populo, & Dei honore res agatur: satis ergo infert, qd si Deus eripuit eum de manu Leonis, & Vrsi potius*

liberabit de manu Philisthei. Accipitur autem hic liberare non solum pro eripere, sed etiam pro dare victoriam, quia non solum exultimabat David, qd Deus liberaret eum, ne occideretur à Philisthino, sed etiam, qd praeberet vires, ad occidendum Philisthinum: Sic patet cum dicitur de Leone, & Vrsu, quod eripuerit eum Deus de manu eorum: quia non solum eum eripuit, sed etiam ei animositatem, & robur ad occidendos illos dedit. *Dixit autem Saul ad David. Quia Saul vidit animositatem magnam David, & magna lia, quae retulerat se egisse, concessit ei pugnare contra Philisthinum. Vade, & Dominus tecum sit, i. vade ad pugnandum contra eum, & Dominus tecum sit, scilicet adiuuando, vt praeualeas.*

An ex verbis David potuisset intelligi, quod à Deo specialiter habuit robur. Quae. XXIV.

QVAERET aliquis, An ex verbis David appareat, qd ipse habuerit robur specialiter à Deo? Aliquis dicit, quod sic, quia ipse dixit: Dominus, qui eripuit me de ore Leonis, & de manu Vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthei huius. Ergo totam liberationem suam ab Vrsu, & Leone praeteritam, & à Philisthinis futuram Deo attribuebat, & sic aliquo modo confitebatur se hæc habere à Deo solum. Item patet hoc aliquo modo ex verbis Saulis: ipse enim videtur intellexisse, quod David robur istud à Deo sortitus fuerat, ideo dixit: vade, & Dominus tecum sit, sicut in omnibus alijs tecum fuit, ita nunc sit contra Philistheum. Respondendum est, quod ex verbis David non colligitur, quod habuerit specialiter à Deo robur, sed solum, quod erat vir robustus, siue hoc esset Dei voluntate, & beneficio solum, siue naturaliter: nec obstat, cum dicitur, quod Dominus eripuit eum de ore Leonis, & Vrsi: nam quocumque bonum homo habeat, siue naturaliter, siue supernaturaliter illud sortitus sit, à Deo habet: nam omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Deo Patre luminis. Iaco. ca. 1. Sed bona, quae naturaliter insunt, quaedam dona sunt: ideo ista à Deo prouenerunt: nam Deus prima causa est in concatenatione causarum vniuersi. Causa autem primaria plus influit in effectum, quam causa secundaria, vt patet prima propositione libri de causis: sed Deus est prima causa in omnibus naturalibus, ideo ipse magis conferret ad quocumque naturale, quam omnes causae posteriores, & sic omnia, quae in nobis purè naturaliter sunt magis, adhuc à Deo sunt, quam à causis naturalibus. Solum autem differt, quia ea, quae à Deo miraculose sunt, ab eo solo sunt, & non cooperatur aliqua causa naturalis, huic effectui, quasi secundario, sicut est in creatione, vel suscitatione mortuorum, & similibus. Cum autem aliquid naturaliter sit illud originem à Deo habet, tanquam à prima causa, tamen non fit ab eo solum, sed aliae causae naturales posteriores cooperantur, huic effectui: ideo ea, quae sunt à Deo miraculose proprius ab eo sunt, quam ea, quae procedunt modo naturali, quia miraculosa sunt à Deo tanquam à tota causa, & vnica: naturalia autem sunt à Deo, tanquam à prima causa, & magis influente, non tamen tanquam à tota, nec vnica, cum aliae causae posteriores concauent: vt unum; tamen à Deo est, ideo quaecumque res homines habeant de illis verum est, qd à Deo habent, & quamquam vires habeant ad aliquid faciendum si illud egerint Deus dicitur concessisse eis, vt hoc agerent. Sic ergo de David, dato, qd ipse naturaliter habet vires ad occidendum Leonem, & Vrsum, tñ cum occideret eos, Deo ei hoc praeferebat: nã interdum vide-

videmus, qd illi, qui robustiores alijs sunt, eorum potestati succumbunt, hoc solo Deo agente. Cum ergo David habens vires ad occidendum Leonem, & Vrsum non traditus est ab eo, in manus Leonis, & Vrsi, Deus ei illam victoriam contulit. Et sic consueuimus dicere, qd aliquid prospere egimus, qd Deus direxit nos ad faciendum illud. Non apparet ergo ex his verbis David, qd Deus eum fecisset supernaturaliter habere vires istas. Eodem modo non apparet ex verbis Saulis: ipse enim dixit: vade, & Dñs sit tecum. In quo non innuitur, qd Deus eum supernaturaliter liberaret, sed qd Deus prosperaret actum eius: nam et si naturaliter haberet vires, oportebat, vt Deus eum dirigeret, alioquin caderet in manus infirmioris. *Et induit Saul David vestimentis suis.* David erat indutus vestibus rusticis: voluit autem Saul eum honorare, qd pro eo subibat certamen istud: ideo exiit eum veste pastoralis, & induit veste sua. Hoc potest intelligi de aliquibus vestibus leuibus, quae haberet sub armis: nam postea indutus est lorica, & alijs armis, vt patet immediate. Vel potest intelligi, qd esset aliqua vestis leuis, quam acciperet super arma: nam infra, dicitur qd accinctus est David gladio Saulis super vestem suam: magis tamè videtur, qd essent vestes leues sub armis. Hebraei dicunt hic, qd, qd induit vestibus Saulis, ita ille vestes coaptatae sunt ei sicut omnem dimensionem, qd videbant pro eo fuisse factas: de quonimis obstupuit Saul, quia ipse erat maior omnibus Israelitis ab humero & sursum, vt patet supra, ca. 9. & 10. David autem non erat corpore magnus, sed statura mediocri: ideo stupuit, cum ei coaptatae sunt. Hoc autem dicitur, quia in Hebraeo dicitur. *Madaf, vbi nos habemus vestimenta, & Hebraei exponunt pro vestimentis: significat tamen Madaf, i. mensuram suam: ex quo volunt, qd vestes Saulis coaptatae fuerunt David sicut mensuram suam: & ex hoc dicitur, qd incitatus fuit Saul ad quaerendum de qua progenie erat David timens, qd ille futurus esset rex, cum vestes regales, quae eo maiores erant, coaptarentur illi. Sed dicendum hoc non stare, quia istae vestes, quas Saul imposuit David, non erant tales, quae non possent coaptari ei: nec erat aliquid, propter quod obstupesceret Saul: nam, si vestes Saulis essent longe, vsque ad pedes, verum est, qd non possent coaptari David, quia longiores essent, tñ istae non erant tales, qd cum indueretur eis Saul, pertingerent vsque ad pedes, sed essent aliquae vestes paruae ad ponendum sub armis, ideo, cum eas susciperet David, nihil erat mirum, qd ei coaptarentur. Item patet, qd istae non essent tales vestes, de quibus deberet admirari Saul, si coaptarentur David: quia, si essent prolixae vsque ad terram Saul non dedisset illas David, sciens non esse ei coaptandas. Et dato, qd eas postea asseras miraculose fuisse coaptatas, non valet: quia Saul non expectabat aliquod miraculum in hoc, ideo non indueret eis David, nisi sciret esse tales, quae ei faciliter coaptarentur, vel cuiusque alteri. Cum autem obijcis, qd hic dicitur: induit mensura sua: dicendum, qd hoc non refert ad David, sed ad Saulem. s. qd ista mensura erat Saulis: & fuerat factae vestes sicut commensurationem ipsius: non tñ sicut totam longitudinem. Ex hoc autem non arguitur, qd tota mensura Saulis fuerit commensurata David. *Et imposuit Galeam aream super caput eius.* scilicet, dedit ei arma sua: & erant ista Galea, & lorica, & gladius. Creandum est etiam, qd clypeus ei tribuerit, quia sine eo non poterat conuenienter pugnare: Saul autem pugnans, clypeum habebat, vt patet infra. 2. lib. c. 1. f. Clypeus Saul, quasi non esset vnctus Oleo à sanguine interfectorum, ab adipe fortium. Dicit autem de galea, quia erat primum armamentum, licet non sicut ordinem*

A induendi. Et vocat hic galea aerea: non qd esset tota de aere: quia magis erat de ferro, sed ponitur qd pro quolibet metallo. *Et vestiuit eum lorica.* Istud est armamentum protegens totum corpus: de alijs autem non dicitur. *Accinctus est ergo David gladio eius super vestem suam.* i. accinxit David enses Saulis sibi super vestem. i. super lorica: nam in parte exteriori enses erant: & sic dicitur hic, qd iste gladius erat Saulis, ita intelligendum est de alijs armis. s. qd Saul dedit ei arma sua ad pugnam: & hoc ex dilectione, quia diligebat eum nimis, cum videret eum iuuenem tam animosum. Vel forte dedit ei arma sua, quia rarae armature erant in populo, sicut fuit in bello primo contra Philistinos: vbi dicitur, qd non erant aliqua arma, nec enses, aut lancea in manu totius populi, qui erat cum Ionatha, & Saule, praeter arma Saulis, & Ionathae, vt patet, supra. c. 13. nunc tñ plura arma erant: quia ex multis bellis contra gentes factis Israel arma susceperat. Etiam, quia non habebat fabros armorum, quos prius non habuerant prohibentibus Philistinis: ideo credendum, qd ex dilectione dedit, & ad honorandum eum. *Cepit tentare, si armatus posset incedere.* David non dubitabat, an ipse esset vir robustissimus, sed dubitabat de armorum coaptatione, quia, cum ipse non esset expertus in illis, putauit fortassis sibi non conuenire, & cum tentasset non potuit apte moueri. *Non enim habebat consuetudinem.* s. non erat assuetus ad portandum arma: nam, quamquam assuetus fuisset ad opera maxima fortitudinis, vt pugnare cum Leone, & Vrsu: hoc tamen inermis excuerat: nam nec baculo, nec lapide percutiebat Leonem, aut Vrsum, sed apprehendebat eos per maxillam, & suffocabat, vt patet, supra, nunc ergo non consueuita tentare voluit. Potest autem referri ista clausula ad duo. s. ad superiora, & ad inferiora. Primo modo sic, quia dicitur, qd cepit tentare, an armatus posset incedere: & hoc, quia non habebat consuetudinem. i. pp hoc tentauit, an posset, quia numquam fuerat assuetus in armis. Si. n. ante hoc assuetus fuisset, iam sciret, an arma ei conuenirent, vel non tentaret, an posset armatus incedere, sed tentauit, quia non habebat consuetudinem. Alio modo refertur ad sequentia. s. qd non poterat David incedere in armis, & hoc, quia non habebat consuetudinem.

Quare David tentauit assumere arma, cum non aggrederetur tale Bellum suo robore. Quae. XXV.

QVAERET aliquis. Quare David indutus est armis, & tentauit incedere in eis: nam ipse aggredebatur hoc bellum non confidens in robore suo, nec in experientia belli, sed in Dei fortitudine, qui eripuerat eum de manu Leonis, sicut ergo contra Leonem, & Vrsum praeualuit, nihil omnino habens in manu, ita debuisset credere, qd praeualeret contra Philistheum, nulla accipiens arma: sic. n. fit in operibus miraculosis, qd solum fiant per operationem Dei, & non sit aliquid humano admixtum. Sic fuit, qd Samson pugnavit contra catulum Leonis in Tamnatha, quia tñc nihil habebat in manu, vt patet Iudi. ca. 14. s. irruij autem spūs Domini in Samson, & lacerauit Leonem, quasi haedum in frustra decerperet: nihil omnino hñs in manu: David quoque, quia miraculose contra Leonem, & Vrsum pugnauerat non habuit quicquam in manu sua qd pugnavit. Dicendum est, qd David confidebat in Domino se posse Philistheum superare sine armis: sicut postea fecit solum habens fundam, & lapides: voluit tamen accipere arma, non tanquam ad maiorem necessitatem, aut cautelam corporis sui, sed, vt condescenderet regi: quia rex volebat, qd pugnaret in armis, sicut alij viri pugnant: Deus tñ hoc non

non permisit, quia licet alias David posset in armis incedere, licet esset inexpertus, quia erat vir robustus: Deus tamen fecit, ut non viderent sibi apta: unde illa facilliter abiicit, utens sola funda, & lapidibus. Hoc autem erat, quia Deus volebat gloriam huius certaminis sibi attribui, & quia, si David indutus esset armis bellicis, ut Goliath, videret eum superare apparatu bellico, & robore modo humano, & minueret gloria triumphi diuini: ideo voluit, quod in sola funda pastoralis superaret, ex quo appareret sola Dei virtute hoc actum esse, ut patet, infra ex verbis David ad Philistaeum, scilicet, Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo, ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum Dei Israel. quod ego non confido me posse habere victoriam in spe armorum, sed in nomine Domini, tu autem confidis in gladio, & hasta.

Quare sicut David sine armis superavit Goliath, quare etiam sine funda, & lapide non superavit. Quæstio. XXXI.

Quæretur, ulterius. Cum ad laudem Dei triumphus iste factus fuerit sine armis, quare etiam non fuit factus sine funda, & lapidibus: nam tunc videret esse maius miraculum, patet autem simile, quia quando David pugnabat contra Leonem, & Ursum: nec lapide, nec baculo percutiebat eos: sed apprehendens per maxillam, lacerabat eos, ut patet supra, sic etiam Samson, cum pugnaret contra catulum Leonis nudis eum manibus laceravit. Iud. ca. 14 Respondendum est, quod non decuit, ut David procederet contra Philistaeum sine funda, & lapide: sicut procedebat contra Leonem, & Ursum. Ratio diuersitatis est, quia quamquam Leo, vel Ursus esset ferocissimus, non poterat nocere David, quousque accederet ad tangendum eum: ideo, cum esset David vir robustus, sufficiebat, quod impetu facto apprehenderet Leonem, vel Ursum per maxillam, atque laceraret. Non poterat autem sic apprehendere Goliath, quia ille erat gladio accinctus, & hastam ferens, unde non permitteret accedere ad se David, sed eum eminus stantem hasta confoderet, aut gladio trucidaret. Oportebat ergo, ut David haberet aliquod genus armorum, quo similiter à longe stantem posset percutere Philistaeum: & ad hoc fuit conueniens funda. Alia ratio est, quia non videbat gloriosior victoria, quam tunc ad Deum, quod David sine armis, & funda accedens ad Philistaeum, eum sicut Leonem trucidaret, quod à longe funda percuteret. Nam, si eum nulla habens arma, nec funda, nudis manibus lacerasset argueretur in eum magnum robur, & animositas: cuius pars magna naturaliter esse poterat, aut in totum. Cum autem funda à longe eum percuteret, argueretur Dei potentia, qui direxit manum David, ut vnico lapide, & vnico ictu fortissimum illum, atque ferocissimum inter Philistinos trucidaret, licet galea caput eius prexisset. Sed adhuc prima ratio melior est. Dixitque David ad Saul: Non possum incedere. Tenuerat enim, David armatus incedere, ut complaceret regi, qui volebat eum armatum pugnare, sed nequiuit: ideo reiecit arma. Quia nec usum habeo, id est, hoc fit, quia non est mihi consuetudo pugnare armatum. Motus autem conueniens in armis non solum verus, sed etiam consuetudinem exigit. Hoc autem verum est, quod David erat inexpertus in armis, & ob hoc erat sibi difficilis motus, sed non solum hoc ingerebat sibi difficultatem, sed adhuc amplius, quia Deus volebat, quod pugnaret armatus, & fecit sibi arma videri difficilia ad motum. Et deponit ea. Scilicet, abstulit sibi omne genus armorum.

Conueniens fuit David sibi arma relinquere, ut pugna pastoralis solum ageret. Quæstio. XXXVII.

Quæretur aliquis. Quare David abstulit sibi omnia arma: nam ratio præcedens non videtur sufficiens ad hoc, quia difficultas erat sibi, eo quod non poterat portare arma: si tamen solum enssem portasset, nulla erat difficultas, quare ergo non portauit? Respondendum, quod non decuit, ut David portaret gladium ad pugnandum contra Philistaeum, quia aut ipse pugnare debebat pugna virili contra Goliath, aut pugna pastoralis. Si primo modo, oportebat, ut omnibus armis uteretur, tam defensiuis, quam offensiuis, ut pati, & agere posset impunè. Si autem solo gladio uteretur, pugnandum sibi cominus erat, & tunc, cum repercutere vellet Philistaeum non haberet arma defensiuam. Erat ergo gladius sibi simpliciter ineptus ad pugnandum: fuisset autem aptior hasta, quia eminus stantem confingere posset. Sed adhuc ista erat inepta nulla alia arma habenti, quia post actum fugiendum erat. Cum ergo David non potuerit portare omnia arma, non decuit nec expediuit aliquod ferre armorum genus, quantumcumque leue. Si autem David pugnare deberet bello pastoralis contra Goliath, lapidibus, & funda, & quia ista arma ad percutiendum eminus sunt, non erat sibi opus hastam habere, aut gladium: & sic nihil secum tulit, nisi fundam, & lapides, & baculum. Sed aliquis forte dicet, quod David tulit secum gladium quamquam de hoc non exprimat. Sed dicendum est, quod non stat, quia quando David lapide percussum interfecit Philistaeum, cum non haberet gladium in manu sua, cucurrit, & stetit super Philistaeum, & educens gladium eius de vagina præcidit caput eius, ut patet, infra. Non habebat ergo tunc David gladium, unde nihil secum armorum duxit. Et tulit baculum suum. Iste erat baculus pastoralis, quem David gerebat in manu sua, & tulit illum contra Philistaeum.

David, propter quid tulit secum baculum ad pugnam. Quæstio. XXXVIII.

Quæretur, Ad quid ferebat hic David baculum, & an aliquid sibi opus esset. Aliquis respondebit, quod portabat eum sicut consuevit erat eum portare contra Leonem, & Ursum, ut percuteret eos. Sed dicendum, quod non stat, quia David portabat baculum contra Leonem, & Ursum ad irritandum eos ad pugnam: nam, cum Leo, vel Ursus rapuisset Arietem, vel ouem, volebat contedere contra David, sed ipse aggrediebatur eos, & percutiebat baculo, ut irritaret se: ut sic effugeret Arietes, vel oues, & tunc arripiebat Leonem, vel Ursum per maxillam, & lacerabat eum: hic autem non erat opus irritatione, quia ipsemet Philistaeus irritatus erat ad pugnandum contra David, & veniret non pulsatus. Secundo, quia baculus erat ad percutiendum cominus, sed cum Goliath non erat David cominus pugnaturus, cum esset Goliath ferro velatus, & præter hoc habebat arma offensiuam, quibus non sineret David ad se cominus accedere: non ergo videtur, quod propter hoc portauerit, nec est aliquis usus, vel utilitas alia, propter quam David baculum gestare debuisset. Sed videtur, quod hoc fecerit ex assuetudine. scilicet, quia semper illum portare solebat. Et dato, quod ad nihil sibi utilis foret, portaret eum. Hoc apparet ex sequenti litera, quia dicit: Tulit baculum suum, quem semper habebat in manu: hoc autem considerauit Goliath, quia, cum vidisset ad se venientem David, cum baculo, & nesciret, quare uti litas pugnandi esse poterat in eo, nisi forte contra canem pugnaret, ait ad David: Nunquid ego canis suum

suum, quia tu venis ad me, cum baculo? quod dicitur, baculus ad nihil tibi proficit, nisi ego essem canis. Quem semper habebat in manibus. Hic erat mos pastoralis, ut baculum haberet ad minandum oues, vel ad irritandum feras, quando pugnaret contra eas: ideo, quamquam non relictis ouibus, venisset in castra, tamen non deseruit baculum pastorem, quia super eum habere solitus erat. Et elegit sibi quinque lapides limpidissimos de torrente. Isti erant lapides valde duri: & vocantur limpidi, quia non erant habentes admixtionem terræ glebosæ, vel arenosæ, aut calcis, quia huiusmodi lapides infirmi sunt, & facili ictu in partes minutas desiliunt. Egebat autem David lapidibus valde duris, quia Philistaeum ferro vallatum percussurus erat.

Quare elegit David quinque limpidissimos lapides de torrente, & peram pastorem. Quæstio. XXXIX.

Quæretur aliquis. Quare David elegit quinque lapides limpidissimos de torrente? Respondendum est, quod accepit lapides priusque iret ad bellum, quia forte postea quando pugnaret, non reperiret lapides in loco, & interim posset eum percutere hostis. Vel forte non reperiret lapides conuenientes sibi in loco. egebat enim durissimos, ut dictum est, quia percussurus erat ferro velatum. Sed tunc dicitur, Quare elegit lapides de torrente? Respondendum, quod hoc fuit, quia ibi eos duriores inueniret: & hoc significat litera, cum dicitur, lapides limpidissimos, quia vocantur lapides limpidi illi, qui sunt purgati ab omni materia glebosa terrea, vel arenosa, & sunt puri lapides. Sed tunc dicitur, Cur elegit quinque? Respondendum, quod aliqui volunt referre hoc ad allegorias, sed David ista non respiciebat. Sed dicendum, quod solum quinque elegit, quia plures grauari eum etiam, quia putauit istos sufficere ad rem agendam. Et misit eos in peram pastorem. Ut ibi seruarentur: ferebat enim secum illam, sicut & baculum, & fundam.

Quare David tulit secum peram pastorem. Quæstio. XXX.

Quæretur aliquis. Quare David tulerat secum peram pastorem in castra, cum illa non videretur sibi apta, nisi tempore, quo pascebat oues? Aliquis respondebit, quod hoc fecit, quia illa sibi proderat ad ferendum lapides, sicut nunc tulit: nam manu eos ferre non poterat, quia quinque erant. Sed dicendum, quod non fecit propter hoc, quia David ignorabat, quod pugnari inurus esset, cum Goliath, ideo nec nesciebat an pera sibi profutura esset. Sed dicendum forte, quod Deus eum mouit ad portandum eam, quia sibi ad aliquid profutura erat, & Deus interdum mouet hominem ad id, quod ipse ignorat, ut inde consequatur aliquid prosperum, vel aduersum. Aliter potest dici, quod David tulit peram pastorem ab intentione. scilicet, quia erat sibi in via necessaria ad ferendum aliquid de onere, quod portabat fratribus suis: nam pastores vtuntur peram ad ferendum ibi sarcinas suas, & cibos: ita David ad ferendum in castra cibos, vel aliquas sarcinulas nihil aptius inuenit, quam peram pastorem: & fortassis hoc fecit, ut ibi portaret aliquam particulam ciborum pro fratribus, quia supra dicitur, quod onustus abiit: Vel dicendum, quod tulit ex consuetudine secum peram, quia, cum in opere pastoralis semper assuetus esset illam ferre, nunc quoque illam secum tulit: sed prius dicta melius stant. Quam habebat secum. Scilicet, quia tulerat eam de Domo patris sui secum ad ea, quæ dicta sunt: & tunc visa est sibi utilis ad ferendum lapides. Et fundam manu tulit. Quia ista erat, qua pugnare debebat.

Tulit David fundam secum inspiratus à Deo, & ex assuetudine. Quæstio. XXXI.

Quæretur aliquis. Quare David secum tulit fundam? nam ista non videbatur sibi utilis in castris, sed solum in opere pastoralis. Nec valet si dicas, quod nunc sibi nimis utilis erat, quia in ipsa pugna uit: nam ipse nesciebat, an pugnare debebat contra aliquem. Sed dici posset, quod Deus mouit eum ad ferendum eam, quia profutura erat sibi, licet ipse nesciret. Aliter dici potest, & melius, quod David fundam gerebat pro genere armorum, ideo sicut in itinere portaturus erat secum aliquod genus armorum, portauit fundam. Vel potest dici, quod tulit eam ex assuetudine, quia in opere pastoralis semper assuetus erat eam ferre. Et processit aduersus Philistaeum. scilicet, ad pugnandum contra illum in isto genere armorum.

Saul dimisit David pugnare, cum Goliath sine armis confusus, quod Deus adiunxerat eum. Quæstio. XXXII.

Quæretur aliquis. Quomodo Saul permisit, quod pugnaret David contra Goliath, cum non ferret aliqua arma, sed solum fundam, & lapides: Philistaeus autem esset armis accinctus, & videbatur sic impossibilis victoria? Respondendum est, quod Saul audiverat robur David, quomodo sine armis occiderat Leonem, & Ursum, ideo sic poterat inermis occidere Philistaeum, sic enim dixerat David, quod Deus, qui eripuerat eum de ore Leonis, & Ursi, eriperet eum de manu Philistaei. Confidit autem Saul, quod Deus, qui adiunxerat David in præcedentibus, adiunxerat eum nunc: potissimum, quia David non potuerat pugnare armatus, ideo oportebat, ut pugnaret in funda, & lapide, vel cessaret à pugna. Visum est autem Sauli utilius esse, quod pugnaret qualitercumque, quod cessaret, quia, si ex pugna eius sequeretur victoria, iudei exaltarent nimis, & prosperarent res eorum, sicut factum est: si autem ipse vinceret, redeundum erat ad pugnandum in acie, sicut si non esset in ista singulari certamen, & sic non deteriorabatur conditio Hebræorum ex morte David, & prosperabatur ex eius victoria, ideo permittendum fuit ad omnem eventum, quod pugnaret. Sed dicit aliquis, quod sicut ex victoria David prosperabatur nimis res iudeorum, ita ex eius morte disperderetur, & fugeretur timore conterriti: sic enim accidit Philistinis, quia, cum viderunt occubuisse Goliath, licet prius haberent magnam confidentiam in armis, conterriti sunt, & fugerunt, ut patet, infra. Respondendum est, quod non erat sic eventurum iudeis ex morte David, sicut euenit Philistinis, ex morte Goliath. Ratio diuersitatis est, quia inter Philistinos Goliath erat fortissimus, & in eo erat tota spes belli. Cum ergo viderunt eum occubuisse, elanguerunt corda ipsorum: ita, ut non remaneret spiritus. Unde non potuerunt sustinere faciem hostis persequentis, de David autem secus erat inter Iudeos, quia non reputabatur fortissimus inter eos, sed puerulus pastor, & inexpertus in armis: unde dixit ei Saul: Non valet resistere Philistaeo isti, nec pugnare aduersus eum, quia puer es, hic autem vir bellator. Idem licet occubisset David, non multum labefactarent eorum corda, nec putarent aliquid deperisse statui suo, & non timerent, nec fugerent à facie hostis. Hoc autem apparet, infra, cum dixerint videntes autem Philistini, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt, quod dicitur, ideo fugerunt, quia putabant illum esse fortissimum, qui ex eis occubuit: sed Israel non putabant David esse fortissimum inter se, ideo licet occubueret, non multum mouerentur. Ibat autem Philistaeus incedens, & appropinquans aduersus David, scilicet,

scilicet, sicut Dauid egrediebatur de castris Israelitarum ad pugnandum contra Goliath, ita egrediebatur de castris Philistinorum ad pugnandum contra Dauid: & hoc, ut ambo conuenirent in campum, ubi pugnandum erat. *Et armiger eius ante eum.* id est, armiger Goliath praecedebat eum, ferens aliqua arma illius. Ista est enim solemnitas, quae fit viris euntibus ad singulare certamen. scilicet, ut praecedant eos armigeri sui: Dauid autem armigerum nullum habebat, quia nec armatus erat, cum solum portaret fundam, & lapides in pera pastoralis: ideo non egebat armigero. *Cumque inspexisset Philistheus, & vidisset Dauid, despectit eum.* Putauit enim Philistheus, quod daretur sibi aliquis vir fortissimus pugnaturus cum eo, qui veniret in magno apparatu bellico: cum autem vidit illi aetate puerulum, & inermem, cum solo baculo, & funda, despectit eum: putans non esse pugnam, sed irrisionem. *Erat enim adolescens rufus, & pulcher aspectu.* Hoc supra dicitur praecedenti. c. scilicet, quod erat rufus, & pulcher aspectu, & decora facie. Ponitur autem istud pro causa despectionis. scilicet, quia erat adolescens, & ob hoc ineptus ad bellum: tam propter inexperientiam, quae parue aetati inest, quam propter vires, quae ei desunt, & hoc dixit Saul ipsi Dauid. I non uales resistere Philistheo isti, nec pugnare aduersus eum quia puer es, hic autem uir bellator ab adolescentia sua. Dicit etiam, quod erat pulcher facie, & rufus, ad significandum, quod erat delicatus, & qui huiusmodi sunt, magis ad quietem conueniunt, quam ad bellum. *Et dixit Philistheus ad Dauid.* Postquam eum despectit in corde suo: uoluit contumeliari ei in uoce proferens, quae sequuntur. *Nunquid ego canis sum, quia tu uenis ad me cum baculo?* Vidit Philistheus, quod ueniebat Dauid cum baculo, & funda, & uidit, quod ista arma non proficiebant sibi aliquo modo contra viros, sed solum contra canes, ideo dixit: Numquid ego canis sum? sed sole fera, quae bestia uocatur: nam pecora, & iumenta carnibus non vescuntur. *Dixit autem Dauid ad Philistheum.* Cum inproperasset Philistheus Dauid tanquam hostis, ipse retribuit ei maiorem contumeliam, demonstrans confidentiam suam. *Tu uenis ad me cum gladio, & hastis, & clypeo.* id est, tu habes arma, & ego non: & tamen ego scindam caput tuum: in quo maior uiriliter, scilicet, quod inermis armatum superet. Vel aliter: Tu uenis ad me cum gladio, hasta, & clypeo, id est, confidens in istis armis: ego autem non confido in aliquo genere armaturae, ideo inermis uenio. Abundans enim mihi armatura est protectio Dei Israel. Dixit autem Dauid de gladio, hasta, & clypeo, non, quod ista arma solum haberet Philistheus, quia omne genus armaturae habebat ad protegendum corpus: scilicet, galeam aeream, loriceam, & ocreas aerea, ut patet supra, sed uoluit Dauid ista solum nominare, quia per haec intelligebat reliqua arma. *Ego autem uenio ad te in nomine Domini exercituum.* id est, ego non habeo contra te aliud propugnaculum, nisi nomen Domini. scilicet, quia confides in eo sine armis praualebo contra te. Et uocatur Dominus exercituum. id est, Dominus, qui habet potestatem super exercitus, & bella. Ipse est, qui uictorium dat, cui uoluerit: ideo satis est mihi, quod ipse fauet parti meae, etiam si inermis sim: & hoc significatur infra, in uerbis Dauid. scilicet, & nouerit uniuersa Ecclesia haec: quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus, ipse enim est bellum, & tradet uos in manus nostras. Alio modo potest intelligi, quod sit Dominus exercituum. id est, habens secum multos exercitus, scilicet angelorum millia, & centena milia. Sic patet Job. c. 2. scilicet, Numquid est numerus militum eius? Milites ista exercituum faciunt. Et in isto sensu secundo accipitur ista propositio: *Conteret in scriptura. Dei agminum Israel.* id est, Deus exercituum est

me, quia erant multi: Deus autem Israel erat uirtuosus, secundum, quia credebatur, quod dii Philistinorum uellent adiuuare eos: ideo pugnantur pro ipsis, sic enim maledicerent Dauid: quia erat hostis ipsorum. Deus autem hebraeorum adiuuaret Israelitas, ideo nollet maledicere Dauid. Orauit ergo maledictionem in nomine Deorum suorum, & non in nomine Dei Israel. Hoc patet, quia dicitur in dijs suis. Apud Israelitas tamen non erant multi dii, ideo de dijs Philistinorum necessario intelligendum est. Sed adhuc dicere possit aliquis, quod intelligit de Deo Israel, quia, licet non haberent Israelitae multos Deos, putabant Philisthini esse multos, sicut apud ipsos erat: sic patet supra, cap. 4. cum ueniret arca in castra Israel dixerunt Philistini: Vae nobis, quis nos saluabit de manu Deorum sublimium istorum? Hi sunt dii, quos percusserunt Aegyptum. Ergo poterat Goliath maledicere Dauid, in nomine Deorum suorum, id est, Dauid, putans eum habere multos Deos. Sed adhuc non stat, quia, si hic ponerentur uerba Goliath in forma poterant nominari multi dii, quia tamen scriptura refert quid factum sit, & non ponit uerba Goliath, non diceret Deos pro Deo hebraeorum, sed diceret, quod malediceret in nomine Dei: dixit tamen, quod maledixit in dijs suis: ergo intelligitur de dijs Philistinorum. *Dixitque ad Dauid, ueni ad me.* Hoc dicitur ex despectione. scilicet, ego non uolo ire ad te, nec uolo pugnare, ut uir contra miserum adolescentulum. Sed ego non motus lacerabo te pugnante, ut uolueris. *Et dabo carnes tuas uolatilibus caeli, & bestijs terrae.* id est, quia commisisti hanc insaniam, ut ueniret congreddi anderes, lacerabo te, & dabo carnes tuas uolatilibus caeli: quia quaedam uolucres sunt, quae solis carnibus pascuntur, scilicet, uolucres uenatrices. Dixit etiam de bestijs terrae, id est, de feris, quia pecora non vescuntur carnibus: sed sole fera, quae bestia uocatur: nam pecora, & iumenta carnibus non vescuntur. *Dixit autem Dauid ad Philistheum.* Cum inproperasset Philistheus Dauid tanquam hostis, ipse retribuit ei maiorem contumeliam, demonstrans confidentiam suam. *Tu uenis ad me cum gladio, & hastis, & clypeo.* id est, tu habes arma, & ego non: & tamen ego scindam caput tuum: in quo maior uiriliter, scilicet, quod inermis armatum superet. Vel aliter: Tu uenis ad me cum gladio, hasta, & clypeo, id est, confidens in istis armis: ego autem non confido in aliquo genere armaturae, ideo inermis uenio. Abundans enim mihi armatura est protectio Dei Israel. Dixit autem Dauid de gladio, hasta, & clypeo, non, quod ista arma solum haberet Philistheus, quia omne genus armaturae habebat ad protegendum corpus: scilicet, galeam aeream, loriceam, & ocreas aerea, ut patet supra, sed uoluit Dauid ista solum nominare, quia per haec intelligebat reliqua arma. *Ego autem uenio ad te in nomine Domini exercituum.* id est, ego non habeo contra te aliud propugnaculum, nisi nomen Domini. scilicet, quia confides in eo sine armis praualebo contra te. Et uocatur Dominus exercituum. id est, Dominus, qui habet potestatem super exercitus, & bella. Ipse est, qui uictorium dat, cui uoluerit: ideo satis est mihi, quod ipse fauet parti meae, etiam si inermis sim: & hoc significatur infra, in uerbis Dauid. scilicet, & nouerit uniuersa Ecclesia haec: quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus, ipse enim est bellum, & tradet uos in manus nostras. Alio modo potest intelligi, quod sit Dominus exercituum. id est, habens secum multos exercitus, scilicet angelorum millia, & centena milia. Sic patet Job. c. 2. scilicet, Numquid est numerus militum eius? Milites ista exercituum faciunt. Et in isto sensu secundo accipitur ista propositio: *Conteret in scriptura. Dei agminum Israel.* id est, Deus exercituum est

R. Dauid ad Philistheum.

Goliath maledixit Dauid, quia cum armis pastoralibus incederet ad eum.

est Deus agminum. id est, turbarum Israel. Hoc ponitur ad confirmandum sententiam Dauid: nam ipse dixerat, quod ueniebat in nomine Domini exercituum, quod sufficiebat ad uictoriam? Responderet autem Philistinus, quod non constabat, an magis faueret iste Deus Israelitis, quam Philistinis: Dauid probat, quod magis fauebat Israelitis, quia erat Deus ipsorum. *Quibus exprobraisti hodie.* Hoc ponitur ad maiorem confirmationem, quia diceret Philistinus, quod licet Deus exercituum esset Deus Israel, non tamen habebant aliquam causam Israelitae, quare non faueret eis Deus. Ruderet Dauid, quod erat causa maxima. scilicet, quia Goliath exprobrauerat Israelitis illa die, quod eadebatur in uituperium Dei: ideo ipse, tamquam pugnaturus pro causa sua, ageret contra Goliath, & dicitur quibus exprobraisti hodie: non, quod hodie solum exprobrauisti, quia per 40 dies hoc fecerat: & quotidie bis, ut patet supra, dicitur tamen, quibus exprobrauisti hodie, ad significandum pertinaciam Goliath in malo: nam, si diebus praecedentibus exprobrauisset Israelitis, & iam resipuisset, atque cessasset, Deus remississet ei peccatum, & forte non adiuuaret Dauid contra eum: illa tamen die, sicut praecedentibus exprobrauerat, ideo propter contumaciam Deus contra eum pugnaturus erat. *Et dabit te Dominus hodie in manu mea.* id est, ponet in potestate mea, ita, ut possim, quodcumque uolero de te facere. *Et percussit te, & auferam caput tuum a te.* Percutere enim accipit hic pro occidere. Et dicitur, quod auferret caput eius, quia postea sic factum est, & introductum coram Saule, ut patet infra.

An Dauid spiritu prophetero respondit Philistheo. Quae estio. XX XII.

QVAERET aliquis. An Dauid dixerit ista spiritu prophetero? Aliquis respondebit, quod sic: nam omnia euenerunt sicut Dauid dixit: ipse enim dixit, quod percuteret Philistheum, & auferret caput eius, & daret cadauera castrorum Philistinorum uolatilibus illa, ut patet hic: & sic immediate completa sunt omnia, ut patet infra, sic enim dicit Nicolaus, quod hoc habuerat per diuinam reuelationem, quia futurum contingens certitudinaliter praenunciavit. Satis autem hoc est uerisimile: nam Dauid propheta erat, & spiritus Domini directus fuerat in ipsum ex die, quo uictus fuit, ut patet praecedenti. Sed adhuc satis rationabiliter dici poterat, quod hoc non faciebat Dauid, sciens spiritu prophetero: sed dicebat, ad significandum animositate suam: id est, quod operabatur, id dicebat, & quia Deus fauebat ei, compleuit id, quod desiderabat, & quod praenunciauerat: tamen nesciebat a principio per reuelationem ad quid deuenturum esset bellum. *Et dabo cadauera castrorum Philistinorum hodie uolatilibus caeli, & bestijs terrae.* In hoc superaddidit Dauid contumeliari Philistheo ultra contumeliam, quam ab eo receperat: nam Philistheus solum dixerat, quod occideret Dauid, & daret carnes eius bestijs. Dauid autem dixit, quod non solum occideret Goliath, sed etiam alios Philistinos, qui erant in castris, & dicit dabo cadauera castrorum Philistinorum. id est, eorum, qui sunt in castris: non quidem, quod in castris occidit fuerint, sed quia in castris erant antequam occiderent: nam forte nullus de eis in castris occisus est, aut paucissimi, quia, ut uideret, quod occubisset fortissimus eorum, fugerunt, & Israelitae persequentes eos, occiderunt in fuga plurimos, ut patet infra, dicitur autem de cadaueribus castrorum ad significandum, quod nunc non erant perituri omnes Philistheae, qui erant in terra Philistinorum, sed solum illi, qui erant in castris. *Et sciat omnis terra, quia est Deus in Israel.* id est, per hoc, quod occidam te, & dabo cadauera Philistinorum uolatilibus, omnis terra co-

gnosceret, quod est Deus in Israel. scilicet, quia hoc non poterat fieri, nisi Dei uirtute, cum ego sim inermis: cum ergo factum fuerit manifeste, cognoscent, quod a Deo factum est: & per hoc intelligunt, quod in Israel sit Deus. Nec solum intelligitur, quod per hoc cognoscerent gentes, quod erat Deus aliquis in Israel: quia, etiam hoc non obstante, cognoscebant eos colere aliquem Deum, cum nulla esset gens, quae non coleret Deos multos, aut saltem unum: sed intelligit, quod cognosceret esse Deum in Israel. scilicet, Deum speciale, & potentior omnibus dijs gentiliis, cum possit dare uictoriam cultoribus suis contra omnes gentes, & Deos earum. *Et nouerit uniuersa Ecclesia haec.* id est, cognoscat rota ista multitudo: Ecclesia enim congregatio, vel concilium est. Sic enim dicit Philosophus. 2. Politico. c. de politia Calcedonio rura. scilicet, Calcedonij Ecclesiam non faciunt, id est, non congregant multitudinem, vel concilium ad deliberandum facta. Dicitur autem hic Ecclesia ipsa multitudo hebraeorum, & ipsa specialiter cognoscere debebat id, quod sequitur. *Quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus.* scilicet, salus, quae inducitur a Deo in bellis, non est in hasta, uel gladio. id est, in apparatu armorum, nec in robore uirorum: sic patet Psal. 146. scilicet, Non in fortitudine equi uoluntatem habebit, nec in tibijs uiri beneplacitum erit ei. Sic etiam dicitur Psal. 32. Non saluabitur Rex per multam uirtutem, & Gigas non saluabitur in multitudine uirtutis suae. Istud autem debebant cognoscere Israelitae: nam primum, scilicet, esset Deus in Israel non erat sibi nunc cognoscendum, quia iam nouerat sine aliquo experimento: sed, quod Deus saluaret in singulari certamine sine hasta, & gladio, hoc eis cognoscendum erat: ideo dixit: & nouerit uniuersa Ecclesia haec. id est, multitudo Hebraeorum. *Ipse enim est bellum.* id est, in potestate eius est euentus belli. scilicet, dare uictoriam, cui uoluerit, uel facere succumbere alteri: ideo potest sine armis, & alijs apparatusis dare uictoriam. Sic dixit Iudas Machabeus. 1. Machab. c. 3. facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differetia in conspectu Dei caeli liberare in multis, & paucis, quoniam non in multitudine exercitus est uictoria bellis, sed de caelo fortitudo est, & eo. c. declarauit, quod ex sola uoluntate Dei est, quod quis in bello percat, uel superfit: & quis uincat, uel superet, cum ait: Melius est nos mori in bello, quam uidere mala gentis nostrae, & sanctorum: sicut autem fuerit uoluntas in caelo, licet haec, id est, si uoluntas est in caelo, quod moriamur, moriemur: alioquin superabimus. Sic etiam dixit Ionathas filius: Saulis Non est difficile saluare Deo in multitudine, uel in paucis supra. c. 14. hoc autem est, quia ex uoluntate Dei dependet euentus belli. *Et tradet uos in manus nostras.* id est, faciet, quod succumbatis potestati nostrae: & hoc non solum quantum ad Goliath, sed quantum ad omnes alios Philistheos, quia supra dixerat, quod tradet cadauera castrorum Philistinorum uolatilibus caeli, & bestijs terrae. *Cum ergo surrexisset Philistheus.* Hic incipit bellum, & dicitur, quod surrexit. scilicet, ut ueniret ad percutiendum Dauid, & non surrexit, tanquam ante iaceret, sed est modus loquendi scripturae, quia dicit illum surgere, qui aliquod noui facere incipit: & quia tunc incipit uenire Goliath contra Dauid, dicitur surrexisset se contra eum. *Et ueniret, & appropinquaret contra Dauid.* scilicet, quia ante hoc, cum sibi loquebantur uerba contumeliosa nondum appropinquabant sibi: quia illa erant praeparatoria, uel praeludia bellorum. id est, quae ex more praemittuntur, quibus paratis, inciperunt realiter pugnare. *Prostrauit Dauid, & cucurrit ad pugnam ex aduerso Philistheae.* scilicet, cum uideret Dauid, quod Philistheus ueniebat contra ipsum non expectauit, sed ipse uelocius cucurrit in aduersum illius. Hoc autem fecit ad meliorandum conditionem suam, quia

Salus quae a Deo est non est in hasta, uel gladio.

Bellum Dauid, cum Goliath.

in bello melior est conditio aggredientis, q̄ sustinē-
tis: potissimē, cum aliquis incutiat timor ei, con-
tra quem, quis aggreditur, quia ex aggressionē pro-
batur quædam pars confidentiæ, & animositatis. Et
aggessus est, quia apparatus suus non erat ad pugna-
dū sustinendo: nam solum ille sustinere potest, qui
arma habet defensiva, David autem nulla habebat
huiusmodi arma, sed solum offensiva. f. fundam, &
lapides, ideo oportebat, q̄ aggredere, & non susti-
neret. Sic factū est: nam antequam Philisthæus per-
uenisset ad eū, percussit eū lapide, vt patet, infra. *Et
misit manum suam in peram pastoralem. f. quia ibi ferebat
lapides, vt acciperet aliquem ad percutiendum ho-
stem. T. ulique vnum lapidem. f. vnum de quinque, quos
elegerat de Torrente.*

*An David occiderit Goliath vnico lapide, vel multis.
Questio. XXXIII.*

QVAER ET aliquis. An David occidit Phil-
isthæum vnico lapide, vel multis. Videtur autē,
q̄ essent multi: nam vulgariter dicitur, q̄ erant tres,
Item Mat. cap. 4. est quædam glossa, q̄ Christus vicit
Diabolum in tribus tentationibus, sicut Goliath oc-
citus est a David tribus lapidibus. In contrarium vñ,
quia hic dicit, q̄ tulit vnum lapidem, & si tribus per-
cussisset David Goliath: duo fuissent inanes, q̄d pa-
ter, quia, quicunq̄ eorū infixus fuisset in fronte, fa-
ceret Philisthæū occumbere, sed non occubuit, vt
ipsi dicunt nisi tribus, ergo duo fuerūt inanes, quod
non pertinet ad rationem miraculi. Istud tñ mira-
culosè factū est, ideo vnies lapis suffecisset: potissi-
mè, quia si tres lapides iecit David contra Goliath,
aut omnibus tribus eum percussit, aut vnico: si autē
omnibus tribus, necesse est, q̄ fuerint duo illorum
infirmi. f. quia nihil nocuerant: quod est in cōueniēs:
si autem dicatur, q̄ non fuit percussus omnibus tri-
bus, sed vnico, adhuc erit istud inconuenientius. Sed
non stat id, quod vulgariter dicit, f. q̄ omnibus tribus
percussus fuerit in eodem loco, & primus infixus est,
deinde secundus repulit primū ad partem inte-
riorem cerebri, tertius autem extra caput vtrumq̄
expulit. Sed istud non solum est falsum, imò etiam
ridiculū; quia, si aliquis lapis infixus fuisset cerebro
Goliath, mox corruisset in terram, sed dicunt, q̄ nō
corruit: ideo irridendum est dictū eorum. Et dicen-
dum, q̄ vnicus lapis infixus fuit cerebro Goliath, &
non tres. Quod autē dicunt vulgares, q̄ fuerint tres,
nihil est, quia vulgaribus nulla fides adhibenda est.
Ad aliud autem, q̄d dicit de Glossa super Mattheum,
dicendū, q̄ illa non est nimis autentica: nam nō po-
nitur ibi cuius sit: ideo credendum est, q̄ fuerit appo-
sita ab aliquo, qui nō esset magnæ auctoritatis: ideo
de ea non est curandum. *Et funda iecit, & percussit Phi-
listhæum in fronte. i. primū lapidem iecit in fundam,
& percussit illico Philisthæum: nam Deus direxit la-
pidem contra Philisthæum, & percussus est in loco,
vbi illico mori posset. Et infixus est lapis in fronte eius. i.
penetravit superiorem armaturam, si aliqua erat, &
transiit ad quandam partem cerebri. Dicit quidā,
q̄ miraculose ferrum galeæ cessit illi lapidi, vt transi-
ret: sed potest dici, q̄ etiam sine miraculo hoc fieret: &
hoc dupliciter. Vno modo, q̄ arma illa non essent
nimis fortia, ideo, q̄ ictu forti alicuius lapidis posset
penetrari. Alio modo potest dici, q̄ pars illa capitis
esset discooperata, vt videret sicut fiebat in Galeis an-
tiquis, & per illam lapis infingeretur in capite, q̄ tñ
dicamus miraculosè factum esse, non est inconue-
nientius: quoniam aliquid oportet hic factum esse mi-
raculosè. *Et cecidit in faciem suam super terram. i. mox, vt**

Arguer. i.
In opposi-
tum.

F percussus est, cecidit in terram, quia fuit fortiter vul-
neratus: & hoc super faciem suā. i. cecidit ad partē an-
teriorē, & nō ad posteriorem. Dicitur hebrei, q̄ hoc
fuit factū miraculosè, quia oēs vulnerati solent ca-
dere cōtrario. f. super dorsum, & non super faciem:
iste autē cecidit super faciem ad tollendū laborē Da-
uid: nam ipse erat magnus longitudine cubitorum
sex, & palmi, vt patet supra in litera. Si autem ceci-
disset ad partē posteriorem, manebat David labor
f. quia magis appropinquaret ad castra Philistinorū
quā per 13. cubitos, q̄ ad locum, ad quem accessit:
si non cadet super faciem, sicut nunc cecidit. Sed hoc
ridiculum est, quia nihil magis timeret David acce-
dere vltra 13. cubitos, q̄ ad locum, ad quem accessit:
nam, qui non timuit pugnare cōtra illum Gigantē
viuētē, & exire in campum cum ipso inter medias
acies, non timeret ei iam defuncto caput amputare
eundo per 13. cubitos vltra locum, ad quem iuit po-
tissimè, cū cerneret omnes Philisthinos vacillare ti-
more: illo n. percusso, illico fugerunt, vt patet, infra,
quod etiam dicunt, quod omnes percussi correre
solent super dorsum, non est vniuersaliter verum,
quia, q̄ interdum hoc accidit, & sepissimè: tamen
interdum accidit contrarium, potissimè secundum
diuersos modos vulnerandi: ideo dicendum, q̄ quā-
tū ad illud, nō fuit aliqua operatio miraculosa, nec
fuit quicq̄ alleuiatum de labore David, nisi loquen-
do largissimè: & in talibus non est ponenda opera-
tio miraculosa. *Preualuitque David aduersus Philisthæū.*
Hic ponitur quartū huius. c. f. David triūplus quō
triumphauit de Philisthæo & tulit spolia, atque ho-
noratus est. Et dicit, q̄ pualuit aduersus Philisthæū,
id est, superauit eum. *in funda, & lapide. i. percutiendū
eū lapide emisso a funda, & in hoc significatur, q̄ nō
habebat alia arma David, nisi fundam, & lapidem.*
Goliath autē erat ferro vallatus, percussitque Philis-
thæū, & interfecit. f. quia illa percussio fuit ad mor-
tem: nā ex hoc, q̄ infixus est lapis in cerebro Goliath,
illico mortuus est. Et quā David præcidit ei caput,
non præcidit, vt moreretur, sed quia volebat caput
illius ferre ex causa, quæ, infra, declarabitur. *Cumque
gladium non haberet in manu David. i. Volebat enim Da-
uid amputare caput Goliath, ad ferendum secum,
& quia non habebat secum gladiū, eduxit gladium
de vagina Philisthæi. Nō duxerat autē David secū ali-
quod gladium, quia non portabat de vrbe sua in ca-
stra: nō baculū, & fundam, quæ sunt arma pastora-
lia. Postea autem, cū indutus fuisset armis Saulis,
nec posset cū eis incedere, reliquit illa, tollens so-
lum baculū, fundam, & lapides, vt patet supra: ideo
nec minimū gladiū secū tulerat, quo posset ampu-
tare caput David illius Philisthæi. *Cumque stetit su-
per Philisthæum. Nam cū vidit eum mortuum, leta-
tus est, & cucurrit velociter ad tollendū caput illi:
& ad hoc stetit super illū. f. quia erat Philisthæus ex-
tensus super terram: & David fixit genua super ip-
sum. Et tulit gladium eius. f. ensē, quē Goliath fere-
bat ad pugnandū cōtra David. Et eduxit de vagina sua. i.
eduxit illū de vagina Philisthæi: & hoc, quia nōdū Phi-
listhæus eduxerat. erat. n. principii Belli, & anteq̄ quicq̄
faceret Goliath, David veniens eū percussit lapide
in fronte, & illico occubuit. Vel forte nondum edu-
xerat gladiū, quia milites prius lancea pugnant, de-
inde gladio: & quia tunc erat initium belli, pugna-
tus erat Goliath lancea, & non gladio: iō nondū
illū de vagina eduxerat. *Et interfecit eum. Istud est reca-
pitulatio: nam iam dictū est, q̄ David occiderat Go-
liath in fixo lapide in fronte: nec occidit eum gladio,
postea amputando caput illius: q̄d satis dici posset,
q̄ lapis infixus in fronte breuissimè facturus erat, vt
more.***

David tri-
umphus.

moret Goliath: tñ, quia David illico irruit super eū,
vt ipse in terram corruit nondum expirauerat quā
insiliit David in eū, ideo adhuc viuēbat quā abscidit
ei caput. *Præciditque caput eius. f. abstulit Galeam, & ca-
put præcidit, vt ferret coram Rege.*

*Quare David præcidit caput Goliath, cum iam mortuus esset.
Questio. XXXV.*

QVAER ET V R. Quare David præcidit caput
Philisthæi: nā sufficiebat ei, q̄ occidisset eum.
Aliquis ridebit, q̄ fecit hoc David ad occidendum
Philisthæum, quia nondū expirauerat. Sed hoc non
stat: quia, sup. dicit, q̄ percussus est lapide in fronte, &
interfectus: ergo anteq̄ David arripere gladiū obie-
rat, & sic non oportebat amputari caput ad hoc, q̄
moreret. Sed adhuc ridebit aliquis, q̄ nondū mor-
tuus erat, sed postea in amputatione capitis obiit.
Scriptura tñ facit anticipationē. Sed adhuc dicendū,
q̄ non stat: quia si hoc fecisset, vt occideret eum suf-
fecisset, q̄ ingularet, & non curaret præcindere ca-
put. Etiam dato, q̄ præcidisset caput non detulisset
illud Sauli. Detulit tñ. Videt ergo, q̄ propter aliam
causam egerit. Aliquis ergo dicit, q̄ David abscidit
caput in testimonium, q̄ ipse occiderat eum, & tulit
illud coram Saule, sicut facere solent milites singu-
lari certamine pugnantēs, cū deiecerint hostes: ca-
pita n. eorū, vel linguas abscindūt ne quis alius v sur-
pare sibi valeat illam victoriā: & postea hæc in testi-
monium victoriæ habere exhibent. Sed dicendum,
q̄ hoc non stat: quia istud fit quā aliquis congregatur,
cum alio singulari certamine nemine videntē, qui
testis victoriæ sit: & hoc ferunt secum aliqui in tes-
timonium: eum tñ victoria manifesta est, non oportet
hæc signa ferri: in David autē sic acciderat, quia
præsentibus omnibus Israelitis, & Philisthinis, ipse
decertauerat contra Goliath, & occiderat eum: iō
et si non ferret aliq̄ testimonium, nota erat victoria,
ergo non tulit ad manifestationem, sed ad aliā cām.
Rūdedū est ergo, q̄ hoc poterat fieri pp duo. Primò
ad augmentationem gloriæ illius victoriæ. Secūdo,
vt oēs viderent victoriam. De primo dicendum, q̄
q̄ oēs vidissent, quō David pugnauerat, & percussit
Philisthæum, tamen nondum viderant horrendam
faciem illius, quia fortē, quā veniebat ad castra
erat Galea opertus, & q̄ videret magnitudinem corpe-
ris illius, non videbatur horribilis. Vel dato, q̄ videret,
non poterat considerari vultus eius perfectē: eo,
q̄ oēs videntes eum fugiebant. f. quando veniebat
in castra Israelitarum ad petendum singulare certa-
men, omnes conterriti, fugiebant ab eo, vt patet, su-
pra in litera: nunc autē, eo mortuo, cū adduceret caput
illius, poterat oēs considerare ferocitatem vultus
eius. Et satis est rationabile, q̄ fecerit David ad hunc
finem. f. vt magis manifestaret triumphus: nam ob
hoc scriptura descripsit pōdus armorum, & viri ma-
gnitudinem. Omnes quippe Israelitæ viderunt Goliath,
& q̄ esset vir magnus, tamen ad magis manife-
standum triumphum descriptum est, q̄ haberet sex
cubitos, & palmum altitudine. Descriptum quoq̄
fuit pondus lorice, & lancee: q̄ oēs Israelitæ ista ar-
ma vidissent: nemo tamen poterat dicere perfectē
eorum quantitatem, nisi per mensuram, & pondus:
iō scriptura vtrumq̄ expressit. Alia autē rō huius fuit
ad notificandum triumphum illis, qui non viderāt:
nam non erant oēs Israelitæ in castris, quando factū
est hoc Bellū, iō licet postea audirent, q̄ David occi-
disset quendam virū fortissimū, & statura mirabile:
non tam distincte cognosceret magnitudinē victo-
riæ: nec tā abundanter gauderet, sicut cum videret

A caput illius, qui eis præsentabat velut viuens, & ista
fuit intentio principalis: nā postq̄ finitū est Bellum,
portauit David caput Goliath in Ierusalē, & ibat cū
Saule, & militis viris Israel: exhibant autē mulieres, &
viri de oibus locis in occursum David, & Saulis: &
videntes caput Philisthæi, canebant Dño laudes. De
hoc apparet, inf. in litera. f. Assumens autē David ca-
put Philisthæi, attulit illud in Ierusalē, & seq. c. dicit.
Porro cū rueret David, percusso Philisthæo, &
ferret caput ei in Ierusalē, egressæ sunt mulieres de
vniuersis vrbibus Israel in occursum Saulis Regis. &
sic manifestabat tūc caput Goliath oibus Israelitis
p varia loca, & nō fuisset hoc, nisi abscidisset David
illud. Sic n. faciebant Philisthini: nam cū occidissent
aliquē famosum de Israelitis, qui erant hostes eorū,
ducebant caput illius per terrā Philistinorū, vt vi-
deret magnitudo victoriæ: & oēs gauderent: sic n. fa-
ctū est, cū ipsi occiderūt Saulē in montibus Gelboe:
nā præciderunt caput eius, & miserunt in terrā Phi-
listhim, vt duceret per circuitū, & in tēplis idolorū
annūciare victoria. Corpus autē eius, & filiorū suorū
miserūt in Bethsan, & suspēderūt ibi, vt patet. inf. c.
vlti. *Videntes autē Philisthim, quōd mortuus esset fortissimus eo-
rū, fugerunt. f. tota spes belli Philistinorū erat in Go-
liath, quia ipse erat fortissimus inter oēs viros Philis-
thim: & obtulerat ad se singulare certamen, quāsi
nemo esset in Israel, qui ei auderet resistere. Cū ergo
viderunt, q̄ occubuit occisus a quodam iuuenulo,
inermi ostupuerunt supra modū, & conternati aio-
stare nō valuerunt ante faciē hostis, sed illico fugie-
runt, nemine adhuc inferente pugna. Et conuergentes
viri Israel, & Iuda vociferati sunt. f. postq̄ viderunt Israeli-
tæ, q̄ fugiebant Philisthini persecuti sunt eos, ne cla-
berent impunes, & dicit, q̄ confurrexerunt viri Israel,
& Iuda. i. viri vndecim tribuū: q̄ tribus intelligitur
nomine Israel: & viri de tribu Iuda, quæ tribus p se
nominat, eo, q̄ erat ceteris maior, & honorabilior:
& quā fiebant aliqua bella, conuenerant oēs aliæ tri-
bus simul numerari, tanq̄ esset vnus populus, & filij
Iuda per se numerabant, tanq̄ essent alius populus di-
stinctus ab Israel. Cā huius magis declarata est. sup. c.
11. & 13. dicit autē, q̄ vociferati sunt. f. exhortātes se ad
Bellū cōtra hostes fugientes: sic n. dicit, q̄ populus vo-
ciferatus fuerat in certamine. f. ad se exhortandum:
nam de viris vrbis Hai dicitur Iosue. cap. 8. q̄ vocife-
rantes, & mutuo se exhortantes, persequēbantur fi-
lios Israel: ita autem hic, potissimè, quia ista vocifera-
tio erat quasi notificatio Belli, & conuocatio: quia
aliqui de castris Israel, qui erant in extremis partibus
castrorū, non videbant, an fugerant Philisthini, ideo
nesciebant esse bellum: illi autem, qui primo viderunt,
vociferati sunt conuocantes alios ad Bellum. *Persecuti sunt Philisthæos. id est, cum fugerēt Philisthæi
toto cursu Israelitæ a tergo sequebantur, occiden-
tes plurimos.**

*Quare Israelitæ immediatē mortuo Goliath, non inuasērunt
Philisthæos. Questio. XXXVI.*

QVAER ET aliquis. Quare Israelitæ non in-
uasērunt Philisthinos mox, vt occubuit Go-
liath, antequam ipsi fugerēt de castris: Aliquis ride-
bit, q̄ hoc factum est, quia Israelitæ volebant expe-
ctare conditionem positam in singulari certami-
ne: Goliath enim dixerat ad Israelitas: eligit ex vo-
bis uirum, & descendat ad singulare certamen: Si
quinerit pugnare mecum, & percusserit me, eri-
mus vobis serui, si autē ego præualero, & percusse-
ro eum, vos seruietis nobis. Cum ergo succubisset

Go.

Goliath, Philistini seruituri erant Israelitis, cū ipsi hāc cōditionē obtulissēt: expectabāt ergo Israelite, q̄ Philistini offerrent se seruituros Hebræis, iō nō inferebant Bellum: & dato etiam, q̄ timerent Israelitæ. s. q̄ non seruaretur conditio appōsita, non audebant inuadere Philistinos, ne sic obijceretur eis, q̄ a iure deciderant: dicerent enim Philistini, q̄ ipsi volebant se sponte subijcere seruituti Hebræorū propter pactum interpositum, sed, quia ipsi eis Bellum intrulerunt, cūm pacifici essent volentes implere conditionem, ceciderunt à iure suo, ideo iam poterant se defendere ab eis, vel inferre Bellum tamquam liberi ab interposito pacto. Cūm autem viderunt, q̄ Philistini fugiebant, quia manifeste apparuit, q̄ nolabant implere conditionem interpositam, persecuti sunt eos, vt occiderent. Sed melius videtur dicendum, q̄ Israelitæ non expectabant aliquid horum. s. q̄ Philistini obseruarent pactū interpositum: quia putabant, q̄ non obseruarent, sed, quia Philistini præoccupauerunt fugere, nō valuerunt Israelitæ irruere in eos manentes in castris, sed persecuti sunt eos iam fugientes: si tamen māssēt aliquandiu in castris irruituri erant Israelitæ super eos: sed non expectauerūt: quod apparet, quia nihil secum ferentes fugerunt: nam, postquam Israelitæ persecuti sunt Philistinos vsq; ad vrbes eorum, redeuntes inuaserunt castra ipsorum: nihil. n. expectauerūt Philistini, sed illico, vt mortuus est Goliath, fugerunt. sic enim litera significat. s. videntēs Philistini, q̄ mortuus esset fortissimus eorum, fugerūt. Quod aut Israelitæ non expectarent Philistinos obseruatos pactū interpositū, sed intenderēt pugnare contra eos: etiā si Dauid superaret, apparet ex verbis Dauid, & Goliath: dixit. n. Hodie dabit te Dominus in manu mea, & percutiā te, & auferā caput tuū, & dabo cadauera castrorū Philistinorū hodie volatilibus cæli: Si tñ intellexisset Dauid, q̄ Philistini parituri erant, interposito pacto, non dixisset dabo cadauera castrorum Philistinorum volatilibus cæli: sed dixisset, percutiā te, & auferam caput tuū à te, & dabo castra Philistinorū in seruitutē Israel. Ergo intelligebant Israelitæ, q̄ Philistini non erāt obseruaturi pactū, sed pugnaturi erant contra eos, si occumberet Goliath: & sic facere voluerant, nisi Philistini cōterriti, mortuo Goliath, fugere præoccupassent. *vsque dum venirent in vallem. i. p̄secuti sunt Israelitæ Philistinos vsq; ad vallē quādā, quæ erat in terra Philistinorum apud ciuitates eorum nobilissimas Geth, & Accaron. Et vsque ad portas Accaron. i. vsq; ad locum illum accesserunt Israelitæ pugnātes, & persequentes Philistinos: nec timuerunt introire in terram Philistinorum: adeo enim cōterriti erant Philistini, q̄ etiam si introirent Israelitæ in terrā eorū, non auderent ei resistere. Est aut Accaron vna de quinq; Metropolitibus Philistinorū, & erat Ciuitas Regalis, vel habens satrapā, vt patet. sup. c. 6. & Iosue. 13. Est aut ista ciuitas maximē aglonari Philistinorū, iō erat maximē cōiūcta tertē Israel: vnde vsq; ad illū locū, & vsq; ad vrbe Geth, q̄ erat propinqua, durauit persecutio. Nec est intelligendū, q̄ vsq; ad ista loca solū persecuti fuerunt Israelitæ Philistinos, tñ non auderent introire vterius in terram eorum, sed non persecuti sunt vterius: quia omnes fugientes laterunt in vrbibus illis. Cecideruntque vulnerati de Philistini in via Sarim. i. multi Philistini mortui sunt in fuga gladio Hebræorum: & hoc in via Sarim. Est enim aliquis locus, qui vocatur Sarim in terra Philistinorum, & in via illius perierunt plurimi Philistini: nam, quia locus ille p̄pinquus erat, illuc multi confugiebant, qui in via trucidati sunt:*

fuerunt aut oēs, qui occisi sunt in hoc bello de Philistinis. 30. millia, & vulnerati sunt. 60. millia, vt ait Iosephus. 6. Antiquitatum. *Et vsque ad Geth, & vsq; ad Accaron. s. qñ fugerunt Philistini, non processerunt oēs eadē via, sed qua poterant ibāt: ideo aliqui direxerunt se ad vrbe Accaron: alij aut in Geth: alij vero per viā Sarim, quos Israelitæ per istas tres vias p̄secuti sunt, & occiderunt plurimos in qualibet eorum vsquequo se includerēt in locorum præsidij. Est autem Geth, de qua hic dī quædam Metropolis Philistinorum, & regalis ciuitas: sicut dicimus de Accaron, vt patet Iosue. 13. c. De hac autē vrbe erat Goliath: iō vocat Gethus, vt patet, supra, in litera. *Et reuertentes filij Israel postquam persecuti fuerant Philistinos. i. q̄ q̄ aliquid maneret in castris Philistinorum diripiendum, Israelitæ tñ nihil oīno rapuerūt, nec introierunt in castra, quousq; p̄secuti sunt Philistinos, & occiderūt plurimos, deinde reuersi sunt, & inuaserunt, atq; diripuerunt, q̄ erant in castris. Et hoc factū est, q̄a fortē Rex posuit edicū, ne quis declinaret ad spolia anteq̄ cessaret persecutio hostiū. Nec solū credendū est hoc fuisse q̄tum ad ea, q̄ erāt in castris, sed et quantum ad ea, q̄ erant spolia occisorum in via vsq; Accaron, & Geth. s. q̄ nemo quicquā raperet; nā si immaneret spolijs, permetterent hostes impunes effugere. Finita autē persequitione, redierunt per vias, quibus persecuti fuerant Philistinos, & colligerunt spolia occisorum: deinde aut in castra reuersi sunt. *Inuaserunt castra eorum. Non est intelligendum, q̄ inuaserunt pugnantes, quasi esset ibi aliquis, qui resisteret: nā oēs Philistini fugerant, sed inuaserunt. i. diripuerunt: erant. n. ibi multa spolia, quia Philistini reliquerant ibi oīa, q̄ duxerant in Bellum nihil secum ferentes, ne grauariē ad fugam. *Assumens autem Dauid caput Philistini attulit illud in Ierusalem. Iam dictum fuerat, sup. q̄ Dauid præcidit caput Philistini: nunc autem dī, q̄ tulit illud in Ierusalem: quia ad hoc illud præciderat. Sciendum tñ, q̄ hoc ponit hic per anticipationem: nā prius tulit Dauid caput Philistini corā Saule, vt patet, s. in litera: postea autem tulit in Ierusalem, vt patet seq. cap.****

Numerus Philistinorū occisorū, & vulneratorum.

Quando caput Goliath fuerit portatum in Ierusalem, & ad quid. *Questio. XXXVII.*

Quæret aliquis, Ad quid portatum est caput Philistini in Ierusalem, vel quando? Respondet Nicolaus, q̄ nō fuit portatum immediatē, vt mortuus est Philistinus, sed postea, tempore regni Dauid duxit illud illuc ad terrendum Iebuseos, qui habitabant in arce vrbs: Sed hoc non stat: quia caput istud portatum est, finito bello, & cum portabat, ibat illuc Saul, vt patet sequenti. c. s. Porro cum reuenteretur Dauid, percussio Philistini, & ferret caput eius in Ierusalem; egressæ sunt mulieres in occursum Saul regis cantantes, & ducentes choros: Belli tñ, quod habuit Dauid contra Iebuseos in Ierusalem, fuit post mortē Saulis, ideo caput Goliath portatum fuit in Ierusalē immediatē post Bellum, præfente Saule. Cum autem dicitur ad quid portatum est in Ierusalem? Respondendum est, q̄ non fuit portatum solum in vrbe illam, sed in omnes alias vrbes Israel, vel saltē in multas, scilicet, q̄ Saul circuibat vrbes Israel, & Dauid cū eo ferēs caput Goliath, & ad vitimū ductum est in Ierusalem, & mansit ibi.

Quare magis portatum fuit caput eius in Ierusalem, quā in aliam Ciuitatem. *Quest. XXXVIII.*

Quæret aliquis, Quare magis positum est in vrbe Ierusalē, q̄ in aliqua alia? Rōderi pot.

quod hoc factum est: quia illa erat Vrbs excellentior omnibus Vrbibus Terræ Israel: & ista insignia memorabilium rerum in talibus Vrbibus poni debent. Aliquis fortē dicit, q̄ Saul posuisset caput istud in Vrbe Gabia, de qua ipse erat oriundus, & in qua manebat ad memoriā Belli; sed, quia Dauid occiderat Goliath, debuit poni in Vrbe, quæ pertineret ad Dauid: & quia erat Dauid de Tribu Iuda, ad quā pertinebat Ierusalē, positum est caput in Vrbe Ierusalē. Sed hoc non stat: quia Vrbs Ierusalem non pertinebat ad Tribum Iudā, sed ad tribum Benjamin, vt patet Iosue. 18. ca. & ibi satis declaratum est. Item, si Dauid posuisset in Ierusalē caput Goliath, quia erat de Tribu sua, a fortiori posuisset in Bethlehēm; quia de hac Ciuitate erat oriundus Dauid, vt patet præcedenti cap. & hic positum est tamen in Ierusalē. Dicendum ergo, quod fuit positum in Ierusalē propter duo: primo: quia ipsa erat nobilissima Vrbs totius Regni Israel. Secundo: quia erat in Tribu Saulis: nam Saul erat de Tribu Benjamin, vt patet supra cap. 9. Ierusalem autem erat in Tribu eadem: Iosue. 18. cap. ideo propter honorem Regis ibi poni debuit, & propter honorem Vrbs: sic enim Philistini auferentes arma, & caput Regis Saulis posuerunt in Vrbe honorabilissima Regni sui in tēplo Astaroth, vt patet infra cap. vltimo.

An Ciuitas Ierusalem esset capta tempore Saul. *Questio XXXIX.*

Quæretur vterius, Quomodo potuit Dauid portare caput Philistini in Ierusalem: quia nōdum capta fuerat ista Vrbs à filiis Israel, sed manebat in potestate Iebuseorum: postea autem capta est tempore Dauid, vt patet infra 2. lib. c. 5. & 1. Paralip. cap. 11. Respondendum est, quod caput Goliath ductum est illuc, quia iam ciuitas Ierusalem capta fuerat ab Israelitis à magno tempore ante hoc, & habitabant ibi, tamen non capta fuerat quantum ad totum. Nam post mortem Iosue filij Iudæ, & Benjamin inuadentes Vrbe totam igne cōbuserunt, vt patet Iudi. cap. 1. Hoc tamen fuit quantum ad loca plana, quæ erant in Vrbe: sed arcem Ciuitatis obtinere non valuerunt, ideo habitabat Iebusei mixti cum filiis Israel in eadem Vrbe, vt patet Iosue. cap. 15. & Iudi. c. 1. mansit aut hoc à tempore mortis Iosue vsq; ad tempora Dauid: ipse enim pugnauit contra Iebuseum, qui habitabat in arce Vrbs, & obtinuit illud, vt patet infra 2. lib. cap. 5. eo ergo tempore, quo Dauid occidit Philistinum, Ierusalem pertinebat ad Israelitas, non tamen tota: quia partem tenebant Iebusei, sed qualitercunq; esset, ipsa erat melior Ciuitas oīb; quæ erāt in terra Israel, ideo ad illam ductū est caput Goliath. Cū autē obijceretur, quod nōdū capta erat ab Israelitis, sed postea capta est, dicendum, q̄ iam capta fuerat, tñ non quantum ad totū. hoc autem sufficiebat, ad hoc, q̄ poneret ibi caput Goliath, & q̄ habitarent ibi Israelitæ. Arma vero eius posuit in tabernaculo suo. i. arma Goliath custodit in domo sua apud se. Non vocatur hic tabernaculum ipsa Domus sancta, in qua erat arca: quia ibi non fuerunt posita arma Goliath, sed solus gladius, vt patet infra 21. c. Etiam, quia tabernaculum Dei non vocatur tabernaculum Dauid. Hic tamē dicit, q̄ Dauid posuit illa in tabernaculo suo: ergo debet intelligi de aliquo tabernaculo Dauid, non quidem de tabernaculo, q̄ haberet in castris: quia ibi nullum habebat, cū venisset ad castra, non vt bellator, sed vt ferens sarcinas fratribus suis in habitū Pastoralis: sed vocatur tabernaculum Dauid ipse Alph. Toft. super 1. Regum.

sum, q̄ habebat in vrbe sua in domo patris sui. Vel tabernaculum suum est, q̄ habuit postea, quando habitabat cū Rege, & habebat filia Regis in vxorē. Sciendum autem, q̄ Dauid non posuit oīa arma Goliath in tabernaculo suo: nā gladiū posuit in tabernaculo Dei post Ephod, vt patet infra cap. 21. Item sciendum, q̄ Dauid non posuit ista arma in tabernaculo suo, vt ipse vteretur eis ad Bellum, quia nō poterat coaptari ei propter magnitudinem ipsorum: nam Goliath erat sex cubitorū, & palmi: Dauid autē erat vir paruus: lorica ergo, & galea, & ocreæ græcæ nequaquā ei coaptarentur: Clypeus autem, & lancea, & gladius secus se habebant, quia ista nō coaptabantur corpori: & tamen istis non poterat Dauid omnem modū vri, quia lancea eius erat magna nimis: nā hastile eius erat quasi liciatoriū textentium: ferrū aut sexcentos siclos habebat p̄deris, vt patet supra: Dauid ergo non posset eam mouere. De clypeo quoque credendum est, q̄ esset secundum proportionem istā magnum nimis: solus vero gladius erat, quo Dauid poterat vri ad Bellū, iō qñ fugit à facie Saulis, non ferens secum aliqua arma, petiuit gladium à Sacerdote Achimelech, & accepit gladium Goliath, vt patet infra c. 21. si tamen non fuisset sibi conueniens ad pugnandum, non accepisset eū. Sciendum, q̄ Nicolaus dicit hic, quod omnia arma Goliath posita fuerunt in tabernaculo Domini: quod patet, quia ibi erat gladius eius infra cap. 21. Sed hoc non stat: quia ibi dicitur, q̄ Dauid posuit arma, in tabernaculo suo, sed tabernaculum Dei non vocatur tabernaculum Dauid. Quod autem postea Dauid dedit gladium Goliath, vt poneretur in tabernaculo Dei, vel etiā posita fuerint ibi omnia arma, nihil differt: necesse tamen est, q̄ primo posita fuerint in tabernaculo Dauid, & litera ista debet de hoc necessario intelligi. *Eo autem tempore, quo viderat Saul egredientem Dauid contra Philistinum. Hic ponitur dubitatio, & inquisitio Saulis circa Dauid, & hoc fuit quod vidit eum egredientem contra Philistinum, scilicet, quando iterit eorū ipso, & petiuit sibi concedi singulare certamen. Cum enim staret coram eo, nō petiuit de qua stirpe esset: cum autem exiuit ad pugnandum, quæsiuit hoc. Ratio inquisitionis fuit, quia cognita eius nimia animositate, admiratus est: voluitque scire de qua stirpe esset talis vir. *Aut ad Abner Principem militiæ. Iste Abner erat Princeps militiæ Saulis, & erat cognatus eius in secundo gradu, scilicet patruelis suus, vt patet supra cap. 14. erat ergo honorabilior in tota Domo Saulis, & sibi familiarior, & ob hoc magis locutus est ei Rex, quā alteri, quærens de iuvene illo. *De qua stirpe descendit iste adolescens, d. Abner videt de qua Tribu est: & de qua familia, & Domo: nam nomine stirpis omnia ista comprehenduntur. Et non solum volebat certificari Rex de Tribu, quia hoc nimis vnuerfale erat, sed etiam de Familia, & Domo.***

Quomodo potuit Saul ignorare stirpem Dauid, cum ante hoc cognosceret eum. *Quest. XL.*

Quæret aliquis: Quomodo Saul potuit ignorare stirpem Dauid: ipse enim cognoscebat ante hoc stirpem Dauid: quia miferat cum eo Dauid diebus multis, & psallebat in cithara, cum Saul arripereur à Dæmone præcedenti cap. Respondendum est, secundum Augustinum, quod non cognouit Saul ipsum Dauid propter mutationem faciei. Nam qñ venit primo, ad standam coram eo, erat adolescens, non habens Barbaram, Pars Secunda. F postea

postea autem, crescente barba, immutatus fuerat aspectus eius, & sic fit in quolibet viro: quia, cum incipit habere barbam, in paruo tempore fit in eo magna mutatio: Saul ergo non cognouit Dauid iam nimis mutatum a priori habitudine faciei. Aliquid quoque ad hoc conferebat mutatio habitus: nam cum itererat prius Dauid in conspectu Saulis erat in habitu famulorum regis, nunc autem erat in habitu Pastoralis habens peram Pastoralem, & fundam, & Baculum. Accidit etiam ista ignorantia hominum aliquando visorum in regibus: maxime quia assueti sunt multos videre, nec semper eosdem, sed variantur: ideo nullius eorum firmam cognitionem habent: haberent autem, si paucos viderent: & tunc cum aliquid vidissent, etiam si multo tempore intermitteretur visio illius, rursus cum viderent illum cognoscerent: variatio tamen tollit firmitudinem cognitionis: sic est in recipientibus hospites: quia cum multos recipiant, & quotidie variantur: etiam si iterato redierint, vix cognoscunt, vel non cognoscunt: sic n. Sap. ca. 5. cum designatur brevis utilitas impiorum, dicitur, quod illa est tanquam memoria hospitis vnius dici praeferentis: sic autem erat de Rege Saule, quia, cum affluens esset videre plurimos, qui veniebant ad studium sibi: quamquam Dauid aliquo tempore ab eo cognitus esset, iam nunc non agnoscebatur. Nicolaus respondet aliter, s. phantasia Saulis erat perturbata, & impedita ex afflictione Demonis, id non cognoscebat Dauid: sed hoc non est multum solidum: quia, vel diceretur, quod phantasia Saulis erat nunc perturbata, quando ista interrogabat: vel erat perturbata a principio, cum adductus est Dauid ad eum, vt psalleret. Primum non potest stare: nam manifestum est, quod nunc non erat arreptus Saul a Demone, alioquin Dauid cecidisset coram eo, sicut alias faciebat, & post hoc fecit, vt patet sequenti cap. & in fra. 19. tamen non coecinit, ergo non erat arreptus. Item, si fuisset arreptus a Demone, non inquisisset ista, quia ista inquisitio erat hominis habentis iudicium tranquillum, cum tamen arripiebatur a Demone, Saul cruciatur nimis: ita, vt ad lenientiam dolorem eius psalleret Dauid: ergo non erat arreptus a Demone: Item si daremus, quod tunc Saul esset arreptus a Demone, & haberet phantasia perturbatam, non solum ignoraret Dauid, sed etiam omnes alios: & de quolibet dubitaret, quia eadem causa erat: non tamen dubitauit de Abner, cum ab eo quaesierit de qua cognitione erat Dauid: ergo non erat tunc perturbatus in phantasia. Etiam non est dicendum, quod fuisset perturbatus a principio, quia fecit vocari Dauid, vt psalleret coram eo: quia tunc, licet fuisset aliquando perturbatus, s. quando a Demone vexabatur: tamen non erat semper turbatus, cum dicitur praecedenti cap. quod, quando arripiebatur a Demone Saul, psallebat coram eo Dauid, & melius habebat: ergo videtur, quod non semper, quando fuit Dauid cum Saule, erat turbatus Saul: & sic cognosceret eum. Vnde pro eo specialiter misit ad patrem: & postea dicitur, quod inuenit gratiam coram oculis eius: non posset tamen inuenire gratiam, si esset Saul perturbatus: quia non cognosceret Dauid: ergo non erat turbatus: & sic cognouit eum primo, & etiam nunc. Non est ergo standum in responsione hac: sed in prioribus duobus. Dixitque Abner, V. uae anima tua, Rex: si noui. Modus iurandi est, scilicet, sic oro Deum, quod uiuat anima tua, sicut ego ignoro hoc: vel aliter ego iuro per animam tuam, id est per vitam tuam, quod ignoro quid querat: non enim cognouerat Abner Dauid.

Nic. resp. resellitur.

F Unde prouenit, quod Abner non cognouit Dauid, cum esset familiarissimus Saulis. *Questio XLII.*

QVAERET aliquis, Quamquam Saul non cognouisset nunc Dauid, quomodo non cognouit eum Abner: quia ipse erat familiarissimus Regi, & astabat illi, ideo debuisset cognoscere Dauid, qui prius steterat coram Saule, vt patet precedenti c. Respondendum est, quod Abner ignorauit quis esset Dauid, & potuit hoc ignorare ex duabus causis, supra assignatis in Saule. Prima, quia Dauid erat iam multum immutatus secundum faciem propter barbam, quae nouiter creuerat, ideo videbatur dissimilis a statu priori, & sic non cognosceret eum licet prius cognouisset. Secunda causa est, quia sicut Saul solitus erat videre plurimos: & ob hoc non manebat ei firma cognitio alicuius eorum, ita Abner, qui erat Princeps militiae, & erat potestissimus in toto regno videbat plurimos, & facilliter obliuiscetur illorum. Sed adhuc aliter potest responderi de Abner, scilicet, quod Abner nunquam viderat Dauid, & hoc: quia, cum esset Abner Princeps militiae Saulis, & Israelitae semper haberent hostes, credendum est, quod vt in plurimum manebat Abner in conspectibus Regni Israel, & Philistinorum ad protectionem locorum, quae erant in extremo, & licet uenisset Dauid ad Saul: forte non vidit eum Abner in prima vice, ideo nunc non cognouit. *Et ait Rex: Interrogatu cuius filius sit iste puer, id est istae adulescentis: ex eo enim, quod Dauid in cognitu crans Sauli, & nesciuit respondere Abner de eo, iussit vt Abner interrogaret ab alijs: & hoc: quia Rex nolebat familiariter loqui ad alios per se, sed per ministrum suum. Dicunt autem quidam Hebraei, quod iussit queri cuius filius esset ad sciendum si erat fortis pater suus, quia per hoc poterat praesumi de robore filij, scilicet, quod pater robustus generat filios robustos. Nicolaus autem dicit, quod quasi uit de patre ad sciendum specialiter genus illius, quia Rex promiserat, quod, quicumque superaret Philisthaeum, acciperet filiam eius in uxorem, & quia non decebat filiam Regis copulari alicui viro vilis generis, inquisiuit Rex de stirpe sua. *Cumque regressus esset Dauid, Philisthaeo percusso.* Ponuntur ista hic, quia ad idem pertinent, quamquam non simul facta fuerint, quia istud, quod dictum est, supra factum fuit antequam Dauid procederet contra Philisthaeum. Quod autem hic dicitur factum fuit postea, scilicet: quia illo reuerso a percussione Philisthaei inter rogauit eum Saul de progenie sua. *Tulit eum Abner, & introduxit eum coram Saul.* Istud fuit ad honorandum Dauid propter victoriam, quam habuerat: nam, percusso Philisthaeo, erat Saul in tentorio, Dauid autem volebat introire ad eum, ferens caput Goliath: & non licet ei: nisi quis introduceret illum: ideo Abner, qui erat Regis familiarissimus, & potentissimus, vt honoraret Dauid, introduxit eum coram Saule. *Caput Philisthaei habentem in manu, s. Dauid habebat in manu sua caput Goliath, quoniam introductus est ad regem, eo, quod mox, vt corruit Goliath, iugulauit eum Dauid, atque praescidit caput.* *Et ait Saul ad Dauid.* Quia non cognouerat supra Saul cognitionem Dauid, quoniam quaesierat ab Abner: nunc ipse per se inquisiuit. *De qua progenie es, o adulescenti.* de qua Tribu, & Familia, & Domo: nam non quaesierat solus de Tribu, quia hoc erat aliquid cofusum, sed specialiter de Familia, & de Domo. *Dixitque Dauid.* Filius serui tui Isai Bethlehemitis ego sum. Quaesierat Saul de progenie: in quo intelligebatur tam Tribus, quam Familia, & Domus. Dauid autem vnico verbo respondit ad omnia haec, s. quod erat filius Isai Bethlehemitis. Dicunt Hebraei, s. Ra. Dauid Kimhi, quod vocabatur pater Dauid.*

Quare Saul quaesierat cuius filius esset Dauid.

Dauid Bethlehemitis dupliciter. Vno modo: quia erat de Vrbe Bethlehem. Alio modo: quia erat vir fortis: quia secundum derivationem Hebraicam Bethlehem ita potest significare, vel forte bellatorem. Dauid autem dixit, quod pater suus erat Bethlehemitis, id est de vrbe Bethlehem: & hoc ad notificandum genus suum. Aliqui tamen Hebraei volunt, quod uocauerit patrem suum Bethlehemitem, id est bellatorem: & hoc dicunt, vt videatur respondere Dauid ad intentionem Saulis quaerentis, qui secundum eos quaesierat de patre Dauid, vt sciret, an esset filius viri fortis: Ipse autem respondit, quod erat pater suus Bethlehemitis, id est pugnator, vel robustus. Sed hoc non stat: quia si Dauid sic respondisset, non intellexisset Saul de quo loqueretur: quia multi erant in terra Israel, qui uocabantur Isai: si ergo non nominasset locum, vel tributum, superuacuum erat dici, quod pater eius erat Isai, ideo intelligitur, quod erat Bethlehemitis, id est de Vrbe Bethlehem.

Dauid sufficienter se manifestauit, Dicendo nomen Patris eius, & nomen Ciuitatis. *Questio XLIII.*

QVAERETVR, An Dauid sufficienter responderit ad intentionem Saulis, dicendo, quod pater suus erat Isai Bethlehemitis. Et vt, quod sic: quia, cognito patre, cognita esset cognatio filij, cum pater sit principium immediatum filij, nominando ergo patrem suum, nominauit Dauid tributum suum, & familiam, atque domum, sed Saul cognoscebat Isai: quia praecedenti cap. miserat ad eum, vt sibi mitteret filium suum Dauid, & Isai misit Regi munera, vt patet ibidem: ergo cognoscebat eum ad Regem. Sed dicendum, quod ista responsio non est sufficiens: quia sicut Saul ignorabat Dauid, quod prius viderat, & secum habuerat, ita posset ignorare ipsum Isai patrem eius, qui ei munera miserat, & tunc non cognosceret Dauid per Isai. Dicendum est, Saul bene cognoscebat Isai, qui erat vir famosus inter omnes Bethlehemitas: potissimum: quia habebat Saul secum alios tres filios eius, vt patet supra io mox, vt nominaret Dauid patrem suum Isai, cognosceret eius filius erat. Et hoc apparet: quia mox, vt Dauid dixit se esse filium Isai Bethlehemitis, cessauit quaestio Regis, nec ultra quaesuit, cuius filius esset, vel de qua progenie: quaesiuisset tamen, si per hoc non fuisset certificatus, tamen non quaesuit: ergo cognoscebat Saul Isai, & consequenter erat ista responsio sufficiens. Sed adhuc aliter dici potest, scilicet, quod dato, quod Saul non cognouisset Isai patrem Dauid, erat sufficiens ista responsio: nam quaerebat Saul de qua progenie esset Dauid: in quo erat quaestio de Tribu familia, & domo. Sed, cum diceret Dauid se esse filium Isai Bethlehemitis, respondebat ad omnia haec. Nam ex eo, quod erat pater Dauid Bethlehemitis, sequebatur ipsum esse de Tribu Iuda: nam Bethlehem erat ciuitas in forte Iuda, vt patet Mat. cap. 2. & tamen in ciuitatibus Iuda, solum filij Iuda habitabant, & per hoc, quod aliqui erant de talibus locis, certissime cognoscebat eorum progenies. Cognoscebat etiam per hoc, de qua familia erat Dauid: nam in Tribu Iuda erant multae familiae, scilicet quinque, vt patet Num. 26. cap. & iste acceptat diuersas partes sortis Iuda: Vrbs autem Bethlehem fuit assignata familiae Phares, de qua erat Dauid: id dicens, quod erat Bethlehemitis, cognoscebatur familia eius: domus autem cognoscebat ex nomine patris. Et dato, quod non cognosceret Saul ipsum Isai: quia tamen cognoscebat iam familiam, & tributum, sufficiens erat hoc, ideo Dauid conuenienter respondit.

Alph. Toft. super i. Regum

A Quare Saul tam diligenter inquisiuit de stirpe Dauid, *Questio XLIII.*

QVAERETVR ulterius, Cur tam sollicitus erat Saul inquirendo de stirpe Dauid? Aliquis respondit, secundum quosdam Hebraeos, quod hoc faciebat ad sciendum, si erat filius alicuius viri fortis. Hoc tamen non stat: quia licet a principio potuisset habere locum, antequam Dauid procederet ad pugnam contra Philisthaeum, tamen postquam pugnauisset, nihil referebat, quod cognosceretur, an esset filius viri fortis, cum iam fortitudo eius cognita esset: scire autem an pater eius esset fortis, erat ad habendum praesumptionem de ipso, an esset fortis, sed iam non erat opus praesumptione, cum veritas cognita esset. Aliter diceret aliquis, secundum alios Hebraeos, scilicet, quod hoc fecit Saul: quia erat contritus propter Dauid, nam cum induit se vestimentis Saulis, dicunt, quod vestimenta eius fuerunt comensurata ei, sicut comensurabantur Sauli, & hoc erat miraculum: ideo oblitus fuit Saul putans, quod ille futurus esset Rex, eo, quod vestes regiae erant ei proportionate: dicunt ergo Iudaei, quod tunc dixit Saul, an esset Dauid de familia Phares, vel de familia Zaram: si erat de familia Phares, dicebat eum futurum Regem, quia Phares interpretatur ruptura, vel diuisio: Rex autem facit rupturam, quam intret. Si autem erat de familia Zaram, dicebat eum non futurum Regem, sed virum famosum. Dicit autem, quod tunc respondit Doeg Idumaeus, quod Dauid erat de familia Phares: non tamen poterat esse Rex, nec habere aliquam excellentiam, eo, quod erat de stirpe Moabitarum: & dicit Deut. c. 23. Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini in aeternum. id est non habebunt dignitatem aliquam inter Israelitas. Dicit autem, quod tunc respondit Abner, quod illud intelligebat de viris Moabitis, quia litera Hebraica ponit ibi masculos, & non foeminas: Dauid autem erat de stirpe Moabitarum quantum ad matrem, sed non ex parte patris: quia Ruth erat Moabitis, sed vir eius Booz erat de Tribu Iuda, ideo non prohibebatur a lege accipere Regnum. Sed ista omnia ridicula sunt: Nam de vestibus commensuratis supra improbatum est. Quod autem Saul diceret, an erat de familia Phares, vel de familia Zaram non est verisimile: quia in hoc praesupponeretur, quod erat de Tribu Iuda: sed istud adhuc ignorabat Saul. Item dato, quod sciret eum esse de Tribu Iuda, non sufficienter distinguebat dicens, an esset de familia Phares, vel Zaram: quia praeter has erant aliae tres familiae tribus Iudae, scilicet familia Selairum, Estromitarum, Amulitarum, vt patet Nuro cap. 26. omnia ergo haec conficta sunt. Dicendum est igitur, quod Saul erat sollicitus circa inquisitionem de progenie Dauid, eo quod viderat eum virum valde extremum: ideo desiderabat scire cognitionem eius: vel forte, quia daturus erat ei filiam suam in uxorem, eo, quod promiserat: volebat ergo scire de qua progenie esset, vt, si esset de bono genere, laetaret in eo.

An Dauid peccauerit in iudicio Bellum cum Goliath. *Questio XLIII.*

QVAERETVR ulterius circa ea, quae dicta sunt: quia Dauid inuit singulare certamen contra Goliath, quod vocatur Duellum: An istud duellum licitum sit, vel peccauerit Dauid committendo illud, suscipiendo Duellum. Respondendum est, quod non peccauit: quia dauid erat vir sanctus, in quo erat spiritus Domini, & semper fuit in eo a die, qua vnctus est, vt patet precedenti c. sed cum spiritu Dei non potest stare peccatum mortale: ideo Dauid nunquam peccauit mortaliter postquam vnctus est in Regem: sed istud Duellum Paris Secunda. F 2 lum

bet pati mortem, quam subire duellum. Nec valet rationes Nicolai, aut aliquorum aliorum, dicentium, quod, sicut licet alicui pro vita sua defendenda occidere quemquam, vel pro rebus, quod ita liceat in duello pro defensione vite, & rerum: errant. n. quia faciunt similia ea, quae non sunt similia: nam, quod quis occidat alium, defendendo se, vel defendendo res suas licitum est, quia ibi sustinetur iniuria, & defensus in talibus licita est: aggressio tamen nunquam. In duello autem non est sic: quia tam offerens, quam suscipiens aggreditur: offerens enim, quia offert, & suscipiens, quia suscipit: secus autem, si offerens duellum offerendo inciperet pugnare: quia tu nec alius posset confestim congruere cum illo: nec erat tunc duellator, quia non agebat hoc conditione duelli suscepta, sed defendendo se, quia alius eum iniuraverat. Item, quando datur potestas aliquibus pugnandi in duello manifestum est, quod datur licentia occidendi innocentem, quia, cum duo super eadem re litigantes contradictoriam, intentionem habeant, necesse est alterum eorum causam iustam fouere, quatum ad id, quod intendit: licentia tamen occidendi in duello datur utrique contra alterum: ergo datur impio contra innocentem, quod est iniustum: & potius debet iudex alia mala pati fieri in politia, si illa nequaquam euitare potest, quam hoc malum agere. Item, quando Nicolaus respondebat ad argumentum illud, scilicet, quod occidere innocentem est contra dictamen rationis, ideo peccat omnis, qui vult sic occidere, dicebat, quod occidere si per se intendatur, peccatum est: si tamen, intendatur, per annos, cum aliter non possit vita, aut res defendi, non est illicitum. Sed dicendum est, quod non dicitur aliquis agere quandoque intendit aliquid non per se, sed per alterum: vel, si istud vocaueris per accidens, non excusatur: quia isto modo daremus, quod per timorem debet quis cogi ad faciendum omnia mala: ut, si alicui diceretur, quod confestim occidendus erat, nisi occideret aliquem innocentem nihil agerem, vel ferret falsum testimonium: nam, si iste propter timorem, ista egerit manifestum est, quod non agit directe, vel propter se, sed per accidens ista vult: & tamen propter hoc non excusatur: quia potius debet mori, quam ista agere. Sed adhuc accipiendo proprie, non agit ista per accidens: quia ille, qui aliquid intendit, quamquam propter se non intendat, tamen iam determinat se ad illud, ideo, cum euenit id, quod intendebatur, non est per accidens, sed ad intentionem, ideo non excusatur, quamquam minus peccat, qui sic agit, quam ille, qui sine timore, & aliquo impellente. In quo considerandum est, quod cum quis alium occidere debet ad hoc, quod immunis sit, nunquam debet habere intentionem occidendi, nec directe, nec indirecte, sed semper intentionem defendendi se: si autem ex defensione ista sequatur occisio, eo, quod ille, qui aggreditur, siue eius occasione non poterit sustineri, quia talem se exhibuit: si tamen leuius pugnasset, non coactus fuisset alius occidere eum, ideo, cum sequitur occisio, non est voluntaria aliquo modo, sed per accidens. In duello autem secus est, & nimis differt: quia ad hoc, quod aliquis sit volens mortem alterius, oportet, quod non sit aggressor: necesse est enim aggressorem aliquid velle praeter defensionem, scilicet, siue mortem, siue occisionem: quod autem se defendit, non intendit aliquid agere praeter defensionem: in duello autem uterque aggressor est: etiam uterque intendit alterum occidere: nam conditio duelli talis est, quod, qui alterum occiderit iudicetur iustam causam fouere. Cum ergo uterque litigans contendat obtinere in causa, necesse est, quod cum duellum subierit, intendat alterum occidere, cum

aliam obtenturus non sit: in illa tamen defensione, quae vera, & a iure permessa nullus habet intentionem alterum occidendi, sed defendendi: unde, si aggressor fugerit, iniustus non persequetur eum: & si pugnare cessauerit, iniustus non expugnabit illum: in duello tamen secus est, quia dato, quod ille, qui petiuit duellum, fugiat, non desinit pugnare, qui suscepit: quia contraria est conditio duelli, ideo in duello datur potestas personae priuatae licite occidendi alterum, & volendi occidere, atque laborandi ad occisionem, quod nunquam iura concesserunt, ideo peccatum est. Item dicebat Nicolaus, quando arguebatur, quod occidere aliquem, est peccatum, quod hoc intelligitur de occisione Innocentis: secus autem de noxio, sed ille, qui prouocat alterum ad duellum est noxius, ideo licet suscipiatur duellum illum occidere. Sed dicendum, quod non stat, quia non solum est prohibita mors innocentis, sed etiam impiorum: nam non licet alicui occidere alterum: licet eum sciat morte dignum, nisi sit iudex: & etiam non licet simpliciter, sed, cum fuerit iudicialiter probatum, vel constet per notorietatem facti: aliam autem etiam, si iudex sciat aliquem morte dignum, non potest eum occidere: sed illi, qui congregantur in duello sunt personae priuatae, ideo minus eis licet. Nec valet si dicas, quod hoc faciunt auctoritate iudicis, quia iudex non potest illis auctoritatem praestare, cum sint haec contra ius. Etiam isti duellantes non agunt, ut ministri iustitiae, sed ut hostes: ideo eis non licet. Item respondebat ad auctoritatem Augustini, quod intelligitur dubitativum, & non determinatum: sed hoc manifestum est, quod non stat: quia iste est modus loquendi doctorum, scilicet, quod loquantur interrogatiue ad infirmandum illud, quod volunt: maxime cum litera ipsa Augustini declaret, quod intelligatur assertiuum, cum dicit: *Quomodo possum arbitrari istos carere libidine, qui pro his quoque rebus gladiantur, quas possunt amittere inuiti?* quasi dicat, in nullo modo possum arbitrari eos carere libidine, id est desiderio occidendi alios. Item dicebat, quod non erat totaliter rationabile condemnare iudices, qui concesserunt duellum, quia Beatus Ludouicus Rex Franciae, & Carolus Magnus, & multi Episcopi concesserunt, & erant sanctae vite. Ad hoc posset aliquis respondere, quod, etiam si isti essent bonae vite, non sequitur, quod non peccauerint aliquando: & sic in hoc potuerunt peccare. Aliter potest responderi, & melius, atque benignius, scilicet, quod isti viri sancti, si aliquando concesserunt, fuit hoc ex speciali dispensatione, quia forte aliquam reuelationem super hoc habuerunt: sic enim Patriarcha a furto, homicidio, mendacio, & adulterio excusantur ex speciali Dei dispensatione. extra de Diuortijs, cap. gaudemus. Item, quando Nicolaus ponit casum denobilibus inter se pugnantibus, vel deignobilibus, quod, si multa damna euitari possunt per hoc, quod concedatur eis duellum, quod iudex non peccat, concedendo, non potest stare: nam etiam si multa alia damna sequantur maiora: quamquam moriatur vnus istorum in duello, non debet permittere iudex duellum, quia non debet aliquis agere paruum malum, ut alij excusentur a magnis peccatis: sic enim ponit casum Sanctus Thomas secunda secundae q. 88. articulo 11. *Quod si aliquis solemnizasset votum continentiae per ingressum religionis, & aliqua Regina Saracenorum promitteret se cum tota terra sua redituros ad fidem Christi, si daretur ei ille Monachus in virum, non debet dispensari cum eo, quod infringat votum castitatis: & tamen, si ille Monachus*

Ad ratio. Nic.

Non sunt facienda mala, ut inde eueniant bona.

nachus acciperet in vxore illa Reginam, multae animae Deo acquirerent, quae pereunt manifeste: ergo non debet aliquis facere paruum malum, ut excuset alios a grauius peccatis. Et sic, cum concedere duellum sit secundum se illicitum, licet videat iudex, quod per concessionem eius tollerentur multa mala: non debet illud concedere dando auctoritatem. Itē dicebat Nicolaus confirmando istam rationem, quod ad illud, qui habet curam alicuius cōtatis, pertinet minora mala permittere, ut maiora euitentur. Dicendum est, quod verum est de permissione, sed non de aetione, scilicet quod iudex, vel quicumque Dominus potest permittere minora mala, ut tollantur maiora: non tamen debet facere aliquod malum, et minimū, ut euitentur omnia mala quaecumque: & quantumcumque grauiora: sed quoniam iudex aliquid iubet, vel dat auctoritatem facit illud: ergo non debet aliquid iubere, quod malum sit: et si tollat omnia mala. Sic etiam est de iudice imponere duellum, quia ipse non solum permittit, sed et iubet, & auctoritate praestat: ideo semper indistincte peccat. Secus autem si solum permittit. Unde dicendum est, quod in duobus casibus, quos posuit Nicolaus, & in similibus iudex non peccaret, si solum permittit duellum. Verbi gratia, si ex intentione antiqua aliquorum sequantur multa damna innocentium, quae vitari non possunt, nisi per duellum, & utraq; pars sponte duellum subeat, si iudex hoc videat, & non petita auctoritate ab eo, ad duellandum illi subeant certamen, & credat iudex, quod per illud duellum terminabitur controuersia: non debet resistere illis duellantibus, & tunc solum permittit, & non peccat: si tamen petat ab eo auctoritas duellandi, et si videat, quod per hoc multa mala tollentur, non debet concedere duellum, vel iubere: quia tunc iam non solum permittit, sed et ipse illud faceret: quod in nullo casu debet fieri. Cum autem dicitur, quod pertinet ad habentem curam de aliqua politia permittere minora mala, ut tollantur maiora, & ponit exemplum de meretricibus secundum Augustinum. Dicendum est, quod mala permittuntur in politia, quia impossibile est legislatori illa penitus corrigere, sicut est de meretricibus: quia si tollantur de vrbe, omnia conturbantur libidinibus: nam nullus iudex, vel legislator quantumcumque sollicitus sit circa rempublicam, potest inducere totam multitudinem virorum alicuius vrbe non hntium vxores ad castitatem viuendum. Ideo, si lex distictè prohiberet meretrices, sequerentur aliae peiores libidines: ideo legislatores non venterunt, nec iudices puniunt meretrices, & hoc est permittere pro non posse corrigere. Non iubet lex, quod meretrices in vrbe sint, nec iudex cogit aliquam ad meretricidum, ne in alijs sequantur foedae libidines. Ita ergo circa duellum, si aliqui subirent illud, & iudex non possit corrigere mala eorum, alias deberet permittere: non tamen iubere, nec auctoritate praestare, quia iam hoc turpe esset, velut, si lex iussisset, quod certus numerus mulierum in vrbe vacaret meretricibus, ne omnes aliae libidines polluerentur. De duello ergo quomodo ad omnem casum illicitum sit, dictum est.

CAPITVLVM XVIII.

factum est cum completer loqui ad Saul, anima Ionathae conglutinata est animae Dauid, & dilexit eum Ionathas, quasi animam suam.

Tulit eum Saul in die illa, & non concessit ei, ut reuerteretur in domum Patris sui. Iniecerunt autem Dauid, & Ionathas sedus.

Alph. Toft. super i. Regum

IN praecedentibus descripta Dauid victoria, hic consequenter ponitur ex hoc nata inuidia. Et diuidit in tria: quia primo describitur circa Dauid omni gratia. Secundo Saulis inuidia. Tercio in opere propalata malitia. Secunda ibi. Porro, cum reuerteretur. Tertia ibi. Post diem autem alterum.

Quae sequuntur immediate facta sunt post praecedentia: ideo ordo rectus. Quastio. 1.

CIRCA hoc quaeritur de ordine huius ad praecedentia, An sit ordo rectus, vel aliqua anticipatio, vel recapitulatio. Et respondetur, quod hic est ordo continuus: nam supra de morte Goliath actum est: hic autem de quomodo Dauid tulit caput Goliath in Ierusalem: quod non potuit esse, nisi post superiora. Sed tunc dicitur, an ista fuerint facta immediate post praecedentia, vel an fuerit aliquod intermedium. Dicendum, quod ista fuerunt facta immediate post ea, quae habentur praecedenti, cap: scilicet, in eadem hora: nam praecedenti, cap. dicitur quomodo quaesiuit Saul a Dauid de qua progenie esset: & locutus est cum eo aliquantulum: hic autem dicitur, quod cum compleisset Saul loqui ad Dauid, anima Ionathae colligata est animae Dauid, ideo immediate factum est. Et factum est, cum compleisset loqui ad Saul, id est, immediate, ut Dauid compleuit locutionem, quam habebat cum Saule: Ionathas incepit diligere Dauid. Ista locutio erat, quae habetur praecedenti, cap. scilicet, quod quaesiuit Saul a Dauid de qua progenie esset. Anima Ionathae colligata est animae Dauid, id est, incepit Ionathas tantum diligere Dauid, quod anima sua colligata est animae Dauid: vel saltem sic videbatur. Et est sensus, quod Ionathas nihil magis diligebat, quam seipsum, sed tunc subito incepit diligere Dauid quasi aequaliter sibi ipsi: ideo anima sua vita est colligata animae Dauid, scilicet, tanquam anima Dauid, & sua esset vna anima, quod immediate declarat litera, scilicet, Dilexit Ionathas Dauid quasi animam suam: tangitur autem in hoc propria radix amicitiae: quia, quando aliqui veri amici sunt, tanta est in eis colligatio, quod iam non sunt, ut duo homines, sed vnus per vnitatem affectionis, quia vera amicitia est idem velle, & idem nolle, ut ait Tullius in libro de vera amicitia. Et in tantum est ista identitas volitionis, quod iam praedicatur identitas substantiae, ita, ut non dicatur, quod duo amici sunt duo homines, sed idem homo. Sic Arist. 9. Ethic. scilicet, quod amicus est alter ipse, & hoc non solum est in amicitia humana, sed etiam in omni amore locum habet: ista enim identitas sequitur, quando Deum vere diligimus. Sic patet. 2. ad Corin. ca. 6. scilicet. Qui diligit Deum vnus spiritus est cum eo. Hoc autem est, quia anima amantis non manet in amante, sed transit ad amatum. Unde anima verius est vbi amat, quam vbi animatur, ut ait Dionys. lib. de diuinis nominibus. Et dilexit Ionathas Dauid sicut animam suam. q. d. tantum diligebat Ionathas Dauid sicut seipsum. Anima namque accipitur hic pro vita. Nihil est autem, ad quod naturaliter amando magis iuclinemur, quam ad vitam nostram: esse tamen nostrum est viuere, quia secundum Arist. 2. de Anima, viuere viuentibus est esse. i. idem est vita, quod esse.

Quomodo Ionathas tantum dilexit Dauid, ut conglutinaretur ei, & diligeret eum sicut animam suam. Quastio. 11.

QUAERIT aliquis, Quare Ionathas tamen dilexit Dauid, ut conglutinaretur ei, & diligeret eum? Pars Secunda. F 4 quasi

Teneritudo quid. quasi animam suam. Respondendum est, quod Ionathas passus est hic quandam teneritudinem cordis, quae est in cordibus naturaliter generosis, & excellentibus, & est quidam motus interior praecordiorum, qui facit hominem tremere, & interdum ex amoris nimietate, & sinceritate amantem prouocat ad dulcissimas lacrymas. Et iam non potest esse maior gradus amoris: & cum aliquis ad istum peruenit, omnia contemnit vitam, & famam, & quicquid esse potest pro eo, quod diligit, eo, quod amans iam non est sui iuris, sed totum se posuit in amato. Est autem iste amor fortis, & tener, quod ista videantur repugnare: tener quidem vocatur, quia in teneritudine cordis fundatur, quae est motus praecordiorum. Fortis autem est, quia nulla est affectio, quae praecordia mouere possit, nisi amor: ideo Cant. 8. c. dicitur fortis est, ut mors dilectio, lampades eius, lampades ignis, aquae multae non poterunt extinguere Charitatem, nec flumina obruent illam, hanc autem teneritudinem praecordiorum, quae ex amore causatur, scriptura vocat commotiones viscerum, quia praecordia viscera sunt: sic patet inf. 7. lib. c. 3. de illa muliere, cuius filius erat vinus, & dixit Salomoni: Obsecro te: date illi infantem vium, & nolite interficere. Dicit enim ibi litera, quod commota sunt viscera eius pro filio suo: erat. n. ista commotio teneritudo quaedam cordis causata ex nimio amore naturali ad filium, quae cito eam ad lacrymas compulset. Sic etiam dicitur de Ioseph, quando vidit fratrem suum Benjamin, quod commota fuerunt viscera eius super fratre suo, & erumpent lacrymae: Gen. 43. c. Hanc autem teneritudinem praecordiorum passus est Ionathas hic ad Dauid. Et quia ista non potest esse, nisi cum ultimo, & excellentissimo gradu amoris, necesse erat, ut Ionathas diligeret Dauid sicut animam suam. Quod autem ex ipsa teneritudine aliquando compelleretur ad lacrymas pro Dauid, patet inf. c. 20. vbi dicitur, quod cum Dauid, & Ionathas oscularentur se, stuerunt pariter.

Ionathas motus fuit a Deo, ut tanta amplecteretur dilectione Dauid: & etiam propter probitatem suam.
Quaestio III.

QVAERETVR, ulterius. Quid fuit propter quod Ionathas pateretur talem teneritudinem cordis, & moueretur ad tam intense amandum Dauid? Respondendum est, quod forte hoc fuit a Deo mouente Ionatham ad hoc: volebat enim Deus conferuare salutem Dauid, quod impossibile fuisset, manente eo cum Saule, nisi forte Dauid haberet aliquem amatum nimis acceptum regi, qui posset regem ad aliquod commouere, molliendo furorem, quem conceperat contra Dauid, & declarando ei quid Saul intenderet contra eum agere: nullus autem erat, qui ita conuenienter agere posset, sicut Ionathas: quia ipse erat filius regis, & vir strenuus, cui Rex nihil cecebat, ut ipse dixit infra cap. 20. ideo ipse debebat eligi ad hoc, quod esset amicus Dauid, & liberaret eum a morte. Et quia, si Ionathas non dilexisset Dauid gradu excessiuo amoris, non egisset ista fideliter liberando Dauid, & pro eo ponendo se contra Patrem, id decuit, ut Ionathas moueretur a Deo ad tam extensiuum gradum amoris erga Dauid: patet autem haec per opera Ionathae. Nam quando Saul aliquod concipiebat furoris contra Dauid Ionathas indicabat ei, & faciebat eum recedere a facie Saul. Cum vero sciebat omnia esse pacifica, reducebat eum coram Saule, ut patet sequenti cap. tantum autem se exercebat Ionathas sollicitate in rebus Dauid, & respondebat Patri pro Dauid, quod Pater arripuit semel

F lanceam, ut confingeret Ionatham cum pariete infra cap. 20. Haec autem omnia patiebatur Ionathas pro Dauid: unde diligebat eum magis, quam patrem suum, ut colligitur eo. c. A litera potest dici, quod Ionathas motus fuit ad diligendum Dauid ita intense propter probitatem eius, nam Dauid apparuit animosior, & gloriosior omnibus, qui fuerunt in Castris Israel, cum nullus etiam premij incitatus ausus fuerit congregari cum Goliath: ipse autem non solus ausus est, sed etiam confidenter petijt sibi dari certamen. Et cum Saul a principio aequaliter videretur repugnare, & diligenter institisset, ut sibi concederetur, quod eius excellentem indicabat animositatem. Et quia Ionathas erat vir bonus, motus fuit ad diligendum nimis eum, qui dignus erat diligi. Item Ionathas erat vir strenuus in armis, & ob hoc diligebat omnes viros excellentes in arte bellica: sic autem erat de Dauid; quia ipse erat vir strenuus, secundum quod patet ex bello, quod habuit cum Goliath. Quod autem Ionathas esset vir excellens in opere bellico, & nimis animosus, patet, quia in principio regni Saulis, cum adhuc Israelitae essent subiecti Philistinis, & Philistini erant in terra Israel, ipse cum mille viris, quos habebat in Gabaa, inuasit primo stationem Philistinorum, atque percussit eam, & fecit Israelitas insurgere contra Philistinos. supra cap. 13. Item Ionathas commisit quoddam opus, quod erat valde animositas, & adhuc maioris, quod illud, quod fecit hic Dauid pugnando cum Goliath: nam ipse cum solo armigero suo inuasit Castra Philistinorum, vbi erant plura, quam millies millia virorum, & turbauit Castra hostium, atque occidit viginti viros priusquam veniret alij Israelitae, supra cap. 14. Et quamquam istud opus, quantum ad interfectionem virorum, & turbationem Castrorum attribuendum sit Deo, & non Ionathae: tamen quantum ad animositatem attribuendum est Ionathae pro magna parte, & tunc non poterat esse maior animositas, quam ista, quam habuit Ionathas: & forte ipse aggressus fuisset Goliath singulari pugna, sicut aggressus est Dauid; nisi quia Dominus eum compressit, scilicet reprimens eius animositatem, ut exaltaret Dauid conferens ei istum triumphum. Et quia illi viri, qui sunt nimis strenui in armis, & animosi, diligunt alios, qui in hoc animosi, & strenui sunt, dilexit Ionathas Dauid, quia, cum ipse esset valde excellens in his, nullum alium reperit tam excellentem in toto Israel, sicut Dauid. Sed adhuc prima responsio magis valet.

Quare dictum est, quod post verba Saulis, anima Ionathae sit conglutinata Dauid, cum istud fuerit ante.
Quaestio IIII.

QVAERETVR, ulterius. Quare dicitur hic, quod anima Ionathae colligata est anima Dauid, postquam compleuit loqui ad Saul: nam dilectio Ionathae ad Dauid fuit propter probitatem Dauid, quia mirabiliter se habuerat in armis contra Goliath: sed istud fuit antequam loqueretur Dauid ad Saulem, ergo prius debuit anima Ionathae conglutinari anima Dauid, quam loqueretur Dauid ad Saulem. Respondendum est, quod istud dependet ex praecedenti, scilicet propter quod Ionathas dilexit tantum Dauid, & quia ibi responsum est dupliciter, ideo secundum illos modos potest hic applicari responso. Si enim dicamus, quod Ionathas dilexit Dauid, quia a Deo motus fuit, dicitur, quod Deus nunquam mouit Ionatham ad diligendum Dauid vsquequo cessauit loqui ad Saulem, ideo post illam locutionem

Ionathas excellens bellator.

anima

anima Ionathae colligata est anima Dauid, & non prius, si autem dicatur, quod Ionathas dilexit Dauid secundo modo, scilicet, quia vidit eum virum strenuum in armis: potest dici, quod tunc nouiter eum dilexit: quia licet prius Dauid pugnasset contra Goliath. Et ex hoc infirrexiisset causa dilectionis magnae Ionathae ad Dauid, tamen nondum viderat Ionathas Dauid diligenter, quia forte a principio, quando stetit Dauid coram Saule petens certamen singulare, non aderat Ionathas, nec vidit Dauid, ideo non poterat eum diligere nimis intense: nunc autem cum vidit eum, quem propter strenuitatem suam dilecturus erat, cepit immenso amore flagrare potissimum, quia secundum naturam, cum bonum sit obiectum voluntatis, & quaelibet perfectio sit aliquod bonum, mouebit voluntatem ad diligendum ipsam: & quanto fuerit aliquid habes plures perfectiones, tanto diligibilis apparebit, & quia Ionathas solum prius cognouerat de Dauid animositatem, & roborem, nunc autem, cum loqueretur ad Saulem, viso eo, cognouit polchritudinem vultus illius, & eloquentiam: ideo habuit incentiuum ad magis eum amandum. Erant ista duo non parua in Dauid. scilicet pulchritudo, & eloquentia: unde ille, qui primo eum coram Saule notum fecit, collaudauit ipsum de his duobus, ut patet sup. c. 16. cum dicitur: Vidi filium Isai Berthehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & prudentem in verbis: & virum pulchrum. Cum ergo ista duo super praecedentia cognouisset Ionathas de Dauid, cum loqueretur coram Saule, tunc colligata est anima eius anima Dauid. Vel potest aliter dici, quod immediate, ut Dauid occidit Goliath, Ionathas dilexit eum nimis, tamen non potuit ei ostendere magnitudinem affectus sui, vsquequo locutus est ad Saulem: nam ante hoc non viderat, vel saltem non fuerat locutus Ionathas Dauid. Cum autem locutus est ad Saulem, accepit eum Ionathas, & locutus est ei verba ostendentia magni affectum: & istud fuit, quod colligaretur anima eius anima Dauid. Et hoc satis consonat literae sequenti. Nam immediate post hoc dicitur, quod Ionathas, & Dauid inierunt foedus, quia diligebat eum Ionathas, sicut animam suam.

An inter Ionatham, & Dauid fuerit amicitia immediate quod Ionathas dilexit Dauid.
Quaestio V.

QVAERETVR, ulterius. An immediate, ut Ionathas dilexit Dauid, sicut animam suam, conglutinata fuerit anima eius anima Dauid, ita quod ambo essent amici, vel saltem Ionathas esset amicus Dauid? Aliquis dicit, quod sic, quia ad amicos pertinet gradus perfectissimus amoris: sed Ionathas dilexit Dauid immediate, ut cessauit loqui ad Saulem amore intensissimo, ut patet in litera: ergo erat amicus illius. Respondendum est, quod non fuit immediate amicitia inter vtrumque: maxime patet de Dauid: nam, quamquam Ionathas diligeret Dauid valde: tamen Dauid nondum diligeret Ionatham, quia nesciebat, an ab eo diligeret, sed etiam Ionathas non esset amicus Dauid, quamquam eum valde diligeret. Apparet quod amicus est nomen relatiuum aequalitatis, ideo non potest esse amicus sine amico, sed Dauid nondum erat amicus Ionathae, ut patet ex dictis: ergo et Ionathas non erat amicus Dauid, imò dato, quod Dauid a principio dilexisset Ionatham aequaliter, ut ab eo diligeretur, non erant amici, quia apud amicitiam, secundum Arist. 8. Ethic. tria requiruntur. Primum est amare. scilicet vnus amet alterum: nam sine amore amicitia nulla est. Secundum est, quod hoc sit in vtroque, scilicet

Tria requiruntur ad amicitiam.

utrumque amet, & vterque amet: nam, si aliquis amat alterum, & non amat ab eo, nullus est amicus alterius. Tertium requiritur, quod iste amor sit non latens. scilicet non solum quilibet amet alterum, & ametur, sed et cognoscat, quod amatur: & non solum hoc, sed etiam cognoscat alterum cognoscere se amari, ideo si contingat aliquos duos inuicem se amare: etiam si aequaliter ament, & ament: dum ramen vnus de alio hoc non cognoscat, non est amicitia, sed amor. Ex his tribus colligit philosophus distinctionem amicitiae. 8. Ethic. dicens: Amicitia est amor non latens in contra passis. In his tribus tanguntur tria, quae dicta sunt. Primum, quia dicitur amor, secundum in quantum dicitur non latens, tertium in quantum dicitur in contra passis. Haec autem tria nondum erant inter Ionatham, & Dauid a principio, quando incepit Ionathas diligeret Dauid, sicut animam suam: nam, quamquam tunc esset primum amor, quia Ionathas diligebat Dauid: tamen non erat tibi amor mutuus, qui vocatur contra passis. scilicet quilibet amet, & ametur: nam Dauid tunc nondum amabat Ionatham, quia non cognouerat eum, nec habuerat aliquid speciale circa eum, propter quod deberet ipsum diligeret. Etiam non erat ibi tertium. scilicet non esset latens, quia dato quod Dauid diligeret Ionatham aequaliter, ut diligebatur ab eo: tamen iste amor erat latens. scilicet quia nondum fuerat inuicem manifestatus per aliqua signa: fuerunt tamen parum post hoc amici Ionathas, & Dauid, quia Ionathas indicauit affectionem suam Dauid, dans ei omnia vestimenta sua vsque ad gladium, & Balthem, ut patet inf. in littera: & tunc inierunt inter se foedus: quod pertinet ad amicitias manifestas. *Tu litq; cum Saul in die illa.* I. in die, in qua Dauid occidit Philisthem, Saul tulit eum. scilicet viueret cum eo, & maneret apud ipsum.

Amicitia quid.

Quomodo Saul accepit Dauid in die, in qua interfecit Goliath, ad manendum cum eo.
Quaestio VI.

QVAERETVR, ulterius. Quomodo Saul tulit tunc Dauid ad manendum cum eo: nam ante hoc iam eum tulerat, & fecerat familiarem suum, ut patet sup. c. 16. cum misit Saul ad patrem eius pro illo, dicens: Mitte ad me Dauid filium tuum, qui est in pascuis: post hoc autem Dauid venit ad Saulem: quasi illico rediurus ad patrem, quia tamen placuit in conspectu Saulis, misit Saul ad patrem eius, ut permitteret eum stare semper coram illo. Sic patet eo. cap. 17. misitque Saul ad Isai, dicens: Ster Dauid in conspectu meo, inuenit enim gratiam in oculis meis. Item non solum Saul accepit Dauid tunc, ut maneret cum eo, sed etiam dedit ei officium speciale in domo sua. scilicet fecit eum armigerum suum, ut patet sup. c. 16. scilicet ille dilexit eum nimis, & factus est armiger eius: non ergo oportebat, ut nunc nouiter caperet eum ad manendum cum ipso. Respondendum est, quod potest dici, quod nunc nouiter cepit eum ad manendum secum: & hoc propter tria. Primo quia, quamquam iam cepisset Saul Dauid ad manendum secum, & alias fuisset cum eo: tamen reliquerat illum redire ad patrem, & iam pascebat oues, sicut prius, nec ipse habebat spem redendi ad regem, nisi de uo vocaretur, & nunc non venit ad eum, nisi per accidens. scilicet ut videret fratres suos. Quia ergo iam relictus fuerat a rege, nunc nouiter ab ipso susceptus est. Secundo dicitur, quod fuit susceptus ad differentiationem primae susceptionis, quoniam in prima susceptione accepit eum, & dimisit: nunc autem cepit, & non dimisit, & habuit propositum nunquam dimittendi eum a se recedere. Et ista differentia significaretur in littera, cum dicitur immediate.

non est sui iuris, quia se totum posuit in amato; cum anima verius sit ubi amat, q̄ ubi animat iuxta Dionysium. li. de diuinis nominibus. Et quia Ionathas nimis intense diligens, se totum posuerat in Dauid, voluit ei hoc indicare, qd̄ nō potuit esse cōuenienti? dādo ei oīa illa, q̄ erāt sibi imediata: nihil aut̄ erat imediati? sibi, q̄ vestes. Dare ergo omnes has illi, erat quasi seipsum totū dare, ideo conuenientius datę sūt vestes ad significandū amorem, q̄ aliquid aliud. Et hoc potissimē, quia non solū fuit data vestis superior, sed omnes vestes vsq; ad carnem. Secūdo fuit hoc conuenientius, q̄ aliquid alterū donum ex parte Dauid: nam illud quicquē desiderat, & illud maximum bonum esse estimat, quo maximē indiget: vnde infirmi salutem maximum bonū dicunt: pauperes autem diuitias: & qui, sibi ignorantiaē conscijs sunt, eos qui supra se aliquid magnum dicunt, tanq̄ aliquid diuinum admirantur, vt ait Aristot. i. Ethic. sed Dauid nullo tunc magis egebat, quā vestibus quando Ionathas ei illas contulit: ideo conuenientissimum munus fuit dari vestes. Patet hoc: quia Dauid venerat in habitu pastoralis portans peram, & baculum, & fundam: alie quoq; vestes effectus rudes. i. de panno grosso, & parui valoris: hoc autem inhonestum erat in Dauid, cum assumptus fuisset ad magnū honorem, & familiaritatem Regis: ideo nō deiecit, vt amplius illis vestibus vteretur: quod considerans Ionathas illico prouidit inopia amici sui, exuēs se omnibus vestibus, & conferens eas illi. Nec passus est expectare quouisq; fierent alie vestes nouę pro Dauid: tum vt maiorem affectum indicaret dādo ei vestes, quibus ipse tegebatur, tum saltem: nec per modicū tēpus maneret Dauid in prioris habitu.

Quare Ionathas dedit Arcum, & Baltheum. Quęst. X. i.

QVAERETVR vterius, Quare Ionathas dedit Dauid Arcum, & Baltheum: quia ista, non erant ad supp̄edam necessitatem eius, sicut fuit de vestibus. Etiam non erant necessaria ad iudicandū magnitudinem amoris sui, quia iam sufficienter iudicauerat conferendo vestes. Respondendum est, q̄ in istis est controuersia propter istam dictionem vsq;: quę potest teneri in clusiuē, vel exclusiuē. Aliqui exponunt hoc exclusiuē. s. q̄ dederit oēs vestes vsq; ad gladium arcum, & baltheum. i. & non dederit gladium, nec arcum, nec baltheum. Et hoc: quia non poterat his honeste carere. Alio modo exponit vsq; inclusiuē. s. q̄ dederit omnes vestes vsq; ad gladium arcū, & baltheum. i. etiam dederit ista. Et iste modus exponendi est communis, & nos, cum loquimur similia, communiter intelligimus vsq; inclusiuē. Hic autem sic accipitur, nec est aliquid dubium, q̄ teneatur in clusiuē, vel exclusiuē: quia quādoque aliqua sunt subordinata, vel pertinent ad idem genus, potest teneri vsq; inclusiuē, vel exclusiuē: vel ut si aliquis diceret, iste dedit illi omnes vestes vsq; ad interulam: potest ibi dubitari, an teneat vsq; inclusiuē, vel exclusiuē. Et hoc: quia vestes sunt subordinatę, & pertinent ad idem gen? s. omnes sūt ad induendū, ideo, cum dicitur vsq; ad interulam, ratio dubitandi est, An interula quoq; data sit, vel i ea fuerit terminus donationis exclusiuē. Quando tamen aliqua pertinent ad diuersum genus, & nō habent inter se aliquam coordinationem, semper vsq; teneatur inclusiuē, addendo aliquid, vt si dicat: iste dedit illi omnes vestes suas vsq; ad Equū, & vsq; ad libros: intelligitur, q̄ dederit vestes, & etiam Equum, & libros. Ratio diuersitatis est: quia ista dictio, vsq;, debet poni ad aliquid significandum. Cum ergo poni

Vsq; si ponat̄ inter res eiusdē generis, potest teneri exclusiuē, & inclusiuē: nisi vero inter res diuersorum generum, nō nisi inclusiuē.

Etur in rebus eiusdem generis, vel habentibus inter se ordinem, siue ponat̄ inclusiuē, siue exclusiuē, aliquid operatur. Si autem in rebus diuersorum generum poneretur vsq; exclusiuē, esset omnino superflua, ideo oportet, q̄ ponat̄ inclusiuē cū proprie ponitur. Apparet hoc: quia si solum diceret: iste dedit illi omnes vestes: simpliciter intelligeret de omnibus; cum tamē dicitur, q̄ dedit omnes vestes vsq; ad interulam, potest poni ibi, vsq; ad excipiendum aliquid de ista vniuersitate: si autem ponatur inclusiuē, etiam tollitur dubiū: quia quamquam interula esset vestis, q̄ tamen est vltima & parui valoris, & q̄ non conuenit dari, putaret aliquis eā nō fuisse datam, ideo ad significandum, q̄ fuerit data ponitur vsq; inclusiuē. Siue ergo inclusiuē, siue exclusiuē ponatur in rebus coordinatis, nō est superflua: si tamen in rebus non coordinatis, nec pertinentibus ad idem genus poneret vsq; exclusiuē esset superflua, quia aliquis dicit: iste dedit illi oēs vestes suas, de vestibus solum intelligitur. Et non est dubiū aliquid, an libri, vel equi intelligantur per hoc. Si autē dicat: iste donauit illi omnes vestes suas vsq; ad equū, & libros, si teneatur vsq; propter exclusiuē non operatur aliquid: quia nihil magis significat, quā cum dicitur: iste donauit illi omnes vestes. Si autē ponatur inclusiuē, stat additiuē, & tūc multū operatur: vt si dicatur: iste donauit omnes vestes vsq; ad equum, & libros. i. etiam donauit equū, & libros, significatur aliquid plusquam si diceretur, iste donauit illi omnes vestes. Item non potest stare vsq; exclusiuē, vel exceptiuē in rebus diuersorum generū, vel non coordinatis: quia exceptiua semper excipit: quod pertinet ad idem genus, vt, cum dicitur, omnis homo, pręter Sortē, currit: Sortes enim ad homines pertinet, & ob hoc dicitur, q̄ exceptiua excipit partem a toto: si tamen poneretur exceptiua in rebus diuersorum generū, non posset excipi pars a toto: vt, si dicatur: Omnis Homo, pręter Asinum, currit, Et, si sic ponat̄, est impropria. Si ergo vsq; ponatur exceptiuē, vel exclusiuē secundum modum loquendi iuristarum, necesse est, q̄ ponatur in rebus eiusdem generis, vel coordinatis. Si autem ponat̄ in rebus diuersorum generum, necesse est teneri in clusiuē, vel additiuē. Sic etiam erat hic, quia vestes, & arma sunt diuersorum generum, & non sunt inter se coordinata: ideo cum dicitur, q̄ Ionathas, dedit Dauid omnes vestes suas vsq; ad gladium, & arcū, necesse est, q̄ vsq;, teneat̄ inclusiuē, vel additiuē. s. q̄ etiam dederit Arcū, & Gladium. Hoc autem supposito, stat dubium. s. Quare Ionathas dedit Dauid gladium arcum, & Baltheum, cum non indigeret eis, sicut vestibus? Respondendum est, q̄ hoc potuit fieri propter duo, sicut supra dicebat de vestibus. s. ad subueniendum inopia Dauid, & ad indicandum affectionem Ionathę. De primo dicendū, q̄ q̄q; Dauid nō egeret æqualiter. Arcu Gladio, & Baltheo; tamen indigebat eis aliquāliter: egebat enim baltheo, quia iam erat miles per hoc; quod pugnauerat contra Goliath: milites autem accingebantur baltheis ad ostendendum dignitatem militatę: ideo Dauid egebat baltheo. Arcu quoq;, & Gladio egebat: quia nulla habebat arma; cum solum venisset in castra portans Baculum, & fundam: ad statū tamen militatę armis egebat. Sed adhuc magis stat secunda ratio: s. quod ista data fuerint ad indicandā affectionem Ionathę erga Dauid: nam sicut vestes dedit, non quia illę essent valde magni valoris, sed quia erant sibi coniunctę: ita Gladiū, Arcum, & Baltheū dedit, quia ista erāt sibi nimis familiaria. Et ob hoc, q̄q; Ionathas haberet alia genera armaturę nō tamen

tamen dedit Dauid nisi ista: quia erant familiaria nimis. De Baltheo patet: quia in illo significabat dignitas militaris Ionathę, & eo semp accinctus erat: datus ergo illū Dauid videtur quasi dedisse ei dignitatem suam militarem, vt illa iam esset in Dauid: Gladium quoq; dedit, quia cum sit armatura leuis, & cōmunis utebatur eo semper Ionathas. Et ob hoc erat sibi familiarior, quā alia arma. De Arcu autē adhuc specialiter erat: quia nullum genus armature erat, ad quod magis afficeretur Ionathas, q̄ ad illud: nam exercebant se nimis Ionathas in arte sagittaria, & erat in ea expertus, atq; habebat semper secū arcum, sicut Saul afficiebatur nimis ad lanceam, & habebat eam semper secum. Vnde quando Ionathas voluit dare Dauid signum, & loqui ad Dauid secreterē, vt recederet a facie Saulis dixit ei: Sedebis iuxta lapidē, & ego tres sagittas mittam iuxta eum, & iaciam quasi exerceas me ad signum, vt patet inf. cap. 20. Ex quo innuitur, q̄ ipse assuetus erat ad exercendū se in arte sagittaria. Vnde quia in hac erat valde excellens, laudauit eum Dauid in planctu, quem fecit pro morte eius, & Saulis de arte sagittaria, vt patet inf. 2. li. ca. 1. f. Sagitta Ionathę nūq; rediit retrorsū, & gladius Saul non est reuersus inanis. Habebat et go nimis familiarem sibi Arcum: & cū illū dedisset Dauid, designabatur in hoc magnus amor. Apparet ergo q̄ ista tria. s. Gladius, arcus, & Baltheus conuenienter fuerint data Dauid a Ionatha ad designandum amorem. *Egre diebatur quoque Dauid ad omnia quęcumq; misisset eum Saul.* In hoc significatur magna familiaritas, quā habebat Saul ad Dauid: nā priusq; famine cecinissent coram eo, percussit Saul mille, & Dauid, 10. milla, erat nimis acceptus Dauid Sauli, & mittebat eum ad omnia opera quęcūq; secreterē agere debuisset, atq; cōfidebat ei res magnas. Postquam vero audiuit verba hęc, non potuit eum aspicerē rectis oculis, sed conabatur eum occidere, vt patet inf. *Et prudenter se agebat.* i. de omnibus negocijs erat prudens ad procurandū illa. Et ob hoc erat nimis diligendus, quia esse prudentem est vna pars, & quasi mediatus totius esse, & boni humani. Sed postea hoc verum est Dauid in scandalū: nam, sicut a principio diligebat eum Saul, quia prudens erat, ita postea cōepit abominari illum, & fugere ppter prudentiam, vt patet inf. in littera. s. vidit itaq; Saul, q̄ Dauid prudens esset viros, & cōepit cauere eum. *Posuitq; eum Saul super viros belli.* Hoc fuit anteq̄ haberet eum exosum: nam postea amouit eū a se, vt patet inf. Fuit autem positus super viros belli, quia cum cognatum esset eū esse virum nimis animosum, sicut patuit in bello contra Goliath, & esse valde prudentem ad habendū se cautē in omnibus negocijs, commissa est sibi cura belli, quia ista duo faciunt ducem esse perfectum. Sciendum tamen, q̄ quamq̄ esset positus super viros belli non cessabat a familiaritate Saulis, quia nondum habebat eū exosum: postea autem cōepit illū abominari cōstituit in magna dignitate. s. quia fecit eū tributum super mille viros: amouit tamen illum a se, vt patet inf. nūc autē simul erat in familiaritate Regis, & in principatu. *Et acceptus erat in oculis vniuersi populi.* s. omnes de populo diligebant eū nimis, & hoc quia ipse liberauerat Israel de manu Philistinorū occidēdo Goliath. Rursum, quia cū ipse esset principatu virorū belli omnes res prosperē gerebat, & quamquam haberet honorem, & potestatem, nemini tamen erat iniurius, vel onerosus, sed omnes cū quadam benignitate, & mansuetudine tractabat: hoc autem maximē fauorem comparat viro in potestate cōstituto: vnde nemo erat in populo, qui eum odiosum haberet. *Maximē*

A in conspectu famulorum Saul. s. q̄ quamquam esset in conspectu oīm de populo acceptus, magis tamen erat in conspectu famulorum Saulis. Vocantur autem famuli Saulis illi, qui ei specialiter seruebant in Domino suo, & manebant coram eo. Nam generaliter accipiendo, oēs erant famuli Saulis, quotquot erāt in Israel, sed hoc accipitur specialiter, & erat coram istis Dauid magis acceptus, quā coram populo: eo q̄ probitas eius magis erat istis manifesta, quā populo: assiduitas. n. communicandi virum nobis ostēdit, siue bonus, siue nequam fuerit. Quod si bonus fuerit: abundantius hoc patebit eis, cum quibus sepe communicat, quā illis, cum quibus raro. Ex quo sequitur eum diligibilem esse consocijs suis, quā ad extraneos: ē contrariatio autem, si nequam fuerit. Sic quippe fuit de Dauid, quia in omni operatione sua abundanter patebat illius virtus, & quia magis assidue cōuerfabatur ad famulos Saulis, q̄ ad alios de populo, manifestior erat eis probitas illius, q̄ popularibus, & cōsequēter ab eis magis diligebatur.

Quomodo David positus est a Saule super viros belli, cum Abner esset Princeps. Quęst. X. ii.

QVAERETVR quomodo Saul posuit Dauid super viros belli, quia Abner erat princeps militia Saulis, vt patet sup. c. 14. & pręcedenti. ca. dicit: Ait Saul ad Abner principem militia: quomodo er go priuaretur Abner dignitate sua, quā in principio regni Saulis habuerat, vt nunc Dauid institueretur? Aliquis respondebit, q̄ Saul deposuit Abner de principatu militia, eo, q̄ vidit habiliorē esse ad hoc Dauid, cum esset prudens animosus, & iuuenis. Sed hoc non est satis rationabiliter dictum: quia Abner nihil mali meruerat, vt deponeretur, potissimē: quia erat sanguine coniunctissimus Sauli. s. quia erat patruelis eius. s. filii? patris, & cognatus in secundo gradu, vt patet, supra. c. 14. Item patet, q̄ non amouerit eum a principatu: nam etiā in morte Saulis Abner erat princeps exercitus: & ipse constituit Isborth filium Saulis Regem, vt patet, infra. 2. lib. ca. 2. Etiam quando fugiebat Dauid a facie Saulis, Abner erat princeps militia Saulis, vt patet, infra. c. 26. ergo videt, q̄ non fuit amotus Abner, vt subrogaretur Dauid. Sed aliquis respondebit, q̄ Abner fuit priuatus principatu militia, quādo Dauid erat acceptus Sauli, & fuit in illum constitutus Dauid: postquā tamen fugit Dauid a facie Saulis, restitutus est Abner in gradum pristinum principatus militia. Sed dicendū, q̄ hoc nō stat: nā ē tpe, quo Dauid erat acceptus Sauli, erat Abner princeps militia, vt patet, inf. 20. c. nā in die solemnī, in quo sedere debebat Dauid ad mensam Regis cum Ionatha, & alijs, dicit, q̄ sedit Abner coniunctus Regi ex latere: si tamē mansisset in principatu suo, sed fuisset depositus ppter Dauid: sedes Dauid debuisset esse propinquior regi, quā sedes Abner, sed falsum est: ergo adhuc manebat Abner in principatu militia. Dicendum est igit, q̄ Abner non fuit depositus de principatu suo ppter Dauid, fuit tamen Dauid positus in alio principatu, quem non habebat Abner: nam erat Abner princeps totius militia Israel: Dauid autem nō erat princeps totius militia, sed virorum belli: erant enim semper aliqui viri separati in Israel ad opera bellica: nam Israelitę habebant hostes cōiunctos. s. Philistinos: ideo oportebat eos super vacare bello, & ad hoc erāt aliqui viri separati, q̄ ponebant̄ in extremitatib. Israel, & philistinorū, & isti resistebāt hostib? venientib? ad terrā Israel, & ingrediebant aliqui in terrā hostium: super hos autem constitutus fuit Dauid, quia ipse erat conueniens

Invidia Saulis contra David unde orta est.

ueniens ad Bellum, & non fuit priuatus Abner aliqua potestate, quam prius haberet. Porro cum reuertetur. Hic ponitur secundum huius, c. scilicet, inuidia secuta ex victoria David. Nam licet non inuideret Saul propter victoriam, quā habuit contra Goliath, immo ex nimis gauisus est, inuidit tamē in eo, quod cantabant mulieres de eo propter victoriam. Porro cum reuertetur, percussio Philisthæo, id est, quādo reuertebatur post mortem Philisthæi ad ferendum caput illius in Ierusalem acciderunt ista, quæ dicuntur hic. Et ferret caput eius in Ierusalem. Fuit enim caput Philisthæi portatum per multas vrbes Israel, & ad vltimum positum est in Ierusalem. Quare autem fuit ibi magis positum, quā in alio loco, declaratur precedenti cap. Sciendum autem, quod quando David portabat caput Goliath in Ierusalem, non ibat ipse solus, sed etiam ibat illuc Saul: nam immediatē dicitur, quod, quando portabat David caput Philisthæi, egressæ sunt mulieres obuiam Sauli: & tunc ipse audiuit eas canentes: Saul percussit mille: David autem decem millia.

An immediatē post mortem Goliath, portatum fuerit eius caput in Ierusalem. Quæstio. XIII.

Resp. Nic. refellitur.

QVAERET aliquis. An istud, quod dicitur de portatione capitis Philisthæi in Ierusalem, fuerit immediatē post occisionem Goliath, vel intercedit aliquantum tempus Respondendum, quod aliqui dicunt, quod non fuit immediatē: sed fuit satis tempus magnum medium, scilicet, quod fuit tempore, quo pugnavit David contra Iebuseos, qui habitabant in Ierusalem, & tunc portauit eis illud caput videndum, vt timerent nimis. Et sic videtur dicere Nicolaus precedenti cap. Sed hoc non stat, quia, quando David portauit caput Goliath in Ierusalem, ibat illuc etiam Saul, cum dicitur infra, quod, cum iret David in Ierusalem, portans caput Philisthæi, mulieres exierunt obuiam Sauli, sed quando David pugnavit contra Iebuseos, qui erant in Ierusalem, iam Saul mortuus fuerat, & regnabat David, vt patet infra sequenti li. cap. Ergo non portatum fuit tunc caput Philisthæi illuc, sed ante hoc. Hoc autem dato, cum necesse sit illud fuisse portatum immediatē post occisionem Goliath, viuentē Saule, est dubium, an fuerit portatum immediatē post occisionem Goliath, vel fuerit aliquod tempus medium. Videtur autem, quod fuerit immediatē: quia dicitur hic: Porro, cum reuertetur David, percussio Philisthæo, & ferret caput illius in Ierusalem. Ergo videtur, quod immediatē, vt reuersus est de occisione Goliath, iuit in Ierusalem ad portandum caput illius. In contrarium dicit aliquis, quod non fuerit immediatē: nā, cum David portabat caput in Ierusalem, mulieres exeunt de vrribus canebant, dicentes. Percussit Saul mille, David autem decem millia. Et tunc fuit nimis exofus Sauli David, & non potuit amplius videre eum reclusis oculis, sed cogitabat eum occidere: & tamen post mortem Goliath, aliquanto tempore fuit acceptus David Sauli, & constituit eum superviros belli: ergo videtur, quod non fuerit immediatē post mortem Goliath. Respondendum est, quod David portauit caput Goliath in Ierusalem, vt ibi maneret, & portatum fuit etiam per alias vrbes, & tunc mulieres exeunt, & canentes pronocauerunt odiū Saulis ad David, non fuit tamen immediatē ista portatio post bellum habitum contra Philisthinos, sed aliquāto tempore quieuit Saul in domo sua, & illo tempore erat David nimis acceptus ei: & de isto rpe dicitur, quod Saul accepit David, & non concessit

ei, vt reuerteretur in domum patris sui: tunc etiam fuit, quod habetur supra, scilicet, quod egrediebatur David quocunque mittebat eum Saul, & in omnibus prudenter se agebat. Etiam tunc constitutus est Princeps super viros belli: sed istud non fuit multum tempus. Cum autem Saul egressus est, vt iret in Ierusalem, & cum eo David ad portandum caput Goliath, incurrit David odium Saulis, & iam non aspicebat eum reclusis oculis, vt patet infra. Cum autem dicitur. Cū reuertetur David, percussio Philisthæo, & ferret caput eius in Ierusalem, non est intelligendum, quod immediatē, vt reuersus est David de percussione Philisthæi, ferret caput eius in Ierusalem, sed fuit post occisionem, licet aliquanto tempore post. Egressæ sunt mulieres de vniuersis vrribus Israel. Iste egrediebatur ad honorandum Saulum incedentem per vrbes Israel. Et dicitur, quod egressæ sunt de omnibus vrribus, quia fortē ibat Saul per oēs vrbes Israel.

An puellæ de omnibus vrribus egressæ fuerint obuiam Sauli, & David. Quæstio. XIII.

QVAERET aliquis. Quomodo potuerit esse, quod mulieres de omnibus vrribus Israel egrediebantur obuiam Sauli? Aliquis respondet, quod dicitur de omnibus vrribus, id est, de aliquibus, quia mos scripturæ ē dicere vniuersaliter, quā multa sunt, id est, cū nunc egressæ fuerint mulieres de multis vrribus obuiam Sauli, dicebatur, quod egressæ fuerant de omnibus. Sed dicendum est, quod istud, quod hic dicitur de mulieribus ex vniuersis vrribus Sauli, fuit quando iuit in Ierusalem, ad portandum caput Philisthæi. Et potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod egressæ fuerint mulieres de omnibus vrribus Israel, id est, de omnibus illis, per quas Saul procedebat iturus in Ierusalem. Alio modo potest intelligi, quod de omnibus vrribus egressæ fuerint mulieres, scilicet, quia Saul ibat per omnes vrbes Israel: hoc autem esse potuit ad indicandum magnum gaudium, ex victoria habita contra Philisthinos, & ad ostendendum caput Philisthæi per omnem terram Israel, vt ex eius magnitudine indicaretur magnitudo victoria: & hoc verisimile est: nam sic faciebant Philisthini, quando habebant aliquam excellentem victoriam de Israelitis. Nam cum occiderunt Saul, & filios eius, præciderunt caput Saulis, & spoliauerunt eum armis, & miserunt in Terram Philistinorum per circuitum, vt annunciaretur in templo idolorum, & in populis, vt patet infra cap. vltimo. Sic ergo existimandum est, quod factum fuerit hic, cum essent Israelitæ, & Philisthini hostes, & vellent magnificare victorias, quas de se inuicem habebant. Cantantes chorosque ducentes, id est, iste mulieres canebant coram Saule. Et hoc erat in choris, scilicet, quod non canebat quilibet per se, sed diuidebantur per choros: iste enim est modus canendi foeminarum. In occursum Saul Regis, id est, istæ femine exhibant in occursum Saulis ad honorandum eum, quia erat Rex: & non dicitur, quod exhibant in occursum David. Et tamen, cum coccinerunt multo magis laudauerunt David in cantu suo, quā Saulem, vt patet immediatē: vnde ex hoc indignatus est nimis Saul. In tympanis letitig, & sistris, id est, exhibant eū tympanis, & cum sistris. Istit instrumenta vtebatur ad solemnitatem in cantu, & ad concinendum: quia vox sola non videtur habere perfectam armoniam. Ponuntur autem hic duo instrumenta, scilicet, tympana, & sistra: tympana enim dicuntur esse instrumenta lignea concava, quæ pergamenis contecta sunt: & percussa vocem reddunt, & dicuntur tympana a tinniendo: quia tinnitum reddunt. Sistra dicuntur esse instru-

Tympana Sistra.

Laus Saulis, & David, quæ cantabant puellæ Israelitæ.

Instrumenta lignea concava: quæ pergamenis contecta sunt: & percussa vocem reddunt, & dicuntur tympana a tinniendo, quia tinnitum reddunt. Sistra dicuntur esse instrumenta de ligno, quæ in circuitu rotulas quoddam de ferro volubiles habent, & cum illa mouentur, concutiunt rotulæ ferri, & reddunt eundem armoniam. Vocantur autem sistra in Idioma nostro, sonaias. Alij autem, volunt quod sistra dicantur esse duæ particule ferri concavæ, quæ cum manibus teneantur, concutiuntur, & sonitum reddunt: & vocantur vulgariter terrenumellas, & ista expositionē tenet littera chaldaica. Alii autē dicunt, quod sit quoddam instrumentum habens tres chorlas: & hoc volunt ex deriuatione Hebraica, quia vbi nos habemus sistra, Hebræi dicunt. Sellofin: quod deriuatur de Selofsa, & significat tria. Et præcinebant mulieres laudentes. i. iudebant, & canebant. Ludere enim significat corizare, & manibus plaudere, & agere tripludia. Sic dicitur Exo. c. 32. sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. I. ad ducendum choros, vt patet ibi. Atque dicebant: Percussit Saul mille, & David decem millia. Hoc dicebant ad honorem victoriae: nam, quia tunc agebatur festiuitas victoriae, carmina facta sunt de victoria: sic enim quando Israelitæ transferunt mare rubrum, & Aegyptij perierunt: Inceperunt canere Hebræi, dicentes. Cante mus Domino: gloriosè enim magnificatus est: equus, & ascensorem proiecit in mare. Exo. c. 15. Ita hic de victoria fiebat carmina, sicut ibi de morte Aegyptiorum, & liberatione Israelitarum. Sciendum tamen: quod non dicitur, quod David occiderit decem millia: quasi ipse tot occiderit, quia non legitur occidisse, nisi Goliath: Saul quoque non occidit mille, sed dicitur ista per comparationem: quia totum Bellum, quod fecerunt Israelitæ, persequendo Philisthinos, attribuitur Sauli, & totum Bellum, quod factum est occisione Goliath, attribuitur David. Hoc autē dicebant esse decies æquiperans: ideo dederunt David decem millia, Sauli autem mille. Et in hoc rationabiliter loquebantur: quia, si David non occidisset Goliath, Israelitæ non occidissent aliquem Philistinum, nec Philistini fugissent a facie Israel, sed potius Israelitæ fugerent a facie Philistinorum, ideo non solum 10. millia virorum tradi debuerunt David, sed etiam totum bellum: foemine tamen voluerunt aliquid tribuere Sauli, & dederunt ei mille viros. Iratusque est Saul nimis. scilicet, quia audiuit verba mulierum canentium: Et verū est, quod ille mulieres fuerunt insipientes: quia non debebant magis honorare David, quā regem, etiam si David hoc mereret, ideo, si voluissent eū nimis honorare, potuissent aliter canere, scilicet, attribuentes totam victoriam David, & nihil loquentes de Saule, & tunc fuisset maior honor David, & non fuisset aliquod dedecus Sauli: quia dedecus ex comparatione apparuit, cum daretur aliquod de victoria Sauli, sed maior pars decuplo fuerit attributa David. Et displicuit in oculis eius iste sermo, scilicet, sermo mulierum canentium: Percussit Saul mille, &c. Displicebat autem, quia multum auferebatur de honore eius. In Regibus autem potissimum, quod est, honor est, quo ablato, principatus Regalis ad nihilum deductus est.

Quare sermo puellarum Israelitarum displicuit Sauli. Quæstio. XV.

QVAERET aliquis. Quare displicebat hic Sauli de sermone isto. An displicebat ex hoc, quod magis honorabatur David: quā ipse, vel propter aliquid aliud, quod sequebatur ex hac honoratione?

Respondendum est, quod displicuit hoc Sauli propter duo. Primo: quia nimis fuerat de honoratus in hoc, quod David fuerat habitus, tūquam maior ipso. Secundo displicuit ei: quia ex hoc videbatur infirmari Regnum Saulis. De primo patet: nam rationabiliter poterat contristari Saul, quod aliquis in regno suo magis honoraret, quā ipse: nec hoc nimis peccauit, sed quia propter illud secutus est David, qui in hoc innocens erat, cum ipse non procurasset istam laudem, sed foemina errauerant canendo sic: nec, si hoc solum fuisset causa iracundiæ Saulis, fuisset tam grauiter iratus: quia etiam si tūc nimis iracitè post paululum requiesceret furor, cū non hinc aliquid causam, quotidie tamē magis incandesceret, vt patet j. Sed dicendum est, quod aliud est principalis, scilicet, quia timuit Saul ex hoc priuari Regno, vel saltem, posterius sui priuarentur: nam ex verbis mulierum canentium collegit Saul magnitudinem affectionis totius populi erga David, cum etiam, præsentē Saule, ausc fuissent foemina decupulo laudare David super Saulem. Credit ergo Saul, quod cum esset tantus fauor populi erga David: postea David facilliter conciliare sibi animos omnium popularium ad hoc, quod eligerent eum in Regem, & deponerent Saulem. Hoc autem significauit Saul in verbis suis immediatē, dicens: Dederunt David, 10. millia, & mihi dederunt mille: quid ei superest, nisi solum Regnum? quasi dicat, cum totus populus tantum eū diligat, quod etiā, me præsentē, cum magis laudet, quā me: quod superest, nisi quod, propter magnitudinem fauoris, det ei regnum? quod nihil aliud superest. Vt ergo Saul eua deret istum timorem, scilicet, ne David eligeretur in Regem a populo, intendebat eum occidere, sicut sequenti die conatus est occidere, vt patet infra. Etiam Saul timuit, quod, cū David videret tantum fauorem populi erga se, quod libenter eum facerent regem, conaretur occidere Saulem, vt regnaret post eū: & quia habebat ante hoc magnam familiaritatem David cum Saule, & poterat eum sic facilliter occidere: curauit Saul amouere a se David, vt non daret ei occasio faciendi malū, vt patet infra in littera. Et timuit Saul David, eo, quod esset Dominus cum eo, & a se recessisset: amouit ergo eum Saul a se, & quando David habebat maiorem opportunitatem ad occidendum Saulem, & conciliandi sibi animos populari, vt regnaret, tanto magis timebat eū Saul, & quia David erat prudens, & propter hoc poterat cautius, & facilius procurare, quod vellent, timebat eum magis Saul, & tanto magis seruabat se ab eo. Quod patet infra in littera. Vidit itaque Saul, quod David esset nimis prudens, & cepit cauere eum: Item, postquam Michol filia Saulis data est in uxorem David, & dilexit eum nimis, timuit eum magis ob hoc Saul: quia habebat iam maiorem opportunitatem nocendi ei: sic patet infra in littera. Michol autem filia Saulis diligebat David: Saul magis cepit timere eū. Itē, Saul putauit, quod dato, quod non auferretur ei viuenti Regnum, quod auferretur posteritati eius: & ob hoc, cum quereretur eum ad occidendum, & Ionathas filius Saulis defenderet David, dixit ad eū Saul: Omnibus diebus, quibus filius Isai vixerunt super terram, non stabileris tu, nec regnum tuum. i. nunquam erit regnum tuum firmum, dum ipse vixerit: & ob hoc volebat eum interficere, vnde subiunxit: Itaque iam nunc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis est, vt patet infra 20. c. & ista fuit causa totalis, quare persecutus fuit Saul David semper quousque fugit de Regno Israel: nam putabat, eo viuente, regnum suum non esse securum. Dixitque: Dederunt David, 10. millia, & mihi dederunt mille. q. d. multum est auersus animus

mus populi à me, & nimis est fauorabilis Dauid, cū ei dederint. 10. millia, & mihi mille. Sciendum autē, q̄ iste lætitiæ, & cantus facti in honorem Dauid, innotuerunt Philistinis: vnde quando iuit Dauid ad Regem Achis in Geth, quæ est terra Philistinorū, dixerunt seruis Achis: Nunquid non est iste Dauid Rex terræ? Nonne hic est, cui cantabant per choros dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia? in fra. c. 21. etiam Principes Philistinorum dixerunt hoc regi Achis, quando ducebat secum Dauid in Bellum contra Israëlitas. f. Nonne iste est Dauid, cui cantabant in choros, dicentes percussit Saul in milibus suis, & Dauid in decem milibus suis? inf. c. 29. Quid ei superest, nisi solum Regnum? i. quid deficit sibi, nisi Regnum? q. d. nihil. Et est sensus, q̄ cum populus tãro eum fauore diligit, quia etiam me presente, plus illum, quam me laudat, nihil deest de eis, quæ populus sibi dare potest, nisi, q̄ det ei Regnum. q. d. oēm alium honorem, quem ei dare poterat, iam dedit, cū ei plusquam mihi laudes tribuerit. Vel aliter, quid ei superest, nisi solum regnum? i. Dauid iam habet oia alia bona, cum honoratus fuerit plusquam Rex: nec deficit sibi ad cumulandum omnium bonorum, nisi q̄ habeat regiam potestatem, q. d. cū ergo ipse videat iam nihil sibi deficere, nisi regnum, laborabit, vt regnum habeat: & sic erit mihi hostis, insidiabiturque mihi, donec accipiat Regnū: & ob hoc cepit persequi eum ad mortem, vt patet immediate. Non rectis ergo Saul aspicebat Dauid à die illa, & deinceps. i. in die illa, & in omnibus sequentibus Saul non aspicebat Dauid rectis oculis, sed cum odisset eum, auertebat oculos suos ab illo, & cum respiceret eum intuebatur oculo, furibundo. Post diem autem alterum. Hic ponitur tertium huius. c. malitia Saulis in opere propalata: & diuiditur in duo, quia primò ponitur malitia eum inuadendo. Secundò filiam suam illi insidiosè promittendo ibi. Dixit autem Saul. Circa primū dicitur. Post diem alterum inuasit spiritus Domini malus Saul. Nondum enim sanatus fuerat Saul à morbo arrepticio, sed quamquam non inuaderet sæpe Demon Saullem: inuadebat tamen interdum. Accidit autem, q̄ sequenti die, postquam mulieres cecinerāt eorā Saule, arripere eum Demon, sicut solitus erat. Aliqui autem dicunt, q̄ sequenti die eum arripuit in penam peccati. f. quia conceperat odium ferocē contra Dauid, cum ipse innocens esset. Dicunt etiam, q̄ tunc eum grauius agitauit, quam prius torquere solebat. Et prophetauit in medio Domus sue. i. erat Saul in Domo sua, quando arripuit eum spiritus nequæ: & prophetauit. f. loquendo verba illa, ad quæ Demon eum impellebat, sicut facere solent alij arrepticij.

Quomodo Saul vexatus à Demone prophetauit, & an aliquis potest prophetauit per Demones. Q. XVII.

QVAERET aliquis, Quomodo Saul prophetauit hic, quia nunc vexabatur à Demone? Aliquis respondebit, q̄ non erat mirum, q̄ prophetauit Saul: quia iam aliàs prophetauerat, & post hoc etiam prophetauit. Quod prius prophetauit apparet. sup. c. 10. quia dixit Samuel Saul: in silite in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis, in virum alterum: & postea sequitur eo. c. q̄ cum venisset Saul ad collem, exiit cuneus prophetarum obuius ei, & insilijt super eum spiritus Domini, & prophetauit in medio eorum. Post hoc etiam iterum prophetauit Saul, cum iuit ad quærendum Dauid coram Samuele, & ibi nudus prophetauit tota die, & nocte coram Samuele, vt sequenti. ca. patet, non ergo stat: quia nunc non prophetauit.

Sed dicendum est, q̄ hoc non stat: quia nunc non prophetauit eo modo, quo in duobus locis allegatis: nam ibi prophetauit: quia spiritus Domini, qui erat spiritus prophetiæ, insiliebat in eum, vt patet, sup. c. 10. f. Insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis. Etia sequenti, cap. dicitur, q̄ factus est super eum spiritus Domini, & ambulabat ingrediens vsq; dum veniret in Ramatha, & prophetauit. Nunc autem non insilijt in eum spiritus Domini, sed magis inuasit eum spiritus Domini malus, vt patet hic: ideo nō prophetauit, sicut illis duabus vicibus. Item patet: quia in illis duabus vicibus dicitur, q̄ exiuit in prouerbium: Num Saul inter prophetas? vt patet. sup. c. 10. & sequenti. c. in quo inuitur, q̄ illis duabus vicibus verè prophetauit: & spiritus Domini mouebat eum: ideo exiuit in prouerbium: Num Saul inter prophetas? In ista autem vice non exiuit in prouerbium: ideo videtur, q̄ non sit altimata à populo verè prophetia, sicut in illis duabus vicibus, & hoc: quia non mouebatur à spiritu Dei, sed à spiritu nequam ad dicendum hæc. Aliquis autem dicet, quod Saul prophetauit hic, & non fuit motus à spiritu Dei, sed à Demone: erit tamè vera prophetia: quia multi etiam vocantur prophetæ idolorum, vt patet. infra, 3. lib. ca. 18. vbi Elias occidit quadringentos prophetas Baal. & infra, 4. lib. ca. 3. dixit Eliseus ad regem Israel: Vade ad prophetas patris tui, & matris tue. f. ad prophetas idolorum: quia isti erāt pphetæ, quos habebant Reges Israel, prophete tamen idolorū nō mouebantur, nisi à Demone: ergo ita vocantur pphetæ, qui mouentur à Demone, sicut qui mouent à Deo: Saul autem nunc mouebatur à Demone, vt patet hic: ergo poterat prophetauit. Sed dicendum est, q̄ non stat: quia omnis vera prophetia à Deo est, & ab eo solum. Nam prophetia dicitur esse cognitio quædam de his, quæ nullo modo naturaliter cognosci possunt: ea tamen, quæ cognoscunt. Demones, non sunt supra omnem cognitionem naturalē, ideo quicquid ipsi hominibus reuelant, non poterit vocari prophetia, nisi Deus hoc reuelauerit: & etiā illud sit tale, qd̄ aliter cognosci non possit, nisi Deo reuelante. Cum autem dicitur de prophetis idolorum, q̄ à Demone mouebantur, & tamen erant pphetæ: dicendum, q̄ inter istos aliqui erant veri prophetæ, & aliqui non, sed fingebant se prophetare, cū nihil cognoscerent. De illis aut, qui erant veri prophetæ, dicendum, q̄, quāq̄ essent in cultu idolorum, tamen à Deo accipiebant reuelationem, & nō mouebant eos demones ad aliquid dicendum. Nec obstat, q̄ isti colerent idola, quia Deus aliquando reuelabat veritates occultas cultoribus Demonum: sic patet de Balaam, qui erat superstitiosus, f. ariolus, & vacans omni immundiciæ idolorū: atque nimis peccator: erat tamen verè propheta, & prædixit multa futura, quæ scripsit Moyses. Num. c. 24. & ibi dicit, q̄ irruerat super eum spiritus Domini, quando prophetauit. Alij autem erant prophetæ idolorū, qui fingebant se esse prophetas, & non erant, & isti interdum dicebant aliqua, quæ sciebant consultu Demonum: sed in hoc non erant prophetæ, quamquā ista alijs hominibus essent incognita. De Saule autem dicendum est, q̄ ipse non poterat dici verè prophetare, quia à Demone mouebatur, vt patet hic. Accipitur tamen prophetia largè: & hoc modo arrepticij dicuntur prophetauit. Quod fit propter duo: Primo, quia prophetæ veri quantum ad ea, quæ prophetāt, non mouentur à seipsis, sed à solo Deo, vt patet secunda Petri. ca. 2. f. hoc primum intelligentes, q̄ ois prophetiæ scriptura proptia interpretatione nō fit, non enim voluntate humana allata est aliquando pro-

Demones loquuntur lingua arrepticiorum.

De templo Apollinis

Arrepticij quare dicuntur pphetæ cū non sint.

pheta, sed Spiritus sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. Ita illi, qui arrepticij sunt, non loquuntur à seipsis, sed à Demone mouentur, ideo dicuntur prophetauit. Secundo dicuntur prophetauit: quia prophetia est reuelatio alicuius veritatis occultæ, sed illi, qui arrepticij sunt, à Demone mouete eos, loquuntur aliqua occultia, ideo dicuntur prophetauit. Hoc autem patet, quia quidam arrepticij sunt, q̄ quando à Demone arripiuntur, citharizant excellenter, & ante hoc nunquam nouerant citharizare, & cum Demon eos deseruerit, nesciunt quicquam. Iam quoque visa est quædam puella rusticana, quæ nullas omnino literas nouerat, & cum à Demone arriperetur, loquebatur secudū omnem puritatem idiomatici hebraici: & hoc autem erat, non, q̄ puella loqueretur, sed, quia Demon mouebat linguā illius, & formabat verba hebraica, quæ à puella nullo modo intelligebatur: sicut cum alina Balaā locuta est, Angelo mouente linguam eius, Num. c. 22. manifestum est tamen, q̄ alina nihil intelligebat, nec ipsa erat, quæ formabat verba. Quod autem Demones loquantur hoc per linguam arrepticiorū, patet Matt. c. 8. cum dicitur de duobus habentibus Demonia, q̄ clamauerunt, dicentes: Quid nobis, & tibi Iesu fili Dei: venisti huc ante tempus torquere nos. Et, vt significaretur, q̄ non loquebantur arrepticij, sed ipsa Demonia in corporib⁹ eorum, subiunxit immediate: Demones autem rogabant eum, dicentes: si eijs nos hinc mitte nos in gregem porcorum. Simile habetur Marci. c. 1. vbi dicitur, q̄ egrediebatur Demonia clamantia: & ipse non sinebat ea loqui, quoniā sciebatur: isti autem Demones, qui sunt in corporib⁹, consueverunt interdum turpia loqui, quia spiritus immundi sunt: & cum aliqui astant eis, referunt illis turpitudines, quas fecerūt, vel alias nequitias: & hoc quādo sunt Demonia loquentia: aliquando autem Demones sunt muti, & illi, qui patiuntur, nihil loquantur. Sic dicitur de quodam Demone, quem Christus eiecit, q̄ erat mutus. f. Erat Iesus eijciēs Demonium: & illud erat mutum. Quando tamen loquuntur ista Demonia, dicunt multa, quæ occulta sunt hominibus: & ob hoc illi, qui vident Demoniacos ista loquentes, dicunt eos prophetauit, quia conditionem prophetarum habent. f. quia reuelant occulta: & isti Demones, qui introeunt in corpora loquuntur per illa, vocantur ventri loqui, vel Phytones: & illi, qui habent eos, dicuntur diuinare: quia, dum ab eis exagitantur, secreta reuelant, de quibus interrogantur. Sic factum fuit in vrbe Neapoli, tpe, quo ibi erat Paulus: nam quædam puella habebat spiritum Phytone, & diuinando, quando eam Demon arripiebat, multum lucrabatur: nā cū arrepta foret, conueniebāt ad eam omnes, qui habebant aliqua dubia, & respondebat eis: Paulus aut hoc vidēs, condoluit illi, & iussit Demoni, q̄ exiret ab ea, ita, vt iam non possit diuinare. Dñi aut puellę videntes, q̄ perdiderant lucrum suū, fecerunt eum fultigari, & in carcerem mitti. De hoc dñ Actū. 16. c. f. factū est autem euntibus nobis ad adorationem puellā quādā habentē spūm Phytone obuiare nobis, quę questum magnū præstabat Dominis suis diuinando. Simile aut fuit apud Gentiles in famosissimo, atq; antiquissimo Templo Apollinis apud insulam Delphos: ibi. n. in quodam Antro apud gentiles dicebatur esse Numen, & rñdebat ibi inquirentibus de omnib⁹ duabus. Erat autē modus, q̄ puella virgo erat sacerdos Apollinis, quæ intrabat in antrum, & ibi, cū à Demone arriperetur, cadebat in terra, & expumabat: sicut nunc arrepticij faciunt: & tūc loquebatur per eam Demon, quem Gentiles Apollinem Deum vo-

Alph. Post. super 1. Regum.

cabant: & puella nesciebat, quid loquebatur: & quādo surrexisset à furore illo, nesciebat, an aliquid locuta fuisset. De hoc ponit Lucan⁹ in 5. de bello plusquam ciuili in principio, vbi introducit quendā Romanum inquirentem de aduentu illorum bellorū, cui responsum est sic. Effuges in gentes tanti discriminis experts, Bellorum Romane minas solisque quietem. Euboici vasta lateris, quale tenebris: Cetera suppressit, faucesque obstruxit Apollo. Quamquam Lucanus aliter sentit de virtute illa, q̄ respōdebat in illo loco, sed de hoc nihil ad præsens. Sicut ergo illa puella dicebatur diuinare, vel pphetare, quia dicebat ea, quæ homines ignorabant quādo arripiebat eam Demon Apollo: ita Saul dicitur prophetauit in domo sua, quia, quādo arripuit eum Demon, loquebatur aliqua occultia alijs hominib⁹. Dauid autem psallebat manu sua. i. cū arreptus fuit hac vice Saul à Demone vocatus fuit Dauid, vt veniret ad Saulem: nam venit ad hoc solum, vt, quando arriperetur à Demone, psalleret coram eo, & leuius haberet, vt patet, sup. c. 16. nunc ergo cū videret arripit Saulem à Demone, incepit psallere, vt leuius haberet, & recederet Demon. Sicut per singulos dies. i. Dauid psallebat nunc coram Saule, sicut solitus erat facere per singulos dies: quod dupliciter intelligitur. Vno modo, q̄ faciebat hoc per singulos dies. i. singulis diebus, quibus arripiebat Saul à Demone. Ali- ter, q̄ faciebat per singulos dies. i. quolibet die solit⁹ erat Dauid psallere coram Saule: & hoc, quia fortè Saul delectabatur in armonia, quam faciebat Dauid, ideo volebat, q̄ quotidie psalleret corā eo: est enim musica delectabilis, & potissimè post cibum, sic dicit Ecclesiasti. c. 49. Memoria Iosue in cōpositione odoris facta est opus pigmentarij, & quasi mel indulcorabitur, & sicut musica in conuiuio vini. Ergo post cibos musica delectabilis est, & sic Saul volebat delectari: Et isto modo dicitur, q̄ cū psalleret Dauid coram Saule, accidit, q̄ arriperetur à Demone, & tunc etiam continuauit cantū: quia prius canebat ad delectationem, nūc aut incepit canere ad remedium. Tenebatque Saul lanceam. i. tenebat eam in manu sua, quando à Demone arreptus est, & misit eam, vt percuteret Dauid.

Saul tenebat lanceam, tanquam Regni insignium. Questio. XVII.

QVAERET aliquis. Quomodo Saul tunc tenebat lanceam, quia in quiete erat, & non erat aggressurus aliqd̄ op⁹ belli? Aliq̄ rñdebit, q̄ lancea erat ibi apud Saulem, & accidit, quod, quando vexabatur à Demone, arriperet eam ad percutiendum Dauid. Sed dicēdū, q̄ non stat: quia littera dicit, q̄ Saul tenebat lanceam, ergo in manu tenebat, & antequā arriperetur à Demone, tenebat eam. Dicendum est ergo, q̄ Saul habebat lanceam tanquam regni insignium: nam sicut nunc coram regibus Ensis deferretur in signum regalis dignitatis, ita tunc habebat Saul lanceam: ideo eam semper tenebat in manu, vel saltem habebat apud se, vbicumque esset etiam si dormiret, vel si esset in conuiuio: nunc autem erat in quiete in domo sua, tamen lanceam habebat in manu. Et iterum sequenti. c. dicit, q̄ sedebat Saul in domo sua, & tenebat lanceam, porro Dauid psallebat manu sua, nisi que est Saul configere Dauid lancea, cum pariete: ergo non tantū semel eam habebat, sed et solitus erat habere. Quod aut h̄et apud se lanceam qñ sedebat ad mensam, apparet. inf. c. 20. q̄ ibi d̄, q̄ sedebat ad mensam, & cum quereret de

Pars Secunda. G Dauid

David, & Ionathas tridisset pro eo, arripuit lanceam, vt percuteret Ionathā. Itē, q̄ haberet eā apud se q̄n̄ dormiebat, apparet. inf. c. 26. nā cū esset Saul in tētorio suo, habebat istā fixā in terra ad caput suū; & David descendit cū alio viro, & accepit eā: ergo omni tpe solitus erat Saul habere lanceā in manu, aut saltē apud se: & hoc pp̄ dignitatē regni, vel fortē, quia nimis afflictaf ad lanceam, & pugna sua erat in clypeo, & lācea. Vnde sicut supra diximus de Ionatha, q̄ afflictaf ad arcū, & multū se exercebat in eo, & scriptura laudat eū, tanquā excellentem sagittatorem, ita fuit de Saule, q̄ afflictaf ad clypeū, & lanceam, & exercebat in eis: & in scriptura laudat tanq̄ excellens in hoc genere pugnae. De hoc. inf. 2. li. c. 1. f. Clypeus Saul quasi non esset vnctus oleo: a sanguine in tersectorū ab adipe fortū: sagitta Ionathę nūquam abijt retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis. *Et emisit eam.* f. hastam de manu ad percutiendū David. *Putans, quod configere posset David cum pariete.* i. non misit lanceam a manu a casu, vel pręter intentionem, sed ad occidendū David: volebat. n. eū figere cū pariete, ideo fortiter misit lanceā, vt posset eū perforare, & insuper aliquid parietis. In quo sciēdū est, q̄ Saul arreptus esset a Dēmone, non penitus caruerat iudicio: sed solū torquebat nimis: & ēt dato, q̄ Dēmō cogeret eū prophetari. d. dicere aliqua, quę ipse non intendebat dicere, vt patet supra: tñ manebat ei iudiciū, & intendebat, atque volebat; vñ potuit hęc intētionē cōfigēdi David cū pariete.

Quare Saul ante hunc diem non quęsiuit interficere David. Quęstio. XLIII.

QVAERET aliquis. Cum in diebus pręcedenti bus, & ēt in eodē die, anteq̄ arripere Saul a Dēmone, potuisset mittere lanceam ad cōfigēdū David, sicut nūc misit, quare nō fecit? Aliquis rñdebit, q̄ Saul hoc fecisset, tñ numq̄ habuit opportunitatē: f. quia non erat corā eo David: nunc autē erat coram eo Psallens, & fortē posset induci verisimilitudo. f. quia David timeret Saulē, ideo ante hoc non comparuisset coram eo: nunc autē, quia vidit eū a Dēmone arreptū, vt leniret morbus eius, afficit Psallens in Cithara, sicut solitus erat: ideo habuit tñc oportunitatem mittendi lanceam, & prius non. Sed hoc non stat, quia ante hoc David stabat singulis diebus corā Saule, & Psallebat in cithara, vt patet sup. f. David autē Psallebat manu sua, sicut per singulos dies, & in oībus alijs diebus potuisset mittere lanceam ad eū, si voluisset. Sed aliquis rñdebit, q̄ non intelligit illud, q̄ quolibet die esset David corā Saule, Psallēs in cithara, sed dī. per singulos dies. i. per dies singulos in quibus vexabat a Dēmone, & sic nō importat ex hoc, q̄ quolibet die pręcedenti stetit David corā Saule ad hoc, q̄ posset ad eū lanceā mittere. Sed adhuc dicendū, q̄ q̄ sic exponat, non stat: nā David erat ante hoc nimis familiaris Sauli, & mansit ista familiaritas quousq; Saul misit lanceā ad David, vt patet. inf. nam dī. Amouit ergo eū a se Saul, & fecit tribunalum super mille viros, ergo vñ, q̄ ante hoc valde erat cōiunctus Sauli familiaritate, & assiduitate mandandi, & sic potuisset quocūq; die eū percutere. Itē die illa, qua Saul cepit indignari nimis David propter cantū mulierū, David erat pręsens. f. quia tñc ferebat caput Philisthęi in Ierusalem, vt patet sup. & Saul ibat tunc per oēs ciuitates Israēl, David ferēte coram eo caput Goliath: ergo potuisset eadem die eum percutere. Item apparet, quia ante hoc cōfuctus esset David stare coram Saule post indignationem, quam conceperat de eo Saul, vt patet, sup,

F scilicet, non rectis ergo oculis Saul inspiciebat David a die illa, & deinceps: ergo multoties videbat eum post diem illam, alioquin non diceretur, q̄ respiciebat eū oculis non rectis, quia, si nūquam esset, coram eo non respiceret ab eo oculis rectis, vel turbatis, ergo habebat omnib; illis diebus opportunitatem percutiendi David, si voluisset. Sed dicendū est, q̄ noluit alijs diebus percutere, & nūc volebat, quia Saul non habebat aliquā causam occidendi David, ideo noluit occidere, quasi palam, vel ab intentione: & quia si emisisset lanceam ad percutiendū eum alijs diebus, qñ erat sanę mentis, videret hoc agere iniquē, ideo quando nunc erat a Dēmone arreptus, & putaretur ab omnib; insanire, emisit lanceam ad David; vt, dato, q̄ occidisset eum, non putaret ab intentione egisse, sed ppter insaniam, & nesciens quid ageret: & sic consequeret intentum, & non argueretur criminis, & quia postquam Saul incepit indignari David, numquā fuerat arreptus a Dēmone, nisi nunc: emisit nunc non iter lanceam ad eū: postea autem, cum cessauit Dēmō vexare eum, simulauit se penitere fingens nescire, quid egisset. *Et declinauit David a facie eius secundo.* i. recessit tunc David a Saule: & istud fuit in secunda vice, qua declinauit ab eo: iam enim bis recesserat David a Saule. f. prima vice, quādo erat cum eo ante pugnam contra Philisthęos, & concessit ei Saul, q̄ rediret in domū patris sui, vt patet pręcedenti. c. Nunc autem secundo recessit ab eo: timuit. n. David, q̄ vellet eū occidere Saul, cū vidisset lanceam ad se missam, ideo fugit: sed non fugit sic ista vice, sicut prima, quia primo recesserat a Saule de licentia eius, & non propter aliquod odiū, nunc autem recessit, mortem timens.

David rationabiliter fugit a facie Saul post emissam lanceam. Quęstio. XLIX.

QVAERET aliquis. Quare David recessit a Saule propter lanceam ad se missam: nam cū non fuerit percussus, non debuit hoc esse sibi causa timēdi, quia credere debuit, q̄ Saul non faciebat hoc ab intentione, vt percuteret eū, vel aliquem alterū, sed furor, & alienatio mentis eū inducebant ad hoc: nā propter istud Saul expectauerat tempus, qñ arripere, vt purare facere cū furore: omnes ergo videntes crederent Saulem non egisse ab intentione. Respondendū est, q̄ David fugit a facie Saulis, quia timuit mori: non quidem pp̄ lanceam iam missam, quia illa casto vulnere transierat, sed, quia putabat, q̄ lancea illa missa fuerat ab intentione: ideo licet nūc carnisset effectu, tñ immediatē Saul iuberet eū occidi: declinauit ergo ab eo. Sed aliquis dicet, q̄ nō habebat David aliquid, quod eū impelleret ad suspicandum, q̄ Saul vellet eum occidere: ideo non debebat fugere. Respondendū est, q̄ quamquam David non videret aliquā causam manifestā, quare eum vellet occidere Saul, quia tamen vidit lanceam ad se missam, quod signum magnum erat mali, cepit cogitare, an propter aliquid occultum Saul concepit liuorem contra se. In dubio ergo voluit vitę suę prouidere fugiēdo. Aliter potest dici, q̄ q̄ David non videret aliquā cām, propter quā timere deberet, & suspicaturus erat lanceā fuisse missam pp̄ insaniam, & non ab intentione, tñ Deus infixit cordi eius stimulos, vt timeret: Deus enim dirigebat David, volens eū esse in columen: & quia Saul pro tunc intendebat eum occidere, & occidisset, si mansisset apud eum, Deus posuit ei in corde, vt timeret, & fugeret. Aliter, & melius dici potest, q̄ David iam viderat aliqua signa indignationis Saulis contra eū, ideo

Ideo, quando nunc missa est lancea, credidit nequam Saulis esse consummatam. f. volendo occidere eum, ideo declinauit mortem nō dubiam. Signa autem indignationis, quę viderat David, erant, quia nō respiciebat eum Saul oculis rectis a die, qua mulieres cantauerant: percussit Saul mille, & c. vt patet, supra, & cū ante hoc Saul nimis familiariter, & benignē tractauit David, credidit eum concepit se indignationem, & fugit, timens mortem. *Et timuit Saul David.* i. postquam recessit David a Saule, incepit Saul timere eum: ante hoc enim timebat eū: f. a die illa, qua mulieres cantauerunt, percussit Saul, & c. quia putabat, q̄ acciperet regnū fretus fauore populi: nūc autē magis timuit. Causa verō timoris fuit, quia ante hoc nōdum se Saul ostenderat hostem David: nunc verō, lancea missa, erat manifestus hostis: ideo putabat, q̄ David nunc conaretur ad occidendum eum: & ad suggerendum populo, vt ipsum regem facerent, & hoc rationabile erat, si David voluisset retribuere vicem Sauli pro iniquitate sua, sed non attendit ad hoc: voluit enim semper esse innoxius. Vnde quamquam postea apertissimē Saul persequeretur David, & cogereret David laterē in montibus, tamen noluit eum occidere, vt patet, infra. c. 24. & 26. *Et, quod esset Dominus cum eo.* id est Saul timebat ipsum David: quia erat Dominus cum David, & dirigebat omnes actus illius, & ob hoc iuste timebat Saul ipsum: nam ea, quę a Deo diriguntur, oportet, q̄ consequantur finem suum, & quia David dirigebatur a Deo, credebatur Saul, quod pręualeret contra eum, ideo timebat.

Quomodo Saul sciebat Deum esse cum David. Quęstio. XLX.

QVAERET aliquis. Quomodo Saul sciebat, q̄ erat Dominus cum David? Respondendū est, q̄ modus iudicij hominum est, & etiam ordo naturę, q̄, quando aliquis effectus fit, si non habeat causam inferiorem potētem ipsum producere, reducitur in cām supemā. f. in Deum: & ita est de operib; miraculosis, q̄ cum nos videam; nullā cām naturālē esse ad hoc potētem, reducim; in Deū ista opa: & ob hoc ea miraculosa. Sic. n. videbat in David, q̄ ipse faciebat quędam opera, quę nullo modo posset facere virtute sua: sicut occidere vrsū, & leonem nudis manibus, & similia: ideo dicendū erat, q̄ Deus per eum ista faciebat: Item omnia negocia David prosperabatur. Quando tamen aliquis prosperatur circa omnia, quę incipit, & eo non cogente, res suę quasi ex seipsis ad multum felicitatis perueniunt, at bitrantur homines illum a Deo dirigi, & quia videbat istud Saul in David, credebatur eum a Deo dirigi. Expertus fuerat autem hoc: quia ad quęcumq; mittebat eum, feliciter expediebat, & prosperabantur in manu eius omnia negocia. Ista autem sn̄a sacre scripturę. f. q̄ illi, qui in omnibus prosperantur, habeant Deum secū: sic dicitur immediatē de David, scilicet, in omnibus quoque David vijs suis prudenter agebat, & Dominus erat cum eo. Semper etiam ista sententia fuit apud omnes homines. Vnde Putiphar, qui emerat Ioseph, & fecerat eum procuratorem domus suę, credidit, q̄ Dominus erat cum eo, quia dirigebatur omnia negocia per eum. de hoc Gen. cap. 39. f. fuitque Dominus cum Ioseph, & erat vir in cunctis prospere agens, habitauitq; in domo Domini sui, qui optimē nouerat Dominum esse cū eo, & omnia, quę gereret ab eo dirigi in manibus illius: sic ergo Saul sciebat Deum esse cum David. *Et recessit David a se. i. a Saule.* Secundo modo, q̄ recessit David a se. i. a Saule. Secundo modo,

Alph. Toft. super I. Regum.

A q̄ recessisset Dominus a Saule. Primo modo est sensus, q̄ Saul timebat David propter duo. Primo, quia Dominus erat cum eo, & dirigerentur omnia negocia illius. Secundo, quia recesserat David a Saule. i. quando erat David cum Saule non tantum timebat eum Saul, eo, q̄ non manifestabatur hostis eius: nunc autem, quia recesserat, posset se manifestare, vt hostem: & habebat ad hoc rationabile motiuum, ideo timuit eum, quia recesserat. Exponendo in secundo sensu intelligitur, q̄ recesserat a Saule Deus: scilicet erat Dominus cum David, & propter hoc timebat eum Saul, & insuper recesserat Dominus a se. i. a Saule, ideo habebat occasionem magis timēdi. Est autem sensus, q̄ si Deus fuisset in David, dum tamen non recessisset a Saule non multum timeret eum Saul, quia, cum Deus esset cum vtroq; non pręualeret vnus contra alterum, quia tamen erat cum David. & recesserat totaliter a Saule, timebat eum nimis. Quod autem recessisset Deus a Saule, apparet sup. c. 16. quia dicitur, q̄ directus est spiritus Domini in David a die vnctionis suę, & in reliquo, & recesserat spiritus Domini a Saule, & exagrabat eum spiritus nequam: hoc autē sentiebat Saul, quia prioribus temporibus sciebat se moueri a spiritu Dei, & nunquam vexauerat eum spiritus nequam: postea autem, vt vnctus fuit David, nunquam sensit in se spiritū Domini, sed sępē exagrabatur a spiritu nequam. Et iste sensus secundus est, quem tenet litera. *Amouit ergo eum Saul a se.* i. remouit a familiaritate, q̄ prius habebat erga eum: quia fortē prius afflictebat ei semper, sicut ipse dixerat. sup. ca. 16. f. Stet David in conspectu meo: inuenit enim gratiā in oculis meis. Tractabat etiam Saul cum eo negocia sua secreta, & mittebat eum ad expediendā illa, vt patet. sup. in litera: scilicet egrediebatur quoq; David ad omnia, ad quęcūq; misisset eū Saul, & prudenter se agebat: nunc autē amotus fuit David a tota ista familiaritate, & hoc, quia timuit Saul, q̄ posset eum occidere, conuersans cum eo tam familiariter, vt ergo tolleretur causa, amouit eum a se. *Et fecit eum tribunū super mille viros.* i. fecit principem mille virorum. Ponitur hic vnū istorū ex superabundanti, quia tribunus significat determinatē principem mille virorū, interdū tñ sic scriptura superabundat: sicut cū dicitur iste ē cęc; visu: suffecisset. n. dici, q̄ esset cęcus: & ita hic suffecisset dici, q̄ fecit eū tribunum, nihil addendo.

Quomodo Saul amouit a se David, tribunalum constituens, cum iam recessisset. Quęstio. XLI.

QVAERET aliquis. Quomodo Saul potuit amouere a se David, & constituere eū tribunū, cū ipse recessisset ab illo, vt patet. sup. Rñdēdū est, q̄ David fugit a Saule, qñ misit ad eū lanceā, timēs mortē, nec postea redire voluisset, sed persuasus fuit, vt rediret, quia Saul nihil mali ei inferre voluisset. Intelligēdū est. n. q̄ cū Saul fecisset istud qñ a Dēmone vexabat volebat innuere, q̄ fecisset a casu, vel per insaniam, & nō tendens alicui nocere, cū verō liberatus est a Dēmone, & videret quasi redire in sanā mētē, finxit se nescire, an aliquid egisset, vel ignorare qualiter egisset: vnde dixit, q̄ non erat timendū David, quia non intenderat ipse nocere ei, nec cuiq; alteri, sed fecerat extra mentē positus: & fortē Ionathas, qui erat valde amicus David, reuelauit ei, q̄ nihil mali esset, & fecit illū redire ad Saule: iste. n. indicabat ei, qñ Saul moliret aliquod malū contra eū, vt patet sequenti, ca. & inf. & 20. & tunc David redijt, & tunc amouit Saul David a priori familiaritate, & constituit eum principem mille virorum.

Secunda Pars. G 2 Quare

Quare Saul constituit David in magna dignitate, cum tamen non diligeret eum. Quæst. XXI.

QVAERET aliquis. Quare nunc constituit Saul David in magna dignitate: quia non diligebat eum sicut prius? Responder Nicolaus, qd non fecit hoc, vt honoraret eum, sed vt egrediens ad belli pericula occideretur, sicut infra dicitur, sed Dominus conuertit hoc in bonum ipsius David. Sed dicendum, qd hoc non stat: quia dato, qd Saul veller, qd occideretur David a Philistinis, vt patet infra, scilicet, Saul reputabat dicens: non sit manus mea in eo, sed sit super eum manus Philistinorum: & ob hoc desiderabat Saul, quod exponeret se David magnis periculis: tamen nite principatus non est sibi datus, vt se exponeret bellis, quia non poterat esse maior occasio David moriendi in bello, quam si haberet principatum, que ante habebat: erat enim prius constitutus super viros belli, vt patet supra. Sed dicendum, qd ipse principatus fuit datus David propter duo. Primum ad colorandum factum prateritum. Secundo ad tegendum id, quod nunc Saul intendebat: prius enim Saul conatus fuerat percutere lancea David, & quia forte putaretur hoc fecisse ab intentione, si maneret in priori statu David, voluit ei Saul indicare maiorem affectionem, & ob hoc contulit ei maiorem principatum, & honorem constituens illum tribunum super mille viros: & sic videretur, qd non fecerat Saul ab intentione id, quod magis a Deo de missione lancee, cum nunc magis honoraret David, quam a principio. Secundo, & principaliter fecit Saul David tribunum, vt non cognosceretur id, quod nunc faciebat: nam ipse timebat nimis David putans, qd per nimiam familiaritatem posset eum occidere aliqua die, ideo amouit eum a se. Et, quia amoueri aliquem a dignitate sua designat culpam in eo, vel odium in amouente, voluit hoc colorare Saul promouens eum ad maiorem dignitatem, vt sic non cognosceretur, quod amouebat eum a se ex odio, sed propter honorem maiorem & ista fuit causa potissima. Rursus autem mouebat Saul id, quod intendebat, scilicet, qd periret David in manibus Philistinorum, nam sicut prius cum esset David princeps virorum belli, habebat occasionem incidendi in manus Philistinorum propter frequentia bella: Ita, nunc, quia cum esset tribunus, idest princeps mille virorum, ibat sepe ad bellum cum eis contra Philistinos: solum autem differebat, quia nunc erat in maiori dignitate, qd prius. Et egrediebatur, & intrabat in conspectu populi. Dupliciter potest intelligi: vno modo, qd egrediebatur, & intrabat, idest dirigebat populum quantum ad omnia agibilia, quae significantur per ingredi, & egredi: & isti duo actus conueniunt principi alicuius multitudinis, & per eos significantur omnes actus, quos habet princeps respectu subiectorum. Sic patet Num. cap. 27. Cum Moyses petiit aliquem principem pro Israelitis, dicens: prouideat Dominus Deus spiritum omnium carnis hominum: qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare ante illos, & educere illos, vel introducere. Et sic petiuit Moyses principem solum ad introducendum, & educendum populum, quasi per hoc intelligantur omnes actus directionis, quos habet princeps respectu subiectorum: ita ergo de David erat, qd egrediebatur, & egrediebatur in conspectu populi, idest dirigebat populum sibi commissum quantum ad omnia: & non solum mille viros, sed etiam alios Israelitas, quia immediate dicitur, infra, qd omnis Israel, & Iuda diligebat David: ipse enim egrediebatur, & egrediebatur ante eos. Secundo modo potest intelligi, quod egrediebatur, & egre-

diebatur in conspectu populi scilicet, ad bellum, ipse enim, quia erat dux belli, dirigebat viros suos ingrediendo in terram Philistinorum ad pugnandum, & egrediendo, ideo dicebatur in conspectu populi, idest coram toto populo, vel ante illum ingredi, & egredi: quia, qui dirigit, oportet, qd praeceat. In omnibus quoque David vijs suis prudenter agebat. i. in omnibus operationibus suis erat prudens. Hoc intelligitur tam ad operationes bellicas, quam ad omnia alia negocia, quae tractabat: & cum in his prudens esset, timebat eum Saul magis, quam alias timeret. Et Dominus erat cum eo, idest dirigebat omnem operationem suam: & hoc est Deum esse cum aliquo: nam non accipitur hic de David, qd agebat prudenter, idest, qd solum regulabat se per prudentiam in operatione sua, sed, quod eueniebant ei omnia, quae desiderabat, regulando se per prudentiam. Multi enim sunt, qui regulant se prudentialiter in quolibet opere suo, & nunquam prosperantur, quia Deus distorquet operationes suas ad contrarios casus. Alij autem sunt, qui stultè agendo prosperantur, & bona eis eueniunt, & nesciunt quomodo, vt ait Aristot. i. li. de Bona fortuna. Quod autem aliquis prudentialiter agendo semper in actibus suis prosperetur, non prouenit hoc a prudentia sola, sed magis a Deo dirigente, ideo cum dictum fuerit hic, qd David prudenter agebat, subiungitur: & Dominus erat cum eo: ad significandum, qd non solum prosperabatur a prudentia, sed magis a Deo. Vidit itaque Saul, quod prudens esset nimis, idest cognouit Saul per omnes operationes David, qd ipse prudenter se habebat. Et cepit cauere eum, idest incepit se seruire ab eo, qd d. propter hoc, qd vidit Saul esse David nimis prudentem, obseruauit se ab eo magis, quam alter obseruaturus erat: timebat enim Saul, qd David per magnum fauorem, quem habebat in populo, posset conciliare sibi animos hominum, vt regem eum facerent, & deponerent Saulem: & si esset David imprudens, non aduerteret ad hæc, & Saul non timeret, quia tamen David erat valde prudens, cognosceret omnes modos, quibus posset acquirere sibi Regnum, & nocere Saul, ideo Saul intelligens eum hoc intelligere, cauebat se ab eo. s. ponens sibi custodiam, ne daretur David opportunitas occidendi ipsum. Vel cauebat, ne posset David promouere populum ad eligendum eum in regem, & deponendum Saulem. Omnis autem Israel, & Iuda diligebat David. Hic ponitur causa quare cauebat Saul ipsum David, & quare inuidebat ei, scilicet, quia diligebatur ab omnibus, & posset facilius animos eorum concitare ad quacumque vellet: & sic ad acquirendum Regnum: ponuntur autem Israel, & Iuda diuisim, tanquam essent duo populi, quia Israel significat. i. i. Tribus, Iuda significat vnam tribum. Diligebatur autem David ab omnibus, quamquam magis a tribu Iuda, eo, qd erat de hac tribu. A principio tamen cum nondum esset cognita dissensio inter David, & Saulem, omnes Israelitæ de quacumque tribu diligebant David, postea autem cum cepit Saul manifeste persequi David, qd omnes Israelitæ de hoc dolerent, quia David erat vir bonus, tamen tribus Iuda magis eum adiuuit: vnde immediate post mortem Saulis, tota tribus Iuda vnxit David in regem. i. i. autem tribus manserunt cum Isboseth filio Saulis, vsque quo Abner fecit pactum cum David. De hoc, infra, 2. lib. cap. 2. & 3. Ipse enim egrediebatur, & egrediebatur ante eos, ponitur causa, quare diligebatur David ab omnibus Israelitis, scilicet: quia ipse diligebat eos, quantum ad omnia, quae significantur per introire, & exire; vel saltem diligebat eos in bello ingrediendo ante eos, & exeundo, quia nullus alius erat dux belli

David prudenter se habet in omnibus, & diligebatur a toto Israel: ideo Saul timebat, & inuidebat ei.

eo tempore, quo David mansit apud Saulem: sic patet infr. 2. lib. cap. 5. quando venerunt omnes tribus Israel ad David in Hebron, dicentes: ecce nos os tuum, & caro tua sumus, sed, & heri, & nudius tertius, cum esset Saul Rex super nos, tu eras educens, & reducens Israel, scilicet dirigebas totum Israel quantum ad bella. Dixit autem Saul ad David. Hic consequenter ponitur effectus malicie Saulis promittendo filias suas David. Et primo promittit primam, secundo promittit secundam ibi. Dilexit autem Michol. Circa primum ponitur hic, quomodo Saul iniquè se habuerit ad David, & hoc dupliciter: primo iniquè in dando veritatem. Nam primo ei filiam promittit, vt inuideret in manus Philistinorum. Secundo ei fidem non seruauit: quia cum deberet illam dare ipsi, non dedit sed alteri viro. Ecce filiam meam maiorem Merob. Duas filias habebat Saul, scilicet Merob, & Michol, vt patet supra 14. c. quarum maior erat Merob: hæc autem promittit David pater suus Saul, & loquitur est de maiori: quia videbat maior honor, qd acciperet in vxorem primogenitam, quam aliam, David magis dilexit Michol quam Merob: erat enim pulchrior quamquam minor, & postea sibi in vxorem data est. Ipsam dabo tibi vxorem. i. tu bene agnoscis filiam meam Merob, ego dabo eam tibi in vxorem, vt facias ea, quae sequuntur.

An Saul teneretur dare in vxorem David filiam suam absque alia operatione. Quæstio XXI.

QVAERET aliquis, An Saul teneretur dare David in vxorem filiam suam absque hoc, qd faceret ea, quae sequuntur? Respondendum est, qd satis videtur, qd teneretur eam dare: nam quamquam non appareat manifestè, qd promiserit eam illi, tamen tenetur ex promissione generali: quia posuerat edictum, quod quicumq; percuteret Goliath haberet, filiam suam in vxorem, essetq; domus patris sui a tributis immunis: quod apparet procedenti cap. Nam quancumq; ab aliquo quaereret David: quid daretur viro: qui percuteret Philistæum, omnes de populo respondebant ei hoc, Ergo Saul istud prædixerat, alioquin nullus de populo auderet taledicere, præcipue cum omnes hoc dicerent: ergo promiserat: & sic quantum ad seipsum, nullo alio facto tenebat Saul dare filiam Saul, proposuerat quoq; eam dare antequam esset odiosus illi, postea vero noluit. Nunc quoq; qd promittit, non promittebat animo dandi illam, sed solū, vt ex hoc David periclitaretur pugnare contra Philistinos: & sic peccauit Saul nolens dare filiam suam in vxorem David, quantum in se erat pro hoc, qd occiderat Philistæum. Sciendum, qd cum Saul haberet duas filias, & promississet dare filiam suam in vxorem occidenti Philistæum, erat iuris sui dare quam voluisset: nisi forte edictum positum fuisset specialiter de aliqua: ex dictis autem præcedenti c. non colligitur, quæ filia Saulis promissa fuerit. Credendum tamen est, qd intelligeretur de primogenita, cum non dum tradita esset alicui in vxorem: quia apud antiquos non erat consuetudo, vt minores filiae prius viros traderent, quam maiores, & per hanc consuetudinem excusauit se Laban contra Iacob Gen. 29.

An propter promissionem patris teneretur filia accipere David in vxorem. Quæstio XXI.

QVAERET aliquis, An ex hac promissione, quam faciebat hic Saul, scilicet, quod si David Alpha Toit. super 1. Regum.

esset vir fortis, & præliaretur bella Domini, daret ei filiam suam maiorem in vxorem, teneretur illa acceptare David in vxorem. Videtur primo, quod non: quia matrimonia debent esse libera: si autem filia ex promissione patris, ipsa nihil dicente, obligaretur ad suscipiendum aliquem in vxorem, essent matrimonia coacta, ergo non obligabatur. In contrarium videtur, quod obligaretur: quia si non caufaretur obligatio ex hac promissione, Saul non fecisset eam, cum faciendo eam nihil faceret. Etiam dato, quod Saul sic promitteret, David tamen non acceptaret istam promissionem: quia sciret eam delusoriam, acceptauit tamen eam, tanquam aliquid magnum, & pugnavit contra Philistinos: ergo videtur, quod David credebat, quod obligabatur filia Regis ad suscipiendum eum in vxorem ex promissione patris. Respondendum est, quod matrimonia nunc sunt valde libera: & si intercidat aliquis merus, vel quæcūq; coactio in contrahendo, non tenet contractus matrimonij: extra de spon. c. cum locum, & per totum titulum: ideo si nunc pater promitteret filiam suam dare alicui, si ipsa nihil promitteret, non obligaretur: apud antiquos autem quamquam non obferuaretur tanta libertas contractus matrimonij, tamen nullus inuitus contrahebat: ideo etiam si puellæ cogentur a parentibus ad contrahendum, non teneret contractus: & si Saul veller cogere filiam suam Merob ad contrahendum cum David, non staret matrimonium, & non solum hoc, immo etiam a principio, quando Saul posuit edictum, quod quicumq; occiderit Philistæum haberet filiam eius in vxorem, consensit ipsa huic edicto: & postea si aliquis occiderit Philistæum, quem ipsa nollet habere in vxorem, non cogentur propter consensum suum: quia ille consensus fuit vniuersalis: & non fuit de terminatis ad aliquem virum, ideo non cogebatur propter illud accipere aliquem in vxorem. Nec solū hoc, immo etiam si Merob filia Saulis eum auctoritate patris promississet alicui, dicens: Si tu occideris Philistæum: ego accipiam te in vxorem: si postea, occiso Philistæo, nollet accipere illum non, cogebatur propter illam promissionem, etiam si iuramento hoc firmasset: sed poterat accipere quicumq; alium vellet; incurreret tamen periturum crimen: iura tamen facilius concedunt, quod aliquis incurrat periturum, quam, quod matrimonia sint coacta: sed in ista promissione, quam fecit Saul David, Merob nihil consensit ideo non obligabatur accipere David, quamq; esset vir fortis contra Philistinos: erat tamen modus apud antiquos, quod licet matrimonia libera essent, tamen puellæ nunquam contrahebant sine voluntate patrum: & quicumq; pater filiam desponsasset, illam ipsa sponte susciperet, ac si tota potestas filiae ad contrahendum esset in patre: & sic Saul promittit filiam suam David, non inquisito de consensu eius, quia sciebat quemcumque ipse veller dare filiam in vxorem, hunc ipsa sponte susciperet. Sic etiam factum est de filia minore, scilicet Michol: quia promittit eam dare David, postquam non dedit maiorem: & hoc solum, vt afferret illi centum præpucia Philistinorum, & non quæsito consensu Michol. Saul promittit eam dare David, & David acceptauit conditionem, tanquam promissio Saulis firma esset. Sic etiam fecit Saul ante bellum contra Philistinos: nam posuit edictum, qd qui occideret Goliath, acciperet filiam eius in vxorem. Ab antiquo quoq; iste modus fuit inter Hebræos: nam Caleb cum pugnaret contra Cariathsep her, dixit: Qui percussit Cariathsep her, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem, vt patet Iosue. c. 15. & Iudicum. c. 1. & ibi dicitur, qd

Hothoniel cepit illam urbem, & data est ei illa puella in uxorem: & tamen in hoc à principio non interuenat consensus Axæ, sed consensus postea, quia pater permisit. Cum autem obiciebatur, quod cogere retur Merob ad accipiendum David in virum ex ista permissione, quia aliter essent frustratoria. Dicendum, quod non cogebatur: non tamen frustra fuit permissio, nec etiam David frustra illam acceptauit, sciens, quod quamquam non consentiret puella à principio, tamen postea acceptura erat in virum, quem pater sibi daret: & sic ratum erat, quod pater permitteret eam dare, sicut, quod realiter matrimonium contraheretur. Tantummodo esto vir fortis. id est, solum volo à te, quod sis vir fortis. non per alia dona, vel dotem, siue bona ad sustentandum matrimonium, quia ego omnia ista dabo, sed solum peto, quod sis vir fortis.

Quare Saul dixit David, quod esset vir fortis. Questio. XXXI.

QVAERET aliquis. Quomodo Saul petebat à David, quod esset vir fortis, & daret ei filiam: nam manifestum erat ei, & toti populo, quod David erat fortissimus virorum totius Israel: nam si acciperet fortitudo pro robore, constat, quod ipse erat fortissimus, quia sæpe occiderat Leonem, & Virum, ut patet precedenti cap. & hoc nudis manibus eos lacerans. Si autem accipiatur fortitudo pro animositate, & confidentia ad pericula, etiam constabat David esse virum fortissimum: quia nullus in toto Israel ausus fuerat pugnare contra Goliath: ipse autem se pugnatum in sola funda, & lapide se exposuit, atque triumphauit: non ergo erat opus, ut David manifestaret magis fortitudinem suam. Respondendum tamen, quod Saul non dicebat ista, quasi exhortans David ad opera fortitudinis, & quod prius illa non habuisset, nec ostendisset, sed volebat, quod periret in manibus Philistinorum: hoc autem coningeret, si se exponeret David valde magnis periculis, ideo dixit Saul: esto vir fortis. ostende valde fortitudinem tuam. Quod autem hoc intenderet, patet, quia infra dicitur, quod Saul reputabat, dicens: non sit manus mea in eo, sed sit super illum manus Philistinorum, & quia hoc non accideret, nisi David exponeret se valde magnis periculis contra Philistinos: hortatus est eum Saul, quod esset vir fortis: & per hoc credidit, quod David incitaretur ad aggrediendum, & exponendum se periculis supra modum, & sic caderet in manus hostium. Et præliare bella Domini. i. facias bella contra Philistinos: & dabo tibi filiam meam. Non dicebat hoc Saul, quasi David etiam sine ista promissione non præliaretur bella Israel: quia constitutus fuerat à principio super viros belli, ut patet. sup. Deinde factus est tribunus. i. princeps mille virorum, & semper pugnabat: incitabat tamen Saul ipsum David nunc ad magis se exponendum periculis: & faciendo frequentiora, & duriora bella: dicitur autem præliare bella Domini: quia prælia Israelitarum dicebantur bella Dei, eo quod bellum vocatur illius, qui illud agit: vel pro quo illud fit: Deus autem habebat utramque habitudinem ad bella, quæ faciebant Israelitæ contra hostes: ideo vocantur bella Dei. Primum patet, quia sæpe Deus pugnabat pro Israelitis, ipsis nihil agentibus, sicut fuit in Mari rubro, cum Deus occidit omnes Aegyptios hostes Hebræorum, videntibus eis; & nihil agentibus, ut patet Exo. cap. 14. scilicet, Dominus pugnabit pro vobis, & vos facebitis. i. nihil agentis: sic etiam fuit in introitu terre duorum regum Amoræorum in torrentibus Arnon, vbi Deus inclinavit cacumina montium, & oppressit omnes Amog

Saul horabat David ad opera fortitudinis, ut periret in manibus Philistinorum.

Prælia Israelitarum dicuntur bella Domini.

rhæos interius latentes ad insidias Hebræorum, in quo nihil fecerunt Hebræi: & sic ista Duo dicuntur proprie bella Dei. Vnde Numeri. cap. 21. dicitur de his duobus: vnde dicitur in libro bellorum Dei, sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon: scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Arnon, & recumberent in sinibus Moabitarum. Aliquando autem Deus pugnabat pro Israelitis non faciendo totum bellum pro se, sed maiorem partem ostendendo aliquid opus miraculosum ad deteriorationem hostium: sic fuit quando pugnauerunt Israelitæ tempore Iosue contra Chananæos: nam cum quadam die fugerent quinque reges à facie Israel, misit Deus de celo lapides magnos super Chananæos, quibus plures occisi sunt, quam occisi fuerant ab Israelitis, ut patet Iosue. cap. 10. Et, quia iam sol nimis declinabat, & non poterant Israelitæ persequi hostes, fecit Deus stare solem: & non fuit motus spatium diei: eo. ca. sic quoque fuit tempore Gedeonis, quando venerunt Madianitæ contra Israel: nam Gedeon cum 300. viris per noctem circumdedit castra Madian, vbi erant plures, quam 200. millia virorum, & Israelitis clangentibus buccinis, Deus immutauit, & turbauit corda Madianitarum, ut se inuicem putaret hostes, & se mutuo occiderent: & sic perijt maxima pars exercitus Madianitarum: postea Iudæi persequentes alios occiderunt, ut patet Iudi. cap. 7. & 8. interdum verò Deus pugnabat pro Israelitis, non ostendendo aliquid miraculorum: exterius tamen corroborando Israelitas ad pugnam, & immittendo timorem Chananæis, ut non auderent resistere Israelitis: & hoc erat valde magnum: quia aliàs non erat ausuri Israelitæ pugnare contra Chananæos, vel si auderent, caderent in manus eorum. De hoc Exod. cap. 23. scilicet terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem introieris: cunctorumque inimicorum tuorum cor te terga vertam. Sed Deus pugnabat semper pro Israelitis aliquo istorum trium modorum, quando cumque ipsi pugnaret, si Deo accepti erant, ideo bella iudeorum dicebantur bella Dei, scilicet, quia ab ipso fiebant. Secundo modo dicebantur bella Israelitarum bella Dei, quia pro ipso fiebant: nam cum quis pugnaret contra hostes alterius, pro ipso pugnaret: sed quando cumque Israelitæ pugnabant contra aliquam gentem, pugnabant contra hostes Dei, ergo pugnabant pro Deo. Patet hoc, quia omnes hostes Israelitarum erant hostes Dei, ergo cum pugnarent Israelitæ contra hostes suos, pugnabant contra hostes Dei. Patet hoc Exod. cap. 23. scilicet. Quod si audieris vocem eius, & feceris, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Aliter possunt vocari bella Hebræorum bella Dei, quia illud opus, quod Deus iubet fieri, vocatur opus Dei, sicut iudicium, quod fiebat inter Israelitas, vocatur Dei iudicium, ut patet Deut. cap. 1. scilicet. Ita paruim audietis, ut magni, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est, id est, quia Deus iussit illud fieri. Sed Deus iubebat Israelitis, quod pugnarent contra Chananæos, ideo vocantur ista bella Domini, & sic Saul dixit David, quod præliaretur omnia bella Domini, id est omnia bella Israelitarum. Saul autem reputabat, id est cogitabat intra se, istud erat, quando promittebat filiam suam David. Non sit manus mea in eo, id est non est bonum, quod ego occidam eum. Sed sit super illum manus Philistinorum. Scilicet melius est, quod occidatur à Philistinis. Est sensus, quod quando Saul promittebat filiam suam David, non promittebat intentione dandi eam: quia nec postea dedit, sed ut propter eam David periret. Diffinierat enim Saul apud se occide

re

re David ad omnem euentum: quia, quando ille viueret, non putabat Regnum suum esse securum, sicut infra. Dixit Saul ad Ionatham, cap. 20. omnibus diebus, quibus filius Isai vixerit, non stabilieris te, nec Regnum tuum. Cogitabat tamen Saul, quomodo honestius occideret David. Primum enim conatus fuerat eum per se occidere, quando misit lanceam ad illum: visus est tamen sibi postea iste modus inconueniens, cum vellet occidere hominem penitus innocentem, & qui saluauerat Israel: voluit ergo, quod periret alio modo, ita, ut non ascriberetur sibi mors illius, quantum ad rem nec quantum ad intentionem: hoc autem erat, si periret in bello contra Philistinos: ideo dabat ei incitamenta ad exponendum se magnis periculis, ut moreretur.

Quomodo cognitum est, quod Saul daret filiam suam in uxorem David, ut caderet in manus Philistinorum. Questio. XXXI.

QVAERET aliquis. Quomodo cognitum est, quod Saul, quando dabat Merob in uxorem David cogitaret intra se ista? Responderi potest, quod istud postea apparuit ex opere. scilicet, quia noluit dare filiam suam David, quam promiserat. Sed ista probatio non est multum sufficiens: quia, quamquam sit aliquis presumptio, non est tamen sufficiens probatio: scriptura autem non innititur presumptionibus, sed solidæ veritati. Aliter responderi potest, quod Saul istud aliquibus familiaribus reuelauit, & postea manifestatum est toti Israel. Sic patet, infra, quando promisit Saul filiam suam Michol David: nam dixit: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, & fiat super eum manus Philistinorum: postea quoque Saul publice mandauit David interfici, quod ipse persequeretur eum: ideo manifestum esset omnibus, quomodo ipse promiserat filiam suam David, ut caderet in manus Philistinorum. Sed adhuc melius dici potest, quod ille, qui scripsit librum istum habuit omnia hæc propheticè: nullus enim liber veteris testamenti de illis, qui ponuntur in primo, & secundo ordine canonis in prologo Galeato, est, qui non fuerit scriptus per prophetam: & ideo, quamquæ ea, quæ narrantur, historica sint, & possunt cognosci per humanam doctrinam sine reuelatione, tamen, quia historici quædam rerum non possunt habere integræ cognitionem in multis sunt historiæ fallaces: quod potissimum accidit, quia historiam scribentes non inter fuerunt omnibus rebus, quas scribunt, dum agerentur: & dato, quod interessent, perfecte cognoscere non possent: quia quædam sunt, quæ etiam à presentibus non cognoscuntur integrè: sicut est circa inspectores agonistarum, vel cuiuscunque belli, quæ licet multi interfint, non proferunt omnes eandem sententiam de veritate gestarum rerum. Scriptura autem sacra obtinet maximum gradum certitudinis: quia non solum nunquam mentitur, sed etiam impossibile est eam mentiri: ideo non est contenta hac certitudine, quæ est per hoc, quod aliquis interfuit rebus, dum gererentur: sed quærit maiorem certitudinem, quæ est per Dei testimoniū, quod est infallibile. Hoc autem est, quod scriptura sacra à prophetis confecta sit: quia prophetæ quicquid intelligunt, per diuinam illustrationem intelligunt. Sicut ergo Deus fallere non potest, ita impossibile est prophetam mentiri. Et ob hoc maior certitudo adhibenda est rebus, quas à prophetis audierimus, quam eis, quas nos videmus. Sic patet secunda Petri. ca. 1. vbi probat beatus Petrus gloriam Christi, quæ transfiguratus est in monte Thabor per hoc, quod ipse sibi vidit, & presentialiter audiuit: dicit tamen: Hæc Alph. Toss. super 1. Regum.

beamus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes. In quo patet, quod firmius testimonium esse dicit per id, quod propheta dicit, quod per id, quod ipse actualiter vidit. Libri ergo sacre scripturæ à prophetis scripti sunt, & quia ipsi sciunt per diuinam illustrationem ea, quæ occulta sunt in cordibus hominum, poterat scriptor libri perhibere testimoniū de eo, quod Saul cogitabat intra se. Et sic sæpe Euangelistæ perhibent testimoniū de eo, quod cogitabant Pharisei intra se, quia et ipsi repleti fuerunt Spiritu sancto, & habuerunt Spiritum Propheticum ad scribendum certissimè Euangelium. Ex hoc autem est vnum correlariū. scilicet, quod in sacra scriptura illi soli libri sunt summe auctoritatis, quæ à prophetis scripti noscuntur: omnes autem libri noui testamenti scripti sunt à prophetis, quia omnes Euangelistæ, & Apostoli receperunt Spiritum sanctum, in quo recipitur spiritus prophetiæ, & genera linguarum, & sermo sapientiæ, & multa alia dona, ut patet prima ad Cor. c. 12. Libri autem veteris testamenti non fuerunt oēs scripti à prophetis, ideo non sunt omnes æqualis auctoritatis: sed illi, quæ ponuntur in primo, & secundo canone, scripti fuerunt à prophetis, ideo sunt firmissimi, qui autem in tertio canone ponuntur, non patent scripti à prophetis, ideo minoris auctoritatis sunt, potissimum illi, qui sunt historici: nam sapientiales, dato, quod à prophetis scripti non fuerint, non multum referunt: quia veritas librorum sapientialium potest cognosci solo lumine intellectus nostri, etiam, si nulla fides adhibetur scripturæ: ideo per nos sciemus, si quid in eis verum, vel falsum sit; hoc autem non contingit circa libros historicos, quia veritas illorum non potest cognosci à nobis, sed solum adhibemus fidem scripturæ: & ob hoc liber Iudith, & Tobie, qui historici sunt, & non patet quod eorum fuerit primus scriptor, infirmæ auctoritatis sunt. Sic etiam de secundo libro Machabæorum. De hoc seronymus in prologo Galeato.

Quare Saul conatus sit occidere David, cum tamen prius deterrimauerit, quod occideretur per manus Philistinorum. Questio. XXXVII.

QVAERETVR ulterius. Quare, cum Saul hic dixit, non sit manus mea in eo. i. in David, sed manus Philistinorum, postea conatus est occidere ipsum manu sua, ut patet sequenti. c. Respondendum est, quod ex die illa, qua mulieres captauerunt: Percussit Saul mille, & c. existimauit Saul vitam David esse sibi inimicam: & quædiu viueret non esset firmum regnum suum, ideo diffiniuit apud se, quod occideret David qualitercunque, si ne per se, siue per alios querendo ei occasionem mortis. A principio autem conatus est occidere eum per se, cum ipsa lancea, quando à Demone vexabatur, putans, quod non intelligeretur fecisse ab intentione, sed per insaniam. Postea autem visum est sibi hoc inhonestum: quia omnes Israelitæ cognoscerent iniquitatem suam circa hominem innocentem: iudicauit ergo melius fore, ut alijs modis eum perire faceret. Hoc autem erat, quod in bello contra Philistinos moreretur, & quia ad hoc putauit efficacè esse causam promittere nuptias cum filia sua promissit ei illam. Postea autem attendit David diebus multis, & non periclitabatur David: quia ergo credidit hoc supacuam, & vita David erat nimis odiosa Sauli, non passus est ulterius expectare, quod incideret David in manus Philistinorum, sed iussit ministris suis, quod occiderent eum, ut patet in principio sequentis ca. Deinde cum diffusus esset à Ionatha hoc facere, recõciliato sibi David, iterum conatus est eum lancea conficere, ut patet seq. c. Et sic continè persequutus fuit eum quousque expellit ipsum de terra Israel, ut patet 1. Reg. 27. Secunda Pars. G 4 Quare

Quare Saul non iussit absolute David pugnare contra Philistinos: sed cum promissione, quod daret ei filiam in uxorem.

Quaestio. XXVIII.

QVAERETVR ulterius, Quare Saul promittebat David filiam suam, vt induceret eum ad pereundum in manibus Philistinorum: quia etiam non promissa filia poterat ei iubere, cum esset Princeps virorum belli, quod pugnaret contra eum, vel talem locum, vbi esset durum certamen: & sic caderet in manus hostium, sicut ipse David postea fecit de Vria Hethæo pugnante contra urbem Amonitarum infra 2. li. c. 11. & non cogere sic Saul mentiri promittendo filiam, & postea non dando? Respondendum est, quod non fecit hoc Saul propter multa. Primo, quia, si sic iuberet pugnare David, esset mandatum suum simpliciter iniquum; & omnes viderent, quod Saul iniuste se habebat erga David, quod ipse volebat occultare: nam ob hoc bis conatus est cum lancea configere, cum à Dæmone arripere: & nunquam hoc attentavit, dum esset sanæ mentis, vt, si forte occidisset, videretur fecisse ex furore, & non ab intentione. Secundo non fecit hoc Saul, quia dato, quod sic vellet facere, putabat se non posse habere, quod intendebat, quia, cum hoc iuberetur ipsi David, ille videret, quod hoc erat iniustum, quod Saul faciebat, vt ipse moreretur, ideo non subiret talia certamina, & si aliquando subiret, non ageret animosè, sed nimis sibi cauere, tanquam non faciens ex inclinatione, sed ex præcepto, & sic non periclitaretur. Itè, si istud iuberet Saul David timeret David mortem, & forte fugeret à facie Saulis, sicut prius fugerat, quando voluit eum lancea confodere, quia mortem timebat: hoc autem erat contra intentionem Saulis, ideo non expedit, quod illud iuberet: promittendo autem filiam suam in uxorem, si David esset vir fortis, magis videbatur consecutus intentionem suam, quia putabat, quod David desiderio excellentis coniugij, & honoris magni, exponeret se grauissimis periculis. Ethoc non quasi ex præcepto, vel inuitè, sed ex desiderio, & inclinatione agit, illa intensè agit: ideo sic David exponeret se duris periculis, vt inde consequeretur clara facinora, & laudaretur à Rege, qui autem talibus periculis frequenter se exponit, necesse est, vt aliquando corrumpatur: ideo ista via visa est conuenientissima Sauli, vt periret David. Sed dicit aliquis. Quare Saul non iubeat exercitui, vt, cum essent in certamine, desererent David solum, & moreretur. Sic enim fecit David, quod moreretur Vrias, infra 2. li. c. 11. Respondendum, quod hoc non fecit propter duo: primo, quia, si hoc diceret, toto exercitui esset manifesta iniquitas Saulis: quia hoc proinde erat, ac si Saul exercitui iussisset, quod occideret David, sed hoc nolebat Saul putans, quod si infamia sui mors David prouenire posset. Secundo, non fecit hoc: quia non consequeretur intentum: nam totus exercitus diligebat David fortè magis, quam Saul, cum supra dicatur. Omnis Israel, & Iuda diligebat David: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos: ideo exercitus non obediret dictis Saulis super hoc: sed magis è contrario obediret David contra Saul: nam sciebant eum sibi esse magis vtilem ad pugnam contra hostes, quam Saul, ideo ista fuit origo indignationis Saulis contra David: quia vidit, quod totus populus magis fauebat David, quam sibi. Quod autem obijcitur de Vria Hethæo non est simile: quia David erat Princeps belli, & omnes diligebant eum, nec quicquam de exercitu obediisset Sauli contra David. Vrias autem Hethæus erat quidam de militibus David sub Principa-

tu Ioab Principis militie David: & quodcumque David iuberet, facturus erat Ioab: vñ dixit ei, quod poneret illum in loco duri certaminis, quod Ioab fecit, & Vrias occubuit. Non ergo visus est aliquis modus conueniens Sauli ad occidendum David, nisi, quod promitteret ei filiam suam. *Aut autem David ad Saul: quis ego sum? Hic respondet David promissioni Saulis, dicens se indignum esse, vt ei fiat ista promissio: quia non erat de tali genere, nec erat talis vir, qui deberet accipere filiam Regis in uxorem: & dicit. Quis sum? q. d. non sum talis, qui hoc merear. In hoc humiliavit se David: nam ipse erat dignus filia Regis, quia opera sua erant clarissima, cum ipse saluasset Israel de manu Philistinorum, & quotidie saluaret pugnans contra Philistinos: sed mos virorum bonorum est propriam excellentiam non concedere, sed supprimere. *Aut que est vita mea? id est, quis status meus? Aliquando accipitur vita proprie, & tunc vita est ipsum esse, vel duratio rei viuentis. Sic dicit Aristot. 2. de Anima, quod viuere viuentibus est esse. Aliquando accipitur pro operatione: quia esse est in operari, & viuere est esse. Ergo viuere est operari. Sic declarat Aristot. 9. Ethicorum, dicens, quod viuere Brutorum est sentire: viuere autem hominis est intelligere, & sic accipitur viuere pro operatione propria rei, secundum speciem suam: aliquando autem accipitur vita pro quacunq; operatione: & sic quimus, quæ est vita istius, vel illius hominis, id est quæ est operatio, circa quæ maximè, vel continuè versatur: & hoc modo loquitur Philosophus in fine 9. Ethicorum, scilicet, quod amici volunt sibi conuiuere in eo, in quo putant esse vitam suam: ideo quidam compositant, alij ludunt simul ad aleas, alij simul venantur, tanquam vita sit eis in Poetizando, ludendo ad aleas, vel venando. Alio modo accipitur vita pro substantia, vel possessione: & sic dicimus facultates alicuius hominis esse vitam illius, sic loquitur Aristot. Ethic. li. 4. cap. de Liberalitate, dicens, quod per vitia est viuere, id est per bona vitia, habet homo vitia, quæ sunt instrumenta ad sufficientiam hominis: & isto ultimo modo accepit hic David, quæ est vita mea, id est quæ est possessio, vel facultas mea, vt ego possem accipere filiam Regis in uxorem? q. d. nullam facultatem habeo. Hoc tangebatur David principaliter: quia requirebatur, quod nimis esset diues, quod filiam Regis acciperet. Sic iterum dixit, cum deberet sibi dari Michol in uxorem, Num parum vobis videtur Generum me esse Regis? ego autem vir pauper, & tenuis. *Aut cognatio mea in Israel, q. d. quæ est cognatio mea, vt ego debeam accipere filiam Regis? non sum ego tam generosus, vt eam accipiam: quia cognatio patris mei non est magna, vt hæc Gener Regis, id est, vt accipiam filiam eius in uxorem, q. d. non sum aptus ad hoc: tetigit autè David ista tria: quia ista erant sola, per quæ aliquis efficitur dignus magno coniugio, scilicet nobilitas viri, & facultatum amplitudo, & generis excellentia. Quantum ad primum, dixit: quis ego sum? id est non sum? tã excellentis virtutis. Quantum ad secundum dixit: quæ est vita mea: id est non sunt tam amplæ possessiones meæ, vt mereantur regale coniugium. Quantum ad tertium dixit: quæ est cognatio patris mei? q. d. non est tanta excellentia generis mei, vt merear filiam Regis. Dicebat autem David se non habere aliquod idorum trium: omnia tamen requirebantur, vel saltem aliquod illorum ad hoc, quod conuenienter posset habere filiam Regis. Sciendum, quod David, quamquam diceret se nihil horum trium habere, vt meretur filiam Regis, tamè habebat saltem duo illorum. De primo patet: quia ipse erat vir melior omnibus Israelitis, & hoc siue***

Vita multipliciter accipitur.

David laus.

quantum ad bonitatem moralem: quia nō dum peccauerat mortaliter in tota vita præterita: nã David nunquam peccauit, nisi in adulterio, cum Bersabeè, & in morte Vriæ, vt patet infra 3. li. c. 15. f. Fecit David rectum in oculis Domini, & non declinauit ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus. Vita suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi: nō dum tamen peccauerat in his: quia ista acciderunt postquam factus est Rex, vt patet infra 2. li. c. 11. ideo nondum mortaliter peccauerat: & sic erat melior mortaliter omnibus Israelitis. Erat melior quantum ad opera belli: quia nullus in Israel ausus fuit pugnare contra Goliath, & ipse pugnavit quasi inermis, vt patet præcedenti cap. Merebatur ergo filiã Regis, & si quid aliud dignus esse poterat. Item de cognatione David dicendum, quod cognatio sua erat de nobilissimis totius Israel. Pro quo sciendum, quod aut comparabitur cognatio Saulis ad cognationem David, tanquam regalem, ad non regalem, vel comparabitur, vt cognatio Tribus Benjamin ad cognationem Tribus Iudæ: erat namque Saul de Benjamin: & David de Iuda. Si primo modo, non erat æqualis cognatio David cognationi Saul, quia nulla potest esse clarior prosapia, quam regalis: & hoc dato non solum cognatio David nō erat sufficiens, vt ipse acciperet in uxorem filiam Saulis, sed etiã nulla alia cognatio Israelitarum: quia non erat aliquis Rex in Israel, præter Saulen: vnde necesse erat filios, & filias Regis Israel contrahere cum alijs, qui essent inferiores prosapie: quia non poterant contrahere cum filijs, & filiabus Regum Gentilium, cum hoc esset nimis vetitum Ex. cap. 34. & Deut. 7. Si ergo aliquis de Israel accipere debebat filiam Saulis in uxorem, æque dignus erat David, quantum ad prosapiã, sicut quilibet de Israel. Si autem compararetur cognatio David ad cognationem Saulis, sicut cognatio Tribus Iuda, ad cognationem Tribus Benjamin, dicendum, quod excellentior erat cognatio David, quam Saulis: quia Tribus Iuda erat excellentior omnibus Tribubus: nã Iacob, quando benedixit filijs suis, Tribuit Principatum Regalẽ Iudæ Gen. cap. 49. Deinde in deserto, cum Israelitæ præcederent Tribus Iuda magis honorabatur, quã cœteræ quantum ad omnia: ipsa enim castrametabatur in parte nobiliori, & anteriori castrorum, scilicet orientem, vt patet Num. cap. 2. & quando mouebatur castra ipsa præcedebat Tribus Iuda, vt patet Numeri cap. 10. Item postquam fuit Templum, siue Tabernaculum Moysi constructum, & obrulerunt in dedicatione eius Principes tribuum: primus, qui obrulit fuit Princeps Iuda Numeri c. 7. Item postquam Israelitæ introierunt in terram Chanaan, Deus sãpe constituit Tribum Iuda in Principem super alias Tribus: nam mortuo Iosue quærentibus Israelitis, quis esset Princeps eorum: respondit Deus, quod Iudas ascenderet ante eos, & esset Princeps Iudæ. c. 1. iterum autem, quando 11. Tribus pugnaverunt contra Tribum Benjamin, quæsierunt Israelitæ, dicentes ad Dominum: Quis erit in exercitu nostro Princeps certaminis contra filios Benjamin? quibus respondit Dominus: Iudas sit dux vester: ergo Tribus Iuda erat excellentior alijs tribubus ante hoc, & sic propter cognationem satis merebatur David habere filiã Saulis in uxorem. De facultatibus autem David secus est: quia non apparet, an esset vir diues, Magis autem videretur, quod esset pauper: quia, quamquam pater suus esset diues, habebat tamen octo filios, & duas filias, vt patet præcedenti cap. & primo Paralipom. c. 2. ideo diuisa hæreditate paterna, per eos modicus cuiq; euenerit: præcipue, cum David esset minimus omnium, & primogenito semper proueniebat du-

pla portio hereditatis, Deut. 21. c. Quantum ergo ad istam partem David fortè erat insufficientis: in alijs tamen duabus erat valde excellens, quæ huius defectum auferebant: ideo, quando iterum Saul promissit David dare filiam suam Michol ei in uxorem, solum ipse tetigit istam partem, scilicet quod erat paruarius facultatũ, dicens: nunquid parũ vobis videtur me esse generum Regis? ego autem sum vir pauper, & tenuis. De cognatione autem sua, & de nobilitate personæ nihil innuit.

An David peccauerit dicendo: quis ego sum? Quaestio XXXIX.

QVAERET aliquis. An David peccauerit dicendo, quis ego sum? quia in hoc innuebat se non esse dignum filia Regis: erat tamen dignus, tam in cognatione, quam in nobilitate viri. Aliquis respondet, quod non peccauit: quia, ex humilitate hoc dixit. Sed, si hoc solum dicitur non stat: quia sicut ex superbia illicitum est mentiri, ita ex humilitate. Sed dicendum est, quod David non peccauit: immo se habuit laudabiliter, & cautè siue prudenter: Cautè quidem, quia coram Rege non est licitum alicui, quod seipsum laudet: quia ex hoc, quod aliquis laudatur in præsentia alterius, indirectè subtrahitur illi aliq; de honore, non licet tamen hoc coram Rege, sed magis eum solum honorare, & quia, si David diceret se esse virum, vt acciperet filiam Regis, vel saltem hoc innueret per hoc, quod ipse æquabatur Regi, subtrahatur nimis honori regis, ideo ipse nimis egit cautè, vt ex hoc Regia maiestas excellentior videretur. Et est quidam modus captandi fauorem à regibus: non tamen debet esse nimis: quia transibit in adulationem: adulator enim fingunt se nimis amare, & nihil amari, nec esse dignos amari ab eo, quæ amant, vt patet 8. Ethic. ideo, dato, quod David solum deberet attendere humanam prudentiam, multum agebat cautè se dicendo indignum ad hæc. Rursus in hoc David virtuosè agebat: quia conditio humilitatis est propriam excellentiam non agnoscere. Sic autem David, quamquam esset dignus, tamen se indignum reddebat. Sed tunc aliquis dicit, quod, cum David cognosceret se dignum: dicere se indignum erat mentiri, & consequenter peccabat: quia mentiri quocunque modo, peccabat alias Tribus, vt patet Numeri cap. 10. Item postquam fuit Templum, siue Tabernaculum Moysi constructum, & obrulerunt in dedicatione eius Principes tribuum: primus, qui obrulit fuit Princeps Iuda Numeri c. 7. Item postquam Israelitæ introierunt in terram Chanaan, Deus sãpe constituit Tribum Iuda in Principem super alias Tribus: nam mortuo Iosue quærentibus Israelitis, quis esset Princeps eorum: respondit Deus, quod Iudas ascenderet ante eos, & esset Princeps Iudæ. c. 1. iterum autem, quando 11. Tribus pugnaverunt contra Tribum Benjamin, quæsierunt Israelitæ, dicentes ad Dominum: Quis erit in exercitu nostro Princeps certaminis contra filios Benjamin? quibus respondit Dominus: Iudas sit dux vester: ergo Tribus Iuda erat excellentior alijs tribubus ante hoc, & sic propter cognationem satis merebatur David habere filiã Saulis in uxorem. De facultatibus autem David secus est: quia non apparet, an esset vir diues, Magis autem videretur, quod esset pauper: quia, quamquam pater suus esset diues, habebat tamen octo filios, & duas filias, vt patet præcedenti cap. & primo Paralipom. c. 2. ideo diuisa hæreditate paterna, per eos modicus cuiq; euenerit: præcipue, cum David esset minimus omnium, & primogenito semper proueniebat du-

Amitit laudem, quod seipsum laudat.

Humiliari quando, & quantum liceat.

ret. Et sic quandoque aliquis veritatem negat, de qua quaeritur, falsum asserens propter humilitatem peccat. Si tñ aliquis de se falsa existimet pp humilitatē, nō peccat: vt, si quis sit dignus aliquo honore, vel dignitate, & existimet se indignū, eo, quod nūquam insurgit ad considerandum excellentiam suam, sed semper considerat ad defectos suos, non peccat: inmo est nimis laudabilis: quia virtus fecit eum parua de se sentire: & non solum si existimet se aliq̄ indignum, qui dignus est non peccat: sed etiam si quatur ab aliquo, an sit dignus episcopatu, vel aliquo honore, & ipse respondeat, quod non est dignus, nō peccat: quamquam secundum veritatem sit dignus: dum tamen iste apud se existimet se indignum. Sed tunc dicit aliquis, quod mentiri propter humilitatem non erit peccatum, cum iste mentiatur hic. Respondendum est, quod mentiri siue propter humilitatem, siue propter superbiam, peccatum est: ille tamen non mentitur: nam aliud est falsum dicere, & aliud mentiri. Falsum dicere est, cum quis aliter, quā res se habent, loquitur. Mentiri est, cum quis, contra id, quod mente tenet, ore loquitur: potest autem interdum esse falsum, & non esse mendacium, & interdum poterit esse mendacium, & non erit falsum: vt, si quis credens aliquid verum esse, illud asserat, & tamen sit falsum: nam tunc non mentitur: quia non loquitur contra mentem, & tamen falsum dicit: quā aliter res se habent. Aliquando autem aliquis mentitur, & dicit verum: vt, si quis credens aliquid esse falsum, cum illud sit verum, asserat ipsum, vt verum: nam tunc mentitur: quia contra id, quod mente habet, loquitur. nō tñ dicit falsū, sed verū: quā sic res se hēt, vt ipse loquitur: ille autem de quo hic dicitur, qui se indignum asseruit, falsum dixit: quia dignus erat: tamen non mentitus est: quia se indignum putabat, falsum autem dicere non est peccatum, sed mentiri. Cū autē quārebatur ab aliquo, an ieiunasset, vel orasset: & ille, causa humilitatis, diceret se nunquam ieiunasse, vel orasse, mentiebatur, ideo peccabat. Ratio diuersitatis inter ista est: quia cum aliquis dicit se indignū, cum sit dignus, potest existimare se esse indignū: eo, quod iste nunquam considerat excellentiam suam, sed defectus, propter quos iudicat indignitatem: si tamen orauit, vel ieiunauit, non potest etiam propter humilitatem existimare se non ieiunasse, nec orasse: ideo, si dixerit se nō ieiunasse, peccabit: & istud non pertinet ad humilitatē: quia humilitatis est defectus considerare suos, sed non falsa asserere cōtra intentionem. Nunc autem de Dauid dicendum est, quod non peccauit dicendo hæc. Et hoc dupliciter. Vno modo, quod Dauid non dixit se indignum, sed humiliavit se, dicendo: Quis ego sum, & quæ vira mea? & c. & istæ admirationes, vel interrogationes, quamquam communiter referantur ad significandum negationem, tamen non tantum sonant, sicut negationes: magis enim est dicere: Ego non sum dignus hoc honore, quā si dicatur: Quis ego sum, vt K

Mentiri
& falsum
dicere dif
ferunt.

F militatis peccatum est: dicendum, quod quando aliquis mentitur propriè, s. contra mentem dicens, peccat: etiam si ex humilitate agere vellet. Si tamen aliquis existimet se indignum, vel asserat, quia si credit non est peccatum, nec mendacium. Cum vero arguebatur secundum Philosophum, quod veridicus est medium, & fictor, & hironicus sunt extrema: & extremum semper est vitiosum: Respondendum, quod humilis non est fictor, nec hironicus, sed veridicus. Si tamen aliquando humilis dicat de se minora, vel semper de se minora existimet, non est hironicus: quia diuersimodè hoc pertinet ad hironicum, & ad humilem. Nam humilis semper de se minora existimat: quia virtus inclinatur eum ad considerandū semper defectus suos, & non excellentiam: & sic non agit contra mentionem. Hironicus autem in habitu, & in omnibus actibus, protestatur in maiorem dignitate suas ipse tamen apud se existimat se esse indignū maioribus, quā se dignificet, & ostendat. Item Hironicus asserit de se minora, quā sint, & cum interrogetur de aliquo actu, negat illum de se, & in hoc mentitur agens contra conscientiam: humilis autē subtrahit propter humilitatem, si est aliquis actus laudabilis, de quo quaeritur: non tamen asseret se nō habere, vel non egisse. Non est ergo humilis Hironicus, nec extremum, sed est medius, id est veridicus: tñ in rebus, quā in verbis, quod satis consonat dictis Philosophi 2. & 4. Ethic. *Factum est autem tempus, cum deberet dari Merob filia Saul Dauid, id est completum fuit tempus, in quo debebat dari in vxorem ad consummandum matrimonium Merob ipsi Dauid. Dicitur autem completum: quia forte Saul dixerat Dauid. Esto vir fortis, & pliare bella Domini, & dabo tibi filiam meam in tali, vel tali tempore: Dauid autem præliatus fuerat iam sæpe: & aduenerat dies illi, in quibus promiserat Saul se daturum filiam suā, ideo dare debebat. Aliter potest intelligi, quod Saul dixerat Dauid, quod faceret aliquid determinatum contra Philistinos, & tunc daret ei filiam, vt pote, si diceret, quod faceret tria, vel quatuor bella, vel, quod occideret tot aut tot Philistinos, sicut infra dicit de Michol, quando pro ea petijt centum præputia Philistinorum: & Dauid illa annumeravit Regi, & tunc data est Michol: nunc autem fecerat illa bella: ideo completum erat tēpus, quo debebat dari ei Merob. Aliter potest intelligi, quod apud Hebræos est tempus determinatum, in quo nuptiæ contraherentur post sponsalia facta, & quia iam aduenerat tempus illud celebrandarum nuptiarum, non fuit sibi data. Et hoc est aduenisse tempus. *Data est Hadrieli Molathite vxor, id est data fuit alteri viro, qui vocabatur Hadriel Molathites. Postea ille habuit ex illa filios quosque, quos crucifixit Dauid ad petitionem Gabaonitarum, vt patet infra 2. lib. c. 21.**

Quare Saul non dedit Merob in vxorem Dauid.

Quæstio XXX.

QVAERET aliquis, Quare Saul non dedit filiam suam Merob in vxorem Dauid? Respondendum, quod Saul volebat honorare Dauid, sed perdere: filiam autem suam non promiserat ei hac intentione, vt aliquando nuptiæ inter eos celebrarentur, sed, vt antiore celebrandarum nuptiarum exponeret se magnis periculis contra Philistinos, & perirerit: ad hoc autem constituerat sibi tempus aliquatulum, vt in toto illo vacaret bellis, & aliquando perirerit: postea autem, consummato tempore Dauid, non perierat, ideo Saul non consecutus fuerat intentum suum, propter quod filiam suam promiserat ei, ideo

ei, ideo noluit eam dare: quia postquam acciperet, A credidit eum non periturum, quia non cogebarur vitra pugnare, cum iam completa esset conditio: Si autem Saul promississet filiam intentione dādi eam, dedisset consummato tempore: solum tamen erat promissio, vt esset occasio Dauid ad pereundum. Sic dicitur supra: non sit manus mea in eo, sed sit super illum manus Philistinorum.

Saul tripliciter peccauit dando Merob in vxorem alteri à Dauid. Quæst. XXXI.

QVAERETVR vterius, An peccauerit Saul dando filiam suam alteri viro, cū eam promississet dare Dauid? Respondendum est, quod Saul peccauit hic tripliciter: primò: quia noluit filiam suam dare Dauid pro occasione Philisthæi: sed voluit irem aliam conditionē ad habendam filiam, & sic fecit, quod Dauid non haberet id, quod erat sibi semel debitum, sed voluit, vt esset bis debitum. Secundo peccauit: quia non promississet filiam suam Dauid bona intentione, scilicet, ad habendam filiam, & consequeretur in eis finis coniugij, sed fecit, vt esset Dauid in scandalum, scilicet, vt moreretur desiderio nuptiarum, & quantum ad hoc erat Saul homicida in animo. Tertio peccauit Saul: quia cū promississet secūda vice dare filiam suam Dauid, nō dedit, etiā si bis esset sibi debita: licet enim Saul mala intentione promississet filiam suam Dauid: quia tamen completio erat licita, & necessaria debebat Saul complere: grauius enim peccauit, iam enim tota vita Saulis iniquitatibus contra Dauid plena fuit.

An matrimonium Merob cum Hadriale tenuerit.

Quæstio. XXXII.

QVAERETVR vterius, An matrimonium contractum inter Hadriel Molathitem, & Merob filiam Saulis tenuerit? Aliquis dicit, quod non: quia si aliqua mulier contraxerit cum aliquo, & postea cū alio contrahat, secundus contractus non tenet, nec est matrimonium, sed coitus adulterinus: sic autē erat in Dauid: quia ei fuit desponsata primo Merob filia Saulis, postea autem fuit data alteri viro: ergo non tenebat matrimonium. Aliquis dicit in contrarium, quod tenuerit: quia nunc non tenet matrimonium secundum, contracto primo: eo, quod matrimonium est ratum, inter infideles autem non est matrimonium ratum, nec fuit à principio ratum inter Hebræos, vt patet extra de diuor. scilicet gaudemus, ideo licet aliqua mulier contraheret cum aliquo, poterit, eo viuentē, contrahere cum alio, quia matrimonium nō erat ratum. Sed dicendum, quod ista ratio non stat, quia inter hebræos matrimonium non erat ratū ex hoc, quod dabatur libellus repudij interdū: ex alia tamē parte æque ratum est, vt nunc: sed hic non fuit libellus repudij inter Dauid, & Merob: ergo matrimonium erat ratum. Quod autē non esset libellus repudij, patet, quia foemina nunquam habuit secundū aliquā legem prætem repudiādi virū, sed vir habebat potestatem repudiandi foeminā: sed Dauid volebat hic Merob in vxorē: ergo ipsa non poterat eum repudiare. Item dato, quod Merob habuisset eandem potestatem repudiandi Dauid, quā habebat Dauid respectu ipsius, non promississet repudiare eum nunc: quia repudium nō poterat dari in veteri testamento, nisi consummato matrimonio, vt patet Deut. ca. 24. cū dicitur: Si acceperit homo vxorē, & habuerit eam & cetera, id est si acceperit per sponsalia, & habuerit eam in domo sua, & in potestate cōsummata copula,

tunc enim poterit scribere libellum repudij, sed nōdum erat consummatum matrimonium inter Dauid & Merob: ergo non poterat intercidere repudium, sed maneret firmum matrimonium, si aliqd erat. Dicendum ergo, quod totum dubium stat in hoc, scilicet, an Dauid contraxerit matrimonium per verba de præfenti cum Merob: licet non fuerit sibi data ad consummandum illud per copulam, vel si solum Saul promississet dare filiam suam Dauid, si pugna ret contra Philistinos: & tamen non intercederint aliqua verba inter Merob, & Dauid causantia matrimonium, vel sponsalia: sed ista intercidere debent eo tempore, quo Dauid cōplexerit conditionē. Si primo modo dicatur, est tenendum, quod nō potuit postea cōtrahere Merob, cū Hadriel; quia erat vxor Dauid, & ille contractus fuit adulterinus, & nō matrimonium: & hoc tenent multi Iudæorū, scilicet, quod ex iure debuit dari Merob Dauid in vxorē, & peccauit Hadriel accipiendo eam, nec potuit eam tenere, vt verē vxorem. Si autem dicamus secundo modo, tenendum est, quod Saul peccauit nō dādo in vxorem filiam suam Dauid, quia ipse tenebatur quantum in se erat agere, vt filia sua acciperet Dauid in virum, quamquam nō obligabatur cogere eam sentire in illum, si nollet: & erat ipse liber à promissione, si quantum in se erat ageret rogando, vel persuadendo nihil minarum, vel timoris incutiendo: non solum tamē non fecit, vt filia sua acciperet Dauid in virū, sed etiam prohibuit, ideo peccauit agēs contra promissionem: non tamen peccauit Hadriel accipiendo Merob in vxorem, nec ipsa consentiendo in eum, vt in virum: quia nullum vinculum matrimonij inductum fuerat inter Merob, & Dauid.

Dauid nunquam contraxit cum Merob.

Quæstio XXXIII.

QVAERETVR vterius, Cū istis duobus modis possumus opinari circa Merob, & Dauid, quod sit modus melior? Respondendum, quod nō patet expressè ex litera quis modus istorum debeat teneri: tenendum tamen est, quod non fuit contractū aliquod matrimonium inter Dauid, & Merob: quod patet: quia si fuisset contractum non solum Merob peccaret consentiendo in alterum virum, & Hadriel accipiendo eam in vxorem: sed etiam peccaret Dauid, si, habita opportunitate nō repeteret illam: quia ex hoc consentiret eam adulterari. Dauid tamen nunquam eam repetijt: ergo non fuit vxor eius: repetijt tamen Michol in vxorem, vt patet infra postquā verò recessit Dauid à facie Saulis, dedit Saul in vxorē Michol Phaltiel, filio Lais, vt patet inf. c. 25 & ista erat violentia, & non matrimonium. Toto autem tempore, quo vixit Saul, non habuit Dauid opportunitatem repetendi Michol, cū esset potens Saul, & satis sibi erat vitam posse defendere: mortuo autem Saule, cū factus esset ipse Rex super Iudam, repetijt ab Isbofeth filio Saulis, dicens: redde mihi vxorē meā Michol, quam despondi mihi centū præputijs Philistinorum: misit autē Isbofeth, & tulit eam à Phaltiel viro suo filio Lais: sequebaturque eā vir suus plorans vsque Bahurim, vt patet infra 2. lib. c. 3. Itē aliquo qualiter colligitur hoc ex litera, quia dicitur supra. Ecce filiam meam maiorem Merob, ipsam dabo tibi vxorem tantummodo esto vir fortis, & sic nō dixit, quod eam dabat, vel actualiter dedit, sed quod daturus erat: illud autem postea non fecit: quia adueniente tempore, non dedit eā ipsi, sed alteri viro. Sed obijciatur: quia infra dicitur: in duabus eis gener meus hodie: ergo non solum accepit Dauid vxorem Michol,

chol, sed etiam Merob: alioquin non esset gener in duabus, sed in vnica. Respondendum est, quod illud non intelligitur de ambabus filiabus, scilicet, quod eris gener in duabus, id dabo tibi duas filias: nam quoniam istud dixit Saul, iam tradiderat Merob in uxorem Hadriel Molathitæ: & erat consummatum matrimonium inter illos: ergo nolebat dicere, quod in illa esset gener illius. scilicet dando illam sibi in uxorem. Sed aliter intelligitur, ut infra declarabitur in litera. *Dilexit autem Michol.* Hic consequenter describitur promissio secunda de filiâ, quæ data est Dauid, ut infra patet, & dicitur: *Dilexit autem Michol filiam Saul alteram Dauid,* habebat Saul duas filias, scilicet Merob, & Michol, quarum primam tradiderat Hadriel Molathitæ uxorem, nunc autem Dauid dilexit minorem, scilicet Michol: quia illam vellet accipere in uxorem, licet primam non accepisset: & forte: quia diligebat eam amplius, eo, quod esset pulchrior: sicut Iacob dilexit Rachelem minorem filiâ Laban magis, quam Liam, quæ erat primogenita, eo, quod Lia erat lippis oculis: Rachel autem erat de cora facie, Gen. 29 c. In Hebræo dicitur hic, quod Michol dilexit ipsum Dauid: litera autem nostra innuit, quod dilexerat Dauid ipsam Michol: satis autem potuit esse facilis errandi occasio mutando litteram nostram: quia solû differt in hoc, quod dicam filia altera, vel filiam alteram: quia cum Michol sit indeclinabile, & Dauid, non patet, an ponatur in re-cto, vel obliquo: magis tamen credendum est, quod Hieronymus transtulerit, quod Dauid dilexit alteram filiam Saulis: nam si diceretur, quod Michol dilexit Dauid, non esset aliquid ad propositum eorum, quæ dicuntur in litera: nam dicitur immediate, quod nunciatum fuit hoc Sauli, & placuit ei, dixitque, Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum. Si tamen in litera diceretur, quod Michol dilexit ipsum Dauid, & non, quod Dauid dilexit ipsam Michol, non esset ad propositum, quod Saul daret eam Dauid in uxorem, dicens: Dabo eam illi: nam si ipse non diligebat eam, quamquam ipsa diligeret eum, forte nollet accipere eam Dauid in uxorem, & non esset aliquid, propter quod placeret Sauli. Item: quia dixit Saul: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum: si tamen Michol diligeret ipsum Dauid non fieret ei in scandalum: sed magis ad defensionem vitæ: quia propter amorem Dauid referuaret eum à morte, sicut fecit sequenti ca. nam præponderauit ibi amor Dauid ad amorem paternum, & liberauit eum à morte, quamquam pater contrarium iussisset: immo propter hoc, quod Michol dilexit nimis Dauid post contractum matrimonium cepit magis timere, & contristari Saul, ut patet infra, in litera, scilicet Michol autem filia Saulis diligebat Dauid, & Saul magis cepit timere eum, scilicet propter illum amorem, quem sciuit filiam suam habere ad Dauid: non ergo debet dici, in litera, quod Michol dilexit ipsum Dauid: sed, quod Dauid dilexit Michol. Et tunc stat ea, quæ dicuntur in litera, scilicet quod placuit hoc Sauli, & dixit, quod daret eam illi: nam si diligebat eam, certum est, quod vellet illam accipere in uxorem. Itæ stat secundum, quod dixit Saul, scilicet dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum: credidit quippe Saul, quod Michol non diligebat ipsum Dauid, sicut Dauid diligebat eam, & quod ipsa semper erat dilectura in rebus patrem, quam virum: & hoc modo posset per eam pater scire intentionem Dauid, & omnia, quæ ageret: & sic facilius incideret in manus Saulis, sic patet sequenti cap. Cum iussit Saul filiam suam Michol, ut daret Dauid ad occidendum: ipsa deposuit eum per se ne stram pater tamen putauit, quod ipsa propter eum non curaret de viro, & traderet in manus illius, licet è contrario factum sit. *Et nunciatum est Saul,* scilicet serui ei

nunciauerunt ei, quod Dauid diligeret Michol, eo, quod ostenderat ei aliqua amoris insignia: & placuit ei, scilicet quia putauit, quod per hoc consequeretur intentionem suam de occidendo Dauid, ut immediate se quitur. Sed aliquis dicit, quod etiam si non esset uotum Sauli, quod Dauid diligebat Michol sequeret idem: quia poterat promittere Saul filiam suam Michol Dauid, & tunc fieret ei in scandalum, sicut hic dixit Saul. Respondendum est, quod non intrèdebat Saul, posse consequi intentionem suam, promittendo Dauid filiam suam, nisi forte diligeret eam: quia putabat Saul, quod cum sefelleret Dauid non dans ei filiam primam, quam promiserat, quod nollet subire aliquam conditionem, promittendo ei secundam filiam: quia crederet, quod in secunda Saul falleret fidem, sicut in prima. Cum autem sciuit, quod diligebat eam, intellexit, quod subiret quamcumque conditionem illa, sibi promissa: ideo placuit Sauli, tã quam ex hoc consequeretur intentum. *Dixitque Saul dabo eam illi,* scilicet quia ipse diligit eam, dabo tibi in uxorem, & gratis eam recipiet. *Ut fiat ei in scandalum,* id est in occasionem cadendi in malum. Scandalum proprie significat offendiculum, id est lapidem, vel aliqd aliud, in quo aliquis pedib. impingens corruit, & hoc modo omnis occasio mali vocatur scandalum, & quia putauit Saul, quod matrimonium promissum, cum secunda filia esset causa mortis Dauid, dixit, quod esset ei in scandalum. Hoc autem poterat esse dupliciter. Vno modo, quod, quia Dauid diligebat nimis Michol, non recusat eam, quamcumque conditionem, etiam si grauis esset subire propter illam: ipse autem intendebat imponere ei duras condiciones: & sic periret: hoc autem erat: quia intendebat Saul perire centum præputia Philistinorum, sicut petijt, & ad habendum illa putabat Dauid moriturum. Aliter potest intelligi, quod esset ei in scandalum, scilicet quia putabat, quod Michol magis diligeret patrem, quam virum, ideo propter patrem traderet virum ad mortem, sed è contrario factum est. *Et sit super eum manus Philistinorum,* id est dabo eam illi, ut sit super eum manus Philistinorum, quod fieret hoc modo, scilicet quia peteret Saul centum præputia Philistinorum, & in acquirendo illa, moreretur Dauid in manibus Philistinorum. *Dixit ergo Saul ad Dauid,* quia vidit Saul, quod quasi cõsecutus fuerat intentionem, fecit vocari Dauid, ut promitteret ei filiam suam, & dixit ea, quæ sequuntur. Sciendum, quod aliqui Hebræi dicunt, quod Saul dedit filiam suam Michol ad hoc, quod excusaret eum à morte, quia quotidie imaginabatur in morte Dauid, & quia nunc vidit, quod Dominus erat cum eo, credidit magnum peccatum esse, si illum occideret, ideo dedit ei filiam suam ad hoc, quod ipsa excusaret eum à morte. Sed hoc est penitus cõtra litteram, cum dicatur: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum. *In duabus eris Gener meus hodie.* Aliqui libri habent hic in duabus rebus: sed non est in Hebræo, nec est de textu: nec etiam facit ad sensum. Nam esset sensus in duabus rebus eris Gener meus, id est cum duabus conditionibus, vel faciendo duas res, eris Gener meus. Solum tamen proposuit Saul Dauid vnã conditionem, scilicet de centum præputijs: sed intelligitur hoc de filiabus, scilicet in duabus eris Gener meus, id est in vna duarum, & hoc intelligebatur de minori. Similis modus est sæpe in scriptura: nam Iud. c. 12. vbi nostra litera dicit. Iudicauit Iephte Galaadites Israel sex annis, & mortuus est, atque sepultus in Ciuitate sua Galaad. Habent in Hebræo: sepultus est in Ciuitatibus Galaad, id est in vna de Ciuitatibus Galaad. Nicolaus, & quidam Hebræi aliter exponunt, scilicet in duabus filiabus eris Gener meus: quia in prima

Scandalum quid sit.

in prima fuisti Gener meus quantum ad sponsalia, & in secunda eris Gener meus, quantum ad sponsalia, & matrimonium. Iste sensus satis potest teneri, si accipiantur sponsalia per verba de futuro, quia per hoc non efficiebatur Merob vxor Dauid, & poterat habere alium in virum, sicut supra declaratum est. Si autem accipiantur sponsalia de presenti, non est recipienda expositio: dicendum est ergo, quod sensus est iste, scilicet in duabus eris Gener meus hodie, id est, iam hodie es bis Gener meus: quia primò fuisti Gener meus per solam promissionem, nunc autem eris Gener meus per promissionem, quæ consequit effectum. *Et mandauit Saul seruis suis,* scilicet quod loquerentur ad Dauid ea, quæ sequuntur: subintelligendum est hic, quod Dauid nihil locutus fuerit ad Saulem, dicens: quod vellet esse Gener illius, vel nollet. Etiam, quod Saul non posuit aliquam conditionem Dauid, sed solum dixit ei in duabus eris Gener meus: quod patet: quia infra dicitur, quod Saul iussit rit seruis suis, ut loquerentur Dauid verba persuasoria ad hoc, quod acceptaret fieri Generum Regis, & scirent ab ipso, quæ erat intentio sua: quod sic factum est. Nam postea serui Saulis sæpe loquebantur hoc Dauid quousque ipse dixit, quod erat vir pauper, & tenuis, & non erat aptus, quod esset Gener Regis, quod cognito, Saul periit in donationem propter nuptias centum præputia Philistinorum.

Quare Saul à principio non posuit aliquam conditionem cum Dauid, ut acciperet filiam in uxorem.
Questio XXXIIII.

QVAERET aliquis. Quare Saul à principio non posuit aliquam conditionem Dauid de pugnando contra Philistinos ad hoc, quod acciperet filiam eius in uxorem, sicut postea posuit? Aliquis respondebit, quod Saul nondum conceperat conditionem illam de centum præputijs: ideo non posuit. Sed dicendum, quod non stat: quia antequam Saul quicquam loqueretur Dauid cognito, quod Dauid diligeret Michol, dixit: dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, & sit super eum manus Philistinorum: ergo iam conceperat ponere aliquam conditionem duram Dauid de pugna contra Philistinos: & quam non appareat, an illam, de qua infra dicitur, iam concepisset, scilicet de centum præputijs Philistinorum, tamè necesse est dici, quod aliquam iam cogitasset: verisimilius autem est, quod illam de centum præputijs concepisset, quam aliquam aliam. Sed dicendum est, quod Saul iam conceperat iniquitatem contra Dauid, ut poneret ei conditionem de præputijs Philistinorum, ad hoc, quod periret: noluit tamen immediate dicere, ut occultaret intentionem suam, sed voluit, ut egrederetur verbum ad Dauid, ex quo haberet Saul occasionem ponendi istam conditionem: nam si mox, ut Saul vocauit Dauid, dixisset ei, dabo tibi Michol filiam meam, si dederis mihi centum præputia, manifestè apparet, quod Saul querebat malum Dauid: & ob hoc dicebat, quod daret ei centum præputia Philistinorum ad hoc, quod pro illis pugnans incideret in manus Philistinorum. Volebat ergo Saul occultare intentionem suam, & ad hoc volebat, ut Dauid prius loqueretur, & ex verbis eius haberet ipse occasionem ponendi istam conditionem, & quia à principio, quasi Saul dixit Dauid in duabus eris Gener meus, Dauid nihil respondit: Saul non proposuit aliquam conditionem, sed conatus est per alios capere Dauid in sermone, ut ipse loqueretur aliquid, quo dicto haberet Saul locum proponendi conditionem, quam volebat, ex quasi extra incidenti: ideo misit seruos suos, ut loquerentur

ad Dauid persuadendo ei, quod fieret Gener Regis: ut sic verbum haberetur ab eo, quibus suaderibus Dauid respondit: Ego sum vir pauper, & tenuis: quo dicto, & cognito à Saule, habuit locum Saul proponendi, quod volebat, & dixit ministris suis, quod dicerent Dauid, non habet Rex necesse sponsalia, nisi tantum centum præputia Philistinorum, quod accepit Dauid: & tunc apparebat, quod Saul non faceret hoc ab intentione, sed quasi ex incidenti, & sic occultabatur eius iniquitas. *Loquimini ad Dauid clam me dicentes,* id est dicatis Dauid ista, quæ sequuntur me absente. Istud dicebat Saul ad hoc, quod videretur, quod non dicebatur ista ex mandato Regis, nec devolutione illius, sed solum ministri dicebant ea, quasi procurantes bonum Dauid. Hoc autem faciebat Saul, quia si ipse diceret hæc, vel si ministri sui dicerent coram illo, apparet aliquam iniquitatem concepisse Saulem, cum nimis intligaret ipsum Dauid ad accipiendum filiam suam in uxorem, ideo cum ministri loquerentur ista, absente Saule, nihil fraudis latere Dauid crederet in verbis. *Eccc placet Regis,* id est nimis grauis est in oculis eius, quod diligit te nimis, & pro te faceret, quodcumque velles. *Et omnes serui eius diligunt te.* Hoc ponit ad significandum plenum fauorem Dauid in Domo Regia. Nam si Rex dilexisset Dauid, & serui eius non diligerent, ipsi nunciarent mala Regi de eo, ita, ut distraherent animum illius ad dilectionem eius: nunc autem omnes, qui erant in Domo Regis, diligebant Dauid, & ipse Rex, & ideo fauor erat firmus: ex quo sequebatur, quod Dauid posset petere filiam Regis in vxorem, & daretur ei, atque accipere deberet. *Nunc ergo esto Gener Regis,* id est quia tantum fauorem habes apud regem, & seruos eius, esto Gener Regis, id est placeat tibi accipere filiam eius in uxorem, scilicet quia immediate dabitur ista autem dicebantur, ut Dauid responderet, quod volebat eam accipere, vel diceret se esse pauperem, & pro hoc ineptum ad sumendum eam: ut sic locum haberet Saul ad ponendum conditionem de centum præputijs. *Et locuti sunt serui Saul in auribus Dauid omnia verba hæc:* quia Rex illa dixerat: & sic ipsi proposuerunt, non quasi Rex illa diceret, sed quasi ipsi loquerentur ex seipsis inquirentes bonum Dauid. *Et ait Dauid:* Num parum vobis videtur Generum me esse Regis, id est nunc quid vos existimatis, quod parum hoc est? quod dicitur mihi persuadetis, quod ego vellem fieri Gener Regis: & hoc petam sicut si esse Generum Regis, esset parum: tamen multum est, scilicet si hoc esset, modicum fortè peterem à Regè, quia faciliter illud cõcedere deberet: & tamen: quia hoc valde magnum est, non bene suadetis, quod petam illud. *Ego autem sum vir pauper, & tenuis,* id est valde magnū est esse Generum Regis: quia requirit magnas facultates: ego autem non habeo eas, cum sim vir pauper, & tenuis. Ista duo ad idem pertinent: quia pauper est, qui pauca habet; tenuis autem, qui in substantia debilis est, sicut qui corpore attenuatur.

Dauid quare non dedit eandem responsonem seruis, sicuti Sauli, proponenribus, quod acciperet eius filiam in uxorem.
Quest. XXXV.

QVAERET aliquis. Quare Dauid non dixit hic, quis ego sum, & quæ vita mea, & quæ cognatio Patris mei: sicut supra dixit quando Saul promisit ei primam filiam suam Merob? Respondendum est, quod Dauid locutus est hic id penitus, quod sentiebat sicut, qui loquitur alicui æquali. Cum autem locutus est Sauli, fuit locutus ex humilitate, ut honoraret Regem, & ob hoc humiliavit se, quantum ad omnia, scilicet quantum ad personam, & genus, & substantiam dicens: quis ego sum &c. Nunc autem loquebatur ministris

nistris Saulis, coram quibus non oportebat, q̄ se humiliare: quia illi non erant maiores eo, sed, q̄ loque retur, q̄ sentiebat: Dauid autem quantum ad meritum personæ dignus erat filia Regis: Quantum ad p̄geniem, etiam æqualis erat, vel talis, qui deberet suscipi: quia erat de meliori profapia Israel: sed solum videbatur deficiens in facultatibus, vt non posset æquiparari Regali matrimonio. Solum ergo retigit, q̄ erat vir pauper, & tenuis: & sic credebatur, q̄, quamuis quantum ad alia dignus esset: quia tamen in hoc deficiebat, solum erat, & supra vires suas filiam Regis petere. Et renunciauerunt serui Saul, dicentes, illi familiares Saul, qui missi fuerant ad Dauid, vt caperent verbum ab eo, retulerunt Sauli, verba Dauid. Vocantur hic serui Saulis illi, q̄ specialiter assistebant ei, & sciebant secreta illius: quem loco primo habuit Dauid apud Saulem: sed postea Saul eum amouit à se, ne ei nocere posset, vt patet supra. *Huiusmodi verba locutus est Dauid, i. hæc verba, quæ supra habentur: & tunc referrebant ei illa. Dixit autem Saul; Sic loquimini ad Dauid.* Istud locutus erant ministri Regis, non quasi ex voluntate Regis, sed ex intentione sua arbitranter hoc bonum esse, & quod Rex huic asseniret. Quamquã potest dici, q̄ hoc dixerint nomine Saulis. Nã licet à principio illi non fuerint locuti nomine Saulis, tñ postea locuti sunt, cum iam cognita est intentio Dauid: quia habuit tunc locum Saul proponendi conditionem suam. *Non habet necesse Rex sponsalia, i. nõ ex cuses te ab hoc, quod est esse Generum Regis, p̄pter paupertatem: quia hoc haberet locum, si Rex peteret sponsalia, i. si peteret donationem propter nuptias filia suæ secundum statum suum: quia ad hanc res esse impotens, sed non petit. Sed vocantur sponsalia dona, quæ dabantur cognatis sponsæ: sicut quando Eliczer seruus Abraham petiuit Rebeccam in vxore pro Isaac filio Abraham, protulit munera magna omnibus cognatis Rebeccæ, Gen. c. 24. Rex autem dixit, q̄ non habebat necessaria sponsalia: quia ipse erat p̄ se sufficiens, & daret filia suæ abundantem dotem, p̄ se, & viro, sed solum volebat viri probitatem. Nisi tantum centum præputia Philistinorum, i. Rex non petit à reali quid, sed solum centum præputia Philistinorum, quæ tibi dare leue est.*

Quare Saul petiuit centum præputia Philistinorum, & non plura, neque pauciora. Quæst. XXXVI.

QVAERET aliquis, Quare petiuit Saul centum præputia Philistinorum, & quare nõ pauciora, vel plura? Respondendum est, q̄ Saul volebat, q̄ Dauid periret in manibus Philistinorum, iõ petebat ab eo id, q̄ erat sibi causa pereundi: sic autem putabat, q̄ in acquisitione centum præputiorum eueniret, ideo petiuit illa. Hoc patet: quia supra dixerat Saul: Dabo eam illi, vt fiat ei in scandalum: & sit super eum man⁹ Philistinorum. Non petiuit autem Saul pauciora præputia: quia quãto pauciora petisset, tanto leuius esset Dauid illa acquirere: & forte non periret, quod Saul intendebat: plura autem spõrõ petisset, sed timuit, qd̄ putaretur hoc esse in fraudem, cum peteretur illud, quod erat ad mortem Dauid. Item, quia appareret in hoc nequitia Saulis, & forte Dauid recusaret conditionem, tanquam grauiusimam. Sed dicitur, quare magis petiuit Saul præputia, quã aliquod aliud: cum multa alia posset petere, quæ indicarent ei, quod volebat? nam intentio sua erat, quod occideretur centum Philistini: & vt ipse sciret illos occisos, volebat insignia occisorum: sed ita potuisset habere signum per alias partes corporis, sicut per præputia. Respondet Nicolaus, quod

Quare magis petiuit Saul præputia, quã aliquod aliud.

F hoc factum fuit propter duo. Primò, vt Saul certus esset, quod occidisset Philistinos. Secundo, vt faceret eum magis odiosum Philistinis. De primò patet: quia si iussisset duci centum capita, vel manus dexterarum, aut pedes, potuisset Dauid occidere aliquos Israelitas, & ducere partes illas ad Saulem, & tunc nescirent, an essent Philistinorum, vel Israelitarum. In præputijs autem non erat sic: quia non reperiebantur præputia in ludæis: nam cum essent omnes ludæi circumcisi, nemo eorum habebat præputium; si ergo ducerentur coram Saule ceterum præputia, manifestum esset, quod illa essent Philistinorum, vel aliorum Gentilium: alioquin potuisset Dauid facere fraudem, sicut faciebat, cum erat in Terra Philistinorum: nam exibat ad prædandum ad extremitates Terræ Philistinorum, & occidebat quoscunque inuenisset, ne quis posset de eo postea clamare, & cum interrogaretur à Rege Gerh, in quem excuisisset prædam, dicebat, quod in talem, vel talẽ partem Israel, vt pater infra c. 27. Sic potuisset Dauid in uadere aliquem locum in extremitate Israelitarum apud Philistinos, non relinquens ibi aliquem, qui factum referret, & putaretur à Philistinis factum, ipse verò acciperet inde capita, vel alias partes corporis, si non essent præputia: quia ista non poterant reperiri in terra Israel. Secundum erat, vt fieret Dauid odiosus Philistinis: quia Philistini detestabantur circumcisionem. Si autem Dauid acciperet præputia eorum, circumcideret illos, in quo magis detestabantur Philistini plusquam si multi eorum occiderentur, & fierent nimis infesti Dauid: quia erat occasio, vt vno animo concitati Philistini irruerent in Dauid. Sciendum autem, quod Iosephus 6. Antiquitatum dicit, quod Saul petiuit capita Philistinorum, & Dauid abscidit sexcenta capita, & tulit ea ad Saulem. Sed hoc falsum est: quia non petiuit capita; sed præputia: Iosephus tamen, cum scriberet Historiam Gentilibus, putauit indignum esse, quod poneretur talis petitio de præputijs: quia turpis erat, & contra honorem omnium gentium: quia circumcisionem non sequebantur: ideo capita posuit pro præputijs; quamquam, si quis æquiuocare velit, verum dixit: quia caput ad vtrumque æquiuocatur. *Vt fiat vltio de inimicis Regis.* Istud additum fuit ad significandum causam petitionis. Nam videbatur, quod peteret hoc in fraudem, vt Dauid corrueret, ideo dixit, quod petebat hoc, vt fieret vltio de hostibus suis: ipse tamen nõ petebat ad hoc, sed ad mortem Dauid, vt patet supra. *Porrò Saul cogitabat tradere Dauid in manus Philistinorum, id est, quamquam diceret, quod volebat centum præputia, vt fieret vltio de inimicis suis: tamen nolebat ad hoc, sed magis, vt moreretur Dauid in acquirendo illa. Cumque renunciauissent serui eius verba, quæ dixerat, id est, serui Saulis annunciauerunt Dauid verba, quæ dixerat Saul, i. non habet Rex necesse sponsalia, &c. Placuit hic sermo in oculis Dauid, vt fieret Gener Regis, id est placuit Dauid cum ista conditione fieri generum Regis: quia non erat sibi difficile ducere præputia de Terra Philistinorum. Vnde quasi hoc nihil grauitatis habuisset, ita illicò, vt propositum est, libenter acceptauit. Hoc autem erat: quia Deus faciebat sibi cuncta facilia esse, & erigebat animum illius ad audendum omnia, contemnendumque timores. Et post dies paucos. In Hebræo dicitur hic. Et nondum impleto tempore, Quod exponunt de tempore, quo debebat dari Michol in vxorem Dauid, i. quod nondum impletum fuerat illud, quando Dauid descendit pro præputijs Philistinorum. Sed hoc non stat, quia non fuerat positum aliquod tempus, in quo Michol daretur Dauid, nisi cum ferret Dauid præputia,*

putia, ideo litera Hebraica significat hic id, q̄ nostra, i. post paucos dies: nostra tamen expressius dixit, scilicet, post paucos dies: nam id, quod imperfectum est, paucum est, ideo pro paucis diebus litera Hebraica posuit tempus imperfectum. *Surgens Dauid abiit in Accaron.* Ista erat vna de quinque Metropolitibus Philistinorum, & erat Ciuitas nimis coniuncta Terræ Israel inter omnes Vrbes Philistinorum: ideo ad illam descendit Dauid. *Cum viris, qui sub eo erant, i. cum mille viris: fecerat enim illum Saul Principem mille virorum, vt patet supra, in litera: & istos accipies, iuit in Accaron. Et percussit ex Philistinis ducentos viros, occidit illos pugnans cum illis fortè, cum pluribus ipse pugnauit, sed isti soli corruerunt: alij autem per fugam saluati sunt. Et attulit præputia eorum, id est circumcidit præputia eorum ad ferendum Regi, vel abscidit aliquantam partem virgæ cuiuslibet, & tulit eã cum præputio: vt sic facilius fieret, & signum manifestius fieret. Et annumerauit ea Regi, id est numerauit illa coram Rege: petierat enim Rex centum, & ipse ducenta annumerauit, vt iustior videretur causa sua esse. Ut fieret Gener Regis, id est obtulit ista præputia, vt daretur ei filia Regis. In quo innuitur, quod an hoc non fuerat ei data filia Regis per sponsalia de præseti, vel de futuro, quæ cõtracta fuissent per verba Dauid, & Michol, sed solum fuerat sibi promissa: nunc autem debebat sibi tradi: nam, si ante hoc contractum fuisset matrimonium, etiam si non consummatum esset, Dauid Gener Regis obtulit tamen præputia, vt fieret Gener illius, ideo nondum erat Gener per sponsalia, vel matrimonium, *Dedit itaque ei Saul Michol filiam suam vxorem, id est postquam annumerauit ei præputia Philistinorum tradidit ei filiam, scilicet, vt contraheret matrimonium, & vt cõsummaret.**

Quare dedit Saul Michol Dauid in vxorem, cum non esset intentio sua dandi. Quæst. XXXVII.

QVAERET aliquis, Cum Saul promississet filiam suam Michol Dauid, non animo dandi eam, sed, vt esset occasio incidendi in manus Philistinorum, cum non incidit acquirendo præputia, quare postea dedit illi? sic enim fecit de Merob; nam promissit eam dare illi, si esset vir fortis contra Philistinos, postea autem dare noluit. Respondendum est, quod Saul fecit hoc propter magnam uerendum: nam noluisset ei dare filiam: quia compleuerat Dauid conditionem propositam, & nõ solum compleuerat, sed etiam duplauerat ferendo ducenta præputia, videbatur nimis iniquum, quod nõ completeret promissa, potissimè: quia iam mentitus fuerat in prima filia. Si autem nunc mentiretur, ab omnibus iudicaretur reprehensibilis? voluit ergo complere. Sic ait Iosephus 6. Antiquitatum, i. Saul autem cum non haberet, vnde promissa refugeret, & mentiri pessimè iudicaret, aut per insidias eõ occidere, cum forsit in hoc frustrari suo cõsilio posset, dedit ei filiam. Item adhuc manebat aliquantulum propositum Saulis, i. quod Michol fieret Dauid in scandalum, quia licet propter eam non incidisset in manus Philistinorum, poterat incidere in manus eius: uerecundia tamen fuit, quæ cum magis impulit. *Et vidit Saul, & intellexit, quod Dominus esset cum Dauid, id est hoc per experientiam vidit, & intellexit colligendo coniecturam ex factis Dauid, i. quod esset Deus cum eo: quia nullus posset talia facere, qualia ipse faciebat, nisi Deus esset specialiter cum eo. Hoc autem considerauit maxime in præputijs Philistinorum, quia Saul petiuerat centum, tanquam aliqd̄ nimis graue, & Dauid ducenta facillimè obtulit: &*

A immediatè, vt iuit in Terrâ Philistinorum, occurreret sibi vnica in cursione in hostes habere illa ducenta præputia: insuper Dauid in omnibus bellis, quæ gerebat contra Philistinos, nullum vnquam finitrum casum pertulit, scilicet, quod perirent aliqui de exercitu suo, quod erat admirabile: quia euentus belli est, vt nunc hinc, nunc inde gladius feriat, vt patet infra 2. li. c. 12. *Michol autem filia sua diligebat eum, i. Dauid.* A principio enim dilexit, & nunc amplius diligebat: quia videbat eum semper esse virum excellentiorẽ. *Et Saul magis incipit timere Dauid, id est à principio timuit Saul Dauid, ex quo mulieres cantrauerunt coram ipso: percussit Saul mille, &c. quia putabat sibi regnum auferendũ esse à Dauid fauore populi: nunc tamen magis timebat: quia, quanto amplius prosperabatur Dauid, tanto fortius timebat eum, eo, quod facilius erat Dauid persequi illum: Duo autem fuerunt hic, propter quæ Saul timebat Dauid. Primum fuit: quia Deus erat cõ Dauid, i. prosperabat omnes actus eius. Secundum: quia filia eius diligebat Dauid: putauit enim à principio, q̄ Michol magis diligeret patrem, quã virum, & iõ esset causa Dauid pereundi: nunc autem contrarium acciderat: quia filia Saulis magis diligebat virũ, quã patrem. *Factus est autem Saul inimicus Dauid cunctis diebus, id est ex hoc tempore in amplius Saul semper persecutus fuit Dauid: quia, quamquam aliquando videbatur ei conciliari, rursus tamen persequebatur quousque expulit eum de terra Israel. Et egressi sunt Principes Philistinorum, scilicet ad pugnandum contra Dauid. Hoc enim fuit in vltionem iniuriæ de ducentis præputijs ablatis, de quibus supra. Nam Philistini detestabantur circumcisionem: Dauid autem egressus fuit obuiam illis. Dicunt autem Iudæi, q̄ Philistini egressi sunt ad pugnandũ contra Israel nunc, quia sciebant, quod Dauid acceperat vxorem, quia erat lex apud Hebræos, quod quando aliquis acciperet nouiter vxorem, per vnum annum vacaret Domui suæ, & non cogeretur exire ad bellum, vt patet Deuteronom. capit. 24. putabant ergo sic de Dauid, scilicet, quod in toto illo anno non exiret ad bellum: & sic liberum esset eis pugnare, & prædari in terra Israel: Dauid tamen exiit obuiam Philistinis. A principio autem egressionis eorum, id est à principio bellorum, ex quo Principes Philistinorum in cõperunt egredi contra Israel, Dauid habuit se cum eis auxiliũ, quã omnes Israelitæ. Prudentius se habebat Dauid, quã omnes serui Saulis, id est in omnibus bellis, quæ facta sũt à principio egressionis Philistinorum contra Israel, erat Dauid prudentior, quã alij serui Saulis: in quo apparet ipsum habuisse duas magnas perfectiones, scilicet: quia animosus erat exponendo se grauib; periculis; & quia valde prudens erat in dispositione bellorum, & omnibus cautelis, quæ acquiruntur ad actum belli. *Et celebre factum est nomen eius nimis, id est fuit nomen eius gloriosũ, scilicet, quod in omnibus Terris laudabatur de aptitudine ad bellum.* Ista autem omnia ponuntur ad significandum, quomodo timeret Saul Dauid: quia, quanto prosperabatur Dauid, tanto cum magis timebat Saul: quia habebat maiorem opportunitatem faciendi deponi ipsum de Regno propter fauorem popularẽ. Quod autem dicitur de celebritate nominis Dauid, semper increuit: nam postquam ipse factus est Rex super Israel, fecit mirabilia bella contra gentes, scilicet, Moabitas, Ammonitas, & contra Regem Damasci, & contra Idumæos, & Philistinos, vt patet infra 2. lib. cap. 8.**

OCUTUS EST AUTEM SAUL AD IONATHAM filium suum, & ad omnes seruos suos, vt occiderent Dauid. Porro & Ionathas filius Saul diligebat Dauid valde. Et indicauit & Ionathas Dauid, dicens, Quærit Saul Pater meus occidere te.

De persequutione manifesta Saulis contra Dauid.

In prædictis actû est de persequutione Saulis contra Dauid occulta, hic agitur de persequutione eius manifesta: Saul enim desiderabat mortem Dauid: quia voluerat occultè concludere, sed, quia non valuit, curauit hoc manifestè procurare. Et diuidit in tres partes, quia primò ponitur malicia Saulis, Dauid in uadendo. Secundò, ipsum publicè banniendo. Tertio exulem, & bannitum persequendo. Secunda infra ca. 21. Tertia in 23. Prima in duas: quia primò inuasit Dauid in se ipso. Secundò Ionatham filiû suum propter eum. Secunda seq. cap. Prima diuiditur in quinque partes: quia primò de consilio Ionathæ Dauid absconditur. Secundò ad gratiam Saulis ad horam recipitur. Tertio à Saule personaliter inuadit. Quarto vxoris induitriâ à morte eripitur. Quintò malicia Saulis à laudibus diuinis impeditur. Secunda ibi. Locutus est igitur. Tertia ibi. Motum est autem. Quarta ibi. Misit igitur. Quinta ibi. Nunciatum est.

Ordo sequentium rectus est ad præcedentiâ. Quest. I.

CIRCA primum queritur, an omnia, quæ dicuntur hic, habeant ordinem consequentem ad superiora, vel sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio? Respondendum est, quod ordo rectus: quia in præcedenti ca. dicebatur de matrimonio Dauid, & Michol, hic autem agitur de morte Dauid, quam procurare voluit Saul occasione huius matrimonij per filiam suam. Sed tunc dicitur, An ista fuerint immediate post præcedentiâ, vel interciderit aliquod tempus? Respondendum est, quod paruum tempus interciderit: quia Saul desiderabat nimis mortem Dauid, nec patiebatur moras, sed, cum non præualuisset, per aliquam fraudem instritibat aliam, & quia ipse putauerat, quod Dauid incideret in manus Philistinorum acquirendo præputia, sed non inciderat, id verisimile est, quod immediate inquisuerit aliû modum occidendi eum, & fuit iste, qui sequitur hic: sic enim vult Iosephus 6. Antiquitatum. Locutus est autem Saul ad Ionatham filium suum. Volebat autem Saul occidere Dauid, & putauit, quod nullus hoc melius poterat exequi, quam filius suus, qui maximè compleret diligenter præcepta patris, ideo commisit ei istud opus. Sed dicit aliquis: quomodo Saul hoc dixit Ionathæ: quia Ionathas nihil tale facturum erat, cum iniurisset fœdus cum Dauid, & diligeret eum, sicut animam suam, vt patet precedenti ca. Respondendum est, quod hoc nesciebat Saul: occultè enim ininitum fuerat fœdus inter Ionatham, & Dauid, & non putabat Saul, quod tantus esset amor Ionathæ ad Dauid. Cognouit tamen postea, cum responderet sæpe Ionathas pro Dauid, & ipse Saul de hoc cõquestus esset, vt patet infra cap. 22. scilicet: non est, qui vicem meam doleat ex vobis, eo, quod suscitauerit filius meus seruum meum aduersus me insidiantem mihi vsque hodie. Deus autem posuit in corde Saulis, vt ista loqueretur Ionathæ, qui reuelaturus erat

Dauid. Si autem non dixisset hoc Ionathæ, sed ministris, illi fortè executi fuissent, & periisset Dauid. Et ad omnes seruos suos. Hoc intelligitur solum de specialibus familiaribus, alioquin toti curie suæ, vel omnibus Israelitis hoc iussisset: iussit tamen familiaribus suis, qui sciebant secreta eius, & desiderabant ei com placere. Porro Ionathas filius eius diligebat Dauid valde. Istud ponitur ad significandum impedimentum executionis: quia Saul commiserat mortem Dauid filio suo, ipse autem diligebat eum nimis. Sed nemo occidit eum, quem diligit: ergo non occiditur erat Ionathas Dauid implendo patris præceptum. Quod autem diligeret valde, patet: quia præcedenti cap. dicitur, quod anima Ionathæ colligata est anima Dauid, & dilexit eum Ionathas, quasi animam suam. Et indicauit Ionathas Dauid, dicens: Quærit occidere te pater meus Saul: quia diligebat Ionathas Dauid sicut seipsum, pugnaturus erat contra omnem hominem pro eo, sicut pro seipso: quia tamen iste, qui malum moliebatur Dauid, erat pater Ionathæ, contra quem non licebat Ionathæ aliquatenus insurgere, etiam profensione sui ipsius: non habuit, quod faceret pro Dauid, nisi quod reuelaret ei id, quod pater iusserat, vt sic mortem euitaret. Quapropter obserua te mane, scilicet, mane iussum est, vt occidaris, & ministri Regis querent te ad mortem: ideo obseruat mane: non dixit autem obserua te mane, & alijs dieb. quia putabat Ionathas, quod ipse posset flectere patrem suum ab ira sua sequenti die: & reconciliaretur Dauid: vnde postea non oporteret, vt se obseruaret: & tamen: quia sequenti die, antequam Rex esset persuasus à Ionatha, ministri Regis vellent exequi, quod iusserat Saul, ideo obseruare se debebat Dauid. Et manebis clam, & absconderis, id est manebis absens, & absconderis. Ponuntur ista duo ad significandum diuersa: quia esse clam, significat esse absentem: sic patet præcedenti cap. scilicet, mandauit Saul seruis suis. Loquimini ad Dauid clam me, id est loquimini, me absente. Etiam debebat esse absconditus: quia si longè esset, & non absconderetur, ibi poterat reperiri, & occideret: nec sufficiebat, quod esset Dauid absconditus, nisi esset absens: quia si absconderetur in Domino sua, mitteret illuc Rex ministros suos, & inde eum raperent, sicut iterum misit, vt patet infra, in litera: sed debebat recedere de loco illo, in quo erat tunc Saul. Ego autem ingrediens stabo iuxta patrem meum, scilicet, ego mane stabo cû patre meo, & ibi loquar pro te, vt excuseris à morte, & sic pareat tibi. In agro vbicunque fueris, id est siue in agro fueris, siue in vrbe, aut in quocunque alio loco, ego stabo cum eo: quia necessitas exposcit. In Hebræo habet hic. Vbicunque fueris, sed non consonat: quia Ionathas non erat locutus Sauli in loco, vbi esset Dauid, cum ipse iussisset ei, quod sequenti die esset clam, & absconditus: maximè: quia Saul non iret ad locum, vbi esset Dauid. Vel dato, quod hoc contingeret, nesciebat illud Ionathas, ideo non diceret ei, stabo iuxta patrem meum vbicunque fueris: sed vbicunque fueris, scilicet, pater meus. Ad literam Hebraicam dicendum, quod aliqua litera mutata fuit, quod facile erat, nec quicquam opinari debet impossibile esse aliquid fuisse permutatum in Biblia Hebraica, cû Doctores sui confitentur interdum aliquid deficere, & aliquid mutatum esse: sic dicit Ra. Dauid Kimhi, quod in 21. cap. Iosue deficiunt duo versus in Hebræo: & dicit illos fuisse in Biblijs antiquis: sunt autem in Biblia nostra. Aliter potest dici, quod à principio sic fuerit scriptum in Biblia Hebræorum: & tamen hoc accipit propter improprietatem sermonis Hebraici: quia istud idioma interdum non seruat numeros, nec

nec personas, nec genera: sed est nimis barbaricum, & sic posuit secundam personam pro tertia. Et ego loquar de te bonè ad Patrem meum, scilicet reducendo in memoriam Sauli omnia bona, quæ egisset Dauid pro Israel, & probitatem illius, & innocentiam, quibus suaderi posset Saul ad non occidendum eum: & hoc dicturus erat Ionathas, non tamquam fouens causam Dauid, vel pro eo segerens, sed tanquam arbiter, & medius ab ipsa æquitate ad loquendum prouocatus: & tunc facilius cõsentiret dictis eius Saul, quàm, si crederet eum procuratorem esse causæ Dauid: quia tunc affectus esset ad illum, & minus credidit homini de aliqua re, quando ad illam affectus est: quia affectio peruerit iudicium. Et quocunque videro nunciabo tibi, id est quicquid in eo sensero, siue quòd te occidere vult, siue quòd tibi parcat, ego annunciat tibi, vt scias, quid facere te oporteat. In hoc præsupponendum est, quàmquam supra nihil dicitur, quod Saul volente occidere Dauid, Ionathas, & Dauid, conuenerunt de loco, in quo latere deberet Dauid, vt postquã nunciaret Ionathas Sauli bona de Dauid, posset mittere ad Dauid relaturus quid in patre suo sensisset: & sic dicitur infra, quod cû placatus esset Saul, Ionathas vocauit Dauid & nunciavit ei omnia verba hæc: quæ non fecisset, si nesciisset locum, in quo latebat. Locutus est Ionathas de Dauid bonè ad Saul Patrem suum: scilicet sequenti die stetit cum Saule, sicut promiserat, & locutus est bonè, id est merita Dauid, per quæ posset disuaderi Saul à malo, quod cõceperat: ista bona sũt, quæ habentur in fra quid egerit Dauid, pro Israelitis. Dixit que ad eum: ne pecces rex in seruum tuum Dauid, scilicet, non pecces occidendo eum iniuste: erat. n. magna iniquitas, quod homo innocens occideretur, & recipere, quia non solum innocens, sed etiam proficiens erat: nimis enim profecerat Israelitis, cum liberauerit eos à morte, & ab opprobrio, quod inferebat eis Goliath per 40. dies exprobrans Israelitis, vt patet supra cap. 17. Quia non peccauit tibi, id est nihil iniquè egit contra te: si enim aliquam causam mortis in eo inuenisset Saul à principio, iussisset publicè eum occidi: sed nihil inuenerat: ideo conatus est eum occidere per quandam dissimulationem, scilicet cum esset arreptus à Dæmone, & putaretur agere per furorem. Et opera eius bona sunt tibi valde, id est ea, quæ agit, sunt tibi utilia: nam ipse pugnat contra hostes, & est valde fortunatus contra eos in omnibus prospere agens, quo nihil utilius esse potest, ideo tibi ipsi noceres, si eum occideres. Duo enim posuit hic Ionathas, quæ maximè sufficiunt ad excusandum aliquem à morte. Primum est innocentia, secundum utilitas: nam quado quis innocens est, pro nullo casu occidi debet, quod erat in Dauid. Secundum est utilitas, quæ etiam excusare debet hominem à morte. Nam dato, quod interdum quis morte reus sit, si tamen nimis utilis sit politia, excusat eum politia à morte, ne ipsius mors non solum sit ei poena, sed grauis iactura politia: à fortiori autem, cum in aliquo reperiat ista duo, iniustissimum est sibi nocere: sed Dauid vtrunque habebat, ideo valde irrationabiliter ageret Saul eum occidendo. Et posuit animam suam in manu sua, id est posuit se ad mortem pro te. Ponere animam in manu est ponere vitam in potestate manus: & hoc est in omnibus pugnantibus: quia si bene pugnaverint animam habent, id est vitam referunt. Si autem debiles manu fuerint, vitam perdunt. Nimis ergo debebat Saul gratias referre Dauid, cum pro eo se ad mortem posuisset, & nihil maius facere poterat. Et percussit Philistinum, scilicet occidit Goliath. Et fecit Dominus salutem magnam vniuerso Israel, id est Deus fecit per eum magnam salutem, & liberationem Israel: erat autè

Alph. Toft. Super 1. Reg.

magna salus, quia per mortem Goliath, quam ipse fecit, omnes Israelitæ liberati sunt, & præualuerunt contra hostes suos: alioquin cum Israelitæ nimis timerent, & Goliath per quadraginta dies exprobrasset Israelitis, videbatur, quod ipsi fugituri erant à facie Philistinorum: magna ergo salus erat, quia totus status populi in hoc pendeat: & non dixit Ionathas, quod Dauid fecit istam salutem magnam in Israel, sed quod Deus illam fecit, quia tantum bonum non poterat procurari viribus vnus viri, vel animositate eius, sed prouidentia Dei: potissimè cum modis pugnandi Dauid contra Goliath fuerit aliquid miraculosus, quia pugnavit inermis contra armatum supra cap. 17. Sed tunc dicitur: si Deus hoc fecit, quare attribuitur aliqua laus Dauid ex eo? Respondendum est, quod aliquid pertinet hic ad Deum, & aliquid ad Dauid: ad Deum enim pertinet, quod ipse tradiderit Philistinos in manu Israelitarum, & Goliath in manu Dauid: nã licet Dauid esset robustissimus, & animosus, & exposuisset se ad pugandum contra Goliath, si Deus noluisset specialiter dare victoriam Israelitis, nihil sua animositas profuisset, sed magis ipse corruisset in manus Philistinum, Et Israelitæ à Philistinibus effugerentur: Deus tamen miraculosè voluit dare victoriam Dauid, & fugare Philistinos à facie Israel, ideo omnia ista sic acciderunt. summa ergo huius facti Deo attribuenda est: ideo iste dicitur fecisse salutem in Israel: Dauid autem aliquid in hoc fecit, quia ipse ausus est pugnare contra Goliath inermis contra armatum, & exposuit huic timori, vt etiam, si contraria fors accidisset, mortem sustineret: hanc tamè contempsit pro Israel, ideo laudabilis fuit in hoc facto, & sic aliquid pertinuit ad eum: & ista duo Ionathas designauit in litera. Primum cum dixit de Dauid, quod posuit animam suam in manu sua, & percussit Philistinum. Secundum dicit de Deo, scilicet, & fecit Dominus salutem magnam in Israel. Quod autem aliquid attribudum sit Dauid in hoc facto, satis appareret: nam, si non fuisset ipse aliquid laudabilis propter ea, quæ fecit contra Goliath, quamquam Deus principaliter egerit, nullus esset laudabilis, nec præmium deberet accipere pro operatione virtuosa, cum nemo bonum agere possit nec salutem velle bonum agere, nisi Deus inclinauerit eum ad hoc, & disposuerit ei modum, vt patet Io. 15. scilicet. Sine me nihil potestis facere, id est non potestis facere aliquid bonum, nisi ego vos inclinauero ad illud, & adiuuero ad faciendum: illi tamen, qui virtuosè agunt, laudantur, & à Deo præmia recipiunt: ideo dato, quod Deus in aliqua operatione humana faciat id, quod principale est: tamen adhuc laudabilis est homo, qui illam facit.

Item alia operationes communes, quas homines aggrediuntur, non sunt in potestate eorum, scilicet ad quem finem perueniunt, vt patet Iere. cap. 10. scilicet. Scio Domine, quia non est hominis via eius, nec viri est, vt ambulet, & dirigat gressus suos, id est non est in potestate hominis, quod via, in qua ipse ambulare vult, sit ei prospera, vel adueniat gressus eius ad talem, vel talem finem: sed solum homo in operatione sua, quod aliquid agere proponat, & quod ad illud agendum se exponat. De ceteris aut nihil est sui iuris, sed iuxta illud Salomonis: Hominis est proponere, Domini aut est dirigere vias eius, & hoc est si Deus non operetur miraculosè in operatione nostra: & tamen homines pro istis communibus operationibus laudantur, si eas prospere egerint, quod non sint in potestate eorum: ergo Dauid laudari debebat, quia se ad mortem posuit pugnando contra Philistinum,

Secunda Pars. H Iustinos,

Deus salutem contulit magnam Israel per Dauid.

liffthinos, licet Deus in hoc principaliter egerit . Vidisti, & delectatus es . i . tu vidisti hæc omnia, quæ fecit David, & delectatus es nimis, quia prospera erant, & ad utilitatem tuam, atq; honorem: noli ergo illi tristiâ ifligere, à quo delectationis materiâ suscepisti .

An Saul lætatus fuerat in his, quæ fecerat David . Questio 11.

QVAERET aliquis, an verum esset, qd Saul lætatus fuerit in his, quæ fecit David contra Philisthinos? Aliquis dicit, qd sic, quia qn alicui per alterum prospera eueniunt, gaudet, qd ille prospere agat: sed per opera David proueniebat bonu Sauli, qd sicut dixit Ionathas, opera David erant bona Sauli, ergo lætabatur in eis, quæ David prospere agebat. In contrarium videtur, qd tristaretur: qd ad inuidium pertinet de alterius prosperitatibus tribulari: sed Saul erat nimis inuidus David: ergo affligebat, qn prosperabat David: sed in his oibus, qd faciebat maximè apparebat laudabilis; ergo affligebatur de illis Saul. Itè patet, quia Saul petiuit à David centu pputia Philisthinorum, vt caderet in manus eorum, vt patet præcedenti c. & propter hoc dabat ei filia sua. Magis ergo voluisset Saul, qd incidisset David in manus Philisthinorum, quã qd percussisset eos, sed percussit eos: tunc ergo tristatus est de eo Saul. Itè Saul promisit filiam suam maiorè David, vt esset vir fortis, & pugnaret contra Philisthinos: quia reputabat intra se, dicens: Non sit manus mea super eum, sed manus Philisthinorum, vt patet præcedenti c. ergo magis lætatus fuisse Saul, si David cecidisset in manus Philisthinoru, qd si prospere egisset. Respondendum est, qd Saul lætatus fuit in eis, quæ egit David, vt patet hic in litera, s. Vidisti, & lætatus es. Patet etiã, qd Saul monstrauit magnã affectione ad David, qn occidit Goliath: nã non cessit ei, vt reuerteretur in domu patris sui, vt patet præcedenti c. & immediatè constituit eum Principem super viros belli, & egrediebatur ad omnia, ad quæcunq; misisset eum Saul, & erat familiaris nimis, vt patet præcedenti c. De oibus aut, quæ egit David toto tpe illo lætatus est Saul, quia diligebat eum. Cum aut cantauerunt mulieres: Percussit Saul mille & c. incidit indignatio magna Sauli contra David, & percussus fuit eum, factusq; est inimicus eius oibus diebus vitæ suæ, vt patet præcedenti c. ideo ab eo tẽpore actus David videbantur Sauli abominabiles, & quanto prosperabatur David, tãto amplius affligebatur Saul, quia ista est conditio hostilis. Hic autem Ionathas non loquitur de illis, quæ fecit David postq cantauerunt mulieres, sed de illis, qd priori tpe gesserat: potissimũ de pugna contra Goliath, & in hoc nimis lætatus est Saul. Hoc autem apparet ex litera, quia dicit: Percussit Philisthæum. Vidisti, & lætatus es. In percussione Philisthæi. Quare ergo peccas in sanguine innoxio? i. cur peccare proponis, nondum enim peccabat, s. occidendo David, sed disponebat peccare: quia miserat famulos suos, vt occiderent eum: sic accipit Luc. i. Quo fiet istud: qd virum non cognosco. i. proposui nunq cognoscere, qd manifestum est, qd ipsa actualiter à nullo tunc cognoscebatur. Vel potest dici, qd peccabat Saul in sanguine innoxio. s. in hoc, qd proponebat occidere: quia sola voluntas faciendi malũ peccatum est. Interficiens David, qui est absque culpa. i. proponens occidere illum, qui nihil peccauit. Quod satis apparet: quia Saul solum aduerlabatur David pp id, qd cantauerant mulieres: in hoc tamen nihil peccauerat David: quia ille laudes non fuerit prolata, eo suadente. In Hebræo habetur hic, Interficiens David inutiliter. Interficere inutiliter est interficere sine aliqua causa: quia utilitas pgnæ est emendatio criminũ, vel ablatio peccatorũ de terra, ne ulterius peccare valeant: in David autẽ nulla pœna erat, ideo inutiliter occidetur. s. nõ proueniebat aliqua utilitas ex morte illius: quia non emẽ dabatur peccatum, cum nullũ esset, nec tollebatur peccator de terra, cum innocens esset: litera tamen nostra significantius protulit dicens, qui est absque culpa. Quod cum audisset Saul placatus voce Ionathæ. id est quando ista dixit Ionathas Sauli, placatus fuit Saul à furore suo, & proposuit non occidere David.

Quomodo Saul precibus Ionathæ placatus est, ne occideret David, licet esset iratus valde. Quest. 111.

QVAERET aliquis, quomodo Saul potuit hic placari, ne occideret David, precibus Ionathæ: cum tantum eius mortẽ desideraret: potissime quia iterum rogans Ionathas pro David, nõ admittus est, sed magis eum voluit Saul hasta & fodere, vt patet seq. cap. Respondendum est, qd ira Saulis contra David habebat continua incrementa: irascebatur. n. illi, quia timebat eum, putans se Regno priuãdũ pp illũ, & quia quotidie prosperabat magis David, habebat causam timendi eum magis Saul. Sic patet præcedenti c. s. & vidit Saul, qd Dñs esset cum David, Michol autem, filia Saul diligebat eum, & Saul magis cepit timere David, & quia indignatio ad David erat pp timorẽ, necesse erat, vt cũ magis timeret, magis ei irasceretur, & qd cũ ira intensior esset, difficilior est venia, crescebat quotidie difficultas reconciliandi Saulẽ David. Ascendit aut gradatim: nã in prima vice, qn Saul voluit configere David cũ pariete, ira non fuit magna; iõ Saul existimans se male egisse, cessauit à furore, & nullo orante pro David, recõciliatus fuit ei, vt patet præcedenti c. Rursus aut cum quotidie cresceret furor eius amplius in David, iussit eum occidi, vt patet hic. Et quia grauius nũc iratus est Saul, qd primò, non potuit remittere, nisi orantem, Ionathas suadendo valde rõnabiliter: qd tamen nondũ consummata erat nequitia eius, flexus est ad id, qd petebat Ionathas. Iterũ aut grauius iratus est, & manifestato furore oibus, facta est irremissibilis indignatio: ideo licet tũc orasset, & excusasset diligenter Ionathas, facta est inexorabilis causa, sed ex hoc magis succensus furor Saulis, quo ei magis Ionathas orando pro David, resistebat, ita vt in ipsum Ionatham pflata fuerit indignatio Saulis, & conatõ est eum lancea configere cũ pariete, vt patet seq. c. iõ nũc remisit Saul pp Ionatham, postea aut non remisit. Fuit quoq; alia causa diuersitatis. s. quia nunc Saul non putabat Ionatham fouere eã David, nec Ionathas se gerebat, quasi mediatorẽ à nullo exortum, sed ab ipsa ratione, & æquitate tractum, & loquutus est verba rõnabilia valde pro David, iõ Saul flexus est: cũ autem iratus fuit sequenti c. iam cognouerat Saul, qd Ionathas diligebat nimis David, & qd inierat cum eo fœdus, ideo non accepit preces illius, sed abominatus est eum, & spreuit verba eius, sicut si loqueretur David. Quod autem cognosceret Saul dilectionem Ionathæ ad David tunc, patet sequenti cap. nam dixit ad Ionatham iratus aduersus eum: Fili mulieris virum vltro rapientis, nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusione tuam, & in confusione ignominiosæ matris tuæ? si autem non cognouisset tunc confederationem vtriusque, fortè aliquialiter fuisset flexus: vel si nunc cognouisset, fortè non remisisset indignationem: fuit tamen causa potissima quotidianum graduale incre-

le incrementum furoris, & nequitia consummatio, quæ nunc non erat consummata. Iurauit viuit Dominus, quod non occidetur. Istud iurauit Saul ad dandam securitatẽ David, & est modus iurandi antiquus: viuit Dominus, i. iuro per vitam Dei.

An Saul iurando nunc non occidere David, peccauerit, vel fuerit periurus. Quest. 1111.

QVAERET aliquis, An Saul peccauit nunc, vel fuit periurus, cum iurauit non occidere David? Aliquis rñdebit, qd non peccauit, quia nõ occidit eum: nam nunquam deuenit in manus eius, vt eum occidere posset. Sed in contrariũ dicitur, qd quãquam Saul non occiderit David, tamen peccauit, & fuit periurus, quia habebat intentionem occidendi eum, si enim aliquis iuret, non occidere aliquem, vel non nocere ei, si habuit intentionem nocendi, vel occidendi, periurus est: ideo maxime periuriũ est in intentione, qd in operatione, qd cũ aliquis iurat, obligat se per iuramentum ad faciendũ id, qd alias facere posset: vel ad non faciendum id, quod alias facere posset. Nihil autem est propriè in potestate nostra, nisi actus voluntatis: quia executio eius, qd volumus, nõ depedit ex potestate nostra: sed ex voluntate Dei. s. an cedat nobis agere, qd volumus iuxta Ierem. ca. i. o. s. cio Dñe, quia non est hominis via eius, nec viri est, vt ambulet, & dirigat gressus suos: & iuxta illud Salomonis: hominis est proponere, Domini autem est dirigere viam eius. Cũ ergo in potestate nostra sit solum actus voluntatis, id est illud est, qd nos iuramus, siue facere, siue non facere, ideo, qui iurat alterũ non occidere, vel non nocere ei, iurat non velle occidere illum, vel aliquando disponere ad occidendũ ei: nam ipsum occidere, vel non occidere, non est in potestate eius, qui iurat. Nã dato, qd iuret non occidere, & proponat non occidere, poterit per impulsũ alicuius occidere illum, de quo iurauit non occidere: vt si quis habens gladiũ in manu nihil mali agere proponat, & aliquis impellat eum super aliũ, & corruens occidat illũ. Vel si quis habens gladium impellatur à vtro fortissimo, & irruat in alterũ, & occidat: non est ergo in potestate istius nõ occidere alium, quia in his duobus casibus est violentia absoluta, & ponit eas Arist. 3. Ethicorum cap. i. dicens, violentum simpliciter est si spiritus, i. ventus hominem alicubi tulerit, vel si cogat homines Domini existentes. Similiter aut nõ est in potestate alicuius occidere alterum, quia, quãquam aliquando proponat occidere illũ, fortè Deus non dabit locum. Iuramentum ergo referendũ est ad id, qd est in potestate nostra: sed absolute est in potestate nostra velle occidere, vel nolle: ideo de hoc intelligitur, & sic, si quis iurauerit alterũ nõ occidere, poterit in aliquo casu eũ occidere, & non erit periurus, & tamen nullo modo poterit velle eũ occidere, quĩ sit periurus. Ad voluntatem ergo referendum est. Si igitur Saul voluntatem habuit occidendi David, quãquam illum nõ occiderit, periurus erat, qn ista loquebatur. Ad declarationem autem huius considerandum, qd aliud est querere, an propter istud iuramentum Saul aliquando fuerit periurus, & aliud, an Saul peccauit tunc, quando istud iurabat. Quantum ad primum, dicendum, qd Saul periurus fuit propter hoc, quod iurauit, quia quodocunq; quis iurat alium non occidere, vel ei non nocere, non solum iurat non habere voluntatem tunc occidendi illum, vel non disponere ad occisionem, sed etiã qd postea nihil moliat ad occisionem illius, nisi aliqd de nouo subrepat: propter quod posset iuste agere contra illum, vel ad occisionem illius, si autem po-

stea nihil noui suboriatur iste obligabitur in eternũ nunquam nocere illi: sic ergo de David, & Saule: aut enim iurauit, qd non occideret eum: si ergo non oriret aliquid postea, propter qd Saul posset iuste persequi David, quãdocunq; moliretur eũ persequi, erat ex hoc iuramento periurus: sed nõ fuit suborta aliqua causa, propter qd postea mereret David aliquid mali, & tñ Saul eum est persecutus ad mortem, ergo periurus fuit Saul ex hoc iuramento, siue à principio intenderet eum occidere, siue non. Non tamen fuit periurus immediatè, vt iurauit, sed tunc, cum primo disposuit eum persequi post iuramentum. Secundum erat, an peccauerit Saul, qn iurauit? Aliquis rñdebit, qd ex quo fuit periurus peccauit in iurando. Dicendum, qd non stat: quia aliqui sunt periuri, qui non peccant in iurando, sed postea in agendo: vt si quis iuret aliquid agere, vel nõ agere, & tunc quando iurat habeat voluntatem cõplendi, quod iurat non peccat, etiam si postea non compleat, quod iurat, sed est periurus postea, quando venit contra id, quod iurat. Et sic dicendum est, qd aliqui iurant, qui in iurando non peccant, sed in agendo sunt periuri. Alij autem iurant, qui tam in iurando, quam in agendo periuri sunt, & peccant. De primo casu patet in exemplo dato. De secundo apparet, vt si quis dicat, vel iuret aliquid: & qn iurat illud, habet intentionem faciendi contrarium: iste in iurando peccat, & periurus est, & postea quoties contra iuramentum venire voluerit, toties periurus est. Nunc autem applicando ad Saulem, dicendum est, qd, si ipse à principio, quando iurauit, habebat intentionem occidendi David, non solum fuit postea periurus, quãdo rursus eum persequi cepit, sed et in iurando peccauit, & periurus fuit. Sed an Saul habuit intentionem obseruandi iuramentũ, quando iurauit, vel infringedi illud, dubiũ est: dicendum autẽ, qd pro tunc habuit intentionẽ obseruandi illud: cum litera dicat, qd placatus est à furore suo, & reconciliatus fuit ei David. Postea tamen, orto nouo furore, sine causa cepit rursus persequi David ad mortẽ, vt patet infra in litera. Dicendum ergo, qd Saul periurus fuit ex hoc iuramento, tamen non peccauit qn iurauit. Vocauit itaque Ionathas David. Dum hæc fierent, erat David absconditus, & Ionathas nouerat locũ, ideo cognita voluntate patris, vocauit eum ad introducendum coram Rege. Et indicauit omnia verba hæc. i. declarauit ei quid dixerat patri suo pro eo, & quomodo pater iurauerat non occidere illum. Et introduxit Ionathas David ad Saul, scilicet quando sciuit, quod non erat aliquod periculum introduxi illũ, vt esset coram Rege: inueniens, qd nõ fuisset aliquis furor Regis contra eam. Et fuit ante eum, id est stetit coram Rege sicut ceteri ministri. Sicut fuerat heri, & nudius tertius, id est sicut consueuerat esse ante hoc. Nudius tertius significat tertium diem ante hoc, & quando aliquid dicitur factum nudius tertius, significatur, qd hoc die est tertius dies, quo factum est: sed hic non significatur præfixus certi temporis, sed accipitur pro aliquanto tempore præterito, & sic est communis modus accipiendi in scriptura: sic habetur Exod. cap. 2. scilicet, si bos cornu petra fuerit ab heri, & nudius tertius, id est ab aliquanto tempore. Sic etiam supra cap. 14. dicitur, qd Hebræi, qui fuerant cum Philisthinis heri, & nudius tertius, reuerfi sunt, vt essent cum Israel, id est illi Hebræi, qui erant ab aliquanto tempore in terra Philisthinoru. Sic autẽ hic: immo non potest accipi heri, & nudius tertius pro tempore determinato trium dierum: quia falsa esset litera, cum dicatur hic, qd fuit coram eo, sicut fuerat heri, & nudius tertius: & tamen manifestum est, quod nõ

fuera heri Dauid cū Saule, quia Ionathas dixit ei: oblerua te, quæso, mane, & manebis clam, & absconderis: & sic factum est: ergo illa die non fuerat cum Saule. Dicitur tñ q̄ fuerat heri, & nudius tertius, ergo nō intelligit per hoc tēpus determinatū, sed aliquantum tempus præteritum indeterminatum.

Quando reductus est Dauid per Ionatham coram Saule, ut prius erat. Quæst. V.

QVAERET aliquis, Quomodo sit verum, q̄ Dauid iteriter nunc coram Saule, sicut fuerat heri, & nudius tertius, quia à principio erat Dauid cū Saule sp̄litter altando semper illi, vt patet supra c. 16. f. Misit Saul ad Isai dicēs: stet Dauid in conspectu meo, inuenit enim gratiā in oculis meis: postea tamen Saul pacificatus Dauid amouit eum à se, vt patet præcedenti c. ergo iam non redijt ad illā familiaritatem, quā prius habebat. Aliquis forte respondet, q̄ Saul amouit à se Dauid, quia iratus erat illi: nunc tamen per Ionatham reconciliatus fuit: ergo reduceret eum in statum pristinum. Sed dicendum, q̄ non stat: quia Saul non amouit à se Dauid quando erat ei iratus, sed quando fuit illi pacificatus remouit à familiaritate priori constituens illum in maiori honore, vt patet præcedenti c. f. amouit ergo eum Saul à se, & fecit eū tribunum super mille viros, nunc tñ eodem modo reconciliabatur Dauid, vt prius erat: & non reducebatur in maiorē amorem, q̄ erat prius, sed solū pacificabatur illi, dās securitatem de vita: ideo non est verisimile, q̄ reduceret eum ad familiaritatem, quam ab initio habuerat. Si enim illā abstulisset Saul Dauid iratus reduceret eā illi pacificatus: sed abstulit eam cum pacificatus esset: ergo non reduceret eam nunc, cū denuo pacificaretur: quia secunda reconciliatio inimicorū minorēs vires habet, q̄ prima: & tertia, quā secunda, & sic consequenter de alijs. Item patet hoc, quia causa, propter quam Saul amouit à se Dauid, manebat nunc, ideo nunquam reduceret eū in pristinam familiaritatem: erat autem causa huius timor Saulis: nam cū vidit Saul magnū esse fauorem Dauid in populo per cantum mulierum, putauit, q̄ Dauid aliqua die conaretur occidere Saulem, & eo occiso, p̄ fauorem populi efficeretur Rex, & quia ad hoc habebat Dauid nimiam opportunitatem propter magnā familiaritatem, quam habebat à principio cū Saule timuit Saul, q̄ aliqua die aggredereetur Dauid: Consulens ergo vitæ suæ amouit à se Dauid, q̄ esset pacificatus illi, & ne videretur eum grauari, vel agere ex odio, dedit ei maiorem dignitatē, vt amoueret minorem, vt patet præcedenti c. nunc tamen nō desiderat Saul timere Dauid, immo magis timebat eum, quā à principio, vt patet præcedenti c. f. Michol autē filia Saul diligebat Dauid, & Saul magis cepit timere eum: ergo non reduceret Saul Dauid in priorem familiaritatem, sed magis eum à se remoueret, quā prius quātum fieri possit: & sic dicendum est, quod nunquam redierit Dauid in primam familiaritatem, quam habuerat cum Saule. Cum autem dicitur hic, quod stetit Dauid corā Saule, sicut heri, & nudius tertius, non significatur specialis familiaritas, quā à principio habuit, sed quādam assistentia communis, quæ comperebat omnibus de curia Saulis. Pro quo sciendum est, q̄ omnes serui Regum, vel Dominorum assistunt aliquo modo illis, in quantum vadunt comitantes eos per viā, vel quocunque ierint, & stant in atrijs eorum seruādo eos: ista autem vocatur assistentia generalis, quā nulli denegatur, & non continet aliquid dignitatis:

Assistentia quid est.

F alia autem assistentia est specialis, qua famuli specialiter assistunt Dominis, in quibuscunque locis sint, siue in camera, siue in alijs locis secretis, & est eis potestas loquendi Dominis quocunque voluerint: & istud est magnæ excellentiæ. Isti autem sunt serui, qui semper dicuntur videre faciem Regis. De talibus dicitur Esther cap. 1. quod erant septem eunuchi primi, & proximi Duces Persarum, atq; Medorum: qui videbāt faciem Regis, & proximi post eum residere soliti erant. De his etiam dicitur supra cap. 16. Ecce Spiritus Domini malus exagitat te, iubeat Dominus noster Rex, & serui tui, qui coram te sunt, quærant hominem scientem psallere. Ibi vocantur serui, qui erant coram Rege illi, qui specialiter manebant coram eo ad differentiam aliorum, alioquin dictū fuisset inderminatē: serui tui quærant hominem, & non serui tui, qui coram te sunt. De Dauid autem dicendum est, q̄ à principio cum vocatus fuit Dauid à Saule, stabat coram eo familiariter nimis per secundam assistentiam: quia dicitur supra 16. cap. & venit Dauid ad Saul, & stetit corā eo, at ille dilexit eum nimis, & significatur magis ista assistentia: quia Saul orauit Patrem eius Isai, vt permitteret Dauid stare coram se, vt patet eod. cap. scilicet. Misit Saul ad Isai, dicens: stet Dauid in conspectu meo, inuenit enim gratiam in oculis meis. Habuit autem istam familiaritatem specialem Dauid ad Saulem toto tempore, quo mansit cum eo prima vice ante bellū Philistinorū: deinde cum pugnauisset contra Goliath, assumptus est ad eandē familiaritatem, & maiori affectione, quā prius: quia prima vice permisit Saul reuertī ad Patrē suum. De secunda autem dicitur, quod tulit eum Saul in die illa, & non concessit ei, vt reuerteretur in domum patris sui præcedenti cap. durauit autem ista familiaritas vsq; ad tempus, quo cantauerunt mulieres coram Saule: nam dicitur præcedenti cap. Egre diebatur Dauid ad omnia quæcunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat, & acceptus erat in oculis vniuersi populi, & maximē in conspectu famulorum Saul, postquam autem mulieres cantauerunt inceptit Saul abhominari, & timere Dauid, & tunc amouit eum à se, & fecit tribunum, vt patet præcedenti cap. postea vero, quanquam sæpe iratus fuerit Saul Dauid, & reconciliatus est ei: nunquam tamē restituit eum ad gradum primæ familiaritatis: & de hoc procedunt argumenta, & vera sunt. Cum autē hic dicitur, quod Saul fecit stare Dauid ante se, sicut heri, & nudius tertius, intelligitur de familiaritate communi, quam habebant omnes serui Saulis: quia quilibet poterat stare in aula eius securus, & aliquando assistere Regi. Ad hanc vero redijt nunc Dauid: quia à multis diebus iam non habebat primam familiaritatem, & cum dicitur: sicut heri, & nudius tertius, id est, sicut erat coram Saule ex eo tempore, quo mulieres cantauerunt: quia tunc cepit habere solam generalem assistentiam, & ad hanc nunc reductus est: quia præcedenti die etiam ista non licebat ei, cum absconditus fuisset à facie Sulis, ne occideretur.

Motum est autem. Hic ponitur tertium huius cap. in quo Dauid à Saule iterato inuaditur: nam conatus est eum configere cum pariete, & dicitur. Motum est autem rursum bellum. Istud bellum non fuit motum ab Israelitis contra Philistinos, sed à Philistinis contra Israel, quod patet: quia dicitur immediate: Et egressus Dauid pugnavit aduersus Philistinim. In quo innuitur, quod primo motum fuit bellum, quā Dauid egredereetur. Si tamē Israelitæ mouissent: quia ipse agebat oīa bella, bellū Dauid fuisset,

fuisset, qui illud mouisset: quia ipse agebat oīa bella Israelitarum tempore, quo mansit cum Saule, vt patet inf. 2. lib. c. 5. cum dixerūt oēs Israelitæ ad Dauid: Ecce nos ostuū, & caro tua sumus, sed heri, & nudius tertius, cum esset Saul Rex super nos, tu eras educēs, & reducens Israel: sed Dauid non mouit istud Bellum: ergo nouerunt illud Philistini. Hebræi dicūt de isto Bello, sicut præmissimus præcedenti c. q̄ Philistini mouerunt Bellū, quia putauerunt, q̄ Dauid non exiret obuiam eis: eo, q̄ nouiter acceperat vxorem: oīs autē nouus maritus habebat vnum annū, in quo non cōpellebatur exire ad Bellū: Deut. c. 24. exiuit tamen Dauid. Et dicitur Hebræi, q̄ illud intelligebatur de Bello voluntario: istud autem erat necessarium: quia hostes inuaserant terram, ideo obligabatur exire ad Bellum.

An Dauid nouiter coniugatus teneretur secundum legem exire ad Bellum. Quæst. VI.

QVAERET aliquis circa hoc, cū Dauid nouiter coniugatus exierit nunc ad Bellum, an secundum legem Hebræorum obligatus fuerit exire? Respondendum est, q̄ lex erat. 20. & 24. c. Deut. q̄ cū q̄s acciperet nouiter vxorē per annū vacaret à Bellis, & ab oībus publicis oneribus: Hebræi tamen dicunt nunc obligatū fuisse Dauid distinguentes de Bello necessitatis, vel voluntario: istud autem erat Bellū maximē necessitatis, ideo dicebant neminem excusari. Sed falsum est, & contra tenorem legis, quia etiam lex dicit, q̄ si fuerit necessarium non imponatur ei Deuter. c. 24. f. cū acceperit homo nuper vxorem non procedet ad Bellum, nec ei quippiam necessitatis iniunget publicē, sed vacabit abique culpa Dñi sui, vt vno anno lætetur cum vxore sua: nec solū erat hoc de illo, qui nouiter acceperat vxorē, sed etiam de eo, qui acceptam nondum carnaliter cognouerat: nam non cogebatur exire ad Bellū, & si exiret, debebat redire, vt patet: Deut. c. 20. f. Quis est homo, qui desponsauit vxorē, & non accepit eā, vadat, & reuertatur in domum suā, ne forte moriātur in Bello, quia homo accipiat eam. Itē patet hoc, quia non poterat esse Bellum maioris necessitatis, q̄ illud, quod egit Gedeon contra Madianitas: nā Madianitē infuderat se super terram, sicut locustæ, & dissipabat oīa bona Israelitarum, vt patet Iudi. c. 6. & tamen in illo bello excusati sunt formidolosi, vt patet Iudi. c. 7. vbi Gedeon, iubente Dño, præiudicauit corā toto populo, qui formidolosus, & timidus est, reuertat: & recesserunt de Monte Galaad. 22. milia: & manserunt solū. 10. millia, sed idem iuris erat de formidoloso, & accipiente nouiter vxorē, & de illo, qui plantauerat vineam, & nondū comederat de ea, & de eo, qui ædificauerat nouā domū, & nondū habitauerat in ea, vt patet Deut. c. 20. vbi oēs hi iubentur redire de Bello: ergo etiam si esset Bellum necessitatis accipiens nouiter vxorem, non tenebatur illuc exire. Itē patet hoc, quia Bellum nimis necessitatis erat, quod fecit Iudas Machabeus contra seruos Regis Antiochiae, cum illi vastarent totā terram Israel, & prohiberent obseruare legē Dei: Iudas tamen, quando pugnavit contra illos, posuit edictū de formidolosis, & accipientibus vxores, & de omnibus quatuor generibus personarum, q̄ rediret in Domos, vt patet. 1. Mach. c. 4. ergo etiam in Bello nimis necessitatis nouus maritus nō tenebatur pugnare, Dauid autem nouiter acceperat vxorē, ideo nō cogebatur: ipse tñ sponte exiuit ad Bellū, quia erat princeps virorum bellatorum: nam cōstitutus erat tribunus super mille viros, vt patet præcedenti c. sic Alph. Toft. super 1. Regum.

A etiam cum contraxerat sponsalia cum Michol, nō tenebatur exire ad aliquod Bellū Deut. c. 20. exibat tñ non solū ad Bella necessaria, sed et ad Bella sp̄ōratia: nā descendit in Accaron, & percussit 200. viros, tulit præputia eorum præcedenti c. vt daret ei sponsa.

Quare ponitur hic Bellum hoc Philistinorum, cum tamen scriptura intendat ponere persecutionem Saulis contra Dauid. Quæst. VII.

QVAERETVR vterius, Quare positum fuit hic de isto Bello, q̄ Philistini fecerunt contra Israel, quia in tentio scripturæ erat hic declarare, quomodo Saul p̄secutus fuerit Dauid, quia ex principio c. præcedentis vsq; ad finē libri huius, de hoc est tota materia, sed istud Bellū, q̄ mouerunt Philistini, nihil ad hoc agit? Aliquis r̄ndebat, q̄ scriptura vult enarrare non solū p̄secutionē Dauid, sed etiā oīa, quæ acciderunt tpe illo, & quia istud Bellū motum fuit eo tpe, quo Saul persequabatur Dauid, scriptura illud enarrauit. Sed hoc non stat, quia scriptura nunquam enarrat, nisi de eo, de quo intendit, nisi sit aliquid, quod pertinet aliquo modo ad illud: sic autem fuit hic: quia scriptura intendit principaliter dicere de p̄secutione Saulis contra Dauid: & quia ista p̄secutio habuit quādā originem, vel in cremōtum ex isto Bello, describitur hic Bellū. Fuit autē motus, q̄ Dauid in bello isto prosperatus est, & ex hoc Saul magis cepit eū timere: sic dī præcedenti c. q̄ quantum magis cognoscebat Deum esse eum eo, magis timebat illum: & quia ex victoria huius Belli magis cepit prosperari, timuit, & abominatus est eum magis Saul, & ex hoc conatus est eū occidere, habita opportunitate, f. cum psalleret coram eo arrepto à Dæmone, vt patet infra, & quia illa fuit prima p̄secutio post conciliationem factā inter Dauid, & Saulem: & illa habuit originem, ex illo Bello scriptura illud enarrauit, tanq̄ pertinens ad principalem intentionem. Et egressus Dauid pugnavit aduersus Philistinim, id est immediate, vt sciuit Dauid Philistinos ingressos in terrā Israel, exiuit obuiā illis, ipse enim erat Dux Belli, & fuerat constitutus tribunus mille virorum vt in præcedenti c. non tñ erat obligatus nunc egredi ad Bellum: quia nouiter acceperat vxorem, & non ui mariti habebant annū, in quo non obligabantur exire ad Bellum: nec poterat eis iniungi aliæ necessitates publicæ, vt patet Deut. c. 24. egressus tamē est sponte: & quia verecundū erat, q̄ cū ipse esset princeps Belli, & accepisset vxorem filiam Regis, vt ageret Bella, q̄ nunc irruentibus hostibus, nō exiret eis obuiā. Percussitque eos plaga magna, f. fecit magnā stragem in eis: erat. n. Deus in Dauid, & dabat ei victoriam contra omnes hostes. Et fugerunt à facie eius, scilicet, quia non potuerunt sustinere impetum illius, & stragem magnam, quam faciebat: nam, quanquā ipsi multi essent, Deus, qui erat cum Dauid, superabat omnes hostes. Et factus est Spiritus Domini malus in Saul. Hic incipit p̄secutio, scilicet, quia cum habuit Dæmonem arripientem Saul, conatus est occidere Dauid. Aliqui autem dicunt, quod Saul fuit arreptus à Dæmone merito præuaricationis suæ: scilicet, quia inceptit magis abominari Dauid post Bellum præcedens: & arripiebatur à Dæmone, in pœnam peccatorum suorum. Quicquid autem sit, nō ponitur hic arrepto à Dæmone tanquā pœna peccati Saulis, sed tanquam id, per quod occasio habuit sequens p̄secutio. Sedebat autem in domo sua, f. erat Saul in palatio suo, quando arreptus est à Dæmone: nam cum esset deditus cuicunque negotio ambulans, vel sedens, arripiebat eum subito Dæmon, Secunda Pars. H 3 & sic

& sic nunc, cum forte federet Saul ad aliquid agendum, Dæmon inuafit illum. Et tenebat lanceam. f. tenebat eam in manu sua: quia declaratum est pcedenti c. semper Saul tenebat lanceam in manu, vel si aliquid ageret, tenebat eam iuxta se, ita, vt siue comedens, siue dormiens esset, siue quodcumq; aliud agens semper lancea esset munitus: ratio autem ibi posita est. Porro Dauid psallebat in manu sua. i. cum manu: nã quicunq; arripiebatur à Dæmone, semper Dauid psallebat, quia sic leuius ferebat, & recedebat ab eo spiritus nequam, vt patet supra c. 16. vnde consuetus erat per singulos dies Dauid psallere coram Saule, vt patet pcedenti c. Nijquam est Saul configere lancea Dauid in pariete. i. iecit lancea ad Dauid, vt transfoderet eum, & figeret in pariete: sic. n. supra fecerat c. pcedenti.

Quare Saul redijt persequi Dauid post conciliationem. Quæstio VIII.

QVAERET aliquis, Cum Saul pacificatus esset Dauid, quare redijt hic ad persequendum eum ad mortem? Respondendum est, qd Saul timebat nimis Dauid, & pp hoc habebat eum exotum, vt supra declaratum est: erat autem timor iste circa rem non paruã. f. circa vitam, vel statum: nam putauit, qd Dauid aliqua die occideret eum, vel deponeret de Regno per fauorem popularem, & quia iste timor semper manebat in Saule, immo quodidie suscipiebat incrementa. cum quodidie Dauid prosperitas auerteretur, semper manebat causa, vt Saul haberet Dauid exotum: ideo, qd aliquando consiliaretur ei, rursus ad persecutionem eius redibat. Interdum autem conciliabatur ei pp eos, qui mediabant, sicut supra, cum Ionathas locutus fuit bona pro Dauid ad Saule: & ipse, conuictus rōnibus Ionathæ, iurauit, qd non occideretur Dauid: quia tamen adhuc manebat rancor in corde, qui quotidianè suscipiebat incrementa: & maxime per istud Bellum, quod nunc præcesserat contra Philistinios, in quo prosperatus fuerat Dauid: erat autē de Saule sicut de homine in continente, qui nimis incitatur ad uenerca: nam licet iste interdum alijs exorantibus, aut increpantibus, vel ratione conuincantibus, cesset ad horam ab iniquo proposito, tamen, quia manet ei infixus ardens stimulus, mox, vt desierint deprecantes, vel increpantes, redibit ad id, quod prius intendebat: sic enim, qd Saul sæpe pacificaretur Dauid, conuincente ratione, & persuasione: rursus tamen ad eum persequendum acrius uerebatur.

Quare Saul conatus est nunc configere Dauid lancea, dum esset arreptus. Quæst. VIII.

QVAERETVR ulterius, Quare nunc Saul conatus fuit configere lancea Dauid, cum pariete, cum esset arreptus à Dæmone, & non alio tēpore, cum posset hoc facere. Aliquis rñdebit fortē, qd hoc faciebat, quia Dæmon, qui arripiebat eum, incitabat illum ad persequendum Dauid, ideo cum arripere, acrius persequeretur: vñ bis conatus est Saul occidere Dauid, cum à Dæmone torqueretur, & alias non conatus est, vt patet pcedenti c. Sed dicēdum est, qd nō ita, qd Dæmon, qui torquebat Saule, non dabat ei ad immutandum cor illius ad iniquas cogitationes, sed ad corporaliter eum vexandū; incitare autē eum ad persequendum Dauid, ad spirituales tentationes pñet. Itē non est uerisimile, qd iste Dæmon ad hoc impelleret Saule, qd iste Dæmon dabatur à Deo, vt vexaret Saule, ut patet supra c. 16. scilicet spiritus Dñi recesserat à Saul, & exagitabat eum spiritus neq; à Dño. i. missus à Dño ad hoc. Non

poterat tñ iste spūs plus agere in Saule, qd Deus ei iuberet: si ergo ipse spāliter incitaret Saulem ad persequendum Dauid, Deus dedisset eū ad hoc: & consequenter Deus directē dedisset occasionē ad peccatū Saulis, & ad pccatū Dauid: sed vtrūq; est falsum. Itē non ita hoc: qd de nullo arrepticio legimus, qd à Dæmone motus sit ad iniquas cogitationes, sed solū, qd vexet eū corporaliter, vt patet ex toto processu euāgeliorū, ubi de multis arrepticijs agit. Item adhuc, & fortius non vñ hoc stare: nam Dæmon potest tentare arreptitium ad aliquid iniquē agendū, qñ eum vexat: nam tentatio Dæmonis est secundū actū phantasiæ, f. qd aliquas species nouas nobis in Phantasiā præsentat, vel aliquas ibi dudū existentes mouet ad hoc, qd per eas habebamus nouum actum: motus autē phantasiæ est quodāmodo spūalis, & multū dilparatus à motu corporali, & aliquo modo repugnans illi: vexatio autem à Dæmone est motus corporalis, & fortis, ideo, qñ fuerit motus iste vexationis, nō precipitur actus Phantasiæ: nam ad hoc, qd motus interior sentiantur, necesse est nos carere omnib; motib; exterioribus, ideo Philosophus dixit qd Ethic. qd anima quiescendo fit prudens, & sapiens, i. cessando ab omnibus motibus corporalibus: si tamen non repugnaret aliquo modo corporalis motus spirituali mutationi, nō magis fieret aīa sapiēs cessando à motib; corporalibus, qñ in ipsi motibus: ergo mot; corporales impediunt sensationē motuū spūalium. Itē patet hoc ex natura delectationis: nã secundū Philosophum 10. Ethic. qñ sunt duæ delectationes disperatæ, necesse est, vna existente, aliã non sentiri, qñ pñsens sit delectabile, vel, si sentitur, parum sentietur. Si autē, existente aliqua delectatione, possit alia sentiri, indicat istam primam esse paruã allegans exemplū Græcorum. f. qd illi athletæ sunt prauit, quos vidēdo pōt aliquis delectari comedēdo legumina q. d. si delectatio in videndo athletas esset magna, nō possent videntes delectari in comedendo legumina: qd tota literē uerterentur ad sentiendū delectationē athletarum, & non possent incidere alicui alteri actui: vnde de delectatione maxima, q est in quodā genere ractus dicit. 7. Ethic. circa finem, qd præsentē ipsa, priuantur oēs actus aliarum potentiarū, sed impossibile est aliquid nos intelligere, existente ipsa: sic ergo erit de motibus, qd cum simul fuerint motus corporales, & immutationes spūales nō poterit quodcumq; eorum perfecte sentiri, sed impeditur vnum per alterum, & id, quod maius fuerit, sentietur solū: cum ergo maiores fuerint motus corporales, q motus spirituales, nihil precipiemus de immutatione spirituali, sed solū corporali. Quāto ergo fuerit maior excessus, tāto minus sentiet, qd, si simpliciter ad simpliciter, & magis, ac minime, vt patet. 2. Topi corum: sed vexatio, quam Dæmones faciunt in arrepticijs, est mot; corporalis nimis afflictiuus: qd ergo tūc Dæmon faciat aliquas immutationes in phantasia, non poterunt percipi ab arrepticio: quia anima eius tota liter intendit vexationi, sicut cum actualiter percutimur, non possumus vacare speculationi: nunq; ergo Dæmon tētat aliquem ad iniquas cogitationes, quando eum arripit corporaliter vexādo: quia scit hoc esse superfluum: nihil. n. proficeret, si tentaret. Dicendum ergo, qd Saul nō incitabatur à Dæmone ad percutiendum Dauid, quando arripiebatur à Dæmone. Aliter autem, & melius dici posset, qd quamquā Dæmon, quando arripiebat Saulem, non iuggerat ei, vt percuteret Dauid, tamen mouebat actua liter manus, & pedes eius ad faciendum malum cōtra Dauid, scilicet, vt iaceret lanceam: nam sicut Dæmones cogunt ipsos arrepticios interdum loqui

Dæmones quādo vexant aliquos homines, nō possunt eostētare.

ea, quæ nesciunt, vt patet de puella phytonissā, quæ rñdebat de occultis Aduū. c. 16. & de Saule: qd prophetauit in medio domus suæ, qñ eum arripuit Dæmon, vt in pcedenti c. ita pñt Dæmones mouere manus, & pedes arrepticioꝝ qualitercūq; voluerint. Sic patet Mat. 17. c. de puero Dæmoniaco, & lunatico, qd sæpe à Dæmone pijciebatur in aquam, & sæpe in ignē: cū dñ: Dñe miserere filio meo, quia lunaticus est, & male paritur: nam sæpe cadit in ignem: & crebro in aquam. Hoc autē non faciebat ipse sponte, sed Dæmō cogebat hoc facere, qñ arripiebat eū. Itē patet de porcis, in quos misit Christus legionē Dæmonū: nam ante hoc erant porci quieti, & illico, vt Dæmones intrauerunt in illos, impetu factō, irruerunt in mare præcipientes quasi duo millia porcorū, vt patet Marci. c. 5. & Mat. 8. hoc autē fuit, qd Dæmones mouerunt eos ad præcipitandum se, immō Dæmones nō possunt aliter vexare arrepticios, nisi mouendo aliquas partes corporis eorum: poterat ergo Dæmon arripieus Saule, mouere manus eius ad iaciendū lanceam in Dauid. Sed dicendum est, qd quāquam hoc sic fieri poterat, tamen non sic factū est: quia Saul si sic fecisset, non peccasset, quia non ipse, sed Dæmon agebat: peccauit tamen: ergo non impulit eum Dæmon. Item patet hoc magis: quia de prima vice, quando Saul iecit lanceā in Dauid, dicitur præcedenti cap. qd tenebat Saul lanceam, & emisit eam putans, qd configere posset Dauid cū pariete: ergo apparet, qd ex præcogitatione, & electione egerit: De secunda vice patet, qd etiam volens egerit, qd dicitur hic, qd nifus est Saul configere lancea Dauid in pariete: ergo intendebat illud agere. Item patet, quia cum fugerit Dauid non percussus, misit Saul satelliatē: ergo Saul sponte egerit, alioquin, cum redijisset ad sanam mentem, non misisset satellites. Aliquis respondebit aliter, qd Saul conatus est configere Dauid, quando arreptus est à Dæmone, quia tunc habebat opportunitatem, cū præsens esset ei Dauid, psallens cithara, & alias nō erat præsens. Sed hoc non ita: quia quodidie ibat Dauid, & itabat in conspectu Regis, qd non esset in familiaritate speciali: sic patet supra in litera, f. Et introduxit Ionathas Dauid ad Saulem, & fuit ante eum, sicut fuerat heri, & nudius tertius: sed heri, & nudius tertius consuetus erat stare coram Rege, ergo etiam nunc itabat, & sic poterat alias eum occidere mittendo lanceam. Sed dicendum, qd Saul non tentauit mittere lanceam, nisi quando arripiebatur à Dæmone, eo, qd volebat per dissimulationem occidere Dauid, quasi fingens, qd nolisset: hoc autem maximē poterat qñ arripiebatur à Dæmone, eo, qd volebat per dissimulationem: quia tunc fingebat se tanq; amentem, qd etiam alij uerisimiliter credere possent, eo, qd videbant eum Prophetare quādo arripiebatur, vt patet pcedenti c. ergo tūc erat opportunitas ad iniquē agendū, & occultādum iniquitatem: si autē alias egerit, omnes cognoscerent, qd ab intentione agebat. Sed dicet aliquis, qd non faciebat Saul propter hoc: quia iam ceperat persequi manifestē Dauid: nã misit Ionatham, & famulos suos, vt occiderent eū supra in litera. Respondendum, qd nondum Saul aperte persequutus fuerat Dauid, nec obstat, quod dicitur, quia ibi non iustum est publicē, sed in secreto Ionathæ filio suo, & ministris eius, qui illud secretē agere potuissent, si uoluissent. Item, licet illud iusū fuerit: tamē nondum fuit executioni traditum, Ionatha orante, vt patet supra: & sic non fuit publicata persecutio Saulis cōtra Dauid per mandatū istud. Sed adhuc obijciatur, qd Saul publicē mandauit Ionathæ.

Alph. Toit super I. Regum,

nathæ, qd adduceret Dauid ad occidendū, audientibus oibus, qd erant ad mensam Regis, & in palatio eius, vt patet sequenti c. Rñdendū, qd Saul aliqñ persecutus fuit Dauid apertē, crescēte furorē; hætenus tamen nondū fuerat persecutus apertē, ideo nunc quoq; uoluit occidere Dauid per dissimulationem, quod facere non poterat, nisi cum arripereur à Dæmone, ideo tunc lanceam misit.

Dauid uoluit psallere coram Saule arrepto: quia credebatur reconciliatum esse, & quod prius ex infamia ipsius occidere uoluisset. Quæstio X.

QVAERETVR ulterius, cur Dauid uoluit nunc psallere coram Saule arrepto à Dæmone, cū iterum eum psallentem lancea configere conatus sit pcedenti cap. Respondenti pōt, qd Dauid poterat credere, quod illud factū fuisset per infamiam, & nō ex intentione, quia Dæmon tunc fortē conuerteret Saulem in dementia, cuius signum erat, quod prophetabat, ideo nunc nō crederet, qd iterum ad eum lanceam mitteret. Aliter etiam dici pōt, quod, quāquā Dauid crediderit, quod Saul prima vice egerit ex intentione, tamen nunc credebatur, quod non mitteret rursus ad eum lanceam, quia iam ei reconciliatus fuerat. Posset. n. existimare, quod, si Saul uoluisset eum occidere post reconciliationē, cum multo tics habuisset opportunitatem, ad hoc misisset lanceam, nunq; tamen misit; ergo credebatur nunc, qd iã non mitteret. Aliter pōt dici, qd, qd Dauid timeret, quod Saul eum nunc conaretur configere, sicut primo: tamen stabat coram eo psallens: quia non audebat aliud agere: nam Dauid ab initio uocatus fuerat à Saule principaliter, vt psalleret coram eo, quādo arripereur à Dæmone: si ergo aliquando arripereur, & Dauid nollet psallere, ex hoc uideretur reus mortis, & haberet Saul occasionem occidendi eum coloratē. Oportebat ergo, quod Dauid ageret alterū de duob; scilicet, vel, quod fugeret à facie Saulis, recedens totaliter de terra Israel, vel psalleret coram eo, qñ arripereur à Dæmone, qd timeret lancea configi. Recedere autem totaliter de terra Israel non uisum est Dauid expediens, & hoc pp duo. Primò: qd uideretur ipse in culpa, & aliquid mali moliri contra Saulem, si nunc recederet, qñ erat reconciliat; Sauli, & nondum mouerat quicquā Saul contra eū: Dauid tñ uolebat euitare omnē speciem mali. Secundò uisum est inconueniens: quia, si recederet nunc à facie Saulis non erat rediturus, & iam non speraret aliqñ bonū se posse habere in terra Israel, uiuente Saule: credebatur tñ Dauid, quod adhuc furor Saulis cessare posset, per obsequia eius, & patientiã, ideo expectabat, qd timeret vsquequo uideret, an placaretur furor eius, vel fieret iniquitas consummata. Cū autem uidit, quod Saul penitus decreuerat occidere illū, recessit ab eo, vt patet sequenti c. nunc autē nondum hoc uiderat, iō, qd vitæ suæ timeret, itabat coram Saule, & psallebat, cū arripereur à Dæmone: & ista uiltima est melior solutio. Et declinauit Dauid à facie Saul. i. noluit stare coram eo: nam, cū non potuerit eum lancea percutere, credidit, quod illico eum iugulari deberet. fugit ergo à facie eius, sed adhuc non fugit omnino à facie eius hac vice, qd postea redijt ad Saulem, vt patet sequenti c. Lancea autē casto uulnere prolata est in parietem. Id est, lancea errauit uulnus, f. qd non percussit, & transiuit in parietē, apud quē erat Dauid: & dñ casto uulnere i. qd lancea caruit uulnere, f. qd non potuit uulnerare. Est. n. castus participium uerbi careo, & dñ, qd prolata est. i. mota est, vel transijt. Et Dauid fugit, scilicet postquam lancea Secunda Pars. H 4 infixa

Dauid noluit recedere à terra Israel, ppter duo.

infixa est in pariete David fugit in domū suā: nam ibi mansit in nocte, & vallatus est à ministris Regis, vt patet inf. *Et saluatus est nocte illa.* i. saluauit se à morte per fugā, de qua hic dicitur: nec ramen dicitur q̄ penitus saluauerit se, quia solum fugit vsq; ad domum suam, & illico vallauerūt eum ministri Regis, & occisuri erant eū, nisi rursus fugeret per fenestram de domo: & per illam fugam saluatus est. Præsupponendum est autem hoc, quamquam nō exprimatur, q̄ istud accidit per noctem, vel saltē in fine diei, sed magis credendum est adhuc, q̄ per noctem accideret, scilicet, q̄ David esset in domo Regis per noctē, sicut solet fieri apud alios Reges, q̄ non vadant cubitum vsque ad magnam partem noctis, & ibi maneant ministri eorum coram eis: eo tēpore noctis accidit, q̄ arriperetur Saul à Demone, & pfalleret David, atque mitteretur lancea in eū, & tunc fugit per noctē. Hoc autem significat litera, cum dicitur, q̄ saluatus est nocte illa, quasi innuat, q̄ per noctem fugit: etiā quia inf. dicitur, q̄ ministri Regis vallauerūt nocte domum David, vt occiderent eum mane: si tamen hoc accidisset per diē, illico Saul misisset ministros suos contra David. *Misit autem Saul satellites suos nocte in domum David.* Sciuit enim Saul, q̄ David fugiebat in domū suam, ideo misit confestim illic ministros, vt eum raperent: vocantur autem hic satellites illi, qui ministrant alicui ad quodcunque: vnde satellites est nomen generale ad omnes ministros: sic enim dicit Boetius, q̄ aliqui ambiunt latus multo satellite. **H** multis ministris, vt patet. 3. de consolatione profa. 4. Accipitur tñ satellites magis pro ministro ad malum, & sic accipitur hic. Nam isti obediebant Sauli ad malum: iuerunt autem isti per noctem, quia David fugerat per noctem, vt dictum est. *Vt custodirent eum.* i. ne egrederetur domum: putaquit n. Saul, q̄ David vadens in domum suam, acciperet inde aliquod apparatus: am ad fugiendum per noctē, ideo misit custodiri domum, vt non egrederetur: ipse tamē egresus est, vt patet infra: nā isti satellites Saulis, cum scirent domum David habere vnicam portam, custodierant illam tantū, deposuit tamen Michol David per fenestram, & fugit, illis ignorantibus. *Et interficeretur mane.* i. custodiretur per noctē, ne egrederetur, vt in aurā occideretur.

Quare Saul fecit custodire David per noctem, vt interficeretur in mane. *Quæst. XI.*

QV A E R E T aliquis, Quare Saul fecit, q̄ obseruaretur David ad occidendum in aurora, & noluit occidere per noctem? nam potuisset per noctē capere illum antequam fugeret, & occideret. Nicolaus respōdet, q̄ hoc faciebat Saul, quia putabat turpe esse, q̄ aliquis homo occideretur in lecto, vel per noctem. Sed dicendū est, q̄ Saul hoc fecit, quia Deus mouebat eum ad faciendum hoc: nam si inmediate, vt ministri Saulis iuerunt ad domū David, in gressu fuissent ad capiendum eum cepissent, quia nondū fugerat, sed postea deposuit eū Michol per fenestram: Deus tamen volebat, vt non moreretur David, iō posuit in corde Saulis, q̄ iuberet ministris suis, vt custodirent domū David vsque mane, & non raperet eum inmediate, & sic habuit David locum fugiendi: q̄ tamen Deus mouisset cor Saulis ad hoc: ipse tñ necesse erat se moueri à Deo, nec agebat pp hoc, sed ad aliam causam. Volebat. n. occidere David habens aliqualem colorem occidendi: ne rotus Israel clamaret contra eum, cum omnes diligebant David, vt patet præcedenti cap. & quia si per noctem Saul fecisset occidere David, apparuisset hoc factum

esse iniquē, quia, qui malum agit, odit lucem, vt patet Iob. cap. 24. & extra de offi. deleg. c. consuluit. iō voluit expectare vsque ad mane. Sed tunc dicit aliquis, quomodo poterat occidere Saul David in aurora coloratē? nam non habebat aliquam causam mortis contra eum. Respondendū est, q̄ fortē Saul præconceperat mittere aliquos accusatores, qui eū calūniosē accusarent, & aliquos testes, qui falsē deponerent super aliquo crimine, propter, quod David esset reus mortis, & tñ occideretur publicē, & coloratē: sic enim fecit Iezabel Regina Israel contra Naboth Iezraelitam: nam, cum noluisset vineā suam vendere Regi, misit Epistolā ad Seniores Ciuitatis, vt prædicarent ieiunium, & producerent falsos testes, & accusatores cōtra Naboth, quod sic est factum, & deposuerunt testes, q̄ Naboth maledixerat Regi, & damnatus est ad lapidationem, infra 3. li. cap. 2. i. similia poterat facere Saul contra David, & sic coloratē eum occideret.

An Saul coloratē potuisset interficere David. *Quæst. XII.*

QV A E R E T aliquis, An etiam isto modo posset Saul interficere David: & videret, q̄ non: quia populus liberaret eū de manu Regis, ipse. n. salutem magnam fecerat in Israel, ideo populus nō permitteret eum perire: sic factum est de Ionatha: quia, q̄ per sortem deprehensus est à Deo reus, & Saul vellet eum occidere, tamen populus noluit, dicens: Ergo ne Ionathas morietur, quia fecit hanc salutem magnam in Israel? Hoc nefas est. Et dicitur: Liberauit ergo populus Ionatham, vt non moreretur supra c. 14. David autē sic fecerat salutē magnā in Israel, percussio Philisthæo, supra 17. c. & amplius pugnabat cōtra Philisthinos in omnibus bellis pro Israel, & prosperabatur in singulis: ideo populus nō permitteret eum occidi, dato, q̄ peccauisset. Respondendū est, q̄ nō est simile de Ionatha, & David: primò quia Saul, q̄ vellet occidere Ionatham: q̄ tamen erat filius eius, afficiebatur ad eum, & non multū desiderabat hoc: ideo illico, vt populus repugnauit ei, super hoc destitit supra cap. 14. Saul tñ habebat nimis exosum David, nam derestabat eum sicut mortē, & plusquam Philisthinos: ideo licet populus oraret, ne quaē neceretur, sed illico eum occideret. Alia etiam differentia erat: quia Ionathas nō peccauerat: nam licet egisset contra præceptum Patris, tñ ignorās erat, ideo nihil mali merebatur: Saul autem opponeret David, & faceret probari contra eum talia crimina, pro quibus morte videretur dignissimus, nec quisquam miseretur eius, velut, si opponeret ei aliquod crimen læsē maiestatis, vel similia, in quibus populus noller eū defendere. Tertia differentia, & efficacior inter Ionatham, & David erat: quia, quando Saul voluit occidere Ionatham, rotus populus erat præsens ei in Castris, & omnes illico clamauerunt, q̄ nō occideretur Ionathas: nūc autem, q̄ populus diligeret David, non erat tamen congregatus ad hoc, q̄ posset eripere David de manu Saulis: quia erat Saul cū curia sua in aliquo loco, vbi, etiam si ciues vellent defendere David, tamen Saul cum curia præualeret aduersus eos. Quarta differentia Ionathæ ad David fuit: quia, quando Saul voluit occidere Ionatham, nullus de toto Israel fauebat Sauli, sed omnes adiuuabant Ionatham, ideo dato, quod conaretur Saul occidere Ionatham, per omnem modū non præualuisset: quia populus non permitteret: nunc autē contra David habebat Saul multos fautores: nam ministri sui consentiebant ei in hoc: & ibant ad vallandum David, & capiendum

ad

ad mortem, vt patet infra: ideo haberet nunc Saul opportunitatem occidendi David adiutus à suis, q̄q̄ populus conaretur adiuuare eum. De Ionatha autem non fuit sic: Deus tamen auertit ea, quæ cogitauerat Saul ad oppositum. *Quod cum annunciaisset David Michol vxor sua.* i. annunciauit ei, q̄ domus vallata esset à ministris Saulis, ideo, q̄ fugeret. Diligebat. n. Michol David nimis, ideo, q̄q̄ sciret voluntatem patris esse ad occidendum eū, voluit eum arripere à morte, q̄q̄ satis ipsa putabat ex hoc nūc virum suum ad eam amplius rediturum, cū pater eius quotidie illū persequeretur. Ex hoc autem laudabilior: quia non eripiebat virum à morte, gratia alicuius utilitatis, vel iocundę vitę, quā cum ipso se post hæc crederet habituram: sed in tanto amore, quo in eum sincerē ferebatur. Vnde propter hoc David dilexit eam nimis: & postq̄ mortuus est Saul, & ipse factus est Rex super Iudam, repetiuit eam, q̄q̄ iam tradita esset alteri viro, vt patet inf. 2. li. c. 3. *Nisi saluaueris te nocte hac, cras morieris.* i. nisi fugeris per noctem, posueris te in loco securo, occideris cras.

Michol nunciauit David domum esse vallatā ministris, vt eum deprehenderent, quia vidit per fenestram. *Quæst. XIII.*

QV A E R E T aliquis, Quomodo Michol nunciauit hoc David? quia magis ipse scire debebat, q̄ illa, cum ipse fugisset à facie Saulis, & vidisset illa, q̄ facta fuerant: ipsa autem nihil viderat. Respondendum est, q̄ Michol non nunciauit David ea, quæ facta fuerant in domo Saulis: quia ista viderat David, & non Michol: sed magis credendum est, q̄ David nunciauerit Michol ea, quæ acciderant coram Rege, & quare fugerat: Michol tamē nunciauit David, q̄ Saul misisset ministros ad custodiendum eum, & qualiter domus vallata erat: hoc autem videre potuit Michol, quia fortē prospexit per aliquam fenestram, & vidit viros armatos in circuitu Domus, & ex hoc, q̄ fugerat David, intellexit, q̄ veniebant illi ad vallandum, & rapiendum eum: David autē non vidit hoc: quia fortē ipse erat intra domum: & non ausus est ponere se ad fenestram, vel respondere alicui vocanti, ne per hoc daretur occasio ad procedendum magis contra ipsum, & agendum aliquid inmediate. Quod autem reuelauerit Michol David, esse viros armatos in circuitu domus, patet ex litera: quia supra dicitur, q̄ misit Saul Satellites in domū David, vt custodirent eum: & inmediate sequitur: quod cum annunciaisset David Michol, scilicet, annunciauit ei hoc, q̄ custodiretur à ministris Saulis.

Quomodo sciuit Michol, quod Saul volebat David in mane interfici. *Quæst. XIIII.*

QV A E R E T V R, vterius, Quomodo Michol dicere potuit David: nisi saluaueris te hac nocte, mane occideris? nam ipsa hoc nesciebat. Responderi potest secundum Nicolaum, quod Michol cognouit hoc, quia aliquis de famulis Saulis ad hoc missis, aperuit secretum Michol, vt saluaretur David, quia famuli Saulis diligebant David, vt patet præcedenti. c. Vel fortē, & melius, quia cum Michol vidit ad portam homines armatos, quesituit ab eis quid hoc esset, & quia ipsa erat filia Regis, reuelauerunt ei famuli Regis secretum, honorantes eā. Sed dicendum aliter, & melius, quod Michol non dixit hoc, tanquā certissime cognoscens, quid disposuisset Saul de David; sed ex coniectura locuta est: nam cum sciret David fugisse à facie Saulis propter lanceam emissam, & nunc videret homines arma-

tos vallasse domum, credidit, q̄ ad nihil aliud venerant, nisi vt caperent David; & quia non irruerunt inmediate in domum, sed manebant custodientes ad portam, credidit, quod expectabant vsq; mane, vt acciperent David, atque occiderent: & sic, quamquam non reuelatum fuisse sibi secretum, satis erat cognoscibile per coniecturam: *Deposuit eum per fenestram.* Videbat enim David, quod non supererat sibi vita, si expectaret vsq; mane, ideo illa nocte fugiendum erat: & quia Domus vallata erat in parte anteriori, vbi erat porta, non poterat egredi per portam, ideo fecit vt Michol deponeret eum per fenestram. Præsupponendum est autem, quod satellites Regis non vallauerant totam Domum, sed solū portam: quia sciebāt, quod non erat alia porta per, quam David confugere posset: Michol autem circumspexit Domum suam per fenestras, an esset aliquis in circuitu, & quia nemo erat, nisi ad portam, deposuit David per fenestram: sic enim Raab Ierichontina reposuit duos exploratores per muros, vt patet Iosue cap. 2. Porro ille abiit, id est recessit à loco, non sentientes hoc custodibus: quia Dominus dirigebat viam eius. *Et aufugit,* scilicet, eūdo in Ramatha ad Samuelem, & ibi mansit cum eo, vsquequo Saul iuit in Ramatha, vt patet inf. *Atq; saluatus est,* id est, posuit se in loco securo per fugam, & iam nō timebat postquam egressus est de loco. *Tulit autem Michol statuum,* id est, quandam figuram hominis: & hoc ad ponendum in lecto, vt repræsentaret David, vt patet infra; statua autem dicitur imago corporca, & dicitur: statua à stando: quia per se stat, & non est sicut pictura, vel imago, quæ depicta est in superficie alterius rei: & p̄ festare nequit. In Hebræo dicitur hic. *Tulit Theraphim.* Aliqui Hebræi exponunt Theraphim, id est idolum. Et istum sensū secutus est Hieronymus, dicens. Tulit statuum: quia statua est idolum, & tunc dicitur, quod Michol colebat aliquod idolum ad figuram magnā humanam, & illud posuit in lecto. Sed hoc non stat: quia, cum David esset vir Religiosissimus, non erat verisimile, quod permitteret vxorem suam colere idola. Item dato, quod habuisset Michol aliquod idolum, quod coleret, non posuisset illud in lecto: quia illud ponebat, vt famuli Saulis venientes viderent illud. Ipsa tamen, si coleret idola, nollet, quod aliquis videret idola sua: quia tunc lapidaretur, vt patet Deuteronom. cap. 17. vel, etiam si non lapidaretur: quia erat filia Regis, increparetur nimis; non ergo poneret idolum, potissimè cum ad hoc quæcūq; res habens magnitudinem aliquantam sufficeret, vt repræsentaretur humanum simulachrum: Aliqui autem dixerunt sicut refert Ra. Abben Ezra, & Ra. David Kimhi, q̄ erat Astrolabium ad scienda futura, & illud posuit in lecto. Sed hoc improbat Ra. Abben Ezra: quia Astrolabium non est talis figura, vt possit poni ad repræsentandū magnam effigiem, cum Astrolabium sit planum, & circulare: humanum autem simulachrum est altum, & oblongum. Potest etiam hoc improbari: quia dicunt, quod erat illud Astrolabium ad sciendum futura: nunquam tamen est Astrolabium ad aliquid, sed solū ad considerandū motus Cœlestes, qui ratione naturali comprehenduntur. Ra. Abben Ezra dicit, quod ista statua erat quædam Imago magna hominis, facta de ligno ad recipiendum virtutem Cœlestem: & enim Abben Ezra nimis magicus, & superstitiosus: magi enim faciunt aliquas imagines ligneas, vel maxime merallinas in certis temporibus ad recipiendum virtutem Cœlestem, quod ex quadam parte Astrologicum est, sed ex maiori parte, est magicum: similes autem credidit Abben Ezra fuisse in tempo-

Cuiusmodi esset statua quam Michol posuit in lecto.

re

re David, & q̄ aliquam earū habuerit David in domo sua: simile etiam dicit fuisse de dijs Laban, pro quibus accusauit Iacob, q̄ furatus fuisset eos, Gene. c. 31. Sed istud non stat, quia sicut colere idola erat superstitiosum, & contra legem: ita etiam facere tales imagines vt. Deuter. 16. c. vbi iubetur, q̄ non plātabitur arbor, vel luc⁹ apud altare. Exponit Abbenezra de istis imaginibus. David ergo non haberet eas in domo, tanquam lege prohibitas. Sed dicendum est, q̄ ista statua, vel Theraphin erat aliquod lignum rotū dū, & longum, vel aliquid aliud, quod posset pānis inuolutū hominis iacentis effigiem declarare. Nam nō apparebat istud simulachrū, vel Theraphin; sed operitū erat pannis, & pellis caprarū erat ad caput: ideo sufficiebat, q̄ esset quodcūq; habens magnitudinem, etiam si non haberet humanam similitudinem. Dicendum ergo, q̄ non fuit idolum, sed aliquod lignum, vel alia res habens longitudinem, & latitudinem similem corpori humano, ita, vt posset illud aliquo modo representare. Sed tūc dicitur qualiter vocatur statua, vel Theraphin, quod est nomen Idoli? Dicendum q̄ littera nostra posuit statuam, in Hebreo habebatur Theraphin, & non poterat ei dari nomen correspondens, nisi statua: littera autē hebraica posuit Theraphin: quia Theraphin significat Idolum, vel simulachrum: & sic ponit Idolum simulachrum alicuius rei, quę colitur, ita istud, quod ponebatur in lecto, ponebatur, vt esset simulachrum David dormientis: & sic vocatur Theraphin nō ad colendū, sed ad representandū: & pprie significat Theraphin simulachrum corporeum ad differentiam imaginū planarum, quę sunt superficiales: ideo littera nostra dixit statuam, & non imaginem: quia statua est corporea, imago est plana. *Super lectū suum, id est super lectum David: quia ponebatur ad significandū David iacentem.* Vel refert ad Michol, scilicet, quod posuit simulachrum super lectū suū, scilicet Michol: & erat lectus ille Michol, & David: ibi enim ambo dormiebant, cum essent coniuges. *Et pellem pilosam caprarum posuit ad caput.* Ita pellex fuit posita ad representandum caput, & pilos David, ideo dicitur, quod erat pilosa propter capillos. Potest autem significare in Hebræo dictio, quę hic ponitur aureale, vel ceruicale, quod vocatur almohada: & sic Hebræi contra exponunt: & tunc innunt, quod esset istud aureale suppositum capiti illius simulachri, sicut supponit capiti humano dormiendo. Sed non stat, quia tunc inuenerent caput illius simulachri esse extra vestimenta: sed non est conueniens: quia tunc immediatē appareret fraus Michol, sed debebat esse caput velatum, vt conspiceretur effigies humana sub integumentis, & nihil de ea extra pateret, ne posset illicō falsitas argui. Aliquid dicit, q̄ erat vter positus ad caput, quia ista dictio est multū æquiuoca. Iosephus autē 6. Antiquitatū dicit, q̄ posuit Michol sub vestimentis iecur caprę palpans, vt egrotū dormientē simularet, quasi stertentē, vel spirantē, & respirantē: & ita dicit, q̄ primi nūcij missi à Saule decepti fuerūt verē putātes, q̄ ibi esset David, & hoc maximē indicaret palpitatio iecoris. *Et operuit eā vestimentis, refert hoc tā ad statuā, q̄ ad pelle caprarū: vt trū q. n. posuit sub vestimētis. s. sub stramentis lecti, q̄ ḡraliter vocātur vestes.* Aliquid tamen de pelle caprarum intelligendum est, quod erat discooperitum, alioquin frustra poneretur.

Quare Michol posuit statuam in lecto, cum David iam fugisset. Quæstio XV.

QVAERET aliquis, Ad quid Michol posuit statuam in lecto: quia ista videbantur ad libe-

randum David à morte: iam tamen liberatus fuit quando deposuit eum per fenestram, & fugit? Respondendum est, quod proficiebat ad salutem David: nam credidit Michol, quod, cum Saul esset nimis inquietus ad occidendum David, mitteret immediate nūcios, vt tollerent eū de domo, q̄ nunc, non introibant, sed obseruabant portā. Si autē introirent, & non inuenient David sciētes eū fugisse, illi co psecuti fuisset illū p oīa itinera, & cōprehēderēt, antequam veniret David ad aliquem locū, in quo saluaretur. Voluit ergo Michol designare, q̄ David erat in domo, ad hoc q̄ non persequerentur eū serui Saulis, sed haberet potestatem fugiendi quo vellet. Et ad hoc finxit eū egrotare, et iacere in lecto, ponens simulachrum illius. s. statuam, & pellem caprarū, vel iecur palpitans, vt ait Iosephus: & tūc nūcij venientes ad Saulem, videntes lectum cum simulachro, crederent ibi iacere David, & non viderent fallaciam, quia Michol prohiberet eos accedere, dicēs, q̄ erat egrotus, & sic putarent semper ibi esse David. Et si aliquando cognosceretur fraus hoc esset sero, & iam David habuisset spatium fugiendi quo vellet. Sed obijciat aliquis, quod ista non profuerūt: quia nūcij Saulis iuerūt ad domum Michol, & reperierunt fraudem: ipsa tamen putabat, q̄ non citō reperiret, & interim posset fugere David. Casus autem superueniens non tollit quia ipsa prudenter egerit. Vel aliter dici potest, q̄ ista fraus profuit, quia nūcij Saulis eūtes primo ad inquirendū David, non cognouerūt fraudem, sed putauerūt David egrotare ppter simulachrū, quod viderūt: & hoc susceptor, edierūt ad Saulem, deinde in aurora misit Saul alios nūcios, vt ait Iosephus, vt ducerēt David in lecto, & illi inuenerūt simulachrum, & tūc cognita est fraus. Profuit ergo ista fictio ad hoc, quod David haberet tēpus fugiendi.

An peccauerit Michol ponendo statuam in lecto. Quæstio XVI.

QVAERET aliquis, An Michol peccauerit ponendo illud simulachrū in lecto ad representandum ibi iacere David? Aliquis respondebit, q̄ sic: quia in hoc Michol mentiebatur, significans ibi esse David, cum non esset: ergo peccabat. Item patet hoc: quia secundum Aristotē. 2. Ethicorū: veridicus est habitus medius circa veritatem in actionibus, & in verbis. Ex quo apparet, q̄ veritas non solū est in voce, sed etiam in humana representatione: sicut ergo non est veridicus, q̄ falsa loquitur: ita nō erit veridicus, q̄ falsa representat in operatione. Et quia Michol falsa representauit, peccauit q̄ veritatē. Responddēdū est q̄ Michol, nō peccauit, q̄q̄ habuit voluntatē decipiendi, & decepit Saul, & seruos eius: quia opus suum erat honestum. s. quia volebat per istū modū eruere virum suū ab iniusta oppressionē potentī, & aliqui eum inquirebant iniuste inquirebant, & licitum est, q̄ aliquis veritatem dissimulet per opera: sicut aliquis iustus finis, propter quem dissimulari debeat: negare tamen in verbo veritatem, vel exprimere falsitatem, peccatū est semper, et hoc nunq̄ conceditur. Quod autem simulatio concedatur, patet supra cap. 16. quia ibi iussit Deus, Samueli facere simulationem dicens: Virulum de armento tolles in manu tua, & dice: ad immolandum Domino veni: ipse tamen non ibat principaliter ad immolandum, sed simulabat hoc, vt non occideret eū Saul: nā, cum Deus dixit ei, quod iret in Bethlehem, respondit: audiet enim Saul, & interficiet me: & tūc iussit ei Deus facere simulationem: licuit ergo Michol hoc

Ad rōnes primę op.

Veritas in quo cōfistit, pprie.

hoc facere, cum haberet parem causam. s. nē moretur David vir suus. Cum autem arguebat, quod Michol peccabat, eo quod volebat significare, quod David esset in lecto, cum non esset. Dicendū quod non peccabat: quia mentiri non se habet tam determinatē in rebus, sicut in verbis: nam verba naturalia signa sunt eorū, quę in anima concipiuntur, vt patet. t. Perihermeneias: operationes autem non sunt datę ad significandū conceptum, ideo, quamquam aliquis palliat conceptum per exteriores operationes, non m̄ritur, vel saltem non peccat s̄pe, potissime cū operationes exteriores sint signa equota, & nemo debet putare nisi iēnter collegisse intentionem alicuius ex opere, quia quod aliquis existimabit factū ad vñā intentionē, alius existimabit aliter: secus autem est in vocibus: quia sunt signa vniuoeca, ideo quando quis concepit cōtra id, quod vocēs significant, semper mentit: & cū dicitur, q̄ habuit intentionem decipiēdi Michol ideo peccauit: dicendum q̄ non stat, quia ipsa volebat decipere ministros Saulis, habens iustam causam decipiendi. Si vero ad nocendū eis esset deceptio, peccatū esset cū fraude: nūc autem Michol proficiebat alicui, quia conseruabat vitam David per istam fraudem, & nemini nocebat, quia non preiudicabat iuri alieno, ideo iuste poterat decipere. Ad secundum, quādo arguit, q̄ veritas, secundum prophetam, non solū consistit in verbis, sed etiam in opere, ideo simulatio peccatū est. Respondendum est, q̄ veritas proprie natura liter consistit in verbis, quia ita sunt signa data ad conceptus exprimendos. Et cum mentiri sit in falsa representatione, siue habitudine signi ad signatum, in eo proprie erit mendaciū, in quo est proprie expressio conceptū. Et quia in verbis est naturalis, & propria expressio, ibi erit proprie mendaciū, & veritas operationes autem non sunt datę ad significandū conceptus, sed homines introducūt ex vsu, vt comprehendant conceptiones mutuas per opus. Nam in moralibus magis creditur operi, q̄ sermōi iuxta Aristotē. 1. c. Ethicorū. 1. cap. ob hoc ergo, non solum decuit homines rectē se habere in sermone ad significandū verum, vel falsum, sed etiam in operatione, & ob hoc Philosophus dicit veritatem esse habitū medium circa operationes, & verba, sed non æqualiter peccat in istis: nam, cū aliquis in verbo aliter exprimit, quā m̄cepit, semper agit iniuriam ipsi veritati, cum voces sint naturaliter ordinatę ad significandum conceptus, ideo etiam si mendaciū non vergeret in dānū alicuius, peccatū est, sicut est in iocosa: Cū autem in operatione, vel habitu exteriori aliquis significat aliud, quā intendat, non preiudicat ipsi veritati, quia non sunt operationes positę ad significandum conceptus naturaliter, sicut voces, sed poterit preiudicare alicui, cū homines conseruerint per operationem iudicare animo, aliorū. Si ergo non preiudicetur alicui in simulatione, peccatum non est. Istud autem satis apparet, quia Deus in nullo casu iubet, vel consentit mendaciū: simulationem tamen in aliquo casu concedit, & in aliquo verat. Cum enim aliquis pro iusta causa simulat, vituperabilis non est: sed iuber simulationem, vt patet supra. 16. ca Si autem non haber causam simulandi, sed est in preiudicium aliorum: vt, si quis per simulationem habitus, vel operis velit sibi procurare aliquam dignitatem, vel lucrum quodcūq; ei impertinens: si per simulationem hoc agat, peccat, quia preiudicat iuri alieno: & isto modo vituperat simulatio: sic enim est in Hypocritis, quos Christus redarguit. Mat. c. 7. dicens: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimētis ouium, in-

Atrinsecus autem sunt Lupi rapaces. Michol autem habuit iustam causam simulandi, ideo non peccauit. *Misit autem Saul apparitores, qui raperent David.* i. misit alios ministros, vt raperent David de domo. Et dicuntur apparitores p̄cones, vel executores iustitię: hos autem misit, vt ducerent David, quasi reū alicuius criminis mandato iudicis.

Quare Saul misit apparitores, vt caperent David. Quæstio XVII.

QVAERET aliquis, Quare nūc Saul misit apparitores ad rapiendum David: quia supra iusserat, quod ministri obseruarent domum, & nunc mutauit sententiam? Respondendum, q̄ hoc potuit facere Saul propter duo: primō, quia putauit inuisitabilem custodiam esse, si solū ministri sui obseruarent portam: quia posset David per aliquam fraudem fugere, sicut factum est: vt ergo nox, quę est apta ad faciendum malum, non esset sibi occasio fugiendi, voluit, vt immediatē eum ducerent, ideo misit apparitores. Secundō potest dici, q̄ hoc factū est propter inquietudinem cordis Saulis: tantum n. desiderabat mortem David, q̄ nunquā crederat eā posse videre: ideo licet sciret vallatum esse eum ministris suis, & crederet, quod in mane eū posset occidere: tamen adhuc inquietum cor suum non sinit: bar in hac sentētia: sed iussit, vt illicō duceretur ad eum, & sic occideret eum immediatē si vellet, vel ipse in custodia sua reseruaret: ideo, etiā si nulla alia causa fuisset, sola inquietudo cordis Saulis erat ad hoc causa.

Licet prius Saul voluisset occidē occidere David, vt conseruaret s̄a mam; tamen post ex intenso odio volebat publicē eum interficere. Quæst. XVIIII.

QVAERET V R vterius, Quare Saul volebat nunc publicē occidere David: nam supra conatus est per dissimulationem illum occidere, & nunquam aperre iubebat illum occidi? Respondendū est, quod Saul timebat nimis David, ideo desiderabat intensē eius mortem, & quia erat ardens desiderium, pręponebat illud honori suo, & famę. s. non curans, an in executione huius rei in famaretur, vel non: dum tamen consequeretur desideratū à principio, tamen quia fama sua erat sibi cara, voluisset eum occidere per dissimulationem, vt patet egisse nolens: & sic fuit primō, quando arreptus à Dæmone, misit lanceam in eum; pręcedenti cap. Et quia sic non valuit per promissionem vtriusq; filiar, conatus est tradere David in manus Philistinorum. e. c. sicut autem non profecit desiderium Saulis, sed potius ē contrario prosperabatur semper magis David, & timebat eum Saul: ideo rursus conatus est configere lanceā David, cum à Dæmone arriperetur: sed nec sic valuit sup in littera. Euacuatis ergo oībus fraudibus, & Machinamentis Saulis contra David: quia adhuc desiderium occidendi illum, non cessabat; sed quotidie agebatur: pręposuit illud famę & honoris, & diffiniuit palām occidere David, cum diffideret per fraudes illum occidere posse. *Et responsū est, quod egrotaret, id est venientibus apparitoribus respondit Michol, q̄ David egrotabat.* Pręsupponendum est autē, q̄ Michol duxit apparitores ad lectum, & de monstrauit eis simulachrū David iacentis, & cū iecur caprę palpitarer secundum Iosephū crediderunt verē, q̄ ibi iaceret David, non tamen accefferunt ad dormientem: quia non erat eis dubium, quin ibi esset, cum

cum esset illud simulachrum nimis exprimens veritatem hominis dormientis. Etiā: quia Michol prohiberet eis tangere Dauid, & ipsi propter reuerentiam illius non tangerent: quia erat filia regis.

Verisimile fuit Dauid egrotare aliqua noua aegritudine, & hoc crediderunt nuncij Saul. *Questio XIX.*

QVAERET aliquis, Quomodo erat verisimile, quod Dauid egrotaret: ga nūciple venerat fugiens de domo Saulis, & illico missi fuerant apparitores post eum, in tam breui autem spatio. possent languere, ideo non erat responsum Michol verisimile? Respondendum est, quod verisimile fuit languere Dauid, alioquin Michol non responderet sic, cum in omnibus his prudenter se haberet potissimè: quia licet ipse putasset hoc esse verisimile, si non esset aliquo modo verisimile, non credidissent illud nūcij Saulis, neq; ipsi Saul: vtriq; tamen crediderunt. De nuncijs patet: quia ipsi responderunt Sauli, qd Dauid egrotaret. De Saul autem patet: quia dixit, qd afferrent Dauid in lecto. Si autem, non credidisset, qd languebat Dauid, non diceret, quod adducerent in lecto: sed aliter vinctū ducerent: fuit ergo verisimile hoc omnibus. Modus autem erat: quia Michol non dicebat, quod Dauid languebat aliqua longa aegritudine, ad quam exigeretur, quod ex multis diebus esset inualidus, sed dicebat, quod nouiter euenisset ei aliqua immutatio morbi, qd verisimile erat. si quod per timorem incidisset ei aliquod morbidū: sicut multi per timorem efficiuntur barbati subito, & iam repertum est in diebus nostris aliquem fuisse factum subito canum per nimium timorem ingloriationis, cum immediate ante hoc esset iuuenis, & nigras haberet capillos: ita ergo aliqua febris potuisset arripere Dauid ex timore, vel aliud simile: propter quod decidisset in lecto.

Ob timore quidam barbati emiserunt.

Non fuit ita verisimile dicere, quod Dauid dormiret sicut quod egrotaret. *Questio XX.*

QVAERET VTRUTRUM, vterius, Quare non respondit Michol, quod dormiebat Dauid. Nam sic poterat per simulachrum positum in lecto significari homo dormiens, sicut homo egrotans? Respondendum est, quod Michol non respondit hoc: quia non erat verisimile: nam Dauid ante hoc fuerat quasi in mortis articulo missa ad se lancea, & ob hoc concito gradu fugerat in domum suam: non ergo erat verisimile, quod talia pericula euadens: quæ tamen non penitus euaserat, in lecto iaceret tanquam nulla eum cura morderet. Si ergo hoc respondisset Michol, putasset fraudem esse: & inquisissent lectum, & deprehenderetur falsitas. Item non dixit hoc, vt magis occultaretur, quod volebat: quia si dixisset, quod dormiebat: dato qd esset hoc verisimile immediate accessissent ad eum nūcij, vt eum raperent non curantes, quod dormiret. Cum autē dicitur qd egrotabat: non accederent ad eum propter aegritudinem, & sic celaretur fraus. Item dictū fuit hoc: quia dato, quod nūcij Saulis non accessissent ad simulachrum Dauid, cum diceretur eis, qd dormiebat, tamen Saul illico mitteret, vt duceret: & sic non haberet spatium fugiendi. Cum autem responderetur, quod egrotabat, credit Michol, qd non curaret mittere rursus pro illo, putans, quod cum egrotaret, fugere non posset: & sic daretur locus Dauid ad fugiendum, & tempus magnum, qd non fieret, dicto quod dormiret.

F. An Michol peccauerit, dicendo Dauid egrotare. Q. XXI.

QVAERET VTRUTRUM, vterius, An Michol peccauit, dicendo qd egrotaret Dauid? Aliquis respōdit, qd non peccauit Michol ponēdo simulachrum in lecto ad significandū, qd egrotaret Dauid: ergo ex eadē causā diceret, qd non peccauit, dicens illum egrotare: quia sicut primum fuit ad erudendū à morte Dauid, ita & secundum? Respondendum est, qd non est simile: quia primum fuit simulatio, qd est in rebus, cum veritas occultatur per aliquam palliationem. Secundū fuit expressio falsitatis, & mentiri, occultare autem veritatem multoties licitum est, vt supra fuit declaratum; exprimere autem falsitatem nunquā licet: quia primum interdum nō est mendacium; secundum autem semper est mendacium. Ideo dicendum, qd cum mendacium omnibus modis sit illicitum, peccauit Michol mentiendo hic? fuit tamen istud mendacium solum peccatum veniale: quia fuit officiosum. s. ad vtilitatē alicuius, & in nullius præiudicium: quia quanto vtilitas, quæ procuratur per mendacium, maior est, tanto est minor culpa mendacij, cum fuerit istud mendacium pro euitanda morte innocentis, fuit paruū peccatum, non tamen potest tolli, quin aliqd fuerit: & licet peccauerit hic Michol, non tamen tollit quin aliquid meruerit apud Deum: quia cum peccato veniali bene stat mereri: secus autem cū mortali. Sic patet de obstericibus Aegypti, quæ per mendacium euadere fecerunt omnes pueros Israelitarum, quos iusserat Pharaon in ipsa paruis effusione necari, & quia obsterices non necauerunt eos mentientes, Deus benefecit illis, vt patet Exo. c. 1. Bene ergo fecit Deus obstericibus: & quia timuerunt obsterices Deum, edificauit illis domos. Sic etiam fuit in Raab Ierichontina, quæ abscondit duos exploratores Israelitarum Iosue c. 2. & per mendacium fecit illos euadere: propter quod benefecit illi Deus, & toti cognationi suæ inter Israelitas: Iosue c. 6. Nā ipsa accepta est in uxorem à Principe tribu Iuda. s. Salmon, & ex ipsa dignatus est descendere Saluator, vt patet Mat. c. 1. Michol autem similiter bonum fecit, & ex bono Zelo: ideo dicendum est, qd meruit.

Inter peccata venialia dari gradus: nullum tamen accedit ad mortalis grauitatem. *Questio XXI.*

QVAERET VTRUTRUM, vterius, Cū obsterices Aegypti peccauerint venialiter, & Raab Ierichontina, & Michol, cuius carū fuit peccatū maius? Respondendum est, quod ad hoc presupponi debet de peccato veniali, quod sicut in mortali est dare peccatum maioris & minoris culpe, ita etiam in veniali, licet nullum veniale etiam maximum, accedit ad qualitatem culpe cum aliquo mortali, etiam si sit minimum: quia sicut est in naturalibus, quoad quæ aliqua se excedunt secundum speciem, impossibile est indiuiduum vnus speciei accedere ad perfectionē indiuidui alterius speciei; licet vnū sit perfectissimum in sua specie, & aliud imperfectissimum in sua, sicut homo imperfectissimus sit excellentior leone perfectissimo. Cuius ratio est: quia indiuidua diuersarum specierū excedunt se substantialiter, cum quælibet species addat gradum perfectionis essentialis ad alteram speciem: inter indiuidua tamē eiusdem speciei est inæqualitas perfectionis, saltē accidentaliter; ita ergo licet nullum peccatum veniale sit æquale alicui peccato mortali; tamen venialia non sunt inter se inæqualia: vt potest, cum quis mentitur officiosè, est peccatum veniale: si tamen

si tamen mentiat pro defendendis rebus, maius peccatum est; quàm si mentiat pro defendenda vita, & vtriq; est veniale, & officiosum. De hoc latissime dictū est Iosue c. 2. Vbi positè fuerūt sex regulæ ad cognoscendū differentiā mendaciorū in magnitudine, & puritate culpe: potuit ergo maius, vel minus esse mendaciū Michol, qd obstericū, vel Raab. De mendacio autem obstericum, & Raab in comparatione mutua declaratum fuit Iosue c. 2. f. quod magis peccauerit Raab, quàm obsterices: nunc autem restat de comparatione mendacij Michol ad vtrumq;. Dicendum primò de comparatione mendacij Michol ad obsterices, quod potest esse mendacium officiosum minus dupliciter. s. intensiue, vel extensiue: intensiue quidem: quia per vnum mendacium potest procurari maius bonum, quàm per alterum, vt quia per vnum conseruant res, & p aliud vita: extensiue autem mendacium est minoris culpe, in quantum per vnum procuratur bonum plurium, & per aliud bonum paucorum. Comparatio primò modo mendacium Michol, & obstericum est æquale quantum ad aliquid, & quantum ad aliquid inæquale: æquale quidem: quia obsterices per mendacium excusauerunt mortem paruulorū innocentium, Michol quoq; excusauit mortem Dauid: quia erat innocens: erat autem inæquale quantum ad aliquid: quia licet obsterices excusauerunt mortem innocentium, tamen illi nondum erāt viri boni, nec quicquam profecerat populo: Michol autem excusauit mortem Dauid: qui non solum erat innocens, sed etiā erat vir bonus, & nimis utilis populo: ipse enim eripuerat totū Israel de manu Philistinorum percutiendo Goliath supra c. 17. & præter hoc, egrediebatur ad omnia bella Israelitarum, & prosperabatur negotium in manu eius. In hoc ergo valde excellēbat opus Michol opera obstericū, & consequenter mendacium eius erat minoris culpe, quàm mendacium obstericum. Si autem comparatur extensiue vtrumq; mendacium, Dicendū, quod mendacium obstericum fuit leuioris culpe: eo quod ipse per mendacium suum pluribus profecerunt, Michol autem vni soli: valde enim magna multitudo paruulorum Israelitarum saluata est per mendacium obstericum, quæ alias periisset, ergo mendacium obstericum erat minus isto modo. Sed tunc dicitur, cum mendacium obstericum esset minoris culpe extensiue, & mendaciū Michol esset minoris culpe intensiue, qd erat simpliciter minoris culpe? Respondendum est, quod hic non potest fieri ppria cōparatio, eo qd est æquiuocum, & in æquiuocis nō certificatur excessus: potest tamen aliqua comparatio fieri, licet larga. Verbi gratia, vt si quis diceret de duobus hominibus, qs sit albius, esset comparatio in vniuoco: quia vniuoco eis albedo, & tūc pōt notificari, quātū quilibet illorum excedat alium: potest tamen interdum fieri comparatio in æquiuoco: vt si quis quæreret de duobus hominibus, quorum vnus esset albus, & alius niger, an iste esset magis albus, quàm ille esset niger, & tunc est comparatio in æquiuoco: ga non æquiuocatur vtriq; albedo, aut nigredo; sed vni conuenit albedo, & alteri nigredo: non potest ergo nunc directè notificari quantitas excessus, sed poterit indirectè. Verbi gratia: accipiendō albedinem vnus, & sciendō gradus intensiōis, & accipiendō nigredinem alterius cum suis gradibus intensiōis: si ille, qui habet albedinem est albus in 20. gradibus, & ille, qui est niger, habet nigredinem in 25. gradibus. Dicendum est, quod ille est magis niger, quàm iste sit albus: ita ergo erit hic, quia comparare aliquid,

Peccatū Michol fuit minus peccato obstericū.

Dubita.

Respōsio.

quod est extensum, & aliquid, qd est intensum secū dum magis, & minus, est comparare in æquiuoco: aliquo modo tamen poterimus reperire quid illorum sit melius, vel magis inculpabile: verbi gratia. si aliquis per mendacium liberet vnum hominem à morte, & alius per mendacium liberet bona duorum hominum à perditione: primum est magis intensiue, simpliciter tamen loquēdo, melius est vnū hominem innocentem à morte eruere, quàm eripere à perditione bona duorum hominū: poterit autem accidere è contrario, scilicet, quod est magis extensiue sit melius simpliciter, vt si quis per mendacium excuset innocentem à morte, & alius per mendacium excuset à perditione bona omnium hominum, qui sunt in eodem regno. Primum est mai⁹ intensiue, secundum est magis extensiue: simpliciter tamen magis est meritorium conseruare à perditione bona omnium hominum, qui sunt in eodē regno, quàm liberare à morte vnum hominem innocentem. Sic autem poterat hic comparare: nam Dauid erat melior, & vtilior regno Israel, quàm 20. vel 30. de paruulis, quos liberabant à morte obsterices Aegyptiorū, ideo si solum 20. vel 30. eripuisent à morte per mendaciū suum obsterices Aegypti, magis fuisset excusabile mendacium Michol, quàm mendacium obstericum: quia Dauid plus valebat, quàm 20. vel 30. paruuli: & etiam si essent viri, sic patet inf. 2. li. c. 18. s. siue media pars ex nobis ceciderit, non satis curabunt: quia tu vnus pro 10. millibus computaris: hoc enim dixit Iob. Si ergo Dauid computabatur pro 10. millibus, tantum meruisset, qui liberaret Dauid à morte. sicut qui liberaret 10. millia virorum de popularibus. Si ergo existime mus paucos fuisse paruulos liberatos per mendaciū obstericum, dicemus fuisse minus peccatum Michol, quàm obstericum; si autē fuerunt valde multi, minus peccatum esset obstericum, quàm Michol. Quid autem horum dicendum sit, dubium est. Satis videtur dicendū qd fuerit maius peccatum Michol, quàm obstericum, eo qd Israelitarum maximam multitudinem obsterices à morte liberauerunt. Quod colligitur Exo. c. 1. Bene ergo fecit Deus obstericibus, & creuit populus, cōfortatusq; est nimis: id est per hoc, quod fecerunt obsterices mentiendo pro Israelitis, populus creuit nimis: quia nullus de masculis occidebatur. Si autem quasi æqualiter ponderarent bonum intensiōis ex vna parte, & bonum extensiōis ex alia, relinquendum est arbitrio boni viri prudentis, quid illorum maius, vel minus iudicet: nam quia agibilia humana habent in diffinitam differentiam inter se propter plures particularitates, vt patet 1. Ethi. circa finem, relinquunt arbitrio boni viri determinare de illis, nec potest dari lex: ideo Aristo. 2. Ethi. non posuit determinationē immediatē, in qua est virtus, sed dixit, qd mediū est illud in operatione, qd sapiens. i. vir prudēs determinat: nā sententiæ istorū est sine probatione æquivalent demonstrationibus aliorum in mathematicis, vt patet 6. Ethi. Si autem consideretur mendacium Michol in comparatione ad mendacium Raab Ierichontine, non est totaliter simile: quia mendacium Raab fuit culpabilius mendacio obstericum, vt declaratum est Iosue cap. 2. Dicendum tamen hic, quod ista duo mendacia possunt considerari dupliciter, vel extensiue, vel intensiue. Si extensiue, dicendum, quod fuit minus culpabile mendacium Raab: quia ipsa per mendacium suum liberauit à morte duos exploratores Hebræorū: Michol autem liberauit vnicum virum. Si autem consideretur intensiue, excusabilius fuit mendacium Michol,

Peccatū Michol fuit excusabilius, qd Raab Ierichontine.

chol, quia Dauid erat melior, & vtilior populo Israel, quod quilibet de illis duobus exploratoribus. Sed tunc dicitur, quod istorum est simpliciter culpabilis? Dicendum, quod hic est comparatio in æquiuoco: sicut supra dicebatur: tamen potest aliquo modo cognosci: & erit modus, si Dauid, qui erat vnus, erat melior populo Israel, quod illi duo viti, vel è contrario. Vnde dicendum est, quod mendacium Michol fuit excusabilius, quod mendacium Raab, quia Dauid præualebat illis duobus viris, quos eripuit Raab à morte; immo etiam multis alijs viris præualebat: quia infra 2. li. c. 18. dicitur: Tu autem pro 10. milib. computaris. Itè habuit aliquam causam Michol ad eripiendum Dauid, quam non habuit Raab ad eripiendum viros exploratores: nam Dauid erat maritus Michol, quem ex lege Dei tenebatur diligere super omnes hoies, cum vir, & vxor sint vna caro, ideo debebat se exponere quibuscunq; periculis pro vita illius saluanda: Raab autem non erat obligata ad aliquid duobus viris exploratoribus: potissimè cum ipsa sine culpa potuisset eos perdere ad mortem: quia erant hostes patriæ: sed noluit eos perdere. Item Michol obligabatur defendere Dauid à morte quantum posset: quia erat innocens: Raab autem non obligabatur eripere exploratores: quia non erant innocentes: nam licet secundum Deum innocentes essent: quia erant ministri bellorum Dei, tamen secundum leges politiarum erant rei mortis: non ergo obligabatur eos occultare Raab, cum essent digni morte, secundum legem Ierichontinam: quia ad perdendum urbem illam venerant. Excusabilis ergo fuit peccatum Michol, quam mendacium Raab. *Rursusque misit Saul nuncios. Præsupponendum est hic, quod nuncios isti introierunt in domum Dauid, & dixerunt Regi, quod egrotabat Dauid: quia viderunt simulachrum in lecto: Saul autem non contentus ex inquietudine cordis sui, putans, quod adhuc recedere posset Dauid, misit iterum pro illo. ut viderent Dauid, id est isti nuncios iuerunt, ut viderent certissimè Dauid: nam primi viderunt simulachrum in lecto, & non curauerunt amplius perscrutari, an esset Dauid. Secundi autem iuerunt, ut certè cognoscerent, an ille esset Dauid, & adducerent eum. Dicens: afferte eum ad me in lecto, ut occidatur. Hoc dixit: quia creditur verum fuisse, quod Dauid egrotaret, & quod per se venire non poterat, iussit, ut saltem in lecto adduceretur, & hoc, ut occideretur, si quod non differretur occisio eius ad alios dies: quia putabat fraudem sibi fieri ex mora. Cum autem venissent nuncios, isti, qui portari erant Dauid in lecto ad Saulem. Inuentum est simulachrum super lectum. Etiam primi nuncios simulachrum viderunt super lectum, sed non deprehenderunt esse simulachrum: quin potius putauerunt esse Dauid: isti autem secundi inuenerunt simulachrum, sciens, quod esset simulachrum, & non Dauid. In quo supponendum, quod isti discooperuerunt simulachrum, ut inde educerent Dauid ad portandum coram Rege: & ablatis vestimentis, inuenerunt simulachrum, id est lignum illud, vel aliquid alterum, quod ponebatur ad similitudinem Dauid iacentis. Et pelles caprarum ad caput eius, id est pelles erant posita loco capitis: quia simulachrum non habebat posita loco capitis, capillos aliquos patentes extra lecti ferramenta, indicabat. Si autem accipiatur pelles pro ceruicali, sicut accipiunt plurimi Hebræorum, est sensus, quod erat pelles ad caput, id est sub capite illius simulachri, sicut esset solent ceruicalia sub capite humano.*

An serui Saulis, qui iuerunt ad rapiendum Dauid, peccarent? Questio XXIII.

QVAERET aliquis De istis seruis Saulis: qui ibant ad rapiendum Dauid, ut moreretur, an peccabant? Aliquis respondebit, quod non: quia isti erant meri executores, qui tenebantur obedire præcepto Regis, & merus executor non debet partes audire, sed solum exequi, quod iussum est: sed istis erat iussum ducere Dauid, ergo non debebant ipsi iudicare, an rectè fieret, sed solum obedire? Respondendum est, quod isti peccabant: quia erant fautores criminis, & infidiarum contra Dauid, ut placerent regi: & cum dicitur, quod erant meri executores, potest dupliciter responderi. Vno modo, quod non faciebant, tanquam executores, & imperati: sed magis faciebant ex desiderio, ut complaceret Sauli: sciebant enim, quod Saul desiderabat nimis occidere Dauid, ideo, ut isti venirent in gratiam Regis, spontè operam dabant, ut hoc facerent: sic enim pater de Doeg Idumæo: qui sponte renunciauit Sauli de Dauid: nam inf. cap. 23. dicitur: Omnes aduersum me coniurastis, & non est, qui renunciet mihi, maxime cum filius meus sedus inierit cum filio Isai, non est, qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annunciet mihi. Et dicitur in mediata, quod respondit Doeg Idumæus: vidi filium Isai in Nobecum Achimelech: ille, non dixit tibi tamen, compulsius: quia Saul non inquirebat ab eo, sed dixit, ut complaceret Regi. Simile etiam fuit de Ziphæis: nam ipsi venerunt ad Saulem dicentes. Dauid latitat apud nos in locis tutissimis: nunc ergo sicut desiderauit anima tua, ut descenderes, descendere nostrum autem erit, ut tradamus eum in manus Regis inf. cap. 23. Vnde Dauid conquestus est semel Sauli, quod homines incitabant eum contra se inf. ca. 26. f. Si Dominus incitaret aduersum me, odore facerem: cum, si autem filij hominum, maledicti sunt in conspectu Domini. Sic ergo erat de istis seruis: quia non faciebant solum hoc tanquam iussi, sed ut spontè operantes contra Dauid, propter Saulem, & tunc nimis grauiter peccabant. Si autem dicatur, quod isti erant meri executores. f. quod non faciebant hoc sponte, sed ut imperati à Saule. Dicendum est, quod adhuc isti peccabant, quod non ita grauiter, sicut primo modo. Cum verò dicitur, quod merus executor non dicit iudicare, verum est, hoc audiendo partes, & sciendo: dicit tamen penes se iudicare de negotio sibi iniuncto, an deat illud exequi: nam si mandatum errorem intolerabilem contineat, non dicit merus executor obedire: peccabit. n. si per aliquam compulsionem obediatur, ut potest si Princeps, vel Iudex iuberet alicui executori, quod occideret aliquem: quia non vult dare sibi oia, quæ hæret, vel quia non maledixit Deo, non tenet obedire, sed potius ipse dicit sustinere mortem, quod iussa exequi: sic. n. serui Saulis semel noluerunt ei obedire: quia iniusta mandabat notoriè, f. quando iussit, quod occiderent omnes Sacerdotes Dei sine cæ: nam nullus voluit eos rægere, sed postea Doeg Idumæus trucidauit eos, infra c. 22. Sic etiam Mauricius, cum legione Thebæa noluit obedire præcepto Imperatoris, quando iussit ei colere Idola, & comedere de sanctificatis: nam tunc mori se permisit, & trucidari in medio aliorum ministrorum Imperatoris, ne hoc facerent. Quando cumq; ergo præceptum continet manifestè aliquod crimen, quodcumq; illud sit, non tenetur merus executor obedire: si autem mandatum iustum sit, dicit obedire simpliciter. Si verò sit dubium, nisi nimis conscientia remordeat executorè pro auctoritate iuberis, dicit illud exequi: hic autem manifestè cognoscebant omnes serui Saulis Dauid esse innocentem, ideo, cum susciperent præceptum Saulis contra eum, suscipiebant ad exe-

ad exequendum aliquid, quod continebat intolerabilem errorem, ideo peccabant. *Dixit Saul ad Michol. Subintelligendum est, quod cum nuncios Saulis repererunt simulachrum in lecto, videntes se illos, retulerunt hoc regi, qui vocari fecit Michol, ut de hoc redderet rationem. Quare sic illuisti michi? f. faciendo simulachrum in lecto. Et dimisisti inimicum meum, ut fugeret? f. cum potuisses retinere Dauid, ut moreretur, dedisti ei locum fugiendi: duo fecit hic Michol, de quibus conqueritur Saul: primum erat, quod permisit Dauid fugere, & hoc dicit Saul: Dimisisti inimicum meum. Secundum erat, quod post recessum Dauid, Michol posuit simulachrum in lecto, ut fallerentur illi, qui inquererent Dauid: & de isto dicit: Quare sic illuisti? Istud primum solum vocatur illusio: nam secundum, quod concederet ad offensam Saulis, tamen non erat illusio. Quod autem poneretur simulachrum erat illusio: quia sic deciperetur ipse, & omnes serui sui. Dixit autem, quare dimisisti inimicum suum? nam erat Saul inimicus Dauid, ut patet precedenti c. f. Factus est Saul inimicus Dauid cunctis diebus. Et respondit Michol ad Saul. Volebat Michol satisfacere pro se, ne videretur in culpa contra patrem. Quia ipse locutus est michi, Dimitte me, id est Dauid mandauit michi, quod dimittere eum, f. quod deponerem per fenestram. Alioquin interficiam te, id est si non dimiseris, occidam te: hoc. n. verisimile erat, quod Dauid timens iuberet vxori, ut dimitteret eum sub interminatione mortis. In Hebræo habetur hic. Ad quid vis, ut interficiam te? In quo innuitur, quod Dauid dixisset Michol, quod dimitteret eum: & quod ipsa aliquo modo renouisset: & tunc dixit ei Dauid. Ad quid vis, ut interficiam te? q. d. si non dimittis me, interficiam te: ad quid ergo vis, ut interficiam te? Sed ad idem redit cum litera nostra.*

Quare Michol interrogata à patre, cur dimisisset fugere Dauid, non respondit rationem veram. Questio XXIII.

QVAERET aliquis, quomodo Michol non respondit Sauli id, quod debet responde- re, sed mentita est: habebat enim pro se conuenientem responsonem: nam cum dixit ei pater. Cur illuisti michi, sic poterat dicere, quod non erat illusio: quia non fiebat ad illudendum, sed ad conseruandum vitam viri sui: Cum verò dixit Saul, quare dimisisti inimicum meum, ut fugeret, poterat respondere Michol, quod hoc licebat ei: quia erat vir suus, & tenebatur eum diligere plusquam patrem, & omnes alios; cum scriptura dicat, Gene. capitu. 2. Propter hanc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Et sicut hoc dicitur de viro respectu foemine; ita et intelligendum est de foemina respectu viri, quod debeat diligere virum super omnem hominem. Nam vir caput est mulieris, & vir diligendo vxorè suam seipsum diligit, ut patet ad Ephe. cap. 5. Ita ergo è contrario vxor diligendo virum, seipsam diligit: sed teneretur quilibet ad dilectionem sui ipsius plusquam alicuius alterius, siue patris, siue matris: ergo vxor debet diligere virum super patrem, & matrem, & consequenter magis debet conseruare vitam viri, quam patris, & matris: sic ergo Michol conseruando vitam viri sui contra voluntatem patris sui, & mandatum, non inferebat ei iniuriam, quia utebatur iure suo. Dicendum tamen, quod Michol noluit sibi respondere: quia ista responso quanquam esset iuridica, erat dura, & cuiusque patri etiam non irato videretur intoleranda, præcipue cum Saul esset animo concitatus, & habita parua occasio

ad exequendum aliquid, quod continebat intolerabilem errorem, ideo peccabant. *Dixit Saul ad Michol. Subintelligendum est, quod cum nuncios Saulis repererunt simulachrum in lecto, videntes se illos, retulerunt hoc regi, qui vocari fecit Michol, ut de hoc redderet rationem. Quare sic illuisti michi? f. faciendo simulachrum in lecto. Et dimisisti inimicum meum, ut fugeret? f. cum potuisses retinere Dauid, ut moreretur, dedisti ei locum fugiendi: duo fecit hic Michol, de quibus conqueritur Saul: primum erat, quod permisit Dauid fugere, & hoc dicit Saul: Dimisisti inimicum meum. Secundum erat, quod post recessum Dauid, Michol posuit simulachrum in lecto, ut fallerentur illi, qui inquererent Dauid: & de isto dicit: Quare sic illuisti? Istud primum solum vocatur illusio: nam secundum, quod concederet ad offensam Saulis, tamen non erat illusio. Quod autem poneretur simulachrum erat illusio: quia sic deciperetur ipse, & omnes serui sui. Dixit autem, quare dimisisti inimicum suum? nam erat Saul inimicus Dauid, ut patet precedenti c. f. Factus est Saul inimicus Dauid cunctis diebus. Et respondit Michol ad Saul. Volebat Michol satisfacere pro se, ne videretur in culpa contra patrem. Quia ipse locutus est michi, Dimitte me, id est Dauid mandauit michi, quod dimittere eum, f. quod deponerem per fenestram. Alioquin interficiam te, id est si non dimiseris, occidam te: hoc. n. verisimile erat, quod Dauid timens iuberet vxori, ut dimitteret eum sub interminatione mortis. In Hebræo habetur hic. Ad quid vis, ut interficiam te? In quo innuitur, quod Dauid dixisset Michol, quod dimitteret eum: & quod ipsa aliquo modo renouisset: & tunc dixit ei Dauid. Ad quid vis, ut interficiam te? q. d. si non dimittis me, interficiam te: ad quid ergo vis, ut interficiam te? Sed ad idem redit cum litera nostra.*

Quare Michol non negauit se scire Dauid esse inimicum Saulis. Questio XXV.

QVAERETVR vterius, quare Michol non respondit aliter: nam Saul dixit, quare dimisisti inimicum meum, ut fugeret? poterat autem ipsa respondere, quod nesciebat eum esse inimicum regis, immò putabat esse carissimum, & propter hoc eum fecerat generum suum: si autem cognouisset eum esse hostem detinuisset. Respondendum est, quod Michol non putauit hanc responsonem esse verisimilem: nam Saul erat inimicus Dauid, cum dicitur præcedenti capite, quod factus est Saul inimicus Dauid omnibus diebus: monstrauerat etiam Saul istam inimicitiam in multis: quia bis conatus fuerat eum lancea configere: sæpe etiam cum irrationabilibus periculis exponi fecit, & misit seruos suos contra eum, præcipue nocte illa, qua Michol dimisit Dauid: non ergo erat verisimile Michol ignorasse, quod Dauid esset hostis Saul: ideo si sic respondisset, existimaretur fraus. Sed adhuc aliquis dicit, quod poterat Michol respondere se nesciuisse de istis inimicitijs: sicut enim respondit Achimelech sacerdos, quando Saul dixit ei: Quare coniurastis aduersum me tu, & filius Isai, & dedisti ei panes, & gladium, &c. Respondit Achimelech: Quis est in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis, & gener regis? num hodie cepi consulere pro eo Dominum? absit à me: ne suspicetur rex aduersus seruum suum rem huiusmodi in vniuersa domo patris mei: non enim sciuisset seruus tuus quicquam super hoc negotio, vel modicum, vel grande, ut patet inf. capi. 22. Sic autem erat verum, quod ille nesciebat aliquas inimicitias esse inter Saulem, & Dauid: & respondit illud tanquam verisimile: ergo sic potuit respondere Michol. Dicendum est, quod ista responso erat verisimilis pro Achimelech, sed non pro Michol: quia ista hostilitas, quæ habebat Saul ad Dauid, erat ex valde multis diebus, ideo nondum manifestata erat in toto regno: Achimelech autem habitabat in vrbe Nobec, quæ distabat ab vrbe Galaad, in qua semper morabatur Saul, ideo verisimile erat, quod istud negotium ignoraret. De Michol autem scius erat: quia ipsa morabatur in vrbe patris sui in curia, & sciebat omnia, quæ quotidie fiebant in curia, & indicabantur ei à ministris regis, & præcipue ipse Dauid, qui erat vir eius, reuelaret ei mala, quæ patebatur à patre ipsius, cum sciret se diligere ab illa: vnde non erat aliquatenus verisimile ignorasse Michol istas inimicitias: noluit igitur sic respondere, ne rea crederetur.

An Michol propter timorem non fuerit ausa confiteri veritatem. Questio XXVI.

QVAERETVR vterius, an propter timorem Michol responderit eam, quæ habetur hic, & non ausa fuerit confiteri veritatem? Aliquis dicit, quod non poterat timere Michol: quia cum foemina esset, non erat ei pater suus aliquod malum inflaturus, potissime quia causam iustam habebat hoc faciendi, cum esset Dauid vir suus?

Respondendum est, quod propter duo non respondit Michol directè, scilicet, propter verecundiam, &

& propter timorem. De verecundia apparet: quia quanquam ipsa plus diligeret virum, quam patrem: tamen quia coram patre, & publice confiteretur se plus diligere virum, quam patrem, verecundum erat ipsi, & patri eius. Fecit etiam propter timorem: nam verisimiliter timere potuit mortem a patre, vel exheredationem, aut aliam magnam penam, cum pater esset nimis concitatus contra Dauid. Quod pater ex eo, quod fecit contra filium suum Ionatham: nam Saul plus diligeret Ionatham, quam Michol, cum Ionathas esset primogenitus eius successurus in regno, vt patet sequenti c. & erat gloriosus vir inter omnes Israelitas opere belli. Michol autem erat foemina paruq; vtilitatis: quia tamen respondit Ionathas pro Dauid quare morietur? quid fecit? arripuit Saul lanceam, & conatus est interficere Ionatham, ut sequenti c. A fortiori ergo, si Michol respondisset se cripiuisse Dauid, quia diligebat eum plusquam patrem suum, cum essent ista verba contumeliosa, pater faceret ea occidi, vel alia poena plecteret: quia foemina erat: timens ergo verisimiliter Michol declinavit a veritate.

Responsio Michol fuit verisimilis, quo ad vnam partem interrogationis patris, non tamen quo ad secundam: sed Deus confudit intellectum Saulis, vt non aduerteret.
Questio XXVII.

QVAERET aliquis, an ista responsio Michol esset verisimilis ad hoc, quod pater non irasceretur ei. Respondendum est, quod Michol duo fecerat, & de vtroque conquereretur Saul, scilicet, quia illuserat ei faciendo simulachrum, & quia dimiserat inimicum suum fugere. Responsio autem Michol erat verisimilis ad vnam partem, sed non ad aliam, scilicet in qua dicebat Saul, quod Michol dimiserat inimicum suum, verisimiliter responderet, quod Dauid dixisset ei: Dimitte me, alioquin interficiam te: nam falsum est, quod ista dicta fuerint, eo, quod Michol sponte dimisit Dauid: si tamen ipsa renuisset, verisimile est, quod Dauid diceret ei: dimitte me, alioquin interficiam te. Sed quantum ad aliam partem de illusione per simulachrum, non erat aliquatenus verisimilis responsio. Et hoc siue dicatur, quod simulachrum fuerit factum antequam recederet Dauid, siue postquam recessit: nam si postea factum est, manifestum est, quod Michol faciebat hoc sponte, & non ex timore: quia iam non erat ibi Dauid, qui posset eam compellere per timorem mortis: si autem dicatur, quod simulachrum factum fuisset antequam Dauid fugeretur, si Michol inuita hoc fecisset, recedente Dauid, illico abstulisset simulachrum de lecto, sed reliquit ibi quousque venerunt ministri regis, & delusi sunt semel per illud: ergo non faciebat ex timore. Item adhuc maius, quod hic fecit Michol, fuit, quia veniebat nuncijs regis, vt raperetur, respondit, quod egrotabat, & sic regi relatum est, vt patet in litera: hoc tamen non poterat fieri ex timore, sed ex voluntate fauendi Dauid. Sed aliquis dicet, quod Michol posset respondere, quod ista dederat ei Dauid in mandatis, & ipsa iurauerat illa obseruare per timorem, ideo licet ipse fugisset, illa hoc fecit. Sed adhuc non stat istud: quoniam Saul intelligebat, quod si per timorem praestitisset iuramentum de faciendo aliquid, non deberet illud obseruare: & dato, quod obligaret, volebat ipse, quod filia eius pateretur peritium pro eo, vt reuelaret sibi hostem: potissime, quia non poterat obligari per iuramentum ad mentiendum: ideo istae non erant excusationes pro Michol coram

patre suo: praesertim cum ipsa nihil horum allegauit, sed solum pro vna parte respondit, referens Dauid dixisse: Dimitte me, alioquin interficiam te: Saul autem placatus est ista responsione, quasi esset legitima, quia Deus confudit intellectum illius, vt non aduerteret ad rationem Michol, & persuaderetur. Hoc enim Deus fecit pro Michol, quia cum ipsa ex vera dilectione fecisset ista pro Dauid, qui erat seruus Dei, Deus pro illa voluit patrem suum esse persuasum, quanquam responsio sua non esset efficax ad suadendum.

Michol licet mentita sit Sauli non tamen mortaliter peccauit.
Quest. XXVIII.

QVAERET Vt, vterius, an Michol mentita fuerit hic, & an peccauerit mentiendū. Respondendum ad primum, quod mentita est, quia ipsa dixit Sauli, quod Dauid dixerat ei: Dimitte me, alioquin interficiam te: erat tamen falsum, quia potius ipsa consuluit Dauid, vt fugeret, vt patet supra in litera, scilicet, quod cum annuiciasset Dauid Michol vxor sua, dicens: Nisi saluaueris te nocte hac, cras morieris, deposuit eum per fenestram. De hoc etiam ait Iosephus sexto Antiquitatum: Michol filia regis, cognita voluntate patris Dauid, indicauit dubiam spem eius vitae conspiciens, & de anima sua pariter diffidens: nec enim se credebatur posse habere vitam, si eius fuisset amore priuata, & que dixit: Non te hic coniuu inueniat solis ortus: nam te vterius non videbo, sed fuge citius, dum tibi praebet nox fugae praesidium: faciatque tibi Dominus hunc longiorem: scito enim te a patre, si inuentus fueris, occidendum. Quo dicto, eum per fenestram deposuit. Ad secundum cum dicitur, an peccauerit mentiendū. Aliquis respondebit, quod peccauit venialiter, eo quod erat mendacium officiosum, sicut supra responsum est, quando quaerebatur, an peccauerit, dicendo, quod Dauid aegrotabat. Sed dicendum est, quod istud non est simile ad aliquid praecedens: quia omnia illa fecit Michol pro vita Dauid liberanda: istud autem, quod nunc faciebat, non erat pro vita Dauid, quia qualitercumque ipsa responderet, nihil nocebat Dauid, sed erat ad liberandum se a morte, vel a verecundia: nam si verum erat, quod respondisset, dicens se fecisse, quia diligebat magis Dauid, quam patrem suum ipsa pudore confunderetur, & patri suo videretur illata contumelia: timebat etiam praeter hoc, mortem, vt supra declaratum est: ideo vt seipsam liberaret ab his, mentita est: non est autem simile, cum quis mentitur pro defendenda vita alterius, aut rebus, vel pro defensione vitae suae, & rerum suarum: ideo quanquam in alio sit peccatum veniale, in seipso tamen forte erit mortale. Hic tamen verisimile est, quod fuerit veniale, cum per illud intenderit vitam suam seruare, & alias desperabat de ea. Sic etiam in quolibet, si sit innocens, & per vnicuius mendacium vitam suam conseruare possit, & alias sciat hoc impossibile esse mentiri, veniale erit: melius tamen erat, quod permittit se mori innocenter, quam quod mentiretur pro saluatione vitae. In alio autem secus est, quia si quis velit occidere alterum innocentem, vel deflorare virginem inuitam, & ego per vnicuius mendacium possum vtrumque eorum excusare, melius est, quod mentiar, & peccem venialiter, quam quod occasione mei scelus perpetretur: quocumque tamen modo res se habeat, minus aliquis peccat, cum pro defensione vitae alterius, quam vtrumque veniale fuerit, & ita fuit hic Michol, quia supra peccauit

cavit venialiter, quando dixit, quod Dauid aegrotabat, nunc etiam venialiter peccauit, quando mentita est pro se maius tamen est istud mendacium, quod id, quod supra habebatur. *Dauid autem fugiens saluatus est, id est Dauid per fugam saluauit vitam suam, quia non potuerunt eum comprehendere ministri Saulis. Et venit ad Samuelem in Ramatha.* Habebat enim Samuel in Ramatha: quia ibi habitauerat pater eius Elcana, vt patet sup. c. 1. & 2. postea etiam cum Samuel esset Iudex Israel habitabat in Ramatha, & ibi construxit altare sup. c. 7. Nunc vero habitabat ibi: quia postquam Saul peccauit contra Amalecitas non implendo preceptum Domini, noluit Samuel manere cum eo, sed recessit in vrbe suam in Ramatha, & non vidit eum ultra, vsque in diem mortis suae, vt patet sup. c. 15.

Quare fugit Dauid ad Samuelem.
Quest. XXXI.

QVAERET aliquis, quare fugit Dauid in Ramatha, ad Samuelem magis, quam ad alium locum: poterat enim fugere ad cognationem suam in Bethlehem, vbi omnes cognati sui, & contribules adiuuarent eum, sicut postea factum est: nam cum iterum fugit a Saule, congregati sunt ad eum omnes cognati sui, infr. c. 22. Respondendum est, quod non fugit ad cognatos suos in Bethlehem: quia sciebat, quod cum Saul persequeretur eum ad mortem, faceret inquiri vbi erat, & quia magis suspicarent eum esse in Bethlehem inter cognatos suos, mitteret illum Saul, & acciperet eum inde. Cum autem iuit in Ramatha, non posset suspicari Saul, an illuc iuisset: ga nesciebat aliquam causam esse, pro quam iret Dauid in Ramatha, praesertim cum non esset Ramatha in Tribu Iuda, de qua erat Dauid, sed in Tribu Ephraim, vt patet sup. c. 1. & ibi declaratum est. Item nesciebat Saul aliquam amicitiam, vel familiaritatem contractam inter Dauid, & Samuelem, vt ad eum ire deberet, & sic non misit illum ad inquirendum eum quousque: a casu a quibusdam nuntiatum est ei, quod esset Dauid in Ramatha. Alia ratio fuit, vt iret in Ramatha, & quia ibi erat Samuel, qui eum vixerat in Regem, & volebat ei enarrare omnes angustias suas, quas patiebatur a Saule, vt consuleret Dominum pro illo, & quia non erat aliquis, qui ita congrue facere posset, sicut Samuel, fugit ad eum in Ramatha. Et hoc apparet, quia immediate dicitur, quod nunciavit ei oia, quae fecerat sibi Saul. Cum vero dicitur: quomodo non conuenerunt cognati Dauid ad eum, sicut conuenerunt iterum, cum confugeret? Dicendum, quod nunc non expediuit: quia cognati Dauid non debebant conuenire, nisi ad custodiam Dauid, & repugnandum Saul: hoc autem nolebat facere Dauid, quousque totaliter sciret peruersam esse sententiam Saulis: nunc autem nondum hoc cognouerat, sed proponebat adhuc redire ad Saulem: nam postea reuersus est, vt patet sequenti c. ideo non deuit, vt nunc congregaret cognatos suos ad resistendum Sauli. Postea autem congregati sunt ad eum, infr. c. 22. quia tunc recesserat Dauid totaliter a Saule animo non redeundi ad eum: quia iam cognouerat eius sententiam esse peruersam, ideo recepit cognatos suos in adiutorium suum contra Saulem.

Samuel toto tempore vitae suae fuit occupatus in bonis.
Questio XXXII.

QVAERET aliquis, quid faciebat Samuel in Ramatha? Respondendum, quod vita Samuelis semper fuit occupata in bonis, cum ipse vir sanctus esset: a principio enim Natiuitatis

suae fuit vita eius haec: nam mater sua vouit eum Domino, vt maneret semper coram illo, tenuit tamen eum apud se vsque dum ablaetavit ipsum, & tunc duxit eum coram Heli summo Sacerdote, & obtulit eum Domino, sup. c. 1. Ibi autem mansit ministrando coram Domino, vt patet sup. c. 2. & 3. f. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini puer accinctus Ephod lineo. Istum autem modum viuendi habuit Samuel dum vixit Heli, f. quod semper ministravit coram eo, & viuente illo, fuit propheta, & ga Heli erat Iudex Israel, vt patet sup. cap. 4. mortuo illo, electus fuit Samuel in iudicem, eo, quod cognitus fuerat, viuente Heli, tanquam propheta fidelis in toto Israel, vt patet sup. ca. 3. f. & cognouit vniuersus Israel a Dan vsque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domino. Iudicauit autem ipse Israel annis 20. vt colligitur supra c. 7. & in toto isto tempore erat nimis sollicitus circa totum Israel, & quolibet anno circuibat totam terram Israel, & faciebat principale iudicium in tribus locis, scilicet Bethel, Galgala, Masphat. Cum vero finiisset hunc circuitum, veniebat in Ramatha, quae erat vrbs sua, & ibi quiescebat in parte residua anni, vt iterum inciperet sequenti anno circuire totum Israel, vt patet sup. c. 7. Istum modum habuit per 20. annos, quibus potuit circuire terram: postquam vero senuit, & non poterat commode discurrere per omnia loca, sicut primo consueuerat, fecit duos filios suos iudices, qui iudicabant in Bersabee: ipse autem mansit in Ramatha, sup. c. 8. Deinde filijs suis declinantibus ad auariciam, clamauerunt Israelites, & venientes seniores ad Samuelem, perierunt super se regem, e. ca. quibus Samuel post paucum tempus dedit regem Saulem, quo dato, cessauit Samuel iudicare Israel: Erat tamen multoties cum Saule ad ostendendum ei quid facere deberet, ne erraret in lege Domini, & iusserat ei, quod quandoeunque accideret sibi aliquid graue, descenderet in Galgalam expectans Samuelem 7. diebus, & ipse veniret illuc ad dicendum quid facere deberet, vt patet sup. c. 10. Istum modum habuit Samuel, scilicet vacandi circa regimen regni, vsque ad tempus, quo peccauit Saul per Amalecitas: tunc enim recessit Samuel a Saule, & nunquam rediit ad eum postea tota vita sua, vt patet sup. c. 15. f. & non vidit Samuel ultra Saulem, vsque ad diem mortis suae: ex eo autem tempore mansit Samuel in Ramatha, deposito omni negotio regni, vacans contemplationi tantum. Habebat namque secum multos prophetas, qui semper vacabant diuinis laudibus. Sic enim patet infra, in litera, f. Qui cum vidissent Cuneum prophetarum varicinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est in illis spiritus Domini. Hunc modum tenuit Samuel postea vsque ad mortem suam, quod esset Princeps prophetarum in laudibus diuinis, & postea in eodem loco mortuus est, non post multum tempus, dum adhuc Saul persequeretur Dauid, vt patet infr. c. 25. Mortuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israel, & planxerunt eum, & sepelierunt in domo sua Ramatha. Cum autem Dauid iuit ad Samuelem nunc in Ramatha, inuenit eum vacantem laudibus Dei, & cum eo ipse vacauit: omnes quoque nuncios missi a Saule inueniunt Samuelem in hoc negotio, & ipsi quoque cum eo inceperunt Deum laudare, vt patet infra in lra. *Et nunciavit ei omnia, quae fecerat Saul, scilicet oia mala, quae molitus fuerat contra ipsum ex die, quo coepit eum habere exosum.* Credendum est autem, quod fecerit Dauid, vt Samuel consuleret per eum Dominum, quod agere deberet, & quod consilio eius redierit ad Saulem: quia nondum consummata erat nequitia Saulis. *Et abierunt ipse, & Samuel, & morati sunt in Naioth.* Non est intelligendum, quod ipsi soli illuc iuissent: quia et iuit cum eis Cuneus Pars Secunda. I. neus

neus prophetarum. Quod patet: quia nuncij Saulis venientes ad Samuelem inuenerunt eum in Naioth stantem super Cuneum prophetarum, ergo illi iuerant illuc: sed fit mentio solū de Samuele, & David: quia isti erant præcipui. Non est autem intelligendū, q̄ Naioth sit aliquis locus distinctus à Ramatha, sed est intra Ramatha: nam dicitur infra. Ecce David ē in Naioth, in Ramatha: sed erat Naioth aliqua pars vr̄bis, in qua manebat Samuel cum alijs prophetis, sicut in Gabaa erant prophetae in superiori parte Ciuitatis in colle: vnde, quando iuit, quæ reuertens à Samuele, habuit prophetas sibi obuios descendentes de colle, vt patet sup. c. 10. illum. n. collem elegerant sibi ad vacandum diuinis laudibus: ita hic elegerat sibi Samuel Naioth in Vr̄be Ramatha, vt ibi cū alijs prophetis Deū laudaret: sic autem accipiuntur interdum duo nomina locorum, quæ significant vnum locum, sicut Cariathiarim, & Gabaa. Nam videtur, q̄ ista sint duo loca, sup. c. 7. & tamen sunt vnus locus, vt ibi declaratum est. *Nunciatum est autem.* Hic ponitur quintum huius, c. in quo David per importunitatem Saulis à diuinis laudibus impeditur, s. quia erat cum prophetis laudando Deum, & propter aduentū Saulis, vnde fugit, vt patet seq. c. in principio. *Nunciatum est autem Sauli à dicentibus.* Subintelligendū est, q̄ cum fugit David à facie Saulis, fecit eū inquirere Saul, vt occideret illum, & non repertus est in locis, in quibus ipse suspicabatur: quia non erat aliqua causa, propter quam illuc deberet ire David, vt sup. declaratum est in quadam q̄one. Accidit tñ, q̄ venerunt quidam de Ramatha ad Saulem à casu, & illi nunciauerunt esse ibi David. Et dicitur, q̄ nunciatum est à dicentibus, id est non ab illis, quos ipse misit: quia nullos adhuc miserat, sed à dicentibus, s. per famam hoc nunciatum est. *Ecce David in Naioth, in Ramatha.* Istud est, q̄ nunciatum fuit: & non solum fuit dictum sibi de Vr̄be, sed etiam specialiter de loco vr̄bis, s. q̄ erat in Naioth Aliqui Hebræi dicunt, q̄ Naioth sit hic nomen appellatiuum, & significet pulchritudinem: dicunt autem, q̄ Samuel, & David, & alij prophetae erant in Naioth, id est in pulchritudinem, s. considerando de pulchritudine mundi, i. de Templo fabricando per Salomonem, q̄ erat pulchritudo mundi, s. in quo loco futurum erat. Sed hoc ridiculum est: superfluum autem erat ista cogitare: quia adhuc nullus propheta sciebat, an aliquod Templū Domino stabiliter construendum esset: sed putabāt variandum esse de loco ad locum, sicut tunc fiebat. Item necesse est, q̄ accipiatur hic Naioth pro loco: quia infra dicitur, q̄ abiit Saul in Naioth, in Ramatha: Saul tamen non considerabat de illa pulchritudine, sed solum ibat, vt persequeretur David: ergo Naioth locus erat, præsertim, quia ibi dicitur: Abiit, & abire est morus localis, ideo debet determinari p̄ nomen significans locum, & determinatur per Naioth, ergo est locus. *Misit ergo lictores Saul, vt raperent David.* s. postquam cognouit esse David in Ramatha, K misit illuc lictores, vt tollerent inde David ad occidendum: dicitur autem lictores, s. sacrificantes à litando: quia litare est sacrificium facere. Hic tamen, & communiter vocantur lictores illi, qui ferunt enses, vel arma ad executores iustitiæ, & sunt ministri iudicij, vel regum. Hoc autem misit Saul, vt si vellet se David defendere, vel aliquis vellet eum adiuvare, isti possent armis inuadere illos. Fuerunt etiam missi, vt videretur, q̄ David ducebatur ad mortem iuridicē: quia isti, qui erant executores iustitiæ, ducebant eum. *Qui cum vidissent Cuneum prophetarum vaticinantur.* i. viderunt multitudinem prophetarum laudantium Deum cum Samuele.

Quomodo propheta in Ramatha vaticinabatur. *Questio XXXI.*

QVAERET aliquis. Quid isti prophetae vaticinabatur, vel quomodo? Respondendum est, q̄ isti non proprie prophetabant, sed laudabant Deum Pro quo considerandum est, q̄ prophetare est dicere aliquid occultū, q̄ alij hoies nesciunt: & hoc siue sit per modū denunciationis, siue laudis, & siue sit à Deo, siue ab alio spū. Vnde illi, qui arripuntur à Dæmone, quia loquuntur aliqua, quæ alij hoies nesciunt, & Dæmones illa reuelant per ora arrepticiorum, dñr prophetare. Sic patet sup. c. præcedenti de Saule, cum dicitur: Inuasit spūs Domini mal⁹ Saul, & prophetabat in medio domus suæ: & ille non mouebat à Deo. Accipere autē prophetiā, prout ad Deū pertinet, stat dupliciter: vno modo dicitur prophetia per modum denūciationis alicuius futuri. & isto mō vocamus proprie prophetas quatuor maiores, & 12. minores, quorum scripta habentur in canone Bibliæ. Alio modo accipitur prophetia, vt pertinet ad laudem Dei, & sic omnes vacantes diuinis laudibus quantum ad aliqua altissima, vel occulta, dicunt prophetare. Sed hoc stat dupliciter, nam quidam prophetant: quia Deus immittit illis spūm propheticū, vt sciant dicere aliquas laudes Dei mirabiles, quas alius nullo mō scirent. Aliquando prophetant laudantes Deū p̄ Doctrinam, s. quia didicerunt facere cantica ad laudē Dei: & q̄q̄ non incidat in eos spūs Dñi, p̄ doctrinam prophetant. De primo mō patet in David, qui fecit plurimos Ps. Hoc tñ non p̄ aliquā doctrinam, cū pastor esset, sed solū per spūm Dñi, q̄ directus est in eo à die vnctionis suæ, vt patet sup. c. 16 sic ēt prophetauerunt nuncij Saulis, qui ante nesciebant prophetare, nūc autē facti in se spū Dei, prophetauerunt, vt patet hic. Idem fuit de Saule: nam irruit in eum spūs Domini, & prophetauit, vt patet. 7. & sup. c. 10. De secundo mō apparet in cantorib. tēpli Salomonis, q̄ oēs dicebāt prophetare, vt patet 1. Paral. ca. 25. non tamen erant oēs illi hēntes spūm prophetiæ à Deo: quia inter eos ponunt aliq̄ doctores in laudibus diuinis, vt patet eo. c. ea tñ, q̄ sciunt prophetice, non sunt p̄ doctores. Etiam quia quidā dicebant esse sapientiores alijs. De hoc magis dictū est sup. c. 10. De his verò prophetis, qui erant cū Samuele, dicendum est, q̄ non prophetabant per modum enunciationis alicuius futuri, sed solū p̄ modū laudis: nā nihil p̄ficere, q̄ illi vacarent simul enūciatōi futurorū: nam hoc mō prophetia nihil prodest, nisi cum enunciat ei, pro quo, vel contra quē est: vel cū scribit ad eruditionē posterorū: sicut fecerunt oēs p̄phetae, quorum scripta hñr in canone veteris testij. Isti tñ erant simul prophetando, ergo nō prophetabant enūciando aliquid futurum: quia sic vnus prophetaret oībus, & alij subtricerent: oēs tñ simul prophetabant, & postea ēt nuncij Saulis, q̄ venerunt, prophetauerunt cum eis: ergo non prophetabant enūciando aliquid futurum: quia sic esset confusio prophetantium, sed prophetabant laudando Deum, & simul laudabant: sicut, cū multi in eodem choro cānt. Sed tunc manet dubiū, an isti hñnt spūm p̄pheticum ad canendum laudes Dei, vel canerent p̄ eruditionem humanam. Respondendum est, q̄ non est inconueniens dicere, q̄ omnes isti haberēt spiritum Dei ad canendum laudes: magis tñ vñ dicendum, q̄ isti per doctrinam canerent, s. quia semper vacabant laudibus Dei, & erudebantur ad sciendum facere carmina. Pro quō considerandum, quōd in veteri testamento, cū esset vnicus locus sanctuarij, omnes homines, qui volebant vacare cōtemplationi, & diuinis

Propheta re quid.

Propheta re dupliciter.

minis laudibus, non poterant conuenire in templū illud, sed fiebant diuersa collegia per terram Israel, & in quolibet eorum erāt multi viri, qui specialiter vacabāt cōtemplationi, in comparatione ad alios homines, sicut nunc sunt Religiosi in comparatione ad populares: & isti in illis collegijs vacabant studijs sapientiæ, & doctrinæ, & disciplinæ legis, & addicebant facere cantica diuini laudis, & illa faciebāt. De his erant aliqua collegia tempore Samuelis, & omnes, qui erant in illis vocabantur prophetae. Fuit autem vnus in Gabaa in colle, ad quem venit Saul, quando dimissus fuit à Samuele: & dicitur, q̄ Saul, & puer suus venerunt ad prædictum collem, & exiit Cuneus prophetarum obuius ei, & insiluit super eū spiritus Domini, & prophetauit, vt patet supra c. 10. Aliud collegiū erat in Ramatha, de quo hic, & erāt multi prophetae ibi laudantes Deum. Quod autē isti prophetarent per doctrinam, apparet: quia dicitur, q̄ stabat Samuel sup. eos, id est docebat illos prophetare: si tamen illi haberent hoc per spiritum Dei, nemo doceret eos, sed illa solum prophetarent, ad que spiritus Dei illos moueret. Et Samuelem stantem super eos, id est viderunt, q̄ Samuel stabat super prophetas illos, s. erudiendo eos: quia ipse erat Doctōr diuinae laudis. Vel erat super eos, s. q̄ erat Princeps eorum: nam etiam si dicatur, q̄ isti habebant spiritum propheticum, poterat Samuel stare super eos: sed tunc non stabat, vt docēs eos, sed, vt principans: quia ipse erat honorabilior inter oēs prophetas, & antiquior. Et factus est etiam in illis spiritus Domini, id est non solum fuit spiritus Domini in alijs prophetis ad prophetandum, sed etiam in nuncijs Saulis: ex quo innuitur, q̄ aliqui de illis, qui prophetabant cum Samuele, habebant spiritum propheticum, & non prophetabāt per doctrinam, cum ponatur hic (etiam) quæ est dictio copulatiua. Potest tamen referri ista copulatio non ad spiritum propheticū, sed ad actum prophetandi, vt dicatur, q̄ factus est spiritus Domini in istis, & prophetare cæperunt, etiam sicut alij, id est non solum alij prophetabant, qui non habebant spiritum propheticum, sed etiam isti, qui illum habebant: sed prior sensus est melior: quia hic ponitur bis. Et prophetare cæperunt etiam ipsi, s. isti, qui missi erant à Saule, cæperunt canere laudes Dei, sicut oēs alij p̄phetae.

Quomodo factus est spiritus Domini in nuncios Saulis, qui venerunt in Ramatha, vt caperent David. *Questio XXXII.*

QVAERET aliquis. Quomodo factus est in istis spiritus Domini, vel quid sit fieri in eis spiritum. Respondendum est, q̄ isti nuncij Saulis erant viri simplices, quantum ad actum prophetiæ: nunquam enim prophetauerant, neque habebant doctrinam humanam, per quam scirent prophetare: nunc quoque non ibant cum intentione prophetandi, sed, vt caperent David ad mortem: Deus autē immutauit intellectum, & voluntatem eorum supernaturaliter: intellectum quidem dando eis quandam illustrationem ad temp⁹, & sciendo ea, q̄ prius nescierant: vnde iam sapientes erant ad formandū cantica diuinæ laudis: immutauit quoque voluntatem eorum, vt vellent prophetare, sicut mente nouerant, & vellent manere cum illis prophetis, q̄ erāt cum Samuele. Quod sic factum est, quia non curauerunt amplius regredi ad Saulem, nec rapere David, q̄q̄ esset coram eis, sed manebant pacifici, atque si ad nihil venissent, nisi ad prophetandum. Quod cum nunciatum esset Sauli, misit alios nuncios. Subintelligendum est, q̄ cum isti primi nuncij prophetauissent, morati sunt Alph. Tolt. super I. Regum.

in Ramatha aliquot diebus, quorum mora admiratus Saul, misit aliquem, qui sciret, quid faciebant illi nuncij, & ille vidit eos prophetantes, nunciauit que Sauli, & tunc misit alios nuncios, vt raperent David.

Saul misit alios nuncios, vt caperent David. *Questio XXXIII.*

QVAERET aliquis. Quare mittebat Saul alios nuncios, propter hoc, q̄ primi prophetabant? Respondendum est: quia Saul putauit iam illos non proficere intentioni suæ: nam ipse mittebat eos, vt raperent David, & cum esset David coram eis, nihil nocebant ei, nec saltem verbo, & sic mens eorū mutata erat. Vnde siue hoc factum esset à Deo, qui mutasset voluntatem eorum, ad nolendum rapere David, & intellectum ad prophetandum: siue hoc factū esset per aliquam collusionem, vel pactum, non proficiebant illi nuncijs Sauli, qui ardebat, vt duceret David coram ipso ad occidendum. *Prophetauerunt autem & illi, i. etiam isti secundi nuncij prophetauerunt, sicut primi, & manserunt cum Samuele, & alijs prophetis, nec nocuerunt David.*

Quomodo etiam isti secundi nuncij prophetauerunt. *Questio XXXIV.*

QVAERET aliquis. Quomodo isti secundi nuncij prophetauerunt: videtur enim, q̄ nullo modo debuissent prophetare, dato, q̄ eis Deus infunderet spiritum propheticum: quia isti ibant, vt raperent David: & sciebant, q̄ primi nuncij prophetauissent, & propter hoc nō executi fuissent mandatum Saulis: ideo ipsi habebant voluntatem non prophetandi, licet Deus infunderet eis spiritum propheticum: spiritus autem iste est quædam illustratio super naturalis ad cognoscendū aliqua, quæ aliter cognosci non p̄nt: sed ea, quæ sunt in intellectu nō p̄nt cogere voluntatem: ergo non compellerentur isti ad prophetandum, q̄q̄ haberent spiritum propheticū. Rūdendū est, q̄ ad hoc, q̄ isti p̄phetarent, requirebatur duo. Primum erat, q̄ haberent quandam cognitionē supernaturalem. Secundum erat, q̄ haberent voluntatem prophetandi ea, quæ cognouerant. Primum habebat per spiritum propheticum. Secundū autem non erat per istum spūm, nam liberum erat prophetae proferre ea, q̄ Deus reuelabat subtriceret: nam cum intellectus, & voluntas sint diuæ potētiæ distinctæ id, q̄ in vna fuerit, non pōt mouere alterā, cogēdo ad aliquid sed spūs propheticus pertinet ad solum intellectum, ergo qui habet illum, q̄q̄ nō pōt sit intelligere s̄m illum, pōt tñ velle non loqui ea, q̄ intellexerit, eo, q̄ velle loqui nō p̄tinet ad intellectū, sed ad voluntatē, iō, si Deus nihil dederit alicui, nisi spūm propheticū, nō pōt iste cogi ad p̄phetandū, De tñ interdū cogit hoīem ad loquēdū ea, q̄ nō vult: sic n. fuit in Balā. q̄ conabatur, vt malediceret Israelitis, & cū veller maledicere, Deus monebat linguā ei⁹ ad bñdicendū. Et q̄q̄ saepe orasset, vt pmitteret maledicere, nunq̄ poterat, vt patet Nu. c. 23. & 24. & Deu. c. 23. Sic autē hic Deus infundebat istis nuncijs spūm p̄pheticū. Et si istū solū infunderet, nunq̄ p̄phetas ēt: quia intentio eorū erat, vt caperent David ad occidēdū, cū ad hoc missi essent. Sed dicēdū, q̄ aliqd̄ insup addebat, q̄ p̄tinebat ad voluntatē, p̄ q̄ non solū isti sciebant p̄phetare, sed ēt volebāt, & actualiter p̄phetabāt: istū autē poterat ēe dupliciter. Vno mō, q̄ De⁹ moueret linguas eorū, ēt ipsis nolētib. & p̄phetarēt. Alio mō, q̄ Deus immutauit voluntatem eorū nō cogendo eam, sed faciēdo, quōd appareret ei valde bonū prophetare, & trariū huius esse valde malū; Pars Secunda. I 2 ideo

Dupliciter poterat immutari voluntas nunciō rū à Deo.

ideo cū magno desiderio prophetabant, tanq̄ adipsent est aliquid bonum. Et istud secundū verisimilius est: nam si primum solum fuisset, q̄q̄ isti cogentur prophetare, tamen eorū p̄uersa voluntas non cessaret, & sic semper vellent rapere Dauid, & conarentur eum rapere, nisi poneretur, q̄ Deus impediret: & dato, q̄ impediret, cum volūtas nequam p̄fereretur, ipsi redirent ad Saulem, non tñ redibant, sed manebant in Dei laudib. cum alijs prophetis: iō dicendum est, q̄ Deus fecerit, q̄ apparet eis valde bonum prophetare, & manere cum alijs prophetis, in diuinis laudibus, nec rapere Dauid. *Et rursum Saul misit tertios nuncios.* Postquam enim vidit, q̄ secūdi nūcij non redibāt, misit aliquem sciturū, quid agerent: & responsum est, q̄ prophetarent, iō cū iam sciret illos nuncios nihil sibi proficere, misit tertios nuncios. *Qui & ipsi prophetauerunt.* i. Et Deus dedit spiriū propheticum tertijs nuncijs, sicut omnibus priorib. & prophetauerūt: nec additur aliquid alterum: quia subintelligendum est, quod cum isti prophetarent, non capiebant Dauid, nec hoc volebant, sed desiderabant manere in diuinis laudibus.

Istos nuncios fecit Deus propheta e propter duo. Quæstio XXXV.

QVAERET aliquis. Quare Deus faciebat, q̄ omnes isti nuncijs prophetarent? Respondendū est, q̄ factum est propter duo. Primum fuit, vt Deus miraculosè fauere ostenderetur Dauid, vt sic desisteret velle Saul ab iniquitate sua, & publicè se videret confusum: nam, q̄ Deus faceret omnes nuncios Saulis prophetare, euident̄ miraculum erat: q̄ autem fieret hoc, propter Dauid, ad quem captivum ibant, & erat manifestum: iō sic debuisset Saul erubescere de iniquitate sua, cum Deus publicè repugnaret ei, sed non dedit ei Deus cor intelligens, vt à malo diuerteret. Secundò fuit data ista prophetia p̄ liberationem Dauid: nam illi nūcij, qui veniebant, solum ibant, vt raperent Dauid: si autem Deus non impedisset illos aliquo modo, rapuissent eum ad mortem, q̄ Deus noluit: iō dedit illis, q̄ prophetarent, & immutaretur cor eorū, vt nollent rapere Dauid, sed manere cum prophetis, nec redire cum responso eius, ad quod missi fuerant. Sed tunc dicit aliquis, quod hoc iustificabat factum fuisse in primis nuncijs, scilicet, q̄ dum illi prophetarēt, Dauid fugeret inde, & non posset eum rapere, stetit tamen ibi semper postea quousq; venit Saul, & prophetauit fugit Dauid: nec potuit eum tunc persequi, Saul: ita debuisset facere, dum primi nuncijs prophetarent. Dicendum est, q̄ hoc facere Deus voluit ad confusionem Saulis: nam si primi nuncijs prophetassent, & eis prophetantib. fugisset Dauid, putasset Saul, q̄ illud fuerat factum p̄ collusionem, vt haberet Dauid locum fugiendi, & sic nō crederet, q̄ Deus repugnabat ei, sed erat humana fraus: idem autem si expectasset Dauid dum prophetassent solum primi, & secundi, & fugisset, prophetantib. tertijs, putaret Saul fraudem esse. Quod patet: quia et si ter nuncios misisset, & prophetassent omnes: nunquam tamen credidit, quousq; ipse iuit, & pariter prophetare coactus est, iō decuit, vt non fugeret Dauid ad primos nuncios prophetantes, sed expectaret aduentū Saulis, & tūc fugeret.

An isti nuncijs Saulis postea semper prophetauerunt. Quæstio XXXVI.

QVAERET VR. vterius, An isti nuncijs Saulis, quibus Deus dedit spiritum propheticum,

F prophetauerint semper, vel māserit spiritus ille ad aliquid paruū tempus. Respondendum est, quod prophetia est aliquid pertinens ad intellectum, non tamen est penitus, sicut habitus intelligēdi, aut sicut actus: magis tñ assimilatur actui intelligēdi, q̄ habitui: nam quicunq; hēt habitū illū, continē hēt, siue dormiat, siue vigilet, quousq; habitus ille penitus corrumpatur. In prophetis autē non est sic: quia, et si loquamur de maximis prophetis, non habuit aliq̄ eorum continē actum propheticum, sed aliq̄ prophetabant, & aliq̄ nesciebant prophetare. Sed tūc aliquis dicit, q̄ ista obiectio de actu prophetadi nulla est: nam sic est in habentib. habitum, q̄q̄ semper illū hēant, tñ nō semper hēt habitum illius: ita ergo de propheta, q̄q̄ nō semper habitualiter prophetet, poterit hēre semp̄ sp̄m prophetici, & sic erit, sicut habitus. Rōdendum, q̄ non stat: quia, q̄ quis hēt habitū quēcunq; dato, q̄ actualiter s̄m illū non operetur, pōt tñ operari, q̄cunq; voluerit. Propheta tñ non habebat sic: quia aliq̄ volebant intelligere q̄ quam prophetici, & non poterant: postea autē Deus reuelabat eis: sic patet de Moyse, qui fuit maximus p̄phetarum: ipse nāque multoties dubitauit super aliq̄ quib. negocijs, sicut patet de q̄ōne filiarū Salphaad, vbi cum nesciret rōdere, q̄s iuit à Domino, Num. c. 27. Iterum et quærentib. eidem puellis, nesciuit respondere quousq; consuluit Dominum, Num. c. vltimo. Multoties quoq; super alijs dubitationibus solitus erat consulere Dominum, Num. c. 7. vbi dicit, q̄ quidocunq; volebat consulere oraculum, i. habere responsum à Deo, introibat in Sancta Sanctorum, & audiebat vocem loquentem ad se de medio Cherubim: si tñ Moyses semper hēt sp̄m prophetici, q̄q̄ non semper actualiter prophetasset, posset p̄phetare, quando vellet, sed non prophetabat semper, q̄ volebat: quia sic non oportuisset, q̄ aliquando consuleret Dominum: ergo non semper habebat in se sp̄m propheticum: simile patet de Eliseo, qui fuit valde magnus propheta, & duplicatus est in eo sp̄s Eliæ, vt patet infra 4. lib. cap. 2. Iste tamen non semper habebat spiritum propheticum: nam semel quæsiuerunt ab eo Rex Israel, & Iuda de euentū belli, & nesciuit immediatè respondere, sed dixit, adducite mihi psaltem, cumq; caneret psaltes, facta est super eū manus Domini: ergo v̄, q̄ tunc descendit spiritus propheticus, & ante non erat in eo, vt patet infra 4. li. ca. 3. Item iste Eliseus semel vidit hospitam suam venientē ad se, & nesciuit ad quid veniebat: & dixit, q̄ Deus non reuelauerat ei, vt patet infra 4. li. c. 4. f. Ait homo Dei: dimitte illam: anima enim eius, in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Si tamen semper habuisset spiritū prophetici, non ignorasset id, q̄ ante ignorabat: ergo non habebat illum. Item non potest dari spiritus propheticius habitualiter: quia habitus est circa aliquod genus obiecti, & est determinatus per illud genus, iō si Deus dedisset alicui spiritum propheticum habitualiter, per illum sciret de aliquo genere prophetare, & non de rebus alterius generis: & non posset dari spiritus iste, nisi circa vnam rem: quia res prophetabiles sunt contingentes, & non habent inter se connexionem aliquam necessariam: sicut fit in speculatiuis, quæ necessaria sunt: vnde licet per vnum genus artis in speculatiuis, potest aliquis iudicare de omnibus, quæ pertinent ad illud genus, & erit iudicium certissimum, sicut qui habet habitum, circa inquisitionem Eclipsis, per eundem habitum sciet inquirere omnes Eclipsas futuras certissime: si autem aliquis habeat habitum iudicatiuum, circa aliquod contingens, non iudicabit certissime de omnibus, quæ

Quo se hēt cognitio prophetica.

Propheta non semper quando volebant, poterat p̄phetare.

Alia Christi quo habet cognitionē oīū contingētium.

quæ sunt illius generis, per illum habitum: quia in contingentia habent infinitam variabilitatem. Cognitio tamen prophetica est certissima, & necessaria, nec obstat, si quis dicat, q̄ habitus prudentiæ est vnicus, & est de omnib. agibilibus, quæ pertinent ad vitam totam, vt patet 6. Ethic. c. de prudentia: nā prudentia est habitus non necessarius: nam aliq̄ p̄ eam bene iudicamus, & aliq̄ fallimur. Cognitio autē prophetica non se habet ad vtrumlibet, sed est determinatē, & necessariò vera: ideo impossibile est dari aliquem habitum, per quem contingentia cognoscantur determinatē: & si diceremus aliquem habitum esse de his, non esset vnus habitus ad cognoscendas multas res contingentes, sed vnus habitus ad vnam rem: & sic necesse esset, q̄ propheta, qui haberet spiritum propheticum, si ille spiritus esset vnicus, non posset cognoscere, nisi vnam rem contingētē; & illam eandem semper cognosceret: vnde si deberet cognoscere ille, p̄pheta aliās res nouas, necesse esset, q̄ infunderetur ei noui habitus, & illos nō haberet, nisi q̄n infunderentur. Si autē aliquis deberet de oīb. prophetare, oporteret, q̄ singulariter infunderetur ei habitus circa res singulas: hoc tñ est fallūm, & valde inconueniens. Item: q̄ adhuc non poterant vocari isti habitus: quia habitus non determinant per vnitatem actus, sed per vnitatem obiecti: & est aliquid, per q̄ possumus cōtinuè habere nouas cognitiones: per spiritum autē prophetici, si esset habitualis, non posset haberi nouæ cognitiones, sed illam vnicam rem, quam aliquis semel cognouit, illā semper cognosceret: nec poterat habere cognitiones rerum multarum contingentium simul, nisi per actualem illuminationem: istud autē non pertinet ad habitum, sed ad actum: non ergo hēt propheta aliquem habitum prophetici manentem, per quem cognoscerent omnia, vel saltem multa, sed recipiūt nouam illuminationem, q̄cunq; debent aliquid intelligere, & illa esse per modum actus. Aliquis autē obijciat, q̄ possit aliquis habere habitualiter cognitionē contingentium, i. q̄ hēt aliquem habitum, per quem possit cognoscere quēcunq; contingentia: sic n. erat de anima Christi: oīa n. futura contingentia actualiter semper cognoscit, & cognoscebat, dum erat in vita mortali, nec ponit aliquis fuisse in eo tales illuminationes, sicut dicitur de prophetis, sed erat cognitio manens: ergo habitualis. Respondendum est, q̄ anima Christi habebat, & habet cognitionē omnium contingentium futurorum: nec tamen hēt hoc per habitum, nec est possibile haberi per habitū, sed habet cognitionem illam in verbo, & in illo et cognoscebat, dum esset in vita mortali: quia semp̄ fuit comprehensor: si tñ anima Christi saltem ad horam priuaretur cognitione illa, q̄ est in verbo, & dare ei quēcunq; cognitio habitualis quārcunq; miraculosa, impossibile erat, q̄ certissime cognosceret omnia futura contingentia, sed posset cognoscere aliqua per actualem Dei illustrationem, & eleuationē, sicut in prophetis fit: quā illustratione cessante, nihil cognosceret. Patet ergo, q̄ spiritus propheticus nō sit habitus: rursus non est spiritus propheticus, sicut vnus, & idem actus: quia vnus actus, postquam semel deserit, impossibile est eum, vel aliquid eius esse: spiritus tamen propheticus aliquando est in prophetis, & postea desinit, & iterum est: modum tamen habet actus non vnus, sed multorū, quia nūc propheta habent vnam illuminationem, qua cessante, & ipsis ad alia diuertentibus, aliā rursus hēre p̄nt. Nūc verò ad q̄ōnem dicendū, q̄ si sp̄s propheticus esset habitus, cū semel alicui datus esset, ex natura sua, deberet semper manere, nisi per aliquē uicium operacionis aboleretur, sed non est habitus, iō impossibile est, q̄ semper maneat: quia tunc propheta nunq̄ diuerterent ad aliquem alium actū: sed hoc nunq̄ fuit in aliquo hoīe, dū adhuc mortalis esset: quætere ergo, an maneret semper sp̄s propheticus in istis, vel non: nō est quætere, an semper actualiter manserit, sed, an multoties post hoc habuerint, & non p̄phetauerint, solum, q̄ fuerunt, nunc coram Samuele: Aliqui nāq; dicitur isto mō semper prophetauisse, vt patet de 70. uiris, qui electi sūt in adiutorium Moyse pro regimine populi: nā de eis dicit Num. 11. Cūq; requiescisset in eis sp̄s, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt: manifestum est tñ, q̄ isti aliq̄ cessabant p̄phetare, sicut dormiebant, vel q̄n capiebant cibū: ergo et si aliquis non semper actualiter prophetauerit, dum tñ per multos dies interpolare prophetet, dicitur temper prophetare. Si autem isti nūcij, postq̄ recesserunt à Samuele, multoties prophetauerūt, dicitur sp̄s propheticus semper mansisse in eis: in hoc tamen dubium est, quia, quacunq; istarū partium data, nō est aliquid inconueniens: magis tñ v̄ dicendum, q̄ isti nunq̄ prophetauerunt, nisi quando fuerunt cum Samuele: quia Deus non dabat istis spiritum propheticum p̄ aliquid aliud nisi, vt non tenerent Dauid, & vt manifestaret iniquitas Saulis: istud tamen solum factum est coram Samuele, ergo non erat opus, q̄ isti prophetarent, nisi ibi. Dicendum tñ, q̄ omnes nuncijs Saulis prophetauerunt quousq; venit Saul, siue primi, siue secūdi, siue tertij: & hoc, vt, quando Saul veniret, reperiret omnes prophetantes, & manifestè appareret illud à Deo euenisse. Si autem primi, & secūdi nuncijs recessissent, manentibus sibi solis tertijs, credidisset Saul, q̄ illud fiebat in fraudem: nam saltem, cū illi nuncijs cessarent prophetare, debuissent capere Dauid, & non capierunt: vt ergo cognosceret, q̄ hoc fiebat à Deo, manserunt ibi omnes nuncijs prophetantes, vsq; ad aduentum eius: & postea credendū est, quod post recessum Dauid omnes simul deserint prophetare, tam Saul, q̄ nuncijs sui. Sed aliquis obijciat, quod isti nunquam cessauerint prophetare: quia, quando Deus aliquod confert cuiquam, nūquam illud ei aufert, nisi demereatur: dato, quod cesset ille finis, ad quem datū fuit illud, sicut probatum fuit illud Exod. cap. 31. De Beseleel, & socijs suis, quibus Deus dedit artem supernaturaliter, vt sciret facere ea, quæ prius nesciebāt, & hoc fuit, vt fabricarent tabernaculum: finita tamen fabricacione, non cessauit ille habitus, sed semper habuerunt habitum artis, quem Deus infudit: Cū ergo spiritus propheticus fuerit datus istis nuncijs Saulis propter causam dictam: quanquam illa cessauerit, videtur, quod manserit spiritus propheticius: Respondendum est, quod Deus nunquam aufert id, q̄ semel dat, nisi quis demereatur, q̄ illud, q̄ datur, est per se manens, scilicet, quod sine aliqua operatione miraculosa manere possit in illo, cui datum est. Si tamen id, quod datum est, non possit manere, nisi semper Deus miraculosè conseruet, finita operatione, ad quam illud est, non manebit: & sic patet differentia in presenti: nam Beseleel, & socij sui receperunt habitum artis supernaturaliter, ille autem ad causationem suam exiebat miraculum, & tamen ad conseruationem non: quia postquam aliquis habitus inest animæ, ex natura sua habet, quod maneat, nisi per contrarios actus corrumpatur, vel per cessationem operationum desinat, ideo quanquam cessaret fabricatio tabernaculi, habitus infusus à Deo Beseleel maneret, nisi illum Deus auferret: Deus tamen non aufert quod dedit, ideo semper maneret. Isti autem nuncijs Saulis receperunt

spiritum prophetici, qui non est habitus, sed actus; f. quaedam illustratio supernaturalis, qua intellectus prophetae monetur a Deo: & quia non potest manere ista illustratio, nisi quando Deus actualiter illustrat, requiritur semper miraculum quando aliquis propheta: & quia Deus non facit miraculum nisi ad aliquem finem, habito illo fine, cessabit miraculum: & quia in istis nuncijs Saulis finis prophetiae erat, qui dictus est: & iste fuit habitus in aduentu Saulis, & fuga David, ideo Deus non operaretur ultra miraculose illustrando istos, sed non potest propheta prophetae, nisi per actualem illustrationem Dei: ergo cessante illa, necesse est, qd cessaret spiritus propheticus in istis. Cui autem obijcit, qd Deus non tollit id, qd dedit, concedendum est: sic. n. fuit in istis: quia Deus nihil abstulit eis, sed desijt operari miraculose: non tñ fecit aliquid plus in Beseleel, qm in istis: sed differbat, quia collatum est Beseleel, erat per se manens, ideo Deo non conseruante, mansit: qd autem istis collatum est, non erat manens, ideo Deo non conseruante, perijt. Quod autem in istis, cessauerit spūs propheticus, apparet per simile; quia Deus contulit spiritum prophetiae Sauli, quando recessit a Samuele die, qua vnctus est, supra c. 10. & hoc erat ad significandum, qm eligebatur in Regem auctoritate Dei: habito autem illo fine, qui per vnicum actum habebat, cessauit spiritus propheticus: nam ex illo tpe nunq postea Saul prophetauit, vsq; nunc, qm coactus est a Deo prophetae. Quod patet: quia cum prophetauit, hinc exiit prouerbum: Nū Saul inter prophetas? vt patet infra, qd dicebatur ex quadam admiratione: si tñ ex illo tpe, quo primo Saul prophetauit consueuisset multoties prophetae, non exiret prouerbiū de eo, nec admirarentur videntes: nunquam ergo ex illo tpe prophetauerat: sic igitur hic nunq prophetauerunt nuncijs Saulis, nec ipse Saul post hoc: quia hic completum est id, ad qd prophetauerat. Et iratus iracundia Saul, id est iratus fuit nimis Saul: quia isti nuncijs prophetauerat, & non capiebant David. Erat tamen ista iracundia irrationabilis: quia illi inuini prophetauerat. Et dato, qd conarentur non prophetae, Deus illos cogebat ad prophetandum, sicut fuit de Balaam, qui cum sepe conatus fuisset maledicere Israelitis, & nunquam potuisset, dixit ad eū Rex Moab: Deceueram qdem magnifice honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito. Respondit Balaam: nonne nuncijs tuis, quos misisti ad me, dixit: si dederit mihi Balac plenam Domum suam Argenti, & Auri non potero praeterire sermonem Domini, vt vel boni gd, vel mali proferam ex corde meo, sed quicquid Dominus dixerit, hoc loquar? Num. c. 24. Irascebat tamen Saul: qd putabat ista fieri per collusionem. Abijt autem ipse etiam in Ramatha, i. postq nulli de Trib. nuncijs redierunt, ipse Saul iuit illuc: & non dicitur hic abijt in Ramatha, i. peruenit illuc, sed abijt, id est incoepit ire: nam post hoc dicitur, qd interrogauit in quo loco sunt Samuel, & David: & responsum est, in Naioth, in Ramatha. Et dicitur immediatē, qd ipse iuit in Naioth, in Ramatha: ergo nō dum illuc iuerat, sed incipiebat ire. Et venit ad cisternā magnā, quae est in Socchoth, i. apud urbem Socchoth. Est Socchoth Ciuitas in terra Israel, de qua dicitur Iud. c. 8. qd Gedeon occidit 77. viros Principes Socchoth, & contriuit eos, cum spinis, & tribulis. Est autem duplex Socchoth in terra Israel: vna erat in forte Iudae, de qua habetur Iosue c. 15. & de illa dicitur, supra c. 17. qd castra Philistinorum erant inter Socchoth, & Azecha: alia Socchoth erat in terra duarum tribuū, & dimidiā in forte Gad, vt patet Iosue, c. 13. sed ista, de qua hic dicitur, videtur, qd fuerit Socchoth, quae est

Socchoth Ciuitas.

F in Tribu Iuda, quia cū Saul esset in Tribu Benjamin ad eūdum in Ramatha, quae erat in Tribu Ephraim, non erat transiturus per terram Iudae: qd patet confiderando situm sortium Tribuum Israel, de quibus Iosue. a. c. 13. vsq; ad 10. Saul autem non introiuit nunc in urbem Socchoth, sed apud quandam magnā cisternā, quae erat iuxta Socchoth, quae fuit a quibusdam de David. Et interrogauit, & dixit: in quo loco sunt Samuel, & David? Ante hoc. n. sciebat Saul, qd Samuel, & David essent in Ramatha, cum ter misisset illuc nuncios, & nunc quoq; ipse directē illuc ibat, cum dicatur supra: abijt ipse in Ramatha, sed interrogauit, vbi essent David, & Samuel, qd putauit, qd cū cognitum esset, a Saule, eos esse in Ramatha, timerent, & fugerent inde: ideo quæsiuit, ad aliquem aliū locum declinassent. Diciturque est: ecce in Naioth, sunt in Ramatha. Non enim declinauerunt ad alium locū, sed manserunt ibi quousque venit Saul. Et abijt in Naioth, in Ramatha, i. inceptit ire de Socchoth, in Ramatha. Et non accipitur, abijt, i. peruenit: quia post hoc dicitur, qd inceptit prophetae, vsq; dū veniret in Naioth.

Saul iuit in Ramatha, vt caperet David, & non misit plures nuncios: quia putauit eos facturos, sicut alij. Quæstio. XXXVII.

QVAERET aliquis. Quare Saul non misit alios nuncios, sed ipse iuit? Respondendum, qd ipse mittebat nuncios de familiaribus suis, qui eū nimis diligebant, & videbantur facturi quantum possent, sed non fecerunt, qd ipse volebat, ideo cū non rediissent primi, putauit illos collusisse cum David: & misit secundos, qui cum non fecissent, quod ipse volebat, nec etiam tertij, putauit, qd iam nullus de ministris suis ei seruaret veritatem, sed omnes facerent collusionem cum David. Hoc autem opinabatur Saul: nam infra, ca. 22. hoc dixit: Omnes coniurastis aduersus me, & non est, qui mihi renūciat: maximē, cū & filius meus fædus inierit cum filio Isai: non est, qui vicem meam doleat ex vobis, nec est, qui renūciat mihi. Ita igitur opinatus est hic, qd isti nuncijs, colluserant cum David, & omnes alij, sic facturi erant, ideo superfluum erat eos mitti, sed ipse p se iuit.

Saul iuit: quia existimauit nuncios suos non prophetae. Quæstio. XXXVII.

QVAERET VR. vterius. Quare Saul ire voluit ad tenendum David: nam cū misisset nuncios ter, & omnes coacti fuissent a Deo prophetae, credere debebat, qd etiam ipse cogeret, nec posset tenere David, praecipue, cū ipse sciret conditionem spiritus prophetici, i. qd aduenit homine non petente, & etiam si nolit: cū iam habuisset spiritum propheticum die, qua vnctus est in Regem, vt patet supra cap. 10. Respondendum est, qd Saul existimauit, qd isti non verē prophetauerant, sed per collusionem omnes faciebant, eo, qd diligenter David praesertim, cum Ionathas iniuisset fædus cum David, & credebatur, qd ille inducebat omnes seruos suos, vt nemo persequeret David, quanquam hoc iuberet Saul, sed fingerent se obedire mandatis illius, quod satis ipse Saul expressit, dicens: quod omnes coniurauerant contra eum, infra cap. 22. Voluit ergo ipse ire, vt teneret David. Hoc autem aliquid patere potest: quia Saul iratus fuit nimis, cū oēs nuncijs prophetauerunt: si tamen existimasset, quod illi verē a Deo cogebantur prophetae, non irasceretur sciens, quod ipsi in hoc nihil mali merebantur, cum Deus eos cogeret. Aliter dici potest, quod quanquam intelligeret, qd omnes

omnes isti coacti fuerint prophetae, tamen volebat illuc ire, putans, qd ipse non cogeret prophetae, & licet simile esset de eo, & de alijs, & quilibet, qd rectē iudicaret, posset cognoscere, qd etiam Samuel cogendus esset prophetae: tamen iniquitas cordis sui non sinebat eum rectē iudicare: malicia namq; peruertit iudicium, & facit ignorare in particulari, vt patet 6. Erthi. in fine. Sic enim fuit de Balaam, cuius cum esset nimis peruersa intentio ad maledicendum Hebraeis, quamquam aliquando Deus repugnasset, illi conabatur iterum maledicere: dixit enim sibi Deus, qd non malediceret Israelitis. Num. cap. 22. & tamen ter conatus est maledicere: & faciebat diuersas cæremoniae sacrificiorum, vt Deus eum permitteret maledicere Israeli, sed nunquam permisit. vt patet Num. 23. & 24. cap. Cū ergo nimis esset peruersa intentio Saulis contra David, quamquam sciret omnes alios coactos ad prophetandum; adhuc ipse conatus est illuc ire.

Quare Samuel, & David non recesserunt de Ramatha, cum sciret Saul venturum. Quæstio. XXXIX.

QVAERET aliquis. Quare Samuel, & David non declinauerunt de Vrbe Ramatha, cum roties venissent nuncijs Saulis ad tenendum David, & satis verisimile erat ipsum Saulem venturum fore? Respondendum est, qd non recesserunt inde: quia nihil proficere recessus: nam quocunq; iret David, Saul persecutus erat illum. Sic enim dixit ipse Saul, infra ca. 23. I. quod si etiam si in terra se obstruxerit: persequerabor eum in cunctis milibus Iudae: & ipse David dixit Saul: egressus est Rex Israel, vt querat publice vnum, sicut persequitur Perdix in montibus. infra ca. 26. Cū ergo David sciret, qd Saul persecutus erat eum in omni loco, non proderat fuga de vno loco ad alterū, nisi fugeret extra Terram Israel: hoc autem nondum deliberauerat facere David quousque sciret compleram esse maliciam Saulis, ideo non expediebat, quod fugeret de Ramathalia causa, & potissima erat: quia videbat David, qd Deus faciebat miracula pro eo, cum esset in Ramatha, & non poterat ei nocere hostes. Si autem ad aliū locum recederet, nesciebat, an Deus ibi eum sic vellet liberare, ideo volebat fugere, dum Deus miracula faciebat. Aliquis tamen obijcit, qd Samuel, & David tentabant Deum in hoc: nam, quando quis per prudentiam, vel opus humanum potest se a morte eripere, si nolit facere, quod potest, expectans diuinū miraculum, vel si se exponat alicui periculo, expectans, qd Deus illum liberabit, tentat Deum, vt patet Matth. cap. 4. cū dixit Dæmon Christo, qd dimitte ret se de Pinnaculo. Respondit Christus, qd non erat Deus tentandus: sed Samuel, & David poterant fugere de Ramatha, & saluari. Expectare ergo, qd Deus faceret pro eis miracula, tentare Deū erat. Responderi potest dupliciter: vno modo, qd non tentabant Deum: quia non putabant se posse alio modo euadere: sciebat enim David, qd ad quēcunq; locū fugeret, comprehenderet eū Saul, nisi Deus ipsum liberaret: & quia hic per miracula liberabat, cautius fuit hic manere: si tamen putasset, qd ad alium locū fugiens, esset omnino securus, fugere debuisset. Aliter autem responderi potest, & melius, qd non debet aliquis se exponere periculo, vel ommittere facere, qd potest via humana, expectans, qd Deus illum liberabit per miraculum: si tamen Deus incipiat aliquem liberare miraculose a periculo, ipse non se exponēte, non tenetur fugere illud periculū, et si possit via humana deuitare illud: quia ibi non est tentatio Dei. Alph. Tost. super 1. Regum.

cū iste non se exponat periculo expectans, qd Deus eum liberet, sed antequam credant se esse in periculo, vel aliquid expectet Deus, incipit eum liberare: sic fuit de David: quia, quando ipse a principio venit in Ramatha, non se exposuit alicui periculo manendo ibi, quousque istud cognitū esset a Saule: venientibus autem nuncijs Saulis, vt caperet David, cepit esse in periculo, & tunc fugiturus erat, nisi Deus miraculum fecisset, sed mox, vt venerunt nuncijs, David nihil aduertente, nec expectante aliquid miraculū, Deus fecit prophetae nuncios: quia ergo Deus faciebat miraculum ad eripiendum eum a periculo, non tenebatur fugere de illo periculo, quando durabat miraculū: & sic fecit: quia, qm ter venissent nuncijs Saulis, nunquam fugit David, quousque venit Saul. Credendum est et, qd hoc non fecerit David sine reuelatione Dei: quia, cū esset David cum Samuele, credendum est, qd consuluerit Samuel Dominum pro David: & ille responderit, qd maneret David. Et factus est etiam super eum spiritus Domini, id est venit super eum spiritus prophetiae, sicut venerat super omnes alios, quos miserat, & ex eadem causa venit, s. vt nō posset tenere David. Et ambulabant egrediens, i. ambulabat ad ingrediendum: Nondū enim ingrediebatur in Ramatha, sed veniebat de Socchoth in Ramatha. Et prophetauit vsque, dum veniret in Naioth, id est ibat prophetando antequam accederet ad Naioth. Hoc autem fuit speciale in eo: nam alij, s. nuncijs sui, nunquam prophetauerunt, vsque quo venirent in Naioth, coram Samuele, Saul autem inceptit prophetae anteq illuc veniret. Hoc autem fuit ad confusionem illius, & ad indicandum proteritiam ipsius, qui putabat, qd ipse non prophetaet sicut alij, & qd alij coacti fuerant prophetae immediatē, vt steterunt coram Samuele, ipse autem, antequam intraret in Urbem, cepit prophetae. Quantum autem fuerit spatij, san prophetauerit ex Socchoth, vsq; Ramatha, vel pauloante Urbem cepit prophetae, non apparet: satis autem est, qd inceperit antequam veniret in Ramatha. Et spoliavit se, etiam vestimentis suis. Hoc potest dupliciter intelligi vno modo, qd spoliavit se, et vestimentis suis, i. qd oēs alij, qui prophetauerant, spoliauerunt se, & et Saul spoliavit se. Aliter potest intelligi, qd non solū Saul prophetauit, sed et spoliavit se vestibus. Et hoc erat in eo, super omnes alios: quia nullus de alijs spoliavit se, sed solum prophetauit. Non intelligitur, qd spoliavit se vestibus, quasi nulla ei oīno vestis mansisset, sed solū spoliavit se vestibus superioribus, quae erant regalia insignia, & illis ablatis, dicebat esse nudus. Dicit autem Nicolaus, qd hoc fecit Saul, vt deponeret vestes regales, & assumeret vestes similes religiosi laudantibus Deū: sic enim fecit David, qui vestitus Ephod lineo procedebat ante Arcā cantans in organis laudes diuinas, infra 2. li. c. 6. pp qd despexit eū Michol, dicens: Quam gloriosus fuit: hodie Rex Israel discooperiens se corā Ancillis. Et hoc: quia deposuerat regalia insignia. Hoc tamen non stat in similitudine: quia hic praesupponit, qd David ab intentione mutauerit vestes suas, vt acciperet vestes similes vestibus prophetarū: Saul tñ nihil horū agebat ab intentione, sed extra mentē positus: quia Deus eum ad hoc cogebat. Itē non est simile, qd inducitur de David: quia ille ex deuotione accinctus est Ephod: Saul autem non erat deuotus inter prophetas: quia ibat illuc nequissimam intentione, s. vt teneret David, & cū proposito nō prophetādi. Et cecinit nudus tota die illa, & nocte, i. Saul cecinit tota die, & nocte, & fuit nudus: in hoc enim, qd dicit, cecinit significatur, quod ista prophetia non erat de annunciatione futurorum, sed erat de laudibus diuinis: quia annuntiatio futurorū non Pars Secunda. I 4 erat

Saul spoliavit se, etiam vestimentis suis, dupliciter intelligi potest.

erat cantare, Saul autem cantabat. Idem intelligentum est de omnibus alijs, qui prophetabant, scilicet, qd prophetia sua erat canendo laudes Dei: Sic apparet I. Paralipom. cap. 25. de Leuitis, de quib. dicitur, quod prophetabant in Organis, & Citharis, id est, canebant laudes Dei in istis instrumentis. Dicitur aut Saul nudus, non, quod penitus nudus esset: quia hanc ignominiam eius non tolerasset Samuel, & alij, qui cum eo erant, sed erat nudus; quia spoliavit se vestibus, quib. semper utebatur, scilicet, regalibus insignijs, relictis alijs vestibus inferioribus: Ille tamen vocatur nudus, qui non habet omnes vestes, quas habere solet. Sciendum, qd vbi litera nostra dicit hic, nudus, litera Chaldaica dicit, super cinerem, s. qd Saul prophetabat iacens super cinerem: sed melius habet litera nostra. Dicit autem Ra. Abba. Abben Ezra, qd Saul spoliavit se, eo, qd nesciebat, quid agebat. Vult enim, qd, quando spiritus irruit in prophetas, prius autur omnibus sensationibus, & nesciunt, quid agunt, ideo aliquando spoliant se, vel faciunt alia, que non sentiunt. Inducit exemplum de Balaam, qui caderet in Terram, quando prophetabat, Num. cap. 24. Sed dicendum est, qd spiritus propheticus non cogit prophetam carere omni sensatione, nisi forte detur ei, hoc in poenam, sicut est in arrepticis; & hoc nunquam erit, nisi in prophetis malis. Et sic forte erat in Balaam, qui erat nequissimus. Vel, quando propheta est de altissimis, & fit in ecstasi: nam tunc necesse est carere omni sensatione, sicut fuit in Paulo, Actuum 9. & secunda ad Corin. c. 10. non ergo erat conditio prophetarum, vt in Terram caderent, cu prophetarent. In Saulem autem hoc factum est, propter confusionem suam, vt, cum desineret prophetare, reperiret se nudum. In alijs autem, scilicet in nuncijs suis, non fuit hoc factum. Dicitur etiam, qd tota die, & nocte illa cecinit. In quo innuitur, qd solum duravit Saul prophetando die vno, & nocte vna. Nam post hoc non cecinit, nec fuit nudus. De omnibus autem alijs dicendum, qd prophetauerunt semper quousq; venit Saul, & quando ipse cessauit prophetare, omnes alijs cessauerunt: iam tamen Dauid fugerat de Naioth, quando cessauerunt isti prophetare: nam intelligendum est, qd mox, vt Dauid vidit Saulem prophetantem, fugit putans, qd haberet bonum locum fugiendi, dum prophetabat Saul, & in illo die, & nocte potuisset satis fugere: postquam vero cessauit Saul prophetare, habuit intentionem inquam, sicut a principio, & tunc, sibi fuisset Dauid, tenuisset eum. Sed Deus non permittitur erat, qd cessaret Saul a prophetia, dum maneret Dauid in Naioth. De nuncijs autem Saulis, & de ipso Saule dicendum est, qd non semper prophetabant du erant in Ramatha: quia interdum dormiebant, & interdum capiebant cibos: Deus tamen sic eorum voluntatem mutauerat, vt non solum vellent cum illis prophetis canere Dei laudes, sed etiam penitus eligebant eorum vitam quantum ad omnem ceremoniam, & si mansisset eis eadem mens semper, voluissent vitam prophetarum illi autem prophetas, qui erant cu Samuele, videntes, qd hoc a Deo fiebat ad liberationem Dauid, non prohibebant illos secum stare, nec verabant a cibis suis, & reliqua communicatione quousq; desiderant prophetare; nam tunc ipsi sponte recesserunt. *7. q. 1. c. fci* *sciaris.* *Prophe. ta no ca. rent om. ni sensa. tioae.* *Dubitatio Respõsio.*

F Samuel recessit a Saule, non vidit eum vsq; ad diem mortis sue: & tamen hic vidit, cum prophetaret coram eo. Respondendum est, sicut habitum fuit supra, cap. 15. vbi de hoc quaesitum est. *Unde exiuit Prouerbiũ: Num & Saul inter Prophetas? id est: quia nunc Saul prophetauit, stans cum prophetis vna die, & vna nocte, versum est in Prouerbiũ ab omnibus: Num Saul inter prophetas? hoc dicitur per modum admirationis? q. d. admirabile est, qd Saul sit inter prophetas, eo, quod ipse non erat propheta, nec consueuerat vacare huic exercitio.*

Quare nunc exiuit hoc Prouerbiũ: Num & Saul inter Prophetas. Questio. XL.

G **Q**V A E R E T aliquis, Quare nunc introductum fuit Prouerbiũ de Saule inter Prophetas: quia iam iterum exierat Prouerbiũ, vt patet, supra cap. 10. Et quare magis de Saule exiuit istud Prouerbiũ, quam de omnib. alijs, cu etiam omnes alijs prophetauerint, & nullus eorum ante hoc consueuerat prophetare? Respondendum est, ad primum, qd nunc exiuit Prouerbiũ de Saule: quia nunc prophetauit, & non competebar ei ex officio, nec ipse consueuerat vacare vitæ prophetali, & nunc vacabat, vt videbatur toto corde. Nicolaus autem aliter introducit literã, s. qd Saul erat nimis indeuotus, & hoc cognoscebant omnes Israelitæ: nunc vero adhæserat prophetis, qd semper vacabant deuotioni, & diuini laudibus: ideo admirabantur omnes, qd tam peruersus homo adhæsisset deuotioni. Vnde admirantes dicebant: Num Saul inter Prophetas? Cũ autem dicitur, quare nunc exiuerit istud prouerbiũ, cum prius exiuisset. Respondendum est, qd istud prouerbiũ exiuerat in principio Regni Saulis, s. antequam eligeret in Regem. Ab illo autem tempore, vsq; nunc Saul nunquam prophetauerat, & transierant multi anni intermedij, ita, vt iam nunquam videretur prophetaturus. Cũ autem nunc prophetauit, admirati sunt omnes Israelitæ, sicut a principio admirati fuerat in prima eius Prophetia: quia ita nunc erat insipiens circa diuinas laudes, sicut a principio. Cum autem dicitur: quare prouerbiũ exiuit de Saule, & non de alijs, cum etiam alijs prophetaret. Respondendum est, qd Israelitæ, tam de Saule, quam de cæteris admirati sunt. De Saule tamen specialiter exiuit Prouerbiũ, quia ad eum magis attenderunt, quam ad reliquos, cum ipse esset præcipuus: quia Rex: postea autem secundum intentionem Nicolai, aliter introduci, s. qd admiratio fuit hæc propter nimiam indeuotionem Saulis: & quia inter omnes, qd missi fuerant ad tenendum Dauid, nullus erat tam indeuotus, vt Saul: de eo magis admiratio fuit, quam de cæteris.

CAPITVLVM XX.

VGIT autem Dauid de Naioth, quæ est in Ramatha, veniensque locutus est, coram Ionatha. Quid feci? Quæ est iniquitas mea? & quod peccatum meum in patrem tuum? quia quaerit animam meam? Qui dixit ei: Absit a te, nõ morieris.

Dicito in superiorib. qualiter Saul persecutus fuerit Dauid, hic agitur qualiter persecutus fuerit Ionatham

tham propter Dauid. Et diuiditur in quinque partes: quia primò ponitur ipsius Dauid peritio. Secundò ipsius Ionathæ concessio: Tertio consecutionis executio. Quarto Saulis indignatio. Quintò Dauid, & Ionathæ lachrymabilis separatio. Secunda ibi. *Et ait Ionathas. Tertia ibi. Venerunt Kalendæ. Quarta ibi. Fratres autem Saul. Quinta ibi. Cumque illuisset.*

Ordinem eorum, quæ sunt in hoc ca. ad præcedentia, rectum esse. Questio. I.

CIRCA primum de ordine huius ad præcedentia, quaeritur, An sit continuus ordo, vel aliqua transmutatio, & an multum tempus inter cederit inter ea, quæ habentur supra, & hic. Vel ista fuerit facta immediatè post illa? Respondendum ad primũ, qd hic est rectus ordo: nam Dauid timens Saulem, fugit in Ramatha, & iterit ibi quousque vidit Saulem persequentem, & tunc recessit, & iterit cum Ionatha: & subsecutæ fuerunt aliæ persecutiones. Sed præcedenti capit. agitur de statione Dauid in Ramatha vsquequo venerit illuc Saul. Hic autem agitur de fuga Dauid de Ramatha: ergo fuit istud post illud. Ad secundũ dicendum, qd istud fuit immediatè post illud: quia Saul venit in Ramatha, & ibi solum iterit vna die, & vna nocte, quibus prophetauit, vt patet præcedenti cap. I. Cœcinit Saul nudus tota die, & nocte: & dum hoc fierent, recessit Dauid de Ramatha, ne, postquam Saul desineret prophetare, teneret eum: ergo immediatè, vt Saul venit in Ramatha, factum est, quod habetur hic, s. quod fugerit Dauid.

Nicolai opinio circa introductionem literæ. Questio. II.

QV A E R E T V R vterius, Circa introductionem istius literæ: Nicolaus enim dicit, qd postq; Saul receperat Dauid in gratiam, vt patet præcedenti cap. & hoc præcib. Ionathæ, recessit Ionathas pro aliquibus negocijs a patre suo, & sic ignorabat quomodo pater suus inuaserat postea Dauid, & quæsiuerat mortem eius, primò lanceam mittens ad ipsum. Secundo nuncios destinans ad vallandum domum eius. Tertio eundo in Ramatha, tam per se, quam per nuncios, ideo Dauid venit ad Ionatham denunciatus ei, quomodo Saul quaereret eum occidere, vt, si forte Ionathas posset placare patrem suum, si nondum erat peruersa intentio eius totaliter: in hoc aut non est aliquod dubium, quin Dauid venerit ad Ionatham, vt conuinceretur de Saule, & inquirens si forte haberet aliquod remedium. Sed cum dicit Nicolaus, qd Ionathas recesserat a patre suo, & non videtur ista, quæ facta sunt, dubium est. Videtur autem confirmari aliqualem intentionem eius: quia dicitur infra. Absit a te, non morieris: istud dixit Ionathas. Si tamen ipse fuerat præsens, quando Dauid sustinuit mala præcedentia a Saule, non dixisset hoc. Videtur ergo, qd ignorabat. Item: quia dicit infra: nec enim faciet pater meus quicquam, vel grande, vel parũ, nisi prius indicauerit mihi; & tamen illa, quæ facta sunt, non indicauerat: quia alioquin non fuisset Ionathas ignorans hæc: ergo Ionathas nõ erat pns. Dicendum tamen est, qd licet ista litera sit satis intricata, tamen videtur, qd Ionathas ista sciuerit, quæ facta sunt: & istud, qd dicitur hic de Dauid, qd conquestus est Ionathæ: non videtur intelligendum, qd factum sit immediatè, vt fugit de Ramatha, sed, qd prius iterit coram Saule, & aliquomodo fuit ei reconciliatus, sicut alijs vicib. fiebat. Rursus autem Dauid videtur, qd ei moliebat insidias Saul, & qd iam maiorem op-

portunitatem haberet ad occidendum eum, quam prius, & cautius in hoc se gereret, noluit expectare præsentiam periculi, sicut alijs vicibus expectabat, sed fugit ad Ionatham, s. secretè accedendo ad eum in illa vrbe, in qua erat Saul, & conquestus est, qd Saul quaereret animam eius; & ad sciendum hoc, factum est experimentum, quod infra habetur, s. qd laereret Dauid in agro in die Kalendarum: & per hoc Ionathas posset cognoscere intentionem patris: & secũdũ hoc ponentur due fugæ Dauid, vna de Ramatha, quando erat ibi Saul prophetans, & alia de præsentia Saulis ad Ionatham. Si autem istud non ponatur, non poterit aliquam saluari litera: nam Dauid dixit ad Ionatham. Ecce Kalendæ sunt crastino, & ego ex more, sedere soleo iuxta Regem: & ibi dixit, quod requireretur sessio sua: & tunc responderet pro eo Ionathas: si tamen ista fuga fuisset immediatè, vt Dauid fugit de Ramatha, & nondũ reconciliatus fuisset Sauli, nullo modo quaereret Saul de eo, dicens: vbi est filius Isai, & cur non venit ad me hodie, nec heri? Dauid tamen putauit se requirendum, & Saul requisit eum, cur non veniret, ergo videretur, qd in dieb. præcedentib. Dauid consueuisset esse coram Rege, alioquin frustra requireret eum Saul, cum ipse illum a se fugasset, & postea rediisset. Item præcipue patet hoc: quia Saul dixit. Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie ad vesendum? ergo solum defecerat duob. dieb. de mensa Regis, & alijs dieb. præcedentib. venerat: hoc autem modo reconciliatus est Sauli. Item patet hoc: quia Dauid dixit Ionathæ, vt dimitteret eum abscondi in agro, vsque ad diem tertium, & postea exiturus erat Ionathas de Vrbe ad indicandum ei voluntatem Saulis: ergo videtur, qd, quando ista fiebant, Ionathas, Saul, & Dauid erant in eadem Vrbe, & non fugit Dauid ad locum, in quo erat Ionathas, ad quem miserat pater. Item patet, quia Dauid dixit Ionathæ, qd responderet pro eo Sauli, qd erant victimæ in Bethlehem: ideo recesserat illa die, & non venerat ad mensam Regis: sic enim respõdit Ionathas Sauli ex parte Dauid: rogauit me obnixè, vt iret in Bethlehem, & ait: dimitte me quoniam sacrificium solenne est in Ciuitate, & vnus de fratrib. meis accersit me: non tamen diceret Ionathas, qd Dauid dixerat: dimitte me, id est, da mihi licentiam eundi: nisi fuisset Dauid ante hoc cum Ionatha, & cum Saule in vrbe eadem. Si autem aliter intelligeretur secũdũ Nicolaum, necesse erat, qd ista peritio licentiæ referretur ad tps illud, in quo erat Dauid in curia Saulis, antequam Saul conatus fuisset eum læca percutere, & ipse fuisset in Ramatha. Sed hoc absurdum est, ideo necesse est literam sic exponi de duplici fuga Dauid, & qd ista facta sunt post aliam reconciliationem Saulis, & Dauid. Cũ autem allegatur pro positione Nicolai, qd Ionathas erat absens, quando ista fiebant: quia dixit: absit a te, non morieris: dicendũ, qd intelligitur hoc de fuga secunda: nam primas inimicitias, & damna, quæ in ferre conatus fuit Saul Dauid, omnes cognoscebant, & ipse Ionathas, ideo non referebat se Ionathas ad illa, sed ad ea, quæ facta sunt postea, facta reconciliatione inter Saulem, & Dauid: tunc enim cepit Saul occultè insidiari Dauid, & non reuelauit hoc Ionathæ. Dauid tamen illud sensit, Ionathas vero dixit: absit a te, non morieris: quia nesciebat, qd aliquid trãstaretur in damnum Dauid, cum: post reconciliationem nihil palam fecisset Saul: immo si exponatur ista litera secũdũ sententiam Nicolai, non erat conueniens responsio Ionathæ: quia, cum ipse esset absens, deberet presumere aliquid potuisse fieri post eius recessum in damnum Dauid, ideo nõ debuisset

deuisset respondere: absit a te, non morieris: Nunc autem confidenter hoc respondebat, quia ipse praefens fuerat, & sciebat, quae fiebant, nihil tamen horum senferat. Item, cum dixit Ionathas: nec enim faciet pater meus quicquam, vel grande, vel parum, nisi prius indicauerit mihi: exponi debet, vt dictum est. q. facta reconciliatione inter Saulem, & Dauid, nihil senferat moueri Ionathas contra Dauid, & credidit, q. nihil faceret pater eius ipso nesciente. Si tamen absens esset, non bene responddisset, dicens, q. pater suus nihil faceret sine eo, quia, eo absente, non poterat consulere ipsum. Fuit autem Dauid de Naioth, quae erat in Ramatha. f. cum vidit Dauid Saulem venientem ad capiendum ipsum, & prophetatem cum alijs, putauit, q. cum desincret propheta, teneret eum, & occideret: ideo dum ille propheta, fugere voluit, habuitque spatium fugiendi: quia Saul prophetauit die, & nocte, vt patet praecedenti. c. & dicitur, q. fugit de Naioth, quia ibi erat cum Samuele, & alijs prophetis: hic autem significatur, q. Naioth sit locus, & sit quaedam pars vrbis Ramathae, quia dicit. De Naioth, quae erat in Ramatha.

Quare fugit Dauid a facie Saulis de Ramatha, & non stetit, sicut venientibus nuncijs. Quest. 111.

QVAERET aliquis. Quare fugit Dauid, veniente Saule, cum Deus faceret miraculum pro eo, scilicet, quia prophetauit Saul, & non poterat tenere eum, & sicut stetit, venientibus alijs nuncijs, quamquam venirent ad tenendum eum, quia omnes prophetabant: ita potuisset stare, veniente Saule, quia et ille prophetauit. Respondendum est, q. non decuit, q. maneret Dauid in Ramatha, praesente Saule: quia Deus non fecerat, q. prophetauit Saul ad hoc, q. maneret ibi Dauid, quia Saul non erat semper prophetaurus, sed prophetauit, vt non teneret Dauid illi, vt accederet ad Cuneum prophetarum. Etiam, vt haberet Dauid tempus fugiendi, dum prophetauit Saul, & ob hoc Deus fecit, q. prophetauit vna die, & vna nocte, quia interim poterat Dauid fugere ad securum locum. Venientibus autem nuncijs Saulis, non fugit Dauid, & forte ex consilio Samuelis, vt magis confunderetur Saul, scilicet, q. ipse veniret, & cogere prophetare, sicut ceteri nec solum, vt alij, sed etiam plus, quia alij prophetauerunt postquam accesserunt ad Cuneum prophetarum, Saul autem prophetauit inceptit antequam introiret in Ramatha, praecedenti. c. Veniente autem Saule, & confuso, credendum est, q. Samuel consuluerit Dominum pro Dauid, & ipse responderit, q. fugeret inde.

Quare, qui venerunt cum Saule, non tenuerunt Dauid. Questio. 1111.

QVAERET VR vterius, quare illi, qui veniebant cum Saule, non tenuerunt Dauid, quamquam prophetauit Saul. Aliquis respondebit, quod nullus veniebat cum Saule, sed ipse fugiens seruos suos, venerat solus in Ramatha. Hoc tamen non est verisimile, quia famuli regis non paterentur, q. solus abiret. Dicendum ergo, q. forte omnes, qui veniebant, cum Saule, prophetauerunt, quia illi habebant animum tenendi Dauid, cum scirent Saulem ad hoc venire: sicut ergo Deus cogerat omnes priores nuncios Saulis propheta, ne teneret Dauid, ita, & nunc cogere prophetare eos, qui veniebant cum Saule, quamquam litera non faciat de eis mentionem: & sic nemo posset tenere Dauid. Aliter etiam potest dici, q. solus Saul coactus fuit propheta, q.

Confuta. Alia r.

Alia r.

et cum omnes, qui ei aderant, vidissent eum propheta re, cognouerunt hoc a Deo fieri: ideo nemo eorum ausus est manum mittere in Dauid, ne hoc desiderauit: timebant enim, q. Deus eis aliquid mali infligeret, si hoc attentarent. Sic enim, cum iussisset Saul seruis suis, q. irruerent in sacerdotes Domini, nemo eorum ausus est, quia sciebant esse iniustum. inf. cap. 22. Veniensque locutus est coram Ionatha. i. quando venit de Naioth primo venit ad Ramatham, quia diligebat eum, & volebat, q. ipse tractaret reconciliationem eius cum Saule. Nicolaus autem intendit, q. Ionathas non erat nunc in loco, vbi erat Saul, sed in loco, ad quem miserat eum pater. Non tamen stat, q. manserat Ionathas in loco, vbi erat curia Saulis, dum iret Saul in Ramatha: Dauid autem prius redijt ad vrbem illam, q. Saul, eo, q. Saul prophetauit vna die, & vna nocte: Dauid autem fugit mox, vt vidit Saule, vt supra dictum est. Quid fecit? propter, quod meruit mortem? quasi dicat, nihil: & tamen pater tuus quaerit animam meam. Hic subintelligendum est id, quod supra dicitur. f. q. Dauid iterit cum Ionatha, & deinde reuerso Saule de Ramatha, reconciliauit ei Ionathas Dauid, quod Saul tunc cluiter acceptauit, eo, q. videbat, q. Deus adiuuerat Dauid cogendo propheta re ipsum, & omnes nuncios suos. Sed post hoc redijt Saul ad priorem rancorem, & conabatur occulte occidere Dauid, de quo nihil nouerat Ionathas, & tunc Dauid fugiens ad Ionatham, conquestus fuit ei, dicens ista, quae habentur hic. Cum autem fugit de Naioth ad Ionatham, licet aliquid conquestus fuerit, non tamen fuit conquestio, quae habetur hic, vt supra, probatum est. Aut quis est iniquitas mea, & quod peccatum meum in patrem tuum? Ista omnia ad idem pertinent: & est exaggeratio sermonis ad aggrauandum factum, quae proprie pertinet ad illos, qui conquestuntur, & quia per pluralitatem verborum abundantius significant, quod intendunt, iniquitas autem, & peccatum pro eodem accipiuntur hic, quamquam possent aliquantulum distinguere: nam iniquitas est proprie malicia cordis, & pertinet ad illos, qui malum ex intentione agunt: peccatum autem significat quaecumque errorem, vel defectum, siue ex malicia fiat, siue alias. Quia quaerit animam meam. i. quaerit me occidere. Anima n. accipit hic p. vitam, sicut accipit Io. 12. & Mat. 16. c. f. Qui vult animam suam saluam facere, perdet eam: quod non potest accipi de anima, sed de vita. Et dicitur, q. quaerit. i. inquirat ad perdendum eam: hoc intelligebat Dauid de occulta machinatione Saulis contra eum, quia moliebatur eum nunc fraudulenter occidere. Qui dixit ei. f. Ionathas ad Dauid. Absit a te, non morieris. i. non erit hoc, quod dicis, quia non occidet te pater meus. Nicolaus intelligit, q. Ionathas erat in loco semoto ab vrbe patris sui, & ignorabat quid fecisset pater suus post recessum suum ab eo: ideo dixit hoc. Sed hoc praesuppositum Nicolai iam ablatum est, ideo dicebat hoc Ionathas, quia post reconciliationem Dauid, & Saulis, nihil tractari viderat contra eum, & putabat, q. nihil fieret, sed Dauid ex priori timore etiam nunc timeret. Nec enim faciet pater meus quicquam grande, vel paruum, nisi prius indicauerit mihi. i. non timeas, q. aliquid moliat contra te pater meus, quia nihil vnquam pater meus agit sine consilio meo. Si ergo aliquid contra te agere conaretur, dixisset mihi: sed non dixit: ergo nihil conatur. In hoc verum dicebat Ionathas: quia ipse erat vir prudens, animosus, & industrius: & praeter haec, Saul magis confidebat ei, quam ceteris, quia erat filius eius: ideo quaecumque ageret, illius consilio agebat: quod patet, quia etiam quando voluit supra occidere Dauid, Ionathas, & ministris suis hoc iussit praecedenti. ca. ita ergo nunc cre-

Opi. Nic.

Nicolaus refellitur.

debat

debat Ionathas, q. quicquid deliberaret contra Dauid indicaret ei. Hunc ergo celauit a me pater meus sermonem tuum? Debet legi interrogatiue. q. d. cum pater meus omnia, quae acturus est mihi reuelat: nunquid hunc solum sermonem a me celaret? q. d. non est verisimile, quod concluditur immediate. f. Nequaquam enim erit istud. i. ideo nullo modo est secundum, q. suspicaris, scilicet, q. pater meus quaereret te occidere, quia iam mihi indicasset.

Quomodo Ionathas ausus est dicere, quod pater suus nihil ageret, eo in consilio, contra Dauid, cum multa alia egerit. Quest. 11.

QVAERET aliquis. Quomodo Ionathas dicebat, q. pater suus nihil ageret, eo in consilio, cum prius lanceam misisset in Dauid, & postea misisset seruos suos ad domum illius, vt rapereat eum, & postea persecutus est eum in Ramatha: haec tamen non reuelauit Ionathas, quia alioquin Ionathas impediisset hoc fieri, sicut cum Saul Ionathas iussit, q. occideret Dauid: ipse autem conuertit Saulem ad contrarium. f. vt diligeret Dauid, vt patet praecedenti. c. Respondendum est, q. secundum praesuppositum Nicolai, dici potest, q. Ionathas erat consiliarius patris sui, & omnia ei reuelabat, quae acturus erat: nunc tamen recesserat Ionathas a Saule, & non fuit ibi, q. conatus est eum lancea percutere, nec quando misisset seruos, vt caperet eum in domo, nec quando persecutus fuit eum in Ramatha: ideo non potuit ei patet ista indicare. Quia tamen istud praesuppositum Nicolai supra improbatum est, dicendum erit, q. Ionathas erat praesens, quando ista fiebant, tamen non potuit ea impedire. De missione lanceae dicendum, q. istud non praecognouerat Ionathas, quia Saul indicabat Ionathas ea, quae facturus erat, quando praecedente consilio aliquid faciebat: missio autem lanceae non fuit sic, quia illa missa est, cum arreptus fuisset Saul a. De mone: ipse tamen nesciebat, quando arripendus erat, ideo nihil de hoc praecognouerat fuerat, sed cum arreptus fuit, videns opportunitate occidendi Dauid, dissimulare misisset lanceam De nuncijs autem missis ad vallandum domum Dauid, dicendum est, q. Ionathas cognouerat, nequirit tamen placare patrem, quia incanduerat furor eius nimis. De nuncijs etiam missis in Ramatha ad tenendum Dauid, dicendum est, q. Ionathas cognouerat, sed nec istud prohibere potuit: satis tamen agebat, vt non comprehenderetur Dauid. Simile enim fuit postea in alijs persecutionibus, quas fecit Saul contra Dauid: nam Ionathas non poterat prohibere patrem ab iniquitate: iam enim nolebat eum exaudire: sed ibat Ionathas cum Saule, quando ibat ad persequendum Dauid, & quantum poterat agebat, ne caperetur: sic patet, inf. ca. 23. cum Saul voluit ire in Ceilam ad tenendum Dauid, & Ionathas occulte abiit ad confortandum Dauid contra patrem: cum dicitur: Et surrexit Ionathas, & abiit ad Dauid in syluam, & confortauit manus eius in Deo, dixitque illi, ne timeas, nec enim inueniet te manus Saulis patris mei: non tamen poterat ei quicquam aliud agere: ita ergo in praeteritis malis, quamquam sciret Ionathas, quae fiebant, tamen non poterat providere in illis.

Noluit Saul Ionathas reuelare, quod vellet occidere Dauid, quia sciebat, quod fuisset conatus impedire eum. Questio. 111.

QVAERET aliquis, cum Saul rursus conaretur occidere Dauid, cur non dixit Ionathas? nam

A solitus erat dicere omnia: etiam praecedenti. c. dixit ei, q. vellet occidere Dauid, & commendauit ei hoc negocium. Respondendum est, q. Saul desiderabat nimis occidere Dauid, & abstinebat se ab omnibus, quae possent eum in hoc impedire: libenter autem filio indicasset istud, sed sciebat, q. diligeret Dauid, & magis impediret, quam adiuuaret, ideo subtrahit. Quod autem cognosceret dilectionem Ionathae ad Dauid, patet inf. nam dixit Saul ad eum: Fili mulieris virum vltro rapientis: nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & ignominiosam matris tuae? vt patet, infra, in litera. Nam postea consecutus est Saul de Ionatha, q. propter istam dilectionem Dauid haberet locum insidiandi ei, vt patet, inf. ca. 22. f. Non est, qui mihi renunciet, maxime cum filius meus sedus inierit cum filio Isai, non est, qui vicem meam doleat, eo, q. suscipuerit filius meus seruum meum aduersum me insidiantem mihi vsq; hodie: nimis ergo de cetero cauebat se Saul a Ionatha, cum ageret de Dauid: & ob hoc non solum non reuelabantur ea, quae pater agere vellet contra Dauid, sed etiam si aliquid videret fieri contra Dauid, non audebat orare patrem, vt desisteret, cum iam conatus fuisset semel Saul percutere Ionatham lancea: quia defendebat causam Dauid, vt patet, inf. in litera. Sed hoc solum faciebat Ionathas, pro Dauid de cetero. f. q. si aliquid sciret contra eum tractari, mitterebat illud nunciari Dauid, vel ipse ibat ad illum, vt patet inf. ca. 23. hoc autem obiecit Dauid contra Ionatham, cum dixit Ionathas: hunc ergo sermonem celauit pater meus tantum a me, nequaquam erit istud. Dixit Dauid: scit profecto pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis: & dicit, nesciat hoc Ionathas, ne forte tristeretur. Sed tunc cobijcietur, quomodo ergo commissit Saul Ionathas, q. occideret Dauid, vt patet praecedenti. ca. Respondendum est, q. tunc Saul nesciebat, an Ionathas diligeret Dauid, id putauit, q. ageret, quod pater iubebat. Postea autem cognouit, vt patet, infra, in litera, & infra, cap. 22. ideo postea nunquam reuelauit ei, quamquam a principio reuelasset. Et inuauit rursus Dauid. Intelligendum est, q. a principio iurauit Dauid Ionathae, q. ista vera erant, quae proponebat: Ionathas autem non credebat, quia pater non reuelauerat ei, ideo iurauit rursus Dauid, vt crederet Ionathas, & tunc credidit. Et ille ait, scilicet, Dauid, cuius est totus iste sermo continuat. Scit profecto pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis. Istud posuit Dauid ad reddendum dictum suum verisimile, & infirmandum sententiam Ionathae, qui dixerat, q. nihil pater eius agebat sine consilio ipsius: hoc autem nequaquam indicauerat ei: ergo nihil erat. Respondet Dauid, q. Saul sciebat, q. Ionathas diligebat Dauid: ideo non reuelauit ei hoc, ne tristeretur. Dixit autem Dauid, q. sciebat hoc Saul, quia aliqua praecesserant, per q. cognosci poterat nimis amor Ionathae ad Dauid: vnde non solum hoc cognoscebat Saul, sed etiam, q. Ionathas inierat sedus cum Dauid, vt patet, infra, in litera, & inf. ca. 22. dixit etiam: quia inueni gratiam in oculis tuis, & dixit: quia diligis me. Quamquam ista duo idem sint, quia diligere, & diligere aequalitatem importat: inuenire autem gratiam in oculis alicuius dicit habitudinem subiecti ad Dominum, vel cuiuscumque minoris ad maiorem. Dauid autem humiliaret se, quamquam sciret se diligere a Ionatha, non dixit, q. diligebatur, sed q. inuenerat gratiam in oculis Ionathae. Inuenit autem seruus gratiam in oculis Domini quodcumque omnia, quae facit seruus, Domino recta videntur, & ex hoc eum diligit: sic enim nos dicimur habere gratiam Dei gratificantem, quando nobis existentibus in charitate,

tate, omnia opera nostra Deo recta videtur, & acceptat ea. *Et dicit: nesciat hoc Ionathas, ne forte tristeretur.* i. pater tuus dicit apud se, qd non vult te scire intentio nem eius contra me, ne tristeris de malo, quod mihi cogitat. Non proprie dicitur hic, ne tristeretur: sed magis debet dici ne impediat, quia si Saul in tenderet, ne contritaret Ionatham, non procuraret occidere David, cum ex hoc cognosceret Ionatham maximè contristandum: sed solum advertebat Saul, ne impediretur in proposito suo, & quia Ionathas posset impedire, si sciret, deliberauerat Saul nō dicere hoc Ionathæ. Ex hac litera maximè probatur, quod supra dicebatur de duplici fuga David, & p̄ istud, qd hic dicitur, non fuerit immediate postquam redijt David de Ramatha, sed post reconciliationem eius cum Saul, alioquin referretur hoc ad præterita mala, quæ fecisset Saul David, sicut exponit Nicolaus, scilicet, de missione lanceæ, & persecutione in Ramatha, & non de aliqua persecutione præsentis. Sed hoc falsum est: quia id, de quo loquitur hic David, aliquid præsens erat, & in fieri: quod adhuc restabat impendendum: cum dicit: dicit pater tuus: nesciat hoc Ionathas, ne forte tristeretur, ergo necesse est, qd ponatur aliqua noua machinatio Saulis contra David post redijt de Ramatha, quæ nondum completa erat: quando dicebat David ignorare Ionatham, & de qua conquirebatur: quia poterat sibi inferre malum: de præteritis autem nihil curabat, quia illa abierant.

Quinto. Aduerbiū iurandi est, & significat David, qd quamquam Ionathas non crederet ei: tamen secundu veritatem, sic erat: & hoc affirmat, quoniam, *Vixit Dominus, & viuit anima tua.* Modus iurandi est, i. iuro per vitam Dei, & per vitam tuam; qd pater tuus vult me occidere: iurauit autem hic David per vitam Dei, & per vitam Ionathæ, quia ista duo erant, quibus propositis, maximè David obseruaturus erat veritatem. Iuramentum nanque in confirmationem eorum, quæ dicuntur, inducitur, & ob hoc in iuramento nominantur talia, propter, quæ homo maximè debeat veritatem seruare: Huiusmodi sunt duo, scilicet, id, cui aliquis maximè reueretur, & id, quod maximè diligit, propter primum homines iurant p̄ Deum, quia nihil excellentius eo est, nec cui magis reuereri debeamus: Sic etiam iuramus per vitam regum, quia iuxta omnes homines excellentissimi sunt, sic iurauit Ioseph contra fratres suos: Gen. 42. scilicet, alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis. Sic etiam dixit Apostolus ad Hebræ. ca. 7. & habet extra de iureiuran. ca. & si Christus, s. homines per maiorem suum iurant: & omnis controuersie illorum finis est iuramentum. Quantum ad hoc iurauit David per Deum, dicens: viuit Dominus Scētū dum est id, quod homines maximè diligunt, & illo nominato, veritatem seruāt, & quia homines nihil magis diligunt, quam seipos, conuenerunt multi homines iurare per vitam suam. Sic etiam multi iurant per vitam filiorū suorū, quia eos nimis diligunt, & quia David significabat se diligere Ionatham super omnia, iurauit per vitam illius.

An peccauerit David iurando per vitam Ionathæ.
Questio. VII.

QVAERET aliquis. An peccauerit David iurando per vitam Ionathæ: & videtur, qd sic, qd Christus inter dixit talia iuramenta. Nam Matt. c. 5. dicitur, qd non est iurandum per celum, nec per terram, nec p̄ Ierosolymā, nec per caput, nec per capillos, nec aliquid alterum: & generaliter per omnem creaturam: David autem iurauit hic per vitam Io-

nathæ: & illa erat creatura, ergo peccauit? Respondendum est, qd David non peccauit hic, nec obstat, quod habetur Matt. ca. 5. Nam illud introducū fuit ad tollendum iuramenta superflua Hebræorum: putabant enim quidam Hebræi, qd iurare per Deū, erat secundum se aliquid bonum: dum tamen obseruaretur iuramentum, ideo frequentabant iuramentum, putantes se aliquid mereri iurando per Deum, dum tamen obseruarent: hoc autem putabat, quia dicitur Deut. c. 6. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis. Putabant ergo, qd sicut timeret Deum, & seruire ei, erat per se aliquid bonum: & erat actus frequentabilis: ita iurare per nomen Domini erat aliquid meritorium, dum tamen obseruaretur, ideo Christus abstulit ista frequentationem iuramenti, non solum dicens illicitum esse periurium, sed etiam illicitū esse frequentare iurare. Quod autem dictum est, qd iuraretur in nomine Domini, non fuit dictum, quasi inducendo homines ad iurandum, sed prohibendo, ne iuraret per nomina idolorum. s. qd si aliquando iuraturi essent, non iurarent per nomen idoli, sed per nomen Dei, quia Deus valde abominabatur, qd iurarent per nomina idolorum, vt patet Exo. c. 23. s. omnia, quæ dixi vobis custodite, & per nomen externorū Deorum non iurabitis, nec audietur ex ore vestro: non tamen prohibuit Christus omne iuramentum in verbis suis, quia tunc non solum iuramentum per creaturam, sed etiam iuramentum per Deum vultisset. Quod patet Mat. ca. 5. s. Dicitur est antiquis: non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua, ego autem dico vobis, non iurare omnino. Ergo etiam per Deum iuraturi non erant, cum iste sit aliquis modus iurandi: solum ergo vetitum est ibi iuramentum non necessarium. Quando autem necesse fuerit iurare, s. quia aliter nobis non creditur, illicitum est iurare: immo si aliquis recusauerit, tãq̄ illicitum, censetur hæreticus. Est tamen obseruandum, qd quando expedierit iurare, melius est iurare per nomen Domini, quam per nomen creaturæ: nam cum in iuramento exhibetur quidam honor ei, per quem iuratur: quia promissa obseruantur propter illum, melius est hunc honorem Deo exhiberi, quã alicui creaturæ, quia iuramentum semper fit, per id, quod excellentius est, vt patet ad Hebræ. ca. 6. David autem iurauit hic per creaturam, s. per vitam Ionathæ, quæ erat creatura, ideo videbatur iuramentum illicitum, sed non fuit. Primum, quia in statu veteris testamenti erat frequentatum istud iuramentum, & nondum fuerat prohibitum, ideo licitè fiebat: quod patet ex verbis Christi Mat. cap. 5. scilicet. Antiquis dictum est, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua: ego autem dico vobis, nō iurare omnino. q. d. antiqui solum habuerunt in præcepto: qd non periurarent: & qd complerent id, quod iurarent: ego autem dico non iurare omnino. i. qd non frequentetur iuramentum. Sed ad doctrinam nouam, quam dedit Christus in nouo testamento, non tenebantur Hebræi in veteri testamento: ergo non peccabant, quanquam iurarent per creaturam: dum tamen non periurarent. Aliis potest responderi, qd dato, qd illud præceptum fuisset positum in veteri testamento, tamen non peccaret David in hoc iuramento, quia non iurauit principaliter per creaturam, sed per Deum iurauit: Deinde per creaturam, cum dixit: Viuit Dominus, & viuit anima tua. Alii potest dici, qd cum iuramentū introducat ad hoc, qd credatur alicui, cui alias non crederetur, debet fieri iuramentum per illud, per quod magis creditur: dum tamen non sit aliquid prohibitum, sicut iura-

Putabant Hebræi iurando frequentare mereri.

Menfes apud Hebræos quo computatur, & quo vocetur festū, quod fit in prima die.

iurare per nomina idolorum: & quia fortè David sciebat, qd Ionathas crederet ei magis iurando per vitam ipsius, quàm si solum iuraret per vitam Dei, ideo iurauit per vitam Ionathæ, iurando semper principaliter per vitam Dei. *Quia vno tantum, vna dicam gradu ego, morsque diuidimur.* i. nō est inter me, & mortem, nisi vnus gradus, vel vnus punctus. q. d. ego iuro tibi, qd Saul ira me persequitur, & inter me, & mortem parum distat. Dixit autem, vt ita dicam, quia ista est correctio. s. quando aliquis loquitur id, quod nō est verum, vel saltem non est proprium, vt referat se ad modum loquendi aliorum, dicit, vt ita dicam. s. nō erat verum, qd David, & mors distinguerentur vno gradu: quia gradus, vel punctus significat quandam interpositionem secundum locum, mors autem nō potest ab aliquo distare loco, quoniam mors nunq̄ est, quando homo est. Distantia autem semper præsupponit existentiam distantium: ideo retulit se ad modum loquendi, quo id, quod parum distat, dicit distare a vno gradu: mors autem parum videbat distare a David secundum existentiam suam, ideo dicebat, qd vno gradu tantum ipse, & mors distinguebantur: & hoc erat propter fraudulentiam Saulis, qui abscondit tunc moliebat occidere David, & breuiter occidisset, nisi ipse nunc sibi cauisset. *Et ait Ionathas ad David.* Cum toties David iurasset Ionathæ sibi adesse periculum, & adduxisset ad hoc rationes persuasorias: credidit Ionathas David, & permisit ei facere quicquid vellet. *Quacunque dixerit anima tua mihi, faciam tibi.* i. quia sic est, qd pater me persequitur te, dicas quid vis: & quodcunque dixeris ad salutem tuam, ego libenter faciam. Hic autem accipitur anima non pro vita, nec pro homine, sed pro anima, vel voluntate. s. quicquid desiderat cor tuum dicas, & ego faciam, hoc autem dicebat Ionathas, quia diligebat nimis David, & paratus erat pro eo facere quicquid vellet, & istud est secundum, in quo ponitur petitionis concessio. *Dixit autem David ad Ionatham.* Hic ponitur modus, per quem David voluit cognoscere, an Saul totaliter diffiniuisset eum occidere, & Ionathas inquiturans erat per istum modū veritatem. *Eccc Kalendæ sunt crastino.* i. dies sequens est dies Kalendarum. s. initium Mensis, & mane poterit inuestigari sn̄a Saulis magis, q̄ alijs diebus. Pro quo considerandū, qd apud Hebræos mensescoputantur p̄ lunationes. s. ab ortu lune in alterū ortū, sicut coputant Arabes, vt dicit Afraganus. i. c. libri sui. Er, quia tunc, quando incipit lunatio, est luna sub radijs Solis occultata, & non videtur: vocatur defectio lunæ, vel neomenia, quod idem est: quia dicitur neomenia à neos, quod est nouum, & mene, quod est defectus, quasi nouus defectus. s. quia tunc luna nouiter deficit à lumine. In isto autem die neomeniarū faciunt Hebræi festiuitatem: & vocatur festum neomeniarum, vel Kalendarū. De neomenia patet Psa. 80. s. Buccinate in neomenia tuba insigni die solennitatis vestre. Aliquando vocantur Kalendæ, vt patet Num. ca. 10. & 29 aliquando autem vocantur simul Kalendæ, & neomenia, vt patet Isaia. c. 1. s. Neomeniam, & Sabbatum, & festiuitates alias non feram: iniqui sunt ceterus vestri: Kalendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea. Nomen tamen Kalendarum non est proprium, sed translatum à mensibus solaribus Latinorum: nam cum Hebræi incipiant menses per defectum lunæ, & neomenia significet hoc, debent vocari festa ista Neomenia. Kalendæ autē nullo modo conueniunt istis festiuitatibus, sed quia in mensibus Latinorum habentur Kalendæ absolutè: in alijs autem diebus. Secundo Kalendas. Tertiò Kalendas, & c. vocauit Hieronymus ini-

tia mensium Hebræorum Kalendas. Sciendum autē, qd dies Kalendarum erat valde solennis apud Hebræos, & iocundabantur die illo in cibis, & potibus, & quacumque læticia: ideo David venturus erat ad mensam Regis ea die, & per hoc poterat cognosci sententia Regis: vnde ipse elegit hunc diem.

Festum neomenia, quam solennitatem continet.
Questio. VIII.

QVAERET aliquis. Quæ solennitas erat neomenia apud Hebræos? Respondendum est, qd Deus instituerat Israelitis aliqua festa, in quibus eum colerent specialiter: & sunt ista. s. Sabbatum, neomenia, festum Azymorum, Pentecostes, festum Tabernaculorum, festum clāgoris, festum expiationis. Sabbatum autem, & neomenia erant festa, quæ sæpe fiebāt in anno. s. qualibet Hebdomada, & in principio cuiuslibet mensis. Alia autem festa accidebāt solum semel in anno. s. festum Azymorum, & Phasæ die. 14. mensis primi: festum Pentecostes quinquaginta diebus, post festum Azymorum. s. mense tertio, vt patet Leui. ca. 23. & Num. c. 8. festum clangoris erat die primo mensis septimi. Festum expiationis erat die 10. mensis eiusdem: festum Tabernaculorum erat die 15. eiusdem mensis, vt patet Num. ca. 29. In istis diebus fiebant sacrificia, de quib. patet Leuit. c. 23. & Num. 28. & 29. In festo autem Kalendarum erant sacrificia specialia. s. debebant offerri duo vituli, & vnus aries, & septem agni anniculi cum libamentis suis. Num. cap. 28. Hoc autem erat si in die Kalendarum non accideret alia festiuitas: si tamen esset sabbatū in Kalēdis iungebantur sacrificia Sabbati cū sacrificijs Kalendarū. Erāt autē sacrificia Sabbati, vt offerrentur duo agni anniculi in mane, & duo in vespere, eo. c. Etiam si accidisset aliud festum iungebantur sacrificia illius festi, sicut dies clangoris erat semper in Kalēdis septimi mensis: & duplicabantur ibi sacrificia neomenia, & Kalendarum. Equalia autem vtraque erant, vt patet Num. ca. 29. sic autem erat quantum ad omnia alia festa, si aliqd accideret in Kalēdis. Sciendum, qd in Kalēdis fiebant gaudia, & pulsabatur in tubis argentis ad solennitatem festi, vt patet Num. c. 10. s. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas: canetis tubis super Holocaustis, & pacificis victimis Sic etiam patet Psa. 80. s. Buccinate in neomenia tuba.

Kalendæ an esset dies vacatiua. *Quest. IX.*

QVAERET VR vterius, An Hebræi vacaret ab operibus in die Kalendarum? Videtur, qd nō quia inter omnia festa à Deo posita nihil fuit dictū de vacatione Kalendarum, in alijs. n. dicebatur quo vacandum erat ab operibus, in quibusdam plus, & in quibusdam minus, vt patet Leui. 23. & Num. 28. & 29. c. De Kalēdis autem nihil est dictum, nisi, qd fierent sacrificia in eis. Item patet, quia distinguuntur Kalendæ contra alios dies festos, qui erant vacatiui: si tamen kalendæ essent vacatiuæ, non distinguerentur. De hoc patet Num. cap. 10. s. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas: vbi scriptura voluit kalendas esse diem festum. Est tamen manifestum quantum ad sacrificia, ergo non est festum tanquam ad vacationem. In contrarium videtur, qd esset dies vacatiua: quia vocatur dies excellentis festiuitatis, vt patet Psa. 80. s. buccinate in Neomenia tuba insigni die solennitatis vestre. i. in ista die est solennitas vestra insignis. i. excellens: si tamē non esset vacatiua, non esset insignis: quia quælibet alia

Diuersa festa Israelitarum.

Kalenda- rum dies erat vaca- tiua non ex præce- pro Dei, sed Hebre- orum de- uotione.

alia festiuitas esset insignior. Item patet hoc de illa muliere, que iuit ad Eliseum p filio mortuo, a qua quaesituit vir suus: quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt Kalendæ, nec Sabbatum, vt patet infr. 4. lib. ca. 4. in quo innuitur, qd Kalendæ erant vacatiua. f. quia mulier illa ire debebat ad prophetam die, qua vacare posset apud eum: ideo dixit vir suus: nō est Sabbatum. f. in quo vacari debeat. Posuit etiā Kalendas cum Sabbato: ergo voluit esse similes illas in vacatione? Respondendum est, qd Deus instituit Kalendas apud Hebræos solum ad sacrificia, ideo non iussit in eis vacari ab opere, sicut ab alijs festis. Hebræi tamen ex deuotione, & ad augmentandū cultum diuinum. constituerunt inter se Calendas esse vacatiuas ab opere: nam, quanquam non licebat Hebræis diminuere festiuitates, quas Deus posuerat, licebat tamen eis augmentare: sic enim pater de festiuitate enceniorum, que seruabatur inter Iudeos, vt patet Io. ca. 10. f. facta sunt autem Encenia in Ierusalem, & Hyems erat. Etiam seruabatur apud Hebræos festum purificationis. f. quando gentiles Templum Domini polluerūt, & Iudas Machabæus illud purificauit, & fecit obseruari per singulos annos magnam festiuitatem purificationis, vt patet. 2. Mach. c. 1. f. Facturi igitur quinta, & 20. dies mensis Casleū purificationem templi necessarium duximus significare vobis, vt vos quoque agatis. Sic facta est etiam postea festiuitas diei Mardochei. f. quando Hebræi occiderunt hostes suos: & iussum est, qd esset iste dies epularum partes, & pauperibus munuscula largirentur. Susceperunt autem hunc diem Iudæi in solenne ritu die. 15. mensis Adar, qui est. 12. de hoc Esther. c. 9. licebat ergo Iudæis augmētare cultum Neomeniæ faciendū illam diem vacatiuam, quanquā Deus non iussisset. Et sic erat tempore Saulis: quod apparet infr. in litera, cum dixit Ionathas ad Dauid: eras Calendæ: sunt, & requiretur sessio tua vsque perendie: descendas ergo festinus, & venies in locum, vbi celadus sis in die, quo operari licet: Ex quo apparet, qd in die Calendarum non licebat operari: quia Ionathas dicebat, qd staret Dauid absconditus die Calendarum vsque perendie. i. vsque ad sequētem diē, in quo operari licebat: ergo videtur, qd præcedenti die, f. Calendarum non licebat operari, alioquin frustra illud poneretur, si vrerque esset dies non vacatiuus: & quia Hebræi hoc inter se instituerant, obligantur iam ad vacandum in die Calendarum. Sic enim Dauid in Psal. vocauit Neomeniam diem solennitatis insignis. i. excellentis: quia non solum erant sacrificia, sed etiam vacatio à laboribus. Hoc etiam modo dictum est, infr. 4. lib. cap. 4 non sunt Calēde, nec Sabbatum, exponendo vtrumque quantum ad vacationem. Sic autem postea obseruatum est. Nūc quoque plurimi Hebræorum Neomenias obseruāt, & faciunt festiuitatem magnam. Vnde Augustinus increpat foeminas Hebræorum, dicens, qd foeminae Hebræorum melius nerent, vel aliquid operis facerent, quam in Neomenijs suis impudicē saltarent. Patet ergo Neomeniam fuisse diem vacatiuum. Et ego ex more federe soleo in iuxta regem ad vespendum. Quia Dauid erat gener regis, veniebat ad mensam illius. Dixit autem, qd ex more federe solebat coram rege, qd intelligitur dupliciter. vno modo, qd solebat federe ex more. i. qd quotidie consuetus erat federe ad mensam regis. Aliter, qd erat affuctus federe ad mensam in magnis festiuitatibus: & quia sic erat Neomenia, rex inquireret de eo cur non veniret illa die ad mensam. Quocumque ergo modo intelligatur, stat intentio Dauid. Nam si quotidie solitus esset ad mensam regis federe, requireret eum illa die: præsertim, quia

F erat dies solennis. Si intelligatur secundo modo, et stat intentum Dauid. f. qd rex inquireret eum illa die, quia consuetus erat omnibus festiuitatibus venire ad mensam regis. Quid autem verius sit horum, nō apparet, videtur tamen magis dicendū, qd quotidie, vel quasi quotidie veniret ad mensam regis: quia infra, in litera dixit Saul ad Ionatham: cur non venit filius Isai nec heri, nec hodie ad vespendum? non tamen erant illi duo dies festiui, sed vnus tantum; scilicet, dies Calendarum, & in alio operari licebat: ergo non solum in festis: sed etiam in profectis diebus solitus erat Dauid federe ad mensam regis. Dixit et qd solebat federe iuxta regem. Non est autem intelligendum, qd sederet coniunctus illi, quia Abner sedebat iuxta regem, vt patet, infra, in litera, & Ionathas ex alia parte, Dauid autem post Ionatham. Et sic, qd erat vnus intermedius, dicebat federe Dauid iuxta regem: dixit autem hoc ad significandum, qd rex cognosceret eum nō venisse ad mensam. Si enim Dauid consueverat federe distans a rege, vt circa finem mensæ: quanquam non venisset ad mensam, rex non cognouisset hoc, quia tamen sedebat iuxta eum, non poterat ignorare quando non veniret. Dimittite ergo, me, vt abscondar in agro. i. da mihi licentiam, qd abscondar in agro vsque ad duos, vel tres dies, in quibus inquiras sententiam patris. Usque ad vesperam diei tertij. i. & manebo absconditus vsque ad tres dies. f. in die Calendarum, & in duobus sequentibus.

David voluit latere in agro, non in vrbe, ne Saul sibi poneret insidias. Quæst. X.

QVAERET aliquis. Quare Dauid voluit abscondi in agro, & quare vsque ad tres dies: videtur enim, qd potuisset in vrbe latere, & sufficisset sibi vnus dies ad latendum, quia tūc cognosceretur sententia Saulis? Respondendum est ad primum, qd Dauid noluit latere in vrbe, quia timebat sibi ab insidijs Saulis. Iterum enim cum fugit Dauid à Saule, descendit in domum suam, & illic Saul misit seruos suos, vt vallarent domum, & tenerent Dauid: ipse autem cum periculo euasit, vt præcedenti c. Etiam cum esset in Ramatha Saul misit nuncios, vt tenerent Dauid: & ad vltimum ipse iuit, quia ibi erat locus vallatus muris, in quo eū tenere posset: in agro autem non poterat sic tenere: vnde postquam cepit Saul persequi Dauid, considerabat quando esset in loco munito, & tunc gaudebat quasi sibi cum facilitate capere posset. Sic patet infr. c. 23. quando nuntiatum est Sauli, qd venisset Dauid in Ceilam: ait enim Saul, tradidit eum Dominus in manus meas: cōclususque est introgressus in vrbe, in qua portæ, & seræ sunt. Cum autem Dauid erat in montibus, vel in campis, non putabat Saul facile esse illum capi: iō quādo audiuit Saul, qd recesserat Dauid de Ceila, noluit exire contra eum, quanquam prius iussisset viris suis descendere ad bellum contra Dauid infr. 23. ca. ideo voluit nunc Dauid latere in agro, existimans, qd cum Saul eum absentem sciret esse, iuberet inquireri in domo sua, vt comprehenderet in agro autem comprehendendi non poterat: quia erat locus euadendi. Itē dato, qd comprehendi posset, non tamen sciret Saul vbi eum inquireret, ideo ibi esset magis securus, quā in vrbe. Ad secundum, cum querebatur, cur per tres dies voluit latere, dicendum, qd Dauid putauit, qd in vno die fortē non posset cognosci sententia Saulis: in duobus autem, vel tribus diebus poterat cognoscere: quia fortē accideret, qd in vno die non respiceret Saul ad absentiam Dauid: in duobus autem, vel tribus respiceret: ideo, si vnico die lateret, nihil proderet

Voluit Dauid latere per tres dies: quia forte in vno nō posset intelligi sententia Saulis.

Dubitatio declarata.

ret ad inquirendum sententiam Saulis: sic enim postea euenit. f. qd Saul in primo die nihil quaesituit de absentia Dauid putans, qd euenisset ei, qd nō esset purificatus, aut mūdus: in secundo autem die post Kalendas, cum apparuisset rursus vacuus locus Dauid, quaesituit Saul dicens. cur non venit filius Isai nec heri, nec hodie ad vespendum? vt patet infr. ergo debuit accipere Dauid duos, vel tres dies ad latendum. Si requisierit me pater tuus. i. dicens. cur non venit ad mensam Dauid? Nō dicebat hoc Dauid quasi dubitaret, an Saul quaesiturus esset pro eo, quia satis credebatur, qd inquisiturus esset, cū eum ad mortem querebat, sed ponit hic similiter ex modo locutionis. Sed tūc dicit aliquis, si accideret, qd in his tribus diebus, quibus latebat Dauid, non quæreret aliquid de eo Saul, qd signum esset? Respondendum, qd nihil directē apparebat de eo, quod Dauid volebat. f. an bene, vel male se haberent res sue: indirectē tamen apparebat, qd nullum periculum esset Dauid, vt in fra dicitur. Respondetis ei. Quāquā Saul non erat inquisiturus specialiter ab aliquo de Dauid: volebat tamen Dauid, qd Ionathas responderet pro eo: quia aliter non posset cognosci sententia Saulis.

Quare voluit Dauid Ionatham respondere ad interrogationem Saulis de eo. Quæst. XI.

QVAERET aliquis. Quare Dauid volebat, qd Ionathas responderet pro ipso, cū ex hoc sequeretur, qd Saul magis irasceret contra Ionatham, & contra Dauid, sciens, qd Ionathas foueret causam illius: sic. n. in faccidit: nam, cum respondisset Ionathas p Dauid, iratus Saul dixit Ionathæ: Fili mulieris virum vltro rapientis, nunquid ignores, quia diligit filium Isai in confusione tuam, & ignominiosæ matris tuæ? Post hoc autem cum Ionathas adderet respondere pro Dauid, conatus est Saul eum lancea percutere, vt patet infr. Respondendum est, qd Dauid nolebat, vt responderet Ionathas pro eo, tanquam fouens causam ipsius: sed tanquam ab ipsa iustitia motus, & tunc Saul iurauit, qd non occideret Dauid: nunc autem Saul iratus fuit Ionathæ, nō quia ista respondebat, sed quia sciebat eū fouere causam Dauid, vt patet ex verbis suis. infr. f. Nūquid ignoro, quia diligit filium Isai in confusione tuam? Sed dicit aliquis, cum Dauid sciret Saulem esse conscium federe initi inter ipsū, & Ionatham, credere debuisset, qd irasceret Ionathæ tāquam fouenti partes Dauid: ideo non debuisset committere hoc. Quod autem hoc sciret Saul, patet, sup. cū dixit, Dauid Ionathæ. Scit profecto pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis. Respondendum est, qd Dauid sciebat Saulem esse conscium, & qd ex hoc posset habere causam irascendi contra Ionatham: quia tamen Ionathas erat filius eius, & illi charissimus, putauit, qd propter hoc non tantum exardesceret furor Saulis, vt irasceret Ionathæ. Aliter dici potest, qd quāquam Dauid suspicari posset, qd Saul irasceret Ionathæ tanquā fauenti causam illius, tamen voluit, qd Ionathas pareretur paruum iram patris contra se, vt ipse cognosceret sententiam Saulis: in hoc enim maximē nota erat iniquitas Saulis contra Dauid, si etiam filio suo, charissi

mo irasceret propter Dauid. Nunquam tamen existimauit Dauid, qd tantum incandesceret furor Saulis, vt lancea conaretur Ionatham percutere propter eum: Si autem hoc suspicaretur, prælegisset penitus recedere in terram philistinorum, nunquā rediturus in terram Israel, qd amicissimum sibi Ionatham exponere indignæ mortis: Ionathas quoque nō suspicatus fuit hoc. f. qd pater suus tā grauius ei irasceret respondenti pro Dauid, ideo se exposuit huic consilio, alioquin subricuisset. Aliter dici potest, qd Dauid voluit, qd Ionathas pro eo responderet, si sciret, qd irasceret Saul: quia aliter non poterat cognosci sententia Saulis, nisi Ionathas pro eo responderet. Rogauit me Dauid, vt iret celeriter in Bethlehem. i. nō putes, qd fugerit, vel absconditus sit, quia de licentia mea recessit, & quia posset rex obijcere: cur ergo nō petiuit ab eo licentiam: eundi in Bethlehem: respondit Ionathas, qd erat iturus celeriter, ideo nō potuit scilicet, quia tempus recessus intabat, & non potuit stare cum rege ad petendum licentiam: petiuit autē à Ionatha. Vel dicitur celeriter. f. pro breui tēpore. f. qd lociter iturus erat, & immediatē rediturus: ideo pro vno, vel duobus diebus absentia non oportebat peti à rege licentiam, secus autem, si multis diebus mansurus esset extra curiam. Quia victimæ solennes ibi sunt. Subditur hoc, quia fortē Saul putaret falsum esse, qd diceret Ionathas, & qd Dauid recedebat ex alia causa: ideo subiuncta est causa, quare iuerit in Bethlehem, scilicet, quia erant victimæ solennes ibi contribulū Dauid, ad quas rationabile erat ipsum pperare, cū eēt de honoratissimis in tota tribu. Erat autē excusatio ista verisimilis: quia ista absentia erat pro die Calendarum, & illa dies apud Hebræos erat magnarū victimarum, & epularum, vt sup. dictum est. Verisimile ergo erat, qd vocatus fuisset Dauid à contribulibus suis ad victimas. Omnibus contribulibus eius. i. victimæ istæ sunt inter cognatos suos: & sic, quia omnes de illa cognatione maximē colebant illum diem Calendarum, decens erat Dauid ire illuc. Vocatur autē hic contribules. i. cognati propinqui: nam non accipitur propriè contribulis, quia tunc significat oēs, qui sunt de eadem tribu: non erat autem sensus, qd omnes, qui erant de tribu Iuda illa die, congregarentur ad faciendum sacrificium in Bethlehem: sed solum intelligitur, de propinquis Dauid. In Hebræo habetur hic. Victimæ dierum sunt ibi. Et vocatur victimæ dierū victimæ solennes. f. quia isti dies sunt specialiter assignati à cognatis Dauid, vt faciant in eis victimas: ideo faciebant illas solenniter, & sic vocatur solennes. Sic enim habetur sup. c. 1. vbi dicitur de Elcana, quando ascendebat ad templum, & offerrebat sacrificium solenne: nam ibi habetur in Hebræo, sacrificium dierum: litera tamen nostra translulit, solenne, quia hoc clarius est.

An Dauid peccauerit petendo à Ionatha, vt diceret falsum patri pro eo. Quæst. XII.

QVAERET aliquis. An Dauid peccauit hic dicendo ista Ionathæ? Aliquis dicit, qd peccauit, quia mentitus est. Sed hoc non stat, quia Dauid non mentitus fuit, hic, cum nihil afferret, sed suadebat Ionathæ, vt mentiretur pro eo, iō peccatum mendacij si aliquod erat, debebat scribi Ionathæ, & non Dauid. Dicitur tamen, quod peccauit Dauid, non quidem mentiēdo, sed inducendū Ionatham ad mentiendum, quia peccare, & peccati occasionem præbere vtrumque peccatum est. Sed aliquis dicit, qd adhuc Dauid non induxit hic Ionatham ad mentiendum, quia fecit id, quod orabat Iona-

Ionatham. f. q. iuit in Bethlechem ad victimas: vnde aliqui dicunt, q. satis potuit hoc facere Dauid: nam tres dies fuerunt, in quibus latere debebat Dauid, vt patet, sup. in illis autem poterat Dauid ire, & redire in Bethlechem: quia propinqua erat ciuitas illa, cum Bethlechem esset in tribu Iuda, & ciuitas, in qua erat Saul, esset in tribu Benjamin: erant autem istae duae sortes coniunctae. Sed hoc non est dicendum: nam, an possit ire, & redire Dauid in tempore ita breui eundo ad victimas Calendarum, non constat, quia nescitur an Bethlechem, & Gabaa, vbi erat Saul, multum distarent, nec valet confirmatio. f. quia fors Iuda, & Benjamin erant coniunctae: nam licet istae vrbes secundum latitudinem sortium forte non multum distarent: poterant tamen satis distare secundum longitudinem, vt, si vna esset in parte orientali vnus sortis, & alia in parte occidentali alterius. Item dato, q. potuisset Dauid ire in Bethlechem, non erat verisimile, q. iuisset: quia ipse dixit, q. volebat se abscondere in agro tribus diebus: ergo non iret in Bethlechem. Alioquin sequeretur duo inconuenientia, primu, q. Dauid mentiretur Ionathae, quia dixit, q. volebat celari tribus diebus in agro, & tamen non manebat ibi, sed ibat in Bethlechem. Secundum inconueniens erat, quia sic forte impediretur id, quod intendebat Dauid. f. q. Ionathas veniret in agrum ad locum, vbi latebat Dauid, & annuntiaret ei sententiam Saulis. Poterat autem accidere, q. Ionathas in die Calendarum propter aliquid emergens velle loqui Dauid, & si ipse iuisset in Bethlechem, non reperiret eum, q. erat contra intentionem Dauid. Item patet hoc, quia Ionathas dixit ad Dauid: cras Calendarum sunt, descendes festinus in locu, vbi celandus sis in die, quo operari licet: & sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel. Ergo Ionathas volebat, q. Dauid immediate descenderet ad latibulum ante diem Calendarum, & maneret ibi vsquequo iret ad eum ipse, & sic non debebat ire in Bethlechem. Item patet, q. sic fecerit Dauid, quia infr. dicitur: Absconditus est ergo Dauid in agro, & venerunt Calendarum. Deinde habetur, infr. q. quando Ionathas exiit ad agrum, Dauid latebat in loco, quem Ionathas dixerat: ergo non descendit in Bethlechem ad diem Calendarum, sed mansit absconditus in agro ante Calendarum, & post. Item dato, q. potuisset Dauid celeriter ire in Bethlechem, nullo modo expediebat, sed magis erat contra intentionem: quia forte aliquis eum in itinere reperiret, & sic cognosceret de eo Saul: maxime quia in oibus his Dauid solus erat, & quicumque eum reperiret, obstupesceret, sicut obstupuit Achimilech sacerdos videns eum solum, vt sequenti cap. & putans eum fugere a facie Saulis, indicaret ei: & tunc Saul cognosceret Ionatham mentiri. f. q. non iuisset Dauid ad victimas, sed iuisset fugies: non decuit ergo, q. Dauid iret in Bethlechem, sed, q. maneret illis dieb. in agro absconditus: sic factum est. Tunc autem manet argumentum. f. an Dauid peccauerit persuadendo Ionathae, q. mentiretur pro eo? Dicendum est autem, q. peccauit, sed venialiter solum, eo q. istud fuit mendacium officiosum ad eripiendum vitam Dauid: A peccato autem veniali non oportet excusare patres sanctos veteris testamenti: cum interdum etiam illi mortaliter, & grauiter peccauerint, sicut fuit in ipso Dauid: praefertim, quia Apostoli, qui perfectiores fuerunt patribus veteris testamenti nec in parum non excusantur a peccato veniali, vt patet prima Ioa. cap. 1. f. Si dixerimus, q. peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quod exponitur de peccato veniali. Sed dicendum est, q. quamquam Dauid peccaret hic venialiter: tamen magis pecca-

uit, quam Michol, quando pro eo mentita est, dicens esse aegrotum: magis etiam peccauit, quam obsterices Aegypti, quae mentitae sunt pro paruulis Iudaeorum. Ratio est, quia mendacium officiosum quam veniale sit, tamen interdum leuius, & interdum culpabilius est: & hoc, quia quanto id, pro quo mendacium est, maius est, mendacium est leuius: sicut minus peccat, qui mentitur pro saluanda vita alicuius, quam, qui mentitur pro saluanda tota substantia eius: & cum aliquis mentitur pro saluanda vita alterius, tanto mendacium illud minus est, quanto mors inferenda certior est atque propinqua: & quia paruuli Israelitarum habebant mortem propinqua, nisi obsterices mentire fuissent, Dauid quoque erat circumdatus angustijs mortis, nisi Michol mentita fuisset: nunc autem non agebatur, vt Dauid erueret a morte, quia sine mendacio poterat fugere, & liberari, sed agebatur ad sciendum sententiam Saulis contra Dauid. san. vellet cum occidere, vel non, ne Dauid incautus aliqua die caderet in manus Saulis: quia ergo agebatur de morte magis remota culpabilius erat hoc, quam mendacium Michol, & obstericum, Si dixerit: bene. i. si Saul dixerit, bene factum est: quando Ionathas responderet, q. iuerat ad festum Calendarum in Bethlechem. Pax erit seruo tuo. i. signum est, q. mihi est pax, qui sum seruus tuus. f. q. non intendit me occidere. Sin autem fuerit iratus. f. quando responderis ei pro me, si iratus fuerit tibi, quia respondes, vel mihi, quia recessi: aut doler, q. non habet me praesentem. Sicut, quia completa est malitia eius. i. p. hoc scies, q. iniquitas eius contra me iam peruenit ad finem. Dicitur autem completa malitia alicuius, quando ad malum maximum peruenit: sic autem erat de Saul: nam cum esset Dauid innocens, & ipse persequeretur eum, qualitercunque ei molestus esset, malum agebat: nunquam tamen malitia esset consummata quousque totaliter diffiniret occidere Dauid, quia istud erat maximum malum, quod ei infligere poterat: & sic Ionathas poterat habere certitudinem de sententia Saulis, & renunciarer eam Dauid.

Signum datum a Dauid Ionathae ad Saulis sententiam cognoscendam conuenienter positum fuit. Q. XIII.

QVAERET aliquis, an istud signum positum a Dauid ad inquirendum sententiam Saulis conuenienter positum fuerit? Respondendum est, quod sic: de prima parte patet, quia si Ionathas respondente pro Dauid, Saul diceret, bene, id est, bene factum est: manifeste apparet, q. ipse non habebat exosum Dauid: nam non possunt aliqua bene videri alicui, si illa exosa habeat. Si tamen Saul diceret, q. bene fecisset Dauid vadens in Bethlechem, approbaret factum illius, & bene si videret: manifeste ergo apparebat, q. diligebat eum, vel saltem non habebat ipsum exosum. Hoc autem tenet nisi in duobus casibus. Primus est, nisi quis ab ipsa ratione euidentissima propter verecundiam inducatur ad approbandum id, quod odit: sed tunc satis apparere potest, an sponte approbet, vel propter rationem vrgentem, & verecundiam: & hoc, quia affectus hominis quodammodo in vultu manifestatur, saltem ex aliqua coniectura si quis prudenter inspicit: ideo si quis sponte factum alicuius approbat, quaedam hilaritas, & exultatio vultui eius inest: nec solum approbat, sed etiam laudat, & exaggerat verbis inducendo rationem aliquam, cur illud approbandum sit. Qui vero ratione ipsa vrgente, & verecundia inducitur ad approbandum, q. odit, quandam tristitiam, & mordacitatem in vultu, & verbo patitur, etiam si dissimulare

Vehemens odium in pedis dissimulationem.

mulare velit: nam nimietas passionis non finit omnimodam dissimulationem, cum ex abundantia cordis necesse sit os loqui. Luc. 6. cap. inest etiam, quod illi, qui sic approbant, non laudant, sed solum approbant: nec approbationem suam verbis, aut rationibus exaggerant: sed si passio increuerit, potius quibusdam verbis mordaciter dicitis, quod approbat obnubilare conatur. Si autem Saul hoc faceret, Ionathas aspecturus erat, & tunc non consideraret sententiam regis tanquam bonam, sed vt praua: quia illud benedicere maledicere erat. Sicut dixit Iob: Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deum in cordibus suis. Iob. ca. 1. sic etiam vxor iob dixit ei: Adhuc tu permanes in simplicitate tua, benedic Deo, & morere. i. maledic. Iob. cap. 2. Secundus casus est, quando quis ex dissimulatione conatur aliquid approbare, quod odit, licet verecundia, & ratio eum non vrgent: & sic est in hypocritis, & in omnibus, qui intendunt lucrum, vel aliquem finem alium vtilitatis, quia interdum fingunt sibi placere, quod oderunt, & tibi displicere, quod diligunt: istud autem non conueniebat Sauli: quia non intendebat per dissimulationem aliquid acquirere: praecipue cum iam manifeste persequi Dauid, & petere eum ad mortem cepisset. Item, quia iste modus non conuenit, nisi hominibus, qui habent animum pure liberum, scilicet, q. non sunt affecti ad aliquam partem, ideo possunt facilliter fingere pro vtraque, quod placet, vel quod displicet: & non poterit cognosci ex vultu eorum, an simulent: qui tamen passionatus est ad aliquam partem, licet conetur dissimulare approbando contrariam partem, non valet quando aliquid in vultu, aut verbo appareat, per quod pateat ipsum dissimulare. De Saule autem sic erat, quia affectus erat nimis contra Dauid in furore, ideo dissimulare non poterat approbando, quod oderat: alia autem pars magis manifesta est, scilicet, si respondente Ionathas pro Dauid, irasceretur Saul: nam tunc euidentis erat, q. eum habebat exosum, cum p. bono opere irasceretur illi: conueniens ergo signum dedit Dauid Ionathae ad inquirendum sententiam patris sui.

Si Saul nihil respondisset Ionathae signum fuisset, quod celaret furor. Q. XIII.

QVAERET V R vterius, an sufficienter fuerit datum signum, & quid faciendum esset si Saul nihil dixisset postquam respondisset Ionathas: vel cur Dauid non dixit Ionathae quid intelligeret, si pater suus nihil inquireret. Respondendum est, q. signum conuenienter datum est, vt patuit: si autem nihil respondisset Saul postquam Ionathas pro Dauid locutus fuisset, non erat bonum signum: nam innuebatur, q. celabat furor suum, quem conceperat contra Dauid: & tunc redibat in idem, ac si irasceretur, quamquam hoc magis apparere debebat ex vultu: nam si Ionathas loquente pro Dauid, nihil responderet Saul, & vultus eius hilaris maneret, & tranquillus: signum erat, q. non oderat illum: si autem turbaretur vultus eius cum quadam mordacitate, signum erat, quod oderat Dauid, & tunc idem erat ac si manifeste irasceretur: Dauid tamen non posuit istam particulam, scilicet, si nihil responderet: quia putauit hoc non euenturum, & colligebat hoc modo scilicet, quia vel Saul nimis eum exosum habebat, vel nullo modo eum oderat. Apparet hoc, quia vel Saul haberet Dauid exosum considerans, q. ei posset regnum auferre propter fauorem popularem, & tunc detestaretur eum vsque ad mortem, nec pro talli re poterat esse paruum odium eum.

Alph. Toft. super i. Regum.

esset de toto statu personae: si autem non respiceret haec, non haberet odium aliquem, saltem paruulum contra Dauid, sed diligeret eum p. beneficijs preteritis, sicut a principio nimis dilexerat: quo dato, si staret primu, non posset Saul subdicere, quia cum nimis irasceret Dauid, non poterat se continere, q. aliqua verba furoris loqueretur, respondente Ionathas. Si autem esset fin, non erat verisimile, q. Saul subdiceret, sed laudaret bonu factu eius, quae diligebat: id non dedit Dauid mediu inter haec duo. Si autem dicitur quid intelli gere debebat Ionathas, si Saul in oibus diebus absente Dauid non quaereret pro illo: dicendu, q. directe nullu signu erat, sed indirecte erat signu boni: nam si Saul in tribus diebus sciens Dauid absentem, non curaret inquirere vbi esset: vel si non curaret aspice re, an ibi esset, erat signu, q. non faciebat Saul mentionem aliquam de Dauid in bonu, aut in malum, sed negligebat eum tanquam re minima nullius momenti ad bonu, vel ad malu: nam de magnis bonis solici ra mentione facimus: de magnis aut malis, quae nobis obesse possunt, adhuc magis solliciti sumus. De quo ergo nulla mentio fit, necesse est estimare illud nullius momenti, si aut hoc euenisset in Saule, apparebat, q. nullo modo diligeret Dauid: nec aequaliter eum odisset, & caueret se ab eo, tanquam a nocuo, & sic securus poterat esse Dauid apud Saulem. Cum autem dicitur, cur Dauid non dixit Ionathae quid intelligeret, si pater eius non inquireret pro eo: Dicendu, q. Dauid non putauit hoc esse verisimile: nam Dauid erat magnus in domo Saulis, cum esset gener regis, necesse erat, q. fieret de eo mentio magna in bonu, vel malu: in bonu quidem, si Saul non esset hostis Dauid: in malum aut, si maneret in hostilitate, in qua ceperat eum persequi. Non ergo dedit aliquod signu Ionathae, si pater suus nihil loqueret: nam erat nimis sollicitus Saul de Dauid: id immediate in die Calendaru quaerere volebat pro eo, sed cessauit ex causa, vt patet infra.

An Dauid peccauerit accipiendo signum ex verbis Saulis. Quaestio. X. V.

QVAERET V R vterius, an Dauid peccauerit hic accipiendo signu ex verbis Saulis. Aliquis dicit, q. sic: quia considerare aliquid, futurum esse, vel non euenturu ex verbis alicuius pertinet ad quaedam speciem auguriorum, quae vocatur omen: & istud est, quando quis intendens aliquid, respicit ad verba alterius: & ex illis iudicat quid futurum sit in sua causa. Hoc augurio vtebatur gentiles: sic patet infra, 3. lib. ca. 20. cum iuerunt serui Benadab regis ad regem Israel, dicentes: Seruus tuus Benadab dicit: Viuar oro te anima mea: & ille ait: Si adhuc viuut frater meus est, qd acceperunt viri pro omine, & festinanter rapuerunt verbu ex ore eius, atque dixerunt. Frater tuus Benadab viuut. Sic etiam fecit Timotheus princeps quorundam Gentilium pugnantium contra Iudam Machabaeum, scilicet, ait Timotheus principibus exercitus sui cum appropinquauerit Iudas ad Torrertem, si transierit ad nos, non poterimus sustinere eum, si vero timuerit transire poterimus aduersus illum, vt patet 1. Machab. cap. 5. Ista tamen auguria, & omnes caeremonie gentium vtebantur Iudeis, vt patet Leui. cap. 18. scilicet: Non facietis iuxta morem regionis Chanaan, ad quod introducturus sum vos, nec iuxta consuetudinem terrae Aegypti, in qua habitastis, & Ier. c. 10. dicitur: Haec dicit Dns iuxta vias gentium nolite discere, & a signis Celi nolite metueri. Aliquis respondebit, q. inquirere signum rerum agendarum ex verbis alterius, vel ex factis illicitu est, cum sit species augurij: Pars Secunda. K & gen.

& gentiles in hoc erant superstitiosi: Dauid tamen non fuit hic superstitiosus: quia forte præmissa oratione, & cum timore Dei quæsiuit istud signum: sic enim fecerunt alij viri sancti, qui excusantur à peccato: sic enim fecit Eliezer seruus Abraham, qui voluit accipere signum de puella, quæ tradenda erat in uxorem Isaac per verba, quæ responderet ei de dando potum illi, & chamelis suis: Gen. 24. capit. Excusatur tamen à peccato, quia non fecit superstitiosè, sed præmissa oratione, & confusus de Dei bonitate, dicens: Domine Deus Domini mei Abraham, occurre obsecro mihi hodie, & fac misericordiam cum Domino meo Abraham, &c. sic etiam Ionathas quæsiuit signum ex verbis Philistinorum, quando voluit pugnare contra eos, scilicet, quòd si dicerent: Manete, donec transeamus ad vos, non ascenderent ad eos: si autem dicerent: Ascendite ad nos: erat signum, quòd Deus tradiderat illos in manu eorum, supra 14. excusatur tamen à peccato, quia non superstitiosè, sed confidens, quòd Deus eum eriperet, hoc dixit: nam primum dixit ad armigerum suum: Transeamus ad stationem incircumfororum horum, si forte faciat pro nobis Dominus, quia non est difficile Deo saluare in multitudine, vel in paucis, vt patet eod. cap. sic autem de Dauid intelligendum esset, cum vir sanctus foret, quòd non superstitiosè, sed præmissa oratione, hoc egisset. Dicendum est, quòd Dauid non peccauit accipiendo signum ex verbis Saulis, nec tamen oportet responderi, sicut supra respondetur, quia si Dauid quæsiuisset signum, sicut inquisiuit Eliezer, vel Ionathas, oportebat cum taliter excusari: non tamen quæsiuit tale signum. Pro quo considerandum, quòd cum aliquis ex verbis alterius, vel ex factis signum accipit, aut accipit signum pro his, quæ euenire debent, aut pro his, quæ homo ille agere intendit. Primo modo, vt si quis subito consideret verba alterius, & propter illa iudicet aliquid euenturum esse, vel non: vt si quis apud se cogitabat de aliquo negotio, quod tractabatur, an concluderetur, & vidit alium hominem à longe loquentem ad alterum, & dicentem, non, vel non erit, aut malum est, & ex isto iudicat, quòd negotium non finietur, & isto modo est superstitio, & augurium. Sic utebantur gentiles. Ionathas, & Eliezer isto modo quæsiuerunt signum, vt patet applicando verba eorum, & fuisse peccatum in eorum inquisitione, nisi excusarentur, quòd fuis ad Deum præcibus, hoc egissent. Secundo modo aliquis quærit signum ex verbis alterius ad iudicandum quid ille facturus est, & hoc modo non est illicitum, quia verba sunt data in signum eorum, quæ concepimus, vt patet 1. Perihermenias. Quamquam ergo aliquis non loquatur directè id, quòd intendit, vir prudens potest colligere ex substantia verborum, & modo proferendi, & vultu proferentis quòd ille intendat: querere ergo intentionem alicuius, per ista signa non est superstitiosum, sed prudentiale, dum tamen ista signa non accipiantur, vt certissima, vel ineuitabilia, ita quòd quis audeat affirmare de alio istud, vel illud facturus est, quia vidit talia, vel talia signa. Sed debent accipi ista signa ad causandum præsumptionem, & ad hoc, quòd quis sibi caueat à malo, quòd putat alium intendere: sic fuit in Dauid: quia ipse non quærebat signum alicuius rei euenturæ ex verbis Saulis, sed quærebat, quid ipse intenderet contra Dauid ad hoc, quòd indicaret, an sibi securum erat manere apud Saulem, vel non: ideo non oportet per aliquam viam inquitam excusare Dauid à peccato in hoc, quia non solum ipse non peccauit, sed etiam quicumque alius

vir hoc egisset, non peccaret. *Fac ergo misericordiam in seruum tuum:* id est mecum, qui sum seruus tuus. semper Dauid vocabat se seruum Ionathæ, quamquam esset amicus, & lenis eius: & hoc vt humiliaret se, & magis semper afficeretur ad eum Ionathas. Misericordia autem, quam precebat Dauid, erat, quòd Ionathas renunciareret ei sententiam patris, & non faueret patri in malo. Patet hoc, quia supra dixit Dauid: Si dixerit benè, pax erit seruo tuo, id est, mihi: sin autem fuerit iratus, scito, quòd completa est malitia eius, scilicet, volendo me occidere. Et nunc dicit: Fac ergo misericordiam in seruum tuum, id est, cum aliquod signum istorum cognoueris in patre tuo, rogo te, quòd facias mecum misericordiam, scilicet, renunciando mihi sententiam patris tui: ista autem erat magna misericordia, quia per hoc Dauid mortem fugeret: si autem esset sibi occulta sententia Saulis, posset incidere in manus eius. *Quia sedus Domini me famulum tuum inire fecisti.* Hic ponitur causa sua sua, vt Ionathas hoc faceret: volebat enim Dauid persuadere, & non erat opus, quia Ionathas diligebat Dauid, sicut animam suam, plusquam patrem suam: & pro eo faceret quæcumque, sicut dixit supra: *Quæcumque dixerat anima tua mihi, faciam tibi.* Dauid tamen loquebatur persuasue ex amaritudine cordis sui, quia videbat se circumplexum laqueis mortis. Erat autem ista suasio conueniens, scilicet, Ionathas fecerat, quòd Dauid iniret sedus cum eo de seruanda dilectione in eternum, ideo debebat reuelare ei sententiam Saulis. Potest autem ista litera dupliciter introduci: vno modo per modum amoris, scilicet, ego eram seruus tuus, & non eram dignus, vt mecum foedus inires, quòd fit ex maximo amore, nec saltem, vt me diligeres, placuit tamè tibi ex immensitate bonitatis tuæ mecum foedus inire: exoro ergo per ineffabilia viscera amoris tui, vt mei misereris. Est autem ista suasio efficax inter amantes: nihil enim potentius esse potest inter eos, si verè se diligunt, quam ipse amor, quo in alterutrum ardent: si ergo efficaciter suadere volunt, oportet, vt amor sit medium suadendi. Aliter potest introduci ista litera tanquam de iure, vel obligatione, scilicet, quòd Dauid inueneret Ionatham obligatum esse ad reuelandum ei sententiam Saulis: quia quando foedus inierunt, promiserunt mutuam amorem obseruare in eternum: & quòd in alterutrum ad mortem se pro conseruatione exponerent: & quòd malum, quòd aliquis de alio tractari sciret, impediret, & ei reuelaret. Ista enim clausula, & plures aliæ apponi solent, cum initur foedus: sic etiam patet, quia infra in litera, cum Ionathas iterum foedus inuit cum Dauid, promisit ei reuelare malum, quòd contra eum tractari sciret. Sic autem dicebat hic: *Fœdus me inire fecisti, id est, quia fecisti mecum foedus, obligaris ad reuelandum malum, quòd contra me tractari scieris: fac ergo misericordiam reuelando mihi.* Vocatur autem foedus Domini, quòd inuit Ionathas cum Dauid, quia in illius positione inuocatum fuit nomen Domini. Vel dicitur foedus Domini, quia tale foedus ponebatur inter Deum, & homines. Sic enim Dominus inuit foedus cum Abraham de dando sibi terram Chanaan Gen. capit. 15. Israelite quoque quando promittebant aliquid obseruare propter Deum, faciebant foedus. Sic patet Ierem. capitu. 34. quando Israelite promiserunt tempore Sedechie regis, quòd dimitterent seruos suos Hebræos, & diuiserunt vitulum, & transierunt per diuisiones medias. *Si autem in me aliqua iniquitas est, tu me interfice.* Istud ponebatur ad magis inclinandum

Iona-

Ionatham, quasi dicat, oro, vt mihi sententiam patris ui reueles, & si forte aliqua iniquitas est in me, propter quam ego merear, quòd hoc mihi non reueles, sed quòd cadam in manus Saulis, interfice tu me, & non facias, quòd cadam in manus patris tui, non reuelando mihi sententiam eius. Ista autem sunt verba nimis inclinatiua, quæ frangunt cor humanum, quando generosum est, & prouocat ad lachrymas: quia ista sunt verba hominis constituti in vltima amaritudine, cui cor generosum naturaliter miseretur, etiam si hostis ille fuerit. *Et ad patrem tuum ne introducas me.* scilicet, tradendo me in manus illius, vt occidat me. Hoc dicebat Dauid, ne Ionathas faueret sententiæ patris sui: nam tunc ipse conaretur per fraudem inducere Dauid ad Saulem, vt occideretur. Vel saltem poterat ei occultare intentionem Saulis, & sic faceret illum cadere in manus eius. Vtrunque autem orabat Dauid, ne fieret: & quia Dauid ponebat animam suam in manu Ionathæ, poterat eum Ionathas facilius tradere in mortem, ideo enim nimis orabat, vt eius misereretur. Dixit autem Dauid, quòd Ionathas eum occideret, & non introduceret ad patrem suum, quia si moriendum foret, eligibilius erat Dauid mori manibus Ionathæ à quo nimis diligebatur, quam mori manibus Saulis, qui eum nimis exosum habebat. Ista enim omnium hominum conditio est, quòd præligant mori manibus amicorum, quam inimicorum: sic enim patet in Tragædia. 4. Senecæ, cuius nomen est Hippolytus: nam cum ibi Hippolytus simulasser velle occidere Phedram, ipsa dixit: Hoc est, quòd nimis opto, amantis mori manibus. Causa autem est, quia cum aliquis hostem habet maximum, bonum est ei capere vindictam: de illo, & quia quilibet hosti suo maximum malum vult, nolle, quod de eo caperet vindictam. caperet tamen si eum occideret: ideo eligibilius est alicui mori bis si possibile foret manu alicuius viri ignoti, quam mori manibus hostis: vel saltem subijci potestati illius. Erat tamen Saul hostis acerrimus Dauid omnibus diebus, vt patet supra c. 18. Item cum hostis nimis exosum habeat hostem, nimis crudeliter in eum ageret, concessa seuiendi potestate: amicus autem, cum diligit amicum, non seuiet in eum, sed potius malis eius compatitur, ideo si quis manibus amici sui caderet, & hoc per aliquam causam esset simpliciter necessarium, non seuiet in eum: sed cum lachrymis eum occideret: eligibilius ergo est cuiquam mori manibus amici sui, quam hostis.

An peccauit Dauid dicendo Ionathæ, vt potius eum occideret, quam introduceret ad Saul, si esset iniquitas in eo.
Quæstio. XVI.

QVAERET Aliquis an peccauit Dauid dicendo Ionathæ, quòd occideret eum, & non introduceret ad patrem suum. Respondendum est, quòd non peccauit: quia non dixit hoc hac intentione, vt eum Ionathas occideret, quia sciebat, quòd nullo modo Ionathas hoc facturus erat, sed magis ipse pro illo vitam suam exponeret, vt patet immediate, cum dixit: Absit hoc à me: tanquam esset valde detestabile. Item Dauid non dixit simpliciter: Tu me interfice, sed dixit: Si aliqua iniquitas in me est, tu me interfice: sciebat tamen Dauid, quòd non erat in eo aliqua iniquitas contra Saulem, vel Ionatham, propter quam deberet occidi: ideo non voluit simpliciter occidi, nec hac intentione hoc dixit: sed solum, vt efficacius flecteret Ionatham ad pietatem. Si tamen dandum foret, quòd existente aliquo. Alph. Toft. Super 1. Reg.

qua iniquitate in Dauid, vel nulla existente, deberet occidi à Ionatha, vel Saule, præeligeret occidi à Ionatha, quam à Saule.

An Dauid peccasset desiderando interfici à Ionatha, si non posset mortem effugere.
Quæst. XVII.

QVAERET aliquis, an si daretur, quòd Dauid capere fuisset, ita vt nequaquam posset euadere mortem per manum Saulis, si diceret Ionathæ, tu me interfice, an peccaret. Respondendum est, quòd sic, quia, quòd aliquis sustineat mortem, peccatum nullum est, sed interdum est meritum: quòd tamen eam desideret, & petat, peccatum est: sic autem esset, si Dauid diceret: Tu me interfice. Item patet hoc in illis, qui timore mortis inferendæ ab alijs, se occidit. Nam si quis exitimetur ab alio nimis torquendum, & vt immanitatem tormentorum effugiat, seipsum occidit, nimis peccat. Nec solum hoc, immo etiam si quis se occidat, ne alij esse occidat, & illudat ei, peccat: sicut fuit de Saule, qui dixit armigero suo. Percute me, ne forte veniant incircumcisi isti, & interficiant me illudentes mihi, infra, vlti. cap. à fortiori ergo cum Dauid peteret occidi à Ionatha, vt leuiter puniretur, & non peteretur immania, occisus à Saule, qui accerrimus hostis erat, peccabat.

Item non solum peccabat Dauid, quia petebat, quòd illicitum erat, sed etiam, quia faciebat, quòd Ionathas peccaret: nam inducebat illum ad occidendum cum: Ionathas tamen non poterat licite occidere Dauid, cum non esset iudex eius. Considerandum etiam, quòd non solum peccat aliquis, si morte occidi ab eo, qui non est iudex eius, sed et si quis morte dignus sit, & petat occidi ab eo, qui iudex est peccat. Debet. n. aliquis patienter mortem tolerare, si iuste inferatur, & ab eo, qui iudex est, & in hoc meretur. Non tamen licet ei, quòd ipse petat mortem à iudice, dicens se esse morte dignum, quia si quis se occideret, siue ille dignus esset morte, siue non, peccaret tunc si aliquis dignus morte petat à iudice, quia cum occidat, cum aliis iudex non cognosceret, nec eum occisurus esset, peccat mortaliter, quia ipse seipsum occidit, cum aliis moriturus non esset. Item dicit, quòd iudex aliis eum occisurus esset, si tamen ipse petat occidi, peccat mortaliter, quia directè agit ad mortem suam: nulli autem licet, quòd directè sit causa totalis mortis suæ: ergo nec secundum partem, quia esse causam mortis suæ directè secundum totum, vel secundum partem, non differt, nisi secundum magis, & minus, id est, esse maius peccatum, vel minus peccatum. Si quis tamen se occidat, etiam si mortem dignus sit, peccat mortaliter: ergo qualitercumque directè sit causa mortis suæ etiam si non totaliter, peccabit: sed petere mortem, est aliquis causa, saltem quantum ad ipsum petentem: etiam si aliis illa euentura esset: ergo peccabit mortaliter, qui mortem petit, etiam si illam mereatur. Sic ergo esset hic Dauid.

Et ait Ionathas. Hic ponitur tertium huius cap scilicet, Ionathæ concessio. Petit enim Dauid ab eo quandam modum conseruationis vitæ suæ, quæ Ionathas obulit se procurare. *Absit hoc à me.* Potest referri ad duo. Vno modo, quia supra dixit Dauid: si aliqua iniquitas in me est, tu me interfice: Ionathas autem dicit. Absit hoc à me, scilicet, quòd ego interficiam te, vel introducam ad patrem meum, vt te occidat: aliter potest exponi referendo ad exhortationem Dauid: suadebat enim Dauid Ionathæ, vt si cognosceret sententiam patris contra illum, quòd reuelaret. Secunda Pars. K 2 ret ei.

ret ei. In quo innuebat se aliquo modo dubitare, an Ionathas vellet reuelare Dauid sniam Saulis, vel faueret patri suo, tacendo sententiam eius: Ionathas autem hoc à se excludit, dicens: Absit hoc à me, scilicet, vt ego cognoscam sententiam patris mei contra te, & non indicem tibi. Istud autem tenet litera sequens, scilicet. *Nec enim fieri potest, id est impossibile est, quod si cognouero sententiam patris mei esse contra te, non reuelem hoc tibi.* Hoc autem non dicebat Ionathas simpliciter impossibile, sed impossibile ex præsupposito, scilicet, tanta erat dilectio Ionathæ ad Dauid, quod repugnabat, quod, illa existente, Ionathas cognosceret aliquod malum contra Dauid, & non declararet ei. *Ut si certe cognouero completam esse malitiam patris mei contra te, non annunciam tibi.* Malitia Saulis dicebatur iniqua voluntas de persequendo, & nocendo Dauid: ista autem malicia esset completa, quando veniret ad summum malum, & istud erat mors Dauid, quia nullum ei magis malum infligi poterat. Dixit autem Ionathas, si sciret completam esse malitiam Saulis, quia, quia aliqua malicia conceptisset contra Dauid non dubitatur: si tamen non esset completa scilicet, quod disposuisset occidere illum, non erat tale, propter quod deberet recedere Dauid à curia Saulis: quia omnia alia mala, & molestias sustineret Dauid præter mortem, vt non recederet à terra Israel, nec cogereur dimittere uxorem suam carissimam Michol: & diuidi à dulcissimo amico suo Ionathæ. Mortem autem pro nullo toleraturus erat, quia per eam potius ab his omnibus separabatur. De morte ergo, licet de consummata malitia, per quam mors infligenda foret, locutus fuit Ionathas. Dixit etiam: Si cognouero certissime: nam si respicerentur leues suspensiones, poterat quis suspicari contra Saulem, quod vellet occidere Dauid cum aliquando eum occidere voluisset: per certitudinem tamen hoc non patebat: ideo dixit Ionathas, si cognosceretur certissime malicia Saulis: nam si cognosceretur sola leui suspitione, non erat propter hoc fugiturus Dauid de curia Saulis. Etiam dixit hic Ionathas de malitia Saulis, quod reuelaret eam illico, vt cognosceret: sed non est intelligendum, quod solam malitiam reuelare deberet, sed etiam si cognosceret voluntatem Saulis bonam esse erga Dauid, reuelaturus erat. Sic patet infra, vbi iurauit Ionathas, quod si bene Saul iudicaret de Dauid, reuelaret ei, & si male eodem modo. Item patet per signum, quod dedit Ionathas Dauid de missione faggarum, scilicet, quod si diceret puero: Sagittæ vltra te sunt, erat malum Dauid, & recedere debebat. Si autem diceret citra te sunt, erat bonum eius, & debebat venire. Dixit tamen hic Ionathas de sola malitia Saulis: quia in hoc veritate magis status Dauid scilicet, quod reuelaretur ei iniquitas Saulis consummata contra eum, quod quod reuelaretur bona sententia: nam si esset iniquitas consummata, & non reuelaretur, poterat periclitari Dauid cadendo in manus Saulis. Dato tamen, quod non reuelaretur ei sententia bona, non erat periculum: quia etiam si immediatè non cognosceret, poterat postea eam cognoscere: nam si Saul eum exosum non haberet, mitteret pro eo, vt reduceret in statum pristinum. Responditque Dauid ad Ionatham. Cognito, quod Ionathas paratus esset reuelare Dauid sententiam patris sui, voluit hic Dauid scire quomodo hoc fieret, dicens. *Quis annunciat mihi, si quid forte responderit pater tuus durrè de me? id est, dato, quod velis annunciare mihi sententiam patris, quis annunciat illam, vel quomodo annunciat.*

Quare petijt Dauid à Ionathæ, quis renunciaret ei voluntatem patris, cum iam dixit se reuelaturum.
Quæstio XVIIII.

QVAERET aliquis, quare Dauid hoc quæsiuit à Ionathæ, cum iam ille dixisset, quod si cognosceret sententiam patris sui esse contra Dauid, reuelaret illud ei. Respondendum est secundum Nicolaum, quod difficile videbatur, quod filius regis veniret ad ipsum in agro, quia alij comitantur eum, & posset inde sequi periculum, quia viderent Dauid illi, qui venirent cum Ionathæ: & hoc annunciant Sauli, quod autem Ionathas non iret, sed per alium renunciaret Dauid sententiam Saulis, non erat tutum Dauid, qui habebat suspectos omnes de domo Saulis, præter Ionatham, scilicet, quia quilibet eorum vellet accusare Dauid coram Saule, vt complaceret ei. Sed dicendum est, quod interio Dauid fuit, quod Ionathas per seipsum inquireret patris sententiam, & ipse per se annunciat Dauid. Posuerat autem ad hoc modum, scilicet, vt ipse lateret in agro vsque ad tres dies: nihil autem vltra dixit: volebat enim exprimere, quod in illis tribus diebus Ionathas inquireret sententiam Saulis, & ipse iret in agrum ad reuelandum solus. Erubuit tamen hoc ei dicere, tum quia Ionathas habebat ire in comitatus: tum, quia cum Dauid humiliaret se, vt seruus Ionathæ, erubescere dicebat Ionathæ, quod iret ad eum in agrum: quanquam ergo aperuerit materiam, vt posset Ionathas intelligere quid vellet Dauid: tamen non profus explicuit, volens, quod Ionathas hoc declararet, offerens se ad eundem in agrum. Sic enim faciunt illi, qui erubescunt aliquid petere, quod petunt: nam non expressè, sed per circumlocutionem illud innuunt: Ionathas autem intendebat per se exire in agrum, & in comitatus: quia oportebat sic fieri ad salutem Dauid: non tamen illud penitus expressit, sed dixit, quod si cognosceret malitiam patris sui, renunciaret illam Dauid: & quia ista verba erant ambigua, scilicet, an Ionathas per se renunciaret, vel per alium: & renunciare per alium erat periculosum, voluit Dauid, quod Ionathas explicaret quomodo hoc fieret. Nec tamen ausus est Dauid nunc dicere Ionathæ, quod ipse exiret in agrum: sed rursus quæsiuit à Ionathæ quis ei hoc renunciaturus esset, vt sic Ionathas cogereur magis explanare intentionem suam, & Dauid non cogereur erubescere petendo ab eo, quod ipse solus ad renunciandum iret: nunc autem respondit Ionathas, quod ipse descenderet in agrum, vbi lateret Dauid, & per sagittas daret sibi signum sententiæ Saulis, vt patet infra: dixit autem hic Dauid, quod quis annunciat ei, siquid durum Saul loqueretur de ipso: non tamè volebat Dauid solum annunciari sibi, si aliquod durum de eo sententiasset Saul, sed etiam: si aliquod bonum. Dixit tamen de duro, quia quanquam bonum non renunciaretur ei, non erat per se periculum: malum autem, quod de eo sententiasset Saul, si non annuncietur ei, esset illi causa mortis. De duro ergo solum dixit. *Et ait Ionathas ad Dauid.* Hic voluit Ionathas totaliter explicare Dauid quomodo renunciaret ei sententiam Saulis. *Veni, & egrediamur in agrum.* Cum ista loquerentur Ionathas, & Dauid erant in vrbe Gabaa, vbi erat semper habitatio Saulis: ad loquendum autem de modo liberationis Dauid: voluit Ionathas, quod essent in agro, vt ibi liberius loquerentur.

Quare

Quare Ionathas voluit cum Dauid egredi in agrum.

Quæstio XIX.

QVAERET aliquis, quare Ionathas voluit, quod egredere in agrum ipse, & Dauid ad loquendum de modo occultationis, & renunciationis. Respondet Nicolaus, quod hoc factum est, vt Ionathas ostenderet Dauid locum, in quo lateret, vt cum ipse Ionathas iret ad reuelandum sententiam patris, sciret latibulum. Sed hoc non stat, quia si ad hoc solum moueretur Ionathas sufficienter age-repotuisset stando in vrbe: nam tam Ionathas, quæ Dauid cognouerat terram confinem Gabaa, & vbi essent latibula, ideo potuisset dicere Ionathas Dauid: Latebis in tali, vel tali loco: etiam si non monstraret sibi præsentialiter. Item adhuc patet hoc magis, quia quanquam exierint in agrum Dauid, & Ionathas, tamen non accesserunt ad locum, in quo latere debebat Dauid: nam Ionathas ei illum ad oculum demonstrauit. Quod pater in fr. Descendes festinus in locum, vbi celandus sis, & sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: si autem ad oculum demonstrasset Ionathas Dauid locum, in quo latere debebat, non dixisset ei: Sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: sed iuxta istum lapidem, vel illum sedebis: ergo non demonstrauit sibi ad oculum, nec nunc accesserunt ad locum illum: quia lapis Ezel distabat aliquantulum ab vrbe: Ionathas autem, & Dauid solum exierunt extra muros. Quod patet, quia cum essent ambo in agro, dixit Ionathas Dauid: Descendes festinus, & venies in locum, vbi celandus sis: ergo vltra locum, in quo nunc erant: erat aliquantulum distans lapis Ezel, vbi latere debebat Dauid. Egredi tamen sunt in agrum Ionathas, & Dauid, quia volebat Ionathas loqui cum Dauid aliqua verba, quæ nolebat audiri ab aliquo in vrbe: erant enim sibi omnes ministri regis suspecti: & hoc tam propter Dauid, quam propter seipsum. Propter Dauid quidem, quia cum Saul desideraret occidere Dauid, & omnes ministri sui hoc fierent, volebant ei complacere, ideo quodcumque audirent tractari inter Dauid, & Ionatham, reuelarent Sauli, & quia hic agebatur de latibulo Dauid, si serui Saulis cognouissent, reuelasset ei, & mitteret illum antequam Ionathas descenderet ad eum, & incautum raperent Dauid. Hoc autem erat maximum discrimen: noluit ergo, quod ab aliquo sciretur, ideo exierunt in agrum, vbi nullus eos loquentes audiret. Secundò erant suspecti Ionathæ omnes serui Saulis propter seipsum. Ipse enim diligebat nimis Dauid, & Saul eum valde habebat exosum: ideo si ministri Saulis viderent, quid tractaret Ionathas cum Dauid, & nunciarent Sauli, haberet etiam exosum Ionatham: sic enim accidit, quia postea cognouit Saul magnam amicitiam Ionathæ, & Dauid: & dixit ad Ionatham nimis iratus: Fili mulieris virum vltro rapientis, nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam vt pater infra, & quia postea respondit Ionathas pro Dauid, conatus est Saul eum lancea percutere. Hoc autem volebat cauere Ionathas, quia durum erat sibi incidere in odium patris. Voluit ergo caute agere, ne quis de ministris Saulis cognosceret quid inter se loquerentur Dauid, & Ionathas: præcipuè, quia Ionathas volebat inire foedus cum Dauid, & iniuit, vt patet infra, in quo innuebatur, quod Ionathas cum Dauid coniurabat contra omnem hominem propter foedus: & si hoc Saul cognosceret, nimis irascereur. Vnde valde conuictus est, quando istud cognouit, vt patet infra 22. ca. scilicet. Non est, qui mihi renunciet, & omnes coniuuratis aduer-

Alph. Toit. super I. Regum.

A sus me, maximè cum filius meus foedus inierit cum filio Isai: expediens ergo fuit egredi in agrum ad loquendum. *Cumque exissent ambo in agrum.* scilicet, extra mœnia vrbe, non longe ab vrbe: nam magis distabat locus latibuli Dauid, vt patet infra, in litera, & ex supradictis. Sciendum autem, quod ex quo nunc Dauid egressus est cum Ionathæ de vrbe, nunquam postea redijt in domum suam, nec ad vxorè suam, sed semper fuit profugus, quia Saul semper eum persecutus fuit, & quia egressus est Dauid simpliciter in agrum cum Ionathæ, neutro ferente arma, quæ secum ferret, nec etiam gladium, ideo quando venit ad Achimelech sacerdotem profugus, petiuit ab eo gladium, quia nullum ferebat, & accipit gladium Goliath, vt patet sequenti cap. *Ait Ionathas ad Dauid.* Hic incepit Ionathas tollere dubium, quod Dauid videbatur habere scilicet, an Ionathas vellet ei indicare sententiam patris sui, & vt crederet incepit iurare ei, vt sequitur. *Domine Deus Israel: si inuestigauero sententiam patris mei crastino, vel perendie.* Ista est imprecatio scilicet, si inuenero sententiam patris mei, & non indicauero eam Dauid, rogo Deum Israel, vt alia, & alia mala mihi faciat. Dixit autem: si inuestigauero, id est, si inuenero: nam Ionathas nihil inuestigabat, sed spectabat, quando pater suus loqueretur, & per hoc cognosceret sententiam eius. Etiam patet, quia dixit, crastino, vel perendie: nam si aliquid Ionathas inuestigaret, non diceret crastino, vel perendie: quia ipse immediatè inciperet inuestigare quousque reperiret sententiam patris. Dixit tamen crastino, vel perendie: ergo refertur ad intentionem, & non ad inuestigationem. Item dicitur crastino, vel perendie: quia nesciebat Ionathas an castrino, id est, in die Kalendarum, qui erat dies sequens, vel perendie, id est, in alia die sequenti post Kalendarum, posset reperire sententiam patris, quia hoc dependebat ex inquisitione, quam faceret Saul de Dauid: & si non inquireret in die Kalendarum, non poterat scire Ionathas sententiam vsque perendie: & sic accidit, quia Saul non quæsiuit pro Dauid in die Kalendarum, sed in sequenti, vt patet infra in litera. Dicitur autem perendie dies sequens post cras, & est aduerbium temporis, significans tempus futurum. Et dicitur perendie compositum ex per, & vnus, & dies, id est, per vnam diem: & inde dicitur perendino, id est, moror per vnam diem. Vel dicitur, perendie, quasi perempta vna die, id est, finita, & sic accipitur hic, scilicet, quod ille dies, qui est post cras finitum, vocatur perendie, quia iam peremptum est cras, id est, finitum. *Et aliquid boni fuerit super Dauid.* id est, si pater meus habet bonam intentionem erga Dauid. In hoc apparet, quod non solum debebat Ionathas reuelare Dauid sniam patris sui de eo, si esset in malum, sed et si esset in bonum. Supra tamen dicebat solum de malo, quia illud erat magis necessariū reuelari. *Et non statim misero ad te.* ad denunciandum tibi: *Et notum tibi fecero.* scilicet, quid pater meus intendat. *Hæc faciat Dominus Ionathæ, & hæc augeat.* id est, Deus faciat mihi talia, & talia mala, & insuper alia addat. Iste modus iurandi erat apud Hebræos. Sic patet, supra, c. 3. cum dixit Heli ad Samuel. *Hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, si absconderis à me sermonem.* Sic etiam Dauid iurauit infra, cap. 25. *Hæc faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat, si reliquero, & c.*

Quomodo dixit Ionathas mittere ad Dauid, cum infra dicat se descensurum ad eum. Quæst. XX.

QVAERET aliquis, quomodo Ionathas dixit hic, quod si aliquid boni esset super Dauid, quod Pars Secunda. K 3 illico

illico committeret ad eum ad locum, ubi lateret: cū infra dicatur, quòd Ionathas descensurus erat in agrum ad Dauid. Aliquis respondebit, quòd Ionathas inuestigaturus erat sententiam Saulis, siue in bonum, siue in malū: & si aliquid boni inuenisset, missurus erat ad vocandum Dauid per nuncios. Si autem aliquid mali esset, ipse per se descenderet ad eum. Ratio differentie est, quia si aliquid boni sententia esset Saul, non erat periculum, siue Ionathas iret ad nunciandum hoc Dauid, siue quicumque alius. Si autem sententia esset in malum, erat periculum, si aliquid præter Ionatham, descenderet, quia ille posset indicare Dauid ipsi Sauli, & per illud periclitaretur. Item ipse solus descensurus erat. Ista differentia aliquantulum colligitur ex litera, quia hic dicitur: si aliquid boni fuerit super Dauid, & non statim misero ad te, & infra dicitur: si perseverauerit patris mei malitia aduersum te, reuelabo aurem tuam, & dimittam te, scilicet, ipse Ionathas per se ipsum. Sed dicendum, quòd ista responsio non stat, quia infra dicitur, quòd Ionathas descensurus erat ad locum, apud quem lateret Dauid: & si diceret puero: sagittæ ultra te sunt, erat signum, quòd sententia erat mala. Si autem diceret: sagittæ intra te sunt: erat sententia bona: ergo siue in bono, siue in malo Ionathas erat descensurus: & sic dicendum est, quòd ipse promisit illi descendere ad omnem euentum. Cum autem dicitur hic: & non statim misero ad te: intelligendum est, quòd hoc dixit Ionathas à principio, cum descenderunt in agrum, & nondum plenè erat determinatus modus renunciationis. Postea autem pepigit Ionathas fœdus cum Dauid, & concordatum est de modo: promisit Ionathas, quòd ipse descenderet ad renunciandum Dauid quicquid eueniret bonū, vel malum. Si autem perseverauerit patris mei malitia aduersum te. Dixit hoc Ionathas, quia Saul iam ab aliquot diebus exosum habebat Dauid, & dicebatur contra eum habere malitiam. Si autem nunc haberet eam, illa esset perseverans. Non est autem intelligendū, quòd si malitia Saulis perseverauerit contra Dauid, quòd hoc Ionathas faceret ea, quæ sequuntur hic: nā dicitur: Reuelabo aurem tuam, & dimittam te, vt vadas in pace: non tamen dicitur erat Dauid, quòd recederet, quamquam malicia Saulis perseveraret, si non venisset ad complementum. Sic patet supra. Nec fieri potest, vt si certè cognouero completam esse patris mei malitiam contra te, nō annunciam tibi: sic autem intelligitur hic, scilicet, nō solum de malicia perseverante, sed etiam de completa. Reuelabo aurem tuam. idest, declarabo tibi. Reuelare aurem est facere, quòd aliquid audiat auris, quæ non audiebat: & sic est, cum quis aliquid nouiter alteri annūciat: & simile habetur supra, cap. 9. cum dicitur: Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante vnam diem antequam veniret Saul, idest, denunciauerat ei. Et sic intelligitur hic. Et dimittam te, vt vadas in pace. idest, dabo tibi licentiam recedendi totaliter. Hoc dicebat Ionathas, quia si Saul diffiniret occidere Dauid, non poterat conuenienter manere Dauid in curia eius, sed Ionathas dimitteret eum, idest, diceret ei, quòd recederet. Et sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre tuo. scilicet, si oportuerit te recedere, oro, vt Deus tecum sit, in omnibus adiuuando te, sicut adiuuit patrem meum. Intelligebat enim Ionathas, quòd Deus vellet exaltare Dauid ad regnum: ideo dicebat, quòd Deus esset cum eo, sicut fuit cum patre suo, idest, sicut adiuuit patrem suum, ita, quòd ipse prius existens in statu valde paruo, postea sublimaretur ad regalem honorem: ita fieret in Dauid, quòd quāquam esset in paruo statu, Deus eum subli-

maret ad regnum. Dicebat etiam hoc, quia si Dauid esset præsens Ionathæ, quamquam aliquid aduersum accideret ei, Ionathas semper illi succurreret: si autem absens esset, non posset ei in aliquo proficere, id commendabat eum soli Deo, vt dirigeret viam illius. Et si vixeris, facias mihi misericordiam Domini. idest, si finitis negocijs tuis, idest, persecutionibus, veneris ad statum magnum, miseraris mihi: hoc autem dixit Ionathas, quia putabat, quòd Dauid erat futurus magnus vir.

Quare Ionathas dixit Dauid, quòd miseretur eius. *Questio. XXI.*

QVAERET aliquis, quare Ionathas dixit, quòd miseretur eius Dauid, si viueret: nā misereri pertinet ad illum, qui est in potestate respectu illius, qui deuenit ad miseriam: Ionathas autem erat primogenitus Saulis, ad quem de iure regnum veniebat post patrem: Saul quoque dixit illum post se regnaturum, vt patet in fr. l. Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, nec regnum tuum: ergo intelligebat eum regnaturum esse: nullus autem maior status est, quàm regalis, ideo cum Ionathas futurus esset rex, non erat opus, quòd miseretur ei Dauid, sed potius Ionathas misereri deberet Dauid: Respondendum est, quòd à principio cum Saul cepit persequi Dauid, nesciebat, an ille futurus esset rex, vel an vnctus esset in regem: postea autem cognitum est, quòd eum vnxisset Samuel, & quòd Deus promississet ei dare regnū Israel, ideo tunc Saul cepit eum magis timere, & quia Deus faciebat omnes actus Dauid prosperos, quamquam alias difficiles essent, omnes credebant, quòd Dauid regnaturus esset post Saul, & nullus de stirpe Saulis futurus esset rex. Quòd autem hoc putaret Saul, apparet in fr. ca. 24. cum dixit. & nunc quia scio, quòd certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel, iura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me: sic etiam intelligebat omnis Israel, quia quando Abigail apparuit coram eo, vocauit eum regem, & dixit, quòd Deus constitutus erat eū in ducem super Israel, vt patet in fr. ca. 25. Ionathas quoque cognoscebat, quòd Dauid futurus esset rex, & non ipse, ideo voluit, quòd Dauid miseretur ei, scilicet, contra te, nō annunciam tibi: nam non putabat, quòd ipse esset rex: sed volebat, quòd poneret eum in aliquo gradu honoris, vt patet in fr. ca. 23. cum dixit Ionathas ad Dauid, ne timeas: nec enim inuenier te manus Saul patris mei, & tu regnabis super Israel, & ego ero tibi seruus. Et quia postquam Dauid efficeretur rex, timebat, quòd vellet occidere omnes de genere Saulis propter odium Saulis. ideo voluit, quòd promitteret ei Dauid facere misericordiam cum ipso. Si verò mortuus fuero. scilicet, si antequam cadat à regno pater meus, ego mortuus fuero, iam non poteris misereri mihi, sed misereberis filijs meis. Non auferes misericordiam tuam à domo mea in sempiternum. i. semper misereberis domus meæ: & hoc in sempiternum, idest, quandiu vixeris, & filij mei vix erint, atque ceteri posterij. Vocatur autem hic domus ipsa posteritas: non solum in filijs, sed etiam in nepotibus, & ceteris: volebat autem Ionathas, quòd non solum miseretur Dauid filijs eius, sed etiam nepotibus, & pronepotibus, & omnibus generationibus eius, quæ viuerent tempore Dauid.

An Dauid seruauerit misericordiam cum domo Ionathæ. *Questio. XXI.*

QVAERET aliquis, an Dauid obseruauerit istam misericordiam, cum domo Ionathæ: nam cum ipso non potuit obseruare, cum mortuus fuerit in bello antequam perueniret Dauid ad statum regalem, manit tamen progenies Ionathæ, cū qua potuit obseruari, scilicet, filij eius Miphiboseth. Et dicendum est, quòd seruauerit misericordiam ad domum Ionathæ: nam cum esset Dauid rex super Israel, quæsiuit, an aliquis superesset de stirpe Ionathæ: & inuentus est Miphiboseth, qui claudus erat vtroque pede: fecit tamen Dauid eum ad se adduci, vt semper staret in conspectu illius, & comederet in mensa eius, vt patet in fr. 2. lib. cap. 9. fecit quoque, quòd omnis hereditas, quæ pertinuerat ad Ionatham, traderetur Miphiboseth. Iterum etiam fecit misericordiam magnam cum illo: nam Gabaoitæ petierunt, vt darentur sibi posterij Saulis ad occidendum: & concessit Dauid omnes, qui supererant de nepotibus eius: solus autem Miphiboseth filius Ionathæ liberatus est à Dauid propter Ionatham, vt patet in fr. 2. li. ca. 21. solum autem visus est agere Dauid durè cum Miphiboseth, quando accusante seruo eius eum, Dauid concessit ei omnem hereditatem, quæ dederat Miphiboseth: & postea cognito, quòd falsè eum accusasset, non restituit ei hereditatem, sed fecit, quòd seruus, & Dominus diuiderent hereditatem ex æquali: sed an in hoc peccauerit, & egerit contra pactum in initum cum Ionatham in fr. 2. lib. cap. 19. dicitur, vbi de hoc agitur. Aut si non fecero. Ita sunt verba Ionathæ dicentis, quòd si nunc ipse seruauerit misericordiam apud Dauid, seruet eam Dauid ad eum, & ad domum suam in æternum. Et si ipse nunc non obseruauerit, Deus eradicet eum de terra, & intelligitur hoc de reuelatione sententiæ Saulis descendo ad eum in agrum ad nunciandum bonum, siue malum. Et non habetur ista litera in hebreo, nec est de textu, quamquam in quibusdam Biblijs habeatur, sed quia est ad expositionem textus, aliqui eam fortè interpolauerunt textui, cum esset prius inter linearis. Quando eradicauerit Dominus inimicos Dauid vnum quæque de terra sua. Ita litera est de textu, & sequitur post illam: Non auferas misericordiam tuam, &c. dicebat enim Ionathas, quòd auferretur ipse de terra, si non seruaret veritatem ad Dauid, & dixit hoc, quia existimabat, quòd Deus daturus erat aliquando magnum principatum Dauid, & perituri erant omnes hostes eius Deo faciente: tunc autem dicit, quòd sicut illi perituri sunt, ita ipse pereat, si non seruauerit veritatem, & misericordiam cum Dauid. Auferat Ionatham de domo sua. idest, etiam pereat Ionathas de domo sua, sicut omnes alij hostes Dauid perituri sunt, & non accipitur hic, quòd pereat Ionathas de domo sua, scilicet, quòd ipse moriatur, & nō maneat in domo sua, quia ista pena solum erat, si Dauid perueniret ad regnum, viuento Ionatham, cū perituri essent hostes Dauid: Si tamen mortuus fuisset ante sublimationem Dauid, quamquam nō obseruasset nunc veritatem ad eum, non esset sibi pena: ideo intelligendum est, quòd Ionathas imprecaretur sibi hic penam, siue moreretur ante eradicationem hostium Dauid, siue non: & est tolli eum de domo sua, idest, fieri, quòd non maneat aliquis in domo eius, nec sit aliquis, in quo posset conseruari nomē illius in tota posteritate sua. Ita est enim pena grauissima, scilicet, quando non solum aliquis moritur, sed etiam tota posteritas sua perit: nec est aliquis, in quo maneat nomen illius, vel memoria.

Alph. Post. super I. Regum.

A Cum enim aliquis moritur, & manent filij, in quibus conseruatur nomen stirpis eius, non dicitur ille mortuus. Sic patet Ecclesia, cap. 30. scilicet. Mortuus est pater eius, & nō est mortuus, reliquit enim filium similem sibi. Cum autem non manet aliquis de stirpe illius, in quo sit memoria eius, nec succedat ei, dicitur penitus mortuus: & istud est propriè auferri nomen alicuius de domo sua, idest, quòd nō maneat ipse, nec aliquis de stirpe sua loco eius. Sic accipitur Nume. capit. 27. cum dixerunt filij Salphaad: Pater noster mortuus est in deserto, & hic non habet filios mares: cur tollitur nomen illius de familia sua, & hoc dicebant, quia nullus accipiebat possessionem loco eius. Si autem alicui darentur possessio ei debita, dicebant iam non auferri nomē eius de familia sua, ita dicebat hic Ionathas, scilicet, quòd auferretur de domo sua, idest, quòd non maneret ipse, nec aliquis de posteris suis succedens sibi, in quo seruaretur nomen eius. Et requirat Dominus de manu inimicorum Dauid. Ita sunt verba Ionathæ orantis, quia Deus puniat omnes hostes Dauid requirens malum, quod fecerunt: & in hoc imprecatur contra se, quia si ipse non seruaret nunc misericordiam cum Dauid, esset hostis illius: ideo orabat, quòd Deus requireret omne malum de manibus hostium Dauid, & consequenter de manu eius, cū ipse in hoc efficeretur hostis Dauid. Ista litera non habetur in Hebræo, nec est de textu, vt supra dictū fuit de illa: Aut si non fecero, sed à quibusdam ad expositionem addita est. Pepigit ergo Ionathas fœdus cū domo Dauid. idest, non solum Ionathas locutus est in agro Dauid de liberatione sua, sed etiam pepigit ibi fœdus cum eo, vt seruaret semper misericordiam ad domum Ionathæ: & Ionathas quoque ad Dauid, & ad posteros suos, si superuideret: & non dicitur hic, quòd pepigit fœdus cum Dauid, sed cum domo Dauid: quia non solum Ionathas promittebat seruare veritatem, & misericordiam ad Dauid in persona sua, sed etiam ad omnes, qui pertinerent ad familiam eius, vt si superuideret Ionathas viuentibus filijs, & nepotibus, Dauid seruaturus erat ad eos misericordiam. Hoc factum est, quia etiam Ionathas petiuit, vt non solum Dauid obseruaret misericordiam cum eo, sed etiam cum filijs suis, vt patet supr. scilicet. Si vixero facies mihi misericordiam: si verò mortuus fuero, non auferes misericordiam à domo mea.

Quare Ionathas nunc inijt fœdus cum Dauid, cum iam prius inierat. *Quest. XXI.*

QVAERET aliquis, quare Ionathas nunc inierit fœdus cum Dauid: quia iam inierat. vt patet supra, cap. 18. sufficiebat autem semel iniri, quia illo semel fiebat obligatio ad omne tempus, & ad omnem casum: cum in federe iniendo ponantur clausulæ generales, quæ includunt omnem euentum: & non potest aliquid emergere, vel incidere de nouo, propter quod necesse sit fœdus iniri iterato: nisi fortè fuerit in initum super aliqua re particulari. Fœdus autem, quòd iniuit prius Ionathas cum Dauid, erat generale, ideo non oportebat illud replicari. Sed adhuc aliquis dicit, quòd illud fuerit speciale, scilicet, solum super aliqua clausula: nunc autem Ionathas voluit, quòd fieret generale, scilicet, quòd nunquam auferret misericordiam ab eo, nec à domo sua. De federe autem prius iniecto non potest patere, an fuerit generale, vel speciale, cū litera nihil dicat: ideo habebunt isti locum proterendi.

Pars Secunda. K 4 Sed.

Sed adhuc dicendum, quod non stat: nam hic fecit Ionathas fœdus generale cum Dauid, quod extende-
batur ad omne tempus, & ad omnes clausulas: & ta-
men hoc non obstanter, iterum fœdus cum eo iniuit po-
stea, vt patet infra capit. 23. cum dicitur, q̄ Ionathas
abijt ad Dauid in Sylluam, & percussit vterq; fœdus
coram Domino: illud autem fœdus non fuit posi-
tum quasi istud: quia hic positum est speciale, vel in
aliquo diminutum, cū esset nimis generale, sed fuit
iteratum ex alia causa. Ita ergo, quanquam illud fœ-
dus, quod à principio fuit inter Ionatham, & Dauid
supra cap. 18. fuerit generale, iteraretur istud hic. Di-
cendum igitur, q̄ Ionathas sœpe iniuit fœdus cū Da-
uid: ter enim legitur iniuisse. Primò in die illa, qua
percussit Philisthæum supra cap. 18. Secundò pridie
Kalendarum, quādo agebatur, an Dauid recederet
à Saule, vel maneret cum eo: & de hoc habetur hic.
Iterum autem inierunt fœdus, s. cum Dauid iam es-
set profugus à facie Saulis, de quo infra cap. 23. Fuit
autem ista iteratio fœderis non ex necessitate, quasi
vnum fœdus non sufficeret: nam ita obligabatur Da-
uid Ionathæ per vnicum fœdus, sicut per mille, velut
si quis in aliqua causa iuraret de veritate dicenda,
non magis obligaretur, si millesies iuraret, quàm si
semel. Faciebat tamen hoc Ionathas propter duo, s.
ex amore, & ex quodam timore: amor tamen præci-
pius erat. Duo nanque fœdera inita cum Dauid ex
amore fuerunt, & potissimè primum: nam tunc ni-
hil mali suspicabatur sibi futurū, vel semini suo Io-
nathas, nec purabat exaltandum Dauid ad statum
regium. Ex nimio tamen amore dignatus est inire
cum eo fœdus. Sic patet supra capit. 18. f. Factum est,
cum compleisset loqui Dauid ad Saul, anima Iona-
thas colligata est animæ Dauid: & dilexit eum Iona-
thas, quasi animam suam. Et postea sequitur, q̄ inie-
runt fœdus Ionathas, & Dauid: diligebat enim, cum
quasi animam suam. Istud autem secundum fœdus
fuit ininum aequaliter ex timore, s. quia Ionathas
iam cognouerat Dauid exaltandū ad regium prin-
cipatum, & nullum regnaturum de stirpe Saulis, iā
timens, ne Dauid propter odium Saulis deleteret om-
nes de stirpe eius, & consequenter omnes de stirpe
Ionathas, voluit cum eo inire fœdus, vt patet supra,
scilicet. Si vixero facies mihi misericordiam: si verò
mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam à
Domino meo. Sed adhuc istud secundum fœdus magis
fuit ex amore, quàm ex timore, vt patet infra, sci-
licet. Et addidit Ionathas deierare Dauid, eo, q̄ dili-
geret eum, sicut enim animam suam, ita diligebat il-
lum. Tertium autem fœdus magis iniuit Ionathas
ex quodam timore, & cautela futurorum, quàm ex
amore: quod apparet: quia post istud secundum fœ-
dus initū, semper faciebat Ionathas Dauid memo-
rem, vt seruaret illud: sic patet infra cum Ionathas
daret Dauid signum recedendi, vel manendi, & su-
biunxit. De verbo autem, quod locuti sumus ego, &
tu, sit Dominus inter me, & te vsq; in sempiternū.
Et iterum infra in litera, cum Ionathas diceret Da-
uid, q̄ recederet: ait. Vade in pace, quecunque iura-
uimus ambo in nomine Domini, dicentes: Domi-
nus sit inter me, & te, & inter semen meū, & semen
tuum, vsque in sempiternum: q. d. ista semper ma-
neant firma. Toties tamen repetere idem timentis
est, vel non confidentis verbis alterius. Putabat autē
Ionathas aliquid proficere sibi ista fœdera multipli-
cata: quia primum quanquam esset firmum, tamen
erat aliquid propter, quod videretur alicui infir-
mum: sic enim est in omnibus iuramentis, s. q̄ si ali-
quid nouum innascatur, de quo ante non est quid
cogitatum, vel repugnet alteri iurantium, soluat

Ionathas
ter iniuit
fœdus cū
Dauid.

Causa re-
plicandi
fœdus.

uramentum: velut si duo inuicem iurent de nunq̄
repugnando in alterutrum, si vnus eorum fidem fre-
gerit, potest alius licitè fidem frangere: ita cū à prin-
cipio fœderis initi inter Ionatham, & Dauid, Saul di-
ligeret Dauid: deinde immeritò Dauid conatus est
eū sœpe occidere Saul, & multas ei moliebatur infi-
dias, ideo videbatur ruptum fœdus ad Ionatham, cū
esset filius Saulis. Et hoc quidem verum est, si Iona-
thas fauisset patri suo ad mortem Dauid: nunquam
tamen fuit, sed magis repugnauit semper quādiu
potuit: ideo non erat fœdus ruptum: quia tamen Da-
uid posset existimare, quod sicut, contra Saulem ha-
bebat iustam vltionem: ita etiam haberet contra
omnes de semine suo, voluit Ionathas prouidere
huic denuo fœdus iniendo, ne posset dicere Dauid,
quod fœdus non tenuerat, eo, quod post illud fuerat
multa contra eū attentata ex parte Saulis: nam post
omnia illa istud fœdus iniebat, quod extinguebat
actionem, vel exceptionem omnem, si qua oriri po-
terat Dauid ex illis. Iterum autem Ionathas fœdus
iniuit cū Dauid, s. postquam totaliter fuit profugus
à Saule, & istud eodem modo fuit ad tollendū om-
nem exceptionem Dauid. Poterat enim dicere, q̄
etiam secundum fœdus non tenuerat: nam post illud
multa fuerunt attentata: fuit enim ininum secundū
fœdus, quando nondum constabat, an malitia Saulis
completa esset contra Dauid, vt patet hic. Postea
autem apparuit malitiam eius esse completam, vt
patet infra, in litera: & cœpit aperte persequi Saul
Dauid per vrbes, & montes sicut persequeretur pub-
licum hostem: quæ nunquam egerat ante secundū
fœdus ininum: ideo cum ista postea attentata fuerint,
videbatur ruptum esse secundum fœdus. Voluit ergo
fœdus tertium inire Ionathas, de quo infra c. 23.
Et post illud nō fuit aliquid nouum attentatum, ex
parte Saulis: quia non fuit eum aliter persecutus post-
ea, quàm prius persecutus fuerat, ideo putauit suf-
ficere illud fœdus, alia etiam causa fuit, quare Iona-
thas multoties fœdus iniuit cum Dauid: quia post-
quam putaret primum sufficere de iure, credidit ta-
men, quod plus timeret Dauid irrumpere fœdus, si
sœpe ininum fuisset, quàm si solum semel. Sic enim
fieri solet in iudicijs, vel in contractibus, quanquam
aliquis fecerit iuramentū de seruando veritatem,
vel fidelitatem alicui: tamen, cum non veniunt iu-
ra-
mentum iterari, vt sic magis timeatur deieratio, &
veritas obseruetur.

Licet non pateat, an seruauerit cæremonias fœderis Ionathas,
& Dauid: tamen credendum est, quod sic.
Questio XXI.

QVAERETVR vltius, an seruauerint
hic Ionathas, & Dauid cæremonias fœderis:
sunt autem in fœdere iniendo cære-
monie, quod aliquod animal diuidatur per medium, &
inientes fœdus transeat per medium diuisionum, vt
patet Gen. cap. 15. & Iere. 34. Respondendum est, q̄
non patet, an hoc fecerit Ionathas, & Dauid. Dicen-
dum tamen, quod satis verisimile est, quod hoc ege-
rint. Et hoc, quia ille, qui timet se fraudari in aliquo
contractu, vel non seruari sibi veritatem, diligenter
attendit ad omnes cæremonias, vt contractus effi-
ciatur validus. Ionathas autem faciebat istud secun-
dum fœdus aequaliter propter timorem, vt dictum
est: & quia cæremonia, quæ in fœdere maximam fir-
mitudinem præstare videbatur, erat, quod transiret
inter diuisiones inientes fœdus, ideo non est verifi-
cabile, quod Ionathas illam omiserit: quia aliàs puta-
ret

Quo in-
telligitur,
q̄ requisit
uit Domi-
nus de ma-
nu inimi-
corum.

ret posse sibi obijci fœdus non fuisse validum: quia
non fuerunt obseruatæ cæremonie eius: immò ista
videretur causa præcipua, propter quā voluerit egre-
di Ionathas in agrum ad loquendum cum Dauid, s.
vt ibi posset facere cæremonias fœderis occidendo,
quodcūq; animal transeundo inter diuisiones: nam
licet verba occultè dici possent in vrbe: ista tamē cære-
monia vix poterat fieri, quin ab aliquo sciretur: id
egressi sunt in agrum, vbi nemo concius esset. *Etre
quisit dominus de manu inimicorum Dauid.* Istud non per-
tinet ad historiam: sed scriptor libri illud in introduxit
ad significandum id, quod postea factum est: nam Io-
nathas imprecatus fuerat, quod requireret Domi-
nus de manu inimicorum Dauid. Hic autem inter-
ponitur, quod postea sic acciderit, s. quod Deus req-
suerit de manu inimicorum Dauid, s. quod omnia
mala, quæ fecerunt Dauid, Deus requisit ab eis pu-
niendo eos pro illis: quia intelligitur hoc de Saule,
& adiutoribus suis: nā Saul in bello mortuus est, cū
tribus filijs suis: & hoc Deus faciebat in vindictam
scelerum Saulis, vt patet infra c. 28. posteritas quoq;
eius propter ipsum punita est: nam septem nepotes
eius, petentibus Gabanonitis, occisi sunt, solo Miphio-
seth manente propter Ionatham, vt patet infra
2. lib. cap. 21. Hebræi autem aliter exponunt istam li-
teram referentes hoc ad Dauid, s. quod hostes Dauid
accipiantur hic pro ipso Dauid: & est sensus, quod
requisit Dominus de manu hostium Dauid, id est
de manu Dauid, s. quod ipse istud fœdus cum Iona-
tha ininum violauit: & Deus puniuit eum propter
hoc. Adducit autem ad hoc, quod, quando Siba ser-
uus Miphioseth accusauit Dominum, & tradita ē
ei vniuersa possessio Miphioseth, postea autem, cū
patuisset fraus, & debuisset Dauid restituere Miphio-
seth possessiones in integras, dixit ei: Tu, & Siba
diuidite possessiones infra 2. lib. capit. 19. Vnde dicit
Ra. Sa. quod quando dixit Dauid: Tu, & Siba diuide-
te possessiones, venit quidam vox à Deo, dicens: Ro-
boam, & Ieroboam diuident regnum, eo, q̄ Dauid
fregerit istud pactum, quod erat inter eum, & Iona-
tham, & posteros eorum. Et cum dicitur hic, quod
dictum fuit, requisit Dominus de manu inimico-
rum Dauid, & non de manu Dauid, fuit hoc ad re-
uerentiam Dauid, sicut mater maledicens filio suo
ex ira, subdit immediate: huic lapidi dico, vel huic
parieti, & similia: sic etiam Iob. cap. 2. dicitur: Bene-
dic Domino, & morere, id est maledic. Et non ponit-
ur ibi: maledic, propter reuerentiam Dei. Sic etiam
Dauid locutus est, infra cap. 25. cum ait: Hoc faciat
Dominus inimicis Dauid, id est hoc faciat Dauid: quia
manifestum, quod ibi non iurabat de hostibus suis,
sed de se. Aliter autem dicunt, quod potest intelli-
gi, scilicet, requisit Dominus de manu inimicorum
Dauid, id est requisit violationem istius fœderis de
Dauid: & hoc per manus inimicorum eius: & hoc, quia
Ieroboam, & alij insurrexerunt contra Salomonem,
& postea contra filium eius Roboam ad diuidendū
regnum. Et isti fuerunt inimici Dauid, id est posterita-
tis eius. Sed iste sensus Hebræorum non stat. Pri-
mò: quia ipsi inuunt, quod Dauid peccauerit facien-
do, quod Miphioseth, & Syba diuiderent inter se
possessiones: & quod in hoc violauerit fœdus: nam
non apparet, an peccauerit Dauid in hoc, præsertim
cum infra 3. lib. ca. 15. dicitur, quod Dauid non de-
clinauit ab omnibus, quæ præcepit ei Dominus cū-
ctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi.
Sed istud non fuit pertinens ad id, quod factum est,
contra Vriam. Ergo non peccauit in hoc Dauid,
quanquam, an hoc verum sit, infra 2. lib. cap. 19. de-
clarabitur. Item dicunt, quod propter peccatum

violationis pacti huius Deus fecit, quod regnum stir-
pis Dauid diuideretur. Sed hoc nimis falsum est. Nā
istud factum est propter peccatum Salomonis, im-
mò si non fuisset propter Dauid, Deus non reliquis-
set aliquid de Regno in stirpe Salomonis: sed totū
transisset ad Ieroboam. Sic patet infra 3. lib. cap. 11.
Hæc dicit Dominus. Ecce ego scindam regnum
de manu Salomonis, & dabo tibi. 10. Tribus, porro
vna Tribus remanebit ei, propter Adoram seruū me-
um, eo, quod dereliquerit me, & adorauerit Deum
Sidoniorum. Et sœpe hoc repetitur eodem cap. &
eodem lib. cap. 15. ergo non fuit requisitum aliquid
de manu Dauid propter violationem istius fœderis.
Cū autē dicit Ra. Sa. q̄ audita ē vox de Cælo &c. vt di-
ctū est. Respondū est, quod hoc est nimis ficticium: si-
cut multa alia cōsuevit fingere Ra. Sa. in quibus mi-
noris auctoritatis est, quàm rude vulgus in fabulis
suis, præcipuè cū hic præsupponat contra Sacram
Scripturam, vt probatum est. Cū autē dicunt, q̄ dē
de manu inimicorum Dauid, i. de manu Dauid, errant:
quia præsupponunt falsum, s. quod requisitum fue-
rit istud fœdus de manu Dauid. Item errant, quia
exempla sua non applicantur ad expositionem istā:
nam cum dicitur de matre maledicente filio: huic
lapidi dico, vel huic parieti, non est simile: quia illa
mutat ibi verba, eo, quod vellet, quod id, quod filio
dixit, non eueniret ei: si autem opraret, quod ei eue-
nirer, non mutaret verbum. Scriptura tamen secū-
dum sensum istorum dixit, quod requisitum fuerit
malum istud de manu Dauid: ergo non est simile, q̄
mutata fuerint hic verba. Item cum dicunt de eo, q̄
habetur Iob. capit. 2. f. Benedic Domino, & morere,
non est simile: quia ibi potest accipi proprie benedi-
ctio pro benedictione: & tamen aliquando benedi-
ctio ex modo loquentis, vel ex intentione eius est,
tanquam maledictio, & peccatur in illa. Hoc mo-
do locutus est Iob de filijs suis, dicens: Ne forte pec-
cauerint filij mei, & benedixerint Deum in cordib.
suis Iob. cap. 1. Hic autem nihil tale est. Item cum di-
citur de iuramento Dauid infra cap. 25. dicendum,
quod non est simile: quia quando aliquis vult impre-
cari sibi malum: quia seipsum diligit, non vult per
nomen suum imprecari sibi malum: quia seipsum
diligit, sed exprimit nomen hostis, quasi timens, q̄ si
per nomen suum imprecetur, eueniet ei id, quod im-
precatur. Cum tamen aliquis de alio loquitur im-
precando malum, vel referendo, non mutat perso-
nam, sed scriptura hic loquebatur de Dauid, & non
ipse de seipso, ergo non est simile, quod mutaret no-
men, & ponerentur hostes sui pro eo. Non ergo po-
test stare sensus Hebræorum: quia præter omnia ista,
nimis alienus est à modo loquendi. Sed standū est in
primo sensu. *Et addidit Ionathas deierare Dauid, id est præ-
ter iuramenta, quæ supra præstiterat Ionathas Da-
uid hic præstitit aliud: intelligitur istud de fœdere ini-
to: quia in quolibet fœdere præstatur iuramentum.*
Ionathas autem iam primum fœdus inierat cū Da-
uid supra ca. 18. in quo iuramentū intercidit. Nunc
quoque secundum fœdus iniuit, in quo identidem
iuramentum fuit, ideo additum est hoc iuramentū
ad præcedens. Aliqui enim intelligunt, quod Iona-
thas deierauit Dauid, id est coegit eum sibi iurare,
vel induxit ad iurandum. Sed non est iste sensus: Nō
enim concordat litera sequens, s. eo, quod diligeret
eum, sicut animam suam. Nam non cogit aliquis
alium iurare sibi: quia diligit eum, sed magis, quia
eum timet, s. quod non obseruabit sibi veritatem.
Sed est sensus, quod Ionathas deierauit Dauid, id est
iurauit ei seruare misericordiam, & veritatem, &
non accipitur hic deierare pro periurio, sicut com-
muni-

bat Ionathas: hoc autem apparet, quia infra dicitur, cum abiisset puer, surrexit David de loco, qui vergebat ad austrum, id est, quod erat ille locus, in quo latebat David, magis meridians, quam locus, ubi sagittæ proiectæ sunt: & sic erat ultra sagittas lapidis. Et iaciam quasi exercens me ad signum, id est, ego iaciam sagittas ad locum certum, quasi vellem exercitare me in arte sagittaria ad percutiendum signum.

Quare Ionathas dedit signum sagittarum David, cum post locutus sit cum eo. Questio XXVII.

QVAERET aliquis, quare Ionathas dedit istud signum de sagittis mittendis, cum ipse postea locutus fuerit David, & nunciauerit ei sententiam Saulis, ut patet infra Nicolaus respondet, quod hoc forte factum est, quia Ionathas nesciebat, an posset solus venire: si enim veniret solus, loqueretur ad David: si autem alij secum essent, non posset commodè loqui: ideo recessurus erat David, vel staturus per hæc signa. Respondendum est tamen, quod hoc non stat: quia Ionathas disposuerat venire solus cum puero parvulo, ut patet hic, cum dicat: Mittam quoque puerum dicens ei: Vade, & affer mihi sagittas: sic enim postea fecit: nam iuit cum puero, cum dicitur infra, venit Ionathas in agrum iuxta placitum David, & puer paruulus cum eo. Dicendum ergo, quod forte Ionathas timuit, quod quilibet nullus iret cum eo: faciente ipso hoc, superueniret aliquis, propter quem non posset loqui conuenienter ad David: ideo tunc sufficeret ei signum istud ad standum, vel recedendum. Sed adhuc melius dici potest, quod istud signum datum est propter puerum: nam non poterat egredi Ionathas de vrbe sine puero, & arcu, si non daret aliquod signum: sed si ipse descenderet ad David, puer hoc intelligeret: ideo debuit dari aliquod signum, ut lateret puerum, quod fiebat. Potest tamen vtraque earum duarum solutionum teneri.

Quare dedit magis signum sagittarum, quam lapidis, vel lanceæ. Quest. XXVIII.

QVAERET VR vltorius, quare Ionathas magis voluit dare signum per projectionem sagittarum, quam lanceæ, vel lapidum, aut per alios modos. Respondendum est, quod hoc fuit ad celandum id, quod facere volebat. Istud autem celari debebat his, qui erant in vrbe, de qua egrediebatur Ionathas, & puero, qui cum eo erat. Sed non erat alius modus, quo conuenientius celaretur hoc puero, & eis, qui manebant in vrbe, quam per sagittas. De puero patet, quia si voluisset mittere Ionathas lanceam, vel telum, puer videret locum iactus, tum propter magnitudinem lanceæ, vel teli, tum, quia non poterat nimis differenter vna vice iacere super alteram, & sic non diceret puero: ultra te sunt, vel citra te sunt, cum puer ista videret: signum tamen dandum erat per citra, & ultra: eodem modo non conueniebat, si Ionathas lapides iaceret: quia puer non erat iturus pro illis. In sagittis autem secus erat, quia puer iturus erat pro illis, ne perderetur, & poterat vnam differenter iacere super alteram, ita, ut puer nesciret, an esset citra, vel ultra, præsertim, cum sagittæ parvæ essent, & tunc diceret puero: ultra te sunt. Item factum est hoc principaliter, propter eos, qui manebant in vrbe, ne suspicarentur quippiam de Ionathas: omnes enim sciebant, quod Ionathas diligenter David: & cum die præcedenti increpatus fuisset à patre propter eum, & voluisset illum lancea per-

cutere omnes, qui viderent egredi Ionatham de vrbe solum: potissimè famuli regis suspicarentur aliquid de eo, nisi constaret ad quid egredieretur. Si autem nihil secum ferret armaturæ, vadens cum puero, nesciretur ad quid iret, ideo suspitio esset, quod ibat ad David: si autem ferret lanceas, vel tela, & non arcum, nesciretur ad quid ferebat, ideo causaret maiorem præsumptionem. Non deuit ergo, quod ferret lanceas, vel tela. Qui autem ferret sagittas, & arcum, non erat alicuius suspicionis: immo prorsus tollebat suspicionem, & hoc, quia putaretur, quod Ionathas ibat in agrum ad delectationem, & exercitium, ut arte sagittaria aliquid venaretur: vel fortè, quod ibat ad exercendum se ad signum. Ionathas enim nimis assuescebat se ad artem sagittariam, quia magis diligebat illam, quam omnes alias, & sic erat in ea excellens: vnde laudatur de ipsa infra 2. lib. ca. 1. f. Sagitta Ionathæ nunquam redijt retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis. Et propter hoc semper assuescebat Ionathas ferre secum arcum, sicut Saul assuescebat ferre lanceam. Quod ergo nunc Ionathas ferret arcum, & sagittas, nihil aliud ferèdit, tollebat omnem suspicionem, ideo hoc solum tulit: Sed dicit aliquis, quare Ionathas voluit ferre secum puerum: quia si solus descendisset ferens arcum, & sagittas, abtulisset omnem suspicionem, & potuisset loqui cum David. Respondendum est, quod tulit secum puerum Ionathas propter duo: Primo, quia

nunquam Ionathas consuetus erat procedere sine armigero: & videbatur inhonestum, quod solus procederet ferens arma: noluit ergo hoc agere. Item tulit secum puerum, quia aliàs esset præsumptio contra ipsum, quanquam ferret sagittas, & arcum: nam semper consuetus erat secum ferre armigerum: si autem non ferret, putaretur, quod aliquid secretè vellet agere: ideo ibat solus, & ad dissimuladum opus suum ferebat arcum, & sagittas, & sic ex hoc magis contra eum præsumeretur. Deuit ergo, quod portaret puerum paruulum, ne aliquid fraudis intelligeret, sic patet infra, f. venit Ionathas in agrum, & puer paruulus cum eo. Mittam quoque puerum dicens ei, id est mittam puerum ante me ad locum, ad quem sagittas iecero. Vade, & affer mihi sagittas. Hoc dicitur erat Ionathas, ut cum puer vellet reducere sagittas, diceret ei Ionathas: ultra te sunt, vel citra te. Et per hoc David intelligeret sententiam Saulis. Si dixerit puero: Ecce sagittæ intra te sunt. Ponitur intra, pro citra. Vel dicitur, intra te, id est, iter te, & me. Tolle eas, id est, reduc ad me. Sciendum est, quod Ionathas fingebat se iacere sagittas ad signum, sicut supra dixerat. Et iaciam quasi exercens me ad signum. Erat autem pulsus aliquam, ultra signum, vel citra, ex industria, ut diceret puero: ultra te sunt, vel citra: fingebat tamè, quod ex errore ultra signum iecisset, vel citra. Turbati ad me, f. exibis de loco, in quo latebis in lapide, & venies ad me. Hoc facere debebat David, quāquam puer esset puer, quia tunc, cum nihil mali esset, David non erat aliquod periculum, quod puer videret eum exente de lapide. Erat autem periculum, si sententia Saulis esset ad malum, f. quia puer indicaret aliquibus in vrbe, & sic periclitaretur David. Quia pax tibi est, id est, quia habes pacem, & concordiam cum patre meo, & non quærit vitam tuam. Et nihil est mali, id est non est aliquod malum contra te. Intelligitur hoc de malo ad mortem: quia dato, quod Ionathas cognouisset aliquale odium Saulis ad David, si illud non esset ad mortem, non erat dicitur David, quod recederet: & vocatur hoc nullum malum in respectu ad mortem, quam timebat David. Vixit Dominus, i. iuro per vitam Dei, quod hoc est verum. Istud dixit Ionathas

Ionathas duxit secum puerum propter duo.

Indignatio Saulis contra Ionathas, quæ respondit pro David. Nomine panis intelligitur oēs cibi.

thas ad faciendum, ut non timeret David: quia poterat existimare David, quod Ionathas vellet eum tradere in manus patris sui: & ideo diceret ei aliquid signum falsum, dando ei securitatem, ut traderet eum facilius in manu patris sui: & David hoc timens non cõsideret signum dato à Ionathas, ideo iurat Ionathas dicens: Vixit Dominus, id est iuro per vitam Dei, quod dabo verum signum, siue bonum, siue malum eueniret. Si autem sic locutus fuero: ecce sagittæ ultra te sunt. Ista dicitur debent puero, & significabatur in hoc elongatio futura Ionathæ ad David. Vade in pace, id est vade in quiete, & saluus non rediens ad patrem meum, quia tunc non esset tibi salus. Quia dimisit te Dominus, id est Deus dedit tibi licentiam, ut vadas, & iubet, quod recedas. Hoc dicebat Ionathas: quia si reperiret Saulem iratum contra eum, sententia Dei erat, quod recederet David: ideo ipse Deus dimittebat eum, id est dabit ei licentiam eundi: sic accipit infra: Dimitte me: quoniam sacrificiũ solenne est, id est, Da mihi licentiam eundi propter sacrificium. De verbo autem, quod locuti sumus ego, & tu, id est de federe, quod iniuimus, in quo David promisit seruare misericordiam cum Domino Ionathæ, & Ionathas cum Domo David. Sit Dominus inter me, & te usque in sempiternum, id est, Deus sit testis vsq; in sempiternum huius fæderis, quod si aliquo tempore illud irritaueris, quodcumque hoc fuerit, Deus sit testis, quod præuaricaris: & similiter contra me, si præuaricatus fuero. Vel dicitur: sit inter te, & me Deus, id est, sit ad puniendum te, vel ad puniendum me, quicumque errauerit. Sic dixit David ad Saulem infra ca. 24. Sit Deus Index, & iudicet inter te, & me: & videat, & diiudicet causam meam. Vel potest accipi pro vtroque simul, f. quod Deus esset testis, & etiam punitor: nam nullus alius erat, qui testis esse possit, ideo inuocatus est in testem: etiam ipse solus punire poterat, ideo inuocatus est, ut punitor: sic Laban, & Jacob inuocauerunt Deum inter se testem in Mõte Galaad in fædere suo: & dixit Laban. Intueatur, & iudicet Dominus inter nos, quādo recesserimus à nobis, si afflixeris filias meas, & si introduxeris vxores alias super eas, nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens est, & respicit: Iacob autem dixit ad Laban: Deus Abraam, & Deus Nachor iudicet inter nos. Et Deus patris eorum, ut patet Gen. cap. 31. Vel dicitur: Deus sit inter me, & te, usque in sempiternum, id est faciat, quod ego seruem tibi istud fædus: & tu mihi in sempiternum. Absconditus est ergo David in agro, si immediate, ut recessit à Ionathas, absconditus fuit, quia dixerat ei Ionathas: Descendes festinus, & venies in locum, ubi celandus sis. Fuit nanque hoc in eadem die, quod patet: quia fuit ante Calendas: nam hic dicitur, quod absconditus est David, & deinde sequitur, & venerunt Calendæ: erant tamen Calendæ sequenti die, ut patet supra, in litera, f. Cras Calendæ sunt, & requireris. Dicitur autem in agro, id est iuxta lapidem Ezel: nam ibi dixerat Ionathas, quod lateret, ut patet supra, f. Et sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel. Et venerunt Calendæ. Hic ponitur quartum huius cap. f. Saulis indignatio contra Ionatham, quia respondit pro David. Et dicitur, quod venerunt Calendæ, f. postquam latuit David: nam erant Calendæ sequenti die, postquam faciebant ista David, & Ionathas, ut patet supra, f. Cras Calendæ sunt, & requireris. Et sedit Rex ad comedendum panem. Nomine panis intelliguntur oēs alij cibi, & quidquid manducari potest. Sic patet supra cap. 14. cum dixit Saul: Maledictus vir, qui manducauerit panem vsque ad vesperum: & propter illam maledictionem non audebat populus comedere de melle fluente per agrum, & Ionathas, quia co-

medit modicum, captus est. Quod non fuisset, nisi nomine panis intelligeretur mel. Est etiam modus loquendi, ut nomine panis intelligantur multi cibi, ut patet infra 4. lib. ca. 6. cum dixit Elifeus: Pone panem, & aquam coram eis, & sequitur ibi, quod appolita est eis magna ciborum præparatio. Cumque sedit rex super cathedram suam secundum consuetudinem, i. sedit in cathedra, in qua consueuerat sedere ad mensam, & nullus alius audebat sedere in ea. Quæ erat iuxta parietem, id est cathedra illa erat locata iuxta parietem. Est autem intelligendũ, quod mensa regis erat magna, & porrecta in longum, cuius extremitas vna; id est caput mensæ erat, ad quam sedebat rex, & ista extremitas perueniebat vsq; ad parietem, ita ut inter eam, & parietem nihil mediaret, nisi cathedra regis: ideo dicebatur, quod illa erat ad parietem: multæ aliæ cathedræ erant minores ad mensam regis, in quibus sedebant viri nobiles, & barones, & nulla illarum erat apud parietem ex aliqua parte. Potest autem hoc referri ad præcedens, f. quod cathedra regis erat iuxta parietem secundum consuetudinem, id est, quod consueuerat semper esse iuxta parietem. Et sedit rex super cathedram suam, id est sedit Abner ex latere Saul. Hebræi dicunt, quod federat Ionathas circa Saulem, sed postea adueniente Abner, quia timuit, quod Saul irasceretur ei, & vellet eum lancea configere, sicut postea factum est, ideo noluit esse iuxta eum. Sed hoc non stat: nam Iudæi hoc confingunt, quia postea accidit, quod Saul secundam die conareret configere Ionatham lancea. Ionathas tamen non posset existimare, quod propter tam paruam rem pater suus conareret eum occidere; præsertim cum ipse esset primogenitus, & strenuus vir: sed accidit hoc, propter nimium odium, quod Saul habebat contra David: ideo Ionathas non dimitteret locum, hoc timens. Item litera præsupponit, quod manserit quilibet in loco suo: ideo non est dicendum, quod propter timorem Ionathas mutauerit locum. Nicolaus dicit, quod, quando David erat ad mensam regis, sedebat immediate iuxta regem, & postea Ionathas, & deinde Abner in tertio loco: & quia non est consuetum, quod filius regis sedeat immediate apud regem nullo intermedio, sicut rexit Ionathas, & sedit post Abner. In hoc autem significatur, quod Ionathas, & Abner mutauerint locum, & sederit Abner in loco Ionathæ, & tamen locus David manserit vacuus inter regem, & Abner. Sed hoc videtur pati duobus inconuenientia. Primum, quod David federet in loco nobiliori, quam Abner: quia Abner erat princeps totius militiæ Saulis à principio, & postea semper fuit: non ergo præponeretur ei David, præsertim, cum solum haberet sub se David mille viros, ut patet supra cap. 18. Secundum est, quod dicitur infra, quod sedit Abner ex latere Saulis, sed in secundo loco, & mansisset locus ex latere regis vacuus. Dicendũ ergo videtur, quod Abner solitus erat sedere apud regem, eo quod erat honorabilior in tota domo sua. In secundo autem loco post eum poterat dici, quod sedebat David, vel Ionathas: & cum hic dicitur, quod surrexit Ionathas, & sedit Abner in loco, in quo erat Ionathas, & ad hoc surrexit Ionathas, sed, quod prius federat Ionathas ad mensam, quam Abner, quanquam in loco inferiori: veniente autem Abner, Ionathas surrexit propter reuerentiam Abner venientis, nec sedit quousque sedit Abner: nam scriptum est: Coram capite cano confurge, & honoram personam senis: Leui. ca. 19. Sed tunc arguetur: quia supra dixit David. Ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vescendum. Respondendum, quod non intelligitur, quod sedebat iuxta

Expositio Hebræorum.

Opin. Nicolai.

Soluit rō-
nes cōtra
Nicolai.

iuxta regem, idest immediatus illi ex latere: sed fe-
debat iuxta, idest non multum distans, sicut secundo,
vel tertio loco. Et isto modo apparuit locus David
vacuus, qui erat secundus, vel tertius. Possimus tam-
men, si voluerimus, tenere sententiam Nicolai, scilicet
locus coniunctus regi esset locus David, & in secun-
do Ionathas, & in tertio Abner, & quod nunc, non
veniente David, federat Ionathas in loco suo, scilicet suo.
Venire tamen Abner, dedit ei locum, & ipse sedit
in tertio loco, ubi solebat sedere Abner, & hoc fuit,
ut aliquis esset inter Ionatham, & Saulem. Respon-
debitur autem ad inconuenientia. Ad primum, quod
fortè Saul volebat honorare David magis, quod Abner,
eo, quod erat gener suus: & cum dicitur, quod Abner erat
princeps totius militiæ, & David solum mille viro-
rum. Dicendum, quod hoc non obstat, quia à principio
fuerat Abner Princeps, & adueniente David, non
fuit ablarusei principatus. Fuit tamen David magis
honoratus in mensa regis, eo quod erat gener illius. Ad
secundum dicendum, quod Abner sedit ex latere regis,
quoniam federet in loco Ionathæ, qui non erat
coniunctus regi, quia non solum dicitur ille sedere
ex latere, qui sedet coniunctus ei, sed etiam, qui sedet
disiunctus, dum tamen nullus mediet: & sic erat de
Abner, qui sedebat loco Ionathæ. Et sedit Abner ex
latere Saul. Potest exponi dupliciter secundum præ-
cedentia. Vno modo, quod sedit ex latere Saul, idest
coniunctus ei, nullo loco mediante: Aliter, quod sedit ex
latere Saul, idest propinquus illi, scilicet nullus erat magis
coniunctus, quamquam ipse non erat coniunctus,
sed in loco secundo, qui erat locus Ionathæ. Vacuus
apparuit locus David, idest, quamquam murauissent lo-
cum Abner, & Ionathas, tamen locus David appa-
ruit vacuus, quia nullus sedit in eo: & hoc verum est
quomodoque accipiatur. Si enim dicamus, quod
Abner solitus erat sedere coniunctus Sauli ex late-
re, & nunc quoque sedit, dicitur, quod locus David, qui
erat secundus, vel tertius, apparuit vacuus, quia nul-
lus in eo sedit. Si autem dicatur, quod Abner solitus
erat sedere in tertio loco, & David in primo, appa-
ruit locus David vacuus, quia nullus sedit in primo
loco, in quo sedebat David. Quomodoque autem
dicatur, quia locus David erat satis coniunctus regi,
vidit Saul quomodo erat vacuus.

Non occupauit Ionathas propter duo locum David.
Quæstio. XXXI.

Quæret aliquis, quare Ionathas non occu-
pauit locum David, ut non appareret vacuus.
Respondendum, quod fuit propter duo. Primum erat,
quia non poterat Ionathas facere, ne locus David
non esset vacuus, quia illi, qui comedebat ad men-
sam regis erant certi: & cathedræ erant assignatæ se-
cundum numerum eorum: cum ergo vnus deesset,
necesse erat apparere vnâ cathedram vacuum: si-
ue ergo federet Ionathas in cathedra sua, siue in ca-
thedra David, semper necesse erat apparere vnâ
cathedram vacuum: & hoc videret Saul. Secundo
responderi potest, quod dato, quod Ionathas potuisset oc-
cultare cathedram vacuum, non occultasset: nam si
Saul non vidisset aliquam cathedram vacuum, for-
tè non inquisisset pro David, nullum abesse repu-
tans: visa autem cathedra vacua, illico sentiret abesse
David, & quia Ionathas desiderabat, quod Saul in-
quireret pro David, ut ipse cognosceret sententiam
eius contra David, quam non poterat cognoscere,
nisi inquireret ipse pro David. Si autem Ionathas oc-
cultaret cathedram David vacantem, ipse præfaret
causam, ut non cognosceretur sententia Sauli, ideo

non erat Ionathas occupaturus cathedram David,
quamquam eam posset occupare, ita ut nulla vacans
appareret. Et non est locus Saul quicquam in die illa, idest
quamquam vidisset Saul in die Calendarum abesse
David, tamen nihil locutus fuit querendo de absen-
tia eius, & hoc, quia putauit cum habere aliquam
causam absentia, ut patet immediate. Cogitabat enim,
quod fortè enuissset ei, ut non esset mundus, nec purificatus. Quia
poterat accidere, quod David non esset purificatus,
nec mundus. Et ista erat causa sufficiens, ut non ve-
niret ad mensam regis, non curauit querere pro il-
lo, nam ipse nolebat querere, nisi cum haberet ali-
quam causam suspicandi contra David. In primo
autem die non fuit aliqua causa suspitionis, cum pu-
raret Saul excusari David, propter immundiciam:
ideo non quæsiuit. In secunda autem die non habebat Da-
uid aliquam causam: ideo erat suspitio contra ipsū,
cur non veniret. In Hebræo habetur. Cogitabat Saul,
quod fortè erat mundus, & fortè erat immundus. Sed ista sen-
tentia non stat secundum literam, ideo litera nostra
clarius posuit, quod non esset mundus, nec purifica-
tus: quia si illa disiunctiua poneretur proprie, oportet
tebat, quod secundum quamlibet partem illius, Da-
uid haberet causam non veniendi ad mensam regis,
non habebat tamen vtranque, quia si esset immun-
dus habebat causam non veniendi: si tamen esset mū-
dus non habebat causam, ideo litera nostra posuit
non mundum, nec purificatum, quia siue aliquis di-
catur esse immundus, quia actualiter habet immun-
diciam, siue non purificatus, idest, quia nondū com-
pletus est in eorum purificationis, impediretur ve-
nire ad mensam regis.

Multiplex immundicia esse poterat in David, propter quam
non veniret in die Calendarum ad mensam regis.
Quæstio XXXI.

Quæret aliquis, quare immundicia erat ista,
propter quam existimabat Saul, quod non ve-
niret David ad mensam in die Calendarum. Respon-
dendum est, quod multiplex immundicia esse pote-
rat: quædam namque est naturalis: alia legalis: natura-
lis vocatur, quæ ex natura insurgit per modum egri-
tudinis, & inficit illum, in quo est, sic est lepra, & fluxus
seminis: alia est immundicia legalis, quæ non est
ex natura, sed per positionem legis, sicut est in conta-
ctu omnium rerum prohibitarum à lege: omnes istæ
immundiciæ reddebant homines ineptos ad parti-
cipationem sacrorum. De prima habetur Leui. cap.
14. & 15. ubi de lepra, & fluxu seminis agitur. Immū-
dicia autem legalis erat multiplex. Quædam erat in
contractu animalium morticinorum, aut occisorum
à bestiis, vel in contractu reptilium, aut stercore hu-
mani. De hoc Leui. cap. 11. Aliæ immundiciæ erant
tangendo cadauera animalium illicitorum ad esum,
etiam si ab homine occisa fuissent: sic etiam si quis
tangeret vestes immundas, vel semina, aut quidquid
aliud polluitur similiter, de quo Leui. capit. 11. Aliæ
immundiciæ erant si quis comederet sanguinem,
vel animalia morticina, aut quæcunque illicita ad
esum, de quo Leui. cap. 17. Sic etiam si quis tetigisset
virum fluentem semine, aut vestes eius, vel lectum,
& si quis tetigisset mulierem menstruatam, vel ves-
tes illius. Etiam si quis pollueretur in coitu, tamen vir,
fœmina, de quo Leui. cap. 15. Etiam si quis pollue-
retur somnio nocturno, de quo Deut. c. 23. In oib⁹
his erat immundicia. Sic etiam si quis tangeret cada-
uer hominis, vel supellecilia existētia in domo, ubi
aliquis mortuus est, vel si tetigit ossa reperta in agro,
vel sepulchrum, aut effudit aquam lustrationis, de
quo

quo Num. cap. 19. poterat autem David non venire
ad mensam regis propter quamcunque istarum pol-
lutionum, & existimauit eum Saul aliqua harū pol-
lutionum, præcipue pollutione, quæ est ex coitu cum
illa communius accidere posset, quia David habebat
uxorem.

An Saul potuerit existimare, quod propter immundiciam David
non venisset ad mensam eius. Quæst. XXXI.

Quæretur ulterius, quomodo Saul exi-
stimauit sufficientem causam esse, quod non
veniret David ad mensam eius, quia pollutus esset,
quia pollutio à sacris excludit. In conuiuio tamen
regis non erat aliquod sacrum, ideo non excludere-
tur. De cibis enim non sanctificatis, tam mundus,
quam immundus simul vescabantur, ut patet Deu.
cap. 12. Aliquis respondebit, quod fortè Saul existi-
mauit David esse immundum aliqua immundicia,
quæ prohiberet non solum à sacris, sed etiam à cō-
uersatione hominum. Quædam enim huiusmodi
erant, propter quas immundi eiciebantur de castris,
si quis leprosus esset, vel semine fluens, vel immun-
dus super mortuo, ut patet Num. ca. 5. sic etiam Ma-
ria soror Moyſi, cum percussa fuisset lepra, septem
diebus de castris exclusa fuit quousque sanata est Nu.
cap. 12. si autem David aliquam harum immundi-
ciarum haberet, non posset venire ad mensam regis,
nec communicare cū alijs viris, sed mansurus erat
extra castra. Sed hoc non stat, quia sequenti die Saul
quæsiuit, cur non veniret David ad mensam, quasi
iam non haberet aliquam immundiciam, propter
quam prohiberetur, ut patet infra, in litera. Ergo non
existimabat, quod immundus esset immundicia, quæ
eum faceret esse extra castra, sed aliqua immundicia
leui. Dicendum ergo, quod Saul existimauit David esse
immundum aliqua immundicia legali de commu-
nibus, quæ facilius accidere possent: & ista non ex-
cludebant homines à castris, sed à communicatione
sacrorum. In die autem Calendarum verisimile est,
quod haberet rex conuiuium de sacrificijs, de quibus
gultare non poterat homo immundus: ideo David
non venit. Erat enim magna festiuitas Calendarum,
in qua multi offerebant sacrificia pacifica ad hono-
rem festi: & quia rex erat præcipuus in populo, cre-
dendum est, quod ipse obtulisset, & inuitasset proceres
suos ad comedendum de victimis. Quod autem die
Calendarum confuecerent Israelitæ offerre pacifi-
cas hostias patet Num. cap. 10. Si quando habebitis
epulum, & dies festos, & Kalendas, canetis tubis sup
holocaustis, & pacificis victimis. Saul autem sciebat,
quod David sciret eum solitū facere sacrificia die Kalē-
darum, ideo non veniret ad mensam regis: quia non
erat aptus ad comedendum de sanctificatis: magna
enim erat poena si quis immundus comederet de san-
ctificatis, quia polluebat sanctuariū, & Deus occi-
deret illum, ut patet Leui. ca. 22. nihil autem horum
erat, quod imaginabatur Saul: erat tamen verisimi-
le, ideo Saul hoc credidit. Cumque illuxisset dies secunda
post Kalendas, idest cum aduenisset dies sequens post
Kalendas. Rursum vacuus apparuit locus David. Erat. n.
sedes determinata pro David: & in præcedenti die
manserat vacua, quia nullus in ea sedit, die quoque
ista fuit vacua, quia etiam non venit David: & cum
iam Saul suspicaretur aliquid contra David, aspexit
locum eius, & vidit vacuū. Hoc autem, quia etiam
die illa ire debebat David ad mensam regis, sicut præ-
cedenti die, ut patet, cum dixit: Cur non venit filius
Isai, nec heri, nec hodie ad vescendum? si tamen non
venturus esset illa die, etiam si non venisset, nihil su-

spicatus esset Saul. Ex hoc autem apparet, quod Da-
uid quotidie comedebat ad mensam regis, alioquin
solum inquisisset pro eo Saul in die Calendarum,
& non in sequenti, quia tunc nullum festum erat.
Aliqui tamen possent dicere, quod etiam sequenti
die Calendarum erat festiuitas, ideo venturus erat
die illo David ad mensam regis, sicut die Kalenda-
rum. Et hoc tamen Nicolaus. Sed dicendum est, quod
regulariter dies sequens post Kalendas non erat fe-
stiuus, nec etiam dies Calendarum, nisi ex consuetu-
dine. Poterat tamen accidere aliquod festum post
Kalendas, ut, si essent Kalendæ sexta feria, esset se-
quens dies Sabbathum: aliàs tamen dies sequens post
Kalendas non vacatiua erat: & tunc secundum hanc
positionem Nicolai dici debet, quod in omnibus fe-
stiuatibus David solitus erat ire ad mensam regis,
& quia nunc acciderat festum post Kalendas, tam die
Calendarum, quam sequenti, iturus erat ad mensam
regis. Dixitque Saul ad Ionatham filium suum. Cum Saul
non vidisset David venire ad mensam die Kalenda-
rum, nec sequenti, suspicari cœpit aliquod malum
esse, ideo quæsiuit de David. Quæsiuit autem à Iona-
tha, pliusquam ab alio propter duo. Primo, quia for-
tè familiaris loquebat ad eū, quam ad aliquem de
coniuuis. Secundo, & principaliter, quia putabat, quod
melius respondere posset Ionathas de absentia Da-
uid, quam quisquam alius, eo, quod erat amicus illius,
& reuelarent sibi mutuo, quæ agebant. Item autem
amicitiam cognoscebat Saul inter David, & Iona-
tham, ut patet infra. Nunquid ignoro, quia diligis fi-
lium Isai in confusionem tuam? Potius ergo à Iona-
tha, quam ab aliquo alio quærere debuit. Cur non ve-
nit filius Isai nec heri, nec hodie ad vescendum, idest, quare in
his duobus diebus non venit ad mensam. Vocauit
Saul David filium Isai, & non David: & hoc ex con-
tēptu, ut vult Nicolaus: vel magis ex indignatione,
quia qui alijs inuident, vel irascuntur, non possent
eos nominibus suis appellare, sed quibusdam nomi-
nibus circumlocutis: sic enim Pharisei, cum habe-
rent Christum exosum, interdum non vocabant eū
nomine suo, ut patet Io. cap. 7. Iudei ergo quære-
bant cum in die festo, & dicebant: ubi est ille?

Quare Saul die post Kalendas quæsiuit de David: debuisset
enim subtricare. Quæst. XXXII.

Quæret aliquis, quare Saul sequenti die
post Kalendas quæsiuit de David: videtur
enim, quod debuisset subtricare, sicut die
Calendarum: tunc enim tacuit putans eum esse im-
mundū, sed ita esse poterat die sequenti: ergo etiam
debuisset subtricare, quod patet: quia licet quædam
immundiciarum excluderent hominem à castris, &
aliæ solum à communicatione factorum: generale
tamen erat, quod omnes immundiciæ excluderent
hominem à sacris, sed inter has quædam erant, quæ
durabant per multos dies, ideo etiam si David mora-
tus fuisset duobus, vel tribus diebus non veniens ad
mensam regis, poterat Saul suspicari eum esse pollu-
tum. Patet hoc de lepra, quia quamdiu aliquis du-
raret in lepra semper immundus erat, etiam si mul-
to tempore hoc pateretur, ut patet Leui. cap. 13. &
14. Item si quis flueret semine, erat immundus toto
tempore quo fluebat: Leui. ca. 15. & si mulier aliqua
esset menstruata, quamdiu durarent menstrua, vel
fluxus sanguinis extra tempus menstruorum, erat
immunda eod. cap. Si quis etiam coiunisset cum mu-
liere menstruata 7. diebus erat immundus, eod. cap.
Si quis etiam pollueretur super mortuo, vel ossibus,
aut sepulchro 7. diebus erat immundus. Num. ca. 19.
Quam-

Quancunque ergo harum immundiciarum incur-
risset David per plures die abstinerere debebat à men-
sa regis, & aliorum hominum, potissimè in cibis san-
ctificatis, ergo poterat Saul suspicari, quòd David ef-
set immundus sequenti die post Kalendas, & non
deberet inquirere pro eo. Respondendum est, quòd
Saul non credebatur aliquam harum immundiciarum
evenisse David, quia istæ rarius accidunt, sed, quòd
evenisset ei aliqua de communibus, quæ quotidie
accidere possunt, sicut, quòd esset immundus ex coi-
tu cum vxore, vel ex pollutione nocturna per som-
nium, & quia omnes istæ immundiciæ tolluntur in
vna die, quòd solum durant vsque ad occasum so-
lis, vt patet Leui. cap. 11. & 22. quanquam esset Da-
uid immundus die sequenti, ideo Saul putauit hoc
non evenisse propter immundiciam, sed ex alia cau-
sa: & ob hoc quaesuit. *Et respondit Ionathas Sauli.* Licet
enim non interrogasset Saul Ionatham, sed alium
quempiam: respondit Ionathas, quia nemo de alijs
respondere poterat opportunè ad id, quod volebat
David excusando eum, præcipuè, quia Ionathas, &
David contuenerant inter se, quid respondere debe-
ret Ionathas pro David, vt patet supra in litera. *Roga-
uit me obnixè,* idest instanter, vel affectuosè. *Vt iret in
Bethlehem,* idest, vt dimitteret eum ire in Bethlehem.
Et ait: Dimitte me. Idest da mihi licentiã redeundi. *Quo-
niam sacrificium solenne est in Ciuitate.* In Hebræo habe-
tur. *Quia sacrificium dierum est in ciuitate.* Sed ad idem re-
dit: nam sacrificium solenne dicitur, quod solenni-
ter fit, vel in diebus solennibus: & sic erat dies Kalen-
darum, in qua Israelitæ spontaneè offerre solebant
sacrificia, vt patet Num. cap. 10. Si quando habebitis
epulum ad dies festos, & Calendas, & cænetis tubis
super holocaustis, & pacificis victimis. Vocatur au-
tem sacrificium dierum secundum literam Hebrai-
cam, idest, quod fiebat in diebus solennibus, vel quod
non fiebat quotidie, sed in quibusdam diebus, quos
determinauerant sibi Israelitæ ex deuotione ad sa-
crificandum. Et communicat vbi litera nostra dicit
sacrificium solenne, litera Hebraica dicit, sacrificiũ
dierum, vt patet sup. cap. 1. vbi sic habetur. Hic non
expressit Ionathas, quòd istud sacrificium esset con-
sanguineorum David: ipse tamen David hoc dixe-
rat, vt patet su. in litera, f. Rogauit me David, vt iret
in Bethlehem, quia victimæ solennes ibi sunt vni-
uersis contribulibus eius. Illud autem multum iuua-
bat eum, quia ad festiuitatem, quæ erat omnium
consanguineorum suorum rationale erat, eũ ire.
Et quanquam Ionathas hic non videatur expressis-
se, credendũ tamen est, quòd expresserit, quia mul-
ta scriptura subicit, quæ facta, vel dicta sũt. *Et vnus
de fratribus meis accessit me:* Idest venit vnus de fratri-
bus meis ad vocandum me, vt irem in Bethlehem
ad sacrificium. Hoc etiam iuuabat eum, quia ratio-
nabile erat, quòd vocatus ab omnibus consanguineis
suis, iret ad honorandum illos in sacrificijs eorum.
Nunc ergo si inueni gratiam in oculis tuis. Idest, si diligis me,
vel si vis mihi facere gratiam. *Vadam cito,* idest da mi-
hi licentiã, vt cito eam. Hoc etiam ponitur ad ex-
cusandum, quod posset dicere Saul: *Quare David re-
cesserit sine eius mandato:* & in hoc respondetur ei,
scilicet, quod factum est: quia cito iturus erat: quod
dupliciter intelligi potest, vno modo, quod iturus
erat cito, idest immediatè postquam venit frater su-
us ad accersendum eum, oportuit eum statim rece-
dere, non facta mora, quia instabat tempus solenni-
tatis, in qua non licebat itinerare, & quia fortè Saul
erat tunc in tali dispositione, quod David non pos-
set petere ab eo licentiã, nisi facta mora, petiuit à
Ionatha, quem promptum habuit. Aliter potest in-

F telligi, vt vadam cito, idest, vt vadam, & immediatè
reuertar, q. d. si moraturus essem per aliquot dies ex-
tra curiam, oporteret, quòd à rege peterem licen-
tiam, sed quia cito venturus sum, sufficit, quòd pe-
tam à filio regis, & istud videbatur excusare, tam Da-
uid petentem licentiã, quàm Ionatham conceden-
tem. *Et videbo fratres meos,* idest intererò sacrificijs eor-
um, & videbo quid faciunt, & quid volunt. *Ob hanc
causam non venit ad mensam regis.* Ista est conclusio Iona-
thæ, f. istud, quod enarratum est, causa est, quare non
venit David ad mensam regis, sed ista omnia falsa
erãt. Ionathas tñ dicebat illa ad excusationẽ David.

An Ionathas peccauerit excusando bis verbis David.
Quæstio XXXIII.

QVAERET aliquis, an Ionathas peccauerit
dicendo ista pro David. Aliquis respondebit,
quòd sic, quia mentiebatur, mendacium autem pa-
ctum est. In contrarium aliquis dicit, quòd non pec-
cauit, nec mentiebatur, quia ipse retulit ea, quæ di-
xit David: nam David dixit: Dimitte me, quoniam
sacrificium solenne est, & c. vt patet supra in litera.
Referendo autem ea, quæ David dixerat, non men-
tiebatur Ionathas, quanquam mentitus fuisset Dani-
el. Respondendum est, quòd Ionathas mentitus
est: nam aliqua ipse dixit hic, quæ erant verba sua, &
non referebat dicta David: vt cũ dixit: Rogauit me
obnixè, vt iret in Bethlehem. David tamen non ro-
gauerat hoc: sed potius, quòd pateretur eum abscõ-
di in agro, vsque ad vesperam diei tertij, vt patet su-
pra in litera. Item dixit hic Ionathas, ob hanc cau-
sam non venit David ad mensam regis. Sed istud fal-
sum erat, & assererat illud Ionathas ex se, ergo men-
tiebatur. Item cum dicitur, quòd Ionathas retulit
verba David, & quanquam David mentitus fuerit,
ipse non mentitus est: non stat, quia si Ionathas dixit
set verba David, solum referens illa, & non asserens
aliquid ex eis, nec volens quicquam persuadere, nõ
mentitus fuisset. Ipse tamen asseruit verba David,
& protulit ea animo persuadendi pro David, cum
tamen ipse sciret illa omnia falsa esse, ideo quanquã
solum retulisset verba David, mentiebatur. Præter
hoc etiam dicendum, quòd peccauit, quia menda-
cium cuiuscunque generis sit, semper est peccatum
siue mortale, siue veniale. Dicendum tamen, quòd
mendacium Ionathæ erat veniale, quia erat officio-
sum, & pro causa iustissima, scilicet, pro excusatione
innoctis à morte, sicut dictum est præcedenti cã.
de mendacio Michol, & Raab, & obstetricum Egi-
ptiarum. *Iratus autem Saul.* Hic ponitur quartum hu-
ius, eap. scilicet, iram Saulis contra Ionatham pro-
pter David: intantum enim furor Saulis exarserat
contra David, quòd etiam filio suo irascebatur pro-
pter illum: & hoc, quia vidit, quòd Ionathas excusa-
bat eum: voluisset enim, quòd sicut ipse desiderabat
mortem David, ita omnes desiderarent, & ad hoc
operam darent. *Dixit ei. Fili mulieris virum vltro ra-
piens.* Hic vltro rapauit Saul grauiter filium suum, vo-
cans eum filium meretricis. Vocatur enim mulier
vltro rapiens virum, idest sponte suscipiens illa, quæ
nullius viri cõcubitum recusat, sed omnibus peten-
tib, se spontè tribuit, & sine mercede, & in hoc prior
est meretrice. Hoc autem dixit Saul ad magnã igno-
miniam Ionathæ: quia magna confusio est viri cum
mater sua meretrice est, quia sic nescietur cuius filius
sit. Aliter introducit Nicolaus istam literam, scilicet,
quòd in hoc, quòd Ionathas diligebat David,
& procurabat causam illius, ostendebat se non esse
filium Saulis, quia si illius filius esset, desiderasset ea,
quæ

Ira Saulis
contra Io-
natham.

quæ pater desiderabat: sed non erat filius eius, ideo
oportebat, quòd mater sua fuisset fornicata, & ipse
genitus esset ex alio viro, & tunc vocaretur mater
sua mulier vltro virum rapiens, scilicet virum adul-
terinum. *Nunquid ignoro, quia diligis filium Isai?* q. d. tu vis
dissimulare, quod non diligas David: & respondes pro
ipso quasi non sis amicus illius, sed causæ eius æqui-
tas te impellat: scio tamen, quod tu diligis filium Isai.
Hoc autem sciebat Saul propter magnam assiduita-
tem, quam faciebant: est. n. actus amicorum conui-
uere i. mente, & verbo participare, vt patet. 9. Ethic.
ideo Ionathas & David communicabant in hoc, &
cognitum est à Saul: nec solum hoc: sed etiam, quod
fœdus iniuissent, vt patet in fra cap. 22. f. Filius meus
iniuit fœdus cum filio Isai. *In confusione tuam, & in
confusione ignominiosa matris tue.* Dicebat Saul, quod dilec-
tio Ionathæ, & David redundaret in ignominia Iona-
thæ, quod dupliciter intelligi. Vno mō, quod ex hoc,
quod Ionathas diligebat David, cõfundetur. i. careret
regno, eo quòd fortificaretur David per fauorẽ popu-
li, & vsurparet sibi regnum, in quo erat maxima
confusio Ionathæ, qui iurè: regnaturus erat. Iste sen-
sus patet ex litera sequenti, scilicet omnibus. n. die-
bus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabili-
eris tu, nec regnum tuum. Aliter potest intelligi, quod
dilectio, quã Ionathas habebat ad David erat in con-
fusione eius: quia confusio magna viri est, quòd sit
ex adulterio genitus. Per hanc tamen dilectionẽ ostẽ-
debat Ionathas, quod erat filius adulterinus, quia si esset
filius Saulis veller ea, quæ pater volebat: repugnabat
tamen ei in omnibus in causa David. Itẽ sensus pa-
ret per sequentia, quia dicitur: & in confusione igno-
miniosa matris tuæ. Confusio autem matris adul-
terum est. Potest etiam exponi confusio matris Iona-
thæ primo modo, scilicet quod confunderetur Iona-
thas, quia priuaretur regno per amicitiam David. In
hoc etiam confunderetur mater eius cadens de sta-
tu suo, & est sensus, quod Saul intelligebat David non
posse regnare eo viuente, sed eo mortuo, arriperet
regnum viuente Ionatha, & matre eius: & tunc ef-
set confusio illorum, idest deiectio, & non confusio
Saulis, quia iam ipse mortuus esset, cum regnare in-
ciperet David. Simile dixit Bersabege ad David: Do-
mine mi rex indica quis sedere debeat in solio tuo
post te, eritque cum dormierit Dominus meus rex
cum patribus suis, erimus ergo & filius meus Salo-
mon peccatorum. i. erimus eiecti de statu nostro, vt pa-
tet infra 3. lib. cap. 1. *Omnibus enim diebus, quibus filius Isai
vixerit super terram.* Nunquam vocat eum hic David
ex causa supra assignata. Et dicit: vixerit super terrã,
quod ponitur ex superabundanti, velut, si solum di-
catur omnibus diebus, quibus filius Isai vixerit. Nã
non poterat viuere, nisi super terram, saltem vita, de
qua intelligebat Saul. Nam postea viuunt homines
in vita æterna, & ista non est super terram: non po-
sunt tamen Saul vitam super terram ad differentiã
vitæ æternæ, sed posuit ex superabundanti, quia sic
erat modus loquendi: quodlibet enim idioma habet
aliquid superfluum in modo loquendi, quod ad si-
gnificandum nihil prodest. *Non stabiliaris tu nec regnũ
tuum.* f. non eris firmus in regno, quia quandiu vixe-
rit conabitur per fauorem populi ascendere ad re-
gnum, & non dixit Saul: nõ stabilietur regnum tuũ:
sed dixit: non stabilieris tu, nec regnum tuum: quia
si David conaretur vsurpare regnum, non permitte-
ret Ionatham viuere, vt ipse securè regnum posside-
ret: cum sciret Ionatham futurum sibi hostem, quia
ad eum de iure pertinebat successio. *Itaque iam nunc
mitto, & adduc eum ad me:* Saul intelligebat, quòd Iona-
thas mentitus fuerat excusando David, & quòd
Alph. Toit. super I. Regum,

A non iuerat in Bethlehem, sed ipse eum habebat cela-
tum apud se, ideo volebat, quod faceret eum adduci
coram Saule, vt occideretur. Per hoc enim crede-
bat Saul, quod persuaderetur Ionathas ad occidendum
David, scilicet, vt stabilietur ipse, & regnum suum.
Quia filius mortis est, idest meretur mortem, ideo du-
cas eum ad occidendum. Hoc falsum erat, quia David
nihil mali egerat contra Saulem, propter, quod pati
deberet, sed potius egerat multa bona pro ipso, sicut
dixit Ionathas præcedenti c. f. ne pecces rex in seruũ
tuum David, quia nõ peccauit tibi, & opera eius bo-
na sunt tibi valde. Saul tamen fingebat eum esse in-
fidiatorem suum, & aspirantem ad regnum, vt pa-
tet infra c. 22. f. Filius meus suscitauit seruũ meũ ad-
uersum me infidiantem mihi vsq; hodie: si autẽ hoc
verum esset, videbatur habere iustam causam Saul
persequendi David: quanquam fortè David nõ pec-
caret, dato, quod aspiraret ad regnũ, quia sciebat regnũ
sibi debitum, cum Deus illum vnxisset in regem su-
pra c. 16. *Respondens autem Ionathas Sauli patri suo.* Hic pa-
ret magnus amor Ionathæ ad David: quia quanquã
sciret Saulem indignari ipso respondente, p. David:
etiam quanquam pater diceret ei, quod nunquã regnũ
suum firmaretur, viuente David, non cessauit dilige-
re eum, & respondere pro illo: & hoc, quia diligebat
eum, sicut animã suam, vt patet supra c. 18. & supra
in litera. *Ait: quare morietur?* q. d. nulla est causa, quare
moriatur. *Quid fecit?* q. d. nullum malum fecit, pro-
pter quod mori deberet, sed potius fecit bona, pp. q.
deberet exaltari. *Et arripuit Saul lanceam.* Habebat. n.
Saul lanceã vbicunque esset, siue dormiens, siue vigi-
lans, siue ad mensam, siue alibi, vt patet supra c. 18. quia
cum sederet Saul in domo sua, tenebat lanceã in ma-
nu. Et supra cap. 19. dicitur: idem etiã cum dormie-
bat habebat apud se lanceam fixam, vt patet infra c.
26. nunc quoque ad mensam sedens tenebat lanceã
apud se, & arripuit eam contra Ionatham. *Vt percuter
ret eum,* idest conatus est percutere eum, f. tanto fue-
rat furor repletus, quod etiam filium suum occidere
conabatur propter David. *Et intellexit Ionathas, quòd dif-
finitum esset à patre, vt interficeret David.* i. in præcedenti
tempore, quã sepe iraceretur Saul David, & conare-
tur eum lancea confodere, tamen nesciebat, an pe-
nitens decreuisset occidere eum, vel ageret hoc ex su-
bitaneis motibus: nunc autem cognouit Ionathas,
quod penitus decretũ esset apud Saule occidere David:
& hoc est, quod David orabat Ionatham, vt inquir-
reret, vt patet supra.

Cognouit Ionathas per signum, quod dedit David, patrem suum
esse iratum contra David. Quæst. XXXIII.

QVAERET aliquis, per quid cognouit nunc
Ionathas, quòd definitum esset apud Saulem
occidere David. Respondendum est, quod co-
gnitum fuit per signũ, quod dedit David Ionathæ,
vt patet supra. f. si dixerit benè: pax erit seruo tuo:
sin autem fuerit iratus, scito quia completa est mali-
cia eius. Non solum autẽ Ionathas cognouit irã pa-
tris sui contra David, sed etiam supereminentem
iram. Primò, quia iussit, quòd duceretur David ad
occidendum, asserens, quòd filius mortis erat. Hoc
tamen non poterat fieri ex aliquo subitaneo motu,
sicut accidit illis, qui habet quosdã alios aliquo-
qualiter exosos, quos cũ viderint subito incandescunt in ma-
gnam iram. Saul tamen nunc non videbat David,
ideo erat istud dictum ex odio inueterato, & mali-
cia consummata. Secundò patebat hoc, quia non
solum iratus fuit contra David, sed etiam propter
eum iratus fuit Ionathæ ita acerbè, quòd cum lan-
Pars Secunda. L cca

Ionathas iratus propter duo.

cea percutere conatus fuerit. Sufficiens ergo cognoscere poterat Ionathas, quod Saul decreuisset omnino occidere Dauid. *Surrexit ergo Ionathas à mensa*, id est, quia vidit patrem suum arripere lanceam, vt percuteret eum, surrexit à mensa fugiens. Facta sunt autem hæc incipientibus eis sedere, ad mensam antequam cibum caperent, quod patet, quia nondum gustauerat panem Ionathas, qñ surrexit à mensa, vt patet infra, s. & non comedit in die Calendarum secundo panem, si tamen fuisset hoc finitris epulis, vel incepris, comedisset panem Ionathas in die secundo Calendarum. *In ira furoris*. i. surrexit Ionathas cum ira, & furore. Ista duo idem sunt, sed ponuntur hic ad exaggerandū: ira enim dicitur quæcunque ira, vel appetitus vindictæ. Furor autem est ira cādens, & grauis: qualis pertinet ad homines mēte concitatos. Fuit autem Ionathas iratus nimis pp duo. Primò, quia Saul iniuste decreuerat occidere penitus Dauid. Secundò, quia ipsummet iuste pro Dauid respondens lancea confidit conatus fuerat. Vnde dato, q Saul asscurasser Ionatham, ne percuteret eum, nollet Ionathas manere in mensa ex indignatione graui. *Et non comedit in die Calendarum secundo panem*. i. Ionathas noluit aliquid comedere in die secundo Calendarum: nomine. n. panis intelliguntur omnia comestibilia, vt patet supra cap. 14. cum ibi per panem intelligeretur mel. Potest autem dupliciter intelligi ista litera propter illam dictionem (secundo) Vno modo, q sit nomen: & est sensus, q Ionathas nihil comedit in die secundo Calendarum, id est in die sequenti post Kalendas: & iste erat dies, in quo Saul conatus est eū percutere lancea. Aliter exponunt alij, q secundo sit aduerbium: & tunc est sensus, q non comedit secundo panem. i. non comedit in secunda vice, scilicet, q solum semel comedit illa die, in vespere autem non comedit. Sed iste sensus non stat, quia tunc intelligeretur, q non comedit secundo panem in die Calendarum. Sed hoc falsum est, quia in die Calendarum non fuit facta aliqua mutatio, propter quam Ionathas non comederet præ tristitia, sed sequenti die, ideo teneatur primus sensus. Sciendum autem, q Ionathas non cessauit comedere die secundo Calendarum ex necessitate, scilicet quasi non inueniret aliquos cibos, vt si fugisset à facie patris per loca deserta non inueniens cibum: nec etiam ex timore cessauit à cibis, quasi lateret in aliquo loco, & non auderet apparere ad comedendum: sed non comedit propter indignationem, & tristitiam magnam, vt patet in litera sequenti. *Contristatus est. n. super Dauid*. i. doluit nimis de Dauid: tantum enim diligebat Dauid, q magis respiciebat iniurias, & damna Dauid, quā propria incommoda, ita vt non tristaretur principaliter, quia pater eū conatus fuerat occidere, sed quia exolum habebat Dauid: tanta enim amoris vehementia erat, vt peereunte Dauid, se quoque periisse arbitraretur: ideo ita ferocem inuasit ansietas, & sollicitudo, q ciborum curam nullam habuit. *Eoquod confudisset eum pater suus*. Istud potest referri ad Ionatham, vel ad Dauid: ad Ionatham quidem, vt dicatur, q contristatus est Ionathas, eo q confudisset eū pater suus. i. q fecerat eum erubescere volēdo percutere ipsum lancea coram seruis suis ad mensam: in quo significabatur, q modicum appreciaretur filium suum, cū tantum contra ipsum incanderet, vt percutere vellet eum propter Dauid. Referēdo ad Dauid, est sensus q confudisset eum pater suus. i. pater Ionathæ. Ista confusio erat, quia iudicabat Dauid dignum morte. Et iste sensus magis cōsonat literæ: & hoc modo nō dolebat Ionathas de confusione sua, sed de cōfusio-

ne Dauid. *Cumque illuxisset mane*. Hic ponitur quinti huius cap. s. Dauid, & Ionathæ flebilis separatio per hoc, q Ionathas nunciavit Dauid cōpletam esse maliciam patris sui: Et dicitur: cumque illuxisset mane, id est surrexit Ionathas in aurora ad complendū fœdus, quod inierat cum Dauid. s. renunciarer ei, quod cognoscere posset de Saule: & quanquam afflicus fuisset à patre, & audiuisset verba, q possent eū mouere contra Dauid, seruauit nihilominus pactū inter eos factū. Iuit autē in aurora ad hoc, vt non videret qd faceret. Latebat nāq; Dauid in agro apud lapidē Ezel. Et quia dies iste, quo ibat Ionathas ad loquendum Dauid, non erat dies vacatius, exituri erāt viri ad operationem suā in agro, q videre possent qd inter Ionatham, & Dauid ageretur: iuit ergo diluculo. s. qñ nullus adhuc exierat in agrū. *Venit Ionathas in agrum*. s. ad agrum, vbi latebat Dauid apud lapidē Ezel. *Iuxta placitum Dauid*. i. iuxta compositionē, vel pactum, quod factū erat inter ambos placitum. n. & pactum idē sunt: quia pactum dicitur à pace. i. concordia, quia id, in quo duo concordant mutuo, pactū est. i. conuentū, vel concordatū. Vocatur Et placitū à placendo, qā p illud inter se aliqui conueniūt qd vtriq; placet. Hoc autē potē referri ad duo. s. ad tēpus, vel ad negocium: ad tempus quidem. s. q Ionathas, & Dauid cōueniant inter se, q lateret Dauid vsq; ad diem tertium, & tunc reuelaret ei Ionathas intentionē patris sui, vt patet supra in litera. s. dimitte ergo me, vt abscondat in agro vsq; ad vespērā diei tertij. Aliter potest referri ad negotiū, s. q Dauid, & Ionathas pepigerant, q Ionathas reuelaret Dauid intentionem Saulis. Vtroq; modo intelligendo Ionathas egit iuxta placitū. i. cōuentionē cum Dauid: nam reuelauit ei intētionē patris sui, & hoc fuit die tertio: non tñ debet exponi, nisi secundo modo referendo ad negociū, quia Ionathas nō pepigit indicare Dauid sniam patris sui determinatē in die tertio, sed si prius posset, prius indicaret, vt patet supra in litera, cū dixit Ionathas: Dñe Deus, si inuestigauero sententiā patris mei crastino, vel perendie, & aliqd boni fuerit sup Dauid, & nō statim misero ad te, & c. ergo, si in ipsa die Calendarum cognouisset Ionathas sententiam patris sui non expectasset diem tertium ad notificandum Dauid, sed statim in die secūdo notificasset, & si non posset vsq; ad quartū diē cognoscere sententiam Saulis, necesse erat q vsq; ad diem illam expectaret. Dauid tñ dixit de tertia die ad latē dum, quia putauit, q in tribus diebus sufficēter potuisset cognosci intentio Saulis: & si velimus dicere, q fuerit obseruatum istud pactum quantū ad tempus, falsum est, quia Dauid dixit: dimitte me, vt abscondat in agro vsq; ad vespērā diei tertij, vt patet supra. Sed manifestū est, q non expectauit tēpus illud Ionathas: sed in aurora diei tertij iuit ad Dauid, vt patet hic. Referendū est ergo istud pactū ad negocium, s. q Ionathas reuelaret Dauid intentionē patris sui, q citius posset, siue die secūdo, siue die tertio, siue postea. Et quia die secundo cognouit Ionathas intentionē patris sui, die tertio in aurora iuit ad indicandum Dauid, & istud erat pactū. *Et puer paruulus cū eo*. Iste puer ibat ad ferendum arcum, & sagittas Ionathæ. noluit autē solus ire, ne daret occasionē aliqd de se suspiciādi, vt supra declaratū est: noluit etiā secum ferre aliquos viros, ne pertrabaretur in eo, qd volebat. s. q loqueretur Dauid: nā si saltem vnū virum secū duxisset, per illū impediret: vel ille intelligeret qd facere vellet Ionathas: puer autē paruulus nō poterat hoc cognoscere. Sic dñ infra collegit puer Ionathæ sagittas, & attulit ad dominū suum: & quid ageretur penitus ignorabat. *Et ait ad puerum suum*. Hic voluit

Flebilis separatio duorū amicorum. s. Ionathæ & Dauid.

voluit Ionathas ponere signum, quod dederat Dauid, scilicet de iactu sagittarum. *Vade, & offer mibi sagittas*, quas ego facio, id est vade ad locum, in quo cadere poterunt sagittæ, & affer eas inde ad me. Hoc autem faciebat innuens, quod vellet se exercere ad signum. Sic. n. dixit supra, scilicet: ego tres sagittas mittam quasi exercens me ad signum. Puer autem nō cognouit hoc cur fieret. *Cumque puer cucurrisset*, scilicet ad ferendum sagittā, quā Ionathas iecerat. *Iecit aliam sagittam trans puerum*. i. vltra puerum. Sensus huius est, quod Ionathas volebat indicare Dauid, qd facere deberet per signum. Supra autem dederat signum in sagittis, quia, si diceret puero: citra te sunt, intelligeret, quod pax erat: si autem diceret vltra te sunt, intelligere deberet, quod erat completa malicia Saulis, & q recedendū esset: & quia iam nunc completa erat malicia Saulis, volebat dare Ionathas Dauid signum recedendi, hoc autem fuit iaciendo sagittam vltra puerum. Cuius modus fuit, q cū Ionathas, & puer simul essent in agro, Ionathas iecit sagittam puero nondum elongato ab eo, viditq; puer locum, in quo ceciderat sagitta, & dum curreret pro illa, iecit Ionathas aliam sagittam vltra locum primæ sagittæ: veniens autem puer ad locum primæ sagittæ, putauit ibi esse secundā, & inquirebat eam, Ionathas autē clamauit, dicens: vltra te est: tunc puer collegit sagittas, & rediit. *Venit inque puer ad locum iaculi, quod miserat Ionathas*. i. ad locum sagittæ. Vocatur. n. sagitta iaculum à iaciendo, quia arcu iacitur. Et dicitur, q venit ad locum iaculi. s. primi: nam nesciuit locum secundi iaculi quousque Ionathas dixit ei: sagitta vltra te est. Et dicitur, q venit. s. quia quando sagitta missa fuit nō erat in loco iaculi, sed apud Ionatham, & postea iuit. *Et clamauit Ionathas post tergum pueri*. Iste clamor fuit ad indicandum puero locum secundæ sagittæ: nam ipse solum attenderet locum primæ, & ad eam recurrebat, cūque curreret pilla, Ionathas misit secundam, & hanc puer non considerauit: ideo Ionathas dixit ei locum eius. *Et ait: ecce ibi non est sagitta*. i. in loco, in quo queris: inuenit enim puer sagittam primam, & putauit ibi esse secundam: erat tamen vltra, ideo dixit Ionathas, q non erat ibi sagitta. *Porro vltra te*. Sed certē vltra te est. Ionathas enim caute se habuit hic. noluit. n. q puer videret quando iaciebat secundam sagittam, vt non inueniret eam, & cogeretur ipse dicere ei: vltra te est, vel citra te, per quod Dauid reciperet signum. *Clamauitque Ionathas post tergum pueri*. s. admonens eum cito venire: noluit. n. q moraretur inquirēdo sagittam, ne forte sic sciret aliqui eorum, quæ agebat Ionathas. *Festina velociter, ne steteris*. i. postquam collegeris sagittas, in mediāte veni, ne vageris per agrum. Hoc dicebat Ionathas, ne puer videret latentem Dauid: latebat nā apud lapidē Ezel, & iuxta eum nunc Ionathas misit sagittas, vt patet supra in litera, scilicet: & sedebis iuxta lapidē, cuius nomen est Ezel: & ego tres sagittas mittam iuxta eum: si ergo puer vagaretur apud lapidē post sagittas inquisitas, posset videre Dauid: quod nolēbat Ionathas. *Collegit autem puer Ionathas sagittas*. s. duas sagittas, quas misit: si autem plures fuissent litera non exprimit hic. Supra tamen dixit Ionathas: ego tres sagittas mittam iuxta eū. Quod tunc mitteret plures, vel pauciores ad dandū signū Dauid, nihil refert, quia per vnicam etiam sagittā, fieri hoc poterat: satis ergo verisimile est, q quāquā prius dixerit semissurum tres sagittas duas, solū misit: si volumus tamen dicere, q tres misit, quāquā litera nō exprimat hic, nisi duas, satis stat: quia multa subiecentur in sacra scriptura, quæ dicta, vel facta sunt. *Et ait ad Dominum suum*, s. attulit illas duas sagittas. Alph. Toft. super i. Regum.

gittas, quas miserat Ionathas: *Et quid ageretur penitus ignorabat*. Non est sensus, quod puer ignoraret quid ageretur, quia videbat mitti sagittas, sed ignorabat ad quid hoc ageretur. Hæc enim nō fiebat sine cā: puer tamen penitus ignorabat, quia nesciebat causam, propter quam fiebat, nec etiam putabat aliqd latere, sed solum credidit Ionatham venisse ad exercitandum se. Tangitur autem de ignorantia pueri, quia si alius fuisset, potuisset cognoscere ad quid Ionathas illud faciebat, vel saltem credidisset aliqd secreti latere. Nam quod Ionathas tam procul ab vrbe egredere ad exercendum se ad signum, non erat verisimile; quod etiā tam procul egressus duas solum sagittas iaceret ad se exercitandū minus erat verisimile: q autem postea misso puero, ipse solus maneret in agro procul ab vrbe alicuius occulti suspicio erat, ideo quicumque adultæ ætatis venisset cum Ionathas, suspicatus fuisset aliquid in his: puer autem penitus ignorabat propter defectum ætatis, quæ solum indicat de præsentibus visis, & non fert ex his alia, sicut commune bestijs est. *Tantummodo enim Ionathas, & Dauid rem nouerant*. i. ipsi soli cognoscebant ad quid hoc fieret, quia nullum consilij sui mediatorem, aut executorem posuerant.

Quare Ionathas dedit signum sagittarum, cum posset loqui cum Dauid. *Questio XXXV.*

QVAERET aliquis, cum Ionathas posset hic loqui cum Dauid, & locutus fuerit, quare p̄supposuit signum de sagittarū missione. Aliqui rident, q hoc fecit, quia putauit, q forte non haberet oportunitatem ad loquendum cum Dauid, vt si venirent cū eo alij viri, & per hoc posset intelligere Dauid quid facere debebat. Sed hoc non stat, quia Ionathas disposuerat à principio, qñ inuit fœdus cū Dauid, venire solum in agrum cum puero paruulo, vt patet supra in litera, cum dixit, q lateret Dauid apud lapidē Ezel, & ipse iaciens tres sagittas apud illum mitteret puerum pro eis, ergo solum puerū secum ducere destinauerat, & non ponebatur istud signum pp venientes cum eo. Sed, sicut supra declaratum est, fuit positum pp superuenientes, si forte Ionathas veniente ad locum latibuli Dauid, supuenirent aliqui, qui impedirent Ionatham loqui Dauid: tunc enim per sagittas sufficiens cognosceret, quod volebat Ionathas indicare Dauid: istud tamen à principio stabat rationabiliter, s. quando Ionathas, & Dauid erant simul antequam lateret Dauid: quia tunc nesciebat Ionathas, an aliqui superuenirent, qui impediret locutionem eorum: nunc tamen dato casu nullus erat in agro, qui impedire posset locutionem eorum, nisi puer paruulus: illum autē remittere poterat Ionathas in urbem, sicut post sagittarum missionem remisit: & sic non videbatur necessarium signum de missione sagittarum, sed q solum Ionathas loqueretur Dauid. Respondendum est, quod non erat nunc tam necessaria obseruatio huius signi, sicut à principio existimabatur quando signum positum fuit. Fuit tamen obseruatum propter duo. Primo propter puerum, ne aliquid intelligeret: nam cum Ionathas egressus fuisset in agrum ferens sagittas, & arcum ad se exercitandum: & postea nullo exercitio habito, remitteret puerum cum sagittis ad urbem manifestatam, faciebat præsumptionem, ideo iecit duas, vel tres sagittas. Secundò fecit hoc pp Dauid, & istud fuit præcipuum: nam Ionathas pepigerat cum Dauid indicare ei intentionē patris sui per illum modum: Dauid autē adhuc timebat, an Ionathas vellet fauere Sauli, & tradere

Propter duo fuit obseruatum signum sagittarū

ipsum in manus illius: vt ergo Ionathas indicaret se per omnia obseruare pactum, & auferret causam timendi Dauid, seruauit signum positum de missione sagittarum: & quia hoc factum habuit opportunitatem loquendi cum Dauid, remisit puerum ad urbem, & colloqui sunt ambo. *Dedit igitur Ionathas arma sua puero, scilicet arcum, & sagittas: nulla enim alia arma secum tulerat, ne suspicandi occasione de se daret, vt supra declaratum est. Et dixit ei: vade, & deser in ciuitatem.* Finxit enim Ionathas, quod ipse manere vellet in agro ad purgandum alium, vel aliquid alterum: puerum autem iussit praecedere, & ire ad urbem. Non dixit ei: expecta me in tali, vel tali loco, ne forte puer moraretur per iter: videretque colloquenter Dauid, & Ionatham, sed iussit, quod iret in urbem. *Quoniam abiisset puer, cum iam recessisset Ionathas a loco, in quo erat Dauid, ita vt non posset videre Dauid, & Ionatham colloquentes.* Surrexit Dauid, scilicet de latibulo suo: Dauid enim stans apud lapidem Ezel forte in aliqua cauerna illius audiebat quod loqueretur Ionathas ad puerum suum, quia sagittae iacebantur iuxta lapidem Ezel, vt patet supra: audiuit ergo, quando dictum est, sagitta ultra te est: & quando iussit eum puero, quod iret in urbem. Cum ergo credidit eum procul euntem, surrexit ad loquendum Ionathae. *De loco, qui uergebat ad Austrum, id est de quodam loco, qui erat ad partem Meridianam.* Iste locus erat latibulum iuxta lapidem Ezel, & apud illum Ionathas sagittas iaciebat: sed erat Ionathas ex parte Septentrionali lapidis: quia ciuitas Gabaa, de qua egressus erat, erat Septentrionalis illi lapidi, Dauid autem latebat ad partem Meridianam illius lapidis, ne videri posset a puero colligente sagittas Ionathae: ipse quoque Ionathas cum sagittas iecit, noluit mittere ultra lapidem Ezel, ne puer transiens pro sagittis videret latentem Dauid. *Et cadens prouisus in terram adorauit terro.* id est Dauid, quando surrexit de loco suo ad loquendum Ionathae, ter cecidit in terram, vt adoraret Ionatham antequam accederet ad eum. Accipitur hic, cadere, improprie: est enim cadere passio, & non actio, & prouenit ex impotentia, scilicet, cum quis non potens se tenere corruiat. Dauid tamen non corruerat ex impotentia, sed humiliabat se vsque ad terram ex reuerentia. Ter autem Dauid adorauit Ionatham ad signandam magnam reuerentiam: sic enim regibus, & magnis viris in quibusdam caeremoniis fieri consuevit, vt bis, vel ter inclinemur antequam ad eos accedamus: Ponitur autem hic adoratio largae, & pro sola reuerentia: nam non tribuebat Dauid adorationem, quae est latria, alicui nisi Deo. Voluit autem Dauid nimis reuereri Ionathae propter duo. Primo, quia erat filius regis, & ob hoc erat dignus honore. Secundo, propter eminentem virtutem dignationis, & amicitiae erga eum, cum dignaretur Ionathas tanta facere pro Dauid. *Et osculantes se fleuerunt pariter.* scilicet postquam ter humiliatus est Dauid coram Ionatha, surrexit, & osculati sunt ambo. Diligebant enim se nimis: nam Ionathas dilexerat Dauid sicut animam suam, & conglutinata fuerat anima Dauid. Dauid quoque in immensum dilexerat Ionatham: nam praeter amorem, qui est hominis ad seipsum, nullus maior est, nec equalis amori matris ad filium, vt probat Philosophus. 8. Ethic. Dauid tamen diligebat Ionatham tali amore, quali mater diligit filium, vt patet infra 2. lib. cap. 1. f. Doleo super te, frater mi, Ionatha decore nimis, & amabilis super amorem mulierum: sicut mater vnicum amat filium suum, ita & ego te diligebam. Dicitur etiam quod fleuerunt ambo: & hoc fuit propter recessum ab inuicem. Amicitia enim est in conuiuendo, vt patet 9. Ethic. Iste autem impeditur propter locorum distantiam,

Dauid propter duo maxime honorauit Ionatham. Primo. Secundo.

vt patet. 8. Ethic. Cum ergo totum bonum amicorum in hoc sit, necessarium est, quod recedentibus eis ab inuicem magna tristitia causetur, & fletus, nec solum est hoc in amicis, sed etiam in quocumque amante: nam, vt ait Philosophus. 9. Ethic. ad hoc, quod aliquis amator formae apprehensa sit, duo requiruntur, scilicet in praesentia eius delectetur, & quod in absentia eius egrefserat: si vero solum delectatur aliquis apprehensa forma in praesentia, & in absentia eius, non dolet adhuc amator non esse: Experimentum autem hoc in vehementibus amatoribus, qui est valde parui temporis absentia ab amato nimis molestam habent, Dauid tamen & Ionathas diligebant se gradu excessiuo: nunc autem recessuri erant ab inuicem per magnum tempus dubitantes, si occurreret eis vnquam quod se viderent: ideo necesse erat, quod nimis fletent. *Dauid autem amplius, id est magis fleuit Dauid, quam Ionathas, eo quod pro pluribus flebat: nam non solum ab amico recedere cogebatur, sed et natalis patriam, & charam progeniem desererebat.* Amplius autem formidabat mala, quae incursum esset cum exul, & peregrinus vagari cogere: Ionathas autem pro se solum flebat amici recessum: pro Dauid autem cunctas eius calamitates, quia in Ionathas debuit habere locum consolatis, non deuit eum ita largiter flere, sicut Dauid. *Dixit autem Ionathas ad Dauid: vade in pace, id est, pax sit tecum, quocumque ieris. Quocumque iurauimus ambo in nomine Domini.* Hic est sententia decurtata, scilicet quaecumque iurauimus ego, & tu componendo pactum, maneat firma, scilicet, quanquam multae aduersitates mihi, aut tibi eueniant: amicitia, & obseruatio pacti semper maneat inter nos. Dicitur autem: quod iurauerunt in nomine Domini, quod inuocauerunt Deum ad confirmationem eorum, quae faciebant, & hoc quando pactum posuerunt inter se. Nec intelligitur hoc de federe, quod inierunt a principio Ionathas, & Dauid, de quo supra cap. 18. sed de federe, quod inierunt instante recessu Dauid, vt patet supra in littera. *Dicentes: Dominus sit inter me, & te, & inter seminum, & semen tuum,* id est ista verba diximus, quando fecimus pactum: nam Ionathas pepigit indicare Dauid voluntatem patris: in quo ei faciebat misericordiam. Petiuit autem ab eo, dicens: si vixeris, facias mihi misericordiam Domini: si vero mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam a domo mea in sempiternum, vt patet supra. Repetiuit autem postea verba pacti huius Ionathas, dicens: de verbo autem, quod locuti sumus ego, & tu, sit Dominus inter me, & te, vsque in sempiternum: & sit istud pactum non solum viuente Ionatha, sed etiam viuētibz filijs eius. *Usque in sempiternum,* id est, & maneat istud pactum vsque in eternum, quod non datur ad certum tempus: nec pro certa causa, sed quoadiu nos manserimus, & semen nostrum, non obstante, quod multae transmutationes fiant, semper maneat istud pactum. *Dixit autem Ionathas: Dominus sit inter me, & te,* id est, Dominus sit testis inter me, & te, quod nullus alius est praesens huic sermone, nec fuit praesens in positione forderis, sed Deus solus. Vel dicitur: Deus sit inter me, & te, scilicet punitor, vel praemiator: punitor quidem si quis nostrum foedus violauerit: praemiator vero, si ille sum manserit. Vel dicitur: Deus sit inter me, & te, id est ipse faciat nos custodire istud pactum. *Et surrexit, & abiit,* scilicet, Dauid surrexit de loco, in quo loquebantur ipse, & Ionathas, & recessit vadens quocumque eum voluntas ducebat. *Sed & Ionathas ingressus est ciuitatem,* id est etiam Ionathas post discessum Dauid, recessit de lapide Ezel, vbi ambo colloqui fuerant, & venit in ciuitatem, scilicet de qua egressus fuerat: erat enim ista ciuitas Gabaa, in qua morabatur Saul, & inuit Ionathas filius eius cum

cum eo. Post hoc autem nunquam vidit Ionathas Dauid quousque fuit in deserto Ziph, vt patet infra 23. cap.

CAPITVLVM XXI.

ENIT Dauid in Nobe ad Achimelech Sacerdotem. Et obstupuit Achimelech, eo quod venisset Dauid: & dixit ei.

Quare tu solus, & nullus est tecum? Et ait Dauid ad Achimelech Sacerdotem: Rex praecipit mihi sermonem.

Saul exulare facit Dauid.

IN praecedentibus dictum est qualiter Saul persecutus est Dauid cum ipso manendo, hic autem dicitur qualiter persecutus fuit eum de terra sua eum excludendo. Dicit autem Nicolaus, quod Saul banniuuit de regno suo, iubeo, ne quis eum acciperet, aut daret ei quicquam: & ob hoc occidit Sacerdotes urbis Nobe, quia receperant eum, vt patet sequenti c. non tamen peruenerat bannitio ista ad Achimelech, ideo suscepit eum. Sed non videtur, quod Saul eum bannierit: nam cum locutus est contra Achimelech, non allegauit, quod exulem receperat, sed dixit: Quare coniuistis aduersum me tu, & filius Isai, & dedisti ei panes, & gladium? sequenti cap. Si tamen bannitus fuisset, hoc potuisset Saul verisimiliter allegare. Etiam non videtur, quod Saul adhuc banniuisset eum, quia istud factum est forte vno, vel duobus diebus postquam Saul quaesiuit Dauid: non est ergo verisimile, quod immediate eum banniret quousque sciret, an posset eum reperire in vrbe ad occidendum: postea autem posset eum bannire: Sed solum dicendum est, quod Saul conatus est inuenire Dauid ad occidendum eum, & quotidie inquirebat pro illo: nullusque ei renuncia bar aliquid de eo quousque quadam die locutus est Saul ad seruos suos, dicens: Oes coniuistis aduersum me, & non est, qui mihi renunciet, maximè cum & filius meus foedus inierit cum filio Isai: sequenti c. Hic autem ponitur principium fugae Dauid: & persecutionis eius per diuersa loca. Circa quod primo describitur ab Achimelech Dauid collatum beneficium. Secundo propter hoc Achimelech irrogatum supplicium sequenti cap. Prima in duas, quia primo ponitur ipsius Dauid curialis receptio. Secundo periculi imminentis euasio, ibi. *Surrexit itaque Dauid.*

An hac cum superioribus rectè sint connexa. Quaest. 1.

CIRCA primum quaeritur, an hic sit consequens & datus, quod sit rectus ordo, an ea quae habentur hic, fuerint immediate facta post ea, quae habentur praecedenti c. Ad primum dicendum est, quod hic est consequens ordo, quia supra agebatur de persecutione Dauid infligta a Saule, dum adhuc maneret in curia eius. Hic autem agitur de persecutionibus Dauid postquam recessit de curia Saulis. Ad secundum dicendum, quod inter ea, quae habentur praecedenti c. & hic, non intercidit aliquod tempus, sed immediate facta sunt post illa. Nam in fine praecedenti c. dicitur, quomodo Ionathas, & Dauid ab inuicem recesserunt, hic autem dicitur de loco, ad quem Dauid recessit a Ionatha venit, ideo non fuit tempus aliquod medium. *Venit autem Dauid in Nobe.* Aliqua loca media erant inter urbem Gabaa, de qua recedebat Dauid, Alph. Toft. Super i. Reg.

& inter urbem Nobe; ad quam nunc iuit, sed non dicitur de illis locis, quod iuerit ad ea Dauid: quia forte non audebat accedere ad illa, ne cognosceretur via eius. In Nobe autem venit, quia erat ibi Sacerdos magnus Achimelech, ad quem declinauit necessitate famis: de quo etiam credidit, quod non indicaret viam eius Sauli. Sciendum autem, quod Nobe erat ciuitas trans Iordanem ad Orientalem partem eius in dimidia tribu Manasse. Ista ciuitas quondam vocabatur Canath, antequam veniret Israelitis in terram Chanaan: tunc autem quidam de Israelitis nomine Nobe apprehendit eam cum vinculis suis, vocaturque eam ex nomine suo Nobe, vt patet Num. cap. 32. erat autem Nobe ciuitas Sacerdotum, scilicet, quia in ea soli Sacerdotes habitabant cum familiaribus suis: sic enim vocatur sequenti cap. scilicet: Nobe autem ciuitatem Sacerdotum percussit in ore gladii: erat autem in hac ciuitate tabernaculum Domini eo tempore, quo venit illuc Dauid, vt patet infra in littera, cum dicatur, quod ibi erant panes propositionis, & Ephod: & quod erat ibi Doeg Iduumensis in tabernaculo Domini: Fuit autem ibi tabernaculum ex eo tempore, quo mortuus est Heli sacerdos, & fuit translatum de Silo, mansitque ibi vsque quo parum post hoc Saul occidit omnes, qui erant in vrbe tam viros, quam mulieres in ore gladii, vt sequenti cap. & tunc translatum est in Gabaon, sicut declaratum fuit supra cap. 7. Fuit tamen hic tabernaculum sine arca fedederis, quae ex eo tempore, quo Philistini ceperunt eam in bello, nunquam sedijt in tabernaculum vsque quo Salomon edificauit templum, & posuit ibi arcam, & omnia vasa sanctuarij, vt patet 2. Paralip. cap. 1. toto autem tempore, quo tabernaculum fuit in Nobe, arca fedederis fuit in colle Cariathiarim in domo Abinadab, de quo late declaratum est supra cap. 7. *Ad Achimelech Sacerdotem,* id est Sacerdotem magni, vocatur enim Sacerdos, per excellentiam: sic enim saepe vocatur Aaron, vt patet Leui. c. 1. & in multis locis. Iste Achimelech erat filius Achitob nepos Ica both filij Phinees filij Heli, qui ministrauerat in Silo, vt declaratum est supra cap. 14. de quo magis sequenti cap. dicitur. Hunc autem dicitur Nobe, fuisse Achias Sacerdotem, de quo habetur cap. 14. Sed non constat, necesse est tamen dicere, quod fuerit ipsemet, vel frater eius: quia Achimelech vocatur filius Achitob sequenti cap. Achias quoque vocatur filius Achitob, supra capitulo decimo quarto.

Quare Dauid non est reuersus ad Samuelem. Quaest. II.

QUAERET aliquis, quare non iuit nunc Dauid, ad Samuelem, sicut iuit cum iterum voluit occidere eum Saul, de quo supra 19. cap. Et videretur rationabile, quod illuc iret, quia Dauid nunc indigebat, vt aliquis pro eo consuleret Deum, sicut infra fecit, quod consuleret pro eo Achimelech: Samuel autem poterat consulere Deum pro Dauid sicut consuluit iterum, vt patet supra cap. 19. ex declaratis ibi. Aliquis respondet, quod non iuit Dauid ad Samuelem, quia forte iam non vivebat. Sed falsum est, quia post hoc aliquot tempore vixit: nam de morte eius agitur infra 25. cap. Sed dicendum est, quod non iuit Dauid ad Samuelem, quia non opus erat, quod iret ad ipsum, nisi vt consulere Dominum pro eo, cum esset propheta: hoc tamen facere poterat Achimelech Sacerdos, ad quem nunc iuit: nam ipse pro eo Deum consuluit, vt patet in littera. Etiam non expediebat, vt nunc Dauid iret ad Samuelem, quia iterum iuerat ad Samuelem, & inuenerunt eum ibi in ciuitate Saulis, sup. c. 19. Nunc autem verisimile est, quod Saul immediate illuc mitteret quoslibet, an ibi esset, quia putaret, Secunda Pars. L 3 quod

Nobe ciuitas sic nominata Sacerdotum.

quod ibi esset sicut prius Et si dicas, quod dato, quod illic iussit, saluaretur ibi, quia Deus faceret miraculum pro eo sicut prius, faciendo prophetare nuncios Saulis: non stat, quia si illuc iussit David sub hac spe, esset tentare Deum, cum posset ire ad alium locum, in quo sine miraculo saluaretur. Item quando David iuit ad Samuelem nondum deliberauerat, an manere deberet in terra Israel, vel fugere in terram aliam: nunc autem iam diffinierat recedere totaliter a Saule, quia completa erat malicia eius, vt patet praecedens capit. ideo non oportebat, quod veniret ad Samuelem ad consulendum Dominum, pro hoc, sed fatis erat, quod ireret ad quaecunque loca, vbi putaret posse se euadere.

Quare David iuit ad Achimelech. Questio III.

QVAERET aliquis, quare David venit ad Sacerdotem Achimelech. Responderi posset, quod quia ideo David recessit a Ionatha, habuit intentionem veniendi in terram Philistinorum, & forte Ciuitas Nobe erat in itinere, ideo venit per illam. Si verò fuisset ibi, & declinaturus esset ad aliquem, creditur vtilius sibi esse declinare ad Achimelech, quia magis sibi poterat ille prouidere, tam in cibis, quam in armis. Vel potest dici, quod forte David declinauit ex intentione ad urbem Nobe, vt veniret ad Achimelech, quia volebat consulere Dominum de via sua, an prospera esset, & ille cum esset sacerdos magnus consulere poterat pro eo. Quomodo cunque autem dicatur, intelligendum est, quod David voluit magis declinare ad Achimelech, quam ad aliquem alium, quia cognoscebat eum aliis, & forte erat amicus illius, ideo credidit, quod ille magis posset, & veller eius necessitati prouidere. Apparet autem hoc ex opere secuto, quia panem, quem soli Sacerdotes comedebat, ei dedit, in super gladii, qui erat in tabernaculo Domini, consulitque pro eo Deum: ita, vt nihil magis pro eo facere potuisset. Fortè autem contraxerant istam amicitiam David, & Achimelech, quando venit David in tabernaculum Domini porrans gladium Goliath, & reliquit eum vbi de quo infra in litera. Vel fortè hoc fuit, quia interdam Achimelech, qui erat summus Sacerdos, erat in curia regis Saulis, & loquebatur cum eo David: sicut quando fuit Saul in bello contra Philistinum: iuit. n. illuc circa Domini, & Sacerdos Achias, vt patet supra ca. 14. Et obstupuit Achimelech, eo quod venisset David. Non obstupuit, eo quod venisset David ad eum, sed obstupuit, quia solus venit ad eum: quod patet ex verbis eius immediate, scilicet Quare tu solus venis, & nullus est tecum. Obstupuit etiam Achimelech de subitaneo aduentu David, quia cum esset gener regis, & vir honorabilis in toto Israel, debuisset praemittere aliquos nuncios de aduentu suo: sic enim fuit de Samuele, quando venit in Bethlehem. Admirati enim fuerunt ut senes ciuitatis, quia viderunt eum ex improbitate mentis, & incomitatum, ita vt dicerent: Pacificus ne est ingressus tuus? sup. c. 16. Et dixit ei: Quare tu solus venis, & nullus est tecum? Ita est praecipua causa admirationis Achimelech, scilicet, quia vir honorabilis valde, & gener regis sicut erat David, non debet venire incomitatus. Hebraei, vt communiter dicunt, quod David solus veniebat, quia non solum dixit litera: Quare tu solus venis, sed etiam dixit: nullus est tecum, quod significat omnimodam solitudinem. Sed quia infra dicitur de pueris, quod petiuit panem pro se, & pueris, dicunt, quod David mentitus fuit hic, quia non habebat secum aliquos pueros, sed dixit hoc ad

colorandum factum suum In litera chaldaica habetur, quod pueri David recesserant in locum absconditum, ideo apparebat solus. Sed dicendum est, quod David non iuit solus ad urbem Nobe, quia ibant cum eo aliqui pueri: sic apparet Matth. cap. 12. cum dicitur: Non legistis quid fecit David quando esuriit, & qui cum eo erant, & quomodo intrauit in domum Dei, & comedit panes propositionis, quod non licebat ei edere nec his, qui cum eo erant: ergo aliqui erant cum illo. Nicolaus tamè dicit, quod hic dicitur ire solus, & nullus cum eo, quia quilibet aliqui essent in comitiua eius respectiue, tamen in comparatione ad illos, qui soliti erant cum eo ire, nulli videbantur ire: sic dicitur communiter, nullus est in foro, quando sunt ibi pauci, respectu alterius temporis, quamuis nunc multi sint. Sed ista applicatio non multum conuenit, quia ista duo signant omnimodam solitudinem. scilicet solus, & nullus est tecum. Dicendum ergo, quod David venit solus in urbem Nobe, ita quod nullus vir erat cum eo. Et cum dicit Mat. c. 12, quod erant aliqui cum eo, qui comederunt de panibus propositionis. Dicendum, quod isti non introierunt in urbem cum David, sed erant in aliquo loco absconditi, & hoc ne cognosceretur fuga David. Consequenter n. David ambulare cum multis viris, quia erat gener regis, & princeps mille virorum sup. c. 18. Nunc autem si haberet secum viros, et si vellet se occultare, cognosceret, & nunciaretur Sauli. Credendum est ergo, quod ipse solus introiuit in urbem, & mutauerit faciem suam, ne cognosceretur, vel obtexit eam, ita vt nemo ad eum respiceret: & quilibet viderent illum, non putarent esse David, cum solus esset: & hoc tenet litera chaldaica. Apparet etiam ex textu, quia dixit David ad Achimelech. Pueris condixi in illud, & in illum locum: ergo non habebat secum pueros, quia dato, quod in caeteris mentiretur, in quibus occultum erat: tamen in eo, quod erat manifestum, non mentiretur: & sic stat litera. Et ait David ad Achimelech sacerdotem. Nolebat David, quod Achimelech cognosceret fugam eius a Saule, quia tunc forte timeret ei dare panes, & gladium, & consulere Dominum pro illo, cum videretur hostis regis: volebat tamen David quod prouideret ei in his omnibus, ideo mentitus est illi. Rex praecipit mihi sermonem. i. praecipit quandam resecretam, & voluit quod irem solus, & nemo sciret an ad aliquid missus essem. Hoc n. quod mendacium esset, erat tamen verisimile, quia tempore praeterito consueuerat David esse in magna familiaritate regis, & mittebat eum rex ad omnia, quae expedire debebat, vt patet supra cap. 18. scilicet: egrediebatur quoque David ad omnia, quaecunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat. Hoc autem cognouerant omnes Israelitae, ideo nunc satis praesumere poterat Achimelech, quod mitteretur David a rege. Et dixit: nemo sciat rem, propter quam a me missus es. id est, iussit, quod esset nimis secreta legatio mea, & quia si multi mecum irent, cognosceretur, quod ego irem: tam ab illis, qui mecum essent, quam ab illis, per quos transirem: ideo non decuit, vt portaret mecum copiam seruorum, sed solus veni. Et cuiusmodi praeccepta tibi dederim, id est nemo sciat quid est, quod ego mando tibi. Volebat ergo istud esse ita secretum, scilicet, quod non solum nesciretur quid erat illud, ad quid missus erat David, sed etiam nesciretur, an ad aliquid missus esset David. Hoc autem habebatur, cum nullus ireret cum eo. Nam quod pueris condixi, id est, cum pueris composui. In illum, & illum locum. id est, quod irent in talem, & talem locum, & ibi seruaarent aduentum meum. Condicere enim est componere, vel conuenire: sic n. patet Gen. c. 18. f. iuxta conditum reuertar hoc eodem tempore ad te, vita committet. ego reuertar

Nicolaus refellit.

tar ad te iuxta conuentionem, vel compositionem, A quod per consultationem Dei non poterat hoc scire. accidit. n. id est silentibus Dominum, & prophetis habet. n. propheta reuelationem a Deo, per quam immutatur intellectus eorum ad cognoscendum ea, quae alij non cognoscunt: nihil tamen cognoscunt, postquam desinit illa actualis reuelatio, sed sunt sicut caeteri homines in re rudem, & ignorantem. Consulentes autem Deum accidunt idem, scilicet, quia non possunt aliud scire, nisi id, de quo Dominum consulunt. Achimelech autem consulturus erat hic Dominum pro David, & quia ipse interrogatus erat, an Dominus prosperaret viam illius, vel non, aut aliquid simile, non responderet Deus ad aliud, nisi ad illud, & sic nesciret an mentiretur David: nisi forte postea specialiter consuleret Dominum, an verum diceret David. Hoc autem non erat facturus, nisi si aliquid suspicaretur contra David, nec fecit. Vnde manlit absconditum ipsi Achimelech, quod mentitus fuerit David vsquequo vocatus fuisset a Saule futurus pro David: & cum dixisset ei Saul, quare coniuuauerat cum David contra ipsum: respondit Achimelech: num hodie cepi consulere pro eo Dominum? absit hoc a me, ne suspicetur Rex aduersum seruum suum rem huiusmodi in vniuersa domo patris mei: non n. sciuisset seruus tuus quocumque super hoc negotio, vel modicum, vel grande. ergo ignorauit Achimelech, an mentitus fuerit David, & quanquam consuluerit Dominum, non intellexit hoc, quia Deus ad illud non respondit, sed solum, an esset iter David prosperum, vel non.

An David peccauerit hic mentiendo Achimelech. Questio IIII.

Peccauit David mentiendo Achimelech: sed venialiter, quia fuit mendacium officiosum.

QVAERET aliquis, an David peccauerit. Respondendum est, quod si posset hic excusari mendacium David, scilicet quod vera essent haec, quae dicta sunt per eum, posset excusari a peccato, sed non potest excusari a mendacio, quia rex non dixerat ei, quod iret ad aliquem locum, sicut ipse hic dixit: nec etiam commendauerat ei aliquam rem secretam: ideo necesse est, quod peccauerit. Sed dubium est, an peccauerit mortaliter, vel venialiter: si enim nullam causam mentiendo habuit satis, videtur peccatum mortale. Est tamen peccatum veniale, quia fuit officiosum mendacium, scilicet, quia fuit ad conseruationem vitae, quamquam aliquis dicit, quod non videbatur hic aliqua necessitas mentiendo, sed solum propter verecundiam excusandam mentitus est hic David, scilicet, ne diceret se esse profugum a facie Saulis, sed dicendum, quod habuit hic David necessitatem mentiendo ad conseruandam vitam: fuit autem ista necessitas famis: nam Christus dicit Mat. c. 12. quod non peccauit David, & qui cum eo erant comedendo de panibus propositionis, quamquam aliis non liceret eis: inueniens, quod erat ibi necessitas famis, sed si non mentitus fuisset David dicens se missum a rege Achimelech, nollet ei dare panem, putans, quod ex hoc incurreret iram regis fauens hostibus illius: ideo vidit David necessitatem sibi esse mentendi: potissimum, quia si confiteretur David, quod fugiebat a facie Saulis, forte Achimelech, vt faueret Sauli, comprehenderet eum, vt duceret ad Saulem, per quod incurreret in mortem, ergo necessarium videbatur mendacium pro defensione vitae. Adhuc autem potissima causa, quare mentitus fuit David Achimelech, videtur fuisse, quia erat ibi Doeg Idumaeus: nam iste erat nimis familiaris Saulis, & sciebat David eum ibi esse, sciebat quoque, quod si confiteretur se fugere a facie Saulis, ipse conaretur immutare Achimelech ad tenendum David: cognoscebat enim, quod ille aduersaturus erat ei. Sic patet sequenti cap. scilicet. Et ait David ad Abiathar: Sciebam in die illa, quod cum ibi esset Doeg Idumaeus proculdubio annuntiaret Sauli. Caut ergo David aliquid indicare de via sua.

Non erubuit David mentiendo Achimelech, quia credidit se non esse defendendum. Questio V.

QVAERET aliquis quomodo David non erubuit mentiri Sacerdoti Achimelech, quia ipse consulturus erat pro eo Dominum, & posset scire viam eius, in quo David confunderetur nimis. Respondendum est, quod David credit, quod non poterat Achimelech scire viam illius quousque aliquis ei indicaret, ideo non erubuit mentiri, sciens se non esse deprehendendum. Sed tunc dicitur, cum Achimelech consuleret Dominum pro David, scire posset viam illius, & an mentiretur. Respondendum est Alph. Toft. super i. Regum.

per consultationem Dei non poterat hoc scire. accidit. n. id est silentibus Dominum, & prophetis habet. n. propheta reuelationem a Deo, per quam immutatur intellectus eorum ad cognoscendum ea, quae alij non cognoscunt: nihil tamen cognoscunt, postquam desinit illa actualis reuelatio, sed sunt sicut caeteri homines in re rudem, & ignorantem. Consulentes autem Deum accidunt idem, scilicet, quia non possunt aliud scire, nisi id, de quo Dominum consulunt. Achimelech autem consulturus erat hic Dominum pro David, & quia ipse interrogatus erat, an Dominus prosperaret viam illius, vel non, aut aliquid simile, non responderet Deus ad aliud, nisi ad illud, & sic nesciret an mentiretur David: nisi forte postea specialiter consuleret Dominum, an verum diceret David. Hoc autem non erat facturus, nisi si aliquid suspicaretur contra David, nec fecit. Vnde manlit absconditum ipsi Achimelech, quod mentitus fuerit David vsquequo vocatus fuisset a Saule futurus pro David: & cum dixisset ei Saul, quare coniuuauerat cum David contra ipsum: respondit Achimelech: num hodie cepi consulere pro eo Dominum? absit hoc a me, ne suspicetur Rex aduersum seruum suum rem huiusmodi in vniuersa domo patris mei: non n. sciuisset seruus tuus quocumque super hoc negotio, vel modicum, vel grande. ergo ignorauit Achimelech, an mentitus fuerit David, & quanquam consuluerit Dominum, non intellexit hoc, quia Deus ad illud non respondit, sed solum, an esset iter David prosperum, vel non.

Quomodo pueri venerunt cum David. Questio VI.

QVAERET V R vterius, cum hic dicatur, quod venerunt pueri cum David, & petiuit pro illis panes, quomodo cum eo venire potuerunt: nam quando ipse recessit a Ionatha, solus erat, quod patet, quia quando iuit ad latendum solus erat, & latuit apud lapidem Ezel, vt patet praecedenti cap. Deinde cum venit Ionathas ad eum solus, ducebat secum puerum paruulum, quem remisit ad urbem, quoniam loqui debuit cum David, vnde tunc soli erant: quae dicitur praecedenti cap. Puer quod ageretur penitus ignorabat: tantummodo n. Ionathas, & David rem nouerant: si tamen alij fuissent cum David, qui postea cum eo irent, illi non essent rem: ergo non erat ibi aliquis puer cum David. Respondendum est, quod quando David recessit a Ionatha, solus erat: potuit tamè postea habere pueros antequam veniret ad Achimelech, quia tres dies transferant inter recessum a Ionatha, & aduentum in Nobe ad Achimelech, vt patet infra in litera cum dixit David: Equidem si de mulieribus agitur continuis nos ab heri, & nudius tertius, quoniam egrediebantur: ergo tres dies erant, quibus recesserat David a Ionatha, & in illis poterat habere David pueros. Modus autem erat, vt quidam volunt, quod David prius dixisset aliquibus de pueris suis, quod essent in certo loco ad fugiendum cum eo, & quanquam quando recessit a Ionatha non erant cum illo, tamen obseruauerunt eum in loco, vbi dixerat. Sed hoc non stat, quia David quoniam laquit in agro, nesciebat, an fugiturus esset, sed voluit ibi latere quousque Ionathas indicaret ei sententiam patris sui, & ex illa pederat an ipse maneret in Curia Saulis, vel fugeret de terra eius: ideo non est verisimile, quod ipse iussisset aliquibus seruis suis esse in certo loco ad fugiendum, cum nondum quicquam de fuga deliberasset. Item precipue, quia etiam si deliberasset fugere, dum tamen manebat absconditus apud urbem, in qua erat Saul, non reuelaret iterum sum alicui, nisi Ionathas, non confidens alijs, ne traderent eum in manus Pars Secunda. L 4 Saulis:

Achimelech miratus est de subito aduentu David.

Modus enim quosdam quosdam David habuit pueros.

Saulis : ideo non dixisset alicui, q̄ latebat, vel quòd expectaret eum in certo loco : præcipue quia dato quòd voluisset David hoc facere, non potuisset. nam antequam David, & Ionathas colloquerentur, nesciebat David an fugiturus esset, vel an latere deberet, sed postea ex consilio Ionathæ latuit apud lapidem Ezel, vt patet præcedenti c. sed postq̄ stetit cū Ionatha, non locutus fuit alicui de suis famulis, q̄ erant tunc Ionathas, & David in agro : & Ionathas dixit, q̄ descenderet David immediate in locum, in quo latere debebat, & descendit, stetitque ibi quousque redijt Ionathas : ergo non potuit David loqui alicui, q̄ expectaret eum in tali, vel tali loco. Sed dicendum est, q̄ David potuit habere pueros in itinere dupliciter. Vno modo, q̄ Ionathas rediens in urbem post recessum David, diceret aliquibus de famulis David, q̄ fugerat, ideo q̄ sequerentur eū ad talem, vel talem locum. Aliter autem poterat eos habere David, s. q̄ fugiens a casu reperisset aliquos de famulis suis in itinere, vel aliquibus locis, ad quæ declinauerit, & illos secum tulerit. Aliquis autem dicit, q̄ isti pueri David fuerūt cum eo à principio recessionis suæ, quia dicitur infra in litera: continui-mus nos ab heri, & nudius tertius, quando egrediebamur: ergo significat se, & pueros simul egredios de loco, de quo veniebant. Hoc tamen non stat, q̄ sicut David in cæteris mentiebatur Sacerdoti Achimelech, ne cognosceretur fuga ei⁹, ita finxit pueros secum egredios, alioquin videretur delirare, in dictis suis: non tamen potuerunt simul egredi cum eo, q̄ nullus erat cum illo, quando recessit à Ionatha, vt patet ex dictis. Habuit tamen pueros in itinere aliquo de duobus modis prædictis. Nunc ergo siquid habes ad manum. i. siquid habes præsto ad mihi dandum. Vel quinque panes, i. vel saltem quinque panes. q̄ d si habes præsto aliquid ad cibum pro me, & pueris meis, da mihi, & si nihil aliud habes, saltem da mihi quinque panes. In hoc enim David significabat, q̄ habebat secum pueros, quanquam non essent presentes: alioquin non petuisset quinque panes, & hos in defectum, quasi dicat, si plures alios potuisset dare, & alia cibaria recepisset David: in defectum tamen volebat saltem quinque: isti tamen pueri, pro quibus illos volebat non erant tunc cum eo, sed extra urbem expectabant ex causa supra assignata, & postea comederunt de his panibus, vt patet Mat. c. 12. *Aut quicquid inuenerit manus tua. i. quicquid potueris mihi dare, quasi dicat: etiam si non potueris dare quinque panes, saltem da quodcumque inuenerit manus tua.* Iste modus loquendi est frequentatus in veteri testamento, scilicet, q̄ qui non potest aliquid dare, dicitur, q̄ non inuenit illud manus eius. Sic patet Leui. c. 5. f. Sed si non quiuerit manus eius offerre duos turtures: & Leui. c. 12. Quòd si nō inuenerit manus eius nec potuerit offerre agnum. *Et respondens Sacerdos ad David, ait ei.* Iste est sacerdos Achimelech, s. Sacerdos magnus, & vocatur per excellentiam sacerdos. *Non habeo panes laicos ad manum. i. nō habeo in promptu panes laicos ad dandū tibi.* Vocantur panes Laici illi, de quibus Laicis comedere licebat: panes autē, quos nunc habebat Achimelech, erant sanctificati, ideo non licebat Laicis comedere de illis. Nico. dicit, q̄ apud Hebræos erant panes in triplici gradu: quidam erant panes propositionis, qui solis sacerdotibus liciti erant, alij erant panes oblationis, & illis utebantur Leuitæ, alij erant panes communes, quibus indifferenter utebantur omnes Israelitæ: & isti vocantur panes Laici. De his nullos habebat nunc Achimelech, sed solum panes propositionis.

Alia opinio.

Alia opinio.

Opinio authoris.

Opinio Nico. q̄ apud Hebræos erant triplices panes.

QVAERET aliquis circa istam distinctionē Nicolai de triplici pane, an sit vera. Respondendum est, q̄ non stat: nam verū est, q̄ erant panes propositionis pro solis Sacerdotibus, & panes communes pro omnibus Israelitis: panes tamen oblationis nō erant pro Leuitis, nec licebat eis comedere de illis. Pro quo considerandum est, q̄ panes offerebantur Sacerdotibus dupliciter, quidā offerebantur extra sanctuarium, scilicet panes primitiarum. Alij autem offerebantur in sanctuario, scilicet panes libamentorū, vel sacrificiorum. De primis panibus habetur Numero cap. 15. vbi iubetur, quòd Israelitæ offerrent primitias ciborum suorum Domino de pulmentis, scilicet de cibis paratis pro se, & istud intelligebatur de panibus, scilicet quodcumq; aliquis Indæus coquebat in domo sua panes, antequam ipse comederet quicquā de coctione illa, mittebat vnū, vel duos panes Sacerdotibus, qui erant in vrbe illa: & isti vocantur panes primitiarum, id est panes primi, scilicet, quia prius dabantur in oblationem, quam de residuis quicquam comederent Laici. Isti tamen non offerebantur in Sanctuario, sed dabantur Sacerdotibus in Eleemosynam, vbi que essent in vrbe suis: & nō obseruabatur aliqua cæremonia oblationis in his panibus, scilicet, quia nō erant Azymi, sed fermentati, sicut coquebant pro se Israelitæ, qui non obligabantur comedere Azyma, nisi in festo Azymorum: si tamen offerri deberent in Sanctuario ad hoc, quòd aliquid de illis cremaretur super altare in partē Domini, necesse erat, quòd essent Azymi: quia fermentum nunquam ponebatur in altari, vt patet Leui. c. 2. f. Omnis oblatio, quæ offert Dño, absque fermento fiet, nec quicquam fermenti, atq; mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tamen eorum offeretis, & munera, super altare verò non ponentur in odorem suauitatis. Si autem intelligatur, quòd de his panibus comederent Leuitæ, verum est, q̄ dicebat eis comedere de illis: sed etiam licebat Laicis, cum de panibus fermentatis Laicorū isti darentur, & nulla pars eorum cremaretur super altare: vnde isti non differunt à panib⁹ Laicis, nec intelligit Nicolaus de his, cū dicit, q̄ Leuitæ comederant de panibus, qui offerebantur in altari holocaustorum. Alij autem erant panes, qui offerebantur Sacerdotibus, & vocantur panes libamentorum, vel sacrificiorum, & isti offerebantur dupliciter. scilicet in forma panis, s. quia erat pasta cocta in clibano, vel frixa in sartagine, alij offerebantur non in modum panis, sed in farina nondū commixta, sed conspersa oleo. Loquendo de panibus secundis. Dicendum quòd in sacrificio tam pacifico, quam holocausto offerebantur libamenta, quæ erant simila, vinum, & oleum, thūs, & sal, & tria prima istorum ponebantur sub certa quantitate in diuersis sacrificijs, de qua datur regulē Num. c. 15. De similia isto modo accepta dicendum est, q̄ Sacerdotes tollebant pugillum, & cremabant super altare: reliquam autem similam reseruabant pro se vt patet Leui. cap. 2. & in alijs locis. De hac autem similia, quæ sic proueniebat Sacerdotibus, dicendum est, quòd non poterant comedere Leuitæ: nam etiam familia Sacerdotum non poterat vniversaliter comedere de illa, sed solū masculi de genere Sacerdotum, vt patet Leui. c. 6. f. Hac est lex libamentorum, quæ offerent filij Aaron. Et postea sequitur: reliquam autem partem simile comederit Aaron cum filijs suis absq; fermento. Et post pauca dicitur: mares tantū stirpis Aaron comederit illud

Confuta. Nic. q̄ nō sit triplex panis.

Leuitis non licebat comedere de his, quæ pertinebant ad iura sacerdotū.

illud: ergo non licebat Leuitis comedere de hoc. Alij autem panes erant, quos Israelitæ offerebant Domino fricos, vel coctos, & de istis etiam non licebat Leuitis comedere: offerebantur autem isti panes aliquando per se, vt si quis pauper esset, & non haberet quid aliud, offerret de quo Leui. cap. 2. & 5. Aliqñ autem offerebantur cum sacrificijs pacificis, vt patet Leui. ca. 7. f. Si pro gratiarum actione fuerit oblatio, offerret panes absq; fermento conspersos oleo, & lagana azyma vncta oleo. De omnibus autem his sacerdos solum accipiebat vnū panem de iure suo, vt patet eod. cap. sed de omnibus his, quæ pertinebant ad iura sacerdotum, non poterant quicquam comedere Leuitæ, quia non erant de familia sacerdotum. Item apparet hoc, quia si Leuitis liceret comedere panes, qui offerebantur in Altari holocaustorum: aut hoc esset, quia pertinerent ad ius eorum, sicut quædam pertinebant ad ius sacerdotum: vel liceret eis ex concessione sacerdotum volentium communicare eis de iuribus suis: non primo modo, quia ad iura Leuitarum nihil pertinebat, nisi decimæ, quæ solis eis dabantur, omnia autem, quæ offerebantur in sanctuario ad sacerdotes pertinebant, vt patet Num. cap. 18. vbi distinguit iura sacerdotalia, & Leuitica describuntur: & dicitur ad Aaron: Omnia, quæ sanctificantur à filijs Israel, tibi tradidi, & filijs tuis pro officio Sacerdotali. Et in fine eorundem iurium dicitur: Omnes primitias sanctuarij, quas offerunt filij Israel, tibi dedi, & filijs, ac filiabus tuis. De Leuitis autem postea dicitur: Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris, nihil aliud possidebūt Leuitæ decimarū oblatione contenti, quas in vsu eorum, & necessaria separauit: ergo non licebat eis ex iure. Item non licebat Leuitis ex concessione sacerdotum comedere de panibus sanctificatis: nam nō poterat sacerdos contra legem dare de sanctificatis alicui, cui lex vetaret: lex tamen solum concessit comedere de sanctificatis sacerdotibus, & filijs, & filiabus eorum, vt patet Leui. cap. 10. & Num. ca. 18. addidit etiam postea, quòd illi, qui erant de familia sacerdotis, s. vernaculi, & empticij, comederent de illis: sed de alijs nullis omnino. Vnde si filia sacerdotis acciperet virum de alia Tribu, nō poterat comedere de sanctificatis, vmo maneret cum viro suo: & etiam si mortuo viro, rediret ad domum paternam, cum liberis, vt patet Leui. ca. 22. & ibi concluditur: omnis alienigena comedendi ex eis non habeat potestatem. Et vocantur ibi alienigenæ omnes, qui nō sunt de stirpe sacerdotū: quia respectu eorū etiam Leuitæ dicuntur alienigenæ, & extranei, vt patet Nume. cap. 3. f. Aaron, & filios eius constitues super cultum sacerdotij: externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. Manifestum est tamen ibi non solum populares, sed etiam Leuitas vocari extraneos: quia si ipsi accederent ad ministrandum in sacerdotio, morerentur, sicut fuit in seditione Choræ Nume. cap. 16. Simile patet Nume. cap. 18. cum dicitur ad Aaron: Tu, & filij tui custodite sacerdotium vestrum: omnia, quæ ad cultum Altaris pertinent, & intra veli sunt per Sacerdotes administrabuntur: si quis externus accesserit, morietur. Sed ibi extranei vocantur Leuitæ: quia ipsi nihil administrabant in Altari, & intra velum. Quòd etiam quodcumq; lex vocat aliquē alienigenam in materia sacerdotum, intelligebatur de omnibus, qui non sunt de stirpe sacerdotum, patet Nume. cap. 16. f. Habeant filij Israel, quibus commouean tur: ne quis accedat alienigena, qui non est de semine Aaron ad offerendū incensum. Cum ergo lex de coctione sanctificationum Leui. cap. 22. dicat, quòd licet Sacerdotibus,

& non licet alicui alienigenæ, apparet, quòd etiam non liceat Leuitis, quia ipsi alienigenæ sunt respectu Sacerdotum: non ergo stat distinctio Nicolai de triplici pane, & quòd Leuitis liceret comedere de secundo genere panum, qui offerebantur in Altari: nisi forte velis dicere, quòd Leuitæ comedebant de panibus oblati, quando ipsi offerebant sacrificia pacifica, vel cum iuitabantur ab illis, qui offerebant ea. Hoc enim verum est, sed non est differentia aliqua in hoc, quātum ad Leuitas, & laicos: quia cum quis offerret hostiam pacificam pro gratiarum actione, offerre debebat simul multa genera panum coctorum, & frixorum, & omnes pertinebant ad ipsum offerentem, præter vnū, qui cedebat in ius sacerdotis immolantis, vt patet Leui. ca. 7. Ideo si Leuita aliquando offerret oblationem pacificam poterat comedere de panibus oblati. Eodem modo si iuitaretur ab aliquo offerente: nam licebat cuicumque offerenti hostiam pacificam inuitare quoscuq; vellet ad comedendū de partibus sibi prouenientibus, dum tamen illi essent mundi: immo Deus hortabatur Israelitas, vt, quando facerēt sacrificia pacifica, inuitarent ad cibos Leuitas pupillos, & aduenas, & quoscuq; pauperes, vt patet Deut. c. 12. & 14. & 16.

Quomodo licuit David comedere panes propositionis. Questio VIII.

QVAERET aliquis, cum isti panes propositionis, quos dedit Achimelech David, essent illiciti popularibus, cur eos dedit Achimelech David, vel quæ necessitas eū compulit. Respondetur communiter, quòd David erat tunc in necessitate famis, ideo panis, qui aliàs erat illicitus, fuit ei nunc licitus. Sed contra hoc dicitur, quia necessitas famis non faciebat licitum David, quòd comederet de sanctificatis, si poterat illa necessitas suppleri per alios cibos: videtur tamen, quòd potuisset suppleri, quia David erat tunc in vrbe Nobe, in qua non erat verisimile, quòd non esset alius panis præter sanctificatum: quia illa ciuitas erat magna: & certum est, quòd aliquis panis ibi esset, poterat tamē Achimelech illum inquirere, ne daret David de cibis sanctificatis. In hoc autem videtur multis esse difficile, quia, si dicamus, quòd in tota vrbe nullus erat panis, loquimur contra omnimodam similitudinem: nam dato, quòd aliquando contingeret, q̄ nullus esset panis coctus in tota vrbe, sed tūc coquantur, nullus tamen hoc præsumit: ideo dato, q̄ hoc esset, Achimelech non præsumeret nullum panem esse in vrbe, quousq; totam urbem inquireret: quā non inquisiuit. Si autem dicas, quòd in vrbe erat panis, non videbitur quomodo propter necessitatem Achimelech dederit David panes sanctos. Quidam respondent, q̄ in tota vrbe nullus panis erat tūc, & hoc sciebat Achimelech: ideo nō inquisiuit, sed dedit ei de panibus sanctis, quos habebat. Hoc tenet Ra. David Kimhi, & allegat rationem, s. quia tota Vrbs Nobe erat Sacerdotum, vt patet seq. cap. isti autem viuebant de oblationibus, & nihil ipsi coquebant de panibus: nunc autem quando venit David transierat hora prandij, & Sacerdotes comederunt totum panem, qui oblati fuerat, ideo nihil manifestum erat, de quo David comedere posset, nisi panes propositionis. Sed hoc non stat: non est enim verisimile, quòd Sacerdotes non coquerent panes, sed solū viuerent de panibus oblati, quia cum oblatio esset spontanea, erat incerta, & aliqua die modicū offerretur, ita vt non sufficeret Sacerdotibus ad cibum: ideo præter panes oblationis, verisimile ē, quòd ipsi coque-

coquerent panes in cibos suos. Item necesse est, quod sic fieret: quia Sacerdotes habebant famulos, saltem illi, qui erant magni Sacerdotes, & tamen illi non poterant comedere de panibus sanctificatis, ut patet Leui. cap. 22. Iniquilinus Sacerdotis, & mercenarius non vescitur ex eis, sed quem Sacerdos emerit, & quod vernaculus eius est. Pro his ergo saltem coquerent panes, praeter panes sacrificiorum. Item necesse est hoc: quia ubique erat tabernaculum, semper erat aliqui Leuitae seruientes ad ea, quae iubebant eis Sacerdotes: cum Dominus iusserit Aaron, quod semper haberet Leuitas secum ad seruiendum sibi Num. cap. 18. isti tamen non poterant comedere de sanctificatis, ut supra probatum est. Ergo pro eis saltem coquerentur panes. Item patet hoc fortius: quia in quocumque loco erat tabernaculum Domini erant multi de Gabaonitis seruientes portando aquas, & cedendo ligna pro sacrificijs, ut patet Iosue cap. 9. f. Deceit Iosue die illo Gabaonitas esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini cedentes ligna in loco, quem elegisset Dominus. Istud autem semper durauit: quia Iosue ordinauit, quod maneret in aeternum e. ca. cum dixit: Itaque sub maledicto eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cedens, aqua quoque comportans in domum Dei mei. Et sic isti erant nunc in vrbe Nobe ad istam ministracionem, ergo pro eis saltem oportebat coqui panes, praeter sanctos: quia isti non erant de stirpe Sacerdotum, sed alienigenae. f. de Chananaeis. Item Nobe erat ciuitas magna, per quam multi transibant, & ad quam veniebant, ut expedirent aliqua eum Sacerdotibus, ergo pro illis saltem coquerentur. Hoc patet: quia ibi erat Doeg Idumaeus cum Achimelech, quando inuit illuc Dauid: ille autem non erat de stirpe Sacerdotum, nec licebat ei comedere panes sacros: ergo alij panes coquebantur in ciuitate, praeter panes, quae pertinebant ad sacrificium. Item dato, quod non essent ibi alij panes, nisi pertinentes ad sacrificium, non staret quod Sacerdotes comedissent in praedio totum panem: quia tunc pro vespere nihil haberent ad cibos, cum sacrificia populi non fierent post meridiem. Postea autem ad vespertinum non fiebat aliquod sacrificium, nisi iuge. f. a solis occasu cum offerretur vnus agnus anniculus, de quo Num. 28. & Leui. c. 7. Item dato, quod accidisset, quod Sacerdotes comedissent totum panem in praedio, & nihil reliquissent pro vespere, hoc tamen non erat praesumendum, nec sciret illud Achimelech quousque inquireret omnes domos Sacerdotum per totam urbem, non tamen inquisiuit, sed immediate obtulit ei panem sacrum. Item patet falsum esse, quod dicebatur, quod nunquam coquerentur ibi panes, sed viuerent Sacerdotes de panibus sacrificiorum: quia Achimelech dixit Dauid: Non habeo ad manum panes laicos: si tamen ibi nunquam coquerentur panes, non dixisset Achimelech, non habeo ad manum panes laicos, sed diceret: Nunquam hic fuerunt panes laici, nec inquiras eos hic: respondit tamen aliter: videtur ergo, quod aliquando habebat panes laicos: non ergo potest stare ista positio. Aliquis respondebit aliter, quod in vrbe Nobe erant multi panes laici tunc, & hoc sciebat Achimelech: dedit tamen Dauid de panibus sanctis: quia tanta erat famis necessitas, quod non poterat se sustinere dum mitteret Achimelech pro panibus ad aliam domum. Ista responsio conueniens est, si verum praesupponeret. f. quod erat Dauid in tanta necessitate famis: nam si vidisset eum ita dispositum Achimelech, quod immediate moriturus erat, nisi daret ei de pane, quem praesto habebat, non debebat mittere ad aliam domum pro illo, sed dare ei de pane sanctificato, etiam si essent positi panes in mensa co-

ram Domino. Etiam posset ei dare de carnibus hostiarum, de quibus nullus vnquam hominum comedit: quia nulla lex diuina in tali articulo obligat: sed praesupponitur hic falsum: quia Dauid non erat in tali necessitate, quod potuisset expectare quousque duceretur panis de alia domo, potuisset quia ipse non petiuit panes ad comedendum ibi, sed ad portandum in itinere pro se, & pueris suis, cum petiuerit quicquid ad manum haberet Achimelech, vel saltem quinq; panes: pueri tamen non erant tunc cum ipso, sed extra urbem expectabant eum, ut patet super. f. nam & pueris condixi in illum, & illud locum. i. dixi quod irent ad certum locum, & ad illos tulit Dauid panes hos: non ergo erat Dauid in tanta famis necessitate. Respondendum est, quod Dauid erat in necessitate famis, non quod illico moriturus esset, si mox non daretur ei panis, sed quia si ibi non acciperet panem, non posset accipere in alio loco, & periclitaretur. Dicendum etiam, quod in vrbe Nobe erant multi panes laici, de quibus comedere posset Dauid, & hoc sciebat Achimelech: in domo tamen Achimelech non erant pro tunc alij panes laici: quia forte tunc nouiter defecerat in domo eius panis, & alius coquendus erat. Hoc apparet tam ex interrogacione Dauid, quam ex responsione Achimelech: nam non dixit Dauid: Nunquid possumus habere alij quos panes in vrbe ista: sed dixit: Nunquid habes ad manum. i. si habes in promptu. i. immediate des mihi. Achimelech quoque non respondit, quod nulli panes haberi poterant in tota vrbe, nisi sancti, sed dixit: Non habeo panes laicos ad manum, sed tamen panem sanctum. q. d. Si aliquantulum morareris, bene possem habere panes aliunde, sed ad manum non habeo ad immediate dandum, nisi sanctos panes. Sed tunc dicitur, quomodo ergo ausus est Achimelech dare panem sanctum Dauid, cum post paululum habere posset panes laicos. Respondendum est, quod habebat necessitatem Dauid sufficientem, propter quam debet dare ei Achimelech de panibus sanctis. f. quia ipse Dauid non audebat declinare ad aliquem alium in vrbe ad petendum, ne cognosceretur, quod ibi erat: quia sic posset teneri, & periclitari. Etiam non passus est Dauid expectare dum mitteret Achimelech ad aliquam domum in vrbe ad petendum panes: quia credebatur quod interdum posset sciri de aduentu, & periclitaretur. Etiam sine panibus non audebat exire de vrbe: quia forte non erat alius locus propinquus, ad quem declinare posset pro pane, quin prius labore, & fame conficeretur ipse, & pueri sui: ideo necessitas urgebat, ut a Sacerdote Achimelech panes acciperet. Videns autem Achimelech tantam eius celebritatem, dedit ei de panibus sanctis. Sed tunc aliquis dicit, quamquam Dauid haberet causam rationabilem comedendi de panibus sanctis propter meram necessitatem, tamen non constabat hoc Achimelech, cum Dauid celaret ei fugam suam: quomodo ergo habebat causam ad dandum ei panem sanctum. Respondendum est, quod etiam Achimelech habuit iustam causam dandi panem sanctum Dauid, quamquam non habuit eandem, quam Dauid: dixerat enim Dauid Achimelech, quod rex miserat eum ita secretum, quod volebat, quod nullus sciret, an ad aliquid iret: & si notificaret iter suum, rex posset eum iuste punire: ideo visum est Achimelech iniustum, quod remitteret eum ad alium pro pane. Rursus autem vidit eius magnam velocitatem ex mandato regis, ideo non misit ad aliam domum pro pane, sed credidit obseruationem praeccepti regalis sufficientem causam esse ad hoc, quod posset dare Dauid de cibis sanctificatis. Sed tunc dicitur, quod ista non erat omnimoda necessi-

Achimelech quo ausus est dare Dauid panes sanctos.

Que necessitas excusabat a transgressione praeccepti.

Panis secundus duplex.

cessitas: Christus tamen excusauit Dauid in comestione istorum panum propter necessitatem, ut colligitur Mat. cap. 12. Respondendum est, quod nullum praecceptum diuinum, vel humanum in his, quae sunt pure positiua, obligat contra necessitatem. Praeccepta tamen veteris testamenti, quae erant pure legalia ad hoc, quod possent licite solui, non exigebant omnimodam necessitatem. f. quando impossibile est aliud fieri, sed necessitatem aliquantam. f. quod res aliter commode non fiat, vel sine graui damno. Hoc autem Christus sensit Mat. cap. 12. quando excusauit discipulos adducens exemplum istud de Dauid: nam illi vellebant spicas in sabbato, & comedebant, quod erat contra legem, sed Christus excusauit eos ex necessitate famis. Manifestum tamen est, quod ibi non erat absoluta necessitas famis: quia poterant comedere aliquid in vrbe, & non euellere spicas illas in agris. Sed aliquis dicit, quod forte erat omnimoda necessitas, ut pote, si discipuli Christi venissent per iter, & distantes a locis famescerent, & non haberent aliquid, quo euaderet periculum famis, nisi spicas euellerent, & comederent: ideo absoluta necessitas esse poterat. Dicendum quod non stat: quia istud erat diebus sabbatorum, ut patet Mat. c. 12. cum dixerunt Pharisei: Discipuli tui faciunt quod non licet eis sabbatis facere: Christus tamen non itinerabat diebus sabbatorum, cum esset Iudaeis illicitum: nec poterant recedere a loco, in quo erant, nisi per mille passus causa solatiij, ut patet Actuum c. 1. ubi dicitur, quod a monte Oliueti usque ad Ierusalem est iter sabbati. i. quam tum licebat Iudaeis ambulare in sabbato: & tamen non est distantia illa ultra mille passus, & sic discipuli Christi existentes apud vrbes non poterant habere periculum famis, nisi accipiatur periculum valde largum: illud tamen qualescunq; erat excusabat eos: ergo etiam quamquam Dauid non haberet omnimodam necessitatem, licet Achimelech dare ei panes sanctos cum Christo inducat Mat. c. 12. tanquam similia ista duo. Nisi panem sanctum. i. non habeo ad manum, nisi panem sanctum. f. panem propositionis. Sciendum autem, quod panis sanctus erat duplex: quidam erat panis propositionis, alius erat panis, qui proueniebat sacerdotibus de sacrificijs. De nullo autem istorum poterat comedere Dauid. Patet de primis: quia de illis soli Sacerdotes comedere debebant, ut patet Mat. ca. 12. Non etiam de secundis: quia de illis comedebant soli sacerdotes cum familijs suis: qui autem erant alienigenae. i. non erant de stirpe, vel familia sacerdotum, non poterant comedere. De his Leui. ca. 22. Dauid autem de neutro horum erat. f. quia erat de tribu Iuda: & non erat vernaculus, nec empiricus alicuius sacerdotis, ideo non licebat ei comedere de sanctificatis: hic tamen solui agitur de sanctificatis. Primo modo: quia isti erant panes propositionis, ut patet in fine. minus autem licebat Dauid comedere de his, quam de sanctificatis. Secundo modo: quia de panibus propositionis soli sacerdotes comedebant, de alijs autem sanctificatis comedebant tam filij quam filiae sacerdotum, & omnes de stirpe illa, ut infra declarabitur.

Panes propositionis quomodo fiebant, & qui erant. Questio IX.

Quaeret aliquis de istis panibus propositionis: qui grant, & quomodo fiebant. Respondendum est, quod panes propositionis erant 12. panes magni, qui stabant semper coram Domino: & fiebant hoc modo. f. quod Sacerdotes accipiebant similia, & ipsi de ea faciebant panes. Erat autem ista similia

alba farina, & delicata. Habebant isti panes certam magnitudinem: quia quilibet eorum habebat duas decimas farinae, isti autem ponebantur coram Domino in tra velum tabernaculi. f. in secunda parte sanctuarij opera cortinis: erat enim ibi mensa aurea ad partem Aquilonarem, super quam ponebatur isti 12. panes altrinfecus. f. sex contra sex, & super eos ponebatur thus: erant autem panes semper super mensam, & mutabantur per tempora: nam quolibet sabbato ponebantur 12. panes calidi super mensam, & tollebantur alij 12. qui ibi erant, & hoc modo erant per 7. dies. De omnibus his Leui. ca. 24. Deinde cum tollerentur panes priores, & ponebantur calidi, illi priores pertinebant ad cibos sacerdotum, & ad eos solum, ut patet in fine in littera. & Mat. cap. 12. Isti autem vocantur panes propositionis in littera nostra, & in Hebraeo vocantur panes facierum. De quo dicit Rasha. quod vocantur sic, eo quod vtraque faciem similem habebant, & sic erant duae facies: nam dicit, quod isti panes non coquebantur in clibano, sicut alij panes laici, sed quibusdam vasis aureis inclusis in vasis ferreis, sicut fiunt hostiae: & sic vtraque facies poterat esse similis. Sed hoc falsum est: quia isti panes erant valde magni, cum quilibet eorum haberet duas decimas similes. Tanta autem pasta, non possent coqui intra vasa aurea, & ferrea: Prius. n. exuret tota superficies, & denigraretur in carbonem quam medulla interior saltem leuiter coqueretur, sed coquebantur isti panes sicut ceteri in clibano: vocantur tamen panes facierum, id est panes faciei: quia ante faciem Domini ponebantur super mensam auream in tabernaculo, & hoc seruauit littera nostra vocas eos panes propositionis, scilicet: quia proponuntur. i. quia coram facie Dei ponuntur in mensa.

Quare isti panes ponebantur coram Domino. Questio X.

Quaeret vltius, ad quid ponebantur isti panes coram Domino. Quidam insani putauerunt, quod ponerentur tanquam Deus Hebraeorum veller illos ad cibum, sicut erat de Deo Babylionio nomine Bel, cui quotidie ponebantur in templo magnae apparitiones ciborum, quas dicebant sacerdotes comedi per noctem a Deo Bel. f. 12. artabas similes, & oues 45. vini quoque amphoras sex, ut patet Dan. c. 14. Sed istud ridiculum est: nam etiam secundum Gentilium fabulas, & exultationem de dijs, non erat illis esca, nec porus: qui iam coelestes incolae erant: sacerdotes autem Bel persuaserant regi Babylonis ista ponere in templo pro Deo Bel, ut ibi ea per noctem furarentur, atque comederent, sicut poete patuit. Dij quoque Guntillium, qui Daemonia erant, quamquam falli dii essent: tamen verum erat eos cibis non egere: quia aut erant substantiae spirituales. f. daemones, qui cibo non egent: vel erant mera corpora fictilia, quae cibo non vegetantur. Deus autem Hebraeorum purissimus spiritus non habens aliquam vacionem ad corpus, propter quam cibo vegetari deberet: unde & ipsa scriptura declarat, quod Deus nihil horum comedebat, sed manebant ibi panes per 7. dies: deinde ablatis veteribus, per sacerdotes ponebantur recentes, & veteres comedebantur a sacerdotibus, ut colligitur Leui. capit. 24. & in fine in littera. & Mat. cap. 12. Sed adhuc dato, quod Deus Hebraeorum cibo egeret, non iuberet Israelitis, quod ponerent coram eo panem: sed ipse accipiet quicquid veller, ut patet Psal. 49. scilicet. Si esuriero non dicam tibi: meus est enim orbis terrarum, & plenitudo eius. Dicendum ergo est, quod ponebant. 12. pa-

Panes propositionis vocantur panes facierum.

An Dij Gentilium comedissent.

panes propositionis coram Deo non ad aliquā necessitatem, sed ad cultum eius: sicut multa alia fieri iussit, quæ nullo modo necessaria erant: fiebant tamen: quia erant ceteronisi colendi Deum, & indicabant quædam reverentiam: sic est, quod poneretur candelabrum cum lucernis septem in latere meridiano tabernaculi Exo. 27. c. & Num 8 quia tamen Deus est pura ratio nihil fieri iussit, quod ratione careret: volebat enim Deus, quod intelligerent Israelitæ Deum habere curam de ipsis ad benefaciendū eis, ut per hoc ipsi magis excitarentur ad colendum eum, & quia Hebræi rudes erant, & non movebantur ad intelligendum, nisi per nimis sensibilia, iussit, quod ponerent 12. panes coram ipso in tabernaculo, qui essent ibi in memoria eorum. s. ut per illos panes Deus recordaretur ipsorum. Erant autem isti 12. in memoria 12. filiorum Israel, ut patet Leui. c. 24. multa autem similia Deus iusserat Hebræis facere. s. ut ponerent duodecim nomina 12. filiorum Israel in lapidibus rationalis, quos ferret summus sacerdos in peccatore, quando introiret coram Domino, ut sic Deus recordaretur illorum: Exod. ca. 28. iussit etiā, quod scriberentur eadem duodecim nomina in duobus onychinis, quos portabat summus sacerdos in Ephod super humeros ad memoriam filiorum Israel. e. c. Per hoc autem intelligebat Israelitæ, quod erant nimis familiares Deo, cum semper recordaretur illorum: sic dixit Moyses Deut. ca. 4. in laudem Hebræorum: non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantibus sibi, sicut Deus noster adit cunctis obsecrationibus nostris. Proficiebant ergo ad hoc panes propositionis.

Quibus licebat comedere panes propositionis. Questio XI.

QVAERETVR ulterius, quibus licebat comedere de panibus propositionis. Respondendum, quod non licebat popularibus, alioquin panes propositionis essent panes communes, Achimelech tamen sacerdos distinguit hic de panibus laicis, & panibus propositionis, dicens: non habeo ad manum panes laicos, sed tantum panem sanctum. Dicendum etiam, quod non licebat leuitis comedere de panibus propositionis: nam ea, quæ pertinebant ad iura sacerdotum, erant sanctificata, & non poterant de eis comedere alienigenæ, ut patet Leui. c. 22. leuitæ tamen erant alienigenæ respectu sacerdotum, ut patet Num. c. 3. 1. & 18. erat autem in hoc speciale in sacerdotibus: quia quando aliquis de popularibus offerret ostiam pacificam de partibus ei provenientibus, poterat dare cui eumque; invitando quos vellet ad cibos, dum tamen mundi essent: vnde cum quis offerrebat istam hostiam, omnes de domo sua, & servi, & ancillæ, & quicumque pauperes poterant comedere cum illo Deut. c. 12. 14. & 16. Iura autem, quæ proveniebant sacerdotibus de sacrificijs tam pacificis, quæ quibuscumque, non poterant cōicari alijs: quia Deus interdixerat eum illorum quibuscumque alienigenis. Leu. c. 22. Hoc autem verum erat nisi interdū sacerdotibus provenirent partes sacrificiorum, non ut sacerdotibus, sed ut laicis: quia tunc poterant dare quibus vellet de illis, ut si aliquis de sacerdotibus offerret hostiam pacificam, & ipse non immolaret eam, sed alius sacerdos, proveniebant ei omnes partes, quæ proveniunt laicis offerentibus: & ad illa poterat invitare quoscumque vellet: quia non pertinebant illa iura ad eum, tanquam ad sacerdotem, sed tanquam ad laicum offerentem: panes autem propositionis nunquam pertinebant isto modo ad sacerdotes, sed proveniebant eis,

ut iura sacerdotalia: ideo non poterat de illis aliquis communicare popularibus, vel leuitis.

An omnibus de familia sacerdotum licuisset comedere de panibus propositionis. Questio XI.

QVAERETVR ulterius, cum non liceret popularibus, nec leuitis comedere de panibus propositionis, an liceret omnibus de familia sacerdotum: licebat enim regulariter sacerdotibus, & filijs, & filiabus, & empiricijs, atque vernaculis comedere de sanctificatis, & omnibus alijs prohibebatur, quædam tamen erant sanctificata, de quibus non licebat his omnibus comedere, quod apparet: quia Leui. c. 22. dicitur de empiricijs, & vernaculis sacerdotum: quod licet eis comedere, & Leui. c. 10. dicitur, quod filijs, & filiabus sacerdotum licebat comedere de pectusculo, & armo dextro provenientibus de sacrificijs. Alia tamen erant prohibita omnibus de familia sacerdotum, nisi ipsis sacerdotibus, & filijs eorum masculis, sic erat de similia, quæ habebatur de sacrificijs: nā dicitur Leui. ca. 6. quod mares tantum de stirpe Aaron comederent de ea. Idem erat de sacrificio pro peccato, quia soli sacerdotes, & filij masculi comedebant eo. cap. Pro quo considerandum, quod iura sacerdotum erant multa: quædam autem ipsorum ad solos masculos: quædam ad totam familiam pertinebant, quæ sic apparet: quia quædam erant iura sacerdotum, de quibus nulla pars pertinebat ad Dominum. s. quia non cremabatur aliquid super altare, nec ponebatur coram Domino: alia autem erant, quarum partes quædam cremabantur in altari, vel ponebantur coram Domino ad hoc, quod ibi manerent aliquanto tempore. Prima istorum erant partæ sanctificationis, ideo licebat illa converteri in usum familiæ totius sacerdotum, ut si quis aliquid deberet, & non esset Dominus, cui daret, tenebatur dare Sacerdoti, ut patet Num. c. 5. & hoc siue illud esset pecunia, siue animal: si pecunia quidē poterat Sacerdos emere inde quod vellet, & convertere in usum totius familiæ: & si esset animal, non tenebatur illud immolari in altari: sed poterat vendere, vel convertere in usus suos qualiter vellet, ut declaratum est eo. c. Alia quoque erant iura, quæ non ponebantur in altari, sicut panes primitiarum, quos Israelitæ dabant Sacerdotibus, quasi in elemosinā quando coquebant, de quo Num. c. 15. Isti autem erant fermentati, ideo non ponebantur super altare Leui. c. 2. & sic pertinebant ad totam familiam Sacerdotum, cum essent purè laici, & poterat quicumque; alius homo comedere de illis. Alia quoque erant iura, quæ non ponebantur in altari. s. omnia, quæ dabantur ex voto, quia si quis vouisset Domino pecuniā, vel animal, aut quodcumque; aliud, illud totaliter pertinebat ad sacerdotes, & nulla pars eius sanctificabatur Domino, quæ esset animal immolaticium, & de hoc comedebant omnes, qui erant in familia Sacerdotum, dum tamen essent mundi, ut patet Num. c. 18. f. Primitias autem, quas vouerint, & obrulerint filij Israel, tibi dedi, & filijs atque filiabus tuis iure perpetuo: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Et vocantur ibi primitiæ non de fructibus terræ, vel de animalibus, sed quicquid Israelitæ offerrent ex voto. Vnde ibi immediate dicitur: omne, quod ex voto reddiderint filij Israel, tuū erit: & intelligitur cum illa determinatione superioris. s. filijs, & filiabus. Item primitiæ de terra nascentibus erant de iure Sacerdotum, & quia nihil de istis ponebatur super altare, pertinebant ad totam familiam Sacerdotum, de quibus comedere poterat quilibet, dum tamen esset mundus. De hoc eo. c. dicitur: omnem medullam olei, & vini, atque frumenti quicquid offerunt

Multa iura sacerdotum, de quibus aliquid licebat omnibus de familia comedere, aliqua vero non.

De panibus propositionis soli masculi & genere sacerdotali poterant comedere.

offerunt primitiarum Domino, tibi dedi vniuersa frugum initia, quæ gignit humus, & Domino deponantur, cedent in usus tuos: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Alia autem erant iura sacerdotalia de rebus illis, quarum partes aliqua cremabantur super altare, vel fundebantur, aut ponebantur ad manendum aliquanto tempore coram Domino, ideo ista erant magis sanctificata, quam prima iura: & sic licet de primis liceret vniuersaliter comedere omnibus de familia sacerdotum, tamen de his non licet vniuersaliter. Pro quo sciendū, quod ista iura secunda consistunt in his, quæ sacerdotes recipiebant de sacrificijs, vel quasi sacrificijs, sicut de hostia pacifica recipiebant aliquas partes, sicut pectusculum, & armo dextrum Leui. cap. 7. in hostia pro peccato recipiebant omnes carnes, in holocausto autem recipiebant solam pellem habebant quoque partes libamentorum in his sacrificijs, sicut de similia cōspersa oleo: accipiebant quoque panes propositionis, quod tollebantur de mensa aurea postquam ibi fuissent septem diebus. De carnibus autem provenientibus sacerdoti, de hostia pacifica poterat comedere tota familia sacerdotum, dum tamen essent mundi. De hoc Leui. cap. 10. f. pectusculum quoque, quod oblatum est, & armū, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu, & filij, ac filia tecum, Similiter quando offerebantur primogenita pecorum. Domino immolabantur, & fuso sanguine super altare, & crematis adipibus, omnes carnes pertinebant ad totam familiam sacerdotum, ut patet Num. cap. 18. f. carnes vero in usum tuum cedent, sicut pectusculū cōsecrationis, & armus dexter: sed ista duo pertinebant ad sacerdotes pro se, & tota familia sua: ergo etiam carnes primogenitorum oblatorum. In alijs autem iuribus residuis non habebant partem omnes de familia sacerdotum, sed soli filij masculi: supererat enim pelles holocausti, quæ non erat ad cibum, de qua Leui. c. 6. supererat et pars sacrificiorum pro peccato, de qua nihil comedebat filia sacerdotum, nisi soli mares, ut patet Num. c. 18. f. Omnis oblatio ad sacrificium, & quicquid pro peccato, atque delicto redditur mihi, & cedit in sancta sanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum, in sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo. De hoc etiam Leui. c. 6. superest etiam similia, quæ dabatur cum holocausto, & cum hostia pacifica, quæ vocatur libamentum, & de ista soli masculi de genere sacerdotali comedebant, ut patet Leui. c. 6. super sunt autem panes propositionis, qui nimis sancti erant, ideo ad solos masculos de genere sacerdotali pertinebant: nam isti ponebantur intra tabernaculum super mensam auream, ex quo contraherent speciale sanctitatem, quia de nullo sacrificio, vel re oblata hoc fiebat. De hoc Mat. cap. 12. dicitur, quod comedit David, & qui cum eo erant de panibus propositionis, de quibus non licebat comedere, nisi solis sacerdotibus: filia ergo sacerdotum, & reliqua familia non poterant comedere de his panibus. Aliquantum dicunt, quod per illud non excluditur familia sacerdotalis: sed excluduntur illi, qui nec sunt sacerdotes, nec de familia sacerdotum: sed si litera consideretur, non stat: nam si diceretur ibi, quod solis sacerdotibus licebat comedere de his panibus, potuisset habere locum ista calumnia, sed ponuntur ibi duæ clausulæ. Prima est, quando David intravit in domum Dei comedit panes propositionis, quos non licebat ei edere, nec his, qui cum eo erant. per istam clausulam sufficienter exprimitur, quod panes propositionis non liceret laicis: alioquin liceret David, & eis, qui cum eo erant. Et si hoc solum poneretur, poterat intelligi, quod non licebant isti panes laicis: licebant

tamen familiæ sacerdotum. Additur tamen ibi: nisi solis sacerdotibus. ergo ad hoc, quod ista clausula aliquid operetur, necesse est, quod præter laicos, essent aliqui, quibus non esset licitum comedere de panibus propositionis: & isti sunt omnes de familia sacerdotum, præter filios sacerdotum, qui etiam sunt sacerdotes sicut patres: cum sacerdotium esset ibi ex progenie. Item patet hoc adhuc clarius Leui. cap. 24. vbi dicitur de panibus propositionis, scilicet per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepi a filijs Israel federe sempiterno: eruntque Aaron, & filiorum eius, ut comedant eos in loco sancto: quia sanctum sanctorum est. Cum ergo ibi ponantur soli filij, & non filia, non pertinebat, nisi ad sacerdotes, & filios eorum. Sed aliquis dicit, quod nomine filiorum intelligitur etiam filia, & si filia comedere poterant, consequenter tota familia. Dicendū, quod non stat, quia quam regulariter nomine filiorum intelligantur etiam filia: quia tamen in iuribus sacerdotalibus erant quædam, quæ conveniebant filijs, & non filiabus, & alia, quæ conveniebant tam filijs, quam filiabus: quando scriptura agit de his iuribus, ponit filios pro masculis solum. Et quando sunt iura, quæ utriusque conveniunt, exprimitur etiam filia. Sic patet Num. cap. 18. vbi agitur de his iuribus: & dicitur: Omnis oblatio, & sacrificium, & quicquid pro peccato redditur, tuum erit, & filiorum tuorum, & intelligitur ibi de solis filiis. nam immediate dicitur: mares tantum comedent ex eo. & e. cap. cum agitur de iuribus communibus dicitur: primitias, quas vouerint, & obrulerint filij Israel, tibi dedi, & filijs, ac filiabus tuis: tamen si nomine filiorum intelligeretur etiam filia, non fuisset ibi expressè, sed in allegato. cap. Leui. cap. 24. dicitur de iure sacerdotali, & exprimitur soli sacerdotes, & filij: ergo non intelligitur de filiabus, nec de reliqua familia. Simile patet Leui. cap. 10. vbi cum dicitur de sacrificio pro peccato, subditur: Comeditis autem in loco sancto, quod datum est tibi, & filijs tuis, & ibi per filios intelliguntur soli masculi, quia sacrificium pro peccato, de quo ibi agitur, ad solos masculos de genere sacerdotali pertinebat Leui. cap. 6. & in alleg. cap. 10. cum subditur de partibus, quæ proveniunt de sacrificio pacifico, quæ sunt communes masculis, & foeminis, dicitur: pectusculum quoque, quod oblatum est, & armo, qui separatus est, edetis tu, & filij, ac filia tua: ergo nomine filiorum non intelliguntur hic filia. Item patet hoc, quia quando dicitur, quod aliquid debet comedi in loco sancto, quia cōsecratum est, vel est sanctum sanctorum, illud ad solos masculos de genere sacerdotali pertinet. Sic patet Leui. cap. 6. f. reliquam partem similia comedet Aaron in loco sancto atrij tabernaculi, & postea, subditur: mares tantum stirpis Aaron comedent illud. Idem patet. e. c. de carnibus sacrificij pro peccato, scilicet omnis masculus de sacerdotali genere vescetur de carnibus eius in loco sancto, quia sancta sanctorum est: quod multoties replicatur. e. c. sic patet Leui. cap. 10. f. comedit illud abique fermento iuxta altare, quia sanctum sanctorum est. Et tamen illud dicitur ibi de sacrificio pro peccato de quo soli masculi comedebant. Idem monetur Num. c. 18. f. In sanctuario comedetis illud, mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi, & nunquam reperitur, quod ponantur istæ duæ clausulæ, scilicet, quod comederetur in loco sancto, quia sanctum sanctorum erat, vel quia consecratum erat, nisi in illis iuribus, de quibus soli masculi comedebant, sed in panibus propositionis ponuntur istæ duæ clausulæ Leui. cap. 24. scilicet, eruntque Aaron, & filiorum eius, ut comedant eos in loco sancto,

Sacrificium pro peccato ad solos masculos de genere sacerdotali pertinebat.

sanctio: quia sanctum sanctorum est. Ergo panes propositionis solis masculis de genere sacerdotali liciti erant ad esum. *Si mundi sunt pueri*. i. quanquam sit panis sanctus, & non liceat nisi solis sacerdotibus, si tamen mundi sunt pueri, dabo illis. Dixit autē de pueris: quia Dauid petierat panem non solum pro se, sed etiam pro pueris, cum dixisset: si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi. Et cum quaesivit Achimelech de mundicia puerorum, non solum de illis, quaerebat, sed etiam de Dauid, locutus fuit tamen nimis prudenter, & urbanē: nam in isto verbo non praedicebat aliquo modo honori Dauid: cum non significaret se dubitare de eius mundicia, sed de pueris, per hoc tamen ita haberet noticiam de mundicia, vel immundicia Dauid, sicut si quaesivisset, an ipse, & pueri mundi essent: idco Dauid cum prudēs esset intelligens hoc tam de se, quam de pueris, dicitum esse, respondit pro omnibus, dicens: si de mulieribus agitur continuimus ab heri, & nudius tertius.

An Achimelech dedisset panes propositionis Dauid, & suis, si fuissent immundi. *Quest. XIII.*

QVAERET aliquis, si respondisset Dauid, quod pueri non erant mundi, an Achimelech dedisset eis panes propositionis. Aliquis dicit quod non: quia si vi sa necessitate famis Dauid, & puerorum suorum, in omni casu daturus esset eis panem sanctum, non quaesivisset an essent mundi, cum hoc nihil obstaret: quaesivit tamen, ergo videtur, quod non dedisset, si responderetur, quod erant immundi. Dicendum est, quod in omni casu Achimelech dedisset panes sanctos Dauid, & pueris suis, si vidisset eos in extrema necessitate famis: nam tunc nulla lex obligabat. In quo considerandum, quod non licebat laicis comedere de sanctificatis, & quandoquidem comederent, peccabant graviter. Item erat regula, quod nullus immundus possit comedere de sanctificatis, etiam si aliis esset sibi licitum, ut patet *Leu. cap. 22.* nec solum comedere, sed etiam accedere non poterat ad loca sacra: alioquin moreretur, *Leu. cap. 15.* si tamē aliquis de laicis existens in immundicia, comederet de sanctificatis, dupliciter peccabat, tū quia laicus erat, tū quia in mundus: si ergo Achimelech nō dedisset panē sanctū pueris Dauid mundis solū videbat agere contra vnam legē, si autem immundi essent, agebat contra duas: quia grauius erat: si tamen in extrema necessitate essent, etiam si ageret contra omnes leges, dare debuisset illis panem sanctum, si lex aliqua ab aliquo legislatore data dispensabilis est. Omnes autem datae ab eodem legislatore, in quantum solum obtinent vires ab eodem legislatore, dispensabiles sunt. Quod dico propter differentiam legis purē positivae, & legis purē naturalis: quia si aliquis legislator iter leges suas in ter posterit aliquam legem purē naturalem, & faciat eam cum ceteris promulgari: quanquam possit dispensari in alijs purē positivis, & eas abrogare: tamen non poterit dispensare in ea, quae est purē naturalis, sic est in legibus Dei, quantum ad praecipua de calogi, & quantum ad ceremonialia, vel iudicialia: nam si aliquod praecipuum Dei est, in quo dispensari non licet, vel abrogari illud: non est hoc dispensatum Dei est, vel propter potestatem condentis, sed quia talē est secundum naturam, contra quā re- dē fieri nequit: si tamen dentur praecipua, quae non obligant secundum naturam: sed sunt purē positiva, si vnum est dispensabile, & omnia dispensabilia, quae non sunt ex maiori potestate omnia simul quā vnum eorum: quanquam rationabilius est dispensari in vno solo, quam in omnibus. Cum ergo lex esset, ne quis comederet de sanctificatis, nisi esset de fa-

milia sacerdotum, alioquin Deus enim occideret, & in hoc poterat dispensari propter necessitatem, vel credebatur Achimelech, quod non obligabat in necessitate, ita poterat esse de omnibus alijs purē positivis. I. quanquam iustum esset, quod nullus immundus comederet de sanctificatis, tamen esset licitum comedere, si esset in necessitate famis. Nec in hoc est dubium. Achimelech tamen quaesivit, an essent mundi pueri Dauid: quia quanquam crederet legem in vtroque casu esse dispensabilem, si necessitas magna urgeret, tamen requirebatur maior causa motiva ad dispensandum in multis legibus, quam in vna: quanquam potestas dispensandi non requiritur maior: & quia vidit Achimelech Dauid, & pueros suos in quadam necessitate famis, credidit quod iuste poterat eis dare panem sanctum, si mundi essent: si tamen non essent mundi, requisivisset in eis maiorem necessitatem: & forte pro illa necessitate, quam solum credebat eos pati, non dedisset eis panem sanctum: si tamen fuisset omnimoda necessitas, nullatenus dubitaret dare quod perebatur, cum omnia ista praecipua dispensabilia essent: quia nihil continent de iure naturae. *Maxime ad mulieribus, manducant.* i. ad comedendum de pane sancto requiritur omnis mundicia: nam non solum qui comedit mundus esse debet, sed et debet comedere illum in loco mundo. I. in sacraario, ut patet *Leu. c. 24.* in istis pueris requirebat mundicia ex maxime mundicia à mulieribus. q. d. et si non essent mundi quantum ad alia, dū tñ essent mundi à mulieribus, poterant comedere de sanctificatis: & ad hoc respondit Dauid: si de mulieribus agitur, continuimus ab heri, & nudius tertius. q. d. si non agitur de alia immundicia, nisi à mulieribus, manifestum est, quod mundi sumus. De alijs autē non sumus oīno mundi: ideo subiunxit immediate: porro via hęc polluta est. i. multas pollutiones contrahere poteramus in via ista. Ex hoc apparet, quod supra dicebatur, quod etiam si mundi fuissent pueri Dauid, dum tamē essent in necessitate, dedisset eis Achimelech panem sanctum: nam non requisivit in eis principaliter, nisi immundiciam à mulieribus, & tamen in quacunque alia existentes non poterant licite comedere de sanctificatis: *Leu. cap. 22.* Ex his autem apparet quanta confusio debet esse eorum, qui Dominicum corpus immundi existentes accipiunt: nam si lex homini existenti in necessitate non permittebat comedere de pane illo propositionis, qui nullam differentiam ab alijs panibus habebat secundum veritatem, sed solum secundum opinionem: quanto sollicitius hoc observandum est in Dominico corpore, ubi non est panis, nec vinum, sed vera Christi caro, cum ipse dicat: Caro mea verē est cibus, & sanguis meus verē est potus: *Io. cap. 6.* Nemo igitur dignē explicare poterit quantum sollicitudo homini adhibenda sit, ut convenienter suscipere queat illud stupendum diuinā largitatis beneficium. Quanta enim infelicitas poena imminet, qui irreuerenter suscipiunt id, quod super omnem reuerentiā est. Vnde recte Apostolus in *1. ad Cor. cap. 11.* ait: Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignē, reus erit corporis, & sanguinis Dñi. Ideo subdit: Probat autē se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignē, iudicium sibi manducat, & bibit non diu dicans corpus Dñi. Et sicut hic specialiter inquisit Achimelech de immundicia, quae est à mulieribus, ita & in susceptione Domini corporis observandum est: non enim merentur carnem supra caelestem degustare, qui turpibus carnis illecebris immorantur. Et quā hoc magis

Contra id quod dicitur in *1. ad Cor. cap. 11.* quod si quis manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignē, reus erit corporis, & sanguinis Dñi.

magis intelligatur de coitu adulterino, vel qualitercunq; illicito: tamen etiam non honestum est observare idem in coitu coniugali. I. qui Eucharistiam susceptorus est cauet coniugalem accessum per aliquot dies, saltem per tres: nam quanquam Ecclesia non obliget sub pena peccati mortalis suscepturos Eucharistiam ab vxoribus abstinere per aliquē diē, tamen per modum consilij, & honestatis dixit, quod per tres dies ante susceptionem Eucharistiae ab ambobus coniuges abstinerent. Idem autem est de illo, qui incurrit nocturnam pollutionem: nam saltem sequenti die propter reverentiam, Eucharistiam Domini suscipere non deberet: si tamen suscipiat, non peccat, nisi aliis sit inhabilis. Hęc autem de abstinentia trium dierum dicta sunt ab Ecclesia propter verba Dauid: qui dixit se, & pueros suos à tribus diebus abstinuisset. Sciendum autem pro hoc, quod pollutio interdum accidit ex crapula, interdum infirmitate potentiae retentivae, interdum ex abundantia feminis, quod non potest contineri intra vasa. Interdum ex cogitatione diurna: si ex infirmitate, vel abundantia feminis, peccatum nullum est, & non obligatur abstinere à sumptione Eucharistiae: si tamen aliquis ex reverentia abstinerit, benē agit: si autem ex crapula, veniale est, licet interdum possit esse graue, & debet sacerdos abstinere à conficiendo, nisi forte necessitas, & defectus aliorum sacerdotū fuerit, quia tunc potest conficere, praesertim si in somnio non fuit turpis cogitatio: si autem ex turpi cogitatione diurna, abstinendum est à suscipiendo, & conficiendo. Hanc distinctionem ponit Grego. scribēs ad August. Episcopum Anglorum: de hoc etiam Isidorus li. 1. sententiarum suarum. Et habetur in decretis dist. 6. cap. testamentū, & c. non est peccatum. Mulier autem propter menstrua nunquam obligatur abstinere à susceptione Eucharistiae: si tamen abstinerit tempore menstruum laudabile est. De hoc scribit August. & habetur in decretis dist. 5. capit. ad eius vero.

Quare Achimelech magis petijt de mundicia à mulieribus, quam de alijs. *Quest. XIII.*

QVAERET aliquis, quare magis dixit hic Achimelech de mundicia, quae est à mulieribus, quam de alijs mundicijs: nam omnes dispensabiles sunt, & dato quod fuissent immundi pueri Dauid cum mulieribus, si fuissent in extrema necessitate, dedisset eis Achimelech panem sanctum. Ratio autem dubij est: quia cum omnes mundicie excluderent hominem à participatione sacrorum in veteri testamento, necesse erat, quod maiores mundicie magis arcerent. Immundicia tamen, quae est cum mulieribus, non est maxima secundum legem: quia aliae multae ponebantur maiores: ideo non debuisset dicere de hac, si mundi sunt maxime à mulieribus. Quod autem sint aliae maiores, apparet: quia cum esset immundicia sit excludere hominem à participatione sacrorum, illa immundicia, quae magis excludit maior est arguendo à posteriori. Immundicia tamē lepra magis excluderebat: quia non solum excluderebat hominem à sacris, sed etiam à cohabitatione aliorum hominum, ut moraret in agro. Habebat quoque vestes distinctas ab alijs hominibus, ut à longe cognosceretur *Leu. c. 14.* & Num. 5. similiter quoque si quis morderetur fluxu feminis, vel esset immundus super mortuo excluderetur de castris *Num. cap. 5.* Siquis tamen esset pollutus ex coitu, non exiciebatur de castris: ergo erat minor immundicia cum muliere, quam ille tres. Item illa immundicia erat maior,

quae maiori tempore excluderebat aliquem à communicatione sacrorum: lepra tamen, & fluxus feminis excluderebat hominem toto tempore, quo manebat in his immundicijs, etiam si per multos annos maneret, & immundicia super mortuo excluderebat hominem solū per vnum diem. I. quod lauret aliquis carnē suam post coitum, & manebat solū immundus vsq; ad vesperam: *Leu. cap. 15.* magis ergo debuisset dicere de lepra, fluxu feminis, & immundicia super mortuo, quam de immundicia cum mulieribus. Aliquis respondebit, quod hoc factum est, quia ista erat immundicia corporalis, & spiritualis: alie autem erant immundiciae solum corporales, & sine peccato. Pro quo considerandum, quod immundiciae, de quibus agitur in veteri testamento, non erant peccata, sed erant quaedam irregularitates carnis, vel immundiciae solum carnales, & contrahebantur sine peccato: immo multae earum, quando contrahebantur, faciebant hominem mereri. Exemplum primi, ut in lepra, & fluxu feminis, & similibus, quas homo incurrit in uoluntarius. Manifestum est enim, quod nequaquam peccat: excluderetur tamen à sacris: alie autem sunt, in quibus homines merebantur, ut si quis pollueretur super mortuo tangendo eum, vel tumulum suum, vel exeundo ad obsequia, immundus erat per septē dies: sepelire tñ mortuū meritorium erat: imo interdū si quis nollet contrahere immundiciā super mortuo, peccabat mortaliter, ut si quis nollet ire ad sepeliendū patrē suum, nec impendere aliquem honorem funeri palam est, quod peccabat: si tamen iret, efficiebatur immundus. In immundicia autem cum mulieribus fecus erat, quia poterat aliquis peccare mortaliter in coitu, & praeter hoc immundus erat vsque ad vesperū. Hęc autem vera sunt: responsio tamen non applicatur, quia tunc solum intelligeretur ista immundicia cum mulieribus, quando coitus esset illicitus: si autem esset cum vxore non contraheretur immundicia, sed falsum est, quia qualitercunq; aliquis pollueretur in coitu, lauare debebat carnem suam, & immundus erat vsque ad vesperum, *Leu. cap. 15.* & ita observabant Hebraei. Achimelech quoque quādo dixit hic, si erant mundi pueri à mulieribus, non intellexit specialiter de coitu illicito, sed de quocunque, etiam si fuisset cum propria vxore. Dicendum tamen, quod ista immundicia, quae est cum mulieribus, siue sit cum vxore, siue cum qualibet alia, erat maior, quam quaecunque alia immundicia legalis, quia omnes aliae immundiciae poterant contrahi sine peccato, & sine alia reliqua peccati. Immundicia tamen contracta in coitu, quanquam interdum sit sine peccato, nunquam tamen est sine feditate, & concupiscentia deordinata, quae sunt reliquiae peccati originalis: & vocantur interdum peccata, vel iniquitates, ut patet *Psal. 50.* scilicet. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Quod non intelligitur tantum ibi esset verē peccatum, scilicet, coitus adulterinus, sed erat foeditas concupiscentiae: ideo non erat aliqua immundicia, quae magis deberet hominem tollere à participatione sacrorum, quae honestissima sunt, quam immundicia in coitu, quae foedissima est: ideo Achimelech quaesivit specialiter de mundicia à mulieribus. Cum autem arguitur, quod maior erat immundicia lepra, & fluxus feminis, & super mortuo, quia non solum excluderent à sacris, sed etiam à communicatione hominum. Dicendum, quod maior immundicia est cum mulieribus: lex tamen non posuit maiorem penam in ea, quam in alijs, quia erat immundicia nimis communis, quam omnes coniugati sapientissime incurrebant:

Immundicia veteris testamēti non erant peccata.

Immundicia à mulieribus maior quacunque alia.

Legislator in quibus legibus ab eo datus dispensare potest.

bant: & si propter hanc excluderentur a castris, sicut pro immundicia super mortuo esset absurdum nimis, quia sic oporteret homines ire extra castra. Immundicia autem super mortuo non est tam cois, ideo quod iubentur homines ire extra castra, quando illa contraherent, non erat inconueniens: de immundicia autem lepre, & fluxus seminis alia causa erat eundi extra castra, quia istae immundiciae sunt contagiosae: & si illi, qui patiuntur eas, manerent inter alios, inficerent eos, quod erat inconueniens, ideo est si non esset immundicia legalis, debent omnes homines excludi a castris, quia est immundicia naturalis. De fluentibus autem semine secus est, quia licet ita aegritudo non sit contagiosa naturaliter, est tamen contagiosa secundum legem, scilicet quod omnes tangentes virum fluentem semine, immundicia incurrunt. Ille vero, qui est immundus in coitu, non habet aliquid horum, ideo quanquam sit maior immundicia, non excluditur de castris.

In quocunque coitu contrahitur immundicia. *Quest. XV.*

QVAERETVR, vterius, an hoc, quod dicitur de immundicia cum mulieribus, sit intelligendum de quacunque alia immundicia in coitu; vt de immundicia in coitu Sodomitico, & in coitu pecorali, & in mollitie, atque similibus. Respondendum est, quod in his omnibus immundiciis contrahitur, quia ibi semen effunditur voluntarie, sicut cum mulieribus: & tanto grauior est immundicia, quanto peius maius, ideo si hoc modo polluti essent pueri Dauid, non liceret ei comedere de sacris: vnde lex, quae egit de immundicia in coitu, non magis egit de coitu cum femina, quam de quocunque alio coitu, vt patet Leui. ca. 15. f. Vir, de quo egredietur semen coitus, lauat aqua omne corpus suum. Ergo quicunque coitus fuerit non differt: dum tamen sit spontanea effusio seminis. Abimelech autem dixit hic de immundicia cum mulieribus, eo quod non suspicabatur Dauid, & pueros suos pollutos esse scelere nefandissimo, scilicet sodomitico, vel bestialit, aut mollitie: quicunque enim horum excludisset eos a participatione sacrorum.

An immundus pollutione priuaretur communicatione sacrorum, sicut immundus a mulieribus. *Quest. XVI.*

QVAERETVR, vterius, an hoc, quod dicitur est hic de mulieribus, sit intelligendum sit de pollutione nocturna per somnum. Vt. n. quod sic: nam non solum pollutio in coitu priuabat hominem participatione sacrorum, sed et qualiscunque seminis effusio: immo vterque magis phibet aliquid per pollutionem nocturnam, quam per coitum cum muliere: nam secundum legem maior immundicia videbatur. Quae patet, quia si quis pollueret cum femina solum debet lauare carnem suam, & i. vespere erat mundus: nec exibat extra castra: si tamen pollueret somnio nocturno debebat esse extra castra per diem, vt patet Deut. ca. 23. f. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertet prius, quam ad vespere lauatur aqua, & post solis occasum ingredietur in castra. Si ergo per immundicia cum mulieribus debet quod priuari sacris, ergo et per pollutionem in somnio nocturno. Respondendum est, quod si nos attendimus id, quod regulare erat, manifestum est, quod polluti somnio nocturno, non poterat comedere de sanctificatis, quia omnes immundi phibeantur a sanctificatis, vt patet Leui. ca. 22. pollutio autem nocturna erat immundicia: ergo sic polluti non liceret comedere de sanctificatis: nunc tamen non attendimus hoc, quia quod quilibet immundicia arceret a sanctificatis, Achimelech tamen curauit precipue de illa, quae est cum mulieribus: nam et si alias immundicias habuissent pueri, Dauid non vetuisset eis panem

ferri propter eas. Et hoc modo dicendum, quod immundicia in pollutione nocturna non impediuit eos. Ratio autem diuersitatis est, quia licet in omni alio coitu, etiam si non esset cum mulieribus, impedirent pueri Dauid ab esu sacrorum, eo quod ibi est spontanea effusio seminis. In pollutione autem nocturna non sponte effunditur, ideo non aequalis immundicia. Vnde Dauid quando respondit ad Achimelech non intellexit illam quaestionem extendi ad pollutionem nocturnam: alioquin respondisset de illa: solum tamen respondit de coitu, dicens: si de mulieribus agitur continuimus ad heri, & nudius tertius. De pollutione autem nocturna nihil dixit: ergo videtur, quod etiam si polluti fuissent, non prohibuisset eis panem sanctum Achimelech. Et respondit Dauid Sacerdoti, scilicet Achimelech hic respondit tam pro se, quam pro pueris, quanquam Achimelech solum dixisset de pueris ad hoc, quod non recusaret Achimelech dare Dauid panem sanctum. Et quidem si de mulieribus agitur: id est si non quaeritur de alia immundicia, nisi de illa, quae est a mulieribus. Continuimus nos ab heri, & nudius tertius, id est tres dies sunt, quibus iam continemus. Dixit hoc, quia multa alia genera immundiciarum erant, & quodlibet illorum arcebat a participatione sacrorum: & forte in aliquo genere immundiciae Dauid, & pueri sui erant immundi propter quod impedirentur comedere, quia tamen de mulieribus contrahitur, dixit, quod quantum ad illas continuerant. Quando egrediamur, id est ex eo tempore, quo egressi sumus a rege ferentes praecipuum illius continuimus a mulieribus, & iam tres dies erant, quibus egressi fuerant. In hoc autem non constat, an Dauid mentitus fuerit: nam in multis alijs mentitus est sacerdoti, vt patet supra. Aliquis autem dicit, quod tres dies isti computantur ab eo tempore, quo Dauid recesserat ab vrbe: nam tribus diebus lauit in agro, & in tertio die in aurore sterit cum eo Ionathas, & recessit de loco latibuli, & eodem die venit in vrbe Nob, & sic erant tres dies, quibus continuerat computando ab illa die exitum suum, quia latere incepit, quia ex tunc non rediit in domum suam, ita vt possit adherere uxori. Sed hoc non est verisimile, quia Dauid fingebat se missum a rege: si tamen ex vrbe, in qua erat Achimelech, tam paruum esset iter, vt vna die confici posset, non dixisset Dauid, quod tres erant, quibus egressi fuerant: quia tunc haberet Achimelech locum capiendi Dauid in sermone, quando diceret se missum a rege sub magna velocitate. Dicendum ergo est, quod ab vrbe Gabaa, in qua erat Saul, usque Nob esset iter trium dierum, & Dauid illud ambulauerat in tribus diebus computando a die, quo recessit a Ionatha. Et quia ipse tunc egressus est, dicit pueros tunc egressos, quamquam non egressi sunt simul cum eo, quia, quando ipse recessit a Ionatha, nullus erat cum illo: posuit autem Dauid tres dies, non quidem, quod ad immundiciam a mulieribus requiretur abstinentia trium dierum, quia solum requirebatur abstinentia diei vnus, vel parui temporis, sed quod ex quo aliquis cognouerit feminam, erat immundus solum, vsque ad sequentem solis occasum: Leui. ca. 15. non ergo oportebat abstinere tribus diebus: quia tamen sic erat, quod per tres dies abstinuerat Dauid, & pueri sui, dixit, quod ab heri, & nudius tertius continuerant, quamquam non esset hoc necessarium. Et hoc verum est, si non accessissent ad mulieres mstruatas, quia hoc modo causabatur immundicia durans per septem dies: Leui. 15. cap. Dauid tamen erat sibi conscius in hoc, scilicet quod non esset taliter pollutus. De pueris tamen suis idem aestimabat. Et fuerunt vasa puerorum sancta, id est fuerunt sanctificata a nudius tertius.

Vo.

Atur sedere infra 2. libr. cap. 6. habebat autem faciem conuersam ad introitum Sancti Sanctorum, & quae panes propositionis cum mensa aurea erant apud introitum Sancti Sanctorum extra velum in latere septentrionali tabernaculi dicebantur esse ante faciem Domini: & quia nunc inde ablati fuerant, dicebantur sublati de facie Domini. Considerandum est vterius, quod dies ista, qua venit Dauid in Nob erat Sabbathum: quia tunc sublati fuerant panes propositionis de mensa, & positi fuerant alij recentes: hoc tamen nunquam fiebat, nisi in Sabbatho, vt patet Leui. cap. 24. f. per singula Sabbatho mutabuntur: ergo in Sabbatho venerat Dauid: creditur tamen sibi hoc licere, quia erat necessitas vrgens. Praeceptum autem nullum obligat contra necessitatem. Ista etiam fuit vna causa admirationis Achimelech, quare venisset Dauid, quia veniebat in Sabbatho: nec peccauit in hoc Dauid, quia vt enaderet mortem licebat fugere in Sabbatho, sicut Machabaeis licuit pugnare in Sabbatho propter necessitatem. 1. Machab. cap. 2. vt ponerentur panes calidi, id est ablati fuerant panes veteres de mensa, vt ponerentur alij calidi, quando ponebantur in mensa calidi erant, & per septem dies ibi manebant.

Die Sabbathi venit Dauid ad Achimelech.

Quomodo panes propositionis poterant poni calidi in mensa die Sabbathi. *Questio XVII.*

QVAERET aliquis, quomodo poterant poni panes calidi in mensa propositionis, quia sic videretur violari Sabbathum: nam panes propositionis ponebantur in die Sabbathi Leui. ca. 24. Si ergo tunc calidi erant necesse erat, quod in Sabbatho coquerentur, alioquin calidi non manerent ex die praecedenti. Quidam respondent, quod isti panes coquebantur die praecedenti: & tamen dimittentur in aliquo loco, in quo possent manere in eis calor, & non comburentur, & tunc quando ponebantur, calidi erant. Alij autem dicunt, quod Deus operabatur miraculose in istis panibus, scilicet quod nunquam educerentur de clibano, & manerent per vnum diem, vel plus extra semper manerent calidi: immo quidam Hebraei volunt, quod semper manebant calidi quoadiu erant super mensam propositionis. Sed hoc non consonat literae: quia hic dicitur, quod sublati fuerant panes de conspectu Domini, vt ponerentur calidi, quod illi, qui sublati fuerant, non erant calidi: aliogn non diceretur, vt ponerentur calidi: sed sublati fuerant quidam panes, vt ponerentur alij, & non fieret differentia de esse calidum, ad non esse calidum. Item cum dicitur, quod Deus faciebat illos panes miraculose manere calidos, non est verisimile, quia exprimerentur talia, cum essent ad laudem Dei talia miracula. Etiam non est verisimile, quia miracula nunquam fiunt sine aliqua necessitate, vel vtilitate: non videret tamen aliquid, propter, quod deberet poni miraculum istud, scilicet, quod panes manerent calidi, vsquequo alij ponerentur in Altari, quia nihil magis differebat esse calidos, quam frigidos. Aliter dici posset, quod vocantur hic panes calidi, id est recentes, quia licet praecedenti die cocti fuissent, & non manerent calidi, tamen recentes erant respectu illorum, qui fuerant septem diebus in mensa. Sed hoc non multum stat, quia nimis differt esse calidum, vel esse recentem: nunquam tamen recedendum est a significatione nominis, nisi propter necessitatem. Ideo dicendum, quod isti panes propositionis, quando ponebantur in Altari, erant calidi, & non fiebat hoc miraculose, sed quia tunc educerentur de clibano. Vnde in die Sabbathi co-

Secunda Pars. M queban-

Vocantur vasa puerorum corpora, quae sancta erant, id est non polluta seminis effusione, saltem per tres dies praecedentes. Porro via haec polluta est. Aliqui exponunt istam literam, quod Dauid, & pueri sui contraxerant aliquam immundiciam in via, scilicet in illis tribus diebus. Sed hodie sanctificabitur in vasis nostris, id est, immundicia, quam contrahere potuimus, vel forte contraximus, sanctificabitur in vasis, id est excusabitur per mundiciam vasorum nostrorum a coitu. Aliter exponunt quidam. Via haec polluta est, id est processus iste secundum se est illicitus, sed de communi cursu illicitum erat, quod panis sanctus daretur laicis. Sed hodie sanctificabitur in vasis, id est excusabitur in nobis per necessitatem famis, in qua sumus: erant enim Dauid, & pueri sui nimis esurientes. Aliter exponunt Hebraei quidam, scilicet Porro via haec polluta est, id est certum est, quod aliquas immundicias contraheremus in via, per quas non esset licitum comedere de pane sancto. Sed hodie sanctificabitur in vasis, id est licitum est nobis comedere de pane isto, licet hodie sanctificaretur in vase, id est poneretur in mensa propositionis. Iste sensus est differens ab alijs per hoc, quod litera Hebraica non dicit in vasis nostris, sicut dicit litera nostra, sed dicitur. Sanctificabitur in vase, & intelligunt Hebraei per vas hic intelligi vasa aurea, in quibus ponebantur panes propositionis super mensam auream. Est autem sensus, quod panes isti poni debebant, quando nouiter fiebant tu per mensam propositionis: & tunc erat nimis illicitum laicis comedere de illis per duo. Primo, quia illi panes sancti erant. Secundo, quia coram Domino manere debebant per aliquot dies, ideo si de illis daretur laicis, violaretur duplex lex: si autem isti panes iam ablati essent a facie Domini, positis alijs, solum violaretur vna lex, si daretur laicis de eis, scilicet quia isti panes sancti erant, & non licebat comedere de illis, nisi solis sacerdotibus. Isti tamen dicunt, quod etiam si panes propositionis fuissent sanctificati illa die in vase, id est tunc positi fuissent nouiter super mensam, adhuc liceret Dauid, & pueris suis comedere de eis per magnitudinem famis. Aliter autem litera ista exponenda est, scilicet Porro via haec polluta est, id est si quaeris de mundicia, manifestum est, quod in via ista nos contraximus aliquas immundicias. Sed sanctificabitur hodie in vasis nostris, id est panis iste erit sanctus in vasis nostris, id est in corporibus, sed non contrahet immundiciam, per nos, qui immundi sumus, quia necessitas excusauit nos ab omni immundicia: & ita esset sicut si comederetur iste panis a mundis. Et iste est sensus literae. Dedit ergo ei sacerdos panem sanctificatum, id est de panibus propositionis, qui erant sanctificati. Non constat quod panes dederit sacerdos Dauid Dicendum, quod dederit multos: nam dedit ei pro se, & pueris suis, ipse tamen petiuerat primo saltem quinque panes, vt patet supra. Et si dicas forte non habebat Achimelech nisi vnum, vel duos panes sanctificatos ad dandum Dauid, Dicendum, quod non stat, quia panes propositionis semper erant 12. vt patet Leui. cap. 24. sed isti nunc nouiter ablati fuerant a facie Domini, vt ponerentur alij recentes, vt patet infra in litera. Ergo poterat ei dare 12. panes si voluisset. Nec erant ibi panes, nisi tantum propositionis, id est non erant ibi eo tempore aliqui panes laici, nec erant aliqui sanctificati de illis, qui offerbantur sacerdotibus: vel quos faciebat ipsi de simila conspersa oblata, sed soli panes propositionis, quia acciderat nouiter eos tunc tolli a facie Domini. Qui sublati fuerant a facie Domini, id est illi panes propositionis ablati fuerant de mensa aurea, quae erat ante faciem Domini: fingebar enim Deus quasi habitans intra Sancta Sanctorum super arcam in propitiatorio inter duos cherubim: nam ibi dicebatur.

Alph. Toft. Super 1. Reg.

dadium, oportebat eum pluries mēiri. Et dixit sacerdos, f. Achimelech. Ecce gladius Goliath Philistini. Abimelech diligebat Dauid, iō omnia, q̄ petebat, libenter concessit ei: dedit aut̄ illi gladiū Goliath, nō q̄dē, q̄ non possit aliū h̄re, sed quia nō hēbat aliū ad manū: manifestum est. n. q̄ in vrbe illa poterat multos gladios hēre Achimelech, de quib⁹ daret vnum Dauid, quia tñ ipse petiuit gladium, vel hastā ad manū, & non hēbat sacerdos alium ad manū, nisi gladium Goliath, dedit eū illi: non. n. erat Achimelech in domo sua, qñ venit ad eum Dauid, sed erat in tabernaculo Dñi: ibi aut̄ non erant aliqua arma, quia non erat locus pugnæ, sed solum gladius Goliath, q̄ referuabatur ibi in memoriam. Illum aut̄ dedit, q̄ non sustinebat Dauid expectare quousq; iret Achimelech in domum suam ad dandum ei alia arma, & hoc, quia timebat nimis cognosci, & detineri. Quem percussisti in valle Terebinthi. Iste erat locus, in quo conuenerant Philistini contra Israel, & ibi occidit Dauid Philisthæum, supra cap. 17. Vocatur aut̄ vallis Terebinthi, i. vallis quercus: est. n. Terebinth⁹ arbor arabica, vt ait Isidorus: & pro eodem accipitur querc⁹, & Terebinthus in Hebræo: nam sicut ponitur quercus supra cap. 10. cum dñr. Et veneris ad quercum rabor, ita ponitur Terebinthus: nam idem nomen h̄ in Hebræo ibi, & hic. Vocat aut̄ sic illa vallis, q̄ forte erat ibi aliqua magna Terebinthus, à qua nomen acceperat, sicut in conualle mambre, erat quædam magna Ilex, sub qua habitabat Abraham, de qua dixit ipse ad Angelos: requiescite sub arbore: & sub illa postea comederunt, vt patet Gen. 18. c. Est inuolutus pallio post Ephod, id est gladius iste est inuolutus in quo dam pallio, & erat apud Ephod. Est. n. Ephod vestis Sacerdotalis, de cuius figuratōe h̄ Exo. cap. 28. & seruabatur ista vestis cum alijs Sacerdotalibus in Tabernaculo, & apud illam erat gladius Goliath inuolutus. Aliqui Hebræi exponunt istam lram dicētes, q̄ erat gladius post Ephod, i. dedit Achimelech Dauid gladiū, & postea consuluit Dñm p̄ eo in Ephod. Sed iste sensus nimis est alienus, iō dicatur, vt prius.

Gladius Goliath postus fuerat in tabernaculo Domini: reliqua autem arma seruauerat Dauid pro se in domo sua. Quæstio. XXI.

QVAERET aliquis, quō dñr, q̄ gladius Goliath erat in tabernaculo: quia Dauid rulerat oīa arma Goliath pro seipso, & posuit in domo sua, vt patet sup. cap. 17. f. Assumēs aut̄ Dauid caput Goliath, attulit illud in Ierusalem, arma verò ei⁹ posuit in tabernaculo suo, ergo non erat gladius in tabernaculo Dñi. Dicendū, q̄ gladius Goliath postus fuerat in tabernaculo Dñi, vt patet hic: reliqua aut̄ arma eius seruauit Dauid pro seipso, & posuit in tabernaculo suo: gladiū aut̄ posuit potius in tabernaculo Dñi, q̄ aliud genus armaturæ, quia Deus magis cooperatus fuerat sibi in gladio, q̄ in alijs armis: nā ponebat Dauid aliqua de armis Goliath in memoriā occisionis Goliath, & quia Dauid occidit eū gladio suo, vt patet supra cap. 17. & alia arma sua nihil ei contulerunt ad hoc posuit magis gladiū in tabernaculo, q̄ alia genera armorū. Fuit aut̄ conueniēter iste gladius postus in tabernaculo Domini ad laudē Dei: & hoc pp̄ duo. Primò pp̄ ipsum Dauid, q̄ Dauid superauerat ipsum Philisthæum: non quidem in fortitudine virtutis suæ, sed à Deo adiutus. In recognitionē ergo huius beneficii à Deo sibi prestiti, posuit istum gladium in tabernaculo, indicās p̄ hoc, q̄ ipse non intendebat habuisse victoriā hanc à se, sed à Deo, ideo dabat hoc illi in munere. Secundo hoc

Due ratios, quare gladius postus est in tabernaculo.

erat conueniens pp̄ Israelitas: nā qñ intrarent in sanctuarium, viderent tibi gladium Goliath, & recordarentur, q̄ Deus eis bñficium victoriæ contulisset, iō surgerent in diuinam laudē. Ex hoc aut̄ apparet, q̄ licitum esset militibus in tēplo nostro, sine in quacū que Ecclesia relinquere signa virtutis suæ in armis: potissimè cum bella illa sunt ad aliquid honestū, q̄ per hoc innunt, q̄ magnifica gesta, q̄ habuerunt in armis, ex Dei bñficio assecuti sunt. Si istum vis tollere, tolle. Dubitabat Achimelech, an Dauid vellet accipere illum gladium. Cā dubitatio nis erat, quia ille gladius postus fuerat in tabernaculo ad cultum Dei, vt esset signum victoriæ à Deo collatæ: iō forte Dauid nollet eum accipere ad vsus suos, cū semel Deo dedicasset. Quidā dñt, q̄ postus fuerat iste gladius in Tabernaculo, q̄ cū eo fuerat amputatū caput Goliath, & erat iam gladius cōsecratus Dño, & hoc verum est. Nicolaus tñ dicit hoc non stare, quia id, q̄ semel Dño erat consecratum, non poterat redire ad humanos vsus, vt patet Leui. ca. vlti. & sic Dauid nō potuisset eo vri licitè. Et sic cōcludit Nicolaus, q̄ nō erat iste gladius consecratus Dño, sed fuerat postus solum ad memoriā victoriæ in tabernaculo. Sed hoc nō stat, quia vel iste gladius Goliath adhuc erat Dauid, vel non. Si non erat Dauid: ergo iam donauerat illum Deo, & qñr erat consecratus, quia nihil aliud erat res laicorum consecrari, nisi, q̄ eas donarent sanctuario, vt patet Leui. cap. 27. Si aut̄ dicas, q̄ iste gladius adhuc erat Dauid, quia tunc non fuisset postus in loco sacro, s. inuolutus in pallio post Ephod, quia ibi erat locus rerum multarum sacrarū, sed fuisset postus in aliquo loco cōi. ergo consecratus erat, & tanq̄ res sacra ponebatur in loco sacro. Cum aut̄ arguit Nicolaus, q̄ si esset cōsecratus, nō potuisset licitè Dauid, vt illo: dupliciter rñderi pōt. Primò, q̄ hoc verum est p̄ter necessitatem, cum tñ esset in necessitate licebat ei vri illo, & quacunq; alia re sacra: nā sicut lex obligabat ad hoc, q̄ res sacra nō trāsiret i vs⁹ laicorū, ita obligabat ad hoc, q̄ panes sc̄ti nō darent laicis: dedit tñ illos Achimelech Dauid necesseitate patienti in fame: ergo eodē mō poterat dare ei arma, q̄ consecrata essent pp̄ necessitatem instantis periculi, s. quia armis egebat, & nō poterat ea aliudē commodè h̄re. Secundo dici pōt, q̄ Dauid poterat licitè accipere gladium illum, quia non tollebat eū voluntate tenēdi illum semper penes se, sed solum euadendi tpe illo, quo non hēbat arma: cum aut̄ daret ei copia armorum, reduceret illum in sc̄tariū: & sic verisimile est, q̄ reduceret postea. Nec ē nimis insistentium super consecratione huius gladii: quia si esset iste gladius cōsecratus ita, q̄ pertineret ad aliquē vsū sc̄tarij, sicut pertinebant vestes sacerdotum, vel candelabrum, aut vasa olei, vel libaminū, q̄ erant super mensam propōnis: erat difficilē cōuertī ista ad aliquem vsū vulgariū sine valde magna necessitate, quia in eis ministrabatur Deo: gladius tñ ibi postus non erat ad aliquam Dei ministratiōē, sed solum ad memoriā victoriæ habitē: iō poterat non, obstante cōsecratione, applicari ad aliquē vsū humanum, potissimè in tāte necessitate, & cum voluntate reducendi illum in locum suum. Nec est hic aliquis absque eo, i. nō est hic aliquis gladius in prōptu, nisi ipse. Hoc aut̄ verum est, quia erat tunc Achimelech in sc̄tario, & ibi non erant aliqua arma: si aut̄ fuisset in domo sua, potuisset ei dare alia, sed Dauid nō expectabat, nisi ea, quæ possent h̄ri in prōptu. Et ait Dauid: non est huic similis alter, da mihi eum, i. q̄ non hēs hic alium similē. salium gladium, da mihi istū, q. d. si hēs aliū quēcūq; gladiū, nō accipet istū, q̄ semel cōsecrat⁹ ē Dño: q̄ tñ null⁹ ali⁹ ē, quē accipere posse, da mihi.

Gladius Goliath an fuisset consecratus Dño.

Nicolaus rñsellitur.

mibi. Alij exponūt nō ē alter huius similis, i. non pōt esse alius gladius ita bonus, sicut iste, iō da mihi illū. Sed hoc non stat, q̄ tunc indifferenter voluisset accipere Dauid gladium Goliath. Et si multi alij gladij in prōptu fuissent, qui ei dari possent: Achimelech tñ hoc noluisse, q̄ non dixit de gladio Goliath, nisi in defectū aliorum, sicut dixit, q̄ ei daret panes p̄ positionis, & dedit in defectū aliorū panū. Surrexit itaq; Dauid. Hic ponitur periculum imminētis euasio, s. quō Dauid per fugam euasit mortem. Pro quo considerandū, q̄ Dauid timuit manere aliquātō tpe in vrbe: nam nō sustinebat expectare dū mitteret Achimelech pro panibus, vel gladio ad alias domos, sed solū voluit recipere qcquid ad manū ipse h̄ret, hoc aut̄, q̄ pp̄ duo timebat. Primò, q̄ cū Saul inquisisset eū, & nō inueniens, nimis fuisset indignatus, putauit, q̄ mitteret ad inq̄rendū eū p̄ oēs vias, & forte aliq; venirent per viam vrbs Nobe: cumq; ibi morantem inuenirent, atque raperent: iō nec ad modicū morari voluit: sic. n. fecit iterum, qñ fugit Dauid, & venit ad Samuelem in Ramatha: nam tunc misit ter nuncios, vt raperent Dauid, sed non potuerunt, quia cogebat eos Deus Prophetare, sup. c. 19. Secundo timebat, q̄ viri, qui erant in vrbe, si cognoscerent aduentū eius, cum sic quali nudus veniret, & inermis putarent eum fugientem à rege, quia ille non erat h̄tus viri à rege missi: præsertim cū iterū fugisset à rege. Vt ergo famularentur, illi forte vellēt tenere eum: noluit ergo aduentum suum cognosci ab aliquo eorum, qui in vrbe erant. Et q̄ quis venisset ad solum Achimelech, si aliquantum ibi moraret, cognosceret ab eis, qui in vrbe manebant: iō non sustinuit saltem per modicum expectare, sed illic recessit: vñ dñr. Surrexit itaq; Dauid. Istud pertinet ad modū loquēdi Sacræ Scripturæ: nā de quocunq; prius nihil agēre, si postea prædicauerit, actum dicit, q̄ surgit, i. exit in actum: & non dñr surgere, tanq̄ ante sederet. Et fugit in die illa à facie Saul, i. in illamet die, in qua venit ad Achimelech, recessit: vñ q̄ esset Sabbathū, non curauit de solennitate, sed itinerauit ad veniendum, & postea itinerauit recedendo: nā putabat sibi necessarium ad vitæ defensionem, vt non maneret in vrbe. Dñr ē, q̄ fugit die illa à facie Saul, nō q̄ die illa fugere cæperit: quia cū recessit de lapide Ezel, vbi fuit cū Ionatha præcedenti cap. incepit fugere à facie Saulis. Sed dñr, q̄ fugit in die illa, i. ē nō se sustinuit in die illa, vt maneret in vrbe Nobe, sed fugit. Vel pōt dici, q̄ fugit in die illa, i. transiuit in die illa ad terram Philisthorum: nam præcedētibus diebus, q̄ fugerit, non tñ exibat de terra Saulis. Nūc aut̄ exiuit in terram Philisthorū: iō nunc dñr propriè fugisse à facie Saulis. Et venit ad Achis regem Geth. i. venit ea vice i terram Philisthorum ad vrbe Geth ad regē Achis, qui erat rex vrbs illius. Est aut̄ Geth vna de quinq; Metropolitibus Philisthorum, vt patet supra cap. 6. fuerūt aut̄ viri de vrbe ista, qui magis restiterunt plagæ missæ à Deo pro arca detenta in terra eorū: nam cum cæteri populi molestè ferrent à muribus de terra ebullientibus, Gethæi, inito consilio, fecerunt sibi sedes pelliceas, i. femoralia de corio, vt mures ebullientes de terra non possent morderè præminentes exrales eorum, supra cap. 5. De hac Vrbe Geth erat Goliath Philisthæus, quē occidit Dauid: iō vocabat Goliath Gethæus, supra cap. 17. rex aut̄ huius vrbs erat Achis: nam erant in terra Philisthorū quinq; Metropoles, & qualibet earum hēbat regem, vt patet Ioue, cap. 13. erat aut̄ vna de his Geth, vt patet e. cap. & supra 6. Isti tñ reges Philisthorum, quia parui erant, aliqñ vocantur reguli Ioue cap. 13. & aliqñ satrapæ sup. cap. 5. & 6. & infra 29. Iste aut̄ rex Achis

Dauid pp̄ duo noluit expectare, q̄ Achimelech alio mitteret pro panibus, & gladio.

Geth Ciuitas Philisthorū, de qua Goliath natus est.

vocat Abimelech, vt patet in titulo psalmi 33. vbi dñr: Psalm. Dauid, qñ immutauit faciē suā corā rege Abimelech. Hoc aut̄ fortè ē, quia istud nomen Abimelech erat cōe ad reges Philisthorū, f. q̄ oēs vocabantur Abimelech, sicut oēs reges Aegypti vocabant Pharaones, & Imperatores Romani vocabant Cæsares, vel Augusti, q̄ h̄sent alia noīa pp̄ria. Hoc patet, quia reges Gerarē, erant reges terræ Philisthorū; quia Gerara erat in terra Philisthorū, Gen. cap. 20. & 26. & tñ oēs reges leguntur ibi vocati Abimelech, vt declaratū est Gen. ca. 26. forte aut̄ iste rex Achis erat de genere illorū, iō vocabat Abimelech nomine communi: & vocabat Achis noīe specialī.

Quomodo Dauid fugit in terram Philisthorum, cū sciret se hostem præcipuum eorum. Quæst. XXI.

QVAERET aliquis, quō Dauid fugit in terrā Philisthorum, cum sciret se hostem præcipuum Philisthorum: nam ipse occiderat Goliath Gethæum supra cap. 17. post hoc ēt cum cōstitutus esset à Saule princeps virorum belli, faciebat plagā magnam in Philistinis, sicut qñ accepit ducenta p̄putia eorum, supra cap. 18. post hæc ēt fecit bella magna contra eos, sup. 19. potissimè aut̄ non debuisset fugere in vrbe Geth: nam ipse occiderat Goliath fortissimum Philisthorū, in quo erat tora pes eorum. Ille aut̄ erat de vrbe Geth, q̄ Dauid bene nouerat: iō credere dēret, q̄ cognati eius, qui essent in eadem vrbe, persequerentur eum, & si non tanq̄ publicum hostem, saltem tñ, vt hostem eorum pp̄ cognatum suum occisum, iō non debuisset fugere in terrā Philisthorum, præsertim in Geth. Rñdendum est, q̄ Dauid: scinit sibi mortem certissimam futuram à Saule, si non fugeret: fugisset aut̄ libenter ipse in aliquam partē Israel, si ibi crederet se posse euadere: de sperauit tñ de hoc. Quod patet: nā qñ iterū fugit Dauid à Saule, quia nondū sciebat quid de eo dñfinitū esset, non fugit extra terrā Israel, sed iuit ad Samuelem in Ramatha, supra cap. 19. nūc aut̄ certissimè cognouerat, q̄ Saul desiderabat eū occidere præcedenti c. iō si fugeret in aliquā partē terræ Israel, non esset securus, præsertim cum Saul nimis diligenter inquire re eum vellet vbicunq; esset, vt patet infra 23. cap. cū dixit Saul ad Ziphæos: Considerate, & videte oīa latibula eius, in quibus absconditur, & reuertimini ad rē certam, vt vadam vobiscū. Quod si ēt in terrā se obstruxerit, perscrutabor eum in cūctis millibus Iuda. Dauid tñ non recedebat spontē de terra Israel, quin potius ipse conquectus est Sauli dicens: si Deus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium: si aut̄ filij hoīum maledicti sunt in cōspectu Dñi, qui eiecerūt me hodie, vt non habitem in hæreditate Dñi, dicentes: vade serue dijs alienis, infra cap. 26. Oportuit tñ, q̄ Dauid egredere terram Israel, quia aliās nō saluaretur. Sed tunc dicit aliquis, cur nō iuit in alia regna confinia, id est in terram Moabitarum, vel aliarū gentium? multi. n. erant in circuitu terræ Israel. sic. n. postea fecit: nam iuit ad regem Moab, vt patet seq. c. Dicendū est, q̄ Dauid voluit totaliter effugere manus Saulis: nesciuit aut̄ quō melius effugeret, q̄ eūdo in terram Philisthorum, & nō in alia regna: cuius rō est, quia alia regna vicina hēbant tunc pacē cum Israelitis, & si fugeret Dauid ad illa, Saul mitteret p̄ eo ad terram illā, & rex terræ illi⁹ traderet eū Sauli: quia Saul accusaret eū, tanq̄ hostē, & si forte hoc nollet facere rex terræ illi⁹, r̄perent fœdera, vel pax inter eū, & Saulē: & hoc videret iuste agere Saul, q̄ ille receperat hostē eius apud se. Philisthini aut̄ erāt hostes Iudæorū, iō si illuc fugeret Dauid, nō poterat Saul

Fugit Dauid in terra Philisthorū, quia alioquin non effugisset manus Saulis.

inde eſi recipere, quia Philifthinii non darent, qn potius conarentur aduerſari Sauli quantū poſſent. Cū ergo Dauid eſſet in terra Philifthinorū, ceſſaret Saul perſequi eū: erat ergo tutius, qd fugeret in terram illam. q̄ in aliā. Hoc aut patet infra 27. cap. ſ. dixit Dauid in corde ſuo: aliqui incidā vna die in manus Saulis: nonne melius eſt, vt fugiam, & ſaluer in terra Philifthinorum, vt deſperet Saul, ceſſetque me quærere in cunctis finibus Iſrael: & poſtea ſubditur: & nūc iutum eſt Saul, qd fugiſſet Dauid in Geth, & non addidit vltra, vt quæreret eum. Cū aut arguebatur, qd nō debuifſet fugere in terram Philifthinorum, quia Philifthinii perſequerentur eum. Dicendū, qd Dauid credidit, qd Philifthinii non cognoscerent eum pp duo. Primo, quia Philifthinii nunq̄ eum viderant, niſi in bello, & ibi non poterant illum contemplari: quia cum ipſe appropinquaret ad Philifthinos imperus belli erat, in quo nemo poteſt diligenter vultum alterius ſpeculari, præſertim, quia fortē Dauid in bellis hēbat caput velatum armis, & ſic credendum eſt. Secundō non cognoscerent eum: quia dato, qd vidifſent illum aliqui, & cognoscerent: cum tñ nūc viderent eum in terra Philifthinorum ſolitarium, crederent non eſſe illum, quia non erat verifimile, qd ille, qui erat hoſtis Philifthinorum, ſic veniret ad ponendum ſe in manibus eorum: accidit tñ contrariū, ſ. quia cognitus eſt. Vnde dixerunt Philifthinii: nunquid non eſt iſte Dauid rex terræ, &c. & iō tunc cognoscebat ipſe conſilium ſuū conuerſum eſſe in contrariam partem, mutauit vultum ſuum, & fugit de terra Philifthinorū. Sed adhuc non erat penitus eluſum conſilium Dauid: nam rex Achis nō cognouit eū: dixit enim ſeruis ſuis: vidiftis hominem in ſanū, quare adduxiſtis eum ad me? Si tñ cognouiſſet eum rex Achis, et ſi Dauid fleſſerit ſe in multos modos, & fingeret in ſanire, non aſſenſiſſet Achis, quia ſatis conſtaret iſtas eſſe fraudes hoſtiles, ne captus occideretur: ſerui quoque Achis non cognouerūt penitus Dauid. Nam ſi certiffimē cognouiſſent, non dereliquiſſent eū, et ſi in ſaniret, illico tñ dimiſerunt. Conuenienter igitur Dauid diſpoſuerat, vt iret in terrā Philifthinorum. Dum aut dicit, qd et ſi iret in aliquam terram Philifthinorum: non tñ debuifſet ire in vrbe Geth pp ſpecialis inimicitias. Dicendum, qd iſtā cōcludit, ſuppoſito, qd Dauid cognosceret à Philifthinis, quia tñc magis debuifſet Dauid dimittere Getheos, q̄ reliquos Philifthinos. Dauid tñ putabat ſe nō cognoscedū, & tñc non magis pateret à Getheis, q̄ ab alijs.

Quare Dauid iterum fugit ad regem Achis Philifthinum. Quæſtio XXXIII.

QVAERETVR vterius, quare Dauid iterum fugit in terram Philifthinorū ad regē Achis, de quo hic, vt patet infra 27. cap. Aliquis dicit, qd fugit eodem mō, quo hic, ſ. qd non cognosceret à Philifthinis. Sed dicendū, qd non ſtat, quia hic Dauid iuit occultē, ſ. ſolus, ita vt cognosci non poſſit: poſtea tñ iuit manifeſtē ferens ſecū ſexcentos viros: & cognoscebat eum Achis eſſe Dauid, vt patet infra ca. 27. vſ tñ, qd non debuifſet ſe exponere huic periculo, quia iterum cum cognitus eſt, fecerat rex eum ad ſe adducere, & periclitatus fuiſſet, niſi feciſſet ſe in ſanum. Dicendū eſt, qd nunc non erat ſimile. Pro quo ſciendū, qd Dauid hūit cām iuſtam fugiendi iterū in terram Philifthinorū, q̄ cognosceretur, quia aliās non putabat ſe poſſe euadere, quia nunc qñ fugit Dauid de terra Philifthinorum pp ſeruos Achis, iuit in terrā Moab, vt patet ſeq̄ cap. ibi tñ non auſus eſt ſtare, quia Propheta monuit eū inde recedere: hoc aut fuit, vt

F quibusdam videtur, quia cum rex Moab hēret pacem eſi Saule, traditurus erat Dauid in manus eius ad conciliandum eum magis ſibi: & ob hoc propheta monuit eū inde fugere: poſtea aut ſi Dauid illuc rediret, idē ſibi futurum timebat, iō non erat ſibi tñ illuc ire, ſed cogitauit ire in terram Philifthinorum, quia cū ſciret Saul ibi eſſe Dauid, ceſſaret eū perſequi, quia nō poterat hēre de manu Philifthinorum. Et ſic factum eſt, vt patet infra 27. cap. Item Dauid ſecurē potuit ire in terram Philifthinorum illa vice, & nō prima: nec eſt ſimile de vtraq; quia prima vice ibat Dauid ſolus, & ſi cognosceretur in terra Philifthinorū, putaretur, qd veniebat ad explorandum aliquid, qd reliquerat viros ſuos alibi, vt poſtea irrueret ſup aliquē locum, vel gentem quietam. In ſecunda aut vice cū fugit Dauid in terram Philifthinorum, iuit palā, ita, vt cognosceretur, & ſerebat ſecum ſexcentos viros, iō non videbantur nunc latere aliqua inſidiæ ex aduentu eius. Cā aut poſſiſſima diuerſitatis eſt, quia prima vice, qua fugit Dauid in terram Philifthinorum nō apparebat aliqua cā, quare fugere deberet, iō putarentur latere inſidiæ: in ſecunda vice erat rō manifeſta, quia oēs Philifthinii cognouerāt, q̄ Saul pſequeretur quotidie Dauid ad mortem, iō nūc ſciet, qd neceſſitate coactus fugiebat de terra Iſrael in terram hoſtium, & ipſi hoc libenter acceptarent, quia ex hoc putaretur, qd Dauid inſeſtaret terram Iſrael pp Saulem, & ſic Dauid quamdiu fuit in terra Achis regis, cum faceret prædas, & occiſionem in multis gentibus, dicebat regi Achis, qd irruerat in terrā Iſrael, ex quo letabatur nimis Achis, & volebat hēre Dauid ſemper apud ſe, vt patet infra cap. 27. ſ. credidit ergo Achis Dauid, dicens: multa mala operatus eſt cōtra populum ſuum Iſrael, erit ergo mihi ſeruus ſempiternus. Conuenienter igitur fugere potuit ſecunda vice ad regem Achis in Geth.

Dauid cur potius fugit ad regem Achis, quam ad aliquem alium Philifthinorum. Quæſtio XXXIII.

QVAERETVR vterius, cum iam cognitum eſſet de Dauid, quis eſſet, & cognosceret in terra Philifthinorū, qd fugiebat ad regem Achis, quia potius fugere debuifſet ad aliquem alium: nam dato, qd Philifthinii eū ſecurē recipere vellent, quia tñ hēbat ſpāliter hoſtes in vrbe Geth: pp Goliath, quem occiderat, & illi eū qualitercūq; poſſent inſeſtarent, potius debuifſet ire ad aliam terram, q̄ in Geth. Rñden dū eſt, qd verifimile eſt Dauid conſuluiſſe Dñm an iō descenderet ad regem Geth, an illuc descenderet, & Deus ſibi rñderit, qd descenderet: nam in rebus humanis, in quibus vertebat aliquod periculū, Dauid cōſulebat Dñm, an ageret, vel ceſſaret. Sic fuit, qñ erat in vrbe Ceila: nam conſuluit Dñm, an traderent eū viri Ceila: in manus Saulis, infra cap. 23. Iterū eſt, qñ voluit pugnare contra latrunculos Amalecitas, qui ſuccenderant Siceleg conſuluit Dñm infra cap. 30. Præter hoc verifimile eſt, qd Dauid anteq̄ descenderet ad regem Achis, miſerit ad eum nuncios petens, qd reciperet eum in terra ſua, exponens cām, quare fugerit à Saule, & tunc Rex Achis dedit ei ſecuritatē in tota terra ſua, iubens ne quis hēret occaſionē aliqua cōtra Dauid, & tñ ipſe potuit ſecurē venire ad eū. Cā aut cur deſiderauit Dauid magis venire ad regem Achis, quam ad alium in tota terra Philifthinorū, potuit eſſe duplex: Prima propter opportunitatem prædandi: nā Dauid habebat ſecum ſexcentos viros in terra Philifthinorum, nec habebat vnde eos aleret, niſi inſtaret præde. Nolebat tamen Dauid agere prædam in terra Iſrael: quia erat terra ſua ori-

ſuę originis: nolebat etiam prædari in terra Philifthinorum, ne concitaret eos contra ſe: præſertim, quia ſic ageret cōtra fœdera interpoſita cum rege Achis: ideo noluit prædari in aliquibus gentibus extraneis, quæ etiam nō eſſent confederatæ Philifthinis: & iſta erat terra Iſſurij, & Hezræ, & Amalechitarū, vt patet infra cap. 27. Et quia fortē iſta terra non erat ita coniuncta terrę alicuius regis Philifthinorum, ſicut terræ regis Achis, deſiderauit potius manere in terra eius, quam in terra alicuius regis Philifthinorum. Secunda cauſa, & præcipua fuit, quia credidit regē Achis benigniorem eſſe, & magis fauorabilem extraneis venientibus in regnum ſuum omnibus alijs regibus Philifthinorum, & ſic ipſe magis conſideret ei, & minus ſe obſeruaret ab eo, quam cæteri reges Philifthinorum, quod apparuit in receptione eius. Nam voluit, quod maneret apud eum in vrbe Geth, Dauid tamen orauit, vt daretur ei aliquis locus, in quo ſegregatus maneret, & illico dedit ei vrbe Siceleg, vt patet infra 27. Item apparet hoc, quia, quādo Philifthinii congregati ſunt in pugnam contra Iſrael, rex Achis duxit ſecum Dauid in bello conſidens, qd pro eo verifimiliter ageret, reliq̄ aut principes Philifthinorum dixerunt: quid ſibi volunt Hebræi iſti? reſpondit Achis pro Dauid, & tunc irati principes Philifthinorum dixerunt: reuertatur vir, & ſedeat in loco, in quo conſtituiſti eum: & non deſcendat nobiſcum in prælium, ne fiat nobis aduerſarius cum præliari ceperimus: quomodo enim placare aliter poteſt Dominū ſuum, niſi in capitibus noſtris: & ſic coactus fuit Achis mittere Dauid de bello in locum ſuum, ſed de hoc doluit: nam dixit: ſcio quia bonus eſtu in oculis meis, ſicut Angelus Domini, ſed principes Philifthinii dixerunt: non aſcendet nobiſcum in prælium. De hoc infra cap. 29. propter hanc ergo benignitatem Achis, & clemētiam ſuper omnes reges Philifthinorum deſiderauit Dauid potius morari in terra eius, quam aliorum regū Philifthinorum. Dixeruntque ſerui Achis, cum vidiffent Dauid: Nunc enim deſcenderat Dauid in vrbe Geth, fortē quia illa erat magis coniuncta terræ, de qua fugiebat: ſerui autem regis Achis cognouerunt eum, & voluerunt ducere ad regem, vt patet infra, non fuit tamen iſta cognitio firma, ſed ſub dubio: vnde dicebant. Nonne hic eſt: quaſi dubitantes: ideo cum viderunt in eo imaginem furoris, crediderunt eum non eſſe Dauid, & reliquerunt illum. *Nunquid non iſte eſt Dauid rex terrę?* q. d. iſte eſt Dauid rex terrę Iſrael. Hoc dicebant quidam famuli Achis ad alios, quia cognoscebant Dauid: alij autem neſciebant eum: & erat inter eos quaſi dubium de hoc.

Quomodo ſerui Achis dixerunt Dauid regem Iſrael, cum tamen ſcirent Saulem eſſe regem. Quæſt. XXXV.

QVAERET aliquis, quomodo ſerui regis Achis dixerunt de Dauid, quod erat rex terrę, quia ipſi ſciebant eum nō eſſe regem Iſrael, ſed Saulem: quod apparet ex cantico mulierum, quod ipſi retulerunt, ſ. percuffit Saul mille, &c. vt patet infra: Philifthinii quoque vocauerunt Dauid ſeruum Saulis, vt patet infra cap. 29. ſ. Quomodo enim placare poterit aliter Dominum ſuum, niſi in capitibus noſtris? q. d. non poterit aliter. Reſpondet Nicolaus, qd cognita erat iam vnctio Dauid in regem apud Philifthinos: vnixerat enim eū Samuel infra cap. 16. & aliquo tempore fuerat occultū, nūc autem manifeſtum erat. Sed dicendum, qd non ſtat: nam in terra Iſrael adhuc non cognitum erat hoc, quantum minus ergo cognosci poterat in terra Philifthinorum. Alph. Toſt. ſuper 1. Regum.

Opinio Tyrani rejicitur.

A liſthinorum? Quod autem in terra Iſrael nondum cognosceretur, ſaltem patet hoc quantum ad Saulem, & ſeruos ſuos: ſi ergo cognouiſſet hanc vnctiōnem Saul, occidiſſet Samuelem, & Dauid, ſ. vnctiōnem, & vnctum: ſic enim dixit Samuel ſupra cap. 16. quomodo vadā: audiet enim Saul, & interficiet me: nunquam tamen aliquid egit poſtea Saul contra Samuelem, & erat adhuc viuens, cum mortuus fuerit infra cap. 25. ergo nondum cognouerat Saul, qd Samuel vnixerat Dauid, nec vnquam cognouit hoc viuentē Samuele: hoc tamen, quod hic dixerunt ſerui Achis, fuit antequam moreretur Samuel; ergo nondum cognitum erat Dauid vnctum eſſe in regem. Item patet, quia ſi cognitum fuiſſet, Saul perſecutus fuiſſet Dauid ad mortem: nunquam tamen perſecutus eſt, eum quouſque cantauerunt mulieres ſupra cap. 18. percuffit Saul mille, &c. & ibi propter inuidiam, & fauorem, quem Saul credidit habere Dauid in populo incepit eum habere exoſum, & quarebat opportunitatem, vt eum ſub diſſimulatione occideret, ſi tamen cognosceret eum vnctum eſſe in regem, non ſuſtinuiſſet nec vna die, quin eum occideret. Item patet hoc, quia infra cap. 24. dixit Saul ad Dauid: & nūc, quia ſcio, qd certiffimē regnaturus ſis: ergo videtur quia ante hoc neſciebat: ſi tamen ſcuiſſet eum vnctum in regem iuſſu Dei, cognouiſſet certiffimē ante hoc, qd regnaturus erat: quia ea, quæ Deus diſponit, humano conſilio mutari non poſſunt. Neſciebat ergo ante tempus illud, an Dauid vnctus eſſet in regem: magis ergo hoc ignorarent Philifthinii, non ideo vocauerunt eum regem quaſi ſcirent eum vnctum eſſe in regem. Item dato, qd cognouiſſent eum eſſe vnctum, tamen non vocarent eum propter hoc regem, quia cum Philifthinii eſſent infideles, nihil reputabant illas vnctiōnes Dei, ſed illum regem vocabant, qui temporalem poteſtatem habebat: hoc autem erat de Saule, qui dominabatur Iſrael. Ideo dato, qd cognouiſſent eſſe vnctum in regem Dauid, non vocarent eum regem. Sed dicendum, qd Philifthinii vocauerunt Dauid regem ſecundum ſimilitudinem, quia ad regem pertinet maxima poteſtas: Philifthinii autem viderant Dauid eſſe principem omnium bellorum contra ipſos, vt patet ſupra cap. 18. & 19. acceperat etiam filiam regis in vxorem, & non erat aliquis tam acceptus regi in toto Iſrael, ideo reputabant eum quaſi regem, & ſic eum vocauerunt hic. *Nome hic eſt, cui cantabant per choros, ſ. mulieres cantabant coram eo in tympanis, & ſiſtris propter lætitiā victoriæ, quando ducebat caput Philifthinii in Ieruſalem, ſupra cap. 18. fuit autem iſtud canticum mulierum nimis publicatum in terra Philifthinorum, eo qd lætitiā vniuerſalis facta eſt in toto Iſrael. Et ſic ſæpe iſtud verbū repetebant Philifthinii, vt patet hic de ſeruis Achis. Et iterum ſatrapæ, ſive reges Philifthinorum dixerūt hoc, vt patet infra cap. 29. nonne iſte eſt Dauid, cui cantabant in choros, &c. Ex hoc etiam apparet, qd ſupra dicebatur, ſ. qd ſerui Achis non vocauerunt Dauid regē, quaſi ſcirent eum vnctum, ſed propter magnam poteſtatem, & honorem, ſ. quia mulieres dicebant de eo, qd percufferat decem millia in quo magis honorabant eum, q̄ Saulem, cui dederunt mille: erat ergo Dauid pluſquam rex. *Percuffit Saul mille, & Dauid decem millia.* Iſta verba fuerunt mulierum, ex quibus habita eſt origo totius perſecutionis Dauid à Saule: nunc quoq; per iſta verba incitabant ſe ſerui Achis, vt dicerent regi, & facerent eum detineri, quia non paruum, vel ſuperuacuum virum caperent, ſed potentiffimū hoſtiū, qui erat velut rex Iſrael. *Poſuit autem Dauid ſermones iſtos in corde ſuo, id eſt attendit nimis* Pars Secunda. M 4 ad eos,*

ad eos quia in sermonibus istis duo e mala notifica-
bantur. Primum, quod cognosceretur a seruis regis.
Secundum, quod vellent eum facere detineri, ex quo
Dauid timuit, putans se esse deprehensum, ideo co-
gitauit quid ageret ad euadendum: diffiniuit autem,
q̄ fingeret insaniam. Et timuit valde a facie Achis regis
Geth, id est timuit nimis Achis regem Geth, quia erat
in potestate sua, & non habebat locum resistendi: &
dicitur a facie Achis regis, id est a rege Achis: non. n.
erat coram rege, quando coepit timere, sed mox, vt
audiuit ista verba, timuit, & tunc diffiniuit apud se,
q̄ non ostenderet vultum timentis, sed insanientis:
nam si aliquo modo apparet timentis, crederetur, q̄
non verè insaniebat, sed, q̄ fingebat se insanire, vt
non occideretur: in hoc autem Deus ei valde coo-
peratus est, q̄ non apparuit in illo aliquod signum
timoris, sed solius furoris: & ob hoc rex dimisit eum.
Et mutauit os suum coram eis, id est mutauit faciem suam,
scilicet, q̄ prius habebat vultum viri sensati: tunc autē
coepit oculos distortuere in obliquū, & rotam vul-
tus effigiem efferare: sicut efficitur in arrepticis, &
epilepticis. Nicolaus accipit hic os non pro bucca,
sed pro sermone, q̄ mutauit Dauid os, id est sermo-
nem, s. quia prius loquebatur, vt vir sensatus: tunc
autem coepit loqui nimis aliena, sicut solent insani:
sed non consonat hoc litera sequenti, s. q̄ collabe-
batur in manus eorum, id est cadebat in terram, sed
ad istum casum prauentit quaedam vultus efferatio,
siue defectio, sicut in arrepticis, siue epilepticis. Et
istam finxit Dauid antequam collaberetur in terrā.
Et hoc significatur per mutationem oris, maxime,
quia infra dicitur, q̄ desfluebant saliuæ eius in bar-
bam, & hoc erat immutari vultum. De locutione
autem eius non fit hic aliqua expressa mentio, ideo
videtur, q̄ Dauid nihil locutus fuerit, sed solum im-
mutauerit os suum, s. conuertendo ad aliam figurā:
& hoc siue accipiatur os pro vultu, siue pro bucca:
nam desfluebant saliuæ eius in barbā, & cōtorque-
batur bucca cum quadam feritate. Et collabebatur in-
ter manus eorum, id est inter man⁹ seruorū regis Achis.
Intelligendū est enim, q̄ quando primo serui Achis
dixerunt ad Dauid ea, quæ supra habentur, Dauid ti-
muit, & incepit aliquo modo furere: introduxerūt au-
tem postea eum ad regem, vt detineret illum, & tūc
coepit fortius furere collabendo inter manus eorū,
qui duxerant eum ad regem. Sciēdum autem, quod
Dauid cadebat inter manus seruorum Achis, quod
poterat accidere, si esset epilepticus, siue cardiacus,
vel si esset arrepticus, aut furiosus. Dauid tamen
non cadebat hic, sicut cadere solent arrepticij, vel
epileptici: cum istæ solū sint ægritudines, sed etiam
faciebat quasdam alias insanias, ex quibus pateret
eum non arripi a Dæmone, nec etiam epilepticum,
sed verè furiosum. Nam dato, q̄ apparet eum esse
epilepticum, vel arrepticum, non desisterent opina-
ri Achis, & serui sui illum esse Dauid: quia cum istæ
sint ægritudines interdum accidit magnis viris: sic
patet de Saule, qui multoties a Dæmone arripieba-
tur, vt patet supra cap. 16. 18. & 19. nam ista non tol-
lunt, quin homo sit sensatus, quanquam cum instat
istæ ægritudines, priuatur homo actu rationis: qui
autem furiosus est, non potest esse vir sensatus. Si er-
go Dauid se ostenderet, vt furiosum, & insipientem:
manifestè apparet illum non esse Dauid, cum oēs
Philistinij reputarent Dauid, vt virum nobilem, &
valde industriosum, cum ipse ageret contra eos om-
nia bella. Ostendit ergo se, vt insanum, & non vt ar-
repticum. Et impingebat in ostia portæ, id est cadebat apud
portam nitens transire per ostia clausa portarum, q̄
manifestè ostendebat illum esse insanum. Impinge-

Lyrani ex
posuio re
sellitur.

Fre enim est aliquod obstaculum reperire, i quo quis
cadat: vt si quis pede percussus ad lapidem cadat: sic
etiam si quis currat contra parietem, nitens transire
per parietem, tanquam per locum peruium. Dauid
etiam sic finxit coram Achis: nam conabatur tran-
sire per ostia clausa, tanquam si essent aperta, & for-
titer veniens offendebarur in illis, & cadebat: istud
autem demonstrabat non solum furorem Dauid, sed
magnam insipientiam, quia etiam quantum be-
stie cautiore sunt, cum non conantur transire, nisi
per locum peruium. In Hebræo habetur hic: & pin-
gebat super hostia, id est faciebat aliquas figuras su-
per portas domorum: hoc autem solent facere insa-
ni, qui describunt aliquas turpes effigies in parieti-
bus, & portis. Litera autem nostra dixit in ostia por-
tæ, quia portæ vocantur hic ipsæ apertiones domo-
rum, s. loca, in quibus non sunt parietes: ostia autem
vocat ipsa ligna, quibus clauditur domus, s. Ianuæ:
Dauid autem impingebat in ostia, & nō in portam,
quia nemo potest impingere in portam, cum sit ali-
quid peruium. Desfluebantque eius saliuæ in barbā, id est
Dauid faciebat, q̄ multa saliuæ fluere per os, & cade-
ret in barbā: & in hoc derurpabatur valde, & appa-
rebat nimis insanus: nam antiqui non radebant bar-
bam, sed habebant longam capillaturam pendente.
Cum autem Dauid faceret fluere saliuæ, derurpaba-
tur rota barbarum honestas, & grauitas. in quo satis
apparebat eum esse stultum, quia talia non decet
virum sensatum, ideo tanquam verè insanum abie-
cit eum rex Achis.

An Dauid peccauerit fingendo se stultum, & mutanda faciem
coram Achis. Quest. XXVI.

QVAERET aliquis, an Dauid peccauerit faciē
do istam immutationem. Respondēdum est,
q̄ non peccauit: nam Dauid nunquam peccauit, ni-
si cum occidit Vriam, & cognouit vxorem eius: istū
autem fuit præter illud: ergo non peccauit in eo: aſs
patet infra 3. lib. cap. 15. f. Fecit Dauid rectum in ocu-
lis Domini, & non declinavit ab omnibus, quæ præ-
ceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone
Vrie Hethæi. Item patet hoc, quia Deus illum mo-
uit ad faciendum hæc, & dedit ei immobilitatem,
vt non apparet in illo aliquod signū timentis, sed
insanientis: quod colligitur, quia immediatè, vt fa-
ctum est hoc, & recessit Dauid ab Achis rege, venit
super eum spiritus propheticus, & fecit Psalmū 33.
scilicet. Benedicam Dominum in omni tempore: si-
cut patet ex titulo eius, tam in Hebræo, quam in La-
tino, cum dicitur, Psal. Dauid, quando mutauit vul-
tum suum coram rege Achimelech, & recessit: De-
us tamen non approbat per dona sua ea, quæ ma-
la sunt: dedit tamen spiritum propheticum Dauid
immediatè, vt hoc fecit: ergo approbavit factum il-
lius, & consequenter non erat malum. Sed aliquis
dicit, quod Dauid peccauit, quia de honestate per-
sonam suam in hoc inducendo super se maximam
turpitudinem: bona tamen honesta sunt maxima,
& quæ nullus potest perdere sine peccato: ergo Da-
uid perdendo ista, peccabat. Item dato, q̄ Dauid pp
nimum timorem potuisset induci ad quædam lici-
tè, quæ aliàs sibi illicita erant, vt, q̄ aliquo modo humi-
liaret statum suum, vel, q̄ faceret aliqua opera serui-
lia, quæ aliàs facturus non erat, tantum tamen se hu-
miliare super modum erat, nec propter aliquem ti-
morem ad hæc cogi debuisset: sic ait Aristo. Ethico.
lib. 3. f. Ad quædam autem fortassis non est cogi, sed
magis mori patientem durissima. Sic autem erat, ga
nulla maior humiliatio esse poterat, quam, q̄ aliq̄
delect-

Obiectio
prima.

Secunda.

descenderet a tota honestate sua, & perfectione: to-
ta autem hominis perfectio est in ratione. Quod er-
go aliquis simularet se esse penitus stultum, & de-
turparet se taliter, sicut se vilificauit Dauid, ignobile
valde erat, nec pertinebat ad hominē generosi cor-
dis: potius enim debuisset honestam, atque gloriosā
mortem subire, quam per extremam inhonestatē
infelicem adipisci vitam. Respondendū est ad hoc,
q̄ Dauid non peccauit hic: nam si peccasset, hoc fuisset
in altero duorum, s. vel, quia finxit id, quod non
erat, vel quia humiliavit se ad tantam inhonestatē,
vt vitam defenderet. Quantum ad primum dicen-
dum, q̄ non peccauit Dauid fingendo se alium esse,
quàm erat, quia, q̄ aliquis in verbis mentitur, non
licet homini pro cōseruanda vita, siue iustè, siue in-
iustè pati deberet: q̄ tamen per aliquam exteriorem
effigiem, siue verbis aliud fingat, quàm est, non est il-
licitum, si hoc fiat ad vitilantem suam sine alterius
præiudicio. Cum autem sit cum aliquo præiudicio
aliorum, peccatum est, & vocatur hypocrisis, de qua
Matth. cap. 7. Attendite a falsis Prophetis, q̄ veniunt
ad vos in vestimentis ouium, &c. Quod autem non
sit peccatum, quando fit sine aliorum præiudicio, pa-
ter: quia sæpe Deus hoc fieri iussit, vt patet sup. cap.
16. cum misit Samuelem ad vngendum Dauid, &
iussit ei ferre vitulum, vt videretur, q̄ solum ibat ad
immolandum: ipse tamen ibat ad vngendū Dauid.
Licitum est etiam hoc fieri ad nocendum alicui, q̄
de iure illi nocere possumus: sic enim licet hostibus
simulare fugam, vel ponere insidias, vt hostes circū-
ueniant, non licet tamen eis aliquid in verbo men-
tiri. Sic patet Iosue, cap. 8. vbi Deus iussit Israelitis, q̄
ponerent insidias vrbi Hai, & simularent se fugere.
Sic etiam Deus iussit Gedeoni, q̄ iret cum 300. viris
contra castra Madian, & quilibet ferret in manu tu-
bam, & lagenam perforatam, cum lucerna latente,
vt videretur esse infinitus exercitus super castra Ma-
dian, vt patet Iudi. cap. 7. Dauid autem nihil menti-
tus fuit hic, quia non loquebatur, sed solum finxit se
non esse Dauid, & hoc ad saluandum vitam, & sine
præiudicio alienius: ergo non peccabat. Quantum
ad secundum, quod magis videbatur, non peccauit
Dauid, s. in hoc perfinxit se stultum, quia, qui agit se-
cundum prudentiam, bene operatur: sed interdum
fingere stultitiam, est prudentia, ergo non est pecca-
tum. Primum patet, quia non potest esse virtus mo-
ralis sine prudentia 6. Ethico. & ipsa est regulatiua
omnis operationis bonæ. Secundum patet, quia ait
Cato. Stultitiam simulare loco prudentia sum-
ma est. Nullus alius locus apertior esse potest ad sin-
gendum stultitiam, quàm vbi mors certissima excu-
satur. Ergo non peccat, qui in tali casu fingit stulti-
tiam. Non tamen debet aliquis ex isto dicto Cato-
nis accipere incentiuum ad euitandum omnia peri-
cula fingendo stultitiam, quia quædam sunt in qui-
bus grauitur peccaretur, si quis fingeret se stultum,
vt euitet poenam. Velut si aliquis Christianus, præ-
sertim si est prælarus traheretur ad poenam, vt con-
fiteretur quid sentiebat de Christo, & ipse fingeret se
stultum, vt non cogatur fidem negare, vel mori
grauissimè peccaret, quia tenebatur fidem publicè
confiteri, & mori si oporteat pro ea. Est autem ista
regula generalis, q̄ quocumque teneatur aliquis
agere quicquam, vel pati de necessitate salutis, si fin-
gat stultitiam, vt non cogatur ab hominibus illud
agere, vel pati, iniquitas est. Cum autem aliquis non
teneatur subire, nec aliquid agere, & non potest eui-
tare mortem, nisi fingat stultitiam, non peccat fingē-
do: velut si aliquis vellet occidere omnes diuites, vel
sapientes, & aliquis inciperet insanire, ne putaretur

Quando
licet fin-
gere qd
non est,
& quan-
do non.

Stratage-
mata lici-
ta sunt.

Quando
hō fingē-
do stulti-
tiam pec-
cat.

diues, vel sapiens, non peccat. Et sic erat hic de Da-
uid, quia ipse non tenebatur sustinere mortem a re-
ge Achis, cum non subesset aliqua causa. Quod ergo
fingeret se insanum, non peccabat, vt vitam defen-
deret, & sic limiteretur dictum Catonis. Si autem ve-
lis intelligere vniuersaliter, s. q̄ simulare stultitiam
ad euitandum magna damna, & precipuè mortem,
sit magna prudentia, vel sapientia: semper debet di-
ci, q̄ accipitur ibi prudentia, vel sapientia non pro-
priè pro habito directiuo operationis, sine quo vir-
tus moralis non est, quia non contingit aliquem ef-
se prudentem, nisi sit epicles, id est bonus, vt patet 6.
& 7. Ethico. sed accipitur prudentia, vel astutia, quia
quædam virtus intellectiua est, quæ vocatur demo-
tica, secundum quam homines sciunt se dirigere cir-
ca agibilia. Si autem ista ad bonum conuertatur, pru-
dentia vocatur: si verò ad malum, vocatur astutia,
vt ait Aristo. 6. Ethic. cap. penult. Si autem accipia-
tur versus Catonis secundum distinctionem supra
datam, tenetur propriè prudentia, vel sapientia ibi
prout est virtus. Cum autem arguebatur vltimus, q̄
ad quædam fortassis non est cogi, sed magis mori pa-
tientem durissima Eth. 3. & huiusmodi erat in fictio-
ne stultitiæ. Dicendum, q̄ ibi nō dicit Philosophus,
quod per timorem non debeat homo cogi ad faciē-
dum aliquid, quod aliàs licitè facturus non esset, sed,
quod hoc est specialiter in quibusdam, in quibus pp
sui magnitudinem non debet homo cogi ad faciē-
dum illa, propter quencumq̄ timorem: ista autem
sunt, quæ important magnam præuaricationem:
sicut, q̄ aliquis non debeat perdere animam suam,
vel amicū, vel cognatos, & similia propter timo-
rem, sed potius pati debet durissima moriendo. Se-
cundum nos autem erit regula, quod quocumq̄
in aliquo actu committitur aliquod peccatum cer-
tum, non debet aliquis propter quencumq̄ timo-
rem induci ad faciendum talem actum, sed magis
debet mori patiēdo durissima: Quod tamen quis
agat aliquid, quod non est peccatum mortale, sed
vergīt in humiliationem personæ suæ propter timo-
rem, quanquam aliàs licitum non esset, timor tamē
efficit illud esse licitum, velut si aliquis vir magni
status, & honoris, cui esset inhonestum facere opera
ancillaria, vel indui veste foemina, & facere aliqd,
vt foemina, cogatur ad faciendum hoc per magnū
timorem, s. moris: erit excusabilis in eo ista humiliatio,
vel deiectio status sui, quæ aliàs nimis esset repro-
hensibilis: sic autem erat in Dauid, quia, q̄ ipse muta-
ret vultum suū, & faceret desfluere saliuam per bar-
bam secundum se non est peccatum mortale: est ta-
men magna deiectio, & inhonestas in viro honora-
bili, ideo non debet eam pati, etiam, vt aliquid lucra-
retur. Instante tamen timore magno, s. mortis, lici-
tè facere potuit, id est, quanquam non esset actus lau-
dabilis, erat tamen excusabilis: nam si ipse vellet ex-
cusare generositatem cordis, & honestatem status,
potius debuisset mori, quàm talia pati, quia non vi-
detur iam dignus honore inter viros, qui timore
mortis ad talia se inclinavit: si tamen attendatur o-
peratio, an sit peccatum, vel non licitè agere potuit:
multa tamen sunt, quæ peccatum non inducunt, &
peruertunt totam honestatem hominis, & statum:
nullus ergo laudare debet Dauid pro hoc, quod e-
git: quia virilius egisset, si permitteret se mori cor-
am Achis, non existente alio remedio, quanquam
fingendo stultitiam liberaretur a morte. Cautius
tamen egit sic euadendo, nec culpabilis est, potissi-
mè cum videatur Deum ad hoc mouisse.

Quare

Quare David non inuocauit Dominum, ut liberaret eum a morte, & non fingeret se stultum. Quæstio. XVII.

QVAERETVR vltius, quare David non inuocauerit hic Dominum, vt liberaret eum a morte, & non fingeret se stultum, nã poterat multis alijs modis liberari. f. q. Deus excecaret Achis, & seruos suos ad preces David, & fugeret ipse iter manus eorum: sic. n. factum est de Christo, quando stas inter Iudeos iudicabat, & voluerunt eum lapidare: ipse aut abcondit se, & exiit de templo. f. fecit se inuisibile inter eos, vel excecavit eos, vt nã videret, vt patet Io. c. 8: sic etiã cum Galilæi de vrbe Nazareth voluerunt Christum præcipitare, ipse transiit in medio eorum, & nemo illum tangebatur. f. quia incussit illis timorem, vel fecit eos non videntes, vel se fecit inuisibilem, vt patet. Luc. cap. 4. Sic etiam aliquando Deus excecavit alios in veteri testamento: nam Sodomitæ cum vellent circumdare Angelos in domo Loth, vt abuterentur eis, Dominus percussit illos cecitate, & tota nocte non inuenerunt ostium. Gen. 19 cap. similiter quoque cum Syri serui regis Benadab obsederint urbem, in qua erat Eliseus, vt inde eum ducerent, exiit ad eos Eliseus, percussit eos Deus cecitate, & venerunt cum Eliseo vsque in Samariam: & posuit eos Eliseus in manu hostium suorum, & tunc Deus aperuit oculos ipsorum, & viderunt ubi erant: patet 4. Reg. cap. 6. Sic ergo potuisset David fugere de manu regis Achis, & fuisset honestius, q. q. fingeret se insanum. Respondendum est, q. David non orauit Dominum pro hoc, quia Deus non dedit ei confidentiam ad istud: ista. n. opera magna, que proueniunt ex miraculo, nã fiunt sine speciali motu Dei, scilicet, q. homines non mouentur ad orandum Deum pro illis, nisi Deus illos mouerit. Cuius ratio est: quia ista non possunt a Deo impetrari, nisi aliquis petat illa cõfidedo totaliter de bonitate Dei, q. illa faciat, & nihil omnino dubitando. Siquid autem dubitauerimus, etiam si instanter oremus, nihil obtinebimus. Sic patet Iac. cap. 1. f. postulet autem in fide nihil hefitans: qui. n. hãtitat similis est fluctui maris, qui a vento mouetur, & circumfertur. Non ergo existimet homo ille, q. accipiat aliquid a Domino. Quod tamen aliquis habeat firmissimã spem, q. Deus aliquid faciat ad orationem eius, esse non potest, nisi Deus hoc ei contulerit specialiter, cum ista sit virtus theologica, & actus eius speciales sunt per actualem infusionem: ideo homines non mouentur ad ista, nisi quando Deus illos mouet, & si aliã moueantur ad petendum, cum hãtatione petunt, & nihil obtinent. Est autem modus, q. quando Deus vult manifestare virtutem suam in aliqua operatione miraculosa, dat alicui in corde, q. oret, vt fiat tale miraculum, & tunc Deus agit. Si autem Deus non disponit illam rem per miraculum agere, sed aliã, non mouet viros sanctos ad petendum hoc, & tunc vel non venit eis in mentem, vt talia a Deo petant, vel si venit, sunt cum formidine, & petere non audent: sic autem fuit hic in David. Deus. n. disposuerat eum liberare non per miraculum, sed aliã, quia fortẽ magis cõferebat ad aliquid, quod Deus in te debet fieri sic, q. per miraculum: ideo non posuit David in mente, vt peteret ab eo liberari se per miraculum, sed magis ipse eum mouit ad faciendum id, q. egerit: f. q. se insanum indicaret, q. aliquo modo apparet. f. quia immediate post illã insaniam irruit in eum spiritus propheticus, & fecit Psalmum de laude Dei pro illa liberatione: & est Psal. 33. f. Benedicã Dominum in omni tempore, vt patet ex eius titulo, sicut supra dictum fuit. Si tamen Deus non appro-

Fasset, vel incitasset eum ad faciendum hoc, non dedisset ei spiritum propheticum ad laudandum eum super hoc, quia de male factis nostris Deus laudandus non est. Non igitur fecit alius David, quãquam multa alia laudabilius, & honestius fieri potuissent, quia Deus non mouit eum ad aliquid: sic. n. in Moyse factum est: nam semel cum totus populus videretur deliquisse, surrexit in illos ipse cum paucis, & occidit 23. millia: nullusq. de populo ausus est ei resistere. Exo. cap. 22. Iterum autem cum populus peccauit murmurando, non ausus est increpare illos, sed magis proiecit se in terram coram illis orando eos, vt patet Num. cap. 14 hoc autem erat, quia in prima vice Deus dederat ei animositatem ad vlciscendum iniuriam Dei, & omnes de populo fecit timere. In secunda autem vice non dedit ei audaciam ad hoc: ideo quãquam Moyse videret illud scelus dignum esse durissima correctione, tamen non ausus est insurgere in populum, sed magis e contrario timuit mortem sibi ab eis inferendam, nec ex hoc aliquis vir sanctus minoris perfectionis iudicandus est aliquãdo, quãm aliã: quia interdum Deus pro eo operatur miraculosè, & interdum non, quia ista nã proueniunt ex nobis, sed quia Deus vult mouere nos aliter, & aliter quando sibi placet. Et ait Achis ad seruos suos. Hic increpat rex Achis seruos suos, quia dixerunt, q. erat ibi David: ideo ipse voluerat, q. introducerent illum ad se: nunc autem vidit eum esse furiosum, increpauit eos nimis quasi mentiti essent, & q. non esset ille David. Vidistis hominem insanum, quare adduxistis eum ad me? q. d. cum videretis, q. iste homo erat insanus, quare adducebatis eum corã me, quia manifestu erat istud nã esse David, cũ David nã sit insanus? in hoc autem apparet, q. Deus cooperabatur David in hac stultitia, quam finxit: quia mox regẽ Achis, & seruos eius ad credendum, q. non erat ipse David. Si autem non moti fuissent, quãquam appareret eum nã esse David, cum suspicati essent semel illum esse David, inquisiuisent diligenter de eo, an ipse stultitiam fingeret, vel esset verè stultus: nihil tamen inquisierunt, quia Deus turbauerat cor eorum, vt non cognoscerent eum esse David. An desunt nobis furiosi? Id est, nunquid introduxistis ad me istum stultum quasi nullum haberemus in domo nostra? multi. n. sunt: ideo stultum fuit superinducere aliũ insanum. Ra. Sa. dicit, q. Achis fastidiebat videre insanos, eo quod quotidie videbat illos, quia vxor sua, & filia erant in sanã. Quid introduxistis istum, vt fingeret me presencem? ad quid adduxistis ad me istum insanum, vt coram me faceret insanias suas? Hoc dicebat, quia David immediate, vt ductus est ante regem incipit insanire. f. ga. collabebatur, & impingebat in ostia, & defluebant saliuę eius per barbã. Dimitrite (inquit) illum. i. eijcite a domo mea, vt iam non insaniat coram me, & non dicitur hic: dimittite. i. finite eum abire, quia non intelligebat Achis, q. etiã si dimitteretur, abiret, quia putabat eum verè insanum: sed dixit, q. dimitteret, id est, abijcerent, & sic fecerunt. Credendum est etiã, q. cum serui Achis eijciebant David de domo, ipse insaniebat sicut primo, ne crederetur, q. erat sensatus, & finxerat stultitiam. Hic ne ingredietur domum meã: id est, nunquid iste ingredietur in domũ meam. q. d. nolo, q. tales insani intrent in domum meam, quia iam fastidio illos. Hoc autem quamquam, Ra. Salomon intellexerit factum esse, quia Achis habebat vxorem, & filiam fatuas, quæ quotidie coram ipso insaniebant, & ob hoc abhorruerant insanos: tamen factum est a Deo ex gratia, qui tantum fastidium incussit regi Achis, vt nimis moleste ferret videre coram se illum insanum. Hoc autem fuit, ne ipse aliquo modo

Supra capit. 20. 7. q. 1. cap. omnis q.

De exterminio sacerdotũ.

CAPITVLVM. XXII.

BIIT ergo David inde, & fugit in speluncã Odollã. Quod cum audissent fratres eius, & omnis domus Patris eius, descendunt ad eum illuc. Et conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia cõstituti, & oppressi a re alieno, & amaro animo, & factus est eorũ princeps.

IN superioribus descriptum est ab Achimelech David collatum beneficium: hic autẽ subiungitur ex illo consecutum sacerdotum exterminium. Et diuiditur in quatuor partes. Primò Achimelech accusatur, secundo coram rege vocatur, tertio cum sacerdotibus defamilia sua iniuste condẽnatur, quarto istud factum David nunciatur. Secunda ibi. Misit ergo. Tertia ibi. Dixitque rex. Quarta ibi. Euadens autem. Prima in duas, quia primò ponitur accusationis occasio: secundo ipsa accusatio ibi. Respondens autem.

Quod ordo est consequens ad præcedentia. Quæstio. I.

QVAERETVR circa primum, an sit hic ordo consequens ad præcedentia, vel sit aliqua mutatio, & an immediate ea, quæ habentur hic facta fuerint post præcedentia. Respondendum, q. hic est ordo consequens: nam supra actum est de fuga David ad regem Achis: hic autem agitur de loco, ad quem fugerit David post Achis, & agebatur supra de bono, quod egit Achimelech David: hic autem ponit malum, quod passus est Achimelech pro hoc: ideo necesse est, q. postea fuerit. An verò istud fuerit immediate post præcedentia, vel non. Dicendum, q. aliqua istorum facta sunt immediate: sicut id, quod ponitur hic in principio. f. de fuga David in speluncam Odollã: nam immediate, vt dimissus fuit a rege Achis, fugit in speluncam illam. Id verò, quod dicit de occisione sacerdotum, nã fuit factum immediate, sed post aliquod tempus, vt patet ex processu literarum. f. quia primò fugit David in speluncam Odollã in terram Israel: deinde cõgregata multitudine, fugit in terram Moab, & mansit ibi aliquanto tempore. Iterum autem fugit in terram Israel in saltũ Hareth, & dum ibi esset, accidit sacerdotũ exterminium, vt patet infra: Dicit autem Nicolaus, q. sacerdotum exterminium habuit occasione ex eo, q. David congregauerat ad se multos fugitiuos. f. quadringentos viros, vt patet infra, p. quod timebat Saul augeri potestatem David cõtra ipsum, ideo conquestus est de famulis pprijs, q. nemo indicabat ei David, sed omnes videbantur coniurasse cum eo, vt patet infra. tunc autem Doeg locutus est, & accusauit Achimelech. Abiit ergo inde David. i. recessit de vrbe Geth. Cũ enim fuisset in periculo coram rege Achis, noluit amplius ibi manere, quia iam non poterat ibi manere secute, sed inuit ad alium locum, vbi saluaretur. Et fugit in speluncam Odollã. f. ad latendum ibi. ista spelunca erat in terra Israel in fortẽ Iudæ: & est vna de quatuordecim, quæ computatur in campes tribus, vt patet Iosue. cap. 15. Terra autem illa est syluestris, & multo

sa, & est ibi spelunca magna circa urbem illam. Fugit ergo David, vt lateret in illa spelunca.

Quare David de Geth fugit in terram Israel, & non in aliam partem Philistinorum, vel alia regna vicina. Quæstio. II.

QVAERET aliquis, quare David fugit nunc in terram Israel, & quare non fugit in aliam partem terræ Philistinorum, vel in alia regna vicina. Videtur enim, q. non debuisset fugere in terram Israel, quia ipse timebat Saulẽ, qui diligenter inquirebat eum, & propter ipsum recesserat David in terram Philistinorum: nunc ergo non debuisset redire in terram Israel, quia videbatur rursus se exponere periculo: poterat autem fugere in aliã partem terræ Philistinorum, vel poterat fugere in terram Moab, sicut postea fugit. Respondendum est, q. David non debuit fugere in terram Philistinorum: nam ipse fuit in periculo corã rege Achis cum cognitus est. Si autẽ iret ad aliam partem terræ Philistinorum, accideret sibi idem. f. q. cognosceretur, & teneretur. Nec valet si dicas, q. poterat fugere in aliquam partem terræ Philistinorum, in qua non cognosceretur, quia non erat aliqua pars terræ Philistinorum, in qua David faciliter cognosceretur non posset. tota. n. terra Philistinorum quãtum ad omnes Angulos suos, erat facta coniuncta terræ Israel, quia illa est porrecta in longum per latus meridianũ terræ Israel. f. ab oriente in occidentem, & non est lata versus meridiem. David ergo inquietauerat omnes partes Philistinorum, & de omnibus illis venerant multi viri sæpẽ ad bellum contra ipsum, & cognouerant eum, sicut cognoscebant serui regis Achis, ideo non erat sibi securum ire ad aliquam partem terræ Philistinorum: ire quoque in terram Moab, vel in alia regna vicina, non putauit esse securum, nec conueniens, quousque haberet secum aliquos de cognatis suis adiutores secum: nam solus, & inermis inter alienigenas faciliter a quolibet lædi poterat: venit autem in terram Iudæ in speluncam Odollã propter duo. Primò, quia ibi securus esse poterat, quã in terra Philistinorum: est enim spelunca Odollã in fortẽ Iudæ: & est coniuncta terræ Philistinorum: vnde faciliter venit David de vrbe Geth in speluncã illã, nec hoc cognouit Saul, quia cũ esset spelunca illa in extremitate regni, nã erat trãsiturus aliquas partes regni ad veniendũ in illã, & sic rari, vel nulli possent videre David, qui annũciarẽt Sauli de eo, & ex hoc fuit, q. eo tẽpore, quo ibi fuit David, & cõgregauit ad se cognatos suos, nunquam de eo quicquã nouit Saul: nec etiam quando postea fuit in terra Moab: nam ex eo tempore, quo latuit in agro, & dimisit eum Ionathas, nunquam cognouit quicquã Saul de David quousque venit in saltum Hareth: illud autem fuit postquam redijt de terra Moab, vt patet infra in litera: nam ibi dicitur: & profectus David venit in saltũ Hareth, & audiuit Saul, q. apparuisset David, & viri, qui erant cum eo. Si autem iuisset ad aliam partem terræ Israel, facilius cognitus fuisset: si tamẽ euenisset, q. Saul cognosceret David esse in spelunca illa, facilius inde fugere poterat in terram Philistinorum, quia nimis coniuncta est, ideo securus ibi erat pro tunc quãm alibi. Secundo ipse venit in locum illum, quia non intendebat manere in terra Israel, sed ire ad alia regna, vt saluaretur in eis, quia tamen non putabat esse securum, q. solus iret, voluit habere secũ aliquos de cognatis suis, venit ergo in terram Iudæ, vbi posset loqui illis, non ausus est tamen venire in urbem suã Bethlehem, vbi erat totã

Cur venit David in speluncã Odollã.

cognata-

cognatio sua, quia ibi facilius capere potuisset eum Saul, sed mansit in extremitate regni in locis montuosis, ubi latere posset: & si opus foret, citò transire posset in terram Philistinorum. Ex eo autem loco misit ad dicendū cognatis suis, ubi erat: & tunc conuenerunt ad eum omnes, & quidam alij, qui nō erāt de cognatione sua. *Quod cum audissent fratres eius. f. q̄ erat Dauid in spelunca Odollam. Nō est credendū, q̄ hoc audierit per famam, quia tunc multi essent in terra Israel, qui hoc scirent, vel audiissent, & perueniret ad aures Saulis, qui illicō faceret eum inquiri, sed nihil huiusmodi factum est: ergo non erat fama de Dauid, q̄ esset in spelunca Odollam, præsertim cum Dauid de nullo homine consideret. Nec est verisimile, q̄ se manifestaret aliquibus in terra illa, nisi cognatis suis. Ideo dicendum, q̄ Dauid ferebat secum aliquos pueros, vt declaratum fuit præcedenti cap. & aliquem de eis misit in Bethlehẽm, vt secretè nunciaret cognatis suis de eo, & illi conuenerunt immediatè ad ipsum. Dicitur autem de fratribus eius principaliter, quanquam etiam istud auditum est à patre, & matre Dauid, & ambo descenderunt ad Dauid, postea quoque iuerunt cum eo in terram Moab, vt patet infra. f. dixit Dauid ad regē Moab: maneat, oro, pater meus, & mater mea vobiscū. Quia tamen isti erant senes, & magis erant ad faciendam Dauid, quàm ad reuelationem, vel adiutorium, fit mentio de fratribus, qui erant viri bellicosi, & venerunt omnes in adiutorium Dauid: erant autem septem fratres Dauid, & ipse octauus erat, vt patet supra cap. 16. & 17. omnes autem isti erant viri robusti, & ad bellū apti. Et omnis domus patris eius. i. omnes, qui pertinebant ad familiam patris Dauid: erant. n. alij viri bellicosi de domo patris eius præter fratres sui. f. filij duarum sororum suarum: habuit enim Dauid duas sorores. f. Abigail, & Saruā: filij saruę fuerunt tres viri fortissimi. f. Abisai, Ioab, & Aiael: filius Abigail fuit vnus vir fortis. f. Amasa, vt patet. i. Paralip. c. 2. Isti etiam iuerunt ad Dauid; nam de vno istorum. f. de Abisai patet infra 26. cap. Nam descendit cum Dauid ad castra Saulis, dormiente Saul: alij etiam de familia computantur hic in domo patris Dauid. f. famuli sui, & alij de cognatione in gradibus propinquis. Descenderunt ad eum illi. i. descenderunt ad speluncam Odollam, in qua latebat Dauid.*

Quare cognati Dauid descenderunt ad ipsum, & steterunt, cum ipso cum ex hoc incurrerent multa damna. Questio. III.

QVAERET aliquis, quare cognati Dauid descenderunt ad ipsum, & steterunt postea semper cum eo: nam ex hoc incurrerent multa damna. Primum erat, q̄ perderent omnia, quæ habebant in terra sua: cum. n. sciret Saul eos congregatos fuisse hosti suo, & coniuisset contra eum, confiscasset illicō bona illorum. Secundum erat, q̄ nūquam liceret eis redire in terram suam, vel ad aliquā partem regni Israel, quia Saul denunciaret eos tanquam hostes suos, & banniret illos, iuberet etiam, q̄ vbicunq̄ caperentur, occiderentur. Tertium erat, q̄ ex hoc efficerentur publici hostes Sauli, ideo siue in regno Israel, siue extra, vbicunq̄que illi essent, Saul inquireret eos ad mortem. Respondendum est, q̄ cognati Dauid descenderunt ad eum in speluncam Odollam non solum anisio videndi ipsum, sed manendi cum eo semper, & pugnandi contra quemcūque hostem Dauid: ideo credendum est, q̄ quicquid habuerunt, quod secum ferrè possent, tulerunt non sperantes redire quousq̄que Saul moreretur, vel Da-

Fuid rediret in statum pristinum. Descenderunt illi propter duo. Primum fuit propter seipos: nō enim putabant securum esse sibi manere in terra Israel, quia Saul habebat nimis exosum Dauid, ideo putabant, q̄ propter illum haberet suspectos omnes de genere suo, & exosos, persequereturque illos vsq̄ ad mortem. Nam si ipse contra filium suum Ionatham propter Dauid iratus est, vt conaretur eum lancea percutere, supra, cap. 20. quantomagis hoc faceret contra cognatos Dauid, propter odium illius? Et fortè Saul occisurus erat omnes cognatos Dauid propter eum, si manerēt in terra sua: nam ipse susciperetur, q̄ omnes cognati sui fauebant ei, saltem occultè. Si ergo propter paruum fauorem, & beneficiū, quod Achimelech contulit Dauid, tā durè iratus est Saul, vt occideret ipsum Achimelech, & omnes, qui erāt in vrbe Nobe vsq̄ ad boues, & asinos, & omnia pecora: quantomagis hoc faceret in cognatis Dauid, de quibus satis verisimile erat, q̄ iuxta vires fauerēt ei, data opportunitate: ideo, vt saluarēt animas suas, descenderunt ad eum. Nec solum aliquis putet, q̄ descenderunt, vt fauerent Dauid, quia pater, & mater eius veteres erant, & non poterant fauere illi, sed magis cum impedirent esse expeditum in bellis, descenderunt tamen ad eum: ergo descendebant, vt saluarent animas suas: ne, si manerent in Bethlehẽ, occiderentur à Saule. Secundum fuit propter ipsum Dauid: nam videbatur nimis inhumanum, q̄ omnes cognati sui desererent eum iniusta patientem, cum ipse esset vir dignus iuari ab extraneis, quāto magis à cognatis. Voluerunt ergo exponere se pro illo ad periculum, vt vel omnes periclitarentur, vel omnibus communis esset prosperitas: & non solus ille iniusta pateretur damna, negantibus ipsis debiti naturæ. Terriū esse potest, q̄ cognati Dauid cognoscebant eum vnctum esse in regem à Domino, & p hoc credebant, q̄ quanquam nunc pateretur angustiam, aliquando venturus erat ad regnum, & si nūc ipsi nō adiuuarent eum in angustia, cum efficeretur rex iuste persequeretur eos, nec cuiquam eorum be nefaceret: existimauerunt ergo conueniens esse, q̄ descenderent ad eum, exponentes se omnibus periculis cum illo. Et conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti. Id est, non solum cognati Dauid venerunt ad illum, sed etiam omnes alij, qui audiuerunt hoc, & erant in angustia. f. sustinebant aduersitatem ab aliquibus potentibus, qui opprimebant eos. Et oppressi ære alieno. i. venerunt etiam ad ipsum illi, qui erant grauati debitis. Vocatur enim æs alienum id, ad quod quis tenetur alteri: maximè cum debitum contractum est ex mutuo commutato, vel locato. Amaro animo. i. omnes, qui habebant amaritudinem aliquam, siue propter paupertatem, siue debita, vel præmebantur à potentibus, vel habebant hostes, & similia, quæ faciunt homini amaritudinem, conuenerunt ad Dauid. Credendum est enim, q̄ quando illi, qui erant de cognatione Dauid, audierunt Dauid esse in spelunca Odollam voluerunt congregare ad ipsum magnam turbam virorū bellatorum, vt posset se defendere à quocunq̄ querente animam eius: ideo cum isti de cognatione sua essent pauci, significauerunt hoc alijs viris, quos viderunt promptos ad mutandum statum propter amaritudinem vitæ, q̄ sustinent, qui illicō cōsenserunt, & conuenerunt ad Dauid. Isti. n. homines desiderant mutationem Dominiourum, & prosperitatum. f. quia ipsi nō possunt esse in peiori dispositione, quàm sunt. Turbati aut rebus fortè consequi potuerunt aliquid inde: ideo desiderant mutationes dominiourum, & sic communitèr qui omnino pauperes sunt, desiderant bella. Diui.

Diuites autem horrent illa. Isti autem, qui erant in angustia constituti, videbāt in surgere Dauid contra Saulem, in quo ipsi poterant prosperari si fortè preualeret Dauid: si autem succumberet, non poterat illis peius euenire, quàm prius patiebantur: ideo viri isti sunt promptissimi ad seditiones, præsertim, quia illi, qui præmebantur à Dominiis, vel grauati erāt debitis, non poterant manere in terram: ideo cum viderunt aliquem, cui ad hererent, & sub cuius vmbra viuerent, gratum duxerunt, quia iam nemo eos premeret, nec cogerentur ad soluenda debita. Et factus est eorum princeps. Id est, suscepit oēs istos in principatu suo spondens illis, q̄ defenderet eos quantū posset.

An Dauid peccauerit congregando ad se viros inopes, & oppressos debitis. Quest. IIII.

1. Ratio. **Q**VAERET aliquis, an Dauid peccauerit recipiendo istos viros in ducatu suo. Aliquis dicet, q̄ sic, quia ipse dabat occasionem eis faciendi mala ergo peccabat. Patet hoc, quia conuenerunt ad eum viri oppressi ære alieno, & hoc, vt non cogereñt soluere debita, sed defendere aliquē, ne soluat debitū, iniustum est: ergo peccabat suscipiendo in defensione sua eos, qui ad hoc solum confugebant. Item isti q̄ in angustia erant, & amaro animo, veniebāt ad Dauid, vt cum eo prædas agerent, & sic ditarentur, vel saltem possent viuere: suscipere tamen aliquos ad hoc, peccatum est, cum exercere huiusmodi malum sit. Item simile fecit Abimelech filius Gedeonis, qui conduxit viros in opes, & vagos, & secuti sunt eum. Iudi. cap. 9. Iste tamen vituperatur, ergo Dauid vituperabilis erit, q̄ congregauit ad se existentes in angustia, & oppressos debitis, qui ad malum semper currunt. Respondendum est, q̄ Dauid nō peccauit hic, quia nunquam peccauit mortaliter, nisi occidendo Vriam, & cognoscendo vxorem eius, infra, 3. li. c. 15. ergo in hoc non peccauit. Pro quo sciendum, q̄ Dauid habuit iustam causam aggredandi ad se multos pugnatores. Prima fuit ad defensionem suam: timebat enim Dauid Saulem, qui persequeretur eum ad mortem, & ideo, si Dauid esset solus in terra Israel, poterat faciliter capi à quocunq̄, & tradi Sauli. Nunc autem cum haberet quadringentos viros pugnatores, nemo posset eum tenere, nisi veniret contra eum magnus exercitus. Cum autem hoc fieret, posset Dauid præcognoscere, & deuitare periculū, si autem solus fuisset, cum multoties aliqui de Israelitis nunciauerint Sauli, ubi esset Dauid, non venissent ad nunciandū Sauli, sed ipsi per se tres, vel quatuor viri caperent eum, quia tamen Dauid habebat secum multos viros, nullus audebat insurgere in eū, sed veniebant ad nunciandum Sauli: & ipse tūc ibat cum tribus millibus viris ad capiendum eum, vt patet sequenti c. & iterum infra, cap. 24. & 26. cum autē Saul ferret secum tantum exercitum, non poterat celari, & tunc saluabatur Dauid fugiens. Si etiā Dauid intrasset aliquādo in aliquam vrbe, etiam si illi, qui erant in vrbe, vellent insurgere in eum, nō audebant, quia habebat secum multos viros bellatores: erat etiam sibi necessarium hoc, quando esset fugitiuus in alijs regnis, sicut quando fuit in terra Moab, vt si aliquis de illis regibus, apud quos esset, vellet eum tradere in manus Saulis, non posset: quia defenderēt eum viri sui, alijs autem quilibet posset de eo facere quid vellent. Item Dauid voluit accipere secū istos viros, vt sic haberet modum sustentationis: nā cū Dauid profugus esset, si esset solus, vel solū duo, aut tres cum eo, vel pauci, non haberet vnde viueret, nec esset ei aliquis modus conueniens ad acquirēdū.

A Nunc autem congregatis multis viris, poterat facere bella, & de spolijs vitam acquireret: sic. n. faciebat cum erat in terra Philistinorum: nam ibat ad pugnandum contra Amalechitas, & alias gentes: & inde sufficienter viuebat, & dabat munera regi Achis, in cuius terra erat, vt patet infra, cap. 27. Licetum ergo sibi erat congregare multitudinem bellatorum, & quia de cognatis suis non poterat tantam multitudinem colligere, voluit de quibuscunq̄: Et quia nullos facilius habere poterat, quàm oppressos ære alieno, & amaros animo, cum illi ad mutandum statum faciles sint, voluit etiam habere de illis. Ad rationes in contrarium responderet. Ad primam cū dicitur, q̄ dabat occasionem istis faciendi malum, ne soluerent debita. Rñdit Nicolaus, q̄ cū Dauid esset vnctus in regē poterat solutionē debitorū plōgare, & in aliquib. casib. poterat relaxare, iō nō peccabat recipiendo: Sed hoc non stat: nam dato, q̄ Dauid esset rex, qui actualiter haberet iurisdictionem super totum Israel, sicut habebat Saul, non potuisset hoc facere: nam rex, eo q̄ est legislator, & Dominus poli-tiæ, potest dispensare in iure in quantum veritur in præiudicium ipsius juris. f. q̄ lex in seipsa non penitus obseruetur, quia qui potest eam totaliter abrogare, potest dispensare in ea contra ius partis, tamē rex non potest dispensare, nec aliquis Dominus, siue temporalis, siue spiritualis: quia sicut nulli Domino licet tollere mihi id, quod actualiter possideo, si in me nulla omnino causā præcesserit: ita non potest id, quod mihi debetur, me inuito, debitori remittere, q̄ hoc esset, ac si mihi violenter tolleretur. Nam sicut id, q̄ actualiter possideo, vocatur æs meum, ita id, quod mihi debetur, est æs meum: & ob hoc ille, qui est obligatus debitis, dicitur habere æs alienum: & sic erat de viris venientibus ad Dauid, qui dicuntur oppressi ære alieno. Hoc autem dato etiam non poterit rex, me inuito, progare terminū solutionis debiti, quia sicut relaxando debitum, mihi tolleretur ius meum, & hoc non potest, ita prorogando terminum, tolleretur ius meum: ergo etiam hoc nō poterit. Dauid igitur non poterat propria auctoritate oppressis ære alieno ad eum confugientibus solutionis terminum prorogare, nec prorogari. Sed dicendum est, q̄ Dauid non peccabat recipiendo istos: primò, quia recipiebat eos necessitate compulsus. f. q̄ sine eis non poterat viuere securè, vt supra declaratum est: sed multa propter necessitatem efficiuntur licita, quæ aliàs essent illicita, vt patet præcedenti cap. de panibus propositionis, quos comedit Dauid: ergo sic esset hic, q̄ dato, q̄ aliàs esset illicitum recipere sub protectione sua oppressos ære alieno, tū clicitum erat propter necessitatem. Secundò responderi potest, q̄ Dauid non peccabat suscipiendo istos, quia ipse non suscipiebat eos ad hoc, q̄ defenderet à creditoribus, sed recipiebat, quia illi erant viri inopes, & non poterāt viuere in terra sua propter magnitudinem debitorum, & molestiam, quam patiebatur à creditoribus: ideo veniebant ad Dauid, vt cum eo possent qualitercunq̄ viuere. Tertio responderi posset, q̄ Dauid non erat defensusus istos à creditoribus, faciendo, q̄ non soluerent, quia isti iam nihil possidebant, sed timebant, q̄ creditores facerent eos teneri in vinculis propter debita, & ob hoc fugiebant ad Dauid: si tamen aliquis de creditoribus venisset ad Dauid iudicialiter acturus cum aliquo de illis debitoribus, Dauid egisset ei ius de eo quantum fieri posset. f. si esset vnde solueretur: alioquin inanis esset actio, quā inopia debitoris excluderet: non ergo peccabat Dauid, quia non dabat occasionem oppressis ære alieno ad non soluendum. Ad secundum dicitur, q̄ veniebāt ad

Rēspō. Lyrani ad primā rationem referuntur.

Aliarñsio.

Multa illi cita ob necessitatem licita sūt.

Ad scđm.

ad David viri constituti in angustia, vt cum eo prae-
 das agerent. Respondendum est, qd viri constituti in
 angustia, & amaro animo dicuntur illi, qui praemun-
 tur tyrannide: vel qui in paupertate magna sunt, vel
 habeant aliquas angustias, propter quas molesta illis
 vita est. Licebat autem David recipere hos ad se. De
 primis patet, quia non solum non est illicitum defende-
 re eos, qui iniuste praemuntur, immo etiam est val-
 de licitum, & meritum, & in quibusdam est ne-
 cessarium, iuxta illud Salomonis: erue eos, qui ducun-
 tur ad mortem, & eos, qui ducuntur ad incertum, libe-
 rare non cesses, & habetur extra de homicidio, cap.
 sicut dignum: immo si aliquis videat aliquem pati
 iniuste manifeste, & cum non liberat, si potest, reu-
 set, & teneretur aliquo modo sicut ille, qui agit: sic dicitur pra-
 alleg. cap. sicut dignum, qd qui potuerunt liberare ali-
 quem a morte, quem videbant iniuste pati, & non li-
 berauerunt, tenentur de homicidio, cum dicitur ibi-
 dem: non caret scrupulo societatis occultae, qui ma-
 nifesto facinorosi desinit obuiare. David ergo liberando
 angustiatos ab iniusta tyrannide merebatur. Su-
 scipiebat etiam David viros pauperes, quibus vita exo-
 fa erat: non quidem, vt cum eis iniustas praedas age-
 ret, sed vt cum eis consequeretur vitae defensionem,
 & adaptionem necessarium, vt supra dictum est. Idem
 autem est de omnibus alijs amaris animo quacunq;
 molestia: quia benefaciebat David liberando illos ab
 angustia quantum poterat. Cum vero dicitur, quod
 David agebat praedas cum eis, concedendum est: sed
 istae praedae erant iniustae, in quibus David nihil pecca-
 bat: nam quando bellum iustum est, praeda quoque
 iusta est vsque ad satisfactionem iniuriarum, vel re-
 sationem debitorum: potissimum, quia David agebat
 praedas, & bella cum talibus gentibus, cum quibus nul-
 la praeda erat iudeis illicita, eo qd erant hostes popu-
 li Dei: nam nunquam pugnavit contra aliquos Israe-
 litas, nec fecit praedam in terram eorum, quanquam
 ipse diceret hoc facere regi Achis, vt patet infra cap.
 26. sed pugnabat contra Amalechitas, & alias gen-
 tes, cum quibus pugna, & praeda erat iusta, vt ibi vi-
 debitur. Ad tertiam rationem, cum dicitur, qd accep-
 pit David secum viros pauperes, & vagos, & hoc erat
 vituperabile, sicut fuit in Abimelech. Dicendum, qd
 accipere istos viros absolutum non erat peccatum, sed
 ex fine, ad quem accipiebant, poterat indicari pec-
 catum, vel non. Abimelech autem peccauit, quia
 conduxit viros inopes, & vagos ad occidendum fra-
 tres suos, & exercendum tyrannidem: occidit enim,
 70. fratres suos super lapidem vnum, & agebat praed-
 as, & tyrannidem in terra Israel, vt patet Iud. c. 9.
 David autem non congregavit viros istos ad agen-
 dum aliquid illicitum, sed ad defensionem vitae, &
 procuracionem necessarium, vt dictum est, ideo
 non peccabat. *Fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.*
 id est, de cognatione sua, & de extraneis oppressis ere-
 alieno, & amaris animo venerunt ad David in spe-
 luncam Odollam viri quasi quadringenti.

*David congregavit primo. 400. Viros, deinde. 200. nec plures
 voluit. Quest. V.*

QVAERET aliquis, quomodo dicitur hic, qd
 erant quadringenti, quia infra cap. 23. dicitur
 qd egressi sunt cum David de Ceila sexcenti viri, &
 infra, cap. 25. cum iret David ad disperdendum do-
 mum Nabal Carmeli, dicitur, qd ibant cum eo qua-
 dringenti viri, & manebant ad sarcinas ducenti, in-
 fra etiam, cap. 27. & 29. dicitur, qd habebat David sex-
 centos viros. Respondendum, qd David voluit con-
 gregare ad se magnam multitudinem virorum bel-

latorum, vt cum eis posset se defendere, & procura-
 re necessaria ad vitam. A principio autem non po-
 tuit habere, nisi quasi quadringentos, qui conuene-
 runt ad eum illico ad speluncam Odollam. Deinde
 autem post modicum tempus conuenerunt ad eum
 multi, quia quotidie conueniebant viri pauperes, cu-
 m viderent nouam mutationem fieri in rebus, & in bre-
 ui habuit sexcentos viros. Vnde quando venit ad vr-
 be Ceila sequenti cap. habebat sexcentos viros: nam
 dicitur ibi: surrexit ergo David, & viri eius quasi sexce-
 ti egressi de Ceila. Postea autem quanquam fuerit
 David in multis persecutionibus in terra Israel, &
 descendit postea in terra Philistinorum, nunquam
 legitur habuisse nisi sexcentos viros. Nam die, qua
 pugnavit contra Amalechitas, qui succederunt Si-
 celeg in die, qua mortuus est Saul in bello, solum ha-
 bebat sexcentos viros, vt patet infra, cap. 30. & post
 hoc immediate fuit factus rex super Iudam. Non
 habuit autem David plures viros ultra sexcentos,
 quia forte non conuenerunt ad eum postea aliqui.
 Vel, vt magis credendum est, quia ipse postea nullos
 suscipere voluit cum sexcenti sufficerent sibi tam ad
 corporis tutelam, qd ad necessarium procuratio-
 nem. Plures autem suscipere erat superuacua sarcina,
 & amplior sollicitudo ciborum. *Et profectus est Da-
 uid inde in Masphat.* Id est, de spelunca Odollam recessit
 sit ad urbem Masphat. Ista enim erat vrbs quaedam
 in terra Moab, in qua tunc erat rex: venit ad eam, vt
 ibi loqueretur regi Moab, & relinqueret apud eum
 patrem suum, & matrem, sicut postea fecit, vt patet,
 immediate. *Quae est Moab.* Id est, ista vrbs Masphat est
 in terra Moab. Istud ponitur ad differentiam: nam
 in terra Israel in parte duarum tribuum, & dimidia
 erat quaedam ciuitas nomine Masphat, ad quam ve-
 niebat singulis annis Samuel, vt ibi iudicaret Israe-
 lem, & erat ibi domus orationis: nam aliquando fa-
 ciebat ibi sacrificia Samuel, & apud illam pugnavit
 cum Philistinis, vt patet supra, c. 7. Ista autem Ma-
 sphat, de qua hic, erat in terra Moab: & ibi manebat
 pro tunc ex Moab, ad quem venit David, vt patet hic.

*Quare congregatis viris David iuit in terra Moab.
 Questio. VII.*

QVAERET aliquis, quare recessit David de ter-
 ra Israel, & quare iuit in terram Moab, vel
 quare non rediit in terram Philistinorum. Videtur
 enim, qd manere debuisset in terra Israel: ipse enim
 de terra Philistinorum confugerat ad terram Isra-
 el, quasi securus ibi mansurus, ergo non debuisset in-
 de recedere. Respondendum, qd David non vene-
 rat in terram Israel, quasi mansurus ibi, quia non po-
 terat ibi secure manere cum esset hostis accerrimus
 eius Saul, sed solum venit, vt ex loco ipso posset cog-
 natis suis loqui, & congregare ad se multitudinem
 bellatorum, vt postea recederet in aliquod regnum
 de vicinis. Cum ergo iam congregauisset quadringē-
 tos viros, non debebat ibi ulterius expectare: quia iam
 non poterat ibi secure manere: nam a principio cum
 solus erat, potuisset occultari: cum tamen habebat
 quadringentos viros, non poterat latere, quia illi vi-
 ri debebant per aliqua loca cibos quaerere: si autem
 manifestus esset in terra Israel Saul persequeretur
 eum cum multitudine armorum, cui David resis-
 tere non posset cum viris suis: ideo necesse erat, qd
 fugeret de terra. Non debuit autem ire in terram Phi-
 listiniam, quia nunc proximo venerat de terra illa: &
 fuit in graui periculo coram rege Achis, ideo non se-
 debebat exponere iterum periculo redeundo in il-
 lum, praesertim quia non poterat nunc esse incogni-
 tus

An David
 prudenter
 in terram
 Moab sit
 profectus.

tus sicut prius, & quia prius apparuerat solus in vrbe
 Geth, nunc autem ferebat quadringentos viros, &
 dato, qd simularet insaniam, cognosceretur esse Da-
 uid, quia vir insanus, & inutilis non poterat secum
 ferre tantam multitudinem bellatorum. Sed dicit
 aliquis, qd poterat secure descendere in terram Philis-
 thinorum quanquam cognosceretur, quia postea
 descendit cum sexcentis viris, & mansit in terra re-
 gis Achis, in fra, cap. 27. Respondendum, quia diuer-
 sitas est, quia tunc Philistini susceperunt David scie-
 tes necessitate compulsus ad eos confugeret. Quia
 persequeretur eum acriter Saul: ideo non suspican-
 tes aliqui de eo, dederunt illi locum: nunc autem non
 erat sic, quia si vellent descendere David cum tanta
 virorum multitudine in terram Philistinorum, pu-
 tarent, qd lateret aliqua fraus: & hoc, quia nondum
 sciebant, quomodo Saul persequeretur David: nam
 nondum perfectus fuerat apertus, sicut postea egit:
 ideo non erat securum David descendere in terram
 Philistinorum: poterat autem ire in terram Moab,
 quia Moabitae non erant tunc hostes Israel, ideo in-
 ter eos manere poterat secure. Sed dicit aliquis, qd
 frustra descendit David in terram Moab: nam non
 poterat ibi manere secure: cum propheta Gad dixe-
 rit ei, qd recederet inde in Iudam, vt patet infra, in li-
 tera. Respondendum est, qd rebus turbatis existentibus,
 non potest semper dari consilium, quod nullum
 inconueniens patiatur: satis autem est pro bene con-
 sultate, qd totaliter consulat, qd pauciora in conue-
 nientia sic sequantur, quam alias, potissimum cum va-
 riabilitas infinita insit humano agibili, quia id, quod
 aliquando bonum iudicatur, & est, post paululum ma-
 lum efficitur: sic etiam fuit hic: nam cum David esset
 in terra Iuda, iudicauit melius esse in terram Moab,
 quod verum erat: deinde cum stetit aliquanto te-
 mporis in terra illa, propheta Gad indicauit malum esse
 ibi manere, sed qd rediret David in terram Iuda: &
 hoc forte, quia rex Moab tractabat tunc tradere Da-
 uid in manus Saulis. Sic autem fuit postea in eundo
 ad terram Iuda, quia cum aliquanto tempore ibi ste-
 tisset iudicauit melius esse, qd recederet in terram Phi-
 listinorum, ne incideret in manus Saulis, vt patet,
 infra, cap. 27. Et ait David in corde suo: aliquando
 incidam vna die in manus Saulis: nonne melius est,
 vt fugiam, & saluer in terra Philistinorum, vt des-
 speret Saul, cessetque me quaerere in cunctis finibus
 Israel: & sic factum est. Ergo cum bonum esset ire in
 terram Moab, quando iuit David, quaquam postea,
 mutatis rebus, apparuit malum esse, non sequitur
 quin consilium bonum fuit de eundo illuc. *Et dixit
 ad regem Moab.* Rogauit enim hic David pro patre, &
 matre, vt manerent apud regem, dum ipse erat in
 aduersitatibus.

Quis esset rex Moab. Questio. VII.

QVAERET VR de isto rege, quis erat. Respon-
 dent quidam expositores nostri, qd fuit rex
 Naas, quem debellauit Saul, vt patet supra cap. 11. &
 ideo dicunt, qd confugit ad eum David, quia propter
 inimicitias, quas habebat Saul cum eo, reciperet bene-
 uole David, qui erat hostis illius. Ad hoc autem in-
 ducunt, quod habetur infra, ca. 2. lib. cap. 10. cum dixit
 David: Facia misericordiam cum Hanon filio Naas,
 sicut fecit pater eius mecum misericordiam. Ista autem
 misericordiam dicitur esse, quia beneuole suscepit eum
 & cognationem suam, tenueritque apud se patrem,
 & matrem David, vt patet infra. Sed hoc non stat,
 quia hic dicitur, qd David confugit ad regem Moab:
 Naas tamen non erat rex Moab, sed Ammon, vt pa-

Opin. No-
 stratum.

at supra, cap. 11. Ista tamen regna semper ante hoc
 fuerant distincta, & post hoc fuerunt: ideo non erat
 Naas rex Moab: & quanquam esset concedere,
 qd rex Moab, & Ammon essent idem rex, tamen
 tolerari non potest. Cum autem allegant, qd Naas rex
 Ammon fecit misericordiam cum David, nihil patet ex
 hoc: quia non constat an ille Naas, de quo ibi dicitur,
 esset ille, cum quo habuit Saul bellum, de quo supra,
 cap. 11. Et dato etiam, qd esset idem rex, non apparet
 an illa misericordia, quam fecit cum eo, fuerit susci-
 piendo eum in terra sua, quando erat exul, vel fuerit
 aliquid aliud. Magis autem contrarium patet, cum
 rex, qui fecit hanc misericordiam cum David, non
 fuerit rex Ammon, sed Moab, vt patet hic. *Id Ra. Sa.*
 dicit, qd iste rex Moab, ad quem iuit David, non fuit
 rex Naas, qui erat rex filiorum Ammon: iuit tamen
 ad ipsum duplici de causa. Vna fuit, quia Saul habe-
 bat bellum contra regem Moab, sicut contra filios
 Ammon, vt patet supra, cap. 14. Secunda causa fuit,
 quia David descenderat de Ruth Moabitide, vt ha-
 betur Ruth. cap. ultimo: ideo securus fugit illuc pro
 cognatione ex parte matris, praesertim quia Hebraei
 dicunt, qd Ruth erat filia regis Moab, & ob hoc rex
 Moab recepit honorabiliter David, & viros eius, &
 dedit ei quoddam castrum. Pater autem, & mater
 David manserunt apud regem, vt patet hic. Sed ista
 non stat. De primo patet, nam Ra. Sa. dicit, qd Saul
 habebat bellum contra regem Moab, sicut contra re-
 gem Ammon, in quo prolapponit, qd propter hoc
 secure manebat David apud regem Moab, quia ha-
 bebat bellum contra Israel. Sed non stat, immo po-
 tior e contrario: nam si habuisset bellum Saul contra
 regem Moab, non potuisset David secure manere
 apud eum: nam postquam David fuit familiaris Saul
 lis, percussio Philistino, omnia bella, quae fiebant con-
 tra hostes Israelitarum, ministrabantur per manum
 David, quia Saul constituerat eum principem super
 viros belli, supra, cap. 18. Et sic dixerunt Israelitae
 ad eum infra, 2. li. c. 6. Ecce nos caro tua, & os tuum sum-
 mus, sed & heri, & nudius tertius, cum esset Saul rex
 super nos, tu eras educens, & reducens Israel, scilicet
 ad bellum: si ergo aliqua bella faciebant Israelitae
 contra regem Moab, illa faciebat David: & praeci-
 pue inimicitiae regis Moab essent potius contra David:
 qd contra Saulem, vel aliquem de Israelitis: vnde non au-
 deret ad eum secure ire, nec ille eum susciperet paci-
 ficum. Nam ex hac causa non ausus est David descen-
 dere in terram Philistinorum, quia ipse faciebat bel-
 la pro Israelitis contra Philistinos: & cum descendit
 fuit in graui periculo apud regem Achis, vt patet
 praecedenti cap. Cum autem dicitur, qd inter Saulem,
 & regem Moab erat bellum. Dicendum, qd istud bel-
 lum non durabat nunc: sed sicut semel pugnavit con-
 tra regem Ammon, & non legitur amplius pugna-
 se: ita forte pugnavit semel contra regem Moab, &
 istud transierat a multis temporibus, ita, qd iam nul-
 lae inimicitiae manebant ex hoc: ideo magis descen-
 deret David ad regem Moab, vt ad aliquem haben-
 tem pacem cum Israelitis. Cum autem dicebat se-
 cundo Rabbi Sa. qd iuit David in terram Moab pro-
 pter cognationem, quia erat filius Ruth, non est ali-
 qualiter verisimile: nam Ruth erat mulier pauper-
 cula, & si haberet aliquos cognatos in terra Moab, il-
 li essent pauperes, & non expectaret propter eos Da-
 uid habere aliquem fauorem in terra illa. Etiam quia
 ista cognatio non erat proxima, sed in gradibus mul-
 tum remotis, cum iam Ruth a multis temporibus
 mortua esset: fuerat enim pauia David. f. vxor Booz
 patris Obed, patris Isai, patris David: ideo non mul-
 tum attenderent Moabitae cognationem istam. Cum
 autem

Opinio
 Ra. Salo-
 monis.

Confuta-
 tio supe-
 riorum.

autem dicitur, quod Ruth fuerat filia regis Moab, non est verisimile, quia illa erat mulier valde pauper, quae cum Noemi pauperula venit de terra Moab in terram Iudae, vt patet Ruth. cap. 1. si tamen fuisset filia regis, cognati sui non permisissent eam venire de terra sua in terram alienam, praesertim cum iret solitaria, & ad mendicandum. Item si fuisset filia regis, non ducta fuisset in uxorem ab vno de filiis Noemi: iuerat. n. Noemi cum viro suo in terram Moab propter famem, & erant viri pauperes: non ergo erat verisimile, q rex Moab daret filiam suam in uxore vni viro pauperi alienigenae incognito, qui non haberet aliquod signum excellentis probitatis: non ergo erat Ruth filia regis Moab, sed quaedam mulier de pauperibus terrae illius: ideo data est viro pauperi, & alienigenae in uxorem: & sic non iuit David in terram Moab expectans, q propter cognationem suam. s. quia erat de stirpe Ruth, honoraretur. Nec quia rex Moab habebat bellum contra Israel, sed magis, quia rex Moab erat in pace cum Israel, & David nunquam pugnaverat contra Moabitas, ex quo ceperat esse princeps virorum belli Israelitarum, ideo credidit, q reperiret cum sibi propitium, & sic factum est. *Maneat, oro, pater meus, & mater mea vobiscum. i. maneat in vrbe, in qua vos manetis, & viuant sub fauore vestro. Donec sciam quid faciat tibi Dominus. i. donec cognoscam per experientiam quid Dominus de me disponat, & quem exitum habet ista tribulatio.*

Quare David voluit, quod pater, & mater manerent cum rege Moab. Quae. VII.

QVAERET aliquis, quare David voluit, q pater suus, & mater manerent cum rege Moab: cum ipse esset nunc in terra Moab: nam si ipse fuisset in terra aliena, vt si descendisset in terram Philistinorum, vel iuisset in terram Iuda, conueniens erat, q relinqueret patrem, & matrem cum rege Moab, vt ibi securi essent, ipse tamen manebat nunc in terram Moab, cum manserit diebus multis in praesidio, quod erat castrum terrae Moab: ergo non videtur ad quid vellet dimittere patrem, & matrem cum rege Moab. Respondendum est, q si David fuisset in omnimoda tranquillitate, potius voluisset habere secum patrem, & matrem, q relinqueret illos apud regem Moab, quia magis consolarentur ex eius praesentia: quia tamen nunc erat tempus aduersitatis magnae contra David securius erat apud regem Moab, quam apud eum. Hoc autem significat litera. s. donec sciam, quid faciat mihi Dominus. i. maneat hic quandiu ego sum dubius in aduersitate. Cum autem Deus dederit mihi tranquillitatem, recipiam illos ad me. Ratio huius erat, quia pater, & mater David erant veteres, & non erat pater David aptus ad ferendum strepitum belli, & frequetes mutationes. David tamen quando erat in praesidio terrae Moab erat semper quasi in bello. Primo, quia ipse multoties recedebat inde ad pugnandum: nam David cum viris suis toto tempore, quo fuerunt profugi non habuerunt aliquid, vnde sustentarentur, nisi qd accipiebant in praeda, sicut faciebant cum erant in terra Philistinum, quia aliquando pugnabant contra quaedam gentes, & aliquando contra alias, vt patet infra. cap. 27. & ibi acquirere necessaria ad vitam. Nunc autem erat David in terra Moab: idem erat, quia non habebat vnde sustentaretur, ideo ibat ad praedam contra aliquas gentes: & de hoc vivebat: obseruabat tamen David istud, q cum esset in aliqua terra nunquam agebat praedam, nec pugnabat contra aliquos de regno illo, nec contra aliquas gentes confederatas ha-

Fbitatoribus regni illius, ne cogereetur exire de regno: si igitur habuisset David patrem, & matrem secum in praesidio terrae Moab, cum ipse saepe iret ad bellum, & ad praedas, manerent soli in praesidio, vel cum paucis: quod non erat securum, quia aliquis de terra Moab poterat eis nocere, absente David: vel forte serui Saulis inquirentes David, incurrerent aliqua via in praesidium, absente illo, & tenerent patrem, & matrem eius. Etiam, quia David quando erat in praesidio erat paratus ad pugnandum timens ne Saul, qui eum acriter persequebatur, irrueret super illum: vt ergo pater, & mater David non sustinerent istos timores, nec labores virorum bellicorum, securius esse potuerunt apud regem Moab. In vrbe, in qua ipse erat cum David in praesidio. Cum autem recessit David de terra Moab, tulit patrem suum, & matrem secum. *Et reliquit eos ante faciem regis Moab. i. dimisit illos, vt essent semper cum rege Moab in vrbe sua, & alerentur sub fauore eius. Rex autem Moab libenter hoc suscepit, quia putauit David futurum esse regem, vel magnum virum, qui ei posset rependere vicem pro his. Manseruntque cum diebus, quibus fuit David in praesidio. Idest, manserunt pater, & mater David cum rege Moab toto tempore, quo mansit David in praesidio terrae Moab. Erat. n. praesidium quoddam castrum in extremitate terrae Moab apud terram Israel, in quo mansit David cum viris suis, dum fuit in terra Moab: & tunc manebant pater, & mater eius apud regem. Cum autem ipse redijt inde in saltum A red ad terram Iuda, reduxit secum patrem, & matrem: & semper iam credendum est, q illos secum duxerit quocunque iret, quia non poterat eos securum dimittere in terra illa propter inimicitias Saulis. Ra. Sa. dicit, q rex Moab sciens, q recessisset David de praesidio totaliter, eo inconsulto, occidit patrem, & matrem illius indignatus nimis de fuga David. Aliquos autem existentes cum eis occidere voluit, sed non potuit, quia fugerunt ad Naas regem Ammonitarum, qui suscepit eos beneuole, & dicit, q ista est misericordia, quam fecit Naas Ammonites cum David, propter quam misit ad consolandum filium eius: de quo infra, 2. lib. cap. 10. Sed dicendum, q hoc non stat. motiuum enim Ra. Sa. & aliorum Iudaeorum hoc asserentium est, quia post hoc non reperitur merito de patre, & matre David, ideo putant, q hic occisi fuerunt. Sed istud non est motiuum conueniens: nam etiam nunquam fuisset facta mentio de illis in scriptura, nisi propter ista bella. s. quia accidit, q portaret eos secum David in terram Moab. Sed non ex hoc conuenienter existimaretur eos mortuos esse, quia nulla mentio fiebat de illis. Item non satis consonat, cum dicitur, q propter hoc, q recessit David de praesidio, occidit rex Moab patrem, & matrem David: nam hic praesupponitur, q David totaliter recedens de terra Moab dimittebat ibi patrem, & matrem. Sed hoc nullo modo stat, quia cum non haberet David animum redeundi in terram Moab, non bene manerent ibi pater, & mater eius. Item hoc aliquo modo repugnat literae, quia David dixit regi Moab: maneat pater meus, & mater mea vobiscum, donec sciam quid faciat mihi Dominus. David tamen sciebat iam voluntatem Dei per prophetam Gad. s. ne maneret in terra Moab, sed iret in terram Iudae: ergo non est verisimile, q relinqueret patrem, & matrem in terra Moab. Item ista litera non applicatur ad id, quod vult Ra. Sa. s. q manserunt pater, & mater David apud regem Moab cunctis diebus, quibus fuit David in praesidio. Sed est sensus, q quandiu David erat in praesidio, erat in terra Moab: Et quanquam aliquando exiret de loco illo ad agendum*

praesidium quid erat.

Expositio Ra. Salomonis refellitur.

dum praedas vnde viueret, quia tamen habebat semper intentionem redeundi in praesidium, dicebatur semper esse in eo, & tunc manebat pater suus, & mater apud regem Moab: postea autem non manserunt ibi, scilicet, quia quando David habuit voluntatem recedendi penitus de terra Moab, tulit secum patrem, & matrem, vt venirent cum eo, & iam non fuerunt cum rege Moab. Quando autem isti mortui fuerint non apparet. Item praesupponit Ra. Sa. q recesserit David de terra Moab totaliter inconsulto rege: sed hoc non est verisimile, quia cum recepisset ab eo tantum beneficium, non est credendum, quod eo insulato recederet: praesertim, quia ex hoc rationabiliter irasci poterat rex Moab, apud quem erant pater, & mater David, & poterat nocere eis. Non est ergo credendum, quod David recesserit, rege inconsulto: quia etiam si propter beneficium receptum nollet ei loqui, saltem pro patre, & matrem, ne quid pateretur, loqueretur ei: ideo vana positio est. Sed credendum, quod pater, & mater David nunc venerint cum eo in terram Iudae: *Dixitque Gad propheta ad David.* Manebat enim David securus in terra Moab, nec credebatur aliquod malum sequi posse ex mansione eius ibidem: ideo propheta ex parte Dei venit ad nunciandum ei, quod recederet inde. Iste propheta Gad forte erat cum David, scilicet, quia confugeret ad eum, sicut confugerunt viri inopes, & amaro animo: & hoc, quia iste cognouerat futurum regem David, & ipsum fouere iustam causam contra Saulem, ideo voluit magis cum eo manere, quam cum Saule in terra Israel: sic etiam fuit de Abiathar, qui erat sacerdos magnus, & fuit cum David in omnibus aduersitatibus suis: quia confugerat ad eum, vt patet infra in litera, & sequenti capit. Vel forte iste propheta Gad venit de terra Israel ad nunciandum haec David, quia Deus misit eum: sicut saepe mittebantur prophetae ad nunciandum, vel faciendum aliquid extra terram suam: sic Ionas missus fuit ad praedicandum Niniuitis. Ionem, cap. 1. Elias quoque missus fuit ad vngendum in regem Azael in Syria: & Eliseum in prophetam, vt patet infra 3. lib. cap. 19. Quidam quoque de filiis prophetarum missus est ad vngendum Iehu in regem Israel, infra 4. lib. cap. 10.

Quamuis David esset propheta, tamen Deus voluit ei reuelare aliqua per prophetam Gad. Quae. IX.

QVAERET aliquis, quomodo iste propheta Gad reuelauit aliquid David ex parte Dei, cum etiam David esset propheta, ideo ipse scire potuisset hoc. Respondendum est, quod prophetia non est scientia habitualis, quae maneat in intellectu, sicut quaelibet alia scientia, quia tunc quilibet, qui haberet spiritum propheticum, posset intelligere per illum, quocunque vellet, sicut fit in omnibus habitibus: non tamen est liberum prophetae intelligere quocunque voluerit, eo quod spiritus propheticus venit per modum cuiusdam actus transcendentis velociter, & cum ille inest, propheta intelligit omnia illa, ad quae Deus supernaturaliter eum eleuat: postquam vero cessauerit ille actus, propheta nihil intelligit plusquam alij homines: sic patet de muliere, quae venit ad Eliseum petitura pro suscitatione filij, & Eliseus ignorabat, quanquam illa iaceret ad pedes eius: vnde dixit ad Giezi: dimitte illam, anima enim illius in amaritudine est, & Alph. Toit. super 1. Regum.

A Dominus celauit a me, & non indicauit mihi. Vt patet infra 4. lib. cap. 4. Sic ergo est de omnibus alijs prophetis, quod cum ipsi nihil intelligant, nisi quando Deus actualiter illos illustrauerit, & Deus interdum vult illustrare vnum, & non alium, contingeret interdum, quod vnus propheta paruus reuelaret aliquid alicui prophetae magno, scilicet, quia tunc propheta paruus actualiter illustratur, magnus autem non illustratur: sic enim fuit saepe de David. Iterum nanque propheta Nathan reuelauit ei de templo, quod fabricaturus esset Salomon, vt patet infra 2. lib. cap. 7. Iterum quoque Nathan venit ad David reuelans ei poenam, quam habiturus esset, quia occiderat Uriam, & acceperat uxorem eius infra 2. lib. cap. 12. Iterum etiam propheta Gad venit ad eum denunciatus poenam pro numeratione populi, infra 2. lib. c. 24. Sic ergo fuit hic, quia Deus voluit reuelare hoc prophetae Gad, & non David, ideo quanquam David esset propheta, non poterat intelligere quid Deus de eo disponebat. Aliter responderi potest, quod prophetae erant duplices: quidam enim a Deo illustrabantur ad praedicandum aliqua futura, quae nunciabant aliquibus gentibus, vel populis, vel saltem scribebant ea. Alij autem erant prophetae, qui illustrabantur a Deo ad sciendum facere cantica mirabilia de laudibus Dei: & ista solum faciebant, quando irruerat in eos spiritus Domini. Primi vocantur prophetae proprie: & huiusmodi sunt omnes quatuor prophetae maiores, & duodecim minores, & multi alij, de quibus fit mentio in scriptura, vt Nathan, de quo infra 2. lib. cap. 7. & 12. & Gad, de quo hic, & infra 2. lib. ca. 24. & Ahias Sylonites, de quo infra 3. lib. cap. 11. & 14. & Micheas, de quo infra 3. lib. cap. 22. & Elias, de quo infra 3. lib. cap. 17. & vsque ad 20. & infra 4. lib. cap. 1. & 3. Eliseus etiam, de quo infra lib. 4. cap. 2. & vsque ad 10. & multi alij: omnes enim hi praedicabant futura. Secundo modo dicuntur prophetae, vt nuncij Saulis, & ipse Saul, qui prophetae uenerunt coram Samuele supra cap. 19. multi quoque, qui perseuerabant in laudibus diuinis in locis sanctis, sicut illi, quos inuenit Saul in colle Domini, de quibus supra cap. 10. & illi, qui astabant Samueli, & prophetabant cum eo in Naioth, vt patet supra cap. 19. Illi quoque, qui cantabant in templo Salomonis de filiis Core Afaph, Eman, Idithum, vt patet 1. Paralipo. cap. 25. Isti autem non dicuntur prophetae, ita quod aliquando reuelent aliqua futura, sed solum, quia sciunt facere cantica: & sic quantum ad reuelationem futurorum ipsi non excedunt populares, sed oportet, quod alij prophetae eis reuelent. David autem fuit de istis prophetis, quia ipse solum habuit spiritum propheticum ad faciendum cantica: vnde tota prophetia sua est in psalmis: nec legitur aliquando, quod ei aliqua futura de temporalibus euentibus reuelata sint, sicut reuelabantur alijs prophetis. Quod tamen nunc reuelaretur de statu David in terra Moab, an esset bonum, vel malum non pertinebat ad cantica, sed ad temporales euentus: ideo non cadebat istud sub modo prophetiae David. Si autem dicas, quod David interdum aliqua futura enunciauit, sicut de Mesias, & similibus, de quibus aliquando in psalmis habetur. Dicendum, q istud non erat denunciare aliquos euentus temporales, sed enarrare laudem Dei, ad quam pertinebat interdum aliquod futurum, qd Deus facturus erat per homines. Calamitates tamen, vel prosperitates temporales regum, vel regnorum, aut aliarum particularum personarum

Prophetae duplices.

Qualis propheta fuerit David.

Dauid nunquam descripsit: ideo non pertinebat ad eum iste modus propheticus reuelationis Gad. Vtraque harum solutionum est solida, sed minus calumniabilis est prima.

Noli manere in praesidio. Id est non maneat in isto castro terrae Moab. Dauid intendebat manere in terra illa, quia non sciebat aliquod malum esse sibi manendo in ea: Deus autem reuelauit ei, ne maneret, quia inconueniens inde sequebatur.

Quare Dauid recessit de praesidio. Quest. X.

QVAERET aliquis, quare Dauid recessit de praesidio. Nicolaus respondit, quod Deus induxit eum ad hoc, ne viri, qui erant cum Dauid, quorum aliqui non erant multum stabiles in fide propter debita, & tribulationes, in quibus erant, declinarent ad idolatriam, si diu manerent in terra idolatriae subdita. Dicit etiam secundum Ra. Sal. quod Deus fecit hoc, ut ex ista persecutione magis probaretur patientia Dauid: nam ipso recedente de praesidio rex Moab occidit patrem, & matrem eius: in quo erat magna aduersitas Dauid, per quam Deus volebat eum probare in patientia. Sed ista responsio non stat quantum ad primum, quod dicitur propter viros Dauid, qui erant instabiles, ne idolatrarent: nam per hoc non inducebatur ad idolatriam, cum ipsi non essent mixti Moabitibus, sed manerent per se in castro illo, quod vocabatur praesidium, ubi liberè poterant obseruare omnes caeremonias Hebraeorum.

Item si in hoc insistamus Dauid, non conuenienter fugit: nam postquam recessit de terra Moab, & iuit in terram Israel, post modicum descendit in terram Philistinorum, ut patet infra capit. 27. ibi tamen ita poterant idolatrare Israelitae sicut in terra Moab: ergo non recesserunt propter hoc de terra Moab, quia alioquin non descendissent in terram Philistinorum. Item secunda ratio non stat, scilicet, ut probaretur per hoc patientia Dauid: nam hic praesupponitur, quod occisus fuerit pater Dauid, & mater eius à rege Moab: sed hoc non est conuenienter dictum, ut supra declaratum fuit. Sed dicendum est, quod Deus iussit Dauid, ut recederet de terra Moab, quia fortè rex Moab sciens Dauid esse inimicum Saulis cogitabat qualiter traderet eum in manus Saulis, ut per hoc efficeretur nimis amicus illius. Dauid autem nihil horum suspicabatur, cum rex Moab beneuolum affectum ei monstraret: & sic incautus teneri potuisset, & tradi Sauli: ideo Deus mouit eum, ut inde recederet. *Et vade in terram Iuda.* scilicet, ad terram, in qua prius fuerat Dauid, eo quod ibi non posset ita incautus tradi Sauli, eo quod ibi timeret nimis, quia erat in manu Israelitarum: circumspiceret omnia, ne posset tradi Sauli.

Quare Dauid iuit in terram Iuda, cum ibi minime esset securus. Quest. XI.

QVAERET aliquis, quare Dauid nunc iuit in terram Iuda: nam non videbatur ei securum ire: tamen ante hoc propter timorem de illa, recesserat: & non videbatur adhuc cessasse ille timor, cum postea ibi acrius, quam primò persecutus fuerit eum Saul. Aliquis forte respondebit, quod melius erat Dauid esse in terra Iuda, quam in terra Moab: ipse tamen prius sine con-

filio Dei iuerat in terram Moab, nunc autem ex mandato eius reductus est in terram Israel. Sed hoc non stat, quia hic praesupponitur, quod esse in terra Iuda erat Dauid simpliciter bonum, vel saltem melius, quam esse alibi. Ipse tamen ignorans consilium Dei, iuerat in terram Moab: ideo Deus fecit eum redire. Hoc tamen falsum est, quia non erat melius Dauid in terra Iuda, quam alibi, quia melius erat in terra Philistinorum: quod patuit, quia cum in terra Iuda passus fuisset multas aduersitates à Saule, timès, ne aliqua die incideret in manus eius, recessit in terram Philistinorum, ut patet infra, capit. 27. & ibi fuit securè: nam illic, quod sciuit Saul eum ibi esse, cessauit eum persequi, ut patet eo. cap. Sed dicendum est, quod Deus iussit nunc redire Dauid de terra Moab, quia melius ei erat esse in terra Iuda, quam in terra Moab: prius tamen iuerat in terram Moab non sine Dei consilio, vel saltem non sine recto consilio humano. Erat enim Dauid malum esse in terra Iuda quando congregauit quadringentos viros ad se. In terra autem Moab securus esset tunc Dauid: postea tamen natum est aliquid nouum, scilicet, quia fortè volebat rex Moab tradere eum in manus Saulis, ideo iam non erat ibi securum sibi manere, sed in quocunque alio loco melius maneret, & ob hoc Deus iussit, quod recederet de terra Moab in Iudam, & sic semper erat sanum consilium, scilicet, quia quando fuit bonum stare in terra Moab, steterit, & quando coepit esse periculosum, recessit inde: sic etiam cum postea esset periculum Dauid manere in terra Iuda, descendit in terram Philistinorum, ut patet infra c. 27.

Quare Deus misit Dauid in terram Iuda. Questio. XII.

QVAERET aliquis, quanquam recedendum esset Dauid de terra Moab, quare Deus mittebat eum in terram Iuda, ubi grauius pericula ei imminabant. Respondendum est, quod Deus voluit, quod recederet Dauid de terra Moab, quia erat periculum eum ibi manere, misit tamen eum in terram, ubi etiam erat ei periculum: noluit autem mittere ad locum, in quo non pateretur aduersitates, quia non videbatur pro tunc aliquis talis locus, & nisi Deus voluisset agere supernaturaliter, scilicet, pacificando sibi omnes homines, non poterat ire in alium locum conuenientius, quam in terram Iuda, si autem miraculosè agere voluisset, potuisset pacificare sibi Saulem, & cessasset omnis fuga Dauid. Deus tamen aliter disposuerat, scilicet, quod persequeretur Saul Dauid: ideo non erat pacificaturus vtrunque. Sed etiam hoc dato potuisset Deus facere, quod Dauid superaret Saulem. Noluit tamen aliquid facere miraculosè, sed quantum fieri poterat opere humano: Sic autem non poterat Dauid contendere cum Saule, sed fugere à facie eius, ideo semper fuit profugus, quando vixit Saul: Deus tamen, ne periret Dauid, miserabatur interdum illi, & per modum consilij denuntiabat ei pericula sibi futura, ut sic posset illa effugere: non tamen volebat dare illi potestatem, ut preualeret contra Saule. Nuncigitur quia Dauid nesciebat, nec poterat presumere an aliquod malum ei insurgeret manendo in terra Moab, Deus reuelauit ei iubens, quod inde recederet mittens eum in Iudam, quia quanquam terra illa non esset sibi segura, tamen pro tunc non erat tam periculosa, sicut terra Moab. Sed dicit aliquis, quare non misit Deus Dauid de terra

terra Moab in terram Philistinorum, non veniendo in terram Iuda, quia securior esset sibi terra Philistinorum, quam Israel, quod ipse Dauid experitus est: nam cum quotidie persequeretur eum, & aliquando quasi teneret eum in manibus, dixit in corde suo: Aliqua die incidam in manus Saulis, melius est ergo, ut vadam in terram Philistinorum, ut desperet Saul, cessetque me quaerere: sic autem fecit, & cessauit Saul ab eo, ut patet, infra capit. 27. debuisset ergo Deus mittere Dauid in terra Philistinorum, & non in Iudam. Respondendum est, quod hoc factum est propter duo. Primo, quia non poterat conuenienter nunc ire Dauid in terram Philistinorum: putarent enim, quod moliretur aliquas insidias contra eos simulans se profugum: ideo non recipere eum: postea autem elapso aliquanto tempore descendere potuit conuenienter illuc: Nam tunc cognita erat Philistinis grauis persecutio, quam exercebat Saul in Dauid: ideo videntes eum ad se profugere satis putarent, quod hoc faceret ex amaritudine cordis, quia necessitas eum ad hoc impulerat, & non moliretur vllas insidias: ideo tunc eum receperunt: & sic conueniens fuit Dauid esse in hoc tempore medio in terra Iuda, ut per hoc Philistinis innotesceret persecutio Saulis contra eum, & tunc darent ei locum in terra sua, quando iam non esset securum Dauid manere in terra Israel. Secunda ratio fuit, quia Deus voluit manifestari nequitiam Saulis, & bonitatem Dauid: fuit enim nimis iniquus Saul, quia toties, & tam iniuste persecutus fuit Dauid, ut patet ab hoc loco vsque ad 27. capit. infra. Paruit etiam magna bonitas Dauid, & innocentia erga Saulem, quia cum Saul ita acriter persequeretur eum, & ipse tenuerit Saulem bis in manibus suis, potuissetque eum impune occidere, noluit eum tangere, sed increpabat eum pro iniusta persecutione. De prima vice patet infra cap. 24. De secunda infra 27. Si autem Dauid postquam recessit de terra Moab illic venisset in terram Philistinorum, non potuisset patere iniquitas Saulis in eum, & bonitas eius, atque innocentia erga Saulem: Deus tamen voluit ista notificare ad vtilitatem Dauid, scilicet, ut mortuo Saule, omnes Israelitae videntes innocentiam eius in omnibus aduersitatibus suis, vngerent eum super se in regem: nimis enim per hoc animari fuerunt ad vngendum eum in regem, quod non fecissent, si aliquo modo apparuisset voluntas Dauid ad occidendum Saulem: sic enim patet de morte Abner principis Saulis: nam planxit eum nimis, & noluit comedere die illa vsque ad vesperum. Quod placuit nimis omni populo, quia per hoc sciuerunt istud contra voluntatem Dei, infra 2. lib. cap. 3. mortem quoque Saulis diligenter vindicauit, quia eum, qui glorificatus fuerat se occidisse Saulem fecit occidi, & fleuit planctu magno super Saulem, & Ionatham, nec comedit vsque ad vesperum, ut patet infra 2. lib. cap. 1. misit quoque gratias agens ad viros Iabes Galaad, promittens eis bona, quia saepeliant corpora Saulis, & filiorum eius, infra 2. lib. cap. 2. mortem quoque Isboseth filij Saulis vindicauit, quia duos latrones, qui occiderant eum, suspendit, ut patet, infra 2. lib. cap. 4. Omnes ergo Israelitae conspicientes tantam Dauid clementiam erga Saulem, & domum eius, à quo tanta mala perreuerat, illic vnanimiter petierunt eum in regem, ut patet, infra 2. lib. cap. 5. *Et profectus Dauid.* scilicet, de praesidio terrae Moab. *Venit in saltum Hareth.* Istud erat in sorte Iudae. Est enim terra illa pro magna parte

Alph. Toft. Super 1. Reg.

montuosa, eratque ibi quaedam ciuitas nomine Hareth, quae aliquando vocatur Mareth, ut patet Iosue cap. 15. apud illam urbem erant magnae syluae, ad quas venit Dauid, ut lateret. Istud autem fuit sicut supra dicebat de spelunca Odollana: Odollana erat ciuitas in sorte Iudae, apud quam erat spelunca Sciendū aut, quod Dauid venit ad latendum in saltum Hareth, propter duo. Primo, quia ista terra erat nimis motuosa, & posset ibi latere, & Saul non posset eum inuenire, quia erant ibi magnae speluncae. Etiam, quia erat terra abruptissima, ita ut nullus homo per eam posset ambulare sine difficultate nimia, ut patet infra cap. 24. Vbi dicitur, quod erat Dauid in deserto Engaddi, & Saul inuestigabat eum super petras abruptissimas, quae solis ibicibus peruiae sunt. Reliqua autem terra Israel non erat ita motuosa. Secunda ratio erat, quia fors Iudae potissimè saltus Hareth est iuxta terram Philistinorum, ideo si Saul persequeretur Dauid instantissimè, poterat faciliter fugere in terram Philistinorum, & ibi Saul desperaret de eo. Si autem esset in alia parte terrae Israel, non posset ita promptè fugere, & caperetur facilius. *Et audiuit Saul, quod apparuisset Dauid.* Toto enim tempore, quod fluxit à fuga Dauid de terra Israel, quando venit in urbem Nobae vsque ad tempus istud, ignorauit Saul ubi esset Dauid: nescierat enim, quomodo fuit coram rege Achis, & quomodo in spelunca Odollam, & quomodo in terra Moab. Nunc autem cum fuit in saltu Hareth, cognouit de eo Saul. Et ratio est, quia veniebat Dauid cum multitudine virorum, ideo non poterat latere, vbicumque esset. *Et viri, qui erant cum eo.* Id est, etiam audiuit de viris suis, quod apparuerant. Credendum est autem, quod propter viros Dauid manifestatus fuerit. Sciendum vero est, quod Saul cognouerat Dauid habere secum viros, & quod fugerat de terra: nesciebat tamen ubi esset. Quod autem sciret de viris eius, patet: quia omnes cognati Dauid, & multi alij viri inopes de vrbe Bethlehem, & de terra illa vsque ad quadringentos, conueniunt ad Dauid, ut patet supra. Hoc autem non poterat ignorare Saul, cum illi recessissent de terra eius. Manifestum etiam esset, quod ad Dauid conuenissent, cum essent cognati eius: nescierat tamen de eis toto tempore praeterito, nec rumores, aliquos saltem leues audierat: nunc autem audiuit. *Saul autem cum maneret in Gabaa.* Hic ponitur quomodo inereptuerit Saul viros suos, quia non indicabant ei de Dauid toto hoc tempore, cum scirent, quod ipse desiderabat eum capere. Dicitur autem, quod erat Saul in Gabaa, quia ibi erat domus eius, & ibi semper consueuerat habitare: maxime ex eo tempore, quo recessit Samuel à Saule: nam dicitur supra capit. 15. Abiit Samuel in Ramatha, Saul verò ascendit in domum suam in Gabaa. Habitauit autem ibi postea, & nunc quoque ibi erat: sed hoc, quod hic dicitur, scilicet, quod erat Saul in Gabaa, & in nemore, non refertur ad tempus, quo nuntiatum est ei apparuisse Dauid, & viros eius, sed ad tempus, quo increpuit nimis viros suos tanquam coniuissent cum Dauid, & patet ex contextu literae. *Et esset in nemore, quod est in Ramatha.* Istud nemo dicebatur esse quaedam plantatio arborum facta manu humana, ad quam exibat Saul, ut quiesceret ibi cum famulis suis: sic dicitur Gen. c. 21. Abraham plantauit nemus in Bersabe. Id est plantauit ibi aliquas arbores. Aliqui autem ignoranter accipiunt nemus pro montibus, vel collibus, sed nimis errant. Erat autem istud nemus in Ramatha, per quam non intelligitur hic Pars Secunda. N 2 vrbs

Dauid venit ad latendum in saltum Hareth pp duo.

Ra. Salomon reprobatur.

vrbs illa, in qua habitabat Samuel, de qua supra c. 7. quia illa distabat ab vrbe Gabaa, vt patet supra c. 15. f. Abijt Samuel in Ramatha; Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa. Ita tamen Ramatha, de qua hic erat apud Gabaa, cũ dicitur, qd istud nemus erat in Ramatha, & quod Saul quando erat in nemore illo, erat in Gabaa. Sed Ramatha est hic nomen aliquis partis territorij Gabaa, vbi erat confitum illud nemus. Dicitur etiam, qd tunc erat Saul in Gabaa, non, qd esset intra vrbem Gabaa, sed erat in territorio illius, scilicet, circa vrbem. Qui autem circa ciuitatem est dicit esse in ciuitate praesertim, si ibi semper habitet: nam etiam si aliquando egrediatur vrbe, & sit in territorio illius, dicitur esse in vrbe: sic patet Iosue, cap. 5. vbi dicitur in litera hebraica: cum esset Iosue in agro vrbis Iericho. Manifestum est autem, qd tunc non erat in vrbe, quamquam dicatur esse in ea. *Haestam manu tenens.* Id est, tunc tenebat haestam in manu, quando locutus fuit verba haec, quae sequuntur. Hoc autem dicitur, quia semper Saul conuenerat habere haestam in manu, vel saltem apud se, vt patet, supra capit. 18. 19. & 20. vnde siue comederet, siue dormiret, siue aliud ageret, semper iuxta se habebat lauceam. Quod autem comedendo illam haberet, patet supra capit. 20. cum sedens ad mensam, conatus est laucea percutere Ionatham. Quod dormiendo illam haberet apud se, patet in fra cap. 26. Quare autem illam apud se haberet, declaratum est supra cap. 18. *Cunctique serui eius circumstant eum.* Id est, & omnes serui eius erant in circuitu illius, quando locutus est hoc. Intelligitur hoc de seruis, scilicet, de illis, qui erant continue cum eo in domo sua, & ministrabant ei: secus autem de illis, qui non ministrabant, sed erant subditi illius. Nunc autem Saul egressus fuerat ad quietendum in agro cum istis familiaribus suis. *Aut ad seruos suos, qui assistebant ei.* Id est, locutus fuit verba ista increpatoria contra omnes seruos suos. Ipsi enim merebantur, vel videbantur mereri hanc increpationem potius, quam alij, quia ipsi suscipiebant specialia beneficia à rege, ideo eum in tantis, quam cereri diligere debebant: Quod ergo aliquis eorum coniurasset cũ Dauid contra Saulem, increpatione dignum erat in quolibet eorum. *Audite me filij Iemini.* Ista sunt verba ad reddendum attentos. Vocauit autem illos filios Iemini ad reddendum illos beneuolos. Pro quo sciendum, quod Iemini est nomen hebraicum corruptum apud nos, quod hebraice dicitur, Iemini, & non est genitiuus huiusmodi nominis, Ieminus, de quo aliqui dicunt, quod significet Benjamin: & hoc verisimile est, quia Benjamin in Hebraeo significat filium dexterae, vt patet Gen. cap. 35. Iam autem significat dexteram, & inde dicitur Iemini, quod nos corrupte dicimus Iemini. Vnde quasi nihil differt dici Benjamin, id est filius dexterae, vel Iemini, id est dexter. Alij autem dicunt, quod Iemini non erat Benjamin, sed erat quidam vir nobilis de stirpe Benjamin, quod colligitur supra cap. 9. scilicet. Erat vir de Benjamin nomine Cis, filius Abiel, filij Seor, filij Bethor, filij Sarer, filij Abia, filij viri Iemini. Et hoc verisimilius est, vt declaratum fuit cod. cap. Qualiter autem accipiat, stat litera, scilicet, quia omnes isti, qui assistebant regi, erant de genere suo: nam ipse elegerat de genere suo ministros, & familiares, vt magis eis se credere posset. Etiam quia volebat, quod potius illi, qui erant de genere suo, haberent dignitates, quam extranei: sic enim dixerat ei Samuel quado voluit eum regem constituere, scilicet:

Iemini qd significet.

& cuius erunt optima quaeque in Israel, nonne tibi, & omni domui patris tui, id est, cognatis tuis? supra cap. 9. sed Saul erat de stirpe Benjamin, & de stirpe Iemini, vt patet eodem cap. Ergo qualitercunque accipiat, Iemini, erat verum, quod isti serui Saulis erant filij Iemini. Posuit autem hoc Saul ad persuadendum, scilicet, quod cum esset ipse de stirpe Iemini, & serui sui de eadem stirpe, saltem ex debito sanguinis magis tenebantur eum diligere, quam Dauid, qui erat extraneus, scilicet, de tribu Iuda. *Nunquid omnibus vobis dabit filius Isai agros, & vineas?* Id est, nunquid quilibet vestrum expectat hoc ab eo, & praeter bona, quae speratis, coniuratis cum ipso contra me, quasi dicat non poterit dare, dare omnibus vobis: nam etiam si aliquibus vestrum haec dare possit, omnibus tamen dare nequiret, etiam si rex efficeretur. Et istud erat argumentum fortissimum contra seruos Saulis, scilicet, quia quamquam aliqui propter aliqualem spem coniurassent cũ Dauid, quam malum videbatur, tamen verisimile erat. Quod tamen omnes coniurassent cum ipso, non solum erat malum, sed etiam stultum, quia non poterat omnibus dare agros, & vineas. Nemo tñ de seruis suis ei nunciabat aliquid de Dauid, ergo omnes videbantur coniurasse cum eo. Vocauit autem Saul filium Isai Dauid, quia cum eum haberet exosum, non poterat profere nomen illius proprium, sed appellatiuum. Ista enim omnium maleuolorum conditio est: Dixit etiam: *Nunquid dabit agros, & vineas?* quia ista poterant dare reges, & dabat seruis suis in pñiũ: & aliquando tollebant ea subditis, & dabant famulis, vt patet supra cap. 8. scilicet. Agrosque vestros, & vineas, & oliueta optima rollet, & dabit seruis. Hoc autem an iuste rex facere posset, declaratum est supra cap. 8. *Et vnuerfos vos faciet tribunos, & centuriones.* Id est, nunquid poterit facere quemlibet vestrum tribunum, aut centurionem? quasi dicat non: immo nulli vestrum hoc conferre poterit: quia conferre tales honores, & principatus ad reges pertinet. Dauid autem non erat rex: taltem in possessione, quamquam secundum titulum rex esset, eo quod vnctus erat à Deo in regem: Saul quoque nunc non expectabat eum futurum regem, ideo nihil horum conferre poterat, pro quo serui Saulis communicare deberent cum eo. Vocantur autem centuriones principes super centum viros: tribuni autem dicuntur principes super mille viros. Sic patet supra cap. 18. scilicet. Amouit ergo eum Saul à se, qd fecit eum tribunum super mille viros.

An serui Saulis tenerentur indicare ei vbi Dauid erat. Quastio. XIII.

QVAERET aliquis, an Saul recte conque- batur de suis, quia non indicabant ei Dauid, & an tenerentur indicare eum. Respondendum est, quod iniuste conquebatur Saul, quia dicebat seruos suos coniurasse cum Dauid, sed falsum erat: etiam dato, quod ipsi voluissent indicare Sauli de Dauid toto tempore praeterito, non potuissent, quia nullus eorum sciebat vbi essent. Sed tunc stat dubium si aliqui eorum cognouissent vbi erat Dauid, an tenerentur ei dicere, vel peccarent dicendo. Respondendum est, qd secundum humanam affectionem cum Saul beneficeret seruis suis, debebat ei fauere ad omnem casum, & cum ipse desideraret nimis occidere Dauid, quia aliàs putabat regnum suum non esse sibi securum, vt declaratum est supra c. 18. De-

Deberant serui sui fauere ei indicando vbi esset Dauid. Si tamen loquamur secundum rectam rationem, & iuris debitum, non tenebantur serui Saulis indicare ei Dauid, quamquã de eo scirent: quia omnes ipsi nouerãt, qd Saul inquirebat Dauid ad infligendum ei iniustam mortem: & nunquam peccauerat Dauid contra Saulem, sicut dixit ei Ionathas, supra cap. 19. Quod ergo indicarent eum, erat cooperari Sauli ad malum: qui autem cooperatur alteri in crimine, reus est, sicut qui principaliter operatur, vt patet ad Roma. cap. 1. immo si aliquis de seruis Saulis praestitisset ei iuramentum de indicando Dauid quã docunque sciret, non tenebatur eum indicare propter iuramentum, quia cum iste actus esset simpliciter illicitus per iuramentum, non poterat obligari ad illum, quia iuramentum non est inuentum, vt esset vinculum iniquitatis: immo si aliquis de seruis Saulis indicaret ei Dauid, peccabat mortaliter, & erat reus homicidij, si per hoc Dauid occideretur. Nam serui tenentur obedire Domino suo in licitis, & in his, quae dubia sunt: in his tamen, quae manifeste sunt illicita, nõ tenentur obedire, nec subijci ad hoc per aliquem timorem: sicut fecit legio Thebea, quae venit in auxilium, & seruitium imperatoris ad pugnam: cum tamen iussit, quod adorarent ibi Deos suos, non consenserunt: sed potius omnes subierunt mortem: nam secundum Phillosophum est etiam hoc, scilicet, quod quaedam sunt, ad quae non est cogi, sed magis mori patientem durissima. *Quoniam coniurastis omnes aduersum me. i. omnes fecistis coniurationem inter vos. Vel omnes fecistis coniurationem cum illo, vt nemo eum mihi indicaret.*

An licitè poterant coniurare serui Saulis contra eum super Dauid. Quastio. XIII.

Coniuratio quid importat.

Serui Sauli quò potuissent coniurare cũ Dauid, & quò non.

QVAERET aliquis, an licitè poterant coniurare serui Saulis contra eum super Dauid. Respondendum est, quod coniuratio importat compositionem multorum contra aliquem iuramento firmatam. Ita autem poterat esse dupliciter inter seruos Saulis. Vno modo, quod omnes coniurarent. i. conuenirent inter se sub iuramento, qd nullus eorum indicaret Sauli Dauid. Alio modo poterant cõiurare, qd omnes darent fauorem Dauid contra Saulem. De prima coniuratione dicendum est, quod illicita erat, quia tenebantur nõ tradere Dauid Sauli, cum ille quereretur eum ad malum. De secunda coniuratione videtur quibusdam dubium. Dicunt enim quidam, qd poterant sic coniurare serui Saulis: nam Saul fouebat iniquam causam contra Dauid: Dauid autem fouebat causam iustam contra Saulem. Licitum autem est fauere iustitiae: immo in quibusdam casibus est necessarium, ergo non peccarent serui Saulis coniurando contra eum sic. Sed dicendum est, qd non poterant sic coniurare: nam serui Sauli, eo quod erant serui illius, tenebantur seruare ei fidelitatem, tam secundum leges hominum, quam secundum legem Dei, & rectam rationem: ideo cogebantur nihil agere contra ipsum. Si tamen fauerent Dauid contra eum, agerent contra ipsum: ergo nõ poterant fauere Dauid contra illum. Cum autem dicitur, qd Dauid fouebat iustam causam contra Saulem, ergo poterat ei fauere contra Saulem. Dicendum est, qd potest dupliciter responderi. Vno modo, qd Dauid fouebat iustam causam contra Saulem, quum ad defendendum se ab eo, sed non quantum ad agendum qd ipsum: nam eo qd iniuste persequeretur Saul Dauid, poterat Dauid se licitè defendere cũ moderamine inculpate tutelae: nihil tñ qd ipsum mouere

Alph. Tost. Super i. Reg.

poterat: id serui Saulis poterant fauere Dauid contra Saulem ad defensionem suã. sagere quantum possent, ne Saul occideret Dauid: non tamen poterant fauere Dauid adiuuando eum ad aliquid agendum contra Saulem, immo si adiuuarent, peccarent mortaliter. Aliter potest rñderi, qd serui Saulis non poterant fauere Dauid ad agendum contra Saulem, non solũ si iniuste ageret, sicut nunc: cum nullam actionem habeat Dauid contra Saulem, sed etiam si Dauid habuisset actionem iustissimam contra Saulem, vt potest si occidisset Saul patrem, & matrem Dauid, aut filios, vel cognouisset vxorẽ illius: in quo erat iustissima actio, non poterant fauere serui Saulis Dauid contra Saulem ad hoc, vt persequeretur eum: & si fauerent, peccarent mortaliter. Nec valet si dicas Dauid fouebat iustam causam contra Saulem: ergo famuli Saulis poterant licitè adiuuare Dauid: quia quencunq; hominem, qui iniuste patitur, licitè defendere possumus, & tenemur: si nemem tamen iuste contra alium agentem non possumus licitè adiuuare: quia fauorabilior est defensio, quam actio, potissimè, quia ita quibusdam tenemur, vt nullo modo contra eos agere, aut alijs fauere liceat. Immo etiam dicendum est, qd si Dauid voluisset agere contra Saulem pro oibus malis, quae ab eo pertulerat: famuli sui tenebantur adiuuare Saulem, & si non adiuuaret, peccaret mortaliter, quia isti tenentur fauere Dñis suis in oibus licitis. Defensio tñ omni homini licita est, et si morte mereatur: nam licitè quicunq; defendit se ab hoste: Saul ergo qd mortem mereretur pp mala, quae intulerat Dauid, si tñ Dauid conaret ei inferre hanc mortem, vel quodcunque malum, licitè se defendere poterat Saul, & cõsequenter serui sui tenebantur adiuuare eum, cũ teneretur ei in omnibus licitis: patet igitur ex dictis qualiter licitum, vel illicitum esset seruis Saulis cõiurare contra eum pro Dauid. *Et non est, qui mihi renunciet.* Id est, nullus est de vobis, qui annunciet mihi de eo, vbi sit: omnes enim haestenus tacerant: quia nullus sciebat de Dauid: postea tamen cum viderent nimis placere regi, quod annunciaretur ei de Dauid, quilibet conabatur instruere nouam accusationem contra Dauid, & indicare vbi esset. Primam autem accusationem instruit Doeg Idumaeus, qui immediatè asseruit Abimelech fauisse Dauid. Postea autem reliqui quantum poterant, accusabant, & mendacia contra Dauid configebant eum scirent ea placere regi: vnde Dauid postea conquestus est nimis de seruis Saulis, qd falsa contra eum dicerent, vt patet infra cap. 24. scilicet quare audis verba hominum loquentium? Dauid querit malum aduersum re: iterum etiam conquestus est, infra c. 26. Si Deus incitat te aduersum me, odorctur sacrificium, si autem filij hominum maledicti sunt in conspectu Domini, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hereditate Domini dicentes: vade, & serue dijs alienis. *Maximè cum & filius meus fedus inierit cum filio Isai.* Potest dupliciter intelligi. Vno modo omnes coniurastis contra me: sed hoc non est admirandum, cum etiam filius meus inierit fedus cum Dauid: ille enim magis debebat fauere patri, quam alij. Aliter potest intelligi, scilicet, omnes cõiurastis aduersum me maximè cum, & filius meus, &c. Id est causa maxima, quare omnes coniuraueritis contra me, fuit quia filius meus coniurauit contra me iniungendo fedus cum Dauid, & ipse impulit vos, vt coniuraretis contra me. Potest tertio modo intelligi, quod Saul increparet omnes seruos suos tanquã stultos, scilicet, quia Dauid non poterat eis dare agros, aut vineas, vel facere tribunos, aut centuriones: sed maximã ad huc stultitia apparebat, cũ filius Saulis iniurasset fedus cũ

Pars Secunda. N 3 Dauid,

Dauid, à quo nihil suscipere poterat, sed magis per-
dere. A patre autem regnum suscepturus erat per
successionem: & hoc est, de quo increpuit Saul Io-
natham, supra capit. 20. scilicet. Nunquid ignoro, quod
diligis filium Isai in confusione tuam, & in confu-
sionem ignominiosae matris tuae omnibus enim die-
bus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabili-
eris tu, nec regnum tuum. Dicitur autem sedus ini-
uisse Ionathas cum Dauid, quia istud maius erat, quod
quod serui Saulis coniuissent contra eum. Quomodo
autem Dauid, & Ionathas iniierint fœdus, & quid
in fœdere dictum sit, declaratum est supra cap. 18. &
magis supra cap. 20. Cognouerat autem Saul de fœ-
dere isto, quia nunciatum fuerat ei: & satis per se po-
tuerat hoc cognoscere Saul ex nimia familiaritate
Ionathæ, & Dauid: unde dixit Saul supra cap. 20. Nū-
quid ignoro, quia diligis filium Isai in confusione
tuam. *Non est, qui vicem meam doleat ex vobis, id est nullus est, qui doleat loco mei, siue pro me. Vel nullus est, qui doleat vicem meam, id est sortem meam, vel aduersitatem. q. d. infortunium mihi est, quod Dauid superuiuat, cum sit hostis meus, nullus tamen de vobis dolet pro hoc meo infortunio: & sic cum aliqui annu-
ciabant ei de Dauid, dicebat, quod dolebant pro eo, sicut dixit sequenti cap. Ziphæis, quando nunciauerunt ei de Dauid, scilicet. benedicti vos à Domino, quia doluistis vicem meam. *Nec qui annunciet mihi, id est non est de vobis aliquis, qui annunciet mihi de Dauid, q. d. nullus de vobis dolet me pro infortunio meo, nec etiam curat annunciare mihi de Dauid, vt tollatur infortunium meum.**

Licet nunc Saul audierit ubi esset Dauid, tamen conquirebatur de tempore præterito, quod nihil ei annunciatum fuerat de Dauid. Quæst. XV.

QVAERET aliquis, quomodo Saul dicebat hic, quod nullus annunciatum ei de Dauid, quia iam annunciatum fuerat, vt patet supra in li-
tera, scilicet & audiuit Saul, quod apparuisset Dauid, & viri, qui cum eo erant. Responderi potest, quod Saul conquirebatur hic de omnibus temporibus præteritis, quæ ex eo tempore, quo iuit Dauid in Nobæ, & deinde in Geth, coram rege Achis, & postea in terra Iudæa ad speluncam Odollam, & deinde in terram Moab, nullus ei quicquam indicauit de illo, quousque nunc fuit in saltu Hareth: quia tunc dicitur, quod audiuit Saul, quod apparuisset Dauid, quod tanto tempore serui Saulis nihil dixissent ei de Dauid, videbatur, quod hoc erat, quia nemo volebat eum prodere, id est dicit Saul, quod coniuerant contra eum omnes serui sui. Aliter, & melius responderi potest, quod conquirebatur de seruis suis, quod ipsi nunquam indicauerant ei aliquid de Dauid: nam id, quod nunc audierat Saul, non cognouit ab aliquo de seruis suis, sed per famam audierat, & sic semper habebat causam conquirendi de ipsis: id est, vt non conquireretur, inceptit illico Doeg referre de Dauid, vt patet infra in litera. Aliter etiam dici potest, quod quancumque nunciatum esset Sauli de Dauid: non tamen fuit nunciatum, vbi erat, sed solum, quod apparuerat: Saul autem volebat scire, vbi erat, vt teneret eum: ideo nondum erat sibi satisfactum per illam annunciationem, & conquirebatur semper de seruis suis, vt aliquis eorum magis declararet. *Eo quod suscitauerit filius meus seruum meum aduersum me, id est nullus de vobis declarat mihi quicquam de Dauid, quia ipse suscitatus fuit à filio meo contra me: ideo nullus vestrum vult de eo quicquam dicere, vt omnes complacatis illi. Non intelligebat autem Saul, quod filius suus suscitauisset Dauid contra*

eum, dicendo ei, quod aduersaretur Sauli. Hoc enim dignum morte erat, sed quod ipse dabat occasionem, & animositatem Dauid ad faciendum hoc, eo quod diligebat eum nimis, & inierat fœdus cum eo. *Invidiam mihi usque hodie, id est Dauid insidiatur mihi, vt occidat me, & vsque hodie durat insidia sua, scilicet, nunquam cessauerunt. Dixit autem Saul, quod incitauerat Ionathas seruum suum ad grauandum magis istud factum: nam grauius est, quod serui insurgant contra Dominum suum, quam, quod alij hostes: in quo totam culpam retorquet Saul in Ionatham, & contra eum mordaciter loquitur. Istud tamen falsum erat, quia Dauid non insidiabatur Sauli, sed potius contrario. Dauid tamen fugiebat, quia timebat sibi mala inferenda à Saule, si præsentem esset, & ob hoc habebat Saul colorem dicendi, quod Dauid insidiaretur ei, si quia recesserat.*

Quare Ionathas non excusauit se, & Dauid cum pater conquiretur de eis. Quæst. XVI.

QVAERET aliquis, quare Ionathas non excusauit se hic, & Dauid. Nam alias consueuerat ipse excusare Dauid, etiam si contra solum Dauid ageretur: nunc autem agebatur contra eum, & contra Dauid: ergo magis se debuisset excusare: graue enim crimen Saul posuerat Ionathæ, scilicet suscitauerat contra eum Dauid, de quo purgare se debuisset: nam silendo consentire videbatur. Respondet aliquis, quod cum ista verba loquebatur Saul, forte non aderat Ionathas, ideo non poterat respondere tunc. Hoc autem, quamquam satis erat possibile, non erat tamen satis verisimile: præsertim cum dicitur supra, quod cum ista locutus fuit Saul, circumstantabant eum omnes serui sui: ergo verisimilius erat ibi filium suum esse. Sed dicendum est, quod dato, quod ibi fuisset Ionathas, nullo modo respondisset pro se, vel Dauid. Diligebat enim Ionathas Dauid, sicut animam suam: ideo paratus erat pro eo facere quæcumque posset, & exponere se cuiusque periculo: & hoc cum intendebat posse proficere illi. Cum verò non poterat ei proficere per excusationes suas, sed magis nocere concitando Saulem in eum, frustra erat eum respondere: immo imprudenter fieret. A principio enim inimicitiarum Saulis ad Dauid, cum nodum appareret quid deliberaret Saul de Dauid, exposuit se Ionathas pro Dauid. Nam supra capit. 19. iusserat Saul Ionathæ, & seruis suis, vt occiderent Dauid. Postea autem Ionathas ait: ne pecces rex in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde, & c. tunc autem placatus est Saul, & iussit, quod non occideretur. Iterum autem cum Dauid suspicaretur, quod Saul inquirebat ei malum conuersus est Ionathas petens, vt ipse inquireret de voluntate patris ad mensam die Kalendarum: & tunc cum loqueretur Ionathas excusando Dauid, Saul increpuit Ionatham, dicens: fili mulieris vtrum vltro rapientis: nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusione tuam? Iussit autem, quod duceret eum ad occidendum: cui cum responderet Ionathas: quare morietur? quid fecit? Arripuit Saul lanceam, & conatus est percutere Ionatham supra cap. 20. Ex illo autem die cognoscens Ionathas diffinitum esse à patre, quod occideret Dauid, credidit superuacuum esse intercedere pro eo, vel excusare illum, sed magis erat nocium, cum ex hoc accenderetur magis furor regis: ideo quancumque postea audiret aliquos loquentes mala de Dauid coram Saule, vel ipsum Saulem loquentem; subicebat putans non posse prodesse: se quoque defendere non curabat

Duse ratio nes, quare Ionathas non se excusauit.

curabat, quamquam opponeretur, quod ipse incitauerat Dauid contra Saulem. Et hoc propter duo, primum erat, quod tali præferebant istæ accusationes Ionathæ à quo non cedebat ei iniuria, & dedecus illas tolerare, scilicet, quia solus Saul ista verba loquebatur contra Ionatham: nullus namque de omnibus famulis Saulis auderet quicquam parum, vel grande loqui contra Ionatham, quia ille erat filius regis successurus in regno, & inclutus in toto Israel. Saul autem rex erat, & super hoc erat pater Ionathæ, ideo ista duo faciebant, quod quicquid ipse diceret contra Ionatham, non caderet iniuria, vel dedecus Ionathæ, & sic non oportebat, quod Ionathas se excusaret de obiecto sibi crimine. Secundum, & principale erat, quia credebat Ionathas, quod ex ista defensione non posset consequi aliquam utilitatem. scilicet, quia non persuaderet regi id, quod velle cum esset illius animus obstinatus in contrariam sententiam contra Dauid, quin potius timebat ex hac defensione sibi futurum malum: nam iterum conatus fuit Saul percutere Iaccha Ionatham, quia respondebat pro Dauid: nunc quoque idem faceret. Cum ergo iam concitatus esset animus Saulis in Dauid, credidit satis esse, ne etiam contra eum concitaretur. Nam non poterat ipse conuenienter fugere à Saule, vel hostilitatem cum illo gerere sicut Dauid: posuit ergo Ionathas in corde suo, vt iam super hac re nunquam se excusaret, nec Dauid. Quod satis apparuit postea: nam quancumque Ionathas læpe videret, quod Dauid inquirendus esset à Saule, nunquam dicebat patri, vt desisteret ab hac inquisitione, sed si poterat lateenter admonebat Dauid, & confortabat eum, vt pater sequenti cap. cum Saul voluit persequi, & tenere Dauid in Ceila: tunc enim Ionathas ascendit ad syluam occultè ad Dauid, & locutus fuit ibi ei, & confortauit illum dicens: ne timeas, nec enim inueniet te manus Saulis patris mei, & tu regnabis super Israel. Non decuit igitur, quod Ionathas nunc excusaret se, aut Dauid. *Respondit autem. Hic positur Achimelech, & sacerdotum accusatio. Accusauit enim illos Doeg coram rege. Doeg Idumæus. Iste est, qui erat in tabernaculo Domini, quædo Dauid locutus fuit cum Achimelech, vt patet præcedenti cap. Vocatur autem Idumæus, quia erat de stirpe Edom, & conuersus fuerat ad ritum Iudæicum ipse, vel progenitores eius. Qui assistebat. i. Doeg Idumæus assistebat regi Sauli quædo conuersus fuit, quod nullus de seruis suis indicaret ei Dauid: Doeg autem erat de seruis regis, vt patet hic. scilicet, quia erat primus inter seruos Saulis, id est ipse tunc assistebat: nã, sup. dicit, quod assistebat Sauli oēs serui sui, quando loquebatur hæc. Et erat primus inter seruos Sauli. i. iste erat principalis inter omnes, qui seruiebant Sauli. ex hoc apparuit, quod iste non custodiebat mulas, vel oves cum pastoribus, vt patet præcedenti cap. sed ipse positus fuerat à Saule tanquam Dominus omnium pastorum, scilicet, iudex, vel princeps: & ad hoc nunquam debebat esse in pastu pecorum: sed residens in curia Saulis exercebat iurisdictionem suam super pastores. Dicitur autem, quod erat primus inter seruos Saulis. scilicet, potenter omnibus, vel primus, id est, magis conuersus regi secundum fauorem, & acceptationem regis: & forte propter hoc ipse locutus fuit hic ante omnes.*

Doeg Idumæus quomodo diceretur primus inter seruos Saulis, cum Abner esset prior. Quæst. XVII.

QVAERET aliquis, quomodo dicitur, quod erat Doeg primus inter famulos regis: nam prior, & potentior erat Abner, qui erat princeps militiae Saulis supra 17. cap. Erat etiam cognatus eius, scilicet. Alph. Toft. Super i. Reg.

et, patruelis, vt patet supra cap. 14. Non poterat ergo Doeg Idumæus esse prior illo. Aliquis responderit, quod forte Saul tantum dilexerat Doeg Idumæum, quod eleuauit eum ad maximum principatum in domo sua, & abstulit eum Abner, sicut interdum facere solent reges ex quibusdam deordinatis affectionibus. Sed hoc non stat, quia nullo modo est verisimile, quod aliquis alienigena, & conuersus ad iudaismum tantum diligeretur à rege, vt traderetur ei maximus principatus, & tolleretur cognatus regis: nam etiam si hoc rex ex affectione velle, populus non consenturus erat, scilicet, quod cognati regis benemeriti dignitatibus suis iniuste expoliarentur: potissimè, quia Abner erat ante hoc in maxima dignitate: nam sedebat Abner ex latere Saulis ad mentem, vt patet supra cap. 20. Quod autem postea manserit in hac dignitate, apparet, quia cum Dauid descendisset per noctem ad castra Saulis, & accepit inde lanceam eius, recessissetque procul clamauit Dauid ad Abner, & ad populum, vt patet infra, cap. 26. Si tamen non esset ibi Abner præcipuus inter omnes seruos Saulis non locutus fuisset ad eum specialius, quàm ad alios. Item, quia dicitur ibi: cunquè vidisset Dauid locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner princeps militiae. Item dicitur ibi: nunquid non vult tu es? & quis alius similis tui in Israel? quare ergo non custodisti Dominum tuum regem? Apparet ergo, quod nullus erat in tanta dignitate sicut Abner: alioquin non dixisset Dauid, quod nullus vir erat ei similis in Israel: quia Doeg esset maior eo, non ergo ablatum fuerat principatus Abner, & traditus Doeg: nec erat Doeg maior inter omnes seruos Saulis. Cum autem dicitur hic, quod erat primus inter omnes seruos Saulis. Dicendum, quod vocatur primus non secundum potestatem, sed secundum fauorem, & acceptationem regis. Interdum enim sunt sic aliqui serui regum, qui, quamquam in paruo statu sint, tamen diliguntur à regibus super omnes alios, & ad eos familiariter loquuntur reges, quam ad ceteros, ipsique plura obrinunt supplicantes à Dominis, quam reliqui, qui in maiori potestate sunt. Sic autem erat de Doeg, quia forte Saul acceptabat eum nimis, & specialius se habebat ad eum, quam ad reliquos: ideo scriptura vocauit eum primum inter seruos regis: poterant tamen multi alij esse potestiores eo. Sic enim factum fuit de Dauid eo tempore, quo mansit in amore Saulis: nam diligebat eum super omnes seruos suos, fecitque eum principem super viros belli, & egrediebatur ad omnia, quæ Saul iuberet, supra c. 18. tunc adhuc maior erat in potestate Abner. De ista acceptione Dauid apud regem locutus fuit Achimelech, vt patet infra, scilicet: quis est in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & gloriosus in domo tua? *Vidit, inquit, filium Isai in Nobæ. Ista est accusatio Doeg contra Achimelech: dicit enim, quod vidit Dauid in Nobæ: & verum est, quia ibi erat Doeg, quando Achimelech, & Dauid locuti sunt, sicut dicitur præcedenti cap. Vocauit enim Doeg Dauid filium Isai, & non vocationem Dauid quali ex indignatione, vel vituperio, quia non censebat eum dignum appellari nomine proprio. In hoc autem erat Doeg adulator: nam cum vidisset, quod Saul dedignabatur vocare Dauid nomine proprio, sed vocabat eum filium Isai, vt patet supra, & infra, in litera: ipse quoque, vt faueret regi non vocauit eum Dauid, sed filium Isai. Et forte Doeg per istas adulationes peruenerat in magnum fauorem regis, quia hoc non est nouum, nec insolitum adulatorum in domibus regum, & principum*

primas obtinere vices, nisi rex virtuosus valde sit, qui per veram virtutem falsas laudes, & fauores cōpescere nequeat. Apud Achimelech filium Achitob Sacerdotem. i. vidi eum cum Achimelech sacerdote magno. Ambo enim loquebantur. Vocatur autem filius Achitob, quia Achitob fuit quidam sacerdos magnus frater Icaboth, & filius Phinces, & nepos Heli sacerdotis magni, vt patet supra, cap. 14. Qui consuluit pro eo Dominum. i. Achimelech consuluit Dominum pro Dauid. Hoc autem non patet præcedenti cap. quia ibi solum dicitur, q̄ dederit ei panes, & gladiū: ideo aliqui dicunt, q̄ saltim dixit hic Doeg contra Achimelech: & hoc, quia communiter relatores rerum visarum, vel auditarum aliquid ultra rem adiungere solent. Maximè autē faceret iste, cum haberet intentionem accusandi Dauid, & Achimelech, vt complaceret Sauli.

An Achimelech consuluerit Dominum pro Dauid. Quæstio. XLIII.

QVAERET aliquis, an Achimelech consuluerit Dominum pro Dauid. Respondendum, q̄ nō potest patere planè ex litera, cum nihil de hoc dicat. Sed aliquis dicit, q̄ hic litera dicit, q̄ consuluerit Achimelech Dominum pro Dauid. Respondendum, q̄ scriptura hoc non asserit: sed refert istud dictum fuisse à Doeg, & hoc modo in multa mendacia sunt in sacra scriptura. Quæ ipsa non asserit, sed refert ab alijs dicta. Instat tamen Nicolaus, q̄ non consuluerit Achimelech Dominum, quia si consuluerit, sciuisset de fuga eius à Saule, nec ciuit tamen. Ipse autem respondet, q̄ Dauid dixit Achimelech verbis generalibus, q̄ periculum sibi imminerebat, & q̄ consulueret Dominum vtrum euaderet illud periculum: & rogauit sacerdotem, vt pro eo oraret, & per hoc Achimelech scire non potuit, q̄ Dauid fugerat à facie Saulis, quia frequenter ipsi Dauid aliud de pericula iminebant: quod satis stat. Sed magis plane dicendum est, q̄ isti, qui cōsulunt Dominum, sunt sicut prophetæ, qui nō possunt cognoscere, nisi id, quod Deus actualiter eis reuelat, circa omnia autem alia ignorantes sunt: ita etiam, qui consulunt Dominum, non possunt aliud per hoc intelligere, nisi id, de quo specialiter petunt: Dauid autem non expressit toram intētionem suam Achimelech, sed dixit, q̄ consuleret Dominum, an prosperaretur via illius, vel non. Deus autem ad hoc solum respondit, ideo non poterat Achimelech quicquā per hoc cognoscere de fuga Dauid, vel statu eius: de quo declaratum est præcedenti cap. Sed adhuc istud nō soluit quæstionem: nam per hoc solum soluitur incōueniens, scilicet, quòd quanquam consulueret Achimelech Dominum pro Dauid, tñ non cognosceret fugam illius: sed an consuluerit, vel non, quòd est principale non patet. Dicendum ergo, quòd quanquam litera hoc non exprimat, tamen satis verisimile est, quòd consuluerit: nam Saul postea dixit ad Achimelech: quare consuluisi Dominum pro filio Isai? Si autem hoc falsum fuisset, respondisset Achimelech falsum sibi obijci, tamen concessit crimen tanquam non esse crimen, vt patet infra, scilicet. Nū hodie cepi consulere pro eo Dominum? absit hoc à me, quasi dicat, non est hoc principium consulendi pro eo Dominum, sed iam multoties consului, ergo videtur concessisse, quòd consuluerat, non tamē concessisset, si falsum esset, cum istud militaret contra eum: ergo consuluit pro eo Dominum.

Dictum Lyran.

Deciso authoris.

Multiplex modus consulendi Dominum in veteri testamento. Quæstio. XLIX.

QVAERET Vltorius, quis modus erat cōsulendi Achimelech Dominum pro Dauid. Respondendum est, quòd multiplex modus consulendi Dominum erat in veteri testamento. Aliter enim consulēbat Moyses, & aliter prophetæ ceteri: & aliter sacerdotes magni. Moyses autem habebat duplicem modum consulendi, scilicet, aliquando cōsulēbat ad ostium tabernaculi, vbi descēdebat columna nubis, & loquebatur ibi Deus ad eum, scilicet, angelus loco eius, vt patet Exo. cap. 29. & Num. 12. Hic tamen rarò Moyses consulēbat Dominum, sed magis Deus loquebatur Moysi, nihil in terrogante Moysē. Secundus modus consulendi Dominum in Moysē erat, quòd intraret in sancta sanctorum, & proponeret quæstionem suam, illico autem audiebatur vox de propitiatorio de medio duorū Cherubim respondens ad quæstia: & istum modum quasi semper habebat Moyses, vt patet Num. 7. cap. scilicet: cunquē ingrederetur Moyses tabernaculū foderis, vt consulere oraculum audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio inter duos Cherubim. Istum modum nō poterat habere Achimelech, nec aliquis alius, quia fuit hoc speciale in Moysē, qui erat minister in veteri testamento, & erat tanquam famulus fidelissimus, vt patet Num. cap. 12. & ad Hebræ. 3. Alius autem modus erat consulendi Dominum in prophetis. scilicet, per orationem: nam licet Deus sæpe loqueretur prophetis ex inopinato. scilicet, quando illi non credebant, quòd Deus locutus eis esset: illud tamen non erat, quòd ipsi consulere Dominum: sed tunc ipsi consulēbant quando Deo nihil dicente, ipsi quærebant responsum ab eo super aliquo dubio: & tunc oportebat, quòd ipsi per orationem hoc impetrarent: nec tamen immediatè Deus reuelabat eis quod volebant, vel respondebat ad quæsitum, sed interdum post aliquos dies: sic fuit de Ieremia, quem orauerunt Israelitæ, vt consulere Dominum pro eis, an descendere deberent in Egyptū, orauit autem Ieremias, & post decē dies Deus reuelauit ei quod petebat, vt patet Iere. 42. c. Simile quoque fuit in Daniele, qui cōsuluit Dñm pro statu Israel, & post multos dies respondit ei, vt patet Daniel. ca. 9. Iterū etiam cū velle Daniel rñderi sibi super alio dubio, ieiunauit tribus Hebdomadibus in afflictione magna: & post illas venit Angelus ad respondendum ei, Daniel. cap. 10. Istum autem modum nō poterat habere Achimelech, quia ipse nō erat propheta, sed summus sacerdos. Etiam, quia Dauid nollet, quòd isto modo consulere pro eo Dominum: nam sic fortè oportebat, quòd Dauid expectaret multis diebus responsum Domini, sed non expectauit. Ipse enim erat in velocitate fugiendi: vnde nō voluit expectare, vt Achimelech mitteret pro panibus laicis extra sanctuarium, sed de panibus sanctis dedit illi, quia dixerat: Siquid habes ad manum, vel quinque panes da mihi. Arma quoq; noluit expectare, vt adducerentur de aliqua domo, sed accepit gladiū Goliath, qui erat in tabernaculo: dixerat enim: si habes hic ad manum hastam, vel gladium, da mihi: ergo si sciret Dauid, q̄ Achimelech illo modo consulēbat Dominum, non peteret ab illo, vt consulere pro eo Dominum, nec etiam si Achimelech conaretur sic consulere Dominum, expectasset Dauid. Alius autem modus consulendi erat in sacerdotibus magnis, qui dupliciter Dominum consulēbant. Primò modo introeundo in Sancta Sanctorum: non enim intrabant quotidie summi Sacerdotes in Sancta Sanctorum,

etorum, alioquin morerentur, sed solum semel in anno, in die expiationis, vt patet Leui. cap. 16. iñ cō cap. 9. ad Hebræos. In illa autem die loquebatur Sacerdos Domino intra Sancta Sanctorum, & audiebat eum loquentem in propitiatorio, vt declaratū est Leui. cap. 16. nam propter hoc iubebatur, quòd eo tempore, quo introibat summus Sacerdos in Sancta Sanctorum, nullus hominum esset in tabernaculo, scilicet, ne audiret ea, quæ dicebantur in Sancta Sanctorum. Alijs autem temporibus non erat vetitum sacerdotibus minoribus introire in tabernaculū, poterat ergo Sacerdos consulere Dominum, de quo velle in die propitiationis: nunc autem cum Achimelech consuluit Dominum pro Dauid, non erat dies propitiationis, ergo non poterat introire in Sancta Sanctorum ad consulendum Dominum. Si autem aliquis diceret, q̄ dies illa erat dies expiationis, quia non pater nobis, quæ dies esset. Respondendū, q̄ non stat, quia Dauid fugit à facie Saulis, tercio die post Kalendas, vt patet supra cap. 20 & venit in Nobe immediatè, vel ad plus tribus diebus postquam recessit à Saule, vt ipse dixit præcedenti cap. scilicet, continuimus ab heri, & nudiustertius quando egrediebamur. Iti autem dies simul sunt quinque, scilicet, dies Kalendarum, & sequentes, quibus latuit Dauid, vt patet supra cap. 20. & tres dies sequentes, quibus peruenit de loco latibuli in Nobe præcedenti cap. & sic erat dies quinta mensis alciuius, quando venit Dauid in Nobe, quia dies Kalendarum est prima dies Mensis secundam Hebræos, vt patet Nume. cap. 28. dies tamen propitiationis erat dies decima Mensis septimi, vt patet Leui. capit. 16 & 23. ergo non venit Dauid die propitiationis in Nobe, & consequenter Achimelech non potuit introire in Sancta Sanctorum ad consulendum pro illo. Sed adhuc dato, q̄ venisset Dauid in Nobe die expiationis, nō poterat Achimelech introire in Sancta Sanctorum ad consulendum Dominum pro Dauid, quia adhuc illa die non licebat Sacerdoti introire in Sancta Sanctorum, nisi semel, vt patet ad Hebræ. cap. 9. iam tamen introiisset Achimelech, quando venit Dauid, quia Sacerdos magnus introibat illa die illuc, quando faciebat sacrificia, & introducebat illuc secum sanguinem, vt patet Leui. ca. 16. tunc autem aderant, sacerdotes minores sacerdoti magno ministrando ei, & totus populus videndo solemnitates sacrificiorum. Cum tamē introiuit Dauid ad Achimelech, inuenit eum solum, nec erat aliquis in toto tabernaculo, qui vidisset nisi Doeg Idumæus. Quod satis colligitur præcedenti cap. 2. infra, in litera ex verbis Dauid, scilicet, sciebam in die illa, q̄ cum ibi esset Doeg Idumæus, proculdubio annuntiaret Sauli: si tamen fuissent ibi Sacerdotes minores, & populus videndo sacrificia, nō locutus fuisset Dauid, specialiter de Doeg, quia quilibet alius de altantibus potuisset hoc annūciare Sauli. Item si illud tempus fuisset, non potuisset Dauid loqui cum Achimelech, quia cum illud sacrificium esset maximum, & totius anni esset summus sacerdos attentus in illo nimis, & nullus posset ei loqui: sicut nullus nūc loquitur sacerdotibus nostris, dum sunt in consecratione. Item, quia Dauid timuisset apparere coram toto populo. Item, quia implicaret cōtradictionem in verbis suis: nam ipse dixit ad Achimelech: rex præcepit mihi sermonem, & dixit: nemo sciat rem, propter quam à me missus es, & cuius modi tibi præcepta dederim: vt præcedenti cap. Si tamen ipse apparuisset coram toto populo, ipse manifestaret, quomodo mittebatur, vel fugiebat: ideo non appareret tunc. Item verba illa erant superuacua, scilicet, siquid habes ad manum, vel quinque panes, da

Dubitatio resolutur

mihi: quia istud dicebatur, vt non cogereetur Dauid ire ad aliam domum ad petendum, nec cognoscere tur, q̄ venisset, vel capi posset: si tamen ipse venisset ad Achimelech tempore sacrificiorum, die expiationis, antequam introiret in Sancta Sanctorum, videret hoc totus populus, vel saltem multi, ideo verba Dauid essent inania, & stulta. Dicendum igitur, q̄ etiam si esset dies propitiationis, quando venit Dauid in Nobe, non venerat tali tempore, vt posset summus sacerdos introire ad consulendum Dominum pro eo. Secundus modus consulendi Dominum in sacerdotibus magnis erat, q̄ induerentur Ephod, & rationale, & proponerent quæstionem: Deus autem illico respondebat. Istum modum dedit Deus sacerdotibus magnis, tanquam proprium cum ipsi soli vterentur rationali, & Ephod: sic enim dicitur Exo. cap. 28. portabit Aaron iudicium filiorum Israel in pectore suo, id est rationale, per quod iudicabatur de omnibus quæstionibus filiorum Israel: & isto modo faciliter poterat consulere Achimelech pro Dauid: quia immediatè Deus respondebat, & non oportebat, q̄ expectaret aliquo tempore Dauid responsonem. Istum etiam modum consulendi habuit sæpe Abiathar filius Achimelech pro Dauid: nam cum recessit de vrbe Nobe tulit secum Ephod, & consulebat in eo pro Dauid, vt patet sequenti cap. & iterū post hoc consuluit infra cap. 30. quis autem modus consulendi esset in Ephod, declarabitur sequenti ca. Et cibaria dedit ei, scilicet, panes sanctos: quia nullos alios habebat ad manum Achimelech, vt patet præcedenti cap. Doeg tamen non curauit exprimere, an essent panes sancti: sed solum, quòd dederit ei panem: magis tamen aggrauasset factum, si expressisset de panibus sanctis: & hoc propter duo. Primò, quia significaretur valida coniuratio Dauid cum eo, quia tantum erat illi colligatus, quòd non solum panes laicos ei dare voluisset, sed etiam panes sanctos dedit: de quibus nulli licebat edere, nisi sacerdotibus. Secundò grauabatur factum, quia per hoc tollebat excusatio, quam poterat dare Achimelech: posset enim dicere, quòd non cognouerat Dauid fugere à facie Saulis, sed quòd à casu transferat per locū illum ad expediendum aliquid, ideo dederat ei panes, tunc autem obijceret Saul, quòd ipse cognouerat fugam eius, alioquin non dedit ei de panibus sanctis, quia poterat expectare, quòd duceretur panes laici de aliqua domo: dedit tamen ei panem sanctum: quod videbatur factum propter impatientiam expectationis in fuga, ideo videtur, quòd ipse cognouerat cum fugere. Sed gladium Goliath Philistiæ dedit illi. id est etiam dedit ei gladium Goliath, qui erat in tabernaculo. Per hoc etiam grauabatur factum, & poterat grauari illis duobus modis, quibus grauaretur, si Doeg allegasset, quòd panis datus Dauid erat sanctus: & hoc, quia gladius Goliath erat aliquo modo consecratus, & dedit eum illi propter impatientiam expectationis.

Cur Doeg accusauit Achimelech. Quæst. XLX.

QVAERET aliquis, quare Doeg Idumæus annunciat Sauli, quòd vidisset Dauid, & accusauit Achimelech. Respondendum, quòd Saul conquestus fuerat de omnibus seruis suis, quòd omnes coniurassent contra eum, quia nullus indicabat ei Dauid: ipse ergo, vt non videretur vnus de coniuratoribus nunciavit ei de Dauid: fecit etiam hoc, vt faueret Sauli: nam ipse desiderabat ei complacere in omnibus: erat enim adulator, & adultores sunt semper excellētes amici, vel hoc simulant: nam fingunt

gunt se plus amare, quam amari, vt patet 8. Ethii. & quia Saul dixerat, q̄ nullus dolebat vicem eius indicādo ei aliquid de Dauid: iste finxit se dolere pro eo indicādo, quod nouerat. Sed tunc dicitur ad quid nunciabat Doeg ista, quia iam non proficiebant: volebat enim Saul scire locum, vbi esset Dauid, vt posset eum tenere. Doeg tamen annuntiabat aliquid, quod ab aliquanto tempore præterierat. Dicendū est, q̄ ista annuntiatio Doeg nimis proficere poterat ad int̄tum Saulis: nam ipse volebat scire, vbi esset Dauid: & quia Doeg viderat Dauid loquentem cum Achimelech, poterat scire Achimelech, vbi esset Dauid, & rex querendo ab Achimelech, posset cognoscere locum Dauid. Sed tunc dicitur, quomodo non timebat Doeg nunc annunciare ista Sauli: nam debuisset ea annunciare à principio, quando vidit Dauid cum Achimelech, alioquin pœna videbatur dignus: si enim culpauit Saul sacerdotes, s. quod scientes de fuga Dauid, non annunciauerunt ei illico, vt patet infra, in litera, s. interficite sacerdotes Domini, n̄am manus eorum cum Dauid est: scientes, quod fugisset, & non indicauerunt mihi. Respondendum est, q̄ forte Doeg non fuerat in curia regis vsque ad illud tempus postquam fugit Dauid, ideo non potuit nunciare. Aliter & melius dici potest, q̄ Doeg erat in curia Saulis, tamen nunquam annunciauit vsque tunc, eo quod nunquam conquestus fuerat Saul de seruis suis, quod coniurassent contra eum, nisi tunc. Sed obijcietur, quod etiam sacerdotes non audierant, quod conquireretur rex de seruis suis, quia non indicabant ei Dauid, tamen occidit eos, quia scientes eum fugere non indicauerunt. Respondendum, quod Saul non occidit sacerdotes, quia cognouerunt Dauid fugere, & nō indicauerunt ei, sed quia putauit illos fauere Dauid contra eum, quod patet infra, cum dixit, idest. Interficite sacerdotes Domini, nam manus eorum cum Dauid ē, idest coniurauerunt cum eo, & adiuant ipsum: quod autem dicitur scientes, quod fugisset: & non indicauerunt mihi: non inducitur tanquam causa, sed tanq̄ probatio, quod coniurauerant sacerdotes cum Dauid: alioquin cum scirent eū fugere, reuelassent Sauli. De Doeg autem non præsumebatur, quod ipse, coniurauisset cum Dauid, vel faueret ei: ideo quanquā sciuisset eum fugere, & non indicasset, non videbatur dignus pœna, sed magis pœmia apud Saulem cū nunc indicauerit, cognita voluntate Saulis.

An peccauerit Doeg, annunciando Sauli de Dauid.
Quæstio XXI.

QVAERET aliquis, an peccauerit Doeg de annunciando Sauli de Dauid. Aliquis respondebit, quod non: quia quodammodo cogebatur à Saule, quod indicaret ei id, quod sciret de statu Dauid: Domino autem suo tenebatur dicere veritatem in eo, quod interrogabatur. Respondendum est, quod Doeg peccauit: quia sicut declaratum ē, quilibet de seruis Saulis peccabat mortaliter, si indicaret aliqd Sauli de Dauid, quia sciebant, quod ipse inquireret eum ad iniustam mortem, ideo indicādo ei Dauid, fauebant Sauli ad homicidium, sed qui alterum ad hoc fauet, reus homicidii est. Item peccabat Doeg, quia accusabat sacerdotes, & sciebat, vel saltem credebatur eos propter hoc perituros, ipsi tamen iniuste peribant, ergo peccabat eos accusando. Sed aliquis dicit, quod decebat Doeg detegere coniurationem factam contra Saulem, qui erat Dominus suus: sed Achimelech coniurauerat cum Dauid: ergo licitū erat ei declarare. Respondendum est, quod Doeg

sciebat, quod non coniurauerat Dauid, & Achimelech, cum sic veniret Dauid, & miratus est, vt patet præcedenti cap. & sicut ipse viderat dari gladiū, & panes Dauid, & consuli pro eo Dominum, ita et viderat quid loqueretur Achimelech ad Dauid, quomodo admiraretur de aduentu eius, & quid respondēbat Dauid: ex quo cognoscere poterat Doeg, quod Achimelech nihil nosset de fuga Dauid, & sic non coniurauerat, nec faciebat aliquid illicitum. Denunciando ergo Sauli istud, qui poterat infligere malum, & credebatur certissime inflicturus pro hoc, quod malum non fuit, peccatum erat. Si autē Doeg nesciuisset, an Achimelech nosset fugam Dauid, vel non, & credidisset, quod sciret, adhuc non debebat istud nunciare Sauli, quia Achimelech non agebat in hoc aliquid illicitum: nam Dauid fugiebat à facie Saulis, qui eum iniuste volebat perdere. Achimelech autem fauebat ei in hoc, quod bonum erat, ideo nihil mali merebatur, sed potius iustus erat, quia cruebat à morte eos, qui iniuste occidendi erant. Sed adhuc dicit aliquis, quod Doeg non peccauit: quia non egit hoc iniqua intentione, scilicet, vt periret Achimelech, vel Dauid. Respondendum est, quod istud opus malum erat, & Doeg poterat cognoscere illud esse malum: quacumque ergo intentione illud ageret, peccabat: nam malum cum cognitum est esse malum, bona intentione fieri nequit. Sed adhuc præter hæc Doeg, faciebat hoc mala intentione. Erat enim maleuolus: sic enim significauit Dauid loquens ad Abiathar, vt patet infra, s. sciebā in die illa, quod cum ibi esset Doeg Idumæus proculdubio annunciarer Sauli: si tamen Dauid nesciret Doeg esse maleuolum, & dispositum ad faciendum mala, non dixisset sciebā, quod annunciarer Sauli. Item patet hoc ex titulo Psalmi quinquagesimi primi, qui intitulatur de Doeg, vbi Dauid increpat Doeg, dicens: Quid gloriaris in malicia, qui potens es in iniquitate? & ibi dicit, q̄ lingua sua erat acuta, sicut nouacula ad fabricādum semper dolos. Et loquitur de isto facto, ergo videtur, quod maliciosē, idest ad malum finē locutus fuerit ista Doeg contra sacerdotes. Item patet hoc ex eo, quod postea egit. Nā cum adducti essent sacerdotes coram rege, iussit ministris, quod occideret illos, & nemo voluit: iussit autem istud Doeg, & ipse occidit omnes sacerdotes: ergo videtur, quod maliciosē mouebatur contra eos. Peccauit ergo nimis Doeg annunciando Sauli de Dauid, & grauius nunc, quam si solum annunciasset ei se vidisse Dauid in aliquo loco, & quod neminem cum illo vidisset: quia tunc non sequeretur hoc malum, quod secutum est. *Misit ergo rex.* Hic ponitur sacerdotum citatio: accusauerat enim illos Doeg: ideo rex fecit illos vocari magis ad puniendum, quam ad respondendum: nam ira regis nimis increuerat, ideo quanquam iuste satisfaceret Achimelech de obiecto sibi crimine, non auditus est. *Ad accersendum Achimelech filium Achitob sacerdotem,* idest misit ad vocandum eum. Erat enim iste cum alijs sacerdotibus in Nobe, & inde venerunt ad regem. Vocatur iste sacerdos, idest sacerdos magnus. *Et omnem domum patris eius,* idest etiam iussit vocari omnes, qui erant de domo patris eius. *Sacerdotum, qui erant in Nobe,* idest omnem domum sacerdotum pertinentium ad patrem Achimelech, & isti erant in Nobe, scilicet, quia ista ciuitas erat, in qua nunc manebat tabernaculum Domini, postquam arca translata fuerat de Silo, & sacerdotes erant ibi ad faciendum sacrificia, & alias ministraciones sanctuarij. Vocatur autem hic domus patris Achimelech: non solum omnes, qui descendebant à patre Achimelech, sed etiam multi alij, nā infra dicitur, quod iuerunt 85. sacerdotes vestiti Ephod lineo corā Saule, & omnes isti erant de domo patris Achimelech: non poterat tamen habere tot filios pater Achimelech, vel saltem non erat verisimile, quod tot filios masculos haberet virilis ætatis, quia non transferūt multę generationes: nec etiam accipitur hic domus patris Achimelech, idest domus Aaron, que erat domus sacerdotum, quia plures sacerdotes erāt de domo Aaron, quam isti, scilicet, omnes alij, qui sacerdotes erant de domo patris Achimelech, ferē omnes perierunt: nō tamen fuit hoc in domo Aaron, quia tunc quasi nullus maneret de omnibus sacerdotibus in Israel, cum omnes sacerdotes essent de domo Aaron. Sed dicendum est, quod vocatur domus patris Achimelech, domus Heli Sacerdotis. De quo habetur supra cap. 1. & 2. isti enim denominantur ab illo, tanquam à patre, quia fuit de primis in isto genere sacerdotum. Pro quo sciendum est, quod sicut declaratum fuit, supra cap. 2. quanquam Heli esset summus sacerdos, non tamen erat de stirpe illorum, quibus iure proueniebat summum sacerdotium: erat enim summum sacerdotium in domo Eleazari filij Aaron, quia ipse erat maior inter filios eius, & postea in nepote eius Phinees filio Eleazari confirmatum est summum sacerdotium: nam Deus promisit ei summum sacerdotium in æternum, quia zelauerat pro ipso occidendo Madianitidem scortum coentem cum principe filiorum Simeon, vt patet Num. cap. 25. fuerunt autem postea semper sacerdotes de stirpe Phinees, per lineam Eleazari patris sui, vsq; ad tempus Heli sacerdotis: tunc autem propter malitiam, & desidiam sacerdotum, de stirpe Eleazari, translatum est sacerdotiū de consensu populi in domum Ithamar, qui erat filius minor Aaron: & primus, qui accepit summum sacerdotium in domo ista fuit Heli, de quo supra, capit. 1. & durauit sacerdotium in domo Ithamar vsque ad Abiathar filij istius Achimelech: ipsum enim repulit Salomon, ne esset sacerdos magnus, vt patet infra 3. libr. capit. 2. omnes ergo sacerdotes magni de stirpe Ithamar dicebantur esse de domo Heli, eo quod ipse fuit primus, qui in ista stirpe ministravit in summo sacerdotio: & sic, quando dicitur, quod Achimelech, & omnis domus patris eius venerunt coram rege, vocatur pater eius Heli. Dicitur etiam: qui erant in Nobe, scilicet, quod non venerunt penitus omnes sacerdotes de domo Heli, sed solum illi, qui erant in Nobe: erant autem aliqui pauci de hac domo in alijs locis: quod patet, quia omnes sacerdotes, qui venerunt nunc cum Achimelech, occisi sunt, & sic non mansissent aliquis de domo Heli, nisi Abiathar, qui fugit, vt patet infra, si non fuissent aliqui alij sacerdotes de domo Heli: manserunt tamen aliquot sacerdotes de hac domo, quanquam pauci, ideo necesse est, quod fuerint aliqui alij de hac domo, qui non manerent in vrbe Nobe, quod autem non omnes perierunt, patet, quia Deus promiserat Heli, quod magna pars domus eius periret simul, quando veniret ad virilem ætatem: non tamen dixit de omnibus, supra cap. 2.

Auid. Respondendum est, quod in hoc ad alium finem mouebat eum Deus: est enim generale, quod Deus, cuius immensa potentia est, habeat hoc sibi proprium, quod ei soli mala bona sint, idest ex malis sciat elicere bona, vt patet per Boe. de Conso. 4. pro 6. sexta: Malum autem intendebat hic Saul, scilicet occidere sacerdotes, quia putabat eos fauere Dauid: bonum autem, quod Deus intendebat, erat punitio veterum peccatorum, de quo infra dicitur: & sic Saul nesciens mouebatur ad id, quod bonum erat, q̄ ipse malum vellet, & sic ipse peccando rectitudinē diuine iustitiæ operabatur, sed non merebatur in hoc: quia ipse non putabat se bonum agere, nec illud intendebat, sed malum. Ad omnipo-tentiam autem Dei, & summam sapientiam eius pertinebat, quod ipse in malo Saulis aliquod bonum operaretur: & hoc modo iniquitas nostra minor est bonitate Dei, quia non potest iniquitas nostra tantum deprauare actus nostros, quin in illis sapientia, & bonitas Dei aliquod bonum, & rectum ponat, sed illud ad nos nihil pertinet: intentio ergo Saulis erat occidere omnes, qui fauebant Dauid, & quia cum Achimelech videretur fauissē Dauid, credebatur Saul, quod non solum ipse faueret ei, sed etiā alij sacerdotes colligati essent cum eo: voluit etiam alios vocare ad occidendum illos. Sed tunc dicitur: quare non vocabat omnes sacerdotes, cum solum vocauerit sacerdotes de domo patris Achimelech. Respondendum est, quod Saul credidit, quod non coniurauerant omnes sacerdotes cū Dauid, sed credidit, quod isti, qui erant de domo patris Achimelech, coniurassent. Hoc autem videbatur verisimile propter duo. Primò, quia cum Achimelech, qui erat princeps sacerdotum, coniurasset cum Dauid, videbatur, quod ipse attraxisset omnes, qui erāt de domo sua, ad tenendum eandem opinionem, & credibile erat, quod magis loqueretur eis super hoc facto, quam alijs sacerdotibus, eo quod istis confideret, quia erant de cognatione sua: alijs autem sacerdotibus non confidere. Secundò fuit hoc verisimile: quia Dauid locutus fuit cum Achimelech in vrbe Nobe, & ibi erant sacerdotes de stirpe domus patris Achimelech solum, qui possent scire de transitu Dauid, eo quod ibi fuerat cum Achimelech, & ob hoc præsumebantur omnes coniurasse cum Dauid, scientes, quod transferit per locum illum, & non reuelauerūt illud Sauli: sic enim ipse increpuit eos infra in litera, scilicet: interficite sacerdotes Domini, nam manus eorum cum Dauid est: scientes, quod fugisset, & non indicauerunt mihi. In vrbe tamen Nobe solum erant tunc sacerdotes de domo patris Achimelech, vt patet hic, scilicet, omnem domum patris eius sacerdotum, qui erant in Nobe: ideo solum fecit vocari sacerdotes de domo patris Achimelech. Ista autem fuit intentio Saulis, & ad hoc motus est: Deus tamen non mouit eum ad vocādum domum patris Achimelech pro hoc, sed quia Deus volebat omnes de ista domo puniri pro peccatis veteribus, vt infra dicitur. Alij autem sacerdotes pertinentes ad domum Eleazari, vel Ithamar, erant immunes ab hoc delicto, pro quo punienda erat domus Heli: ideo non fecit vocari illos Saul, sed solum istos, quos Deus puniri volebat; & faciebat ei apparere bonum esse istos solum vocari. *Qui venerunt uniuersi ad regem,* idest omnes sacerdotes de domo patris Achimelech, qui erant in Nobe, venerunt: tenebantur enim obedire regi, quia in veteri testamento iurisdictio regalis erat maior, quam sacerdotalis, eo quod non erant distinctæ ibi duæ iurisditiones, scilicet, regalis, & sacerdotalis, sicut

Quare Saul fecit vocari omnes sacerdotes de domo Achimelech, cum solum Achimelech fuisset accusatus.
Quæstio XXI.

QVAERET aliquis, quare Saul fecit vocari omnes sacerdotes de domo patris Achimelech, idest Heli, cum Doeg solum accusauerit Achimelech, scilicet, quod ipse locutus fuerit cum Da-

Dubitatio
Verisimile fuit, q̄ omnes sacerdotes de domo Heli coniurassent cum Dauid.

Saul fecit vocare oēs sacerdotes de domo Heli.

cut nunc distinguuntur secularis, & ecclesiastica: sed tota erat quasi iurisdicchio secularis, de quo magis dictum est Num. cap. 11. venerunt etiam sacerdotes prompte ad mandatum regis, quia non erant sibi consilij alicuius criminis, propter quod deberent formidare aduentum ad regem: na si formidassent, vel suspicarentur Saulem ira iratum, fugissent de terra, sicut Abiathar vnus de his fugit ad Dauid, vt pater infra.

An manserit aliquis sacerdos in Nobe ad faciendas cęremonias sacrificiorum quotidianorum. Quęst. XXXI.

QVAERET aliquis, quomodo omnes sacerdotes de vrbe Nobe, venerunt ad regem: nam tunc non maneret qui faceret cęremonias sacrificiorum quotidianorum: erant tamen necessaria quedam in templo quotidie, quę nulla ratione pretermitti poterant, sicut pater de sacrificio iugi, quod fiebat in mane, & in vespere, & istud ex nulla causa dimittendum erat. De hoc Numer. cap. 28. & Leuit. 9. Sacerdotes quoque quotidie tenebantur ponere ligna super ad fouendum illum ignem æternum, vt pater Leui. cap. 6. scilicet: ignis autem in Altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiciens ligna mane per singulos dies. Alię etiam similes cęremonię erant, pro quibus necesse erat aliquos manere in sanctuario. Aliquis dicit, quod, quanquam hoc regulare esset, tamen preceptum regis vrgebat eos nimis: ideo reliquerunt ministeria templi, quasi ex necessitate. Respondendum est, quod hic non erat necessitas absoluta, scilicet, quę eos redderet impotentē ad hoc agendum, sed solum erat preceptum regis, de quo ipsi poterat se excusare rationabiliter, quia lex necessitabat eos ad manendum in sanctuario, immo etiam dato, quod rex vellet eos simpliciter cogere, vt occidendo, vel infligendo aliam pęnam, non debuissent cessare a ministerijs, quę erant imposita a lege sub necessitate. Hoc autem obseruauerunt Iudęi: nam tempore Aristoboli regis Iudęorum paulo ante Christi natiuitatem, pugnante Pompeio contra Sacerdotes, qui erant in templo, accidit irrumpti templum sacerdotibus facientibus sacrificia, qui licet potuissent fugere, & forte quærere aliquod viuendi refugium, noluerunt: sed immobiles manentes in sacrificijs suis ab hostibus trucidabantur, nec curabant si hostes viderent strictis gladijs sibi presentes, quomodo sacrificia finirent, quia maioris necessitatis putabant sacrificia a lege imposita facere, quam vitam fugiendo seruare: sic refert Iosephus 4. antiquita. Non est ergo verisimile, quod nunc omisissent cęremonias legis propter preceptum regis. Sed potest dici, quod quanquam dicitur, quod omnes venerint: non venerunt omnes, quia quidam manserunt: quia tamen ferē omnes venerunt, scriptura dicit, quod omnes venerunt: na ois non describit vniversaliter in scriptura semper: nec cogit sicut apud dialecticos, sed accipitur omnis pro multis: sic patet Gen. 41. scilicet: omnes pronũcia veniebant in Aegyptum, vt emerent efcas. & tamen manifestum est, quod non veniebant, quia non habuisset totus mundus cibos in Aegypro pro vna die. Aliter autem potest dici, quod omnes sacerdotes de domo patris Achimelech, qui erant in Nobe, venerunt ad regem, prius tamen, quam ipsi venirent, miserunt pro alijs sacerdotibus de alia domo, siue Eleazari, siue Ithamar, qui ministrarent absentibus illis. Vtrunque autem factis verisimile est. Et ait Saul ad Achimelech. Hic cepit Saul quærere, quomodo Sacerdotes coniu-

Etiam pp
rituorem
mortis nō
relinquāt
sacrificia
Hebręi sa
cerdotes.

ferent contra eum, & locutus fuit ad Achimelech, propter duo. Primò, quia ipse erat princeps illorum omnium sacerdotum, qui aderant, & debebat pro eis rationabiliter respondere. Secundò, quia nemo accusatus fuerat a Doeg, nisi Achimelech: ideo contra eum habebat Saul locum inquirendi de crimine. Audi fili Achitob. Non vocauit Saul ipsum Achimelech nomine suo, sed nomine communi, scilicet, filii Achitob, in quo ostendebat se esse iratum illi: & sic non poterat recte iudicare, quia ira impediēbat animum illius, ideo quanquam Achimelech iuste satisfecerit pro se, & domo patris sui, nec apparuisset aliquod crimen in sacerdotibus; tamen Saul iussit illos occidi. Sic autem se habebat ad Dauid: nam quia erat indignatus, & valde nūquam eum appellabat Dauid, sed filium Isai, vt pater sæpe in hoc cap. Qui respondit: præfio sum Domine, id est ecce adsum, quęras quod volueris. Achimelech enim loquebatur humiliter, coram rege, quanquam rex superbè loqueretur. Dixitque Saul ad eum: quare coniuisti aduersum me tu, & filius Isai: id est, quod malum ego tibi feci, vt tu, & filius Isai coniuiraretis aduersum me: q. d. videtur, quod iniquè egeris. Erat autem hoc falsū, quia Achimelech non coniuirauerat cum Dauid, cum nesciret, an fugeret, vel an Dauid haberet eum pro hoste. Si autem hoc cognouisset dando ei panes, & gladium, fauebat illi, & dicebatur coniuirare cum eo: non quidem ad agendum contra Saulem, sed ad defendendum Dauid a Saule: hoc autem licitum sibi erat, sicut supra declaratum est de seruis Saulis. Et delisti ei panes, & gladium. Per hoc probabat Saul coniuirationem factam: præsupponebat enim, q. Achimelech sciret Dauid profugum esse a facie Saulis, & tunc dando ei hæc, fauebat hosti regis: sed ignorabat hæc Achimelech. Sed dato, quod sciuisset, non merebatur mortem, quam ei intulit Saul: nam nõ agit contra Dominum suum, etiam secundum leges humanas, qui occultè adiunat hostem eius ad fugiendum, vel euadendum solum: si Dominus suus illum iniuste persequatur. Et consuluisti pro eo Dominum. Ista omnia dixerat Doeg, & credidit ea Saul: indicabant autem omnia ista satis magnam affectionem, quia non poterat plus Achimelech cõferre Dauid, quod credebatur esse Saul ex valida coniuiratione, sed erat propter amorem syncerum præcedentem, & præsentem ignorantiam, scilicet, quia eum fugere nesciebat. Vt consurgeret aduersum me. Ista litera potest dupliciter accipi propter illam dictionem (vt) quę potest dicere habitudinem causę finalis, vel consecutionem. Primò modo est sensus, quod Achimelech dederat fauorem Dauid in his tribus, scilicet, in panibus, & gladio, & consulendo Dominum hac intentione, vt insurgeret contra Saulem, & in hoc Achimelech esset directus hostis Saulis. Secundò modo est sensus, quod Achimelech non dederat ista tria ad hunc finem, vt insurgeret Dauid contra Saulem, quia non desiderabat, quod esset aliquis hostis Saulis, sed dederat hæc, vt beneficeret Dauid: & tamen ex hoc beneficio consecutum est, quod insurgeret Dauid cõtra Saulem, scilicet, quia videbat se habere aliquem fauorem apud magnos viros. Communiter autem solet exponi, vt consecutiue, & non finaliter in scriptura: hic tamen satis potest accipi, quod intelligatur finaliter, quia accusabat Saul Achimelech tanquam hostem suum, ideo verisimile est, quod quęcun que mala ei obijceret: peius tamen est, si accipiat (vt) finaliter: quam consecutiue. Insidiator vsque hodie permanens, id est ex hoc, quod tu fauisti ei, & faues, ipse insidiatus est mihi, & insidiatur vsque hodie: si autem non dedisses ei fauorem,

rem,

Excusatio
Achimelech.

rem, quanquam ipse insidiare cepisset, destitisset non habens adiutores. Respondensque Achimelech regi, ait. Vsq. huc rex accusauit Achimelech, & ipse filuit: nunc autem incipit excusare se, & sacerdotes de domo patris sui. Et quis est in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis. Achimelech enim volens se defendere noluit veritatem negare, scilicet, quod dedisset panes, & gladium, quia rex ista sciebat. Etiam, quia putabat, quod confessio istorum nihil nocebat, ideo concessa veritate obiectorum, cepit excusare illa: allegans, quod nihil peccasset in regem dando Dauid panes, & gladium, & consulendo pro eo Dominum, & q. si Dauid esset hostis Saulis, sicut Saul præsupponebat, esset contra regem ista tradidit: cepit Achimelech declarare, quod Dauid non esset hostis Saulis inducens hic aliqua. Et dato, quod Saul diceret Dauid esse hostem suum, ostendebat Achimelech, per ista, quę allegabat, non esse verisimile: vel saltem, q. nullus de Israelitis hoc concederet, vel crederet. Primò enim, quia dicit: quis est in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis: q. d. nullus est ita fidelis tibi, sicut Dauid: quomodo ergo verisimile est, quod ipse sit hostis tuus, q. d. nullus hoc crederet, ideo dato, quod accideret, quod esset hostis tuus, tamē mihi nõ erat verisimile: ideo non peccauit dando ei hæc. Quod autem Dauid esset fidelior omnibus seruis Saulis, saltem secundum existimationem Saulis, apparet, quia Saul cõfidebat ei plura negocia, & secretiora, quam omnibus alijs, vt patet supra capit. 18. Et gener regis, i. quis est inter seruos Saulis, qui meruerit effici gener regis, nisi Dauid: q. d. nullus: quomodo ergo verisimile erat, quod iste, cuius probitas excessit probitatem omnium aliorum apud Saulem, ita vt mereretur esse gener illius, esset hostis eius: q. d. non est verisimile. Et pergens ad Imperium tuum, id est nullus est inter omnes seruos tuos, qui ita vadat ad imperium tuum, sicut Dauid: quia nulli tot negocia committis, sicut ei: nec aliquis ita prosperè expedit, sicut ipse. Sic patet supra capit. 18. f. egrediebatur vsque Dauid ad omnia quęcun que misisset eum Saul, & prudenter se agebat. Quomodo igitur iste esset hostis, cui tot cõfidebas? Et gloriosus in domo tua, id est erat gloriosus super omnes, qui erant in domo tua: quod apparet ex multis, s. quia non poterat esse maior honor, quam, quod acciperet quis filium regis in vxorem, ei tamen soli data est. Secundò erat gloriosus, quia ipse sedebat apud regem in primo, vel secundo loco, vt patet supra ca. 20. hoc tamen non datur, nisi viro honoratissimo. Tertio erat gloriosus, quia datus est ei vnus de maximis principibus in domo regis, s. quod esset princeps super viros belli, vt patet supra 18. f. Posuitque eum Saul super viros belli: postea autem fecit eum tribunum super mille viros e. Quarto erat gloriosus, quia omnes Israelitę eum diligebant, vt patet eod. ca. f. & acceptus erat in oculis vniuersi populi, maximè in conspectu famulorū Saulis: hoc autem non erat paruum, quia magnus honor, & fauor est, quod quis ab omnibus diligatur, nec contingit sine speciali Dei gratia. Quintò erat gloriosus, quia omnes Israelitę honorabant eum, & sequebantur tanquam regem: eo quod ipse dirigebat eos ad omnia opera belli, vt patet eod. capi. f. omnis autem Israel, & Iuda diligebat Dauid: ipse. n. ingrediebatur, & egrediebatur ante eos. Sic etiam patet infra 2. libr. cap. 5. f. Heri, & nudius tertius, cum esset Saul rex super nos, tu eras educens, & reducens Israel: quomodo ergo verisimile erat virum, qui tãtam gloriam probitate sua apud regem meruerat, esse insidiatorem eius: q. d. non erat verisimile: quanquam ergo fauisset illi in omnibus, quę potuisset,

non videbar agere contra regem. Num hodie cepi consulere pro eo Dominum? Istud est responso ad aliam particulam, quia dixit Saul, quod Achimelech consuluerat Dominum pro Dauid: & responder: num hodie cepi consulere? q. d. putas, quod ego cepi hodie consulere Dominum pro illo: non est hoc verum, quia sæpe consului Dominum pro ipso, cum esset vir bonus, & amicus regis: Vel aliter: num hodie cepi, id est, si ante hoc ego nūquã consuluissem Dominum pro eo, & hodie cepissem consulere, erat præsumptio aliqua, quod ego nunc coniuirarem cum eo, postquam fugit a facie tua, sed quia sæpe pro eo consulueram, quanquam nunc consuluerim, non erat aliquid præsumendum. Alij exponunt aliter, dicentes, quod Achimelech excusauerit se, negando, quod consuluerit Dominum: & tunc dicunt, q. est sensus: Num hodie cepi? q. d. ante hoc nunquam consulueram Dominum pro Dauid. Quomodo ergo nunc inciperem? s. non est hoc verisimile: sed iste sensus non conuenit: tum, quia præsupponit falsū, scilicet, q. Achimelech non consuluerit Dominum pro Dauid, tum quia non benè consonat literę præcedenti. Absit hoc a me. Istud potest referri ad literam præcedentem, vel ad sequentem: si ad præcedentem referatur, est sensus: num hodie cepi consulere pro eo Dominum? absit hoc a me, id est absit a me, quod ego nunquam consuluissem Dominum pro illo, vsque hodie, id est, quod nunquam ante hoc consuluissem, & nunc incepissem consulere: q. istud erat præsumptio mali. Vel quia si nunquam consuluissem Dominum pro illo vsque hodie, erat mihi imputabile, quia cum Dauid esset gener regis, & acceptus illi exponebat se multis periculis, debuisset pro eo multoties consulere Dominum. Alio modo referatur ad literam sequentem, scilicet: absit hoc a me, ne suspicetur rex aduersum seruum suum, id est absit a me, quod sit in me aliquid, propter quod rex debeat suspicari aduersum seruum suum: & iste sensus est conuenientior. Ne suspicetur rex aduersum seruum suum, id est aduersum me, qui sum seruus suus: est modus loquendi lepidus, & pertinet ad magnos Dominos. Rem huiusmodi, id est, quod ego coniuirauerim cum Dauid aduersum regem, s. non est hoc de me suspicandum: hic enim Achimelech excusat se aliter, quam supra: quia supra allegauerat Dauid non esse hostem Saulis, nec fuisse hoc credibile apud quenquam. Nunc autem, quia Saul fortè assereret semper Dauid esse hostem suum, respondet alio modo, s. quod ipse nihil sciuit de hoc, & quod habuit rationabilē causam ignorantię: ideo quod non suspicetur rex aliquid aduersum ipsum. In vniuersa domo patris mei, i. non solum ego non coniuirauit cum Dauid, nec est contra me præsumendum, sed etiam nullus de tota domo patris mei, id est de filijs Heli coniuirauit cum Dauid, nec est iuste præsumendum contra eos. Hoc autem dicebat Achimelech, quia quanquam hæc tenebat contra ipsum solum locutus fuisse Saul, putabat tamen, quod vellet retorquere crimē in totam domum eius, sicut postea fecit, ideo excusauit alios. Hoc autem præsumpsit, quia non solum eum fecerat accersiri Saul, sed etiam omnes sacerdotes de domo patris sui: Non enim sciuit seruus tuus quicquam super hoc negotio, vel modicum, vel grande, id est ego putauit nullo modo Dauid esse hostem Saulis: si tamen fuit aliquo modo, vel in aliquo peccauit, ego, qui sum seruus tuus, nihil de hoc cognoui, nec modicum, nec magnum, ideo nihil mali merui dando panes, & gladium Dauid. Dixit autem: nec modicum, nec grande, quia si saltem aliquid paruum de hoc negotio cognouisset, etiam per præsumptiones non debuisset

fer dare David gladium, & panes: quia tamen nihil omnino cognouit, excusabilis erat. *Dixitque rex.* Hic iniuste Achimelech cum sacerdotibus comitibus suis condemnatur: recte enim satisfecerat Achimelech pro se, & domo patris sui, sed tanta rabie furebat Saul contra David, & contra omnes, qui aliquo modo ei fauebant, q̄ non potuit se continere, quin amara morte omnes sacerdotes trucidaret. *Morte morieris Achimelech tu, & omnis domus patris tui,* idest ego dico tibi, q̄ morieris tu, & omnes sacerdotes, qui tecum sunt de domo patris tui, idest de domo Heli, quia coniurastis aduersum me: hic autem Saul vocauit Achimelech nomine suo, cum supra vocasset eū filium Achitob: & hoc, quia ira regis aliquo modo mitigabatur: non quidem ad hoc, quod desisteret vellet à prauè concepro, sed quia fleēbatur, aliquo modo misericordia p̄pter mala, quæ iubebat infligi Achitob filio, & socijs eius, ira tamē, quam habebat in David ex alia parte stimulabat, & coegit eum occidere sacerdotes. *Et ait rex emissarijs, qui circumstabant eum,* iussit seruis, qui erant in circuitu suo, quod occiderent sacerdotes. Vocantur autem emissarij, qui consueverunt mitti ad aliquid, & poterant significari p̄ emissarios aliqui serui regis, quos specialiter rex mittere consueuerat ad aliqua negocia. Vel vocantur emissarij large omnes serui Saulis, qui obediebant ei in omnibus, & ibant quocunq; mittebat eos. *Ra. Sa. dicit,* quod emissarij erant hic Abner, & Amasa, quos consueuerat rex mittere ad negocia regni. Sed hoc non stat de Abner, quia Abner erat honoratissimus in tota domo Saulis, s. princeps militiæ supra c. 17. & cognatus Saulis, s. patruelis eius, supra cap. 14. occidere autem aliquos de mandato indicis, est officium vilissimum: ideo non est credendum, quod talia iuberet Saul facere Abner. Item de Amasa non est verisimile, quod esset de emissarijs, quibus hæc iuberet Saul: quia Amasa erat cognatus David, scilicet, filius sororis suæ Abigail, vt patet i. Paralipom. cap. 2. & postea fuit princeps militiæ David infra 2. lib. cap. 20. tota tamen domus patris David confugerat ad eum, quando erat in spelunca Odollam, & postea fuit semper cum eo: ergo nō erat ibi Amasa coram Saule: ita vt possēt occidere sacerdotes. De hoc patet in principio cap. Item non stat, q̄ accipiantur hic emissarij specialiter pro aliquibus seruis regis, quos ipse consueuisset mittere ad aliqua negocia: quia infra dicitur, q̄ isti noluerunt: si tamen essent specialiter aliqui serui regis, ipsi nolentibus, præciperet rex alijs seruis: ipsi tamen nolentibus nullum reperit Saul, cui iuberet occidere sacerdotes, nisi Doeg: ergo videtur, quod nullus de seruis regis voluerat occidere sacerdotes: & sic vocantur emissarij omnes serui Saulis. Item patet, quia cum isti emissarij nolissent obedire Sauli, litera dixit: noluerunt autem serui regis extendere manus suas in sacerdotes, innuens quasi non essent alij serui regis præter istos emissarios, alioquin non diceretur: noluerunt serui eius: sed noluerunt emissarij: omnes ergo serui regis intelligebantur per emissarios, quia omnes obediebant ei quocunq; eos mitteret. *Conuertimini, & interficite sacerdotes Domini,* idest conuertimini super sacerdotes ad occidendum eos. Ecce enim iniqua sententia, quæ sine examinatione iuris lata est. *Nam manus eorum cum David est,* idest ipsi sunt adiutores David, ideo merentur merentur. In hoc autem erat error in sententia Saulis, quia non erant sacerdotes cum David, idest non communicauerant cum eo, sicut Saul fugebat. Etiam dato, quod coniurassent contra Saulem, cum David non merebantur mortem, quia non coniurabant ad agendum aliquid

Opi. Ra. Sa. Confutatio.

Emissarij q̄ dicantur.

Iniqua sē rētia Saul contra sacerdotes Domini.

contra Saulem, sed ad excusandum David ab iniqua morte, quam ei Saul infligere volebat: sed neutrum horum erat. *Sciotes, quod fugisset, & non indicauerunt mihi.* In hoc probat Saul intentionem suam. Scilicet, quod manus sacerdotum erat cū David, idest coniurauerant cum eo, quia ipsi sciuerunt David fugere à facie Saulis, & non indicauerunt ei: si tamen ipsi non coniurassent cum David, illico nunciassent Sauli, cum hoc vergeret in eius iniuriam, vel damnum. Ista probatio Saulis multipliciter deficit. Primò, quia non sequitur, quod ex eo, quod coniurauerant cum David, non dixerunt ei de fuga illius, vel è contrario, scilicet, eoquod non dixerunt ei de fuga, apparet, quod coniurauerunt cum David, quia quanquam sciuerunt David fugere à facie Saulis, & conarentur quantum possent eum eripere, dando ei locum fugiendi, & fauorem, non coniurabant cum illo eo modo, quo accipiebat Saul coniurationem, scilicet, quod inter se conuenerant adiurare David contra Saulem. Secundò deficit probatio Saulis, quia præsupponit falsum, scilicet, quod sacerdotes sciuerunt David fugere à facie Saulis: nam ipsi nesciebant, quod apparet dupliciter. Primò, quantum ad Achimelech: nam licet David cum eo fletiter petens panes, & gladium: tamen nesciuit, an fugeret à facie Saulis, qui potius putabat eum à Saule missum ad aliquid expediendum, sicut ei David dixerat præcedenti cap. Tertiò deficit probatio, quantum ad alios sacerdotes, quia illi non solum nesciebant, an David fugeret, vel esset missus à rege, sed etiam nesciuerunt, an venisset in urbem Nobæ, quia non viderunt eum: solus enim Achimelech vidit eum, & fuit locutus cum illo in tabernaculo: Doeg quoque erat die illo ibi, vt patet præcedenti cap. iniuste ergo Saul condemnauit sacerdotes.

An peccassent serui Saulis, si occidissent sacerdotes: & an peccauerit Doeg, qui occidit illos. *Quest. XXIII.*

QVAERET aliquis, an serui Saulis peccassent, si occidissent sacerdotes: & an peccauerit Doeg, qui occidit illos. Aliquis respondet, quod peccauerant serui Saulis, si occiderent illos: quia exequerentur mandatum iudicis, qui proccedit sine iurisdictione: est tamen intolerabilis error, quod aliquis non habens iurisdictionem procedat: ergo ministri si obediant huiusmodi iudicibus præsertim in executione criminalium, cognito defectu iurisdictionis, peccant mortaliter, & sunt homicidæ, velut si aliqua priuata persona iubente, q̄ occidam illum, vel illum: si ego obediero, sum homicida: ita hic cum Saul esset iudex laicus: isti autē omnes erant sacerdotes: ergo non habebat iurisdictionem ad iubendum illos occidi, & consequēter ministri, non erant tanquam ministri iudicis, sed tanquam ministri priuatae personæ, ergo peccarent exequendo. Dicendum, quod hoc non stat, quia in veteri testamento non erat iurisdicō distincta in Ecclesiasticam, & secularem, sicut nunc, sed rex habebat potestatem super sacerdotes, quia erat tota eadem iurisdicō: dum tamen igitur rex iuberet pro causa iusta sacerdotes occidi, non peccaret: & consequenter nec ministri exequendo præceptum. Sed dicendum, quod ministri peccauerant, si occiderent sacerdotes, quia sententia regis continebat manifestum errorem, scilicet, quia omnes assistentes videbant, quod rex iniquè moueretur, ideo peccarent si obedirēt ei, præsertim in criminali: debuissent enim ipsi potius iniustam mortem à rege pati, quam regis præcepto

præcepto sacerdotibus iniustam mortem infligere. Hoc etiam apparet, q̄ serui regis intelligerent se in hoc peccare, quia ipsi ad iustum regis noluerūt exequi: solebant tamen promptè agere quæcunq; eis rex iuberet, ergo putabant se peccare cum nūc obedire noluerint. Sed aliquis dicit, q̄ non peccabant, quia tenebantur obedire præceptis maiorum, & nō debebant disputare, an iuste, vel iniuste iuberetur: rex tamen erat simpliciter maior, ideo ad præceptū illius absolute tenebantur. Dicendum, q̄ minores tenentur ad præcepta Dominorum, vel prælatorum, potissimè illorum, à quibus sustentationem, & omnia bona percipiunt: ita, quod eis obediant in omnibus licitis. Etiam si aliquod præceptum fuerit dubium, an sit licitum, vel illicitum, debent isti propter reuerentiam maiorum obedire: si tamen sit ali quod præceptum, quod manifestum errorem continet, vt quia notorie continet peccatum mortale, non debent subditi obedire Dominis, sed potius debent omnia mala pati, quàm malo consentire: sic autem erat hic, quia manifesta iniquitas erat, quod occiderent sacerdotes, cum nihil meruissent. Cū autem dicebatur, quod subditi non debent disputare de mandato maiorum, sed obedire. Dicendum, quod est verum: nam disputare est ad veritatem inueniendā: tunc autem de aliqua sententia, vel lege disputamus, quando dubium est, an iusta, vel iniusta sit: cū autē ē manifestè iusta, vel manifestè iniqua, disputatio nulla est, & sic manifestū est, q̄ nō debemus disputare mādatis superiorū, q̄ in casu, in quo dubia sunt propter auctoritatem ipsorum debemus illa exequi: hic autem non sic, quia sententia Saulis manifestè iniqua erat, ideo serui sui non tenebantur eā exequi: ideo Doeg, qui executus fuit illam, peccauit grauiter. Vnde David Ps. 51. *Qui intitulatur de Doeg,* increpat eum de hac executione, dicens: quid gloriaris in malicia, qui potens es in iniquitate? Potentem autem eum dixit, quia potuit inducere Saulem ad hoc, quod condemnaret sacerdotes: potuit etiam ipse per se omnes illos occidere, cum nullus alius hoc vellet. *Noluerunt autem serui regis extendere manus suas in sacerdotes Domini,* idest nullus de famulis regis, qui assistebant ei, voluit educere gladium ad occidendum, vel ad tangendum saltem aliquem de sacerdotibus. Hoc autem fuit propter duo: primò, quia videbant sententiam regis esse iniquam nimis, & credebant, quod ipsi in hoc peccarent, si exequerentur. Secundò propter reuerentiam Dei, quia sacerdotes erant Domini, noluerunt tangere eos, quia etiam si aliquid dignū morte egissent, recusauissent tangere eos. *Et ait Rex ad Doeg.* Vidit enim rex, quod nullus de seruis suis voluerat irruere in sacerdotes, nec manserat aliquis, cui dicere posset, nisi Doeg: iō dixit illi, quod irrueret in eos. *Conuerte te, & irruet in sacerdotes Domini,* idest, quia alij nolunt hoc facere, conuertaris tu, & occide illos.

Obiectio tollitur.

Obediētia est dominis in licitis.

Doeg valde peccauit occidendo sacerdotes.

Quamuis Doeg propter præceptum vniuersale non iniecerit manus in sacerdotes: tamen Saul propter tria ei singulariter præcepit eos interficere. *Quest. XXV.*

QVAERET aliquis, cum iussisset Saul seruis suis hoc facere, & nolissent, quare iussit postea Doeg. Videtur enim, quod non debuisset iubere ei, quia in generalitate seruorum Saulis includebatur Doeg. Cum ergo iuberet seruis suis hoc, debuissent illud omnes serui facere, vel aliquis de seruis: sed tunc nullus egit de seruis, nec Doeg, ergo nō debuisset ei postea iubere, quia semel videbatur no-

luisse. Respondendum est, quod Doeg nō fecit hoc, quando iustum est seruis Israel in vniuersali, quia putabat, quod rex nō intenderet ei iubere hoc, ideo, quanquam ipse esset vnus de seruis, noluit illud agere quousq; plus constaret ei de voluntate regis. Sed tunc dicitur, quomodo Saul iubebat Doeg specialiter hoc facere, cum in generali nullus voluisset, & quare magis ei specialiter hoc dixit, quàm alijs. Respondendum, q̄ cum nullus voluit agere in vniuersali præceptum regis, credidit rex, q̄ nemo esset de illis, qui tñi hac parte faueret ei, sicut Doeg, & hoc propter duo. Primò, quia Doeg, erat adulator, & superexcellens amicus, ideo regi vellet complacere in omnibus approbando factum eius: nam si noluisset occidere sacerdotes, inuisisset in hoc sententiam regis esse iniquā, quod est contra adultores, quia adultores semper laudāt facta Dominorum, & approbant illa, etiam si turpissima sint. Secundò fecit hoc, quia ipse Doeg fuerat principium huius negocij, cū ipse accusauisset sacerdotes coram rege, si autē nūc noluisset occidere illos tanquam immeritos, ostendere se fuisse calumniatorē in accusatione: nam qui non iuste ponitur pro accusatione, non iuste accusatus est. Ad colorandum ergo factum suum Doeg potius, quàm alij, occisurus erat illos. Tertia ratio esse potest, quia Doeg nō erat genere Israelita, sed Idumæus, & conuersus ad Iudaismum: vnde ipse minus miseretur sacerdotibus, qui erant alienigenæ respectu eius, quàm alij serui eius, qui erant Israelitæ.

Non iussit Saul seruos suos occidi tanquam contemptores sui præcepti propter tria. *Quest. XXVI.*

QVAERET VR vterius, cum serui regis noluerunt obedire ei occidendo sacerdotes: cur rex non iussit illos occidi tanquam contemptores præcepti. Respondendum est, quod non iussit occidi illos propter tria. Primum est, quia non poterat hoc facere: nam potestas regis solum cōsistit in obedientia subditorum: si enim omnes subditi obedirēt, rex potens est: si autem nulli, vel pauci, est impotēs: nunc autem nullus de seruis regis voluit ei super hoc obedire, ex quo iam rex erat impotens: ideo si vellet iubere alicui, q̄ occideret istos, non habebat cui iuberet, quia nullus ei obediret: & sic licet rex nimis irascere contra contemptores præcepti, tñ non possit occidere quenquam eorum: sic enim accidit David: nam interdum relinquebat aliqua delicta impunita, eo q̄ non sufficiebat illa punire, quia non erat aliquis, qui obediret ei ad hoc, sicut cum Ioab occidit Abner virum innocentem David doluit nimis, sed non ausus est percutere Ioab, dixit tamen: porro viri isti filij Saruæ duri mihi sunt, retribuat Dominus faciēti malum iuxta maliciam suā: imprecatus est etiam mala multa super Ioab, & domum suam, vt patet infra 2. li. c. 3. Sic est q̄ Ioab occidit Amalam iniuste, qui erat cognatus regis, non ausus est occidere illum David, vt patet infra 2. li. c. 20. Item iussit David in bello contra Absolon, q̄ caperetur, sed non occideretur: Ioab autem occidit illum, infra 2. li. ca. 18. & præter hoc increpuit nimis regē, quia lugebat pro Absolon, vt patet infra 2. li. c. 19. Sed pro his omnibus David non ausus est percutere Ioab: iussit tñ in morte sua Salomoni, q̄ occideret eum, vt patet infra 3. li. c. 2. Secundum erat, quia dato, q̄ Saul potuisset occidere istos contemptores præcepti sui, non tñ occidisset, quia videbat eos iuste repugnare ei, & sic non irascebatur eis: ira autem sua succensa erat contra sacerdotes propter odium David, ideo quanquam iniustum esset illos occidere, no-

re, noluit: seruis autem suis non erat ante hoc indignatus, ideo nec pro hoc nunc indignatus est. Tertium erat, quia erant multi, qui non obediebant: solent autem leges humanæ remittere delictum, quā magna multitudo peccantium est, sic patet extra de cler. excomm. vel depo. mi. ca. latores. Nunc autem erat magna multitudo non obedientium, quia nullus de seruis regis voluerat obedire, ideo licet potuisset Saul occidere omnes, graue videtur ei nimis omnes illos pro hac re occidere: præcipue, quia multos eorum intense diligebat, nec erat talis puniō uti propter multitudinem peccantium, quā utilitas in custodia legis, vel præcepti. Et ista est causa quare leges humanæ non puniunt multitudinem, ut si tota ciuitas peccauerit, vel magna pars vnius regni. *Conuersus sit se Doeg ad sacerdotes, & occidit illos. Et trucidauit in die illa 85. viros, id est occidit Doeg 85. viros de sacerdotibus, quia tot erant, qui venerant ad Saulem. Nicolaus autem dicit, quod Doeg Idumæus non occidit omnes istos, quia ipse solus non potuisset hoc, sed alii adiunxerunt. Sed dicendum est, quod non videtur, quod aliquis adiunxerit eum ad hoc faciendum, quia rege iubente, nullus de seruis eius voluit mittere manum in sacerdotibus: & ob hoc iussit Doeg Idumæo: quomodo ergo nunc aliquis adiunxerit eum de assistentibus regi non est aliquāter verisimile, sed quod ipse occiderit omnes: nec enim erat difficile, quod ipse occideret 85. viros ingulando illos: quorum nullus illi resistebat. Si enim pugnare debuisset contra eos, saltem inermes existentes, non potuisset, quia vel fugerent, vel omnes oppressissent eum: nullus tamen fugere audebat, sed omnes se occidi permittebant, quia rex hoc iubebat, & credebant se non posse euadere: sic enim Elias propheta occidit quadringētos prophetas Baal. Nā iussit populo, quod teneret omnes, ipse autem occidebat illos super torrentē Cison, ut patet in fra. 3. lib. cap. 18. *Passus Ephod lineo, id est omnes isti 85. viros erant vestiti Ephod, scilicet quia omnes isti erant sacerdotes. Est autem Ephod vestimentum sacerdotale. Dicitur autem, quod erant vestiti lineo Ephod ad differentiam alterius Ephod, quod erat de multis generibus filiorum: & habebat lapides præciosos confutos, quā illud Ephod solius summi sacerdotis erat. Pro quo sciendum, quod sacerdotes habebant vestimenta determinata secundum legem, sine quibus non poterant ministrare: & quia sacerdotes erant diuisi, scilicet quidam erat sacerdos magnus, & alij minores, erant quoque vestes distinctæ. Erat autem ordo, quod omnes vestes sacerdotum minorum pertinerent ad summum sacerdotem, sed nulla de vestibus summi sacerdotis pertinebat ad minores. Erant autem quatuor ornamenta sacerdotum minorum, scilicet femoralia lineo vsque ad renes. Secundum erat cidaris, siue capitiū quoddam de lineo rotundum, quod in extremitate coronæ acuitur, & non erat totaliter rotundum, ut biberetum. Tertium erat tunica lineo: induebatur enim sacerdotes quadam tunica lineo longa vsque ad pedes, quæ tamen stricta erat: erat autem totaliter, ut alba sacerdotum nostrorum, nisi quia illa erat stricta: alba autem continentior est. Quartum ornamentum erat cingulum ad coaptandum tunicam lineam corpori, ne laxa fluere: & vocatur istud cingulum baltheus. De his quatuor ornamentis patet Exo. cap. 28. & Leui. 16. Erant autem præter hæc quinque ornamenta summi sacerdotis, vel sex secundum Iosephum: Primum erat tunica tota hyacinthina, in cuius extremitate inferiori pendebat tintinnabula aurea mixta malogranatis. Secundum ornamentum erat Ephod,**

85. Sacerdotes occidit Doeg.

Ephod duplex.

4. ornamenta sacerdotum.

5. ornamenta summi sacerdotis.

quod pertinebat a parte anteriori a cingulo vsque ad partem posteriorem ad cingulum, & habebat in se lapides præciosos confutos, eratque de multis generibus filiorum habes in parte anteriori foramen quadratum in pectore. Tertium ornamentum erat rationale, quod erat quadratum habens magnitudinem palmi, & continens quatuor ordines lapidum, in quibus erant duodecim lapides præciosi diuersarum specierum continentes duodecim nomina tribuum Israel: & istud erat confutum per catenulas aureas, & vitras hyacinthinas ipsi Ephod in foramine quadrato eius. Quartum ornamentum pontificis erat lamina aurea regens frontem sacerdotis, in qua erat scriptum sanctum Domini. Quintum ornamentum pontificis erat ad modum Mitre nostrorum pontificum. Sextum ornamentum secundum Iosephum erat baltheus factus de multis coloribus, quo stringebatur Ephod cum tunica hyacinthina, ut vtrunque corpori cohereret ne aliquid inhoneste laxum fluere. De omnibus ornamentis quomodo fabricata essent singillatim declaratum est Exo. cap. 28. Cum autem dicitur hic, quod erant vestiti isti sacerdotes lineo ephod, intelligitur de Ephod, quod poterat conuenire cuilibet sacerdoti, ad differentiam alterius, quod soli Pontifici conueniebat: leuitis autem lex non dedit aliqua vestimenta specialia: Salomon autem, ut ampliaret cultum Dei, fecit illi stola, quibus ministrarent cantando in templo, vel faciendo alia opera sua, & illæ erant ad modum vestitiū candidarum, quibus omnes ministri Ecclesiæ vestuntur in choro. De hoc Iosephus 8. Antiquitatum.

An licebat sacerdotibus ire in vestibus sacris extra sanctuarium. *Quæst. XXVII.*

QVAERET aliquis, quomodo sacerdotibus potuerunt venire in vestibus sacris ante regem, quia istæ vestes solum erant ad ministrandum coram Domino, & non debebant applicari ad alios vsus: sicut est nunc de vestibus, in quibus ministri Ecclesiæ Missam celebrant: quia nunquam vtuntur illis extra Ecclesiam, nisi in aliquibus actibus sacris, sicut in pompis, vel stationibus ad aliquam Ecclesiam. In veteri autem testamento adhuc erat maior prohibitio in vestibus sacris, scilicet, quod nullo modo sacerdotes efferrent eas de sanctuario, etiam si viderentur aliquo modo facere actus sacros extra sanctuarium: sic patet de sacrificio quotidiano: nam sacerdos debebat surgere in aurora, & indutus vestibus sacris tollebat cineres de Altari, & cum illico deberet eos educere de sanctuario, exuebatur vestibus sacris, ut non efferret eas extra sanctuarium, & cum rediret ad sanctuarium rursus induebatur vestibus sacris ad complendum ritum sacrificij. De hoc Leui. cap. 6. dicitur: Vestietur sacerdos tunica, & feminalibus lineis, tollensque cineres, quos vorans ignis exussit: & ponens iuxta Altare spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque alijs efferret eos extra castra. Et hoc modo nunquam apparebant sacerdotes extra sanctuarium in vestibus sacris. Quod magis patet Exec. cap. 44. f. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & non accingentur in sudore, cumque egredietur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministrauerant: & reponent in Gazyphylacio sanctuarij, & vestient se vestimentis alijs, & non sanctificabunt populum in vestimentis suis. Si igitur non licebat sacerdotibus egredi ad atrium exterius in vestibus sacris, & illud erat quædam pars sanctuarij: quantum minus liceret procul a sanctuario ire in itinere ferendo sacras vestes: ergo non licebat

Ephod non erat aliqua vestis, i qua sacerdotes ministrarent. Cui vestimentum affimilabatur Ephod, & qualiter vestis sacerdotum alba, qua nunc vtuntur clerici: et erat vt vest. text.

bat illis portare Ephod lineum coram rege. Respondendum est, quod Ephod lineum non erat aliqua vestis de sacerdotibus, in quibus ministrarent sacerdotes: nam de illis verum erat, quod non licebat aliquam educere illis de sanctuario, sed erat Ephod quædam vestis lineo pertinet ad honestatem sacerdotum, qua induebant sacerdotes supra vestes suas, etiam si non ministrarent: & hac uti poterant extra sanctuarium. Erat autem omnino comparatio huius vestis ad vestes sacerdotales sacras, sicut comparatio vestis candidæ, quam nunc sacerdotes, & quilibet ministri Ecclesiæ portant ad vestes, in quibus missa celebratur: nam istæ vestes sunt benedictæ ab episcopo, & specialiter applicitæ ad diuinum ministerium, ideo non licet illis uti extra locum sacrum, nec applicare eas ad aliquod ministerium, nisi ad sanctum: vestes autem candidæ, quibus vtunt omnes ministri Ecclesiæ, non sunt benedictæ ab episcopo, & specialiter applicitæ ad diuinum ministerium, ideo licet eis uti extra Ecclesiam et in ministerijs, quod non sunt sancta. De vestibus autem sacerdotibus ad istud Ephod lineum sic se habebat: nam vestes sacerdotales erant consecrate per aspersionem olei sacri super eas, & sanguinis sacrificiorum, ut patet Exo. c. 29. f. Cuiusque tuleris de sanguine, qui est super altare, & de oleo unctionis, asperges Aaron, & vestes eius filios eius, & vestimenta eorum, consecratisque ipsis, & vestibus, tolles adipem & c. sic et patet. Leui. c. 8. Ephod autem lineum non sanctificabatur cum illis vestibus: quia determinate erant illæ vestes, quibus induebantur sacerdotes, quoniam consecrabantur, inter quas non erat Ephod lineum, ut patet Exo. c. 29. & Leui. c. 8. Item apparet: quia istud Ephod non esset vestis sacra: quia Deus determinauit vestes sacerdotum minorum, & Pontificis: tamen inter illas nihil iussit de Ephod, ut patet Exo. c. 28. & quod sæpius fiat mentio in alijs locis de omnibus vestibus sacerdotibus, nunquam tamen ibi ponitur Ephod: sic patet Leui. c. 16. vbi ponuntur omnes quatuor vestes sacerdotum minorum, quæ habentur Exo. c. 28. Item patet efficacius: quia Ephod lineum erat commune tam sacerdotibus, quam leuitis: ergo non erat vestis sacra sacerdotum: consequentia patet: quia lex non dederat aliquam vestem sacerdotibus, acce dere ad aliquid sacerdotale: quia sicut si vellent ministrare aliquo ministerio sacerdotali: illico moreretur, ut patet Ngme. c. 3. & 17. ita et si velleret Idui vestibus sacris sacerdotum moreretur: quia hoc erat miscere se officio sacerdotali. Quod autem Ephod esset ceteris sacerdotibus, & Leuitis, patet: quia Samuel erat Leuita, ut declaratum est supra c. 1. & 2. portabat autem Ephod lineum, ut dicitur supra c. 2. f. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus Ephod lineo: non ergo erat Ephod vestis sacra: & sic poterant sacerdotes uti illa extra sanctuarium vbi cunque vellent.

Quare Deus permisit tot innocentes interfici sacerdotes. *Quæstio XXVIII.*

QVAERET Vt vltimus de ista morte amarissima sacerdotum, cum nihil meruissent, quare permisit Deus tot simul interfici. Aliquis respondet, quod cum Deus homini dederit libertatem electionis, & posuerit eum in manu consilij sui, permittit eum agere iuxta libitum: quia aliquoquin coarctaret Deus liberum arbitrium nostrum ad certam mensuram, in quo vel diminueret aliquāter ratio liberi arbitrij: vel, ut verius dicatur, tolleretur veritas ad bonum, & malum, & confirmaretur in bonum tantum, sicut est in beatis: Saul autem propter odium, quod conceperat in Dauid, & suspicionem, quæ accepit de sacerdotibus, quod fauerent illi exarsit dure in eos, & voluit eos occidere: Deus autem quia posuit hominem in manu consilij sui, Alph. Toft. super i. Regum.

reliquit Saul agere pro libito suo. Sed hoc non stat: nam quod permittat quilibet hominem desiderare quodcumque voluerit tamen non permittit eum patrare quodcumque vult, nec requirit hoc ad perfectam rationem liberi arbitrij: quia omnes creature intelligentes tamen angelus, demones, & homines libere agunt, sed non possunt efficere quodcumque volunt: non tollitur in hoc veritas ad bonum, & malum: quia sufficit ad hoc, quod arbitrium sit veritabile, quod possit bonum, vel malum velle. Quod autem id, quod quis voluerit efficere non pertinet ad libertatem arbitrij: quia libertas arbitrij est facultas intellectus, & voluntatis. Ec sic consistit in his solis duabus potestatis, quod autem efficiamus quod voluerimus, pertinet ad vires executiuas, quod nihil habent de libertate: ideo non est maior libertas arbitrij cum quis efficit omnia, quæ elegerit, quam cum nihil eorum patrare potest: non ergo Deus permisit Sauli occidere sacerdotes, ut non diminueret libertas arbitrij eius, quin potius quod Deus permittit homini velle quodcumque cupit, quod sufficit ad merendum, vel demerendum: nihil tamen permittit alicui homini agere, nisi id, quod iustum est ipsum agere, vel id, quod iustum est alium pati, alioquin peruersus esset totus ordo vniuersi, & ablata esset iustitia diuinæ prudentiæ. Differunt autem illa duo: nam dicitur aliquid iustum esse alicui agere quod iustum est simpliciter, & in quo aliquis meretur, vel saltem non demeret, sicut quod colamus Deum, & obseruemus omnia præcepta legis, & proximis beneficemus & reos criminis puniamus cum ad nos pertinerit: hæc enim absolute iusta sunt, ideo Deus non solum permittit nobis ista agere, sed etiam hortatur nos, & incitat, ut faciamus per gratiam præuenientem pulsatiuam. Secundum erat quod iustum est aliquid pati: istud est, quod non est absolute iustum, sed est iustum quantum ad patientem, & in talibus semper agens peccat, nisi agat ex ignorantia: patiens tamen iustum patitur: velut si quis, qui non est iudex, occidat aliquem, qui nihil sibi nocuit: iste enim, qui agit, iniuste agit ille autem, qui patitur, iustum patitur: quia licet iste nihil mali meruerit, quantum ad illum, a quo percussus, meruit tamen quantum ad alias personas, vel saltem quantum ad Deum: & tunc Deus exigit vindictam de illo per istum, quantum iste nesciat quid agit: & an sit instrumentum Dei. Sic patet Exo. 21. c. de illis, qui occidunt aliquos a casu: dicitur. n. ibi quod si quis occiderit alterum, & non est in scidra rus, constitua tibi locum, quo fugere debeat: quia Deus tradidit illum in manus eius. Deus industriauit hoc, & posuit istum in manibus illius, ut occideret ab eo: & hoc modo facit Deus quantum ad omnes alias passiones hominum: quia quod videant iniuste pati a quibusdam: Deus tamen per illos exigit vindictam malorum, quæ alias egerunt: isti tamen, qui exequunt sic diuinam iustitiam, non intelligunt quid agunt, sed ad alium ipsum mouent se ipsos: & ad alium Deus mouet eos. Sic autem patet de Caipha summo sacerdote, qui dixit quod expediebat, quod vnus homo moreretur pro populo, & hoc non dixit a semetipso, sed prophetauit, ut patet Io. c. 11. ipse tamen non dixit ista verba ad intentionem, ad quam Deus eum mouit: nam Deus intendebat per hoc significare, quod necesse erat, ut vnus homo moreretur pro toto populo, ne periret tota gens. totum genus humanum, si Christus non moreretur: Caiphas autem dixit hoc alia intentione, scilicet quod moreretur Christus: quia si non moreretur, venirent Romani, & tollerent locum Iudeorum, & Gentem: expediebat ergo Christum mori, ne ista fieret. Vtrunque patet Io. ca. 11. sic ergo contingit in omnibus, quos mouet isto modo ad vindicandum delicta: quia ad aliam intentionem ipsi mouentur. scilicet propter utilitatem propriam, & vindictam: ad aliam autem finem Deus illos mouet. scilicet ad executionem iustitiæ. Et sic stat quod isti peccent grauiter, & quod exequantur. Dei iustitiæ, ad quam ipse mouet. Pars Secunda. O uct

~~Multi licet iniuste ab hoste patiantur, iuste tamen in quantum a Deo patiuntur.~~

Nume. 14. nunquam tñ dñ, q̄ Deus punit peccata virorū in vxores: ergo à fortiori erit si lege humana. f. q̄ si non potest lex humana occidere filiū pro patre, minus poterit occidere vxorē pro viro: Saul tñ occidit oēs vxores eorū, & quorū alias feminas reperit in vrbe, & hoc ad faciendū irā suam. De bobus autem, & iumentis, ceterisq; animantibus dicēdū, q̄ Saul potuisset illa iuste occidere, si potuisset occidere iuste sacerdotes, vt si verē illi essent rei leſe maieſtatis: nā tunc poterat iuste confiscare bona eorum: nihil tñ peccauerant: ergo in quocunq; istorū peccauit Saul. *Enades autē.* Hic quod factū est Dauid denūciatur. f. de occisione sacerdotum, & dñ. *Enades vnus filius Achimelech.* i. cū occiderent sacerdotes, euasit de eis vnus filius Achimelech. f. Abiathar, qui postea fuit summus sacerdos, potuit autē iste fugere de illis sacerdotibus, q̄ fuerūt presentes Sauli, qñ Doeg occidit 85. & forte ē iste erat vestit⁹ Ephod cū alijs: & quia serui regis volebant mittere manus suas in sacerdotes, q̄q; videret aliquem peccauit non curabant tenere illum. Vel potest dici, q̄ iste fugit de vrbe Nobe: quia māserant in vrbe forte aliqui de filijs sacerdotū, inter quos fuit iste iuuenis Abiathar: & cū videret, q̄ Rex miserat, vt percuteret vrbs Nobe in ore gladij fugit. *Filij Achitob.* Achimelech erat filius Achitob, & iste, q̄ euasit, erat nepos Achitob. *Cuius nomen erat Abiathar.* Iste iuuenis Abiathar, quia erat filius summi sacerdotis de iure pertinebat ad eum summū sacerdotū: nūc autē q̄a perierant oēs de vrbe Nobe, siue fuisset Abiathar maior inter filios Achimelech, vel minor, habiturus erat sacerdotiū, eo q̄ nullus alius manserat, ad quē de iure pertineret, & sic accepit istum Dauid pro summo sacerdote, vt patet. 1. Paral. c. 24. *Fugit ad Dauid.* Non habuit Abiathar aliū locū securiorē, ad quē fugeret, q̄ ad Dauid: quia si fugisset ad aliquā partē terrē Israel, caperetur, & occideretur, cū rex iussisset occidi oēs, qui erāt in vrbe Nobe: & iste erat vnus de illis. In regna autē extranea, vt in terram Philistinorum ire non audebat: quia illa erat terra hostilis. Ad Dauid autē securē fugit pp duo. Primū erat: quia Dauid non obediebat Sauli, sed erat hostis eius, iō manente ibi Abiathar, q̄q; aliquis eū quæreretur ad occidendū ex parte Saulis, Dauid non traderet eū illi. Secundū erat, q̄a Dauid videbat teneri nimis Abiathar pp patrē suū: q̄a p̄ suos Achimelech fuerat amicus Dauid, & dederat ei panes, & gladiū, & consuluerat Dominum pro illo, & ad vltimū ipse cū tota cognatione sua perierat pp Dauid: ergo nimis tenebatur Dauid Abiathar pp patrē suū, & cognatos, & sic se obrulit ei dicēs: mane me cū, ne timeas, si quis quæſierit animā meā, q̄ret & animā tuā. *Et annunciat ei qd̄ occidisset Saul sacerdotes Domini:* Iste. n. primus retulit Dauid de occisione sacerdotum, cū celeriter venisset ad eū, & nunciavit ei tā de sacerdotibus q̄ de ciuitate, & quō oīa, q̄ ad illos pertinebant consumpra fuerint. *Et ait Dauid ad Abiathar.* Hic Dauid miseret sacerdotū, & dolet, q̄ occasione sua perierint. *Sciebā in die illa.* f. i die, qua ego locutus sum ad Achimelech petens ab eo panē in Nobe. *Quod cum esset ibi Doeg Idumeus,* f. quia Dauid sciebat istū ibi esse: quia vidit eū in sanctuario, & ipse aliquāter fuit p̄sens eis, q̄ agebant inrer Achimelech, & Dauid. *Proculdubio annunciet Sauli.* i. sine dubio ego sciebam, q̄ ille non subtereret, sed nunciaret Sauli ea, q̄ viderat. Hoc dicebat Dauid, quia sciebat Doeg eū adulatorē, vt cōplacere Sauli, & q̄ accusaret apud eum quēcunq;, cuius accusationē putaret esse acceptam apud Saulem: & quia Sauli placeret audire de fuga Dauid, credidit Dauid, quod iste ei annunciet.

An Dauid peccauerit petendo aliquid ab Achimelech, cum sciret ex hoc mortem sacerdotum consecuturam. Q. XXXII.

QV A E R E T aliquis, an Dauid peccauit petendo aliquid ab Achimelech, vel loquēdo cū eo, vidente Doeg, cū sciret ex hoc consecuturam mortem sacerdotum: qui tamē occasione præbet alicui mortem, q̄ verisimiliter credit euenturam, reus est: sic etiam patet, q̄ Dauid in hoc peccauisset: quia ipse cōfessus est peccatū suum, vt pater immediate. f. ego reus sum omnium animarum patris tui. i. ego habeo culpam in omnibus illis. In trīū videt, q̄ nō peccauerit Dauid petendo aliquid coram Doeg ab Achimelech, quanquam postea ex hoc secuta fuerit mors sacerdotū: quia Dauid nunquam peccauit mortaliter, nisi i morte Vriē, & adulterio Berſabee, vt patet in fra. 3. li. c. 15. f. Fecit rectū Dauid in oculis Domini, & non declinauit ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vite suæ, excepto sermone Vriē Hethēi. Ergo non peccauit in hoc. Cū autē obijciatur, q̄ Dauid sciebat istud, qd̄ inde secuturū erat, ergo erat in culpa. Nicolaus respōdet, q̄ improprie accipit ibi pro coniecturæ, vel timere. Sed hoc nō stat: quia litera dicit. sciebam in die illa, q̄ cum ibi esset Doeg Idumeus proculdubio annunciet Sauli, ergo non dubitabat in hoc. Cum autem dicit Nicolaus, q̄ de futuro contingenti non erat certificatus, verū est hoc quantū ad hoc, q̄ Dauid sciret pro prie illud, sicut scimus ea, quæ in euentibus sunt: sciebat tamen satis certē, ita q̄ ipse non dubitaret: quia cognouerat talem esse Doeg: qui nequaquam se cōtineret, quin ista diceret; & hoc sufficiebat ad hoc, q̄ Dauid peccaret, q̄a agebat contra conscientiam. Sed dicendum est, q̄ Dauid sciebat, quod proculdubio Doeg annuncietur esset ista Sauli nesciebat tamen, nec existimabat an propter hæc Saul, vellet occidere aliquem de sacerdotibus, vel necere eis in aliquo: nam non apparebat aliquid, propter quod rationabiliter debuisset hoc præsumi, cum sacerdos nesciuisset de fuga Dauid: non ergo agebat contra conscientia Dauid, quanquam peteret panem, & gladium coram Doeg. Aliter etiam dici pōt, q̄ Dauid non vidit Doeg à principio, cum accessit ad Achimelech, sed postea cū locutus fuit ei: si autē vidisset à principio, deuitasset loqui cū Achimelech: nunc autē q̄q; sciret q̄ Saul occideret sacerdotes, eo q̄ annuncietur ei ista p̄ Doeg, nō peccabat aliquāter: q̄a iā non poterat p̄uidere p̄teritis, & istud verisimilius est. Cū autē dicebat, q̄ Dauid confessus est se peccasse in hoc, falsum est. Et cū dñ: ego reus sū oīum aīarum p̄ris tui, est sensus: ego obligatus sum pro illis: q̄a occasione mea perierūt: ipse tamē non p̄stitit causam directē ad hoc, q̄ morerent sacerdotes: peccatum tñ non est, nisi i eo, qui directē causam p̄bet, vel pp cuius culpā aliquod malum sequit: neutrum autē erat in Dauid isto modo, q̄a ipse non præbuerat causam, vt Saul occideret sacerdotes: nec ē culpa sua nunciavit hoc Doeg Sauli: quia ipse nescire poterat an ibi erāt Doeg, nec suspicari quousq; vidit eū. Sed adhuc dato, q̄ Dauid sciuisset, q̄ sacerdotes morituri essent, v̄ aliquibus, q̄ debuisset petere panem ab Achimelech: nam Dauid erat in magna necessitate famis, non poterat habere aliud de panē, vt ergo nō moreretur, poterat petere ab Achimelech panem, quanquam sciret ei ex hoc malum futurū. Sed hoc non stat: quia potius debuisset pati Dauid quæcunq;, quā agere aliquid, pro quo sciret sacerdotes morituros. Pro quo sciēdū, q̄ aut Dauid erat in extrema necessitate famis. f. q̄ non poterat h̄re aliū de, nisi ab Achimelech, nisi exponeret se mortis peri-

Liranus respōdit.

periculo, vel poterat h̄re aliunde sine hoc periculo. A Si autē poterat aliunde habere, dicendum, q̄ peccabat mortaliter petendo ab Achimelech corā Doeg, siue sciret certissimē mortē sacerdotum, vel damnā inde secutura, aut saltē si hoc leuiter suspicaret, quia non debebat alteri cām præbere periculi, cum ipse sine periculo posset sibi aliū de prouidere. Si autē Dauid esset in extremitate famis, ita q̄ moriendum sibi esset, nisi peteret panem ab Achimelech. Dicendū, q̄ aut præsumebat certissimē, q̄ pp hoc moreretur Achimelech cum familia sua, aut aliquāter hoc suspicabatur, vel timebat, sed non credebatur: si enim solum suspicaretur, leuiter, debebat magis prouidere periculo suo certo, q̄ dubio periculo alterius, & poterat petere panem: si tñ certissimē credebatur moriturū pp hoc Achimelech cum familia sua, & si Dauid moriturus esset, nisi peteret panem ab Achimelech, potius pati debebat, q̄ moreretur, q̄ ipse crederet certissimam cām mortis Achimelech. Paret si mile, velut si quis velit me occidere, si ego non occidam alterum, potius debeo sustinere, q̄ occidam, q̄ q̄ aliu occidam, dū ille nihil mali meretur: ita autē hic potius Dauid dēbat pati mortē certissimā p̄ famē, q̄ q̄ faceret occidi Achimelech petēdo ab eo panem,

Dauid quare non annunciat Achimelech, vt obseruaret se à Saule. Quæst. XXXIII.

QV A E R E T V R vltius, cum Dauid sciuisset, q̄ erat ibi Doeg, & viderat eum loquentē cū Achimelech, siue Dauid vidisset Doeg ante locutionem, siue post, cur nō dicebat Achimelech, vt obseruaret se à Saule pp ista, quæ fecerat, & nō incidere in manus eius: & si fuisset Achimelech instructus super hoc, qñ misit Saul ad vocandū eū, ipse fugisset cum tota progenie sua, sicut fugit Abiathar, & nullus perisset. Responderi potest, q̄ Dauid forte non timuit ex hoc aliqua mala secutura Achimelech, & familiae suæ, ideo q̄q; sciret, q̄ Doeg annūciaturus esset ista Sauli, ideo non instruxit Achimelech. Aliter rñderi pōt, q̄ Dauid suspicatur est aliqua mala ventura esse Achimelech, & familiae suæ pp eum: magis tñ voluit prouidere sibi, q̄ Achimelech, quia si Dauid debuisset instruere Achimelech super hoc, necesse erat, q̄ reuelaret ei fugam suam, alioquin non haberet aliquam cām dicendū ei; q̄ obseruaret se à Saule, quia dādo ei panem, & gladiū, nihil mali faciebat, si non fugeret Dauid à facie Saulis: si tñ hoc reuelasset Dauid esse sibi mortis periculum, q̄a tunc Achimelech cum alijs sacerdotibus, ne arguerentur rei apud Saulem, tenerent Dauid, & traderent eum in manus Saulis: ex quo sequeretur mors certissima Dauid: elegit ergo potius Dauid se eripere à morte, q̄ eripere Achimelech, & familiam suam. Sed dicit aliquis, q̄ hoc est contra supra dicta, f. q̄ potius debuisset Dauid mori, q̄ præbere occasionem, vt moreretur Achimelech. Dicendum, q̄ non est contra illa, quia aliud est in euasione, aliud est in præstatione occasionis ad mortem alterius, f. quia potius debet aliquis seipsum à mortē eripere, et si alij moriant, q̄ eripere alios, non debet tñ præstare alicui occasionē ad mortem, vt ipse non moriatur. Quod patet, vt si sint duo hoīes in periculo mortis, & quilibet nouit, q̄ necesse est vnū eorum mori, & quocunq; eorū moriente alius certissimē euadet, nullus eorum tenetur mori, vt alius euadat, sed magis debet quilibet sollicitari pro se, et si alius moriatur: si tñ ego scio, q̄ nō possū, euadere mortem, nisi aliū occidam, & si occido illū, certissimē liberabor, potius debeo mori, q̄ illum occidere, quia h̄c præstatur occasio ad malum. Cū autē Alph. Tost. Super I. Reg.

aliquis curat seipsum euadere, non præstat directē alicui occasionem ad malū, ita ergo erat in casu Dauid, & Achimelech: si enim Dauid antequam peteret panē ab Achimelech: crederet certissimē, q̄ pp hoc secutura esset mors Achimelech: potius debuisset ipse fame mori, q̄ panem petere. Si ante panē petitum hoc ignorauit, & illo accepto sciuit, q̄ Achimelech cū familia sua moriturus esset, quia sibi panem dederat, nisi ipse eum instrueret, vt fugeret: sciebat etiam, q̄ si ipse instrueret eū, moreretur, ipse Dauid nō tenebatur instruere Achimelech, vt fugeret, sed potius debebat curare de salute sua: & iā hic Dauid non operabatur aliquid cōferendo cām ad mortem Achimelech: quia iam factum erat id, q̄ conferebat occasio ad mortē, sed solum poterat eripere Achimelech à morte, si instrueret eū: nō tñ poterat illū instruere, quin ipse teneret, & moreretur: ergo nō obligabatur alteri consulere cum iactura sua.

Quare Doeg non vocauit sacerdotes, vt tenerent Dauid. Quæst. XXXIII.

QV A E R E T aliqis, cum Doeg vidisset, quid fiebat inter Dauid, & Achimelech, cur non vocauit sacerdotes ad tenēdum Dauid: nam ipse fecisset in hoc singulare seruitiū Sauli, quia nihil magis ipse desiderabat, q̄ occidere Dauid, & dicebat, q̄ nullus dolebat vicē eius, quia nemo annunciat ei de Dauid: q̄ ergo Doeg accepisset Dauid, & tradidisset Sauli, erat maximum, in quo ei poterat cōplacere: rursum autē Doeg hoc nimis desiderabat, q̄a nullus erat inter seruos Saulis, qui ita vellet cōplacere, sicut apparuit in occisione sacerdotum, quia nullo volente mittere manū in illos, ipse occidit oēs, vt patet supr. in litera: & ipse fuit, qui primo accusauit sacerdotes corā Saule: ergo debuisset nunc tenere Dauid. Rñdēdum est, q̄ Doeg nesciuit, an Dauid fugerēt à facie Saulis, sed putauit, q̄ mitteretur ab eo ad aliquid expediendum, sicut mitti consueuerat, vt patet sup. c. 17. ideo permisit eū ire: nesciebat autē Doeg, an fugeret Dauid, eo q̄ ipse recesserat prius de curia Saulis, q̄ Dauid, & nesciebat aliquid de nouis immutationibus: hoc autē forte, quia ex aliquot diebus exierat Doeg à curia ad expediendum aliqua negotia sua, vel regis: & nesciebat quid factū esset de Dauid: vel forte manserat multis diebus ex voto in scūatio in faciendū sacrificiū, vel orandū, & nō steterat in curia: vel fuerat ibi ad addiscēdū legē sm, q̄ Hebræi dicūt. Sed prima duo sunt verisimiliora. Cognouit autē postea cum fugisset, cum stetit coram Saule, & conquestus est Saul, q̄ nemo ei annuncieret de Dauid. Aliqis tñ forte dicit, q̄ Doeg sciuit fugam Dauid, tñ nō conatus fuit eum tenere vocandō sacerdotes, quia credebatur illos cōiurasse cum eo, eo q̄ Achimelech dederat ei panes, & gladiū, vñ non adiunxerat eum ad tenendū Dauid. Sed dicendū, q̄ nō stat, quia dato, q̄ hoc credidisset Doeg, vocasset sacerdotes, quia putaret, q̄ timore regis fauerent ei: vel saltem vidisset qd̄ rñderent ei: & si nollēt eū adiunare, accusauisset eos coram rege, non solum dicens, q̄ Achimelech dederat Dauid panes, & gladium, sed quod manus erat, q̄ ipso vocāte eos in adiutoriū: q̄ Dauid, nullus voluisset ei fauere, ex quo pateret manifesta cōiuratio cū Dauid: Doeg quoq; hoc agere voluisset, q̄a i hoc sciret se præstare magnū obsequiū Sauli, non tñ tentauit aliquid horū agere, ergo videt, q̄ ipse nesciebat Dauid fugere, sed putauit eum mitti à rege ex causis dictis. *Ego reus sum omnium animarum patris tui.* Id est ego obligatus sum pro omnibus animabus, id est, pro omnibus hominibus, qui perierūt de domo pa-

tris tui. In hoc non confitetur David se habere aliquam culpam in occisione sacerdotum: quia ille solum habet culpam, qui directè operatus est ad hoc, & aliquam malum fieret. Vel qui sic se habuit, & ex culpa sua malum secutus est. David autem neutrum istorum habebat: iò non erat reus animarum. Sed dicitur reus: quia propter ipsum Saul occidit omnes viros de domo Achimelech. Pro hoc autem tenebatur David Abiathar, & quibuscumque; superstitibus de familia Achimelech, & sic suscepit Abiathar beneuolè, & propter hoc dixit ei, quod erat reus omnium animarum patris sui, ut per hoc intelligeret Abiathar, quod propter istam obligationem David esset magis sollicitus pro eo. *Mane mecum, ne timeas.* Id est mane in comitiis meis. Habebat enim iam David sexcentos viros, quod patet: quia sequenti capitulo dicitur quod egressi sunt de Ceila David, & sexcenti viri sui. Dixit autem: ne timeas. Non timeas Saul? quod d. ego liberabo te à Saul: putabat enim Abiathar, quod Saul persequeret eum ubique; esset, eo quod iusserat occidi omnes sacerdotes de vrbe Nobè: cum David autem non poterat eum persequi, eo quod David liberaret eum à morte. *Siquis quaesierit animam tuam, quaeret & animam meam.* i. non timeas, quod aliquis te occidat: quia si quis quaesierit animam tuam, i. quaesierit te ad occidendum, quaeret etiam animam meam. i. oportet quod me quaerat: quia ego pugnabo pro anima tua, sicut pro anima mea. In hoc autem obligabat se David nimis Abiathar: & erat istud propter duo: primo quia erat nimis obligatus David Abiathar propter patrem suum, & omnes cognatos, qui mortui fuerat pro eo, quos ipse à morte eripere non potuit: pro isto igitur, quod apud se habebat, pugnaturus erat usque ad mortem, ne quis eum pro hac causa molestaret. Secundò hoc faciebat: quia ad eum confugerat: David enim habebat robur suum in multitudine eorum, qui confugerant ad ipsum: pro quorum singulis si ipse ad mortem non se exponeret, cum opus esset, omnes eum desererent, iò pro quolibet eorum se debebat David opponere: sic autem erat de Abiathar: quia confugerat ad eum, iò obligauit se ei sic: *Mecum; seruaberis.* i. manendo mecum seruaberis à morte, quam non posses euadere, si in alio loco esses.

CAPITVLVM XXIII.

Dannunciauerunt David, dicentes: Ecce Philistini oppugnant Ceilam, & diripiunt areas. Consuluit ergo David Dominum, dicens: Num vadam, & percuriam Philistinos istos? Et ait Dominus ad David: Vade, & percuties Philistinos, & saluabis Ceilam.

Descripta in superioribus aperta persecutio David, quam passus est in persona aliena, scilicet in sacerdotibus, hic describitur persecutio, quam passus est in persona propria, scilicet in se, & suis comitibus: & quia magna Dei pietas non permittit hostem tentari ultra id, quod potest, sed facit cum tentatione prouentum, ut patet prima ad Corin. c. 10. iò circa hoc ponit primo contra David duplex insultus: secundò triplex puentus sequenti c. Prima in duas: quia primò Saul persequitur David in ciuitate: secundò eum persequitur in deserto vastitate, ibi. *Et vidit David.* Prima in tres: quia primo vrbs Ceila per David defenditur: secundò in ea contra David obsidio disponitur: tertio David Dei reuelatione eripitur. Secunda ibi. *Nunciatum est autem Sauli.* Tertia ibi. *Quod cum rescisset.*

Persecutio Sauli in persona David, & comites.

Continua est historię narratio. Quæstio I.

QVAERITVR circa primũ de his, quod hinc hic, quod ordinè habeat ad precedentia, scilicet an sit continuus, vel sit aliqua transmutatio, & an fuerint facta ea, quod habentur hic immediatè post supradicta, vel magno tpe post. Respondendũ, quod non est hic aliqua mutatio ordinis: quia sup. dicebat de principijs persecutionis David aperte, scilicet quò Saul occiderit sacerdotes propter David: & quò fugerit Abiathar ad David, hic autem dicitur aliqua, quod fecit Abiathar cum David, scilicet quò consulerebat pro eo Dñm, ut patet in litera. Ergo necesse est, quod istud fuerit post ea, quod hinc precedenti cap. Cũ autem quaeritur, an fuerint immediatè facta: respondendũ, quod paruũ tẽpus intercidit inter ea, quod habent sup. & hic: quia postquã David venit in terrã Iuda, nunquã cessauit Saul persequi illũ, quousque recessit de ea, sed David venerat iam in saltũ Hareth, ut patet precedenti. c. & audiuit Saul, quod venisset, iò verisimile est, quod persequeretur eum immediatè: non possit ibi manere tempore magno, quin Saul persequeret eum. *Et nunciauerunt David, dicens.* i. annunciauerunt ei quò Philistini expugnabant Ceilam: isti autem, quod annunciauerunt, erant viri Ceilæ: & venerunt ad David orantes, ut liberaret eos de manu Philistinorum.

Quare viri Ceilæ annunciauerunt David persecutionem Philistinorum. Quæstio II.

QVAERET aliquis, quare viri Ceilæ annunciauerunt hoc David. Respondendũ est, quod David morabatur eo tpe in deserto Hareth apud vrbum Ceilam, ideo Ceilanis visum est in promptu vocare David: quia nullus melius eis posset succurrere. Etiam quia David semper habebat viros paratos ad pugnam, cum semper caueret sibi à Saul, & esset in periculo, ideo sine mora poterat irruere sup. Philistinorum, quia si inopinatus, & præmeret eos. Etiam vocauerunt eum, quia cum esset David vir bonus, & diligebat à toto Israel, & Iuda, ut patet sup. c. 18. crediderunt, quod propter veniret in eorum auxilio, iò vocauerunt illũ, quia nullus melius pugnare poterat contra Philistinos, quã David: quia sepe pugnauerat contra illos, & attriuerat eos plaga magna, iò timebant eum Philistini magis, quã quoslibet duces Israelitarum. Item Ceilani vocauerunt David: quia putauerunt, quod libenter veniret, eo quod ad eum ex officio pertinebat pugnare pro Israel: nam Saul constituerat eum ducem belli, & postea fecit eum tribunum super mille viros, ut patet sup. c. 18. & ipse egrediebatur ad pugnam contra quoscumque hostes Israel, & omnes Israelitæ sequebantur eum, ut patet eo. c. f. Omnis autem Israel, & Iuda diligebat David: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos, scilicet ad bellum. Crediderunt ergo Ceilani, quod nunc et vellet sic pugnare pro eis. Itẽ vocauerunt eum: quia putauerunt hoc esse ei utile: nam David habebat secũ multos viros, scilicet sexcentos, quos non habebat vnus de aleris, nisi ex præda: iò erat desiderans semper habere materiã, ex qua ei proueniret aliquid pro cibis virorum suorum: nunc autem cum Philistini præderent Ceilam, si David tolleret prædã de manu eorum haberet inde magnã utilitatẽ, scilicet quia Ceilani darent sibi partẽ prædæ, quæ eis ablata fuerat, iò crediderunt Ceilani, quod in hoc gratum duceret David: quia dabant ei materiã, unde aliquid acquireret pro expensis virorum suorum.

Quare Ceilani non vocauerunt Saulem, ut eriperet eos. Quæstio III.

QVAERET aliquis, quare viri Ceilæ non vocauerunt regem suum Saulem, ut eriperet eos. Ali-

Aliquis respondet, quod crediderunt, quod fortè Saul nollet pugnare contra Philistinos pro illis, iò orauerunt David. Sed hoc non stat: quia Saul cum esset rex Israel, maximè doleret, quod Philistini inuaderent terrã suã: ergo ipse succurreret, quia ad eum maximè expectabat. Puidere: sic patet infra in litera ibi: cum Saul iam esset comprehensus David, venit nunciis quidã, quod Philistini infuderant se super terrã Israel, & cessauit à David, & iuit contra Philistinos, quod nimis desideraret capere David: nunc autem non persequeretur Saul David, nec impediatur à capiendõ eum: ergo verisimilius est, quod nunc pro illis faceret eundo ad defendendũ Ceilã, quod cum iuit ad defendendũ terrã à Philistinis, relicto David, quem comprehensus erat. Non iuerunt tñ Ceilani ad Saulem, quia Philistini prædabant terram, & subito recessuri erant: Saul autem procul à loco ipso morabatur, & priusquam ipsi irent ad Saulem, & redirent, recederent Philistini capta præda, ideo non proficiebat, quod Ceilani vocarent Saulem. Etiam, quia: si Saul venturus esset ad defendendũ Ceilam primo congregaret exercitum, quem dñs ipse congregaret: recederent Philistini: iuerunt ergo ad David, quia ille manebat apud Ceilam in deserto Hareth, & habebat viros suos paratos ad pugnam, quia semper parati erant, cum essent in periculo, iò vocauerunt David, qui eis velociter posset succurrere. *Ecce Philistini expugnant Ceilam.* i. oblidet eam ad capiendũ ipsam. Est enim Ceila in forte Iudæ, & erat coniuncta terræ Philistinorum, ideo Philistini putabant, quod ipsi facto impetu in eam, poterant capere ipsam priusquam rex Israel veniret ad subueniendũ Ceilanis. *Et diripiunt areas.* i. Philistini diripiunt areas Ceilanorum. Erat enim tẽpus istud, in quo Philistini inuaserunt Ceilã, tẽpus messium, & erant areas plene messibus extra vrbe, & dñs ipsa ciuitas obsideret, clausis Ceilanis intra eam, Philistini, nullo defendente, quicquid erat in areis rapiebant. *Consuluit ergo David Dominum, dicens.* volebat. n. David ire ad subueniendũ Ceilanis, sed prius voluit consulere Dñm, an deberet illuc ire.

David quare voluit auxiliari Ceilanis. Quæstio IIII.

QVAERET aliquis, quare David volebat ire ad subueniendũ Ceilanis. Respondendũ est, quod David erat de tribu Ceilanorum: nam isti erant de tribu Iudæ, de qua erat David, iò misertus est illorum, & voluit eis succurrere. Itẽ, quia David credebat se peccare, si potens defendere Ceilanos ab inuisione Philistinorum, non defenderet: & hoc verũ est: quia potest alterũ eruere à morte, cum iniuste patitur, & non eruit, ipse reus mortis est, sicut ille, quod occidit. Patet extra de homicidio sicut dignũ. David autem poterat succurrere Ceilanis, iò, quod permitteret eos pati à Philistinis, erat consentire delicto. Itẽ fin, quod dicit Nicolaus, David erat iam vnctus in regẽ sup. Israel, iò cura omnium pertinebat ad ipsum: & si negligeret, peccaret, sicut ille, quod negligit in officio suo, potissime cum ex negligentia sequitur mors aliquorum. Ergo Ceilani non mitterent ad oradũ, ut veniret David: ipse sponte veniret, cognita obsessione Ceilæ. Erat et alia causa, quod non principalis, scilicet quod David volebat acquirere victũ, cum non haberet unde viueret, nisi ex præda hostium, sicut faciebat in terra Philistinorum, ut patet, inf. c. 27. nunc cum poterat habere lucrum, & insuper agebat aliquid valde honestũ, scilicet quia defendebat: contra tribules suos ab hostibus, ideo desiderabat ire in Ceilam.

Quare consuluit David nunc Dominum, an deberet auxiliari Ceilanis. Quæstio V.

QVAERET aliquis, quare consulerebat hic David Dñm, cum in multis alijs maioribus factis non Alph. Toft. Super 1. Reg.

consuleret, sicut patet in omnibus precedentibus, in quibus non legitur, quod consulerebat Dñm. Respondendũ, quod David consuluit hic Dñm propter duo. Primò propter magnitudinẽ periculi, cui se exponeret volendo pugnare contra Philistinos: quia Philistini erant multi, ipse autem solus habebat sexcentos viros: unde non solus ipse timebat, sed etiam omnes serui sui, ut patet, infra. Ecce nos hic in Iudæa consistentes timeamus, quanto magis si ierimus in Ceilam contra agmina Philistinorum? David igitur non erat illuc iturus quousque; Deus rideret ei, an prospere se haberet in Ceila. Secundò. David consulerebat Dñm propter Saulem, quia timebat, quod dum ipse iret ad pugnandum contra Philistinos, non posset sibi præcauere, & Saul poneret ei insidias, atque caperet ipsum sicut postea fecit, quando sciuit eum esse in vrbe Ceila: voluit ergo scire, an ex ista pugna contra Philistinos aliquid malum ei prouenturum foret. Principale tamen fuit propter timorem Philistinorum, quia nesciebat an vinceret, vel vinceretur. Quod apparet ex quaestione eius ad Dñm. scilicet num vadam, & percutiam Philistinos istos: & ait. Dñs vadet: & percuties Philistinos, & saluabis Ceilã. Cũ autem dicebat, quod in alijs magnis causis David non consulerebat Dñm, nec legitur in superioribus consuluisse: dicendũ saluum esse: erat enim ista magna causa: scilicet quia erat dubius euentus belli præcipue cum Philistinis essent valde multi: ergo rationabile erat Deũ nunc consulere, quod autem in alijs causis magnis Deũ consulere, existimadũ est, quod nulla de causis magnis faceret sine eius consilio, nec est verũ, quod nunquã consuluerit Dñm in precedentibus: quod patet, quia quò recessit à facie Saulis Achimelech consuluit pro eo Dñm, ut patet precedent. c. 2. quò recessit de terra Moab pro Dei filio inde recessit, ut patet precedenti. c. 2. propheta Gad dixit ei non manere in præsidio, sed vade in terrã Iudæ: et anteq̃ recederet David à Saule quò pugnabat pro Israel contra Philistinos, multo tẽpus Achimelech Sacerdos consulerebat pro eo Dñm. Sic patet precedenti. c. ex verbis Achimelech. Nũ hodie cõp̃i hodie consulere Dñm pro ipso, quia iam sepe consuluerat. Et sic videtur quod in alijs magnis causis Dñm consulerebat. Dicendũ et est, quod nunc David consuluit Dñm, quia habuit opportunitatẽ consulendi. scilicet quia habebat secũ sacerdotẽ Abiathar habentẽ ephod, iò postquã ille venit ad David consuluit pluries Dñm, quò prius solitus erat. Unde in isto cetero consuluit, ut patet ex ista: & postea sepius, ut patet j. c. 30. & j. 2. li. c. 2. ante hoc autem quò David consulerebat Dñm, non tñ toties, ut nũc. *Num vadã, & percutiam Philistinos istos.* scilicet num vadã, & si iuero, nunquid porero percutere Philistinos istos? qui obsident Ceilã. Ista erant verba quaestionis David. *Et ait Dominus ad David.* scilicet, respondit ei per sacerdotem, vel per vocem, aut aliã sicut infra declarabitur: nam ista quaestio fiebat coram Abiathar sacerdote induto ephod, ut infra patet. *Vade, & percuties Philistinos.* Respondet Deus iuxta formam petitionis David, scilicet: vade, id est, bonum est, quod vadã, scilicet, non sequetur aliquid malum tibi, quod vadã in Ceilam, & percuties Philistinos istos, id est, præualebis aduersus eos, & percuties eos plaga magna, quia ego tradam illos in manus tuas. *Et saluabis Ceilam.* Id est, liberabis eam ab obsessione Philistinorum, ipsi enim eam obsederant, & expugnabant ad capiendũ, ut patet supra; liberabis etiam Ceilam à præda, & eripies illam de manu Philistinorum. *Et dixerunt viri, qui erant cum David ad eum.* Hic supponendum est, quod David postquã consuluit Dominum, iussit viris suis, ut pararent se ad descendendum in Ceilam, & tunc ipsi aliquantulum recusauerunt allegãtes, quod esset periculum, ut patet hic. Sed dicit aliquis quomodo Pars Secunda. O 4 do

Quare so-
cij David
nolebant
ire in Cei-
lam.

do viri David recusabant ire in Ceilam, cum Domi-
nus dixisset, qd descenderet, & traderet Philisthæos in
manus eius? Respondendum, qd forte serui David
nesciebant an ipse consuluisset Dominum sup hoc,
sed putabant, qd hoc egisset consilio humano, ideo
ipsi volebant allegare rationem suam, vt fortè Da-
uid conuinceretur, & assentiret eis. Aliter potest
dici, qd aliqui de viris David non erat bene confiden-
tes in Domino, ideo quanquam Deus dixisset qd Da-
uid vinceret, non audebant descendere in Ceilam.
Sed primum verisimilius est. Et hoc apparet ex se-
quenti littera. s. quia iterum consuluit David Domi-
num super hoc, quod nō videbatur ad aliquid aliud
proficere, nisi ad certificandum illos, qui non crede-
bant David hoc agere consilio Dei, sed consilio hu-
mano. *Ecce nos hic in Iudæa consistentes timemus. Ista erat*

Ceila an
esset i for-
tè Iudæ.

ratio illorum. s. qd David exponeret se magno peri-
culo: quia ipsi in loco, in quo erant contra nullum
pugnantes timebant, quanto maior esset timor, si
descenderent in terram Ceilæ contra Philistinos?
dixerūt autem non existentes in Iudæa ad innuen-
dum, qd salus Hareth, in quo erāt, erat in Iudæa, qd
apparet præcedenti ca. cum dixit propheta Gad: no-
li manere in præsidio, sed vade in terram Iudæ: & se-
quitur ibidē, qd profectus est David in saltū Hareth.
Dicit autem aliquis, qd sequit ex hoc, qd Ceila nō es-
set in sorte Iudæ: quia dixerunt viri David: nos exis-
tentis hic in Iudæa timemus, quanto magis si ierim-
us in Ceilam? ergo Ceila non erat in Iudæa, & ac-
cipitur hic semper Iudæa pro sorte tribus Iudæ, &
non pro tota terra Israelitarum: sicut aliqua nimis
large accipiunt. Respondendum est, qd Ceila erat
in sorte Iudæ: quia erat coniuncta terræ Philisthino-
rum, & non erat aliqua fors, quæ esset ita coniuncta
Philisthinis sicut filiorum Iudæ: quia ferè tota terra
Philisthinorum erat in sorte Iudæ, vt declaratū est
Iosue cap. 15. sed dixerunt isti, qd nunc existentes in
Iudæa timebant, quanto magis si descenderent in Cei-
lam contra agmina Philisthinorum, non innuentes
qd in Ceila non essent in Iudæa: sed quia ibi erant in
periculo cum agminibus Philisthinorum: nūc autē
in saltu Hareth nō habebant aliquem repugnantē,
& apparet, qd hoc intendere: quia non solum dixe-
runt: quanto magis si ierimus in Ceilam, sed si ierim-
us in Ceilam contra agmina Philisthinorū. *Quan-
tomagis si ierimus in Ceilam? q. d. ibi in maiori timore cri-
mus, quā hic, & declaratur immediatè causa tim-
oris: cum dicitur. Aduersum agmina Philisthinorum.*
Et est nobis durum pugnare cū illis. Etiam erat ma-
ior timor: quia erat duplex. s. quia ibi defendere de-
bebant se, & pugnare contra Philistinos, & cauere
nimis, ne eis pugnantiibus contra Philistinos, irruer-
et Saul super eos, vel tenderet eis insidias. Nunc au-
tem solum habebant vnum timorem. s. ne caperet
eos Saul per insidias. Nicolaus autem introducit lit-
teram sic. *Quantomagis si ierimus & c. q. d. si ierim⁹
ad bellandum contra Philistinos, audiet Saul: & sic da-
dato, qd vicerimus Philisthæos: oportebit nos pugna-
re? Saul, & non poterimus propter laborē belli
præcedentis, & facilius capiet nos. Rursum ergo consul-
uit David Dominum. i. iam cōsuluerat semel an ire de-
beret in Ceilā: nunc autē iterū consuluit sup hac re.*

An David peccauit consulendo Dominum bis. *Quæst. VI.*

QVAERET aliquis, an David peccauerit con-
sulendo bis Dominum super eadē re: si enim
essent diuersi articuli, & certificatio de vno, adhuc
non esset certificatio de alio, rectum erat, qd consu-
leretur Deus super secūdo. Erat autē idem negociū:

F bis ergo consuli in eodem videtur pertinere ad in-
credulitatem. s. vt si David nō credidisset in primo
responso, & vellet Deum consulere, vt cōfirmaret
quod primo responderat: sicut homines parum cre-
duli non credunt alicui, quousq; sæpe eadē asserue-
rint: hoc tamen quantū ad Deum peccatum est: ga-
debimus Deo assentire etiā si leuiter nobis aliquid
dixerit. Culpantur autem qui Deo i prima locutio-
ne non credentes, iterum signū petierunt: sicut pa-
ter de Gedeone, qui quæsiuit à Domino signum in
vellere compluto, & in aereas; & cū habuisset primò
signum, dixit ne irascatur furor tuus Domine, si ad-
huc semel tentauero signum, quærens in vellere, vt
pater Iud. cap. 6. iste tamen Gedeon aliquid cul-
patur de incredulitate: ergo David eodem modo
culpari debet. Respondendum, qd si David petiuisset
responderi sibi secūdo à Deo tāquam non cre-
dens primo responso, vel non firmiter assentiens, ef-
set incredulus, & peccasset. Quæsiuit tamen secūdo
nō pp se, sed pp suos, s. quia aliqui eorum nescierāt
quomodo David consuluerat primò Dominum su-
per hac re, sed putabant, qd consilio humano descen-
deret in Ceilam, ideo recusabant illū ire. Nunc autē
consuluit Dominum, vt ipsi viderent quid Deus re-
spondebat. Alij autem de seruis David erant duri
corde, & tardi ad credendum: ideo quanquam se-
mel Deus respondisset, in hoc non firmiter assen-
serunt quousq; iterū responderet: respondit ergo se-
cūdo consultus. Alij autem putabant, qd verba Dei
primò dicta non erant efficacia. s. quia non significa-
batur clare per illa victoriā: Deo respondit iterū
ponēs verba efficaciora: dixerat enim primò: vade,
& percuties Philisthæos, & saluabis Ceilam, in quo
nō apparebat incredulis, qd Deus certificaret David
de victoriā. s. qd inberet eum illū cire. Iterum autem
respondit clarius indicans, qd daturus esset ei victo-
riam, vt patet in f. surge, & vade in Ceilā: ego enim
tradam Philisthim in manu tua: hic autem manife-
stè Deus dicebat se cooperaturū David contra Phi-
listinos, ideo crediderunt serui David. Dicendum
igitur, qd si David consuluisset bis Dominum super
eadem re, propter seipsum solum, peccauisset in in-
credulitate: consuluit tamē propter suos: quia quā-
quam sciret, qd Deus nūc idem responsurus erat qd
in prima vice: quia tamen serui sui nolebant descen-
dere propter primam cōsultationem, decuit, quod
secūdo consulere.

Quomodo David consuluit Dominum Quæst. VII.

QVAERET aliquis, quis modus erat consulē-
di Dñm, quem habebat David. Respondēdū
est, qd præcedenti cap. fuerunt positi tres modi gene-
rales consulendi Dominum, quidam erat Moyſi, &
alius erat reliquorū prophetarum, tertius erat sum-
morum sacerdotum. De primis duobus nihil ad præ-
sens, eo qd David qñ consulēbat hic Dñm, consulē-
bat per summū sacerdotem. s. p Abiathar. De modo
isto ergo dicendū est qualiter fieret. Pro quo sciēdū
est, qd duo modi erant in cōsulēdo Dñm per sacerdotes.
Primum, qd esset ibi ephod: nam sine illo nihil fiebat.
Secūdū erat, qd proponerent verba qñis. De primo
dicendum, qd quicūq; consulēbatur Deus per sacer-
dotē magnū, necesse erat, qd haberet Ephod: sic patet
infra, quia cū consulere vellet David Dominum, an
veniret Saul contra eum in Ceilam, dixit ad Abia-
thar: applica Ephod. Iterum etiam, infra capit. 30.
cum consulere vellet de latrunculis Moabitarum
dixit ad Abiathar: applica ad me Ephod. Sed tunc
manet dubium de isto Ephod, an Sacerdos magnus induc-

Duo mo-
di consu-
lendi Do-
minum p
sacerdo-
tes.

Quomo-
do verba
propone-
batur Do-
mino.

indueretur Ephod cū aliquis cōsulēbat Dominum, A
vel indueretur ille, qui consulēbat. Dicendum est, qd
induebatur sacerdos magnus, quia ista vestis erat pō-
tificialis, & Deus iusserat eam fieri pro solo summo
sacerdote: sicut ergo vellet ea indui, ageret contra
ministerium sacerdotale, & moreretur, sicut qd vſur-
paret aliquid alterū de ministerio sacerdotum. Sed
dicit aliquis, qd consulēs induebatur Ephod, infra c.
30. dicitur: applica ad me Ephod, & istud dicebat Da-
uid: ergo volebat ipse indui Ephod: etiam, quia dicitur
ibi: Et applicauit Abiathar Ephod ad David, &
consuluit David Dominū: ergo David indutus est
Ephod, & non Abiathar. Dicendum, qd nequaquā
auderet David indui aliqua veste sacra, vel petere il-
lam per se, quia sciret in hoc se vſurpare ministeriū
sacerdotale, cū ipse non esset de sacerdotibus, sed di-
xit ad Abiathar: applica ad me Ephod. i. iuxta me, s.
induatur tu Ephod, & maneat iuxta me, vt sic ego
sum Dominum. Et cū dicitur: & applicauit Abia-
thar Ephod ad David, non est sensus, qd David induerit
se illo, sed qd Abiathar indueret se apud David,
& manserit apud eū indutus, & sic erat Ephod apud
David. Apparet igitur, qd sacerdos magnus inducebat
ur Ephod, quando aliqua quæstio fieri debebat ad
Dominum, & non aliquis alius: hoc satis apparet
Exo. c. 28. vbi dixit Deus: portabit Aaron iudicium
filiorum Israel in pectore suo, i. ipse erat, qui por-
tabat Ephod, per quod dabatur iudicium ad omnia, q̄
inquirebant filij Israel, & nō portabit aliquis alius.
Secundum erat in consulēdo Dominum ipsa ver-
ba quæstionis, quæ proponerentur, scilicet quomo-
do proponebantur, vel à quo. Respondendum est,
quod de hoc multi dubitant: aliqui enim dixerunt,
qd proponebantur verba quæstionis, siue per consu-
lentem, siue per sacerdotem, & si Deus volebat con-
cedere id, quod petebatur consulens, fulgebāt lapides,
qui erant in Ephod, & rationali: si autem Deus non
concederet, nihil mutabatur in lapidibus de primo
statu: & p hoc sciebatur exitus quæstionis. Sed istud
non stat, quanquam fulgor lapidum ad aliquid pro-
ficeret, tamen non consulēbatur Deus isto modo,
quia non poterat sic responderi ad quæstiones: solū
enim poterat hoc modo responderi ad petitiones. s.
quia tunc per fulgorem significaretur, qd Deus con-
cederet, quod petebatur: lapide autem nō mutato,
significabatur Deum nihil concedere: si tamen quæ-
reretur de aduentu rerum, scilicet, an bellum futu-
rum esset, vel non, & sic de alijs aduētibus, in quibus
quærens non se determinat ad aliquam partē quæ-
stionis, non posset apparere per fulgorem lapidis qd
Deus signare vellet. Item patet hoc, quia secun-
dum doctrinam Iosephi, qui fuit vnus de sacerdo-
tibus Hebræorum, non proponebantur lapides, nisi ad
duo. s. lapides Ephod ad significandum accepta esse
sacrificia, & lapides rationalis ad significandū victo-
riam belli. De hoc ait in 3. lib. Antiquitatū. s. lapides,
quos in humeris ferebat pontifex sardonyces erant:
eorum enim puto naturam omnium ad humanam
noticiam venientium amplius fulgere: dum ergo sa-
crificijs Deus adesset alter, q̄ in dextro humero por-
tabatur, micabat, & ex eo ita splendor profiliebat,
vt etiam procul positis appareret, cum prius hoc la-
pidi non inesset: per 12. enim lapides, quos supra pe-
ctus pontifex in rationali portabat, victoriam pug-
natoris Deus prænunciabat: tantus enim splendor
fulgebatur in eis cum nondū exercitus moueretur, vt
omni fieret multitudini manifestū corū auxilijs a-
desse Deum: iste autem fulgor cessauit ante Christi
natiuitatem, quasi 130. annis: nam Iosephus, vbi su-
pra, dicit qd cessauit fulgor lapidum ducentis annis

antequam ipse inciperet scribere libros Antiquita-
tum, sed ipse scripsit post destructā Ierosolimam p
Romanos, quæ fuit quasi 70. annis post Christi Nati-
uitatem: non ergo respondebatur ad quæstiones p
fulgorem lapidum. Alij autem dixerunt, qd fiebat
quæstio in scripto, & respondebatur in scripto: &
ista fuit positio Ra. Ab. Aben Ezra: pro quo ipse præ-
supponit, qd intra plicaturam rationalis erant lami-
næ aureæ inscriptæ diuinis nominibus, & illæ facie-
bant reddi responsum, scilicet, qd charta illa, in qua
erat scripta quæstio, ponebatur inter laminas illas,
& cum post paucum educeretur charta, reperiebāt
ibi responso scripta: hoc autē videret ei simile, qd
Exo. cap. 28. iubetur, qd rationale haberet pannū du-
plicatum, quod nō iubetur de Ephod, nec de aliqua
veste sacerdotali: dicit autem ipse, qd erat illa plica-
tura panni ad hoc, qd possent interius poni laminæ.
Item dicitur eo. c. c. pones in rationali iudicij doctri-
nam, & veritatem: quæ erūt in pectore Aaron, qñ
ingredietur coram Dño: ergo aliquid erat positū in
rationali, quod erat doctrina, & veritas: & istud non
videretur esse, nisi laminæ aureæ. Sed dicendum est, qd
quāquam ista positio sit aliquid verisimilis, tamē
non est vera, nec consonat literæ Exo. 28. c. Ne hic.
Primò quantum ad id, quod præsupponit: secūdo
quantū ad id qd dicit. De primo patet: nam non vſ
verisimile, qd in rationali essent laminæ aureæ: nam
si fuissent, descripsisset legislator fabricationem illa-
rum, & nomina, quæ erāt in eis scripta, sicut in om-
nibus alijs, q̄ iussa sunt fieri, Legislator scripsit quali-
ter illa fierent, quia alioquin cum ista habeant vigo-
rem ex sola voluntate condentis legem, si non fuisset
descripta, posterius nec scirent quid de eis agere
deberent, cum hæc per rationem cognosci non pos-
sint: præcipuè autem, quia Aben Ezra ponit istas la-
minas fuisse factas in modum Astrolabiorum, & qd
Astrologi inde sumpserunt modū fabricandi Astro-
labia: quod nimis est alienū à rōne, vt declaratū fuit
Exo. c. 28. Cū autē dicitur, qd rationale habebat pan-
num duplicatū, & non erat in aliqua alia veste sacer-
dotali: Dicendū, qd non fiebat ad hoc, qd in plica-
tura panni ponerentur laminæ, sed quia in illo panno
parui erant cōsuti duodecim lapides præciosi, & qd
propter pondus lapidū panni, si simplex esset, facili-
ter rumperetur, iussit illum duplicari, quia Deus at-
tendebat modum, quo vestes sacerdotales non rum-
perentur facilius. Sic patet de tunica hyacintina,
in cuius capite iussit poni oram textīlē, ne facilius
rumperetur. Sic patet Exo. cap. 28. f. Facies tunicam
superhumeralis totam hyacinthinam, in cuius me-
dio supra erit capitium, & ora per gyrum eius erit
textilis, sicut fieri solet in extremis vestīū partibus,
ne facile rumpantur. Quod autem dicitur, qd in alijs
vestibus non iussit Deus duplicari pannum, dicendū
quod hoc fuit, quia ibi nō erat periculum cito rum-
pendi, sicut in rationali propter pondus lapidum, qd
erant ibi aggregati. Cum autem dicebatur, qd erant
laminæ intra plicaturam rationalis, quia dicitur: po-
nes in rationali iudicij doctrinam, & veritatem: di-
cendum, qd istud non intelligitur de aliqua lamina,
sed de lapidibus, qui ponebantur ad complementū
rationalis, nam cum ille pannus quadrangulus esset
duplicatus, vocabatur rationale, vt patet allegato c.
Deinde tamen iubebantur poni lapides in eo inclu-
si auro, & tunc dicebatur esse doctrina, & veritas po-
sita in rationali, s. quia tunc præsentē rationali ad ali-
quam quæstionem reddebatur doctrina vera, siue
responsum de illa, quod non fieret, si nondum habe-
ret lapides positos: non ergo significantur aliqua la-
minæ per doctrinam, & veritatem. Secundum erat
quod

Quo rem-
pore scri-
psit Iose-
phus.

quod dicebat Abben Ezra, scilicet, q̄ ista quæstio p̄ponebatur in scripto, & respondebatur in scripto: sed non consonat literæ huic, quia dicitur hic, q̄ David consulebat Dominum, & ponitur forma verborum solum, & dicitur, q̄ dixit David ad Dominum sic, vel sic: etiam patet, infra cap. 30. f. consuluit David Dominum, dicens: persequar latrunculos, &c. Ergo quæstio ista loquendo proponebatur: dicendū ergo, q̄ quodocunq; quærebatur de aliquo à Deo, q̄ quæstio proponebatur in verbis. Sed tunc stat dubium, an istam quæstionem proponeret sacerdos, siue ille, pro quo consulebatur Deus: Dicendum, q̄ in hoc non est difficultas, quia siue sacerdos istam proponeret quæstionem, siue ille, pro quo consulebatur Deus, nihil differebat: dū tamē esset præfens ephod, quia alioquin Deus non responderet. Dicendum tñ est, q̄ secundū q̄ hic colligitur ex ordine literæ, magis viderur, q̄ David proponeret verba quæstionis, quam sacerdos. Nam dicitur in litera, q̄ dixit David ad Abiathar sacerdotem: applica ephod, & sequitur: ait David: Domine Deus Israel, audiuit famam seruis tuis, &c. Et illa sunt verba quæstionis. Et iterū, infra proponitur alia quæstio, & dicitur: dixitq; David: si tradant me viri Ceilæ, & viros, qui mecum sunt in manu Saul: illa tamen erat quæstio, ergo David proponebat. Patet etiam infra cap. 30. consuluit David Dominum, dicens: persequar latrunculos, &c. Et sic dicitur, q̄ ipse consulebat: cōsulere autem est verba consultationis proponere. Non tamen multum refert, quis illorum proponeret: quia quocunq; proponeretur, idem responderetur. *Qui respondens au illi. i. respondit Deus secundū David in hac quæstione. Hoc fecit Deus ex magna gratia: nam cum se mel respondisset, regulariter non erat responsurus iterum in eadem quæstione, quia tamen David non quæsiuit tanquam ipse esset incredulus, sed propter incredulitatem suorum, vel quia aliās recusabāt descēdere cum ipso in Ceilam, consuluit Deum iterū, Surge, & vade in Ceilam. i. non moreris hic, sed immediate descende. Nam si David moraretur aliquantulum, forte Philistini obtinissent primo urbem, q̄ veniret David: vel saltem diripiissent areas, & recedissent, ideo velocius ire debuit. Ego enim tradam Philistin in manu tua. i. certus sis de victoria, quia ego tradam. Philistinos tibi: etiam si potestas eorum maior sit, quam tua.*

Quis erat modus, quo Deus traderet Philistinos in manu David, cum essent potentiores. Quæst. VII.

Modi communes quibus Dominus coluit aut aliquē tradere in manus alterius. i. modus.

QVAERET aliquis, quis erat modus, quo Deus traderet Philistinos in manu David, cum ipsi essent potentiores. Respondendum, q̄ Deo tot modi sunt faciendi aliquid, quot modis ipse illud voluerit facere; quia voluntas sua est sibi in hoc mensura: dici tamen potest, q̄ aliqui modi sunt communes, quibus ista Deus facere consuevit. Vno modo incutiendo timores: nā cum Iudæi boni essent, Deus tradebat hostes eorum incutiens eis timorem validum; ita q̄ nequam auderent stare coram facie Hebræorum. Sic patet Exod. cap. 23. scilicet terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidā omnem populum, ad quem introieris: cunctorumque inimicorū tuorū corā te terga vertā. Hoc idem faciebat Deus in Hebræis, quando mali erant, sed q̄ dabat Deus eis pauorem, vt non auderent resistere hostibus suis, quāquam essent ipsi multi: & hostes essent pauci, vt patet Leui. cap. 26. scilicet. Et qui remanserint de vobis, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium: terrebunt eos sonitus folij volantium,

& ita fugient quasi gladium, & cadent nullo sequeute, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes: nemo vestrum audebit inimicis resistere, & peribitis inter gentes. Sic ergo poterat hic Deus incutere terrorem Philistinis, vt fugerent à facie David. Aliter enim Deus poterat tradere illos: scilicet, mittendo aliqua animalia, quæ offenderent Philistinos, non permittentia eos pugnare: & sic leuiter David, & viri sui caperent eos, vel occiderent. Simile fuit, quando Israelitæ introierunt in terram Chanaan: nam Deus misit quædam animalia parua volantia, quæ non sinebāt pugnare Chananæos, sed effugabant illos. Sic patet Exod. cap. 23. & Deut. 7. f. Et mittam crabrones, qui effugabant Heuæum, & Chananæum, donec deleat omnes, atque disperdat, qui te fugerint, & latere poterint. Erant autem isti crabrones quædam parua auiculæ in modum apum, quæ venenatis aculeis Chananæos feriebant: & vocantur vespas, vt patet Sapient. ca. 12. f. Histanquam hominibus pepercisti, & misisti antecessores tui exercitus vespas, vt eos paulatim exterminarent. Poterat etiam aliter Deus tradere Philistinos in manus David mittendo magnum exercitum Celi in adiutorium David, s. multos Angelos, qui vocantur milites Dei, vt patet Iob cap. 25. f. nunquid est numerus militum eius? Isti autem pugnarent contra Philistinos, & viderent eos Philistini, atque fugerent, quanquam non viderent illos serui David: factum est de Eliseo Propheta, cum venerunt currus, & equites, & obsederunt ciuitatem, in qua ipse erat, vt caperet eum, tunc venerunt multi celestes milites in adiutorium Elisei, quos tamen nullus ex parte sua videbat, ideo puer Elisei timuit nimis, & dixit: Heu heu Domine mi, quid faciemus: & ille respondit: noli timere, plures enim nobiscum sunt, q̄ cum illis. Et cum orasset Eliseus, aperuit Deus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum in circuitu Elisei, vt patet infra 4. libr. capit. 6. & tunc hostes non nocuerunt Eliseo. Aliter etiam adhuc fieri poterat, s. q̄ Deus tribueret magnas vires David, & seruis suis, vltra quàm habere solebant: & ob hoc, quanquam Philistini essent multi, isti essent potentiores illis: sic enim Deus fecit Hebræis, quando pugnabant contra Chananæos dādo eis vires ad pugnandum: Sic patet Deuteronom. ca. 8. f. ne dicerts in corde tuo: fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, q̄ ipse tibi vires præbuit, vt impleret pactum suum. Aliter etiam esse poterat, s. q̄ Deus dissoluisset corda, & vires Philistinorum, ita, vt non valerent pugnare contra David, & seruos suos, sed pugnaret contra illos David, tanq̄ contra inermes: sic factum est in Amorrhæis, quorū vires, & corda dissoluta sunt ad introitum Israelitarum, vt patet Iosue cap. 2. f. hæc audientes pertimimus, & clanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Aliter etiam fieri poterat, s. quod Deus mitteret adiutorium de Cælo David, & seruis suis in aliqua tempestate, qua perirent Philistini: sicut cum pugnauit Iosue contra Amorrhæos, de quo dicitur Iosue cap. 10. cumque fugerēt Amorrhæi filios Israel, & essent in descensu Bethoron, Dominus misit super eos lapides magnos de celo, vltique ad Azecha, & mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quàm quos occiderant gladio filij Israel. Aliter etiam fieri poterat, s. q̄ Deus percuteret cecitate Philistinos, & ipsi nescirent quo fugerent, & sic caderent in manus David, & seruorum suorum, & cederentur ab eis, tanquam oues, sine pugna: sic enim Deus excæcauit omnes Sodomitas,

2. modus.

3. modus.

4. modus.

5. modus.

6. modus.

7. modus.

8. Modus.

9. Modus.

10. Modus.

11. Modus.

mitas, quando vallabant domum Loth: & tota nocte stantes apud portam domus, nunquā inuenerūt eam: Gen. 19. c. Sic etiā fuit cum percussit Deus cecitate Syros, qui veniebant, vt caperent Eliseum, & ipse præcedens duxit eos vsque in Samariam, & posuit in manibus regis Israel, qui erat hostis eorū: tūc autem Deus aperuit oculos ipsorū, & viderunt vbi essent, vt patet infra 4. li. c. 6. Aliter etiā fieri poterat scilicet, q̄ Deus mitteret super eos de cælo fragorē tanquā multi exercitus adueniētis, & cogeret eos fugere dimissa præda, & David persequens eos occideret multos. Sic factum est tpe Samuelis: nam cum Philistini inuissent bellum contra Israelitas, faciebant eis sacrificiū, intonuit Dominus fragore magno super Philistinos, & exteruit eos, & celi sunt à filiis Israel, vt patet supra cap. 7. Sic etiam factum est tempore Elisei, cū Syri circumdedissent Samariam, & esset magna fames, Deus immisit sonitum super castra Syrorum per noctem, & fugerunt Syri, relictis tentorijs armis, & equis, & omnibus, quæ habebant, nudi fugientes, & aliqui conati secum adducere de vasis aureis, vel argenteis, ne graueretur poitea in itinere dimittebāt, vt patet infra 4. lib. c. 7. f. Si quidem Dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriarū curruū, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntq; ad inuicē: Ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israel reges Hethæorum, & Aegyptiorū, & venerunt super nos: surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris &c. Aliter etiam fieri poterat, scilicet, q̄ Deus turbaret ipsos Philistinos inter se, vt in alterutrum non se cognoscerent, sed putarent se esse hostes, & inuicem confugerent, atq; morerentur: David aut poterat superuenire, & occidere multos de eis, atque prædam diripere. Sic factum est tempore Gedeonis, quando pugnauit contra Madianitas: nā ipsi se primo mutuo occiderunt, putantes se esse hostes, & postea Gedeon superuenit illis, vt patet Iudi. c. 7. Poterant. n. Philistini seipos occidere, David nihil agente, sed aspicientes: sic factum est tempore Iosaphat regis Iuda conuenientibus contra eū Ammonitis, Moabitibus, & Idumæis. Nā ipsi diuisi in duas partes se mutuo occiderunt, putantes se esse hostes, ita, vt nullus maneret. De hoc 2. Paralip. c. 20. Poterat etiam sine pugna Deus occidere hic Philistinos, & q̄ David caperet prædam, sicut factū est de exercitu Sennacherib: nam Angelus Domini occidit per noctem 185. millia virorum in castris Sennacherib, vt patet infra 4. lib. cap. 19. Aliter etiā poterat Deus tollere obsidionem Ceilanorum, non veniente David in adiutorium eorum, scilicet, q̄ faceret venire aliquem nuncium dicentem esse aliquod magnum bellum subitaneum in terra ipsorum, & cogerētur relinquere urbem, quā obsidebant, vt succurrerent malis domesticis: sic factum est de Sennacherib, cū veller obsidere Ierusalem: nā Deus dixit: Ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam. Et post hoc dicitur, q̄ audiuit de Tharaca rege Ethiopum, q̄ veniebat ad pugnam contra eum, & tunc impeditus est ire in Ierusalem infra 4. lib. c. 19. sic et factum est de Saule, cū persequeretur David in deserto Ziph; & cum iam David desperaret posse euadere, venit nuncius ad Saulem, dicens: Festina, & veni, quoniam infuderunt se Philistini super terram: & tunc recessit Saul, desistens persequi David, vt occurreret Philistinis, vt patet infra in litera. Multi alij modi sunt, quibus Deus poterat tradere Philistinos in manus David: quia sicut sapientia eius, ita & potentia illius non est numerus. *Abije ergo David, & viri eius in Ceilam. i. postquam omnes certificati fuerunt de victoria per diuinum*

A responsum, nullus recusauit quin irent in Ceilam. Et pugnauit aduersum Philistinos. i. præualendo contra eos, & cogendo illos deserere obsidionem vrbs: & tūc verisimile est, quod Ceilani egressi fuerint in adiutorium David contra Philistinos. Et abegit iumenta eorum. i. remouit, scilicet tulit ab eis prædā, quā portabant: nam acceperant Philistini iumenta, & omnia, quæ erant in agris in vrbe Ceilæ, & in alijs locis propinquis. Nam supra dicitur, quod diripiebant areas, id est segetes, quæ erant in arcis, & etiam omnia, quæ erant in campis: David autem abstulit eis omnem prædam. Et dicitur abegisse. i. remouisse: proprie enim abigere pertinet ad pecora, cum aliquis, facto impetu in pecoribus, vel per aliquod aliud artificium cogit ea dispergi. Et inde vocatur crimen abigatus: & vocantur abigei illi, qui sic pecora dispergunt, ut alij furentur illa. Accipitur tamē interdum generaliter pro expellere, vel remouere, & sic accipitur Gen. c. 15. cum dicitur, q̄ Abraham sedebat apud diuisiones pecorum, descenderuntq; volucres super cadauera, & Abraham abigebat eas. Aliquando etiam ad homines pertinet, s. q̄ ille dī abigere illos, quos de aliquo loco abijcit: sic ait Terentius in Eunuchō de quodā petente fundam, vt alios procul abigeret. Et percussit eos plaga magna. i. occidit multos de Philistinis: nam Deus dixerat, quod traderet eos in manus illius, q̄ significabat habere super eos perfectam potestatem ad occidēdū multos. *Et saluauit David habitatores Ceilæ, scilicet liberando eos ab obsidione, & liberando prædam, quā abstulerāt ab eis, scilicet ea, quæ erāt in arcis, & iumenta, quam Nicolaus dicit, q̄ ista iumenta non erant Ceilanorum, sed Philistinorum, & adduxerant illa de terra sua ad portandum in cisblada, & alia bona, quæ possidebant Ceilani. Et hoc satis verisimile est, quia illi erant tanquam certi de victoria, eo q̄ Ceilani erant pauci, & in extremitate Israel, ideo anteq̄ aliquis veniret ad subueniēdum eis, putabāt, q̄ possent diripere bona illorū, & eos victos deducere in terram Philistinij. Et hoc modo non solum David accepit prædam, quam Philistini collegerant de Ceila, sed et accepit bona, quæ ipsi attulerant de terra sua. Et hoc potest haberi ex litera, quæ dicit. Et abegit iumenta eorū. i. iumenta Philistinorū, quæ attulerant de terra sua. Vel potest dici in sensu p̄cedēti. i. iumenta eorum, id est, quæ ipsi prædati fuerant, & iam erant sua iure belli. Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech. Hic ponitur quoddam incidentale. f. de Abiathar quomodo tulit secum Ephod, q̄ descendit ad David. Et dicitur eo tempore, quo fugiebat, scilicet tunc quando occisi sunt Sacerdotes, quia de medio eorum existētium coram rege fugit Abiathar ad David, vel de vrbe Nobe, sicut dictum fuit præcedenti c. Ad David in Ceilam. i. David erat in vrbe Ceilam, quando venit ad eum Abiathar, & iam pugnauerat contra Philistinos. Ephod secum habens descendit. i. q̄ descendit, habebat secum Ephod.*

Ephod, quo indutus erat Abiathar, quando fugit in Ceilam, quod esset. Quæstio VIIII.

QVAERET aliquis, q̄ Ephod erat istud. Aliquis dicet, q̄ erat de illis, quibus induebantur sacerdotes, scilicet Ephod lineum: nam Abiathar fugit quando occidebantur alij sacerdotes, & omnes alij erant induti Ephod lineo, vt patet præcedenti cap. scilicet: trucidauit in die illa 85. viros vestitos Ephod lineo. Abiathar ergo, cū esset sacerdos, indutus erat Ephod lineo, sicut ceteri, & quando fugit, duxit secū istud Ephod. Sed dicendum est, q̄ nō erat

Liberauit David Ceilanos.

Ephod duplex.

erat Ephod lineum, sed Ephod factum de multis eo...

Cur ponitur hic De Ephod. Quæst. X.

QVAERET aliquis, ad quid introducit hic de portatione Ephod, quod non videtur...

Forma vnius Ephod.

Ami tam in longitudine, quam in latitudine, & habebat in se duodecim lapides preciosos in quatuor ordinibus...

Ephod, & rationale nunquam separabatur.

Quare Abiathar potius duxit secum Ephod, quam aliam vestem. Quæst. XI.

QVAERET aliquis, quare Abiathar potius duxit secum Ephod, quam aliquid aliud: nam nullam vestem sacerdotalem duxit...

ideo non poterat expectare ad ferendum sarcinas magnas in iumentis, vel alias: ita ut lento gradu procederet...

An licuit Abiathar educere Ephod de templo. Quæstio XII.

QVAERET V R vterius, an licuit Abiathar educere Ephod de sanctuario ad portandum secum...

An licebit educi aliquam de vestibus sacerdotibus extra sanctuarium, cum non liceat educi ad atrium, quod est quedam pars sanctuarii...

Malicia efficitur.

ante hoc Dauid ambulabat in mōtibz, & licet Saul persequeretur eum, habebat locum fugiendi, vel se abscondedi: nunc autē, q̄a erat intra vrbē, in qua erat portē, & serē, non posset exire Dauid, quādo veller. Hoc autem dicebat Saul, quia intendebat secretē in bere Ceilanis, vt clauderet portas, & non permitterent exire Dauid. tunc autē ipse irrueret subito in vrbem, & traderent ei Dauid. Dicitur autē conclusus in vrbe, quia ex omni parte clausus est. f. quia nō habet locum fugiendi, cum vndique murus, & portæ sint. Dicitur in gressu i. q̄ intrauerit in vrbem, & ex hoc conclusus est. Dixit autem, in qua portæ, & serē sunt, ad differentiā viculorum, vel rurum in quibus non sunt portæ, nec seræ, & ita liberum erat Dauid inde fugere, sicut esset in agro: Ceila autē erat vrbs, iō habebat portas, & seras, maximē quia cum ista esset apud terram hostilem. f. Philistinorū, erat bene vallata. Et precepit Saul omni populo. i. vocauit Saul omnē populum Israel, vt congregarentur ad ipsum. In hebrēo habetur. Vocauit, vel clamauit Saul populum ad se. Sed idem est: dicitur autem, q̄ precepit omni populo. i. multis: quia non est verisimile, quōd totus populus Israel vocaretur ad veniendū in pugnā contra Dauid: quia hoc erat valde superfluum, cū Dauid haberet paucos viros secum. f. sexcētos solum. Etia, quia hoc erat contra intentionem Saulis: ipse. n. volebat subito irruere super Dauid priusq̄ fugeretur de Ceila: si tamen deberet vocare totum populum ad pugnandum contra Dauid, moraretur aliquot diebus expectando populū, & interim fugeretur Dauid. Etia quia si totus Israel vocaretur, non poterat fieri secretē quin perueniret ad Dauid fama ista, & tunc nihil proficeret conatus Saulis. Dicendum ergo, q̄ Saul accepit secum multos viros, qui more scripturę vocantur totus populus, sed isti nō essent vltra duo milia, vel tria milia virorum: vt cōiter. n. q̄ Saul persequebatur Dauid, ferebat secum tria milia virorū, vt patet sequenti c. & infra 26. Vt ad pugnam descendet in Ceilam. i. ad pugnandum ibi contra Dauid. Putauit enim Saul, q̄ Dauid non circūspiceret quousq; iam inclusus esset a Ceilanis, & ciuitas tota cingeretur obidione: tūc verō putabat Saul, q̄ Dauid vellet se defendere intra vrbem, & quia erat vir pugnator, volebat Saul congregare multos contra eum. Vt obsideret Dauid, & viros eius. f. quia putabat Saul, q̄ Dauid, & viri sui non fugissent de vrbe quousq; obsiderentur, quia ista obidione esset eis incognita: Saul rament non potuit hoc agere secretē: ideo sciuit hoc Dauid, & exiuit de vrbe priusq̄ Ceilani eum includerent. Quod cum resisset Dauid. Hic ponitur tertiu huius cap in quo Dauid diuina reuelatione a disposita obidione eripitur. Quia prepararet Saul ei clam malum, id est cognouit Dauid, q̄ Saul per insidias disponderet eum capere. f. iubendo, q̄ clauderetur intra vrbem, & deinde, q̄ cingeretur obidione ipsa vrbs. Hoc autem fortē audiuit ab aliquo de Ceilanis, quia Saul miserat nuncios secretē ad Ceilanos, vt clausa vrbe non permitterent egredi Dauid: & quia diligebant eum Ceilani, cum eos eruisset de manu Philistinorum, aliquis eorum reuelauit Dauid, & tunc consulto Domino fugit. Nicolaus dicit, q̄ hoc sciuit Dauid per exploratores suos, quia cum esset in continuo periculo semper cauebat sibi, & habebat dispositos aliquos exploratores, q̄ possent ei renūciare de Saule. Et hoc etiam verisimile est. Dixit ad Abiathar sacerdotem. f. sacerdotem magnum. Hic recurrit Dauid ad diuinum consiliū: quia audierat, q̄ Saul quaereret ei malum occultē, & nesciebat an verum esset, & si expectaret vsquequo sciret via humana, fortē irrueret prius super eum Saul, quam ipse cognos-

Dauid quomodo sciuit obidione, quā disponebat Saul per Ceilanos.

sceret: & tunc non esset locus effugiendi: voluit ergo scire hoc per diuinam consultationē, vt haberet tempus ad prouidendū sibi. *Applica Ephod.* i. induit te Ephod. Istud dixit Dauid, quia quādoctūq; sacerdos magnus indueretur Ephod. f. rōnale cū Ephod, & consuleret Dñm de aliquo dubio, vel alius præsente eo consuleret: Deus illico rñdebat: & ad hoc datum fuerat Ephod, vt per illud iudicarentur omnia dubia, ideo vocabatur rationale iudicij, quia per illud iudicabatur: sic patet Exo. cap. 28. f. pones in rationali iudicij doctrinā, & veritatē, quæ erunt in peccatore Aaron, quādo ingredieretur corā dño, & gestabit iudicia filiorum Israel in peccatore suo. Deus autē respondebat præsente Ephod, non quidem, q̄ esset aliqua virtus in Ephod, pp̄ quam Deus induceretur ad respondendum de dubijs quæstis, quia Deus non est virtus materialis, quæ inducatur per aliquid ad agendum, sed est virtus purē libera agens qd̄ vult, & quando vult. Respōdebat tñ præsente Ephod, & nō sine illo: quia ipse instituerat istum modum respondendi. In rōnali tamē, vel Ephod non erat maior virtus, q̄ in lapidibus, vel lignis sylvuarum. Idem autē est in omnibus formis sacramentorū, quæ consistunt in verbis, quia in sacramentis aliquid realiter efficitur, f. q̄ gratia confertur: verba tamen secundum se nullā habent efficaciam: sic. n. apparet in verbis consecrationis: nam illis prolatis, immediatē est corpus Christi in hostia, quod ante non erat, ad hoc tñ non habent efficaciam aliquam verba illa, quæ pferuntur, plusquā vnus lapis, vel lignū: quia aliās s̄ in se verba haberent efficaciam, necesse erat, q̄ omni tpe, & à quocunq; illa proferrentur haberent eandem efficaciam. Sed falsum est, quia si aliquis ea pferat, qui nō sit sacerdos, nihil efficit: vel si pferat ea sacerdos non habens intentionem consecrandi. Nulla est ergo efficaciam in his verbis, sed solus Deus est, q̄ consecrat, quia tñ ipse instituit, q̄ ista verba fieret consecratio, & non aliās, quādoctūq; prolata fuerint à sacerdote cum intentione consecrandi, necesse est, q̄ aliquid fiat: & si ista non proferantur, nunq̄ fiet cōsecratio. Ita ergo erat de Ephod. f. q̄ nullā hēbat virtutem ad hoc, q̄ fieret rñsio in dubijs plusquā ligna, vel lapides: tamen illo præsente Deus volebat rñdere: & sine illo nunquam respondebat. f. si consuleretur à sacerdotibus: hoc autē solum erat, quia sic ipse instituerat. Et ait Dauid. f. locutus fuit verba q̄onīs, q̄ sequuntur. In hoc autē apparet, q̄ non proponebat sacerdos q̄onem, sed Dauid, pro quo consultebatur, quia in oibus vicibus, quibus Abiathar cōsuluit Dominū pro Dauid, dicit litera, q̄ loquebatur Dauid: sic apparet hic, & infra c. 30. Possēt tamen dici, q̄ ista dixit Dauid nō quidem pro se, sed per Abiathar: sed quia ille dicebat pro Dauid, dicebatur Dauid ista dicere: quia ille dī aliquid agere, cuius noīe illud fit. Et hoc tenet Nicolaus. f. q̄ loqueretur Abiathar: magis tñ consonat literæ, q̄ loqueretur Dauid: nimis enim esset educere literā à sensu suo, si sic exponeremus: iste tñ extorcionem sententiarū fieri nunquā debent sine necessitate. f. q̄ aliter exponēdo litera nō staret in veritate: vel sequeretur aliquod inconueniens: hic tamen nihil horum est, quia proferre verba quæstionis non erat officium sacerdotale, ita q̄ nulli conuenire posset, nisi ipsi: ideo quōd laicus formaret verba quæstionis, vel sacerdos, non erat incōueniens. Domine Deus Israel. Loquebatur Dauid ad Deum tanq̄ esset præsens: & verū est: q̄ p̄sens erat, quia nulli loco abest, cum sit infinitus: ibi tamē specialiori modo erat propter præsentiā Ephod, quod erat sacrum, & Deus illo præsente, respondebat. *Audiuit famam seruis tuis, scilicet ego, qui sum seruis tuus*

In formis Sacramentorū que virtus infit.

tuus, audiuit famam de Saule. f. per Ceilanos, qui nūciauerūt ei, q̄ vellet illuc venire Saul: vel per exploratores suos, qui semper inquirebant, quid Saul ageret contra Dauid, vt ait Nicolaus. *Quod disponat Saul venire in Ceilam.* f. q̄ congregat populum ad veniendū in Ceilam contra me, vt etiam vrbem destruat, quia erat ibi Dauid. *Ut veniat vrbem propter me.* i. venit ad capiendum me, & ad subuertendū vrbem: non. n. erat principale; quod intendebat Saul subuerrere vrbē, sed capere Dauid, quia tamen si ibi maneret Dauid, pugnaret Saul contra vrbem ad destrucendum eam, donec caperet Dauid. Vel fortē intelligebat Dauid, q̄ nō solū destrueret Saul vrbē, si maneret ibi Dauid, sed etiam si inde fugeret, quia Ceilani receperant eū in vrbe: hoc autem verisimile erat, quia Saul deleuerat vrbem Nobe, quia ibi fuit Dauid cum Achimelech, quando dedit ei panes, & gladium, nihil merebantur mali viri vrbs, quia hoc non cognouerant: à fortiore ergo videtur, q̄ vellet Saul delere vrbem Ceilæ propter Dauid, eo q̄ omnes viri Ceilę publicē receperant Dauid, & habebant eum apud ic.

Quomodo Saul, postquam fugit Dauid, non deleuit vrbem Ceilam. *Quest. XIII.*

QVAERET aliquis, cū postea fugerit Dauid de Ceila, cur Saul non deleuit vrbem Ceilæ: ipse enim persequebatur vsq; ad mortē omnes fautores Dauid: nam sacerdotes, qui nihil fauerāt ei, q̄a putauit Saul, q̄ fauissent illi, occisi sunt, & vrbs eorum deleta est, vt patet precedenti ca. hic autem magis apparebat fauor, cū Ceilani haberēt publicē apud se Dauid. Respondendum est, q̄ Saul non occidit aliquem de Ceilanis, nec euertit vrbem eorum sicut Nobe, quāquam ibi fuit Dauid ppter multa. Primum fuit quia non putauit Ceilanos fauere Dauid contra eum, nec recepisse illū, vt defenderent contra Saulem, sed susceperunt ppter necessitatem. f. quia Philistini inuadebāt vrbem eorum, & delerunt eam: nō habuerunt autem aliquē, ad quem confugere possent pro tunc, nisi ad Dauid: ille autem eripuit eos de manu Philistinorum, & tunc introiuit in vrbem: non ergo fecerunt aliquid irrationabile permittendo ingressum in vrbem ei, q̄ vrbem liberauerat de manu hostium: nec ex hoc p̄sumebantur coniurasse cum illo, præsumerentur autem, si susceperunt eum in vrbe non præscedente aliqua causa: contra viros autē Nobe præsumpsit Saul q̄ coniurassent cum Dauid, eo quōd fuit ibi quādo fugit à facie eius, & datus est ei gladius, & panes: occidit ergo viros Nobe, & nō Ceilanos. Secūda ratio erat, q̄a placebat Sauli, quōd introiret Dauid in Ceilam, eo quōd ibi posset eum capere, & non in agro, vt dixit supra. f. tradidit eum Deus in manus meas, conclususque est in vrbe, in qua portę, & seræ sūt. Cum igitur Ceilani cooperarentur voluntati Saulis. f. vt ibi posset capere Dauid, noluit eis aliquid mali agere, quin potius tribuisset eis, si accipietes Dauid in vrbem per insidias tradidissent illum ei. Tertia ratio fuit, quia Deus non permisit, q̄ perirent Ceilani: nam sicut declaratum est precedenti cap. licet cui libet sit liberum malum velle: nulli tamen est liberū malum perficere, sed tantam habet ad hoc potestatem, quantam Deus permittit: Deus autem non permittit aliqua mala pati, nisi in aliquo illa meruerit. Dato ergo q̄ irasceret Saul cōtra Ceilanos, Deus conuenteret animum eius, & verū est: q̄ p̄sens erat, quia illi non meruerant. In vrbe autem Nobe secus fuit: quia Saul iratus fuit illis, putans, q̄ coniurassent cum Dauid: Deus autem

Pōt quilibet malū velle, sed non semper malū facere.

A dedit locum furori eius, eo quōd viri Nobe merebantur illa mala pati aliunde. f. quia Deus posuerat super eos sententiā maledictionis propter filios Hebraeos, vt morentur. Vt ergo executioni traderetur iustitia sua, dedit locū furori Saulis. In Ceilanis autem nihil tale erat à Deo propter aliqua peccata ipsorū, ideo non permisit succendi iram Saulis contra eos. *Si tradent me viri Ceilę in manus eius.* i. si descenderit Saul in Ceilā, an viri Ceilę tradent me in manus eius, vel nunquid pugnabunt, vt defendāt me: hoc autē dixit, quia audierat, q̄ Saul misisset ad Ceilanos, vt clauderēt portas ad tenēdū ibi Dauid: qd̄ si faceret, satis putabat, q̄ habita oportunitate, traderent eum in manus Saulis. *Et si descendet Saul, sicut audiuit seruis tuis.* id est, si verum est id, quod audiuit, scilicet q̄ descendere vellet Saul huc. Nicolaus dicit, q̄ ista duo nō fuerunt simul proposita, quāquam hic simul ponuntur, sed primo habuit responsum Dauid de vna, & deinde proposuit aliam. Mortuum eius est, q̄a Deus non respondit ad istas duas simul, sed ponitur rñsio ad vnam, deinde ponitur rñsio ad aliam, vt patet in litera: non tamē multum refert, an simul proposuerit, vel non, nec ratio sua est efficax, scilicet, quia non responderetur simul ad ista duo: nam quāquam ipse duo proponeret, Deus poterat respondere ad vtrumque, vel ad vnum tantum, vel ad neutrum: sicut aliquando quæsitus per sacerdotes in Ephod, nihil respondit: sic patet de Saule infra cap. 28. nam consuluit Dñm de bello, in quo ipse postea mortuus est, & noluit ei respondere per sacerdotes, nec per somnia, nec per prophetas. Hic igitur posset non respondere ad vtrumque quæsitum, sed ad alterum tantū, & quia nunquam recedendum est ab ordine literæ sine necessitate, magis videtur, q̄ ista duo simul Dauid petierit, & q̄ Deus ad vnum tñ responderit: si tamē voluerimus tenere cum Nicolao, satis stat. Ra. Dauid Kimhi dicit secundum sapientes Hebræorum, quōd ex hoc habetur modus cōsulendi Dominum in Ephod, scilicet, q̄ nūquam proponeretur simul, nisi vna q̄. si autem proponerentur duæ, Deus solū respondebat ad vnam, vt patet hic, quia Deus noluit respondere Dauid, nisi ad vnam, & deinde respōdit ad aliam. Sed falsum est: quia aliquando Deus respōdebat ad duas quæstiones simul, vt patet supra in litera, scilicet, num vadā, & percutiam Philisthæos istos? & respōdit Deus: vade, & percuties Philisthæos, & saluabis Ceilam. Patet etiam hoc infra c. 30. cū dixit Dauid: Persequar latrunculos hos, an non? & comprehendam eos? Dixit Dominus. persequere: absque dubio. n. comprehendes eos, & excuties prædam. Non ergo erat limitatus modus quærendi in Ephod, scilicet, an poneret vna quæstio, vel multæ: sed poterat quilibet ponere quōd voluisset: Deus autem respondebat ad quas volebat, vel ad omnes: hic autem non respondit ad duas simul, sed ad vnam, iō Dauid iterum posuit quæstionem, quam primo posuerat. *Domine Deus Israel indica seruo tuo,* id est oro, vt declares veritatem harum duarum quæstionū mihi seruo tuo. *Et ait Dominus. descendet,* id est Dominus respondit: Saul descendet in Ceilam ad capiendū te. Non est autē intelligendū istud verbū Dei absolutē, quia tunc falsum esset, cum Saul non descenderit in Ceilā, vt patet infra: sed intelligitur cū conditione, f. si hic manseris, descendet. Postea autem sciens Saul, q̄ exisset Dauid de Ceila, dissimulauit exire contra eum, scilicet fingens, q̄ non habuisset intentionem eundi in Ceilam ad ipsum. hic enim respōdit Deus ad quæstionem, quę in ordine prima erat, scilicet, an Saul descenderet in Ceilam, vel non: quāquam viri Ceilæ traderent eum in manus Saul, vel non. *Dixit quo*

Opinio Nicolai.

Ra. Dauid.

Dixitque David. Hic poterit iterum quaestionem, quam iam posuerat, sed quia Deus non respondit ad illam, repetit eam. Sitradent me viri Ceile, & viros, qui mecum sunt in manus Saul. i. si descenderit huc Saul, nunquid viri Ceile tradent me in manus eius? Hoc dicebat, quia dato, quod Saul vellet descendere in Ceilam, si Ceilani adiuuare vellent David contra Saulem non multum timeret David: si tamen Ceilani aperirent portas Sauli, ut ingrederetur ad David, vel caperent David per insidias, & ponerent in manibus Saulis, erat fugiendum David inde. Et dixit Dominus: tradent. i. tradent te viri Ceile in manus Saulis. Istud verbum intelligendum est conditionaliter, sicut supra dicebat, scilicet, quod si maneret David in vrbe, viri Ceile traderent eum Sauli, postea tamen non tradiderunt, quia Saul non descendit, & David non mansit in Ceila, ut patet infra.

An peccarent viri Ceile tradendo David, si veniret Saul.
Questio XLIII.

QVAERET aliquis, si viri Ceile traderent David in manus Saulis, veniente Saule ad urbem, an peccarent. Et videtur, quod sic: sciebatur enim, quod Saul quaereret animam eius iniquè: ideo tenebantur eum defendere, alioquin rei essent homicidij, quia manifesto facinori non obuiabant, ut patet extra de homicid. c. sicut digni. Respondendum est, quod Saul verus erat in Ceilam, si ibi maneret David, & si viri Ceile nolent tradere eum in manus eius, pugnaret contra vrbe, & occideret omnes, atque subuerteret urbem: hoc autem sciebatur Ceilani: nam non fecerunt tamen pro David viri Nobe, & occidit eos, atque deleuit urbem: a fortiori ergo, si ipsi resisterent Sauli nolentes tradere David in manus eius, pugnaret contra eos, & perderet illos eum in vrbe sua. Dicendum igitur, quod Ceilani peccarent, si spontere darent David in manus Saulis, si ipsi desideraret tradere eum, ut complacerent Sauli: tunc enim peccabant in duobus. Primo, quia sciebatur David esse innocentem, & tradebant eum ad iniustam mortem, cuius ipsi erant tanquam principales auctores. Secundo peccabant agentes contra naturam, quia reddebant malum pro bono, quia David liberauerat eos a morte de manu Philistinorum, ipsi autem tradebant eum in mortem: si tamen Ceilani traderent David, ne ipsi morerentur, non peccabant: quia non obligabatur ipsi mori, ut liberaretur David, nec obligabantur mori cum eo defendendo ipsum. Sciendum tamen, quod non poterant tradere licite Ceilani David in manus Saulis per omnem modum, quia timerent mortem, si non facerent: sed hoc erat, quod poterant facere, si ipsi coacti ne morerentur, aperirent portas vrbis, ut introiret Saul ad capiendum David, si vellet. Hoc enim licite facerent Ceilani propter duo. Primo, quia aperiendo non videbantur agere, sed pati, & timor iustissimus excusabat eos in hac parte. Secundo, quia ipsi tenebantur aperire portam vrbis Sauli, quando cum veniret: quia erat Saul Dominus eorum: & secundum legem Domini subditi tenentur aperire portas loci Domino suo, siue iratus, siue placatus venerit: non poterant tamen Ceilani agere aliquid contra hoc: nam dato, quod Saul iussisset eis sub pena mortis, & delectionis vrbis, quod David per insidias caperent, vel alias, & traderent eum in manus eius, non debebant hoc facere: quia in hoc praestaret causam immediatam iniustae morti, cuius ipsi essent auctores: potius tamen debebant ipsi iniuste ab aliquo mortem pati, quam eam iniuste alicui infligere: etiam si Saul inquisisset pro David in vrbe, utpote, si introisset in urbem, & David lateret in aliquo loco cognito Ceilanis, nullus eorum debebat respondere, ubi erat, sed

Ceilani tenebantur aperire portas Sauli.

potius debebant mortem pati, quam illum prodere: & si Saul vellet eos compellere ad iurandum, non debebant iurare, sed sustinere penam. Etiam dato, quod introeunte Saule in urbem, fugeret David per aliam partem vrbis, & iuberet Saul Ceilanis sub pena mortis, quod comprehenderent David, vel eum adiuuarent ad hoc, neutrum facere debebant, sed potius mortem sustinere, eo quod in rebus illicitis obedire non debebant. Item dato, quod esset clausa ciuitas Ceila, & obsessa a Saule, & David vellet fugere de vrbe, Ceilani tenebantur aperire ei portas vrbis, alioquin iam ipsi aliquid agerent ad hoc, quod caperet David: hoc tamen illicitum erat, si cooperari ad mortem innocentis: ergo tenebantur eum permittere fugere, & dato quod Saul iuberet, quod tenerent eum, Ceilani non debebant in hoc obedire, sed potius mori, quia propter nullum timorem debebant ipsi cogi ad faciendum malum. Haec autem dicta sunt secundum obligationem, quam habebant Ceilani quantum ad legem Dei, & secundum conscientiam. Si tamen attendat quaedam probitas humana, & inclinatio naturae rationalis, non solum tenebantur Ceilani ad hoc: sed et ad maiora, scilicet ut non aperirent portas vrbis Sauli, sed adiuuarent David contra Saulem, si illum occidere vellet, et si in defensione eius scirent se morituros: nam David posuerat animam suam in manu sua, ut eriperet Ceilanos de manu Philistinorum: & si ipse non venisset in eorum auxilium, forte capta fuisset ciuitas, & perisisset Ceilani: tenebantur ergo ex quadam ratione humana David vicem reddere: scilicet ut sicut ipse pro illis se morti exposuerat, ita versa vice illi pro eo morti se traderent. Aperire autem portas Sauli ad capiendum David, ut ipsi non morerentur, videbatur valde crudum, quia iuxta Aristot. lib. 8. in fine Ethic. inhumanum est auxiliatorem expelli: Lex tamen Dei non obligabat eos ad tantum, sed ad ea, quae dicta sunt. Ratio autem diuersitatis satis patet: quia Lex diuina nunquam permittit, quod aliquis pro alio peccet, etiam leuiter, dato quod ab eo immensa suscepisset bona: inclinatio autem naturae humanae, quae videtur esse quodammodo rationalis, facit pro illis, a quibus bona magna recipimus ad similia quocumque modo nos exponamus. Surrexit ergo David, & viri eius quasi sexcenti. i. audito responso, quod si David maneret in Ceila, veniret Saul, & Ceilani traderent eum in manus eius, siue timore mortis, siue ut placerent Sauli, recessit de vrbe, quia non putauit iam sibi securum esse manere ibi. Sed dicit aliquis: quomodo dicitur hic, quod erant quasi sexcenti viri cum David: quia praecedenti cap. dicitur, quod conuenerunt ad David qui erant in angustia, & oppressi aere alieno quasi quadringenti viri. Respondendum quod David a principio quando fuit in spelunca Odollam aggregauit sibi quasi quadringentos viros, & quia illi non sufficiebant ei ad id, quod intendebat, voluit habere plures. Ab illo autem tempore, quo fuit in spelunca Odollam aliquanta mora fuit usquequo fuit in Ceila: nam post speluncam Odollam venit David in terra Moab, & stetit in praesidio aliquanto tempore: deinde iubente Gad propheta venit in terram Israel in saltum Hareth, ut patet praecedenti cap. deinde venit in Ceilam. In hoc autem tempore medio aggregauit ad se quos potuit: fueruntque cum eo quasi sexcenti viri: & sic quasi exiuit de Ceila habebat sexcentos viros secum: postea autem non legitur plures habuisse: sed semper dicitur, quod erant sexcenti, ut patet infra cap. 25. & 27. & 30. hoc autem fuit quia putauit illos sibi sufficere ad id, quod volebat, & noluit alios capere. Et egressi de Ceila. idest, egressi fuerunt de Ceila. Hoc fuit antequam Ceilani ponerent insidias aliquas David ad tenendum eum, vel claudendum sibi portas vrbis: & hoc, quia ipse praue-

Dubitatio.

600. viri erant congregati cum David.

uenit consulere Dominum priusquam Ceilani exquerentur aliquid de eo, quod volebat Saul. Huc illucque vagabantur incerti: idest postquam exierunt de vrbe Ceila, & non iuerunt ad aliquam aliam urbem, ne Saul denuo insidiaretur eis ad obsidendum eos in vrbe, sicut nunc insidiatus fuerat, sed iuit in desertum Ziph, ut patet infra, idest morabatur autem David in deserto, in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph: sed dicitur, quod vagabantur huc, & illuc incerti, scilicet quia non audebant manere in aliquo determinato loco, ne Saul poneret insidias super eos, vel sciret, ubi erant: nunc autem cum vagarentur huc, & illuc cum Saul audiret eos esse in aliquo loco, & iret illuc, non reperiret eos ibi, & sic desperaret, cessaretque illos persequi. In Hebræo habetur. Ambulauerunt, quod ambulauerunt. Sed ista sententia est barbara, & significat rem factam, sine praesuppositione finis, sed a casu, & est sensus; ambulauerunt quod ambulauerunt, idest illi cibant, quod eos fortuna, vel impetus deducebat, non praesupponentes ire ad aliquem locum determinatum: ideo litera nostra significantius dixit, quod vagabantur incerti, idest non habentes aliquem locum determinatum, quod irent. Litera Chaldaica habet. Iurunt quod eis velle fuit. Sed istud non tantum consequitur sensum literae Hebraicae, quantum litera nostra. Nunciatum est Sauli, quod fugisset David de Ceila. Saul enim fuit piger in exequendo id, quod volebat contra David: ideo priusquam ipse recederet de loco suo ad eundem contra David, audiuit, quod iam recesserat David de Ceila. Et saluatus esset, idest posuisset se in loco securo, in quo non essent serae, & portae, sicut in Ceila, ut capi posset, quod existendo in Ceila erat in periculo, egressus autem de illa saluus erat, quanquam maneret prope Ceilam: eo quod iam habebat locum fugiendi, & non in Ceila. Quamobrem dissimulauit exire, idest, noluit Saul exire de loco suo ad veniendum in Ceilam: & dissimulauit, idest finxit, quod non disposuisset venire in Ceilam contra David, ut non crederetur ex hoc illud esse a David. Morabatur autem David in deserto. i. postquam exiuit de Ceila, noluit introire in aliquam urbem, vel locum munitum: quia timuit sibi accidere, ut disponebatur in Ceila: si enim illi, quos a morte David eripuerat, non erant ei fideles, quia volebant eum tradere Sauli: quanto minus fideles sibi essent caeteri Israelitae, pro quibus nihil specialiter cgerat? nullis ergo viris habitantibus in locis muratis amplius confusus est. Vnde post hoc nunquam legitur David introisse in aliquem locum muratum in terra Israel, vsque ad mortem Saulis, sed manebat in desertis. Istud autem desertum, in quod egressus est postquam exiuit de vrbe Ceila, erat desertum Ziph, ut patet infra in litera. In locis firmissimis, idest morabatur in locis firmissimis deserti, scilicet, in altis rupibus, ad quas non posset accedere Saul, & viri sui: vel saltem praeradio, & labore illuc non ascenderent. Sed nec propter hoc desistebat Saul, quia furor eius erat fortis, & nulli labori cedens: vnde persequabatur David, & viros eius super petras altissimas, ad quos homines ascendere non poterant, ut patet sequenti cap. i. & perrexit ad inuestigandum David, & viros eius, etiam super abruptissimas petras, quae solis ibicibus peruias sunt. In Hebræo habetur hic. In castris, vel munitioibus, idest moratus est in castris: non erant autem ista castra: quia erat ibi locus desertus, in quo nulli homines habitabant: sed dicuntur castra, vel munitiones, quia ille rupes ita erat altissimae, & scopuli vndique praerupti in modum dentium, quod habebant effigiem turrium, & locorum munitorum: nec erant minoris fortitudinis. Alph. Toft. super I. Regum.

nis, quam loca munita. Hebraei autem quidam volunt, quod accipiantur hic castra proprie, ad quae conueneret David: sed non stat rationabiliter: quia David fuerat nunc in magno periculo, eo quod manebat in vrbe murata, & Saul gaudebat super illo, quia si iam eum in manibus teneret, deinceps tradidit eum Deus in manus meas: conclusus est in vrbe, in qua portae, & serae sunt: quomodo verisimile esset, quod denuo rediret David ad alia loca murata: nullo, inquam, modo: quia ibi similiter capi poterat, ut in Ceila. Patet etiam hoc, quia sequenti cap. dicitur, quod David habitauit in locis turissimis Engaddi, & Saul persequabatur eum super abruptissimas petras. Et habetur in Hebræo in castris Engaddi, ubi nos dicimus in locis turissimis: ibi tamen manifestissimum est, quod non erat in loco murato David: quia tunc non inquireret eum Saul super abruptissimas petras, sed obluderet castrum, in quo esset. Item patet, quia ibi dicitur, quod cum persequeretur Saul David super petras abruptissimas, intrauit in quandam speluncam ad purgandum ventrem, & ibi erat David: ergo non erat in aliquo castris, vel loco munito, sed in deserto sine muris. In Hebræo tamen dicitur ibi, quod erat in castris Engaddi: ergo non accipiuntur castra pro locis muratis, sed pro locis arduis, & fortissimis: hoc autem secuta est litera nostra dicens, in locis firmissimis. Mansitque in monte solitudinis Ziph, idest moratus est in quadam parte montis, quae erat in solitudine, quae vocatur Ziph: nam ista terra Ziph est montuosa, & est magna: in cuius quadam parte erat mons quidam fatis praeruptus, in quo visum est David securum habitare. In Hebræo habetur hic. Ciphim, ubi nos dicimus Ziph, & est pluralis numeri, vel ut si diceremus in deserto Zipharum, sicut habetur infra. Hebraei autem quidam dicunt Ziphim esse nomen appellatiuum, & significat eos, qui faciunt picem, & morantur in syluis: & quia Ziphæi morabantur in solitudine, ut patet hic putant, quod non illi, qui faciunt picem, & maxime, quia apud Hebræos Zephex significat picem, ut habetur Gen. capit. 7. ubi iubetur, quod arca lineretur pice, & ponitur istud nomen. Sed dicendum est, quod hic Ziph sit nomen proprium alicuius regionis magnae, quae est in solitudine sortis Iudae, & habitatores illius vocantur Ziphæi: vel secundum literam Hebraicam vocantur Ziphim. Habituauit autem David in ista solitudine propter duo. Primo, quia ista erat terra praerupta nimis, ad quam difficile erat aliquos ascendere, ideo putauit, quod quamquam Saul sciret eum ibi esse, non inquireret ipsum propter difficultatem terrae. Secundo erat ibi, quia terra illa erat in extremitate sortis Iudae apud terram Philistinorum, & si conuinceret, quod Saul persequeretur eum in deserto illo, posset faciliter fugere in terram Philistinorum, quod non ageret, si forte fuisset in terra Israel in medio eius. Querebat tamen eum Saul cunctis diebus, idest, quanquam David lateret in locis asperrimis, non desistebat eum quaerere Saul: quia furor magnus, quem conceperat in David, faciebat eum nulli labori cedere. Dicitur autem, quod querebat eum cunctis diebus, scilicet, omnibus diebus, quibus mansit in terra Israel: postea autem vidit David, quod non erat sibi securum manere in terra Israel, ut patet infra capit. 27. scilicet, ait David in corde suo: aliquando incidam in manus Saul: nonne melius est, ut fugiam, & saluer in terram Philistinorum, ut desperet Saul, cessetque me quaerere in cunctis finibus Israel? Et tunc fugit. Nunciatum est autem Sauli, quod fugisset David in Geth, & non addidit ultra, Pars Secunda. P. ut quae-

Ziph quod significet.

David habitauit in solitudine Ziph.

vt quæreret eum : deinde non fuit reuersus Dauid in terra Israel, quousque mortuus est Saul. Sciendum autem, quod istud, quod hic ponitur, non habet ordinem rectum ad præcedentia, & sequentia: nam id, quod habetur supra, & infra, est idem factum, quia supra dicitur, quomodo venit Dauid in desertum Ziph, & infra postea ponitur quomodo steterit in deserto illo, & Ionathas ascendit illuc ad eum, & postea Saul percussus est ipsum in eodem deserto: istud tamen interponitur hic ad significandum omnia, quæ postea acciderunt de persecutione Dauid, & quæque recessit in terram Philistinorum, scilicet quia omnibus istis diebus persecutus fuit Saul Dauid. Et non tradidit eum Dominus in manus eius i. quomodo Saul conatus fuisset capere Dauid in inquirendo eum diligenter: tamen nunquam potuit illum tenere, quia Deus voluit, quod nunquam teneretur ab eo: nam disposuerat, quod futurus esset rex in Israel, ideo euitabat omnia illa, per quæ posset impediri dispositio sua. De autem, quod Deus non tradidit eum in manus eius, scilicet ex eo, quod non cepit eum: omnia enim, quæ homines patiuntur, vel patrant ex Dei permissione, vel cooperatione descendunt: & quia Deus non permittebat Dauid tradi in manus Saulis, dicitur quod non tradidit eum in manus eius, & si ipse non tradebat cooperando, vel permitiendo: impossibile erat, quod Saul caperet Dauid.

Persecutio Dauid in deserto.

Et vidit Dauid. Hic ponitur secundum principale huius, scilicet persecutio Dauid in deserto: voluerat enim tenere eum in vrbe Ceila, & quia vidit se frustratum hac intentione sua, conatus est eum persequi in montibus, & desertis. In quo ponitur tria. Primum Dauid à Ionathas confortatur. Secundum à suis contribulibus accusatur. Tertium Saul eum in latibulis persequitur. Secunda ibi. Ascenderunt autem Ziphim. Tertia ibi. At illi surgentes. Circa primum dicitur. Et vidit Dauid, quod egressus esset Saul, ut quæreret animam eius, id est cognouit Dauid, quod Saul egressus fuerat de domo sua ad inquirendum eum in montibus, non cessans à persecutione, quam quam primum frustratus fuerat.

Dauid quomodo cognouit Saul egressum esse ad persequendum eum. Questio XV.

Quæritur aliquis, quomodo Dauid cognouit, quod egressus fuerat Saul ad persequendum eum. Aliquis respondebit, quod hoc cognouit per consultationem Domini, quia nunc cum esset in periculo quotidianum sæpe consulere Dominum de statu suo, præsertim cum haberet opportunitatem consulendi, quia habebat secum sacerdotem magnum Abiathar. Unde supra in litera ter consuluit. Hoc autem non multum stat, quia Dauid non consulere Dominum de aliqua re, nisi de qua dubius esset, & haberet incitatum ad inquirendum: si tamen ipse nihil audiisset per nuncios, vel alios de Saule, quod egressus fuisset ad persequendum eum, non consulere Dominum super hoc, quia non dubitaret. Sic patet supra de descensu in Ceilam: nam consuluit Dauid Dominum, an descenderet Saul in Ceilam, & hoc quia audiuerat, quod Saul velle descendere. Sic patet in verbis consultationis, scilicet Domine Deus Israel audiuit famam seruus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilam; ergo non cognouit nunc Dauid de persecutione sua per consultationem: vel si per illam cognouit, oportet quod per famam, vel aliam aliquid, ante hoc cognouisset. Potest autem dici, quod Dauid cognouit hoc per exploratores suos, qui inuestigabant secretum ea, quæ Saul disponebat agere contra Dauid: habebat enim Dauid aliquos viros de suis, qui ibant ad curiam Saulis secretum, & sciebant quid moliretur Saul contra Dauid, & per hos audiebat hæc: sic patet infra 25. cap. videns autem, quod venisset post se in

desertum, misit exploratores suos, & didicit, quod illuc venisset certissime. Vel potest dici, quod audiuit per famam: nam licet Dauid non introiret in loca murata postquam ingressus est de Ceila, tamen viri sui declinabant ad aliqua loca pro cibis, & ibi poterant audire aliquid, quod disponderet Saul contra Dauid. Aliiter potest dici, quod hoc nunciavit Ionathas Dauid: nam priusquam persequeretur Saul Dauid in montibus, Ionathas abiit ad Dauid, & confortauit eum, dixitque, nec enim inueniet te manus Saulis patris mei. In quo innuitur, quod inquirebat eum, sed non posset inuenire: ergo reuelauit ei, quod inquireretur à Saule.

Saul licet fuerit delusus in fraudibus suis: non tamen destitit, tantus erat furor, quem conceperat contra Dauid. Questio XVI.

Quæritur etiam, utrius, quomodo Saul nunc egressus est ad persequendum Dauid, cum prius videns se confusum destitisset: nam, cum nunciatum est ei, quod egressus fuisset de Ceila, dissimulauit exire ad persequendum eum. Respondendum est, quod Saul voluerat tenere Dauid in Ceila, & cum vidit fraudes suas delusas esse, erubuit: & pro tunc cessauit persequi: tanta tamen erat cordis sui inquietudo propter nimium furor, quem conceperat in Dauid, quod desiderabat facere id, in quo prius erubuerat. Sic enim factum est à principio inimicitiarum eius cum Dauid, quando conatus est eum lancea configere cum pariete, supra c. 18. Postea tamen fecit eum tribunum super mille viros, & dedit ei filiam suam in uxorem, etc. sed rursus impatientia cordis sui stimulat, iussit Ionathas, & seruis suis, quod occiderent Dauid, supra c. 19. tunc verò Ionathas loquente bona pro Dauid placatus est Saul, iurauitque, quod nullum malum pareretur Dauid. Iterum tamen successus est furor eius, conatusque est eum lancea perfodere, etc. sic ergo ibi dolor non sinebat eum in eo, quod semel indicasset, sed rursus succendebatur furor. Ita ergo hic verecundia fecisset eum desistere, rursus tamen cordis prauitas ad priora reduxit. Alio modo dici potest, quod Saul dissimulauit exire ad persequendum Dauid, quando sciuit eum egressum de Ceila: non quidem tanquam erubesceret, vel simpliciter desistere vellet, sed per hoc insidias ponebat, scilicet ut Dauid putaret, quod non fuisset intentio Saulis veniendi ad tenendum eum in Ceila: ideo quod nunc in aliquo loco securum maneret, putans est, quod nunc Saul nollet persequi eum, & per hoc facilius eum Saul incautum acciperet: & istud videtur verisimilius. Porro dicitur Dauid erat in deserto Ziph, in sylua, scilicet ex eo, quod recessit Dauid de Ceila venit in desertum Ziph: & manebat ibi propter duas causas supra positas: erat enim locus ille præruptus, nemorosus, & opacus, in quo latere possent Dauid, & pueri sui: & ad locum ipsum venit Ionathas ad Dauid. Et dicitur, quod erat in sylua, id est in parte magis syluestri illius terræ: erat namque terra Ziph magna, cuius quedam partes erant planiores, alie verò syluestres, & præruptæ: Dauid autem morabatur in parte syluestri, eo quod ibi securius erat. Et surrexit Ionathas filius Saul, scilicet de domo sua, quæ erat in Gabaa, & venit ad Dauid. Nicolaus autem dixit, quod surrexit de societate patris sui, scilicet quod Saul iuerat ad persequendum Dauid, & cum eo Ionathas: non vidente autem Saule, Ionathas perrexit ad Dauid, & locutus fuit cum eo: Sed non multum videtur, quod hoc faceret Ionathas, quia cum esset in exercitu patris sui, vix posset egredi, quin videretur à custodibus exercitus, & nunciaret Sauli, quod erat periculum. Nec valet, si dicas, quod poterat exire nullo videte, sicut factum est, quod erant castra Saulis apud Gabaa: & exiit Ionathas cum

eam armigero suo ad castra Philistinorum, ut patet supra c. 14. & nullus cognouit, an aliquis deesset de castris: nam dixit ibi Saul, requirite, & videte quod abierit ex vobis, quod cum requiuisissent, compertum est abierisse Ionathas: nam tunc Ionathas non curabat, an ab aliquo videretur, quia etiam si videre non erat ei periculum: ideo exposuit se ad exiendum, nullo vidente, & accidit, quod nullus videret eum: nunc autem non exponeret se Ionathas huic: quia quomodo posset accedere, quod non videretur egredi, tamen verisimilius erat, quod posset videri, quod non videretur: si tamen videretur, erat periculum magnum Dauid, quia aliqui sequeretur Ionatham secretum quousque peruenirent ad latibula Dauid, & renunciaretur hoc Sauli, qui iret ad persequendum eum: Ionathas autem non pateretur hoc, ideo nollet egredi de castris ad videndum Dauid. Item quod si egressus fuisset de castris, rediisset postea in castra, ut non putaretur aliquid egisse: dicit tamen infra, quod postquam stetit Ionathas cum Dauid, reuersusque est in domum suam: ergo videtur, quod non erat in castris cum Saule, quando surrexit, ut iret ad Dauid.

Quomodo Ionathas sciuit locum Dauid, cum Dauid maneret in montibus, & non semper in eodem loco. Questio XVII.

Quæritur etiam aliquis, quomodo Ionathas sciuit ire ad locum, in quo erat Dauid, quia ille erat in montibus, & non manebat semper in eodem loco, ideo quomodo intrerum sciuisset de loco eius, tamen rursus ne sciret: maxime, quia Dauid occultabat se omnibus hominibus, ne inueniret eum Saul: quomodo ergo sciret locum Ionathas. Aliquis forte dicet, quod Dauid erat charissimus Ionathæ, ideo reuelabat ei locum, in quo erat, & nulli alteri. Sed hoc non stat, quia istud fuit, quomodo Ionathas, & Dauid manebat in domo regis, quia tunc ambo communicabant sibi inuicem secreta, & Dauid latuit in agro tribus diebus, nullo sciens, nisi Ionathas, qui postea descendit ad eum, ut patet supra ca. 20. nunc autem non colloquebatur sibi mutuo Ionathas, & Dauid, quia postquam fugit Dauid à facie Saulis, nunquam locutus fuerat Ionathæ usque nunc, ideo non posset ei per colloquutionem reuelare locum suum. Dicendum est igitur, quod Ionathas sciebat nunc locum, ubi erat Dauid, & postea etiam sciebat vbi quousque ille esset, & hoc per exploratores, quia habebat Dauid semper aliquos viros, qui scrutarentur quid disponderet Saul contra eum, & isti loquebantur Ionathæ ex parte Dauid, significantes ei locum, & intentionem Dauid. Sed tunc dicet aliquis, quomodo Dauid confidebat Ionathæ, ut reuelaret ei locum suum, quia poterat ille fauere patri suo, & indicare ei locum Dauid, & sic traderet eum in manus eius: Respondendum, quod tantam senserat Dauid Ionathæ charitatem, eum diligere eum, sicut animam suam, quod nihil erat, quod ei non consideret: iam enim eum tunc tauerat in rebus magnis, & fidelem inuenerat, quomodo latuit in agro, & tertio die venit Ionathas ad eum nuncians intentionem patris sui, & pro defensione eius pater conatus fuerit ipsum lancea configere, ut patet supra cap. 20. Cum igitur tunc Ionathas seruauerit vitam Dauid, cum potuisset eum leuiter tradere Sauli, confidit se totum Dauid Ionathæ, & ponebat vitam suam in manu eius.

Ionathas ita secretum iuit ad Dauid, quod non dubitauit de patre. Questio XVIII.

Quæritur etiam, utrius, quomodo aufus fuerit Ionathas venire ad Dauid in syluam: Alph. Tost. super 1. Regum.

Iam enim ipse passus fuerat mala à patre propter Dauid, cum conatus fuisset eum lancea confodere, ut patet supra cap. 20. ergo nunc timere debuisset ire ad Dauid. Responderi potest, quod Ionathas iuit ita secretum ad Dauid, quod pater suus non cognouerit hoc aliquo modo, ideo non timebat malum sibi ex hoc euenturum esse. Et credendum est, quod Ionathas solus iuerit in syluam, ne aliquis vadens cum ipso posset scire locum Dauid: sic enim iterum fecit, quando latebat Dauid in agro: nam solus cum puero paruulo descendit in agrum, & locutus est ad Dauid, ut patet supra cap. 20. Potest etiam dici, quod quanquam Saul cognosceret Ionatham fuisset ad Dauid, non multum curaret Ionathas, nec putaret se aliquid passurum propter hoc: nam non cognosceret aliquid nouum Saul de Ionathas sciendo, quod ibat ad Dauid, cum iam sciret, quod diligebat eum nimis, & quod inierat fœdus cum eo præcedenti c. sed solum cauere Ionathas, ne tunc quomodo iret, aut rediret, cognosceret Saul, ne per hoc sciret locum Dauid. Nec valet, si dicas, quod Saul conatus fuit lancea percutere Ionatham pro Dauid, supra c. 20. quia hoc non factum est, eo quod Ionathas diligebat Dauid, vel exhibebat se ei amicum in quibus poterat, sed quia pro eo rñdit contra voluntatem patris, ut patet e. c. cum dixit Saul Ionathæ: Scio, quod in confusionem tuam diligis filium Isai: & tamen tunc non conatus fuit Saul percutere eum lancea, postea verò dixit Saul, quod adduceretur Dauid, qui erat filius mortis, & rñdit Ionathas: Quare morietur quid fecit? & tunc Saul arripuit lanceam, ut percuteret eum. ergo solum erat, quia rñdebat ei: & ex verbis suis iratus fuit Saul: Post hoc autem Ionathas nihil rñdebat, vel loquebatur Sauli super hac re: quomodo aliquid ageret pro Dauid, non timebat sibi malum euenturum. Et abiit ad Dauid in syluam: id est venit ad eum in desertum Ziph: ibi enim tunc manebat, ut patet supra. Et confortauit manus eius in Deo. Id est confortauit eum ad defendendum se à Saule, & fugiendum ab eo, nec in hoc desperaret, quanquam quoti die eum persequeretur Saul, quia Deus erat adiutor eius.

Qualis fuerit confortatio Ionathæ ad Dauid. Questio XIX.

Quæritur etiam, utrius, que fuit ista confortatio Ionathæ ad Dauid. Aliquis respondebit, quod Ionathas adduxerit Dauid in desertum cibos, quibus confortaretur: nam Dauid, & viri sui erant in angustia ciborum interdum: nam cum Saul persequeretur crebro Dauid, erant viri Dauid coarctati in montibus, & speluncis: ita ut sæpe non possent descendere ad loca conuicta pro cibis, & præmeret eos famis angustia: Ionathas verò ferendo Dauid cibos confortabat eum. Sed hoc non stat, quia Ionathas non auderet aliquid ferre pro Dauid: nam ad ferendum hæc oportebat, quod cum Ionathas irent alij viri: hoc tamen erat periculosum, quia poterat sic denunciari locus eius Sauli, ideo non portaret secum viros, nec cibos. Etiam quia litera non concordat, ut postea dicitur. Aliquis dicet, quod Ionathas tulit arma ad Dauid, quia forte Dauid, & viri sui erant majè armati, egebant autem armis, cum essent in quotidianis periculis: ideo tulit arma pro eis, hoc autem significat confortare manus eius, id est dare arma in manibus Dauid, & seruatorum suorum, quibus confortarentur ad pugnandum, & resistendum cuicumque. Sed istud non stat, quia sicut non portauit panes Ionathas Dauid, eoquod ad hoc necesse erat, ut irent alij cum eo, quod erat periculum Dauid, ita & ad ferendum arma, ideo non tulit aliqua. Pars Secunda. P 2 Item

Irem quia si Saul hoc cognosceret, posset nimis idignari: quia nihil magis veritum est hostibus dari, quam arma: David tamen erat ut hostis Saulis, saltem secundum aestimationem Saulis: quod ergo ferret ei Ionathas arma, quibus pugnare posset contra Saul, & defendere se ab eo, nimis durum Sauli videretur: unde nec auderet hoc facere Ionathas. Sed dicendum est, quod ista confortatio Ionathae ad David solum fuit in verbis admonens, ne videretur David deficere a quoquam haberet multos hostes: sed consideret se semper a Deo liberandum. Hoc patet quia dicitur, quod confortavit manus eius in Deo. Quod ista confortatio non fuit, nisi ex parte Dei, dando ei bonam spem in Deo. Etiam patet per verba sequentia: ait enim Ionathas, ne timeas: nec enim inueniet te manus Saulis patris mei. Ionathas autem voluit nunc confortare David, putans ei hoc nimis proficere. Nam cum David haberet hostes multos, credebatur Ionathas, quod consterneretur a Saul, & non auderet resistere, vel fugere: sed tanquam desperatis rebus, non haberet de seipso curam, & traderetur in manus Saulis. Dixitque illi: ne timeas, quod morieris. Hoc enim dixit Ionathas: quia rationabiliter timere debebat David mortem, cum haberet tot hostes, & maneret in terra illorum: quia aliquo die poterat incidere in manus ipsorum. Ad ultimum autem hoc timens recessit de terra Israel, dicens: aliqua die incidam in manus Saulis: nonne melius est, ut fugiam, & saluer in terra Philistinorum, desperetque Saul, & cesset me persequi, ut patet infra cap. 27. *Nec enim inueniet te manus Saulis patris mei.* i. quamquam quotidie persequatur te pater meus ad mortem, tamen nunquam inueniet te: nec tu timeas te inueniendum: quia Deus est adiutor tuus. Hoc autem non dicebat ex certitudine, sed ex desiderio: sic enim amici solent dicere amicis suis esse illis euentura ea, quae desiderant eis euenire, quamquam nesciant an ea euentura sint: est enim illud magis exoptare, quam praenunciare: sic enim erat de Ionathas: quia cum ipse nimis diligeret David, desiderabat quod nullum malum pateretur a patre suo, nec inueniretur aliquando ab eo: iam praenunciavit ei hoc maxime: quia Ionathas volebat confortare David in verbis, & expedire, quod ei hoc diceret: sic autem postea accidit, quod nunquam Saul inuenit David. Sed hoc quod posset eum capere: quamquam bis inuenit ad hoc, quod loqueretur cum eo, ut patet sequenti cap. & infra 26. *Et tu regnabis super Israel.* i. & tu eris rex, mortuo patre meo, super Israel: sic enim postea factum est.

Ionathas quomodo dicebat, quod David esset regnaturus post patrem super Israel. Quae. XX.

QVAERET aliquis, quomodo Ionathas dixit istud: nam ipse erat filius primogenitus regis, & ad eum de iure pertinebat successio: quomodo ergo dicebat, quod David regnaret super Israel. Aliquis dicit, quod Ionathas intellexit hoc post mortem suam. sed moreretur Saul, & inde ipse post mortem suam: aut mortem regnaret David. Sed hoc non stat: quia Ionathas intellexit hoc, ipse viuentem: nam dixit: tu regnabis super Israel, & ego ero tibi secundus in dignitate post te. Aliquis autem dicit, quod Ionathas dixit istud propheticum: nam sic postea accidit, quod non regnaret ipse, sed David regnaret, mortuo Saule. Sed hoc non stat: quia prophetia cum non sit voluntate humana allata, sed spiritu sancto inspirata, ut patet 2. Petri c. 2. non possunt prophetae mentiri in eo, quod praedicunt: Ionathas tamen errauit hic: quia dixit: tu regnabis super Israel, & ego ero tibi secundus: non fuit tamen Ionathas secundus regnante David: quia prius mortuus est Ionathas, quam re-

Fgnaret David, ut patet in principio sequentis libri: nam postquam deplaxit David Saul, & Ionathas est vnctus, in regem super Iudam, inf. 2. lib. ca. 2. & postea vnctus est super totum Israel inf. 2. li. ca. 3. Aliquis autem dicit, quod hoc dixit Ionathas ex affectione: sicut dicebat supra, quod dixit ex affectione: non inueniet te manus Saul patris mei. Sed hoc non stat: quia quamquam Ionathas diligeret David sicut animam suam, si tamen in libertate sua esset, potius sibi vellet regnum, & quod David esset ei secundus, quam quod regnaret David, & esset ipse secundus post David. Et hoc potissimum: quia de iure competeat regnum Ionathae, & non David, nisi aliquid alterum specialiter Deus ordinasset. Quod non praesupponitur nunc cognitum esse Ionathae ab eis, qui sic respondent, id non dixit hoc ex affectione, quasi sic desideraret: sed quia credidit sic futurum. sed quod David regnaret super Israel: quomodo autem hoc sciret Ionathas, dubium est. Aliquis voluit, quod hoc sciebat, quia iam notum erat, quod Samuel vnctus eum in regem, & tunc rationabiliter velle debebat ista Ionathas. sed quod David regnaret, & ipse esset secundus illi. Nam regnum datum fuerat Sauli non ex genere, vel successione, sed ex Dei electione, ut patet sup. c. 9. & 10. sic igitur putabat, quod ipse non habebat ius successionis in eo, quod pater suus non acquirerat iure successionis, sed per electionem Dei. Et quia sciebat, quod David vnctus erat in regem per Samuel, constabat ei, quod ad eum non pertinebat ius regni: sed ad David: id volebat id, quod Deus disposuerat: quod si arbitrio eius relictum foret, potius elegerat Ionathas, quod ipse regnaret, quam quod regnaret David. Hoc autem rationabiliter dictum esset, si praesupponeret verum, sed falsum est. sed quod Ionathas adhuc cognosceret David vnctum esse: quia dicitur infra: sed & Saul pater meus scit hoc. sed tu regnabis super Israel: Saul tamen nesciebat David vnctum esse, ut infra declarabit: ergo nesciebat Ionathas. Nisi forte dicas, quod Ionathas sciebat David vnctum esse: tamen hoc nunquam reuelauerat Sauli, & sic Saul sciebat David regnaturum: non quasi sciens eum vnctum, sed ex alia causa. Ionathas autem sciebat eum regnaturum: quia sciebat eum vnctum in regem. Sed primum magis stat. sed quod nesciret hoc Ionathas, quasi sciret David vnctum, sed quia videbat multa, in quibus Deus cum adiuuabat, quae designabant ipsum peruenturum ad statum regium. *Et ego ero tibi secundus.* i. quando tu fueris rex, ego ero tibi secundus post te in honore, & gradu. Hoc autem dicebat Ionathas ex affectione, quia praesupposito, quod David regnaturus esset, volebat ipse esse secundus illi. Hoc autem erat rationale propter duo: primum quia nullus erat ita amicus David, sicut Ionathas, qui diligebat eum, sicut animam suam, ut patet supra cap. 18. & 20. Secundo quia Ionathas erat filius regis, & vir strenuus dignus honore magno: sed non fuit hoc: quia Ionathas mortuus est antequam regnaret David, ideo si superuixisset Ionathas, Saul mortuo, forte David non regnasset immediate: quia ipse recussisset suscipere regnum viuentem Ionathas, qui erat amicissimus eius, & filius regis: cuius iuri praedudicare nollit: & quia Israelitae nollent vngere David in regem viuentem Ionathas, cum ipse esset filius regis, & vir strenuus aptus ad liberandum Israel de manu hostium. Nam semel liberavit eos de manu Philistinorum, quando ipse, & armiger suus pugnauerunt contra aciem Philistinorum, ut patet sup. c. 14. Deus tamen, quod volebat David regnare immediate post Saule, ablatum erat oia impedimenta ad hoc, ideo sicut disposuerat de David, quod regnaret post Saule, ita disposuerat de Ionathas, quod moreretur simul cum Saule: & sic factum est. ut patet.

Iustum fuisse Ionatham fuisse enim si vixisset dum regnauit David.

Sed

Sed & Saul pater meus scit hoc, i. non solum ego scio, quod regnaturus sit post patrem meum, sed etiam ipse cognoscat istud: hoc dicebat ad magis confortandum David, quia cum aliquis scit se timeri ab hostibus suis nimis, & reputari potentem, crescit animus eius ad pugnandum contra illos, si ergo cum David sciret se reputari futurum regem apud Saulem confortaretur, & minus timeret eum.

Quomodo Saul sciebat, quod David esset regnaturus. Quae. XXI.

QVAERET aliquis, quomodo Saul sciebat, quod David regnaturus esset. Aliquis respondet, quod sciebat, eo quod audierat eum fuisse vnctum in regem a Samuele: & quia Deus hoc volebat, non poterat euitari humano consilio. Sed hoc non stat, quia si hoc sciret Saul occidisset Samuelem pro eo, quod vnctus alium viuentem eo: sic enim dixit Samuel, quando misit cum Deo ad vngendum David: audiet Saul, & interficiet me, supra 16. cap. nihil tamen mouit Saul contra Samuelem, qui tamen adhuc viuebat, cum mortuus fuerit, infra ca. 25. ergo non dum cognouerit David vnctum esse in regem. Sed dicendum, quod sciebat eum regnaturum. i. cognoscebat ex quibusdam praesumptionibus. Primum, quia totus populus fauebat illi, & honorabant eum magis, quam regem, sicut patet in cantu mulierum: unde dixit Saul supra c. 18. Dederunt David decem millia, & mihi dederunt mille, quid ei superest, nisi solum regnum? Praesumebat et hoc Saul, quia videbat, quod Deus erat cum illo in omnibus operibus suis antequam fugeret a facie eius: tamen occidendo Goliath, cum esset inermis: tamen pugnando sapientissime contra Philistinos: & ob hoc cum in cunctis prospero ageret, timebat eum Saul. Sic patet supra c. 28. f. Et vidit Saul, & intellexit, quod Dominus esset cum David, & magis cepit timere eum. Credebat ergo, quod Deus, qui liberabat eum ab istis periculis, elegerat eum in regem. Credebat et hoc Saul propter alia pericula, a quibus postea liberatus est: David enim cum conatus esset eum lancea percutere bis, nunquam percussit, supra ca. 18. & 19. & cum iussisset eum comprehendere in domo, liberatus est per fenestram, & cum postea misisset ad tenendum eum in Ramatha, omnes nuntij sui coacti sunt prophettare, & postea ipse Saul: & nemo potuit eum tenere, supra ca. 19. Deinde et coram rege Achis liberatus est, supra 21. c. postea quoque euasit insidias Ceilanorum supra in litera. Haec autem omnia putabat Saul non posse fieri, nisi Deus specialiter adiuuisset David, & verum erat: ideo praesumebat, quod ipse futurus esset rex, potissimum, quia cognoscebat, quod spiritus Domini recesserat a se, & transferat ad David, supra ca. 18. Sed aliquis obijciat, quod Saul non cognoscebat hoc nunc, quia sequenti cap. dicitur, & nunc scio, quod certissime regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel: ergo nesciebat ante illud: sed illud fuit post hoc aliquanto tempore, ergo nunc sciebat. Dupliciter responderi potest. Vno modo, quod Saul incepit ibi scire: non quidem, quod nunquam ante hoc sciuisset David regnaturum esse, sed quia ibi cepit habere praesumptionem aliam: quia, sicut nunc dictum est, Saul sciebat David regnaturum ex coniecturis, & quia ibi habuit nouam quamdam coniecturam: ex illa cepit iterum scire. Aliter respondetur, & melius, quod ibi non refertur nunc ad illud verbum, scio, sed ad illud verbum, iura, quia litera dicit: & nunc quia scio, quod certissime regnaturus sis, & c. iura mihi. i. nunc iura mihi, quod non delectas semen meum, quia scio, quod certissime regnaturus sis, & tunc non inuenit, quod nouiter sciret Saul David regnaturum, sed poterat ante scire.

Alph. Toft. super i. Regum.

QVAERET Vltimus, cum Saul sciret David regnaturum esse, cur persequeretur eum: nam sciebat eum regnaturum, hoc putabat, quia credebat, quod Deus vellet eum facere regem, cum adiuuaret eum in omnibus, diuinitus tamen consilium effugere non possumus, sicut patet Gen. c. ultimo, f. nunc Dei possumus renuere voluntatem: quod d. non possumus effugere id, quod ipse vult. Ergo frustra conaretur Saul contra David. Rndedum, quod Sauli acciderat, sicut accidit omnibus in continentibus, qui sunt egressi ab opinione, ut patet 7. Ethicorum. Isti enim non rationem, & opinionem vniuersalem iudicant non esse fornicandum, & iudicant fornicationem esse malam: adueniente tamen passione perturbatur ratio sua propter praesens delectabile, & iudicant bonum esse sibi fornicari, eo quod argumens tamen eorum est distortum, ut patet in eodem 7. Ethicorum. Ita et erat de Saule: ipse enim secundum rationem credebat sibi esse impossibile capere David, eo quod Deus volebat eum defendere, quia tamen erat durus furor eius contra David, cum succenderetur iste furor, turbaretur ratio eius, & iudicabat se posse capere David: hoc autem, quod vellet passione Saul non cogitabat, an Deus vellet defendere David ab eo, & id putabat, quod posset eum capere. Vel dato, quod putaret, quod Deus vellet illum defendere, iniquitas & passionis ferocitas impellebant eum ad desiderandum, & aggrediendum id, quod sciebat impossibile: sic enim factum est sequenti c. Nam ibi iterum dixit Saul, quod sciebat David regnaturum, & cessauit persequi eum: iterum tamen redijt ad persequendum 7. c. 26. quia interdu passio rationi cedebat: interdum vero succendebat contra rationem. *Per cussitque igitur vterque fedus,* id est ambo fecerunt ibi fedus, scilicet promittendo sibi seruari fidem, & veritatem. *Coram Domino,* id est istud factum fuit coram Domino. Non accipitur hic esse specialiter coram Domino, quia in libris Moysi dicitur aliqui fieri coram Domino, quod fiebat intra sanctuarium coram Altari, vel ostio tabernaculi, aut Sancta Sanctorum, ut patet saepe in Exodo, vel Leuit. Deuteron. & libro Numerorum: & hoc quia Deus specialiter erat in locis illis propter aliquas ministraciones, quae ibi Deo fiebant, & non in alijs locis. Hic autem non erat sanctuarium, quia erant ambo in sylua: sed dicuntur fedus fecisse coram Domino, quia dicuntur illa fieri coram Domino, ad quemcumque ipse vocatur in teste: Dominus tamen inducebat hic a David, & Ionathas, ut esset testis fedus eorum, & faceret seruari illud, ut patet supra ca. 20. cum dixit Ionathas: de verbo autem, quod locuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me, & te usque in sempiternum. Etiam dicebatur agere coram Domino, quia per nomen eius ibi iurabant ad validandum fedus, ut patet c. 21. dicitur Ionathas: quecumque iurauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter te, & me. Etiam quecumque aliquid actus sit, quod licitum est, & ad Deum aliquo qualiter pertinet, Deus dicit esse praesens illi: sic patet Mat. c. 18. f. vbi. n. sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sumus in medio eorum. Sic et dicit Iosue c. ultimo, quod Iosue congregauit Israelitas, & steterunt in conspectu Domini in Sichem: non erat tamen sanctuarium in Sichem, sed in Silo, ut declaratum est e. c. dicuntur tamen congregati coram Domino, quia venerant ad iniendum fedus cum Domino, ut colerent eum, ut patet ibidem.

Ionathas, & David ter inierunt fedus. Quae. XXI.

QVAERET aliquis, quare Ionathas, & David nunc inierunt fedus: nam iam bis inierat fedus, & sufficiebat semel iniuisse. Respondendum, quod David, & Ionathas ter inierunt fedus. Primum a principio amicitiarum contractarum inter David, & Ionatham, quando occidit Goliath: de quo supra ca. 18. Pars Secunda. P 3 Se-

Rf. au. ft.

i. Opia.

2. Opia.

3. Opia.

Cogno- uit Saul David reg- naturum post cum ex multis.

Secundò hoc fecerunt, qñ David recessit penitus à Saule, ne occideretur: quia tunc denuo inierunt fœdus supra ca. 20. Tertio inierunt fœdus hic, qñ venit David in syluam Ziph, & postea Ionathas venit ad eum. Dicendū tñ in hoc, q si Ionathas, & David iniebant semper super eisdem articulis, sufficiebat vnū fœdus: si tñ erant diuersi articuli, ita q in quolibet fœdere addebatur aliquis nouus articulus, necessaria erant plura fœdera, sicut iuramentū alicui præstitū de obediendo, vel seruando veritatem non extenditur nisi ad ea, de quibus exprimitur: si ergo Ionathas volebat exprimere nouos articulos: oportebat iniri noua fœdera. Videtur tñ dicendum, q non esset articulus nouus in quolibet fœdere, sed in omnibus promiserunt idem, s. q ambo seruarent sibi veritatem, & fidem, tam in se, q in fœdere suo vsque in sempiternum, ideo ad hoc non oportebat replicare fœdera, Ionathas tñ voluit, q multoties fierent, vt sic viderentur firmitiora, quia licet semel iurare veritatem seruare tātū obligat, sicut multoties idem iurare: tñ plus solent homines timere infringere id, q sepe iurauerunt, q id, q solū semel. Etiam sciebat hoc Ionathas, quia qñ aliquis iurat alteri seruare fidem, intelligitur, si est alius ei seruauerit. Si aut vnus de iuratis incipit non seruare, alius non tenetur seruare illi, quia frangenti fidem fides frangenda est. Extra de iureiuran. c. peruenit: & q postq Ionathas, & David inierat fœdus, p̄ Ionathæ multa innouauerat si apertè persequendo David per desertā, ideo putabat Ionathas, q fortè David irasceretur, & nollet stare fœderi inuito: voluit ergo nunc renouare fœdus, vt iā non haberet David occasionem dicendi se nolle fœdus Ionathæ, quia postea multa innouata fuerat: nā post illud fœdus vltimum nihil innouatū est, quia licet post illud Saul persecutus fuerit David per desertā, tñ ante hoc et̄ conseruauerat eum persequi manifestè: non ergo innouabat aliquid sic faciēdo, præcipue, quia iniendo istud fœdus innuebat Ionathas, q quicquid ageret Saul, agebat contra intētionē eius: iō propter hoc non violarent fœdera inter eos inita.

Ionathas replicauit fœdera, vt essent firmitiora, licet non oportere.

David, & Ionathas in fœderibus suis promiserunt seruare misericordiam tam pro se, quam pro semine eorum: Quæstio. XXXIII.

QVAERETVR vterius, quid ponebatur in fœderibus istis Ionathæ, & David. Rñdendū, q hic non apparet quid dixerint: sed videtur, q inierint de seruando sibi miam, & veritatē, tam pro se, q pro semine suo: nam nunc Ionathas, & David cogebatur ab iniucē discedere, & fortè Ionathas timebat, p̄ nunq̄ videret David saltē vsque ad mortē patris sui: iō volebat, q conuenirent inter se hoc, q Ionathas vbiq̄q̄ esset procuraret bonum David, & nunq̄ ageret contra eum; David quoq; nunq̄ noceret Ionathæ, nec semini suo, sed poti⁹ pficeret. Sic n. pepigerunt, qñ recessit penitus David à Saule: nā Ionathas pmisit reuelare David intentionē Saulis, & petiuit ab eo, dicēs: si vixero facies mihi miam Dñi, si verò mortu⁹ fuero, nō auferes miam tuā à domo mea vsq; in sēpitemnū, sup. c. 20. hoc idē repetiuit postea Ionathas, recedēte David, cū dixit: q̄cūq; iuramus ambo in noīe Dñi, dicentes: Dñs sit inter me, & te, & iter semē meū, & semē tuū vsq; in sēpitemnū e. c.

Seruauerunt Ionathas, & David ceremonias fœderis, Quæstio. XXXV.

QVAERETVR vterius, an obseruauerint hic Ionathas, & David ceremonias fœderis: erant aut̄ ceremoniæ inter antiquos, q diuideretur aliquod animal per medium, & illi, qui iniebant fœ-

das, transirent per medias diuisiones ad signandū, q quicumque fœdus rumperet, isto modo diuideretur: quodocunq; autem fœdera fiebant, obseruabantur hæc: nunc autem non pater, an obseruatum fuerit. Dicendū tamen est, quod fuit obseruatum, quia alioquin non vocaretur fœdus, cum omittētur cæremoniæ illius. Etiam quia ista cæremoniæ obseruabantur inter Deū, & hoīes, ergo nō renue- rent illas David, & Ionathas tanquam gentilicas. Patet hoc, quia cū Deus pepigit fœdus cū Abraham de dādo terram promissionis, diuisa sunt animalia, & trāsuiit ignis inter medias diuisiones loco Dei. Gen. 15. Et qñ Israelitæ promiserunt obseruare legem in confirmatione eius occisa sunt animalia, & pars sanguinis aspersa fuit sup populū, & pars sup librum legis, & Altare, q erat loco fœderis, & significabat, q q non obseruaret pactū illud, fundere tur sanguis eius sicut illorum animalium: & istud idem erat, quod transire per medias diuisiones. De hoc Exo. ca. 24. sic etiam fecerunt Israelitæ tempore Sedechiæ regis inicentes fœdus de obseruando quandam legem, & occiderunt vitulum, transierantque per medias diuisiones, vt patet Ierem. cap. 34. Item Ionathas, & David nōa omittērent istam cæremoniā tanquā non potentes habere aliquod animal ad diuidendum: quia cum essent in loco deserti apud pastores multos poterant habere pecora. De hoc patet infra c. 25. vbi dicit, q David, & viri sui morabantur in deserto apud pastores Nabal Carmeli. Credendum est ergo, q David, & Ionathas fecerint cæremoniā fœderis hic, q non exprimitur. Mansitque David in sylua. s. factū fœdere mansit David in sylua, in qua ante erat, quia per istud fœdus non erat securus à Saule, sed à Ionathæ. Ionathas autem reuersus est in domum suam. s. in Gabaa, quia ibi erat domus eius, & patris sui, vt patet supra cap. 16. & 17. & infra in litera. Ascenderunt itaque Ziphæi. Hic ponitur secundum huius secū- dæ partis, in quo David à suis contribulibus accusatur: nam siue accipiantur Ziphæi, vt est nomen appellatiuum, scilicet, pro facientibus picem, vt volūt quidam Hebræi, siue accipiantur, vt sunt aliqui viri sic nominati, semper est verum, quod sint contribul- les David, quia isti habitabant in forte Iudæ: ergo erant de stirpe Iudæ. Nam Israelitæ sic erant distin- cti, q quilibet habitabat in forte tribus suæ, eoquod nullus poterat habere possessionē, nisi in Tribu sua, etiam si veller emere, vt declaratum est Leui. ca. 25. & Numeri 27. & hoc verum erat, nisi in sacerdoti- bus, & leuitis, qui non habebant aliquam determi- natam possessionem, sed dabantur eis vrbes, in qua- libet Tribu, vt patet Numeri, cap. 35. & Iosue, ca. 21. Isti autem non erant sacerdotes, nec Leuitæ: quia il- li non vacabant officijs turpibus, sicut est facere picem. Si autem accipiantur, vt est nomen proprium, adhuc est magis manifestum, & istud est verum: quia Ziphæi nominantur à quodam, qui ductus est Ziph: ille autem erat de Tribu Iudæ, quia erat Nepos Caleph, vt patet primo Paralipomen. cap. 2. Caleph au- tem erat de tribu Iudæ, vt patet Numeri capit. 13. & 24. ideo Ziph ponitur inter illos, qui computantur de filijs Iudæ, vt patet primo Paralipom. capit. 2. & 4. Ad Saul in Gabaa, dicentes, id est Ziphæi venerunt ad Saulem annunciantes ei de David, & venerunt in Gabaa, quæ est nomen vrbis, quia ibi erat domus eius, vt patet supra cap. 15. & 22. Isti Ziphæi peccauerunt nimis, tum quia erant de stirpe Iudæ, de qua erat Da- uid, & reuebantur eum diligere magis, quā viri, qui erant de alijs tribubus: ideo cæteris paribus magis peccabant isti denunciando hoc Sauli, quā si fuisset de alijs tribubus: tum quia isti cooperabantur Sauli

David accusatio p suos contribulibus.

Sauli ad malum. Sciebant enim, q Saul velle occidere David inuitē: ipsi verò denunciando ei de David cooperabantur ad hoc, q occideretur, & si fuisset occisus, ita essent ipsi rei homicidij, sicut ipse Saul: tum quia isti non fuerunt compulsi à Saule metu poenarum, nec saltem induci per aliquā promissionem honorum: sed ipsi spontē iuerūt ad Saulem ad annunciantem ei de David. Nonne ecce David latitat apud nos? Istud ponitur hic ad satisfaciendum modo loquendi Hebraico, quia non erat cōueniens poni hic aliquid per modum quæstionis, cum hic non fuerit interrogatio, sed solum denūciatio de David, q esset in deserto Ziphæorum. Si tamen velimus intrōducere literam per modum quæstionis, vt stat de bemus scire, q Ziphæi dixerint Sauli: quid agis hic, q non persequeris David? Nonne apud nos latitat? id est nunquid nescis, q latitat apud nos? id est in terra nostra? In locis tuis? Id est manet in locis altioribus, & securus visus totius Syluæ Ziphæ: In Hebræo habetur hic, In castris Syluæ: Sed exponendum est sicut supra, si q ista castra non essent aliqua loca murata, sed partes forissimæ deserti, & præruptæ sicut turres, & menia: & q loca talia sūt lecura, eoq̄ cum difficultate quis illuc ascendere debet, vocantur in litera nostra loca turrisima. In colle Hachila, id est later in quodam colle, qui vocatur Hachila. In Hebræo vocatur Hachila. Est autem nomen proprium, infra etiam ponit istud nomen 26. cap. Quæ est ad dexteram deserti, id est Sylua ista est ad partem dexterā deserti Ziph. In Hebræo habetur hic. Iesimon, & significat desertum, & habetur istud nomen sæpè. Sic patet Nu. cap. 24. vbi dicit litera nostra: dirigens cōtra desertum, vltimum suum, & habetur in Hebræo. Iesimon. Aliquando tamen litera nostra accipit istud nomen tanquam commune, s. pro deserto: aliquando autem ponitur tanquam nomen proprium, vt patet infra in litera, s. David autem, & vir eius erant in deserto Maon in campetribus ad dexteram Iesimoth. Et in Hebræo dicitur Iesimon, sicut hic. Nunc ergo sicut desiderauit anima tua, vt descenderes, descende: id est scimus, q anima tua, id est tuipse desiderasti nimis tenere David, & desideras: nunc autem nos possumus complere desiderium tuum tradendo tibi David. Descende ergo, s. in terram nostram, sicut desiderauit anima tua, vt descenderes, id est, & dabimus tibi David, ad quē anima tua desiderat descēdere. Accipitur autem anima pro ipso homine. Sic enim habetur Leui. cap. 2. & 4. & 5. in multis locis, cum dicitur: anima si peccauerit offeret, & c. id est, si peccauerit homo: vel potest accipi anima pro parte, sicut dicere solemus: anima mea, vel cor meū desiderat hoc, quāquam anima non desideret, nec cor, sed homo: quia isti actus non predicantur de parte, sed de composito. Non sicut autem erit, vt tradamus eum in manus regis: q. d. non habebis alium laborem accipiendo David, nisi, quod descendas: quia reliquum laborem nos sustinebimus, s. tradendo eum in manus tuas: hoc autem dicebant, quia fortè Saul nollet ire, reputans esse graue nimis, q persequeretur David q loca abruptissima, & ad extremum non posset eum capere, quia haberet multa latibula, in quibus absconderetur, vel posset fugere per loca illa aspera: Ziphæi autem dixerunt, q non attenderet ad hoc, quia solum curaret ipse descendere: nam ipsi volebant tradere David in manus eius sine aliquo labore suo. Hoc autem dicebat Ziphæi, vt complacerent Sauli: quia sciebant, q nimis desideraret capere David, & conquestus fuerat de seruis suis, quia nemo ei indicabat David: putauerunt ergo, q si ipsi indicarent David Sauli, facerent singulare obsequium illi, & haberet

Anima varia significata.

aliquam immunitatem à rege. Dixitque Saul, benedixit vos à Domino. Congaudet Saul Ziphæis, & imprecatur eis benedictionem, quia voluerunt obsequi in eo, q ipse maxime desiderabat: ideo tanquā ipse nō potens sufficere retribuere illis pro obsequio orat à Domino benedictionem super illos, id est multiplicacionem bonorū. Benedictio enim significat augmentum. Sic patet Deut. cap. 7. & 28. vbi ponitur benedictio in sobole, & in terræ nascentibus: & ponit maledictio è contrario. Et apparet manifestè bñdictionē esse augmentū, & maledictionē detrimentū. Sic patet 2. ad Corin. cap. 9. qui parceseminat, parce & metet, qui in benedictionibus seminat, in benedictionibus & metet: & opponitur ibi benedictio paritati: est autē paritas auaricia, ergo benedictio abundantia. Patet etiam eod. cap: cum dicitur: præparent repromissam benedictionem: sic vt benedictio em, & non vt auariciam: ergo benedictio, & auaricia opponuntur: hanc abundantiam orabat ad Deum Saul pro Ziphæis, quia obsequabantur ei. Quia doluistis vicem meam, id est doluistis de me, vel doluistis loco mei, s. ego nimis doleo, quia non possum tenere David: Vos etiam doluistis ostendentes mihi qualiter tenerem. De hoc autem conquerebatur Saul omnibus seruis suis, dicens, q nullus doleret pro eo, vt patet præcedenti capit. Non est qui vicem meam doleat ex vobis. Abiit ergo, i. eatis in desertū, vbi David latet. Hoc dicebat Saul, quia volebat, q Ziphæi præcederent eum, vt denūciarent ei locum certum David, & ipse postea sequeretur. Diligentius præparate, id est cum magna diligentia præparate mihi locum certum, vt non cogat vagari incertus per solitudines, sed vadam ad rem cerram, vt patet infra: iube- bat autem Saul fieri omnia ista cū magna diligentia: quia sciebat David esse nimis diligentem in obseruando se à Saule. Etiam semper cogitabat, quod Saul ponebat ei insidias, vt patet inf. Recogitat. n. de me, q callidè insidier ei, ideo fugeret David, nisi satis diligenter, & cautè Ziphæi obseruarent latibula, & subterfugia eius. Curiosus agite, id est cum magna cura, vel sollicitudine tractate istud negotiū, nihil diligitia omittētes. Ista oīa ad idē redeūt, sed ponunt ad significandū magnū desiderij Saulis ad hoc, q fieret istud negotiū diligēter, qa timebat, q et̄ si obseruaret nūc David serui sui, est fugeret, sicut cū esset in Ceila posuit ei Saul insidias, sed fugit, vt patet supra in litera. Et considerate locū, vbi sint pedes eius, i. videte vbi nunc latet, vt sciat mihi responderē de loco certo. Querere autē de pedibus hominis vbi sint, est, q quæ- ratur vbi est ipse homo. In Hebræo est ista litera breuius, quia loco istarum: trium clausularum. s. diligentius præparare, & curiosius agite, & considerate locum, & c. Habetur in Hebræo. Scitote, videte vbi sit pes eius. Sed q ista verba sūt expressiua magnę diligentie circa aliqd, litera nostra posuit tres clausulas æq̄- pollentes magis signantes diligentiam. Vel quis videt eum, i. si non scitis omnes vos latibulum eius, saltem videte quis est, qui videt eum latere, & sciat locum determinatum. q. d. non moueamur per famā habentē auctore incertum. s. q omnes dicant in tali loco est, & nullus sciat, an ibi sit, quia per hoc cōtin- geret Saulē vagari inutiliter. Recogitat. n. de me, q callidè insidier ei. Ista ē cā, quare iubebat Saul adhiberi magnam diligentiam sciendo locum David, quia ipse at semper suspectus de Saule, q insidiaretur ei callidè. i. subtiliter, vel artificiosè: ideo semper esset paratus, ne incideret in insidias Saulis, ad q adhiberet magnam sollicitudinem: vt ergo falleretur ista sollicitudo, & diligentia David per Ziphæos, necessaria erat nimia sagacias, & sollicitudo ipsorum.

Quomodo sciebat Saul, quod David cogitaret de eo, quod insidiaretur ei callide. *Quaestio. XXVI.*

QVAERET aliquis, quomodo sciebat Saul, quod David cogitaret de eo, quod insidiaretur ei callide. Respondendum est, quod hoc poterat scire ex quadam praesumptione generali, quia illi, qui sunt vere hostes conantur sibi inuicem nocere quantum valent: Saul autem erat hostis David, & hoc noverat ipse David, ideo recte cogitare deberet, quod Saul conareret ei nocere, siue aperte, siue per insidias. Item possit hoc cognoscere Saul ex praesumptione magis propinqua, quia si David non timeret aliquas insidias Saulis, non fuisset per desertum, sed maneret in locis muratis. Nunc tamen nunquam introibat in aliqua loca munita, sed latebat semper in sylvis: & hoc sciebat Saul: ergo sciebat, quod David cogitabat de eo, quod insidiaretur ipsi. Item hoc sciebat Saul: quia rationale erat, quod timeret David insidias Saulis, cum saepe Saul fuisset ei insidiatus: nam cum conatus fuit eum percutere lancea, misit feruos suos ad vallandum domum David per noctem, ut eum teneret, ipse autem euasit manus eorum depositus per fenestram a Michol, ut patet supra ca. 19. iterum etiam cum esset David in vrbe Ceila, insidiabatur Saul, ut clausa vrbe caperetur: David autem cognitis insidijs recessit. Quod ad Saulem peruenit: & tunc Saul cognito, quod insidia sua paruisset dissimulauit exire, ut patet supra in litera: sciebat ergo Saul, quod David cogitaret de eo, quod insidiaretur ipsi, cum saepe eius insidias cognitas sciret a David. *Considerate, & videte omnia latibula eius, in quibus absconditur: id est diligenter videte, quae sint loca, in quibus consuevit latere, scilicet ut quantum non reperitur in vno, inquiramus alterum, & alterum, ita ut euadere non possit. Dicitur autem de latibulis, in quibus absconditur, id est consuevit abscondi, quia forte David erat in Sylua Ziphæorum ab aliquot diebus, & non latebat semper in eodem loco, sed aliquando hic, & aliquando alibi: & hoc, ut minus cognosceretur locus eius. Sic enim fecit ipse David, quando egressus est de Ceila in Syluam: nam non manebat semper in vno loco, sed dicitur, quod ipse, & viri sui vagabantur in certis locis, etiam erat nunc, quia David, & viri sui erant in deserto. Maon, cum prius essent in locis tutissimis Syluae. Vel potest intelligi: Considerate omnia latibula eius, in quibus absconditur. i. in quibus potest abscondi, quia licet in vno loco solum visus fuisset abscondi David, quia tamen poterat abscondi in aliquo alio, si ibi essent alia latibula, iussit, quod inquirerentur omnia latibula, & obseruarentur, ut quando Saul veniret, si non inueniret eum in vno latibulo, saltem inueniret in alio. *Et reuertimini ad rem certam: id est venite postea ad me, quando scieritis locum, in quo est: vel omnia latibula, in quibus potest abscondi, ut ego tunc vadā vobiscū.**

*Cur Saul volebat ad rem certam capere David, & non vagari frustra. *Quaestio. XXVII.**

QVAERET aliquis, quare Saul volebat ire ad rem incertam: nam ipse tanto desiderio ardebat, ut caperet David, quod non reputaret laborem viarum, nec etiam si aliquando frustraretur intentione sua, potissimum cum ipse aliquando persecutus fuisset David super petras abruptissimas, quae solis ibicibus peruiæ sunt, ut patet seq. cap. & tamen non iuit Saul ad rem certam, cum non consecutus fuisset ipsum David. Respondendum est, quod Saul volebat ire ad rem certam, & non vagari inuititer propter

F duo. Primo propter laborem sui, & suorum. Nam terra illa, in qua David manebat, erat abruptissima, & difficilis viatoribus: unde nimis grauarentur ferui Saulis discurrere per excelsas petras, potissimum nihil consequendo. Secundo volebat ire ad rem certam, ut non deluderetur ad David: nam si iret in solitudine ad rem incertam, euaderet David, & frustraretur intentio Saulis, in quo gauderet David, & haberet quoddam genus victoriæ de Saule, & ipse Saul sentiret se in hoc despici, & erubesceret. Sic enim fecit quando molitus est insidias David in Ceila: nam cum, illis cognitis, David fugisset in vrbe, Saul erubuit, & dissimulauit descendere in Ceilam: & hoc erat precipuum, propter quod volebat ire ad rem certam: nam si toties falleretur insidiando David, erubesceret ulterius persequi illum. Cum autem obijcitur, quod sequenti cap. iuit Saul ad loca durissima, & ad rem incertam. Respondendum est, quod putabat se ire Saul ad rem certam: nam dictum ei fuerat, quod David latebat in locis tutissimis Engadidi, & putauit eum ibi esse, & verè ibi erat: unde ad rem certam iuit, quia Saul introiuit in eandem speluncam, in qua erat Saul cum viris suis, ut patet ibidem: & cum dicitur, quod iuit ad rem incertam, quae euasit David, non stat ratio: nam quod David euasit, fuit ex diuina dispositione, quae excedit omnem humanum consilium: illi tamen, qui duxerunt Saulem ad loca tutissima Engadidi, ad rem certam eum miserunt: nam ipse introiuit in speluncam, in qua erat David, & postea locutus est ei, ideo semper cauebat Saul ire ad aliquid incertum, sic etiam infra 26. c. cum iterum Saul persecutus est David, iuit ad rem certam: nam apud eum castrametatus est Saul, ita ut David descenderet per noctem ad capiendum hastam, quae erat ad caput Saulis, ut patet ibidem. *Ut vadā vobiscum, id est tunc ego ibo vobiscum, quando mihi nunciaueritis locum certum. Dicendum tamen, quod Ziphæi non iuerunt in saltum ad inquirendum latibula, & redierunt postea ad Saulem in Gabaa, sed solum praecesserunt eum in via per aliquantum spatium, ut ipsi prius possent habere determinatum locum, quam accederet Saul ad desertum. Sic patet infra, scilicet illi surgentes abierunt Ziph ante Saul, id est, ipsi praecedebant Saulem eundo, Saul tamen non mansit in domo. Sed tunc dicitur, quod Saul significauit hic, quod rediret ad eum in domum suam, quia dicitur hic: reuertimini ad rem certam, id est reuertimini ad me, ad nunciandum rem certam. Dicendum est, quod forte Saul a principio disposuit manere in domo quousque Ziphæi afferrent ei rem certam: postea tamen indicauit hoc esse inconueniens, quia dum ipsi redirent in Gabaa ad Saulem, & iret Saul ad David, cognosceret David insidias, & fugeret, & sic frustraretur intentio Saulis, ideo quantum misisset Ziphæos, ut reuerterentur ad ipsum, tamen immediate mutata sententia secutus est eos. Aliter potest dici, quod Saul dixerat eis, ut reuerterentur ad rem certam, id est ad nunciandum ei rem certam: hoc tamen non in Gabaa in domum suam, sed quod reuerteretur ad iter prope syluam, in qua erat David, & ibi nunciarent ei, & tunc Saul egressus est de domo sua praecedentibus eum Ziphæis, & peruenit ad aliquantam partem itineris circa syluam, ad quem locum redierunt postea Ziphæi cognito de latibulo David, & ex ipso loco iuit Saul cum Ziphæis. *Quod si etiam in terram se obstruxerit. i. etiam si clauerit se in terra, inquiram eum, q. d. vos scitote semel omnia latibula eius, ita ut non possit euadere, quia postea ego inquiram eum etiam si lateat intra viscera terrae. Persecutor eum in cunctis millibus Iuda. i. inquiram in tota terra**

Ra. David Kimhi.

Terra Iuda. Hoc dicebat Saul, quia nunc David latebat in terra Iuda. Et non solum inquireret eum in sylua Ziphæorum, sed etiam in tota terra Iuda, si sciret latibula eius. Hoc autem dicebat Saul ad animandum Ziphæos, ut persequerentur David inquirentes diligenter: nam forte ipsi putarent, quod Saulem tederet laboris sylvarum, & noller perquirere David, ideo etiam ipsi remissè agerent inquirendo illum: ut ergo ipsi sollicitè illum inquirerent, dixit, quod non solum perscrutaretur eum in sylua illa, sed etiam in tota terra Iuda, etiam si in visceribus terrae se absconderet. Dicit autem Nicolaus, quod hoc dicebat Saul ad significandum Ziphæis, quod non solum Israelitæ de alijs tribubus adiuuarent Saulem inquirendo David, sed etiam omnes de tribu Iuda, qui erant contribules David: in quo Saul persuadebat Ziphæis, ne ipsi putarent se derelictos omnibus alijs viris Iuda. scilicet si soli proderent David, & inquirerent eum, reliqui autem occultarent ipsum. In hebraeo habetur hic. *Si in terra fuerit, perscrutabor eum. i. si manserit in terra ista, semper eum inquiram. q. d. nisi descenderit in terram Philistinorum, vel iuerit in alia regna extranea, semper inquiram eum, dum fuerit in terra hac. In cunctis millibus Iuda. Exponunt Hebraei cum praecedenti litera. scilicet si fuerit in terra. i. in terra ista Iuda, ego perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda. i. cogam omnes millenarios, siue tribunos, qui vocantur principes millium, ad hoc, quod perscrutentur illum, & dent eum mihi. Ista est expositio Rab. Da Kimhi, sed non stat. **C** quia non accipiuntur hic millia pro principibus millium. scilicet pro tribunis, sed pro multitudine populorum: scilicet perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda. i. in tota terra multitudinis habitatorum Iuda. sic accipitur Michæ, cap. 5. *Et tu Bethlehem effrata paruula es in millibus Iuda, id est, paruulus locus es inter multitudines Iuda, q. d. alia loco sunt maiora in populis Iuda. Sic etiam accipitur Deutero. cap. 3. scilicet. Hæ sunt multitudines Ephraim: & hæc millia Manasse. Ibi tamen accipiuntur millia non pro tribunis, sed pro multitudinibus populorum, ita hic. scilicet in oibus illis multitudinibus inquireret non omitendo aliquam partem terrae Iuda. Cum etiam dicitur: si in terra fuerit, perscrutabor eum. i. si manserit in terra hac, non conuenienter exponitur a Iudæis: nam nunc Saul sciebat David esse in terra Iuda, & ibat ad persequendum eum tanquam existentem in terra illa: ad quid ergo diceret, si fuerit in terra. si manserit in terra ista? Videbatur enim quasi superfluum, ideo videtur, quod litera magis voluerit exprimere, inueniens intentionem nimiam Saulis ad persequendum David. scilicet si in terra fuerit. i. etiam si fuerit intra terram in visceribus eius. Hoc enim significabat desiderium suum, & obstinationem in laborando ad consequendum desideratum: & ob hoc litera nostra expressius dicit: Quod si eriam in terram se obstruxerit. i. clauerit se in visceribus terrae. Nam litera nostra exponit magis obstinationem hebraicæ locutionis. Sic enim habetur supra, ubi dicitur litera nostra. cogitavit enim de me, quod callide insidiet ei. dicitur litera hebraica. *Recor dans recordabitur. i. recordabitur de me, quod ego constitue rim ei insidias ante hoc: & nunc etiam cogitabit, quod ei insidiet. At illi surgentes. Hic ponitur tertium huius partis, in quo Saul David in latibulis perscrutatur indicantibus Ziphæis: & dicitur. *At illi surgentes. i. Ziphæi surrexerunt illico de vrbe Gabaa, in qua nunc erant, ut exequerentur id, quod iubebat Saul. Abierunt in Ziph, i. venerunt ad desertum Ziph: nam quando ista dicebantur, erant in Gabaa cum Saule, ut patet supra: nunc autem redierunt in Ziph. i. in syluam sic nominatam: ex hoc autem apparet, quod Ziph sit no-****

Amen proprium terrae: & non dicantur Ziphæi illi, qui faciunt Picæ. *Ante Saul, i. praecesserunt ipsi Saule ad hoc, quod Saul veniret postea ad rem certam, sicut eis supra dixerat. Non tamen mansit Saul in Gabaa ad hoc, quod redirent Ziphæi ad nunciandum ei iterum locum Saulis in Gabaa, sed secutus est Ziphæos, & venit vsque ad quandam partem itineris, ad quam postea redierunt Ziphæi nunciantes ei locum David. David autem, & viri eius erant in deserto Maon. i. eo tempore, quo venerunt Ziphæi ad inquirendum certum locum David: erat David in solitudine Maon. Est autem Maon quaedam ciuitas, apud quam erat desertum: & vocabatur ab illa desertum Maon: sicut vocatur desertum Hareth a quadam vrbe nomine Hareth, ut declaratum est praecedentibus. cap. apparet etiam quod sit vrbs, quia Iosue. cap. 15. ponitur Maon vrbs fortis Iudæ, patet etiam, quia infra ca. 25. dicitur, quod erat vir qui piam in Maon, & possessio eius in Carmelo, id est, habitabat ille vir in vrbe Maon, & habebat possessionem suam in Carmelo.*

*Quomodo fiat, quod David esset in deserto Maon, cum supra dicitur, quod erat in deserto Ziph. *Quaestio. XXVIII.**

QVAERET aliquis, quomodo dicitur hic, quod David erat in deserto Maon: nam supra dicitur, quod erat in deserto Ziph, & ibi nunciauerunt esse Ziphæi. Aliquis dicit, quod David nunquam habebat locum certum ad manendum, ne cognosceret locus eius, & possent ei poni insidiae: sed vagabatur incertus hinc, & inde: sicut dicitur supra in litera, quod David, & viri sui egressi de Ceila hinc, & illuc vagabantur incerti: ita forte nunc. Quamquam quando Ziphæi iuerunt ad nunciandum Sauli quod David esset in deserto Ziph: tamen forte dum irent descendit in deserto Maon, & ibi erat quando ipsi redierunt. Sed dicendum est, quod hoc non stat: quia David non mutauit locum quousque nunciatum est ei, quod veniret Saul, ut patet infra, scilicet, & nunciatum est David, statimque descendit ad petram: ergo ante hoc nihil mutauerat. Dicendum ergo, quod in eodem loco erat David, quando Ziphæi iuerunt ad Saulem, & quando redierunt ad sciendum locum eius: ille tamē vocatur diuersis nominibus, scilicet desertum Ziph, & desertum Maon. Est tamen desertum Ziph nomē generale, desertum Maon est tanquam pars eius: nam Maon est ciuitas specialis, & desertum, quod est apud illam, vocatur desertum Maon: Ziph autem est nomen cuiusdam regionis, in qua sunt aliqua vrbes, & tota solitudo terrae illius vocatur desertum Ziph: ideo cum dicitur de solitudine Ziph, nominant in ea partes speciales, eo quod illa sit solitudo magna: sic patet supra in litera: nam cum vellet dicere Ziphæi, quod David erat in deserto Ziph, dixerunt: ecce David habitat apud nos in locis tutissimis syluae in colle Hachila, quae est ad dexteram deserti, ubi tres determinationes posita fuerunt. scilicet in locis tutissimis, & in colle Hachila, & ad dexteram deserti. Et ista omnia ad significandum, quae pars syluae esset, in qua David erat. Nominatur ergo ista sylua diuersis nominibus, sicut interdum eadem vrbs habet multa nomina, ut patet de Hebron, quae vocatur Cariatharbe, Iosue. c. 14. & 21. & vocatur Mambre, ut patet Gen. cap. 23. & 49. & vocatur etiam Hebron. *In campestribus. id est manebant David, & viri sui in parte campestri illius deserti. Vocatur pars campestris illa, quae non est penitus plana, sed habet aliquid de montuositate. Ad dexteram Iesimuth. id est erat tunc David ad partem dexteram loci, qui vocatur Iesimuth. Sciendum autem quod litera nostra variè accipit istud nomen: nam ubi dicitur*

dicitur hic Iesimuth in Hebræo dicitur Iesimon: & est nomen commune significans desertum: litera autem nostra aliquando ponit illud pro nomine communi, & aliquando pro nomine proprio: nam supra in litera dicitur: In colle Hachila, quæ est ad dexteram deserti, & habetur ibi Iesimon in Hebræo, ubi litera nostra dicit, deserti. Hic autem idem nomen ponitur in Hebræo: & litera nostra voluit accipere illud tanquam commune, ita ut diceret, desertum: sed dixit, Iesimuth, corruptè rāquam sit nomē proprium. Ex hoc autē apparet, quod supra dicebatur, scilicet, quod idem desertum sit desertum Ziph: & desertum Maon: nam Ziphæi nunciaverunt Sauli, quod esset David in terra eorum, quæ est desertum Ziph, & dixerunt. David latitat apud nos in locis tutissimis sylvarum in colle Hachila, quæ est ad dexteram deserti. Hic etiam dicitur, quod erat David in deserto Maon in campestribus ad dexteram Iesimuth, siue deserti: cum ponatur hic nomen, quod est supra, ubi litera nostra dicit, desertum: ergo idem locus erat collis Hachila, & desertum Maon, cum vtrunque ponatur ad dexteram Iesimuth, siue deserti. *Ibat ergo Saul, & socij eius ad querendum eum. i. recedentibus Ziphæis de Gabaa, surrexit Saul cum multitudine virorum, & iuit ad persequendum David. Et nunciatum est David. f. quod Saul veniret ad persequendum eum: non fuit enim nunciatum de Ziphæis, quod iussent ad indicandum Sauli locum David, eo quod isti secretius egerunt, & non potuerunt cognoscere istud exploratores David: ipsi tamen cognoverunt aduentum Saulis, quia non poterat sic celari Saul, cum veniret cum multitudine, sicut celati sunt Ziphæi, qui fortè pauci erant, quando iuerunt ad sylvam, & nihil suspicabantur de eis viri David. Statimque descendit ad petram. i. immediatè, ut audiuit David de Saule, descendit de loco, in quo erat ad petram. Dicunt aliqui, quod petra est nomen castri, ubi David posuit ea, quæ habebat, ut esset expeditior ad fugiendum: & istud castrum est in solitudine. Alij autem volunt, quod petra erat aliqua magna rupis cavernosa, in qua David reposuit res suas, noluit tamen ibi manere, ne forte à Saule includeretur ibi, & cogereretur, ut se traderet ei, vel moreretur pugnando. Sed dicendum est, quod ista petra erat aliqua magna rupis, de qua infra dicitur, quod vocauerunt locum illum petram diuidentem: & ibi Saul postea circumdabat David, & viros suos, nec descendebat David ad petram, ut ibi reponeret aliquid, sed ut fugeret manus Saulis.*

Quare recessit David de deserto Ziph, cum intellexit, quod Saul illuc iret. Quæstio. XXX.

QVAERET aliquis, quare descendit David de loco, in quo erat, audito, quod veniret Saul. Respondendum est, quod egit ex timore, ne ibi caperetur à Saule: noluit enim expectare diuinum miraculū, scilicet, ibi veniente Saule, ut Deus defenderet eum, quanquam non fugeret, sed voluit opere humano providere sibi quantum poterat. Cum verò prudentia, & potentia humana deficerent, recurrendū erat ad miraculum, sicut supra factum est, quando Saul circumdabat David, & desperabat David se posse euadere: nam tunc Deus misit nuncium, qui faceret inde recedere Saulem propter Philisthæos, ut patet infra: nunc vero quia tempus habebat David ad salvandū se, præoccupavit fugere de loco, in quo erat. Hoc autem fecit propter duo: primo ne Saul cognosceret ubi erat: nam cum veniret Saul ad persequendum eum, putabat ipse, quod audisset eum esse in certo loco, & ad illum veniebat. Nunc autem cum non re-

periret ibi illum, fortè desisteret à persecutione, videns se illud. Secundum erat, ut David haberet locum fugiendi, quia in partibus superioribus collis Hachila, ubi erat nunc David, erat locus angustus, & si expectaret ibi Saulem, circumdaret eum facilliter, & caperet. Descendit ergo ad partes inferiores deserti, ut ibi latiore locum haberet fugiendi, & non posset ita facilliter circumdari à viris Saulis quam adhuc ibi cinxit eum Saul, & viri sui in modū coronæ, ut patet infra. *Et versabatur in deserto Maon. id est, & discurrebat per diversas partes deserti Maon antequam veniret Saul: istud enim est desertum, de quo supra dicitur.*

Quomodo fiat, quod David versaretur in deserto Maon, cum supra dicitur, quod recesserat inde. Quæstio. XXX.

QVAERET aliquis, quomodo dicitur hic, quod versabatur David in deserto Maon: nam iam supra dictum est, quod recesserat inde, & descendit ad petram: etiam infra videtur hoc significari, cum dicitur, quod Saul audito hoc, persecutus est David in deserto Maon. i. audito, quod recessisset de loco, in quo prius erat. Respondendum est, quod David fuit in deserto Maon ante aduentum Saulis, & postea etiam, sicut patet ex litera, quæ dicit de David, quod erat in deserto Maon in campestribus. Postea autem dicitur, quod descendit ad petram. f. de loco, in quo prius erat, & versabatur in deserto Maon. Hoc autem erat, quia desertum Maon, quāquam sit quædam pars deserti Ziph, sicut supra declaratum est, tamen erat magnū, & habebat in se quædam partes montuosas, & alias planiores. David autem erat in isto deserto Maon, in partibus sublimibus. f. in colle Hachila, quando denunciatum est Sauli, quod erat in deserto Ziph. Et de hoc dicitur supra, quod erat in deserto Maon ad dexteram Iesimuth, postea autem audito, quod veniret Saul: descendit ad quædam partes planiores eiusdem deserti ad petram: & de hoc dicitur hic, quod statim descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon. Et sic fuga David non fuit magna, sed fuit aliquanta declinatio à loco illo, ne inueniret eum Saul, ubi putabat. *Quod cum audisset Saul. Hoc potest referri ad duo: vno modo, quod Saul audiuit id, quod retulerunt ei Ziphæi. f. quod venerunt ad eum, ut nunciarent de loco David, sicut promiserant. Alio modo intelligitur, quod cum audisset Saul. f. quod David recesserat de loco, in quo erat. Cognovit enim recessum eius per Ziphæos, quia illi obierant diligenter locum eius, sicut iusserat Saul, & viderunt quando recessit, & quo iuit: vnde nunciatum est illi à Sauli, & ipse persecutus est eum vsque ad petram, ad quam descenderat David, ita ut circumdaret eum ibi in modum coronæ, ut patet infra, & iste est verus sensus. *Persecutus est David in deserto Maon. id est, non iuit ad collem Hachila, in quo prius sibi dictum fuerat, quod erat, sed secutus est eum in deserto Maon. f. veniendo ad partes inferiores deserti Maon, ad quas fugerat David apud petram. Et accipitur hic desertum Maon sicut accipiebatur immediatè, cum dictum est: & versabatur in deserto Maon: & non sicut accipiebatur supra, cum dicitur: David autem, & viri eius erant in deserto Maon, quia ibi accipitur desertum pro partibus excellentis illius deserti, de quibus postea fugit David. In his autem duobus locis accipitur pro partibus inferioribus, in quibus nunc erat David. *Et ibat Saul, & viri eius ad latum montis. f. David descenderat de parte superiori montis, in qua prius erat ad partes inferiores, ut ibi posset euadere: Saul autem ibat per latum montis***

Causa compositionis Pf. Crediti propter quod locutus sū.

montis ad tenendum David: iste mons est, qui vocatur collis Hachila, in cuius summitate prius erat David, ut patet supra, postea autē descendit ad partes inferiores ad quoddam latum illius. *Ex parte vna. i. Saul erat in latere montis ex parte vna, in qua non erat David: nam David descenderat ad illud latum montis, quod magis distans erat à Saule, ut per illud posset euadere, Saul autē veniebat ex alia parte: quia tñ habebat Saul secum multos viros, subito cinxit montem, ita ut ex omni parte David in modum coronæ clauderetur. *David autē, & viri eius erant in latere montis ex parte alia. f. ex parte illa, quæ erat opposita parti, per quam veniebat Saul, ut sic cum Saul ad vnam partem procederet, David fugeret ad oppositum, & nunquam eum caperet, Saul tamen cinxit eorum montem, ut non haberet locum fugiendi. *Porro David desperabat se posse euadere à facie Saulis. i. cum videret David se circumdari à viris Saulis, & propter locorum angustiam non patere aliquod subterfugium, desperabat de euasione sua. In Hebræo habetur ubi nos dicimus desperare, *Nehapam. quod significat angustiarum, vel stridorum, quod conuenit homini, quando ex præssura, vel labore non potest emittere anhelitum, quia iam deficit tora virtus in spirandi, & respirandi: & hoc redit ad litteram nostram. f. quod David desperabat se posse euadere, quia desperatio est afflictio magna, cum aliquis non habet quid agat: sicut cum homini anhelitus intercluditur. Considerandum autem circa hoc, quod secundum quod Hebræi dicunt, & refert Ra. David Kimhi hic incepit David increpare Samuelem, tanquam mendacem: ipse enim vnixerat eum regem, & dixerat, quod regnatorus esset in Israel: nunc autem videbat se in limine mortis, quam desperabat se posse euadere: ideo dicebat Samuelem mentitum, & quod iam nullam veritatem in promissionibus per prophetas. Dicitur etiam, quod tunc David composuit Psalmum illum, scilicet. Crediti propter, & ibi dicitur: Ego dixi in excessu meo omnis homo mendax. Quod exponunt de Samuele, f. quod dixerit tñ, quod omnis homo erat mendax, non solum homines vulgares, sed etiam propheta. Et probant, quod intelligatur de hoc, quia dicitur ubi: ego dixi in excessu meo, id est in excessu aduersitate, vel desperatione: maxime quia dictio Hebraica, quæ ponitur ibi pro excessu, est similis huic dictio ni, quæ ponitur hic pro desperatione. f. quia ista derivatur ab illa: nam ibi dicitur. *Hozj. Hic autem dicitur. *Nehapas. Quod secundum Hebræos satis patet esse idem. Dicitur etiam, quod ut non crederet David Samuelem esse mentitum, misit quendam nuncium, vel aliquem ad Saulem, ut sic cogeret dimittere David, ut patet infra: & sic apparet vera promissio Samuelis. Iste tamen sunt fictiones Hebræorum: nūquam enim David prout aliquam aduersitatem tantum excessit, quod diceret prophetas esse mentitos: nam etiam si Saul cepisset David, & eum occidere veller, non diceret tunc Samuelem esse mentitum: nam satis stabat propheta Samuelis cum hoc, quod ipse caperetur à Saule, & occideretur: sciebat nanque David, quod Deus promittebat multa per prophetas, & illa intelligebantur cum conditione. f. si illi, quibus fiebat promissio, manerent in eodem statu, sicut factum est ad sacerdotem Heli sup. cap. 2. cum dicitur: loquens locutus sum, ut domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum: nunc autē dicit Dñs, absit hoc à me, sed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum, quod autē contemnit me, erit ignobilis: & ibi subditur quod Deus abstulit sacerdotiū de domo Heli. Et Iere. c. 18. dicit, quod Deus subit promittit alicui genti, quod ædificabit illam, & plātabit: & tamen si gens illa egerit malum in conspe-******

ctu eius, ipse quoque agit penitentiam super bono, quod promiserat ei agere: & subito loquetur de aliqua gente, quod disperdat eam, & eradicet: si tamen gens illa penitentiam egerit de malo suo: Deus quoque penitentiam agit de malo, quod comminatus est: & tamen in omnibus his non sunt falsa verba prophetarum, cum intelligantur promissiones cum conditione: ita ergo David, quanquam premeretur à Saule, & iam vellet occidi, non putaret, quod Samuel mentitus fuerat, dicendo eum futurum regem super Israel, & vngendo in regem: sed magis putaret, quod Deus istud promiserat, sed intelligebatur promissio si maneret David in statu, in quo erat: forte autem David postea peccauit, vel saltem putaret se in aliquo offensa disse, quāquam non esset certus: cum nemo sciat an odio, vel amore dignus sit, ut patet Eccl. c. 9. ex hoc crederet, quod Deus indignatus erat, & nolebat eum regnare super Israel: sic n. de ipso met Saule acciderat: nam Deus vnixerat eum in regem, quasi ipse, & tota posteritas sua habituri essent regnum, quia tamē peccauit faciendo sacrificiū antequam veniret Samuel, Deus prædixit ei, quod non regnarent filij sui post eum, ut patet supra cap. 13. scilicet: stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui: quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum, sed nequaquam ultra cōsurgat regnum tuum: sic ergo putasset David de se, quod propter aliquod delictum suum Deus priuauerat eum regno, quod promiserat, & tradiderat illum in manibus hostis sui, & non crederet ob hoc mentitū fuisse Samuelem. Quod autē dicunt de Psal. c. Crediti propter quod fecerit eum tunc David, & vocauerit ibi Samuelem mendacem, non est verum. Nam non fecit eum tunc, sed postea quādo Syba feruus Isobeth mentitus fuit David, dicens, quod Dominus suus fauebat patri Absolonis, & tradidit ei agros illius: postea autem reperit hoc falsum esse, & iratus est nimis. De hoc infra, 2. lib. cap. 19. & tunc dicit David: Omnis homo mendax: & fecit illum Psalmum.

An David peccauerit desperando se posse euadere manus Saulis. Quæstio. XXXI.

QVAERET V R circa hoc cum dicatur, quod David desperabat se posse euadere, an peccauerit in hoc. Aliquis respondet, quod sic, quia desperabat dictis propheticis, & cōsequenter non crederet eis: infidelitas tamen magnum vitium est: quia sicut fides est prima virtus, sine qua impossibile est placere Deo, ut patet ad Hebræ. cap. 11. & homo iustus viuunt ex fide, ut patet ad Roma. cap. 1. ita infidelitas erit primum vitium, quod primò, & maxime repugnabit virtutibus: sed David non crederet dictis propheticis: ergo erat infidelis, quia circa ista stat fides: & debemus potius assentire dictis propheticis, quàm eis, quæ nos videmus. Sic patet in Canonica Petri. 2. c. 1. ubi dicit, quod magis credendum est prophetæ, quàm ei, quod ipse vidit: vnde cum dixisset se vidisset trāsfiguratum Christum in monte Thabor, ait: Habemus autem firmiorem prophetarum sermonem, cui bene facitis attendentes: Samuel tamen erat propheta, & vnixerat David in regem prædicans ei, quod futurus esset rex, ergo ipse desperaret se posse euadere erat contra veritatem prophetiæ, quæ asserbat eum prius futurum regem, quàm moriturum: ergo erat infidelis desperando de euasione. Respondendum est, quod quanquam David credidisset se nunc capiendum esse, & occidendum à Saule, quod Samuel falsè dixisset, non erat infidelis, nec peccabat: nam quanquā Samuel esset propheta, tamen aliquis posset dicere, quod

quod Daud nesciebat eum esse prophetam. Hoc tamen non debet asseri, quia Daud non debebat dubitare in notorijs: erat tamē notorium in toto Israel, quod Samuel erat propheta, & quod nunquā mentiebatur, ut patet supra ca. 3. f. creuit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & nō cecidit ex omnibus verbis eius in terram, & cognouit vnuerfus Israel à Dam vsque Bersabeæ, quod fidelis Samuel esset propheta Domini. Et sic nunc in eis, quæ dixerat de domo Heli nihil mentitus fuerat, ita ciam postea multa dicebat, & nunquam errabat: vnde quodcumque aliquid prædicebat, iam totus populus absque dubio illud futurum esse credebat: sic dixit puer Saulis ad eum antequam vngeretur in regem, loquens de Samuele supra cap. 9. f. Ecce est vir Dei in ciuitate hac, vir nobilis, & omne, quod loquitur absq; ambiguitate venit. Quod ergo Daud crederet Samuel non esse prophetam, vel dubitare de hoc, erat dubitare de notorijs: & ignorantia talis, vel dubitatio non excusat. Dicendum ergo aliter. f. quod Daud sciebat Samuelem esse prophetam: poterat tamen ignorare satis rationabiliter an vnctio sua in regem factam fuisset propheticè, vel fecisset eam Samuel ex corde suo. Errant enim interdum prophetæ, vel falsum dicunt dupliciter. Primò modo ab intentione. f. quia sciunt aliquid falsum esse, vel cōtra voluntatem Dei, & tamen conantur illud asserere, vel facere. Hoc patet in Balaam, qui propheta erat, & tamen conabatur maledicere Israelitis, & faciebat ad hoc ceremonias: quanquam Deus iussisset ei, quod non malediceret illis. Num. capit. 22. 23. & 24. Sic etiam patet Deuteronom. cap. 13. f. Si surrexerit in medio tu prophetes, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum, atq; portētum, & euenit quod locutus est, & dixerit tibi: eamus, & sequamur Deos alienos, non audies verba prophetæ illius: sic enim dicitur Deuteronom. cap. 18. propheta, qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcepi illi: ut diceret, aut ex nomine Deorum alienorum, interficietur. Secundo modo propheta errant per ignorantiam, f. quia putant verum esse, quod dicunt, & non est, quia Deus non loquitur illis hoc: sed ex animo suo illud dicunt putantes esse verum, & bonum: sic patet de Natham propheta, ad quē dixit Daud, quod volebat edificare templum Domino, & Natham ait: omne, quod est in corde tuo, vade, & fac, quoniam Dominus tecum est. Et tamen immediatè sequitur, quod Deus dixit ad Natham, quod nūciaret Daud, quod ipse non edificaret templum, sed filius eius, ut patet infra 2. lib. ca. 7. Ita igitur putare poterat Daud, quod Samuel egisset hoc ex corde suo, non consulto Domino, & sic poterat esse falsum, ideo quanquam nō crederet, non peccabat. Si autem obijcies, quod Samuel erat propheta fidelis, & notorium erat in toto Israel eum esse prophetam, ideo non dubitare deberet in dictis eius, non constat: quia si propheta semper loqueretur propheticè, & nunquam posset loqui, nisi propheticè, cum semel constitisset eum prophetam: non debebat dubitari postea in aliquo de verbis suis: prophetæ tamen semper loquebantur propheticè, & hoc propter duo: primò, quia non poterant: nam spiritus propheticus non est tanquam habitus alienius scientiæ, qui semper immancat per quem possit propheta, quodcumque voluerit intelligere, sed est ad modum actus transeūtijs, scilicet, quod tunc propheta aliquid propheticè intelligit, quando Deus eum actualiter immutat: illa verò immutatione cessante, propheta nihil plus intelligit, q̄ alij homines, ut declaratum est supra capit. 10. & 19.

Prophete dupliciter aliquando potest errare.

Prophete non semper loquuntur propheticè.

ideo si illo tempore, quo Deus non immutat prophetam, ipse conetur aliquid dicere, illud non erit propheticè dictum, sed erit contingens, sicut id, quod dicunt omnes alij homines, & poterit esse falsum. Secundo non loquuntur prophete semper propheticè, quia non volunt: interdum enim habent prophetæ spiritum prophetiæ, & nolunt prædicere id, quod Deus iubet, sed aliquid aliud: & tunc semper falsum dicunt: ita est de prophetis malèuolis, sicut de Balaam. Ad hoc ergo, quod constat, quod propheta loquebatur aliquid propheticè, nō sufficiebat, quod haberetur tanquam propheta: & omnia, quæ ante hoc dixisset, vera fuissent; sed necesse erat, quod ipse induceret aliquid signum in confirmationem, ut patet Deuteronom. cap. 13. & 18. debebat autem sic fieri, quod propheta diceret: ego denuncio tibi tale, vel tale euenturum esse ex parte Dei, & tunc debebat subiungere, & ad probationem huius fieri tale, vel tale miraculum: si autē illud fieret, debebat credi, quod ille propheta loquebatur propheticè: si tñ nō eueniret debebat credi, quod ille non erat propheta: sed ex malicia sua illud confixerat, Deuteronom. ca. 18. Quomodo autem signa præmitti debebant à prophetis ad hoc, quod facerent aliquam probationem, declaratum est Deuteronom. 13. ca. Samuel autem non præmiserat aliquid signum Daud ad confirmationem eorum, quæ dixerat de regno futuro: ergo quanquam non credidisset Daud verbis eius, & desperaret nunc futurū regem, non esset infidelis, nec aliquatenus peccaret, cum non obligaretur credere ista esse verba Dei: si tamen Daud purauisset ista esse verba Dei, & sic etiam nunc crederet: quia tamen erat in angustia putaret, quod Deus nolēbat seruare promissum infidelis esset.

An Daud tenuit verba Samuelis fuisse propheticè dicta: an desperando se posse euadere peccauerit. Quest. XXXII.

QVAERETVR vterius, dato, quod Daud semper tenuerit verba Samuelis esse propheticè dicta, an peccauerit nunc desperando se posse euadere. Nicolaus respondet, quod Daud non desperabat hic simpliciter de promissione Dei, nec putabat, quod ipse moriturus esset, aut capiendus à Saule, sed desperabat se posse euadere absq; bello cum Saule, quod bellum horrebat nimis, quia timebat de morte suorū, & aliorum, qui erant cum Saule inuoluntariè: & quia ipse voluisset hoc fieri sine bello, & non poterat, ut ei videbatur, quia erat circumdatus, dicitur, quod desperabat se posse euadere. f. sine bello. Istud enim aliquantulū stat: sed non multum consonat literæ; cum litera dicat, quod desperabat se posse euadere. De se autē principalius, hoc dicitur, quā m de alijs. Sed videtur dicendum, quod Daud desperauit hic se posse euadere, tamen non peccauit, quia fortè Daud desperabat: non quidem de veritate verborum diuinorum, sed de sua saluatione à periculo: putabat enim satis stare, quod verba Dei vera essent, & ipse caperetur à Saule. f. si inteligerentur cum conditione; & illam non seruasset Daud: ut potè, quia peccauisset post illam promissionem, & sic licebat ei desperare sine incredulitate. Si autem promissiones Dei intellexerentur absolute, & propter mutationem eorum, ad quos fiunt, siue in bonum, siue in malum, non susciperet aliquam variationem, non poterat desperare Daud de completionem verborum Dei sine infidelitate. Aliter potest dici, quod quanquam putaret Daud promissionem ad se factam de regno esse simpliciter inuariabilem,

bilem, tamē poterat desperare de salute sua sine incredulitate, ut potè si tunc non recordaretur actualiter, an Deus promississet ei, quod futurus esset rex: nam poterat desperare de vita, sicut quilibet alius homo desperaret videns se sic ab hoste circumdaturum. Quod autem posset Daud tunc non posse considerare, quod Deus ei promississet regnū, satis stat, quia multa sunt homini notissima, quæ actualiter non cogitat: & si illa cogitaret, aliquid faceret, quod non facit: & aliquid dimitteret, quod non dimittit: sicut omni fidei notum est, quod pro quolibet peccato mortali debetur pena æterna: & quod in omni peccato Deus offenditur: peccantes tamen non semper ista cogitant, quādo peccant: immo si ista consideraret multa facere dimitterent, quæ cogitauerant. Sic igitur de Daud accidere potuit. Aliter potest responderi, quod Daud desperabat se posse euadere. f. quin caperetur à Saule, tamen propter hoc non desperabat de completionem verborum Samuelis, quia fortè putabat, quod quanquam caperetur à Saule, non occideretur, sed Deus liberaret eū aliquo modo miraculose. Aliter etiam dici potest, quod Daud desperabat de euasione sua, & de vita. f. quia putabat se capiendum, & occidendum à Saule, tamen non desperabat propter hoc de completionem verborum Samuelis, quia credebat, quod Deus posset suscitare à mortuis, & postea regnaret in Israel: sic enim fuit de Abraham, quia Deus dixerat ei, quod semen suum esset sicut Stellæ Cœli, & sicut puluis terræ, Gen. 13. & 15. c. Abraham autem credidit hoc, & reputatus est ei ad iustitiam; Gen. 15. c. Postea tamen Deus iussit Abraham, quod occideret illum filium suum vnicum, in quo complendē erant promissiones, quo occiso, impossibile erat eas compleri. Abraham tamē putabat eas semper complendas: quia credebat, quod Deus suscitaret illum à mortuis, & complerentur in eo promissiones: sic patet ad Hebræ. cap. 11. f. Fide obtulit Abraham, Isaac, cum tentaretur, & vnigenitum offerrebat, in quo susceperat repromissiones: ad quem dictum est, quia in Isaac vocabitur tibi semē: arbitrans, quia à mortuis suscitare potens est Deus. Omnes isti quatuor modi sunt satis probabiles: Primi tamen duo sunt magis propinqui veritati. Itaque Saul, & viri eius in modum coronæ cingebant Daud, & viros eius. f. Saul venerat à principio ad quoddā latum montis illius, & in alio latere opposito erat Daud cū viris suis, quia tamen viri Saulis erant multi, cinxerunt Daud, & viros suos in modum coronæ: dicitur autem in modū coronæ, quia corona est circulus perfectus, & ponitur hoc ad significandum, quod ex omni parte Daud, & viri sui conclusi erant, ita ut nō maneret eis locus effugiendi, nisi per miraculum, & sic factum est: nam Saul iam capturus erat Daud, & viros suos, nisi venisset nuncius de ingressu Philistinorum referens. Et caperent eos, id est ad hoc cinxerat Saul, & viri sui viros Daud, ut caperent illos in medio, & non haberent locum fugiendi. Et nuncius venit ad Saul dicens: iste nuncius obstitit, quin caperetur Daud, quia immediatè recessit Saul: venit autem iste nūcius ex parte Dei. f. quia Deus volebat eruere Daud de manu Saulis, quod iste videbatur conueniens modus, ideo voluit eum: de isto nuncio dicit aliqui Iudæi, quod erat Angelus, sicut Rabbi Iudas: alij autem dicunt, quod fuerit homo de Israelitis, sicut Rabbi Phinees. Et verum est, quod hic satis potest dici pro vtraque parte: nam in Hebræo idem nomen est pro Angelo, & pro nuncio. f. Malach. Dicendum tamen est, quod fuerit nūcius: nam si fuisset Angelus, & locutus fuisset ut Angelus suspicatus fuisset Saul hoc fieri, ut ipse desereret Daud: & fortè non fuisset tantum incli-

natus ad cessandum persequi eum, sicut nunc cum sciret illum esse nuncium, & credidit, quod Philistinorum vastarent. Festina, & veni. Hoc dixit nuncius, ut incitaretur Saul ad veniendum cito: nam si dixisset solum: veni, quia Philistini volunt aggredi terram tuam, vel iam aggrediuntur, non destitisset Saul ab incepta persecutione, prius enim caperet Daud, cum esset in promptu: dixit tamen festina, id est nullo modo moreris: & ob hoc Saul, quanquam breuiter capere posset Daud, destitit, ut occurreret Philistinis. Quoniam infuderunt se Philistinij super terram, i. extenderunt super terram tuam ad vastandum eam, & iam vastant. Infundere enim pertinet ad illa, quæ cum ponantur super aliquid, extendunt se per illud totum: sicut aqua si ponatur super aliquid planum extendit se per totum, & oleum si ponatur super aliquam partem vestis, extendit se per plures partes.

Missus à Daud an possit mentiri. Questio XXXIII.

QVAERET aliquis, an hoc, quod nunciauit iste nūcius de aduentu Philistinorum, verum esset: vel solum Deus misit illum ad fallendum Saulem, ut desisteret à persecutione Daud; nam ad hoc, quod Deus consequeretur quod volebat, non differebat, an iste nūcius mentiretur, vel vera diceret. Sed aliquis dicit, quod non stat, quia cum Deus mitteret istum nūcium non mentiretur, quia Deus non impellit ad mendacium. Dicendum tamen, quod hoc nō stat: nam dato, quod aliquid iudicio Dei fiat, potest fieri per mendacium, & deceptionem: sic patet infra 3. lib. cap. 22. cum Michæas propheta dixit, quod vidit Dominum sedentem super solum suū, & omnem exercitum Cœli assistentē ei, & dixit Dominus: quis decipiet Achab regē, & egressus est spiritus, dicens: Decipiam illum, cui locutus est Deus: in quo? & ille ait: egrediar, & ero spiritus mēdax in ore omnium prophetarum eius: & dixit Dominus: decipies, & præualebis: egredere, & fac ita. Ille autem spiritus mentitus est per omnes prophetas Achab: & ille exequabatur Dei ministerium: ergo quanquam aliquis mittatur à Deo, mētiri potest in eo, ad quod mittitur à Deo. Sed dicendum est, quod hoc nō stat: nam si aliquis mittatur à Deo, nūquam mentietur, nisi forte voluerit agere quod Deus non iussit ei: sic patet ex verbis Moysi. Num. cap. 16. cum dixit: si cōfuerit hominum morte isti interierint, & visitauerit eos plaga, qua ceteri visitari solent: non misit me Dominus, in quo innuit, quod si ipse mentiretur in hoc non erat verum, quod Deus misisset eum: ergo innuebat, quod illi, qui à Deo mittuntur, nō possent mentiri. f. in quantum non excedunt formam diuini mandati: potest tamen interdum se extendere ad alia, & tunc mentiuntur: & sic innuit Deus, quod interdum prophetæ agunt vltra id, quod ipse dicit eis, ut patet Deuteronom. cap. 18. f. propheta autem qui arrogātia deprauatus voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcepi illi, ut diceret, interficietur. Sciendum tamen interdum pro hoc, quod interdū Deus iubet hominibus, ut fallant alios, & missis à se iubet, ut decipiant interdum eos, ad quos mittuntur. & ipse quoque interdum decipit homines: nulli tamen iubet aliquando, ut mentiatur: nec aliquis missus ab eo mentitur aliquando ex mandato suo: nec ipse vlli vnquam mentitus est. De primo patet exemplum, quod Deus iussit Israelitis, ut ponerēt infidias viris vrbis Hai, ut facilius eos occiderēt, ut patet Iosue c. 8. iussit quoque Gedeoni, ut deciperet Madiantitas faciendo, quod ipsi inter se pugnarent tanquam contra hostes per lucernas, & lagenas fractas Gedeonis, ut patet

patet Indi. c. 7. sed in his deceptio est. De secundo pater. f. q. illi, qui ad Deo mittunt decipiat interdum alios, & Deus eis iubet hoc: nam ipse misit Samulem iubens, q. ferret vitulum secum, vt per hoc intelligeret viri Berlehemite, q. solū veniebat ad sacrificandū: ibat tñ principaliter ad vngendum Dauid, vt pater supra ca. 16. Exemplum de tertio. f. q. Deus decipiat homines, sicut fuit in Syris pugnantibus contra Samariam: nam Deus fecit audiri sonitū curruum, & equorum, & exercitus plurimi in castris eorum, & nihil erat: fiebat autem hoc, vt Syri putaret, q. Israelite habebant secum multum exercitū aliunde congregatum: vnde dixerunt Syri: Ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israel reges Hethæorum, & Aegyptiorum, & venerunt super nos, vt pater infra 4. lib. cap. 7. Deus tamen nunquam legitur mentitus fuisse, nec q. iusserit alicui mentiri, vel mendacium approbaucit. Cur autem permittat deceptionem, & faciat: & nunquam mendacium, declaratum est supra cap. 16. Dicendum igitur, q. si iste nuncijs mittebatur à Deo, non mentiretur. Ad id, quod dicebat in 3. lib. cap. 22. Dicendum est, q. ibi spiritus i. Dæmon mētītus est in ore omnīū prophætārum Achab: & fecit eum errare, tamen Deus non iussit ei, q. mētīretur. Quōd autem Deus permittat mendaciū, vel q. iubeat, differt. Sed obijcietur, quia ibi dicitur: Egrediar, & erō spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius: & dixit Dominus: Decipies, & praualebis: egredere, & fac ita: in quo non solum est diuina permissio, sed etiam mandatum determinatum de faciendo hoc. Dicendum est, q. Deus non mandauit spiritum, vt mentiretur: nec illa litera hoc probat: nā illa, q. dicuntur ibi, fuerunt in visione imaginaria: nam dixit ibi Michæas: Vidi Dominum sedentem super solium suum, &c. Istud erat in imagine, per somnium, sicut accidere solet alijs pphetis, & Deus ostendit ei istud, quasi q. Michæas videret spiritum dicentem, q. deciperet: & Deum iubentem, q. egredere ad decipiendum: Deus tamen non iubebat hoc, nec spiritus loquebatur aliqd Deo, sed ista ostendebantur prophetæ ad signandum, q. Deus permitteret Dæmonem mentiri per ora omnium prophetarum Achab, & istud erat ita certum, sicut si Deus iussisset illi: quia cum Deus permitteret, Dæmon certissimè facturus erat. De nuncio ergo dicendum, q. si Deus mittebat illum, verum diceret: Deus tamen non misit, ita q. iuberet venire ad Saulem, sed misit eum in quantum posuit in corde suo, q. veniret, vel in corde eorum, qui destinauerunt eum ad Saulem: tamen quicquid sit, verum erat quod iste nuncijs retulit: nam Philistini irruerant super terram, & Saul persecutus est illos, vt patet sequenti cap. f. cunq. reuersus esset Saul postquam persecutus est Philistinos, &c. Ergo verè venerant in Israel. Simile habetur infra 4. lib. c. 19. cum Sennacherib vellet oppugnare Ierusalem, & esset Ezechias in afflictione magna. Dominus dixit: Noli timere: ecce ego immittā ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam: & deiciam eum gladio in terra sua: ecce enim qualiter Deus misit nuncium, vt illo audito, recederet Sennacherib, & sic factum est, q. audiuit de Tharaca rege Aethiopiū, q. egressus esset ad bellum contra eum, & non accessit ad Ierusalem audiens de illo bello, sed misit literam ad Ezechiam, vt patet eo cap. Reuerfusque est ergo Saul desiliens persequi Dauid. Id est, cum audiuit verba nuncijs illi, cōdesinitit circundare Dauid, & perrexit contra Philistinos: nā nuncijs infiterat nimis, dicens, festina, & veni. Et perrexit in occursum Philistinorum. i. iuit ad retinendum eos, ne transirent partem vltiorem ter-

Deus nunquam mentitus est, nec iussit aliquem mentiri.

Nuncijs Sauli de aduentu Philistinorum verum dixit.

F ræ: infundebant enim se super terram ad modum locustarum, & volebant totam pertransiri, & prædari: Saul autem occurrit eis velociter, ne se extendere- rent ledendo plures partes terræ.

Quomodo Saul desinitit à persecutione Dauid, cum in breui posuisset eum capere, & quomodo Deus infigit cordi nostro quasq. passiones, & desideria. Quæstio, XXXIII.

Q V A E R E T aliquis, quomodo Saul desinitit à persecutione Dauid, cum ita breuiter capturus esset eum propter bellum Philistinorum. Nam Saul desiderabat nimis capere Dauid, & exponebat se omnibus laboribus propter hoc, ita vt satis ipse vellet sustinere aliqua Damna, vt caperet Dauid: nūc tamen concluderat eum, ita vt nihil superesset, nisi q. caperetur: quomodo ergo desinitit ab hac opportunitate propter bellum Philistinorum: nam si propter captiōem Dauid totaliter omittere deberet Saul bellum Philistinorū, habuisset aliquam rationem omittendi captiōem Dauid, vt consuleret rei publicæ: non tamen impediatur bonum rei publicæ propter hanc captiōem, quia poterat immediate occurrere Philistinis: quomodo ergo desinitit. Dicendum est, q. desinitit propter duo. Primò quia verba nuncijs indicabant magnam celeritatem, scilicet, festina, & veni: quia infuderunt se philistini super terram, scilicet, q. extendebant se super omnem partem terræ, & cito possent facere aliqua tam grauiam damna, q. postea illis occurri non possent: potissimè si prope erat, vt aliqua loca diriperent, atque vastarent, nisi illis Saul occurreret. Debebat illico illuc ire; ne si modicum moraretur iam essent irrogata damna: etiam quia quando Saul circumdedit Dauid, ita vt nullo modo possent euadere: tamen nō poterat Dauid ita velociter capi, quia cum esset magna latitudo montis inter loca, quæ cinxerant serui Saulis, Dauid possent discurrere hinc, inde, & moraretur satis Saul capiēdo illum, quanquam ad extremum capiendus erat, & quia significabatur magna damna futura, nisi Saul confestim occurreret Philistinis: noluit Saul morari capiēdo Dauid. Secundum, & præcipuum erat, quia Deus mouit cor eius ad volendum desistere, scilicet innuens ei valde magna pericula si immediate non occurreret Philistinis: innuit etiam difficultatem capiendi Dauid. Erat enim in manu Domini mouere cor eius quocunq. vellet: est enim cor omnium hominū in manu Domini, & potissimè corda regum: sic patet Proverb. cap. 21. scilicet. Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, quocunq. voluerit inclinabit illud, & iste motus fuit efficacior, quā verba nuncijs: cum generale sit, quod ea, quæ ab intra agūt, fortiora sint, quā exteriora, sicut passio fortius impellit, quā verbalis persuasio. Quōd autem Deus miserit cordi Saulis aliqd stimulum, vt vellet desistere immediate à persecutione Dauid, apparet per simile in eo, quod factum est de Sennacherib infra 4. lib. cap. 19. Nam dicitur: Ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam: ecce non solum dictum est, quod Deus faceret, quod audiret nuncium referentem sibi de Tharaca regi Aethiopiū egredientē ad bellum contra eum, sed etiam dicitur: immittam ei spiritum, id est ponam scrupulum, vel desiderium in corde eius ad recedendum hinc, & eundem in terram suam: sic ergo de Saule factum credi debet, scilicet, quod Deus misit ei istum nuncium, & etiam immisit spiritum cordi eius, id est quoddam incitatum ad mox desisten-

stendum à persecutione Dauid. Est enim in potestate Dei cordi nostro quasq. passiones affigere, scilicet timorem, gaudium, vel dolorem, aut spem, & sic de ceteris. De timore patet Exo. cap. 23. Vbi dicitur: terrorem meū mittam in præcursum tuū, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. De hoc etiam Leui. cap. 26. scilicet, & qui de vobis remanserint dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebunt eos sonitus folij volantis, & ita fugient, quasi gladium cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos. De alijs passionibus patet Deut. cap. 28. q. Deus eas affigat homini in penā, scilicet: dabit enim tibi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animā merore consumptam: & erit vita tua quasi pendens ante te: timebis noctē, ac diē, & non credes vitæ tuę: Mane dices: quis mihi det vespertim? & vespere, quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem. Deus igitur affigeret nunc aliquem stimulum cordi Saulis, vt cogereret illicō desistere à captiōe Dauid cum Deus eum liberare vellet. Propter hoc vocauerunt locum illum petram diuidentem. Id est postquam hoc factum est, vocatus fuit semper locus ille petra diuidēs, & hoc fuit ex eo, quod ibi accidit, scilicet, quia ibi diuisus est, id est, recessit Saul à Dauid. Dicit Rabbi Dauid Kimhi secundum Rabbi Samuelem, quod vocatur petra Dauidens: quia viri Saulis diuisi sunt inter se super hoc, quibusdam dicentibus, quod deberet Saul prius capere Dauid, q. occurreret Philistinis, cum in breui capiendus esset: alij autem dixerunt magis consulendum rei publicæ, quā desiderio specialis Saulis. Ra. Sal. dicit, quod vocatur petra diuidens: quia ibi diuisus est cor Saulis, scilicet, quia dubitabat an persequeretur Philistinos, vel istaret captiōem Dauid: sed primus sensus est melior. Ista petra diuidens est illa, de qua supra dicebatur, scilicet: statimque descendit ad petram: & versabatur in deserto Maon: erat enim illa petra in latere montis, ad quam descendit Saul de summitate collis, & cum Saul, & viri sui cinxerunt eum in modum coronæ, manebat ipse cum viris suis apud hanc petram: Saul autem, & viri sui erant à principio in latere montis opposito, sed postea cinxerunt in modum coronæ montem, & pertingebant vsque ad petram, apud quam erat Dauid: ibi autem capturi erant eum, nisi recessisset Saul: & quia ex loco illo recessit, vocata est petra diuidens.

CAPITVLVM. XXIII.

ASCENDIT ergo Dauid inde, & habitauit in locis tutissimis Engaddi. Cunque reuersus esset Saul postquā persecutus est Philistinos, nunciauerunt ei, dicentes.

Descriptus fuit in superioribus multiplex contra Dauid insultus, hic consequenter subiungitur erga ipsum triplex Dei prouentus: quia primo Saul eius persecutor ipsius manibus traditur. Secundò Nabal eius irrisor moritur sequenti capite. Tertio Saul erga eum veritatis præuaricator eius manibus iterum traditur, infra cap. 26. Prima in duas, quia primo describitur crudelitas Saulis Dauid persequentis. Secundò benignitas Dauid iniquo Sauli parcentis, ibi. Eratque ibi spelunca.

Ordo historiae continuatus est. Quæstio. I.

Q V A E R E T V R circa hoc de ordine eorū, quæ habentur ad præcedentia, an sit continuus ordo: vel sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio, & an ea, quæ habentur hic, facta sint immediate post superiora. Respondendum, quod hic est ordo continuatus: quia ea, quæ habentur hic, fuerunt facta post superiora, cum supra diceretur de persecutione Dauid à Saule in deserto Maon: hic autem agitur de persecutione facta in monte Engaddi, in quo iterum latuit Dauid: fuit autem ista post illam, eo quod illa persecutio cessauit per aduentum Philistinorum: nam cum audisset Saul, quod se infunderant super terram, recessit à loco illo, vbi persequeretur Dauid: fuit tamen persecutus eum in Engaddi postquam venit de bello Philistinorum, vt apparet infra: ergo prius fuit persecutio, de qua habet præcedenti c. quā ea, quæ habet hic. Cum autem dicitur, an fuerint immediate facta ea, quæ habentur hic, post superiora Dicendum quod pauci dies intercederunt: nam Saul desinitit solum à persecutione Dauid, vt occurreret Philistinis. Verisimile est autem, quod eos in paucis diebus de terra excluderet, quia istud non erat bellum campale, ideo ita vt figerentur castra in campo, & disponerentur acies sicut fiebat in alijs bellis, quando veniebant reges Philistinorum contra Israel, sicut patet de bello, in quo mortuus est Goliath: nam quadraginta diebus steterunt acies vtrinque constitutæ, & non pugnabatur, vt patet supra cap. 17. sic etiam factum est in bello, quod fuit in monte Gelboe, in quo mortuus est Saul: nam acies vtrinque constitutæ fuerunt: hic autem verisimile est, q. isti essent latrunculi Philistinorum, qui ingressi fuerant in terram Israel, vt inde aliquid acciperent: hos autem facilliter potuit Saul excludere de terra sua, immediate tamen, vt Saul desijt persequi Philistinos, redijt ad persequendum Dauid in monte Engaddi, vt patet infra, scilicet: cunque reuersus esset Saul postquā persecutus est Philistinos, &c. Ergo modicum tempus intercedijt inter istas duas persecuciones. Ascendit ergo Dauid inde. Id est, recessit de illo loco, scilicet, de deserto Maon. De petra diuidente. Et habitauit in locis tutissimis Engaddi. Id est, incepit ibi manere dum Saul, non persequeretur eum. In hebræo habetur. In castris Engaddi. Et accipiuntur castra non pro munitionibus, sed pro locis altissimis, & inaccessibilibus, quæ ita naturaliter sunt tuta, sicut ea, quæ humana cura munita sunt, vt declaratum est præcedenti cap. & satis aparet infra: quia si ista fuissent castra murata, non potuisset Saul ingredi in illa, & tamen dum esset Dauid in his castris, erat in quadam spelunca, & in illam introiuit Saul ad purgandum ventrem. Ergo non erant ista loca murata, sed loca ardua, & dura: ideo dixit litera nostra in locis tutissimis, quia ita tuta sunt ista loca, sicut si essent murata. Est enim Engaddi nomen cuiusdam ville, à qua denominantur isti montes: est enim locus inclytus propter montes amenissimos, quales non sunt in tota terra Israel: ibi enim nascitur balsamum, sed iam villa Engaddi bello deleta est. De hoc ait Solinus in Polyhistor. cap. de Iudea: Engadda oppidum infra Hefernas fuit, sed scissum est: verum inclytis nemoribus adhuc durat decus lucisque palmarum eminentissimis nihil vel bello, vel æuo derogatum. Est autem locus iste præcipue famosus in vineis; vnde vineæ Engaddi laudantur. De hoc Canticozum cap. 1. Bortrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi. De isto loco dicitur in lib. de situ terræ sanctæ: Engaddi

Montes Engaddi, in quibus nascitur balsamū.

in tribu Iuda, vbi abscondit se Dauid in solitudine, hoc est in regione illa campestri, quæ vocatur Aulon, & vocatus est vicus pergrandis Iudæorum. Cōputatur etiam Engaddi tanquam vna de ciuitatibus fortis Iudæ, vt patet Iosue. c. 15.

Quare Dauid de Maon recessit in Engaddi. Quest. II.

QVAERET aliquis, quare Dauid recessit de deserto Maon, & iuit in desertum Engaddi. Respondendum est, quod Dauid sciebat, quod vellet Saul eum persequi semper quoadiu maneret in terra Israel, cum eum haberet nimis exosum: putauit ergo, quod cum rediret à bello, illico veniret ad persequendum Dauid: quia fuerat in periculo magno in deserto Maon, noluit ibi manere, quia hoc esset tentare Deum, cum ibi semel euasisset miraculosè, & vellet adhuc manere ad hoc, quod iterum egeret miraculo ad liberationem suam. In alio autem loco fortè melius se haberet. Nam iam in deserto Maon nouerat Saul latibula Dauid indicantibus Ziphæis, & dato quod recessisset in aliam partem deserti Maon, vel in quocunque locum terræ Ziphæorum, non euaderet: quia iam Ziphæi præuiderant omnia latibula eius in terra ipsorum, cum dixisset eis Saul: considerate, & videte omnia latibula eius, in quibus absconditur, præcedenti capit. vbicunque ergo lateret in terra Ziphæorum periculum sibi erat. Item, & præcipue, quia Ziphæi desiderabant prodere Dauid, vt complacerent Sauli, cum ipsi venissent ad Saulem, dicentes: ecce Dauid later apud nos in locis tutissimis syluæ, præcedenti ca. quia ergo semel ceperant indicare loca eius Sauli, & hoc nimis placuerat ei, nõ cessarent quousque traderent Dauid in manus eius, si esset in terra eorum: putauit ergo Dauid tutum sibi esse fugere de deserto Maon. In deserto autem Engaddi securius erat Dauid propter tria, quàm in deserto Maon. Primò, quia in deserto Engaddi non cognoscebatur, aliquod latibulum Dauid, cum ibi Dauid nunquam fuisset profugus: in deserto autem Maon cognoscebantur omnia latibula eius à Ziphæis: immo in desertum Engaddi non cognoscebatur venisse Dauid: vnde quando reuersus est Saul de bello Philistinorum, nesciebat vbi esset Dauid: quousque nunciatum est ei, quod esset in deserto Engaddi, vt patet infra. Secundò erat ibi securius, quàm in deserto Maon: quia desertum Engaddi erat difficilius incessui, quàm desertum Maon: nam dicitur infra de hoc deserto, quod perrexit Saul ad inuestigandum Dauid, & viros eius super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruia sunt, vt patet infra: de deserto autem Maon, vel sylua Ziphæorum non dicitur tanta difficultas ad gradiendum; ideo Dauid putauit, quod fortè Saul cognito, quod esset Dauid in locis asperrimis propter difficultatē viarum noller persequi eum ibi, & tamen propter hoc non destitit. Tertiò erat ibi Dauid securius, quàm in deserto Maon, quia Ziphæi erant habitatores terræ Maon, cum Maon sit quædam pars terræ Ziphæorum, vt declaratum est præcedenti c. Ziphæi autem iam erant hostes Dauid, quia conabantur eum inquirere vbicunque esset, vt complacerent Sauli. In deserto autem Engaddi, quod erat extra terram Ziphæorum, non credebat se Dauid habere aliquos maleuolos, qui curarent indicare locum eius Sauli, sicut faciebant Ziphæi; ideo putauit, quod ipse securius esset ibi, quàm in deserto Maon: nec enim visum fuit sibi alium locum esse aptiorem pro tunc ad fugiendum, quàm desertum Engaddi: illuc fugit.

In deserto Engaddi erat Dauid securior, quàm Maon.

F Quare Dauid de deserto Maon non fugit immediatè in terram Philistinorum. Questio. III.

QVAERET aliquis, quare Dauid non descendit immediatè in terram Philistinorum, cū fugit de deserto Maon. Videbatur enim sibi vtilius esse: nam cum maneret in terra Israel vbicunque ille esset, semper sequeretur eum: Saul enim dixerat præcedenti cap. etiam si in terram se obstruxerit, pericrutabor eum in cunctis millibus Iudæ. Ipse quoque Dauid hoc videbat, quod cum sæpe eum persequeretur Saul, aliqua die posset cadere in manus eius: vnde dixit in corde suo: aliquando incidam in vno die in manus Saul, nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philistinorum: & sic factum est: quia quanquam destitisset Saul persequi Dauid; tamen iterum persecutus est eum in deserto Engaddi, vt patet hic: quousque recessit in terram Philistinorum, vt patet infra cap. 27. Deuissit ergo fugere. Respondendum est, quod non fugit Dauid nunc in terram Philistinorum propter tria. Primum erat, quia Dauid non erat fugiturus in terram illam, nisi in defectum terræ Israel, scilicet quando crederet se non posse omnino saluari in terra Israel: hoc autem adhuc non credebat: quia putauit, quod in monte Engaddi euadere posset ex causis supra assignatis: ideo volebat tentare, an ibi esset securus. Item, quia Dauid quando fugit in terram Philistinorum, fuerat sæpe à Saule inquisitus, & quasi circumdatus. Primò in deserto Maon, quando cinxit eum in modum coronæ apud petram diuidentem, præcedenti cap. Secundò in deserto Engaddi, cum introuit Saul in spelunca, in qua erat Dauid, vt patet infra in litera. Tertiò in colle Hachila in terra Ziphæorum, quando descendit Dauid ad castra Saulis infra cap. 26. toties ergo inquisitus putauit, quod aliqua die caperetur: ideo credidit, quod nõ erat bonum toties tentare Deum: sed dixit: aliquando incidam vna die in manus Saulis: nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philistinorum, & tunc fugit infra 27. cap. nunc autem solum circumdederat, & inquisuerat semel Saul Dauid: putauit autem Dauid, quod fortè vellet postea desistere Sauli: ideo adhuc non habebat mortuum sufficiens ad descendendum in terram Philistinorum. Secunda causa erat, quia Dauid non audebat descendere in terram Philistinorum, eo quod ibi non benè reciperetur, vel non maneret secure: quia Philistini præsumerent contra ipsum, quod finxisset fugam à Saule, & tamen non verè fugeret, sed iret ad insidiandum Philistinis, vt aliqua die multos eorum ex inopinato occideret, vel faceret alia damna: voluit ergo Dauid, quod quando iret in terram Philistinorum, crederet Philistini eum rationabiliter motum ad eundem, & quod verè fugeret à Saule: hoc autem adhuc non crederent, quia nondum cognitum esset in terra eorum, quod Saul persequeretur Dauid, cum solum semel inquisisset eum in deserto Maon: ideo putarent aliquam fraudem esse, si ad eos descenderet: cum autem ipse illuc descendit, sæpe iam Saul persecutus fuerat ipsum, scilicet, tribus vicibus, vt patet supra præcedenti cap. & hic. & infra 26. Hoc autem cognitum esset Philistinis: quia ista fiebant ad terram eorum: nam loca, in quibus latebat Dauid in forte Iudæ erant in latere Philistinorum: vnde Philistini audirent ea, quæ fiebant, præcipue quia non erant ista aliqua parua, quæ possunt celari, cum rex persequeretur vnum militem, & rex cum tribus millibus virorum vagabatur per deserta, & abrupta loca: quando ergo descenderet

Innocentia Dauid erga Saulem ostensa fuit in duobus.

deret Dauid in terram Philistinorum cognoscerent Philistini, quod habebat iustam causam recedendi de terra Israel, & reciperent eum libenter sicut factum est, infra capitulo vigesimo primo. Tertia causa, & præcipua erat, quia Deus mouebat eum ad non descendendum. Deus enim volebat eruere Dauid de manu Saulis, & volebat per eum manifestare gloriam suam, ideo quanquam interdum non loqueretur ei per se, nec per alios prophetas: inclinabat, tamen semper ad faciendum, id quod expediebat, & quod Deus disponebat, vt fieret: dispostrerat autem Deus magnificare Dauid ostendendo innocentiam suam, & clementiam erga Saulem, & ostendendo iniquitatem Saulis erga eum: malicia autem Saulis aliquater fuerat manifestata contra Dauid, vsque nunc, quanquam postea magis manifestata est: clementia tamen & innocentia Dauid erga Saulem nondum fuerat ostensa, sed postea nimis claruit in duobus. Primò quando introuit Saul in spelunca in qua erat Dauid, & abscondit Dauid partem chlamydis Saulis, potuissetque eum occidere, sed noluit, quia clementia conspecta Saul flexus est animo, & erubuit. Vnde dicitur, infra in litera: & leuauit Saul vocem suam, & fleuit: dixitque ad Dauid iustior tu es, quàm ego. Secundò manifestata est ista clementia, & innocentia Dauid, quando descendit in castra Saulis dormiente eo, & arripuit lanceam, quæ erat fixa apud regem: potuissetque eum occidere sed noluit, quin potius prohibuit socium suum occidere Saulem, vt patet, infra cap. 26. Si autem nunc recessisset Dauid in terram Philistinorum, non apparuisset clementia eius, & innocentia erga Saulem: ista autem volebat Deus manifestare, quia nimis profutura erant Dauid ad hoc quod Israelitæ acciperent eum in regem, sicut declaratum est præcedenti cap. dedit ergo Deus in corde Dauid, vt non descenderet in terram Philistinorum, sed fugeret in desertum Engaddi. Cumque reuersus esset Saul postquam persecutus est Philistinos, scilicet immediatè, vt deliquit persequi Philistinos redijt ad persequendum Dauid, & ex hoc apparet, quod supra dicebatur, scilicet, quod modicum temporis intercedit inter ea, quæ habentur præcedenti cap. & hic, scilicet solum illud tempus, quo expulit Saul Philistinos de terra sua: erant enim latrunculi quidam, qui infuderat se super terram Israel ad prædandum: quos cito exclusit Saul de terra sua, & isti sunt illi, de quibus nunciatum est Sauli præcedenti cap. scilicet festina, & veni, quoniam infuderunt se Philistini super terram. Nunciauerunt ei dicentes, qui erant isti non patet. Fortè dicendum est, quod erant Ziphæi: nam Dauid erat in terra eorum, quando recessit Saul à persequendo eum propter Philistinos: & credendum est, quod ipse iussit aliquibus de Ziphæis obseruare quod iret Dauid, vt cum rediret de persequutione Philistinorum denuo eum inquireret: illi verò viderat Dauid fugientem in desertum Engaddi, & nunciarunt postea Sauli. Ecce Dauid in deserto est Engaddi. iste locus Engaddi est in valle, per quam transit Iordanis, quæ dirigitur vsque ad mare Sodomorum, & est non procul à Tericho: habet autem ex parte vallis loca amenissima, in quibus sunt palmæ, & arbores, de quibus habetur balsamum, & famosissimas vineas: ex alia parte habet deserta asperrima, & loca inaccessibilia, in quibus latuit Dauid. Assumens ergo Saul tria millia virorum electorum ex omni Israel, id est in toto Israel elegit de viris fortissimis tria millia ad persequendum Dauid. Istos autem viros semper postea secum habuit, dum mansit in terra Israel Dauid, & isti procedebant eum eo semper, quando Alph. Tost. super 1. Reg.

Aibat ad inquirendum Dauid. Sic etiam patet infra capit. 26. scilicet, & surrexit Saul, & cum eo tria millia virorum de electis Israel, vt quæreret Dauid in deserto Ziph: accepit autem tot viros, & de fortissimis, vt possent expugnare Dauid, & viros suos vbicunque essent, & circumdare loca latibulorum, sicut fecit præcedenti capitulo. Etiam quia sciebat Dauid esse virum valde bellicosum, & viri qui erant cum eo erant amato animo, & cum viderent, quod bellum pro vita esset defendenda, sumerent magnas vires, quia desperatio exponit hominem ad multa pericula: & sunt bella hominum desperatorum ferocissima, sicut ait Abner ad Ioab infra 2. lib. capit. 2. scilicet num vsque ad internitionem tuam mucro defeuic, an ignoras, quod periculosa sit desperatio? Timor quoque solet magnas vires homini apponere, vt ait Aetopus, scilicet.

Naufragio vires suggerit ipse timor.

Credebat ergo Saul, quod Dauid & viri sui pugnant nimis cum viderent se ad mortem circumdari: voluit ergo habere secum tria millia virorum electorum, cum Dauid solum haberet secum sexcentos viros non de electis, sed quales ad eum congregati fuerant. Perrexit ad inuestigandum Dauid, & viros eius, scilicet perrexit in desertum Engaddi, vt inuestigaret eum ibi, quia dictum fuerat illi, quod erat ibi. Et dicitur ad inuestigandum, quia nunc non ibat Saul ad rem certam, sicut quando iuit in desertum Maon: quia ibi Ziphæi præuiderant locum Dauid, & ierunt ad nunciandum Sauli de illo: ipse vero descendit immediatè ad eum: ideo tunc non ibat ad inuestigandum, sed ad circumdandum, vel capiendum Dauid: nunc autem ibat ad inuestigandum, quia quanquam audisset, quod erat Dauid, in deserto Engaddi, tamen nesciebat in qua parte illius erat: ideo volebat inuestigare, id est inquirere eum per totum desertum. Etiam super abruptissimas petras, id est volebat inquirere in deserto Engaddi non solum in locis planis, sed etiam super abruptissimas petras, id est locis excelsis, & inaccessibilibus. Hoc autem erat, quia Saul nullum laborem recusabat, vt caperet Dauid: sic enim ipse inuuit præcedenti capitulo dicens, quod si erant in terram se obstruxerit, pericrutabor eum in cunctis millibus Iudæ; quasi dicat vbicunque ille fuerit, ego inquiram eum, non obstante loci asperitate, etiã si inucluserit se in visceribus terræ. In Hebræo habetur hic. Super facies altitudinum, & idem est hoc: sed litera nostra voluit magis explanare, quia modus loquendi Hebraicus est nimis obscurus: facies enim vocatur ipsa pars exterior rei, siue superficies: sic dicitur supra capit. decimo quarto, quod erat mel super faciem agri, id est fluebat per superficiem eius. altitudines autem vocantur hic ipsa loca eminentiora deserti: huiusmodi autem sunt scopuli prominentes, vel magnæ petrae: facies autem altitudinum dicuntur extremitates superiores scopulorum, vel magnarum petrarum. Et istæ partes vocantur præruptæ, quia terminantur in acutum, & non habent aliquid planum, sed ex omni parte habent angulos, & rupturas: litera ergo Hebraica signat, quod Saul ambulabat super facies altitudinum, id est super extremitates superiores scopulorum, & petrarum magnarum. hoc autem clarius dixit litera nostra, scilicet super abruptissimas petras, id est super saxa acuta, & ardua. Quæ solis ibicibus peruia sunt, id est quæ ita sunt præruptæ, quod non possunt per eas ambulare, nisi ibices. Peruium vocatur illud spatium per quod ambulari potest ad differentiam rerum inaccessibilium, vel eorum rerum solidarum, per quarum Pars Secunda. Q viscera

viscera nullus transire potest: unde illa non sunt peruia. Iste autem petrae abruptissimae erant solis ibicibus peruia, id est nullus poterat per eas ambulare, nisi ibices propter duritiam suam. Non est hoc absolute intelligendum, quia si nullus posset per eas ambulare, nisi ibices, non ambulauisset per eas Saul, & viri sui: & tamen ambulabat, ut patet hic. Intelligitur ergo, quod solis ibicibus peruia erant, scilicet quod nullus poterat per eas ambulare sine magna difficultate, nisi ibices: homines autem ambularent per illas reptando, sicut dicitur supra cap. 14. de Ionatha, quando iuit ad aciem Philistinorum, scilicet ascendit autem Ionathas reptans manibus, & pedibus. & armiger eius post eum: In Hebraeo non habetur hic tota ista littera: sed pro toto hoc, scilicet super abruptissimas petras, quae solis ibicibus peruia sunt: habetur in Hebraeo. *Super facies altitudinum caprearum.* vocantur istae altitudines capreae, quia solae capreae per illas ambulare possunt propter difficultatem, & hoc signauit littera nostra, dicens: quae solis ibicibus peruia sunt. *I. quae solium sunt ambulabiles ibicibus.* Aliqui autem errant hic putantes ibices esse ciconias, sed falsum est: quia pro ciconia non dicitur, ibix ibicis: sed ibix ibidis. Hic autem vocantur ibices. Ideo dicitur, quod accipitur ibix pro cerua, vel pro capra. Differunt enim capreae a ceruis: capreae enim habitant in montibus altissimis, nec est aliquid animal, quod ad tantam perueniat celsitudinem ambulando: iste autem aliquando cadunt de rupibus altissimis, sed non laeduntur: dicit enim Isidorus Etymol. lib. 11. quod capreae de montibus altissimis se precipitantes illas super cornua se recipiunt. habent enim aliqualem concordiam cum ceruis: ideo littera nostra interdum mutat nomina. Sciendum autem quod erat ibi spelunca, scilicet duo nomina, scilicet ceruus, & caprea: ita apud hebraeos sunt alia duo nomina, quae parum differunt, scilicet. *Aiala, & iaala.* primum accipitur pro cerua, secundum pro caprea: quando accipitur aiala in singulari habet in plurali. *Aialim.* pro masculis. *Et aialoth.* pro foeminis: sic patet Gen. cap. 49. ubi littera nostra dicit Nephthalim ceruus emissus: & in Hebraeo ponitur *Aiala*, id est cerua: quando autem accipitur in singulari iaala habet in plurali, *iaelim*, pro masculis: & *iaeloth.* pro foeminis, & significat capreas: littera autem nostra aliquando seruat istam differentiam. sic patet Job. cap. 39. in prin. cum dicitur: nunquid nosti tempus partus ibicum in petris? Vel parturientes ceruas obseruasti? ibi ponitur in Hebraeo *iaelim*, sicut hic: & Hieronymus vocauit eas ibices sicut hic. Et manifestum est, quod sint eedem, quia hic dicitur: super abruptissimas petras, quae solis ibicibus peruia sunt: & Job. cap. 39. dicitur: Nunquid nosti tempus partus ibicum in petris? Aliquando autem littera nostra non seruat istam differentiam, sed ponit ceruas pro ibicibus: sic patet Psal. 102. cum dicitur: Herodij domus dux est eorum, montes ceruis, petra refugium herinacis. Et ubi littera nostra dicit ceruis, in Hebraeo habetur *iaelim*, id est ibices, vel capreae. Sic etiam patet. Prover. cap. 5. cum dicitur, cerua carissima, & gratissimus hinnulus. Et habetur ibi in Hebraeo, *iaala*, id est caprea, ubi nos dicimus cerua. Ponitur ergo hic de ibicibus ad significandum, quod nulla quadrupedia ascendere poterant, quia non ascendunt ad loca tam ardua, sicut capreae. Si autem acciperet ibix pro ciconia, littera non ageret ad propositum: quia tunc non solum ciconiae possent ambulare super petras abruptissimas, sed etiam omnes aliae volucres. Oporteret ergo accipi pro capreis: & tunc est differentia inter eas. & alia quadrupedia, scilicet, quia nulla alia poterant ambulare super petras illas abruptissimas,

Ibices non esse ciconias: sed capreas.

nisi capreae. Apparet etiam ex eo, quod habetur Job cap. 39. cum dicitur de conceptu ibicum, quod incuruantur ad foetum, ut pariant, & rugitus emittunt: separantur filij earum, & pergunt ad pastum, egrediuntur & non reuertuntur ad eas: omnia autem ista falsa essent de ciconijs, quia ipse non pariunt cum difficultate, sicut dicitur de ibicibus, quod emittunt rugitus. Etiam non incuruantur ciconiae, ut pariunt foetum, sed oua. Etiam filij ciconiarum non pergunt ad pastum, quia hoc conuenit quadrupedibus. De ibicibus autem nunquam dicitur, quod pergunt ad pastum. Item dicitur ibi, quod egrediuntur, & non reuertuntur filij earum ad eas. De ciconijs tamen falsum est, quia inter ibices vix est aliqua, quae cum tanta pietate ferus alar, & ab eis quoque in senectute alatur tanto tempore, quanto ciconia parens filios adhuc paruulos nutriet: non ergo accipiuntur hic ibices pro ciconijs, sed pro capreis. *Et uenit ad caulas ouium, quae se offerebant vianti,* id est, cum ambularet Saul per desertum Engaddi per viam, venit ad caulas ouium, id est ad quaedam ouilia, ubi colligebantur oues in deserto, ut manerent ibi clausae per noctem, ne vagantes lacerarentur a fexis: istae autem caulae offerebant se vianti, id est eunti per viam in deserto, scilicet, quia quicumque iret per viam, videret eas, eo quod ibi iuxta viam erant: quod patet in Hebraeo cum dicitur. *Ad caulas ouium super viam.* (Eratque ibi spelunca.) Hic ponitur secundum, scilicet ipsius Saulis crudelitas contra Dauid persequendo ipsum ad mortem: & diuiditur in tres partes: quia primum ponitur Dauid miseratio, secundum miserationis manifestatio, tertio Saulis responsio. Secunda ibi. *Surrexerunt autem Dauid.* Tertia ibi. *Cum autem compleisset Dauid.* Dicitur autem, quod erat ibi spelunca, scilicet apud caulas illas ouium, vel in caulis, & ob hoc habuit opportunitatem Saul intrandi in illam, quia erant caulae apud viam, & illa spelunca erat iuxta caulas: Saul vero diuertit a via ad purgandum ventrem, & introiuit in speluncam illam, quia erat locus secretus. *In qua ingressus est Saul, ut purgaret ventrem,* id est diuertit a via ad introeundum in illam, ut ibi honestius purgaret ventrem. Non cogitauit autem Saul, quod ibi esset Dauid, alioquin non intrasset, quia pararet sibi periculum ex hoc sequi, sed magis vocasset seruos suos, ut circumdarent speluncam, & caperent Dauid, vel mitterent iacula, aut lapides a parte exteriori, ut occiderent Dauid, & viros eius: non credidit tamen Saul, quod ibi esset Dauid, quia non erat verisimile, quod lateret apud viam, cum ibi faciliter comprehendi posset. In Hebraeo dicitur, *Ingressus est Saul ad ponendum pedes.* quod idem est, quod purgare ventrem. Est tamen modus honestior loquendi, sed quia obscurior erat, littera nostra explanauit. ponere autem pedes est emittere stercora, vel vrinam, quia pedes vocantur interdum ipsa genitalia, vel posteriora vasa. Sic enim habetur Isai. cap. 46. ubi dicitur de viris, qui bibebant aquas pedum suorum, id est aquas defluentes a genitalibus. Porro Dauid, & viri eius in interiori parte speluncae latebant, id est, in illa spelunca, in qua introiuit Saul, erant Dauid, & viri sui, ibi enim latuerant.

Dauid miseratio erga Saul.

Quare Dauid intravit in speluncam illam. Quae. 1111.

Quaeret aliquis, quare Dauid introiuit in speluncam illam. Respondendum est, quod Dauid non intravit interius tanquam ibi confuisset morari, quia cum erat in solitudine illa nullo persequente, vagabatur per diuersas partes deserti,

Merobaptista.

Alia opinio.

deserti, ubi commodius poterant, & declinabat aliquando ad praedam ad aliqua loca coniuncta, quae non essent de terra Israel: nam Dauid nunquam praedabatur aliquid in terra Israel, & quia nunquam poterat viuere, nisi de rapina, cum nihil aliud haberet, manebat semper in extremitatibus terrae Israel, ut posset faciliter diuerrere ad aliqua loca, quae essent extra terram Israel, & ibi praedaretur, & ob hoc toto isto tempore, quo Saul persecutus est Dauid, nunquam reperitur, quod fuerit Dauid nisi in terra fortis Iude: quia ista erat extrema inter omnes sortes Israelitarum ex latere Meridiano, eratque coniuncta Philistinis, Amaleicis, Idumaeis, & Moabitibus, & quibusdam alijs populis, scilicet Gessuris, machati, & Gerze. Et de istis agebat praedas Dauid, sicut quando erat in terra Philistinorum, infra 27. cap. his ergo vacabat Dauid, & vagabatur per desertum, dum nemo eum persequeretur. Nunc autem habebat Dauid exploratores suos, sicut prius, ex quo cepit esse profugus, qui nunciarent ei, quid ageret contra eum Saul: isti autem nunc nunciauerunt Dauid, quod Saul veniret ad capiendum ipsum in deserto Engaddi, ideo latere voluit: & quia sciebat, quod Saul vellet eum inquirere in omnibus locis, ubi suspicaretur eum esse, volebat latere in loco, ubi non suspicaretur de ipso: Saul autem suspicaretur esse Dauid in locis secretissimis, ubi maxime latere posset: prope viam autem erat locus publicus, ad quem quilibet accederet, ideo non putaret eum ibi esse: ideo Dauid ex hoc videbatur securior, quia credebatur se ibi non inquirere. Fecit etiam hoc Dauid, quia Deus mouit eum ad istud, cum vellet magnificare eum in abscessione chlamydis Saulis: & quia si Dauid lateret procul a via, Saul non introiret speluncas, vel loca secreta talia, & sic non posset manifestari misericordia Dauid in Saule: mouit ergo Deus vrinam, scilicet Dauid ad introeundum in speluncam illam, ut lateret, & Saul ad introeundum in eam, habita opportunitate ad purgandum ventrem.

Quare Saul intravit in speluncam ad purgandum aluum. Quae. 1112.

Quaeret aliquis, cur Saul introiuit in speluncam purgaturus aluum. Aliquis ridenter, quod hoc faciebat, ut non offenderet solem purgando ventrem in loco publico. Ista enim fuit quorundam Iudaeorum haeresis, qui vocantur Merobaptista, qui obseruabant mundiciam magnam in omnibus rebus, & cum ventrem purgaturi essent, faciebant, ne radij solis possent contingere stercora, sed operiebant illa puluere: Saul autem forte esset istorum discipulus, & voluit obseruare, ne stercora contingerentur a radijs solis, quod accidebat purgando aluum in spelunca. Sed hoc non videtur, quia tempore Saulis nondum inter Iudaeos increuerant haereses in modo viuendi, & credendi, scilicet Pharisaeorum, Saduceorum, Hesenorum, Merobaptistarum: sed post tempora Machabeorum paulo ante Christi tempus omnia ista pullulauerunt, ut patet per Iosephum 13. & 14. antiquitatum. Sed magis alicui videbitur dicendum, quod Saul egit hoc ex praecocepto legis: iubebat enim Deus stercora operiri, ne tangerentur a radijs solis Deut. cap. 28. scilicet: Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturae gerens paxillum in baltheo, cunque sederis, fodies per circuitum & egesta humo operies, quod releuatus es. Idem autem videbatur, quod aliquis deponeret stercora in loco secreto, ubi non possent tangi a radijs solis, vel quod operiret ea humo, quando deponeret. Alph. Toft. super 1. Reg.

in loco publico. Saul ergo introiuit in speluncam, ut satisfaceret legi. Sed dicendum, quod hoc non fiat: quia ista lex non obligabat Hebraeos, nisi tempore, quo erant in deserto, quod patet cum dicitur: Habebis locum extra castra ad requisita naturae. Castra tamen vocantur cogregationes Israelitarum in campo tentoria. Et quanquam aliquando castra trahantur ad significandum vrbes, & omnia loca habitationum, tamen hic non potest sic intelligi, quia ratio legis posita in littera declarat, quod solum intelligatur tempore, quo erant in deserto: cum dicitur eod. cap. Dominus enim Deus tuus in medio ambulat castrorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos, ut sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat foeditatis, ne derelinquat te. Dominus tamen non erat in medio eorum, scilicet in quolibet loco, quando habitabant in terra Israel. In deserto sic: quia omnes Israelitae castrametabantur per circuitum sanctorum per quatuor angulos, ut patet Num. cap. 2. In terra autem Israel non erat Deus per specialem assistentiam, nisi in vno loco, scilicet in quo erat sanctuarium: ideo ista lex, si seruaretur non poterat seruari, nisi in illo loco, sed adhuc ibi non obligabantur Iudaei seruare illam, quia ratio legis est, quod sint castra munda, eo quod Deus ambulat per medium castrorum. e. c. scilicet quando mouebatur arca de loco ad locum, & alia vasa sacri ministerij: sed cum erat sanctuarium in aliquo loco terrae Israel, ponebatur ibi fixum ad manendum, nisi forte Deus aliquo tempore iuberet illud inde mutare, & sic Deus non ambulabat per medium castrorum in illo loco, sed manebant omnia vasa sancta in sanctuario. In deserto autem nunquam figebantur castra ad manendum semper, sed cum intentione recedendi inde breuiter: ideo Deus ambulabat ibi per castra, quia mouebatur per locum illum, in quo prius fuerat castra omnia vasa sancta: non ergo Saul fecit propter legem illam, quia non obligabatur ad eam: maxime cum esset in desertis, ubi nulla erat hominum habitatio. Sed egit propter honestatem, scilicet, ut secretius illud ageret, quia alij veniebant cum eo, & voluit latere. Et dixerunt seruus Dauid ad eum, scilicet, locuti sunt incitatio enim ad occidendum Saulem: viderunt enim illum introeundum, & cognouerunt, & quia Dauid habebat ibi opportunitatem occidendi Saulem, voluerat, quod ibi occidisset eum. *Ecc. dies de qua locutus est Dominus ad te. i.* Dominus promisit tibi dare hostes tuos aliquo tempore in manus tuas: intelligendum, quod aliquando Dominus promiserat Dauid tradere ei hostes suos in manus suas, & non determinauerat tempus. Viri autem Dauid videntes opportunitatem occidendi Saulem, qui erat maximus hostis Dauid, dixerunt, quod illa erat dies, de qua intelligebatur diuina promissio: quia non videbatur aliquod tempus conuenientius, quam nunc, cum sine labore posset occidere hostem suum.

Quomodo Saul non audiuit socios Dauid in spelunca loquentes. Quae. 1113.

Quaeret aliquis, cum Saul introisset in speluncam, & esset apud Dauid, & viros suos, ita ut Dauid potuisset Sauli amputare partem chlamydis, quomodo poterant viri Dauid loqui ad eum, quin audiret Saul verba ista. Quidam Hebraei respondunt ponentes quosdam insanias. Dicunt enim, quod Dauid aliquando dixerat Deo, cur creauerat homines stultos, & araneas, & muscas: quia ista tria videntur esse superuacua in natura rerum: immo noticia. Deus autem respondit, quod ipse monstraret Dauid. Pars Secunda. Quae. 1114.

Dicta Hebraeorum ridicula.

Alia opinio. De aranea. De aranea dicitur, quod profuit David hic, quia araneę operuerunt os speluę telis suis exitibus David, & viris suis intra, & cū Saul ingressus est speluncam vidēs ad ostium telas aranearum, fatis credidit, q̄ nullus intus erat, alioquin introeūdo rupisset telas aranearū, ideo secūrē introiuit Saul in speluncam, & non inquisiuit ibi David, quia non putauit ibi esse, nec ex hoc attendit ad voces, quę interius formabantur. Sed iste insanię sunt, neque ad propositum respondent: nam dato, quod tela aranearum profuisset ad hoc, quod Saul non suspicaretur ibi esse David, tamen si postea audiret interius voces, manifestē cognosceret ibi aliquem esse, & tūc faceret inquiri, an esset ibi David: nihil ergo hoc pderat. Aliquis autem dicit, quod non audiuit hoc Saul, quia forte vnus solus de seruis David locutus est ei hoc, & in paucis verbis, & nimis silenter: ideo quanquam esset Saul prope illos, non audiret. Sed hoc non stat: nam existente Saule in spelunca, mulri de seruis David locuti sunt ad eum, & ipse ad omnes: & oportebat ibi audiri quędam verba, quasi iurgantium, quę satis audiret Saul. Quod patet: quia serui David dixerunt ei, quod occideret Saulem, ipse autem cogitauit hoc facere, sed postea mutauit propositum, & cum viri eius vellent insurgere in Saulem, ipse increpuit eos verbis, ne insurgerent, vt patet infra: scilicet. & confregit David viros sermonibus, & nō permittit eos, vt consurgerent in Saul. Hęc tamen fieri non poterant, quin aliqualiter verba murmuris resonarent: ideo si fuisset Saul apud David, & viros suos, audiuisset aliqua verba eorum, sed non audiuit. Dicendum est igitur, q̄ quāquam David, & viri sui locuti sunt multa, Saule existente in spelunca, tamen nihil audiuit Saul eorum, quę dicebantur: hoc autem fuit, quia ista spelunca, in qua latuit David, cū viris suis, erat valde magna: quod satis apparet, quia ibi erat David cū sexcentis viris, & tamen Saul introiens in illam non solū non audiuit verba, sed etiam nullum eorum vidit: vidisset tamen necessariō, si ista spelunca fuisset parua. Erat etiam opaca nimis in parte interiori: solum autem erat quędam lux in parte exteriori apud introitum: & ista fuit causa, quod David, & viri sui viderunt Saulem introeuntē: ipse autem non vidit eos manētes interius, quia ipsi erant in caligine, & Saul erat in loco lucido: vnde non solum David, & viri sui viderunt Saulem introeuntē, sed etiam cognouerunt quis esset. Erat tamen satis distans ab eis pp magnitudinem speluncę: ideo non potuit audire verba eorum. Hęc autem innuit litera, cum dicit: porro David, & viri eius in interiori parte speluncę latebant. q. d. quod solum Saul introiuit apud ostiū speluncę. David autē, & viri sui erant in parte extrema: ideo nec vidit eos, nec audiuit.

F Deus nunciauit David, per aliquem prophetam, quod traderet inimicos eius in manibus suis. *Quest. VII.*
QVAERETVR vltcrius, quando vel per quē Deus locutus est David, q̄ traderet inimicos eius in manibus. Respondēdum est, q̄ David propheta erat: tamen non legitur, q̄ Deus loqueretur ei iubendo ei aliquid facere, vel denunciādo aliquid futurum, sicut fiebat in alijs prophetis. quia prophetia David erat alterius generis, scilicet non ad pręnunciādo futura, sed ad sciendum facere cantica diuine laudis, inspirante Deo, quę aliter facere ne sciret. De hac differentia declaratum est supra c. 22. ideo quando Deus aliquid volebat reuelare David, non reuelabat ei per se: sed denunciabat alteri, vt ei reuelaret, vt patet supra cap. 22. & infra 2. lib. cap. 7. & 12. Dicendum igitur, q̄ istud, quod Deus reuelauerat David de tradendo hostem suū in manus suas, poterat reuelari per prophetas, vel per sacerdotes: nam habebat David secum Abiathar sacerdotem, qui consulebat Dominum pro illo in omnibus, q̄ vellet, sicut patet pręcedenti cap. & infra 3. p. hunc autem poterant consulere Dominum de statu suo, & Deus responderet ei, q̄ traderet hostes suos in manus illius sicut respondit de Philistinis, dicens: surge, & vade in Ceilan; ego enim tradam Philistinim in manu tua: poterat etiam respondere per prophetas, scilicet per Samuelem Gad, & Nathanael. n. tres erant tempore David: de Samuele patet, quia ipse vnxit eum in regem, & fortē prędixit ei, quō Deus traditurus erat omnes hostes eius in manus suas, & magnificaturus eum esset: poterat etiam sibi reuelari p Gad, quia iste erat cū eo eo tempore, quo erat pręfugus in pręsidio in terra Moab, & dixit ei: noli manere in pręsidio, sed vade in terram Iuda supra c. 22. iste etiam fuit cum David quasi vsque ad mortem suā: nā cū David numerasset populū, & Deus vellet eum percutere, Gad denunciāuit ei plagas a Deo promissas, infra 2. lib. cap. vltimo. Poterat etiam annunciari sibi per Nathan, quia etiam iste fuit tempore David, & pręnunciāuit aliqua ei, vt patet infra 2. lib. cap. 7. & 12. & iste vnxit Salomonē in regem, vt patet infra 3. lib. c. 1. Iste autem Nathan nūciāuit aliquādo David verba similia, vt patet infra 2. lib. cap. 7. scilicet, fuit tecum in omnibus, in quibus ambulasti, & interfeci omnes inimicos tuos a facie tua. Et postea dicitur: requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis: fortē ergo iste Nathan prędixerat David, quod traditurus esset Dominus hostes suos in manus eius. *Ego tradam tibi inimicum tuum*, id est dabo inimicū tuum in manus tuas, q̄ enim Deus tradat aliquem in manus alterius, est, q̄ der ei oportunitatē ad occidendum illū, siue voluntariē, siue inuoluntariē, quasi ipse Deus agat hoc totum: & nihil ille, cui alius in manibus traditur, & sic dicitur Exod. cap. 21. de eo, qui occiditur ab aliquo a casu, q̄ Deus tradit illum in manus eius, scilicet, q̄ ipso nihil operante ad hoc Deus facit, vt per eum alius occidatur: hoc autem dixerunt serui David, ad incitandum, vt occideret Saulem, quia Deus ei promiserat tradere illum in manus; ergo videtur, q̄ licitē ageret occidēdo eum, quia aliās nō dixisset Deus, q̄ traderet ei hostem suum: nam ipse non cooperaretur ei ad illicitū: David tamen non assensit propter omnia hęc, sed adhuc erat dubius. *Ut facias eisicut placuerit in oculis tuis*, id est tradet eum Deus in potestate tua, vt de illo facere possis, vt libuerit, siue occidere, siue dimittere: Debes ergo illum occidere, cum Deus eum tibi tradiderit, q̄ alioquin frustratoria esset iusta traditio.

Quomodo

Quomodo intelligi possint ista verba Domini quod traderet inimicos David in manibus eius. *Quest. VIII.*

QVAERETVR de istis verbis Dñi ad David quō intelligant de tradēdo sibi inimicū Rūdēdū, q̄ nō pot plenē patere de quo inimico intelligatur ista verba, & an de vno, vel de multis, & ad quā dicebatur ista David. nā hic nō habent verba, q̄ Deus reuelauit David, siue p Sacerdotē, siue p Prophetam: sed solū recitant ista verba a viris David, & non pstat, an isti protulerunt illa, sicut propheta, vel sacerdos protulit, vel mutauerūt aliquid, per quā efficiatur alia sententia, vel si protulerūt isti ad aliū finē verba hęc, q̄ propheta protulerit: constat autē, q̄ isti intelligebāt, vel saltem innuebāt se intelligere, q̄ ista verba dicta fuerint de Saule, qui erat inimicus David: quoniam nūc tradiderat Deus in manus eius, ideo debebat facere de eo ad legē hostis. Sed Ra. Da. Kimhi dicit, q̄ ista verba dicta David, nō intelligebantur de Saule, sed de alijs hostibus: voluerunt tñ serui David conuertere ad Saule, & hoc probat, quia Deus non tradidit Saulem in manū David ad occidēdū eū, cū nō occiderit illum: alij tñ, de quibus dicebantur ista, tradēdi erant in manus David, vt ipse occideret illos: poterat autē esse, q̄ verba reuelationis diuinę fuissent: ego tradā inimicos tuos in manus tuas, & facies illis quęquid volueris: & tunc intelligebatur de philistinis, vel de omnibus alijs gentibus, cōtra quas David aliquas inimicitias habiturus erat: quia omnes illas trahebat Deus in manus David ad interficiēdū, vt patet infra 2. lib. c. 7. f. & fuit ecū in oībus, in quibus ambulasti, & interfeci oēs inimicos tuos a facie tua. Viri autē David locuti sunt singulariter, dicētes: ego tradā inimicum tuum: vt hoc conuertēt ad Saule, & istud satis verisimile est. Sed quicquid sit, magis vī, q̄ ista verba dicta ad David intelligēt de Saule: ipse. n. sic intellexit illa: nam cum viri sui dixerūt ei hoc, ipse suprexit cogitans occidere Saule: sed postea mutātū est cor eius, & amputauit solā extremitatem chlamydis, vt infra declarabitur: si tamen putasset ista verba dicta esse de alijs hostibus, non surrexisset ad occidēdū Saule. Videtur ergo dicendum, quod intelligerentur ista de Saule. Effet autē modus, q̄ cū quotidie esset David in periculo propter persequutionem Saulis, quęreret a Deo, quid sibi futurū erat cū Saule: scilicet, an semper euaderet, vel capiēdus esset ab illo. Deus autē, vt confortaret David diceret: ego tradam inimicum tuū aliqua die in manus tuas, & facies illi quodcunq; volueris. i. non timeas, q̄ capiendus sis a Saule, sed magis ipse capietur a te, quia ego tradam eum aliqua die in manus tuas. De ista autē die non fuit explicitū, quando esset, ideo cum nunc viderunt oportunitatē ad occidēdum Saulem putauerunt, q̄ iste erat dies, de qua Deus locutus fuerat, & dixerunt: ecce dies, de qua locutus est Dñs ad te: non tamen ex hoc intelligebatur, q̄ David deberet occidere Saule. f. q̄ Dñs traderet eū in manus illius: ita vt haberet potestatem faciēdi ei, quicquid vellet; tamen non faceret aliquid mali ei, quia Deus nō tradebat eum ad hoc in manus David, sed solum, vt ostenderetur innocentia, & clemētia David in Saulem. *Surrexit ergo David*, f. de loco, in quo erat in extremitate speluncę cum viris suis, & venit ad locum Saulis. *Et pręscidit oram chlamydis Saulis*, i. amputauit cū magna securitate ita leuiter, vt nihil sentiret Saul. Pendebat autē ista ora chlamydis ad partē posteriorē, & David retro Saulem stas abscidit eam, vel fortē Saul cum vellet vētrem purgare, deposuit chlamydem in terra, & ibi David abscidit partem illius, non sentiente Saule.

Alph. Toft. super 1. Reg.

Quomodo David potuit abscindere partem chlamydis, non sentiente Saule. *Quest. VIII.*

QVAERET aliquis, quomodo David potuit venire ad Saulem, & abscindere partē chlamydis non sentiente Saule. Dicendū, q̄ hic est duplex difficultas: vna est quomodo poterat scindere David partē chlamydis Saulis, q̄ ipse sentiret, q̄ scindēdo oportet, q̄ extēderet Chlamys, & traheret eā David ad se, & tūc moueret Saule. Secunda difficultas est cū fuerit David in extremitate speluę, & venerit vsq; ad Saule, quō non audiuit eū Saule venientē. Ad primā difficultatē dici pot, q̄ pars chlamydis pendebat in terrā, & poterat David ponere pedē sup illā, & extendere ad scindēdū, ita vt nō sentiret Saule. Vel melius dicendū est, q̄ cū Saul voluit purgare vētrē retro se deposuit chlamydē aliquāliter distans: & tūc David potuit abscindere partē chlamydis, vel accipere totam chlamydem non vidente, nec sentiente Saule, quia non mouebatur ipse. Sed tunc dicit aliquis, cur David non accepit totā chlamydē, ita vt nihil scinderet, cum hoc potuisset, non vidente Saule. Dicendum, quod hoc fuit, vt Saul nō cognosceret aliquem latere in spelunca: nam cū ipse deposuisset chlamydem apud se, & postea, non reperiret, manifestē apparet aliq̄ ibi latere: & tunc faceret Saul inquiri speluncam illam a viris suis, & inueniretur David: absconsa autem parte chlamydis non perciperet hoc Saul, vnde exiret de spelunca nihil suspicans. Pro quo sciendum, quod David amputauit partem paruam, quę sufficeret in signum, quod fuerat apud eum in spelunca Saul: nam si amputasset chlamydis medietatem, vel magnam partem, Saul antequam exiret de spelunca, vel saltem postquam esset extra in loco lucido conspiceret notabilem defectum chlamydis, & sciret factum fuisse in spelunca, cum ante hoc non habuisset chlamys illum defectum, ideo faceret inquiri illam ad sciendum quis ibi lateret, quod vergebat in periculum David: amputata autem parua particula, nō esset ali quis defectus notabilis in chlamyde. Ideo Saul non respiceret ad hoc quousque sibi diceretur: & sic factum est: quia non respexit Saul quousque David exiens de spelunca ostenderet ei oram chlamydis, vt patet infra. Ad secundam difficultatem dicendū, q̄ satis graue videbatur, quod veniret David vsque ad Saulem, ita vt amputaret ei partem chlamydis, & tamen ipse non sentiret aliquem venientem: nā quanquam David satis caute vitasset strepitum pedū, tamen nullum sonum, saltem lenē audiri q̄ accederet ad Saule, satis videbatur difficile. Aliqui dicūt q̄ David iacebat apud locū illum, in quo sedit Saul ad purgandum vētrem, ideo non mouendo se de loco suo potuit amputare chlamydē Saulis. Sed hoc non stat: quia dicitur in litera. *Surrexit ergo David*, & pręcidit oram chlamydis: ergo ad hoc q̄ pręscinderet eam, oportebat eam moueri de loco suo. Item litera hoc innuit, cum dicat, quod David & viri sui erant in parte interiori speluncę. Si tamen fuisset David coniunctus loco Sauli: ita quod ad scindendum partem chlamydis, non oporteret eum moueri de loco suo, non dixisset scriptura, q̄ David erat in parte interiori speluncę: quia vel David non esset in parte interiori, vel si ipse esset ibi, & Saul esset in parte interiori. Litera tamen vult distinguere, cum de Saule solum dixerit, q̄ introiuit, in speluncam, & de David dixit, quod erat in parte interiori: ergo non erant in eodem loco. Sed dicendum est, quod David surrexit de loco suo, & venit vsq; ad Saulem, sed ita molliter se habuit inuenien-

Pars Secunda. Q3 do,

do. quod nullus omnino pedum strepitus auditus est: hoc signat litera, cum dicit: & præcidit oram chlamydis Saulis silenter, id est in magno silentio, ita ut nihil posset audire Saul. Et si adhuc aliquis semper inisset, quod non poterat hoc facere Dauid, quin sentiretur à Saule: Dicendum, quod aliquid Deus operatus fuerit hic supernaturaliter, scilicet, dando magnam leuitatem motui Dauid: ita ut nihil omnino audiri posset de strepitu: vel dando surditatem pro tunc in auribus Saulis, ut non audiret strepitum Dauid venientis: sic enim Deus percussit cecitate viros Sodomitas, ut non possent videre ostium domus Loth: Gen. cap. 19 Sic etiam percussit cecitate Deus Syros, ut non cognoscerent quem inquirebant, quanquam præsens eis esset, ut patet infra 4. lib. cap. 6. percuteret ergo Saulem nunc surditate. Apparet etiã hoc verisimile, quia multoties Deus in actibus Dauid contra Saulem operabatur miraculose. Sic enim factum est, infra 26. cap. quando Saul, & viri dormiebant in castris: & descendit Dauid, & tulit lanceam, & scyphum aquæ, quæ erant ad caput Saulis, & nullus vidit hoc in castris, quia omnes dormiebant: hoc tamen non fuit quasi ex aliquo accidenti, quia non erat vllatenus verisimile, quod in omnibus castris nullus vigilaret: Deus tamen miserat super eos soporem, ut nemo videret Dauid, ut patet ibidem, scilicet: & non erat quicquam, qui videret, & intelligeret, & vigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos: ita ergo hic surditas à Deo missa venit super Saulem, ita ut non audiret venientem ad se Dauid,

Dauid quando præcidit oram chlamydis Saul volebat eum interficere: sed mutatus est à Deo, Quæstio X.

QVÆRET aliquis, cum Dauid surrexit, ut veniret contra Saulem quid intendebat facere. Aliquis dicit, quod intendebat facere id, quod fecit, scilicet, quod præcinderet partem chlamydis Saulis. Sed dicendum est, quod non erat intentio Dauid, quin potius Dauid intendebat occidere Saulem, licet non determinatè. In quo sciendum, quod cum Saul introiuit in speluncam, & cognitus est à Dauid, dixerunt ei viri sui: ecce dies, de qua locutus est ad te Dominus: citantes eum ad occidendum Saulem: ipse autem non penitus deliberato animo iuit contra Saulem, sed magis declinabat ad occidendum, quam ad contrariam partem: amputavit tamen prius oram chlamydis, & cum vellet occidere Saulem, Deus mutavit propositum eius, & doluit, quod inchoasset: reuersusque est ad feruos suos ad partem interiorem speluncæ, & dixit eis, quod volebat occidere Saulem: quia malum erat: tunc ipsi voluerunt irruere in Saulem: sed Dauid placavit eos sermonibus, & destiterunt. Apparent autem hæc: quia cum præcidit Dauid partem chlamydis Saulis, dicitur in littera: percussit Dauid cor suum, id est cor Dauid percussit eum, scilicet instigando, quod male ageret: subito enim insurrexit quidam scrupulus, ne occideret Saule, & apparet, quod intelligat de hoc: quia non potest intelligi de ora chlamydis abscisa: quia iam absciderat illa, quando percussit eum cor suum: & tamen cum dixit ipse: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem: ergo nondum fecerat id, quod intendebat facere: & dicitur ibi, ut mittam manum meam in eum: ergo videtur, quod prius intenderat mittere manum in eum: alioquin non diceret: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem: etiam quia non poeniteret de illo, si non propouisset: poenituit tamen, cum dicitur:

Fur: percussit Dauid cor suum, scilicet, remordit eum conscientia, ergo intendebat occidere: sed postea Deus movit animum eius, ut non occideret: quod patet magis in littera, scilicet, tradidit te Deus hodie in manu mea in spelunca: quia cogitavi, ut occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus: ideo Dauid tulit secum partem chlamydis, quam absciderat, & noluit ultra procedere in eo quod proposuerat. Quod autem immediatè redierit ad feruos suos dimisso Saule, patet: quia dicitur: dixitque ad viros suos: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem: quod autem ferti sui voluissent irruere in Saulem, nisi ipse placasset eos, apparet: quia infra dicitur, & cõfregit Dauid viros suos sermonibus, & non permisit eos, ut confurgerent in Saule: ergo confurgere intēdebāt.

An Dauid peccauisset, si occidisset nunc Saulem. Quæstio XI.

QVÆRET VR ulterius, an Dauid peccauisset, si occidisset hic Saulem. Aliquis respondet, quod non: quia Dauid dicitur egisse bonum Sauli, vel misericordiam, ut patet infra, eo quod non occidit eum, cum potuisset occidere: si tamen Dauid peccauisset occidendo, obligaretur non occidere: ergo non occidendo non faceret misericordiam: quia misericordia est de his, ad quæ obligati non sumus. Itē Saul dixit Dauid: Dominus reddat tibi vicissitudinē hanc pro eo, quod operatus es in me hodie: vicissitudo tamen debet reddi pro operibus super erogationis: quia ad necessaria sine aliqua vicissitudine tenemur: ergo Saul putabat, quod Dauid non obligaret ad dimittendū eū vivere, & consequenter poterat eum licitè occidere. Item Deus dixerat Dauid ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis, ut patet sup. ergo per hoc dabat ei licentiam ad faciendum de Saule quicquid vellet, quando haberet eum in manibus, & sic posset iuste occidere illum. In contrarium videtur, quod non liceret Dauid: quia non licet alicui propria auctoritate occidere alterum, nisi in defensionem, cū aliàs euadere non potest: sed Dauid non erat iudex Saulis ad condemnandum eum, nec erat minister, cui iustum esset à iudice, quod occideret Dauid: nec habebat etiam necessitatem se defendendi, cum Saul eum non inuaderet: imò nec putabat eum ibi esse, ergo non habebat aliquam causam occidendi eum iuste. Respondendum est, quod peccauisset Dauid, si occidisset nunc Saulem: quod patet: quia qui agit contra conscientiam, peccat, sicut patet ad Roma. capi. 14. scilicet. Omne, quod non est ex fide, peccatum est. i. omne, quod sit contra id, quod conscientia credit, est peccatum, sed Dauid credebat illicitum esse, quod occideret Saulem, ergo si occideret peccaret. Patet hoc: quia dicitur in littera: percussit Dauid cor suum. i. remordit eum conscientia. Dixitque: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem, id est Deus rollat à me potestatem, & voluntatem faciendi hoc. Quicquid ergo postea faceret, peccatum esset: quia contra conscientiam fiebat. Item Dauid non habebat aliquam causam occidendi Saulem, nisi quia erat hostis eius, sed ista non sufficiebat: quia quod hostis occidat hostem est agere propria auctoritate: quia sit sine iudice, & sine lege: quod semper iniustum est: nam quod quis interdum occidat alium sine iudicis auctoritate licitum est, eo quod lex dat potestatem in talibus, & tunc licet fiat sine iudice, tamen non sit sine lege, sicut quod quis occidat alium defendendo se, ut est publicum in iuribus, scilicet, quando aliàs non potest euadere, vel quod occidat suum

Arguere quod non primo.

Secundo.

Tertio.

In oppositum.

Risio. Peccasset Dauid si nunc occidisset Saulem.

Arem nocturnum, de quo nescit, an veniat ad furandum, vel ad occidendum. extra de homicidio cap. si perfodiens. & si quis reperit alium cum vxore sua turpiter agentem, poterit sine iudice occidere illū. C. de adulter. l. Gracus. & sic in similibus casibus. lex tamen nõquam dat auctoritatem hosti, quod possit occidere hostem ex eo solum, quod est hostis, sed solum erit licita occisio, quando fuit bellum iustum inter eos. Hoc autem non erat inter Dauid, & Saule: quia cū Saul esset Dominus Dauid, quanquam vellet grauare Dauid, non licebat ei resistere Sauli tanquam hosti, sed fugere de terra eius. Quod ergo occideret eum, iniustum erat. Si tamen aliquando Saul circumdaret Dauid, & conaretur eum occidere, & ille non posset mortem effugere, nisi occidendo Saulem, poterat eum occidere, quod tamen Dauid expectaret vindictam de Saule pro malis, quæ passus fuerat, Saule nunc nihil agere, illicitum erat: & sic significauit Dauid, dicens ad Saule infra, iudicet Dominus inter me, & te, & viciscatur me de te: manus autem mea non sit in te. Ergo putabat peccatum esse, quod ipse vindictam exereret. Item patet, quia dicitur ibidem. ab impijs egredietur impietas: manus ergo mea non sit in te. Putabat igitur impietatem esse Dauid, quod occideret Saulem, ideo dixit, quod non egredietur hoc ab eo, sed ab impijs: credebatur enim. Dauid peccatum esse, quod quis vicisceretur manu sua, ideo cum Abigail dixisset ei, ne vicisceretur se de Nabal consensit illico, ut patet sequenti cap. scilicet, cum ergo fecerit tibi Dominus omnia, quæ locutus est bona de te, quod constituerit te ducem super Israel: non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te vltus fueris. Item non solum peccaret Dauid, si occideret Saulem, quasi illicite occideret vnum hominem, sed peccaret grauissime: quia occidebat regem: nimis enim distet occidere rusticum, vel occidere regem, cum vterque sine causa occiditur: ideo cum Dauid attenderet ad alia, in quibus peccaret, si occideret Saule, maximè attendit, quod erat Sul rex, & quod erat peccatum graue occidere regem: vnde dixit in littera: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Christo Domini. Et cū postea ipse Dauid referret Sauli, quod potuisset eum occidere, & non occidit, dixit causam huius esse, quia erat rex, ut patet infra in littera. f. Et cogitavi, ut occideret te: sed pepercit tibi oculus meus: dixi enim non extendam manum meam in Dñm meum: quia Christus Dñi est. Vñ reputabat Dauid magnum peccatum esse, quod occideret regem, & quod in nullo casu liceret ei eum occidi. Sic dixit ipse ad Abisai socium suum, qui volebat occidere Saulem, ut patet infra cap. 26. scilicet. ne interficias eum, quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? q. d. nullus potest eum occidere iuste, nisi mala agat. Sed aliquis dicit, quod Dauid poterat condemnare Saulem, quia ipse erat rex, & habebat iurisdictionem ad iubendum illum occidi, cum meruisset. Dicendum est, quod Dauid, quanquam vnicus esset in regem, tamen quidam iudex Saul, non habebat iurisdictionem aliquam de iure, vel de facto, eo quod Deus non vnixerat eum, nisi ut regnaret post Saulem, & non, illo viuentē. Item, quia dato, quod habuisset iurisdictionem de iure, & de facto, non licuisset ei hoc facere, quia non faceret tanquam iudex, sed tanquam hostis: nec faceret ad corrigendum mala, sed ad vindicandum iniuriam: sic enim incitabant eum ferui sui, dicens: ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: ego tradam tibi inimicum tuum. Vnde tanquam inimicum volebant eum occidi, & non tanquam præuaricatore legis: cuiusque autem

Alph. Toft. Super I. Reg.

Aiudici illicitum est ferre sententiam in aliquem, qui hostis est solum: ergo nequaquam licebat Dauid hoc facere. Cum autem arguitur, quod Dauid egit bonum, vel misericordiam Sauli: ergo non obligabatur hoc facere, quia alioquin non esset misericordia. Dicendum, quod litera non dicit misericordiam, sed bonum: fit autem bonum non solum cum agimus aliquid, quod est supererogationis, sed etiam cum agimus, id, quod iustum est, & sic iustum erat, quod Dauid non occideret Saulem, & occidendo peccasset, tamen non occidere bonum erat, dato tamē quod diceretur, quod fecisset misericordiam, adhuc non sequitur ex hoc, quod non obligaretur ad illam: quia quanquam communiter dicamus, quod tunc miseremur aliquibus, quod agimus supra id, quod tenemur: tamen misericordia interdum est de necessarijs. Sed considerandum, quod si attendatur opus, quod fit quantum ad Deum, non vocatur misericordia, in necessarijs: sed vocatur iustitia: si tamen attendatur respectu eius, cui confertur aliquid, vocat opus misericordiam, quia quantum ad illum non eramus obligati: quia ipse nihil nobis contulerat: eramus tamen obligati quantum ad Deum: quia hoc iusserat. Ita ergo hic, cum Saul multa mala egisset in Dauid, merebat ab eo similia mala: Deus tamen vetabat, quod Dauid se vindicaret, & etiã leges humanæ hoc vetant: ideo quando Dauid permisit Saulem abire potens eum occidere, miserebatur ei, quia non retribuere ei, quod merebatur, sed quantum ad Deum, non erat ista misericordia, sed obligatio: cum Deus prohiberet vindictam. Ad secundam rationem, cum dicebatur, quod Saul orauit, quod haberet Dauid vicissitudinem, quæ vicissitudo solum datur pro operibus supererogationis. Respondendum, quod istud fuit quantum ad Saulem opus supererogationis, cū ipse meruisset occidi à Dauid, vel ab aliquo alio, ideo danda erat sibi vicissitudo à Saule: sed respectu Dei, non erat istud, opus supererogationis: sed necessitatis: præmium tamen non datur solum pro operibus supererogationis, sed etiam pro necessarijs: vnde non solum apud Deum merentur qui mandata, & consilia obseruant, sed etiam, qui in solis mandatis se exercent, & pro his debetur eis præmium, quod vocatur vicissitudo. Ad tertiam quando dicitur, quod Deus dederat Dauid licentiam occidendi Saulem, cum dixisset: ego tradam tibi inimicum tuum &c. Dicendum, quod ista solum dicta fuerunt ad confortationem Dauid, qui timebat nimis Saulem, & super hoc consuluerat Dñm, Deus autem, ut confortaret eum, dixit, quod non solum traderetur ipse in manus Saulis, sed et Saul traderetur in manus eius, ita ut posset ei facere quicquid vellet, & hoc verum erat. f. quod tantum misertus fuerat Deus Dauid, ut poneret inimicum suum in manibus eius, ita ut posset facere de eo, quicquid vellet: sed non concedebat ei, quod hoc faceret. Primum autem fuit verum, scilicet, quia poterat Dauid occidere Saulem, vel dimittere, cum habuisset eum in manibus suis, sed non licebat, nisi dimittere: fecit tamen quod voluit de eo, quia voluit amputare oram chlamydis eius, & amputauit: & voluit eum dimittere, & dimisit. *Post hæc percussit Dauid cor suum, id est conscientia Dauid remordit eum: est enim hic Dauid accusatiui casus: & cor eius nominatiui. Ista percussio cordis vocatur quidam scrupulus insurgens in anima Dauid: ipse enim disposuerat occidere Saulem, & cum iam abscidisset oram chlamydis, factus est quidam motus in animo eius, ut non occideret, & quia motus ille erat subitaneus, & fortis, vocatus est percussio. Fuit autem iste motus à Deo, quia Deus disposuerat, quod Saul non periret manibus Dauid, sed manibus Philistinorum: nam si Dauid*

Ad primam rationem in principio.

Misericordia interdum est de necessarijs.

Ad secundam.

Ad tertiam.

uid occidisset Saulē, fortē Israelitē nūquam voluissent eum accipere in regem: nam ipsi dilexerunt eū nimis, quia benefecit Domui Saulis, & doluit p̄ morte Saulis, & filiorum suorum, atque vltus est mortē eorum quantum valuit, vt patet infra 2. lib. cap. 1. & 4. si ergo ipse occidisset Saulē, nimis iratus fuisset totus populus contra eum, nec vellent illum in regē: Ionathas quoque, qui superstes esset, efficeretur hostis Dauid, cum prius esset amicissimus, & persequeretur eum ad mortē, quod erat valde graue. *Dauid. Quanquā ergo licitē potuisset Dauid occidere Saulem fauore Ionathæ nō occidisset, ne molestaret eū. Eo quōd abscedisset oram chlamydis Saul, id est Doluit Dauid postquam abscedit partem chlamydis Saulis, nō quidem, q̄ abscederat illam, sed quia habebat intentionem occidēdi Saulem, & cum illam abscedit, nō intēdebat solum illam abscondere, sed etiam vitam Saulis. De ista parte chlamydis dicendum est, q̄ fuerit parua propter causam supra assignatam. Dixitque ad viros suos, & dixit, q̄ nolēbat occidere eum: quod satis apparet, quia cum ipse dixerit ista verba sequentia seruis suis postquam abscedit partem chlamydis Saulis, oportebat, quōd rediret ad eos, abscessa ista particula, vel q̄ loqueret illis ex loco, in quo erat Saul, s. vbi ipse abscedit partem chlamydis, sed non est veri simile, q̄ locutus fuisset ex loco, in quo erat Saul, ga runc audiuit Saul, cum ipse propinquior esset tūc Dauid, q̄ serui sui, & tamen non audiuit: ergo non fuit locutus existens apud Saulem, sed reuerlus fuit, abscessa particula, ad seruos suos. Propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc. i. Deus faciat rem istā longē esse à me, vel Deus sit propitius mihi non permittēdo me facere rē hanc, vel amouēdo eam à corde meo. Ista res erat occisio Saulis: nam viri s̄i suaserant ei, q̄ occideret eum, & ipse sic conceperat: sed postea penituit arbitrans se malū agere. Domino meo Christo Domini, id est non debeo facere istam rem Sauli propter duo: primo, quia Dominus meus est, & ob hoc quanquam mihi ipse nocere conetur, tamen nō debeo eum occidere, sed magis fugere à facie eius. Secundū est, quia Christus Domini est. i. à Deo vnctus in regem. Quōd autem aliquis occidat regem suū, grauiissimum peccatum est. Ut mittam manum meam in eum. i. quanquam nisi manum in vestem eius abscondendo illam, tamen non mittam in eum ad occidēdum ipsum. Quoniam Christus Domini est. i. ista est causa potissima, cur non occido eum, quanquam sit hostis meus, quia est Christus Dñi: & non licet eum occidi.*

An Dauid peccauerit abscondendo partem chlamydis Saulis. *Questia XII.*

QVAERET aliquis, an peccauerit Dauid, abscondendo partē chlamydis Saulis. Aliquis dicit, q̄ sic: nam litera dicit: post hoc percussit Dauid cor suum, eo q̄ abscedit oram chlamydis Saul. i. con sciētia sua remordit eum propter hoc: sed quod est contra conscientiam, peccatum est, vt patet ad Roma. c. 14. ergo peccauit Dauid abscondēdo illam. Itē cum aliquis committit irreuerentiam voluntariē contra eum, quem tenetur nimis reuereri, peccat mortaliter: sed Dauid fecit huiusmodi. ergo peccauit nimis: prima pars patet: quia cum quis committit irreuerentiam in eum, quem tenetur reuereri, agit contra debitum, ergo peccat mortaliter, q̄ Dauid fecerit: sic patet, q̄ Saul erat rex, sicut ipse dixit, q̄ Chri-

stus Domini est: ideo tenebatur ei nimis reuereri. Dauid: Deus. n. hoc iubet. Sic patet prima Petri cap. 2. scilicet. subiecti estote omni humane creature propter Deum, siue regi tanquam præcellenti. Et Apostolus Paulus dicit ad Roma. cap. 13. quōd qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit: qui autem resistit, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et postea subdit: ideo necessitate subditi estote non solum propter irā, sed & propter conscientiam. ergo contra conscientiam agit quicūque non obedit principatibus: & se quenter, qui eis non reueretur, agit contra conscientiam. Abscondendo tñ oram chlamydis Saulis hēbat se Dauid irreuerēter, quia nullus saltem deberet p̄tingere vestes regis, nisi ipso volente: ergo peccabat Dauid abscondendo oram chlamydis. Itē Samuel non erat tanta reuerentiā inter Israelitas, sicut Saul postquam factus est rex, nec tenebatur obedire ei Israelitæ in aliquo, & tenebatur obedire Sauli, Saul tamen peccauit scindendo partē chlamydis Samuelis: ergo à fortiori peccaret Dauid scindendo chlamyde Saulis. consequentia patet, quia si q̄ rex percutiat aliquem, est peccatum: ergo q̄ rusticus percutiat regem sine causa, erit maius peccatum. Sic patet. 5. Ethicorum, cum dicit Philo sophus, q̄ contra passū non est iustum simpliciter: sicut si rusticus percutiat regem, non solum debet percuti, sed occidi: & si rex percusserit rusticum, non est iustum eum repercuti. Antecedens patet, quia cum Saul abscedisset extremitatem pallij Samuelis, dixit ei Samuel: Scidit Dominus regnum Israel à te hodie: si tamen non peccasset, non dixisset hoc. In contrarium videtur, q̄ non peccauerit in hoc Dauid, quia non cōputat scri ptura istud inter peccata eius, nec de hoc apparet, quod ipse voluerit: ergo non peccauit: potissimē cō scriptura dicat, q̄ nunquam declinauit Dauid tōra vita à præceptis Domini, nisi occidendo Vriam, & fornicando cum Bersabee, vt patet infra 3. lib. c. 15. & intelliguntur etiam omnia alia, quæ expressasūt: sicut fuit de numeratione populi, de qua infra 2. lib. cap. vlti. Istud tamen non fuit inter cætera expressum: ergo non peccauit Dauid in hoc. Respondendum quōd Dauid non peccauit abscondendo chlamydem Saulis. Hebræi tamen putauerunt, q̄ peccauerat, ideo Ra. Dauid Kimhi, & alij dicunt, q̄ quia Dauid peccauit in vestibus, Deus puniuit eum vestibus, faciendo, vt non proficeret ei, scilicet, quia q̄ fuit senex operiebatur vestibus, & non calefiebat, vt patet infra 3. lib. cap. 1. & ideo dicunt, quōd quicun que non curat de vestibus, vestes non proficiunt ei. Sed istud non stat, quia q̄ Dauid non calefieret oper tus vestibus, proueniebat ex senectute per defectum caloris naturalis, & propter sanguinis euacuationē. Si autem fuisset tanq̄ pœna peccati, habuisset istud in iuuentute sua immediatē postquam abscedit partem chlamydis, vel aliquāto tempore post, nunquā tamen habuit vsque ad senectutem, ergo non proueniebat ei tanquam pœna peccati, sed vt defectus naturæ: quod satis apparet infra 3. lib. cap. 1. quōd attribuitur hoc senectuti, cum dicitur: & rex Dauid senuerat: habebatque ætatis plurimos dies: cun que operiretur vestibus, non calefiebat, id est ira erat magna ætatis, quōd etiam si operiretur vestibus, nō calefiebat. ergo non erat datum in poenam peccati: q̄ autem non peccauerit, apparet: quia Dauid agebat id, ad quod Deus tradiderat Saulē in manus eius: Deus enim promiserat tradere Saulem Dauid, vt patet supra: hoc autem erat ad magnificandum Dauid ostendendo eius clementiam, & innocentiam in Saulem. Ista autē non potuisset ostendi, nisi Saulis chlamydis abscessa fuisset, vt posset particulam eius ostendere

Ad Primā rationē in principio.

Ad secundam.

Dauid nō peccauit in abscessione chlamydis Saulis.

dere Dauid, per quam probaret, q̄ potuisset occidere Saulem, quando illam particulam abscedebat, sed non voluit. Si autē non demonstrasset illam, q̄ diceret, quōd potuerat occidere Saulem, non crederetur ei, cū potius esset præsumptio in contrarium, scilicet, quōd desideraret mortem eius, quia erat hostis suus: nō faciebat ergo Dauid hoc in dedecus regis, nec contēnendo eū, sed quasi necessitate cōpulsus, vt haberet probationes innocentie suæ, quas aliās habere non posset. Considerabat autē illas, quia p̄ eas poterat pacificari sibi Saul, vel saltem conciliaret sibi animum populi, vt nolent eum persequi: vel pro futuro tempore haberet eos fauorabiles: non ergo peccauit Dauid: quia nihil sine rationabili cā egit. Ad Primam rationem cum dicebatur, quōd Dauid penituit de hoc: ergo erat peccatū. Dicendū, quōd non penituit: & cum dicitur in litera: post hoc percussit Dauid cor suum, eo quōd abscedisset orā chlamydis Saul, non debet sic intelligi, quōd propter hoc solum percussit eum cor suum: sed quia cum scindebat oram chlamydis habebat intentionē occidēdi eum, & de hoc doluit, quia ista intentio iniusta erat. hoc patet ex litera, cum dicitur immediatē: propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc Christo Domini, vt mittam manum meam in eum: ergo nō percutebat eum cor suum, nisi p̄pter hoc: nam hora chlamydis iam abscessa erat, & non dicebat ipse de ea: propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc: occisio autem Saulis fuisset iniusta, ideo penituit Dauid, quia cogitauerat de ea: sed non p̄ chlamydem. Ad secundum cum dicitur, q̄ irreuerenter se habuit contra Saulem, in quo peccabat: Dicendum, quōd Dauid tenebatur obedire Sauli, & habere se reuerenter erga eum in omnibus, nisi mortis periculum sibi ex hoc immineret, vt pote, si Saul vellet occidere Dauid: & ipse nullo mō posset euadere, nisi defendendo se, occideret Saulem, quāquā occidendo eum non se habebat reuerenter ad illū, tamen licebat ei propter periculum, quod aliās euadere non poterat, sed quādo cun que Dauid non esset in hac perplexitate tenebatur reuereri Sauli: nūc autem non erat in aduersitate, quia nihil nocendo Sauli euadere poterat: ergo si se haberet irreuerenter circa illum, peccaret: abscondendo tamē particulam chlamydis non se habuit irreuerenter: nā non egit in contemptum regis, sed necessitate compulsus, vt haberet probationes clemētiæ suæ, & innocentie in eum, sicut supra dictum est. Si autē semper dicas, q̄ non licebat Dauid tangere vestes regis, vt haberet inde probationes. Dicendum, q̄ licuit, q̄ licet absolute nō licere, vt pote, si vellet Dauid scindere vestes regis, vt haberet probationes cōtra alios, rege nihil mali merito: nunc tamē Saul sibi hoc imputet, qui ex necessitate sua talem se cōstituerat cōtra Dauid, vt Dauid egeret probationibus contra eum: quæ non fierent, nisi abscessa veste regis. Iniquitas ergo Saulis, & necessitas probationis Dauid fecerunt istum actum licitum. Nullum tamen istum solum suffecisset ad faciendum actum licitum, quia dato, quōd esset Saul nimis iniquus, si non haberet Dauid aliquam necessitatem probandi contra eum ex vestibus suis, non licuisset ei abscondere chlamydem. Vel dato, quōd Dauid habuisset magnam necessitatem probandi cōtra aliquem alium, & non potuisset fieri probatio, nisi per vestes regis, & si Dauid non probaret, incurreret magna damna, vel corporalem poenam, si Saul non peccasset contra eum, vt propter hoc demereretur sibi abscondi particulam vestis, peccaret Dauid, quia abscondi istā particulam absolute erat quoddam dedecus: nullus

tamen alteri infert dedecus, nisi ille quantum ad eū hoc promeruerit: Saul tamen nihil mereretur dato hoc casu: ergo non liceret Dauid abscondere particulam vestis eius, etiam si esset in magna necessitate probandi. Ad tertium cum dicitur, q̄ Saul peccauit rumpendo pallium Samuelis: ergo peccauit Dauid scindendo pallium Saulis, negetur antecedens: non enim peccauit Saul: nam non intendebat rumpere vestem Samuelis in iniuriam eius, nec aliquo modo: sed cum recederet Samuel à Saule, & conaretur eum tenere Saul, accidit, q̄ rumpere ex tremis pallij Samuelis. Et cū obijciatur, q̄ Samuel illico dixit Sauli: Scidit Dominus regnū Israel à te hodie, quod non dixisset, nisi peccasset Saul. Dicendum, quōd Saul peccauerat: sed non in hoc: peccauerat autem non complendo mandatum Dei cōtra Amalecitas, vt patet supra cap. 15. sed quia pro illo peccato regnum Israel scindendum erat de Domo Saulis: & accidit, q̄ istud conuenienter significaretur per scissionem chlamydis Samuelis: ideo illico, vt chlamys scissa est, dixit ad eum: scidit Dominus regnum Israel & c. Hoc autē q̄ Prophetæ soliti erant Prophetare per quædam corporalia indicia, sicut p̄phetavit Isaias per nuditatem suam captiuitatē quæ rundam gentium: Isai. 20. c. sic ēt Ieremias prophetauit portando catenas in collo suo captiuitatem Iudæorum à Babylonijs, Iere. cap. 27.

Ad tertiā. *Ad tertiā fuerunt cause, propter quas Dauid non occidit Saul, effica tamē fuit quia erat rex. Quest. XII.*

QVAERET V R vterius, cur Dauid dicit hic, q̄ nolēbat manum suam mittere in Saulē, quia erat Christus Dñi: nunquid si nō fuisset Christus, licuisset ei manum mittere in eum: vel cur hoc dicebat? Respondendum est, q̄ multæ causæ fuerūt, propter quas Dauid non occidit Saulem, sed præcipua fuit, quia Saul erat rex: & si fortē ista nō fuisset, Dauid occidisset Saulem, nec putasset sibi esse illicitum. Pro quo sciendum, q̄ Dauid non erat occisurus Saulem, quia erat pater Ionathæ: & dato, q̄ nulla alia causa fuisset, non occidisset eum, ne contristaret Ionatham, quem nimis diligebat, sed potius ipse fingeret in terram longinquam, quā vt duceretur ad necessitatē occidēdi Saulē partem amicissimi sui Ionathæ. Alia causa erat, quia quāquā Saul nocuisset Dauid: tamē non putabat iustum esse, q̄ ipse manu sua se vlcisceretur: sed alius eum occideret, sicut dicitur infra: manus mea non sit in te. Et non solum contra eum purabat sibi illicitum esse propria auctoritate sumere vltionem, sed etiam contra quencunque. Et sic fuit de Nabal Carmelo, cū dixit Abigail ad Dauid: Non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis, quōd effuderis sanguinē innoxium, aut ipse re vltus fueris. Tertia causa erat, quia nō habebat Dauid aliquod motiuum ad occidendum iustē Saulem: nam occisio hostis iusta est, quando non potest euitari mors propria: & ne nos occidamur ab hostibus, occidimus hostes nostros: nūc autem Saul non inuadebat Dauid, nec habebat Dauid aliquam necessitatem se defendendi, ergo si occideret Saulē, esset aggressor, & iniuste ageret. Quarta causa erat, quia Saul erat Dominus Dauid: impium autem est, q̄ subditi in Dominos manus erigant: sic enim dixit supra Dauid: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc Dño meo. Quinta cā erat, q̄ Saul erat, Saul rex: nam erat nimis iniquus, q̄ in regem aliquis de seruis manum mittat: potissimē quia reges apud Iudæos erant maioris auctoritatis, quā inter alias gentes, præsertim in duobus primis. In Saule, & Da-

& David: quia isti non fuerunt facti reges voluntate humana, sed Deo vngente illos: & a seipso iubente hoc fieri sine aliqua humana consultatione. De Saule patet supra. cap. 9. & 10. De David sup. cap. 16. Omnes autem præallegatas causas quanquam essent inducitur ad hoc, quod David non occideret Saulem, tamen non putabat eas esse efficaces. De prima patet, quia quanquam noller David contristare Ionatham propter amicitiam, tamen ex illa sola causa non tenebatur, non occidere Saulem, nec peccabat ex ea solum, si illum occideret: sed ex alijs causis: nam dato, quod nimis tristaret Ionathas de morte patris sui, tamen si David non potuisset se aliter defendere, & ob hoc occidisset Saulem, non peccabat, quamquam contristaret Ionatham: nam non peccat aliquis contristando amicum, sed iniuste contristat eum. Secundam etiam non putauit esse efficacem: quia non debeat aliquis manu propria petere vindictam, quando iudicem habet, qui ei possit ius reddere de iniuste inflicto damno, si tamen inter eum & illum, qui iniuriam, vel damnum intulit, nullus iudex superior sit, licet ei propria auctoritate vindictam petere, vel satisfacere sibi de damno irrogato accipiendo violententer bona illius, qui damnum intulit: sic enim est inter veros hostes, qui possunt sibi indicare iusta bella: & sine alicuius auctoritate prædas, & cædas agunt. Hoc autem quia nullus iudex est superior vtriusque hostibus, qui possit ius reddere iniuriam passo. Sic autem erat in Saule, & David: nam Saul gerebat se contra David tanquam hostis, & non erat aliquis, qui posset iustitiam facere David de Saule, cum esset Saul Rex, & non haberet iudicem superiorem: liceret ergo David ex hoc propria auctoritate vitionem sumere, sicut in eo, qui potest indicare iustum bellum. Tertiam rationem et non putauit David efficacem, quia quod aliquis non debeat occidere alium, nisi defendendo se, & quod defensus fieri debeat cum moderamine inculpate tutele, solum tenet inter eos, qui habent iudicem communiem potentem satisfacere iniuriam passo. Cum autem iudex nullus est superior, non solum est licitum, quod quis defendit se ab hoste cum moderamine, sed etiam non est illicitum, si aggrediatur eum, & non solum si aggreditur, sed etiam qualiter cumque aggrediatur, siue per insidias, siue alijs: quia omnia licent contra hostes, dum tamen veritas promissorum eis obseruetur: Saul autem erat hostis David, & non erat aliquis iudex, qui posset satisfacere ei de iniuria, quam pertulerat à Saule, ideo non solum licebat ei occidere Saulem defendendo se, sed etiam aggrediendo. Quartam rationem non putauit David esse efficacem: nam quanquam Saul fuisset Dominus David, iam tamen non erat, ut Dominus, sed ut hostis, & quoadu aliquis manet sub dominio alicuius, non licet ei manum erigere in Dominum suum, et si ab illo iniuste patiat, nisi forte defendendo se à morte: si tamen semel fuerit extra Dominum suum, licebit ei contra illum quidquid licet contra quencumque alium hominem: sic etiam, dum mansit David in dominio Saulis, & non erat declaratus, ut hostis Saul, non licebat David insurgere contra Saulem: iam tamen publicatus fuerat David, ut hostis Saulis: ideo licebant ei contra Saulem ex hac parte ea, quæ contra alios homines: quia iura dominij iam nulla erant. Quinta tamen causa adhuc manebat, & hanc putauit David esse efficacem. scilicet quod Saul erat rex vngentus à Deo: ideo propter hanc noluit eum occidere. Erat autem motiuum suum, quod Saul à solo Deo acceperat iurisdictionem: quia ipse vnxit eum in regem nullo homine petente illum, sup. cap. 9. 10. & faciendo eum in regem fecerat superiorem omnium, &

exemerat eum à iurisdictione omnium inferiorum: ideo putabat David, quod solus Deus esset iudex eius, & eum solum haberet vltorem. Hoc significauit David se intelligere, infra in littera, cum dixit: tu autem insidiaris animæ meæ, ut auferas eam: iudicet Dominus inter me & te, & vltiscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te. Ecce qualiter solum Deum inuocauit iudicem, & vltorem: quod putauit esse solum esse iudicem Saulis: vnde arbitratus est David, quod in nullo casu licebat ei, vel alicui Israelitæ occidere Saulem aggrediendo. Sic enim dixit David ad Abisai: ne interficias eum, quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? quod d. nullus poterit extendere manum in eum, quin sit reus: si tamen aliquis casus esset, in quo licuisset occidi Saulem aggrediendo, non dixisset David, quis extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit: quia aliquis posset extendere, & esset innocens. Credit ergo nullum casum esse, in quo hoc liceret: & ob hoc quanquam David habuisset alias causas non occidendi Saulem, nisi quam expressit aliam, nisi quia erat Christus Domini: sic patet sup. f. propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Christo Domini: & postea etiam subdit, ut mittam manum meam in eum, quoniam Christus Domini est. Postea etiam cum diceret David Sauli, cur non occidisset eum: hoc solum expressit. f. cogitavi, ut occiderem te; sed peperit tibi oculus meus. Dixi enim, non extendam manum meam in Dominum meum: quia Christus Domini est. sic etiam infra ca. 26. ex hac sola causa iussit David abisai, ut non occideret Saulem. *Vinit Dominus, ista littera vsq; ad illam partem. Et confregit David viros suos, non habetur in hebreo, nec est de textu, nec habetur in libris correctis: sed fuit appositum à principio per modum gloriæ interlinearis, & postea insertum est textui per ignorantiam librariorum, vel aliquorum correctorum. Causa autem, quare fuit appositum ista particula hic per modum gloriæ interlinearis, fuit quia infra ca. 26. cum loqueretur David in simili casu de non occidendo Saulem, dixit ista verba ad Abisai: ideo visum est ea cõuenire huic loco, & posita sunt per modum gloriæ; sed postea inserta fuerunt textui, ut dictum est: quia tamen communiter habeantur in libris nostris exponitur. *Vinit Dominus, modus iurandi est: velut si quis diceret: iuro per Deum, vel per vitam Dei: sic enim dicitur Iere. cap. 4. iurabunt, viuunt Dominus: sic etiam de iure iuran. c. & si Christus: *Quia nisi percussit Dominus eum, id est nisi Deus illum occiderit per se. q. d. ego non occidam eum, sed ipse morietur aliquo de tribus modis hic positus. Et primus est, quod meus percussit eum. i. ipse per se occidat illum, vel tradat eum in manus alicuius, qui occidat ipsum inuoluntariè, vel alijs sicut dicit Exo. ca. 21. quod Deus tradidit eum manibus eius. *Aut dies veniet, ut moriatur. Iste est secundus modus, quo aliquis morietur. scilicet quando viuunt toto tempore, quo secundum naturam viuere potest. f. superueniens ad senectutem: vel saltem viuunt illo tempore, quod sibi à Deo præfixum est, ut patet Iob c. 14. f. breues dies hominis sunt, & numerus mensuræ eius apud te est: constituiti terminos eius, quod præteriri non poterunt. *Aut descendens in prælium perierit. Iste est tertius modus, quo aliquis moritur. scilicet quando obijcit se periculis in bello, & occidit ab hostibus.*****

An differant inter se isti tres modi moriendi positi hic à David: & quæ sunt periodi specierum, & indiuiduorum. Quæstio XLIII.

QVAERET aliquis de istis tribus modis moriendi, an differant inter se. Aliquis dicit, quod non:

non: quia omnes reducuntur ad secundum. scilicet dies eius venerit, ut moriatur: nunquam tamen aliquis moritur, nisi venerit dies mortis eius: quia quandoque; aliquis moriatur, & quocumque, semper moritur in die illo, vsq; ad quæ eterna Dei prouidentia disposuit vitam eius. Ante terminum autem illum nemo moritur: nec etiam potest illum aliquis excedere, sicut dicitur Iob cap. 14. constituiti terminos eius, qui præteriri non poterunt: alioquin diuina prouidentia falleretur, si aliquis præueniret terminum, quem ipse præsciuerat, vel transcenderet illum: quod de Dei sapientia concedendum non est, ergo siue aliquis descendens ad bellum perierit, siue Deus percussit eum, semper venit dies eius, ut moriatur, & quia illa erat dies, de qua Deus præsciuerat. Respondendum est, quod iste secundus modus differt ab alijs. Pro quo sciendum, quod dies mortis alicuius accipitur tripliciter. Vno modo pro die in quo moritur. Alio modo pro die, quo Deus præsciuit ipsum moriturum. Tertio modo pro die, quo terminus eius, siue mensura durationis secundum exigentiam complexionis eius. Primo modo qualitercumque; aliquis moriatur, & quandoque; dicitur tunc esse dies eius: quia dies eius est dies mortis, & tunc ille homo moritur: ergo tunc est dies eius, & sic non differunt inter se isti tres modi. Secundo modo accipiendo etiam est dies hominis, ut moriatur quandoque; moritur: quia prouidentia Dei certa est, & siue aliquis homo viuatur sit vsquequo per naturam eum viuere possibile est; siue in medio ætatis incidente infortunio moriatur, illa est dies eius: quia in illo die Deus præsciuit de homine illo, quod moriturus esset, cum non possit falli diuina prouidentia. Tertio modo vocatur dies hominis, ut moriatur ille, qui terminat totam periodum durationis indiuiduorum speciei humanæ: vel ille, qui terminat periodum huius hominis. De primo patet: quia sicut omnium natura constantium est positus numerus magnitudinis, & augmenti iuxta Aristot. 2. de anima; ita positus est numerus durationis, cuiuslibet rei secundum exigentiam speciei: & ista mensura durationis vocatur periodus: species autem secundum, quod sunt differentes natura, ita etiam differunt in durationibus. Est autem periodus vite humanæ varius secundum temporum varietatem: quia à principio humani generis viuerebunt homines ferè vsq; ad mille annos, ut patet Gene. ca. 5. postea autem paulisper vita diminuta est: nunc autem maxima duratio est centum. 20. annorum, vel quasi: & ista est periodus speciei humanæ, quamquam rari homines attingant hanc ætatem: quia periodus speciei humanæ dicitur illa, quæ possunt attingere homines bene complexionati nullum habentes nocumentum: & quia aliqui ad istam accedunt quanquam rari, ista erit periodus. Secunda periodus est cuiuscumque; homines: nam quamquam secundum conditionem speciei possint homines accedere ad prædictam ætatem: aliqui tamen sunt, ita malè complexionati, quod secundum naturam eos illuc pertinere est impossibile, ideo isti habent varias periodos secundum varietatem complexionum: dies autem, quæ terminat periodum cuiuslibet, dicitur esse dies eius, ut moriatur: Accipiendo autem duobus modis primis, non differunt isti tres modi moriendi, quos ponit hic David: quia omnes reducuntur ad secundum. scilicet ad diem hominis, ut moriatur. Accipiendo autem tertio modo diem hominis pro terminante periodum speciei, vel indiuidui, differunt duo modi. scilicet primus, & tertius à secundo: quia tunc solum dicitur venire dies alicuius, ut moriatur, quando moritur in senectute magna, vltra quam nullus hominum

Dies mortis tripliciter accipitur.

Periodus quid.

Periodus varia secundum temporum varietatem, & complexionum fuit.

Tres modi moriendi.

viuere potest, vel quando propter imperfectionem complexionis suæ in parua ætate aliquo morbo dissoluitur: quicunque autem violententer moritur, siue in bello, siue alijs, nondum venit dies suus, ut moriatur: & sic intellexit David, ideo distinguit istos tres modos. De hoc etiam intelligitur illud Iob. capit. 14. f. Constituiti terminos eius, qui præteriri non poterunt. scilicet termini speciei humanæ, vel periodi cuiuscumque; indiuidui, quem secundum complexionem suam pertingere potest: & non intelligitur de terminis vite accidentalibus. scilicet cum aliqui sibi mortem inferunt, vel propter culpam suam moriuntur, & possint maiori tempore viuere.

An differunt primus, & tertius modus moriendi. Quæstio XLV.

QVAERETUR vltimus de alijs duobus modis. scilicet de primo, & tertio, an iter se differant. Et videtur, quod non: quia quod aliquis descendat in bello, & moriatur, vel quod Deus percussit eum, idem est: nam omnes, qui in bello occiduntur ab hostibus, traduntur à Deo in manus hostium. scilicet quia ideo moriuntur, quia Deus vult ponere eos in manu hostium suorum: illi tamen, qui traduntur à Deo in manus alicuius, dicuntur percussit ab eo, cum nihil aliud sit Deum percussit aliquem, nisi quod ipse aliquem occidat per se, vel tradat eum alteri occidendum: ergo non differunt isti modi: potissimè cum etiam Deus dicatur percussit illos, qui moriuntur in bello, ut patet infra 2. lib. ca. 7. cum dixit Deus ad David: fui tecum in omnibus, in quibus ambulasti, & interfeci omnes inimicos tuos à facie tua. Manifestum tamen est, quod isti inimici David moriebantur in bello, & occidebat eos David: ergo Deus dicitur percussit illos, qui moriuntur in bello: sic etiam patet Exo. cap. 23. f. Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem introieris: cunctorumque; inimicorum tuorum coram te terga vertam. Isti autem moriebantur in bello, cum dicitur, quod vertebant terga coram Iudæis: & tamen Deus dicebatur occidere illos: ergo non differt, quod aliquis moriatur in bello, vel quod Deus percussit eum. Item patet quia dicebatur, quod idem est, quod Deus tradat aliquem in manus alterius, vel quod moriatur in bello. Sic patet præced. ca. cum dixit Deus: Surge, & va de in Ceilam: ego enim tradam Philistinim in manu tua, & tamen isti perierunt in bello. Sic etiam Exo. cap. 23. f. tradam in manibus vestris habitatores terræ Chanaan: & tamen constat, quod isti perierunt in bello, & Deus dicitur deleuisse illos, vel percussisse. Sic patet Iosue ca. 13. f. Ego sum, qui delebo eos à facie filiorum Israel: Saul quoque; in bello perijt, & tamen dicitur, quod Deus tradidit eum in manus hostium, ut patet infra cap. 28. Respondendum quod isti duo modi differunt inter se, sed pro hoc considerandum, quod quandoque; aliquis moritur, Deus facit eum mori: nam aut moritur ex defectu complexionis. scilicet in senio, vel per violentiam. Primo modo Deus dicitur occidere hominem: quia ipse ralem constituit naturam, ut per eam necesse sit nobis saltem in senectute mori: sic enim dicit Apostolus ad Heb. ca. 9. quod statutum est hominibus semel mori. posita est lex à Deo necessitans eos ad semel moriendum. Secundo modo etiam moriens dicitur à Deo occidi: quia adhuc magis agit Deus in occisione violenta, quam in naturali, cum mors violenta non detur tanquam poena primi peccati, sed tanquam poena peccatorum nostrorum specialium: ideo sic morientes dicitur Deus occidere: quia tamen percussit significat quædam

Quæstio; aliquis moritur: Deus facit eum mori.

vio-

violentiā obtinuit consuetudo, vt illi, qui naturali morte deficiunt, non dicantur à Deo percussi, sed illi, qui morte violenta: & sic differt modus secundus moriendi. Quando venit dies hominis, vt moriatur ab alijs duobus modis: quia iste est naturalis, & alij quodammodo violenti. Sed adhuc alij duo, in quibus mors violenta infligitur, differunt: quia Deus dicitur percutere aliquem, quando per se percutit: & secundum conditionem communem aliquis actus prædicatur de aliquo, quando ipse per se agit, vel per instrumenta, quæ non possunt esse principia illius operationis per se, nec mouerent, nisi quis ea moueret. Deus autem aliquando aliquos occidit per seipsum, ita qd non interuenit aliquod instrumentum, vel cum occidit aliquem mediante tali instrumento, qd non moueretur ad illam occisionem, nisi Deus illud moueret. De primo patet Gen. cap. 38. de duobus filijs Iudæ: nam de primo dicitur, qd fuit nequam in conspectu Domini: & ab eo occisus est. De secundo dicitur, qd percussit eum Dominus, eo qd rem detestabilem faceret. Sic etia Deus occidit Aegyptios nullo instrumento mediante, sed per se cõuertendo aquas maris super illos: Exod. cap. 14. Vnde ibi dicitur: Dominus pugnabit pro vobis, & vos racebitis, id est, vobis nihil agentibus ipse solus pugnabit. Idem fuit in oppressione Amorrhæorum, quando Deus inclinauit super illos Arnon, vt declaratum est Num. cap. 21. Simile etiam fuit in bello, quod habuit rex Iosaphat cõtra Ammonitas, Moabitæ, & Idumæos. Nam nihil agentibus Israelitis, ipsi se mutuo occiderunt. 2. Para. c. 20. Secundo modo Deus agit per instrumenta occidendo aliquos: & quia illa non mouerentur, nisi Deus ea moueret, Deus dicitur percutere homines, qui sic moriuntur: sic fuit in bello Iosue contra quinque reges Amorrhæorum, quia fugientibus eis Deus misit de cælo lapides magnos, & perierunt plures lapidibus, quàm interfecti sunt ab Israelitis, vt patet Iosue. ca. 10. sic etiam Deus occidit omnes, qui erant in castris asyriorum s. 185. milia relicto rege cum paucis: & illud fecit Angelus Domini per noctem, vt patet infra 4. lib. ca. 19. Angelus tamen non fecisset, nisi iussu Dei, ideo Deus dicitur occidisse istos: & ad istum modum reducenda est mors, quæ alicui euenit per subitaneas ægritudines, quas Deus in penam infligit, sicut est peitis, & similes. Aliquando etiam moriuntur homines per infortunia, vt si corridente domo aliquis opprimatur, vel in puteum, aut in fluuium casu incidit, aut ignis subitaneus eum cremauerit, vel bestia agri, aut serpentes eum occiderint. Ista enim omnia Deo volente, & sic disponente, nobis infliguntur: ideo quando aliquis sic moritur, Deus dicitur occidere eum: quia ista per se non mouentur, sed ab altero: vel saltem Deus excipiat hominem, vt inc dat in ea. Ad istum etiã modum reducitur omnis mors violenta homini ab homine à casu infligta: quia ibi homo non occidit alium tanquam volens, sed quia Deus mouit vnum, vt cadat in manus alterius: sic patet Exod. c. 17. f. qd si quis occidat alterum non infidatus, Deus tradidit eum in manus eius. In his enim omnibus Deus agit per instrumenta, quæ à se non mouentur, sed ab altero: ideo ei attribuitur actio. Alius modus est mortis violentæ, cum homo ab homine occiditur spontaneè, quæ mors quanquã nunquam eueniat, nisi Deo permittente: tamen etiam si Deus non moueret hominem ad occidendum aliũ, ipse occideret eum, quia malicia sua eum mouet: sicut in alijs peccatis Deus non mouet nos, sed iniquitas nostra mouet sic patet Iacobi. c. 1. f. nemo cum tentatur, dicit, quia à Deo tentatur: Deus aut tentator

malorũ non est, ipse aut neminem tentat: vnusquisque aut tentat à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Hõ igitur, qui ex nequitia alterũ occidit, non est ibi propriè tanq instrumentũ Dei: quia conditio instrumenti est, qd nõ moueatur, nisi ab altero moueat. Quicumq; autem voluntariè alterũ occidit in se habet principiu sui motus: ideo non est instrumentum alterius. Ob hoc autem, qui à casu occidit, aliqua instrumenta Dei sunt, & pertinent ad precedentem modum, sed qui hostiliter occidit non est in illo modo, nec Deus dicitur percutere taliter occisum, ideo Dauid distinxit hic istos modos. f. cum quis à Deo percutitur, & cum ab hostibus occiditur. Ad rationes autem in contrariũ dicendũ, qd Deus dicitur aliquando occidere eos, qui moriuntur in bello, quia ipse facit, qd moriantur: non tamen propriè cum per se nõ occidat, nec per instrumenta, sed dicitur occidere inquantum tradit eos occidendos hostibus suis propter demerita: ideo scriptura magis vtitur isto vocabulo, tradere, de Deo, quãdo agit de morte bellica, quã occidere. Sic patet in allegatis auctoritatibus præd. cap. & infra 28. & Exo. ca. 21. f. Quia ipse Deus tradit hostes in manu hostium ad hoc, qd moriantur, & sic iste actus, qui est tradere, conuenit Deo ibi, sed non occidere. Sic patet Iosue. c. 11. f. ne timeas eos, cras n. eadem hora ego tradã oẽs istos vulnerãdos in conspectu Israel, qd ego tradã: sed ego non vulnerabo: sed Israel vulnerabit eos: Dauid autem volens propriè loqui, distinxit istos tres modos. *Propitius sit mihi Dominus, vt non mittam manum meam in Christum Domini.* Deus sit mihi propitius ad hoc, qd ego non mittam manũ in eũ. Vel aliter. f. sic Deus sit mihi propitius, qd non mittã manum meam in eum. f. ad occidendũ. *Et confregit Dauid viros suos sermonibus.* i. persuasit eis, & confregit animositates eorum. Cum enim Dauid redijt, abscessa particula chlamydis Saulis, & voluit eum occidere, viri sui voluerunt subito insurgere in Saulem: ipse autem tenuit eos, ne insurgerent non viribus, quia solus erat, nec præcepto, quia non obediẽt propter amaritudinem animi, sed sermonibus exhortatorijs Habebant enim grauem iram contra Saulem, quæ incitabat eos ad occidendum illũ. Dauid autem blandis verbis, & nimis efficacibus mitigauit iram eorum pro tũc: & hoc est confregisse eos, scilicet animositates suam. *Et non permisit eos, vt consurgerent in Saul.* ipsi volebant occidere Saulem. Dauid autem non permisit. f. suadendo verbis, vt distũ est: quia etiam si voluisset coercere eos viribus, vel auctoritate, nequiuisset.

Quare Dauid non permisit viros suos insurgere in Saulem. *Questio. XVII.*

Quæret aliquis, quare Dauid non permisit viros suos insurgere in Saulem: nam ipse volebat mittere manum suam in eum, quia erat Christus Domini: volebat tamen vindictam per alium, vt patet infra in litera. f. iudicet Deus inter me, & te: & vlciscatur me ex te, manus autem mea non sit in te, sed sicut in proverbio antiquo dicitur: ab impijs egrediẽtur impietas. Nunc autem Dauid non mittebat manũ in eum, & alij eo non iubente volebant illum occidere, ideo videtur, qd debuisset pmittere. Respondẽdum, qd Dauid peccasset, si permisisset viros suos occidere Saule: ipse n. putabat peccatũ esse si Saule per se occideret: ergo peccabat et si permitteret suis hoc agere, quia in hoc fauebat illis, & ipsi faciebant istud pp Dauid: non solũ tñ reus est homicidij, qui occidit: sed et qui occisori fauet, quia agentes, & qui agentibus consentiunt in quolibet crimine

Adronem in oppositum.

Non permisit Dauid Saule occidit per manũ suam, ne peccaret in Christum Domini.

ne rei mortis sunt ad Roma. c. 1. & ob hoc quando Dauid, & Abisai descendunt in castra Saulis dixit Abisai: conclusit Dominus hodie inimicum tuum in manus tuas, nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel. Et dixit Dauid. ne interficias eum: quis enim extendit manum in Christum Domini, & innocens erit? Sed adhuc dicit aliquis, quamquam Dauid teneretur non permittere viros suos, vt occiderẽt Saulem, non tamen teneretur ad persuadendum eis, ne occiderent illum, quia nemo teneretur proficere hosti. Dicendum, qd Dauid consensisset, si non suassisset suis, ne occiderent Saulem: nam cum ipse videret, qd viri sui volebant insurgere in Saulem, & ipse putabat se posse comprimere eos verbis, si non cõprimeret, faueret homicidio, quia non solum teneretur rei homicidij, qui occidit, sed etiam qui non impediunt occisionem, quantum possunt. Extra de homic. sicut dignum. f. non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare: tenebatur ergo prohibere Dauid viros suos ab occisione Saulis præcepto, vel occasione, aut qualicumque modo ei possibili, alioquin reus erat. Cum autem obiicitur, qd Dauid volebat vindictam de Saule, sed non per se, dicẽdum qd in hoc dubium est: quia quidam dicunt, qd ibi Dauid nõ desiderauit vindictã, sed dato, qd desiderauerit eã: non desiderabat, ita vt ipse eam procuraret, quia tunc ipse agere diceretur, sed volebat, qd Deus daret sibi vindictam de Saule. f. qd ipse nesciente, nec consulente aliquis occideret eum, sicut factum est de Isboseth filio Saulis, quia duo latrones occiderunt eum, & tunc peruenit regnũ Dauid infra 2. lib. c. 4. Sic etiam de Saule, ipse enim occisus fuit in bello, & sic Dauid vltus est non manu sua, nec cõsilio, sed Deus vltus est iniuriã illius, eo nesciente. Et hoc etiam significabat ipse dicens. viuit Dominus, quia nisi percussisset eum Deus, aut dies eius venerit, vt moriatur, aut descendens in prælium perierit, non mittam manum meam in eum. qd. quocumque illorum modorũ vindicabatur iniuria Dauid, eo nihil agente. *Porro Saul surgens de spelunca pergebat cepto itinere.* i. postquam Saul in spelunca vtrẽm purgauerat, surrexit inde, & pergebat cepto itinere. i. in via, quam inceperat. Ita erat via periequẽdi Dauid, quia ad nihil aliud venerat in desertum: & quia non putabat eum esse in spelunca, nec in partibus propinquis, pergebat ad interiora deserti. *Surrexit autem Dauid post eum.* Hic ponitur misericordie ostensio. f. manifestauit Dauid per oram chlamydis ipsi Sauli quomodo misertus fuisset eius nõ edo ipsum occidere. *Et egressus de spelunca.* i. mox vt vidit exisse Saule, egressus est post eum ad indicandum misericordiam suã. *Clamauit post tergum Saul: dicens.* i. Saul aliquantulum elongatus fuerat à spelunca, ita vt non posset ei loqui Dauid rãquam præsentem, sed cogebatur clamare ad hoc, vt eum audiret.

Quare Dauid exiuit de spelunca ad loquendum Sauli, quia exposuit se periculo mortis. *Questio. XVII.*

Quæret aliquis, quare Dauid exiuit de spelunca ad loquendum Sauli: nam in hoc videbatur tentare Deum ponendo se in magno periculo, cum posset eum capere viri Saulis. Respondendum est, qd Dauid nõ exposuit se huic periculo, quia quando locutus est ad Saulem, longè erat ab eo: ita vt cogere clamare ad hoc, qd audiretur à Saule, vi ri quoque Saulis procul erant, ideo quamquam conarentur persequi Dauid, non posset eum tenere, quia ipse posset euadere per desertum, cum procul esset. Et ista fuit causa, quare Dauid non locutus fuit

A Sauli mox vt exiuit de spelunca, sed cum iam elongatus erat ab eo sic. n. fecit iterũ infra c. 26. cũ descẽdit: Dauid in castra Saulis, & tulisset inde læcã, & scyphũ: nã recessit de castris, & postea à luge locutus est, cum dicitur: cunquẽ transisset Dauid ex aduerso, & stetit in vertice montis de longe, vt esset grande interuallum inter eos, clamauit ad populum, & c. noluit enim clamare quousque tantum interuallum esset, vt quanquam viri Saulis vellent eum persequi, non posset tenere ipsum. Sed adhuc dicit aliquis, qd poterat esse aliquod periculum, vt si aliqui de viris Saulis essent in locis absconditis, & ex insidijs caperent Dauid, cum hæc loqueretur, vel fortè conaretur eũ persequi, & ipse fugiẽdo deficeret: melius igitur erat manendo in spelunca, nulli periculo se exponere. Dicẽdum est, qd si loquimur absolute de securitate: securior erat Dauid, si non egrediretur de spelunca ad loquendum Sauli, quã cum egressus est, habuit tamen causam egrediendi. f. ad ostendendum misericordiam, quam habuerat in Saulem: Deus. n. mouebat eum ad hoc, quia volebat magnificare Dauid coram toto populo, & efficere quandam promptitudinem, per quam mortuo Saule populus vellent accipere Dauid in regem propter misericordiam, quã impendit Sauli, & domui suæ, sicut supra declarã est. Etiam per hoc poterat nunc Saul placari Dauid: iõ rationabiliter motus est Dauid ad ostẽdendum misericordiam istam Sauli, quod nõ potuisset, nisi egrediretur de spelunca, vt loqueretur Sauli. Cum autẽ dicitur, qd homo non debet se exponere periculo, quia vt tentare Deum. Dicendum, qd verum est, tñ debet homo se exponere alicui periculo quando paruum est, vel non existimatur esse periculum, vt acquirat aliqua bona. Nam si quis velit in omnibus rebus omnimodã securitatem, oportet, qd cesset ab omnibus actionibus. f. nullus equitabit, cauens, quia possibile est equum cadere, & allidere pedes sedentis: & nullus transibit per pontem, cauens, quia possibile est eũ cũ ponte cadere, & mergi: non sunt ergo talia vitanda, sed sunt pericula, quæ manifesta sunt, vel quæ verisimiliter futura existimantur: ita hic Dauid egressus de spelunca circumspexit, an quis de viris Saulis ei nocere posset, cum autem eos procul esse vidit, loq cepit ad Saulem, tanquam securus de periculo: sic enim fecit, quando accepit hastam, quia prius recessit longe à castris Saulis, quã loqueretur ad populum, infra cap. 26. & tamen ibi fuit, vt etiam ostendat misericordiam suam in Saulem.

Quare Dauid non est locutus Sauli in spelunca. *Questio. XVII.*

Quæretur vterius, cum Saul fuerit in spelunca, quare non locutus est ei tunc Dauid ostẽdens misericordiam suam. Rõndendum est, qd hoc factum fuit pp multa. Primò, quia periculum erat graue: nam cũ Dauid, & viri sui essent in spelunca, nesciebant, an viri Saulis mansissent ad os speluncæ, vel procul inde essent: si autẽ manerent ad ostiũ, posset Saul egrediens iubere illis, qd circumdarent speluncam, & occiderent eos, qui ibi erant. Dauid ergo noluit intra loqui Sauli, sed cũ egressus fuisset, circumspexit Dauid, an aliquis esset in circuitu speluncæ, & cum neminem vidit, locutus est ad Saulem. *Secũda ratio* erat, quia si Dauid locutus fuisset Sauli, timebat, qd viri sui insurgerent in Saulem, & occiderent: nam fortè non posset eos continere, data opportunitate occidendi Saulem. f. si semel inter eos esset: voluit autẽ hoc vitare: ideo locutus est extra speluncam. *Tertia ratio* fuit, ne nimis erubesceret, & timeret Saul: nam si vi-

Loquitur
Dauid ad
Saul.

si videret se positum in manibus hostium suorum proccideret coram eis, & pro vita oraret: atque efficeretur vilis in conspectu ipsorum, q̄ non decebat regem: id̄ Dauid noluit eum solum à morte eripere, sed et ab opprobrio deiectione, & verecundia: in quo nimis illi misertus est, conseruando ipsi honorem cum persona. Prima tamen rō magis mouit Dauid. s. vt proprium periculum euitaret. *Domine mi rex.* Loquebatur Dauid ad Saulē reuerenter vocādo eum regem, & patrem: vt patet in fra. Saul nō rex, sed hostis esset: volebat tamen Dauid obsequijs vincere improbitatem Saulis: sic enim dicit Apostolus ad Roman. ca. 12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, & si sitit, potum da illi: hoc enim faciens carbonēs ignis congeres super, caput eius: noli vinci à malo, sed vince in bono malum. *Et respexit Saul post se.* c. quando audiuit, q̄ aliquis vocabat eum. *Et inclinans se Dauid pronus in terram adorauit.* Hunc honorem exhibuit Dauid Sauli propter regiam maiestatem. In omnibus enim ad eum se habebat, vt subditus, & non vt hostis: & q̄ Saul procul esset à Dauid, adora uit eum Dauid de longe, non audens appropinquare ipsi. *Dixitque ad Saul.* Hic incipit Dauid honestē in crepare Saulē, cur iniuste persequatur eum, cum ipse erga illum in nocens sit. *Quare audis verba hominum loquentium: Dauid quærit malum aduersum te?* i. quare vis assentire vitis impijs, qui accusant me apud te, di centes, q̄ ego volo te occidere, cum constet de inno centia mea: In Hebræo habetur. *Quare audis verba hominis dicentis: Dauid quærit maliciam tuam?* Sed ad idem redit, quod litera nostra: quia tamen Hierony. existi mauit, q̄ non erat vnicus, qui loquebatur mala de Dauid apud Saulē, dixit: quare audis verba hominum: nam in Hebræo aliquando ponitur singulare pro plurali, & è contrario, vt patet Deut. c. 5. vbi dicitur: quæ est omnis caro, vt audiat vocem Dei viuentis: & habetur in Hebræo. *Elohim baim,* i. Deorum viuientium. Constat tamen, q̄ scriptura volebat ibi vnum Deum designare. Aliquando ponitur singulare pro plurali, sic patet Isa. c. 19. cum dicitur in lite ra nostra: tradam Aegyptum in manus Dominorū crudelium, & in Hebræo dicitur. *Adonim casseth,* idest Dominorum duri, vel crudelis: cum deberet dicere. *Adonim cassin,* idest Dominorum durorum, vel cru delium. Cum autem dicitur. *Dauid quærit maliciam tuā.* est improprius modus loquēdi, quia malicia, vel ini quitas, sicut ponitur in Hebræo, significat culpam, & non penam. De Dauid tamen non erat sensus, q̄ ipse inuestigaret aliquod peccatum Saulis, sed quod quæreret eum ad mortem: ideo expressius litera nos tra dixit. *Dauid quærit malum aduersum te.* *Et c. ubo die viderunt oculi tui.* Probat clementiam suam erga eum, & dicitur, q̄ viderunt oculi tui, non q̄ Saul vi disse aliquid: nam ipse non vidit Dauid, aut viros suos in spelunca, sed dicitur, q̄ viderunt oculi sui, quia nunc vident quomodo fuerint in manibus suis in spelunca, eoq̄ nunc videbat oram chlamydis in manibus Dauid, quam non potuisset habere, nisi fuisset coniunctus Sauli, sciendo eam. *Quoniam tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca.* s. hoc potes nunc videre per oram chlamydis. *Dr̄ aut̄,* q̄ Deus tradiderat eum, i. posuerat in potestate sua, ita vt liberum ei esset facere, quod veller de illo: sic. n. pmiserat Deus Dauid. Ego tradam tibi inimicū tuū, vt facias eis sicut placuerit in oculis tuis, vt patet sup.

Dauid propter duo dixit Sauli, quare audis verba hominum, licet nullus eum accusaret. Questio. XVIIII.

QVÆRET aliquis, quare Dauid dixit hic Sauli: *Quare audis verba hominum, & c. cum non*

F moueretur Saul ad persequendum Dauid pp accu sationem aliquorū, sed magis ipse mouebat seruos suos, vt accusarent, & indicarent ei de Dauid, & qa nemo indicabat ei de illo, dicebat, q̄ oēs coniuuraerant contra ipsum cum Dauid, supra c. 22. Rūdēdū est, q̄ hoc potuit fieri pp duo. Primō, quia Dauid volebat hic placare Saulē, vt non persequeretur eū: & quia si totam culpam huius persecutionis Dauid impostuisset Sauli, magis eum efferebat in iram, q̄ ad misericordiam flesteret, voluit culpam transferre in seruos, dicens: quare audis verba hominum, & c. q̄ d̄ scio, q̄ tu non moueris à teipso ad persequendū me, sed alij cōcitant te, accusantes me apud te, quos non debes audire: & ista est cautela eorum, qui volunt imperrare à Dominis, vt desistant à malis, quæ ceperunt eis infligere, dicentes, q̄ ipsi sponte illa nō egerunt, sed quia per errorem informati sunt: sic. n. dixerunt Israelitæ Pharaoni quando præmebat eos nimis: en famuli tui flagellis cædimur, & iniuste agitur contra populum tuum, Exo. c. 5. q̄ d̄. non agis tu hoc, sed ministri tui agunt: sciebant tamen Israelitæ, q̄ Pharao hoc ageret. Alio mō dici pōt, q̄ Dauid fuit locutus hic, nullo quasito colore, sed sicut intēdebat, quia sic verum erat, q̄ aliqui de seruis Saulis incitabant eum ad persequendum Dauid. In quo sciendū, q̄ à principio Saul cōceperat iram malam de Dauid, & volebat eum occidere: nemo tamen de seruis suis quicquam dicebat ei tunc de Dauid: id̄ ipse conquestus est de omnibus illis tāquā oēs cōiurassent contra eum, supra cap. 22. Cum verō oēs cognouerunt, q̄ Saul declarabat audire accusationes in Dauid: & q̄ prodere ei ad mortē, quilibet conabatur formare accusationes, & configere mendacia in Dauid, vt placeret regi: & ob hoc, auditis his, mox Doeg cepit accusare Dauid, & sacerdotes, vt patet c. c. Ziphæi quoq; venerunt ad Saulē annunciantes ei de loco Dauid, præc. c. & iterum postea annuncia nerunt, infra c. 26. Sic et credēdum est de alijs seruis Saulis. s. q̄ multi eorum annūciabant pessima Sauli de Dauid, vt placerent illi. Hoc aut̄ peruenit ad aures Dauid, id̄ dixit: quare audis verba hominū, & c. *Et cogitavi, vt occiderem te,* idest cum fuisset in spelunca cogitavi de occidendo, & aliquater super hoc deli beraueram. *Sed pepercit tibi oculus meus,* i. misertus sum tui nolens te occidere. In Hebræo habetur. *Et dixit ad te occidendum.* Dicere. n. idem est, q̄ cogitare: quia ita mente dicimus, sicut ore proferimus; sed in Hebræo ponitur in tertia persona, pp barbariem idiomatis: quia tñ constat, q̄ hoc dicebatur de Dauid, q̄ loquebatur, posuit litera nostra in prima persona. *Qd̄ aut̄ dr̄: sed pepercit tibi oculus meus, non habet in Hebræo: s̄a tñ nostra posuit, quia s̄a erat imperfecta. ista litera repugnābat inferiori: nā si tollatur illa particula erit litera hæc: & cogitavi, vt occiderē te: dixi. n. nō extendam manū meam in Dñm meū; sed manifestum est, q̄ ista duæ particule repugnāt, id̄ oportet, q̄ subintelligat aliud: & istud expressit li tera nostra. s. sed pepercit tibi oculus meus: & tūc stat s̄a cōuenienter. s. sed pepercit tibi oculus meus, dixi. n. nō extendam manū meam, & c. translator aut̄ noster nō solum posuit id, q̄ in litera erat, sed et id, q̄ necesse erat intelligi ex litera, & id, sine quo im possibile erat stare eam. Sic et fuit hic. *Dixi. n. nō extēdam manū meam in Dominum meum.* i. q̄ prius cogita veram de occidendo te, postea tamen dixi, i. delibe rari de non mittendo manū meam in te. *Quia Christus Domini est.* i. quia ē vnctus in regem à Deo: nā q̄ alia causæ multæ fuerint, propter quas Dauid non occidit Saulē: præcipua tamen, quæ eum mouit, fuit, quia erat rex, vt supra declaratum fuit.*

An

An Dauid peccauerit cogitando occidere Saulē. Questio. XX.

QVÆRET aliquis, an Dauid peccauerit cogitando occidere Saulē. Aliquis dicit, q̄ sic, qa peccatum nō solum est in opere, sed etiam in cogitatione: sic patet Mat. cap. 5. *Qui viderit mulie rem ad concupiscendum eam, iam mechatus est in corde suo:* Dauid autem corde hoc conceperat, ergo, quanquam nondum fecisset, peccabat. Respondendum est, quod, secundum q̄ aliqui voluerunt, peccatum solū est in operatione exteriori, & in cōsensu nihil peccatur: ista fuit opinio Iosephi, dixit enim q̄ ille, qui aliquid deliberauit facere, sed nondum fecit, cogitauit de peccando, sed non peccauit, ideo reprehendit quendam historiographū, scilicet Polibium Magelopolitam in libro 12. Antiquitatū dicens: miror Polibium Magelopolitam, quod vir bonus existens, dicit ideo perijisse Antiochum, quia voluit templum Dianæ perfidis deuastare: nam qui nullatenus egit peccatum, sed rātum cogitauit, nullo reatu facti tenetur. *Ista etiam fuit opinio antiqua Iudeorum: & hanc excludit Christus Mat. c. 5.* Sed hoc non obstante, peccatum est in cogitatione deli berata: immo magis est peccatum in consensu, quā in opere exteriori: quia opus exterius non est peccatum per se, sed propter consensum. Consensus verō in malum per se peccatum est. Quod patet, nam si quis à casti hominem occidat, non peccat, idem tamen actus est ibi exterior, qui est quando fit per cō sensum, & quando est cum cōsensu est actus malus. Cum vero sine illo, non est malus, ergo totam mali ciam habet ex consensu: ipse autem cōsensus de oc cidendo hominem secundum se est malus: etiam si non interueniat actus: ergo peccatum per se est in consensu, per accidens autem in opere, de quo vide quæ dicta sunt Exod. 20. & ista est positio philoso phorum. Dicendum ergo, q̄ si Dauid penitus deli berasset occidere Saulē, peccauisset, non tamē deli berauit. In quo sciendum, q̄ cum Dauid vidit Saulē in spelunca, concitatus est à viris suis, vt occide ret eum, ipse autem iuit animo occidendi illum, vt supra declaratum est: sed non deliberauerat penitus occidere eum: erat enim titubans, cū abscidisset par tem chlamydis continuū se: percussit enim illū cor suum, idest remordit conscientia, vt nō ageret hoc: quanquam tamen Dauid esset titubans, potius incli natus erat ad occidendum, quam non occidendum. Sed circa hoc considerandū, q̄ quando obiectum, in quo quis pōt peccare, p̄sens est ei, nullo impediēte, nec etiam ipsa verecundia, aut aliquo alio sine extra neo, & non operatur quantumcunque cogitet de fa ciendo, & afficiatur ad obiectum præsens, nunquā dicitur deliberaſſe: & quanquam videatur aliquan do penitus deliberaſſe, non est plena deliberatio, si non exequatur id, de quo cogitat, vt nullus impedi at: velut si quis tentetur ab intemperātia in cibo, vel ad libidinem: & tam cibum quam fœmina præsto fiat, nullo penitus obuiante, quantumcunque iste desideret cibum, & velit sumere illum, aut velit for nicari, non dicitur deliberaſſe, etiam si aliquando ve lit, & quasi aggrediatur, & rursus non incepto ali quo, desinat, quanquam interdum videatur delibe rare & interdum recedere à deliberatione, nunquā est ibi deliberatio, quæ inducat peccatum mortale. Nam ad peccatum requiritur plena deliberatio, nō est autem plena, quādo, præſente obiecto, potuit ali quis transgredi, & non transgressus est. Ita fuit de Da uid, quia ipse videbatur à principio velle occidere Saulē, præſente eo, & postea noluit: ergo non de

*De peccato
cogitationis
quod non
est peccatum
si non
consequatur
actum*

*De peccato
cogitationis
quod non
est peccatum
si non
consequatur
actum*

A liberauerat, cum non occiderit illum. Hoc autē se cus est, quando aliquis deliberat in absentia obiecti, quia si quis tunc consenserit fornicari, & postea non consentit, peccauit, & plenus consensus fuit hic, sed impedita est executio propter absentiam obiecti. Cum autem dicitur, an erat peccatum in hoc, q̄ Da uid cogitaret occidere Saulē, dicendum, quod cogitatio dicit omnem actum intellectus: & si cogitatio dicat deliberationem, vel sententiam intellectus, quæ est post inuestigationem, & consilium, cogitare de malo peccatum est. De Dauid autem cum dicitur hic, quod cogitauerit occidere Saulē, accipitur cogitatio pro consilio, vel inuestigatione non delibera ta, & ibi non est peccatum. *Quin potius pater mi vide: idest, non intelligas, q̄ ego deliberauerim occidere te, sed potius è cōtrario, vide partem chlamydis tuæ in manu mea, per quam cognosces, q̄ potuissē te occidere, si voluissē.* Hic autē vocauit Dauid Saulē patrem, supra verō vocauit eum regem: & ratio est, quia rex est nomen honoris, & timoris, pater autem est nomen dulcedinis, vt patet 2. Poli. cap. 1. Dauid autem à principio vocauit Saulē regem ad exhibendum reuerentiam, cū illud nomen signifi ceter maximum principatum: nunc autem vocauit eum patrem ad signandum dulcedinem clementiæ, quam habuerat erga eum, cū potuisset occidere il lum tanquam hostem, & non occidit. *Et cognosce orā chlamydis tuæ in manu mea,* idest, Dauid enim præſcidea rat partem chlamydis Saulis, ideo quanquā egressus est Saul de spelunca, non sensit aliquid decesse chlamydi suæ, cum non esset notabilis defectus: & ipse non suspicaretur, q̄ aliquid tale efferet: nūc autem clamante Dauid respexit Saul chlamydē, & vidit q̄ erat abscessa gladio pars eius, ideo nō potuit negare, quin fuisset in spelunca in manibus Dauid: nam non poterat aliunde Dauid habere partē chlamydis Saulis. *Quoniam cum præſciderem summitatē chlamydis tuæ,* idest partem extremā. Ex hoc patet, quod erat parua pars, quia summitas modicū dicit de re, cuius est. *Nolui manū meam extendere in te.* q̄ d̄. extendi ad chlamydem, sed non ad te. facile tamen erat scin denti chlamydem extendere manū in te. *Animaduerte, quoniam non est in manu mea malum, nec iniquitas,* idest ex hoc considera, q̄ nō est in manu mea, idest in ope re meo aliqua malicia. Et ponitur hic malum, & ini quitas: quia malum signat ipsum, quod fit male: ini quitas signat solam nequitiam cordis. Dauid autē nihil mali conceperat vnquam contra Saulē, nec etiam fecerat: ideo dicit, q̄ non est malum, nec ini quitas in manu sua, quanquam hic magis accipiuntur pro eodem: quod patet ex litera sequenti, scilicet. *Nec peccavi in te,* idest non habeo aliquod malū in corde contra te, nec etiam commisi aliquando aliquid mali. sic enim excusauit Ionathas Dauid su pra cap. 19 dicens ad Saulē. ne pecces rex in ser uum tuum Dauid, quia non peccauit tibi: & opera eius bona tibi sunt valde. *Tu autem insidiaris animæ meæ, vt auferas eam,* idest, quanquam ego non peccauerim tibi, sed potius misertus fuerim tui, tu peccas in me insidiando mihi ad mortem.

Dauid non induxit alia bona, quæ fecerat Saul, vt cessaret ab eius persecutione, nisi hanc misericordiam. Questio. XXI.

QVÆRET aliquis, cum Dauid intenderet hic suadere Sauli, vt cessaret à persecutione sua, & ad hoc induxit istud bonum, quod ei fecerat: cur

Cogitatio
quādo fit
peccatū.

Pater est
nomē dul
cedinis.

cur non induxit alia bona, quæ alias fecerat pro eo, scilicet, quod pugnaverat contra Philisthæum aufe-
 rendo obprobrium totius Israel. Etiam postea sæpe pugnavit contra hostes Israelitarum, & percussit eos: ista enim satis efficacia essent: vt molliretur cor Saulis, & cessaret à persecutione. Quod pater, quia cum semel Saul iussisset occidi David Ionathas exposuit ista Sauli, dicens: non pecces in seruum tuum, quia non peccavit, & opera eius bona sunt tibi valde: & posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum, &c. & tunc Saul placatus est voce Ionathæ, & iuravit: vivit Dominus, quia non occidetur, supra cap. 19. debuisse ergo ista verba proponere David: præsertim cum ipse sciret, quod per ea quondam placatus fuerat ei Saul. Dicendum, quod David noluit ista proponere, quia ista erant ad magnam laudem eius: laus autem in proprio ore turpis est, cū scriptura dicat: laudet te alienus, & non ostium: id virtuosius fuit: quod subtriceret ab eo, per quod laudabat se: licet ex illo haberet quandam efficaciam suadendi, quam, quod seipsum laudaret. Sed tunc dicitur: cur ergo dixit de chlamyde abscessa, & quod misertus fuerat Sauli? nam ista erant ad maiorem laudem, cum signarent maiorem bonitatem. Respondendum, quod David proposuit ista verba de chlamyde abscessa, non vt per hoc acquireret sibi aliquam laudem, sed vt per hoc purgaret se ab infamia, & ostenderet innocentiam suam. Verba autem de bellis suis, & bonis prioribus ostendebant eum virum probum, sed non liberabant ab infamia, nec ostendebant innocentem. Aliter dici potest, quod David nihil reliquit intactum de eo, quod poterat efficax esse ad suadendum. Proposuit igitur de abscessione chlamydis, quia erat satis efficax: de bellis tamen suis prioribus nihil proposuit, eo quod omnibus Israelitis ista erant notissima: & superfluum videbatur illa referri. Quod autem fuit de abscessione chlamydis erat incognitum, nisi illud explanasset David: id proposuit illud Sauli. Aliter etiam dici potest, quod David non exultavit efficax esse persuasioni, quod proponeret gesta sua priora: ideo non proposuit. Et quando dicitur, quod Ionathas proposuit hæc, & placatus est Saul per illa, dicendum est, quod illa verba fuerunt efficacica, quando Saul non erat nimis inflammatus in iram contra David, quia quocumque verbo poterat tunc placari: postquam tamen eius malicia consummata fuit, non erant talia efficacica: istud autem quod proposuit de chlamyde erat maximè efficax: nam nihil maius esse potest, quam quod quis teneat hostem in manibus suis, & ei honorem, & vitam donet. David igitur credidit, quod sic Saul suaderetur, & sic factum est, quia pro tunc cessavit eum persequi, & recessit in domum suam. *Iudicet Dominus inter me, & te: id est, ego nolo vlcisci propria manu, nec volo, quod per aliquem puniaris ex parte mea, sed quod Deus solus sit iudex inter me, & te: hoc autem dicebat David putans, quod nullus posset esse iudex Saulis, nisi Deus, quia Deus vixerat eum in regem, & ex hoc fecerat eum maiorem ceteris, exemeratque in regem, & ex hoc fecerat eum maiorem omnium: id putabat, quod nulli homini licebat mittere manum in eum ex aliqua causa: sic patet infra 26. cap. cum dixit David: quis enim exten det manum suam in Christum Domini, & innocens erit? quasi dicat, nullus poterit hoc facere: si tamen aliquis esset iudex suus, posset mandato illius occidi: & qui occideret eum innocens esset. *Et vlciscatur me Dominus ex te. i. Deus qui iudex est ipse solus det vindictam. Et vocat vindictam inia Dei contra Saulem. Manus autem mea non sit in te. i. ego rogo Dei, quod ipse iudicet inter me, & te ostend-**

F dendo veritatē, & det tibi penā, quod mereris pro iniusta persecutione: ego tamen nunquam tangam te, cum sit nefas, quod aliquis mittat manū in Christū Domini.

An David peccavit desiderando vindictam contra Saulem. Questio XXI.

QVAERET aliquis an David peccavit hic desiderando vindictam. Aliquis dicit quod sic, quia Deus prohibuit homini vindictam manu sua, sed sibi soli eam attribuit, scilicet, quod ipse tanquam iudex omnium satisfecerit cuilibet per iniurias suis, & nullus manu sua se vlcisceret. sic patet Deutero. cap. 32. mea est ultio: & ego retribuam eis in tempore. Item tenetur quilibet diligere hostes suos, & benefacere eis Matthæ. cap. 5. ergo non potest vindictam petere, quia qui vindictam petit hostis est. Item Apostolus dicit ad Rom. cap. 12. non vosmetipsos defendentes, sed dantes locum iræ. Et ibi iubet quod inimicis debemus dare cibum & potum: ergo a fortiori debemus remittere eis iniurias, non petendo vindictam. Respondendum est quod appetitus vindictæ & ira simpliciter sunt iniusta, ita vt non liceat nobis contra aliquem hominem rancorem concipere, & petere vindictam, immo vt probat Boet. 4. de consol. prosa. 4. penitus irrationabile est, quod quis habeat aliquos homines exosos: hoc tamen concessum fuit aliquando Israelitis, quia erant viri imperfecti, scilicet, quod haberent inimicitias contra quosdam gentes, & non cõicarent eis, & efficerentur per hoc idolatræ. Sic dictum fuit eis de Chananæis, quod nullum omnino eorum vinere permitterent, & si permitterent peccabant, & Deus eis ex hoc pronunciabat mala futura: Nume. 33. cap. & Iosue. 23. Et quia postea Israelitæ non habuerunt inimicitias contra gentes istas, Deus iratus fuit illis valde, vt patet Iud. cap. 2. Sic etiam dixit Deus de Moabitibus, & Ammonitis, quod haberent illos Iudæi exosos, Deute. capitu. 23. scilicet, non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum. Hic tamē non erat sic de David, quia Saul non erat de Chananæis, vel Moabitibus, vel Ammonitis: id redibat in regulam cõem datam Hebrais. Mea est ultio, & ego retribuam in tpe, Deut. cap. 32. Ergo David non poterat exigere ultionem à Saule, hæc eam desiderare: & si desiderasset, peccaret mortaliter. Cū tamen dicit, quod desideravit vindictam de Saule, negandum est: quia tñ in litera dicitur, quod ipse dixerit: vlciscatur me Dñs ex te: oportet inquiri quomodo per hoc non importetur appetitus vindictæ. Nicolaus dicit, quod David nolebat vindictam desiderio vindictæ, sed zelo iustitiæ: & hoc modo desiderare mala aliquibus non est peccatum, si illi nequissimi sunt conturbantes vitam omnium bonorum, & desideramus illos perire, vt non conturbentur boni: quod iustum est: litera ista tñ non multum consonat, quia hic David duo petere videtur. scilicet, iustitiam, & vindictam, cum ait. i. iudicet Dñs inter me & te, & vlciscatur me ex te. Aliter dici potest, quod David vere desideraverit vindictam, eo quod Saul affligebat eum nimis, tñ desideravit eum non plena deliberatione, sed passionatiter: postea autem non desideravit ultionem istam, sed magis doluit, cū audiuit Saule mortuum, & planxit nimis: occiditque illum, qui asseruerat se occidisse Saulem, vt patet infra 2. lib. cap. 1. Etiam quod occisus esset Isoberserh filius Saulis doluit David nimis, & fecit occidere eos, qui occiderant illum, vt patet infra 2. lib. cap. 4. si tñ deliberatè desiderasset vindictam per aliquem alterum dari, siue per Deum, gauderet quando audiret mortem Saulis, & retribuisset bona occisori. Aliter

Opinio Nicolai.

ter dici potest, quod David non desideravit vindictam, quoniam verba sua videantur hoc significare: sed accipitur ibi vindicta solum pro iniuria, quam volebat fieri inter se, & Saulem, & apparet per verba, quæ infra replicantur: nam dicitur postea. Sit Dominus iudex inter me, & te, & videat, & diiudicet causam meam: & eruat me de manu tua: ibi autem non ponitur aliqua ultio: ista tamen verba videntur significare id, quod illa. Aliter dici potest, quod David nullo modo desiderabat vindictam, quia si desiderasset, ipse posuisset eam manu sua capere, sed noluit, cum haberet opportunitatem ad hoc: ergo videtur, quod non deliberaverit contra ipsum de vindicta accipiendâ. Istæ solutiones aliquantuliter stant, sed magis videtur dicendum, quod David desideraverit vindictam aliquantuliter, licet non toto corde: quia litera hoc exprimit, dicens: vlciscatur me Dominus ex te. Et dato, quod aliquis vellet dicere, quod hic non petitur vindicta, sed solum petitur ultio, id est, liberationem de manu sua, sicut apparet ex verbis, quæ postea replicuit David dicens: Dominus videat, & diiudicet causam meam, & eruat me de manu tua: adhuc non stat, quia aliud importat hic, quam ibi, cum hic dicitur: vlciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te, in quo signatur, quod volebat ultionem, sed non manu sua. Etiam quia dicitur: sed sicut dicitur in proverbio: Ab impijs egredietur impietas: manus autem mea non sit in te, id est, Dominus det mihi vindictam de te, sed non per manum meam: nam per manus impiorum egredietur impietas, scilicet, impij occident te, & ego non. In quo manifestè apparet, quod David desiderabat mortem Saulis in vindictam, sed nolebat eam per manum suam efficere. Si autem dicitur, quod in hoc peccavit David, quia non licebat ei appetere vindictam: dici posset, quod hoc dixit ex passione, & non determinato desiderio, cū Saul eum tam iniuste affligeret: nã si ipse haberet voluntatē vindictæ determinatæ, ipse assumpsisset eam manu sua, vel suorum, sed non egit, immo prohibuit suis hoc agere. Vel potest dici: quod David non desiderabat vindictam, dixit tamen istud conquerendo de saule, vt sic forte Saul aliquantuliter fleteretur via querimonia eius, & iustitia à Deo petita. Si tamen adhuc dicamus, quod David desideraverit vindictam deliberatè, non erit nimis inconueniens, quia alia maiora crimina fecit David: quia tamen scriptura dicit eum non peccasse, nisi in morte Veræ, & adulterio Bersabee, infra 3. lib. cap. 15. & quibusdam, quæ expressa sunt: sicut in numeratione populi, infra 2. lib. cap. vltimo, magis videtur, quod mortaliter non peccaverit: & consequenter dicitur, quod locutus est ista passionatiter: nam aliàs gauisus fuisset, quando data est vindicta, occiso Saule à Philisthinis: sed planxit nimis, infra 2. lib. cap. 1. ergo non desideravit deliberatè vindictam. *Sicut in proverbio antiquo dicitur: id est, non sit manus mea in te ad procurandam vindictam, sed fiat sicut dicitur in proverbio antiquo, scilicet, quod aliquis impius hoc faciat.*

Quod est proverbium antiquum, secundum quod David desiderabat fieri Saule. Questio XXIII.

QVAERET aliquis de isto proverbio antiquo quid sit. Respondet Rab. Sal. quod est proverbium istud lex dei: & vocatur proverbium antiquum, quia lex Dei antiqua est. Dicit autem, quod habetur istud Exo. c. 21. Vbi dicitur: Dominus tradidit enim in manibus eius, id est, quod Deus tradit aliquis. Alph. Toft. super. 1. Regum.

A quem in manus alterius, vt occidatur: & per hoc puniatur pro peccatis: ita enim fieret de Saule, quod Dominus traderet eum in manus alicuius, vt occideretur. Sed istud non stat. Primo, quia proverbium non dicitur conuenienter de sacra scriptura, sed infra declarabitur. Secundo, quia dato, quod ipsa vocaretur proverbium non applicatur conuenienter, quod istud proverbium habeatur Exo. cap. 21. quia ibi agitur de occidentibus à casu, qui culpam non habent: ideo datur eis ibi locus refugij. David autem non intendebat, quod aliquis occideret Saulem à casu, sed voluntariè, maximè quia litera dicit, quod isti, qui occideret eum essent impij, & quod occisio ista esset impia, scilicet, ab impijs egredietur impietas. i. occisio iniusta ab homine iniusto inferretur: si tamè aliquis à casu eum occideret, non esset iniustus, nec occisio esset impia. Ergo non intelligitur hic de occisione inuoluntaria, quæ habetur Exo. c. 21. & cõse quæter non est illud proverbium antiquum. Sed dicendum, quod proverbium antiquum, de quo hic dicitur, non est aliud, quod sit in scriptura, sed erat quoddam verbum cõe inter loquentes, & istud est. Ab impijs egredietur impietas: multoties enim scriptura vtitur proverbij vulgarium. Sic patet Num. cap. 21. cum dicitur de destrutione Efebon: & dicitur, & construat civitas Sehon, &c. Sic etiam habetur infra 2. lib. c. 20. de muliere, quæ erat in vrbe Abela. f. Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio: Qui interrogat interrogat in Abela. Et ista erant proverbialia, quia erant communia: David autem vsus est hic isto proverbio, quia agebat ad propositum suum de occisione Saulis.

An sit conueniens sacram scripturam allegare proverbialia vulgarium. Questio XXIII.

QVAERET aliquis, an conuenienter sacra scriptura alleget proverbialia, & auctoritates vulgarium. Aliquis dicit, quod non: nam quando aliquid inducitur testimonium alterius, illud firmitus est, quod ad cuius testimonium inducitur, quia non debet probari nota ex ignotis: sed sacra scriptura est firmissima veritas, nec potest aliquid induci, quod firmitus sit: ergo non debet aliquid proverbium induci in scriptura. Patet hoc, quia sacra scriptura est ita firma, quod potius assentire debemus dictis suis, quam eis, quæ oculis viderimus. Sic patet secunda Petri. c. 1. nulla tamen vulgaris parabola, immo, nulla scientia est tantæ firmitudinis: cum potius credamus rebus, quam verbis: quia ab eo quod res est, vel non est, oratio vera, vel falsa dicitur esse, vt patet. 2. Perihetone. Ergo nulla scientia, vel vulgare proverbium est tantæ firmitudinis, vt sacra scriptura. Rõdedu est, quod si sacra scriptura possunt allegari proverbialia, vel auctoritates aliquorum extraneorum tripliciter. scilicet, ad cõfutandum eas, vel ad referendum, vel ad probandum aliquid per eas. Primo modo conueniens est allegari parabolas, & auctoritates extraneorum: quia cum sacra scriptura sit firmissima veritas, & eminentissima, ipsa debet corrigere falsitates, quæ habentur in alijs doctrinis: potissime in moralibus, de quibus est cura sacre scripture. Et quia interdum inducitur aliqua, quæ sunt communia in moribus, per quod homines attrahuntur ad faciendum malum, vel distrahuntur à bono, debuit scriptura providere in his corrigendo falsitates vulgariter dictas: potissime, quod istæ sunt circa finem humani status. Sic enim fuit opinio quorundam, quod non erat Deus: & quia iste erat maximus error, per quod traheretur homo ad omne malum, & distrahatur a bono, scriptura redarguit. Secunda Pars. R. quit

In sacra scriptura posse allegari triplex allegari tripliciter intelligitur.

guit hos tanquam insipientes, dicens: dixit insipiens in corde suo, non est Deus: Psal. 13. & 52. Sic etiam fuit error, quod anima humana non erat aliquis spiritus, qui post mortem maneret ad felicitatem, vel penam: sed erat tanquam mollis aer, qui diffundebatur. Quo præsupposito, uti volebant se dare omni delectationi, & viuere per iniustitiam: ideo scriptura sacra ponit errorem istorum, & latè improbat Sap. c. 2. sic etiam fuit error aliorum, quod non erat resur-rectio, ideo quod debent homines vacare cibo, & potui. Istum errorem recitat scriptura, & improbat Itā. ca. 22. f. Ecce gaudium, & læticia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum; comedamus, & bibamus, cras enim moriemur: & reuelata est auribus meis vox Domini exercituum: si dimitteret iniquitas hæc vobis donec moriamini? quod non dimitteret. A postolus quoque magis increpat istam insaniam. 1. ad Cor. ca. 15. f. Si secum hominem ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest si mortui non resurgunt? manducemus & bibamus, cras enim moriemur: nolite seduci: corrumunt enim bonos mores colloquia mala: multa enim huiusmodi inducit sacra scriptura de his, quæ in doctrinis vulgaribus peruertit circa mores dicta sunt, vt ea improbet: sic erat quod dicebatur Israhel, scilicet, quod filij, & nepotes occidebantur à Deo pro patribus: & hoc habebant in proverbium. Deus autem istud excludit Ezech. 8. cap. & Iere. ca. 32. f. quid est, quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud, dicentes: Patres comederunt vnam acerbam, & dentes filio: um obstupescunt: viuo ego dicit Dominus, si erit vobis vltra parabola hæc in proverbium in Israel: ecce omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita & anima filij mea est, anima, quæ peccauerit, ipsa morietur & c. Secundo modo scriptura inducit proverbia, vel auctoritates extraneorum solum referendo illas ab alijs esse dictas: nã in scriptura sacra multa ponuntur historicè, & introducunt personæ loquentes: & quia interdum locuta fuerit parabolas, introducuntur parabole: sic patet hic: nã David loquebatur ad Saulem: & ad confirmationem dicti sui, induxit istud proverbium. f. Ab impijs egredietur impietas. Scriptura autem illud ponit nõ ad confirmationem suam, sed referendo, quod David illud dixerit: sic etiam habetur infra 2. li. c. 20. de muliere illa, quæ erat in Abela, & dixit: qui interrogat, interrogat in Abela: & dixit quod iste sermo habebatur in proverbio antiquo, vbi scriptura nihil probat, vel improbat, sed refert id, quod ab illa muliere dictum est. Tertio modo inducuntur proverbia, vel auctoritates exterorum ad probationem sacre scripturæ: non quidem quod illa firmitate sint, quàm sacra scriptura, cum ista habeat firmitatè super omnem sermonem humanum, sed quia illa proverbia respectu quorundam notiora sunt, & firmitiora: sic enim accidit in disciplinis: nam semper probatio debet fieri ex aliquo magis noto, vt patet. 1. Posteri accidunt tamen, quod quibusdam magis nota videantur ea, quæ sunt minus nota: & sic arguunt via conuersationis interdum ab effectibus ad causas arguimus, & à posterioribus ad priora: tamen secundam naturam causam, & priora maiorem habent euidentiam, quàm effectus, & posteriora. sic igitur quanquam simpliciter loquendo nihil possit esse firmitus sacra scriptura: quidam tamen sunt, à quibus reputantur nimis infirma, sicut ab infidelibus, & ab eis, qui nõdum sunt prouecti in fide: De his enim dicit Isaias: Quis credit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelata est. 53. c. & Apostolus ad Rom. c. 10. dicit, quod non omnes obediunt euangelio: respectu ergo istorum

oportet duci alias probationes, nec est iniustum: nã Deus iubebat, quod ad hoc, quod crederetur alicui propheta, quod erat verus propheta, induceret signum Deuter. cap. 13. & 18. Christus quoque dedit potestatem Discipulis faciendi miracula ad confirmationem fidei Mar. c. vlt. sic ergo per hæc habebant confirmationem legis euangelicæ, quamquam miracula non erant firmitiora ipsa lege euangelica: ita ergo interdum ex auctoritatibus exteriorum probari poterat fides catholica. Pro quo considerandū, quod catholici potissimè illi, qui sunt in prælatura, obligantur ad duo. Primo ad reddendum rationem de omnibus, quæ credimus, & speramus, non quidem probando illa demonstratiuè, & à priori, sicut in disciplinis: sed ostendendo, quod non implicat contradictionem: nec eis datis, sequitur aliquod inconueniens, vel inhonestas in moribus. Secundo tenentur improbare omnem heresim, vel positionem, quæ sit contra fidem catholicam. De primo patet. 1. Petri. cap. 3. f. Parati estote semper ad satisfactionem omnium poscenti vos rationem reddere de ea, quæ in vobis est, spe, & fide. De secundo patet 2. ad Cor. ca. 10. f. arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum: consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam, id est, debent habere prælati rationes ad vlciscendum omnem inobedientiam, id est, omnem positionem, quæ non obedit fidei catholice. De primo considerandum, quod non obligatur aliquis probare ea, quæ in fide catholica habemus ex eis, quæ asserunt heretici: quia non sunt apud ipsos sufficientia documenta pro omnibus, quæ nos credimus: si tamen interdum reperitur aliquid in documentis gentilium, per quod fides catholica roboratur, quanquam illa non esset probatio simpliciter, tamen contra illos esset efficacissima, & tunc licitum est, immo nimis laudabile, quod aliquis vteretur in omnibus, vel in multis positione philosophorum, & infidelium: sic fecit Apostolus Actuum. cap. 17. cum probare vellet contra Athenienses, quod Deus est prope omnibus, & à nullo distans, ait: In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus: sicut quidam vestrum poetarum dixerunt: genus Dei sumus. Hoc tamen difficile est. Sic dixit Augu: & habetur in prologo Lactantij de falsa religione. Vtinam potuissem tam faciliter nostra probare, quam aliena destruere. Ipse autem destruebat aliena auctoritatibus ipsorum infidelium: secundum erat, quod prælati catholici debent improbare omnem heresim insurgentem contra fidem, & in hoc facilius est vti testimonijs ipsorum infidelium ad improbandum positiones suas, quam ad probandum, quod nos credimus: & tunc etiam licitum est, quod sacra scriptura, & doctores eius vtiuntur proverbijs, vel auctoritatibus exterorum ad probandum contra ipsos. Aliquando autem scriptura accipit proverbia in probationem suam respectu eorum, qui non sunt subiecti ei, vt per ea, quæ adducta sunt ab extra, credant scripturam sacram vera enunciare. Sicut fecit Moyses Num. cap. 21. cum vellet probare, quod terra regis Sehon, quam acceperunt Israelitæ, fuisset quondam regis Moab, induxit versus proverbia, qui vertebantur inter ipsos Amorrhæos, & Moabitas, vnde in proverbio dicitur: venite in Esebon, & discitur, & construat civitas Sehon: ignis egressus est de Esebon, & c. Interdum autem scriptura inducit proverbia vulgaria contra catholicos ad probandum magni-

Prælati obligantur ad duo.

magnitudinem misericordie Dei. Sic patet Hiero. capit. 3. scilicet. vulgo dicitur, si dimiserit vxorem suam, & recedens ab ea duxerit alteram, nunquid reuertetur ad eam vltra? tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, & ego suscipiam te. De parabolis autem, quibus Christus vtebatur, non attinet ad præsens: quia ille non erat prouerbialia dicta, nec auctoritates exterorum ad confirmandum, quod dicebat, sed erant quedam inuolucra sententiarum: ita vt non possent omnes audientes intelligere, quod dicebatur. Patet Mat. c. 13. sine his autem parabolis raro Christus loquebatur: vnde discipuli instante tempore passionis eius, cum viderunt, quod loquebatur manifestè, mirati sunt, quod non diceret parabolam, vnde dixerunt: ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. Ioa. cap. 16. Cum tamen loquebatur turbis, semper loquebatur in parabolis. Mat. cap. 13. scilicet. Hæc locutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis. De his ergo non attinet ad præsens, cum agatur an sacra scriptura debeat vti proverbijs. Quod satis apparet ex dictis. Ab impijs egredietur impietas. id est, iniqua occisio fieri per homines iniquos, quasi dicat. ego non occidam te manu mea, nec aliquis iussu meo, sed aliqui iniqui occident te, & peccant in occidendo. Deus tamen dabit mihi illo modo vindictam. Hoc dicebat David, quia putabat, quod cum esset Saul iniquus, Deus traderet eum in manus aliquorum vitiorum iniquorum de seruis suis, qui eum occiderent, sicut fuit postea occisus Isboseth filius eius à duobus viris de regno suo, vt patet infra 2. lib. cap. 4. Deus tamen disposuerat de Saule, scilicet, quod occideretur à Philistinis. Et sic factum est, infra c. vltimo. Manus ergo mea non sit in te. Et propter hoc manus mea nõ erit in te ad te occidendū, quasi dicat. ego desidero vindictam de te, & Deus dabit eam mihi per manum aliquorum impiorum sine crimine meo. superfluum ergo esset, quod ego mitterem manus meas in te, quod non esset sine crimine. Quem persequeris rex Israel? quem persequeris? Ista est quedam increpatio irritoria, quasi dicat. rex Israel, qui est rex vltre magnus inter alios reges, non deberet egredi ad persequendum, nisi multitudinem hostium fortissimorum, nunc autem persequitur vnum hominem inermem & inauxiliatum, quasi dicat, verecundum hoc est, & irridendum. Canem mortuum persequeris, & pulicem vnum. quasi dicat, tu persequeris vnum canem mortuum: quia ita ego sum, sicut vnus canis mortuus, & sicut vnus pulcx. Canis etiam si sit viuens magis latratu, quàm ferocitate terret, cum autem mortuus fuerit, latratu, & ferocitate caret: quod ergo aliquis persequeretur canem mortuum, ridiculum est, quia ille nulli nocere potest, nec latratu inquietare. Ita etiam erat David ad Saulem: ipse enim non erat ferox inuadendo Saulem, vel turbando ipsum, quia impotens erat, & potius fugiebat. Vocibus quoque non inquietabat eum, quia nihil mali de Saule vnquam dixerat, ergo canis mortuus erat. Ridiculum quoque est, quod aliquis persequatur vnum pulicem, cum sit res minima: ita David minimus erat in conspectu regis Israel, scilicet, pauper, & inauxiliatus: ridiculum ergo erat, quod Saul persequeretur eum, sed infra cap. 26. dixit David: egressus est rex Israel, vt quaerit pulicem vnum, sicut persequitur perdix in montibus. In quo significauit paruitatem suam vocans se pulicem vnum, & celeritatem, atque desiderium Saulis in persequendo David: cum dixit, quod persequeretur ipsum sicut perdix in montibus, scilicet, quod sicut illi, qui persequuntur perdices in mon-

tibus, ascendunt loca aspera, & abrupta: ita Saul super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt, persequeretur David, vt patet supra. Sit Dominus iudex, & iudicet inter me, & te. id est, nolo alium iudicem inter me, & te, nisi Deum. Hoc dicebat, quia putabat, quod nullus esset iudex Saulis, nisi Deus, eo quod ipse erat exemptus à potestate omnium: cum Deus vnisset eum in regem. Vel fortè dicebat propter reuerentiam regiam nolendo submittere regem alicui, vt iudicaret inter eum, & David. Vel dicebat hoc, quia omnes iudices erant sibi suspecti: nam sciebant omnes Israelitæ, quod Saul desideraret nimis occidere David: si ergo aliquis constitueretur iudex de Israelitis inter Saulem, & David, vt placeret Sauli, ferret sententiam contra David: Erant ergo suspecti sibi omnes Israelitæ: nec videbat aliquem, quem in iudicem vocaret, ideo vocauit solum Deum. Et videat, & diiudicet causam meam, id est, videat quid ego mereor pati à te, & quid tu mihi infers: & diiudicet causam meam, id est, det sententiã in ista causa mea secundum merita causæ condemnando te. Et eruat me de manu tua, id est, propter merita causæ meæ eruat me, ne possis vnquam tenere me, & facere, quod vis. Cum autem completeret. Hic ponitur tertium huius partis, scilicet Saulis responsio ad ista verba David: nam cum incepit loqui David, conuertit se Saul retrorsum, & audiuit omnia verba David quousque completeret: nec interrupit sermonem suum, sed permisit eum dicere quicquid vellet. Loqui sermones huiusmodi ad Saul, id est, omnes sermones suprapositos, quasi dicat, nihil respondit Saul quousque David dixit omnia hæc. Dixit Saul: numquid vox tua est hæc fili mi David? non dixit hoc Saul tanquam dubitaret an loquens esset David, sed dixit admirando: viderat enim oram chlamydis suæ in manu David: ex quo cognoscebatur, quod ipse fuit in manu David: in quo stupebat de tam graui periculo, in quo fuit: & de clementia David, quomodo non occidit eum: ideo admirans dixit: numquid hæc est vox tua? quasi dicat, miror cum hæc sit vox tua, quod mihi vitam reliqueris. Vocauit autem Saul David filium, quanquam esset hostis, sicut ipse dixit: quis enim cum inuenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Vocauit tamen eum filium, eo quod se habuerat ad illum tanquam filium ad patrem: nam si considerasset, quod erat hostis accrimus eius, debuisset eum occidere cum posset: sic etiam David ad indicandum istam misericordiam vocauit Saulem patrem, vt patet supra, scilicet: quoniam potius pater mi vide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea. Et leuauit Saul vocem suam, & fleuit. Hoc fecit Saul, quia contractus fuit animo videns, quod tam iniuste persecutus fuerit David, & David tam clemens fuerit in eum: erat autem signum doloris magni, quod vir fletet: maximè cum esset vir tanti honoris, scilicet, quia erat rex: agebat ergo ex amaritudine cordis. Dixitque ad David: iustior tu es, quàm ego, id est, tu es iustus, & ego sum iniustus. Est autem iste modus loquendi improprius: quia siue exponatur comparatiuus affirmatiuè, siue negatiuè, semper est falsa propositio: quod patet, vt si dicamus: tu es iustus, & ego sum iustus: sed tu es iustior, tunc vna exponens est falsa, scilicet, ego sum iustus, quia erat Saul iniustus, & volebat se confiteri hic iniustum. Si autem exponatur negatiuè, dicitur sic: tu non es iustus, & ego non sum iustus, sed iniustior ego sum te, & tunc falsa est vna exponens, scilicet, tu non es iustus, quia David iustus erat, & Saul hoc confitebatur: sed debet exponi, vt dictum est.

Respond. Saulis ad David.

Cap. 2.

Saul verè loquebatur ad David: dolebat enim acriter, quòd iniuste eum persecutus fuisset. Quæst. XXV.

QVAERET aliquis, an Saul ista verè diceret, vel per fraudem, vt deciperet David, & caperet. Dicendum, quòd dicebat ista verè: dolebat enim acriter, quòd persecutus fuisset eum iniuste: quod apparet ex fletu: quia foemina facile est mendaces effundere lachrymas: viri autem non habent promptum plorare, nisi verè doluerint: Saul tamen mox lachrymans est, vt audiuit David. Etiam patet, quia Saul confessus est se fuisse iniustum contra David, & fuisse clementem David in eum. Etiam orauit, vt Dominus redderet ei vicissitudinem pro misericordia, quam operatus fuerat erga eum. Sed adhuc aliquis dicit, quòd ista voces erant, & poterant dici falsa intentione. Sed non stat, quia immediatè Saul cessauit persequi David descendens in domum suam, si tamen non verè doluisset de persecutione præterita, & haberet animum persequendi illum, nunc potuisset in montibus persequi, cum nõ multum distaret ab eo: cessauit tamen, ergo verè doluit de persecutione præterita, & habuit animum nunquam postea persequendi David. Sed dicitur contra hoc: quia post hæc Saul persecutus est David in deserto Ziph, vt patet infra cap. 26. Respondendum, quòd Saul habuit nunc veram intentionem nunquam persequendi David: postea tamen inmutatum est cor eius: erat enim Saul sicut incontinens, qui rationi obedit quando passio non est præsens, & proponit nunquam agere incontinenter: quia tamen duram sustinet passionem, illa adueniente, egreditur ab opinione, & agit quod passio suggerit: Saul autem conceperat odium ferocissimum in David: aliquando tamen suadentibus aliquibus per rationes manifestas rerahebatur, & proponebat nunquam nocere David, sicut factum est, supra cap. 19. orante Ionatha pro David. Rursus tamen redibat odiũ, & incipiebat Saul persequi David sicut prius. Ita ergo hic, quia ratio fuit euidentiſſima, per quam patebat Saulem egisse impiè, & David fuisse clementem, doluit Saul de commisso. Rursus tamen renouatus est dolor, & odium, quod conceperat in David, & persecutus est eum in deserto Ziph: sic iam sæpe egerat, & iperum agere proposuit, infra cap. 26. Dicens: reuertere fili mi David: nequaquam enim vltra malefaciam tibi: & tamen adhuc post illud Saul intendebat persequi David, quousque audiuit eum fugisse in terram Philistinorum: & tunc desperauit eum persequi, vt patet infra cap. 27. & tamen tam hic, quam infra cap. 26. vere dolebat Saul de malis commissis in David. Tu enim tribuisti mihi bonum. Hoc refertur ad illa, quæ fecerat David antequam inciperet persequi eum Saul, scilicet, quod exposuerat se ad mortem pro eo contra Goliath, & sæpe pugnaverat contra Philistinos pro Saule: erant autem ista ad bonum, & ad honorem Saulis: sic dixit Ionathas ad Saulem de David: opera eius bona tibi sunt valde, & posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum, & fecit Dominus salutem magnam vniuerso Israeli: vidisti, & letatus es, supra cap. 19. posset autem referri ad istam clementiam, quam habuit David de Saule non occidendo eum, cum potuisset: in hoc enim maximum bonum ei egerat: melius tamè referrur ad bona priora, eo quod dicitur hic: tu fecisti mihi bonum, & ego retribuui tibi mala. Constat tamen, quod postquam David fecit istam clementiam Sauli, nullum malum ei retribuuit, quia illa facta fuerat immediatè ante ista verba: er-

Obiectio. Respõsio.

go non refertur ad illam clementiam, sed ad alia bona, quæ fecerat David pro Saule, quia post illa Saul intulerat multa mala David persequendo eum scpius. Ego aut reddidi tibi mala: s. conando eum occidere: bis enim conatus est Saul lancea percutere David supr. c. 18. & 19. iussit etiam eum occidi à servis suis, & postea iussit eum teneri, supr. cap. 19. Deinde cepit eum persequi effugando eum de terra sua, vt patet supr. c. 21. vsque huc. Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona. i. ex hoc, quod fecisti hodie apparet, quod opera tua bona erant erga me, & nõ loquitur hic Saul de clementia, quã habuit in eum David: quia de ista per se patebat, quod erat bona, nec erat inducendum argumentum ad illa: sed loquitur de alijs operibus præcedentibus David erga Saulem, quia de illis putabat Saul, quod fuissent aliqua mala, & quod insidiaretur ei ad interficiendum illum, vt regnaret post eum: nunc autem apparet, quod ista falsa erant, quia si David desiderasset occidere Saulem, cum nunc haberet in manibus, præsertim cum tanta ab eo passus esset, occidisset illum: sed miserus est ei: ergo nunquam habuerat voluntatem occidendi Saulem. Quomodo tradidit me Dominus in manum tuam, & non occideris me. i. ex hoc, quod non occidisti me, cum Dominus tradidisset me in manus tuas, apparet, quod semper operatus fueris bona erga me, & dilexeris me. Dicit autem Saul, quod Dominus tradidit eum in manus David: quia ipse fuerat in potestate eius, quando præcidit summitatem chlamydis ipsius: & hoc non poterat esse, nisi Deus voluisset eum tradere huic periculo propter peccata sua, reliqua autem ascribi debent David, s. quod non occiderit eum: nam iam Deus sufficientem locum dederat ei ad occidendum ipsum. Quis enim, cum inuenit inimicum suum, dimittit eum in via bona? q. d. nullus est, qui inueniat inimicum suum. s. in loco, ubi potest ei nocere, & dimittit eum in via bona. i. dimittit prosperari, sed infert ei mortem. In quo Saul laudabat nimis David, quod ipse vsus fuerit insolita clementia. s. quod nemo alius sic facere consueverat. Sed Dominus reddat vicissitudinẽ hæc, idest, Dominus det tibi præmium pro hoc bono, quod operatus es in me. Vicissitudo significat duos scilicet, mutationem, & commutationem. De primo patet Iac. capit. 1. scilicet. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, idest, nõ est apud Deum umbra, siue similitudo vicissitudinis, idest, mutationis, scilicet, quòd aliquid vna vice habeat, & non habeat alia, sed quod vna vice habet, semper habet. Secundo accipitur vicissitudo pro commutatione: vt si aliquis dat, & postea recipit: est enim ista vicissitudo, quia est mutatio vicis, scilicet, quia vna vice dat, & alia vice recipit. Sic accipitur hic: nam orauit Saul, quòd sicut David dederat bonum ei, ita à Deo acciperet bonum. Pro eo, quod hodie operatus es in me: idest, pro clementia, quã habuisti hodie in me, quasi dicat. multa alia bona pro me fecisti, sed istud excedit omnia: ideo Deus retribuat tibi pro eo. Dixit autem, quòd Deus retribueret, quia Saul putabat se impotentem ad retribuendum pro hoc: & verum erat, quia David seruauerat hic vitam Saulis, & dederat ei ex clementia, quam potuisset auferre lege hostili: nulla autem æqua ponderatio est pro vita in humanis bonis, cum ipsa sint propter hominum vitam. Quanquam igitur Saul daret David totum regnum suum, non sufficienter retribueret: ideo orauit Saul, quòd Deus retribueret David pro his. Et nunc, quia scio, quòd certissime regnaturus sis. Hic incitat Saul David, vt iuret ei de nõ occidendo posteros suos pro malis, quæ passus est ab eo, & dicit, quia scio, quòd regnaturus sis in Israel, & poteris deleat totum genus meum propter mala

Vicissitudo significat mutationem, & commutationem.

mala, quæ ego tibi intuli, rogo te, vt iures mihi, ne deleas semen meum post me.

Quomodo Saul sciebat David regnaturum post eum. Quæstio. XXVI.

Prima Opinio.

QVAERET aliquis, quomodo sciebat Saul, quòd David regnaturus esset. Aliquis forte dicit, quòd Saul nesciebat hoc, nec presumebat esse verum, sed dicebat ad reddendum David securum, vt facilius eum capere posset. Sed hoc non stat, quia Saul hoc sciebat, vel saltem presumebat, sicut dixit Ionathas præcedenti cap. scilicet. ne timeas, nec enim inueniet te manus patris mei, & tu regnabis in Israel, & ego ero tibi secundus, sed & pater meus Saul scit hoc: ergo non fingebat Saul se scire ista, sed sic credebatur. Tunc autem dicit aliquis, quòd Saul sciebat hæc, quia audierat, quòd vnctus esset in regem à Deo per Samuelem: ea tamen, quæ Samuel faciebat, erant certissima: ipse enim dixerat ei de regno, & vnctus in regem, vt patet supra cap. 9. & 10. Sed hoc non stat, quia si sciuisset Saul, quòd Samuel vnctus David in regem, occidisset eum: vnde quando iuit ad vngendum eum in Bethlechem, dixit ad eum: audier Saul, & interficiet me: & tunc iussit Deus, quòd Samuel ferret vitulum in manu, vt non cognosceretur ad quid ibat, supra cap. 16. si tamen non esset verisimile, quod hoc cognito, Saul occideret Samuelem, Deus non dedisset ei signum illud ad occultandum intentionem suam: Saul tamen nihil mali egerat Samueli, quia adhuc ille viuere cognouerat Saul, quòd David esset vnctus in regem per Samuelem. Alij ergo dicunt, quòd cognouit nunc Saul per abscissionem ore chlamydis: nam quando Saul scidit pallium Samuelis, dixit ei Samuel: scidit Deus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo, supra cap. 15. Dicitur autem Iudæi, quòd tunc Samuel dixit Sauli, quòd quicumque ei sic amputaret partem chlamydis, regnaturus esset, & quia nunc viderat Saul, quòd David absciderat sibi oram chlamydis, sciuit eum regnaturum. Sed istud fictitium est, & nullo modo stat, quia tunc cum ista abscissio chlamydis nouiter fuerit, nõc nouiter cognosceret Saul, quòd regnaturus esset David. Ante hoc tamen cognoscebat, vt patet præcedenti cap. Cum dixit Ionathas: sed & Saul pater meus scit hoc. Ergo non cognouit per abscissionem chlamydis. Sed dicendum, quòd cognouit hoc Saul per mirabilia, quæ Deus faciebat per David: nam antequam Saul persequeretur David, Deus adiuuabat eum in omnibus actibus bellicis, & erat admirabilis super omnes Israelitas: ibi autem cognouit Saul, quòd Deus erat cum illo, & recesserat à se, supra cap. 18. Cum autem cepit Saul persequi eum, & conatus est percutere illum lancea, Deus bis illum eripuit, supra cap. 18. & 19. Postea quoque in omnibus persecutionibus Deus eripuit David de manu hostium suorum, & de manu Saulis, vt patet vsque huc ex præcedentibus: nunc quoque tradiderat Saulem in manus eius: ergo manifestè Deus erat cum illo, ex quo arguebat Saul, quod veller eum facere regem.

Secunda Opinio.

Tertia Opinio.

Quarta Opinio.

Quomodo Saul credidit David esse regnaturum, cum regnum ad eius successores spectaret. Quæst. XXVII.

QVAERET aliquis, quomodo Saul potuit credere, quòd David regnaturus esset, cum regnũ Alph. Tost. Super Reg. 1.

de iure pertineret ad successores suos. Aliquis respondet, quòd Saul credidit David confortandũ esse nimis post mortem suam, & quòd occideret omnes de stirpe sua, & tunc ipse regnaret, non manente aliquo successore, & ob hoc Saul voluit, quòd iuraret ei David, ne deleat semen suum post eum, vt patet hic. Sed hoc non stat: quia isti præsupponunt, quòd David deleat omne semen regum, & tunc ipse regnaret, tanquam non existente aliquo successore legitimo, sed est contra literam, & intentionem Saulis: quia dixit, quod David regnaturus erat, & tunc orat, ne deleat semen suum: ergo prius putabat regnaturũ, quod deleat semẽ suum. Dicendũ ergo, quòd Saul sciebat regnum Israel non pronenire ex successione, sed ex Dei electione: ipse enim assumptus fuit in regem à Deo, quanquam esset de minima familia inter omnes de tribu Benjamin, & de minima tribu Israel, sicut ipse confessus est supra cap. 9. sic ergo, si nunc Deus aliquem eligeret in regem, putabat, quòd ille regnaret, & non filij sui, & quia viderat, quòd Deus erat cum David in omnibus suis, putauit, quòd veller eum vngeri in regem, & sic non regnaret aliquis de stirpe sua post eum. Aliter dici potest, quòd Saul viderat, quòd omnes Israelitæ diligebant nimis David, & obediebant ei in omnibus, cum ipse ageret bella ipsorum, & egrederetur, & ingrederetur ante eos: honorabant quoque eum sicut regem: vnde mulieres, quando cantauerunt, dixerunt: percussit Saul mille, & David decem millia: iratusque est valde Saul, & dixit: dederunt David decem millia, & mihi dederunt mille: quid ei superest, nisi solum regnum? putauit ergo, quòd post mortem suam Israelitæ propter magnum fauorem, quem habebat inter illos, facerent ipsum regem: & sic posset deleat semen suum. Sed præcedens modus conuenientior est. Et habiturus in manu tua regnum Israel. Idest, habebis in potestate tua totum regnum, quasi dicat. non solum vngeris in regem, sed etiam habebis in potestate tua totum regnum, & poteris occidere quos volueris. Iura mihi in domino. Idest, iura mihi in nomine Domini. Ne deleas semen meum post me. idest, postquam ego defecero, non occidas filios meos, & nepotes, & reliquum genus. Nec auferas nomen meum de domo patris mei. idest, non facias, quòd nomen meum non maneat in domo patris mei, idest, in genealogia patris mei. Quod enim auferatur nomen alicuius de domo patris sui, erat, quod non maneret aliquis de stirpe sua, in quo conferuaretur nomen eius. Cum autem manent filij, & nepotes, manet memoria paruum in eis, & non sunt ablata nomina. Si autem David occideret omnes de semine Saulis, aboleretur nomen Saulis de genealogia sua. Et hoc erat inter Hebræos magnum infortunium: & ne hoc accideret, iubebat Deus, quod fratres minores aciperent vxores fratrum maiorũ morientium sine liberis ad suscitandum semen eorum, Deuter. capit. 25.

Quare Saul voluit obligare David per iuramentum, quòd non deleat semen suum. Quæst. XXVIII.

QVAERET aliquis, quare Saul volebat inducere David ad iurandum hæc. Respondendum, quòd Saul fecerat multa mala David, propter quæ merebatur perire ipse cum toto genere suo: putauit ergo, quod cum David regnaret, recedaretur malorum infictorum sibi à Saule, deleteretque eius progeniem. Voluit ergo nunc obligare David per iuramentum, vt hoc nõ faceret, & quia nõ sciebat eum esse virum bonũ, credidit, quod si iuraret nõ Secunda Pars. R 3 con-

contraferet: ideo rogauit, vt iuraret hæc. Sed dicit aliquis, quomodo Saul potuit credere, quod Dauid, quanquam regnaret post mortem suam, vellet occidere aliquos de genere suo? nam nullus de genere Saulis aduerfabatur Dauid, sed solus Saul. Cum ergo nunc habuisset eum in manibus, & potuisset eum occidere, & noluit, quomodo verisimile erat, quod eo mortuo vellet delere posteros suos, qui nihil ei nocuerant? Aliquis respondebit, quod Saul non credidit, quod Dauid vellet occidere posteros suos: ad maiorem tamen securitatem voluit, quod iuraret Dauid, quia nihil nocet negotia cautius agere. Sed aliter dicendum est, quod Saul timuit, quod Dauid occideret omnes filios suos, & nepotes post mortem eius: & cum dicitur, quod non erat verisimile, cum noluisset occidere ipsum Saulem. Dicendum, quod Saul credidit, quod foret Dauid vsus est hac benignitate erga Saulem, ne postea à populo reprobaretur, & non acciperetur in regem, si occidisset regem præcedentem: & quia putabat se futurum regem, ne per hoc impediretur, noluit mittere manus suas in eum: de filiis autem suis fecus erat, quia postquam regnum acciperet, quanquam occideret illos, non expelleretur à regno, ideo suspicatus est, quod vindictam referuaret vsque ad illos: voluit ergo, quod iuraret. Sed tunc dicit aliquis, quomodo putauit Saul, quod Dauid vellet delere semen eius: nam saltem Ionatham, & filios eius non deleret, quia Dauid, & Ionathas erant amicissimi, inierantque inter se foedus pro se, & semine suo vsque in sempiternum, supra cap. 20. Saul quoque cognoscebat, fuisse istud foedus inieritum, vt patet supra cap. 22. scilicet, cum filius meus foedus inierit cum filio Isai. Ergo saltem Ionatham, & semina suam non deleret. Respondendum est, quod quanquam istud foedus fuisse interpositum, tamen Saul putauit, quod Dauid non seruaret illud ad Ionatham, quia desiderio regnandi occideret eum, & posteros suos, cum regnum de iure venturum esset ad Ionatham. Desiderium autem regnandi impellit hominem ad maxima facinora: sic Lucanus lib. 1. de bello plusquam ciuili. Hoc autem Saul dixerat Ionathæ, cum sciret, quod ipse defenderet Dauid à morte, supra cap. 20. scilicet, Nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? omnibus enim dicibus, quibus vixerit filius Isai super terram, non stabilieris tu, nec regnum tuum. Putabat enim, quod desiderio regnandi Dauid occideret Ionatham, & arriperet ei regnum. Et hoc erat, quod non stabiliretur regnum Ionathæ, scilicet, quod non maneret ei firmum, quia Dauid illud acciperet: nec stabiliretur ipse Ionathas, id est, non maneret ei vita firma, quia Dauid vellet eum occidere, vt regnaret. Non credidit ergo foedus Ionathæ valitum, ideo voluit, quod nunc ei iuraret, vt postquam regnaret, non deleret totam posteritatem suam.

Iuramentum istud ad quid se extendit. Quæstio. XXXIX.

QVAERET aliquis, ad quid se extendebat istud iuramentum, & quid proficiebat. Respondendum, quod non se extendebat magis, quam ius commune, scilicet, quod non erat obligatus Dauid per istud iuramentum plusquam obligabat eum ius commune: nam quanquam nunc iurasset Dauid, quod non deleret posteritatem Saulis, si tamen omnes de progenie illa peccarent, & secundum legem capite plectendi essent, non erat eis Dauid vitam indulturus propter iuramentum: quia

F hoc dato iuramentum esset vinculum iniquitatis, scilicet, vt per hoc daretur libertas alicui facienda quæcunque mala: & obligaretur alicui iudex ad non faciendum iustitiam: vt rursus autem iniquitas est, ideo iuramentum præstitum non se extendit ad hoc. Si autem non præstitisset iuramentum Dauid de non delendo progeniem Saulis, etiam illam delere non poterat in vindictam malorum, que passus fuerat, quia desiderare vindictam non est permittum in nouo, nec in veteri testamento: potissimum, quia etiam si deberet propter vindictam punire, non debebat occidere posteritatem Saulis, quia lex iusserat, quod non occiderentur patres pro filiis, Deut. capit. 24. non ergo proficiebat istud iuramentum plus, quam ius commune. Voluit tamen Saul, quod iuraret Dauid, quia putauit, quod firmius hoc seruaret propter iuramentum, & ius commune, quam propter solum ius: præsertim ne dicitur postea periturus, si deleret semen Saulis, quia grauis infamia erat regi periturum esse. Sed adhuc dicit aliquis, quod istud iuramentum proficiebat plusquam ius commune in vno casu, scilicet, quod postea Dauid repetere iniurias sibi inflictas à Saule in posteritate sua, non desiderio vindictæ, sed zelo iustitiæ: sic enim quidam impropertur regi Dauid, cum fugeret Ierusalem, vt patet infra 2. lib. cap. 16. postea autem Dauid dixit, quod non occideretur: quia venerat veniam petiturus, infra 2. lib. cap. 19. Dauid tamen prope mortem suam iussit Salomoni, vt occideret eum, vt patet infra 3. lib. cap. 2. Et in hoc non peccabat Dauid, quanquam fecisset illum occidi per solis iniurias sibi inflictis. Ita igitur si fecisset occidi aliquos de posteritate Saulis, vel totam progeniem pro iniurijs sibi inflictis, & hoc non desiderio vindictæ, sed zelo iustitiæ, non peccasset, sicut non peccauit iubendo occidi Semai, qui ei iniurias intulerat, quia ius commune non obligabat eum ad remittendum actionem iniuriarum, sed ad remittendum rancorem, qui est desiderium vindictæ: cum autem iuraret Sauli Dauid, quod non deleret semem suum, quia in hoc remittebat eis iniurias, non poterat occidere aliquem de semine suo in poenâ malorum, quæ passus fuerat à Saule: ergo magis operabatur iuramentum, quam ius commune. Sed dicendum, quod hoc non stat: nam habet istud locum in eadem persona, scilicet, quod si deliquit inferendo iniuriam, potest aduersarius, non agendo contra ius commune, repetere iniuriam criminaliter non amore vindictæ, sed zelo iustitiæ: & sic fecit Dauid respectu Semai, quia quanquam remisit ei rancorem, iussit postea, quod occideretur zelo iustitiæ, sed non habet locum in diuersis personis. nam actione criminali non tenentur filij pro patribus, præsertim in veteri testamento, vbi iustum est, quod in nullo casu occidantur filij pro patribus, aut patres pro filiis. Sic enim fecit rex Amasias: nam comprehendens seruos, qui occiderant patrem suum occidit illos, filios autem eorum non occidit: quia lex iusserat, ne occiderentur filij pro patribus, infra 4. lib. cap. 14. & 2. Paralip. 25. Non poterat ergo Dauid occidere aliquem de posteris Saulis licet zelo iustitiæ, vel desiderio vindictæ, aut qualitercunque: ergo nihil proficiebat hic iuramentum ultra ius commune. *Et iurauit Dauid Sauli.* scilicet, sicut petiuerat, ne deleret semen eius. *Quanquam enim Dauid, & Saul non conuenerint tunc in locum vnum, tamē iurauit Dauid à longe existens, ideo hic interdicti iuramentum, & non foedus: quia non poterant interuenire ceremoniæ fedus, scilicet, quod occideret aliquod animal, & trāsirent Saul, & Dauid per medias diuisiones, vel quod aspergeretur*

ambo de sanguine: nam Dauid non auderet accedere ad locum, in quo erat Saul.

An peccauerit Dauid iurando non delere progeniem Saulis. Quæstio. XXX.

QVAERET aliquis, an peccauerit Dauid iniurando iuramentum de seruando progeniem Saulis, ne deleretur. Aliquis dicit, quod peccauit, quia Deus reprobauerat Saulem, & progeniem suam: & hoc manifestum erat Dauid, & Israelitis, cum hoc dixisset Samuel, supra cap. 13. & 15. quod ergo vellet Dauid approbare conferuando id, quod Deus reprobauerat, peccatum erat. Respondendum, quod Dauid non peccauit iurando non delere progeniem Saulis, immo meruit, quia per hoc voluit se obligare ad opus licitum: erat enim licitum, quod Dauid non occideret posteritatem Saulis: immo necessarium ex lege, quia non debebant filij occidi pro patribus. Quod ergo iuraret Dauid instantia alterius id, quod aliàs facturus erat, non erat licitum. Cum autem dicitur, quod Saul erat reprobatum, & progenies sua, ideo, quod Dauid peccabat iurando hoc, quia approbabat reprobatum à Deo, Dicendum, quod non stat, quia aut accipitur hic reprobatum quantum ad vitam æternam, aut quantum ad regnum. si ne regnaret posteritas Saulis. Si primo modo dubium erat Dauid, an Saul, vel aliquis de stirpe sua reprobatum esset, sed dato, quod dicamus, quod Dauid cognoscebat tam Saulem, quam omnes de stirpe sua reprobatos, non poterat eis ob hoc temporaliter nocere, sed obligabatur seruare eos in dēnes, & abstinere ab eorum iniuria, sicut ab iniuria eorum, quos scires viros sanctos, & prædestinatos ad vitam æternam: quia alia delicta sunt, quibus homines tenentur Deo, & alia quibus tenentur in foro seculari: non ergo peccabat non occidendo posteritatem Saulis, quanquam reprobatum esset ad mortem æternam. Si autem accipiatur de reprobatione quantum ad regnum, verum est, quod Dauid cognoscebat stirpem Saulis non regnaturam, quia Samuel hoc dixerat: sed ex hoc non peccabat iurando conferuare vitam stirpi Saul, vt viuere, sed non vt regnaret: Dauid autem per istud iuramentum non concessit posteris Saulis regnum, sed vitam, ideo non approbat, quod Deus reprobauerat, & consequenter non peccabat.

Iurauit Dauid, vt ostenderet innocentiam suam. Quæstio. XXXI.

QVAERET V R. vterius, quare voluit Dauid facere istud iuramentum. scilicet, faciendo gratiam hosti suo. Respondendum, quod Dauid conabatur ostendere innocentiam suam, cum nunc conferuasset vitam Saulis, quem tanquam hostem occidere potuisset: si autem recusaret Dauid subire istud iuramentum, appareret, quod ipse intenderet delere posteritatem Saulis: & tunc Saul haberet causam hostilitatis contra eum: vt ergo Dauid ostenderet se penitus innocentem, oportebat, quod non solum manifestaret clementiam suam in Saulem, sed etiam ostenderet se non esse hostem posteritatis eius. Contrarium tamen pateret, si ipse recusaret iurare: ideo sponte subiit iuramentum: præsertim, quia Dauid obligabatur facere id, quod Saul petebat sibi iurari, scilicet, ne deleret semen suum: nam dato, quod non iuraret, obligabatur non occidere aliquem de posteritate Saulis pro hac causa, iniquitatis, quia filij non debent occidi pro patribus, vt dictum est: quia ergo equum erat, quod Dauid securam redderet posteritati Saulis iurando, voluit iurare.

Alph. Tost. super I. Regum.

An Dauid obligabatur ad iurandum, quod petebat Saul. Quæstio. XXXII.

QVAERET V R. vterius, an Dauid obligaretur ad iurandum id, quod petebat Saul. Respondendum, quod quanquam Dauid obligaretur ad faciendum id, quod Saul petebat sibi iurari, scilicet, ne deleretur progenies eius; tamen non obligabatur iurare super hoc: quia ius commune non obligat aliquem ad iurandum, nisi iudicialiter, vel cum petitur ab aliquo superiori: hic autem Dauid, & Saul erant tanquam partes componentes, ideo non obligabatur Dauid præstare iuramentum Sauli: Sic enim est in omnibus actibus nostris: quia quilibet tenetur non lædere proximum suum, nec inferre iniuriam: nullus tamen tenetur alteri iurare quod non inferret ei iniuriam. Dauid tamen quanquam non obligaretur facere id, quod petebatur cum iuramento, etiam si non iuraret propter honorem Saulis, & vt non redderet se suspectum, iurauit.

An Dauid seruauerit iuramentum. Quæst. XXXIII.

QVAERET aliquis, an Dauid seruauerit iuramentum istud. Aliquis dicit, quod non: quia occidit septem viros de stirpe Saulis, scilicet, duos filios eius, & quinque nepotes, vt patet infra 2. lib. cap. 21. Respondendum, quod in hoc non fuit periturus, quia per istud iuramentum non se obligabat Dauid ad id, quod erat illicitum, cum iuramentum non sit vinculum iniquitatis: illicitum tamen erat, quod cum Dauid esset iudex, non exequeretur quod iustum erat contra quemcunque hominem. Deus tamen voluit, quod isti viri de stirpe Saulis occiderentur: ergo quanquam præstitisset Dauid iuramentum de non occidendo aliquem de posteritate Saulis ex aliqua causa, tamen obligabatur occidere nunc, cum Deus iuberet. Deus enim dixerat, quod erat iratus propter Saulem, & domum eius: quia percussisset Gabaonitas: & non erat cessatura ira eius, quousque satisficeret Gabaonitis, & qui cum vocati à Dauid re spondebant, quod volebant occidi septem viros de domo Saulis, ideo Dauid coactus fuit dare eis illos, vt cessaret ira Dei, & sic factum est. Sed tunc dicit aliquis, quod adhuc Dauid violauit iuramentum: nam eodem cap. 21. dicitur, quod pepercit rex Miphiboseth filio Ionatham filij Saul propter iusiurandum Domini, quod fuerat inter Dauid, & Ionatham: si ergo propter iuramentum non poterat occidere filium Ionathæ, non poterat etiam occidere filios Saulis, quæ ei quoque iurauerat. Dicendum est, quod Dauid non seruauit filium Ionathæ propter iusiurandum, quod præstitit Ionathæ, quia ex hoc non obligabatur: nam si ira Dei non placaretur pro Gabaonitis, nisi occiderentur omnes de domo Saulis, cogereetur Dauid, non obstante federe inito cum Ionathæ, occidere omnes de posteritate sua. Veritas autem huius rei fuit, quod propter iusiurandum præstitum Sauli, & Ionathæ, obligabatur Dauid nullum occidere de stirpe Ionathæ, nec de stirpe Saulis: nisi forte in aliquo deliquerent, propter quod mererent carere vita: nam tunc nullum iusiurandum isto rō obligabat. Quod patet, quia Dauid iurauerat seruare misericordiam cum semine Ionathæ vsque in sempiternum, scilicet, c. 20. cum in Siba seruus Miphiboseth filij Ionathæ nunciasset Dauid, quod Miphiboseth trāsisset ad partem abolutionis, oēs facultates, quas habuerat Miphiboseth dedit Dauid Sibe, vt pat. 2. li. c. 16. in quo iā non seruabat misericordiam ad semem Ionathæ propter iusiurandum: quia filius eius videbatur peccasse: nunc autem, quia nec filij Saulis, nec filij Ionathæ deliquant tpe Dauid

Dauid qua re seruauit Miphiboseth.

Pars Secunda. R 4 obli-

obligabatur vtrisque seruare Dauid iurandum: cum tamen apparuit ira Dei contra domum Saulis propter Gabaonitas, obligabatur vlcisci Dauid iram Dei, & ex hoc cessabat obligatio iuramenti præstiti, tam Sauli, quam Ionathæ, & si Gabaonitæ petiuisent, quod rex daret omnes de semine Saulis ad occidendum, cogebatur dare eis filium Ionathæ, & nepotem: & sic petuerunt Gabaonitæ dicentes: virum, qui attriuit nos, & oppressit iniquè, ita delere debemus, vt ne vnus quidem residuus sit de stirpe eius in cunctis finibus Israel. Postea autem credendum est, quod Dauid rogauit Gabaonitas, ne pererent omnes de stirpe Saulis, ne in eis includerentur filius, & nepos Ionathæ: & tunc Gabaonitæ non petiuerunt rotam stirpem Saulis, sed dixerunt: dentur nobis septem viri de filiis eius, vt crucifigamus eos, & tunc Dauid dedit illos, in quibus non fuit filius Ionathæ, nec nepos eius. Et cum dicitur, quod Dauid peperit Miphiboseth, non est sensus, quod in potestate eius fuit parcere ei, sed in potestate Gabaonitarum: ipso tamen orante, petiuerunt Gabaonitæ solum septem de stirpe Saulis, & tunc fuit in potestate Dauid dare illos, vel illos & seruauit filium Ionathæ, & nepotem eius. Dicitur autem, quod fecit propter iurandum, non quidem, quod obligaretur illud seruare in casu isto, sed quia pro dilectionem, quam habebat ad Ionatham, seruauit illud. Aliiter dicunt quidam, scilicet quod Dauid seruauit hic vtrunque iurandum: nam Sauli iurauerat, quod non deleret semen suum, nec auferret nomen suum de domo patris sui. Hoc autem iuramentum non violabatur, nisi Dauid occideret omnes de domo Saulis: vno nanque seruato, non violabatur iuramentum. Ionathæ autem iurauerat, quod seruaret misericordiam cum semine suo, vsque in sempiternum, supra cap. 20. Si autem aliquem de stirpe Ionathæ occideret, non seruabat misericordiam ad semen eius, ideo obligabatur ex iuramento Ionathæ præstito, non occidere aliquem de stirpe sua, & ex iuramento præstito Sauli, obligabatur non occidere omnes de stirpe sua: vtrunque autem seruauit hic Dauid, quia non occidit aliquem de stirpe Ionathæ, & non delcuit semen Saulis, cum mansisset posteritas Ionathæ, quæ erat progenies Saulis. Sed ista responsio non stat propter duo. Primo, quia isti præsupponunt, quod ista iuramenta non obligabant Dauid, & quod ipse vtraque seruauerit. Sed hoc non stat, quia contra mandatum Dei nullum iuramentum, præstitum alicui est validum: nunc tamen Deus volebat, quod satisficeret Gabaonitis de iniuria in domo Saulis: si ergo illi sæper petiuisent deleri totam stirpem Saulis, obligatus fuisset Dauid hoc facere, quia aliàs non tolleretur ira Dei, cui obligabatur satisfacere Dauid per executionem iustitiæ: ergo non obligabat aliquod iuramentum præstitum, nisi Gabaonitæ desisterent à petitione. Secundo non stat ista responsio: quia non seruauit in hoc Dauid iuramentum præstitum Sauli: nam cum Saul petiuit, quod Dauid non deleret seminem suum, quamquam verba signarent, quod Dauid non occideret omnes de stirpe Saulis, quod timebat Saul: tamen intentio Saulis petentis non erat solum, quod non occiderentur omnes de stirpe sua, sed quod nullus occideretur: modicum enim proderat Sauli, si omnes de stirpe sua occiderentur, relicto vnico. Pro omnibus ergo petiuit sibi iurari, & ad istam intentionem iurauit Dauid: ideo non seruauit iuramentum. Redundum igitur ad præcedentem solutionem. *Abijt ergo Saul in domum suam, idest, recessit de monte Engaddi, in quo nunc persequabatur Dauid: & venit in domum suam in Gabaon: ibi enim habitabat, vt pa-*

F tet præcedenti cap. & supra cap. 15. *Et Dauid, & viri sui descendunt ad tutiora loca, idest recesserunt de loco speluncæ, & inierunt ad alia loca securiora in deserto Engaddi, vel fortè ad alium locum extra desertum illum. Saul autem videns, quod iniuste persecutus fuisset Dauid, vsque nunc considerata clementia eius ad se, doluit, atque erubuit: ideo cessauit persequi illum pro tunc, & redijt in domum suam. In Hebræo habetur, *Descendunt ad castra*. Vbi enim nos habemus hic, & præcedenti capit. & infra 26. loca tutissima, vel firmissima, Hebræus habet castra, non quod sint aliqua castra murata, sed rupturæ magnæ in modum castrorum, quæ sunt ita insuperabiles, sicut castra.*

G *Dauid noluit reuerti cum Saule, quia non est confusus in eo, quamuis pro nunc reconciliatus esset. Questio XXXIIII.*

QVAERET aliquis, quare Dauid non redijt ad Saul, cum videret, quod ipse verè doleret de persecutione præterita, & desisteret iam persequi illum. Respondendum est, quod Dauid satis credidit, quod Saul pro tunc dolebat de malo, quod egerat ei: timebat tamen, quod si maneret apud eum, iterum redeunte furore, occideret eum: sic enim sæpe fecerat: nam prius conatus est semel percutere eum lancea, supra ca. 18. deinde reconciliatus est ei, & dedit filiam suam in vxorem eod. cap. Rursus autem incandescente furore, iussit seruis suis, quod occiderent eum, supra cap. 19. postea verò, cum placatus esset verbis Ionathæ, & iurauisset, quod in nullo noceretur Dauid, successa iterum ira eius, conatus est eum lancea configere cum pariete, eod. cap. Iterum etiam placatus est ei, & denuo iussit eum adduci ad mortem, supra cap. 20. cum ergo toties immutaretur cor Saulis, non credidit Dauid sibi securum esse manere apud eum quantumcumque doleret de præteritis: sic enim accidit postea: nam quantumcumque hic doluisset de persecutione, rursus persecutus est eum in deserto Ziph, supra cap. 26. ibi etiam Saul videns se liberatum à morte, quia Dauid voluit ei vitam donare, doluit de malo præterito, & dixit. *peccauit, reuertere fili mi Dauid: nequam enim vltra male faciam tibi. Dauid tamen non credidit his verbis, sed recessit: ideo tunc magis cepit cauere Saul, ne aliqua die incideret in manus eius: & fugit in terram Philistinorum, vt desisteret eum persequi Saul, & tunc desistit, quia credidit sibi impossibile esse eum capere, infra capit. 27. egit autem in hoc Dauid cautissimè: quia credidit, quod Saul nunquam reuertetetur ad sanam mentem erga eum firmiter, sed ad tempus, & hoc credidit postquam sciuit maliciam eius esse consummatam, nec in hoc agebat Dauid contra conscientiam, quia quantumcumque tenemur inimicis veniam petentibus parcere, tamen non tenemur illis credere, nec redire in pristinam amicitiam: etiam si ipsi petant hoc, si credimus, quod non seruabunt legem amicorum. Hoc autem fecit Dauid: nam à principio cum Saul non aspicebat eum reclusis oculis, & conatus est eum lancea percutere, credidit, quod diffiniuisset eum occidere, & esset sibi periculum manere apud eum: quia tamen nondum sciebat, an consummata esset malicia eius, reconciliatus fuit eis bis, vel ter: & manebat apud eum, quamquam cum periculo: cum autem cognouit, quod consummata esset malicia eius, fugit: & noluit amplius reconciliari redeundo ad eum.*

CAPITVLVM. XXV.

Mortuus est Samuel, & congregatus est vniuersus Israel, & planxerunt eum nimis, & sepe luerunt eum in domo sua, in Ramatha. Consurgenq; Dauid descendit in desertum Pharan.

In præcedentibus positus est vnus proventus Dauid ex persecutione, scilicet quod traditus est in manibus eius suus persecutor. Hic ponitur secundus proventus, scilicet, mors Nabal, qui erat eius irrisor, vt patet infra: Et diuiditur in duo. Quia ponitur mors Samuelis præciosa. Secundo subditur mors Nabal opprobriosa, eo quod memoria iusti cum laudibus, nomen autem impiorum putrefcet, vt patet Prouer. capit. 10. Et diuiditur ista secunda in quinque partes: quia primo ponitur Nabal, & Abigail personalis conditio, secundo Dauid humilis peritio, tertio Nabal rustica responsio, quarto Abigail prudens obuiatio, quinto Nabal opprobriosa defunctio, & eiusdem narratio. Prima ibi. *Consurgens Dauid*. Secunda ibi. *Cum ergo audisset*. Tertia ibi. *Respondens autem*. Quarta ibi. *Abigail autem*. Quinta ibi. *Quod cum audisset Dauid*.

An ista consequenter se habeant ad præcedentia. Questio I.

QVAERITVR circa primum, an ista se habeant consequenter ad præcedentia, vel sit facta immediatè post præcedentia, vel aliquanto tempore post. Respondendum est, quod hic sunt duæ historiæ. vna de morte Samuelis, & alia de Nabal, & Dauid: & non est aliqua earum dependens ex alia: ideo quantumcumque vna sit consequens ad præcedentia, de alia non apparet, an sit consequens, vel anticipata. Sed dicendum, quod ista duæ historiæ fuerunt post præcedentia. De Historia enim Nabal magis apparet, quia dicitur infra. *consurgenq; Dauid descendit in desertum Pharan, idest, surrexit de monte Engaddi, in quo erat, & iuit in desertum Pharan: vbi acciderunt ea, quæ facta sunt de Abigail, & Nabal Carmelo, vt patet in litera. Ergo prius fuit latibulum Dauid in monte Engaddi, de quo præcedenti ca. quam commoratio eius apud pastores Nabal, de qua hic. De morte Samuelis non apparet, quomodo sit consequens ad superiora, quia tamen nunquam recedendum est ab ordine literæ sine necessitate, & litera ponit mortem Samuelis post præcedentia: & non apparet aliqua ratio mutati ordinis, ideo credendum est, quod illa fuerit post præcedentia, & ponatur hic consequenti ordine. Cum autem dicitur, an fuerint ista immediatè post præcedentia, dicendum est, quod de historia Nabal apparet, quod immediatè acciderit, vel saltem paucis diebus interiectis: nam dicitur infra in litera: *consurgens Dauid descendit in desertum Pharan, surrexit Dauid de deserto Engaddi, & descendit in desertum Pharan, in quo erat Nabal: postquam tamen venit Dauid in desertum illud, man sit aliquanto tempore ibi: & postea audiuit, quod tonderet greges Nabal, & tunc acciderunt ea, quæ habentur in litera. In interuentum autem Dauid in desertum, & tonsonem gregum aliqui dies intercederunt. Sic dixerunt pueri Nabal ad Abigail: Homines isti boni satis nobis fuerunt, & non molesti, nec quicquam**

An fuerit magnum sps inter prædicta, & sequentia.

A aliquando perijt omni tempore, quo sumus cum eis conuersari in deserto: pro muro erant nobis, tam in nocte, quam in die omnibus diebus, quibus pauimus apud eos greges, vt patet infra. De morte autem Samuelis, quod illa adhuc videtur fuisse prior, quam Historia Nabal. scilicet quod acciderit eo tempore, quo latebat Dauid in deserto Engaddi, vel postquam descendit in desertum Pharan, vbi erat Nabal, prius tamen, quam ille tonderet greges, & acciderent ea, quæ habentur in litera: ideo posita fuit mors hæc in capite huius Historiæ Nabal: si tamen accidisset mors Samuelis post mortem Nabal posita fuisset in fine huius ca. *Mortuus est autem Samuel, scilicet eo tempore, quo ista fiebat: & descripta est mors eius: quia erat vir iustus, & famosus in toto Israel, cum esset propheta quasi solus in tempore suo, vt patet supra cap. 3. f. erat autem sermo Domini præciosus in diebus illis, idest raro loquebatur Deus hominibus: ipse autem fuit propheta certissimus, quia nihil vnquam fuit irritum de verbis eius, ideo fuit famosus in toto populo, vt patet eod. cap. f. creuit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terram, & cognouit vniuersus Israel à Dan vsque Bersabee, quod Samuel fidelis propheta esset Domini. Describitur autem eius exitus, vt cognoscatur honor, quem Israelitæ eius funeri impederunt: laudes vero mirificas huius admirandi viri scriptura exposuit in catalogo sanctorum: Ecclesia. cap. 46. *Et congregatus est vniuersus Israel*. scilicet totus populus venit ad plangendum eum. Hoc autem, quia erat vir honoratissimus, & princeps populi: ideo totus populus tenebatur ei ad honorem funeris: ipse enim iudicauit Israel 20. annis, vt colligitur, supra c. 7. & tunc nullus præerat Israelitis, nisi ipse. Deinde ipse vnxit Saulem in regem, & postea Dauid liberauit quoque Israelitas ab hostibus, inuocato Deo, & reddidit eis terram, quæ abstulerant Philistini: nec auii sunt in diebus eius pugnare contra Israel, supra capit. 7. Postea quoque regnante Saule, ipse instruebat eum in omnibus, quousque à Deo reprobatus est, vt colligitur supra cap. 10. & 11. & vsque ad 15. tenebatur ergo ei totus populus ad honorem magnum, sicut principi in exhibendo pietatem eius funeri. Principibus autem magnus honor impendebatur in funere apud Hebræos: quod colligitur Leui. cap. 21. cum dicitur de sacerdotibus, quod non polluerentur in principe populi sui, idest, etiam si moriatur princeps populi, non pollueretur in plangendo eum, in quo inuuit, quod speciale aliquid erat in honore funeris principis populi, alioquin non diceretur: sed neque in principe populi sui contaminabitur. Patet etiam hoc Ierem. c. 22. vbi ponitur de rege Ioachim, quod non lugeretur, sicut lugerantur alij reges: & hoc ponebatur quasi in penam illius. Vnde dicitur: non plangent eum: vnde frater, vnde domine, vnde in clypeo, sepultura asini sepelietur putrefactus, & proiectus extra portam Ierusalem. De rege autem Sedechia ponitur, quod fierent ei magni honores, vt patet Iere. 34. ca. f. non morieris in gladio, sed in pace morieris: & secundum combustiones patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te, & vnde Domine plangent te. Si tamen non fuissent magni honores, qui impendebantur principibus inter Iudeos in funere, non prænucciasset Deus tanquam aliquid magni dedecus funeris Ioachim, & honorem funeris Sedechie. *Et planxerunt eum*. scilicet totus Israel planxit Samuel, quia princeps erat. Non tamen est intelligendum simpliciter, quod totus populus planxisset: quoniam sacerdotes non venerunt ad plangendum Samuellem. Erat enim vetitum sacerdotibus, tam sacerdo.*

Mors Samuelis ponitur, quia vir iustus, & famosus erat.

Tenebatur populus Hebræus ad magnum honorem in morte principis.

cerdoti magno, quam minoribus exire ad ista fune-
 ram: nam sacerdos magnus non debebat exire ad pla-
 gendum alium, nec etiam patrem, aut matrem,
 ne pollueretur: ita Leuit. capit. 21. sacerdotes autem
 minores non poterant plangere aliquos mortuos
 eundo ad eorum funera, nisi in patre, & matre, & fi-
 lijs, & fratribus, & sororibus, si esset soror virgo, eod.
 cap. Samuel autem non erat de stirpe sacerdotum,
 sed Leuitarum, vt declaratum est supra cap. 1. & 2.
 ergo nullus de sacerdotibus poterat venire ad plan-
 dum eius. Vocatur autem vnuerfus Israel omnes
 laici, qui licite poterant conuenire, quanquam pol-
 luerentur. *Et sepelierunt eum in domo sua in Ramatha,* id est
 sepelierunt eum in vrbe Ramatha, in qua erat dom-
 us sua. Non est autem intelligendum, qd sepelire-
 tur in domo: quia non confueuerant Hebraei sepe-
 liri in domibus suis, immo etiam nec in vrbibus: sed
 in agris apud vrbes sepeliebantur, sicut nunc fa-
 ciunt. Sic etiam fecit Abraham vxori suae: nam se-
 peliuit eam in spelunca duplici in agro, Gen. ca. 23.
 ibi autem postea ipse, & Isaac, & Iacob, & Rebecca,
 & Lia sepulti sunt, Gen. 49 ca. Sed intelligitur, qd se-
 pulchrum eius in domo sua, id est, in territorio illius vr-
 bis, in qua erat domus sua: erat enim domus sua in
 Ramatha, quae ibi morabatur, quando erat iudex
 Israel, & edificauit ibi Altare, supra cap. 7. ibi quoq;
 moratus est, regnante Saule, & morabantur prophe-
 ta cu eo, sup. c. 19. Ibi quoq; pater, & mater eius mo-
 rati sunt, vt patet supra ca. 1. & 2. *Coniungensque Dauid.*
 Hic ponitur tertium principale huius cap. f. de mor-
 te Nabal, quod postea diuiditur in quinque particu-
 las, sicut supra dictum est. Et describitur hic primo
 Abigail, & Nabal personalis conditio, f. quomodo
 Nabal erat pessimus, & Abigail prudentissima. *Con-
 iungensque Dauid* f. de deserto. Engaddi, in quo ante la-
 tebat. *Descendit in desertum Pharan.* Istud est, de quo su-
 pra dicitur. f. quod Dauid, & viri sui descenderunt
 ad tutiora loca praecedenti cap. Vocatur autem hic
 desertum Pharan quoddam magnum desertum,
 quod est partim in terra Israel in parte Iuda, & partim
 est in deserto extra terram illam, per quod vene-
 runt Israelitae in terram Chanaan. De hac solitudi-
 ne patet Num. capit. 10. f. quod nubes recubuit in
 deserto Pharan, & Num. cap. 13. dicitur, quod popu-
 lus profectus est de Aseroth, & fixit tentoria in de-
 sero Pharan. Perringit autem ista solitudo quandam
 partem terrae Israel in parte meridiana eius. Et sic
 quando ponitur pars meridiana terrae Israel in scrip-
 ptura, ponitur interdum Pharan pro illa. Sic patet
 Abacuc cap. 3. f. Dominus ab Austro veniet, & san-
 ctus de monte Pharan. Et ponitur ibi auster, & mos
 Pharan pro eodem: Venit autem Dauid in istud de-
 sertum propter duo. Primo, quia erat in extremitate
 terrae Israel. f. in latere suo meridiano, & si Saul p-
 sequeretur eum, posset inde faciliter fugere in terram
 Philistinorum, vel in aliam gentem, quod non pos-
 set si esset in terra Israel. Secundo iuit ad desertum
 illud, quia erat terra aspera, & habens latibula multa,
 vt posset ibi latere, & euadere manus Saulis, si per-
 sequeretur eum, quia propter terrae asperitatem non
 posset Saul ita faciliter persequi eum, sicut si esset in
 terra plana. Sciendum autem, quod Dauid hic existens
 erat prope locum illum, in quo prius persecutus
 fuerat cum Saul. f. in terra Ziphæorum, & deserte
 Maon, de quo supra cap. 23. Nam hic erat in solitu-
 dine Maon, vt patet infra, cum ibi esset Nabal, &
 grex eius, supra tamen ca. 23. dicitur, quod Saul per-
 secutus fuit Dauid in deserto Maon: ergo iste locus
 erat prope illum, quod etiam satis patet quia in toto
 isto cap. non fit mentio, quod Dauid mutauerit

Vbi mor-
 tui apud
 Hebraeos
 sepelie-
 bantur.

Pharan de
 serum ma-
 gnus, in q-
 venit Da-
 uid.

locum: & tamen in principio sequentis cap. Ziphæi
 dixerunt Sauli: ecce Dauid absconditus est in colle
 Hachila: & tamen ibi erat primò, quando persecutus
 est eum Saul, supra cap. 23. ergo desertum Pharan,
 & desertum Ziph sunt idem. Est tamen desertum
 Pharan maius, quia continet quandam partem ter-
 rae Israel: & magnam partem solitudinis, per quam
 Israelitae venerunt de Aegypto, vt patet Num. cap.
 13. *Erat autem vir quidam in Maon,* id est erat vir qui-
 dam in vrbe Maon, & iste erat Nabal, de quo in-
 fra. Aliqua Bibliæ habent hic in solitudine Maon,
 sed non est illud de textu. Etiam litera esset falsa, quia
 non erat Nabal in solitudine, sed in vrbe: possessio
 autem eius erat in solitudine. f. in monte Carmelo;
 vt patet infra in litera. Est autem Maon quaedam ci-
 uitas in parte Iudae, vt patet Iosue capit. 15. *Et possessio
 eius in Carmelo,* id est non habebat possessionem suam
 in vrbe Maon, sed in Carmelo. Non vocatur au-
 tem hic possessio multitudo gregum, de quibus in-
 fra, quia de istis non diceretur, qd erant in Carmelo,
 & aliquando in alijs locis: sed dicitur de bonis immo-
 bilibus: habebat enim Nabal agros, vineas, domos,
 vel alia bona in Carmelo. In Maon autem, vbi ipse
 habitabat rara, vel nulla habebat, ideo & oues suas
 fecit tóderi in Carmelo, quia ipse veniit illic ad pos-
 sessionem suam. Sciendum autem, qd Carmelus est
 mons magnus, & est duplex: quidam Carmelus est
 in parte Iudae apud vrbem Maon, & nominatur iste
 Carmelus à quadam vrbe, quae vocatur Charmel,
 quae erat apud Maon: sic patet Iosue capit. 15. vbi
 Maon, & Charmel ponuntur simul in numero ciui-
 tatum. Alius Mons Carmelus erat in parte Isachar.
 De hoc patet Iosue cap. 19. & ille Carmelus fuit, in
 quo Elias occidit 400. Prophetas Baal, & est mons
 iste apud Isachar, & Aser. Vnde fors Aser dicitur
 peruenire vsque ad Carmelum, eod. cap. Hic autem
 accipitur Carmelus pro illo, qui erat in Tribu Iuda:
Et homo ille magnus nimis. Iste Nabal erat magnus in di-
 uitijs, quia habebat pecora multa, vt patet immedia-
 tè. Sic dicitur de Iob, quod erat vir magnus inter
 omnes Orientales, Iob. cap. 1. & vocatur iste Nabal
 magnus nimis. f. in comparatione hominum illius
 temporis, quia non erant diuites nimis: non tamen
 erat ista magna possessio: nam plusquam tripla erat
 possessio Iob ad istam, vt patet Iob. ca. 1. f. fuit posses-
 sio eius septem millia ouium, & tria millia Chame-
 lorum, quingenta quoque iuga bouum, & quingen-
 te asinae; ac familia multa nimis, & tamen de illo non
 dicitur, quod erat magnus nimis, sed solum, quod
 erat vir magnus, & de Nabal dicitur, quod erat ma-
 gnus nimis. *Erantq; ei oves tria millia, & mille caprae.* Alias
 quiritas habebat Nabal praeter oues, & capras, cum
 dicatur, qd possessio eius erat in Carmelo, sed nomi-
 nantur solum oues, & caprae, eoq; in istis abundabat
 nimis in comparatione aliorum hominum eotem-
 poraneorum. Etiam dicitur de pecoribus, quia peti-
 tio Dauid, & ista, quae sequitur, habuerunt originem
 ex pecoribus. f. quia pueri Nabal obseruabant peco-
 ra, & erant cum Dauid, & pueris suis in deserto, &
 custodierunt eis pecora, ne quis eis nocere posset: pro
 hoc tenebatur Nabal assentire petitioni Dauid.
Et accidit, quod tonderetur grex eius in Carmelo. Greges Na-
 bal non erant semper in Carmelo, sed in alijs locis
 vagabantur, quod patet: quia erant pastores Nabal
 cum viris Dauid, & dixerunt isti pastores Nabal, qd
 viri Dauid non nocuerunt eis toto tempore, quo
 conuersati sunt cum eis in deserto, vt patet infra:
 & tunc cum ista loquebantur pastores Nabal erant
 in Carmelo, quia ibi tondebat Nabal greges suos: er-
 go in alijs locis solebant pasci greges, quam in Car-
 melo;

Carmelus
 mons ma-
 gnus.

melo: nunc autem congregari fecerat eos Nabal in
 Carmelo ad tendendum, quia habebat possessionem
 suam ibi. *Nomen autem viri illius erat, Nabal.* vir de quo
 omnia ista dicta sunt vocabatur Nabal. Est autem
 Nabal nomen pessimum, quia significat stultum, vel
 maliciosum, vt patet infra in litera, cum dixit Abi-
 gail: ne ponat Dominus meus cor suum super virum
 istum iniquissimum Nabal: quia secundum nomen
 suum stultus est, & stultitia est cum eo, id est, nomen
 suum significat stultitiam, & ita ipse est stultus. *Et no-
 men uxoris eius Abigail.* Ponitur nomen vxoris, quia
 infra agitur de ipsa, quomodo eripuerit virum suum,
 & omnia, quae ipsius erant, à morte loquendo Da-
 uid, & accepta fuit ab eo in vxorem. *Eratque mulier
 illa prudentissima, & speciosa.* Ista duo ponuntur, quia
 agunt ad propositum in laudem Abigail: prudentia
 nanque eius apparet in eloquentia sua: nam locuta
 fuit verba ornata nimis, & sententiosa, ita, vt Dauid
 laudaret eloquium suum, vt patet infra in litera. f.
 Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quae
 prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & ne
 vlciscerer me manu mea. Fuit etiam speciosa, nam
 placuit Dauid accipere eam in vxorem, quanquam
 fuisset vxor alterius viri. *Porrò vir eius durus.* Ponitur
 hic malicia viri sui: nam quantum ipsa excellerebat
 alias mulieres in probitate, tantum vir suus excede-
 bat alios viros in iniquitate. Dicitur autem, qd erat
 durus. f. quantum ad auariciam, nihil dare volens, qd
 apparuit in petitione Dauid: nam quaquam Dauid
 benefecisset ei seruando greges suos in deserto, ne
 quid paterentur, nihil voluit dare illi, nec parum qui-
 dem. *Pessimus.* f. in cogitatione, & operibus: quoniam
 mala cogitabat de alijs, & ipse vilis erat. f. ebrius, si-
 cut infra dicitur, qd erat temulentus, & erat filius Be-
 liai, & nemo poterat ei quicquam loqui. *Maliciosus,*
 scilicet, in verbis, quia mala loquebatur, sicut paruit
 in responsione ad seruos Dauid, quia incepit conui-
 riari illis, dicens: quis est Dauid? & quis est filius Isai?
 hodie increuerit ferui, qui fugiunt Dominos suos,
 vt patet infra. *Erat autem de genere Caleb.* Non ponitur
 istud ad significandum imitationem. f. qd talis fuerit
 Caleb sicut iste, ideo qd esset conuenienter de genere
 suo: nam Caleb fuit vir laudabilis inter Israelitas, &
 Deus promisit ei specialiter hereditatem, & voca-
 uit eum seruum suum, vt patet Numer. 14. & Iosue
 14. c. ponitur quoque in Catalogo sanctorum, & ha-
 bentur laudes eius Ecclesiast. cap. 46. sed dicitur, qd
 erat de genere Caleb, f. quia descendebat de illo se-
 cundum progeniem, ad significandum, qd erat de tri-
 bu Iuda. Aliqui autem Hebraei dicunt, sicut Ra. Sa.
 qd erat de genere Caleb, id est de genere canis. f. quod
 erat talis sicut canis: sunt. n. canes naturaliter auari,
 & ita erat Nabal. Dicitur autem hoc, quia in Hebraeo
 habetur. *Calibi.* Vbi nos dicimus Caleb: & descendit
 illud nomen de Queleb: quod significat canem: &
 hoc applicat ad literam, quia dicitur, qd erat durus, id est
 auarus sicut canis. Sed non accipitur hic Caleb, nisi
 pro viro, de cuius stirpe erat iste: nam erat de tribu
 Iuda, in qua erat Caleb, vt patet Num. cap. 13. & 34.
Cum ergo audisset Dauid. Hic ponitur secundum huius
 Secundae partis. f. Dauid humilis petitiio. Erat enim
 Dauid vir pauper, & habebat secum multos viros. f.
 sexcentos: nec habebat vnde eos aleret, nisi de prae-
 dis, quas agebat in hostes: nunc autem forte ei defue-
 rat cibus, & voluit petere à Nabal, putans, qd ei aliqd
 libenter offerret, cum quia ipse custodierat greges
 eius, tum quia dies ille, in quo petebat, erat dies mag-
 nae laetitiae, in quo tondebat greges Nabal, & para-
 uerat magnum conuiuium viris suis, vnde poterat
 illi aliquid dare, & quod non grauaretur. *Quia tonde-*

Nabal vir
 stultus, cu-
 ius mors
 narratur.

Abigail
 laus.

ret Nabal gregem suum. Hoc audiuit Dauid in deserto,
 id est in deserto Pharan. Nabal autem erat nunc in
 Carmelo, & aliqui forte de pastoribus eius erant tunc
 in deserto Pharan, & nunciauerunt hoc Dauid. *Mi-
 sit decem iuuenes.* Tot misit, vt isti possent portare quic-
 quid eis daret Nabal, ne forte, si pauci irent, Nabal
 parum daret quasi illis non potentibus maiora por-
 tare. *Et dixit eis: ascendite in Carmelum.* Hic instruxit Da-
 uid pueros suos qualiter deberent petere à Nabal,
 ne forte propter imperitiam petendi Nabal respice-
 ret petitionem. Et dixit, qd ascenderent in Carme-
 lum, quia ibi erat tunc Nabal tondens greges. *Et ve-
 niestis ad Nabal.* f. quia iste erat Dominus: ideo ab ipso
 solo petituri erant: & ob hoc cum petierunt, & il-
 le conuiriatus est eis, recesserunt, & non petierunt
 aliquid ab vxore eius Abigail: ipsa enim dedit eis, si
 petra fuisset: sed non erat praesens quando venerunt
 pueri Dauid, vt patet infra. *Et salutabitis eum ex nomine
 meo pacifice,* id est cum accesseritis, salutabitis eum paci-
 ficè, id est tanquam venientes cum pace ad petendum,
 & non ad violentiam auferendum. Et dicitur
 salutabitis ex nomine meo, id est Dauid recommen-
 dat se tibi, vel salutem orat tibi, & rebus tuis. *Et dice-
 tis sic.* Quia pueri nescirent forte salutare eum, & pe-
 tere, instruxit quomodo deberent salutare. *Fratribus
 meis, & tibi pax,* id est pax sit tibi, & omnibus de domo
 tua, qui sunt fratres mei. in quo Dauid reddebat se
 humilem nimis, & familiarem Nabal, vt suaderetur
 ad fauendum petitioni. In Hebraeo habetur hic. *Vi-
 uo pax,* id est, pax sit viuenti. argum exponit sic: sit ti-
 bi semper in vita tua, id est semper viuas in prosperi-
 tate, vt nunc viuas: sed iste sensus est nimis imperti-
 nens, ideo litera nostra dixit: fratribus meis pax, &
 habuit occasionem dicendi, quia pro fratribus meis
 debebat dici. *Ecbai,* & in Hebraeo habetur nunc Le-
 hai: & deficit vna litera, & significat viuentem: faci-
 lis autem error potuit esse, vt deficeret vna litera, &
 quia iste sensus consonat magis intentioni Dauid pe-
 tentis, quam, quod dicitur. *viuo pax:* ideo litera no-
 stra dixit: fratribus meis, & tibi pax. *Et domui tuae pax,*
 id est pax sit omnibus habitantibus in domo tua. *Et
 omnibus quaecumque habes sit pax,* id est etiam rebus tuis
 possessis sit pax. f. quod nullus eas inquireret: sed pos-
 sideas illas in prosperitate. *Audini, quod tonderent gre-
 gem pastores tui.* Istud fuerit motiuum ad petendum:
 toto enim alio tempore nihil petierat, quanquam
 fuissent pastores in deserto cum Dauid, eoquod tunc
 non tondebant greges.

Quare Dauid in toto tempore praeterito nihil petierat à
 Nabal. *Questio 11.*

QVARE TALIS, quare Dauid in toto alio
 tempore non petiuit aliquid à Nabal, cum
 fuisset magno tempore, cum pastoribus
 eius in deserto, nunc autem petiuit. Dicendum, qd
 forte hoc fecit, quia ante hoc Dauid non fuerat in
 tanta egestate, sicut nunc: nam habebat Dauid ali-
 menta pro se, & viris suis pro preda bellica: nunc
 autem forte contigerat, qd nihil habuisset, ideo vo-
 luit petere à Nabal nunc. Aliter potest dici, qd voluit
 petere nunc, & non aliàs: eoquod credidit eum nunc
 esse magis expositum ad dandum, quam aliàs: & hoc
 ex duobus. Primo ex laetitia, quia in die illa, qua ton-
 debantur greges, fiebat laetitia magna, & contiuiua,
 & cura tunc sint homines hilariores, essent magis di-
 spositi ad dandum. Secundo, quia in die illa propter
 solennitatem tonsonis parauerat Nabal cibos mul-
 tos, & credebat Dauid, quod quanquam aliquam
 partem eorum daret, non grauaretur dando. Si au-
 tem

tem esset alia dies, in qua non parasset Nabal conuiuium magnum, esse ei molestum, quod daret aliquid Dauid: voluit ergo in tali die petere, in qua dare non graueretur. Ista duo apparent in litera. Primum patet: quia infra dicitur: in die enim bona venimus, scilicet in die lœtitiæ. De secundo patet infra in litera. Et ecce erat conuiuium in domo Nabal, quasi conuiuium regis, & cor Nabal erat iocundum. Aliter potest dici, quod Dauid petiuit in die hæc, & non in alijs, eoquod præcedenti tempore erant soli pastores Nabal cum gregibus in deserto, qui nihil donare poterant de gregibus, eoquod erant pastores, & non Domini. Nunc autem, quia tondebantur greges, venerat Nabal ad Carmelum, ubi erant greges, qui donare poterat, eoquod erat Dominus, id est tunc misit ad petendum aliquid à Nabal, & non præcedenti tempore. *Qui erant nobiscum in deserto.* Istud erat vnum motiuum ad hoc, quod Nabal faueret petitioni Dauid. scilicet quia Dauid, & viri sui fuerant cum pastoribus Nabal in deserto, & quasi fuerunt custodes gregis eius: ideo propter hanc societatem contractam, & mutua commoda societatis inter Nabal pastores, & Dauid, & viros suos: debebat Nabal concedere, quod petebat Dauid. *Nunquam eis molesti fuimus.* Omnia, quæ ponuntur hic, sunt confirmationes petitionis Dauid ad suadendum Nabal. Et ponuntur duo: primum, quod Dauid, & viri sui nihil mali intulerunt pastoribus Nabal toto tempore, quo fuerunt cum eis: secundo, quod non miserunt eis inferri mala ab aliquo. Primum tangitur hic, cum dicitur: nunquam eis molesti fuimus, & per hoc volebat Dauid magnas habere grates: nam licet quilibet teneretur alterum non lædere, & per hoc, quod non lædit, non teneretur alius sibi ad aliquid, quia dicitur beneficium ei conferre, cum solum agat id, quod de iure teneretur agere: quia tamen ubi sunt multi viri, potissimè de dispositis ad bellum, quod nullum damnum inferant eis, apud quos manent, etiam ipsi boni sint, difficillimum est: ideo si aliquando euenerit, quod multi viri bellatores manentes inter alios indigenas nulla damna eis irrogent pro beneficio computari debet, & isti, quibus non inferuntur damna, debent agere gratias illis, tanquam de collato beneficio: eo quod illud euenire nequit, nisi ex magna probitate ducis, qui nimis sollicitus sit, ne sui aliquid mali inferat eis, inter quos manent: pro qua sollicitudine, tanquam pro beneficio gratiæ sunt habendæ. Et sic Dauid volebat magnas habere grates, pro eo, quod viri sui nihil molesti fuerant pastoribus Nabal. *Nec aliquando defuit quicquam eis de grege.* Istud est secundum, scilicet quod ipsi nunquam intulerunt aliqua damna pastoribus, ita ut deesset aliquid de grege: nec etiam permiserunt, quod aliquis extraneus inuaderet gregem: nam cum ibi essent sexcenti viri, nullus audebat accedere ad rapiendum aliquid de grege. A feris etiam nihil rapiatur: quia feræ fugiebant tantam multitudinem virorum: ideo toto tempore, quo fuerunt pastores Nabal cum Dauid, & viris suis, nihil defuit illis ex aliqua causa de grege. *Omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo.* Non dicitur hic, quod fuerint in Carmelo cum eis, sed in parte ista Carmeli, in qua nunc erat Nabal tondens greges, quia ibi non fuerat Dauid: sed erant pastores Nabal in alia parte Carmeli procul inde: & ibi manserunt serui Dauid cum pastoribus, & illa pars non vocabatur Carmelus respectu partis, in qua nunc erat Nabal: ideo nunc dixit Dauid viris suis: ascendite in Carmelum, quasi non esset ipse in Carmelo. Etiam pastores Nabal significauerunt se fuisse cum Dauid, & viris suis extra Carmelum: sic patet infra. Ne quicquam aliquando pe-

rijt omni tempore, quo sumus conuersati cum eis in deserto: & tamen quando ista loquebantur pastores erant in Carmelo: ergo significabant se fuisse cum eis in Carmelo, quia fuit in quadam extremitate illius, quæ largè vocatur Carmelus. *Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi:* id est, si non credis ista verba de bona societate, quam habuimus ad pastores tuos, interroga eos, & ipsi confitebuntur. Hoc patet, quia ipsi confessi fuerunt istud Abigail, ut patet infra. *Homines isti satis boni fuerunt nobis, & non molesti: pro muro erant nobis, tam in nocte, quam in die omnibus diebus, quibus pauimus apud eos greges.* Nunc ergo inueniant pueri tui gratiam in oculis tuis: id est, pro omnibus istis bonis oramus, quod nos, qui sumus pueri tui, id est serui, inueniamus gratiam in oculis tuis. scilicet ut concedas id, quod petimus. Ecce quanta humilitas in petendo: nam viri Dauid, & ipse Dauid vocauerunt se seruos Nabal. Inuenire autem gratiam in oculis alicuius, est, quod ea, quæ nos volumus, vel petimus, ei grata videantur: & tunc conceder quicquid petierimus. *In die enim bona venimus, id est concedas hoc, quia in die bona venimus ad petendum.* scilicet in die, qua dispositus est ad dandum.

Cur viri Dauid dixerunt Nabal, quod venerunt in die bona. *Questio. 111.*

QVAERET aliquis, cur viri Dauid dixerunt: *in die bona venimus.* Respondet Ra. Sa. quod erat dies bona, id est festum clangoris: erat enim ille dies multum solennis inter omnia festa Iudæorum, præsertim, quia in ipso incipiebat clangi in buccina ad denunciandum libertatem in anno Iobelæo, & postea continuabatur in die propitiationis: Leui. c. 25. & quando non erat Iobelæus clangebatur buccina in hac die ad significandum libertatè à seruitute, quæ fiebat quolibet anno. 7. Etiam dicunt Iudæi, quod in alijs annis, quando non erat annus septimus, nec Iobelæus disponebant homines ad penitentiam per clangorem buccinæ: quia debebat fieri remissio omnium peccatorum in die 10. mensis ipsius septimi, quæ erat dies ipsius propitiationis. Sed hoc non stat, quia non est verisimile, quod in die illa tonderet greges Nabal, cum esset dies illa celeberrima, & Iudæi non poterant facere in die illa opera feruilia, ut patet Leui. ca. 23. ipsi tamen erant obseruatores magni festorum: ergo nullo modo tonderet Nabal in die illa greges. Sed dicendum est, quod venerunt in die bona, id est in die magne lœtitiæ. Erat enim tunc tonsio gregum, & dies illa apud antiquos erat celebris: faciebant enim magna conuiuia, & vocabant amicos. Sic enim patet de Absolon, qui quando totondit gregem suum, vocauit regem, & omnes filios suos ad conuiuium, ut patet infra 2. lib. cap. 13. Dicit autem Andreas, & Nicolaus, quod faciebant istam solennitatem Iudæi in tonsione ouium in memoriam Patriarcharum, quia illi fuerant pastores ouium. Sic patet Gen. capit. 46. & 47. Pastores quicumque sumus serui tui nos, & patres nostri. Propter istam magnam lœtitiã sunt homines magis dispositi ad erogandum, ideo dicebant serui Dauid, quod in die bona venerant, id est in qua non recufaretur petitiõ eorum propter lœtitiã, & solennitatẽ diei. Vocatur et dies bona, id est dies abundantia, quia in die illa fecerat Nabal conuiuiũ magna, ut patet infra in litera. scilicet eratque conuiuium Nabal in domo eius, quasi conuiuium regis, & cor Nabal erat iocundum. Porerat ergo de tanta abundantia ciborum aliquid largiri Dauid, & viris suis, nec graueretur erogando, sicut graueretur in alijs diebus, in quibus pau-

Respon- sio Ra Sa- lomonis reijcitur.

Opinio Andree & Nicolai.

pauca parauerat: erat ergo dies ista bona, id est abundans, in qua haberetur copia pro domesticis, & pro extraneis. *Quicumque inuenerit manus tua de seruis tuis.* id est quicquid potueris inuenire in promptu da nobis, qui sumus serui tui. Dicitur autem, quicquid potest manus tua inuenire, id est, quicquid potest aliquid faciliter habere: & similis modus loquendi habetur Leuit. ca. 5. & 12. & in multis alijs locis: in quo pueri Dauid inuenerunt, quod nolabant aliquod magnum munus, ne per hoc retraheretur Nabal à dando, sed quicquid ille vellet dare, & occurreret sibi in promptu ad dandum. Vocauerunt etiam viri Dauid se seruos Nabal, ut per hoc forte faueret petitioni eorum. *Et filio tuo Dauid, id est, da aliquid Dauid filio tuo.* Noluit enim Dauid vocare se seruum Nabal, ut faceret differentiam inter se, & viros suos, sed vocauit viros suos seruos Nabal, se autem vocauit filium eius, in quo magna erat humiliatio. Ex hac litera colligitur sensus literæ nostræ, supra cum dicitur: fratribus meis, & tibi pax. scilicet quia cum vocauerit se hic Dauid filium Nabal, vocaret eos, qui erant de familia Nabal, fratres: ideo litera nostra dixit fratribus meis. *Cumque venissent pueri Dauid, id est cum venissent illi 10. iuuenes, quos miserat Dauid in montem Carmelum, ubi erat Nabal.* Locuti sunt ad Nabal omnia verba hæc. repererunt Nabal cum tonforibus suis, & locuti sunt omnia præcedentia secundum formulam eis datam à Dauid. *Ex nomine Dauid, id est, non proposuerunt isti iuuenes petitionem hanc ex te, quasi ipsi peterent, sed retulerunt se missos à Dauid, & oia hæc verba dixerunt dixisse Dauid.* *Et filuerunt, id est postquam finierunt petitionem suam, siluerunt, expectantes quid Nabal respondere vellet.* *Respondens autem Nabal.* Hic ponitur tertium huius secundæ partis scilicet Nabal rusticana responsio. Fuit enim in duobus rusticana. scilicet quia auara, & opprobriosa: auara quidem, quia cum Dauid, & viri sui benefecissent pastoribus Nabal, debebat Nabal aliquid impartiri in præmium Dauid perenti: & dato, quod nihil benefecisset Dauid pastoribus Nabal, si Nabal fuisset vir cordis generosi, petente Dauid aliquid liberaliter erogasset. Nihil tamen profusus dedit, in quo rusticus erat non respiciens nobilitatem cordis, sed tenacitatem. Secundo fuit opprobriosa. scilicet quia incepit Nabal à conuitijs, dicens: quis est Dauid, & quis est filius Isai? si enim noluisset aliquid dare, poterat coloratè respondere, & sine iniuria Dauid, & virorum suorum: incepit tamen ab iniurijs, in quo nimis rusticus erat, nesciens honorem deferre ei, cui debebat: sed nihil læsus conuitiabatur. *Quis est Dauid, & quis est filius Isai?* Ista dicuntur in opprobrium Dauid ad diminuendum honorem suum, quod d. quis est Dauid, ut ego debeam dare sibi aliquid de cibis meis? quod non est tanti valoris, nec honoris, ut propter ipsum aliquid dare debeam. Et dicitur hic: quis est Dauid, & quis filius Isai? & ponitur hic ad exaggerandum: pertinet enim ad homines passionatos, iratos, vel superbos, aut inuidentes, qui volunt maledicere: sic enim locutus fuit Siba, qui voluit totum Israel auertere à Dauid, ut patet infra 2. lib. ca. 20. scilicet non est nobis pars in Dauid, nec hæreditas in filio Isai, reuertere in tabernacula tua Israel.

Nabal respondit opprobriose seruis Dauid propter ebrietatem. *Questio. 111.*

QVAERET aliquis, cur Nabal loquebatur ita opprobriose contra Dauid, cum sciret eum esse virum magnum, qui ei posset nocere, & hæcenus nihil nocerat: Respondet aliquis, quod Na-

bal erat ebrius, & nesciebat quid diceret, ideo locutus fuit asperè: si autem fuisset sobrius. scilicet ante cibos non locutus fuisset verba huiusmodi. Hoc patet infra in litera. scilicet erat enim Nabal ebrius nimis, & ob hoc vxor eius non indicauit ei aliquid de verbis Dauid, quæ dixerat ad eam. Sed aliquis dicit, quod non erat ebrius Nabal, quando venerunt viri Dauid, sed postea fuit ebrius, quando redijt vxor postquam locutus est ad Dauid, quia tunc erat in conuiuium. Sed adhuc dicendum, quod Nabal erat ebrius, quando locutus fuit hæc: quod patet, quia immediatè cum recesserunt viri Dauid à Nabal, vnus de pueris Nabal dixit ad Abigail hæc: & tunc significauit Nabal esse ebriũ, ut patet infra. scilicet cogita quid facias, quoniam completa est malicia aduersus virum tuum, & aduersum domum tuam, & ipse est filius Belial, ira quod nemo possit ei loqui: ergo, quando venerunt viri Dauid, erat taliter dispositus Nabal, quod nullus poterat loqui ei, qui pacificum responsum reciperet: quod videretur fuisse ex ebrietate. Sic etiam patet infra in litera. scilicet Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba hæc, & emortuum est cor eius, & factus est quasi lapis, & sic timuit nimis propter verba, quæ dixerat viris Dauid: ita igitur timuisset à principio, & non dixisset illa, si non fuisset ebrius. Aliter etiam dici poterit, quod Nabal ista dixit: quia erat pessima conditionis. scilicet durus, & promptus ad iniuriam in verbis. Hoc significatur supra in litera. scilicet porro vir eius durus, & pessimus, & maliciosus. Quanquam ergo non esset tunc ebrius, naturalis iniquitas conditionis eius mouisset eum ad dicendum hæc: & tunc exponitur verba, quæ dixit puer Nabal ad Abigail scilicet ipse est filius Belial: ita quod nemo possit ei loqui, id est, est tam dure conditionis, quod nullus possit ei loqui, & recipiat bonum responsum. *Hodie increuerunt serui, qui fugiunt Dominos suos.* Istud erat improprium magnum Dauid, quia vocauit etiam Nabal seruum fugitiuum à Domino suo, & dixit: hodie increuerunt serui, quod olim erant: ideo veniunt ad petendum cibos meos. *Tollam ergo panes meos?* id est nunquid debeo tollere panes meos propter istos seruos fugitiuos ad dandum eis, & quod non dem tonforibus meis? quod non videtur bonum. *Et aquas meas?* id est nunquid tollam aquas ad dandum illis? Locutus fuit hic de aquis Nabal, tanquam essent alicuius præcij, sicut panes, vel carnes pecorum, & hoc propter duo. scilicet quia forte aquæ in terra illa caræ sunt, eoquod est terra aquis deficiens, & reseruantur aquæ in cisternis: unde aquæ emebantur, sicut cætera pertinentia ad cibum: sic. n. dixerunt Israelitæ ad regem Edom, quando volebant transire per terram suam, Num. capit. 20. non bibemus aquas de puteis tuis, sed publica gradiemur via. Si tamen aquæ non essent caræ in terra illa, non fuisset facta mentio de eis. Et eodem capit. iterum dixerunt filij Israel: per tritam gradiemur viam: & si biberimus aquas tuas, nos, & pecora nostra dabimus, quod iustum est, nulla erit in precio difficultas. Deus quoque iustificat, ut Israelitæ emerent aquas transeundo per terminos Edom, Deuteronom. capit. 2. scilicet Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis: aquam emptam haurietis, & bibetis. Ergo aqua venalis erat in terra illa, & cara: sed illa terra est coniuncta terræ Israel. scilicet terra Edom, & Moab, & Ammon: ut colligitur Num. cap. 34. & Iosue 15. ergo etiam in terra Israel verisimile erat sic esse. Secundo potest fieri mentio de aquis, quia nomine aquarum non solum intelliguntur aquæ, sed etiam omne, quod bibi potest, sicut omne

Nabal rusticana responsio.

mine panis non solum intelligitur panis, sed etiam quod comedi potest, ut patet supra cap. 14. ubi intelligitur mel nomine panis, & infra 4. lib. ca. 6. dicitur: pone coram eis panem: & sequitur ibi, quod apponita est magna ciborum preparatio: & sic nomine aquarum intelligitur hic vinum, vel quicquid aliud videbatur: & hoc verisimilius est: Nam non debebat mittere in deserto Nabal aquas David, & viris suis, dato quod faueret petitioni eorum: quia non est verisimile, quod David, & viri sui non haberent in deserto copiam aquarum in loco, in quo erant: nam alioquin non possent ibi manere: ergo Nabal non erat eis missurus aquas. Patet hoc etiam, quia cum Abigail misit hæc munera, quæ missurus erat Nabal, non dicitur, quod misit aquas, sed duos vtres vini, ut patet infra. *Et carnes pecorum meorum*, id est, nunquid dabo eis carnes pecorum? omnia exprimebat hic Nabal, quæ exigebantur ad cibos, & quæ daturus eis esset, si non fuisset rusticus. In Hebræo dicitur. *Et coquinam meam*. Vbi nos dicimus carnes pecorum: litera tamē nostra posuit carnes, quia istud nomen, quod hic ponitur in Hebræo, est æquiuocum ad carnes, & ad coquinam. Etiam, quia nunquam signat, nisi coquinam carniū, præsertim, quia non est verisimile, quod Nabal intelligeret de coquina, quia non poterat mittere coquinam David, & viris suis in deserto, sed carnes. Etiam, quia dicitur in litera, quæ occidi tonforibus meis, coquina tamen non occiditur: oportet igitur, quod intelligantur carnes: & ob hoc dixit litera nostra carnes pecorum. *Quæ occidi tonforibus meis*, id est: occidi pecora pro tonforibus meis: Nunquid dabo illa istis viris fugiuius? q. d. non esset bonum, quia nihil haberem pro tonforibus meis. Sed ista responsio nulla erat, quia David non petebat aliqua magna munera, per quæ diminueretur cibi tonforum, sed petebat aliquid leue. Vnde dixerunt viri David: quæcunque inuenerit manus tua da seruis tuis, id est, quicquid potueris faciliter dare, & ad magnum hoc solū da: maxime quia etiam si dedisset Nabal David copiosum munus, non videretur aliquid deesse tonforibus suis die illo, quia ipse parauerat conuiuium magnum, quasi conuiuium regis, ut patet infra in litera, & Abigail tulit omnia, quæ infra habentur. David de his, quæ parauerat Nabal pro tonforibus suis: nam ipsa non poterat coquere arietes postquam puer suus nunciauit ei responsum durum Nabal, cum velociter descenderet ad David, ne ipse præueniret, & deleret domum Nabal. Accipit igitur de arietibus, quos coxerat Nabal tonforibus suis, & propter hoc nihil defuit: nam illis ablatis adhuc dicitur, quod erat conuiuium in domo Nabal, quasi conuiuiū regis, ut patet infra. *Et dabo vris, quos nescio vnde sint*, id est: nunquid debeo auferre cibos domesticis meis, & dare viris ignotis? q. d. non est bonum. Non dicebat Nabal istos viros simpliciter ignotos, quia ipse non erat David esse de Bethlehem: & causam, pro qua fugerat à Saule: & quo modo omnes illi viri conuenerunt ad eum, tam de genere suo, quam de extraneis: nam ipse dixit: hodie increuerunt serui, qui fugiunt Dominos suos: ergo sciebat eos fugitivos, sed dixit: quia nesciebat vnde erant, id est: nullo modo at tenebat ad eum, quia nec erant cognati sui, nec domestici: ut aliquid eis dare deberet. *Regressi sunt itaque pueri David per viam suam, scilicet, cum habuissent responsum durum, noluerunt amplius expectare, sed reuersi sunt: nec etiam ipsi responderunt aliquid durum Nabal, quamquam conuicti fuerunt illis, cum dixisset eis David, quod salutarent eum pacifice: noluerunt autem vltra mandatū aliquid agere. Et reuersi venerunt, & nunciauerunt ei omnia*

F *verba, quæ dixerat Nabal*. Illa opprobria David, & virorum suorum, quæ dixerat Nabal: & ex his succensus fuit David in iram magnam. *Tunc David ait viris suis*. Videns enim maliciam Nabal. f. quia nihil voverat eis retribuere pro bonis, quæ egerant pastoribus suis, & insuper intulerat opprobria magna, cum nihil mali locutus fuisset David de eo, voluit vindictam expetere, & iussit armari viros suos. *Accingatur vnusquisque gladio suo*. f. vnusquisque parat se ad pugnam. Et nomine gladij intelliguntur hic cetera arma leuia, quæ ferre poterant viri David. Et dicitur, quod vnusquisque accingatur, non quidem omnes, qui erant cum David: quia erant cum eo sexcenti viri, quorum quadringenti secuti sunt ipsum: ducenti autem manserunt ad sarcinas custodiendas, ut patet in litera: sed dicitur vnusquisque, f. de illis, quos elegerat ad eundem secum. *Et accincti sunt singuli gladijs suis*. f. quilibet de illis quadringentis viris accinctus est, quod illico fecerunt: quia non solum David iratus erat, sed etiam omnes viri eius, quia opprobria erant communia. *Accinctusque est David ense suo*. Ipse enim erat dux eorum, & præcedebat eos ad omnia, quæ facere debebant: ideo ipse cum eis accinctus est. *Et secuti sunt David quasi quadringenti viri*. Quamquam David haberet sexcentos viros, noluit secum portare omnes, eo quod sufficiebant quadringenti ad delendum rotam domum Nabal: cum ille non haberet nisi tonfores, & non viros bellatores, qui præ gaudio, & abundantia ciborum resoluti mero, & ebrii erant. Etiam oportebat, quod David aliquos dimitteret de viris suis ad custodiendum res suas: ideo non tulit secum omnes. *Porro ducenti remanserunt ad sarcinas*, id est: reliqui ducenti de viris David manserunt custodiendo sarcinas. Vocantur autem sarcinæ tentoria aliqua, & vasa ciborum, & alia, quæ ferebant secum viri David ad necessitatem vitæ, quamquam ista pauca erant, ut expediti semper essent ad bellum, vel ad fugiendum, si opus esset. Dicitur autem, quod manserunt ducenti: quia omnes viri erant sexcenti, ut patet supra cap. 23. & infra 29 & 30. Ibat autem cum David quadringenti, ideo oportebat manere ducentos ad sarcinas. Non manserunt autem tot quasi necessarij essent tot ad custodiam sarcinarum, sed quia superfluum erat, quod plures irent cum David ad delendam domum Nabal. Nec valet si obijcias, quod quando pugnaturus erat David contra latrunculos Amaleitarum, indigebat multis viris ad pugnam, & tamen reliquit ad sarcinas ducentos viros, infra cap. 30. quia non est simile: quia ibi relicti sunt illi ducenti viri, eo quod præ lassitudine non poterant sequi iter aliorum: ideo reliquit eos David apud torrentem Bosor: tamen à principio ipse ferebat omnes sexcentos secum ad pugnam, ut patet e cap. sed illi ducenti subititerunt præ lassitudine: hic autem non relicti sunt quasi fatigati: sed quia isti ducenti non videbantur necessarij ad delendum domum Nabal.

An peccaret David, si delensisset domum Nabal. Quæstio V.

QVAERET aliquis, cum David armauerit omnes istos viros ad delendum domum Nabal, peccabat, si delensisset illam. Dicendum, quod David habuit intentionem delendi domum Nabal: inmo etiam iurauit hoc aqualiter, ut patet infra, scilicet. *Hæc faciat Dominus inimicis David, & hæc addat, si reliquero de omnibus, quæ ad eum pertinent* mingentem ad parietem: peccatum tamen erat si David delensisset, vel nocuisset alicui de domo Nabal:

bal: quia, quamquam rationabile fuisset, quod Nabal delensisset aliquid David perenti propter bona, quæ fecerat pastoribus eius: aliàs haberet David causam rationabilem conquerendi de Nabal, sicut infra fecit dicens: verè frustra seruaui omnia, quæ huius erant in deserto, & non petiit quicquam de cunctis, quæ ad eum pertinebant: tamen propter hoc non habebat David causam rationalem cōquerendi ad hoc, quod occideret Nabal, & deleret domum suam; quia vbi non est conuentio, non est obligatio legalis in dando, & accipiendo: quamquam est obligatio moralis, & secundum naturam, ut patet 8. Eth. ideo nec etiam iudicialiter poterat aliquid intentare David contra Nabal, ex hac causa, quanto magis propria auctoritate delere domum eius. Sed dicendum est, quod David non motus fuit contra Nabal principaliter propter hoc, quia nihil ei dederat, sed quia exprobrauerat ei, & seruis suis: vnde habebat eum David tanquam hostem, ut patet infra in litera. f. cum audisset David mortuum Nabal, ait benedictus Dominus, qui iudicauit causam opprobrij mei de manu Nabal. Ergo solum conquerabatur David pro opprobrijs inflctis. Habebat autem pro hoc rationabilem causam conquerendi, & poterat iudicialiter agere contra Nabal. Quod tamen ipsa propria auctoritate vlcisceretur iniuriam, peccatum erat: quia non licet hoc, nisi auctoritate iudicis, ideo peccauisset, si occidisset Nabal: Sed aliquis dicit, quod David poterat istud agere, eo quod ipse erat iudex, cum esset vnctus in regem à Deo, & poterat tanquam iudex inferre Nabal penam pro contumeliosis verbis in eum, velut si quis maledixerit regi, poterit rex iubere licite illum puniri, quia ipse est supremus iudex. Sed hoc non stat propter duo. Primo, quamquam rex possit punire maledicentes sibi, tamen debet agere zelo iustitiæ, ne maiestas regia condemnatur. David autem non agebat hoc zelo iustitiæ: sed ad vindictam, ut patet infra, cum dixit: prohibuisti me, ne irem ad sanguinem, & ne vlciscerer me manu mea: ergo peccasset, si occidisset Nabal: Secundo, quia David, quamquam vnctus esset in regem, tamen nullam habebat iurisdictionem viuente Saule, quia nec Deus vnxe- rat eum ad hoc, ut regnaret viuente Saule, sed post mortem eius, & tunc poterat agere tanquam iudex: nuncaurem neminem poterat iudicare. Apparet autem, quod peccasset, si occidisset Nabal, quia dixit Abigail. Cum constituerit te dominus ducem super Israel, non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulū cordis, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te vltus fueris. Non haberet tamen David singultum, nec scrupulum cordis, id est remorsum cōsciētiæ de occisione Nabal, nisi illa fuisset iniusta: ergo peccasset, si eum occidisset. Item patet ex verbis David, cum dixit ad Abigail. Benedicte tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & ne vlciscerer me manu mea: si tamen non fuisset peccatum non benedixisset David ad Abigail, quia liberauit eum, ne vlcisceretur se. Item patet, quia dicitur ibi in litera: alioquin viuit Dominus Deus Israel, qui prohibuit me, ne malum facerem: sed ibi non dicebat de alio malo, nisi de electione domus Nabal: ergo peccauerat David, si hoc fecerat. Item dixit David, cum audiuit mortuum Nabal: benedictus Dominus, qui iudicauit causam opprobrij mei de manu Nabal, & seruum suum custodiuit à malo. Istud malum erat malum culpa: quod Deus custodiuit David faciendum, ne occideret Nabal, sed ipse eum occidit: ergo si occidisset David Nabal, peccasset grauius, petens manu sua vltionem.

An peccauerit David cogitando occidere Nabal. Quæstio VI.

QVAERET aliquis, an peccauerit David cogitando occidere Nabal. Aliquis respondebit sicut dicebatur præcedenti capit. de occisione Saulis, quam cogitauit David, quod cogitare occidere aliquem non est peccatum, si solum est cogitatio, id est consilium: sed est peccatum, si sit deliberatio de occidendo: De David autem dicent, quod stimulat iura disposuit occidere Nabal, sed non fuit plena deliberatio. Sed hoc non stat, quia David iussit seruis suis, quod accingerentur gladijs, & accincti sunt, & iuerūt quia si vique ad domum Nabal, cum obuiauerunt Abigail, & tunc dixit David: hæc faciat Deus inimicis David, si reliquero de omnibus, quæ pertinent ad Nabal mingentem ad parietem: ergo adhuc tunc propositum habebat occidendi Nabal, in quo plena deliberatio erat. nam ex passione dicitur aliquis agere, & indeliberatè: non quodcumque agit habens passionem, vel mouente illa, sed quodcumque agit ex quodam impetu repentinè, ita quod nondum potuit deliberasse: si tamen aliquis agat habens passionem, & non ageret, nisi passio eum moueret, si habito tempore deliberandi aliquid egerit, non dicitur egisse ex passione, sed cum deliberatione: & ita erat hic de David, quia ipse à principio disposuit occidere Nabal, & postea mansit in isto proposito quousque Abigail dissuasit ei: hoc ergo videbatur peccasse deliberando agere malum. In contrarium videtur, quod David non egerit malum, quia ipse dixit: viuuit Dominus Deus Israel, qui prohibuit me, ne facerem malum, ut patet infra, ergo putauit se non fecisse malū cogitando occidere Nabal: Item patet, quia infra dixit David: benedictus Dominus, qui iudicauit cām opprobrij mei de manu Nabal, & seruum suum custodiuit à malo, id est, ne faceret malū, ergo non peccauit David cogitando occidere Nabal. Dicendum, quod cum peccatum non solum sit in actu exteriori, sed etiam magis sit in consensu, ut declaratum est præcedenti cap. dicitur David peccasse, cum delibauerit occidere Nabal. Erat tamen istud peccatum, quasi nullum conferendo ad culpam, quā habuisset, si delensisset domum Nabal. Cum autem dixit David, quod Deus custodiuit eum à malo: non est sensus, quod custodierit eum, ne alicualiter peccaret, sed custodiuit, ne grauius peccaret: ideo cum non peccasset occidendo Nabal, eo quod non occidit eum, & illud erat peccatum grauius, quod incurrisset, nisi Deus misisset Abigail ad impediendum, videbatur quasi simpliciter liberatus ab omni culpa, cum illa culpa, quam incurrerat, quasi nulla esset in comparatione eius, quam incursum erat. Quod tamen aliquis vellet dicere David nihil omnino peccasse hic, falsum est. *Abigail autem uxori Nabal*. Hic ponitur quartum huius secundæ partis. f. Abigail prudēs obuiatio. f. quia ipsa egressa est in occursum David ferens munera, & placatus est: alioquin occidisset omnes de domo Nabal. *Nunciauit vris de pueris*, i. de pueris Nabal, & non de pueris David, quod patet ex verbis suis. f. ecce misit David nuncios de deserto, ut benedicerent Domino nostro. Ille puer erat præfens quando viri David petiuerūt aliquid à Nabal: & quia vidit, quod durè responderat, putauit quod David ex hoc iratus aliquid mali inferret: nunciauit illud Abigail, ut prouideret in hoc. Erat enim ipsa prudens, sicut dicitur supra in litera, & poterat supplere defectus viri sui. *Ecce misit David nuncios de deserto*, scilicet de loco deserti, in quo erat, ipse enim manebat in quadam extremitate Carmeli, in qua pastores

Quæst. 20.

De prudētia Abigail.

Nabal esse consueuerant cum illo. *Ut benedicerent Domino nostro*, id est, ut imprecarentur ei bonum, & peterent ab eo aliquid. Dicuntur autem isti benedicere, quia quando petunt imprecantur bona eis, à quibus, ut sic suadere possint. Hoc fecerunt viri Dauid, quia imprecati sunt bona Nabal dicentes: fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ, & omnibus quæ cūq; habeas sit pax. Signat tamen pax tranquillam fructuionem bonorum, quæ inter omnia bona maxima est. *Et aduersus est eis*, id est, persecutus est, vel afflixit in verbis irrogans obprobria: sic accipitur Exo. cap. 22. cum Deus dicit: aduersus impium, id est ego affligo impios, vel repugno illis. *Homines isti boni nobis satis fuerunt*. Hic incipit probare iste puer Nabal, quod debuisset Nabal aliquid dare viris Dauid: quia ipsi fuerunt satis boni eis, id est pastoribus Nabal. si fuerunt vtilis: quia quando erant præsentibus illis nullus homo, vel fera poterat inuadere gregem: & nihil de fidebat de grege eis præsentibus. *Et non molesti*, id est, nunquam fuerunt nobis molesti accipiendo aliquid de grege, vel irrogando nobis aliquas iniurias, pro quo grates magnas merebantur: quia difficile erat, vbi manebant tot viri bellatores, & inopes, quod non læderent gregem, sed non læserunt: ergo ex magna virtute proueniebat, cui grates agendum erat. *Nec quicquam aliquando perijt*, id est, de grege nostro. Ex hoc apparet, quod iste puer, qui annunciabat hæc Abigail, erat de pastoribus Nabal, cum ipse pauisset gregem in deserto apud Dauid, & viros suos. *Omnino tempore, quo conuersati sumus cum eis in deserto*, id est in parte illa de ferri, in qua erat tunc Dauid, quæ erat pars Carmeli, sicut dixerunt pueri Dauid ad Nabal: nunquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit eis quicquam de grege omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo. Vocatur autem desertum illa pars, quia quamquam nunc iste puer, qui loquebatur ad Abigail esset in Carmelo, quia tamen hic, vbi loquebatur, erant habitaciones aliquæ cum ibi haberet possessionem suam Nabal, videbatur desertum esse illa pars Carmeli, vbi nunc erat Dauid, & vbi pastores habuerant gregem Nabal, & non ista pars Carmeli, in qua nunc erant. Significatur etiam ex hoc, quod aliquanto tempore manserat Dauid in deserto illo ante hanc consoniam gregum Nabal, cum dicitur: omni tempore, quo conuersati fuimus cum eis. Dicitur etiam, quod nihil defuit hoc tempore de grege, eo quod viri Dauid nihil accipiebant, cum Dauid hoc eis dixisset: & nullus alius inuadere audebat gregem præsentibus viris Dauid. *Pro muro erant nobis, tam in nocte, quam in die*, id est, erant tanquam murus circumdans gregem per noctem, & diem, & defendens, tam ab hominibus, quam à feris: nam feræ fugiebant procul, cum esset ibi tanta hominum multitudo: alias multæ feræ sunt in terra illa, quæ lacerant greges, sicut patet supra cap. 17. cum dicit Dauid, quod quando custodiebat gregem pugnavit interdum contra leonem, & vrsam rapientes aliquid de grege: viri autem Dauid erant nunc nimis vtilis pastoribus Nabal: cum non possent feræ inuadere greges eorum. *Omnibus diebus, quibus pauimus apud eos greges*, quod non fuimus semper apud eos pascendo greges, sed ipso tempore, quo ibi mansimus fuerunt nobis vtilis valde. *Quamobrem*, id est: quia tanta bona nobis fecerunt, & Dominus noster nihil eis conferre voluit petentibus, & in super obprobrijs magnis increpitos eos à se dimisit. *Considera, & cogita quid facias*, quod cogitare debet, quod pro his irascetur Dauid, & aliquid mali inferre vellet, ideo cogita quid facias, quomodo prouideas, quod mala non eueniant. *Quoniam completa est malicia aduersus virum tuum*, id est, deliberatum est de inferendo

malum viro tuo. Malicia accipitur hic pro malo poenæ: dicitur autem malicia non consummata, quando inquitur de aliquo, an malum sibi inferri debeat. Est autem malicia consummata, quando de liberato est de aliquo, quod infligatur ei poenæ: & quia deliberatum erat apud Dauid, & viros suos, quod occiderent Nabal, dicitur malicia aduersus eos consummata. Hoc autem dixit iste puer ad Abigail non tantum determinatè sciens, quia ipse nesciebat, an aliquid pararet Dauid contra Nabal, & si aliquid pararet, quid esset illud, sed dicebat secundum præsumptionem: quia verisimile erat, quod cum Dauid offensus fuisset à Nabal: & posset ipsi infligere malum, quod infligeret. *Et aduersus domum tuam*, id est, non solum contra virum tuum deliberatum est, sed etiam contra domum tuam. Et hoc verum erat, quia Dauid dispo fuerat delere totam domum Nabal, ita ut non relinqueret mingentem ad parietem, ut patet infra: hoc tamen dicebat puer iste Nabal ex præsumptione, quia putabat, quod non solum velleret Dauid vlcisci iniuriam in Nabal, sed etiam in totam domum suam, cum esset gravis iniuria. *Et ipse est filius Belial*, id est, Dominus noster Nabal est filius Belial, id est, filius iniquitatis non obediens alicui rationi. *Ita quod nemo possit ei loqui*, id est, tam male se habet, quod nemo potest ei loqui, & habere bonum responsum. Hoc autem poterat esse dupliciter, id est, vel quia erat ebrius, sicut infra dicitur, quod erat ebrius nimis, & non indicauit ei Abigail verbum pusillum, vel grande: aut, quia erat Nabal dure conditionis, & tenacis opinionis, nec poterat aliquis cum ad bonum inducere postquam malum indicasset. Dixit autem hoc puer ille propter duo. Primo, quia Abigail posset ei dicere, cum vidisset Dominum suum malè respondentem viris Dauid, quare non suavit ei, quod responderet benè: vel saltem, postquam recesserunt pueri accepto prauo responso, quare non dixit Nabal, ut faceret eos redire, & aliquid erogare, aliquo culpabilis erat iste puer, cum potuisset malum excusare: responderet, quod non locutus fuit ei, eo quod erat Nabal vir Belial, & nemo poterat ei loqui. Secundo dixit hoc, ut ipsa Abigail consideraret in se quod opus esset fieri, & non contuleret super hoc Nabal: quia ipse erat filius Belial, & nemo poterat ei loqui. Hoc autem fecit Abigail, quia nihil dixit Nabal, sed ipsa parauit omnia, quæ habentur hic, & tulit ea ad Dauid. *Festinaniter iugiter Abigail*, id est, omnia, quæ sequuntur fecit cum magna festinatione, quia timebat, quod antequam ipsa exiret in occursum Dauid, ipse irrueret super Nabal, & domum suam, quod fuisset nisi festinasset: nam cum descenderet Abigail de latere montis, in quo manebat Nabal, obuiavit Dauid, & viris suis venientibus ad disperdendum domum Nabal. *Et tulit ducentos panes*. Voluit Abigail ferre sufficientiam ciborum Dauid, & viris suis pro vno prandio, & quia erant sexcenti viri tulit pro eis ducentos panes, quos credebatur sufficere, quia erant panes magni: præsertim cum ferret quinque sata polentæ, quæ erant loco panis. *Et duos vres vini*. In vino quoque sufficienter tulit, quia fortè tres magni erant: & apparet in hoc, quod aqua accipiat supra pro vino: cum dixit Nabal: tollam ergo panes meos, & aquas meas: nam si Nabal aliquid dare voluisset, non dedisset aquas, quia non habebat opus aquarum Dauid, cum eas haberet in agris. Etiam, quia si Nabal missurus fuisset aquas Dauid tanquam opportunas, mississet quoque eas Abigail: sed non missit, nisi duos vres vini: ergo non significantur ibi aquæ per aquas, sed vinum. *Et quinque arietes costos*, id est, etiam tulit Abigail quinque arietes costos: In Hebræo habetur. *Quinque ones costos*. Sed nomen, quod ibi ponitur, est commune ad

ad ouem, & ad arietem, eoquod est nomen speciei, & non sexus: litera autem nostra posuit arietes, quia meliores sunt ouibus. Non est autem credendum, quod Abigail tulisset aliquid pro Dauid, nisi de melioribus, quæ habebat cum veller cum placare sibi, ne deleter domum eius. Sciendum autem, quod Abigail tulit istos quinque arietes de illis, quos parauerat Nabal pro tonforibus suis, nec consuluit super hoc Nabal, & non defuit aliquid conuiuio Nabal propter istos arietes ablato: sed dicitur, quod erat conuiuium eius, quasi conuiuium regis, ut patet infra, in quo apparet magna tenacitas Nabal, quia etiam de eo, quod superubandabat nihil dare voluit Dauid petenti. *Et quinque sata polentæ*. Satum aliquando significat mensuram, & aliquando significat panem. Hic enim significat mensuram, quia polenta non erat panis, sed dicitur, quod tulit quinque sata polentæ, ergo necesse est, quod intelligatur satum esse mensura. De hoc etiam Gen. cap. 18. dixit Abraham, & Saram: accelera tria sata similæ, commisce. Vbi aliqui accipiunt sata pro panibus, sed etiam ibi melius accipitur pro mensura, cum dicitur: & fac subcinerios panes, id est, de illis tribus sata sata fac panes subcinerios: erat ergo satum mensura, & sic accipitur regulariter. Polenta dicitur multitudo granorum conficatorum, & purgatorum, scilicet, quando ipse torrebantur, & ablati stam accipiebantur grana: illa autem seruabantur apud Hebræos in magna multitudine: & sic Abigail habuit nunc multa grana de istis, ita ut posset ferre Dauid quinque mensuras, siue sata. Vocatur autem iste cibis polenta à poliando, id est, purgando, quia grana ista purgantur, & comeduntur. *Et centum ligaturas vne passæ*, id est, etiam tulit Abigail vnas passas Dauid, scilicet, centum ligaturas de eis. Vocatur autem vna ligatura totum, quod continetur de vno in vno funiculo, vel in aliquo alio, vnde pendeat. *Et ducentas massas cariarum*. Carica vocatur ficus passa, quæ aliquando reducitur in massam, scilicet, quando fiunt de ficibus panes in modum caseorum magnorum. Et dicitur masse ad differentiam ficum, quando singulae ficus per se sunt. Ducentos autem panes de caricis tulit Abigail Dauid: quia de illis habentur multi in terra illa, eoquod ficus ibi nimis abundat. *Et inposuit super asinos*. Hæc enim omnia cito parauit, quia erant omnia in domo disposita: & fecit ea poni super asinos, quia multa erant: & necesse erat in multis asinis portari. *Dixitque pueris suis: præcedite me*, id est, omnia ista tradidit pueris, & iussit eis, quod præcederent euntes per viam, per quam venturus erat Dauid: ferebat autem nunc secum Abigail pueros, & infra dicitur, quod iterum, quando iuit ad Dauid, tulit secum quinque puellas. Ratio diuersitatis est, quia nunc ibat Abigail celeriter, ut saluaret domum suam ad obuiandum Dauid, & non curauit ferre, nisi pueros, ut isti portarent munera, quæ mittebat ad Dauid: postea autem ipsa vocata fuit à Dauid, quia volebat eam accipere in vxorem, mortuo Nabal, ideo tunc iuit in aliquo apparatu: & ob hoc tulit secum quinque puellas pediferas. Et credendum est, quod etiam portauerit secum aliquos viros: solum tamen ibi dicitur de puellis. *Ego post tergum sequar vos*. Hoc fecit Abigail, quia volebat præoccupare Dauid venientem: ideo cum parauit omnia ista, posuit ea super asinos, & fecit, quod ferrentur: ipsa autem voluit interim se aliquo modo ornare, ut honestè appareret coram Dauid, & tunc secuta est pueros. *Viro autem suo Nabal non indicauit*, id est, quanquam parauisset omnia ista pro Dauid, & iret illuc, tamen non indicauit viro suo, quia fortè

credebat eum esse ebrium, & non posset illi aliquid respondere, sicut quando reuersa eum inuenit ebrium, & non fuit locuta aliquid vsque mane, ut patet infra in litera. Vel fortè, quia vir suus erat dure ceruicis, & credidit, quod impediret eam ab incepto, ideo nihil indicare voluit quousque factum esset. *Cum ergo ascendisset asinum*, scilicet, Abigail ornauit se ad apparendum coram Dauid, & ascendit asinum: illa enim erat æquitatura honesta illius temporis: parum enim erant tunc homines affluenti ad equos, & ad alia genera iumentorum. *Et descendit ad radicem montis*. Iste mons erat Carmelus, in quo manebat vir suus, & possessio eius: nam supra dicitur, quod erat vir in Maon, & possessio eius in Carmelo. *Dauid, & viri eius descendebant in occursum eius*, id est, accidit, quod quando Abigail descendit ad radicem montis, descendit Dauid, & viri eius ex alia parte montis, & occurrerunt Abigail. Non est autem intelligendum, quod illi ab intentione venerunt in occursum Abigail, quia nesciebat, an illa ventura esset: sed ipsi veniebant ad delendum domum Nabal, quæ erat in Carmelo, & accidit, quod obuiaret Abigail ad radicem montis illius, & sic veniebant in occursum eius. *Quibus & illa occurrit*, id est, sicut Dauid, & viri sui occurrerunt Abigail, ita & ipsa occurrit eis: sed Abigail ibat ab intentione, ut occurreret Dauid in via. Dauid autem non ibat ad occurrendum Abigail, quia non putabat eam venturam. *Et ait Dauid: verè frustra seruaui omnia, que huius erant in deserto*. Non locutus fuit ista verba Dauid ad Abigail, quia tunc non dixisset: omnia, quæ erant huius: sed omnia, quæ erant tua, vel viri tui: sed veniebat Dauid loquens in itinere viris suis, & accidit, quod loqueretur verba hæc, quando obuiavit ei Abigail. Et patet: quia ista locutio erat suspensiuæ dependens ex alijs, cum dixerit Dauid: omnia, quæ erant huius: & non expressit quis erat ille, quasi iam sermo præcessisset de eo. Dixit autem Dauid, quod frustra seruaui omnia, quæ illius erant: nam pro custodia tam vtili, quam præstitit Dauid pastoribus Nabal, tenebatur Nabal ei ad aliquid, saltem ad gratiarum actiones: nunc autem petente Dauid nihil dare voluit: & in super nuncios suos increpuit, & exprobrauit Dauid. ergo verè frustra laborauit Dauid seruando omnia bona Nabal in deserto, cum nihil boni ex hoc consecutus fuerit, sed potius malum. *Et non perijt quicquam de cunctis, que ad eum pertinebant*, scilicet, de gregibus suis nihil perijt toto tempore, quo fuerunt cum Dauid pastores eius. tum quia Dauid seruauit diligenter, ne viri sui aliquid raperent de grege: tum quia ipse fecit, quod nullus extraneus auderet accedere ad greges, nec etiam fere. *Et reddidit mihi malum pro bono*, id est, pro bona custodia gregum reddidit mihi malum, quia exprobrauit mihi, & viris meis. *Hæc faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat*. Iste est quidam modus iurandi, qui erat vtitatus in veteri testamento, scilicet: Deus faciat mihi talia mala, & alia mala in super addat, nisi fecero tale, vel tale. Sic dixit Heli ad Samuelem: hæc faciat tibi Dominus, & hæc addat, si celaueris à me sermonem, supra cap. 3. Sic etiam iurauit Ionathas Dauid: hæc faciat Deus Ionathæ, & hæc augeat, & cæter. supra capitulo 20. Dixit autem Dauid: hæc faciat Deus inimicis Dauid, id est, ipsi Dauid: imprecatur enim Dauid super se mala à Deo, nisi deleter domum Nabal, & non imprecabatur super hostes: quia tunc imprecatio ridiculosa erat: veller enim potius Dauid, quod Deus induceret mala super hostes eius, & quod ipse non occideret Nabal, quam, quod occideret Nabal, & Deus non induceret mala super hostes eius.

Super se ergo imprecatus est ista mala, habuit tamē David hic modum loquendi, quem plurimi obseruant. f. quod non auderent iurare aliqua mala super se, quia timent, quod si aliquid malum super se imprecati fuerint, quod eueniet illis, sed imprecantur super alios, quanquam intelligant super se imprecari. Si reliquero de omnibus, quae ad eum pertinent vsque mane, idest, non relinquam aliquem de tota familia sua vsque mane. Hoc dicebat David, quia putabat, quod in illa die posset occidere omnes, qui pertinebant ad Nabal, quia omnes erant in deserto in monte Carmelo toncendo greges, & ibi poterat omnes circum dare, & occidere quasi vno imperu. Mingenem ad parietem, idest, non relinquam aliquem de mingenibus ad parietem. f. nullum hominem relinquam. Volebat enim occidere omnes, tam magnos, quam paruulos destripe Nabal, & de familia sua: per hoc autem signat, quod nolebat occidere pecora, & iumenta Nabal, sed solum viros, & foeminas, quia ad istos extenditur mingenens ad parietem.

An David fuerit periurus in hoc, quod supra iurauerat. Quaesitio VII.

QVAERET aliquis, an David fuerit periurus in hoc, quod supra iurauerat. Aliquis dicit, quod sic, quia David duo iurauit. f. quod deleteret domum Nabal. Secundo, quod deleteret eam ante auroram sequentis diei, neutrum tamen horum impleuit. Ad hoc respondendum est, quod David non fuit ex hoc periurus, immo magis peccasset si compluisset: quia id, quod iurauit erat illicitum. Iuramentum autem, quod vergit in interitum salutis aeternae, non est seruandum, ipse tamen David dicit se liberatum à malo, eo quod non impleuerit id, quod disposuerat contra Nabal: ergo non fuit periurus non obseruando. Sed tunc dicit aliquis: cum David non fuerit periurus, non obseruando iuramentum, quia erat illicitum, nūquid peccauit iurando? & videtur, quod sic, quia quando aliqui incautē iurāt id, quod illicitum est, vel quod est eis impossibile, aut, quod non est vtile obseruari, indeliberatē proferūt, non debent obseruare iuramentum: debent tamen dolere, quia iurauerūt, & iura praeceptū imponi penitentiam his, qui iurant illicitum, ergo iurando peccant. David autem iurauit delere domum Nabal, quod illicitum erat, ergo quanquam non deberet implere, peccabat in iurando. Respondendum est, quod aliqui dubitant, an David iurauerit hic aliquid: nam non dixit, quod iurabat per Deum, vel, viuit Dominus sicut consueuerant iurare illi, qui erant in veteri testamento: sed dixit: haec faciat Dominus inimicis David, & haec addat si reliquero, & c. ideo non videbatur agere contra iuramentum, sed contra imprecationem. Circa hoc sciendum, quod imprecatio, & iuramentum differunt aliquantulum: nam in iuramento inuocatur Deus in testem aliquorum, quae facere iuramus, vel asserimus. In imprecatione autem non vocatur Deus in testem: sed inuocat quis Deum super se, tanquam punitorem si non fecerit tale, vel tale. Etiam iuramentum semper praestatur ab eadem persona pro seipso. f. quod nunquam aliquis iurat, nisi pro his, quae ipse asserit, vel quae ipse promittit. Imprecatio autē fit hominis super seipsum, & etiam super alium. De primo patet hic, & supra ca. 10. f. haec faciat Dominus Ionathas, & haec addat. De secundo patet supra c. 3, vbi Heli dixit ad Samuellem: haec faciat tibi Dominus Deus, & haec addat, si absconderis à me sermonem. Dicendum ergo est, quod iuramentum, & imprecatio non sunt idem peni-

Imprecatio, & iuramentum differunt licet vni accipiat, r p altero.

tus. Accipitur tñ vnum pro altero in veteri testō, & etiam communiter nunc, ideo sicut faciendo cōtra iuramentum, oportet, quod faciens sit periurus, vel saltem peccauerit iurando, ita faciens contra imprecationem necesse est, vt sit periurus, vel saltem imprecando peccauerit. Hoc autem intelligendum est, quod aliquis imprecatur super seipsum. Nam cum super alium imprecatur, non obligatur alius ad aliquid ex hac imprecatione, nisi fortē illa fuerit facta à maiori, cui obedire teneamur, quia tunc obtinet vim precepti. Quod autem accipiatur pro eodem iurare, & imprecari, patet, quia Ionathas, & David iniebāt fœdus, & in fœdere semper interuenit iuramentum. Ionathas tamen non protulit verba iuramenti, sed imprecationis, supra capi. 20. dicens: haec faciat Dominus Ionathas, & hoc augeat, & c. & ibi dicitur, quod istud erat iuramentum, cum sequatur in litera: Et addidit Ionathas deierare David. i. fecit Ionathas aliud iuramentum David praeter illud, quod fecerat, supra capi. 18. non habetur tamen hic aliud, nisi illa verba imprecationis: ergo illa vocantur iuramentum. David autem nūc imprecatus fuerat, si non deleteret domum Nabal, & illicitum erat delere eam: ergo peccauit imprecando, sicut si iurasset aliquid illicitum. Sed adhuc dicendum, quod non solum peccabat David, si iurasset delere domum Nabal, quod erat illicitum, sed etiam si simpliciter promississet, quia cum illicitum esset illud fieri, ita illicitum erat promitti. Non ergo potest excusari penitus David, quin peccauerit ista promittendo, vel imprecando, quia promissit id, quod non decebat eum obseruare. Cum autem vidisset Abigail David, idest, cum appropinquasset ei: nā non descendit de asino immediate, vt vidit eū à longē, sed cum fuit iuxta eum: cum dicatur hic, quod cecidit ad pedes eius. Festinauit, & descendit de asino. Hoc fecit tunc Abigail, quia vidit, quod ira David erat magna contra Nabal, & domum suam, & volēs placare eum procidit ad pedes eius, eoquod cordis generosi est prostratis parcere. Et procidit coram David super faciem suam, idest, humiliavit se ad terram, & posuit vultum super terram ad pedes David, vt eū sic flexeretur. Et adorauit super terram. Adorari est inclinari coram aliquo: & quia Abigail nimis se inclinauerat, scilicet, vsque ad terram, dicebatur adorare. Et cecidit ad pedes eius, idest, posuit se ad pedes David quasi volens osculari pedes eius, & ad signandum omnem obedientiam. Ista omnia idem sunt, scilicet, procedere coram David, & adorare super terram, & cadere ad pedes eius. Et dixit: in me sit Domine mi, hec iniquitas, idest, verum est, quod peccauit grauiter Nabal, sed oro, quod ista iniquitas sit in me, idest, trāsferatur in me, scilicet, quod ego debeam puniri pro ipsa, si aliqua poena infligenda est. Loquatur ergo ancilla tua in auribus tuis, idest, obsecro Domine mi, vt des licentiam mihi ancillae tuae ad loquendum in auribus tuis, idest, te audiente. Et audi verba famulae tuae, idest, oro, quod audias verba mea: timebat enim Abigail, quod cum David esset inflammatus in iram contra Nabal, quod videns proponi verba ex parte eius, non pateretur illa audire, ideo orauit, vt audire vellet. Vel dicitur audi, scilicet, condescendendo verbis meis: & sic accipitur communiter in scriptura. Ne ponat oro Dominus meus rex cor suum super virum istum. Hoc suadet Abigail, ne irascatur David Nabal, eoquod ille est stultus, & non est curandum de factis eius. Dixit autem Dominus meus rex ad honorandum nimis David, vt sic flexeretur eum.

Abi.

Abigail cur vocauit David regem. Quaesitio VIII.

QVAERET aliquis, quomodo Abigail vocabatur David regem, vel vnde constabat ei, quod erat rex. Aliquis dicit, quod Abigail nesciebat an David esset rex: sed vt eum inclinaret ad clementiam vocauit eum regem, quod est nomen maximi honoris. Sed hoc non stat, quia si David sciret mendacium esse, quod loquebatur Abigail laudando eum, vel putaret eam esse stultam, vel laudem esse derisoriam: nā sicut, quod aliquis proferat de aliquo ea, quae vera sunt, vel saltem ab omnibus creduntur, est laus illius: ita etiam, quod proferat id, quod falsum est, in laudem eius irrisio magna est. Abigail ergo non sic laudauit David, cum esset prudentissima, & intenderet eum flexere ad misericordiam. Aliquis ergo dicit, quod Abigail audierat per famam, quod David futurus erat rex, quia Samuel eum vnixerat, vel saltem sicut erat opinio Saulis, quod David futurus esset rex, eo quod Deus agebat pro ipso multa, vt patet praecedenti cap. ita etiā erat opinio multorum: & quia inuenerat per totā terram Israel quid ageret Saul in David: & quomodo Deus liberaret David, omnes opinabantur aliquod magnum de David futurum esse. Sed adhuc dicendum, quod Abigail non solum cognoscebat ista per famam communem, quae pauca de veris referat, sed habebat aliam cognitionem certiorē, & specialiorē: quod patet ex verbis suis infra, cum dixit: faciens enim facit tibi Dominus domum fidelem. Et postea dicitur: cū ergo fecerit tibi Dominus omnia, quae locutus est, bona de te, & constituerit te ducem super Israel, non erit tibi hoc in singulum. Sciebat ergo Abigail, quod Deus promiserat aliqua David. f. de constituendo eum in regem: & hoc erat super famam communem. Dicendum igitur, quod Abigail vocauit David regem, quia cognoscebat eum futurum regem, quod poterat esse dupliciter. Primo modo si forte ab aliquo cognouerat vñtionem factam David à Samuele, in qua denunciatum esset eū futurum regem. Vel forte hoc cognouit Abigail, scilicet spiritu prophético, scilicet, quod Deus reuelauit ei futura ipsius David, & protulit ei in facie: & sic tenent multi de Iudaeis, quod fuerit propheticis, vt infra dicitur. Iniquissimum Nabal, idest, non ponas cor tuum super istum virum pessimum tanquam offenderit te, quia ipse non egit specialiter animo te offendendi, sed quia pessimus est, & ex conditione habet, quod hoc faciat ad quae cūque. Quia secundum nomen suū stultus est, idest, iste vir Nabal est stultus secundum, quod significat nomen suum: Nabal enim in hebraeo interpretatur stultus, vel maliciosus, & dixit Abigail: recte vocat Nabal i. stultus, quia ita est stultus, sicut nomen suum significat. Et stultitia est cum eo. i. stultitia est in corde eius, & idem significat, quod praecedens. Ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos. Hic excusat se Abigail, quia diceret David, cum esset Nabal stultus, cur tu non respondisti nuncijs meis: ipsa respondet, quod non erat praesens quando venerunt nuncijs David, ideo non potuit erogare eis quae petebāt.

An Abigail peccauerit vocando suum virum stultum. Quaesitio IX.

QVAERET aliquis, an peccauit Abigail, quia vocauit virum suum stultum, & iniquissimū. Aliquis respondebit, quod non peccauit, quia verum dicebat: nam supra in litera dicit, quod Nabal erat vir durus, pessimus, & maliciosus. Sed hoc non stat, quia quā aliquid malus sit, peccat ille, qui mala de eo enūciat, nisi forte ad illa cogatur ab aliquo, vt à iudice, Alph. Toft. super I. Regum.

A quod iurare cogit super vita, vel factis alicui? & si cui libet malū est de altero mala enunciare, à fortiori malū erit in femina, si mala de viro enunciet, cū vir sit caput mulieris, vt patet prima ad Corin. c. 11. Dicitur est, quod Abigail non solum non debebat dicere malū de viro suo, et si verū eēt, sed in sup obligabat celare de factis viri, quantum poterat, & rñdere honestē praue loquentibus de viro suo, alioquin peccaret: nunc tñ non peccauit Abigail, quia non protulit ista de viro suo tanquā volens eū infamare, vel infamā suā referre, sed dixit in fauorē viri, vt erueret eū à morte, & oēs res suas. Disposuerat. n. David delere totam domū Nabal: nesciuit autē Abigail quō auerteret iram David, nisi vocando Nabal stultū: nā in hoc excusabat eū: stulti. n. non possunt alicui in ferre iniuriā, cū ad iniuriā irrogandā requirant mens iniuriandi: stulti autē non pñt hñc hanc mentē, cū non intelligant quid faciāt: & sic David non curaret de maledictis Nabal reputans eū stultū, & non habentē intentionē iniuriandi. Etiā quia verecundū erat David viro clarissimo, quod se opponeret cuidā stulto viro volendo delere domū eius: sicut igitur licuit David se stultum simulare, quanquam non erat, vt mortē euaderet, vt declaratū est supra c. 21. ita liceret Abigail virum suum vocare stultū, vt eum à morte eriperet.

Abigail quanuis mendacium dixerit de viro suo, non tamen peccauit mortaliter. Quaesitio X.

QVAERET aliquis, quā Abigail non peccauit vocando virū suū stultū, quia non iniuriata est ei, an peccauit, quia mentita est eū non esse stultum. Rñdendū, quod Abigail duo dixit hic de viro suo. f. quod erat iniquissimus, & quod erat stultus. In primo verum dicebat, quia in litera dicit supra, quod erat vir durus, & pessimus, maliciosus: iō nec hoc iniuriata est viro, nec mentita fuit. De secūdo autē. f. quod esset stultus non habet supra, ideo vñ, quod ipsa hoc addiderat, vt magis placaret David: & tñ dici deberet, quod Abigail non peccabat mortaliter mētiēdo, sed venialiter, quia fuit mēdaciū officiosum. f. quod nulli nocuit, & pñt valde Nabal, & domui eius: sicut dicit de mendacio obstrictū Aegyptiarū, & de mendacio Raab, & Michol, & David, vt declaratū est supra c. 19. Sed adhuc dicendū, quod nullo mō peccauerit Abigail, quia non mentita est: nā licet scriptura non proferat, quod Nabal esset stultus, erat tñ fm veritatē: quod patet, quia stultus est ille, qui cū aliquid intelligat, habet tñ imperus fortes, & non sequit rōnē, sed phantasiā turbatā: ita autē erat de Nabal, quia cū aliquid iudicaret, non obediēbat rectē rōni, nec audiebat aliquos cōsulentē, sic patet supra, cū dixit puer Nabal ad Abigail. Ipse est filius Belial ita, quod nemo possit ei loqui: Poterat ēt vocari stultum Nabal: quia quanquam aliās non esset stultus, tamen tñc erat stultus quando locutus fuit verba ad pueros David, quia alioquin non locutus fuisset talia, cum sciret, quod David posset nocere ei ppter haec. Forte etiā vocatur stultus, quia large loquendo quilibet vocat stultus, quā est extra metas rōnis: Nabal autem erat ebrius quā ista Abigail locutus est, & ebrius caret recta ratione, ideo stulti sunt: nihil ergo mentita est Abigail vocando Nabal stultum: & sic nullo mō peccauit. Nunc ergo Domine mi, viuit Dominus, & viuit anima tua. Sententia est suspensua vsque ad illam partem. Quapropter suscipe benedictionem. Et videtur esse sententia imperfecta, tamen non est. Et est sensus: Domine mi, viuit Dñs, & viuit aīa tua, i. oro p vitā Dei, & per vitam animae tuae, quod non cures de Nabal: sed fiant inimici tui sicut Nabal: idest, ita miserabiles sint, sicut ipse, ita vt nemo d eis curars Secunda. S 2 re de-

re debeat. Ista autem verba sunt iurandi, vt patet Ierem. c. 4. Iurabunt: Viuit Dominus. Hic tamen nō accipiuntur vt verba iurandi, sed vt verba obsecrandi. q̄ per vitā Dei oraret Abigail: & posuit ista duo, quia nihil charius erat Dauid, quā ista. s. vita Dei, quæ erat ei in maxima reuerentia; & vita sua, quæ erat sibi maximè chara; & ideo illi, qui iurabant in veteri testamento, quādo volebant inducere aliquē ad credendū ea, quæ ipsi iurabant, dicebant ista duo: sic iurauit Dauid Ionathā, supra c. 20. f. quinimo viuit Dominus, & viuit anima tua, quia vno tantum gradu ego, morisque distinguimur. *Qui prohibuit te, ne venires in sanguinem*, id est, Deus vetuit, ne venires in sanguinem: id est effundendum sanguinem, q. d. Deus prohibuit ne deleres Nabal, & domū suam, & hoc, vt tu non peccares effundendo sanguinem. *Et saluauit animam tuam tibi*. i. saluauit animam tuam, ne peccaret: sicut enim homo saluari dicitur, quando à morte liberatur, ita anima saluatur, quando liberatur ne peccet, & ob hoc saluauit Deus animā Dauid, cum fecit, ne effunderet sanguinem.

Quare Abigail dixit Deum prohibuisse Dauid, ne iret in sanguinem. Questio XI.

QUÆRIT aliquis, quomodo Abigail dixit, quōd Deus prohibuerat Dauid, ne iret in sanguinem. i. fecerat ne iret ad occidendum Nabal, quia aut hoc intelligitur, q̄ Deus faciebat, ne Dauid habuisset propositū occidendi Nabal, vel q̄ Deus mutauerat propositum eius faciendo, ne iam vellet occidere Nabal. Primū non stat, quia Dauid veniebat intendens occidere Nabal. De secundo autē nō erat certa Abigail, quia nesciebat, an Deus mutasset propositum Dauid, quia non apparebat per aliqua verba sua illud mutatum esse: cum nihil adhuc respondisset Dauid. Dicendum, q̄ Abigail non erat certa, an Deus prohibuisset Dauid venire in sanguinem: locuta fuit, tñ prudenter, quia ipsa petebat à Dauid, vt non deleret Nabal, & voluit demonstrare, q̄ non dubitabat aliquo modo, quin Dauid condescenderet huic petitioni: iō dixit, q̄ Deus prohibuerat eū, ne veniret in sanguinem. i. q̄ Deus iam mutauerat propositū illius, ne vellet se vlscisci manu sua: & hoc vt Dauid verecundaret non assentire petitioni suæ. Est autem ista prudentia in petendo respectu quarūdam personarum, scilicet, q̄ fingamus nos nihil dubitare, quin consentiant petitioni nostræ: & ita peramus, quasi certissimè habituri, vt sic verecundetur confundere nos à certa spe: nam qui sperat, & non recipit, confunditur: si autem peramus quasi dubitantes damus locum subterfugendi eis, à quibus petimus: cum inuamur nos suspicari, q̄ non sunt facturi, quod petimus, vel dubitare an faciant. Ista tñ cautela non est conueniens petendo respectu omnium personarum, nec omni tempore: quia aliqua erit, à qua petendo, si certam spem consequendi ostenderimus, stulti iudicabimur, vt si nulla merita nostra apud illam personam præcesserint, pro quibus petitioni assentire debet, vel nisi merita causa, in qua petitur, apertissima sint: prudentiæ ergo ista relinquenda sunt, quia non potest de eis dari regula in vniuersali. *Et nunciant sicut Nabal inimici tui*, id est, Domine mi, oro, ne consideres Nabal, qui stultus, & inutilis est: & opto, vt inimici tui fiant sicut Nabal, id est, quōd omnes redigantur ad talem statum, vt Nabal, ita vt nemo de eis curare debeat, nec velit. *Et qui querit Domino meo malum*, id est, omnes, qui inquirunt mala tibi, qui es Dominus meus, fiant sicut Nabal. s. inutiles, & non potentes tibi nocere.

Cur Abigail dixit, quod omnes inimici Dauid fierent sicut Nabal. Questio XII.

QUÆRIT aliquis, quare dixit Abigail, quōd omnes inimici Dauid fierent, sicut Nabal. Respondendum secundum Ra. Sa. q̄ Abigail locuta est ista propheticè: nam post decem dies percussit Dominus Nabal: & mortuus est, vt patet infra in litera: hoc autē præuiderat Abigail propheticè, ideo operabat, q̄ omnes inimici Dauid fierent sicut Nabal. i. morentur in breui. Apparet etiam, q̄ locuta fuerit propheticè, quia infra dixit: & cum benefecit Dominus Domino meo, recordaberis ancillæ tuæ, & tu beneficies ei. Hoc autē sic fuit, quia post mortem Nabal assumpsit eam Dauid in vxorem, vt patet infra in litera. Item patet ex verbis Dauid, quia dixit infra: benedictus Dominus Deus Israel, qui misit te hodie in occursum meum: sed illi, qui mittuntur à Deo ad aliquid agendum, vel dicendum, dicitur propheticè: ergo Abigail propheticè locuta est. Item Hebræi ponunt sex, vel septem mulieres prophetissas, inter quas enumerant Abigail. Prima fuit soror Moyfi, de qua Exo. cap. 15. Secunda fuit Delbora, de qua Iudi, capit. 4. & 5. Tertia fuit Anna mater Samuelis, de qua supra capit. 1. & 2. Quarta fuit Abigail, de qua hic. Quinta fuit, vt aliqui volunt, mulier illa, quæ locuta est ad Ioab, dicens: qui interrogant interrogent in Abela, & subdidit: nonne ego sum, quæ respondeo veritatem in Israel? hoc tamē non debebat aliquis de se profiteri, nisi esset propheta, qui errare non posset: ergo illa erat prophetissa. De hac infra 2. lib. cap. 20. Sexta erat Oida vxor Selum, ad quam consulendum misit Iosias, infra 4. lib. cap. 22. Septima, vt quidam volunt, erat vxor Isaia: quia dicitur Isaia cap. 8. & accessit ad prophetissam, & concepit, & peperit filium. Illa autem vxor sua erat, vt volunt Hebræi. Abigail ergo, quæ ponitur inter has septem, propheticè locuta est. Respondendum est, quōd an fuerit Abigail prophetissa ad sensum literæ huius nihil refert: quia si propheticè loqueretur, nihil egisset ad propositū: nā Abigail volebat impedire Dauid, ne occideret Nabal, & supra dixerat, q̄ non poneret cor suū super eū, quia stultus erat, & vir inutilis, ita hic dixit, q̄ oēs inimici Dauid fierent, sicut Nabal. i. sic stulti, & miseri, ita vt nullus deberet curare de eis, iō q̄ Dauid nō curaret de illo. Item si Abigail locuta fuisset hic propheticè prænuiciando mortē Nabal, ex hoc debuisset supra psuadere, dicens: non mittas manū tuā in eū, quia Deus occidet eum post 10. dies, vel in breui: sed non dixit recurrens ad alia remedia suasionis rhetoricæ. s. nō ponas cor tuū super illo, quia stultus est: iō non vī, q̄ præcognouerit mortem illam, nec fuit locuta propheticè. Item si Abigail locuta fuisset ppheticè, nihil proficeret, quia Dauid non intelligeret, quod ipsa dicebat, nisi exponeret: ipsa tamen non exposuit: & etiam Dauid non intellexit per hoc mortem Nabal esse futuram in breui: quōd patet, quia cum dicitur infra, q̄ audiuit Dauid mortuum esse Nabal, dixit: benedictus Dominus, qui iudicauit causam opprobrij mei de manu Nabal: in quo innuitur, q̄ Dauid gaudebat tanquam de aliquo, q̄ nouiter cognouerat, si tñ Abigail locuta fuisset propheticè, Dauid præcognouisset mortē Nabal: ergo nō locuta fuerat propheticè. An verò ipsa prophetissa fuerit in alijs, nō multū apparet, sed satis dici potest, q̄ nouiter dixerit ppheticè, sicut id, q̄ hī infra, s. faciet tibi Dñs domū fidelem, quia prelia Dñi tu preliaris, & id, q̄ sequit̄ vsque ad illam partem. *Cum ergo fecerit tibi Dominus. Alia autē non videntur dicta propheticè, sed magis per*

Responsio Rabbi Salomonis.

Septē mulieres prophetissæ.

Aliareponsio.

Ad rōnes Ra. Sal.

per prudentiam eius inuenta sunt, cum scriptura dicat, q̄ erat prudentissima. Dauid quoque non laudauit eam tanquam prophetissam, sed tanquā eloquentem, vt patet infra. s. benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem. Cum autem arguebatur, q̄ propheticè locuta fuerit, quia præuidit mortem Nabal. Dicendum, q̄ non apparet, an præuiderit, sed dato, q̄ præuidisset, dicendum, q̄ ista verba non dicebantur ad signandam mortem Nabal, sed vt significaretur, q̄ erat vir inutilis, & non erat de eo curandum. Ad secundum cum dicitur, q̄ ipsa dixerit, q̄ benefecit Dominus Domino meo, dicendum, q̄ quanquā Dauid accepit Abigail in vxorē post mortem Nabal, tamen ipsa non intendebat ibi de hoc matrimonio contrahendo, quod patet ex verbis: nam dixit: Cum benefecit Dominus Domino meo, recordaberis ancillæ tuæ, & tu beneficies ei. Cum tamen Dauid accepit in vxorem Abigail, non benefecit ei Deus plusquam benefecerat quando loquebatur Abigail ad eum: non ergo intellexit Abigail de matrimonio contrahendo, nec illud prænuiciauit, sed putauit, q̄ aliquo tempore futurus esset rex Dauid, & tunc orabat, q̄ misereretur ei pro hoc bono, q̄ nunc faciebat ipsi. Ad tertium cum dicitur, q̄ dixit Dauid: benedictus Dominus, qui misit te, &c. Dicendum, q̄ ex hoc non innuit eam esse prophetissam, quia aliquis mittitur à Deo dupliciter. s. vel quia iubet ei Deus ire ad aliquid agendum, vel dicendum, aut quia ponit in corde eius, q̄ aliquid agat, vel dicat. Primo modo qui mittuntur à Deo, vocant̄ propheta, quia illi dicuntur propheta, ad quos sermo Dei factus est. Secundo modo nō vocantur propheta, quanquam Deus illos mittat, quia non veniunt ipsi determinatē à Deo, sed quia volunt. Deus tñ posuit in corde eorum, q̄ vellent, licet ipsi nesciant, an Deus hoc miserit in corde eorum, quod facerent. Sic enim intellexit Dauid de Abigail. s. quia Deus incitauerat eum ad veniendum ad Dauid, quia hoc bonum erat, vt prohiberetur ab effusione sanguinis, sed non intellexit, q̄ Deus iussisset ei venire. Ad vltimum, quādo dicitur, q̄ Hebræi ponunt septem mulieres prophetissas, inter quas est Abigail: dicendū, q̄ istud dictum non habet magnam firmitudinem. *Quapropter suscipe benedictionem hanc*, i. quia non debes curare vlscisci iniuriam tuam in Nabal, quia est vir stultus, debes accipere benedictionem hanc. i. munita ista, quæ ego porto. q. d. si haberes animū vlsciscendi iniuriam tuam in Nabal, nō deberes accipere munita ex parte eius, sed occideres ipsum, & deinde acciperes iure bellico quicquid velles de rebus suis: nūc autē, quia nō debes vlscisci, bonum est, q̄ accipias munita. Vocatur autē ista munera benedictio, quia ex bona voluntate dantur: proprie. n. benedictio significat multiplicationem, sicut patet 2. ad Corin. ca. 9. Abigail tamen non accepit in isto sensu, quia tñ ipsa iactaret munera sua eē magna, sed et si verè magna fuissent, ipsa non vocasset illa magna: vocauit ergo benedictionem. i. libenter oblatum, quia spontē dabat ea, quæ offerebat. *Quam attulit ancilla tua tibi Domino meo*. i. ego, quæ sum ancilla tua, attuli ad te ista munera. *Et d. pueris tuis*. i. seruitoribus: vocantur hic pueri non ætate, sed officio famulandi, quia oēs famulabantur Dauid. *Qui sequuntur te Dominum meū*. i. qui veniunt tecum, & vadunt ad præceptum tuum quocunq̄ iubes. *Aufer iniquitatē famule tuæ*. i. remitte iniquitatē. Sic et dñs, Deus auferēs iniquitatē, & scelera, vt patet Exo. c. 34. i. remittens peccata. Dixit autē Abigail, q̄ auferret Dauid istam iniquitatem eius, & non dixit iniquitatē Nabal. Habuit. n. in hoc artificiosum modum Alph. Toft. super 1. Reg.

dum suadendi: nam primo transtulit istam iniquitatem à Nabal in se, dicens: in me sit Domine hæc iniquitas, vt patet supr. in litera. & hoc fecit, vt cum peteret remissionem eius iam non peteret pro Nabal, sed quasi pro se, & sic dixit hic: Aufer iniquitatem famulæ tuæ. i. remitte. Et hoc fuit, quia Dauid facilius parceret Abigail, quā Nabal: vnde si peteret remissio nomine Nabal, fortè non concessisset eā Dauid, concessit tamen, cum petiuit Abigail nomine suo. Verè et dixit, iniquitatem famulæ tuæ, quia si pena aliqua danda fuisset pro peccato Nabal, necesse erat, q̄ ista pertineret partim ad Abigail: & præferunt cū dixisset Dauid, q̄ non relinqueret de omnibus, quæ pertinebant ad Nabal vsque mane. Abigail tamen pertinebat ad Nabal, quia erat vxor eius: ideo ipsa occidenda erat. Et dato, q̄ pp Abigail voluisset Dauid nihil tangere de bonis Nabal, & de familia eius, sed solum occidere ipsum Nabal, adhuc puniretur nimis in hoc Abigail, cum occideretur vir eius. Peccatum ergo rectè censebatur ipsius, cum pena ad ipsam peruentura foret. *Faciens enim facies tibi Dominus Domino meo domum fidelem*. Hic suadet Abigail Dauid, ne occidat Nabal, quia Deus eleuaturus erat Dauid ad regale solliū, & omnes de linea sua regnaturi erāt. Inultum ergo erat, q̄ aliqua malicia reperiretur in tali viro. Si tñ Dauid vlscisceret se manu sua, esset in eo peccatum: ergo nimis hoc cauere debebat. Et ista sententia est vsque ad illum locum. *Si enim iurauerit*. Dñs autē, q̄ Deus faciet Dauid domum fidelem, i. domum firmam, quæ non permutabitur. Hoc dixit Abigail ad faciendū differentiam inter eum, & Saul, quia Deus fecerat Saul regem, & omnes successores sui regnaturi erant: quia tamen peccauit, non regnauerunt posterius sui, & sic non fuit domus sua firma: In Dauid autē aliter futurum erat, quia et si peccarent filij Dauid, semper maneret regnum in domo Dauid: sic patet infra 2. li. c. 7. & 1. Paral. c. 17. s. si iniquè egerit arguam eum: misericordiam autem meam non auferam ab eo: sicut abstuli à Saul, quem amouit à facie mea; & fidelis erit domus tua, & regnū tuum vsq̄ in sempiternū. De istis verbis dici potest, q̄ Abigail dixit ea propheticè, vel audiuit ea, quæ dixerat Samuel de Dauid: nam hic ipsa denunciavit id, q̄ futurum erat. Licet enim populares suspicarentur Dauid regnaturum esse, nullus tamen sciebat, an regnum eius firmum esset futurum, vel transmutaretur in aliam domum, sicut mutatum est regnū Saulis. Abigail autem prædixit hæc. *Quia prelia Domini Domine mi tu preliaris*, id est, Deus dabit tibi regnum firmum, quia tu facis bella Domini. i. bella, quæ Deus iubet fieri: Deus enim iusserat, q̄ Israelitæ pugnaret contra hostes Chanaanos, & non relinquerent aliquem de eis, Num. c. 33. & Deut. 20. Dauid autem faciebat hoc, quia pugnabat cōtra Philistinos, & alias gentes relictas de stirpe Chanaanorum. Et apparet iste sensus, quia supra ca. 18. dixit Saul ad Dauid: esto vir fortis, & preliare bella Domini. Ibi tamen solū iubebat ei pugnare contra Philistinos: pugnando ergo contra illos, sfaciebat bella Domini. *Malicia ergo non inueniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ*, id est, quia Deus debet te eleuare ad tantum honorem, iniustum est, q̄ reperiat in te aliquod peccatum aliquo tempore: quia cum honor debeat correspondere virtuti, & te Deus seruet ad honorem maximum, debet in te abundantius, quā in cœteris fulgere virtus, & consequenter magis debes fugere maliciam, quā alij homines, sed quōd manu tua vlsciscaris iniquitas est: ergo debes eam fugere. *Sic enim iurauerit*. Hic ponitur alia persuasio, & continuatur ista sententia vsque ad illam literam. *Cum ergo fecerit*. Pars Secunda. S 3 Po.

Poteſt autē iſta litera introduci dupliciter: vno modo, tanquam conſequens ad præcedentem. Alio modo, tanquam ſit perſuaſio diſtincta à præcedenti. Primo modo eſt ſenſus, q̄ ſi Dauid obſeruariet ſe à malicia omnibus diebus ſuis, ſi aliquando inſurgeret aliquis ad perſequendum eum, Deus ſeruaret eum à periculo, & hoſtes ſui eſſent in maximis diſcriminibus. Secundo modo poteſt introduci tanquam alia perſuaſio: ſcilicet, quòd Deus diſpoſuerat de Dauid, quòd ſi aliquis perſequeretur eum, non incidere in periculum, & hoſtes ſui inuoluerentur damnis, ſed iuſtum erat eum, quem Deus ad tanta deſtinauerat, cuſtodiri immaculatum ab omni crimine. Occiſio autem Nabal non poterat eſſe ſine crimine, debebat ergo Dauid abſtinere ab ea. *Aliquando homo perſequeus te*, ideſt, ſi aliquis homo voluerit te inſeſtare, ſicut factum eſt: quia antequam eſſet rex habuit Saul em in hoſtem acerrimum, deinde verò habuit Philiſthinos, in ſtra 2. lib. capit. 5. poſtea etiam habuit multas alias gentes in hoſtes, eodem lib. ca. 8. Dicunt Hebræi, quòd accipitur hic homo pro Saule, & quòd Abigail noluit vocare eum regem, ſed hominem, eoquòd non merebatur vocari rex, quia Deus abiecerat eum, ne regnaret ſuper Iſrael, ſupra cap. 16. etiam, quia perſequebatur Dauid, qui iuſtus erat. Sed non accipitur ſpecialiter pro Saule, ſed pro omnibus hoſtibus Dauid: nam Abigail non volebat dicere ſolum, quòd Deus cuſtodiret Dauid à Saule: ſed etiam ab omnibus alijs hoſtibus ſuis, quod patet: quia infra dicitur: erit anima Domini mei cuſtodita: porro anima inimicorum tuorum rotabitur: ergo non ſolum loquitur de Saule, qui erat vnus inimicus Dauid, ſed de omnibus inimicis eius, quotquot aliquando inſurgerent. *Erit anima Domini mei cuſtodita*, ideſt, quanquam aliquis hoſtis inſurgat contra Dominum meum, non periclitabitur, ſed erit anima eius, ideſt, vita ſua cuſtodita. Non accipitur hic anima pro ſpiritu, ſed pro vita: nam anima, ideſt, ſpiritus ſemper cuſtoditur quocumque non datur in perditionem æternam, quanquam moriatur homo. Abigail autem volebat hic innuere, q̄ etiam ſi aliqui perſequerentur Dauid, non moreretur, oportet ergo, quòd accipiatur anima pro vita. ſ. quòd illa erit cuſtodita, quia à nemine Dauid occideretur. *Quaſi in ſaſciculo viuentium apud Dominum Deum tuum*, ideſt, anima tua erit cuſtodita apud Dominum, qua ſi in ſaſciculo viuentium, ideſt, quaſi Deus habeat eā ligatam in ſaſciculo cum alijs viuentibus. Litera Chaldaica dicit hic, quòd erit cuſtodita in vita æterna, ſed iſtud non agit ad propoſitum, quoniam non agebat hic Abigail de requie animæ Dauid poſt ſeparationem à corpore, quòd eſſet in vita æterna, ſed de liberatione Dauid à perſequentibus. Aliter ergo dicendum eſt, ſcilicet, quod hic innuatur liberatio Dauid ab omnibus anguſtijs: & ponitur ſub metaphora: quod pater cum dicitur: quaſi in ſaſciculo, q. d. non erit verè in ſaſciculo, ſed quaſi. Quod patet etiam per ſimilitudinem inimicis Dauid, cum dicitur, q̄ anima inimicorum ſuorum rotabitur, quaſi in impetu, & circulo fundæ: ſed manifeſtum eſt, q̄ nulla anima rotatur in circulo fundæ, ergo eſt metaphora. In quo ſciendum q̄ vita, & mors hominis in manu Dei ſunt, & cum voluerit, q̄ aliquis viuat, non poterit tangi aliquo periculo, & ſi voluerit, quòd aliquis moriatur, omnia mala inuenient eum, & incidet vbicunq̄ in pericula: ſinxit ergo ſcriptura oēs illos, quos Deus vult liberari à morte, eſſe colligatos in vno ſaſciculo, & nemo poteſt tãgere aliquem de illis, quia illi colligati ſunt, & apud Deum cuſtoditi. Fingit etiam, q̄ illi, quos Deus vult tradere in mor-

tem, permittuntur cadere in omnes aduerſitates, & volui per omnia infortunia: vnde ſunt ſemper in motu periculorum, ſicut ſi eſſent in circulo fundæ: vbi eſt magnus motus, & impetuoſus: anima autem Dauid. i. vita eius erat ligata in ſaſciculo viuentium, .ſ. q̄ Deus poſuerat ibi Dauid cum alijs hominibus, de quibus diſpoſuerat, q̄ viuerent: iò nemo poſſet ei nocere. *Porro anima inimicorum tuorum rotabitur*, .i. non erit ſic de inimicis tuis ſicut de te, ſed anima, .i. vita ipſorum rotabitur. .i. mouebitur per omnia infortunia, quia ipſi ſunt de illis, quos Deus vult perire: ideo permittet eos cadere in omnem aduerſitatem fortunæ. *Quaſi in impetu, & in circulo fundæ*. i. Deus pmittet, q̄ vita hoſtium tuorum rotetur per omnia pericula cum magno impetu. .ſ. q̄ quando exiret de vno periculo, immediatè intret in aliud, ſicut lapis, qui eſt in circulo fundæ, regyratur imperuoſè. Vocatur circulus fundæ ipſe locus, in quo lapis ponitur: & vocatur circulus, quia locus ille eſt circularis, vt lapſi bene teneatur. In Hebræo habetur. *In palma fundæ*. q̄ idem eſt: quia locus ille, in quo ponitur lapis, vocatur palma. *Cum ergo fecerit*. Hic ponitur alia perſuaſio ad non occidendū Nabal, & durat vſq; ad illū locū. *Et cum benefecerit*. Intèdit autē hic dicere Abigail, quod debet cauere Dauid, ne habeat aliquem ſcrupulum de commiſſis. Deus enim exaltaturus erat illum ad magnum honorem, & daturus ei omnem proſperitatem: q̄ ergo in ipſo hñet aliquem ſcrupulū, ſiue remoriū cordis, quo torqueretur, erat tolli magnam partem felicitàris ſuæ, q̄ erat valde inconueniens: ſi autē Dauid nunc occideret Nabal, peccaret, & tota vita ſua haberet remoriū iſtū. .ſ. q̄ vltus fuiſſet ſe manu ſua, ergo non debebat nec occidere Nabal, ne poſtea haberet remoriū, & fũdaretur ſua felicità. Iſtud argumentum eſt nimis efficaci pro illis, qui habent aliquid conſcientiæ: nam dato, q̄ nō deſiſſet peccare pp Deum, nec pp mala, quæ æternaliter paſſuri ſunt, ſaltem deberent ceſſare à peccato pp remoriū conſcientiæ, quem hic patiūtur: nam licet actus peccati ſit breuiter trãſiens, memoria tñ ſceleris ſemper manet, quæ hominem torquet. *Cum ergo tibi fecerit Dominus Domino meo omnia, quæ locutus eſt, bona de te*. i. compleuerit facere tibi omnia, quæ promiſit. Iſtud refertur ad rem, quia promiſerat eum regem facere, & dare ei domum fidelem. Sciebat autem Abigail, q̄ multa bona Deus promiſiſſet facere Dauid, ſiue hoc ſciuiſſet propheticè, ſiue quia audierat ea, quæ Deus dixerat Samueli, nihil differt. *Nō erit tibi hoc in ſingultum*, ideſt, non habebis hoc, de quo lugeas. Singultus enim ad gemitum pertinet. *Et in ſcrupulum cordis Domino meo*, ideſt, non habebis remoriū in corde. Iſte ſcrupulus eſt remoriū conſcientiæ, quem homo habet pro ſcelere: & ſunt iſti ſcrupuli, homine inuito: nam dato, quòd velit homo nō recordari ſcelerum, torquet eum memoria ſceleris, eoq̄ iſta memoria data eſt à Deo in remedium, & in poenam. In remedium quidem viris bonis, vt memores ſcelerum doleant de culpis, & ſic abluantur culpæ. In poenam autem dati ſunt malis ſcrupuli, eoq̄ ipſi memores peccatorum ſuorum affliguntur nimis, & non poſſunt quietem habere, quanquam eam deſiderent. Sic enim dicit Auguſt. in libro conſeſſionum. Iuſtiſti Domine, & ſic eſt, vt poena ſit ſibi omnis inordinatus animus, ſcilicet, per remoriū conſcientiæ. Et cum aliqui fecerunt aliqua grauia ſcelera, & illorum recordantur, dolent nimis, & vt nō patiant hanc amaritudinē, volunt cõicere alijs, vt per colloquutiones memoria tollatur ſclerum. Et quia interdū non poſſunt iſti etiam hoc mō euitare facinorum memoriam, occidunt ſeiſpſos fugietes

Ra. Da. re. net, quòd Abigail obtulit ſe Dauid in vxorem, licet ſit ſaſcillum.

Reſpoſio Dauid ad Abigail.

tes vitam amaritudine plenam. De hoc Ariſt. Ethic. lib. 9. ait. Quibus autem multa opera ſunt, & dura, & propter maliciam odiuntur, fugiunt viuere, & intèriunt ſeiſpſos, atque fugiunt: recordantur enim multorum, & difficilium, & talia altera ſperant ſecundum ſeiſpſos euntes: cum alteris autem euntes obliuiſcuntur. De hoc ſatis Ariſtot. Ethic. 9. de hoc etiam Sapientiæ cap. 18. *Quia effuderis ſanguinem innoxium*, ideſt, non recordaberis de hoc malo, ſcilicet, q̄ effuderis ſanguinem innoxium, vt quando peruenis ad felicitàtem tuam, non recorderis huius delicti, & ex hoc torquearis. *Aut ipſe te vltus fueris*. Iſtud eſt alterum delictum. ſ. quòd aliquis propria auctoritate vindictam petat, q. d. non ſolum debes cauere, q̄ non effundas ſanguinem innocenter, ſed etiam, quòd non effundas ſanguinem nocentem propria auctoritate vlcificando iniuriam tuam. In hoc tangit Abigail caſum ſuum. ſ. quòd Dauid non occideret Nabal, alioquin, quanquam effundendo ſanguinem illius, effunderet ſanguinem noxium, cum ille peccauiffet: tamen Dauid peccaret hoc faciendo, & recordaretur huius, quando eſſet in ſua proſperitate. *Et cum benefecerit Dominus Domino meo*. Hic ponit Abigail quoddam incidentale: concluderat enim, q̄ Dauid non effunderet ſanguinem Nabal, & videbatur ſibi, quòd iam Dauid aſſenſiſſet petitioni ſuæ, eo quòd attèrè audiebat: ideo voluit aliquid vltra præcari. .ſ. quòd quando Dauid veniret ad proſperitatē ſuam recordaretur ipſius Abigail ad benefaciendum ei. Et dicitur: cum benefecerit Dominus Domino meo, ideſt, quando fecerit eum regem, ſicut promiſit: nunc enim quotidie faciebat bona Deus Dauid, quia liberabat eum ab omni periculo. Abigail tamen intendebat de bono maximo, quòd facturus erat ei. ſ. quòd exaltaret ipſum in regem. *Recordaberis ancille tuæ*. i. mei, quæ ſum ancilla tua. Hoc dicebat Abigail pro beneficio ſpontè collato: quia nunc venerat ferens ei munera. *Et tu benefacies ei*. i. oro te, q̄ tunc benefacias mihi. Hoc autem abundanter fecit Dauid, quia accepit eam in vxorem mortuo Nabal. Non poterat autem maius ei impendere bonum, q̄ comparare eam facere: & in hoc dicunt Hebræi, q̄ ipſa Abigail obtulit ſe Dauid, vt eam acciperet: & ob hoc dicit Ra. Dauid Kimhi, quòd ablata vna litera de hoc nomine Abigail, eū debuiffet vocari Abigail, in dedecus eius, ſed iſtam literam deficientem non reperi in Hebræo, quia forte non eodem modo ſcribitur in omnibus libris. Sed hoc non ſtat: quia Abigail non inuuit hic Dauid, q̄ acciperet eam in coniugem: nec habet hoc aliquam apparentiam ex eo, q̄ hñ inſ. ſ. q̄ immediatè poſt mortē Nabal accepit eā Dauid in vxorē: nā illud non periuit ipſa: q̄ patet ex verbis eius cum dixit. Cum benefecerit Dominus Domino meo recordaberis ancillæ tuæ. Sed adhuc non benefecerat Deus Dauid, quando accepit ipſam in vxorem: ergo non petebat ipſa hoc, ſed quia ſciebat eum futurum regem: petebat, vt quando rex eſſet beneficeret ei. *Et ait Dauid ad Abigail*. Hic ponitur Dauid reſpoſio: nam in omnibus ſuperioribus nihil locutus fuerat, ſed attentè audiebat Abigail, eo quòd verba ſua erant dulcia. Et ait Dauid duo. Primo gratias agit Deo, quia liberauit eum de malo. Secundo benignè expedit Abigail promiſſo ei bono, ibi. *Suſcepit ergo*. Dixit autem Dauid. *Benedictus Dominus Deus Iſrael*, ſcilicet: quia ipſe benefecit mihi mittendo te in occurſum meum, vt liberarer à peccato. Attribuebat enim hic Dauid iſtud bonum Deo: nam licet Abigail veniſſet ad ipſum, & propter ſermones eius ceſſauiffet à vindicta, quam

Alph. Toſt. ſuper 1. Reg.

Aſa quandoq; pro vita ſumitur.

petebat; tamen putabat, quòd ipſa non fuiſſet mota ad veniendum, nec ipſe ad aſſentiendum verbis eius, niſi Deus inſtigafſet vtrumque. Ipſi igitur tanquam cauſæ primæ huius gratiæ referendæ erant. *Qui miſit te hodie in occurſum meum*, ideſt, poſuit tibi in corde, q̄ venires ad occurrendum mihi: non enim intelligit Dauid, quòd Deus miſiſſet eam iubendo ei, quòd veniret. Nam alioquin ipſe non fuiſſet orando, ſed referendo miſſionem, ſcilicet, Dominus miſit ad te, vt facias hoc, & mox obediuit Dauid. *Et benedictum eloquium tuum*, ideſt, eloquentia, vel dulcedo verborum, quia verbis tuis induxiſti me, vt non facerem malum, quòd diſpoſueram. In hoc apparet, quòd Dauid intelligebat Abigail non fuiſſe locutam propheticè, ſed ſolum per eloquentiam induxiſſe eum. *Et benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem*. Agit gratias Dauid Abigail, quia aduentus eius liberauit ipſum à peccato, ſcilicet, quòd non iret ad ſanguinem, ideſt, ad effundendum ſanguinem, quia diſpoſuerat occidere totam familiam Nabal, & ne vlciferer me in manu mea, ideſt, vt non ſumerē vindictam per meipſum, q. d. quanquam vindictam velim de Nabal, ſi manu mea eam acciperem peccarem. Nunc autem aliter accipiam, & non peccabo: ſciebat enim Dauid illicitum eſſe, quòd quix manu ſua ſe vlcificatur, Deuteronom. ca. 32. cum dixit Deus, quòd daretur ſibi vindicta. ſ. mea eſt vltio, & ego retribuam, & non deberet aliquis alius ſe vindicare, nunc tamen paſſione inflammatus non attendebat ad hoc. Abigail autem fecit eum memorem, ideo deſtitit à vindicta. *Alioquin viuit Dominus Deus Iſrael*, ideſt, ſi ſic nō fuiſſet, quòd tu prohibuiſſes me, iuro per vitam Dei Iſrael. *Qui prohibuit me ne malum facerem tibi*, ideſt, Deus impediuit, ne facerem tibi malum mutando cor meum à deſiderio vindictæ. Et dicitur, ne facerem tibi malum, quia malum, quòd volebat facere Dauid Nabal redūdabat in Abigail, cum Dauid iuraſſet occidere omnes de familia Nabal: periſſent etiam omnia bona Abigail, quia erant bona Nabal viri ſui. Reſpondit autem Dauid hic conformiter ad modum loquendi Abigail, ſcilicet, cum dixit: in me Domine, ſit, hæc iniquitas. Et poſtea dixit: aufer iniquitatem famulæ tuæ: ita Dauid dicit ſe remiſſiſſe ipſi Abigail, ſcilicet, vt nō facerem tibi malum, & non dixit, vt non facerem Nabal malum: quaſi hoc malum totum inferendum eſſet Abigail. Vel poteſt intelligi aliter, ſcilicet, quòd ſi Dauid vindicaſſet ſe manu ſua, egiſſet duo. Primo ſumpliſſet vindictam quantum ad ipſum Nabal, qui peccauerat. Secundo effuſiſſet ſanguinem innocentem, quantum ad omnes de familia Nabal, qui nihil peccauerat, & quia iſtud erat maius peccatum, quā ſumere vindictam, dixit de hoc. ſ. ne malum facerē tibi: nam quantum ad Abigail non fuiſſet vindicta, ſed effuſio ſanguinis innocentis.

An ſimul Deus, & Abigail prohibuerit, ne Dauid faceret malum. *Queſt. XIII.*

QVÆRET aliquis, quomodo dixit hic Dauid, quòd Deus prohibuit eum, ne faceret malum, cum ſupra dixerit: benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem: dicendum, quòd vtrumque ſtat: Abigail nanque veniens ad Dauid locuta eſt, & prohibuit Dauid à vindicta, ipſa tamen non veniſſet, niſi Deus inſtigafſet eam ad veniendum: ſic innuit Dauid, dicens: benedictus Dominus Deus Iſrael, qui miſit te hodie in occurſum meū. Vnde dicebatur Deus prohibuiſſe Dauid à malo inquantū miſit Abigail ad prohibendū: & ſic accipitur

Pars Secunda. S 4 pitur

pitur hic. Abigail aut dicebatur prohibuisse, inquit ipsa venit, & prohibuit. *Nisi cito venisses in occursum mihi, q. d. q. venire voluisses: si tamen non venisses cito, sicut venisti, ego vltus fuissim in Nabal.* Hoc patet, quia quando Abigail descendebat in latere montis, in quo tunc manebat vir suus, occurrit ei David ex aduerso veniens ad delendum Nabal. Et sicli parum mansisset non veniens pra occupasset David delere omnia, quae erant ipsius Nabal. *Non remansisset de Nabal. i. de pertinentibus ad Nabal. Usque ad lucem matutinam. i. usque ad auroram. Mogens ad parietem. i. nullus de familia sua mansisset. sic. n. iurauerat David. f. hec faciat Dominus inimicis David, si relinquo de omnibus, quae ad eum pertinent mingenem ad parietem. Suscepit ergo David.* Hic ponitur benigna expeditio Abigail promissa ei bono: & apparet in hoc, q. suscepit de manu sua omnia, quae attulerat: nam cum illa essent de pertinentibus ad Nabal, si David voluisset vindictam, non accepisset ea in munere de manu Abigail, sed deleuisset eam cum omnibus, quae pertinebant ad Nabal: & accepisset de rebus eius quod quid vellet iure suo. *Dixitque ei, vade pacifice in domum tuam. i. reuertere securum, ne timeas, q. aliquid malum inferatur tibi, aut viro tuo. Ecce audiui vocem tuam. i. consensi petitioni tuae. Et hoc quantum ad duo: primo, quantum ad vindictam. f. q. non vlticeretur de manu sua. Secundo, quantum ad bonum, quod petiuit. f. vt recordaretur eius, cum Deus beneficeret illi. Et honorauit faciem tuam.* Iud fuit in duobus. Primo, quia voluit recipere de manu eius munera. Interdum enim Domini magni dedignantur suscipere munera infirmorum, quasi non sit dignum eos de manu hominum quicquam recipere. Cum autem acceperint honorant illos, a quibus accipiunt. f. indicando eos tales esse, a quibus magni viri recipere debeant: & quia David recepit de manu Abigail honorauit faciem suam, quia e contrario nimis confusa fuisset Abigail, & erubesceret, si David refutasset eius dona. Secundo honorauit faciem eius cum propter praesentiam eius, & verba defuit in vindicta, quam petere intendebat, & forte hoc non fecisset David si aliquis magnus vir orasset, fecit tamen, quia suavit Abigail. *Venit autem Abigail ad Nabal. f. steterat Abigail cum David in latere montis: & ibi obtinuit, quod petebat. inde quoque regressus est David in locum suum non accedens ad domum Nabal. Abigail vero redijt cum pueris suis in domum suam. Et ecce erat ei conuiuium in domum eius, quasi conuiuium regis. i. quado redijt Abigail ad Nabal, habebat Nabal conuiuium magnum in domo sua, sicut reges faciunt: & hoc, quia Nabal habebat familiam magnam, etiam quia conuenerant ad eum multi tonfores gregum, & omnes comedebant die illa in domo eius. Vocatur autem conuiuium quasi regis propter multitudinem conuiuantium, & propter ciborum affluentiam: in quo apparet rusticana tenacitas Nabal, quia de eo, quod supererat, nihil dare voluit David. Vxor autem sua dedit copiosa munera: & adhuc post hoc erat tanta ciborum copia, vt videretur conuiuium regis. Et cor Nabal erat iocundum. Ista iocunditas non erat ex tranquillitate mentis, nec ex fruitione magnorum ciborum, sed ex careria mentis. f. quia ebrius erat nimis, vt patet in litera. Ebrii autem iocundi sunt, & canunt, quia nulla eos tunc cura molestat: vnde istud remedium est datum ad hoc, quod ad horam tristitia hominis auferatur. f. quod inebrietur, & obliuiscetur tristitia sua: sic patet Prouerb. 21. cap. f. datae ficeram merentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo: bibant, & obliuiscantur egeitatis suae, & doloris non recordentur amplius. *Erat enim ebrius nimis.**

Fmis. Non solum ebrius erat, sed etiam nimis: erat quippe dies illa conuiuii magni, & ipse epulis, & potibus se tradiderat. *Et non indicauit ei verbum pusillum, aut grande usque mane, i. quaquam tunc venerit Abigail ad virum suum, tamen nihil locuta fuit ei de his, q. acciderat, eo quod ebrius erat, & nihil intelligeret. Mansit autem ebrietas tota illa nocte, idco vltq; mane non locuta est ei. Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal.* Obseruauit Abigail tempus ad loquendum viro, scilicet diluculo, quia per totam noctem satis erat, quod vinum digereret, cum bibisset copiose. In aurora autem iam digesserat, & erat sane mentis. *Indicauit ei vxor sua verba haec, scilicet, quomodo attulerat munera ad David, & quod David venisset armatus ad delendum eum cum tota domo sua. Et mortuum est coreius intrinsecus, i. auditis verbis tantum timuit, q. mortuum est cor eius. Et drintrinsecus. q. d. licet extrinsecus videret Nabal viuens, tñ intrinsecus mortuus erat. Ra. Sa. & Ra. David Kimhi dñt, q. hoc passus est Nabal audito, q. vxor sua tanta munera impeditisset David, q. bus videbatur depauperatus. Sed hoc nihil est, quia ipse expenderat valde plura cum habuisset die praecedenti conuiuium, quasi regis: sed fuit hoc propter timorem magnum, qui reddit hominem attonitum, & immobilem, & quasi mortuum. Et factus est quasi lapis, id est, factus est immobilis sicut lapis: in quo patet, quod fuit hoc ex timore. Nam si doluisset de magnis expensis accenderetur in iram, quae magis hominem facit inquietum: timor autem immobilem reddit, sed Nabal factus est quasi lapis ergo ex timore hoc habuit.*

Cumque pertransisset decem dies. Hic ponitur vltimum huius cap. scilicet mors obbrobriosa Nabal, & relatio eius facta David. Dicitur autem quod post decem dies mortuus est Nabal, scilicet computando ab eo tempore, quo vxor sua retulit ei de David. Percussit Dominus Nabal, id est, misit aliquam plagam super eum, scilicet pestem, vel aliquid aliud, quo breuiter morte retur. Et fuit ista mors quasi violenta cum non venerit ex conditione naturae, sed est inflicta à Deo in poenam. Et mortuus est, scilicet quia percussio Dei fuit ad mortem.

Cur post decem dies Nabal mortuus est. Quest. XIII.

QVAERET aliquis, cur post decem dies Nabal mortuus est. Respondet in Ra. Sa. quod hoc factum est, quia impropertit decem iuuenibus, quos misit David, vt patet supra: vel dicit hoc factum, quia dixit decem verba iniuriosa contra David. Alij autem dicunt, q. fuerunt dati isti decem dies ad poenitentiam: nam Hebraei dolebant in die propitiationis de peccatis suis, & ista est dies decima mensis septimi, qui est September secundum Hebraeos, de qua die Deus dixerat, quod anima, quae non affligeret in illa, periret de populo suo. Leui. c. 16. & 23. Praesupponit autem Ra. Sa. q. dies ista, in qua faciebat conuiuium Nabal, erat dies clāgoris, quae est dies prima mensis septimi: & ab illa usque in diem propitiationis sunt decem dies. Dati sunt autem isti decem dies Nabal, vt superuieret vsque ad diem propitiationis, in qua peniteret, & propitiaretur ei Deus. Sed hic est duplex error. Primus, quia praesupponit Ra. Sa. q. dies, in quo fiebat conuiuium istud, erat dies clāgoris, sed falsum est, vt supra probatum fuit: nam in hac die non tonderet Nabal greges, cum esset festum solenne: in quo abstinentium erat ab omni opere seruili, Leui. c. 23. Secundus error, q. praesupponit Ra. Sa. q. ad hoc, q. peniteret Nabal de delictis suis, & Deus propitiaret ei, oportebat expectari diem

Nabalq; mortuus est.

diem propitiationis, quia in illa die Deus remittebat peccata, sed hoc falsum est, quia nihil magis in illa die, quam in alijs, & ceremonie illae, quae fiebant pro peccato in die propitiationis, non auferbant aliquid peccatum, vt declaratum est late Leu. c. 16. Alij dicunt, q. dati sunt isti decem dies Nabal ad penitentium: no quidem quasi dies decimus esset dies propitiationis, sed vt in illis decē diebus posset Nabal lugere pro peccatis: & isti rationabilius dicunt, quanquam hoc non vult Rab. David Kimhi. Alij Hebraei dicunt, quod isti decem dies dati fuerunt, vt planctus Samuelis non misceretur cum planctu Nabal. Praesupponunt enim, quod planctus Samuelis adhuc durabat, quando tondebat Nabal greges, quod satis est alienum, cum litera non det aliquam verisimilitudinem ad hoc. Sed dato, q. duraret tunc planctus iste, nihil attinebat planctum Nabal misceri planctu Samuelis: quia ex hoc non foedabatur honor Samuelis: praesertim, quia non erat hic aliqua mixtio planctus, dato, q. eodem die morerentur ambo: quia hoc esset si illi, qui plangebant Samuelem conuenerit debuissent ad planctum Nabal: sed hoc non erat, quia Samuel plangebatur a toto Israel, vt patet in principio cap. Nabal autem plangeretur solum à domesticis suis, & cognatis. Dicendum autem, q. non est danda aliqua causa in his, sed solum quia Deus voluit: Nabal enim peccauerat, & Deus percussit eum pro peccatis suis. Dedit autem illi tempus tantum quantum voluit, siue ad poenitentiam, siue ex alia causa. *Quod cum audisset David mortuum Nabal. Erat David in deserto, in quo prius morabatur, & erat circa urbem Maon, & circa possessionem Nabal in Carmelo, ideo potuit ei annuunciari mors Nabal immediate, vt accidit. Benedictus Dominus, qui indicauit causam obbrobrii mei de manu Nabal. Agit David Deo gratias, quia percussit Nabal p iniuria sibi illata. Cum enim Nabal mortuus fuerit ita breuiter post iniuriā illatā David, & mors eius fuerit quasi violenta, credidit David, q. fuisset ista mors propter iniuriam sibi illatam, ideo egit Deo gratias, quia iudicauit causam obbrobrii sui, id est, fuit index de obbrobrio sibi inflicto à Nabal, & intulit poenam Nabal pro eo. Vocatur autem obbrobrium, quia ista iniuria non fuit in rebus, sed in verbis mordacibus, vt patet supra. Et seruum suum custodiuit à malo. i. custodiuit me seruū suum à malo culpa. f. ne manu mea vindictam sumerem, quod forte fecissem, nisi Deus prohibuisset. Et maliciam Nabal reddidit Dominus in caput eius. id est, & Dominus dedit Nabal poenam pro malicia sua, & sic ego habui vindictam sine crimine.*

An David peccauerit gaudente de morte Nabal. Questio. XV.

QVAERET aliquis, an David peccauit gaudente de morte Nabal. Aliquis dicit, q. sic, quia sicut illicitum est alicui se vindicare, ita illicitum est desiderare vindictam. David tamen gauisus est de vindicta, scilicet, quia Deus iudicauerat causam obbrobrii sui de manu Nabal, ideo peccauit hoc desiderando. Item non solum secundum legem Dei, sed etiam apud philosophos iniquum reputaretur istud gaudium: sic patet Ethico. lib. 2. f. q. quaedam sunt, quae mox nominata malicia sunt conuoluta: & ponitur ibi exemplum, vt in inuidia, & gaudium de malo. Gaudebat tamen hic David de malo Nabal, ergo peccabat. Item de morte alicuius nunquam gaudendum est, etiam si fit iniurus: sic dicit Cato,

Morte repentina noli gaudere malorum. Eglices obeunt, quorum sine crimine vita est, David tamen gaudebat de morte Nabal, ergo peccabat.

In contrarium dicit aliquis, q. licebat ei gaudere de vindicta inflicta à Deo, quia Psal. 47. dicitur: Letabitur iustus, cum viderit vindictam, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris. Respondendum est, q. nulli homini licet vindictam appetere, nec gaudere de illa si proueniat: quia qui gaudet de vindicta rancorem habet. Rancor tamen peccatum est, nec debet habere quisquam rancorem ad proximum suum pro offensa quantumcunque graui: quanquam possit petere sibi satisfieri p inflicta iniuria non amore vindictae, sed zelo iustitiae: & tunc si infligatur pena criminoso, non debet gaudere aduersarius, quia ei pena infligitur, sed quia iustitia executioni tradit. De David autem sic dicendum est, q. si ipse gauisus fuisset de vindicta, principaliter peccauisset: tamen non fuit hic gaudium suum de vindicta directum, sed de hoc, q. Deus seruauit ipsum à malo. f. quia ipse dispoferat delere Nabal, & domum suam. Deus autem immutauit cor eius, vt non faceret. Hoc autē dicit ipse in litera. f. seruum suum custodiuit à malo. i. à culpa. Cū autem dicitur, q. gauisus est de morte Nabal. Dicendum, q. potuit gaudere dupliciter licet de hac morte. Primo, q. non gauderet in hoc, q. aduersarius suus peribat, & per hoc vindicaretur de malo suscepto, sed q. gaudebat de pena Nabal iquatum iuste infligebatur secundum ordinem diuinae iustitiae: & sic licet nobis gaudere de occisione male factorum, non in quantum illi percutunt, quia potius dolere debemus propter naturam, quae nobis, & illis communis est, sed gaudemus, quia leges iustitiae habent executionem, & quia sic tollitur perturbatio reipublicae, & procuratur felicitas politiae. Secundo poterat gaudere David licet de hac morte, in quantum per eam sibi tollebat occasio malitiam: licet David percussit domum Nabal propter Abigail: tamen recordaretur iniuriam, & aliqua die habita leui occasione, deleteret Nabal cum domo sua. Cum autem nunc Deus occidisset Nabal aufereret David occasionem vindicandi se, ideo gaudebat pro hoc, quod erat bonum spirituale: sic etiam licet nobis indirecte gaudere de morte hostium, & maleuolorum nostrorum: non quidem q. pereunt, sed quia per eorum mortem securitas nobis acquiritur. Licet autem nobis gaudere in bonis nostris, dum tamen simul non gaudeamus de malis aliorum. Ad rationem in contrarium cum dicitur: letabitur iustus cum viderit vindictam. Dicendum, q. ibi non accipitur vindicta proprie, sed materialiter. Est enim vindicta proprie dicta quando aliquis gaudet de pena alterius, in quantum per illam satisficit iniuriam suae per contrapassum: & hoc modo non licet alicui viro iusto gaudere de vindicta. Alio modo accipitur vindicta materialiter, scilicet, pro pena, quam aliquis suscipit non referendo illam, vt est satisfactio iniuriae susceptae. Et hoc modo quando cunq. alicui hosti alterius pena infligitur siue à Deo, siue ab homine, est vindicta illius, cuius est hostis, etiam si iste iam mortuus fuerit. Cū igitur Deus punit aliquem iniustum pro malis, quae infert alicui iusto, potest ille iustus, & omnes alij gaudere de malo, qd patitur ille, non quia patitur, sed quia iuste inferitur, & ne permaneant iniusti semper in pertinacia sua gloriantes de malo. Hoc modo poterant sancti martyres gaudere, si Deus infligeret aliqua mala tortoribus suis: non quidem, vt illi vindicaretur, sed vt apparet iudices, & tortores illos iniuste egisse, & vt manifestaretur gloria Dei in puniendo iniquos. Et hoc modo

Nunquam licet appetere vindictam de inimico.

David quo gauisus est de morte Nabal.

Ad rationem in contrarium. Vindicta qd.

Vini effectus.

Responsio auctoris.

modo sepe sancti petunt vindictam. Sic patet Psal. 7. f. Vindica Domine sanguinem seruatorum tuorum, qui effusus est: intret in conspectu tuo gemitus cōpeditorum. Sic etiam patet Apoca. c. 7. de illis, quos vidit ibi Ioannes sub throno Dei petentes vindictā sanguinis sui effusi, vbi semp vindicta accipitur materialiter. Alia autem argumenta probant, q̄ Dauid

Ad primā. peccasset gaudendo in morte Nabal. Ad primum cum dicitur, q̄ non licebat ei gaudere in morte Nabal, nec desiderare vindictam, concedendum est, accipiēdo formaliter, sed bene licebat gaudere de vindicta materialiter, vt supra declaratum est. Ad secundam.

Ad secundam. dicitur. q̄ non licebat ei gaudere de malo semper sit malum, Dicendum, q̄ intelligitur de malo culpæ, vt si quis gaudet, quia alius peccat. Vel G accipitur malum de malo pœnæ, quando pœna iniuste infligitur. Si autem iuste aliquis puniatur non dicit philosophus malū ēē, q̄ q̄s gaudeat de pœna illa, q̄ potius dicit ēē pœnā si quis gaudeat de ipunitate malorū, & quia prosperantur: & vocantur epitatothachi i. gaudentes supra modū, & de malo. Illi aut, q̄ dolent de prosperitate malorum, & gaudent, q̄ puniuntur, laudantur ab eo, & vocantur nemestrici.

Ad tertiā. Est enim nemesis passio laudabilis. De hoc Ethic. lib. 2. circa finem. Ad tertiā rationem ex auctoritate Catonis, dicendum, q̄ non licet alicui gaudere de morte repentina malorum inquantū illam mortem accipit in vindictam: licet tamen gaudere de illa inquantū à Deo iuste infligitur, & vt per eam cessat turbatio reipublicæ: sic autem fuit de Dauid, q̄ non gauisus est directē de morte Nabal inquantum erat vindicta, sed alijs modis, vt supra declaratum est.

Misit ergo Dauid. Hic ponitur de bono, quod egit Dauid Abigail mortuo Nabal. f. accepit eam in vxorē, & dicitur: misit Dauid. f. nuncios ad Abigail. Et loquutus est ad Abigail. scilicet, per nuncios, quos misit, quia ipse manebat tunc in deserto in loco suo, vt sumeret eam sibi in vxorem. i. misit ei ad nunciandum, q̄ volebat eam accipere in vxorem. Credendum est, q̄ hoc fuerit aliquāto tpe post mortē Nabal: nā inhonētū erat, q̄ nodū finito planctu viri, mulier alteri copularetur in vxorem. Nam ex hoc signaretur, q̄ non lātis casta fuerat, dum mansit cum illo viro. Et ob hoc leges humane sanxerunt, ne femina trāsfirer ad secundas nuptias, nisi, expleto anno luctus: alioquin lex punit eam. Quod etiam rationabiliter factum est, ne semina miscantur. f. vt si fetus sequatur, non dubitetur, an sit viri prioris, vel sequentis: q̄ canon absoluit femina ab oī legali pœna, si accipiat virū sibi ante finitum annū luctus dans licentiam nubendi in Domino, cui voluerit, mortuo primo viro, vt patet extra de secundis nupt. cap. cum secundum Apostolum. De Abigail tamen credendum est, quod cum esset fœmina magnæ honestatis non acciperet aliquem virum vsque ad aliquantum tempus post mortem Nabal. Dauid quoque, qui vir prudens erat, & honestus, nollet eam immediatē accipere, vt Nabal mortuus est: quia iduceret eam ad inhonestatem. Et venerunt pueri Dauid ad Abigail in Carmelo. Ibi erant nuncios sui, & venerunt in Carmelum, quia ibi manebat adhuc Abigail: nam licet Nabal haberet domum in vrbe Maon, vt patet supra, habebat tamen possessionem in Carmelo, ideo ibi aliquando manebat: nunc autem cum conderet greges Nabal erat ibi, & ibidem mortuus est. Abigail autem sepeliuit eum ibi, & manebat in eodem loco in possessione sua, necdū redierat in vrbe Maon: iō pueri Dauid venerunt in Carmelū, & locuti sunt ad eā dicitur. f. exponēdo legationē suam. Dauid misit nos ad te, vt accipiat te in vxorem: id est, Dauid mi-

fit nos ad nunciandum tibi, quod volebat te sumere in vxorem. Hoc non misit Dauid tanquam supplicans, quia in hoc potius ipse benefacere ei exaltando eam, vt esset vxor sua cum ipse futurus esset rex. Quæ confurgens prona adorauit in terram. id est, surrexit Abigail, vt percumberet in terram ad adorandū. Intelligendum est, q̄ Abigail adorauerit hic pueros Dauid, quia nondum erat coram Dauid: quia tamen tantum bonum ei attulerant, procidit coram illis in terram. Vel dicendum, q̄ Abigail quanquam non esset præsens Dauid, adorauit eum, quia habebat ipsum, vt præsens, quod patet ex verbis suis immediatē, scilicet: ecce famula tua sit in ancillam. Hoc autem ad Dauid dicebatur, & non ad pueros: quia alioquin dixisset: ecce famula vestra cum multi essent: sed loquebatur ad Dauid. Et ait: ecce famula tua sit in ancillam. Immediatē assensit Abigail, q̄ ipsa putauit magnā gratiā sibi fieri, q̄ vellet eā Dauid i vxorē, iō humiliavit se dicēs, q̄ non erat digna, vt esset vxor, sed vt esset ancilla. Ut lauet pedes seruatorum Domini mei. Ista autē adhuc erat maior humilitas, q̄ nō solū dixit Abigail, q̄ volebat esse ancilla Dauid ad lauandū pedes eius, sed ad lauandū pedes seruatorū Dauid. Istud. n. erat infimū genus seruitutis, quod Abigail poterat p̄stare Dauid. Et festinavit, & surrexit Abigail. Noluit morari in hoc, ne displiceret Dauid: sed cū summum bonum ei offerretur. f. q̄ esset vxor regis, illico cucurrit. Et ascendit super asinum. Ista erat equitatura tēporis illius. Putabat enim se honestē ire Abigail super asinum, quanquam futura esset vxor regis. Et quinque puellę ierunt cum ea pediseque eius. id est, accepit secū Abigail puellas quinque: ibat enim nunc ad nuptias, ideo debebat habere puellas famulantes sibi. Et dicitur, q̄ ierunt pediseque, id est, ierunt pedites: sola autem Abigail equitabat super asinū. Credendum est etiam, q̄ Abigail tunc aliquosiuue nec duxisset in obsequium suum de pueris suis, quia familia eius erat magna nimis, cum dicitur supra, q̄ Nabal erat vir magnus nimis in possessione. Scriptura tamen solum retulit de puellis, quia q̄ pueri aliqui irent cum ea satis videbatur manifestum. Et secuta est nuncios Dauid. id est, nuncios Dauid mox vt retulerunt Abigail intentionem Dauid, redierunt ad eum. illa autem parauit se interim, ideo illi præcesserunt eam in itinere. Et facta est illi vxor. id est, cum venit ad Dauid in deserto accepit eam in vxorē, & celebratę sunt nuptiæ. De Abigail autem non legitur postea rediisse ad possessionem suam in Carmelum: habebat tamen possessionem magnam, q̄ reliquerat vir suus, & manebat in ea, quando Dauid misit, vt acciperet eam in vxorem: nam dicitur, q̄ pueri sui iuerunt in Carmelum: ibi autem erat possessio Nabal: & quando postea Dauid vagabatur per desertum, erat cum eo Abigail, & cum descendit in terram Philistinorum, duxit eam secum, vt patet infra 27. ca. Credendum tñ est, q̄ reliquerit aliquos de familia sua Abigail in possessione sua in Carmelo, qui curam agerent rei familiaris. Sed & Achinoem de Iezrahel accepit Dauid. i. non solum accepit Dauid in vxorem Abigail, sed et Achinoem. Ista erat de Iezrahel infra 27. cap. & 30. Est autem Iezrahel quædā ciuitas in forte iudæ, quæ erat apud desertum illud, in quo nunc morabatur Dauid, ideo potuit inde accipere vxorem. Ambæ enim ciuitates. f. Maon, & Iezrahel, de quibus erant istæ duæ vxores Dauid erant coniunctę monti Carmelo, & deserto Ziph, ideo in numero ciuitatum sortis iudæ ponuntur simul Iosue. c. 15. f. Maō, & Carmel, Ziph, & Iezrahel. Et fuit vtraque vxor eius. i. habuit ambas in vxores. f. nulla earum fuit concubina.

Dauid misit nuncios ad Abigail, vt reciperet eam in vxorē.

Cur

Cur Dauid accepit Abigail in vxorem, cum haberet Michol. Questio XLVI.

QVAERET aliquis, ad quid accepit Dauid in vxorem Abigail, cum haberet aliam vxorem, f. Michol filiam Saulis, supra 18. cap. Aliquis respondit, q̄ hoc fecit, quia Saul abstulerat iam Michol, ne esset vxor Dauid, & dedit eam alteri viro, vt patet in litera, f. Saul dedit Michol filiam suam vxorē Dauid Phalti filio Laïs. Tanquam ergo non habēs vxorem, voluit accipere aliam. f. Abigail. Ista responsio aliquid erat colorata. Sed non stat, quia tunc dicitur, cum accepit Abigail, cur accepit postea Achinoam, vt essent ambæ vxores eius. Dicendum igitur, q̄ nō egit propter hoc Dauid, sed ad multiplicandum prolem: erat. n. antiquis desiderium multos filios gignere, & quia de vna non poterant accipere multos, sumebant multas vxores: sic. n. fuit in alijs regibus Israel, & Iuda. Sic etiam fuit in patriarchis, qui multas vxores simul habuerunt, sicut patet de Iacob, qui simul quatuor habebat. Dauid autē desiderans multiplicare prolem accepit istas duas vxores, nec solum eas, sed etiam alias: nam accepit filiā regis Gesur nomine Maacha: accepit etiam aliam nomine Agith, vt patet in fr. 2. lib. cap. 3. Nec in hoc erat aliquid inconueniens, quia non fiebat ad libidinem, sed solum ad multiplicandum prolem. Alias etiam multas vxores habuit, & multitudinem filiorum, vt patet primo Paralip. cap. 3. genuerunt autē istæ duæ vxores filios Dauid: nam Abigail duos peperit. f. Cheleab, qui fuit secundus filius Dauid, & Saphatias, qui fuit quintus. Achinoam autem peperit primogenitum Dauid, scilicet, Ammon, vt patet infra 2. lib. cap. 3.

An peccauit Dauid accipiendo multas vxores. Questio XLVII.

QVAERETVR vterius, an Dauid peccauerit habendo tot vxores. Dicit aliquis, q̄ sic, quia cum Deus iunxit vnā, vnicum matrimoniū constituit, vt patet Matthæi 19. cap. q̄ ergo aliquis multas haberet, erat cōtra legem matrimonij, ergo peccabat. Item non solum peccabat Dauid inquantū agebat contra legem communem, sed etiam, quia agebat contra legem specialem. Deus enim iusserat regibus, q̄ non acciperent multas vxores, vt patet Deut. 17. ca. f. non habebit vxores plurimas, quæ eliciant animum eius. Dauid autem erat iam vnctus in regem: ergo peccabat accipiendo plures vxores. Rñdēdū est, q̄ Dauid non peccauit accipiendo multas vxores: quia Patriarchę fuerunt viri sancti, quos Deus nimis laudat: habuerunt tamen multas vxores, vt patet de Abraam, & de Iacob Gen. 16. cap. & 29. Sed aliquis dicit, q̄ non erat licitum regulariter, q̄ aliquis haberet multas vxores, in Patriarchis tamen fuit specialis ex dispensatione, scilicet, q̄ ipsi non peccauerunt, quia dispensatum est cum eis; sic patet extra de diuor. c. gaudemus. Respondendum est, q̄ illa non fuit propriē dispensatio, quia omnib. viris illius temporis licebat habere plures vxores, vt immediatē declarabitur: sed vocatur dispensatio largē. f. accipiendo de honestate matrimonij, quia honestus erat, q̄ aliquis haberet vnā vxorē, q̄ plures, quanquam non erat obligatio ad hoc. Vel erat dispensatio accipiendo in comparatione ad legem, q̄ nunc est, per quam vnica vxor permittitur, absolute tamen non erat dispensatio. Sed adhuc dicendo, q̄ ibi esset propriē dispensatio, & q̄ omnes illi, cum quibus non dispensabatur, peccabant. Dicendum

est, q̄ Dauid non peccabit, quia cum ipso dispensatum est, cum sit vnus de Patriarchis, vt patet A. G. cap. 2. f. viri fratres liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha Dauid, quoniam defunctus est. Dicendum autem, q̄ Dauid, vel aliquis alius in veteri testamento non peccaret accipiendo plures vxores, quia si hoc peccatum esset, aut esset, quia erat contra naturam matrimonij, vel quia erat contra aliquam legem specialiter datam Iudæis. Primum non stat: nā non est cōtra naturam matrimonij esse plures vxores eiusdem viri, sed est contra matrimonium esse eandem vxorem plurium virorum: quia sequuntur multa inconuenientia ad hoc, vt declaratum est supra cap. 1. Etiam non poterit dici secundum. f. q̄ esset aliqua lex data in veteri testamento, q̄ vir haberet solū vnā vxorem: nihil enim tale reperitur: sed magis apparet, q̄ licebat plures esse vxores vni viri, quia Leui. 18. c. dicitur. Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc ipsa viuente. i. q̄ non possit alijs accipere in vxorem sororem vxoris suę, ipsa viuente. Viderit ergo q̄, viuente illa vxore, possit ducere aliquam aliam, dum tamen non esset soror illius: alioquin si nullus posset habere duas vxores simul, superfluum esset, q̄ exprimeretur de sorore vxoris, quia de omnibus esset hoc generale: sed istud non fuit superflue dictum, ergo poterant accipi duæ vxores simul: dum tamen vna non esset soror alterius. Item patet hoc Leui. cap. 20. cum dicitur: qui supra vxorē filiam duxerit matrem, scelus operatus est, viuus ardebit cum eis: Hoc autem intelligitur de matrimonio simultaneo, cum dicatur ibi: Viuus ardebit cum eis. i. cum matre, & filia, quas duxit in vxores. Ergo vel illud superfluum est, vel licebat cuilibet accipere vxores multas simul: dum tamen non essent mater, & filia, vel duæ sorores. Item patet Deut. cap. 17. cum dicitur: q̄ non habebit rex vxores plurimas, si tamen lex esset, q̄ nullus haberet plures vxores, superfluum esset dici de rege. Viderit igitur, q̄ licebat alijs habere plures vxores: in rege tamen dictum est illud propter aliquam specialem causam. Item patet Deut. cap. 21. f. si habuit homo vxores duas, vnā dilectam, & alteram odiosam: ergo licebat simul habere plures vxores: alioquin lex non posuisset casum in hoc. Dicendum igitur, q̄ in veteri testamento licebat homini habere plures vxores, cum non esset prohibitum: sicut licebat ante statum veteris testamenti: nā tunc homines accipiebant plures vxores, vt patet Gen. c. 3. i. vbi Laban fecit pactū cum Iacob, q̄ non acciperet alias vxores præter filias suas: si tamen licuisset homini tempore illo solū habere vnā vxorem, non pepigisset Laban cum Iacob, q̄ non superduceret alias vxores: sic durauit toto tempore veteris testamenti, cum Deus non prohibuisset vxorum multitudinem. Et ob hoc, quantum essent aliqui viri boni, habebant plures vxores simul, sicut fuit de Elcana patre Samuelis, qui habuit duas vxores. f. Annam, & Phenennam, supra cap. 1. Scriptura tamen non reprobat illud: nunc cautem vetitum est, quia Christus solum voluit, q̄ esset vnā vxor vnus viri, & sic Ecclesia obseruari iubet. Ad rationes in contrarium satis patet per dicta solutio. Ad primam cum dicitur, q̄ cuilibet erat illicitum habere plures vxores, Dicendum, q̄ est falsum, quia quanquam nunc illicitum sit, tamen in veteri testamento, & ante illud non fuit illicitum, vt declaratum est. Ad secundam cum dicitur, q̄ hoc erat illicitū Dauid inquantum erat rex. Dicendum, q̄ Deus nō prohibuerat regibus vxorum multitudinem, vt haberet duas, vel tres, sed prohibuerat earum magnā mul-

In veteri testamento licebat habere plures vxores

Ad primā rationem in principio.

Ad secundam.

multitudinem, vt q̄ aliquis haberet tot vxores sicut Salomon, qui habuit quasi mille in vxoribus concubinibus, & adolecentulis. De hoc infra 3. lib. cap. 11. q̄ autem solum prohibeatur ista multitudo enormis, patet, quia Deut. c. 17. dicitur: Non habebit rex vxores plurimas. Et non dixit solum multas: Aliter potest dici, q̄ lex venit ibi vxorum multitudinem, q̄n illę essent tales, quę possent distrahere eum à cultu Dei. Vnde dixit litera eod. cap. non habebit vxores plurimas, quę alliciant animum eius: si tamen aliqs poterat habere vxores plures, quę non inducerent eum à malo, nec distraherent à cultu Dei, non peccabat: & sic erat de Dauid, qui accepit vxores plures, quę non inducerent eum ad malum, sed nõ induxerunt eum ad peccandum. Salomon autem in hoc errauit, quia accepit vxores plurimas de Gentilibus, & copulatus est eis ardentissimo amore, coluitque Deos earum infra. 3. lib. cap. 11. *Saul autem dedit Michol filiam suam vxorem Dauid Phalti filio Laïs.* Hic ponitur de Michol vxore Dauid, quid de ea factum fuerit, & ponitur incidentaliter. f. quia hic dicitur fuit de acceptione duarum nouarum vxorum, ideo subditur de vxore priori. f. Michol quid de ea factum fuerit, & dicitur, q̄ Saul dedit eam in vxorem Phalti filio Laïs. Hoc autem quaquam ponatur hic post acceptiõnem duarum vxorum Dauid, tamen non est credendum, q̄ post illud fuerit, sed q̄ Saul iam, de derat eam Phalti. In quo sciendum, q̄ cum recessit Dauid à facie Saulis disposuerat Saul eum occidere, ideo necesse erat, q̄ semper fuisset profugus à facie Saulis, vel q̄ si veniret in terram Israel occideret eum Saul: & sic quocunque modo maneret vidua Michol: ideo credendum est, q̄ cito post recessũ Dauid Saul tradidit eam in vxorem Phalti filio Laïs. Et post hoc sciens Dauid, q̄ Saul nollet ei reducere vxorem suam, accepit alias: quanquam etiam si habuisset eam, duxisset alias: nam postea habuit eam: & tamen superduxit alias vxores, & concubinas, vt patet infra. 2. lib. cap. 3. iuncto, cap. 3. Primo Paralipo. *Qui erat de Gallim. i. iste Phalti erat de vrbe Gallim.* Erat autem aliquis vir generosus, & potēs, ideo rex tradidit ei filiam suam.

An Michol peccauerit accipiendo alium in virum.
Questio. XVIII.

QVAERET aliquis, an Michol peccauerit accipiendo in virum Phalti, cum Dauid esset vir suus. Aliquis dicet, q̄ non, quia in veteri testamēto non erat matrimonium ratum, sicut nũc. Est enim nunc peccatum, q̄ alter coniugum transeat ad secundas nuptias viuente compari, eo q̄ nunc nõ potest dari libellus repudij, sed sunt matrimonia rata. In veteri autem testamento dabatur libellus repudij. Quanquam ergo viuente vtroque coniuge, alter eorũ transeat ad secundas nuptias, non erat peccatum: poterat igitur Michol viuente Dauid accipere alterum virum. Respondendum, q̄ si in veteri testamento viuente viro, vxor acciperet alium virum: aut hoc esset, q̄ ambo essent simul viri eius, aut q̄ repudiaret primũ: non potest stare primum, quia contra substantiam matrimonij, & contra statum politię, immo contra naturam est, q̄ aliqua femina habeat plures viros, vnde nunquam in aliqua politia quantuncunque deordinata esset, visum est, q̄ aliqua mulier haberet plures viros. Nec ob hoc, q̄ Socrates senserit debere esse vxores communes in politia, quia ista lex à nulla vnquam gente obseruata est. De hoc 2. Poli. cap. 1. & 2. Si autem acciperet alius virum repudiando priorem, non stat, quia in veteri

testamento non fuit data potestas mulieribus repudiandi viros, sed solum viris repudiandi vxores, vt patet Deut. ca. 24. Michol ergo nullo modo poterat repudiare Dauid, vel accipere alterum virum eo viuente. Dicendum, ideo, q̄ Michol peccasset, si vellet accipere alterum virum: accepit tamen Phalti in virum inuita, quia Saul coegit eam ad hoc. Ipsa tamẽ prelegisset habere semper Dauid, quia diligebat eũ nimis, & liberauit illum à morte, atque mentita est patri suo propter eum, vt patet supra capit. 19. ideo mortuo Saule, fecit Dauid reduci ad se Michol, vt patet infra 2. lib. cap. 3. si tamen cognouisset, q̄ ipsa sponte suscepisset alium virum, noluisset eã postea habere. Non tamen ex hoc tollitur, quin aliquialiter peccauerit Michol: nã sicut potius debet aliqua mulier mortem pati, quam sustinere coitum adulterinum, ita cum Michol haberet virum viuentem potius debuisset mori, quam transire ad secundas nuptias, quia iste non erant nuptiæ, sed adulterium: excusatur tamen ab aliqua parte culpę Michol in quantum timore patris coacta hoc agit.

An Phalti peccauerit accipiendo in vxorem Michol, quam sciebat habere alterum virum.
Questio. XIX.

QVAERETVR vterius, an iste Phalti filius Laïs peccauerit accipiendo Michol in vxorem, cũ sciret eam habere alterum virum. Respondet quidam, q̄ Phalti erat doctor legis, & vir nimis honorabilis, ideo Saul dabat ei Michol in vxorem. Ipse autem sciebat, q̄ cum illa haberet alterum virum, q̄ non poterat eam accipere vxorem: & tamen ppter timorem regis, & pp honorem, vt vocaretur gener regis accepit eam, sed nunquam illã cognouit. Hoc autem tenet Nicolaus, & ob hoc dicit, q̄ Dauid voluit eam accipere postea in vxorem: si tamen illa cognita fuisset à Phalti, nunquam postea cognouisset eam, nec reduxisset ad se, sicut fecit de concubinibus decem, quas cognouit Absalon. Nam postea noluit eas cognoscere Dauid, sed manserunt in viduitate, vt patet infra 2. lib. cap. 20. Sed dicendum, q̄ ista responsio non stat: nam dato, q̄ nunquam cognouisset Phalti ipsam Michol: quia tamen habebat eam, vt vxorem in domo sua, & ipse erat vir potēs, erat præsumptio viris, q̄ cognoscebat eam intantum, q̄ contra hanc præsumptionem non reciperet probatio: si autem Phalti cognouisset Michol erat coitus adulterinus: ergo habendo eam secum, vt vxorem, infamabat illam de adulterio, & hoc peccatũ erat. Item dicunt, q̄ accepit eam propter honorẽ, vt vocaretur gener regis: sed tunc manifeste apparet, q̄ peccabat cum veller honorari cum alterius infamia. Item non stat, quod præsupponunt. f. q̄ non cognouerit eam Phalti, sed solum accepit ppter timorem regis, & vt honoraretur tanquam gener regis, quia si hoc fuisset, sponte dimisisset eam iubente rege, cum eam teneret inuitus: dimisit tamen illam cum nimia amaritudine: ergo cognouerat eã, & diligebat. Patet hoc infra. 2. lib. c. 3. f. misit Isboseth, & tulit Michol à viro suo Phaltiel filio Laïs: sequebaturque eam vir suus plorans vsque Bahurim, dixitque ad eum Abner: vade, & reuertere, qui reuersus est. Item non stat probatio Nicolai. f. q̄ si cognita fuisset Michol à Phalti filio Laïs, q̄ nõ recepisset eam postea, sicut non recepit decem concubinas, quas cognouerat Absalon. Dicendum, q̄ non est simile pp duo. Primò, quia Michol erat vera vxor, iò, q̄ cognita fuisset ab alio, cum non fuisset spõte cognita, iustum erat, q̄ reduceret eam ad se Dauid:

Responsio Nicolai impugnatur.

con-

concupinæ autem non erant vxores, ideo quęcunque leuis occasio sufficiebat ad hoc, q̄ Dauid nõ reduceret eas ad se. Secunda rō fuit, & efficacior, quia nõ erat simile, q̄ Michol cognita fuisset à Phalti, & q̄ concubine Dauid cognita fuissent ab Absalone: nã Absalon erat filius Dauid: & q̄ Dauid cognosceret mulieres illas, quas iã cognouerat filius suus, videbatur turpillinũ: & Deus hoc improperat tanq̄ valde magnum peccatũ inter quatuor scelera Israel, vt patet Amos. c. 2. f. filius, & pater eius ierũt ad puellã, vt violarent nomen sanctũ meũ. Sic et intellexerunt consiliarij Absalon, q̄ si ipse cognosceret concubinas patris sui totus Israel confortaret cũ Absalone tanquam deturpasset patrẽ suũ, vt patet infra. 2. lib. c. 16. noluit ergo cognoscere Dauid amplius concubinas suas, quę cognitę fuerũt ab Absalone. De Michol autẽ non erat sic, quia illa cognita fuerat ab aliquo, quem in virũ acceperat, & ille non erat filius Dauid, ideo potuit eam rationabilis recipere.

Dauid reduxit ad se Michol, quia semper fuerat vxor eius, & nunquam eam repudiauerat. Questio. XX.

QVAERETVR vterius, quõ Dauid reduxit ad se Michol, quã alius habebat in vxorem, viuente viro, cui tradita erat: nã dñ inf. 2. lib. c. 3. q̄ ille sequebatur eam plorans, q̄n ducebatur ad Dauid. Rõndendũ, q̄ Michol erat vera vxor Dauid: iò ipso non repudiante eam, semper manebat vxor eius: Phalti autẽ non potuit eam accipere in vxorẽ: rex tñ per violentiã tradidit eã illi, auferens à Dauid: & q̄ nunquam Dauid consensit, nunquã potuit firmari matrimoniu inter Michol, & Phalti, et si multo tpe simul mansissent, iò Dauid petiuit postea Michol tã quã semper fuisset vxor eius, dicens: redde mihi vxorem meam Michol, quam respondi mihi centũ pretijs Philistinorũ infra. 2. lib. c. 3. Ra. Dauid Kimhi dicit, q̄ Dauid repudiauit Michol, & potuit eã accipere Phalti in vxorem. Sed hoc nõ stat, quia si repudiasset eam, nunquam potuisset illam postea recipere: siue viuente viro, siue mortuo, vt patet Deut. ca. 24. Quantomagis cũ viueret tunc Phalti filius Laïs, & ploraret ablata sibi Michol? esset. n. peccatũ graue: Dauid tñ non putauit se in hoc peccatũ, nec aliquis dicit eũ peccasse: ideo non repudiauerat eã. Vnde, vt non significet peccasse Dauid, dicit. Ra. Dauid, q̄ libellus repudij, quem dedit Dauid, non fuit efficax, eo q̄ inuitus illũ dedit: vnde non diremit matrimoniu, & sic poterat eam reducere ad se tanquã vxorem. Sed hoc non stat, quia non vř quõ Dauid esset inuitus ad dandũ repudiũ: quia Saul nunquam tenuit eum in potestate sua, vt ad aliquid posset cogere. Dicit tñ Ra. Dauid, q̄ cũ toties stererit Dauid cũ Saule postq̄ fugit ab eo, aliqua vice earũ cõpult eum repudiare Michol, vt ipsa non maneret vidua. Sed non stat, quia nunq̄ in his vicibus aliquid potuit Saul super Dauid, & si forte dicas, q̄ ex cõuentione factũ est, q̄ Dauid repudiaret Michol, sicut Dauid orante Saule iurauit, q̄ nõ deleteret semẽ eius. pced. c. non stat, q̄ tunc Dauid nõ esset inuitus, sed spõte repudiaret vxorẽ, iò nullo mō posset eã postea ad se reducere, et mortuo viro illius. Deut. c. 24. Reduxit tñ, & non peccauit, vt ab oĩbus præsupponit. Ergo Dauid non repudiavit eã ex contentione aliqua, nec inuitus. Sed Saul tradidit eã Phalti filio Laïs recedẽte Dauid, iò semper mãsit vxor eius: & sic iustum erat, q̄ Dauid habita opportunitate reducendi eam ad se faceret reduci, ne maneret semper in adulterio. Et quia hoc potuit viuente Isboseth, petiuit eã tunc, & accepit, vt patet infra 2. lib. cap. 3.

T venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce Dauid absconditus est in colle Hachila, quæ est ex aduerso solitudinis. Et surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia viroꝝ de electis Israel, vt quæreret Dauid in deserto Ziph.

Præcedenti cap positus fuit secundus Dauid profectus. f. q̄ Nabal irrisor suus defunctus est. Hic ponitur tertius prouentus. f. q̄ Saul fidei violator eius manibus traditus est. Et diuiditur in tres partes. Primò Saul Dauid manibus exponitur. Secundò ab eo à morte preregitur. Tertio Saul à Dauid conuincitur. Secunda ibi. *Dixitque Abisai.* Tertia ibi. *Cunq̄ transisset Dauid.*

An ordo eorum, que sequuntur, rectus sit ad præcedentia.
Questio. I.

QVAERETVR circa primum de ordine huius ad præcedentia, an sit rectus, & an ista fuerint facta immediatẽ post superiora, vel interciderit aliquantum tempus. Dicendum, q̄ hic est ordo continuus: nam ista fuit persecutio vltima Dauid facta à Saule, & immediatẽ recessit Dauid in terram Philistinorum, vt patet in principio sequentis cap. Sed an fuerit istud, quod habetur hic immediatẽ post superiora, non apparet: satis tamen credendum est, q̄ fuerit immediatẽ postea: nam Saul non sinebar Dauid quiescere, dũ fuit in terra Israel, sed persequebatur eum semper. Inter persecutionem tamen præcedentẽ, de qua supra c. 24. & persecutionem istam intercudit id, quod factum est de Nabal, de quo præcedenti c. & illud durauit aliquantum tempus. Credendum igitur, q̄ immediatẽ fuerit post illud, & satis colligitur, quia in codẽ deserto, in quo manebat Dauid, q̄n egit ea, quæ supra dicta sunt contra Nabal persecutus fuit eum nũc Saul. f. in deserto Ziph, quod idem est, quod desertum Maon, vt declaratũ est præcedenti c. Hebræi autem dicunt, q̄ inter persecutionem, quę habet supra 24. ca. & persecutionẽ istam interciderunt duo menses, & dimidius: afferũt enim, q̄ mortuus fuerat Saul post mortẽ Samuelis mensibus. 7. Quatuor autem, & dimidius horum fluxerunt dum fuit Dauid in terra Philistinorũ, vt ipse si conant probare ex litera sua sequenti c. Alij autẽ duo, & dimidius interciderunt vsque ad descensum Dauid in terrã Philistinorũ. Et quia ipse immediatẽ post istã persecutionẽ illũ descendit, vt patet sequenti c. apparet, q̄ vsque ad persecutionẽ istã fluxerunt duo menses, & dimidius, & in hoc tpe accidit totũ, quod refertur præcedenti c. Hoc autem nõ habet magnam auctoritatem, sed quicquid sit, nõ mãsit Saul magno tempore, quia persequeretur Dauid post ea, quæ supradicta sunt. *Et venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa.* Isti sunt, qui primo venerunt ad Saulem annunciantes ei Dauid, vt patet supra cap. 23. Nunc autem cum Dauid maneret apud eos iterum nunciavit de eo. Et dicitur, q̄ venerunt in Gabaa, quia ibi erat domus Saulis, & semper morabatur ibi: sic colligitur supra 15. & 22. & 23. c. Vnde quando cessauit Saul ab hac persecutione, reuersus est.

est in Gabaa in domum suam: & ibi nominabatur domus eius specialiter tanquam non haberet aliam, in toto Israel, vt patet infra 2. li. c. 21.

Quare Ziphæi annunciarunt nunc Sauli de David. Quæstio 11.

QVAERET aliquis, quare Ziphæi venerunt ad Saulem nunciantes nunc de David. Nicolaus respondet, quod Ziphæi erant nimis solliciti, vt traderet David in manibus Saulis, quia ipsi semel ceperant accusare eum apud Saulem: timebant igitur, quod si David prævaleret contra Saulem deleteret eos, quia accusauerant eum: conabantur ideo detegere eum Sauli, vt occideretur. Sed aliter dici potest, quod Ziphæi putabant se magnum obsequium præstare Sauli, si reuelarent ei de David: ideo cum nunc cognouissent ubi erat, nunciauerunt Sauli: sic enim fecerunt ab initio: nam quando non timerent aliqui mali sibi prouenturum esse à David, accusauerunt illum apud Saulem, detegentes eum supra cap. 23. Sed tunc dicit aliquis, quomodo Ziphæi nunc venire voluerunt ad Saulem nunciantes de David, cum iam Saul desisset persequi David: quia licet fuerit cum eo in deserto, tamen reuersus est in domum suam, eo dimisso supra cap. 24. Dicendum, quod quamquam Saul tunc cessauerit persequi David conuictus ratione propter magnam clementiam David erga eum: tamen de nouo in antiquum odium redijt desiderans eum capere. Hoc autem cognouerunt Ziphæi, ideo venerunt ad annunciantem de David. Ecce David absconditus est in colle Hachila. Iste collis erat in deserto Ziphæorum, vt patet infra nã dicitur, quod surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph: & castrametatus est in Gabaa Hachila: ergo collis Hachila erat in deserto Ziph. In isto colle iterum latuerat David, vt patet supra c. 23. f. David latitat apud nos in locis tutis simis syluæ in collæ Hachila: & apud istum collem Saul circumdedit David in modum coronæ, eo cap. Iste collis in Hebræo vocatur (habila.) & litera nostra translulit Hachila. (Quæ est ex aduerso solitudinis.) i. ex opposito ad solitudinem. f. quod erat ad vnam extremitatē solitudinis, & ob hoc videtur esse quasi ex aduerso rotius solitudinis supra ca. 23. dicitur, quod collis Hachila erat ad dexteram partem deserti, quod idem est, non haberetur in hebræo (in via.) Sed solitudo est ex aduerso solitudinis. Litera tamen nostra posuit hoc, quia infra, quando reperuntur ista verba, dicitur: Ex aduerso solitudinis in via. Et cum idē sit quod hic significatur, & ibi, in vtroque posuit litera nostra in via. Et surrexit Saul. f. de domo sua de Gabaa: desiderabat enim capere David, ideo mox vt ei annunciatū est de illo, redijt ad persequendū ipsum.

Saul credidit Ziphæis nunciatis de David, quia bis ei verū dixerant. Quæstio 111.

QVAERET aliquis, cur Saul non misit hic Ziphæos, vt diligenter cognoscerent latibula David, & postea redirent ad eum nunciantes rem certam, vt declaratum est supra cap. 23. Dicendum, quod Saul præmisit ibi Ziphæos ante se, vt diligenter inquirerent locum David, quia putabat, quod non scirent certissime locum eius, sed per aliquas coniecturas. Et dato, quod scirent, credidit, quod David cognosceret quid cogitabat contra eum Saul, & effugeret: nam sic effugerat paulo ante hoc, cum conatus fuerat Saul eum capere in Ceilam. Noluit igitur tunc recedere à domo sua quousque cognosceret rem certam: nunc autem securus erat: nam Saul inue-

nerat Ziphæos vera dicere bis. Primo quando nunciauerunt, quod erat in colle Hachila, supra cap. 23. Secundo quando nunciauerunt, quod erat in deserto Engaddi supra ca. 24. Ideo noluit amplius quærere ab eis maiorem certitudinem putans semper, quod vera dicerent. Et descendit in deserto Ziph. f. cum Ziphæis, qui venerant ad nunciandum ei. Istud desertum vocatur Ziph propter duo. Primo propter quendam virum nomine Ziph, qui fuit in terra ista, & fuit de tribu Iuda, vt patet 1. Paralip. ca. 2. & 4. Secundo vocatur sic propter quendam ciuitatem, quæ erat in terra ista nomine Ziph, & ponitur tanquam vna de ciuitatibus solitis Iudæ, & est apud Maon, vt patet Iosue c. 15. f. Maon Charmel Ziph. Et ista est causa propinqua, quare vocatur desertum Ziph. Et cum eo tria millia virorum de electis Israel. i. descenderunt cum eo tria millia virorum: istos viros iterum secum duxit, quando iuit ad persequendum David in deserto Engaddi supra c. 23. duxit autem eos, quia David habebat exercitos viros, & nisi haberet Saul valde multos, posset ei resistere viri David. Ut quæret David in deserto Ziph. Ad hoc iuerat Saul in desertum Ziph, vt ibi quæreret David, quia nunciatū fuerat eum ibi esse. f. in colle Hachila, qui erat in deserto Ziph. Et castrametatus est in Gabaa Hachila. i. fixit castra sua Saul in loco isto, qui vocatur Gabaa Hachila. Sciendum, quod Gabaa Hachila idem est, quod collis Hachila, sed in hebræo ponitur Gabaa pro colle. Et hebræi accipiunt, vt communiter istud nomen tanquam proprium. Litera autē nostra accipit, vt commune. f. pro colle. Hic tamen accepit tanquam proprium, & posuit Gabaa. Non est tamen aliqua diuersitas in hebræo hic, & supra, ubi dicitur. In colle Hachila, & supra 23. c. ubi idem ponitur: sed semper habet in hebræo. (Benigna Habila.) Quod litera nostra corruptè more latino dicit Gabaa Hachila: sic etiam patet de isto nomine. (Iesimuth.) Nam supra cap. 23. dicitur, quod David erat in deserto Maon ad dexteram Iesimuth. & eo cap. Ante hoc habetur, quod erat in colle Hachila ad dexteram deserti. Et hic est dñs bis. Ex aduerso solitudinis. In hebræo tñ in omnibus his quatuor locis ponitur Iesimon. Quod significat desertum. Aliquā tñ litera nostra vocat illud desertum, & aliquā Iesimurh: ita vt aliquā sit vt nomen proprium, & aliquā, vt nomen commune. Quæ est ex aduerso solitudinis in via. i. collis Hachila siue Gabaa Hachila erat ex aduerso solitudinis. i. ad partem dexteram deserti, vt supra c. 23. Ex hoc autē apparet, quod Gabaa Hachila, & collis Hachila sint idem, quia de vtroque dñs hic, quod erat ex aduerso solitudinis in via: & dñs, in via: quia iste collis Hachila erat in vna extremitatē deserti apud viam publicā. David autem habitabat in deserto. i. manebat tñ in deserto, quā Saul castrametatus est in colle Hachila: nunciauerunt n. Ziphæi eū esse in colle Hachila: sed dū illi irent ad Saulē, recessit David à colle Hachila in desertum Ziph, ita quod nunc, quando venit, & castrametatus est Saul in colle Hachila, non erat ibi David, sed in deserto. Et ob hoc dicitur, quod collis Hachila erat ex aduerso solitudinis. f. quod ista non erant simul, ideo poterat recedere David de colle Hachila in solitudinem.

Cur David redijt in desertum Ziph, cum ibidem antea cum periculo vite extitisset. Quæstio 1111.

QVAERET aliquis, quomodo David voluit venire ad latendum in desertum Ziph: nam videbatur in hoc tentare Deum, quia iterum latuerat in eodem deserto, & cinxit eum Saul in modum coronæ: ita vt desperaret se posse euadere, vt patet supra

Desertum Ziph pp duo sic nominat.

supra cap. 23. Respondendum, quod David, dum manebat in terra Israel, non poterat penitus esse securus. quia erat in terra hostis sui cum indefinenter inquireret ad mortem: ibat tamen ad loca ista, quæ tutiora sibi iudicabat: nunc autem putauit, quod bene lateret in deserto Ziph, ideo iuit illuc. Et quando obijcitur, quod David tentabat Deum, dicendum, quod non stat: nam si ipse mox, vt circumdatus fuit à Saule in deserto Ziph redijisset ad illud desertum, sciente Saule, tentabat Deum exponens se periculo: non fecit tñ sic, sed ipse intendebat fugere in locum, in quo magis securus esse posset: putauit autem nullū securiorem esse, quàm quod fugeret in desertum Ziph, eo quod Saul non arbitrareretur eum ibi esse: nam parū ante hoc ibi fuerat in magno periculo circumdatus à Saule: non ergo erat verisimile, quod illuc rediret ne rursus esset in eodem periculo. Fugit ergo illuc, vt non suspicaretur Saul eum ibi esse: & non tentabat in hoc Deum, quia si Saul sciret, quod ibi erat, & poneret se rursus ibi, videbatur tentare Deum: quia tamē Saul non suspicaretur eum esse ibi, magis effugiebat se periculum: & consequenter tentationem diuinam, quàm aliàs. Videns autem, quod venisset Saul post se in desertum, id est, vidit David, quod veniebat Saul post eum, id est, ad persequendum eum: & non accipitur, quod venerit post eum, id est, postquam ipse venit: nam ad hoc oportebat, quod parum ante Saulem venisset David in desertum: sed falsum est, quia iam ex aliquot diebus manebat ibi David, vt supra declaratum est, & dicitur, quod vidit David, quod veniebat Saul. i. audiuit per famam: nam nondum viderat, & non audiuit hoc à viris suis, qui consueuerant explorare quod moliretur Saul contra David: quia isti postea multi fuerunt ad sciendum an hoc verum esset, cum dicitur tur immediate, quod misit exploratores suos, & dicitur quod venisset certissime: sed audiuit hoc David ab aliquibus habitatoribus terræ illius. Misit exploratores, scilicet aliquos viros, qui inquirerent de veritate rumorum: & per istos duo cognouit, scilicet, quod venisset Saul ad persequendum eum, & ad quem locum venisset. Et dicitur, quod venisset Saul ad inquirendum eum illuc, id est, in colle Hachila. Et dicitur certissime, quia prius nesciebat hoc David secundum certitudinem, sed solum audiuerat: nunc autem cognouit certissime per nuncios suos. Et surrexit David clam, id est, surrexit absconditè, & silenter. f. quod nemo vidit eum de omnibus suis viris præter Achimelech Aethæum, & Abisai. Vnde ad hos solum locutus est, quis vellet descendere cum eo in castra, vt patet infra. Vel potest hoc referri ad verbū illud, venit, scilicet, quod David venit clam ad castra Saulis, quia nemo vidit eum, dormientibus omnibus. Et venit ad locum, ubi erat Saul. i. descendit in castra Saulis ad locum, in quo dormiebat.

An David peccauit eundo ad locum Saulis, quia exponere se periculo. Quæstio V.

QVAERET aliquis, an David in hoc peccauerit exponendo se periculo. Aliquis dicit, quod sic, quia Saul habebat viros multos. f. tria millia virorum electorum. David autem solus descendit cum Abisai: magna autem dementia videbatur, quod solus introiret in castra hostilia, & consequenter tentabat Deum, cum sine necessitate se exponeret tanto periculo, præsertim, quia David non habebat tunc necessitatem probandi innocentiam contra Saulē: nam iam probauerat cum abscondit oram chlamydis eius in speluncam, & potuisset occidere Saulem,

& non occidit: quod postea innotuit Sauli, vt patet supra cap. 24. non indigebat ergo alia probatione. Respondendum, quod non peccauit David descendendo in castra Saul: nam scriptura non computat hoc inter peccata eius. Quomodo tamen exponendo se tanto periculo non peccauerit, manet adhuc dubium. Sed quidam dicunt, quod David non peccauit, eo quod non se exponere alicui periculo, quia descendit in castra Saulis, dormientibus omnibus: & Deus dederat soporem illis, ita vt nemo possit excitari: securum igitur erat David descendere in castra, cum Deus cogeret omnes dormire, vt patet infra. scilicet, omnes dormiebant: quia sopor Dei irruerat super eos, id est, sopor à Deo missus. Sed adhuc non sufficit hoc, quia dato, quod contigisset omnes dormire in castris Saulis, quando descendit David: tamen ipse nesciebat hoc, nec erat verisimile, quod in omnibus castris nullus vigilet, præsertim cum reges semper soleant habere custodes, qui vigilat, eis dormientibus. Et si dicas, quod non erat verisimile, quod in castris omnes dormirent via affuera: hoc tamen fiebat miraculosè, cum sopor Dei irruerat super omnes. Sed adhuc istud non stat, quia quamquam omnes à Deo coacti fuissent dormire, tamen nesciebat hoc David: ideo ita se exponere periculo, sicut si nullus dormiret. Et si obijcias, quod David vidit eos dormientes, antequam accederet ad castra, vt dicitur infra, & ob hoc voluit descendere tanquam non esset aliquod periculum, non stat, quia quamquam viderit David viros Saulis dormientes, nesciebat tamē, an omnes dormirent, quia cum essent tria millia virorum non poterat ipse videre omnes, ita vt iudicare posset, an dormiebant. Et dato, quod ipse potuisset scire omnes dormire, poterat accedere, quod aliquis eorum euigilaret, introeunte David in castra, & sic esset in periculo. Dicendum igitur, quod non potest dici, quin David se exposuerit periculo: non peccabat tamē, quia Deus mouebat eum ad hoc, & ipse sciebat se moueri à Deo. Qui autem à Deo mouetur non obligatur legi, sicut ait Apostolus: Qui spiritu Dei aguntur non sunt sub lege. Deus autem mouebat David ad hoc, quia volebat magnificare eum ostendendo innocentiam suam: supra autem ostendebat eam se mel in abscessione chlamydis Saulis: nunc autē iterum volebat eam ostendere tradendo illum in manus eius, & quod non occideret eum: mouit ergo illum ad descendendum in castra, vt acciperet lanceam Saulis, per quam hoc pateret. Si autem David exposuisset se periculo huic, Deo non mouente ipsum, peccasset nimis: quia ista erat dementia magna, quod solus introiret in castra hostilia. Cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saul. Istum locum vidit David à longe, priusquam descenderet in castra, quia tentoriū regis differēbat à cæteris, & per hoc cognouit illū esse locum regis. Et Abner filius Ner princeps militia eius, id est, vidit locum etiam, in quo dormiebat Abner. Locus huius erat coniunctus loco, in quo dormiebat Saul, eo quod iste erat honoratissimus inter omnes seruos Saulis, cum esset princeps militiae, vt hic dicitur. Et rex confidebat ei maximè, quia erat cognatus eius, scilicet, patruelis suus, vt patet supra. c. 14. Saulemque dormientem in tentorio. Vidit David, quod Saul dormiebat in tentorio suo: non est autem sensus, quod David videret Saulem dormientem: nam eo quod erat in tentorio non videret eum David, an dormiret, vel non: quia tamen vidit tentorium, & ibi erat Saul dormiens, nec apparebat aliquis motus in tentorio, dicitur vidisse eum dormientem. In hebræo habetur hic. Saulem dormientem in itinere. Litera tñ nra posuit in tentorio, eo quod non erat verisimile, quod rex

Licet David exposuerit se periculo non tamen peccauit, quia Deus mouebat eum.

rex dormiret in itinere. Sed est sensus, quod dormiebat in tentorio, & illud erat apud viam. Litera autem nostra magis voluit exprimere tentorium, quam viam. Nec procedit hoc ex æquiuocatione nominis, quia pro tentorio in hebræo dicitur. Ohel. Hic tamen non ponitur, Ohel, sed Magal, quod significat semitam, i. iter angustum. *Et reliquum vulgus per circuitum eius. i. vidit David, quod reliquum vulgus. i. oēs viri Saulis dormiebant per circuitum eius. Non est intelligendum, quod ipse videret omnes dormire, vel sciret an omnes dormiebant, quia hoc non poterat videre, cum essent multi, præsertim cum esset nox, & David distaret aliquantum à castris, vt patet infra. f. venerunt David, & Abisai ad populum nocte, sed quia David vidit iacentem populum, & non sensit aliquem tumultum in castris, putauit, quod omnes dormirent: & istud fuit sibi motiuum audendi descendere in castra. Quanquam præcipue descendebat, quia Deus mouebat cor eius, vt descenderet; alioquin ipse non consideret descendere in castra, cum nesciret, an verè omnes dormiebant, vel an aliquis euigilaturus foret. *An David ad Achimelech Cethum, & Abisai.* Ad istos duos locutus est, quia isti soli tunc erant cum eo. In quo sciendum, quod viri David non erant prope castra Saulis, & nunc quādo David locutus fuit ista ad Abisai, & Achimelech, non erat inter viros suos, sed egressus est de loco illorum dormientibus eis, & ierunt cum eo isti duo soli vsque ad castra Saulis. Prius verò, quam intraret in castra locutus fuit ad eos, dicens: quis descendet ad Saul mecum? & sic nō fuit locutus ad alios viros, quos secum habebat, vt ad Ioab, & Afael, ceterosque cognatos suos, quibus ipse confidebat, & erant viri fortissimi. *Filium Saruig fratrem Ioab.* Ille Abisai erat filius Saruig, notificatur hic genus huius, quia fuit vir excellens robore: vnde ipse connumeratus est inter tres viros fortissimos, qui ierunt in Bethlehem, vt ducerent inde aquam pro David, & soli non timuerunt totam stationem Philistinorum, sed irruerunt castra eorum infra 2. li. cap. 23. Erat autem iste cognatus David: ideo posuit scriptura nomen matris eius, & non patris, quia ex parte matris erat cognatus David. f. filius sororis eius: habuit namque David sorores duas. f. Abigail, & Saruiam, vt patet 1. Paral. c. 2. Saruia autem habuit tres filios. f. Abisai, Ioab, & Afael. eo. c. Ideo dicitur hic, quod erat Abisai frater Ioab: nominatur autem Ioab, quia iste erat magis cognitus, quam alij duo fratres, eo quod erat princeps militiæ David, vt patet infra 2. li. c. 5. *Quis descendet ad Saul mecum in castris? qd de vobis duobus? ad solos enim hos loquebatur, quia hi solum erant cum eo tunc quando locutus fuit hæc.**

David cur non duxerit nisi vnum de duobus comitantibus eum in castra. Questio VII.

QVAERET aliquis, quare David non duxit secum vtrumque in castra, quia ambo erant viri fortissimi. Aliquis respondebit, quod istud, quod David aggrediebatur erat aliquid valde durum, ad quod forte non auderet descendere illi cum eo: ideo noluit iubere eis, quod descenderent, sed petiuit per modum electionis, quis vellet descendere. Abisai autem voluit, & Achimelech non ausus est, ideo non descendit cum eo, nisi Abisai. Sed hoc non stat, quia isti duo egressi fuerant de loco aliorum cum David; vt ipsi irent quocumque iuberet David: non erat ergo verisimile, quod aliquis eorum postea recusaret exponere se periculo propter timorem: præsertim cum David se exponeret huic periculo: nam cognita certissima morte vterque eorum dignū duceret mori, vbi moreret

F David, quantomagis nunc, cum dubius esset euentus: non ergo recusasset aliquis eorum descendere. Sed dicendum, quod quādo David duxisset istos duos secum de loco, in quo erant alij viri sui, tamen cum appropinquaret castris Saulis, noluit, quod ambo intrarent cum eo: ideo per modum petentis consilium, dixit: Quis descendet ad Saul mecum? Et quia tunc primo respondit Abisai, quādo Achimelech, descendit ipse, & mansit Achimelech: si tamen voluisset David, descendisset quoque Achimelech. Sed tunc dicit aliquis: cur David non fecit descendere ambos secum, cum essent ambo viri fortissimi, & tutior esset habens vtrumque, quam alterum solum? Dicendum, quod David putabat, quod non esset opus pugnare, sed quod ipse descenderet dormientibus omnibus, in castris, ideo nihil proficiebat, quod secum duceret vnum, vel multos, sed potius impediabat, si multos duceret, quia facilius audiretur strepitus eorum in castris, quā aliās, & euigilarent aliqui: sufficit igitur, quod vnum eorum secum duceret. Sed tunc dicitur, quod debuisset David solus ire, quia sic magis occultaretur introitus eius in castra, cum minore strepitu faceret, quā si duo irent. Dicendum, quod non fuit factum propter hoc. Primo, quia quanquam David non putaret sibi hic esse pugnandum, tamen non haberet animū audacem ad faciendum hoc si solus esset, quia homo cum solus est timidus redditur. Duobus autē simul existentibus audacia crescit. Voluit ergo alterum illorum secum habere, vt intrepidè aggrediretur, quod cogitauerat. Secundo fecit hoc, quia Deus mouebat ipsum ad hoc, quod haberet secum aliquem socium, & erat ratio, quia Deus volebat magnificare David ostendendo innocentiam eius erga Saulem toti populo: & quia innocentia magis manifestaretur, si David non solum non occideret Saulem, cum posset eum occidere, sed etiam, quod prohiberet obnixè eum, qui volebat occidere Saulem, quā si solum non occidisset Saulem cum posset, sed hoc non poterat manifestari, nisi aliquis iret cum David, ideo mouit Deus David, vt aliquem secum duceret. Patet hoc: quia si David solus iuisset accepisset lanceam, & scyphū, & rediisset. Nunc autem cum iuit Abisai cum eo, conatus est Abisai configere Saulem in terram: David tamen obnixè hoc prohibuit, dicens: ne interficias eum, vt patet infra: fuit ideo conueniens, vt David secum ferret aliquem in castra Saulis. *Dixitque Abisai: ego descendam tecum.* Ille respondit primo, quādo Achimelech, ideo descendit cum David: Achimelech autem mansit extra, quousque redierunt portantes lanceam, & scyphum. *Venerunt ergo David, & Abisai ad populum nocte.* Id est, venerunt ad populū, qui erat in castris Saulis per noctem: obseruauerat enim David istud tempus, vt nunc dormirent viri Saulis, & ipse posset securè agere, quod volebat: per diem autem hoc non poterat, quia Saul, & viri sui ambulabant per desertum inquirentes locum David.

Quid intendebat David, quando descendit in castra Saulis. Questio VII.

QVAERET aliquis, quid intendebat facere David, quando descendit in castra. Aliquis dicit, quod intendebat occidere Saulem. Si autem obijciatur, quod non occidit eum: ergo non habuit intentionem occidendi, cum potuisset illum occidere. Respondetur, quod hoc non tenet: quia supra c. 24. David accessit ad Saulem in spelunca animo occidendi eum. Postea tamen percussit eum cor suum, & noluit agere, vt patet ibidem. Ita hic fortè, quanquam à principio voluisset eum occidere, postea tamen noluit.

Sed

voluisset eum occidere, postea tamen noluit. Sed dicendum est, quod David non habuit animū nocendi Sauli quā descendit in castra, sed solum accipiendi lanceam eius, vel aliquid aliud in signum, quod habuisset locum occidendi eum: & noluit. Hoc autē erat propter duo. Primo, vt confunderetur Saul. f. quia iterum miseratus fuerat ei nolendo eum occidere, & nunc nouiter persequebatur eum: David autē denuo miserebatur ei nolēs ipsum occidere: totaliter ergo confunderetur Saul, & desisteret à persequendo eum. Secundo, faciebat hoc David ad magis indicandum innocentiam suam: ostenderat enim eam, quā abscedit oram chlamydis Saulis, & noluit ipsum occidere, supra c. 24. Sed adhuc non nimis patebat in hoc, quia aliqui putarent, quod tunc David miseratus fuerit Sauli; si tamen iterum acciperet eum in potestate sua, non parceret ei, nunc autē redierat Saul ad persequendum David postquam ei miseratus fuerat, ex quo haberet David iustam causam occidendi Saulem secundum legē hostilem: reperit tamen eum, & non occidit cum potuisset, quia potius prohibuit Abisai volentem occidere Saulem: id non poterat intensus clementia David ostendi. Cum autē dicitur, quod David habuit intentionem occidendi Saulem, sed postea mutatum est propositum, non stat, quia non habetur in tota li. terra, quod David voluit eum occidere, supra c. 24. habet, quod à principio cogitauerit eum occidere, sed postea doluit: non ergo descendit in castra Saulis alia intentione, nisi vt inde acciperet signum clementiæ suæ, & innocentiam in Saulem. *Et inuenerunt Saule iacentem, & dormientem in tentorio. i. David, & Abisai inuenerunt Saulem, quia ambo ierunt in castra: & quā transiuit sent per medium castrorum vsque ad tentorium regis, nemo vigilauit, quod videret David, eo quod sopor immisus fuerat à Dño super oēs in castris, ne cognosceret venientem David, vt patet infra. In Hebræo dicitur. *Dormientem in itinere.* Vbi dicitur hic: dormientem in tentorio, sed exponendum est, sicut supra. *Et hastam fixam in terra ad caput eius. i. reperierunt hastam ad caput Saulis, quæ fixa erat in terra, & in hoc significatur oportunitas occidendi Saulem, quia ipse habebat arma, quibus occidi posset: vnde Abisai conatus est percussere Saulem lancea illa configendo eum in terra, sicut dixit infra: nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, & secundo non erit opus: ponitur etiam de lancea, quia ista portata fuit à David in signum, quod potuisset occidere Saulem, & noluit: & quia lancea fuit accepta in signum, oportebat, quod ostenderetur, quō ista lancea erat apud regem: alioquin si David accedens ad principium castrorum inuenisset illam lanceam, & tulisset, non sufficienter per hoc ostenderet, quod potuisset occidere Saulem. Dicit ergo de ista lancea, quod erat ad caput regis ad signandum, quod qui accepit lanceam illam de capite regis, potuisset occidere eum, sed miseratus est. *Abner autem, & populum dormientem in circuitu eius. i. inuenerunt David, & Abisai dormientem Abner. & totum populū suum in circuitu tentorii regis, quod in medio castrorum erat. Dixitque Abisai ad David. Hic ponitur secundū, in quo à David Saul à morte protegitur, cum vellet eum occidere Abisai. *Conclufit Dominus hodie inimicum tuum in manus tuas. i. Deus posuit inimicum tuum in potestate tua. Dicitur autē conclusus, quia non habebat potestatem ad aliquam partem euadendi. In hoc autē congratulabatur, & cōgaudebat Abisai David tanquā aduenisset magnū bonum David. f. quod esset hostis suus in potestate sua. Erat autem hoc à Dño, vt dixit Abisai, quia non videbatur verisimile, quod David potuisset intrare ita securè in castra, omnibus dormientibus, nisi Deus miraculosè soporè eis dedisset: Deus****

Alph. Toft. super 1. Reg.

A igitur faciebat hoc. Nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel. i. quia sic est, quod Deus voluit concludere hostem tuum in manus tuas perfodiam eum lancea semel. f. confingendo eum terræ. *Et secundo non erit opus, id est, si percussero eum semel, nō erit opus, quod percussio secundo, q. d. ita fortiter percussio, quod vnico vulnere morietur.*

Quare Abisai petijt à David occidere Saulem, cum sciret antea David noluisse illum occidere. Questio VIII.

QVAERET aliquis, cur Abisai dicebat David: perfodiam eum lancea, quia sciebat, quod David hoc nollet: nam iterum Deus tradiderat Saulem in manus eius, & noluit percussere eum, quin potius confregit viros suos sermonibus, vt nō insurgerent in eum, supra c. 24. nunc igitur non consentiret, quod Abisai percussere eum. Dicendum, quod Abisai motus fuit ad dicendum hoc, quia vidit, quod Dñs tradiderat Saulem in manus David, & hoc videbat esse ad aliquem finem, non erat autem alius, nisi vt David occideret Saulem, cum esset hostis illius, ideo voluit occidere illum. Cum autē dicitur, quod David prohibuerat viros suos, ne insurgerent in Saulem, supra cap. 24. Dicendum, quod Abisai crederet rationabiliter debuisse mutari cor David: ipse enim primo miseratus fuerat Sauli, & proposuit Saul nunquam persequi David, sed potius orauit, vt Deus redderet ei vicem pro bono opere, supra c. 24. nunc autē denuo persequebatur David nihil faciente David, ideo rationabiliter debuisset David moueri ad occidendum eum: vnde fortè Abisai creditur mutatum esse cor David. Item dato, quod Abisai putaret David non esse inclinatum ad occidendum Saulem, volebat suadere ei, quod permitteret illum occidi, vt sic euaderet David, & viri sui periculum: sciebat enim Abisai, quod dū videret Saul semper persequeret David, & viros suos: & quia aliquā poterat incidere in manus eius, & morerentur: volebat enim potius, quod ipsi occiderent Saulem, ideo quā non esset inclinatus David ad occidendum Saulem, volebat eum Abisai inducere, quia tamen vidit eum firmum esse in proposito non occidendi Saulem, & nimis resistit sibi ad hoc, quod non occideret illum, destitit Abisai à persuadendo.

An peccauerit Abisai volendo occidere Saulem. Questio VIII.

QVAERET VTR vterius, an Abisai peccauit volendo occidere Saulem. Respondendum, quod si Abisai occidisset, vel vulnerasset Saulem, peccasset mortaliter, eo quod non habebat aliquam iustam causam nocendi ei, quia agebat propria auctoritate: & non potest aliquis propria auctoritate occidere alterum, nisi repellendo vim, & in paucis casibus, in quibus lex permittit. Hic autem Abisai non repellere vim, cum Saul non aggrediretur eum, nec erat hinc alius casus de permissis in lege ad occidendum propria auctoritate, ideo illicitum erat ei, quod occideret illum, præcipue, quia Saul erat rex Israel, & magis peccaret Abisai mittendo manum in eum, quā in aliquem alterum: & hoc allegauit David, dicens: quia extendit manum suam in Christum Domini, & innocens erit, quasi dicat, nullus poterit licitè eum occidere: Abisai autem non occidit eum, nec percussit dissuadente David: ideo ex hac parte non peccauit. Voluit tamen deliberatè percussere Saulem, si permisisset David: sed in quibuscunque Pars Secunda. T actus

actus est malus, voluntas quoque ad illum actum mala est: ideo peccauit Abisai volēdo occidere Saulem, nec solum voluit occidere eum, sed etiam suadebat Dauid, vt permitteret eum occidi. Suasio autem ad malum peccatū est, satis ergo peccauit Abisai in hoc. Et dixit Dauid Abisai: ne interficias eum. Vidit Dauid Abisai promptum esse ad occidendū Saulem: ideo restitit ei iubendo, ne faceret, & iurando super hoc. *Quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit?* id est, quis poterit extendere manum ad occidendū regem, qui vnctus est a Deo, & quod sit innocens? q. d. nullus: quia Deus fecit eum superiorem omnibus, & nulli prætstitit auctoritatem super ipsum: sed Deus solus est vltor iniquitatum eius: vnde solum Deum Dauid inuocauit in iudicem supra cap. 24. dicens: iudicet Deus inter me, & te: manus autem mea non sit in te: hoc autē intelligitur de mittente manum in regem aggrediēdo, quia nulli homini licet hoc inter subditos suos: licet tamen defendendo; vt si aliter non potest euadere mortem, quam rex infligere vult aggrediēdo ipsum nisi regē occidat se defendendo, licitum erit illum occidere, nisi rex habuerit iustam causam occidendi eum, quem vult occidere: nā ipse iudex est, & potest propria auctoritate occidere delinquentes, & illi non debent resistere ei, quia qui resistit. potestati, Dei ordinationi resistit, & ex hoc peccat mortaliter. ad Ro. c. 13. Et dixit Dauid: *viuit Dominus*. Hoc iurat Dauid de non occidendo Saulem: & hoc fecit ad significandum intentionem suā Abisai, ne occideret Saulem: quia si forte indicasset ei intentionē suā esse, quasi indifferenter, vel verbis non efficacibus locutus fuisset Abisai forte occideret Saulem: vt ergo desisteret, expressit intentionē suā efficacioribus verbis, q̄ potuit. Iurando, ideo tunc desistit Abisai. Si autem queras, an Dauid tenebatur prohibere occisionē Saulis, & resistere Abisai, dicas q̄ sic, aliās peccasset mortaliter, sicut declaratū est supra c. 24. de viris Dauid, quos ipse cōfregit sermonibus, ne insurgerent in Saulem. *Quia nisi Dominus percussisset eum, i. nisi Deus per se occiderit Saulem.* s. p̄ aliquem morbum subitaneum, vel per aliqua infortunia, vt si percussat eum fulmine, vel obruatur cadente ediicio aliquo super ipsum, & sic de alijs generibus periculorū quādoquē; quis violenter mori, nullo hoīe agēte qui cū ipsum, nisi forte a casu: & est iste primus modus moriendi de tribus, qui habēt hic, & ēt declarati sunt supra c. 24. *An dies eius venerit, vt moriatur.* Iste est secundus modus. s. q̄n aliquis mori veniente die suo. Vocatur autē dies alicuius ad moriendū dies terminans periodum durationis speciei humane, vel durationis istius hoīs s̄m complexionē suā. Et quādo aliquis sic moritur, necesse est, vt senectute nimia confectus sit, vel disproportionio complexionis suæ non possit vitā suam vltorius extendere. Et in hoc nullus homo prætstat causam ad moriendū, nec aliquod infortuniū, sed sola cōditio nature. *Aut in praelio descendens mortuus fuerit.* Iste est tertius modus moriēdi. s. cū quis occiditur ab hostibus. De isto etiam putabat Dauid, q̄ posset mori Saul hoc genere mortis: quia frequenter descendebat Saul ad pugnam contra Philistinios, qui erant hostes cōtinui eius: & quia euentus belli varius est, poterat ibi gladio cadere, & sic factum est, quia postea occisus est a Philistinis, infra c. vlt. De istis tribus modis latius dictum est supra cap. 24. s. an differant inter se, & quomodo differant. *Propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in Christum Domini, i. sic mihi Deus sit propitius, q̄ non extendam manū meam in Saulem.* Vel dicitur: propitius sit mihi Dominus. i. oro, q̄ Deus

F mihi propitietur faciendo, ne extendere velim manum meam in eum.

An Dauid iuramento tenebatur non occidere Saulem. Quæstio X.

QVÆRET aliquis, an Dauid ligabatur ex hoc iuramento ad nullo modo occidendū Saulem. Respondendū est, q̄ per hoc iuramentū solū obligabatur se Dauid ad ea, ad quæ obligatus erat de iure cōmuni: tenebatur. n. Dauid non occidere Saulem, q̄ hostis eius esset, quia manu sua non licebat ei perere vindictā de eo, alioquin peccaret mortaliter, vt declaratum est supra c. 24. nunc autē hoc idem iurabat Dauid. s. q̄ non occideret eū. Proficiebat t̄ istud iuramentum ad duo. Primò ad distrahendū Abisai ne occideret Saulem, qui promptus erat occidere eū, & p̄ hoc desisteret, quia significabatur ei efficaciter intentio Dauid. Secundò p̄ficiēbat ad confirmandum volūtatē Dauid, quia licet Dauid obligatus esset de iure cōi non occidere Saulem, t̄ cū nūc nouiter se obligaret p̄ iuramentū, esset firmior in proposito, & magis caueret ne ageret q̄ hoc: sic. n. sunt vota, quia q̄n aliquis proponit aliquid agere, q̄ bonum est, in quo vellet p̄manere, nondum est firmus in proposito illo, cū liceat ei sine peccato retrocedere, ideo vt voluntas sua totaliter firmeretur in bono concepto, & disponat se ad semper illud p̄sequendū, vouet illud agere, vt sic inducatur necessitas ad agendū. Sciendum autē, q̄ Dauid obligabatur ex hoc nunquam occidere Saulem, & t̄ si semper persequeretur eum, & Deus traderet ipsum miles in manus ei: non tamen obligabatur non occidere eum, si Saul circumdaret Dauid, & vellet eū capere ad occidendum: tūc. n. liceret Dauid occidere Saulem, si aliās nō posset ipse mortē euadere. Nec iurauit Dauid, q̄ nō occideret Saulem se defendēdo, sed solū aggrediēdo, q̄ patet, q̄ dixit: nō extendā manū meā in Christū Dñi: extendere autē manū est aggredi: cum autē quis solū se defendit non extendit manū in alterū, sed repellit violentiā extendentis manū in se: patet etiā quia verba Dauid debent referri ad casum illum, q̄ p̄fens erat. Deus. n. tradiderat Saulem in manus Dauid, & ipse non permisit, q̄ occideret eū Abisai, & iurauit super hoc: ideo intelligenda sunt verba iuramenti illius in casu simili, scilicet, cū reperiret eū iterum, & iterum sic, vel quotiescunq; Deus traderet eum in manus ipsius. De offensione autē nō erat hic sermo, eo q̄ non offerebat se hic casus, in quo deberet Dauid defendere se à Saule, sed in quo posset eum aggredi, ideo q̄n verba ista sint generalia, oportet extendi solū ad aggressionē, de qua tunc se offerebat casus. Item quia Dauid, si iurasset specialiter, vt pote, q̄ aliquis peteret ab eo, q̄ iuraret nunq̄ se defendere à Saule: & q̄ potius permetteret se occidi à Saule, q̄ occidere eum se defendendo: Dauid hoc nollet iurare, quia erat irrationabile, q̄n igitur generaliter iuraret Dauid, q̄ pro nulla causa occideret Saulem, non intelligebatur de occisione, quæ fieret defendendo: quia in generali sermone non veniunt ea, quæ non esset quis verisimiliter concessurus, vt patet extra de iureiuran. in 6. c. in generali.

An Dauid peccasset occidendo Saulem. Quæstio XI.

QVÆRET aliquis, cur Dauid noluit occidere Saulem, qui erat hostis suus, & quotidie infligebat ei mala, & voluit occidere Nabal, qui solū semel intulit ei iniuriam, p̄cedenti capiti. Respon-

Anatusque est percutere bis Dauid. Tenebat ēt Saul lanceam in mensa, cū cibum sumeret: sic patet supra cap. 20. quia sedebat ad mensam, & arripuit lanceā, conatusq; est percutere Ionatham, & tunc surrexit Ionathas à mensa. Tenebat quoq; lanceā Saul q̄ colloquebatur aliquibus, sup. capi. 22. quando in nemore Gabaæ colloquebatur seruis suis circumstantibus. Omni tempore igitur lanceam tenebat. Nūc autem q̄ dormiebat, erat lancea fixa ad caput eius, ne vnquam deesset ei regale insignium. *Et scyphum aquæ, & abeamus. i. tolle etiam scyphū aquæ, qui est caput regis, & recedamus hinc: nolbat enim manere ibi amplius Dauid: quia nihil facturus erat.* Etiam ne quis euigilaret, & videret eos: quia tunc essent in periculo. Iste scyphus aquæ erat ad caput regis ad lauandum manus, cum surgeret, vel ad potum, vel ad aliquam ceremoniam regalem. *Tolle ergo Dauid hastam, & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul.* Quamquam dicatur, q̄ Dauid tulit, intelligēdum est, q̄ tulit Abisai: quia Abisai erat minister Dauid. Etia quia Dauid iusserat hoc Abisai, dicens: Nunc tolle hastā, quæ ad caput eius est, & scyphum. Sed dicitur Dauid tulisse: quia iussit illum deferri: sic. n. dicitur Salomon ædificasse templū Dñi. j. 3. lib. c. 6. nō quidē, q̄ ipse aliquid ædificauerit, sed quia iussit ædificari.

Dauid non accepit de castris Saulis nisi lanceam, & scyphum. Quæstio XIII.

QVÆRET aliquis, quare Dauid tulit lanceā, & scyphum, & quare non tulit aliquid alterū. Respondendum, q̄ Dauid descendit in castra Saulis ad probandum innocentiam suam, vt inde acciperet aliquid in signum, per quod ostenderetur, q̄ ipse habuit Saulem in potestate sua, & noluit illum occidere: erāt autē ad hoc sufficiētia signa lancea, & scyphus regis: quia illa lancea erat quam semper rex gerebat in manu, ideo cū Dauid loqueretur extra castra ad Saulem ostēdens lanceam regis, manifestē apparer, q̄ ipse intraret in castra, vel aliquis de suis, & acciperet hastam regis, & scyphum: & quia rex non inueniret illam apud se, nec scyphum, manifestē videret, q̄ Dauid introiuerat in castra, & acceperat lanceā. Sed dicit aliquis: cur Dauid non abscidit hic aliquā partem chlamydis Saulis, vt ferret in signum, sicut fecit supra c. 24. Respondendum, q̄ Dauid nihil volebat hic, nisi habere aliquid signum, quo ostēderet se potuisse occidere Saulem, & noluisse, & quia sufficiens signū erat lancea regis, & scyphus, noluit aliud p̄ferri quia ipse intendebat cauere dedecus regis quantum posset, & quia abscindere partes vestiu eius erat dedecus, noluit aliquid abscindere. Prius autē supra cap. 24. Dauid amparauit partem chlamydis Saulis, quia nō poterat ibi habere aliud signum: ideo necessitate coactus illud egit, q̄n esset dedecus regis. nunc autem quia habebat alia signa sufficiētia, noluit aliquid de vestibus scindere. *Et non erat quisquam, qui videret, & intelligeret, & vigilaret.* Hoc ponitur ad innuendum miraculū, scilicet, q̄ quanquā introissent Dauid, & Abisai in castra, nullus vidit, nec intellexit quid faciebant, quia nemo vigilabat. *Sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerit super eos.* Hoc ponitur ad declarandum quomodo superiora sint verisimilia: quia aliquis diceret non esse verisimile, quod nullus in castris Saulis vigilaret, & q̄ posset Dauid transire per medium castrorum vsq; ad tentorium Saulis, & quod nemo hoc videret: ideo dicitur, quod sopor Dei irruerit super eos, quia si dicat, non erat verisimile, quod hoc potuisset accidere via consueta: nam in castris, vbi erant

Respondendum, q̄ Dauid peccasset, siue occidisset Saulē, siue Nabal: quia in nullo casu horū licebat ei vindictam propria manu petere: iō q̄n disposuisset occidere Nabal ex passione, tamen postea loquente ad eum Abigail, cōlensit non occidere Nabal, quin potius Deo, & Abigail gratias agit, quia Deus liberauit eū à peccato per verbū Abigail p̄cedenti cap. Sed dicitur, cū toties offenderit Saul Dauid, & nūquam fuit motus totali deliberatione ad occidendū eum, nec opus fuit, vt quis persuaderet ei, ne occideret Saulem, sed potius ipse persuasit bis viris suis, ne occiderent Saulem, vt patet supra c. 24. & hic: q̄n cū semel offenderit Nabal Dauid, eguit Dauid p̄suasore ad non occidendū Nabal, alioquin occidisset. Dicendum, q̄ Dauid habebat multas causas nō occidēdi Saulem. s. quinq; quæ positæ sunt supra c. 24. nulla tamen illarū vitā est efficacax, nisi vltima. In Nabal autē solū erat vna causa, quæ distraheret: Dauid autem passione p̄uēctus non reputauit illā efficacem, & q̄n illa eadē existeret in Saule p̄ illam nō cessauit occidere eum, sed solum p̄ vltimā, quæ nō erat in Nabal: solum. n. cessauit Dauid ab occisione Nabal, quia illicitū erat vindictā petere manu sua, vt patet ex verbis suis p̄cedenti c. f. Benedicita tu, quæ prohibuisti me hodiē, ne irem ad sanguinem, & ne vlsciferer me manu mea: istā causam non reputabat Dauid esse nimis efficacē, ideo nisi esset alius persuadens, ista sola non potuisset eū distrahere. In Saule autē erant quinq; causæ, & nulla illarum sufficiēter distraheret, p̄ter vltimā. s. quia Saul erat rex, & ex hoc putabat Dauid esse maximū scelus, q̄ quis occideret eum. Sic apparet hic ex verbis suis, s. Quis extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? & non dixit: illicitum est vindictā propria manu experi. Sic patet supra cap. 24. vbi nullā aliā causam allegauit Dauid contra suos, vt nō occideret Saulem, nisi q̄ rex erat. Istam autē putauit esse efficacissimam, ideo non eguit persuasore: si autem solum essent aliæ causæ, quæ fuerunt in Nabal, non cessasset Dauid occidere Saulem, nisi quis distraheret, q̄n igitur illicita eēt mors Nabal, sicut mors Saulis: t̄ eguit Dauid persuasore, vt non occideret Nabal, & non eguit pro Saule. *N. ne igitur tolle hastam, quæ est ad caput eius, id est, quia illicitum est, q̄ occidamus eum, nihil ei mali inferas, sed solum tolle hastam, quæ est ad caput illius.*

Saul propter duo habebat hastam ad caput. Quæstio XII.

QVÆRET aliquis de ista hasta, quā habebat Saul ad caput, cur haberet eam. Respondendum, q̄ Saul habebat p̄ duo. Primo, quia ipse erat vir bellicosus, & non delectabatur magis in aliquo genere armorum, quā in clypeo, & lancea. Vnde famosus erat in hoc genere pugnandi: sic laudat eū Dauid in planctu suo infra 2. lib. c. 1. f. Clypeus Saul, quasi non esset vnctus oleo à sanguine interfectorum, ab adipe fortium. Volebat ergo semper lanceam habere apud se, quia nimis illam afficiebatur. Secūdo, & p̄cipuē habebat lanceam apud se, quasi insignium regalis honoris: nam sicut coram regibus gladius antefertur in signum regalis potestatis, & ministerij iustitie, vt patet ad Roma. capitulo 13. ita Saul lanceam habebat in regale insignium, ideo omni tempore habebat eam apud se, siue cibum sumeret, siue dormiret, siue quiesceret, siue alicui colloqueretur. Sic patet supra cap. 18. & 19. nam bis ibi Saul sedebat in domo sua Dauid psallente in cithara coram eo, & tenebat Saul lanceam in manu, co-

rot viri, aliquis vigilaret saltem custodiendo regem: sed factum est miraculose, scilicet quia Deus immisit soporem super oes, quod erat in castris: & sic nemo poterat vigilare. Et vocat sopor Dei, id est sopor immixtus a Deo.

Quare immisit Deus soporem Sauli, & omni populo eius. *Questio XLIII.*

QVAERET aliquis, ad quid Deus immisit soporem in castris Saulis. Respondendum, quod Deus volebat ostendere innocentiam David erga Saul, ut magnificaret eum faciendo cognosci, quod ipse toties miseratus fuerit hosti suo atrocissimo, quem potuisset impunè occidere: & quia non poterat nunc David introire in castra Saulis ad accipiendum inde aliquod signum, cum vigilarent serui Saulis, & caperet David, Deus voluit, ut oes dormirent, ita ut nemo posset impedire David: misericorditer enim Deus quod traderet Saulem in manu David, ut patet 3. c. 24. f. Ecce dies, de quibus locutus est Dominus ad te: ego tradam inimicum tuum: & non solum volebat Deus hoc facere semel, sed pluries, & quia non potuisset David nunc impunè introire in castra Saulis, Deus qui promiserat ei tradere sibi hostem suum, voluit efficere id, sine quo non poterat ei tradi hostis suus.

Sopor quomodo causatus est a Deo in seruis Saulis. *Questio XLV.*

QVAERET V. ulterius, quomodo Deus causavit soporem in omnibus servis Saulis. Respondendum, quod sopor est passio quaedam de naturalibus, & sicut natura potest causare soporem in homine, ita & Deus, qui princeps naturae est. Sopor autem causatur in homine ascendente multa fumositate ad cerebrum, quae prius erat in operatione animali, ita Deus poterat subito replere cerebrum cuiuslibet existentis in castris tanta fumositate, ut etiam si rageretur fortiter, nihil sentiret, sed essent oes velut exanimis: poterat quoque hoc facere Deus sine processu naturae, scilicet quod non causaret fumositatem in capitibus impediens operationem animalis, sed cum quaelibet virtus nostra habeat se in respectu Dei in potentia obedientia ad omnia, quae Deus voluerit: non solum ipso multiplicante fumositatem in capitibus singulorum de castris, cessaret operatio animalis, cum intensio naturalium virtutum, quod est soporari: sed et nullo appposito, sed solum Deo volente, quod cessarent virtutes animales ab operationibus suis, cessarent, & esset somnus fortis in singulis. Sic enim legitur immixtum esse soporem in Adā. Gen. c. 2. qui causatus fuit, ut non sentiret Adā quomodo una de costis suis ablata fuerit. Est etiam Deus Dominus non solum soporis, sed etiam somniorum, id est visio nunc, quae sunt in somniis, scilicet quod potest cuiuslibet immittere tale somnium, quale voluerit: & hoc modo Deus revelabat prophetis veritates futuras, quia immittit eis somnia certissima de rebus venturis, per quae poterant ita certissime enunciare futura, velut si ea praesentialiter cernerent, ut patet Num. 12. f. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: sic etiam Daniel dixit Nabuchodonosor, quod Deus miserat ei somnia ad enunciationem futurorum rerum, ut patet Daniel. c. 2. sic etiam Deus immisit somnium cuidam de Madianitis, per quod significabatur, quod Gedeon praesentialiter erat contra castra Madian, & ex hoc infirmarentur Madianitae, & non possent resistere ei Iudaeis. c. 7. facile est autem Deo immutare omnia haec ad qualescunque passiones naturales, vel supra naturam iuxta voluntatem suam, cum ipse omnium artifex sit.

Cumque transisset David. Hic ponitur tertium huius c.

F in quo Saul a David convincitur, & dividitur in duo, quia primo Abner, & totus populus convincitur de negligentia. Secundo Saul convincitur de iniustitia ibi. *Cognovit autem Saul.* De primo dicitur. *Cumque transisset David ex adverso.* id est transiit castra, & accessit ad aliquam partem distantem a castris, quae erat ex opposito castrorum: & ex loco ipso locutus fuit ad Saul, & populum. *Et stetit in vertice montis.* id est non locutus fuit quousque esset in vertice montis, qui erat apud castra. Hoc fecit David, ut ex loco ipso posset audiri vox eius in castris Saulis, & posset ipse videri: si autem fuisset in plano non audiretur, cum esset diffusa multitudo virorum pagros in circuitu Saulis, & nesciretur quis loquebatur, nisi esset prope: & hoc periculum erat David, nunc autem, cum esset super montem, poterat videri de castris Saulis, & audiri. Eratque satis distans, ita ut nemo posset persequi eum. *De longe, ut esset grande intervallum inter eos.* id est David longe a castris, intantum, quod erat grande intervallum inter eos, scilicet inter David, & inter illos, qui erant in castris Saulis: hoc faciebat, quia timebat, quod quousque miseratus fuisset Saul: aliqui de viris eius sequerentur eum: posuit igitur se in tali loco, ad quem nemo de servis Saulis accedere posset: quoniam David prius posset evadere. *Clamavit David ad populum, & Abner filium Ner.* id est cum fuit in monte cepit clamare ad Abner, & ad populum: increpando eos, quod non custodierant regem: fuit autem locutus ad Abner, quia ipse erat praecipuus inter viros Saulis, & deinde ad totum populum, quia omnes rei erant criminis, cum non custodissent regem. locutio tamen ista dirigebatur ad solum Abner, quoniam postea convertit David quaedam verba ad populum dicens: vivit Dominus quoniam filij mortis estis vos, qui non custoditis Dominum vestrum.

David debuit clamare ad Saulem: aliis nihil profuisset quod fecerat. *Questio XLVI.*

QVAERET aliquis, an peccaverit David dicendo haec. Aliquis dicit quod sic, quia David exponere se periculo sine causa, quia in hoc tetatio Dei erat. Dicendum, quod David, non peccavit clamando ad Saul, quia si non clamasset, nihil profecisset id, quod fecerat introeundo in castra: quod non indicaret innocentiam suam, nisi clamaret ipse, significans, quod introisset in castra ostendendo signum, ideo debuit clamare. Cum autem dicitur, quod exposuit se periculo, & tetrauit Deum, dicendum, quod non stat, quia David non locutus fuit quousque fuit in loco securo, scilicet longe a castris super verticem montis, ubi nullus poterat ei nocere. Et sic non erat periculum: sic etiam fecit supra cap. 24. cum voluit ostendere Sauli oram chlamydis absconditam: nam non locutus fuit ei immediate ut egressus esset de spelunca, nec intra speluncam: quia in hoc erat periculum, sed locutus est postquam fuit longe a spelunca. Sed dicit aliquis, quod securior erat David, si non clamavisset, quam clamando, eo quod sic aliquis poterat persequi eum, & forte accideret, quod caperetur: si autem non clamasset, non possent haec evenire. Dicendum quod verum est, tamen non est euitandum omnem periculum, nisi id quod verisimile est: alia enim, quae non possibilia sunt, tamen pericula non vocantur: David autem posuerat se in tali loco, in quo verisimiliter non poterat periclitari, ideo quousque esset possibile aliquid malum ei evenire propter clamorem illum: tamen periculum non vocatur. Et consequenter nec tentatio Dei. Item quod dato, quod interdum pericula verisimilia sint: si tamen parva sunt licitum est alicui se exponere illis, ut aliqua magna bona acquirat, quae ei necessaria sunt: sic autem erat hic de David, quia ipse volebat indicare innocentiam suam, quod erat

erat ei valde opportunum, & pro hoc se exposuerat a periculo introeundo in castra: quousque ergo nunc aliquantum periculi esset: licitum erat David clamare, ne totum opus suum maneret inane, praeterquam quia Deus cooperatus fuerat sibi miraculose mittendo soporem super omnes, qui erant in castris: si tamen nunc non clamasset David manifestum miraculum Dei inane, quod clamasset ad indicandam innocentiam David, quae non poterat indicari, nisi clamasset David: ergo non solum erat ibi licitum clamare, sed etiam si non clamasset, videretur peccare, quia faceret beneficium collatum sibi miraculose manere superuacuum.

Propter quid David increpavit Abner, & populum Saulis. *Questio XLVII.*

QVAERET V. ulterius, ad quid David clamabat increpando Abner, & populum. Aliquis dicit, quod clamavit increpando illos, quia erant verè increpabiles non custodiendo regem: sic enim dicitur filij mortis estis vos, qui non custodistis Dominum vestrum. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia nihil hoc attinebat ad David, cum ipse non intenderet salutem, vel bonum Saulis, nec curaret an bene, vel male eum custodirent serui sui, sed potius ipse desideravit, quod male custodirent eum serui sui, ut haberet opportunitatem ad faciendum id, quod fecit, alioquin non potuisset impunè introire in castra. Dicendum igitur, quod David locutus fuit ista, ut magis inclinaret sibi Saul, & proficeret causa sua. Duplitter enim proficiebat hoc ad intentionem David. Primo, quia ipse intendebat demonstrare innocentiam suam erga Saulem, non solum, quia nolebat eum occidere, cum posset, & prohibebat eum occidi ab alijs, quod secum erant, sed etiam quia increpabat seruos suos propter negligentem custodiam tanquam in hoc significaret se dolere, quia male custodiebatur Saul, & per hoc fleteretur Saul respectu tanta probitate, & clementia David erga se. Secundum, & praecipuum erat, quia per hoc confirmabatur David intentionem suam: ipse enim volebat innuere, quod introivisset in castra Saulis, & potuisset eum occidere: sed non fecit, quia miseratus fuit illius, & ad hoc ostenderet lanceam: Saul tamen posset cogitare, quod aliquid de servis suis dedisset lanceam David, & scyphum, ut per hoc ostenderet innocentiam suam. hoc autem poterat esse verisimile, quia Saul putabat, quod serui sui coniurarent cum David contra ipsum, ut patet supra c. 22. scilicet omnes coniurastis adversum me, & non est, qui mihi renunciaret: maxime, cum & filius meus; sed id iniecit cum filio Isai: ad tollendam autem hanc suspicionem David cepit accusare Abner, & totum populum, quod omnes illi dormiebant, quando ipse descendit in castra, ideo nullus poterat ei dare lanceam, & scyphum, sed ipse cepit. Et consequenter ipse potuit occidere Saulem, sed noluit. *Nonne respondebis Abner:* Nunquid non vis respondere mihi, o Abner? Vel est modus interrogandi, scilicet Abner responde mihi.

Cur David magis increpavit Abner, quam ceteros. *Questio XLVIII.*

QVAERET aliquis, cur David increpavit magis Abner, quam reliquos de populo: nam ad eum praecipue convertit verba sua. Dicendum, quod David volebat increpare ministros Saulis propter causas supra positas, quod tamen magis istum, quam illum increparet, fuit quia magis rationi consentaneum videbatur: & fuerunt duo, propter quos increpavit David Abner potius, quam ceteros. Primum, quia ipse erat minister Alph. Toft. super, 1. Regum.

principalis regis, scilicet, quia erat princeps militiae, ut patet supra in litera. & ob hoc magis attinebat ad eum cura regis, quam ad reliquos, & ob hoc dormiebat Abner apud Saulem tanquam praecipuus custos, ut patet supra in litera. scilicet cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner. Secundum erat, quia Abner erat cognatus regis, scilicet patruelis eius, ut patet supra c. 14. magis ergo pro cognatione tenebatur eum diligere, quam reliqui: & curare pro salute eius; & quoniam reprehensibilior erat reliquis pro negligentia custodiae regis. David tamen praecipue attendit ad Abner, eo quod ipse erat principalis in servis regis: unde dixit: Nunquid non vir tu es? & quis alius similis tui in Israel? quare ergo non custodisti Dominum tuum regem? quod d. tu es excelentior inter omnes viros Israel, & ad te magis pertinebat custodia regis, cur ergo non custodisti? *Et respondens Abner ait.* Ipsemet Abner respondit, cum viderit, quod ad eum spalliter dirigebatur vox. *Quis es tu, qui clamans, & inquietas regem?* quod d. quis es tu tanta audacia, qui audeas clamare dormiente rege, & inquietare eum? quod d. satis fatuus videris. *Et ait David ad Abner:* nunquid non vir tu es? Hic incipit eum accusare. quod d. tu es vir principalior reliquis Israelitis, & tu deliquisti, nec fecisti, ut vir bonus, cum non custodieris Dominum tuum. *Et quis alius similis tui in Israel?* quod d. non est alius tibi equalis. Hoc dicebat quantum ad dignitatem, quia Abner erat princeps exercitus, & nullus maior principatus erat inter Israelitas. Secundum non erat ei alius similis in honore a rege praestito: magis enim illum honorabat, quam reliquos Israelitas, quia faciebat eum sedere apud se in mensa supra c. 20. *Quare ergo non custodisti Dominum tuum regem?* quod d. male fecisti non custodiendo, & reus mortis es, sicut infra dixit David ad totum populum. Dixit autem Dominum tuum regem: & non dixit Dominum regem, vel Dominum meum regem pro duo. Primum ut signaret speciale honorem, & potestatem Abner in domo Saulis, per quae videbatur esse magis rex ipsius, quam aliorum: sic etiam dicitur de Deo, qui quantum sit Deus omnium, si non est aliquis, ad quem Deus specialiter se habeat, vocat Deus illius: sic dixit Saul ad Samuelem supra c. 15. f. Pepercit populus melioribus quibus, & armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo: non tamen erat solum Deus Samuelem, sed etiam Saulis. Secundum dictum est, quia David noluit nunc vocare Saulem regem suum, quia non se habebat ad eum, ut rex, sed ut hostis: postea autem vocavit eum Dominum, & regem, ut patet infra: quia Saul primo vocavit eum filium, ut patet ibidem. *Ingressus est vnus de turba, scilicet tentorium regis, te non videntem, & occideret Dominum tuum regem.* id est ingressus est ad occidendum, & vos non poteratis resistere ei, quia non videbatis, vel potuit ipse occidere regem, cum ingressus esset, si voluisset.

An David mentitus fuit dicendo, quod vnus de turba ingressus est ad occidendum Saulem. *Questio XLIX.*

QVAERET aliquis, an David mentitus est hic. Et dicit aliquis, quod sic, quia nullus introierat in tentorium regis, nisi ipse, & Abisai, & tamen non introierunt voluntate occidendi regem, sed solum tollendi lanceam in signum innocentiae David. Aliquis respondebit, quod verum dixit David: nam licet ipse non ingressus fuerit ad occidendum: Abisai tamen volebat occidere Saul, & occidisset, nisi prohiberet David: ille tamen introiit in tentorium Saulis cum David. Sed adhuc non stat ista solutio, quia David dixit: ingressus est vnus de turba. id est de populo, vel de multitudine ista: Abisai tamen non erat de populo, qui manebat cum Saule. Sed dicendum est, quod David intellexit, quod ingressus est vnus de turba, id est, potuit ingredi aliquis de turba, ut interficeret regem. *Secunda Pars. T 3 regem*

David pro duo non vocavit Saul regem suum.

regem, & tu cum domires, non poteris prohibere: nec videretur, quod asseruerit hic Dauid aliquem ingressum fuisse, licet postea hoc concluderetur: quia alias non bene conuenirent verba contra Abner: nam si aliquis ingressus est, ut interficeret regem, si omnes dormiebant poterat cum occidere, sed non occidit: ergo non ingressus est aliquis ad interficiendum regem. Sed est sensus: tu Abner dormiebas, & omnes qui tecum sunt, & tunc poterat aliquis de turba introire ad occidendum regem, & occidisset, quia tu non prohiberes. Quod autem tu dormires patet, quia non habesibi lanceam regis, cum ego tulerim illam: & sicut ego accepi ita poterat quilibet alius introire, & occidere regem. Non est bonum hoc, quod fecisti. i. non fecisti sicut bonus vir, cum non custodieris regem, & potuit eum aliquis occidere. Uir Dominus. i. iuro per Deum. Quoniam filij mortis estis vos. Hic conuertit Dauid verba ad totum populum simul cum Abner. i. filij mortis estis, id est, omnes meremini mortem pro negligenti custodia regis. Primo. n. merebatur mortem Abner, qui praecipuus erat, & consequenter omnes, qui erant in populo. Qui non custodistis Dominum vestrum Christum Domini, id est, non custodistis regem Dominum vestrum: Christus Domini idem est, quod rex, quia dicitur Christus, id est, vnctus. & quia Saul fuerat vnctus in regem praeecepto Dei vocabatur Christus Domini.

An Abner, & omnes alij fuissent rei mortis ob non custoditum regem. Quaest. XX.

QVAERET aliquis, an Dauid verum dixisset, scilicet, quod omnes de populo erant rei mortis pro custodiendo regis. Dicendum, quod si rex mansisset incustoditus, ita quod aliquis potuisset ingredi ad occidendum eum pro negligenti ministrorum reus mortis erat Abner, & alij custodes regis: reliquus autem populus, qui erat in castris cum non haberet commissam custodiam regis non videbatur delinquere, licet aliqui mali fieret defectu custodie: nunc tamen, quia omnes erant in castris cum rege, quibusdam specialiter commissam esset custodia regis, omnes erant custodes regis, ideo omnes rei erant criminis, si aliquis regem occidisset propter negligentem custodiam. Nunc verum nec Abner, nec aliquis de populo reus erat propter incustoditum regem: quia licet ipsi voluissent diligentissimam regem custodire, nequibant, cum Deum mitteret soporem illis, ut patet supra: Deo autem nemo resistere potest: ideo non erat verum dictum Dauid, quia nullus erat reus mortis, ipse tamen dixit illos reos mortis, & iuravit hoc per vitam Dei, quia forte Dauid nesciebat, quod iste sopor virorum Saulis a Deo irruerat, sed quod ex negligentia dormiebant, & tunc ipse non metuebatur, quod falsum diceret. Alio modo potest dici, quod licet Dauid sciret soporem istum missum a Deo fuisse, & non esse reos mortis viros Saulis, tamen dixit eos reos mortis, non quidem, ut sic assereret, sed solum, ut ostenderet id quod ipse fecerat, scilicet, quod introierat in tentorium Saulis, ipsi non videntibus. Nunc ergo vide, ubi sit hasta regis. Hic conuertit Dauid sermonem ad solum Abner, & sunt ista verba probatoria, scilicet, quod introierit Dauid in castra. Vnde inquit: vide ubi sit hasta regis. q. d. considera, quia non inuenies eam, qui autem furatus est illam introiit in castra. Et ubi scyphus aquae, qui erat ad caput eius, id est, etiam quaere scyphum aquae, qui erat ad caput eius: quia non inuenies eum: qui autem tulit inde, hic poterat occidere regem, quia iuxta eum erant iura. Cognouit autem Saul vocem Dauid. Hic ponitur quomodo Saul a Dauid de iniustitia conuincitur, scilicet, quod persequeretur eum iniquum, cum ipse mise-

reretur illi. Et dicitur, quod cognouit Saul vocem Dauid, id est dum ista loqueretur, cognouit, quod Dauid erat loquens: nam erat nox, & non videbat eum, sed post paululum cognouit vocem suam. Et dixit: nunc vox tua haec est filij mei Dauid? q. d. nunc tu es, qui loqueris, scilicet, miror, quod tantum mihi misertus fueris nolens me percutere cum posses, & ego merear. Et ait Dauid: vox mea est Domine mi rex. i. ego sum Dauid, qui loquor. Vocauit eum Dominum, & regem ad flectendum ipsum ad misericordiam, ut iam desisteret persequi illum. Et ait: quam ob causam Dominus meus persequitur seruum suum. i. quare persequeris me, qui sum seruus tuus. q. d. nulla causa est: quod satis apparet, quia Dauid potens occidere Saulem sepe: nunquam voluit occidere eum. Quid feci autem quod est in manu mea malum. q. d. nihil feci propter quod debeas me persequi. Et dicitur: quod feci? s. vsq; ad diem istum: aut quod est malum, in manu mea? quod putas esse malum, quod ego intendam agere contra te. q. d. satis apparet, quod ego nihil fecerim contra te, vniquam. Quod autem nihil intendam agere, patet, quia iam bis habui te in manu mea: & potuissis occidere, si voluissis, sed misertus sum tui: ergo nihil agere intendam. Nunc ergo audi. i. quia sic est, quod ego nihil mereor, ut tu debeas me persequi, audi verba mea, quae iusta sunt. Si Deus incitat te, aduersum me. q. d. tu potes persequi me propter tria. scilicet, quia ego merui agendo contra te, vel quia Deus incitat te contra me, vel quia filij hominum te prouocant. Primum non stat, quia non est malum aliquid in manu mea, ut satis tibi patet: ergo persequeris me propter aliquod de duobus sequentibus: & si istud est propter secundum, scilicet, quia Deus incitat te, aduersum me, volo pati: si autem propter tertium, scilicet, quia filij hominum incitant te, ipsi sunt maledicti, non debes me propter hoc persequi. Si Dominus incitat te aduersum me. Deus poterat incitare Saulem contra Dauid, si forte erat vir iniquus, quod non peccasset contra regem, & volebat Deus, quod puniretur pro illius delictis: incitaret Saulem in persecutione eius. Odoretur sacrificium, id est fiat sacrificium de me, in odorem suauitatis. Istud pertinet ad modum loquendi, qui est frequentatus in sacrificijs: nam licet sacrificia veteris testamenti secundum se non essent Deo placita, quia erant corporalia, & grossa: ut tamen Deus incitaret Hebraeos in amorem suum per illum ritum colendi, dicebat odorem sacrificiorum esse sibi suauissimum, ut patet Leui. cap. 1. 2. & 3. & quasi per totum: ita Dauid volebat hic dicere, scilicet, si Deus incitat te, contra me, vult, quod ego occidam, & tunc ego praesto sum mori, & odoretur sacrificium. i. fiat sacrificium de me, sicut fit de pecoribus: & Deus odoretur sacrificium. i. Deus recipiat odorem suauitatis de sacrificio isto, quod offertur. Si autem filij hominum, id est, si non incitat te Deus contra me, sed filij hominum. i. mali consiliarij, & accusatores. Maledicti sunt in conspectu Domini, id est, Deus maledicet eis, quia non est accepta Deo ista iniquitas. Qui eiecerunt me hodie, ut non habitem in hereditate Domini. i. ipsi eiciunt me, de terra Israel, ut non habitem in ea. Et dicitur: eiecerunt me hodie, id est, a principio istius persecutionis: nam fecerunt, quod recederem de terra Israel ad terram Philistinorum, & ad terram Moab, ut patet supra 21. & 22. Vel dicitur, quod eiecerunt me hodie. i. ex die isto. i. ante hoc quamquam persequeris me, manebam in terra Israel: nunc autem, quia radium me persequeris, recedam in aliam regionem, & sic ex hodie eiciunt me filij hominum de terra Israel. Ista sententia consonat sequenti scripturae. scilicet, quia post hoc non mansit Dauid in terra Israel, sed recessit in terram Philistinorum, ut patet seq. ca. & hoc innuebat hic, quod eiciebatur eum de terra. Et dicitur: ut non habitem in hereditate Domini. i. in terra Israel: vocatur

atur terra Israel hereditas Dei, quia Deus dederat illam in hereditatem Israelitis, vel quia illa terra erat specialiter Dei. sicut bellum, quia ipse acquisiuit eam de manu Gentilium, id est dicebat, quod non erat terra Israelitarum, sed sua: & Israelitae erant coloni, ut patet Leui. c. 23. Dicentes, vade serui Dijs alienis. i. isti filij hominum, qui te incitant aduersum me, dicunt mihi: vade & serui Dijs alienis. q. d. licet ipsi non dicant mihi verbo, quia tamen eiciunt me de terra Israel ad terram Idolatrarum, dant mihi occasionem seruiendi dijs alienis. Et hoc est, ac si mihi dicerent, vade, & serui Dijs alienis.

An Dauid debuerit desiderare mortem, etiam si Deus vellet eam. Quaest. XXI.

QVAERET aliquis, an Dauid bene diceret, quod si Deus incitabat Saulem contra eum, quod adoraretur sacrificium, id est, quod occideretur ipse in sacrificio Deo. Aliquis dicit, quod non: quia nullus debet desiderare mortem suam, quod sciat, quod Deus velit, quod ipse moriatur. Licet igitur Dauid sciret, quod Deus incitabat Saulem contra eum non debebat desiderare mortem. Respondendum est, quod quoniam nos nouimus Deum velle aliqua mala contra nos, non tenemur conformare voluntatem nostram voluntati diuinae in re, quam Deus vult, sed in modo volendi: ut si Deus vult, quod ego moriar, vel aliquis propter peccatum meum, aut peccatum res meae, vel illius: non teneor ego velle id, quod Deus vult, sed sicut ipse ex recto ordine ista vult, ita ego ex charitate possum illa nolle, & sic idem motuum est volendi Deo, & mihi. s. rectitudo rationis: volita tamen contraria sunt: & Deus interdum gaudet, quod nos velimus contrarium eius, quod ipse vult, & oremus pro eo, ut si praedixerit, quod vult aliquem occidere, licet illi orare Deum, ne occidat ipsum. Sic autem fuit de Dauid, quia, quod reuelatum esset sibi per prophetam, quod Deus vellet Saulem esse persecutorem eius, tamen ipse non tenebat hoc velle, nec tamen peccabat illud volendo: quia licet non obligemur conformare voluntatem nostram diuinae voluntati in volito, interdum tamen perfectio magna est, quod conformemus eam: sicut si Deus vult, quod patiamur angustiam pro laudem suam, vel pro delicta nostra, & nos libenter hoc suscipimus, ut voluntati Dei conformemur, meremur nimis. Sic autem fecit Dauid, quia licet non obligaretur hoc velle, si tamen cognosceret, quod Deus volebat eum mori per manus Saulis, libenter hoc acceptabat, ut Deo placeret: unde dicebat: odoretur sacrificium, id est, Deus accipiat sacrificium gratum sibi in odorem suauitatis ex morte mea.

An distinctio Dauid de causa persecutionis Saulis fuit sufficiens. Quaest. XXI.

QVAERET VR vterius, an Dauid sufficiens hic distingueret, dicens: si Deus incitat te ad uerbum me, odoretur sacrificium, si autem filij hominum maledicti sunt. Dicendum est, quod ista distinctio in cortice non est sufficiens: quia poterat Saul a seipso moueri ad persequendum Dauid, & quod non incitaret eum Deus, nec filij hominum: Dauid autem posuit solum ista duo membra, quia putabat, quod persecutio sua erat suggestio a aliquorum seruatorum Saulis: sic. n. dixit supra c. 24. scilicet. Quare audis verba hominum loquentium. Dauid quaerit malum aduersum te. q. d. tu non moueris contra me, nisi quia aliqui serui tui dicunt. Dauid quaerit malum aduersum te. Aliter autem dici potest, quod Dauid intelligebat hic per filios hominum non solum seruos Saulis, sed etiam ipsum Saulem: noluit tamen distinguere dicens: aut Deus incitat te contra me, aut serui tui, aut tu ipse moueris contra me: & hoc, ut daret aliquem honorem regi, & non reduceret cul-

pam in ipsum, sed retorqueret eam in seruos suos, qui male ei consulebant, & hoc, quia sic facilius flecteret Saulem ad miserendum sibi, quam aliam, si confunderet eum imponendo sibi originem culpae: cum tamen dicebat: maledicti sunt in conspectu Domini: istud non solum extendebatur ad seruos Saulis, sed et ad Saulem, quicumque ille esset, quod erat causa persecutionis Dauid: quia ipse eiciebat eum de terra Israel.

Quomodo potuisset cognosci, an Deus moueret Saulem ad persequendum Dauid. Quaest. XXI.

QVAERET aliquis, cum Dauid dicat hic: si Deus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium, quomodo cognosci debebat, an Deus incitaret Saulem contra Dauid. Respondendum, quod Dauid non dicebat ista quasi dubitaret, an Deus mouebat Saulem contra eum: vel ipse mouebatur ex sua iniquitate, quia certum fuit non erat, quod Saul mouebatur pro inuidia, quam conceperat contra Dauid in casu mulierum, de quo supra c. 13. Sed posuit istam distinctionem ad maiorem abundantiam, sicut modus est loquendi eorum, qui volunt efficaciter concludere, quia licet veritate cognouerint, tamen arguunt a sufficienti diuisione, ut respondens non habeat locum effugendi. Sed adhuc dicendum, quod si Dauid vellet se subijcere huic inquisitioni, poterat cognosci sic. sicut mouebatur Saul ex causa iusta ad persequendum Dauid, aut ex nulla causa: si ex iusta causa, poterat dici moueri a Deo: si autem nullam causam habebat, mouebatur non a Deo, sed a filijs hominum, vel ab iniquitate sua: poterat autem esse, quod Saul moueretur contra Dauid non ab iniquitate sua, quia non commoueretur ei, nec consilio aliorum moueretur, sed Deus inclinaret eum ad persequendum Dauid: & tamen ipse nesciret causam: sic. n. Deus frequenter mouet homines ad alia, & agunt illa, nesciunt tamen cur moueantur: sic ait Aristoteles in libro 1. de bona fortuna, dicens, quod homines fortunati mouentur ad agendum aliquid prosperum, sed nesciunt, cur moueantur: & dicit se pati similia eis, quod a Deo fiunt, id est, dicit se moueri, & nesciunt cur: sicut illi, qui mouentur a Deo, & nesciunt, cur moueantur: si autem isto modo moueretur Saul contra Dauid, non se debebat Dauid subijcere morti, quia nesciret, an Saul moueretur ab iniquitate sua, vel a Demone investigate, vel a Deo: nec est credendum motibus cordis nostri, donec probemus illos, an a Deo sint: sic ait Ioannes canonica prima c. 4. f. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint. spiritus autem persecutionis Saulis contra Dauid, quod a Deo esse poterat: tamen credendum erat, quod esset a Demone, cum iste actus semel ipsum esset malus: & nisi constaret, quod Deus iussisset, credendum erat, quod Demon hoc faceret. Dicendum igitur, quod non poterat sciri, an Deus incitaret Saulem contra Dauid nisi dupliciter. Primum modo si haberet Saul causam iustissimam persequendi Dauid, quia ea, quae iusta sunt a Deo, sunt, licet ipse expressum non iubeat. Secundo modo cognoscere hoc, si constaret de mandato Dei. scilicet, quod Deus per prophetam iussisset Saulem, quod occideret Dauid: sic. n. Deus iussit regi Iehu, quod fecit eum vngi per prophetam, quod occideret omnes filios Domini sui, ut patet infra 4. lib. c. 9. aliam autem credere debebat Dauid, quod Saul incitabatur a filijs hominum, vel per iniquitatem suam. Et nunc non effundatur sanguis meus in terra, id est, quia non habes aliquam causam persequendi me, sed solum incitat te filij hominum, oro, ne effundatur sanguis meus. Coram Domino. i. vidente Deo, quod hoc iniustum est, vel coram Domino. i. publice, & sine aliqua causa. q. d. malum est, quod ista coram Domino fiant, non subsistete causa. Quia egressus est rex Israel, ut quaerat pulicem vniuersum. Hic incipit Dauid ferre opprobrium Sauli, scilicet, quod egressus fuerat ad persequendum eum per montes, quia hoc erat verendum sibi, velut si persequeretur vnum

pulicem, quia Dauid erat impotens respectu Saulis, velut si esset vnus pulex, cū esset Saul rex magnus: sic. n. dixit supra c. 24. quē persequeris rex Israel: canem mortuū persequeris, & pulicem vnū. *Sicut persequitur perdix in montibus.* Hoc pertinet ad maius dedecus Saulis, quia non solum persequabatur Dauid, q̄ erat pulex, sed etiam persequabatur eū magna instantia, & desiderio capiendi, sicut perdix in montibus. i. sicut illi, qui capiunt perdices persequuntur eas in montibus, & locis prærupis, & accipitur hic, p̄ se quis, in significatione passiva, quod est contra vsum modernorum: quia persequor est verbū deponēs, & solum habet actiuam significationem. Apud antiquos tamen grammatikos multa de verbis, quæ nūc sunt deponētia, reperiuntur in significatione communi, & sunt vltra 60. vt ponit catholicon. vsus tñ modernorum sola nouem accepit communia. Sic etiā accipitur in isto verbo, mereor, & promereor, quæ sunt deponētia: & tamen reperiuntur communia, scilicet, in significatione passiva, vt patet ad Hebræ. cap. vltimo, i. talibus promeretur Deus, i. p̄ tales hostias nos promeremur habere gratiam Dei. *Et ait Saul. Peccauit.* Hic Saul confessus est peccatum suum, scilicet q̄ iniuste persequeretur Dauid, cū ipse beneficeret ei, & dolet, q̄ peccauerit.

An Saul noluit de peccato suo contra Dauid. Questio XXIII.

QVÆRET aliquis, an Saul verē cōfessus fuerit hic peccatum suū. i. q̄a verē doleret, vt falleret Dauid inducendum eum, vt rediret ad se, & occideret ipsum. Respondendum quōd Saul verē doluit de peccato, quia vidit rationē manifestissimam conuictentem eum. i. quia tantū misererēt ei Dauid, cum ipse malefaceret illi: & apparet hoc, quia dixit ei: reuertere fili mi, nequaquam. n. vltra malefaciam tibi. Etiā dixit postea. Apparet, q̄ stultē egerim, & ignorauerim multa nimis: talia tamē non possēt dicere, nisi ex amaritudine cordis. Item quia dixit. Benedictus tu fili mi Dauid: in quo imprecabatur ei bona à Deo. Itē apparet manifestius, quia illicō cessauit Saul persequi Dauid, & reuersus est in domum suam, vt patet infra: si tamen verē nō doluisset, persequutus fuisset eum adhuc in montibus. Sed aliquis dicit, q̄ ista non sufficienter probant: nā hæc omnia fecerat iterum Saul erga Dauid, quādo scidit oram chlamydis supra c. 24. & tamen postea redijt ad persequendum eum, vt patet hic. si tamen verē doluisset, non redijisset ad persequendum, ideo nec etiam apparet hic eum verē doluisse. Dicendū est, quōd Saul hic verē doluit, & etiam supra ca. 24. verē doluit de malo, quod egerat contra Dauid, & proponebat nunquam persequi eum. c. c. & hic. Etiam expressit, quōd nunquam vltra persequeretur eum, & cessauit illum persequi. Cū autem obijcitur, quōd non verē doluit Saul, eo q̄ redijt ad persequendum Dauid, non stat, quia quāquam aliquis reddat in peccata pristina, non tollitur, quin priori confessione doluerit verē de eis, sed redijt in illa ex causis nouiter insurgentibus. i. p̄p̄ nouos stimulos passionum: ita. n. erat de Saul. quia ipse verē doluit, & proposuit nunquam persequi Dauid quando abscedit orā chlamydis eius: postea tamen redeunte nouo furore, vel cōsilio seruatorum suorum, redijt ad persequendum Dauid. Quod satis patet, q̄ Saul in domo sua erat in Gabaa, quando Ziphæi nunc venerunt ad eū nunciantes, vt erat Dauid: & per hoc incitauerunt eum ad persequendum ipsū. Quod aut aliquando ve-

rē doleret Saul, quia persequabatur Dauid, apparet, quia qm̄ manebat apud Saulem, semel iussit eū occidi, postea tamen orante Ionatha, iussit, q̄ non occideretur: & māl̄it postea multis diebus in domo Saulis, nec nocebat ei Saul, vt patet supra c. 19. quouiq; iterum post multos dies incanduit furor eius: & conatus est eū percutere lancea. c. c. verē ergo penituit Saul hic, & supra c. 24. licet postea redierit ad persequendum Dauid. *Reuertere fili mi Dauid,* scilicet ad manendū in curia mea sicut prius. *Nequaquam. n. vltra malefaciam tibi,* id est, securus esto, q̄ iam nunquam conabor aliquid mali agere contra te, sicut prius conatus sum, quia tunc putabā, q̄ mala quæreres cōtra me: nunc autē noui, q̄ non sit iniquitas apud te. *Et quod preciosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie,* id est, tu existimasti vitam meam esse magni precij. q. d. si tu nō reputasses vitā meam preciosā, occidisses me cū fuim in manibus tuis, & eram hostis tuus: nunc autē noluisse: ideo magni precij visa est aīa mea, id est, vita mea in oculis tuis. Et non potest hic accipi anima pro spiritu, sed pro vitā: nā q̄ Dauid occideret Saulem nihil ad aīam pertinebat, quia ex hoc aīa nō perit, sed vita perit per occisionem: ideo ista sunt preciosa. & non spiritus Saulis. *Apparet. n. quōd stultē egerim.* Hic se redarguit nimis Saul de eo, quod egerat cōtra Dauid: quod est signū veri doloris, & dicit. apparet q̄ stultē egerim. i. persequendo te ad mortē. *Et ignorauerim multa nimis,* id est, insipientia mea fuit valde magna, i. quia feceras mihi multa bona antequam inciperem te persequi: & tñ ego putauī, q̄ considerabas malum mihi: etiam post hoc cū ego te persequeretur tu bis liberaisti me à morte: maxima ergo ignorantia, & insipientia erat, q̄ ego talia de te cogitarē, & hæc agerem aduersus te. *Et respondens Dauid ait.* Quāquā Saul penituerit, & vellet reducere ad se Dauid ipse noluit, sed recessit, ideo dixit, quōd veniret aliquis pro lancea regis.

Quare noluit reuerti Dauid ad Saulem. Quest. XXV.

QVÆRET V R quare Dauid nō redijt ad Saulem, cū ipse dixit: reuertere fili mi Dauid. Dicendum est, q̄ quāquā Dauid videret, q̄ Saul nunc doleret de persequutione præterita; tamen timebat q̄ adhuc rediret in priorē animum, & occideret eū: sic. n. sepe fecerat, vt patet supra 18. & 19. & 24. c. & hic: vt ergo securus esset, noluit redire ad eum. Mutabilitatem autem cordis Saulis timebat Dauid propter multa. Primo propter seruos Saulis, quia erant aliqui, qui emulabantur Dauid, & quāquam Saul parceret ei nunc, rursus illi suaderent Sauli, q̄ persequeretur eū, & posset ipsum occidere. De hoc enim conquirebatur Dauid. i. q̄ filij hominum incitarent eū se, vt patet supra c. 24. & hic. Secundō timebat p̄p̄ furorē grauissimū Saulis, quem conceperat de eo, & credebatur, q̄ licet ille furor ad tēpus mitigaretur p̄p̄ euidētissimā rōnem, tñ rursus maior insurgeret, sicut expertus fuerat Dauid contra se sepe. Tertio timebat propter Dēmone, qui arripiebat Saulem: nā licet esset bonæ affectionis cōtra Dauid: aliquando tamen, quando arriperebatur à Dēmone, percuteret eum lancea, sicut conatus est bis supra c. 18. & 19. Quarto timebat p̄p̄ obliuionem Saulis, q̄a propter vexationem à Dēmone perturbata erat phantasia Saulis, & obliuisceretur eorum, quæ egerat: vnde oblitus præteritorum aliqua die iuberet occidi Dauid. Ista duo vltima tenet Nicolaus; sed his non assentio: quia improbata fuerūt supra c. 17. circa finē. & 18. Sed tenēda sunt duo prima, q̄ erant sufficientia ad hoc, q̄ nō rediret Dauid ad Saulem.

An

An Dauid peccauit non redeundo ad Saulem. Questio XXVI.

QVÆRET V R vterius, an Dauid peccauerit, non redeundo ad Saulem, sed fugiendo in terram Philistinorum, cum Saul doleret de malo præterito, & pereret, q̄ rediret ad ipsum Dauid. Aliquis dicit, quōd peccauerit, quia qui liber tenetur hosti suo parcere cum dolet de cōmissis: sed Saul dolebat hic, & pererat, q̄ rediret ad eū Dauid: ergo peccabat, quia non redijt. Respondendum, quōd non peccauit: nam quilibet tenetur parcere hosti suo, quantū ad rancorem, præcipuē si ille dilectus, & perat sibi remitti: nō tñ tenetur redire in amicitiam, vel communicationem pristinam, velut si aliquis solebat alteri benefacere continuē, & benefactor offenditur à bene passio, si bene passus petierit remissionem iniurię, tenetur benefactor ei remittere rancorem, q̄ non habeat rancorem nocendi eum, quantum ad aliquid, non tamen tenetur ei benefacere ex obligatione: ita ergo quantum ad omnem amicitiam, & communicationem est: præcipuē si ille, qui offensus est, timet, q̄ iniuriator non seruabit ei fidem, sed nocebit si redeat in pristinam communicationem. Nam tunc non solum non obligatur redire ad communicandum, sicut prius: sed etiam imprudenter agit, si redierit: sic erat de Dauid, quia quāquam crederet, q̄ nunc Saul verē dolebat, tamen timebat, q̄ postea rediret ad persequendum eum ex causis supra assignatis: ideo non solum timuit redire ad ipsum, sed etiam timuit manere in terra Israel: sic patet seq. ca. f. ait Dauid in corde suo: aliquando incidam vno die in manus Saul: nonne melius est, vt fugiam, & saluor in terra Philistinorum? & tunc recessit illuc. Habebat autem iustam causam timēdi Dauid: nam post hoc volebat adhuc eum persequi, nisi audiret ipsum fugisse in terram Philistinorum, vt patet seq. capit. f. nunciatum est Saul, quōd fugisset Dauid in Gerh, & non addidit vltra, vt quæreret eum: iuste ergo Dauid noluit redire ad Saulem, quāquam ille hoc oraret. *Et ecce hasta regis,* id est, apud me est, quia ipse tulerat eā, & scyphū de tentorio Saulis. *Transiit vnus de pueris regis,* & tollat eam, id est, veniat vnus de seruis Saulis, & accipiat eā ad portandum regi: noluit autem Dauid portare illam in castra, quia timuit, q̄ caperetur: nam ob hoc recesserat in verticem montis ad loquendum, vt nō posset eum quisquam capere cum loqueretur. De scypho autem nihil dicitur hic, sed verisimile est, q̄ etiam loqueretur de illo Dauid, quia vtrunque tulerat: scriptura tamen solum posuit lanceam, quia subintelligebatur etiam de scypho, cum vellet dare lanceam: vel fortē Dauid non locutus fuit de scypho, quia intelligebat eum, etiam per lanceam.

Dauid quare non tulit secum lanceam Saulis. Questio XXVII.

QVÆRET aliquis, quare Dauid, postquam ostendit innocentiam suam per lanceam regis non tulit eam secum. Dicendum, q̄ Dauid non se habebat erga Saulem, vt contra hostem, quāquā esset hostis: ab hostibus autem tolluntur spolia, ideo Dauid noluit eam ferre secum, sicut tulit arma Goliath spolia ipsum, quia ille hostis erat, supra cap. 17. Item Dauid nolebat offendere Saulem, sed ostendere innocentiam suam in omnibus: si tamen tulisset lanceam eius, esset dedecus Saulis, præcipuē cum illa lancea esset insignium eius regale, & Dauid priuaret eum regali insignio: in quo intelligeretur, q̄

A volebat ei regnum auferre. Item lancea ista parū vtilitatis erat pro Dauid: noluit igitur offendere eū in hoc. Nec solū offendisset, si tulisset lanceam, quæ erat regale insignium: sed etiā, si quamcunque aliam rem Saulis tulisset, offendisset eum: quia per hoc significaretur, q̄ erat hostis suus, cum aliquid ei violenter auferret. *Dominus autem retribuet vnicuique secundum iustitiam suam, & fidem,* id est, ego vt or hac clementia magna erga te, & tu semper persequeris me: iō ego nō expecto à te præmium operis mei, nec etiam volo vindictam de te per manum meam: sed Deus retribuet vnicuique secundum iustitiam suam, id est, si tu iuste te habes erga me, Deus tibi retribuet: vel si iniuste, ipse te punit secundum merita tua: iō mihi quoque similiter retribuet secundum iustitiam, vel iniustitiam meam. Dixit etiam secundum fidem, i. secundum veritatem promissorum, in quo increpat Saulem, quia Dauid nunquam mentitus est Sauli, Saul tamen mentitus est Dauid, cum promiserit ei, q̄ nunquam persequeretur eum amplius, vt colligitur supra c. 24. & tñ postea persequutus est eum hic. Etiam promisit hic, quōd vltra non malefaceret ei, postea tamen voluit ei malefacere, nisi quōd annunciatum fuit sibi, quōd recessisset in terram Philistinorum, vt patet seq. cap. *Tradidit enim te Dominus hodie.* Postquam supra Dauid prænucciavit, quōd Dominus retribueret Sauli secundum opera sua, hic orat, quōd Deus retribuat sibi pro bono, quod egerat Sauli, quia non expectat in hoc remunerationem Saulis, & dicit: q̄ Deus tradidit eum in manu ipsius, id est, dedit ei potestatem, & opportunitatem ad occidendum Saulem, nec potuisset istud accidere, nisi Deus specialiter egisset. Vnde ipse misit soporem in omnes de castris Saulis ad hoc, q̄ posset Dauid introire ad Saulem, vt patet in litera. *Et nolui leuare manum meam in Christum Domini,* id est, nolui eleuare manum ad percutiendum ipsum: nec solum hoc, sed etiam non permisit, quōd Abisai percuteret Saulem, cum vellet eum configere lancea in terra. *Et sicut magnificata est anima tua in oculis meis hodie,* id est, ego iudicauī illam tanquam magnam, q. d. cū tu es hostis meus, & possem te occidere, valde magnum esset id, quod me ab hac intentione distraheret, sed ego nolui perdere vitam tuā: ergo apparuit magni precij in oculis meis. *Sic magnificatur anima mea in oculis Domini,* id est, oro, vt Deus, tam præciosam existimet animam meam, sicut ego existimaui vitam tuam, q. d. si tam præciosam eam habet, defendet me ab omni periculo, sicut ego liberaui te à mortē. *Et liberet me de omni angustia.* i. de angustia, quam tu vis mihi in ferre, vel aliqui alij hostes mei. Sic orauit, supra cap. 24. f. Sit Dominus iudex, & iudicet inter me, & te, & videat, & diiudicet causam meā, & eruat me de manu tua. Hoc autem satis sequitur ex sequentibus, quia si Deus tam præciosam haberet vitam Dauid, sicut ipse habuit vitam Saulis, eriperet eum, quando cunq̄ posset: sicut Dauid liberauit Saul à morte, quando cunq̄ incidit in manus eius: sed Deus poterat liberare Dauid ab omni angustia, ergo liberaret eum. *Ait ergo Saul ad Dauid.* Hic Saul gratias agit Dauid p̄ beneficio. i. quia noluit eum occidere cum potuisset, quod maximum erat in eo, cum Dauid lege hostis debuisset occidere Saulem. *Benedictus tu fili mi Dauid,* id est, Deus benedicat tibi pro hoc bono, quod fecisti mihi. Sic orauit, supra cap. 24. quando iterum liberauit eum à morte. i. Dominus reddat tibi vicissitudinē hanc, pro eo, quod hodie operatus es in me. *Et quidam faciens facies, et potens poteris.* Dupliciter potest intelligi. Vno modo, q̄ Dauid faceret, id est, sicut nunc fecerat misericordiam cum eo, ita aliās faceret

ret misericordiam: & sicut nunc habuerat potestatem super ipsum, ita alias haberet, q. d. tanta erat virtus Dauid, quod sicut nunc Deus dederat potestatem ei super Saulem, ita etiam postea multoties daret. Aliter potest in intelligi, q. Dauid faceret, & posset, i. q. Deus daret ei potestatem ad faciendum quicquid vellet. s. quod daret ei regnum: & tunc posset facere quicquid vellet, & huic sententiae consonat id, quod habetur supra cap. 24. s. quod postquam Saul gratias egit Dauid, quia non occiderat ipsum dixit: scio, q. certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel. *Abijt autem Dauid in viam suam, idest, postquam Dauid locutus fuit ista, reliquit lanceam, & scyphum in loco suo, & ipse abiit cum Abisai in locum, vbi erant viri sui: & postea abiit inde in terram Philistinorum. Et Saul reuersus est in domum suam, scilicet, in Gabaa: ibi enim erat domus sua: nam ad ipsum locum iuerunt Ziphæi nunc quando annunciauerunt ei de Dauid, vt pater supra in litera.*

An Saul noluit capere nunc Dauid presentem. Questio XXVIII.

QVAERET aliquis, cum Saul desideraret capere Dauid, quare non persecutus fuit nunc eum, cum præsens esset. Respondendum est, quod quamquam Saul ante hoc desiderauerat capere Dauid: nunc tamen non desiderabat, sed potius dolebat, quia persecutus fuerat ipsum, & confessus fuit peccatum suum hic. Item, quia esset ei valde erubescendum: nam ipse nunc dixerat: reuertere fili mi Dauid, nequaquam enim ultra male tibi faciam. Quod ergo immediate inciperet eum persequi, erat mentiri cum magna verecundia. Item dato, q. Saul esset iniquus valde, & desideraret nunc capere Dauid, tamen non posset: quia Dauid procul erat à castris in vertice montis: ita, vt uellus posset eum comprehendere, vt patet supra, q. ergo Saul nunc conaretur eum persequi, superuacuum erat: id redijt in domum suam.

An Dauid obligabatur non delere domum Saulis. Questio XXIX.

QVAERETVR ulterius, an iuramentum, q. præstitit Dauid Sauli de non delendo semen suum, supra ca. 24. obligaret eum adhuc, vel an posset delere semen eius. Ratio dubij est, quia post illud iuramentum egit Saul contra Dauid persequendo eum, vt patet hic. Respondendum est, quod Dauid obligabatur non delere semen Saulis propter tria. Primum erat ius commune. Secundum iuramentum præstitum Ionathæ. Tertium iuramentum præstitum Sauli. De primo patet, quia non licebat Dauid petere vindictam manu sua iniurijs receptis à Saule, sed vindictam habere debebat à Deo, sicut ipse dixit supra cap. 24. Dominus sit iudex inter me, & te, manus autem mea non sit in te, præcipue, quia licet Dauid, quando factus esset rex, posset punire delinquentes in se, non tanquam hostis, sed tanquam iudex: tamen non poterat punire peccata patrum in filios, cum lex dixisset, quod non occiderent patres pro filijs, nec filij pro patribus, Deuteronom. 24. ca. ideo ex hoc iure obligabatur Dauid non solum non delere semen Saulis, sed etiam nulli de semine eius nocere. Secundum erat iuramentum præstitum Ionathæ: pepigerat enim fœdus Dauid, & Ionathas: & tunc iurauit Dauid, quod non auferret misericordiam suam in æternum à semine Ionathæ, supra ca. 20. Quamquam ergo posset Dauid, & vellet occidere aliquos de posteris Saulis, tamen non posset delere

totum semen Ionathæ, supra cap. 20. quia sic deleret posteritatem Ionathæ: sed ipse obligabatur non delere eam. De tertio patet, quia Saul induxit Dauid, vt iuraret ei, q. non deleret semen suum, supra ca. 24. & Dauid hoc iurauit, ideo obligabatur ex hoc. Nunc autem dicendum, quod Dauid non erat obligatus omnibus his modis: nã ex iuramento præstito Sauli non remanebat aliqua obligatio: quia frangenti fidem fides frangenda est. extra de iurur. cap. peruenit 2. Saul autem promiserat Dauid, q. non persequeretur eum amplius, sicut satis colligitur, supra ca. 24. postea tamen persecutus fuit eum, ideo Dauid poterat frangere licite iuramentum præstitum. Itẽ quia dato, quod non promississet Saul Dauid, quod nunquam persequeretur eum amplius: quia tamen ibi desistebat à persecutione sua, quando Dauid præstitit ei iuramentum, intelligebatur iuramentum cum hac conditione, scilicet, si nihil innovaret Saul contra Dauid sine causa: quia sic intelligitur i omnibus alijs iuramentis, scilicet, manente re in eodem statu: manebant tamen alia duo, scilicet, ius commune, & iuramentum præstitum Ionathæ, quia non fuit mutatio aliqua facta ex parte Ionathæ post initum fœdus: ideo iuramentum manebat in suis viribus: manebat etiam obligatio iuris communis, quã non poterat cessare ex aliqua causa, scilicet, quod quatumcunque Saul fidem frangeret Dauid, & noceret ei, non poterat Dauid punire posteros Saulis dicente lege. Non occiderent patres pro filijs, nec filij pro patribus. Dicendum igitur, quod Dauid non manebat nunc obligatus ex iuramento præstito Sauli, supra cap. 24. tamen non poterat occidere aliquem de posteris Saulis propter obligationem iuris communis, & propter iuramentum præstitum Ionathæ.

CAPITVLVM XXVII.

IT ait Dauid in corde suo. Aliquando incidam vna die in manus Saul. Nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philistinorum, vt desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israel.

Descripta est in superioribus persecutio Dauid in terra propria: hic subiungitur exilium eius in terra aliena, & fuit in duobus. Primò in cessando à persecutione: nam quamdiu fuit in terra Israel, semper persecutus fuit eum Saul in montibus, & locis abruptis: cum autem fuit in terra Philistinorum cessauit eum persequi, vt patet. 7. in litera. Secundò in bonorum exhibitione, quia rex Achis, ad quẽ confugit Dauid in terra Philistinorum, exhibuit se ei valde fauorabilem in omnibus, & dedit ei vnam urbem, in qua habitaret: fecitque eum custodem capitis sui, vt patet sequen. capit. confidebatque ei in omnibus, intra capitulum 29. Et diuiditur in tres partes. Primò ponitur Dauid egressus. Secundò viuendi locus. Tertio viuendi modus. Secunda ibi. *Dixit autem Dauid. Tertia ibi. Et ascendebat Dauid.*

An ea, quæ hic describuntur, ad præcedentia consequantur. Questio I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, habeant ordinem consequentẽ ad præ-

Cur Dauid recessit de terra Israel. Questio III.

dentia, vel sit aliqua mutatio: & an fuerint immediate post præcedentia. Respondendum, quod hic est ordo consequens: nam in omnibus præcedentibus dictum est de persecutionibus, quas sustinuit Dauid in terra Israelitarum: hic autem igitur de mansionem eius, & fuga in terra Philistinorum: ista autẽ necessario sunt post illa. Dicendum etiam, quod ista fuerunt facta immediate post ea, quæ habentur præcedenti capit. quia supra dicebatur de persecutione Dauid vltima, hic dicitur quomodo post illam recessit in terram Philistinorum, & dicitur in principio literæ, quod dixit Dauid: aliquando incidam in manus Saul, nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philistinorum. Videtur ergo, quod immediate post illam persecutionem recesserit, alioquin sibi mansisset aliquot diebus, Saul iterum persecutus fuisset eum, sicut solebat facere in superioribus. *Et ait Dauid in corde suo, idest, Dauid intra seipsum dixit ista, quæ sequuntur, q. d. non petiuit consilium ab aliquo de viris suis, nec nunciavit eis timorem suum, sed intra se cogitauit, quod nõ esset bonum manere in terra Israel propter pericula, & subditur causa. s. Aliquando incidam in vno die in manus Saul, idest, quia sæpe Saul me persequitur, & effugio, aliqua die comprehendet me, ideo nõ est bonum, quod maneam hic.*

An Dauid deherit dubitare incidere in manus Saulis, eoquod uictus esset in regem. Quest. II.

QVAERET aliquis, quomodo Dauid dicebat aliqua die incidam in manus Saulis: nam Deus vnxit eum in regem, & per hoc certum erat ipsum futurum regem: si autem incidere in manus Saulis occideretur ab eo, & non esset rex: per quod euacuaretur, quod Deus disposuerat de Dauid, ideo credendo, quod posset incidere in manus Saulis, credebatur Dauid posse mutari, quod Deus præuiderat: & hoc inconueniens est. Respondet Nicolaus, quod Dauid sciebat se non posse cadere in manus Saulis ad hoc, quod caperet eum, & occideret, sed poterat cadere ad hoc, quod circumdaret eum Saul, & nõ posset euadere sine bello, & morte aliquorum de suis, & aliquorum de viris Saulis, quod horrebat Dauid. Sed respondendum est hic sicut responsum fuit, supra cap. 23. in fine, cum quærere batur, an peccauerit Dauid desperando se posse euadere manus Saulis. Aliter etiam dici potest, q. quamquam Dauid sciret se vnctum in regem, & futurum regem ex dispositione Dei, putabat tamẽ, quod hoc esset, si Dauid maneret in primo statu. s. q. non declinaret in peccata: si tamen ipse se exponeret manifestis periculis, sine aliqua causa, peccabat: ideo putabat, quod in poenã peccati sui permitteretur à Deo incidere in manus Saulis, ideo ne sic peccaret, voluit recedere de terra Israel. Aliter etiam dici potest, q. Dauid certissimè credebatur se futurum regem, quia Deus hoc præuiderat: ipse tamen poterat hoc impedire si vellet: vt si seipsum occideret, vel traderet alicui occidendum: sed sic erat si ipse se exponeret manifestis periculis, ideo quamquam Deus disposuisset de eo, q. esset rex si ipse se traderet periculis, vt ponere se in manus Saulis occideretur, & non esset rex, sed quia si diutius expectaret in terra Israel videbatur, quod ipse se ponebat in manus Saulis, ideo periret, quamquam dispositum esset, quod esset rex. *Nonne melius est, vt fugiam, idest, nunquid non est melius, quod recedam à terra Israel, quamquam maneam in tot periculis. Et saluer in terra Philistinorum, idest si fugero ad terram Philistinorum, ibi saluabor, & non poterit Saul me persequi amplius.*

Responso Nicolai.

Alia ratio.

3. ratio.

De egressu Dauid ad Philistinorum.

QVAERET aliquis, Cur Dauid recessit de terra Israel: nam ibi manebat, & non capiebatur à Saule, quin potius tradebat Deus Saulem in manus eius, vt pater præced. capit. & supra 24. ideo non debuisset recedere inde. Dicendum est, q. Dauid visum est malum manere in terra Israel, quia cũ semper persequeretur eum Saul, quamquam in præteritis vicibus non ceperat eum, timebat, quod sæpe persequendo, aliquando eum caperet, & sic ipse dixit: aliquando incidam in vno die in manus Saul. Cum autem dicitur, quod Dauid non tradebatur in manus Saulis, dum manebat in terra Israel, sed magis è contrario. Dicendum, quod ex hoc non debet Dauid manere in terra Israel, quia illa facta fuerant per miraculum ad hoc, quod Deus magnificaret Dauid ostendendo innocentiam eius, & liberabat eum per miraculum, vt patet supra cap. 23. de petra diuidete: sed nullum debet expectare, vt Deus faciat miraculum ad liberandum eum: sed ipse potius debet opere humano se liberare, quantum poterit: & cũ ultra non potuerit debet confidere diuinæ bonitati: sed Dauid poterat saluari fugiendo de terra Israel, quod ergo vellet manere in ea, & quotidie indigeret miraculo ad liberationem suam, erat tentare Deum, quod peccatum est: ideo Dauid voluit fugere de terra illa. Item Dauid non manebat iam securus in terra Israel, sicut prius, quia à principio Saul nesciebat latibula Dauid, quia aliquando erat in vno monte, aliquando in alio, vt patet supra capit. 23. & 24. & hic: nunc autem iam nouerat latibula eius: ideo periculum erat ei manere in terra illa. Item multi de Israelitis fauebant Sauli ad capiendum Dauid, sicut Ziphæi, qui inquirebant eum in montibus, & nunciabant Sauli, vt pater præced. cap. ideo non posset Dauid fugere ad aliquem locum, quin cognosceretur, quod erat magnum periculum. Item cum quotidie Saul persequeretur Dauid: aliqua die circumdaret eum, sicut fecit supra cap. 23. & non posset euadere Dauid, nisi pugnando: vnde esset causa mortis multorum de viris suis, & de viris Saulis: hoc autem erat inconueniens. Item Dauid erat in scandalum multis Israelitis, quia cũ vagaretur Dauid per multas vrbes, vel confinia earum, Saul putaret, quod illi, qui erant in vrbus illis, fauebant Dauid, & puniret eos: sicut percussit ciuitatem Nobe in ore gladij, quia putauit sacerdotes eius coniurasse cum Dauid, supra ca. 23. sed hoc erat inconueniens cũ Dauid posset euadere nulli inferendo offensionem, ideo debuit fugere de terra Israel. Itẽ fugit de terra illa propter quotidianum laborem: nam dato, quod certus esset Dauid, quod nunquam incidere in manus Saulis: erat tamen sibi labor nimius, cum non posset manere securus in aliquo loco, sed cogebatur discurrere per montes, & loca prærupta, & latere in speluncis: extra terram autem Israel nemo persequeretur eum, ideo vt Dauid cuitaret labores istos, fugit. Quod patet infra. Vt desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israel. Sic autẽ factum est, quia postquam nunciatum fuit Sauli, quod fugisset Dauid in Geth cessauit ipsum persequi.

Cur Dauid iuit potius in terram Philistinorum, quam in aliam. Quest. IIII.

QVAERETVR ulterius, quomodo Dauid fugit in terram Philistinorum, & non fugit in aliquam aliam, scilicet, in terram Moab, vel Ammon,

mon, vel Edom, aut in reliquis vicinas: omnes n. istæ erant in latere meridiano, & partim in orientali latere terræ Israel, vt colligitur Numc. 34. & Iosue 15. Respondendum est, quod Dauid iuit potius in terram Philistinorum, quam in aliam de nominatis terris, & hoc propter tria. Primò, quia putabat se ibi melius posse saluari, quam in alia terra: nam Philistini contra Israelitas quotidianum bellum habebant, & cum fugeret illuc Dauid, non posset Saul introire in terram illam ad persequendum eum, quæ erat terra hostilis Item Philistini non traderet Dauid in manibus Saulis, sed potius fauerent ei contra Saul, quia erat Saul hostis eorum: sic factum est. Nam cum esset Dauid apud regem Achis, & diceret, quod faciebat mala multa Israelitis, gaudebat Achis, & volebat habere Dauid semper secum, vt malefaceret Israelitis, vt patet infra in litera: alia autem terra, quæ erant in circuiu Israel, non habebat actuale bellum contra Israelitas, sicut Philistini: id non maneret securus in terris illis, quia possent Domini illarum terrarum tradere Dauid in manus Saulis, & ista videtur esse causa, quare dictum fuerit Dauid per prophetam Gad, quod fugerat de præsidio terræ Moab. scilicet quia forte rex Moab volebat eum tradere in manus Saulis. Sed aliquis dicit, quod etiam habebat Saul bella contra Moabitas, Ammonitas, & Idumæos, & omnes gentes vicinas, vt patet supra capit. 14. Dicendum, quod Saul habuit bella contra istas gentes in principio regni sui: quod patet: quæ e. c. dicitur. Quocumque se verteret, superabat: sed istud non fuit, nisi cum nondum abiecerat Deus Saulem, quod erat in principio regni sui: postquam autem abiectus est, supra cap. 15. semper fuit infortunatus, nec egit aliqua magna gesta: nisi in quantum pugnaret Dauid, qui erat princeps virorum belli, supra cap. 18. Hoc autem, quod dicitur de fuga Dauid, fuit in fine regni Saulis: nam post hoc solum vixit Saul quatuor mensibus. Quod patet, quia semper mansit postea Dauid in Siceleg vrbe terræ Philistinorum, quousque mortuus est Saul, vt patet infra in litera hic, & infra 30. cap. vnde in Siceleg erat Dauid, quando venit ad eum nuncijs, quod mortuus erat Saul, & Ionathas, vt patet infra 2. lib. cap. 1. sed totum tempus, quo mansit Dauid in terra Philistinorum, fuit quatuor mensium, vt patet infra in litera: ergo à fuga Dauid de terra Israel vsque ad mortem Saulis fuerunt solum quatuor menses: & sic accidit istud in fine regni Saulis: bella tamen Saulis contra Ammon, Moab, & Edom, & alias gentes, de quibus supra 14. fuerunt in principio regni sui, vt dictum est: vnde iam cessauerant: manebat autem solum bellum eum Philistinis, ideo in nulla illarum terrarum maneret Dauid ita securè, sicut in terra Philistinorum. Secundum fuit propter modum viuendi. scilicet quia Dauid non habebat vnde viueret, nisi de præda, & manens in terra Philistinorum habebat locum prædandi de quibusdam gentibus vicinis. scilicet de Gessuri, & Gerze, & Amalecitis, & poterat fingere Dauid, quod prædabatur de terra Israel, & sic faciebat, vt patet infra. Si autem iuisset in terram aliarum gentium, vt Ammon, Edom, & Moab, fortè non haberet opportunitatem prædandi Dauid, nisi prædaretur in regione illa, in qua maneret: & hoc non licebat ei, quia tunc non maneret ibi securè, & ageret contra frædera interposita, & naturalem rationem. Voluit ergo ire in terram Philistinorum, quia ibi habebat conuenientem locum ad prædas. Tertium fuit, quia terra Philistinorum erat magis coniuncta locis, in quibus nunc manebat Dauid, quam aliqua alia terra: nam ipse manebat nunc in forte Iudæ, quæ

F toto tempore, quo fuit profugus à facie Saulis discurrere per ciuitates fortis Iudæ, vt patet infra ca. 30. vbi ponuntur ciuitates, in quibus mansit, & omnes dicuntur esse fortis Iudæ: terra autem Philistinorum est coniunctissima his ciuitatibus: quia est pars fortis Iudæ, vt patet Iosue cap. 15. vbi ciuitates præcipuè Philistinorum nominantur in forte Iudæ: terra autem Ammon, Moab, & Edom magis distant à locis illis, in quibus nunc manebat Dauid: ideo promptius sibi fuit ire in terram Philistinorum, quam in aliam terram.

Quomodo Dauid ausus est ire in terram Philistinorum. Questio VII.

QVAERETVR vterius, quomodo Dauid ausus est ire in terram Philistinorum. Nam ipse offenderat nimium Philistinos: quia egerat multa bella contra eos, & attriuit illos, vt patet supra cap. 18. & 19. & 23. & non egerat bella contra alias gentes. scilicet contra Ammon, Moab, & Edom: ideo melius ipse poterat manere apud gentes illas, quam apud Philistinos. Item Dauid iterum fugerat ad terram Philistinorum, & fuit in periculo magnò coram rege Achis: nec potuit euadere, nisi fingeret festulum, vt patet supra cap. 21. ideo non esset securus nunc sibi ire illuc: apud Moabitas autem melius poterat manere, quia mox, vt ipse confugit ad eos prima vice, quando fugerat de conspectu regis Achis, suscepit cum benignè rex Moab, & dedit ei præsidium ad manendum, vt patet supra ca. 22. ideo melius descendit illuc, quam in terram Philistinorum. Item bellum erat continuum inter Israelitas, & Philistinos: & Dauid erat princeps huius belli contra Philistinos, supra cap. 18. quod ergo nunc iret in terram Philistinorum, putarent Philistini, quod non verè fugiebat à facie Saulis, sed simulabat hoc, vt falleret eos, ideo non reciperent eum benignè. Item non poterat securè introire Dauid in terram Philistinorum, quia erat hostis eorum, & cum introire caperent eum. Respondendum, quod Dauid conuenientius descendebat ad manendum in terram Philistinorum, quam in terram Moab, Ammon, vel Edom ex causis supra assignatis: nec sequebatur aliquod in conueniens, vel periculum Dauid descendendo in terram Philistinorum. Quod patet, quia potius rex Achis suscepit eum cum gaudio magno, & diligebat eum nimis, atque fauebat in omnibus, vt patet infra in litera. Disposuerat etiam constituere eum custodem capitis sui, vt patet sequenti cap. Cum autem dicitur, quod melius maneret in terra Moab, vel Edom, aut Ammon, quam in terram Philistinorum. Dicendum falsum esse, quia gentes istæ cum haberent pacem cum Saule, possent tradere Dauid in manus eius, vt complacerent ei: Philistini autem, qui erant hostes Saulis, non traderent Dauid in manus Saulis, sed magis fauerent ei contra Saulem. Et quando dicitur, quod pugnauerat contra Philistinos, & non contra Moabitas, Ammonitas, & Idumæos. Dicendum, quod ex hac parte benignius recipere debuissent ipsi Dauid, quam Philistini, quia tamen ipsi non erant hostes Saulis, & si pereret Saul ipsum Dauid traderent in manus eius: Philistini autem hoc non facerent, eoquod erant hostes Saulis: ideo melius manebat apud eos. Nec obstat, quod Dauid pugnauerat contra Philistinos, quia sciebant ipsi, quod hoc agebat iussu Saulis: vnde præcipuus hostis eorum erat Saul, & non Dauid: & quia tunc Saul erat hostis Dauid, libenter susciperet Philistini Dauid, vt nocerent Sauli. Ad secundum, cum dicebatur, quod

Primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Conuenienter iuit Dauid ad terram Philistinorum.

Ad primam rationem in principio.

Ad secundam.

iterum venerat Dauid in terram Philistinorum, & fuit in periculo, nisi finxisset se festulum, & receptus est benignè in terram Moab. Dicendum, quod tunc fuit Dauid in periculo, quia ibat solus, & putabatur, quod iret ad fallendum Philistinos, quia aduentus suus fuerat incognitus: nunc autem ibat Dauid palam cum sexcentis viris. Et credendum est, quod præmiserit aliquos nuncios ad regem Achis, vt reciperet eum in terra sua, & ille gratis suscepit nuncios, & tunc potuit securè introire Dauid. Cum autem dicitur, quod receptus fuit benignè in terra Moab. Dicendum, quod verum est, & tamen Dauid fuit ibi in periculo, quod traderetur Sauli, vnde per prophetam admonitus est recedere de terra Moab, supra cap. 22. Et si contendas, quod non fuit factum propter hoc, sed ex alia causa recessit de terra illa, semper adhuc manet ratio. scilicet quod non expediebat Dauid manere in terra Moab, alioquin non iussisset Deus, quod inde recederet: ideo conuenientius erat Dauid in quacunque alia terra, quam in terra Moab, quia in nulla terra prohibuerat Deus eum esse, nisi in terra Moab. Ad tertium cum dicebatur, quod Philistini suspicarentur Dauid moliri insidias contra eos, & non verè fugere à Saule. Dicendum, quod non stat, quia manifestum erat Philistinis, quod Saul persequeretur Dauid, cum continuè persequeretur eum, & ab aliquanto tempore: præcipuè, quia persecutio ista erat in conspectibus terræ Philistinorum. In forte Iudæ, in qua mansit semper Dauid tempore persecutionis, vt supra declaratum est: terra tamen Philistinorum erat coniuncta terræ Iudæ, cum esset quædam pars fortis Iudæ, vt patet Iosue 15. id Philistini cognoscere poterant facilliter istam persecutionem Dauid: nam id, quod semel factum est in terra Israel cognouerunt Philistini. scilicet quomodo can-tauerint mulieres coram Dauid. Percussit Saul mille, & c. supra capi. 21. & infra 29. ideo facillius cognoscere poterant persecutionem Saulis contra Dauid, quia sæpe fiebat, & apud terram eorum. Vnde non suspicarentur Dauid moliri aliquas insidias, sed necessitate compulsum venisse in terra eorum. Et ista fuit vna de causis: quare à principio persecutionis non venit Dauid in terra Philistinorum. scilicet quia putauit, quod non crederent Philistini eum vere fugere à Saule, cum nondum constaret de persecutione: nunc autem, quia constabat voluit confugere ad eos. Ad quartum cum dicebatur, quod Dauid non posset securè introire in terram Philistinorum, quia erat hostis eorum. Dicendum, quod Dauid non introiit in terram illam nullo præmisso, sed credendum est, quod miserit aliquos nuncios ad regem Achis, vt susciperet eum, & illi inierunt aliqua pacta cum rege Achis, vt non daret Dauid in manus Philistinorum, nec pateretur aliqua mala in terra eius: Nuncios quoque Dauid præstarent fidem ex parte eius, quia ipse nullum malum faceret in terra Philistinorum, & sic posset Dauid introire securè in terram regis Achis. *Ut desperet Saul, cessetque me querere*, id est, volo fugere in terram Philistinorum, vt Saul desperet me posse capere, & ideo cesset me persequi, q. d. Saltem habeo hoc bonum fugiendo in terram Philistinorum, quod Saul non me inquietabit quotidie, persequendo: quia iam desperabit, cum sum extra terram suam. *In cunctis finibus Israel*, id est, non queret iam me in aliqua parte terræ Israel, quia prius ipse conabat me inquirere in omnibus terminis Israel, cum dixisset, quod si etiam in terra se obruserit, perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda, supra c. 23. Nunc autè sciens, quod non esset in terminis Israel, non quereret eum. *Fugiam ergo manus eius*, id est, bonum

A est igitur, quod fugiam de potestate eius, ne aliquando possit me capere. *Et surrexit Dauid*. scilicet de terra Israel in qua erat. *Et abiit ipse, & sexcenti viri cum eo*. scilicet ad terram Philistinorum, ad regem Achis. Et dicitur de sexcentis viris, quia tot habebat nunc, & habuerat ex eo tempore, quo introiit in Ceilam, vt patet supra cap. 23. Postea autem, nunquam habuit plures viros, dum fuit in terra Philistinorum, vt patet infra capit. 29. & 30. *Ad Achis filium Moab regem Geth*, id est, iste Achis erat rex Geth, & vocatur alio nomine Abimelech, vt patet in ti. Psalmi 33. & declaratum est, supra cap. 21. Iste erat rex Geth, quia Geth est vna de ciuitatibus Metropolitanis terræ Philistinorum, quæ erant quinque, scilicet Gaza, Azorus, Ascalon, Geth, Accaron, & qualibet istarum habebat regem. Vnde vocantur quinque reguli Philistinorum. Iosue 13. ca. vel quinque Satrapæ, vt patet supra cap. 6.

Quare Dauid potius venit ad regem Geth, quam ad aliquem alium de regibus Philistinorum. Questio VII.

QVAERET aliquis, quare magis Dauid venit ad regem Geth, quam ad aliquem alium de regibus Philistinorum. Nicolaus respondet, quod iste erat magnus hostis Saulis, ideo Dauid putauit se manere securus apud eum, quam apud alium regem. Sed hoc non multum apparet, quia quanquam in terra Philistinorum essent multi reges, tamen non erant, vt multi, sed vt vnus rex, & ideo quando pugnant contra Israel omnes pugnant simul, vt patet infra capi. 29. & sic non erat magis vnus de regibus Philistinorum hostis Saulis, quam alius. Si autem vnus diceretur magis hostis, quam alius, hoc esset, quia Saul plus nocebat terræ eius, quam alijs terris Philistinorum. Hoc tamen non stat, quia tunc rex Accaron esset magis hostis regis Saulis, quam Geth: nam sæpius Israelitæ vastabant terram Accaron, quam terram Geth, eoquod terra Accaron erat magis coniuncta Israelitis. Sic patet supra capit. 18. Nam quando Saul petiuit præputia Philistinorum à Dauid, ipse descendit in urbem Accaron, & inde accepit ducenta præputia. Patet etiam, quod sit magis propinqua Accaron, quam Geth Israelitis: quia dicitur supra cap. 7. redditæ sunt vrbes, quas tulerant Philistini ab Israel, ab Accaron, vsque Geth, & terminos suos, ergo non vocatur Saul magis hostis regis Geth, quam aliorum regum Philistinorum, tanquam magis nocuisset ei. Sed dicendum, quod Dauid fugit ad istum regem, quia putauit eum meliorem virum, & liberaliorem ad suscipiendum peregrinos omnibus regibus Philistinorum. Quod factis apparet, quia libenter suscepit eum, & dedit ei locum ad habitandum, vt patet in litera. Alij tamen reges Philistinorum non confidebant Dauid, vnde coegerunt eum recedere de bello, inuito Achis, infra cap. 29. Item patet hoc, quia à principio, cum fugit Dauid à Saule, non iuit ad aliquem alium regem, nisi ad Achis, supra cap. 21. ergo intelligebat sibi vtilius fore apud regem Achis, quam apud alios reges.

Quomodo Dauid ausus est ire in urbem Geth. Questio VIII.

QVAERET aliquis, quomodo Dauid ausus est ire in urbem Geth, cum ipse occiderit Goliath virum fortissimum Philistinorum, qui erat de vrbe Geth, vt patet sup. ca. 17. Dicendum quod si Dauid respexisset ad hoc, non debuisset ire in aliquam partem terræ Philistinorum: non quidem in

Nō dubitavit Dauid ire in Geth p p federa inira cum rege.

Accaron: quia occiderat ducentos viros, quorū preputia tulerat ad Saulē, & isti erant Accaronitę sup. c. 18. Etiam non debebat ire in aliquam partem terrę Philistinorum, cum nulla esset, quam non infestasset Dauid, & de qua nō occidisset multos viros, cum ipse esset princeps virorū belli contra Philistinos sup. cap. 18. Nunc tamen descendit in terrā Philistinorum: quia federa inira fuerunt inter ipsum, & regem Geth, quōd posset securē manere in terra eius: ideo non obtabat, quōd occidisset Goliath, vel alios Gethęos, cum rex super hoc daret ei securitatem, & prohiberet omnibus nocere ei. *Et habitavit Dauid cum Achis in Geth.* s. venit ad Achis, & māsit ibi cum eo in vrbe sua, Sed hoc intelligendū est de pauco tēpore: quia immediatē petiuit Dauid ab Achis, quōd daret ei aliquē locum, in quo maneret extra Geth, & dedit ei vrbe Siceleg, vt patet infra, & ibi māsit omnibus diebus, quibus fuit in terra Philistinorum. *Ipsę, & viri eius, & domus eius.* s. omnes simul habitauerunt in eodem loco: nam non dispersi, sunt p loca, vt securius manerent, & minus suspecti haberentur. Dicitur de viris Dauid. i. de sexcentis viris, quos habebat secum Dauid, vt patet sup. Vocatur autem domus Dauid. s. familia eius. s. pueri, & puellę, & vxores, & omnes illi, qui non computant iter viros belli. *Et duę vxores eius Achinoam Iezrahelitis, & Abigail vxor Nabal Carmeli.* i. duxit Dauid secum duas vxores, quas habebat in Geth: erant enim nunc tres vxores Dauid. s. Michol, Abigail, Achinoam: sed Michol ablata fuerat ei violenter, & tradita Phalthi filio Laiz, vt patet sup. cap. 25. habebat solum duas, scilicet Abigail, & Achinoam: quarum Achinoam erat Iezrahelitis. i. de vrbe Iezrael, vt patet sup. c. 25. Abigail autem erat vxor Nabal Carmeli. i. habitans in Carmelo. s. quia prius fuit vxor Nabal, deinde accepit eam in vxorem supra cap. 25. Habebat autē Abigail possessionem magnā in Carmelo, quę fuit possessio Nabal: sed nunc, instante persecutione, recessit de loco ipso cum Dauid viro suo in terram Philistinorum. Sed credendū est, quōd reliquerit aliquos de familia sua in Carmelo, qui possessionis suę curā agerent. *Et nunciatum est Saul, quōd fugisset Dauid in Geth.* s. Philistini, qui erant in Geth, indicauerunt hoc alii quibus Israelitis, & illi nunciauerūt hoc Sauli. *Et non addidit ultra, vt quæreret eum.* i. non curauit eū ulterius inquirere in terra Israel, sicut prius: quia sciebat, q non erat ibi: Etiam non curauit petere illum a rege Geth: quia cum esset hostis eius, sciebat, q nō traderet ei Dauid: sed magis faueret ipsi contra eum. In hoc autem innuitur, q Saul adhuc psecutus erat Dauid, si mansisset in terra Israel, quanquam promississet supra, q non persequeretur eum: quia tamen fugit, non potuit eum persequi. *Dixit autem Dauid ad Achis.* Hic ponitur secundum. s. Dauid manendi locus: petiuit enim a rege Achis aliquam vrbe, in qua maneret, & dedit ei Siceleg. *Si inueni gratiā in oculis tuis.* id est, si diligis me, vel vis facere aliquid p me, da mihi locum, in quo maneam. *Et dixit: Si inueni gratiā: quia est modus persuadendi: nā ille, qui inuenit gratiam in oculis alterius, impetrat ab eo quod petit.* *Detur mihi locus in vna vrbum regionis huius, vt habitē ibi.* i. da mihi aliquam ciuitatem ad manendum in ea: & non maneam hic in vrbe tua tecum.

Dauid cur noluit manere in Geth. Quæstio VII.

Quæret aliquis, quare Dauid noluit manere in vrbe Geth, cum Achis: sed petiuit aliā vrbe ad habitandum. Aliquis dicet, quōd hoc factū est: quia habebat Dauid hostes in vrbe Geth, scilicet,

F cognatos Goliath, qui erat Gethęus, & ipse occiderat illum, supra cap. 17. vt ergo maneret securus, voluit esse in alio loco, extra illam vrbe. Sed hoc nō stat: quia si propter hostilitatem nollet manere in vrbe Geth, etiam non debebat manere in aliqua de vrbe Philistinorum, cū nulla esset, cuius ciues nō haberet in hostes, vt supra dictum est. Itē si propter hostilitatem vellet recedere de vrbe illa, potius deberet argui a contrario, scilicet q propter timorē non deberet recedere de illa vrbe: quia securior esset Dauid, manendo cum rege Achis in eodem loco: cum tunc non auderet aliquis insurgere contra ipsum propter reuerentiam regis, quam si segregatus esset in alia vrbe: quia tunc haberet locum Philistini, si vellet congregari contra ipsum, & occidere eum in vrbe, in qua maneret. Item non stat, qa dixit Dauid, & habetur inf. in littera. Cur manet feruus tuus in ciuitate regis tecum? q. d. superfluum est, & tediosum: ergo propter aliā causam petiuit Dauid locum manendi, & non propter timorem cognatorum Goliath. Dicendum ergo, q fortē fecit hoc Dauid, ne aliquāter artediaret regē: quia fortē ciuitas illa, in qua manebat rex, non erat capax multorum, & si maneret ibi Dauid, cum esset ibi curia regis Achis, & Dauid haberet viros sexcentos, & familiam, esset fortē graue regi: quia non esset locus spatiosus ad delectabiliter habitandū, & hoc vñ significare litera sequens. s. Cur manet feruus tuus in ciuitate regis tecum? q. d. Tediosum est, & non est vrile, q ego occupem locum habitationis in vrbe regia, cum possim alibi habitare. Aliter potest dici, q Dauid fecit hoc propter verecundiam, & ne grauaret regem: quia fortē quando manebat cum rege in vrbe Geth, rex prouidebat ei, & familię suę de necessarijs, cum esset ibi Dauid tāquam feruus suus, in quo grauaretur satis, cum haberet Dauid secū multos viros, & de hoc erubescere Dauid: ideo voluit habere locum habitandi extra vrbe regis, vt iam ipse sibi prouideret ibi, & non grauaretur rex. Aliter dici potest, q Dauid hoc fecit, vt esset ibi conuenientius ad obseruandum ceremonias legis suę: & hoc propter duo. Primō, ne viri sui declinarent ad idolatriam: quia si maneret in vrbe regis, cum ibi essent templa solenniora Idolorum, quam in alijs locis, & celebriores cultus impenderentur ibi eis, inclinarentur aliqui de viris suis ad illa, quę viderēt: & istud erat, propter quod timebar egredi: Dauid de terra Israel, & conquirebatur de illis, qui cogebant eum egredi dicens: Si filij hominum incitant te aduersum me, maledicti sunt in conspectu Domini, q eiecerunt me hodie, vt non habitem in hereditate Domini, dicentes. Vade, serui dijs alienis. q. d. Isti dāt mihi occasionem, vt seruam Idolis, vt patet præce. cap. Nunc autem si acciperet Dauid alium locum ad habitandum ibi, non esset tanta opporunitas declinandi ad Idola: quia non esset cultus ita solennis Idolorum, vel fortē nullus esset: vt si habitarent Dauid, & viri sui soli in aliquo loco, sicut factū est, quia accepit Dauid Siceleg, in qua solum ipse, & viri sui habitauerint, vt colligitur infra. 30. cap. Et sic nō esset aliquis idolatra, qui ibi posset inducere eos. Item si maneret Dauid in vrbe regis, cum rex esset Idolatra, aliqui de viris Dauid, vt complacerent regi, & vt non viderētur disparis cultus, exhiberent aliquē honorem Idolis, saltem in exteriori reuerentia, & introirent aliqui in tēpla Idolorum, qñ associarent regem euntē illuc, & hoc fieret eis in magnum scan dalū. Cū autem habitarent extra vrbe regis, nō haberent ista persuasua ad colēdum idola, ideo voluit in de declinare Dauid. Secundo proficiebat hoc

ad

ad custodiam ceremoniarū Iudaicarum: quia Iudęi non communicant in cibis cum gentilibus. Et hoc quantū ad duo. Primō quia gentiles sæpē vescuntur cibis consecratis Dæmonibus, & quanq ex hac consecratione nihil sanctitatis, mūdicię, vel immundi cię cibi illi contrahant, vt probat Apostolus prima ad Corin. ca. 8. tamen Deus iusserat Israelitis, ne māducarent cū gentilibus, ne aliquādo comederent de consecratis Dæmonibus Exod. cap. 34. Si tamen māfisset Dauid in Geth, aliquando ipse, & viri sui comederent cum rege, & cum alijs gentilibus manducantibus cibos consecratos Dæmonibus, & tunc si māducarent Dauid, & viri sui peccarent: si autem non manducarent, generaretur scandalum, ideo nō expediebat Dauid manere ibi. Secundo erat differentia in cibis: quia gentiles non distinguunt cibos, dicentes aliquē esse mundum, & aliquē immundū: Iudęi autem distinguūt, & tenentur abstinere a multis, vt patet Leui. c. 11. & Deuter. 14. Si ergo facerent istā distinctionem cum gentilibus, scandalizarentur, si autem nō facerent, peccarent, ideo non expediebat Dauid, & viris suis manere in vrbe regis. Erant quoq alię ceremonię Indaiçe, vt quantum ad obseruationem festorum, & quędam alia, quę non possent conuenienter seruari manendo cū rege: qa rex nihil horum seruabat. Valde ergo expediebat Dauid, vt non maneret in vrbe regia. Aliter dici potest, q hoc faciebat Dauid, propter modū suū viuendi in acquirendo necessaria: ipse. n. de præda sustentationem habebat, ideo aliquando per diem, & aliquādo per noctem surgebat ad eundem in prædam, & si maneret in vrbe regis non posset ire quocūq tēpore vellet, ppter custodes vrbe, ideo expediebat, q haberet locū per se, in quem introiret qñ vellet, & egrederetur. Item hoc erat, quia Dauid volebat, q occultaretur regi Achis modus viuendi suus. s. vnde prædaretur: nam fingebat, q faciebat prædā de terra Israel, & prædabatur de alijs gentibus, vt patet inf. Si tamen moraretur in vrbe regis, non potuisset Dauid sufficienter occultare quod agebat: quia aliquando eundo, vel redeundo de præda cognoscere tur vbi prædaretur, quod esset ei in confusione magna, & periculum, cognito q mentitus fuisset regi, ideo expediebat ei, q moraret in aliquo loco distāti ab vrbe regia, & sic occultaret factum suum. *Cur. n. manet feruus tuus in ciuitate regis tecum.* i. ad quid ego, qui sum feruus tuus, maneo tecum in ciuitate regia? q. d. inutile est, & onerosum, q ego occupē locū habitationis in vrbe regia, & non possit rex delectabiliter, & spatiosē manere in vrbe sua.

Quare Geth vocatur ciuitas regis. Quæstio IX.

Quæret aliquis, quare vocabatur Geth vrbs regis, cū ipse haberet alias. Aliquis respondebit, q Achis, quanquā haberet in regno suo multas villulas, & vicos, tamen non habebat aliā vrbe, nisi istam. Sed hoc non stat: quia Dauid dixit: def mihi locus in vna vrbiū regionis huius, ergo alię vrbes erant, præter Geth, in regno Achis. Sed dicendū est, q vocat Geth ciuitas regis propter tria. Primō, qa titulus regni denominabatur ab ista ciuitate. s. vocabatur Achis rex Geth, vt patet sup. cap. 21. & hic: Et hoc modo diuidebat terra Philistinorū in quinque vrbes, a quibus denominabatur quinque tituli regū, vt patet Iosue c. 13. s. q in quinque regulos Philistinorū diuidit Gazaos, & Azorios, Acalonitas, Accaronitas, & Gethęos, & sic ponitur ibi Geth, tanq vnus titulus regni. Secundo vocat Geth ciuitas regis: qa in illa habitabat semper Achis: vnde apud istos anti

quos, qui erant parui reges, illa ciuitas, quę erat eis titulus regni in denominando, illa erat, in qua habitabat semper, sic pater de vrbe Astaroth, de qua dicit Iosue. c. 13. s. Oē regnū hoc in Basan, qui regnauit in Astaroth, & Edrai, & ipse fuit de reliquijs Raphaïm. Et Iosue 12. dicit. Terminus Og regis Basan, qui habitauit in Astaroth, & in Edrai, & sic pro eodem ponit habitare, & regnare: quasi rex in loco, in quo habitaret, semper ab illo denominaret regnum suum. Tertio vocat Geth ciuitas regis: quia ipsa erat magna ciuitas, maior omnibus, quę erāt in regno Achis. Vnde ipsa vocabat prouincia: qa erat caput totius terrę Achis. Et hoc modo dicebantur esse in terra Philistinorū solū quinque vrbes. i. quinque metropoles, q erant capita aliarū vrbiū Philistinorū. Et sic accipitur sup. cap. 6. Vbi aliquando vocantur iste quinque vrbes, & aliquando quinque prouincię. *Dedit itaque ei Achis in die illa. Siceleg. i. dedit ei tunc vrbe Siceleg vīdens, quōd iustē peteret.*

An Siceleg data est Dauid solum ad habitandum. Quæstio X.

Quæret aliquis, an data fuerit ei Siceleg solum ad habitandum: quia Dauid solum petiuit vrbe ad habitandum, iō Achis non daret ei nisi ad habitandū: Itē qa Dauid erat extraneus, & nō erat verisimile, q Achis daret ei vnā vrbe regni sui, præcipuē quia regnum Achis erat paruum. Respondendū est, q Siceleg data fuit Dauid, non solū ad habitandū, sed etiam data est ei in titulū, vt esset sua. Quod patet, quia dicitur immediatē. Propter q causam facta est Siceleg regum Iuda vsq; in diem hanc. i. ex hoc, q Achis dedit eā Dauid, facta est regum Iuda. i. pertinuit ad reges Iuda: si tamen, non dedisset eam Achis Dauid nisi ad habitandū, nō habuisset hoc aliquem titulū, iō non pertineret postea ad successores suos reges Iuda, data fuit ergo ei i titulū: & quia oīa, quę erant ipsius Dauid, transierunt ad successores suos iure hereditario, & oēs reges Iuda venerūt de stirpe Dauid, pertinuit postea ad eos iure successionis. Item patet hoc: quia si Siceleg fuisset data Dauid solum ad habitandum, non habuisset ipse plenius, ad hoc, q posset excludere habitatores eius de illa, exclusit tñ, & nō manserūt ibi nisi viri sui, vt colligitur infra c. 30. ergo data fuit ei in titulū. Ad rationes in contrarium, cū dicebatur q Dauid nō petiuit vrbe nisi ad habitandum, dicendū, q Dauid noluit petere vrbe in titulū. Primō quia verecundū sibi erat, q ipse peteret vnā vrbe in titulū a rege Achis, cui nihil vnq seruiuerat. Secundo, quia ne sciebat ad quid proficeret ei, q illa vrbs esset sua, cū esset in terra hostili: Achis autē, qui erat rex nimis liberalis, non solū concessit id, quod petiuit Dauid. s. vt daret vrbs ei ad habitandū, sed et dedit eam in titulū: quia conditio liberaliū est, præsertim regum, quos decet esse magnificos, vt abundantius tribuār, q petat. Ad secundū cū dicitur, q non erat verisimile, q Achis daret vnā vrbe Dauid, q erat extraneus, dicendum, q qñ esset extraneus, quia tñ Achis sciebat eum esse virum probum, dedit ei vrbe & confidebat ei nimis: nā volebat eum facere custodē capituli sui, sequenti c. Et ferebat eū secū in bellum contra Iudęos, de quorū stirpe erat Dauid, nihil præsumens q eum, qñ præsumerent omnes alij reges Philistinorū, vt patet infra c. 29. Præcipuē quia non putabat Achis, q dabat vrbe alicui extraneo, sed seruo suo: nam ex eo q Saul persecutus fuerat nimis Dauid, & credebat, q Dauid fecisset multa mala contra Israelitas, putauit, q nunq reconciliaret eis, sed

Ad rōnes in princ.

Ad secūdam.

ma.

maneret semper, vt feru⁹ suus, vt patet inf. in litera. s. creditur Dauid Achis, dicēs: Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus. Satis ergo verisimile erat, q^d daret ei vnam vrbe. *Propter quā causam facta est Siceleg regum Iuda. i. propter hoc, quod Achis dedit vrbe, Siceleg. Dauid facta est regum Iuda. i. pertinuit semp ad eos: quia illi erant de stirpe Dauid, & omnia, quæ erant ipsius Dauid, transibant ad successores suos.*

Siceleg quomodo transiit ad omnes reges Iudæ iure hereditario, cum Dauid perdidit eam. Questio XI.

QVAERET aliquis, quō transiit ex hoc Siceleg spāliter ad oēs reges Iuda: nā Dauid non habuit Siceleg semper ex eo tpe, quo ei donata est p regem Achis: nam qñ recessit in terram Israel, perdidit eam, & sic definebat esse sua: ideo qñ postea Dauid acquireret Siceleg, & alias vrbes terre Philistinorum, non pertinebat Siceleg ad eum eo iure, quo prius, sed sicut omnes alię vrbes Israel pertinebant ad eum, quia rex erat, ita pertinebat Siceleg. Simile patet de vrbebus terræ Moabitarū, quas possidebat rex Seon: nā Deus iussit, q^d Israelitę non acciperent nec vnum vestigium terræ de regione Moabitarū Deute. c. 2. Acceperunt tñ multas ciuitates, quę fuerant olim de terra Moabitarum, & tunc erāt ipsius regis Seon, vt patet Num. c. 21. Nec in hoc agebant q^d legē Dei: si tñ Moabitę adhuc habuissent aliquid iuris in ciuitatibus illis, non potuissent Israelitę accipere eas, postq^d perdidit eas nihil habebant in illis: ita Dauid, postq^d perdidit Siceleg, nihil retinuit sibi de iure illo, quod acquisiuit p donationē Achis: vnde qñ postea acquireret Siceleg iure bellico, non haberet in ea aliquid de iure priori, sed haberet nouū titulum sicut in alijs vrbebus, quas acquireret: iō nihil spāliter haberet Dauid, quod transmitteret ad posteros i vrbe Siceleg, qñ in cęteris, sic ēt patet in responsione Iepte Galaaditis p regem Amon, cū peterentur ciuitates, quę olim pertinuerant ad Amon, & Moab tēpore Iepte ab Israelitis: & ipse defendēs se iuridicē dixit, q^d Israelitę nihil tulerant de terra Moab, nec Amon, sed de terra Seon regis Amorrhęi, vt patet Iudi. c. 11. Et hoc quia ciuitates illę qñ fuissent olim Moabitarum, & Amonitarū: quia tñ iam perdidit eas, nihil iuris habebāt in illis: & sic Israelitę, accipientes eas, non accipiebāt aliquid de terra Amonitarum, & Moabitarū, sed de terra Seon regis Amorrhęi. Sic igitur esset hic, q^d Dauid quanq^d acquireret Siceleg, nō acciperet eam eo titulo, quo prius habebat, sed alio nouo titulo. si iure bellico: iō nō poterat spāliter pertinere ista ciuitas ad reges Iuda, qñ alia ciuitates. Aliquis respondebit, q^d postquā Dauid accepit istā ciuitatē ex donatione Achis, nūq^d eam perdidit, & quia iste fuit titulus spālitis, cum nullam aliam vrbe haberet Dauid ex donatione, nisi istam, erat ista proprie vrbs sua, & non erat regni Israel: quia non adquisierant eam Israelitę, vel aliqui reges eorum. Sed hoc non multum stat: quia vř Dauid istam vrbe perdidit: nam mortuo Saule, recessit de ea, & ipsa relicta est in potestate Philistinorum, sicut patet inf. 2. li. c. 2. Nā Dauid fecit plāctum magnum pro Saule, & Ionatha, & erat tunc in Siceleg, vt patet inf. 2. li. c. 1. Et tñ consuluit Dauid Dominum, an ascenderet in aliquam de ciuitatibus Iuda, eo lib. ca. 2. Et tunc dñs, q^d Dauid, & vxores suę, & oēs viri sui ascenderunt in Hebron: ergo nō reliquit Dauid custodientes Siceleg, & consequēter redacta est in potestatem Philistinorum, sicut prius: iō nūq^d ptineret postea ad Dauid, vel posteros suos, nisi no-

Fuiter eam acquirerent. Et tunc videbatur pertinere eodē iure, quo oēs alia, q^d acquirerentur de potestate Philistinorum. Dicendum igitur, q^d Siceleg pertinuit ad reges Iuda iure speciali, ex successione Dauid: nā licet perditā est quantū ad possessionē. s. ga Dauid & viri eius fugerūt de ea veniētes in terrā Israel, & postea non autē sunt redire illuc: vnde perdidit possessionem tam naturalē, q^d ciuilem, nō tñ perdidit Dauid proprietatē, ideo qñ postea acquisiuit eam de manu Philistinorū non accepit illam, tanq^d vnam de alijs ciuitatibus, quę erant in potestate Philistinorum, sed accepit eam iure speciali. s. recuperauit solum possessionem: nam proprietatem iam habebat, ideo sicut a principio accepit eam, nō tanq^d rex Iuda, vel Israel, sed tanq^d singularis persona ex donatione, ideo pertinuit ad eum, & ad posteros suos, non in quantum erant reges, sed in quantum erāt successores Dauid. Quod patet, quia Dauid acquisiuit alias vrbes terrę Philistinorū vt habet primo Paral. c. 18. Factū est post hoc, vt percuteret Dauid, Philisthij, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias eius de manu Philisthij. De istis tñ non dñs, q^d ptinuerit ad Dauid, & posteros eius: ergo vř q^d semper retinuit Dauid sibi titulū Siceleg ex donatione. Cū autē obijcitur de vrbebus terrę Amon, & Moab, Num. c. 21. Et de responsione Iepte, Iud. c. 11. nō est simile: quia Amonitę, & Moabitę perdidit vrbes illas, quas acquisiuit Seon iure bellico, iō Amonitę, & Moabitę non habebant in eis aliquē titulū possessionis, vel proprietatis. Dauid autem quāquā perdidit Siceleg quantum ad possessionem, tamē non perdidit titulum, ideo semper mansit ius ei, & successoribus suis.

Siceleg quomodo fuit regum Iuda. Questio XII.

QVAERETVR, vterius, quō poterat esse Siceleg regum Iuda: quia non solum ista vrbs pertinebat ad eos, sed et omnes alia vrbes, q^d erant in regno Iuda. Aliquis respondebit, q^d non fuit acquisitionem aliquod ius speciale regibus Iuda in Siceleg, nisi in præiudiciū virorum de tribu Symeon. Pro quo sciendū, q^d tribui Iuda a principio fuit data magna fors, quę habetur Iosue c. 15. & inter vrbes eius fuit vna Siceleg, vt patet eo. c. Postea autē, cū emendatę fuerunt sortes, quia tribus Iuda acceperat magnā sortē, quędam pars eius data est tribui Symeon, & illa pars fuit solū fors tribus Symeon, Iosue. ca. 19. & in parte ista non venit ciuitas Siceleg ad tribum Iuda, sed ad tribū Symeon: iō Dauid, & posteri sui poterant acquirere Siceleg in præiudiciū virorū de tribu Symeon, cū Dauid esset de tribu Iuda, & Siceleg esset in sorte Symeon. Sed hoc non stat: quia aut Dauid, & posteri sui adquisierunt Siceleg in quantum reges, aut in quantum personę priuata: si in quantum reges, non stat: quia hoc modo non solum Siceleg, sed et oēs vrbes regni Iuda pertinebant ad reges Iuda: si autē in quantum priuataę personę, aut hoc erit in quantum Dauid, & posteri sui erant de tribu Iuda, aut in quantum erant quędā singulares personę non magis de tribu Iuda, q^d de quacūq^d alia: si primo modo, non stat: quia tunc non diceretur pertinuisse Siceleg ad Dauid, & reges Iuda, sed ad tribū Iuda. Hoc autem non stat: quia nullo modo vna tribus poterat præscriptione, donatione, emptione, aut aliquo titulo habere aliquid, quod semel pertinuerat ad aliā tribū, vt probatū fuit Leui. c. 5. Et ratio est, quia Deus iussit, q^d manerent familie, & tribus in distinctione sua, sicut Deus distinxerat eas a principio, Num. c. 36. Hoc autem non erat, nisi per possessiones, vt patet eo. c. & Num. 27. Sed dicendum est, quod Siceleg per-

pertinuit ad Dauid, & postea ad omnes reges Iuda quodam iure speciali, scilicet: quia omnia loca, quę erant in regno Iudæ pertinebant ad reges Iuda in quantum erant reges, Siceleg tamen, non pertinebat ad eos in quantum erant reges, sed in quantum erant successores Dauid: ideo licet familia Dauid priuata fuisset regno a Deo, tamen non fuisset priuata dominio vrbe Siceleg, sed posteri Dauid essent semper Domini illius vrbe, eo quod Dauid acquisiuit vrbe illam non iure regali, nec quando erant rex, sed prius quando erant priuata persona, ideo filij Dauid, quanquam essent reges, non acquirerebant vrbe Siceleg, vt reges, sed vt filij Dauid. Sed alijs dicit, q^d acquirerebant eam tanquā reges, quia non dñs hic, q^d facta est Siceleg filiorum Dauid, sed facta est regum Iuda. Dicendū, q^d oēs reges Iuda, qui fuerunt post Dauid, fuerunt de stirpe eius, & erant de primo genitis: vel saltem tales, quibus patres poterāt, & volebāt tribuere primogeniturā, sicut fuit in Salomone filio Dauid, qui nō fuit primogenitus, & in Abia filio Roboam, qui non erat primogenitus eius: & tñ ex voluntate patrum trāslatum est regnum in istos vt patet 2. Paralip. c. 12. & 13. Primogeniti tñ in veteri testamento erant potiores in successione paterna: nam ipsi habebant duas partes, & quilibet de fratribus habebat vnam, vt patet Deut. cap. 21. f. Istud est principium liberorum eius, dabitque ei de his, quę habuerit cuncta duplicia: ideo cū ista lex esset in vulgaribus, a fortiori manebat in regibus, vbi magis obseruantur iura primogeniturę. Et quia isti, qui succedebant in regno Iudæ erant de primogenitis stirpis Dauid, vel ad quos peruenerant iura primogeniturę, ideo porissima pars successione erat eorū, & quia Siceleg proniebat ex successione Dauid pertinebat ad reges Iuda, non quia reges erant, sed quia primogeniti. Et quia nunquā cōtigit aliquē fuisse regē de stirpe Dauid, quin ille esset de primogenitis, & ad quem peruenerunt iura primogeniturę, habuerunt semper reges Iudæ vrbe Siceleg, vsque in diem hanc. Id est, fuit semper vrbs Siceleg regum Iuda, vsque ad diem, qua scriptus est iste liber, quod fuit post mortem Dauid per Isaiam prophetam, vel per Ieremiam, vt alij volunt.

Quomodo Siceleg fuit regum Iuda, cum pertinere ad tribum Symeon. Quest. XIII.

QVAERET vterius, quomodo poterat Siceleg esse regum Iuda? Et videtur, quod hoc erat contra legem: nam Siceleg erat ciuitas tribus Symeon, vt patet Iosue 19. capit. Reges autem Iuda erant de tribu Iuda, ideo non poterant possidere aliquid, quod erat de alia tribu, vt patet Leuit. capit. 25. vbi iubetur, quod etiam si aliquis vendidisset possessionem suam, quod illa rediret ad eum in iubileo, non dando aliquam pecuniā, quia in illo anno omnis homo debebat redire ad possessionem suam pristinam, & hoc intelligitur siue aliquis vendat homini de tribu sua, siue de alia tribu. Si igitur res venditę immobiles redibant ad venditorem in iubileo, a fortiori redirent, si essent alienatę quocunque alio modo, quia nihil est, quo magis iuste aliquis debeat carere re sua, quā si illā spontē vendiderit. Item patet hoc clarius, quia Num. ca. 36. conquesti sunt filij Ephraim, q^d filij Salphaad nubebant viris aliarum tribuum, & per hoc possessio illarum transfiret ad alias tribus, & Deus dixit: nubant quibus voluerint, tantum vt suę tribus hominibus nubant, ne commisceatur possessio filiorum Israel. Tost. super. i. Regum.

Arael de tribu in tribum: ergo non poterat vna tribus possidere id, quod possidebat aliquando alia tribus, & non solum hoc, immo etiam vnus vir de vna familia eiusdem tribus non poterat habere possessionem viri alterius eiusdem tribus, nec debebat accipere vxorem de diuersa familia, vt patet præalle. ca. scilicet. Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, & cunctę feminae maritos de eadem tribu accipient, vt hæreditas permaneat in familijs, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneat, vt a Domino separatę sunt. Non poterat igitur possessio tribus Symeon transfire ad aliquem de tribu Iuda. Itē non videtur, quod haberent sufficientem titulum filij Dauid ad possidendum Siceleg: nam etiam si inter Hebræos licitum fuisset cuilibet vēdere possessionem suam, vel qualitercunque alienare, ita vt in æternum nunquam rediret ad eum, tamen adhuc filij Dauid non poterant habere Siceleg, quia erat de tribu Symeon, & viri illius tribus non vendiderunt, nec donauerunt, aut aliquid transferunt eam in Dauid, & posteros suos: ergo non pertinebat ad Dauid, & reges Iudæ. Et si dicas, q^d Achis dedit Dauid istam vrbe. Non obstat, quia res inter alios acta, alijs non præiudicat: Achis autem non erat de tribu Symeon: ideo quanquam dedit vrbe Dauid, non præiudicabatur ex hoc tribui Symeon, nec acquirerebatur aliquod ius Dauid, & posteris suis. Aliquis respondebit, quod vetera erat inter Hebræos commixtio possessionum, & transitus de vna tribu, & familia in alteram, hoc tamē non simpliciter, sed vsque ad iubileum, vt patet Leui. capit. 25. & Num. 36. Quia vsque ad illud tempus poterat aliquid vendi, vel donari, sed in iubileo redibat ad priorem Dominum. Ita dicitur, q^d Siceleg fuit regum Iuda vsque ad iubileum, postea autem redijt ad tribum Symeon. Sed ista responsio non stat. Primo, quia dñs hic: vsq^d ad diem hanc, & intelligitur de scriptura libri. Sed liber fuit scriptus per Isaiā, vel per Ieremiam. Inter tempus tamen cuiuslibet illorum, & donationis factę Dauid de Siceleg transferunt plures, quā ducenti anni, vt patet computando per tempora regum vsque ad captiuitatem Babylonicam: quia tunc vivebat Ieremias, vt patet per totum librum suum, vel vsque ad regem Manassę, sub quo mortuus est Isaias: sed in his temporibus transfiret quatuor, vel quinque iubilei: ergo vltra iubileum mansit Siceleg apud posteros Dauid. Secundō, non stat: quia dicitur, quod fuit Siceleg regum Iuda, & ad hoc oportet, quod saltem fuerit duorum regum Iuda. Sed non stat, quia primus rex de tribu Iuda fuit Dauid, secundus fuit Salomon, isti tamen regnauerunt plusquam per vnum iubileum: nam Dauid accepit Siceleg antequam esset rex Iudæ, vel Israel, quia postea factus est rex Iudæ, infra 2. lib. capit. 2. Et postea rex Israel, eodem lib. capit. 5. Regnauit tamen Dauid quadraginta annis, vt patet infra 3. lib. capit. 2. Salomon autem successor suus regnauit etiam quadraginta annis, eodem lib. capit. 11. Si ergo isti duo reges Iuda habuissent Siceleg, oportebat, quod tenerent eam vltra iubileum. Item non stat tertio: quia istud est quando quis vendit possessionem suam alteri, quia poterit eam habere in iubileo: hic tamen non fuit facta venditio, quia filij Symeon, quorum erat Siceleg nihil venderunt, aut donauerunt, vel qualitercunque transferunt in Dauid, & posteros suos: ergo non tenebat in eis lex de iubileo data. Quarto non stat, quia ista positio non responderet ad vltimam rationem in contrariū. s. q^d filij Symeon nihil egerunt hic, sed solū Achis donauit vrbe Dauid, idco non tenet lex de Pars Secunda. V iubileo,

jubileo. quia illa solū tenet, quando Dominus trāsfert possessionē suam in alterum. Respondendū est igitur, q̄ Siceleg pertinuit ad Dauid, & oēs reges de stirpe sua, vīque ad diem, quo scriptus fuit liber iste, siue fuerit per Ieremiā, siue per Iſaiam, & nō solum vīque tunc, sed etiam quandiu fuerunt reges Iuda, taudiu habuerunt Siceleg, quia ius istud erat in æternum. Et quādo dicitur, q̄ possessio vnus Tribus nō debebat transire in aliam tribum, iam respōsum est, per hoc q̄ Siceleg data fuit Dauid, non fuit pars possessionis tribus Iuda, ita vt augetur possessio Iudæ, & decreſceret possessio tribus Symeon, sed solū peruenit ad Dauid, & posteros suos Siceleg, vt ad priuatas personas, non in quantum magis erant de ista tribu, q̄ de illa. Cum autem vltius obijciatur, q̄ non solum possessiones tribuum debebant mutari, sed etiā possessiones quarundam tribuum, Num. c. 36. Dicendum, q̄ quanquam Siceleg fuerit Dauid, & successorū suorum, tamen non tollebat possessiones illius filijs Symeon, & sic non transibat possessio de tribu in tribum. Pro quo sciendum, q̄ in vrbe Siceleg duo considerabantur. Primò ipsa ciuitas cum territorio suo. Secundo possessiones particulares intra urbem, vel in territorio eius. Primò modo Siceleg non erat alicuius viri de tribu Symeō, nec multorum simul, sed erat ipsius tribus Simeō. I. q̄ erat intra latitudinē fortis suæ. Secundo modo, ea, quæ erant in vrbe Siceleg, & in territorio suo pertinebant specialiter ad istos, vel ad illos viros de tribu Simeō, nec multorū simul, sed erat ipsius tribus Simeō. Poterat autē vtroq̄ modo Siceleg pertinere ad alios, q̄ ad filios Symeō. Primò modo, si ciuitas cum territorio suo inciperet pertinere ad aliā tribū, q̄ tunc nō maneret in tribu Simeon, sed decreſceret de illa, & accresceret tribui Iudæ, vel alteri: nec poterat aliter p̄di ciuitas Siceleg q̄ tū ad primū modū, nisi sic: Nā licet habitarent ibi alij viri de tribu Symeon, q̄ illi, q̄ habitabāt, vel alij ēt de alia tribu, dum tamen maneret Siceleg cum territorio suo intra fortem Simeon, non perdebatur Siceleg: Sic patet de vrbibus sacerdotum, & leuitarum: nam quælibet tribus dedit aliquas ciuitates sacerdotibus, aut leuitis, vt patet Iosue c. 21. & 1. Paral. ca. 6. Tamen non fuit aliquid diminutum de aliqua tribu, quia ciuitates illæ manebant intra fortes tribuum suarum. Secundo modo accipiendū possessio nes vrbis Siceleg particulares poterant dupliciter perdi. Vno modo si possessiones illæ darent viris alterius tribus, q̄ maneret Siceleg intra fortem Simeon. Alio modo perdebantur, si aliqui de tribu Simeon possiderent illa, quæ erant in vrbe, & in territorio, & daretur alijs viris eiusdem tribus, qui non essent successores istorum. Nunc autē dicendum, q̄ nullo mō prædictorū p̄iudicabat tribui Simeon, q̄ posteri Dauid possiderent Siceleg. Non primo mō, quia Siceleg, semper mansit in tribu Simeon, q̄ possideret à posteris Dauid. Non secundo modo, quia Dauid, & viri sui non habuerunt Siceleg, quasi oēs possessiones Siceleg essent suæ, quia tunc oportebat, q̄ nulli de tribu Symeon habitarent in Siceleg, vel si habitarent, essent coloni Dauid, & posterorū suorū, cū nunq̄ essent Dñi alicuius possessionis: Sed dicēdū, q̄ isti habuerunt vrbē Siceleg, non quantū ad possessiones, sed quantū ad aliqua iura Dñij, quæ hebāt in loco illo, & sic non præiudicabat filijs Simeon, quia oēs possessiones Siceleg erant suæ, nec erat q̄ legē de non transmutando possessiones, quia sic non transibant possessiones tribus Simeon ad aliā tribū, vel ad alias personas. Sed tunc obijciēt aliquis, quia si solū pertinebat dominium istius vrbis ad regem Iudæ, & non possessiones, q̄ nō erat aliquid magis speciale in

vrbe Siceleg, q̄ in alijs: quia in omnibus alijs vrbibus regni Iuda habebant reges ista iura, scriptura tamen non posuisset specialiter de Siceleg, nisi habuissent ibi reges aliquid specialius, q̄ in alijs vrbibus. Dicendum, q̄ reges Iuda habebant iura in quolibet loco regni, in quantum erant reges. In vrbe autem Siceleg habebant maiora, & specialiora iura, quia pertinebat ad eos Siceleg dupliciter. I. in quantum reges erant, & in quantum proueniebat eis ex patrimonio Dauid. Ista differentia iurum apparet in Episcopis, quia in quolibet loco Episcoparū suorum, habent aliqua iura saltem in spiritualibus, alia tñ loca sunt, quæ vocantur cameræ corū, & habent ibi maiora iura. In spiritualibus, & temporalibus. Proportionaliter autem accipiendum est in regibus iuda respectu Siceleg, & aliarum vrbium. Ad rationem vltimam, cum dicebatur, q̄ Achis dedit urbem Siceleg, & non filij Simeon, ideo nullum ius acquirebatur Dauid. Dicendum q̄, q̄ vrbis Siceleg esset fortis Simeon, tñ viri huius tribus nunquam acceperant eam in possessionem, sed solū in diuisione fortium peruenerat eis. Iosue 19. c. Philisthini autē possidebant eam nunc, & pertinebat ad Achis, qui iuste eam possidebat; iō poterat ius suum alteri cedere, cessit autē illud Dauid, ideo profuit, non quidem in præiudiciū filiorū Simeon, ita q̄ transiret Siceleg ad aliam tribum, vel q̄ possessiones vrbane, vel rustice eius pertinerent ad Dauid, & posteros suos, sed solum iura quædam specialis dominij, de quibus supra declaratum est. Et hoc satis potuit transfere Achis in Dauid.

Quomodo vrbis Siceleg vsque ad hoc tempus fuit regum Iuda, cum tempore Roboam omnes transferunt ad Hieroboam. Questio XIII.

QVAERETVR vltius, quomodo potuit esse vrbis Siceleg regum Iuda, vsq; ad diem; de qua hic dicitur, quia Siceleg erat in tribu Simeon, & tpe Roboam oēs tribus transferunt ad Ieroboam, præter Iudam, & Beniamin; ergo Siceleg non mansit in potestate regum Iuda. Aliquis respondebit, q̄ verum est, q̄ fuit Siceleg regum Iuda vsq; ad diem, qua scriptus fuerit iste liber, tamē iste liber scriptus fuit à Dauid, & toto tempore suo fuit Siceleg in potestate regum Iuda. Sed hoc non stat, quia licet possimus asserere aliquam partem libri huius scriptam fuisse à Samuele, & aliam à Dauid. tamen dicere, q̄ totum scripserit Dauid, vel Samuel, falsum est: quia dicitur hic, q̄ fuerit Siceleg regum Iuda; & tamē quando erat Dauid nondum fuerat aliquis regum Iuda, nisi ipse: iō non diceret regum Iuda. Nec valet si aliquis dicat, q̄ Dauid erat propheta, & poterat describere aliquid futurum, quia hic non scribitur per modum prophetiæ, sed per modum historiæ: Et dato, q̄ vellemus accipere per modum prophetiæ, non possimus: quia tunc deberet dici. Facta est Siceleg regum Iuda; sed dicitur vsque in diem hanc: ergo necesse est, q̄ quando de illa scriptum fuit hoc, iam præterisset aliqui reges Iuda: ideo necesse est dici, quod scriptus fuerit liber iste ab alio, scilicet ab Iſaiā, vel Ieremia. Alii respondent alij, quod fuit Siceleg regum Iuda, quia fuit Dauid, & Salomonis, qui fuerunt reges Iuda: deinde tempore Roboam transfuit Siceleg ad reges Israel cum tribu Simeon. Sed hoc non stat, quia non solum dicitur hic, quod fuit Siceleg regum Iuda, sed etiam dicitur, vsq; in diem hanc. I. q̄ scriptus fuit liber iste, sed scriptus fuit à Ieremia, vel Iſaiā: ergo vsque ad tempus alicuius illorum mansit Siceleg apud reges Iuda. Alij igitur respondent aliter, q̄ Siceleg semper fuit regum Iuda; iō q̄ tribus Simeon in qua

Totū hūc librum nō ponit Dauid scripsisse.

in qua erat Siceleg, mansit semper cum regibus Iuda, nam tribus Symeon erat parua, & accepit possessionem, partem quandam fortis Iudæ, quæ erat in medio fortis Iudæ, vt patet Iosue c. 19. f. Hoc est hereditas filiorum Simeon, in possessione filiorum Iuda: quia maior erat, & idcirco possederunt filij Simeon in mediō hereditatis eorū. Cum ergo tribus Iudæ manserit cum regibus Iudæ, oportebat, q̄ tribus Simeon maneret cū illis; & sic Siceleg maneret in potestate regum Iuda. Sed hoc non stat: quia q̄ diuisum est regnū tpe Roboam, decē tribus fuerunt cum Ieroboam, & duæ solum cū Roboam. Sic dixit propheta ad Ieroboam, q̄ diuisit pallium suum in duodecim partes, & dedit decē scissuras Ieroboam, p̄ quas signabantur decē tribus. Et subditur. Auferam regnum de manu filij eius, & dabo tibi decē tribus, vt patet 3. li. c. 11. Ergo tribus Simeon erat cū istis, alioquin non fuissent decē tribus cum Ieroboam. Itē patet: quia Roboam fuit rex solū super Iudā, & Beniamin, vt patet 2. Paral. c. 11. Ergo non remansit tribus Simeon cum eo, & consequenter nec Siceleg. Respōdendū ergo aliter, q̄ vrbis Siceleg mansit semper apud reges Iuda, & facta diuisione regni: quia cum Siceleg prineret specialiter ad reges Iudæ, habebat ibi specialia præsidia, & custodes, & illi tenuerunt vrbē q̄ facta est diuisio regni, ne transiret ad Ieroboam, vel fortē capta est bello, & hoc facile erat, cum possessio Simeon esset in medio fortis Iudæ: Iosue c. 19. Sic ēt fuit de alijs vrbibus regum Israel: nam aliquæ bello acceptæ fuerunt à regibus Iuda, & econtrario aliquæ acceptæ fuerunt à regibus Israel de regno Iudæ. Aliter autem, & melius dici potest, q̄ q̄ reges Iudæ, & Israel habuerunt bella inter se, à principio diuisionis regni, tñ Deus iussit, q̄ nō pugnarēt inter se, vt patet infra. 3. lib. ca. 12. & 2. Paralip. 11. iō post aliqua tēpora, pax fuit inter reges Iuda, & Israel, & iuuabant se mutuo ad bellum, vt patet de rege Iosaphat, qui adiuit Achab regem Israel, in bello 3. Syros 3. lib. cap. 22. Ideo q̄ facta sunt ista concordia, credendū est, q̄ illa, q̄ pertinebant ad reges Iudæ, restituta fuerint eis: totum autē regnū, q̄ fuerat Salomonis, & Dauid, nō fuit restitutum filijs Dauid regibus Iuda: quia Deus dixerat, q̄ ista diuisio facta fuerat, de voluntate sua, vt patet inf. 3. lib. ca. 12. & 2. Paralip. 11. vrbis tñ Siceleg quia pertinebat de iure sp̄ali filijs Dauid, f. ex patrimonio restitueret eis. Et sic mansit postea apud reges Iudæ vsq; ad tēpus, quo scriptus fuit liber iste, & quandiu fuerunt aliqui reges Iudæ. Fuit autem numerus dierum, quibus habitauit Dauid in regione Philistinorum, quatuor mensium. I. totum tēpus, quo mansit Dauid in terra Philistinorū cū rege Achis, fuit quatuor mēsum, eo q̄ Saul mortuus est in mediāte post illos quatuor menses: Dauid namq; proposuerat manere in terra Philistinorum, quandiu viueret Saul, eo q̄ timebat incidere in manus eius, si esset in terra Israel: iō fuit apud Achis quandiu vixit Saul. Accidit autē post quatuor menses mori Saul, & postea, ideo tunc redijt Dauid in terram Israel in urbem Hebron, vt patet inf. 2. lib. c. 2. In Hebræo habet hic. *Dies, & quatuor mensium, id est, mansit Dauid in terra Philistinorum spatio quatuor mensium, & per aliquot dies.*

An Dauid stetit solum per quatuor menses in terra Philistinorum. Questio XV.

QVAERETVR circa hoc, an Dauid mansit solum quatuor mensibus in terra Philistinorum, vel per aliquot dies plus? Respondendum, quod an manserit per vnum, vel duos Alph. Toft. super 1. Reg.

dies plus, non potest patere: quia sacra scriptura curat de numeris finitis, & de modico plus, vel minus non curat: velut si sint duo anni, & tres dies nominabit duos annos, nō curando de tribus diebus: vel si sint duo dies deficientes, ad complementum duorum annorū, nihilominus nominabit duos annos: ita hic poterat esse, q̄ essent pauci dies supra quatuor menses, vel deficerēt de quatuor mēsum, scriptura tamen denominat quatuor menses. Sed adhuc dicit aliquis, quod littera nostra est defectuosa: quia in Hebræo ponuntur quatuor menses. Sed pro hoc sciendum, quod littera nostra solum posuit quatuor menses: quia putauit Hieronymus, quod quanquam littera Hebraica poneret quatuor menses, & dies, intelligeret solum esse quatuor menses, sed per barbariem idiomatis aliquid interdum additum est, quod non agit ad significationem. Ra. Sa. dicit, quod fuerunt quatuor menses, & duo dies, quia nomine dierum satis est quod intelligamus duos. Alij dicunt, quod fuerunt quatuor menses, & dimidius: vnde multi hebræorum volunt, quod à morte Samuelis vsq; ad mortē Saulis fluxerunt. 7. menses, & dimidius, quibus mansit Dauid in terra Philistinorum, & duo menses, & dimidius fluxerunt à morte Samuelis vsq; ad recessum Dauid de terra Israel, & interim factum est id, quod habetur sup. ca. 25. de Nabal Carmelo. Alij Hebræi dicunt, quod fuit Dauid in terra Philistinorū vno anno, & quatuor mēsum, & intelligunt illi, quod per dies accipiat vnus annus. Simile habetur Gen. c. 24. vbi cognati Rebecæ orabant, quod maneret Rebecca apud eos p̄ aliquot dies, priusquam duceretur ad Isaac, & habet in Hebræo: maneat puella apud nos dies, vel dies: decem, & littera nostra habet maneat puella salte decē dies apud nos. Hebræi exponūt ibi, maneat puella vno anno, vel decem dies apud nos. Sed hoc manifeste est inconueniens. Primò, quia inspiens diuisio est dici: maneat vno anno, vel decem diebus, cū ista nimis distant: Sed diceretur: maneat vno anno, vel vndecim mensibus. Secundo est inconueniens: quia cum seruus Abraham duxisset camelos, & familiam, vt duceret Rebeccam inde ad Dominum suum, nō est verisimile, quod cognati puellæ peterent ab eo, quod maneret ipse cum puella ibi per vnum annum: ideo solum intelligebatur de decem diebus. Ex hoc autem, & ex similibus habuit occasionem littera nostra intelligendi; quod quanquam in Hebræo ponentur dies, & quatuor menses: tamen solum intelligebatur esse quatuor menses. Historia tamen scholastica dicit, q̄ mansit Dauid in Siceleg quatuor mēsum, & viginti diebus; hoc dicit Iosephus. 6. Antiquitatum in fine. Quidam tamen Hebræorum cognoscentes improprietatem loquendi hebraici sermonis dicunt, quod solum fuerunt quatuor menses. Hoc tenet Ra. Dauid Kimhi exponendo. c. 29. Hoc etiam tenent expositores nostri, vt Andreas. Et hoc tenendum est, cum littera nostra hoc solū voluerit. Sed adhuc restat fortior instantia: quia rex Achis dixit ad Satrapas Philistinorum: Nunquid ignoratis Dauid? qui fuit seruus Saul regis Israel, & est apud me multis diebus vel annis. Et sic est ibi, quod fuerit Dauid apud Achis vltra quatuor menses: quia fuit ad minus aliquot annis, saltem duobus. Sed dicendum, quod ista littera non obstat; & respondet ad eā Ra. Dauid Kimhi, quod Achis dixit: fuit apud me multis diebus, vel annis. I. fuit apud me multis diebus, f. quatuor mēsum, in quibus ita plene cognouit fidelitatem suā, ac si mansisset apud me multis annis. Huic autē nimis credendū est: quia Iudæus est, & loquitur suos, & est peritus, atq; satis modernus. Andreas. Pars Secunda. V 2 respon-

responder aliter. s. q. Achis dixit hoc, & mentitus est. Volebat tamen persuadere principibus Philistinorum, ut permitterent David manere in bello: & quia si diceret Achis de David, q. m. aserat paucis diebus apud ipsum, crederent, q. adhuc non cognoscebat fidelitatem eius, & cogere eum abire: ideo dixit, quod fuerat apud eum multis annis. Sed sit quodcumque voluerimus, nihil refert. Nam manifestum est, quod non fuit David apud Achis aliquo anno integro. Nec obstat, si hoc asseruerit Achis: quia in scriptura sacra non credimus aliquid esse verum, nisi quod ipsa de se dicit: quod autem refert ab alijs dictum, scimus verum esse, quod dictum fuerit, tamen nescimus, an illi mentiti fuerint. Et sic quaquam Achis asseruisset, q. David fuerat apud eum multis annis, non ex hoc cogimur credere, q. fuerit multis annis cum eo, nisi scriptura alibi assereret istud. Nunc autem non solum non obligamur credere, q. David fuerit aliquot annis apud Achis, sed etiam debemus tenere contrarium, quia scriptura refert hic a seipsa tempus, quo fuerit David cum Achis, infra autem c. 29 refert id, quod dixit Achis. Hic ergo accipienda est intentio eius: & quia scriptura nominat numeros maiores semper, si David fuisset apud Achis aliquot annis, priuscipaliter nominasset annos, q. menses. Nominavit tamen quatuor menses, & nullum annum: dies autem nominavit confusè, quasi essent dies mensium incopleti super quatuor menses: id ad plus debebamur dicere ex littera Hebraica, q. David mansit apud Achis quatuor mensibus, & aliquot diebus: tñ non anno integro, nec etiam quinque mensibus completis. Et hoc, ut communiter tenent Hebraei. Nullus autem eorum dixit aliquando, q. mansisset multis annis David cum Achis: ergo nec vno, nec multis mansit: sed solū quatuor mensibus. Itē satis apparet hoc ex verbis Achis: quia dixit: & est apud me multis diebus, vel annis. Si tñ intellexisset Achis, q. fuisset multis annis, valde inconueniens distinctio erat: quia qui dicit multos dies, vel multos annos, ita est, ac si diceret, vno die, vel vno anno. Istud tamen insipienter dictum est, sicut Hebraei exponebant Gen. ca. 24. f. Maneat puella apud nos vno anno, vel decē diebus. Dicendum igitur, q. solum mansit quatuor mensibus apud Achis, sicut habet littera nostra. *Et ascendebat David.* Hic ponitur tertium, s. viuendi modus, quem habuit David in terra Philistinorum. Et dicitur. *Et descendebat David, & viri eius.* s. de vrbe Siceleg, in qua morabantur, & ibant ad agendū praeda: quia nihil aliud habebat David, vnde viueret, tam ipse, quam viri sui, dum manerent in terra illa. *Et agebat praeda.* Vt inde alerentur. Et non solum praeda, sed etiam occisiones: quia non permittebat David aliquem viuere, ut patet infra: praeda tamen agebant ex intentione: caedes autem solum ex necessitate, ne aliqui de sustentibus pradam reuelaret Achis id, q. agebatur, ut patet infra in littera. *De Gessuri, & de Gerzi.* i. de istis duabus gentibus faciebat pradam David, non autem de Philistinis: quia tñ cageret contra fœdera interposita cum rege Achis. s. ut Philistini nihil agerent contra David, nec David cōtra Philistinos. Secundò ageret contra ius naturale s. nocendo illis, qui defendebant eum ab hoste suo. Tertio, ipse timeret periculum, quia si prædaretur in terra Philistinorum, congregarentur Philistini, & occiderent David, tanquam verum hostē, & ruptorem fœderum. Contra Hebræos quoq. non pugnabat David, nec agebat praeda: quia illi erant contribules sui: immo ipse erat rex eorum, quamquam diceret regi Achis, quod prædabatur de terra Israel, ut patet infra in littera.

An David peccauit pugnando contra gentes istas. *Questio XVI.*

QVAERET aliquis, an David peccaret pugnando cōtra gentes istas? Aliquis dicit, q. sic: quia nō habebat aliquam iustam causam pugnandi contra illas. Nec obstat si esset in necessitate: q. poterat aliā victum quarere, & non debebat prædari, & occidere. Respondendum est, q. David non peccauit in hoc: nam scriptura non redarguit eum de hoc, nec ponit inter cetera peccata David. Si tamen in hoc peccasset, cum sapius hoc egisset, & occidisset plurimos, esset peccatum suum graue nimis, & scriptura illud tangeret: sed nō peccauit. Licebat. n. David pugnare contra gentes istas, quia erant in terra Israel, & Deus iusserat Israelitis, q. occiderent omnes, qui essent in terra eorum, Deut. c. 20. Et si non facerent, comminabatur mala eis, ut patet Num. ca. 33. & Iosue 23. Licebat ergo, & meritorium erat Israelitis pugnare cōtra gentes has. Quod autem istae gentes essent in terra Israel, patet Iosue 13. f. noluerunt disperdere filij Israel Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel vsq. ad presentem diem. Sic etiam patet Deut. c. 3. vbi Gessuri, & Machati ponuntur in fine cuiusdā sortis filiorum Israel. Sed aliquis dicit, q. Gerzi non erat de terra Israel, sed solum Gessuri. Dicendum, q. Gerzi idem est, quod Machati, quia est terra illa binomia, sicut sæpè reperitur in ciuitatibus, & in hominibus. Quod patet, quia sicut hic Gessuri, & Gerzi ponuntur simul, ita ponuntur Gessuri, & Machati simul: Deut. c. 3. & Iosue c. 13. Sed adhuc dicit aliquis, q. non licebat David pugnare contra gentes istas: quia quaquam Israelitis liceret pugnare: tamen David propria auctoritate non licebat. Sic enim est in regnis, & principibus: quia vnum regnum, vel vnus princeps potest ex iusta causa inducere bellum alteri regno, vel principi: nulla tamen persona priuata potest propria auctoritate, etiam existente ista iusta causa, indicere bellum alteri regno, vel alicui personae illius regni. Et si indixerit bellum, vel praeda egere propria auctoritate, cum sit causa communis regni, quousque regnum indicat bellum, peccat mortaliter. Sic autem erat de David, quia ipse erat persona priuata, & regnum Israel non indicēbat nūc bellum contra Gessuri, & Gerzi: ergo peccabat David pugnando contra eos. Responderi potest dupliciter. Primò, q. non solum totum regnum Israel, sed etiā quilibet de Israelitis poterat propria auctoritate pugnare cōtra Gessuri, & Gerzi prædando, & occidendo, et nō indicto bello. Nisi fortè ad tempus essent aliquæ treguæ inter Israelitas, & illas gentes, ex aliqua causa rōnabili. Apparet hoc, quia si indicere bellū pertineret ad ius totius regni, vel principis, pp inurias susceptas, vel ex alijs causis, ex quibus cōiter insurgūt iusta bella: nulla persona priuata posset indicere bellū, vel prædari, aut occidere propria auctoritate. Pugnā tñ, q. gerere poterant Israelitæ contra oēs habitātes in terra sua, non erat eis pp aliquas iniurias susceptas, vel dāna, vel similes cās: sed incubebat eis ex necessitate legis: q. Deus iusserat illis, q. occiderēt oēs habitatores terræ illius, Deut. c. 20. Intātū, q. ipsi non poterāt p cōem cōsensum remittere istud bellū: q. si remitterent, peccarēt. Et sic Deus increpuit nimis Israelitas, q. noluerūt delere habitatores terræ Chanaan: ut patet Iudi. c. 2. Lex tñ Dñi erat gñalis ad oēs: ergo q. nullus de Israelitis obligaret spāliter, vel per se mouere bellū cōtra Chananos: q. nullus eorū sufficiens erat ad hoc, sed tota cōtra: tñ quilibet habebat ius ad pugnandum si vellet, eo q. pugnare contra gentes illas erat actus meritorius. Et hoc satis patet, quia

David agebat praeda de Gessuri, & de Gerzi, & tamē non peccauit.

quia postquam Israelitæ diuiserunt sortes non fiebat bellum contra Chananos ex communi cōsensu: sed quicumque volebat pugnabat: & aliquæ tribus pugnabant, alijs non pugnantibus, & petebāt ab eis auxilium: ut patet Iudic. cap. 1. hoc autem nō esset, nisi singulis, ut singulis: & non ut communitati cōpeteret ius pugnandi cōtra habitatores terræ Israel. David igitur posset pugnare contra Gessuri, & Gerzi qui erant de his. Aliter dici potest, q. dato, q. concederemus, q. nullus de Israelitis posset indicere bellum Chananos, nisi princeps, vel tota cōmunitas, quod falsum est: tamen David adhuc poterat indicere bellum: quia ipse non erat tanquam priuata persona, sed erat rex vnctus à Deo: q. in alijs nollet vti iurisdictione viuente Saule. Erat ēt princeps belli: nā Saul constituit eum principem virorum belli supra cap. 18. & deinde fecit eum tribunum super mille viros, iubens ei, q. præliaretur bella Dñi: e. c. hēbat ergo auctoritatē David, ad pugnandū contra oēs hostes Israel: q. non erat persona priuata, sed princeps.

An licuerit David occidere omnes masculos, & feminas de quibus prædabatur. *Questio XVII.*

QVAERETVR vterius, an David licite agebat occidendo tam acriter omnes de quibus prædabatur. Nam non relinquebat virum, nec mulierem, nec paruulum: ut patet infra in littera. Sed non fit tanta crudelitas in alijs bellis, cum Israelitæ pugnantes contra Madianitas hostes suos, ex mandato Dei reliquerint fœminas virgines: Num. cap. 31. Aliquis dicit, q. hoc licitum erat David propter necessitatem: quia ipse timebat, q. si aliquos relinqueret illi conquirerent regi Achis de David, & tūc ille puniret David, tanq. mentitū sibi, & esset in periculo: ideo quamquam alias nō fuisset occisurus: sed solum prædaturus, tamen occidebat: ut patet in littera, scilicet. Virum, & mulierem non viuificabat David, nec adducebat in Gerth dicens: Ne fortè loquantur aduersum nos. hęc fecit David. Sed istud non stat, quia si alias non erat licitum David occidere vniuersaliter in gentibus istis, non fieret licitū ex hoc: quia nō licet alicui occidere alterum, ut ipse mortem euadat: ut declaratum est supra cap. 24. Sed dicendum est, q. licebat David occidere omnes de Gessuri, & Gerzi viros, & fœminas, & paruulos: quia isti erant in terra Israel: Iosue capit. 13. Isti autē vniuersaliter occidendi erant: ut patet Deut. capit. 20. s. de his auem ciuitatibus, quæ dabuntur tibi nullum omnino permittes viuere: sed interficies in ore gladij: & iubeat Deus, q. Israelitæ non miserent eorum. Deut. c. 7. q. quā igitur causa præcipua, quæ inducebat David ad occidendum omnes esset, quia timebat, quod accusarent eum: tamen præter hoc licitum erat ei hoc facere.

An David licuisset prædari. *Questio XVIII.*

QVAERETVR vterius, an liceret David agere praeda de gentibus istis? Aliquis dicit, quod hoc non est dubium, quia cui permittitur prædari. Sed dicendum, q. non stat: quia Deus multoties iubeat Israelitis pugnare, & occidere, & non licebat eis prædari. Sic fuit de Saule pugnante contra Amalecitas: supra cap. 15. Immo ex hoc solum peccauit, quia accepit pradam de terra illa: eo. c. Item quando pugnandum erat contra aliquam ciuitatē, in qua essent idolatre in terra Israel, occidendi erāt illi, & nihil de præda sumēdum erat, sed omnia cremabantur: Deut. c. 13. Item quando Israelitæ pugnant Alph. Toft. sup. er. I. Regum.

auerunt cōtra Iericho prohibitam fuit præda, & iustitia fuit occisio: Iosue cap. 6. vnde Achan, quia furatus fuit aliquid de præda Iericho, Deo irarus fuit nimis: & postea ipse lapidatus fuit, cum omnibus ad eum pertinentibus: Iosue c. 7. Sed adhuc dicendum est, q. licuit David prædari in gentibus istis: immo præcipuum, quod ipse intendebat hic, erat prædari: occidere autem non intendebat, nisi per accidens, & ex necessitate. Sed considerandū, q. in præda quæ faciebant Israelitæ cōtra Gentiles, aliqua erant, quæ generaliter erāt phibita, nec aliquis Israelita prædabatur illa. Alia erant, quæ in quibusdam locis specialiter erant prohibita, ex aliquibus causis. De primo patet, s. de auro, & argento, & alijs metallis, ex quibus facta erant idola, & de oibus ornamentis ipsorū, & de vasīs ad ministerium eorū: quia de his nihil licebat accipere Israelitis: sed debebant ea cremare: sic patet Deut. c. 7. s. Sculptilia eorū igne combures, nō concupisces argētū, & aurum de quibus facta sunt: nec assumes ex eis quicquid, ne offendas pp ea: quia abominatio est Dei tui: nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. Aliqua autem sunt, quæ erant verita interdum Iudeis in pda. s. q. ponēbāt anathema in aliquo loco, poterāt Iudei occidere habitatores illius loci: sed nihil inde poterat prædari, alioquin occidebantur. Sic fuit de Achan, qui furatus est de Hierico: Iosue c. 7. quia ciuitas illa erat anathema: Iosue c. 6. Sic ēt erat de omnibus vrbibus Idolatrarum: quia Deus ponebat illas in anathema: Deuter. c. 13. Sic etiam fuit de Amalec: quia Deus supposuit illam anathemati: supra cap. 15. De David autem nunc dicendum est, q. non licebat ei, nec viris suis prædari aurum, & argentum, vel aliquid pertinens ad idola in terra istarum gentium, nec prædabantur illa, sed cremabant. In omnibus autem alijs licebat eis prædari. s. in pecoribus, & iumentis, vestibus, & pecunia, & in omnibus, quæ ad cibos pertinebant: & de his prædabatur: ut patet infra in littera. Hoc enim generaliter licebat in omnibus locis terræ Chanaan. Vnde Deus iussit Iosue, de vrbe Hai, q. occideret omnes habitatores eius: & q. diuideret prædam exercitui: Iosue ca. 8. Sic autē faciebant postea Israelitæ: nā occidebant oēs habitatores terræ, & postea diuidebāt prædā exercitui.

An licuit David occidere Gessuros, & Machatos. *Questio XIX.*

QVAERETVR vterius, quomodo stet, quod David neminem viuere permitteret in terra Gessuri, & Gerzi. Et primò videbatur, q. hoc non licuerit ei: quia Israelitæ inierunt fœdus cum Gessuri, & Machati: ut patet Iosue ca. 13. nam dicitur, quod noluerunt filij Israel disperdere Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel: ergo non licebat David infringere ista fœdera pugnando contra istas gentes. Secundò, apparet, q. hoc non factum fuerit: nam si nullum permisisset David viuere in terris illis, delera fuisset tota posteritas Gessuri, & Gerzi, sed falsum est: quia dicitur Iosue 13. q. habitauerunt Gessuri, & Machati in medio filiorum Israel, vsque ad presentem diem: ergo non factum fuit hoc. Item patet, quia David postea accepit in vxorem filiam regis Gessuri, de qua habuit Absolon, ut patet infra 2. lib. cap. 3. & primo Paralip. 3. Item Absolon, quando occidit fratrem suum Amnon fugit ad regē Gessuri, ut patet infra 2. li. c. 14. Si tñ deleuisset David illā gentē non potuisset manere aliquis rex, ad quē cōfugeret Absolon. Itē nō solū si David deleuisset gentē illā: sed et si accepisset pda inde, & fecisset graues Pars Secunda. V 3 ca.

Quia aliquando licebat occidere, nō autē prædari.

cedes, non habuisset in vxorem filiam regis Gessuri: quia ille esset hostis regis: habuit tamen: ergo non sic factum est. Respondendum est, quod David faciebat ista bella, & prædas in terra Gessuri, & Gerzi, sicut hic litera refert, etiã licebat ei hoc facere, quia erant isti in terra Israel, vt declaratum est. Ad primã rationem, cum dicitur, quod non licebat David hoc propter fœdera. Dicendũ, quod Israelitæ non interposuerunt aliqua fœdera cū Gessuri, & Machati, siue Gessuri, & Gerzi: sed solum miserati fuerunt illorum, & noluerunt ipsos occidere: vt patet Iosue. c. 13. nam ibi non dicitur de fœderibus: sed solum, quod Israelitæ noluerunt disperdere eos: ideo, quia David occideret aliquos de istis, non ageret contra fœdera: quia non fuerat interposita. Si autem aliquis vellet dicere, quod fuerunt fœdera interposita, debet responderi, quod illa fortè iam transierant: ideo poterat David nõ rupto fœdere pugnare. Vel posset dici, quod quia Israelitæ possident fœdera à principio, quando introierunt in terram Chanaan, ne occiderent gentes Gessuri, & Gerzi: tamen David non obligabatur obseruare istud fœdus: eo quod Israelitæ peccauerant cõponendo talia fœdera, & Deus increpat eos Iudi. ca. 2. ergo David non obligabatur obseruare illa: sed melius faciebat infringendo. Ad secundum cum dicebatur, quod non fuit factũ hoc. Respondenti potest, secundũ quod dicitur, quod nõ obstat: quia bene stat id, quod habetur Iosue. c. 13. f. q. Gessuri, & Machati manserunt inter Israelitas, vsq; ad præsentem diem. i. vsq; ad diem, quo scriptus fuit liber ille, & quod postea delati fuerint à David: eo quod ille liber scriptus fuit à Samuele: vt declaratum fuit in prologo illo super Iosue. Samuel tamen iam scripserat librum illum; immo iam mortuus fuerat, quando David faciebat ista: vt patet supra c. 25. ergo bene stat vtrumq; ista responsio non videtur sufficiens: quia quãquam respondeat ad hoc, non tamẽ respondet ad sequentes rones, eo quod præsupponit, quod Gessuri, & Gerzi delati fuerint à David: cuius contrariũ probant rationes sequentes. Dicendum, ergo aliter, scilicet, quod David non deleuit Gerzi, & Gessuri, sed solum faciebat prædas in illis, & occidit multos. Cum autem dicitur hic, quod David non viuificabat virum, nec mulierem i. nullum permittebat vinere, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod nõ viuificabat. i. nõ ducebat viuos in Geth ad regem Achis: sic dicitur infra in litera. f. virum, & mulierem non viuificabat David, nec adducebat in Geth, dicens: ne forte loquantur aduersum nos, & tunc non concluditur, quod oēs occidit de Gessuri, & Gerzi. Alio modo exponitur, quod non viuificabat virum, nec mulierem, i. in partibus illis, in quibus prædabatur, non permittebat viuere aliquem, sed omnes occidebat, quos poterat: ipse tamen non potuit prædari, nec interficere in tota terra Gessuri, & Gerzi, & Amalecitarum in quatuor mensibus, quibus mansit in terra Philistinorum: ideo maior pars terræ Gessuri mansit intacta à David. Nam cum viderent Gessuritæ, quod David prædabatur terram illam, confugiebant ad loca fortiora, & ibi euadebant manum David: quia cū David haberet solum sexcentos viros, non poterat pugnare contra loca fortia, & murata: sed solũ prædabatur in locis, quæ erant extra muros: ideo maior pars euadebat. Ad Tertium cum dicebatur, quod accepit David vxorem filiam regis Gessuri, & quod confugit illuc Absalon. Dicendũ, quod hoc satis stat per prædicta: quia David non occidit omnem gentem Gessuritarum, sed aliquos in locis non muratis, de quibus accipiebat prædam. Vnde post hoc fuerunt reges Gessuri, & potuit David accipere vxorem de terra illa, & Absalon confugere ad eam. Ad quartam

rationem, cū dicebatur, quod si fecisset David istas cedas, & prædas, fuisset hostis eius rex Gessuri, & nõ dedisset ei filiã suam in vxorem, Dicendum, quod verum est, quod rex Gessuri erat hostis David, & ramẽ dedit ei filiã suam in vxorem: quia postquã David factus est rex super tribũ Iudæ, facti sunt amici David, & rex Gessuri: & tunc accepit filiã eius in vxorem, antequam esset rex Israel, vt patet infra 2. lib. cap. 3. Et post hoc factus est rex Israel, eo. lib. cap. 5. hoc autem fuit nimis gratum regi Gessuri, quanquã fuisset offensus à David: quia rex Gessuri erat paruus, & David erat rex magnæ potentie: poteratque eũ delere, si vellet. Vnde ex sola misericordia Israelitæ permiserunt eum viuere: vt patet Iosue cap. 13. scilicet: Noluerunt disperdere filij Israel Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel. Putabat ergo rex Gessuri, quod dando filiã suam in vxorẽ David, acquirebat perpetuam pacem: ideo gauisus est, quia David voluit eam accipere, quã offensus fuit eũ nimis. *vt de Amalecitis, id est, etiam David agebat prædas de terra Amalecitarũ. Sunt enim Amalecitaræ in latere Meridiano terræ Israel, apud Philistinios: ideo David egrediens de Siceleg facilliter ire poterat ad prædandum ad urbem Amalec, vt patet infra capitulo 30.*

An David licite posset pugnare contra Amalecitas occidendo, & prædando. Quæst. XX.

QVAERET aliquis, an David licite posset pugnare contra Amalecitas occidendo, & prædando? Aliquis dicit, quod non: quia contra Gessuri, & Gerzi poterat pugnare, eo quod erant in terra Israel: vt patet Iosue 13. cap. Amalecitaræ tamẽ nõ habitabant in terra, quam susceperant Israelitæ in possessione: sed habitabant in desertis Arabia: quæ sunt media inter Aegyptum, & terram Chanaan: vt colligitur supra cap. 15. & ibi declaratũ est. Amalecitaræ quoque non erant de stirpe Chananæorum, contra quos Israelitæ fouebant insulam bellum: sed erant de stirpe Esau, nominati à quodã nepote suo, nomine Amalec: vt patet Gen. 36. cap. Amalecitaræ, quoque nihil nocebant David: sed ipse causa prædandi inuadebat terram eorum: ergo non habebat iustam causam pugnandi. Respondendum, quod David licite pugnabat contra Amalecitas, immo meritore: quia Deus iusserat Israelitis, quod pugnent contra Amalec, & deleant illum. Quilibet ergo Israelita ius habebat ad pugnandum contra Amalec: quia lex communis erat: de hoc patet Deut. c. 25. scilicet: Memẽto quid fecerit tibi Amalec in via, quando egrediebaris ex Aegypto quomodo occurrerit tibi, & extremos agninus tui, qui lapsi residebant, ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus, & non timuerit Deum. Cum ergo Deus dederit tibi requiem in terra, quam tibi pollicitus est, delebis nomen eius sub celo: caue ne obliuiscaris. Sed aliquis dicit, quod istud Deus mãdauerat Sauli: & ipse deleuerat Amalecitas: vt patet supra cap. 15. ergo postea Israelitæ non poterant pugnare contra Amalec. Dicendum, quod hoc non obstat. Nã quanquam Israelitæ non manerent obligati ad pugnandum contra Amalec postquam Saul deleuit illos, licebat tamẽ illis pugnare, si vellet, quia adhuc non fuerat legi satisfactum, quæ dicit: Delebis nomen eius sub celo Deuter. cap. 26. i. Delebis memoriã Amalec: ita quod non maneat aliquis de Amalecitis sub celo, id est, super terram viuens: sed post bellũ Saulis ẽ eos manserunt aliqui Amalecitaræ: ergo poterat Israelitæ postea pugnare ẽ eos. Itẽ patet, quia

*Licite, im
mo meri-
torie pu-
gnabat Da-
uid cõtra
Amaleci-
tas.*

quia pugna contra Amalech non debebat finire vni imperu, sed per multa tempora mansura erat: vt patet Exo. cap. 17. f. Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Iosue: delebo enim memoriã Amalech de sub celo. Et postea sequitur: Manus solius Domini, & bellum Dei erit cõtra Amalech, à generatione in generationem. Merebatur ergo David faciendo istud bellum.

An sicut licebat David bellare contra Amalecitas, ita etiam eos occidere. Quæst. XXI.

QVAERET Vt vterius, an liceret David occidere Amalecitas. Respondendum, quod sic: quia bellum erat licitum ei contra Amalech, vt dictum est: si tamen non permitteretur ei occisio, non esset propriè bellum: ergo permittebatur ei occidere. Sed tunc stat dubium, an posset occidere masculos, & feminas, & paruulos: nam omnes istos occidebat, cum nullum permitteret viuere, vt patet infra in litera. Aliquis dicit, quod nõ licebat ei: quia deut. c. 20. ponit regula secundũ quã pugnare debebant Israelitæ: scilicet, quia aut pugnabant contra aliquam urbem, quæ erat in terra, quam ipsi habituri erant: & tunc debebant occidere masculos, & feminas, & nullũ omnino permittere viuere. Si verò pugnarent contra aliquam urbem extra terram possessionis sue, debebant offerre pacem ciuibus: quam si vellet, acciperent eos sub tributo, & nullum occiderent. Si non reciperet pacem, pugnabant contra ciuitatem, & illa capta, omnes masculos occidere debebant, relictis mulieribus, & infantibus. Amalecitaræ tamen habitabant extra terram Israel, & non erant de stirpe Chananæorum: ideo quando pugnarent contra eos Israelitæ, non licebat eis occidere feminas. Secundò patet, quia Madianitæ erant hostes Israelitarum, & offenderant eos nimis: Num. cap. 25. Tamen quando pugnauerunt Israelitæ contra eos, non occiderunt feminas virgines: Num. ca. 30. ergo nec liceret hic David occidere feminas. Rõndendum est, quod licitũ erat occidere feminas Amalecitarum: quia Deus iusserat: Deut. c. 25. Delebis memoriã Amalech sub celo. idem cap. 17. Si tamen non occiderentur feminæ, & paruuli, adhuc rursus multiplicaretur genus Amalecitarum: ideo oportebat, quod viri, feminæ, & paruuli deleantur, vt nulla maneret memoria sub celo. Secundò patet, quia Deus, cum misit Saulem ad pugnandũ cõtra Amalech, dixit: percutite Amalech, & demolire vniuersa eius, non parcas ei, nec concupisces ex ipsis aliquid: sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum, atque lactentem: vt patet supra cap. 15. David tamen habebat idem ius ad pugnandum contra Amalecitas, quod habebat Saul, cum esset hoc à lege positum: ideo poterat occidere omnes, tam masculos, quàm feminas, quàm paruulos. Ad primam rationem, cum dicebatur, quod pugnãtibus Israelitis contra urbem, quæ non esset de terra Chanaan, non debebant occidere mulieres, nec paruulos: Deut. c. 20. Dicendum, quod hoc verum est, nisi specialiter aliud caueretur de aliquibus gentibus: sic enim quando pugnabant Israelitæ contra aliquos Israelitas, idolatras omnes occidebant, tam viros, quã feminas, quàm paruulos, & iumenta: Deut. cap. 13. cum Deut. ca. 20. Solum iustum erat hoc cõtra Chanaanos: sed ille erat casus specialis. Sic etiam fuit de Amalecitis, in quibus Deus specialiter iussit, quod omnes occiderentur. Ad secundum, cum dicebatur, quod Madianitæ erant hostes Israelitarum: & tamen non occiderunt feminas eorum virgines. Dicendum, quod ratio dissimilitudinis est: quia magis peccauit

Alph. Toft. super i. Reg.

cauerunt Amalecitaræ contra Israel, quàm Madianitæ: iõ specialiter dicit Deut. c. 25. Delebis nomen eius de sub celo: caue ne obliuiscaris. Vel potest dici, quod sufficiens ratio diuersitatis est mandatum Dei: iussit. n. de Amalecitis, quod oēs occiderent, mares, foeminae, & paruuli. De Madianitis autem non dixit istud. Et dato, quod dicamus Madianitas magis peccasse contra Israel, quàm Amalecitas, Deus tamen iussit deleri Amalecitas, forte non solum propter istud peccatum: sed propter quãdam alia: & hoc sufficiebat ad hoc, quod Israelitæ deberent occidere omnem viuentem in Amalecitis, & non in Madianitis.

An liceret David accipere prædam de Amalecitis. Quæstio XXI.

QVAERET Vt vterius, an licuit David accipere prædam de Amalecitis: & videtur, quod non. Primò, quia quando Deus iussit Sauli, quod occideret Amalecitas, dixit, quod non concupisceret aliquid ex ipsis, sed ait: percutite Amalec, & demolire vniuersa eius: omnia spolia destrue: nam Camelos, oues, & boues iussit occidi, sup. c. 15. Secundò patet, quia Saul peccauit in bello cõtra Amalecitas: quia accepit boues, & oues, vestes, & omnia optima terræ Amalec: eo. c. & dixit ei Samuel: quare ergo non audisti vocẽ Dñi, sed versus es ad prædã, & fecisti malum in conspectu Dñi: eo. c. David tamen prædabatur de Gessuri, & Gerzi, & Amalecitis, & tollebat oues, & boues, & alinos, & Camelos, & vestes, vt patet infra in litera: ergo peccabat. Respondendum, quod David nõ peccauit prædando de terra Amalec: nam si David peccasset in hoc, abiecisset eum Deus, ne regnaret, sicut abiecit Saulem, principaliter ex hac causa. f. quia nõ egit iram furoris sui in Amalec: vt patet sequenti c. & supra. cap. 15. David tamen non abiectus est: sed Deus dicit, quod ambulauit semper in conspectu eius: vt patet 2. Paralip. c. 7. & infra 3. lib. cap. 15. ergo non peccauit prædando de Amalec: hoc patet: quia lex, quæ data fuerat Israelitis, de pugnando contra Amalec, solum dicebat, quod deleteret nomẽ eius sub celo: Deut. cap. 25. & Exo. 17. & non inhiuit eis prædam: semper tamen in bello intelligitur præda esse licita, nisi inhibeat: ergo Israelitæ non obligabantur ex illa lege abstinere à præda Amalec: sed poterant inde prædari, sicut de ceteris gentibus, cõtra quas pugnabant. Nec est simile de Saule, & nunc de David: quia Sauli fuit datum præceptum expressum, ne prædaretur aliquid de terra Amalec: iõ obligabatur ad hoc, & contra faciendõ peccabat. David autẽ nõ fuit datum illud præceptum: ideo manebat solum regula data Deo. c. 25. de deletionẽ Amalecitarum: sed in illa nõ prohibebantur prædæ: poterat ergo David prædari, & quilibet alius de Israelitis, qui postea bellũ ageret contra Amalec. Ad primã rone, nõ dicebat, quod Deus iussit Sauli, quod demoliret vniuersa, quæ erant in terra Amalech, & nulli parceret. Dicendũ, quod istud fuit præceptum speciale: ideo solum obligauit personã illam, cui datum est, & oēs illos, qui ibant eũ eo. Vnde non se extendebat ad David, nec ad posteriores: fuit etiam temporale præceptum: quia fuit datum pro certo tempore, & pro certa actione: scilicet pro illa vice, qua Deus mittebat Saulem ad terram Amalec: ideo licet tunc Saul peccauerit prædando, si tamen post hoc ipse vellet aliquando pugnare contra Amalecitas, sicut pugnabat contra alias gentes, non peccauisset prædando tunc: eo quod tunc cessabat obligatio præcepti, quod particulariter fuerat ei datum illa vice, qua eum Deus misit, & redibat regula generalis, quæ habetur Deuteron. cap. 25. & per

*David nõ
peccauit
prædando
de terra
Amalec.*

Pars Secunda. V 4. illam

illam poterat prœdari, cum solum Deus iuberet, q̄ Ifralitæ delerent nomen Amalec. Ad secundam rationem cum dicitur, q̄ peccauit Saul, quia versus est ad prædam. Dicendum, q̄ hoc fuit ex præuaricatione specialis præcepti sibi dati: & non ex præuaricatione legis. Dauid autem non obligabat ad illud præceptum, eo q̄ non fuerat ei datum; ideo non peccaret prædando. *Hi enim vagi habitabant in terra antiquitus.* i. isti tres populi Gessuri, Gerzi, & Amalec non habebant certam mansionem in aliqua regione: sed vagabantur per desertum, aliquando hic, & aliquando ibi. Hoc autem erat antiquitus: scilicet aliquantisper, postquam scriberetur iste liber. Postea autem firmiores fuerunt habitando. Vel potest intelligi ista litera, q̄ habitabant vagi in deserto: non quidem, q̄ mutaret tota ista gens loca: scilicet, q̄ aliquando esset in vna parte deserti, & aliquando in alia: sed non conueniebat tota gens, & per loca, & congregationes ad faciendam politiam, & habendam vnitatem regiminis: sed quædam eorum morabantur hic, & alij ibi, nullam habentes communionem. Ideo poterat Dauid facilius percutere omnes istas gentes: quia non recipiebant fauorem, & auxilium à se inuicem. Primò modo sunt aliquę gentes vagę in Aphrica, q̄ Numidæ vocantur, eo q̄ nullam terram specialius incolant: sed mutant sedes: vulgariter autem isti Alarabes vocantur: quod pertinet ad imperfectionem populorum. s. quia modicum participant de ratione. *Euntibus Sur vsque ad terram Aegypti.* i. istud desertum, in quo habitabant istæ gentes, situm est euntibus Sur. idest, in via, per quam itur ad Sur, vsque ad terram Aegypti. Istud est desertum Arabiæ, & sunt magnæ solitudines euntibus in Aegyptum, & terræ Achanaan, extentæ ab oriente in occidentem, & vocantur solitudines Arabiæ, quia ibi Arabes habitant, & alię gentes. Est autem ibi desertum Sur: quia est apud terram Aegypti: & est quædam pars parua deserti apud mare rubrum: vt patet Exod. cap. 15. nam dicitur. Tulit Moyses Israel de mari rubro, & egressi sūt in desertum Sur: ambulaueruntque tribus diebus per solitudinem, & non inueniebant aquam. Istud desertum coniungitur alijs desertis magnis, & in his habitant filij Israhel, qui vocantur Arabes: vt patet Gen. c. 25. Extenditur autem largo nomine istud desertum à terra Philistinorum versus Aegyptum: quod patet, quia Agar ancilla Abraham recessit à Domino suo de Bersabee, & ibat in desertum Sur. erat autem Bersabee in terra Philistinorum, de hoc Ge. c. 16. Et tamen non longè fugerat Agar à domo Domini sui: ideo desertum Sur non est longè à terra Philistinorum. Istæ autem gentes non habitabant in deserto Sur: sed euntibus in deserto Sur. i. in deserto, quod est in via, per quam itur de terra Philistinorum vsq; Sur, & vsque ad Aegyptum. Sic patet de Amalech, supra cap. 15. Percussit Saul Amalec ab Heuila Donet veni ad Sur, quæ est in regione Aegypti. In quo patet, quod non habitabant in terra Sur: sed terminus extremus habitationis eorum versus Aegyptum erat Sur.

An licuit Dauid pugnare contra Amalecitas Iessuros, & Machatos. *Quest. XXIII.*

QVAERET aliquis, quomodo licuit Dauid pugnare cõtra istas gentes, cum non essent in terra Israel: nam ad hoc, q̄ liceret Israelitis pugnare cõtra aliquas gentes, non suscepta aliqua offensa ab eis, oportebat, q̄ istę essent de stirpe Chananeorum, vel habitarent in terra illorum. De primo patet, quia Deus iussit Israelitis, q̄ occiderent omnes septē po-

pulos Chananeorum, & nõ misererentur eis: Deut. cap. 7. & 20. Secundum patet, quia tota terra Chananeorum, quæ erat clausa sub illis terminis, qui habentur Num. ca. 34. promissa fuit Israelitis: & Deus iussit, q̄ non permitterent aliquos habitatores terre illius viuere, interposito aliquo pacto. Si igitur aliqui, qui non essent de Chananeis, morarētur in terra illa, habebant Israelitæ idem ius pugnandi contra eos, quod contra Chananeos, tanquam contra detentores terre suæ. Sic patet Deut. c. 20. cum dicitur, q̄ in ciuitatibus, quas Israelitæ accepturi erant in possessionem, nullum omnino viuere permitterent. Dauid autem non videbatur habere aliquã de istis duabus causis ad pugnandum contra ista gentes. De prima patet, quia Amalecitas non erant de stirpe Chananeorum: sed de stirpe Esau, de quibus dicitur à quodã suo nepote nomine Amalec: vt patet Gen. cap. 36. Gessuri quoque, & Gerzi non erant de stirpe Chananeorum: nam Dauid accepit in vxorem filiam regis Gessuri, in fr. 2. lib. c. 3. si tamen esset Gessuri à Chananeis non accepisset Dauid vxorem de gente illa: quia Deus hoc vetuerat nimis. Exo. c. 34. & Deute. 7. Non tamen legitur peccasse Dauid in hoc: nec scriptura redarguit eum sicut arguit Salomonem, quia accepit mulieres multas de gentibus illis, de quibus Deus vetuerat, in fr. 3. lib. ca. 11. Habitatores quoque Israel arguuntur, quia iniierunt federa cum Chananeis tam in coniugijs, quàm in alijs: Iud. cap. 2. Ergo non erunt Gessuri, & Gerzi de Chananeis. Item patet, quia Israelitæ permiserunt Gessuri, & Gerzi viuere inter se, nolueruntque eos disperdere. Iosue. ca. 13. Si tamen fuissent de Chananeis non poterant permittere eos inter se. De secundo patet. s. q̄ ista gentes non habitabant in terra Israel: quia dicitur hic, q̄ vagi habitabant euntibus Sur: terra autem illa est extra terram Chanaan: ergo non habitabant in terra Chanaan. Respondendum, quod Dauid licuit pugnare contra istas gentes, & prædas, ac frages in illis agere, vt dictum fuit. de Amalecitis enim patet: quia licet ipsi nõ essent de stirpe Chananeorum, nec morarentur in terra Chanaan, habebant Israelitæ causam pugnandi contra eos: quia Deus iusserat, q̄ delerent memoriam eorum de sub celo: Exod. cap. 17. & Deut. 25. De Gessuri, & Gerzi dicendum, q̄ nõ erant de stirpe Chananeorum, cum accepit Dauid vxorem de gente ipsorum: ideo ex hac parte nõ licebat Dauid pugnare contra eos: erant tamen intra terram Israel. Quod patet Iosue. c. 3. Noluerūt filij Israel disperdere Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel vsque ad præsentem diem: poterat ergo Dauid pugnare contra eos, tanquam contra detentores terre Israel eadem lege, qua pugnabatur contra Chananeos. s. occidendo viros, feminas, & paruulos: Deut. 20. c. Ad rationem in contrarium, cum dicitur, q̄ isti habitabant vagi euntibus Sur. Aliqui exponunt, q̄ hoc verum erat aliàs, sed non nunc: quia nunc habitabant in terra Israel. Et hoc videtur dicere litera. s. Hi enim vagi habitabant in terra antiquitus, q. d. nunc non. Sed hoc non stat: nam antiquitus non magis vagabantur per desertum, quàm tempore, quo ista scripta fuerunt. Quod patet: quia tempus, quo introierunt Israelitæ in terra Chanaan, erat antiquum, respectu tẽporis, in quo Dauid faciebat istas prædas. Nam ab eo tempore, vsque nõ fluxerunt anni quadringenti, vel quasi. Q̄ patet, quia ab exitu de Aegypto, vsque quo incepit Salomon ædificare templum, fluxerunt anni quadringenti octoginta, vt patet in 3. li. c. 6. à quib. demendi sunt quadringenta anni, quibus manserunt Israelitæ in deserto, antequam introierent in terram Cha-

Chanaan, & alij 40. anni, quibus regnauit Dauid, infra 3. lib. cap. 2. & illi fluxerunt antequam Salomon inciperet ædificare templum: & fuerunt postquam Dauid istas prædas egit, quas solum quatuor mensibus egit: vt patet hic, & immediate ascendit in Hebron, atque vnctus est in regem, infra 2. libr. cap. 2. Et ab ipso tempore computantur quadraginta anni regni sui: eodem lib. cap. 5. & infra 3. lib. cap. 2. demantur etiam tres anni, & duos menses, quibus regnauerat Salomon, quãdo cepit ædificare templum: nam in secundo mense quarti anni cepit, vt patet infra 3. lib. ca. 6. manebunt igitur anni quadringenti, demptis tribus, ab introitu Israelitarum in terram Chanaan, vsque ad tempus, quo faciebat Dauid istas prædas de Gessuri, & Gerzi: & tunc quando introierunt Israelitæ in terram Chanaan permiserunt manere inter se Gessuri, & Gerzi: ergo ab antiquo ista gentes habitabant in medio Israelitarum, & non diffusi per desertum Sur, vel per Arabicas solitudines. A fortiori igitur secundum istam literam habitarent Gessuri, & Gerzi tempore Dauid inter Israelitas: cum tunc dicitur, quod habitabant vagi: sed antiquitus: & tamen tunc erant in medio filiorum Israel. Aliter ergo dicendum, quod ista litera non intelligitur, quod habitabant vagi, idest, vagantes per desertum: sed vagi, idest, non habentes inter se communitatem, sicut alię gentes, in vnitatem regiminis politici: & hoc modo poterant dici vagi, etiã si habitarent in medio terre Israel. Et dicitur, quod habitabant in via Sur, & Aegypti, scilicet, quia erant propinqui deserto, per quod ibatur de terra Philistinim in desertum Sur, & in Aegyptum. Aliter exponi potest, & melius, & quod ista litera referatur ad Amalecitas solum: quia ipsi habitabant in via, quæ est euntibus Sur versus Aegyptum, vt patet supra capit. 15. Gessuri autem, & Gerzi intra terram Chanaan. Est et veritas huius rei, quod Gessuri, & Gerzi habitabant iuxta Amalecitas: ideo Dauid agebat prædas in vtrisque: Amalecitas tamen erant magis meridiani, diffusi per arabicam solitudinem vsque ad desertum Sur, quod est apud Aegyptum, Ezod. 15. cap. & pertingebant ad latus meridianum terræ Chanaan: scilicet, ad terram Philistinorum, quæ est pars terræ Israel: & non introibant limites eorũ intra terram Israel. Hoc autem apparet: quia infra cap. 30. dicitur, quod Amalecites fecerunt impetum ex parte australi, & inuaferunt Siceleg. Est tamen Siceleg iuxta extremam terræ Israel: gentes autẽ Gessuri, & Gerzi erant coniunctæ Philistinis, & Amalecitis: & tamen erant intra terram Israel. s. in latere meridiano eius. Et quia terra Chanaan habet partem extremam ad meridiem desertam versus arabicam solitudinem, & in illa habitabant Gessuri, & Gerzi, & aliqui de Tribu Iuda, & de Philistinis: dicuntur habitare Gessuri, & Gerzi vagi in deserto euntibus Sur, idest, per viam Sur: quanquam illud proprius conueniat Amalecitis, qui verè habitabāt in deserto. *Et percutiebat Dauid omnem terram illorum,* idest, istarum trium gentium. Non est intelligendum, quod omnem terram ipsarum percussisset: quia cum non relinqueret viuentem in locis, in quibus prædabat, deleri fuissent prorsus Amalecites Gessuri, & Gerzi. Sed falsum est, vt supra declaratum fuit: sed intelligitur, quod percutiebat omnem terram illorum, idest, magnam partem terræ. Sic accipitur sæpè in scriptura, vt Gen. capit. 41. s. Omnes prouincię veniebant in Aegyptum, vt emerent escas. Et tamen certum est, quod non veniebāt de omnibus partibus mudi; ita, quod nullæ gentes residuæ eent, quin venirent, & infra 3. lib. cap. 4. dicitur, q̄ omnes

Omnis ponitur pro magna parte.

reges terræ veniebant ad audiendum sapientiam Salomonis, & tamen certum est, quod non veniebant omnes: quia non poterant. Nec vnquam fuit aliquis homo, cuius fama ad omnes homines diffusa fuerit: & non solum hominis, sed vrbs: nulla enim fuit vrbs, nec est, cuius fama apud omnes gentes dilata sit. Sic ait Boetius, secundo de Consola. profa 7. quod tempore Marcii Ciceronis, fama Romanæ vrbs caualum montem non transcenderat. Erat tamen tunc Roma florentissima. Aliter potest exponi, quod percutiebat omnem terram illorum, idest, omnia loca, qua inuadebat: quia in locis, quæ ipse depredebatur, nullum viuere permittebat. *Nec relinquebat viuentem virum, aut mulierem,* idest, nõ solum prædabatur, sed etiam occidebat omnes, tam viros, quã feminas, quàm paruulos. Hoc autem licebat Dauid, vt supra declaratum est. Faciebat tamen illud, vt si aliqui remanerent, non conquererentur regi Achis, & cognosceretur iniquitas Dauid. *Tollensque oues, & boues, & asinos, & camelos, & vestes.* Per ista intelliguntur omnia illa, quæ ducebat Dauid de præda. s. supellectilia domestica, & pecunia, & quicquid ad cibum pertinet: ita vt nihil relinqueret in terra illorum: Solum autem cauebat Dauid, vt viri sui non prædarentur aurum, & argentum, & ornamenta idolorum: quia ista erant prohibita: & quicunq; illa raperet, erat sub anathemate: sed debebant comburi: Deuteronom. capit. 7. Sciendum autem, quod vestes, quas ducebat Dauid de Gessuri, Gerzi, & Amalecitis, & cetera pertinentia ad prædam, erant sicut vestes, & supellectilia Israelitarum. Alioquin cum ista adducerentur ad regem Achis, vt patet hic, cognosceret ipse hanc prædam nõ esse de terra Israel, & caperetur Dauid in sermone, cum ipse diceret, semper prædari de terra Israel affuetum. Quia tamen istæ gentes erant simul cum Gessuri, & Gerzi habitarent in medio Israel: Iosue cap. 13. non differebant istæ gentes in vestibus supellectilibus, & domestico apparatu. *Reuertebatur,* scilicet, de terra istarum trium gentium, capta præda. *Et veniebat ad Achis,* s. veniebat ad urbem Geth, in qua morabatur Achis.

Quare Dauid, cum reuertebatur de præda, veniebat ad urbem Geth. *Questio XXIII.*

QVAERET aliquis, cum Dauid non moraretur in urbem Geth, in vrbe regia cũ Achis, sed seorsum, in Siceleg, vt patet supra, cur veniebat ad urbem Geth, ferens prædam. Aliquis dicit, quod veniebat ad locum illum, eoquod transitus ad urbem Siceleg, in qua morabatur Dauid, venientibus de terra Amalecitarum Gessuri, & Gerzi, erat per urbem Geth, in qua morabatur Achis. Sed hoc non satis consonat rationi. Nam si ex hoc solo veniret Dauid in Geth, posset declinare iter, vt non videretur præda eius in Geth. Item litera ista non permittit hunc sensum: quia tunc diceretur: veniebat in Geth: sed dicitur, veniebat ad Achis, quasi intentio Dauid venientis in Geth, non esset, vt veniret in Geth, sed vt veniret ad Achis. Dicendum igitur, quod Dauid qualibet vice, qua veniebat de præda, ibat ad regem Achis, ferens totam prædam, priusquam deponeret eam in vrbe sua Siceleg, & hoc propter tria. Primò, ad laudem regis Achis: quia Dauid erat nunc, vt seruus Achis, cum donasset ei vnam urbem, vt supra declaratum est: ideo volebat, quod omnia opera sua essent ad laudem Achis: & ob hoc ibat ad eum cum tota præda, quasi gloriaretur ex hoc Achis, sicut si ipse fecisset: quia fecerat istud seruus suus Dauid. Sciendum erat, quia Achis

Resp. 1.

fecerat gratiam magnam Dauid, dando ei vnam vr-
bem in terra sua, & benignè tractando eum: ideo
volebat complacere ei in singulis. Cum ergo venie-
bat de præda priusquam iret in urbem suam, ferebat
totam prædam ad Achis offerens ei illam, vt acciperet
inde, siquid vellet: & hoc modo, per affectuosa
obsequia Dauid inducebat animum regis ad se, vt
nimis eum diligeret. Tertia ratio potest addi, quòd
Dauid hoc faciebat in recognitionem dominij. Va-
salli enim, vel stipendiarij consueverunt aliquando
ire ad Dominos suos, exhibituri reuerentiam, vt per
hoc profiteantur se subditos esse, & impendant Do-
minis debitum honorem. Dauid autem, ne videretur
nolle subijci regi Achis, veniebat crebro ei, reue-
rentiam exhibiturus, ferens prædam. Dicebat autem ei
Achis. Gaudebat enim Achis de probitate Dauid,
putans se felicem, quia talem seruum haberet: & in-
quirebat ab eo de modo pugnae, & prædæ. *In quem ir-
ruisti hodie fili mi?* idest, contra quem pugnaſti? & ubi
egisti prædam? Hoc enim inquirebat Achis, quan-
do cunquē veniret Dauid de præda, quia gaudebat
audiendo res novas. In Hebræo non habetur fili mi,
sed solum. *In quem irruisti hodie?* Sed hoc parum
differt. Respondet Dauid: *Contra meridiem Iudæ*, idest,
feci prædam de parte meridiana terræ Iudæ. Pro
quo sciendum; quod terra Philistinorum erat qua-
dam pars terræ Israel, quæ cecidit in sorte Iudæ, vt
colligitur Iosue 15. cap. Et quia nondum capta fue-
rat terra Philistinorum ab Israelitis, & erat terra
ista in extremitate terræ Chanaan, erat meridiana
respectu terræ Iudæ, & latus Septentrionale terre
Philistinorum erat latus meridianum fortis Iudæ:
ideo quando veniebat Philistini ad prædandum
in terram Iudæ, introibant per partem meridianam
suam: & sic dicebat hic Dauid, quòd egerat prædam
contra meridiem Iudæ. i. in parte sua meridiana.

*An Dauid mentiretur dicendo se agere prædas de terra Israel,
cum tamen ageret de Amalecitis.*
Questio XXV.

QV AER ET aliquis, an Dauid mentiebatur in
hoc, & an peccaret: quia ipse non agebat præ-
das de terra Israel, sed de Amalecitis, Gessuri, & Ger-
zi, vt patet supra. Aliquis dicit, quòd Dauid non
mentiebatur, & consequenter non peccabat: quia
ipse non dicebat, quòd egerat prædam de terra Iu-
dæ, sed contra meridiem Iudæ, & verum est: quia et
si egisset prædas in Agypto, illud esset contra meri-
diem Iudæ, cum rota ista terra esset meridiana, res-
pectu terræ Iudæ. Sed sciendum est, quòd hoc non stat:
quia Achis quærebat à Dauid, in qua terra egisset
prædas: & Dauid respondebat ei directè ad quæsi-
tum. Nam si ipse dixisset solum, quòd illa terra, de
qua prædatus fuerat, erat ad meridiem Iudæ, hoc
erat, tanquam si nihil dixisset: eratque stulta respon-
sio. Nec aliquid rale responderet Dauid regi Achis.
Ideo quamquam aliquis cauillôsè exponens ista ver-
ba posset excusare Dauid à mendacio, quantum ad
verborum corticem: tñ fm veritatem ipse mentie-
batur: quia proferebat ista verba ad intentionem si-
gnificandi, quòd ageret prædas de terra Iudæ: & ex
modo suo proferendi omnes audientes ista verba,
sic intelligebant. Vnde rex Achis sic semper intel-
lexit. Apparet etiam, quòd Dauid dixerit ad istam
intentionem: vel saltè per verba hoc significan-
tia, vt patet infra. f. Credit ergo Achis Dauid, di-
cens: Multa mala operatus est contra populum suum
Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus. Si tamen
Dauid non dixisset regi Achis, quæ agebat prædas in ter-

ra Iudæ, non diceret litera, quæ crederet hoc Achis.
Ergo Dauid dicebat Achis, quòd faciebat prædam
in Iuda. Dicendum igitur, quòd Dauid mentitus
est hic: nec aliquis potest eum excusare: immo non
oportet: quia multoties mentitus est. Sicut apparet
supra capit. 20. & 21. Sed tunc dicitur, an peccauerit
mentiendo. Respondendum, quòd Dauid pecca-
uit, sed non mortaliter: eoquòd mendacium istud
erat officiosum. Nam si non mentitus fuisset, incide-
ret in damnum, & periculum cum rege Achis.

*Cur Dauid dicebat Achis, quòd prædaretur de terra Israel,
quamvis non prædaretur.*
Questio XXVI.

QV AER ET aliquis, cur Dauid dicebat regi
Achis, quòd prædaretur de terra Israel, cum
non prædaretur de ea, nec caperetur in mendacio,
si diceret se prædari de alijs gentibus: ideo non vi-
debatur ei aliquod periculum ingruere. Responden-
dum, quòd Dauid egit hoc, propter duo. Primò, vt
maneret securus in terra Philistinorum, & Achis
non haberet eum suspectum. Erat enim Achis hos-
tis Israelitarum: & si Dauid illos diligeret, haberet
eum suspectum Achis, credens, quòd propter illos
aliquid ageret contra eum: & fortè nollet tenere il-
lum in terra sua: ideo vt posset Dauid manere secu-
rus in terra Philistinorum, à principio quando in-
trauit, finxit se magnum inimicum Israelitarum, &
procuraturum ei semper mala. Ex hoc aut Achis cõ-
fusus est ei, intantum, quòd volebat eum facere cu-
stodem capitis sui: seq. cap. Hoc autem solum, quia
credebat, quòd Dauid fecisset multa mala contra
Israel: & quia promittebat maiora se facturum, eo.
cap. f. Dixit Dauid ad Achis: Nunc scies, quæ factu-
rus est seruus tuus, idest, contra Israelitas in bello, si
ergo Dauid dixisset, quòd pugnabat, & agebat præ-
dam in Amalecitis, Gessuri, & Gerzi, & non in terra
Israel, non confideret ei Achis, credens, quòd non
esset verè inimicus Israelitarum: sed finxisset hoc, vt
deciperet eum. Et sic fortè excluderet Achis de ter-
ra sua Dauid: ideo timuit, & dixit, quòd prædabatur
de terra Israel. Secundum erat, ne incurreret iram
Achis: quia fortè Amalecitas, Gessuri, & Gerzi erant
confederati regi Achis. Si igitur Dauid irruerent in
illos, offenderet regem Achis, agens contra amicos
suos. Item dato, quòd non essent fœdera inter Achis,
& istas gentes: dum tamen non esset bellum inter
eas, & Achis, offenderet Dauid Achis: quia sic istæ
gentes habebant iustam causam pugnandi contra
regem Achis: quia sicut si rex Achis inuaderet Ama-
lecitas, & Gessuri, & Gerzi, istæ gentes habebant ra-
tionabilem causam inuadendi terram Achis, Ita
nunc cum Achis receptor inuasorem earum in ter-
ra sua, & faueret illi, poterant indicare iustum bel-
lum regi Achis. Et fortè propter hoc Amalecitas po-
stea inuasert vrbem Siceleg, & combusserunt eam:
infra cap. 30. Timuit ergo Dauid confiteri veritatè,
ne prouocaret Achis in iram. *Et contra meridiem Iera-
meel, & contra meridiem Ceni*, idest, irrui contra meridiem
Ierameel, scilicet, in terram Ierameel, & in terram Ce-
ni. Ista duo non sunt nomina ciuitatum, sed aliqua-
rum terrarum, vel provinciarum: & erant in eis ci-
uitates multæ, sicut patet infra cap. 30. f. Misit dona
Dauid his, qui erant in vrbibus Ierameel, & in vrbibus
Ceni. Erant autem istæ vrbes in sorte Iudæ, &
erant tamen in extremitatibus: vnde quando dice-
batur irruere ad meridiem istarum vrbium, intelli-
gebatur, quòd irruerat in partes aliarum tribuum,
quæ habebant terram coniunctam sorti Iudæ. Scien-
dum autem, quòd hic vocatur ista terra Ierameel,
infra

Dauid me-
titus est,
& pecca-
uit venia-
liter.

infra tamen 30. capitu. vocatur Ierameel: & hoc ve-
nit ex conditione Hebraici sermonis, in quo aliqua
de dextrahitur litera de fine dictionis, & aliquando
apponitur, sic patet in isto nomine, Gessuri: quia ali-
quando vocatur Gessuri, & aliquando Gessur: nam
Gessuri vocatur hic, & Deuteronom. capit. 3. Iosue
13. & 1. Paralipomen. cap. 1. vocatur autem Gessur,
infra 2. lib. capi. 13. & 14. sic etiam est in isto nomine,
Phalti: quia aliquando vocatur Phalti, supra cap. 25.
& aliquando vocat: Phaltiel, infra 2. lib. capi. 3. *Vir-
rum, & mulierem non viuificabat Dauid*. Idest, non permit-
tebat viuere virum, nec mulierem in terra illa, in
qua prædabatur: cuius causa pater immediate. Non
tamen erat licitum Dauid occidere omnes istos, vt
ipse esset securus, ne accusaretur apud Achis: sed quæ
habebant in terra Israel: & contra omnes habita-
tores terræ illius, poterant Iudæi sic pugnare: vt pa-
tet Deuteronom. capit. 30. *Nec adducebat in Geth*, idest,
quanquam potuisset Dauid multos de illis captiuos
ducere, & vendere, tamen neminem ducebat, sed
occidebat omnes. Et dicitur, quòd non ducebat in
Geth aliquem viuum, scilicet, quando ferebat præ-
dam ad regem Achis. Nam quodocunque veni-
ret de præda, prius veniebat ad regem Achis, ferens
totam prædam, quam iret in Siceleg, vt supra de-
claratum est.

An licuisset Dauid ducere captiuos de gente illa.
Questio XXVII.

QV AER ET aliquis, an licuisset Dauid ducere
de gentibus illis aliquem captiuum, & vende-
re, si non timuisset regem Achis: Aliquis dicit, quæ-
rit, quia in habitatoribus terræ Chanaan non lice-
bat Israelitis aliud agere, nisi occideret omnes, tam
viros, quam fœminas, quam paruulos: Deuteronomio.
capit. 20. Solam igitur prædam vendere poterat, &
non homines. Respondendum, quòd Dauid pugna-
bat hic contra Amalecitas, Gessuri, & Gerzi, & non
erat idem ius de omnibus. Nam Amalecitas non
erant de stirpe Chananæorum, nec morabantur in
terra Israel: ideo non erat contra eos eadem lex, quæ
contra Chananæos, & habitatores Israel: ideo pote-
rat Dauid occidere illos, vel vendere, vel facere quod
vellet. Sed aliquis dicit, quòd adhuc non pote-
rat de Amalecitis hoc facere: quia Deus iusserat Israe-
litis, quòd deleret nomen Amalech de sub cœlo:
Exod. capit. 17. & Deuteronomi. 25. si tamen vende-
rentur Amalecitas in seruos; & non occiderentur;
non deleretur nomen eorum de sub cœlo: ideo tene-
bantur eos occidere, nec poterat vendere. Respon-
dendum, quòd lex, quæ iubebat deleri Amalecitas;
magis sonat, quòd occidantur, quam, quòd vendan-
tur: obligatio tamen illius legis oblata fuit, quæ
misit Saulem ad delendum Amalecitas: & ille tene-
batur eos occidere, & non vendere: Dauid autem,
& posterius non obligabatur iam ad illam; si tamen
vellent agere secundum eam, mitterentur: ideo etiã
si non facerent totam, quod lex dicebat, non pecca-
rent; & si aliquid illius facerent, mitterentur: quia
lex illa non erat tanquam lex; sed tanquam opus su-
pererogationis. Sicut igitur est de consilijs euange-
licis, quòd non obligamur agere secundum illa; & si
aliquid egerimus de eis, etiã si non plene mereremur,
quia opus supererogationis est. Ita hic de Dauid. Si
tamen adhuc obligasset lex illa, vt potè, quia nondum
iusta esset tradi executioni per Saulem, & Dauid vel-
let illam exequi, non posset vendere Amalecitas, sed
occidere, & accipere prædam de Gessuri, & Gerzi.
Dicendum est, quòd Dauid non poterat aliquem

vendere, vel accipere sibi in seruum: quia erant de
habitatoribus terræ Chanaan, de quibus Deus iusse-
rat, quòd omnes occiderentur: Deuteronom. capit.
20. *Dicens: ne fortè loquantur aduersum nos. Hoc fecit Dauid,*
idest propter hoc non ducebat aliquem eorum vi-
uentem, ne possent dicere regi Achis, quòd Dauid
percutiebat terram eorum.

*Cur noluit Dauid, quòd diceretur: Achis eum prædari de
Amalecitis.*
Questio XXVIII.

QV AER ET aliquis, quare Dauid volebat, quæ-
rit, aliquis diceret regi Achis, quòd ipse prædaretur
de Amalecitis, Gessuri, & Gerzi. Dicendum, quæ-
rit, præcipua causa erat, vt non argueretur mendacij:
quia cum quæreret ab eo Achis, in quem irruisset re-
spondebat semper Dauid, quòd irruerat in partes
terræ Israel, vt patet supra. Si autem aliquis de ca-
ptiuis referret cõtrarium regi Achis, caperetur Da-
uid in seruum, & posset eum iuste occidere Achis,
cum mentitus fuisset regi. Item propter hoc men-
dacium non crederet aliquid Achis Dauid: sed puta-
ret, quòd sicut in hoc mentitus fuerat, ita mentitus
fuisset in omnibus alijs, & vellet fallere eum, & infer-
re aliquod magnum malum terræ Philistinorum.
Etiam, quia fortè istæ tres gētes erant confederatæ
Philistinis: & si aliquid de eis cõquereretur Achis,
de malis, quæ intulerat Dauid in terra illorum, vel-
let occidere Dauid: vel saltè excluderet eum de ter-
ra sua. Et hoc erat decretum illius cum diebus, quibus habita-
uit in regione Philistinorum, idest, istam sententiam, vel
consuetudinem habuit semper, quando fuit cum
rege Achis: quia semper manebat eadē causa timo-
ris. Et accipitur hic decretum largè pro deliberatione,
vel sententia. Nam decretum propriè iussionem
iudicis notat, vel aliquod mandatum iuris. Hic au-
tem non erat mandatum: quia nullus hoc manda-
bat Dauid: sed erat decretum, scilicet, quia Dauid
hoc apud se decreuerat, idest, deliberauerat obser-
uare dum esset in terra Philistinorum. *Credidit ergo
Achis Dauid*, idest, credit ei illa, quæ dicebat, scilicet,
quòd agebat prædam in terra Israel. *Dicens: multa
mala operatus est contra populum suum Israel*, idest, Achis
dicebat hoc in corde suo, volens habere Dauid sem-
per in seruum; & putabat hoc, quia Dauid fecerat
multa mala contra populum suum. Hoc non erat
in veritate, sed sic existimabat Achis, scilicet, quòd
omnes prædas, quas egerat, fecisset in Israel. *Erit igitur
mibi seruus sempiternus*, idest, propter hoc, quòd fecit,
erit mihi semper in seruum: Desiderabat enim rex
Achis habere Dauid in seruum: quia sciebat eum vi-
rum extremam in bello. Ipse enim occiderat Go-
liath: quod bene nouerat rex Achis, & alij reges Phi-
listinorum, infra capi. 29. Erat tamen Goliath for-
tissimus Philistinorum, sup. c. 17. tempore quoq;
quo misit Dauid cum Saule, & erat princeps belli,
fecit bella magna contra Philistinos, supra ca. 18. &
19. Nunc quoque agebat clarissimas prædas: & nul-
lus de viris suis peribat. Volebat igitur rex Achis ha-
bere Dauid in seruum propter duo. Primo, vt non
noceret Philistinis. Nam si rediret in terram Israel,
esset rursus princeps belli contra Philistinos: & pos-
set nimis nocere: quia iam nouerat terram eorum.
Secundò, vt seruiret ei in bellis contra quascunque
gentes, & contra Iudæos, quos putabat illi esse exo-
sios nimis: ideo gaudebat, quæ haberet eum in seruum.
Hoc autem putabat, quia cum Dauid egisset tanta
mala contra Israel, vt arbitrabatur Achis, credebat,
quæ impossibile erat eum reconciliari Israelitis: vnde
semper maneret in seruitio regis Achis.

Achis vo-
lebat ha-
bere i ser-
uum Da-
uid pro-
pter duo.

ACTVM est autem in diebus illis, congregauerunt Philisthim agmina sua, vt prae- parentur ad bellum contra Israel. Dixitque Achis ad Dauid: Sciens nunc scito, quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui.

De morte Saulis. Ista est vltima pars huius libri, in qua agitur de morte Saulis, qui propter peccata sua occisus est a Philisthinis. Et diuiditur in duas partes: quia, primo ponitur belli apparatus. Secundo, bellandi actus, infra capit. vlti. Prima in duas: quia primo ponitur bellorum ex vtraque parte apparatus. Secundo, Dauid de acie recessus, sequen. cap. Sciendum autem, q Saul adueniente bello timuit, vt. patet infra in littera. ideo consuluit Dominum: & quia non respondit ei per prophetas, sacerdotes, aut somnia conuersus est ad phitones de quo est materia totius ca. f. de consultatione Pyronissae: & diuiditur in quatuor, quia primo ponitur consulendi occasio, secundo ipsa consultatione, tertio Samuelis responsio, quarto Saulis de speratio Secunda ibi. Dixitque Saul seruus suis. Tertia ibi. Dixit autem Samuel. Quarta ibi. Statimque Saul cecidit.

Ordo consequens est eorum, qua scribuntur hic ad praedicta. Quaeſtio I.

QVAERITVR circa primum, an ea, quae habentur hic habeant ordinem consequentem ad praecedentia, & an fuerint facta immediate. Respondendum, q hic est ordo continuus. Nam supra agebatur de persecutione Saulis contra Dauid, & de fuga Dauid in terram Philisthinorum propter Saulem; hic autem agitur de morte Saulis. Fuit etiam post omnia, quae habent praecedenti cap. quia illa facta sunt, antequam rex Achis iret ad bellum, cum alijs regibus Philisthinorum contra Israel: ea tamen, quae habentur hic facta sunt, postquam congregati sunt Philisthini in castris contra Saulem: & ipse quoque congregauit omnes Israelitas in monte Gelboe. Tunc enim videns castra Philisthinorum timuit nimis: ideo consuluit Dominum, & illo respondente, consuluit Pytonissam. Cum autem dicitur, an fuerint facta ista immediate post praecedentia, dicendum, q inter ista, quae habentur hic, & fugam Dauid de terra Israel, fluxerunt solum quatuor menses, vt patet praeced. cap. nam ibi dicitur: q fuit Dauid in terra Philisthinorum quatuor mensibus: ipse tamen non recessit inde, quousque mortuus est Saul: quia die qua annunciata est mors Saulis, manebat Dauid in Siceleg, sequen. lib. cap. 1. in cap. Tamen praecedenti dicitur de omnibus, quae fecit Dauid in terra Philisthinorum in quatuor mensibus, quibus ibi mansit. Ergo immediate post praecedentia factum est, quod habetur hic. Factum est autem in diebus illis, id est, accidit in diebus illis. f. in quibus Dauid fuit in terra Philisthinorum, f. in fine quarti mensis, quo ibi mansit. Congregauerunt Philisthini agmina sua, id est, congregauerunt magnam gentem. Non intelligitur hoc de congregatione, quae facta fuit in castris, quando venerunt Philisthini in summam, vt patet infra, sed de congregatione, quae fiebat in urbibus Philisthinorum, f. q in qualibet vrbe inquirebatur, quot essent, qui possent conuenienter procedere ad

bellum. Et sic fiebat summa bellatorum in qualibet ciuitate. Et patet hoc, quia in sequenti littera dicitur: Vt praeparent se ad bellum contra Israel, id est, illa congregatio erat ad parandum se ad bellum. Si tamen intelligeretur de congregatione agminum in castris, non diceretur, vt praeparent se ad bellum: quia, quando in castris conuenerunt, iam parati erant ad bellum. Patet etiam, quia infra dicitur, quod dixit Achis ad Dauid: sciens nunc scito, quoniam egredieris mecum in castris tu, & viri tui: Ergo nondum egressi fuerant in castra: sed accipitur de congregatione, quae fiebat in ciuitatibus Philisthinorum. Vt praeparent se ad bellum contra Israel, id est, ista congregatio, quae facta fuit in singulis ciuitatibus Philisthinorum fuit ad hoc, q praeparent se omnes Philisthini ad pugnam contra Israel, & sciretur quot pugnatores ituri erant, pro qualibet vrbe.

Quare Philisthini congregauerunt se ad magnum bellum contra Israel. Quaeſtio II.

QVAERET aliquis, quare Philisthini parauerunt se nunc ad bellum contra Israel. Respondendum est, q forte Saul offenderat eos, & volebat nunc vlcisci iniuriam, & damna: vel, quia Philisthini erant hostes Israelitarum ex magno tempore. Nam Israelitae fuerant sub potestate eorum, & postea rebellauerunt in principio regni Saulis, vt patet supra 17. & ob hoc habebant inimicitias perpetuas Philisthini contra Israel, vt reducerent Israel ad priuam seruitutem: Et ad hoc congregati sunt supra 13. & 14. ca. Et victi fuerunt. Et sic faciebant quando cunque haberent aliquam opportunitatem, ad pugnam contra Israel: congregabantur, & pugnant, ita fecerunt supra cap. 17. Nam nulla causa exprimitur, cur pugnauerint. Iterum etiam congregati sunt, ad pugnam contra Israel, supra ca. 19. Et iterum 23. Nec oportet, de hoc aliam causam inquiri, aut aliam dari, nisi, q erat hostilitas antiqua inter Israelitas, & Philisthinos. Potest etiam dici, q Deus mouit nunc Philisthinos ad pugnam contra Israel, vt moreretur Saul: Peccauerat enim Saul nimis, & Deus volebat eum occidere: ideo fecit, q congregarentur Philisthini contra Saulem. Sic enim Deus, quando vult punire aliquam gentem, concitat alias gentes contra illam in bellum. Sic fuit de Sennacherib, quem Deus misit contra Israelitas, vt patet Isa. capit. 10. f. Vae Assur virga furoris mei, & baculus ipse est in manu eorum indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populos furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat praedam. Sic etiam patet de Nabuchodonosor, quem Deus vocauit ad captiuandum Iudeos, vt patet Isa. cap. 5. f. Et leuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terre, & ecce festinus velociter veniet. De hoc etiam Habacuc cap. 1. Sic etiam Deus vocauit Babylonios ad delendum Assyrios, vt patet Sopho. capit. 2. & 3. Sic etiam concitauit Medos, & Perfas, contra Babylonios, vt delerent eos, Isa. cap. 13. & 14. & Habacuc ca. 2. & 3. Et sic credendum est hic, quod quando Israelitae essent in bello nunc, quia Philisthini erant hostes eorum: tamen Deus specialiter mouerat Philisthinos, vt punirent Israelitas, & praecipue Saulem. Sic patet infra in littera, cum dixit Samuel: faciet tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua: quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalech: idcirco, quod pateris fecit tibi Dominus hodie: & dabit etiam Israel tecum in manus Philisthin. Dixitque Achis ad Dauid. Hic Achis admonuit Dauid, vt pararet se, &

Deus quado vult punire aliquem populum, concitat alias gentes contra illum.

se, & viros suos ad bellum: quia volebat eum ducere in castra. Sciens nunc scito, id est, scias nunc certissime. Iste modus est superabundans in locutione ex modo Hebraico. Sic dicitur supra ca. 14. gustans gustauit in summitate virgae. Et in Pf. Expectans expectaui. Quod idem est, ac si solum dicitur: gustauit, expectaui. Quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui, id est, scias, q volo, q eas mecum ad bellum cum omnibus viris tuis. Hoc dicebat Achis, quia cum in omnibus ciuitatibus Philisthinorum parentur viri ad pugnam, ipse quoque parauit eos, qui erant in regno suo, & voluit, q cum eo iret Dauid. Nam sciebat eum virum esse strenuum in armis, & putauit, quod nimis ei proficere posset, cum haberet exosos Iudaeos, & pugnaret contra eos libenter.

Quomodo Achis audebat secum ducere Dauid in bellum. Quaeſtio III.

QVAERET aliquis, quomodo Achis audebat secum ducere Dauid in bellum: quia timere deberet, q ille postea coniungeretur Israelitis in bello, & pugnaret contra eum. Sic enim putauerunt alij Philisthini, & dixerunt ad Achis: Reuertatur vir, & sedeat in loco, in quo constituisti eum, & non descendet nobiscum in praedium, ne fiat nobis aduersarius, cum praeliari caeperimus, sequenti cap. Respondendum, q Achis confidebat nimis Dauid, & putabat, q nullo modo Dauid ageret contra eum. In hoc tamen decipiebatur: sed habebat radicem ad cogitandum hoc. Primo, quia credebat, q Dauid fecisset multas caedes, & praedas in terra Israel, praeced. cap. Et ex hoc Achis cogitauit, q esset ei Dauid seruus sempiternus, e. c. Secundum erat, quia steterat aliquanto tempore Dauid in terra Achis, & nunquam contra eum aliquid mali inuenerat: ideo putabat, q semper sic fidelis esset, & hoc obiecit Achis Satriapis Philisthinorum, sequen. cap. f. Nunquid ignoratis Dauid, qui fuit seruus Saul, & est apud me multis diebus, vel annis, & non inueni quicquam in eo ex die, qua transfugit ad me, vsque ad diem hanc: patet etiam eod. cap. cum dixit Achis ad Dauid: scio, quia bonus es tu in oculis meis, sicut Angelus Domini: sed principes Philisthim dixerunt: non ascendet nobiscum in praedium. Confidebat ergo nimis Achis Dauid ei, ita vt veller committere custodiam corporis sui, vt patet infra in littera.

Achis nunquam sciuit Dauid se finxisse insanum coram eo. Quaeſtio IIII.

QVAERET aliquis, quomodo Achis recepit Dauid ad tantam familiaritatem, vel saltem voluit eam habere in terra sua: cum prius factus fuisset coram eo insanus, & turpis, supra ca. 21. Respondendum est, q Achis nesciebat hoc. Nam quando Dauid finxisset se insanum coram Achis: tamen Achis non putauit esse illum Dauid. Nam dixit ad seruos suos. Vidistis hominem insanum, quare adduxistis eum ad me? An desunt nobis furiosi? quid introduxistis istum, vt fureret me praesente? hinc ingreditur domum meam, q. d. non, supra cap. 21. Si tamen Achis putasset illum esse Dauid, quanquam stultitia simularet, acceperisset eum, & occidisset: sed non fecit: sed magis clamauit, vt abijceretur de praesentia sua. Serui quoque Achis non cognouerunt illum esse Dauid: quia, quanquam a principio putassent, quia erat Dauid propter vnitatem effigie, postea tamen, quia viderunt eum nimis furere, putauerunt, q non erat Dauid: ideo postquam Achis abiecit eum a se,

serui illius non curauerunt de illo, tanquam certissimè, q non esset ille Dauid. Et sic quando redijt nunc Dauid ad Achis cum sexcentis viris, non putauit Achis, nec aliquis de seruis suis, q ipse fuerat, qui insanierat coram Achis: vnde recepit eum in magno honore, nec habuit ex hoc aliquam occasionem suspicandi contra eum. Dixitque Dauid ad Achis. Hic Dauid allicit animum Achis, promittendo magna. Nunc scies, quae facturus est seruus tuus, id est, in isto bello cognosces, quid faciam pro te, q. d. hucusq; ego non potui ostendere tibi animum, & obsequium meum, quia casus affuit: nunc autem, cum oportunitas se offerat rei, ego ostendam tibi, quid faciam pro te. f. agendo magnas strages in Israelitis propter te.

Dauid an mentiretur promittendo facere magna pro Achis contra Israelitas? Quaeſtio V.

QVAERET aliquis, an Dauid peccauerit dicendo haec. Aliqui respondent, q sic, quia Dauid, quando ista loquebatur, aut habebat animum pugandi contra Israelitas, aut contra Achis, & alios Philisthinos, aut habebat animum nihil faciendi. Istud tertium non stat. Primo, quia sic Dauid mentiretur, cum diceret, q intendebat magna facere pro Achis, & tamen nihil intendebat. Secundo non est verisimile: quia si nihil egisset Dauid contra vnam partem, nec contra alteram, reperisset eum mendacem Achis, & occideret illum: vel saltem oportebat, q fugeret Dauid a facie eius. Si autem Dauid intendebat pugnare contra Israelitas, peccabat: quia Israelitae erant populus Dei, & contribules Dauid, & ipse non habebat aliquam causam pugnandi contra eos. Si vero intenderet Dauid pugnare contra Achis, peccabat nimis: quia Achis receperat eum in terra sua, & dederat ei vnam urbem. Erat ergo contra naturam, q pugnaret Dauid contra Achis, praecipue, quia in hoc frangebat fidem, & agebat per insidias, si pugnaret contra Achis, cum promississet ei, q semper adiuuaret illum, & seruiret ei, & nunciabat eum eo ad bellum, vt seruus eius, & auxiliator. Nicolaus respondet, q Dauid intendebat adiuuare Achis defendendo eum ab Israelitis: & dicit, q in hoc non peccabat: quia iuste poterat adiuuare Achis contra Saulem, & Israelitas, propter duo. Primo, quia forte Philisthini fouebant iustum bellum contra Israelitas ex aliqua causa, vtpote si Israelitae iniuissent aliqua federa cum Philisthinis, & non custodiuissent. Nam quanquam non poterant Israelitae inire federa perpetua cum habitatoribus terrae Chanaan: quia Deus vetuerat hoc, Exo. cap. 34. & Num. 33. & Deuteronom. 7. poterant tamen ad tempus aliqua federa inire, si subesset aliqua causa rationalis, & necessaria, & illa tenebantur custodire. De Saule autem dicit, q forte per Demonis vexationem, & turbationem phantasiae amiserat memoriam, & fregerat pacta inita cum Philisthinis. Secundam rationem ponit, dicens: q Dauid poterat licite adiuuare Achis contra Israelem, vt adiuuaretur ab Achis, vt si forte moreretur Saul in illo bello, vel priuaretur regno, q Achis adiuuaret Dauid ad esse quendum regnum Israel. Sed istae rationes non stant, nec motiuum suum est verisimile: dicit enim Nicolaus, q Dauid intendebat pugnare contra Israelitas adiuuando Achis. Sed hoc non est verisimile, quia toto tempore, quo fuit Dauid in terra Achis, dissimulauit id, quod intendebat, & dicebat, q pugnabat contra Israelitas: cum tamen ipse semper pugnaret contra alias gentes. Quomodo ergo nunc haberet animum pugnandi contra illos, quos tanto tempore etiam per mendacium suum custodierat?

dierat? Item non est verisimile, q̄ ipse voluisset pugnare contra Saul, pro Achis: quia ipse nimis doluit de morte Saulis, & dispersione Israelitarum, & voluisset potius, q̄ perijissent omnes Philistini, vt patet in planctu suo, infra sequen. lib. cap. i. vbi inuidit gaudio Philistinorum de morte Israelitarum, cum dixit. Nolite annunciare in Geth. nec annuncietis in compitis Ascalonis: ne forte letentur filij Philisthim, & exultent filia incircumcisorum. Item cum dicit in prima ratione, q̄ Philistini forte habebant iustam causam pugnandi contra Israel. Dicendum, q̄ satis stat, q̄ Philistini fouerent, iustum bellum contra Israel: David tamen non poterat iuste pugnare contra Israel: eo quod Philistini erant hostes: David autem erat vnus de Israelitis. Quin potius si David fuisset in terra Israel, quanquam Israelitę rei essent, & haberent Philistini iustam causam pugnandi, tenebatur David adiuuare eos: quia licet aggrediendo non haberet iustam causam, tamen in defendendo iustam causam habebat: quia omnis homo, quantuncumque peccauerit, potest se defendere iuste, si aliquis inuasit eum, ad occidendū, vel ad percutiendum modo hostili. Israelitę autē nūc, non erat inuasores, sed inuasi: quia primo Philistini congregauerunt acies suas contra Israel. Et ex hoc coactus fuit Saul aggregare Israelitas, vt patet infra in litera. Dato etiam, q̄ Israelitę aggredierentur Philistinos, & fouerent iniustum bellum, quamquam David non tenebatur adiuuare eos, quia iniquę agebant, tamen peccaret, si pugnaret contra eos adiuuando hostes ipsorum: quia licet non obligaretur adiuuare eos, obligabatur non lædere illos: quia ipse non susceperat ab eis malum, propter qđ foueret bellum iustum contra eos. In secunda ratione dicebat Nicolaus, q̄ David poterat adiuuare Achis contra Saul, vt si Saul moreretur, adiuuaret eum Achis ad obtinendum regnum Israel. Sed hoc inconueniens est. Nam David non desiderabat mortem Saulis, vt ipse regnaret. Nam sepe potuit eum occidere, & noluit, vt patet supra cap. 24. & 26. quomodo ergo nunc pugnaret contra eum, vt morientem illo, ipse obtineret regnum: non est. n. verisimile. Item non stat, q̄ David vellet adiutoriū regis Achis, vt postea acciperet regnum sibi debitum. Nam in hoc peccaret dupliciter. Primò, quia non confidebat in Domino, q̄ ipse traderet ei regnum, sed inuocabat in adiutorium Philistinos, qui erant hostes Israel. Sic enim increpitus fuit rex Asa, quia inuocauit adiutorium regis Syrorum contra regem Israel, vt patet 2. Paralip. c. 16. Magis autem hoc fuisset imputatum David, cum ipse esset vir melior. Secundo, peccaret inducendo hostes Israelitarum in adiutores suos contra Israel: nullos enim atrociores hostes habebant Israelitę, quam Philistinos. Si autem David duceret illos secum in auxiliares contra Israel, illi gauderent in hoc, q̄ daretur sibi occasio percutiendi Israelitas, & subijceretur eis Israel, cum poneret eos David, tanquam executores iustitię. Non est ergo verisimile, q̄ ipse vellet adiuuare regem Achis, vt Achis adiuuaret eum ad capiendū regnum Israel. Item nō stat, quia mortuo Saule habebat David locum inuocandi regem Achis, ad pugnandum contra Israelitas, vt subderentur sibi: sed non inuocauit, quin potius, per septem annos mansit solum rex super Iuda, pugnare nolens contra Isoboseth filium Saulis, qui erat vir parue resistentię: nec adeptus fuit regnum totum Israel, vsquequo ille mortuus est. Et ille vixisset toto tempore, quo vixit David, nunquam David curasset regnare, nisi super solam Tribum Iuda, quæ eum sponte vixit

in regem, sequenti lib. 2. Mortuo c. autem Isoboseth, doluit nimis David, & interfecit occisores eius, vt patet sequenti li. ca. 4. Nec post hoc ipse curauit pugnare contra Israel, vt subderetur ei: sed omnes tribus sponte venerunt ad vngendum David in regē, sequenti lib. cap. 5. Nullo modo est ergo verisimile, q̄ David vellet hic adiuuare regem Achis, vt Achis adiuuaret eum ad accipiendum possessionem regni Israel. Item non consonat huic id, quod Nicolaus primo dixit. f. q̄ David ibat ad defendendum Achis: quia defensio nūquam fit, nisi ex necessitate, ad hoc, q̄ reputetur iusta. f. quando quis alterum inuadit, potest inuasus cum moderamine inculpate tutele agere, quod voluerit. Vnde si potest defendere, non occidendo hostem, & occidit, defensio culpabilis est. David autem ibat hic sponte ad bellum, in quo pugnandum erat. Ergo non solum ibat ad defendendum, sed ad agendum, cum defensus ex necessitate suscipiatur. Item, licet alicui defendere se, vel defendere alterum, si inuasus est: sed nō licet ire ad defendendum inuasorem: quia defensor inuasoris, & inuasor reputantur ambo inuasores: præsertim si defensor iste ante inceptum bellum iuit cum inuasore: quia ipse ei dat occasionem succumbendi: vnde lex puniet eos, quia armati vadunt cum aggressore, licet ipsi non inuadant: dum tamen ipsi præsentem sint, & propter eos inuasor inuadit, sicut si ipsi inuaderent. David autem ibat ad defendendum regem Achis, & ipse erat inuasor: quia Philistini congregauerunt agmina contra Israel: & ex hoc Saul coactus fuit congregare Israelitas in bello, vt patet infra, ideo non licebat David hoc modo ire ad defendendum regem Achis. Item non consonat hoc verbis David: nam cum David dixit. Nunc scies, quæ facturus est seruus tuus: in quo significabat se facturum aliqua magna propter eum: ille tamen, qui solus defensor est, non agit aliquid magni: quia solum repellit iniuriam, & si potest eam repellere nullum occidendo, non occidit aliquem. David igitur, si solum defenderet, ne aliquis occideret regem Achis, & nihil amplius ageret, minus ageret quolibet bellatore: quia quilibet de bellatoribus intendebat non solum defensionem, sed occidere quos potuisset. Non ergo conuenienter diceret David: Nunc scies, quæ facturus est seruus tuus: verba ergo ista David magis signant eum esse volentem pugnare atrociter contra Philisthim, quam contra Israelitas, quam solum defendere regem Achis. Sed dicendum est, q̄ de intentione David non potest nobis patere certissimè. Videtur tamen dicendum, q̄ David habuit intentionem adiuuandi Israelitas, & pugnandi contra Philistinos, sicut intellexerunt Satrapæ Philistinorum, sequenti cap. quia ipse diligebat Israelitas, tanquam contribules suos, & tanquam populum Dei, & tanquam subditos suos: quia Deus vnixerat illum in regem super ipsos, vt liberaret eos de manu hostium. Cum Philistinis autem nullam habebat affinitatē, cur deberet adiuuare illos contra Israel. Si autem obijcias, q̄ verba ista David significant, q̄ ipse vellet pugnare contra Israelitas pro Achis, cōcedendum est: & tamen intentio sua non erat hæc: quia David sepe mentiebatur regi Achis in fauorem Israelitarum. f. quia præcedenti cap. dicebat: q̄ pugnabat contra eos, & nunquam pugnauit: sed contra Gentiles. ira ergo hic, quanquam assereret, q̄ facturus erat magna contra Israelitas, tamen mentiebatur intendēs facere contrarium: nec oportet David excusari ab his mendacijs. Si autem obijcias, q̄ David ageret contra naturam impugnando illum, qui ei benefecerat. Dicendum, q̄ David solum tenebatur regi Achis benefici-

Rf. Auc.

beneficio, & non alijs Satrapis Philistinorum. Si autem ipse pugnaret contra regem Achis, erat valde irrationabile: & hoc non intendebat, sed solum pugnare contra alios reges Philistinorum. Si autem dicas, q̄ adhuc in isto peccabat David: quia dixerat regi Achis, q̄ pugnaret pro eo, & forte super hoc fidem dederat. Dicendum, q̄ David aliquid peccauit hic: nec oportet eum excusari ab omnibus peccatis: quia maiora horum ipse fecit, sicut patet in occasione Vrię, & adulterio cum vxore eius. Et ait Achis ad David. Quia David indicabat se magna facturum pro Achis: ipse quoque Achis significat magnam affectionem suam ad eum, vt ipse efficaciter ista ageret. Et ego custodem capitis tui ponam te cunctis diebus, id est si tu feceris hoc, ego ponam te custodem corporis mei toto tempore. Nō poterat enim Achis aliquid maius tradere David, quam, q̄ seipsum ei traderet custodiendum: & per hoc innuebat, q̄ sic dabat ei magnum officium, ita daturus erat ei magnos redditus, & honorem. Et dixit, q̄ hoc faceret cunctis diebus, quia putabat, q̄ David maneret iam omni tempore cum ipso, sicut dixerat præ c. f. Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus. Samuel autem mortuus est, scilicet, Samuel Propheta, de quo Hebræi dicunt, quod mortuus fuit sex mensibus ante Saul, & de morte eius habetur, supra cap. 25.

Quare scriptura hic dixit de morte Samuelis. Questio VII.

QVAERET aliquis, cur scriptura hic dicit de morte Samuelis: quia supra cap. 25. descripta fuerat ista mors. Respondendum est, q̄ hoc fuit pp duo. Primò, quia immediate dicitur in litera, q̄ instante bello consuluit Saul Dominum: & illo nō respondente, consuluit Pythonissam: & quia si Samuel vixisset, non fuisset opus, q̄ Saul inuisuisset a Pythonissa, eo q̄ ipse responderet ad questionem Saulis: id dicitur, q̄ mortuus est: & id in defectu sui recurrit Saul ad Pythonissam. Hoc tenet Ra. Sa. & Ra. David Kimhi. Secunda cā est: quia Pythonissa consulta a Saule inuocauit Samuel: nam Saul dixit Pythonissæ, q̄ suscitaret sibi Samuel: & quia ad hoc oportebat eum esse mortuū, repetiuit scriptura, quō mortuus fuerat: & hoc tenet Andreas, & Nicolaus. Est autē ista solutio melior, q̄ prima: quia non est penitus verum, q̄ Saul consuluerit Pythonissam in defectum Samuelis: nā et si ipse vixisset, non responderet ei: quia dicit infra, q̄ Deus noluit rñdere Sauli per Sacerdotes, nec per Prophetas, nec per somnia: ita ergo non responderet per Samuel: & oportet, quod recurreret ad Pythonissam. Nam, q̄ non rñderet Deo Sauli per Prophetas, nec per Sacerdotes, nō eueniebat tanq̄ Sacerdotes, & Prophetæ nec sciret inquirere, sicut Samuel: vel q̄ nō erant digni, vt Deus p illos rñderet: sed solū, q̄ in penā Saulis Deus noluit, q̄ haberet rñsum p illos, vt sic confunderet de peccato suo. Ad hoc igitur, q̄ plenè confunderetur, non erat ei Deus rñsurus per Samuel, sicut nec per alios Prophetas, si Samuel vixisset: ideo est tenenda solum secunda solutio. Planxitque eum omnis Israel. i. omnes Israelitę doluerunt pro ipso nimis, & impenderunt honores magnos funeri eius.

Quare omnis Israel planxit Samuel, & quomodo. Questio VII.

QVAERET aliquis, quare omnes Israelitę planxerunt eum: & quomodo. Rñdendum, q̄

Samuel fuerat Princeps Israelitarum, tam in spiritualibus, q̄ in temporalibus. In temporalibus quidē: quia ipse iudicauit Israel solus, per 20. annos, supra c. 7. Vnde ipse computat se, tanq̄ vnū de iudicibus Israel, supra cap. 12. postea quoq̄ ipse dedit iudices filios suos super Israel, supra cap. 8. deinde dedit Saul in regem, supra cap. 10. & 11. & toto tempore, quo Saul bonus fuit, operabatur p consilium Samuelis: velut si Samuel dominaretur Israel. Vnde interdum edicta publica, quæ à iurisdictione procedunt, ex nomine Samuelis ponebant, tanq̄ ipse esset rex: sic patet supra ca. 11. qm Saul fecit vocari oēs Israelitas ad bellum contra Ammonitas, continebatur in edicto. Quicumq̄ non exierit, secutusq̄ non fuerit Saulem, & Samuelem, sic fiet bobus eius. Praefuit quoque Samuel Israelitis in spūalibus, eo q̄ erat propheta Dñi, & consulebat Dñm pro Israel: nec vnq̄ desinebat orare pro Israel, supra 12. c. & pp eū Deus faciebat miracula pro Israel: sicut qm intonuit Dñs fragorem magnum super Philistinos, supra 7. c. tenebantur ergo Israelitę impendere magnū honorē eius funeri, cū tāta illis beneficia præstitisset. Hebræi dicunt, q̄ Israelitę fleuerūt Samuelem in omnibus ciuitatibus: quia Samuel discurrerat p oēs ciuitates Israel ad iudicandum, sic patet supra c. 7. nam in tribus locis principalibus iudicabat quolibet anno totum Israel: Cum autē dī, quō totus Israel planxit Samuelē. Dicēdū, q̄ dupliciter poterat fieri. Vno mō, q̄ de omnibus locis Israel venirent aliqui in Ramatha ad funera Samuelis. Alio mō, q̄ in qualibet vrbe Israel fieret planctus specialiter p Samuelem, tanq̄ pro patre populi: & hoc est satis conueniens. f. quod multi de optimatibus totius Israel venirent in Ramatha ad funera Samuelis: deinde p singulas vrbes, specialis planctus fieret pro eo: sic n. fit in gaudijs, qm celebranda sūt festina gaudia in natiuitate alicuius Dñi regni: nam non conueniunt oēs ad locū natiuitatis sue: sed in quibuslibet locis specialia gaudia celebrantur. Et sepelietur eum in Ramatha vrbe sua. i. sepelierūt eū in territorio vrbis Ramatha: nam intra vrbem non erat consuetudo, q̄ aliquis sepeliretur. Sic enim patet de patre Saulis, & de ipso Saule, & nepotibus suis: nam sepulti sunt in latere montis in terra Beniamin, vt colligitur seq. lib. ca. 21. Et in Hebræo dicitur. In Ramatha in vrbe sua. Et ex hoc dicit Ra. David Kimhi, q̄ Ramatha erat duplex: & in vna earū habitabat Samuel: ideo dī in Ramatha in vrbe sua. i. in illa Ramatha, quæ erat vrbs sua. Et hoc probat: quia supra ca. 1. dī, q̄ patet Samuelis erat de Ramathaim, quod pluraliter ponitur. Sed hoc non stat: quia non potest accipi ibi Ramathaim pluraliter: nam licet esset duplex Ramatha: tñ pater Samuelis de vna tantum erat: sed ponitur ibi Ramathaim, & aliquando Ramatha: quia mos Hebraici sermonis est, in fine dictionum interdum literas addere, & interdū subtrahere: sicut patet in isto nomine, Phalti, & Phaltiel: quia nomen eiusdem viri est, & tamen supra 25. cap. vocatur Phalti, & seq. lib. c. 3. vocatur Phaltiel. Idē de Gessur, & Gessuri, Ierameel, & Ierameeli, vt declaratum est præ c. Sed potest dici, q̄ ponitur in Hebræo vna præpositio superflua. In Ramatha in vrbe sua, cum deberet dici: in Ramatha vrbe sua: multa. n. interdum superflua ponuntur: & interdum diminuta in modo loquendi Hebraico. Et istum sensum secuta est litera nostra, dicens: in Ramatha vrbe sua. Aliiter potest dici, q̄ Ramatha sit nomen regionis, & in illa esset vrbs Samuelis: & huic consonat, quod habet supra c. 19. f. q̄ Samuel, & David erant in Naioth in Ramatha. Primus tñ modus melior est: quia in allegata auctoritate Naioth non significat aliquam vr-

Dupliciter potuit planctus Samueli a toto Israel.

hem:

bem: sed aliquam partem ipsius vrbis Ramatha. Et Saul abstulit magos, & ariolos de terra, id est, occidit omnes ariolos, & magos ne maneret aliquis eorum in terra. Magi vocantur incantatores. Arioli dicuntur, qui inquirunt veritatem rerum futurarum in aris. i. animalibus combustis super aras: & istud pertinet ad chiromantiam, quae significat diuinationem factam in igne, vel rebus ignitis. Hic tamen magi, & arioli accipiuntur generaliter pro omnibus, qui videntur artibus prohibitis. f. pro obsecrantibus somnia, vel auguria, & pro diuinis incantatoribus Pythonicis, & maleficis, atque nigromanticis: sicut ponuntur multae species Deuter. capit. 18.

An Saul abstulit de terra Magos, & ariolos propter diuinum cultum. Quasi. VIII.

QVAERET aliquis, quare Saul abstulit de terra Magos, & ariolos. Aliqui dicunt, quod hoc fecit favore religionis. f. propter diuinum cultum: quia Deus iusserat, quod Israelitae non imitarentur abominaciones Gentium, vt pater Deut. c. 18. f. non inueniatur in te, qui lustrat filium suum, aut filiam ducens pignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia, aut auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec pythones consulat, nec diuinos, & querat a mortuis veritatem. Aliqui dicunt, quod Saul hoc fecit in odium David: quia omnes arioli, & magi vaticinabantur David regnaturum, quod erat nimis graue Sauli: id occidit omnes, ne quis vaticinaret. Hoc tenent multi Hebraei, & refert hoc Nicolaus. Sed hoc non stat: quia pythones, vel alij malefici non respondent nisi inquitit: Saul autem non inquireret ab eis, an David regnaturus esset: ideo nec ipsi responderent: & dato, quod Saul inquireret ab eis de hoc, & ipsi cognoscerent David regnaturum, non dicerent hoc Sauli, quia timerent: & si forte Saul inquireret de hoc, & ipsi responderent David regnaturum, non occideret eos propter hoc: nam pythones, de qua infra habetur, peiora respondit Sauli. f. quod moriturus esset in bello ipse, & filij sui: tamen noluit ei nocere: sed dixit: noli timere, vt patet infra: non ergo occidit Saul maleficos pro hoc. Sed dicendum, quod Saul a principio erat bonus: nam dicitur supra, quod non erat in Israel vir melior illo: & cum Samuel consuleret ei, qui erat zelator legis Dei, Saul faciebat sibi legem: ideo dicendum, quod a principio regni sui ipse occidit omnes magos, & ariolos: ita vt nemo manifeste appareret in terra. Et interfecit eos, qui pythones habebant in ventre. Istud non est in Hebraeo, sed est hic per modum additionis: & forte fuit Glosa interlinearis: & postea textui inserta est: sicut diximus supra c. 24. signat tamen hoc id, quod praecedens: quia idem est auferre magos de terra, quod interficere habentes pythones in ventre. vocatur autem python spiritus nequam, qui adducit per inuocationem, vel alias ad respondendum de aliquibus occultis, & inde vocantur pythonici illi, qui habent istos spiritus in ventre: vel qui potestatem habent inuocandi eos, vel faciendi respondere quicumque.

Pythonici qui vocantur, & an semper habeant pythones in ventre de varijs generibus scientiarum prohibitarum. Quasi. VIII.

QVAERET aliquis, quare pythonici dicuntur habere pythones in ventre, & an semper habeant in ventre. Respondendum est, quod pythonici vocantur largè quicumque habent spiritum nequam, per quem scire possint aliqua occulta, siue illa praeterita sint, siue praesentia, siue futura: quia de

omnibus his contingit nos dubitare, & inquirere: & ad hoc respondent pythones aliquando in verbis, & aliquando in signis, vel motibus corporalibus. Contingit autem hoc multipliciter. Primo modo, quando Demones non loquuntur, sed per quaedam signa corporalia ostendunt id, de quo queritur: & sic interdum proposita eis quaedam praemissis quibusdam ceremonijs de re, quae furtim ablata est. f. quae res sit, vel vbi sit, aut quis subtraxit: apparent quaedam paruæ effigies in ense nimis polito, vel in vnguibus nimis terfis, & lucidis, vel in alijs corporibus nimis duris, & nimis porosis, & participatibus lucem, sicut sunt metalla, vel lapides quidam, aut ossa: & ibi pueri virgines videt similitudinem rerum ablatarum furtim, & vident transire fures, ita vt poitea cognoscant eos cum viderint. Qui autem potestatem habent ad faciendum, quod Demones in huiusmodi corporibus ostendant talia signa, dicuntur habere pythones. Et istud ex parte ad chiromantiam pertinet, in quantum plerumque in vnguibus ista fiunt. Est autem chiromantia quaedam ars superstitiosa, quae conatur praenunciare aliquid per aliqua signa, & descriptiones lineales repertas in manibus. Et dicitur chiromantia, a chiro, quod est manus, & mania, quod est diuiniatio, quasi diuiniatio facta in manibus. Alio modo aliqui habent pythones. i. spiritum, qui respondeat eis in locutione, & habent eum inclusum in aliquo vase vitreo, in aqua, quem profitetur tenere ibi inuitum. Sed hoc falsum est, cum Daemon non possit a nobis cogi, vt declaratum est supra 16. est tamen ibi volens, & ille responderet ad omnia, de quibus fuerit inquisitus ab eo, qui tenet eum. & iste proprie dicitur habere pythones: quia habet spiritum familiarem sibi respondentem ad ea, quae voluerit. Et istud pertinet ad hydromantiam. Dicitur enim hydromantia ars quaedam superstitiosa, qua aliqui conantur inuenire occulta per aliquas ceremonias factas in aqua: vel per responsum eius, qui in aqua est: & dicitur ab hydor, quod est aqua, & mantia, quod est diuiniatio, quasi diuiniatio facta in aqua. Alio modo fit hoc, quod aliqui, factis quibusdam ceremonijs super fontem, vel aliam aquam, videant in aqua effigies aliquarum rerum, vel audiunt ibi voces. Et istud est proprie hydromantia. Hoc modo Numapompilius secundus rex Romanorum dedit leges Romanis: nam per noctem egrediebatur ad quendam fontem extra urbem, scitibus hoc Romanis, sed nescitibus quid ageret ibi, & factis ceremonijs in aqua, videbat effigies, & audiebat voces, quibus instruebatur quomodo deberet Romanis leges ponere: ipse tamen dicebat Romanis, quod egrediebatur per noctem ad loquendum cum Nympha Egeria, vt eum instrueret in positione legum. Et in hoc verum dicebat, quod cauillose. Vnde Augustinus exponit dictum eius. 3. de Ciuitate Dei, ca. 30. dicens, quod per artem hydromantiae habebat responsum a Daemonibus: dixit tamen se loqui cum Nympha Egeria: quia in aqua audiebat responsum: aqua autem vocatur Nympha Egeria: quia egeritur, id est, emittitur de terrae cauernis. Alio modo fit, quod quis conuocet Demones facto circulo, vel quibusdam characteribus, & Demones venientes respondeant: isti autem dicuntur habere pythones, quia habent in potestate congregare Demones ad respondendum. Alio modo fit in corporibus mortuorum, qui receter mortui sunt, nullo adhuc organo lesio virtutis locutionis, & infuso sanguine humano ad interiora cadaueris, vel aqua calida: sed melius fit cum sanguine: & hoc ad inducendum quandam temperiem, & teneritudinem in organo: quia virtus spiritalis non potest vniri corpori solido ad operationem aliquam spiritum.

Chiromantia quid.

Hydromantia quid.

Negromantia quid.

spiritualem, nisi per tenerum, & calidum: quia calor est instrumentum animae operantis: & factis alijs ceremonijs, Daemon subintrat corpus, & respondet ad quaesita in voce manifesta. Et hoc pertinet ad necromantiam. Est enim necromantia superstitiosa ars, qua aliquis per mortuos veritatem conatur inquirere, & dicitur a necros, quod est mors, & mantia, quod est diuiniatio, quasi diuiniatio in mortuis. Alius modus est, quo aliquis conatur veritatem inquirere, vocando aliquem de mortuis ex nomine suo, & ille veniat ad respondendum ad quaesita. Et hoc falsum est, quia nullus a mortuis suscitatur: sed Daemon est, qui ad ista responderet, & fingit se esse aliquem de mortuis: ipsi autem malefici putant esse aliquem olim defunctum, & ita eum inuocant, tanquam defunctum: & ob hoc scriptura assentiens modo loquendi istorum, dicit aliquando inuocari Demones, & aliquando inquiri veritatem a mortuis. Sic patet Deuteronom. capit. 28. scilicet. Non sit qui pythones consulat, nec diuinos, & querat veritatem a mortuis. Istud etiam pertinet ad necromantiam, cum mortui vocentur hic ad respondendum.

Aliter fit, quod aliquis respondeat de veritate per Daemonem, quem in corpore habet: & tunc Daemon mouet labia eius, in quo est, & ipse, qui loquitur, non loquitur a seipso, & saepe non intelligit quid dicat: sic enim est in omnibus arrepticis, qui loquuntur Demone existente in eis. Hoc modo apud antiquos erat famosissima species respondendi ad occulta: nam inter omnes Deos Gentilium, nullus magis celebratus est in auctoritate respondendi, quam Apollo, qui respondebat in templo suo in Insula Delphos. Ibi autem erat puella quaedam virgo sacerdos Apollinis, quae posita quaestione introibat in quadam spelunca, in qua erat Phoebus: & tunc introibat in eam Daemon, quem Gentiles dicebant Phoebum, siue Apollinem: & ille arripiebat illam, cogeatque cadere in terram, & furere: & tunc loquebatur per eam, respondens ad quaestiones, & ipsa nesciebat quid diceret, vt patet per Lucanum libr. 4. patet.

Hoc etiam modo respondebat quaedam puella praesente Paulo in quadam ciuitate, & habebat Demonem in ventre, & respondendo multa acquirere. Ita autem dicebatur habere pythonem: sic patet Actuum capit. 16. scilicet. Factum est, euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum pythonem obuiare nobis, quae quaestum magnum praestabat Dominis suis diuinando. Paulus autem dolens dixit spiritui immundo. Praecipio tibi in nomine Iesu Christi, exi ab ea, & exiuit eadem hora. Isti autem omnes modi sunt, quibus aliquis dicitur habere pythonem. Multis autem alijs modis Demones operantur in superstitiosis humanis, vt in aerimantia, & pedoxomantia, ornimantia, spaculomantia, & in alijs similibus, quae reducuntur ad has. In his tamen non ita proprie dicitur aliquis habere pythonem, sicut in modis praedictis: quia in illis non loquitur Daemon: in his autem loquitur, vel corporales ostendit effigies. Non solum ergo habentes pythones habent eos in ventre, sed etiam aliquando habent aliter. Litera tamen nostra, quae posita fuit per modum Glosae interlinearis, posuit solum istum modum: quia isti tanguntur ab Apostolo Actuum capitulo decimo sexto, & saepe in Euangelijs, vbi agitur de arrepticis.

Pythonici, quare nominantur omnes, qui habent Demones ad respondendum. Quasi. X.

QVAERET V R vterius, quare isti, qui habent spiritus familiares, vel quicumque possunt sunt Demones inuocare ad respondendum, dicuntur habere pythones.

Dicendum est, quod pythones sunt ipsi spiritus nequam respondentes de veritate occultis, vt supra dictum est.

Vocantur tamen sic per quandam comparationem ad modum famosi respondendi inter Gentiles: nullus enim fuit inter Deos Gentilium, qui famosius responderet ad omnia quaesita, quam Apollo: iste autem occidit serpentem maximum nomine python in monte Parnaso, de quo Ouidius primo Metamor. In laudem autem huius victoriae vocatus est a Pythone serpente pythius: & ex hoc, quia ipse erat princeps inter omnes, qui respondebant de occultis, omnes sic respondentes vocati fuerunt pythonici. Et hoc praecipue quando habebant modum respondendi, quem ipse habebat. Apollo autem respondebat per puellam virginem arripendo eam, & introeundo in ventrem. Ideo illi, qui respondebant introeuntibus Daemonibus in corpora ipsorum, dicuntur propriissime habere pythones. Alij autem, qui possunt Demones inuocare, vel quomodocumque habent responsonem ab illis, dicuntur largè habere pythones. Litera autem nostra voluit proprie accipere pythones: ideo dixit de illis tantum, qui habent pythones in ventre. Alij tamen dicuntur habere pythones, sicut mulier ista, quam consuluit Saul, dicebatur habere pythonem: tamen ipsa non habebat eum in ventre: vt infra declarabitur.

An Demones possint introire in corpora, seu ventre hominum. Quasi. XI.

QVAERET V R vterius, an Daemon possit introire in corpus alicuius, ita vt dicatur esse in ventre. Aliquis dicit, quod non: quia Demones non possunt introire in simulacra: ergo a fortiori non possunt introire in hominem. Antecedens patet, quia Glosa super illud Habacuc capitulo secundo, scilicet. Dominus in Templo sancto suo, dicit, quod Demones simulacris exterius praesidere possunt, non autem interioris.

Item non possunt esse in eodem loco praesente duo spiritus creati, sicut nec possunt esse duo corpora: sed anima est in toto corpore, & in qualibet parte corporis: ergo non poterit Daemon esse interioris.

Item spiritus ibi est, vbi operatur, vt ait Damascenus. Sed Daemon non solum operatur in corpore, sed etiam in anima tentando, & imprimendo species: ergo esset in anima: ibi tamen non est: quia solus Deus potest illabi animae: Ergo etiam non erit Daemon in corporibus humanis, quantum ibi operetur.

In contrarium videtur: quia in multis arrepticis Demones loquuntur: hoc tamen non esset nisi intra corpus essent.

Respondendum est, quod non est dubium aliquos homines arripi a Daemonibus, cum tota sacra scriptura hoc testetur, vt patet de Saule supra capit. 16. 18. & 19. & patet Marci capitulo primo, & Matt. 8. & Actuum 16. Ista etiam Daemonia torquent homines.

i. Argui.

Secundo.

Tertio.

Non est dubitandum Demonia esse in corporib. hominum.

mines, & aliquando cogunt eos loqui: & tamen...

Sed aliquis dicit, quod accipitur hic largè...

Sed adhuc non stat istud, quod arrepticij inter-

Sed adhuc dicit aliquis, quod non sequitur...

Rf. quod arrepticij non loquuntur pp dolorem pp tria. Primò, quia si propter dolorem loquerentur...

F possibile. Primò, quia ipsa nescit formare aliquos...

In quo considerandum, quod Dæmones sunt in...

Dæmones sunt in arrepticij ad duo.

Ad r. rōnē in princ. positam.

Ad secum dam.

Duo spiritus quō possunt esse in eodē modo: licet nō tamē diuersimodè. Ad tertiā.

Primum enim organum huius est pulmo, & est in parte interiori. Cætera autem organa sunt etiam interiorius...

A forte ipse iuit ad aliquem locum, ex quo posset videre castra Philistinorum.

Cur timuit Saul congregationem Philistinorum. Quæstio XII.

QVAERET aliquis, quomodo Saul nunc trū timuit: nam aliās Philistini congregauerunt acies...

Queret aliquis, quomodo Saul poterat consulere Dominum per somnia: nam quando aliquis somnium habuit...

An possit quis consulere Dominum per somnia.

num per somnia. Similis autem modus diuinationis erat in insula Delphos in templo Apollinis: na preposita questione, puella virgo, qua erat sacerdos introibat in speluncam Apollinis, & dormiebat super folia lauri, qua habentur solu in templo illo: & vocant tripodes: & tunc concipiebat spiritu diuina di. Per istu modu dicit, & Historia scholastica, q Rebecca habuit risum a Deo de paruulis, quos gestabat in utero: de quo Gen. ca. 26. q perrexit Rebecca, vt consulere Dominum: qui respondens ait: duae gentes in utero tuo sunt. Et dicit historia scholastica, q per somnia, fuit ista consultatio. Glo. quoque ordinaria super locum istum dicit, q Iudaei consulebant Dominum per somnia: sed ad hoc prius ipsi disponebant se per ieiunia, & orationes, vt Deus eis vellet rñdere. De Saule autem dicit, q non praemisit istas orationes, nec ieiunia: ideo Deus non respondit ei per somnia: & hoc satis verisimile est.

An Saul peccauerit quarendo veritatem per somnia. Quae. XI.

Arg. 1.

Somnijs attende aliquando peccatum fuit aliqu non apud Hebraeos.

QVAERETVR vltèrius, an Saul peccauit querendo veritatem per somnia. Et vt, q sic, q attendere superstitionibus peccatum est: somnia tamen sunt superstitionosa, cum ex causis vanis consurgant: ideo peccatum erit credere illis. Itè patet hoc, quia inter oēs superstitiones magorū, incantatorū, & ariolorū Deus vetuit attēdere ad somnia. Deut. c. 18. ergo peccabat, qui sic vellet veritatem inquirere. In contrarium videtur, q non peccauerit, quia per somnia Deus responderet: & responsioni Dei assentire non est superstitiosum: ideo non peccabat Saul attendens ad somnia. Respondendum est, q non pōt dari generalis sententia s. q attendere somnijs sit licitum, vel illicitum, eo q interdum illicitum est, vt Deut. c. 18. saepe autem est licitum: quia prophetis veteris testamenti, vt communiter Deus reuelabat se per somnia, vt patet Num. c. 12. s. Siquis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquat ad illum. Ea tamen, qua Deus reuelat prophetis certissima sunt: & non solum ipsi non peccant adhibendo fidem illis somnijs: immo peccant si non crederent eis, cum constet ipsis, q illa somnia a Deo sunt. Et sic propheta dicebant Israelitis se somniasse hoc, vel illud. Et Deus iubebat credi somnijs eorū, nisi illa essent ficta, vt patet Deut. c. 13. s. si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium se vidisse dicat, & c. Et postea dicitur. Propheta autem ille, aut fictor somniorum interficiet, q. d. qñ nō essent somnia ficta erat credēdū ei: si aut nihil somniasset, & finxisset se aliqd somniasse erat occidendus propheta, vel somniorum fictor. Item Deus audit hominem per somnia: ergo credēdum est somnijs aliquando, patet antecedens Iob. 33. scilicet, Per somnium in visione nocturna, quando irrui sopor super homines, & dormiunt in lectulo: tunc aperit aures vitorū, & erudiēs eos instruit disciplina. Pro hoc aut considerādū ē, quod cū somnia interdum sint a Deo, & interdum ex alijs causis: & ea, qua sunt a Deo, sunt certissima: oportet aspicere, quando somnia a Deo sunt, vel quādo sunt ex alijs causis, & si a Deo sint, sicut somnia prophetarum, vel aliorum hominum, quos Deus interdum mouet, assentiri debet eis illis: alijs autem superstitiosum est assentire. Sic erat in praesenti: quia Hebraei per orationes, & ieiunia orabant Deum, vt responderet eis in somnijs: si postea Deus responderet, & hoc apud eos cognitum esset, non erat illicitum credere illis somnijs. Et quia Saul isto mō consuluit Dominū p

F somnia, non peccabat, si autem somniasset Saul, nullo modo praemisso, q ipse victurus erat in bello, vel vincendus, & ex hoc crederet sic futurum esse, peccaret: quia ista somnia veniunt a casu, & sunt superstitionosa. Si tamen praemissa oratione, & ieiunio, vt Deus responderet ei per somnium, Deus mitteret eis somnium de illa re, non esset peccatum credere illi: quia sciebatur, q illud somnium a Deo erat. Ratio differentiae est: quia vnum somnium a casu fit, alterum autem a Deo, oratione praemissa. Sic enim est de fortibus, vt ait Augu. quia Apostoli elegerunt Mathiam per sortem in Apostolu, prius fuis ad Dominum precibus: ideo non peccauerunt. Qui autē sortes poneret in electionibus, non fuis precibus, peccaret. Sed adhuc dicendum, q qñ Iudaeis illo tempore licitum erat assentire his somnijs, & sic consulere Dominū: nobis tamen vtrunq; esset illicitū: s. si quis oraret Dñm, & ieiunaret, vt p somnia ei responderet: in hoc. n. q oraret & ieiunaret, p hac cā peccaret: quia qñ licitū sit alicui petere responsum a Deo super aliqua re, tamen illicitum est petere p somniū cum somnia sint varia. Secūdo peccaret, si fusa oratione, & ieiunio assentiret somnio, quod sequeretur: quia adhuc non constaret illud somniū esse a Deo, cum possit esse a Dæmone: Hebraei tamen licebat vtrunq; Ratio differentiae est, quia Deus multa permittebat Hebraeis: eo q status ille erat imperfectus, qua nobis non permittuntur, sicut permittit eis fors consultoria, ad inquirendum hircum pro peccato, & hircum emissarium, Leui. cap. 16. A postolis quoque ante aduentum spiritus Sancti, cū adhuc duraret status veteris testamenti, licuit Mathiam p sortes eligere. Nobis autem nunc non licet vti sortibus in electionibus praelatorum. Etiam quia Deus volebat illo tempore habere vnum modum respondendi, cū esset iste modus cōmunissimus in prophetis: ideo licebat alijs prophetis consulere Dominū per somnia, praemissa oratione, & ieiunio. Vnde iste modus creditur introductus fuisse ab aliquo viro sancto, & magna auctoritatis in veteri testamento, & caeteri sequebantur eum. Ob hoc autem scriptura posuit illum, tanquam vnum de modis consulendi Dominum. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod somnia sunt superstitionosa, quando non immittuntur a Deo, sicut illis, qui nō consulto Domino, aliquid somniant. Cum tamen oratione praemissa, & ieiunio super re inquisita somnium aliquod erat, illud erat a Domino, & non erat superstitiosum. Sic fuit in Saul, qui volebat consulere Deum hoc modo: sed Deus noluit immittere ei somnium aliquod, de hac re. Ad secundum cum dicitur, q prohibetur observatio somniorum, Deute. capit. 18. dicendum, q intelligitur de somnijs, qua a casu eueniunt, si homo propter illa aliquid agat, vel ab aliquo cesset, est superstitiosum, & pertinet ad maleficos. Somnia tamen per qua Deus consulitur, praemissa oratione, & ieiunio, non ventantur ibi. Nec per sacerdotes, id est, etiam Deus noluit respondere Sauli per sacerdotes. In Hebraeo dicitur. Per vim, & significat vim doctrinam, sic patet Exod. cap. 28. vbi littera Hebraea dicit. Pones in rationali vim, & tumim. Littera autem nostra posuit per sacerdotes: quia idē erat consuli per doctrinam, & per sacerdotes. Nam consuli per doctrinam, erat consuli per rationale, in quo erat doctrina, & veritas: & istud faciebant sacerdotes: nam induebantur ephod, & rationali: & tunc consulebant Dominum, & respondebat, vt patet supra ca. 23. & infra 30. vbi Dauid iussit applicari ephod ad consulendum Dominum.

In statu isto peccatum est somnijs qñcunq; assentire.

Ad r. rationem in principio.

Ad secundam.

Quare

Quare Deus non respondit Sauli per Sacerdotem. Qu. XIII.

QVAERET aliquis, quomodo Saul cōsuluit Dominum per sacerdotes: & quare non respondit ei. Nicolaus dicit, q Deus non respondit Sauli per sacerdotes, eo q tunc nullus sacerdos erat, per quem posset consulere: quia Saul occiderat omnes sacerdotes Domini in Nobe: & euasit solus Abiathar, qui cōfugit ad Dauid, supra c. 22. & per huac non poterat consulere, eo q erat cum Dauid, & erat hostis eius. Sed istud non stat. Primo, quia repugnat litterae, cū Nicolaus dicat, q non respondit Dominum per sacerdotes, eo q nullus sacerdos erat. Littera tamen innuit, q Saul consuluerit per sacerdotes, cū dicat, q non respondit ei per sacerdotem. Superfluum tamen esset dici, q non respondit ei per sacerdotes, nisi ipse inquisisset per sacerdotes, cū responsio non detur, nisi quaerenti. Item quia littera dicit. Consuluitque Dominum, & non rñdit ei, nec per somnia, nec per sacerdotes: ergo videtur, q ipse istis modis consuluit Dominum. Item non stat dictum Nicolai, cum dicat, q nulli sacerdotes erant tunc, per quos Saul consulere Dominū: nam multi erant. Quod satis apparet, quia tpe Dauid fuerunt distincti sacerdotes p familias suas viginti quatuor, & istud fuit postquam occidit Saul sacerdotes Nobe. Sed manifestum est, quod ille familiae nō erāt ortae ab ipso Abiathar, postquam occisi sunt sacerdotes in Nobe. Item patet, quia quaedam illarum familiarum erant de stirpe Eleazar, & aliae de stirpe Ithamar, e. ca. Abiathar tñ erat solum de stirpe Ithamar: ergo manserunt sacerdotes de stirpe Eleazar, qui non fuerunt occisi a Saule. Item patet, quia e. c. constituit Dauid duos summos sacerdotes. s. Abiathar de stirpe Ithamar, & Sadoch de stirpe Eleazar. Ambo autē isti erant summi sacerdotes, & portauerunt arcam tempore Dauid, quando fugiebat de Ierusalem, seq. li. c. 15. Et ambo isti nominantur sacerdotes summi, vt colligitur infra 3. li. ca. 1. & 2. Ergo non solum mansit Abiathar, occisis sacerdotibus a Saule: sed etiam valde multi, per quos posset Saul cōsulere Dominum: nam Saul non occidit omnes sacerdotes, sed solum eos, qui erant de stirpe Ithamar. De stirpe autem Eleazar nullum occidit, qñ plures essent, q de stirpe Ithamar. Ratio fuit, quia sacerdotes fuerunt occisi, s. p Achimelech summum sacerdotem, qui dedit panem, & gladium Dauid, supra c. 22. & quia putauit Saul solum coniurasse cū Achimelech, & Dauid illos, qui erant de domo Achimelech, occidit eos solum. Nec etiam intelligendū est, q occiderit omnes de stirpe Ithamar: sed solum illos, qui erant de domo Achimelech de stirpe Heli summi Sacerdotis. Vnde Saul dixit, q veniret ad eū Achimelech, & tota domus patris sui: & venerunt solum octoginta quatuor viri, supra ca. 22. Si tamen venissent omnes de stirpe Ithamar, venissent plures, quā duo millia. Et hoc modo tempore Dauid nō multum post occisionem sacerdotum in Nobe distinxit Dauid viginti quatuor familias, & vices sacerdotum: quarum sexdecim erant de stirpe Eleazar, & octo erant de stirpe Ithamar 1. Paralipo. c. 24. Manebant ergo multi sacerdotes, per quos poterat consulere Saul. Ra. Dauid Kimhi, & alij Hebraei dicunt, q consuluit Saul Dominum per Abiathar sacerdotem, qui erat cum Dauid. Hoc autem pōt dici p duo s. vel quia nullus alius sacerdos manebat in terra Israel: vel quia nullus de illis habebat ephod, in quo consulendus erat. Sed neutrum istorū stat. De primo patet, quia multi alij sacerdotes erant, vt declaratum est. Secundum etiam patet, quia qñ sum-

mus sacerdos esset vnicus: tamen ephod non erat vnicum, & alia vestimēta sacerdotis summi, vt posset illa mutare: & in maioribus solennitatibus acciperet solenniora. Abiathar autem tulit secum solū vnum ephod: ideo manerent alia ephod, in quibus alij sacerdotes possent consulere Dominum. Et dato, q semper vnicum esset, q falsum est, alij sacerdotes, qui manserunt in terra Israel, fugiēte Abiathar, fabricarent aliud ephod, vt haberent ad solennitates, & ministeria summi sacerdotis faciēda, qua nō poterant fieri sine ephod. Nam summus sacerdos portare debebat rationale, & ephod, quando cūque ministraret, vt patet Exo. c. 28. preterquam in die expiationis, quae erat dies tristitię. Et afflictionis: in qua solum induebatur vestibus lineis, Leui. c. 16. Non habebat ergo causam Saul mittendi ad consulendum Dominum per Abiathar, qui erat cum Dauid. Itē non erat verisimile, q Saul mitteret ad consulendū per Abiathar. Primo, quia Abiathar erat cū Dauid in Siceleg in terra Philistinorum. Saul autem non poterat ire in terram Philistinorum, nec mittere aliquem de suis: quia erat terra hostilis, & nuuc erat tempus belli. Secūdo, quia non erat verisimile, q Abiathar vellet consulere Dominum pro eo, quia hostis erat illius, cum occidisset totam cognationē suam, & coegisset eum fugere de terra Israel, supra c. 22. Dicēdum igitur, q Saul consuluit Dominum per sacerdotes, qui erant in terra Israel: quia multi ibi erant, tam de stirpe Eleazar, quā Ithamar, per quorum quoslibet consulere poterat.

Quare non respondit Dominus per sacerdotes. Quae. XV.

QVAERETVR vltèrius, quare non respondit ei Deus per sacerdotes. Dicendum, q fuit duplex causa, vna generalis, & alia specia- lis. Prima fuit, quia Deus noluit respondere Sauli aliquo de illis modis, quibus Deus consueuerat consuli: & hoc pp peccata Saulis, qui non merebatur diuinam responsonem. Etiam vt induceretur ad consulendum per Samuelem iam mortuū, vt ipse mortuus denunciaret ei priuationem regni, sicut prius denunciauerat assumptionem in regem. Vel forte fiebat, quia sacerdotes, & propheta videntes interitum Salutis appropinquare, nolent ei denunciare propter timorē: Samuel autem, qui mortuus erat non timeret. Secunda causa erat specialis. s. quia rationabilis erat, quod non responderet Deus Sauli per sacerdotes, quā per alios modos: quia ipse occiderat sacerdotes consulentes Dominum, ideo indignum erat, q aliquis sacerdos nunc pro eo consulere, & si consuleret propter timorem, rationale erat, vt Deus non responderet. Hoc etiam fieret ad confusionem Saulis. s. vt ipse erubesceret de peccato suo, videns, quod Deus nolebat ei respondere, quia occiderat illos, qui solebant eum consulere.

Quomodo respondebat Deus per Sacerdotes, quando volebat respondere. Quae. XVI.

QVAERETVR vltèrius, quomodo rñdebat Deus p sacerdotes, qñ volebat rñdere: nā de mō, quo sacerdotes inquirebāt, iā declaratum est supra c. 23. Dicēdū, q de hoc diuersa est opinio. Aliqui. n. putabāt, q cōsultatio solū fiebat p hoc, q sacerdotes induerēt rōnali, & ephod: & isti asserebant, q rñsio Dei apparebat p fulgorem lapidū rōnalis, & ephod. s. q si multū fulgeret, significabat bonū ipsius querētis: si autē nō fulgeret, significabat malū. De quo Iosephus antiquitatu. sed hoc satis improbatū est supra ca. 23. Alij autem dixerunt, quod consultatio sacerdotum Pars Secunda. X 3 sic-

Alph. Tost. super i. Regum.

fiat, describendo quaestionem in quadam cedula: & illa ponebatur in plicatura rationalis inter laminas: & post paululum educebat eam summus sacerdos: & reperiebat scriptam solutionem. Ista fuit opinio Ra. Abraham Abbenezra. Sed non stat, quia consultatio non fiebat in scripto, sed in verbo, & consequenter responsio non fiebat in scripto. De hoc declaratum est, supra cap. 23. Dicendum est igitur, quod ista Dei responsio, quae fiebat ad consulentes, poterat dupliciter fieri. Vno modo per solam intellectus immutationem, scilicet, quod cum summus sacerdos consulere Dominum, Deus immutabat intellectum eius, reuelando sibi supernaturaliter veritatem illius rei. Et isto modo summi sacerdotes essent velut prophetae: quia in prophetis fiebat immutatio intellectus. Hoc autem satis consonat ei, quod habetur infra 2. lib. cap. 15. cum dixit Dauid ad sacerdotem Sadoch. O videns reuertere in ciuitatem in pace. Et sic vocauit eum prophetam: quia videns, & propheta idem sunt, vt patet supra cap. 9. Sadoch tamen non legitur, quod fuerit propheta. Ergo videtur, quod vocatus fuerit propheta solum propter hoc, quod erat summus sacerdos: & Deus reuelabat ei veritates absconditas sicut prophetis. Aliter dici potest, quod Deus respondebat summis sacerdotibus consulentibus in voce, scilicet, quod cum ipsi consulissent, Deus mittebat aliquem Angelum, qui responderet de quaestione. Hoc modo respondebat Deus Moysi, quando introibat in sancta sanctorum, vt patet Num. cap. 7. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum, vt consulere oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio. Sic etiam respondebat Deus Moysi, & multis alijs ad ostium tabernaculi. Nam descendebat Angelus in columna nubis, & loquebatur. Et ita locutus est Aaron, & Mariae, Num. cap. 12. Nec per Prophetas, id est, etiam noluit Deus respondere Sauli per prophetas: quia quia prophetae inquirentes a Deo, rursus non inueniebant.

Per quos prophetas Saul consuluit Dominum.
Questio XVII.

QVAERET aliquis, per quos prophetas Saul consuluit hic Dominum, & quare non respondit ei. Dicendum est, quod multi prophetae erant hoc tempore, a quibus posset Saul hoc inquirere. Sed obijciatur, quia in tempore Samuelis non erat alius propheta, nisi ipse, quia supra capit. 3. dicitur, quod puer Samuel ministrabat Domino coram Heli, & sermo Domini erat preciosus: in diebus illis, non erat visio manifesta, id est, non manifestabatur aliqua visio. Si tamen aliquis propheta fuisset, essent visiones manifestae. Respondendum, quod a principio, quando Deus apparuit primo Samueli, non reperiebantur prophetae in Israel. Viuente tamen ipso, & veniente ad senectutem, multi alij prophetae fuerunt. Nam Hebraei dicunt, quod erant isti prophetae discipuli Samuelis. Idem vult gloria ordinaria super locum istum, & Andreas, & Nicolaus. Constat autem, quod Samuel habebat multos prophetas in discipulis, vt patet supra cap. 19. f. quod cum vidisset cuncum prophetarum vaticinantium, & Samuel stantem super eos, factus est etiam in illis spiritus Domini. Sed aliquis obijcet de istis, quod non poterat per eos consuli Dominus: quia non erant prophetae ad enunciandum futura, sed solum ad faciendum cantica laudis diuinae, vt eod. cap. declaratum est. Respondendum est, quod quamquam ex eo, quod habet supra cap. 19. non appareat aliquem eorum esse prophetam ad annunciandum futura, sed solum ad ca-

nendum laudes Dei: poterat tamen aliquis illorum esse propheta circa futura. Si tamen adhuc velis contendere, quod nullus illorum esset propheta ad annunciandum futura. Dicendum est, quod alij erant prophetae, qui futura praedicebant: sicut fuit Gad, qui praedixit Dauid ne maneret in praesidio terrae Moab, supra cap. 22. fuit etiam Nathan propheta, & alij similes, per quos poterat Saul consulere Dominum. Cum autem dicitur, quare non respondit Deus Sauli per prophetas, dicendum: quod propter peccata sua: quia ipse demerebatur sibi aliquo modo responderi propter occisionem sacerdotum, & multa alia peccata.

Quare noluit Deus reuelare Sauli per Samuelem.
Questio XVIIII.

QVAERET Vltterius, cur Deus noluit hic respondere per prophetas, cum postea responderit per Samuelem, qui propheta erat. Potest responderi vno modo, quod Deus non respondit hic per Samuelem, nec per aliquem prophetam. Et quod dicitur in litera, quod suscitatus fuit Samuel, & respondit. Plurimi intelligunt, quod non fuit ille Samuel, sed Daemon, qui loco eius apparuit. Sic videtur tenere Aug. in Epistola ad Felicianum, de quo infra magis dicitur. Et hoc modo non procedit quaestio. Aliter dici potest, quod Deus non respondit per prophetam, quia responderit per Samuelem, quia Samuel iam non erat propheta, cum defunctus esset: anima autem defunctorum, quae cognoscant aliquas veritates supernaturaliter reuelatas: tamen non vocantur prophetae, quia sunt in tali statu, in quo eis veritates istae reuelantur ex conditione status: dum autem viuunt, non intelligunt aliquid supernaturaliter ex natura status, sed ex gratia. Aliter adhuc dici potest, quod Deus reuelauerit Sauli veritatem per Samuelem, tamen noluit reuelare per prophetas aliquos. Et hoc ad confusionem Saulis, vt sicut Samuel reuelauerat ei exaltationem suam, ita reuelaret ei mortem suam, & priuationem regni in posteritate sua, vt patet in fra in litera. f. Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid: quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalech. Si autem per alium prophetam responderisset Deus Sauli, non tantum erubisset: ideo noluit respondere per alios, & respondit per Samuelem.

Qualiter Deus loquebatur prophetis inquirentibus.
Questio XXIIII.

QVAERET Vltterius, qualiter Deus solitus erat respondere prophetis, quae consulebant eum. Dicedum est, quod aliter Deus loquebatur prophetis, ipsis non inquirentibus, aliter quam consulebant. Nam primo modo Deus loquebatur prophetis subito, & ex inopinato. f. quae ipsi putabant, quod Deus eis non loqueretur: & hoc sine praenotione, sine praedictione: & tunc non dicebat Deus illis aliquid determinatum, quod ipsi vellent, sed quodcumque; Deus voluisset, quod illi annunciareretur: & ideo istud fiebat propter voluntatem eorum, & quantum ad hoc erant ipsi prophetae, sed non consulentes. Secundo modo, prophetae non se habebant proprie, vt prophetae, sed magis, vt dubitantes, & consulentes. Et quia Deus responderet eis, eorum prophetae: sed in hoc differabat: quia non omnes prophetae consulebant Dominum eodem modo: nam Moyses, qui fuit primus, & eximius inter prophetas, habebat modum consulendi speciale: quicquid enim vellent rursus a Deo super aliqua re, introibat in sancta sanctorum, & ibi audiebat vocem respondentem sibi de propitiatorio. Num. c. 7. & ideo non habebat aliquam difficultatem in rursus: quia mox, vt vellent sibi responderi, respondebat.

Alij

Alij autem prophetae consulebant aliter Dominum, scilicet, quod proponebant quaestionem, & orabant ad Dominum, vt responderet eis, & non erat tempus limitatum ad respondendum: sed aliqui respondebant eis immediate, & aliqui post aliquos dies. Sic patet de Ieremia, qui orauit ad Dominum, vt responderet ei, an Israelite deberent descendere in Aegyptum, & non respondit ei vltique post 10. dies, vt patet Iere. 42. c. Sic etiam fuit de Daniele, qui per multos dies orabat Dominum, ieiunans in magnis laboribus, vt Deus responderet ei in dubijs, vt patet Daniel. c. 8. & 9. Quadam etiam vice ieiunauit per tres hebdomadas, vt Deus reuelaret ei visionem, & postea reuelata est, Daniel. c. 10. Sic autem fuit nunc de istis prophetis: nam orauerunt Dominum super responsio habendo, & nihil responderit: ideo cum Deus plus solito tardaret respondere eis, putauerunt, quod Deus nollet respondere: praecipue quia nec per sacerdotes, nec per somnia responderat. Dixitque Saul seruis suis. Hic ponitur secundum. f. pythoniisae consultatio: nam cum Deus nullo modo vellet, respondere Sauli, nesciens quid ageret, consuluit pythoniisam. Querite mihi mulierem habentem pythone, id est, mulierem habentem spiritum familiarem, per quem respondere posset. In Hebraeo habetur. Baalad of, id est, domina nam pythonis, quia Baalad domina signat: of autem significat pythone, cuius plurale est ouoth, & significat pythones, sive magos, supra 7. vbi habet litera nostra: magos habetur in Hebraeo, ouoth, & vocatur mulier domina pythonis, id est, habens spiritum pythone in potestate sua: hoc autem significauit litera nostra dicens: Mulierem habentem pythone, scilicet in potestate sua.

An Saul peccauerit eundo ad consulendum pythoniisam.
Questio XXI.

Arguitur primo.

QVAERET aliquis, an Saul peccauerit eundo ad consulendum pythoniisam. Aliquis respondet, quod non: quia si Saul prius consulisset pythoniisam, quae dicitur, peccaret, quia ex hoc innueret, quod non erat Deus in Israel, qui posset ei respondere. Sic enim redarguit Elias nuncios regi Ochoziae, dicens: Nunquid non est Deus in Israel, vt eatis ad consulendum Beelzebub Deum Accaron? infra 4. li. c. 1. Saul tamen primo consuluit Dominum per somnia, sacerdos, & prophetas, & cum iam non superesset aliquis modus consulendi: nec tamen Deus vellet respondere, consuluit pythoniisam: ergo non peccauit. Item si Saul peccauisset, non fauisset ei Deus tantum, respondendo ad questionem suam, nam miraculose fecit, quod Samuel responderet ei: quod non poterat fieri arte magica: fecit tamen hoc pro illo: ergo non peccauit consulendo pythoniisam. Respondendum est, quod Saul peccauit grauius consulendo pythoniisam, quod patet: quia Deus veruerat hoc in Israel. f. quod nemo consuleret pythones, vt patet Deut. c. 18. et, quod nemo haberet spiritum pythonicum: nam Deus super hoc magnam poenam imponebat, vt patet Leui. ca. 19. f. Ne declines ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini; & Leui. c. 20. dicitur: Anima, quae declinauerit ad magos, & ad ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Saul ergo declinando ad mulierem habentem pythone peccabat nimis. Item patet, quia 1. Paralip. ca. 10. vbi ponitur causa mortis Saulis. f. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod praeruaricatus sit mandatum Domini, quod praeeperat, & non custodierit illud: sed in super etiam pythoniisam consuluerit, nec sperauerit in Domino, propter quod interfecit eum: si tamen non fuisset.

Alph. Toft. super 1. Regum.

set hoc graue peccatum, non posuisset illud scriptura inter ea, propter quae mortuus est Saul. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod verum est, quod magis peccasset Saul, si primo consulisset pythoniisam, quam Dominum, quasi non esset Deus in Israel: tamen non propter hoc tollitur, quin peccauerit consulendo pythoniisam, postquam consuluit Dominum: quia etiam si non responderet ei Deus, non debebat consulere pythoniisam: quia consulere eam non erat simpliciter necessarium: immo dato, quod Saul sciret se euasurum a morte, si consuleret pythoniisam, & illa non consulta, moriturus erat, non debebat adhuc illam consulere: cum talis consultatio esset simpliciter mala: & potius debet aliquis omnia mala pati, quam peccare mortaliter. Ad secundum dicendum, quod non stat ratio: & hoc dupliciter. Vno modo, quia non apparet, an Deus fecerit aliquid miraculose pro Saule, quia non patet, an ille, qui respondit, fuerit Samuel, vel fuerit Daemon: multi namque putant eum fuisse Daemonem, vt infra dicitur. Et tunc falsum praesupponitur. f. quod Deus egerit aliquid pro Saule. Si autem velimus secundo modo dicere, respondebitur, quod Deus fecit, quod Samuel responderet hic: sed hoc non fuit in fauorem Saulis, sed potius in confusionem suam: quia Samuel ei exprobrauit: etiam, vt magis torqueretur Saul de morte sua, cum non solum moriturus esset, sed etiam cruciaretur de morte cognita.

Saul quando occidisset omnes pythones, & ariolos, quos cognouit, adhuc tamen erant multi occulti, de quibus iussit numerum inueniri.
Questio XXI.

QVAERET Vltterius, quare Saul dixit hic seruis suis, quod inquirerent ei mulierem habentem pythone: nam ipse occiderat omnes habentes pythones, vt patet supra in litera. Quomodo ergo nunc putabat, quod aliqui pythones essent, quos posset consulere? Respondendum, quod Saul fauore religionis fecit diligenter inquiri in terra Israel omnes habentes pythones, & ariolos, occiditque illos. Aliqui tamen occultati fuerunt, & euaserunt gladium Saulis: isti autem iam non audebant se vocare pythones, vel ariolos, nec publice exercebant istud officium: sed cauebant nimis, ne cognoscerentur a Saule, quia occiderentur: sic patet infra in litera ex verbis pythoniisae, quae dixit ad Saulem: Ecce tu nosti quanta fecerit Saul, & quomodo eraserit magos, & ariolos de terra: quare ergo infidiaris animae meae, vt occidas? Putabat ergo Saul, quod quamquam ipse diligenter inquisisset magos, & ariolos, & occidisset eos: tamen adhuc aliqui relinquerentur occulti, de quibus cognoscerent serui sui, & posset aliquem illorum consutare: ideo quaesivit a seruis suis, vbi esset aliqua mulier habens pythone: & cum dixit. Querite mihi mulierem habentem pythone, non magis curauit, an esset foemina, vel vir: quia per quem cunque consulere posset: dixit tamen de foemina, quia foeminae magis vacant istis superstitionibus, quam viri.

Mulier, ad quam accessit Saul, quomodo habebat pythone.
Questio XXII.

QVAERET Vltterius, qualiter ista mulier habebat pythone. Aliquis respondebit, quod habebat in ventre. Sic enim dicitur supra in litera, quod Saul occidit omnes habentes pythones in ventre. Et Apost. Act. 16. cap. sanauit quandam puellam, quae habebat pythone in ventre. Sic etiam quicquid; aliquis proprie habet pythone, oportet, quod illi

Pars Secunda. X 4 ha-

Ad primam rationem in oppo.

Ad secundam.

Habere spiritum in potestate q. sibi rñdeat multipliciter esse pöt.

habeat in vêtre: quia pythones appellati sunt à modo respondendi quē habebat Apollo in insula Delphos, qui pythius appellatus est: & tamen ibi puella, quæ respondebat habebat in ventre pythone: quia arripiebatur à Dēmone, & sic loquebatur. Respondendū est, q. habere pythone, est habere Dēmone, quem in potestate, qui respondeat ad ea, quæ inquisimus. hoc autem multipliciter accidit. Nam aliqui habent Dēmone, quem possunt vocare & ille respondebit ad ea, quæ quæsierimus, non verbo, sed quibusdam motibus corporalibus, sicut supra dictum est, de inquirente fartum in vngue terfo, vel in ense polito. Alio modo, quidā habent Dēmone, quem vocare possunt, qui in aqua ostendit effigies rerum, & similitudinē suam, & ibi dabit responsā, quod pertinet ad hydromantiā: sicut Aug. 18. de ciuitate Dei, & habetur in decretis 26. q. 5. cap. Nec mirum, cum dicitur: Hydromantiā ab aqua dictū sunt. Est. n. hydromantiā in aquarum inspectione Dēmone euocare, & imagines ludificationis eorum videre, ibique ab eis aliqua audire. Alio modo fit, vt aliquis habeat Dēmone, qui sibi respondeat vocatus in circulo, vel factis quibusdā characterib⁹. Alij enim habent Dēmone pythones, qui respondent eis, & faciunt apparet similitudines mortuorum resurgentiū: & q. illi respondeant ad ea, de quibus inquisiti fuerint: isti. n. vocantur necromantici: quia circa mortuos diuinant. Et dicit Aug. q. isti vtuntur sanguine, & aqua inuocando Dēmone: eo q. Dēmone diligunt sanguinē, & veniūt illo adhibito. De hoc habet 18. de Ciuitate Dei. & in decretis 26. q. 5. nec mirum, cum dicitur: Dēmone autem accitis audent ventilare, vt quoscunq. suos perimant malis actibus inimicos. Hi etiam vtuntur sanguine, & victimis sepe contingunt corpora mortuorum. Necromantici sunt, quorum precationib⁹ videntur resuscitari mortui, diuinare, & ad interrogata respondere: ad quos suscitandos cadaveris sanguis addicitur nam amare sanguinem Dēmone dicuntur: ideo quotiescunq. necromantiā fit, cruor aquæ miscetur, & colore sanguis facilius prouocatur. Sed iste modus necromanticorum, quem ponit Aug. diuisus est: quia aliquando solū suscitatur effigies mortuorum: & tunc non oportet sanguinē adhiberi. Interdū vero cadavera recenter mortuorum coguntur ad loquendū, de moribus subintrantibus: & tunc oportet adhiberi sanguinē, aquæ mixtum rā ad vocandū, quā ad perfundendum organa locutiva cadaveris. Alijs quoque modis, quis potest habere pythone, vt supra expositū fuit. Et etiā prerer illos alij sunt, de quibus isti suffecerint, quia pythone, de qua hic agitur, vt abatur aliquo isto modo. Sed dicendum est, q. non habebat primo modo pythone, scilicet in ventre: quod patet ex verbis Saulis dicentis. Diuina mihi in pythone, & suscita quem dixero tibi. si tamen habuisset pythone in ventre, non potuisset suscitare aliquem: sed solū respondere ad quæsitā. Item patet, quia mulier ista dixit: Quem suscitabo tibi. Etiam quia ipsa dicitur vidisse Samuelem, & tunc clamauit: & postea dicitur: Vidi Deos ascendentes de terra. si autem ista habuisset pythone in ventre, nihil vidisset: sed quādo à Dēmone arripetur, diuinaret, sicut faciebat ista puella, de qua habetur Act. cap. 16. Dicendū igitur, quod ista mulier dicebatur habere pythone, quia habebat Dēmone familiarem, qui respondebat ei ad quæsitā: vel habebat artem pythonicam, per quam faciebat ascendere effigies mortuorum de terra, & ille respondebat ad quæsitā. Quod patet: quia Saul accedens ad pythone dixit: susci-

ta mihi, quem dixero tibi, & ipsa respondit. Quem suscitabo tibi? in quo apparet, q. tota ars sua consistebat in suscitando effigies mortuorum. Itē patet quia si ipsa fecit ascendere Samuelem de terra, vel effigiem Samuelis, vt patet infra in litera, & postea cum interrogaretur quid videret, dixit: Vidi Deos ascendentes de terra: & dedit similitudinem totam ipsius ascendentis, & quod erat vir senex & c. non ergo habebat pythone in ventre, sed solum poterat inuocare Dēmone, vel suscitare effigies mortuorum. Vadam ad eam. f. non faciam illa venire ad me, quia tunc cognosceret me esse regem, & nollet respondere prae timore. vadam ergo ad eam, vt me non cognoscat. Efficit abor per illam. i. inquirā de euen- tu belli per illam. i. per artem eius. f. quia ipsa suscita bit aliquem, à quo quæram. Et dixerunt serui eius ad eū. Illi fuerunt aliqui pauci de seruis Saulis, & secretarij eius: & forte illi duo solum, qui postea iuerunt cum eo: nam noluit hoc toti exercitui prodere, ne timerent. Est mulier habens pythone in Endor, id est scimus quandam mulierem esse in vrbe Endor, quæ habet pythone. In Hebræo dicitur baalad of. i. dominam pythone, quod idem est, vt supra declaratū fuit. Hebræi autem putant, quod Endor sunt duæ di- ciones: & tunc dicitur nomen cuiusdam ciuitatis, de qua habetur Iosue. cap. 11. & 17. & Iudi. cap. 1. & dicunt, quod en, est nomen commune, & significat fontē: & sic vocabitur locus ille Endor. i. fons dor. Potest tamen aliquid aliud signare: quia en, in Hebræo significat tria. f. fontem, colorem, oculū: & sic posset vocari iste locus Endor, i. fons dor, vel oculus, vel color dor. Sed dicendum est, q. hic Endor est vnum nomen significans vrbe, & nō sunt duæ dictiones. Est autem ista vrbs Endor in tribu Manasse, vt patet Iosue cap. 17. cum dicitur: Habitatores dor, cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum villulis suis. Et in ista vrbe Manasse fuit ista mulier pythone. Dicunt Hebræi quidam, vt Ra. Dauid Kimhi, q. fuit ista pythone vxor Sophonie & mater Abner principis militiæ Saulis. Sed hoc nullo modo stat: quia illa cognosceret Saulem cum Abner esset cognatus Saulis. patrueles suos, vt patet supra cap. 14. & non posset Saul se occultare illi: occultauit tamen se, & fuit in cognitus, vsquequo mulier suscitauit Samuelem: & tunc exclamauit di- cens: Quare imposuisti mihi? tu es enim Saul. Item non stat: quia dicitur, q. ista mulier habitabat in Endor: est autem Endor in sorte Manasse Iosue c. 17. si tamen fuisset mater Abner habitasset in sorte Beniamin, quia Abner erat de tribu Beniamin, cum esset patrueles Saulis, qui Saul erat de tribu Beniamin, vt patet supra c. 9. & 10. Dicendū igitur, q. ista erat aliqua mulier simplex, parui status, quales sunt, quæ vacare solent istis superstitionibus, & erat de tribu Manasse: ideo habitabat in Endor, quæ erat ciuitas fortis Manasse. Mutauit ergo habitum, scilicet apparatus regium ad eundū, ad pythone. Vestitusque alijs vestimentis, abijt. f. accepit alia vestimēta, quæ erāt minora regio cultu, & illis vestitus, abijt. Ratio hu- ius fuit duplex. Prima, vt non cognosceretur à pythone: quia si agnosceretur nollet diuinare, timēs mori: sicut postea patet, ex verbis pythone. Secun- dō fecit hoc propter viros suos, qui manebat in ca- stris, vt non cognoscerent eum exire de castris, quia timerent propter regis absentiam, & forte ipsi dis- spergerentur: cum autem mutasset habitum nō co- gnitus est. Et duo viri cum eo. i. iuerunt cum eo solum duo viri. Dicunt Hebræi, quod isti erant Abner, & Amasa. Sic refert Ra. da. Kimi. Sed hoc non stat: Primō quia ipsi includunt contradictionem, vel quoddam

Endor vrbs in Manasse.

Rñ. ad q. s.

quoddam absurdum in dictis suis: nam supra dixit, q. ista mulier Pythone erat mater Abner: nūc autem dicit, quod Abner ibat cum Saule. Sed non verisimile est, quia Saul volebat nimis latere: si tamē iuisset cum eo Abner cognosceretur: nā mater non poterat ignorare filium, cum videret eum. Agnito tamen Abner necesse erat cognosci Sauli: quia Abner cum nullo iret associando eum, nisi cum Saule, cum ipse esset princeps exercitus totius Israel, & sic necesse erat cognosci Saul, sed non factum est. Item non stat, quia cum Saul recederet de castris, ne cognosceretur absentia sua, verisimile est, quod relin- queret Abner, qui erat princeps totius exercitus: & sic non esset facta aliqua mutatio: si autem Abner iret cum Saule, & constitueretur alius princeps exer- citus pro illis diebus, quibus aberat Saul, cognosce- retur absentia Saulis, & Abner: ideo non stat, quod Abner ierit. Item non stat, quod dicunt de Ama- sa: quia Amasa erat cognatus Dauid. f. filius fororis eius Abigail, vt patet 1. Paralipom. cap. 2. non est ergo verisimile, q. ipse nunc esset cum Saule, quando ille persequebatur Dauid: præfertim quia supra ca. 2. dicitur: quod quando Dauid venit ad spelūcam Odollam, conuenerunt ad eum fratres sui, & tota domus patris sui. Ergo Amasa, qui erat filius fororis Dauid, veniret ad Dauid in spelunca. Sed Hebræi dicunt sepissime ficticia, quæ nullum motiuum rationis habent, sic enim dixerunt, quod emissarij regis quibus iussit, quod irruerēt in Sacerdotes Domi- ni, supra cap. 2. erant Abner, & Amasa: sed ibi im- probatum est. Sed dicendum, quod erant isti, aliqui duo viri de secretarijs regis, quorum absentia non multum cognosceretur in castris. Dixit autem so- lum duos viros secum Saul, propter duo. Primō pp Pythone: quia si ipse habuisset multos secū, illa putauisset eum esse regem, & noluisset respondere, negans se Pythone. Secūdo fecit propter eos, qui erant in castris, quia si Saul exiisset comitatus multis viris, cognosceretur, quod ipse recederet de castris: nunc autem cum soli duo irent cum illo, nō cognosceret, quis exiret de castris. Veneruntque ad mulierem noctem, id est, Saul, & viri sui venerunt ad mulie- rem in Endor per noctem. Hoc autem fecit Saul, vt minus cognosceretur. Ra. Sa. dicit, quod per diem venerūt ad Pythone: tamen vocatur nox, quia videbatur Sauli nox propter amaritudinem cordis. Sed hoc nō stat, quia si Saul loqueretur à seipso, vel scriptura referret verba Saulis, poterat accipi dies, pro nocte, vel è contrario, secundum modū loquen- di Saulis: scriptura tamen loquitur à seipso: iō oportet, quod verum esset, quod nox erat, quando Saul venit ad Pythone. Et ait. diuina mihi in Pythone, id est, diuina in Dēmone, quem habes. f. consulendo eum, vel dicitur: Diuina mihi in Pythone, id est, in arte Pythone. f. quod per istam artem scias id, quod ego quæro, & suscita quem ego vocabo.

Saul duxit duos viros secum itū ad pythone ppter duo.

Ra. Sa.

An Saul petierit superflua, petendo, quod diuinaret, & suscita- ret mortuum. Quæstio XXXIII.

Quæret aliquis, quare dixit hic Saul: Diuina mihi in Pythone, & suscita quem dixero tibi: quia ista videtur superflua, cum sint simul, quia si pythone diuinaret in pythone de eis, quæ quærebat Saul, non oportebat, quod suscitaret aliquem: quia qui suscitabatur ad respondēdum sus- citabatur. Vel si mulier suscitaret aliquem ipsi Sau- li nō oportebat, quod diuinaret ei in pythone, quia ille, qui suscitaretur responderet ad ea, quæ volebat Saul: & sic factum est, quia nō quæsiuit Saul aliquid

à muliere pythone de euentu belli, vel de aliquo alio: sed dixit, quod suscitaret Samuelem: & tunc ille respondit, vt patet infra. Itē patet, quia pythone- fa non cognouit Saulem, quouiq. suscitatus est Sa- muel, vt habetur infra, si tamē Saul petiuisset à mu- liere, vt aliquid ei diuinaret, proponens quæstionē, ipsa cognouisset ex verbis. eum esse Saulem: nihil ta- mē cognouit, ergo nihil interrogauerat Saul ipsam pythone: sed surgente Samuele volebat habere responsum. Dicendum est, quod quando aliquis ha- bebatur pythone, ille respondebat interdum ad ea, quæ quærebantur, non suscitato aliquo à mortuis: & tunc diuinabatur in pythone, sed non suscitaba- tur aliquis. Aliquando autem illi, qui habebatur py- thone suscitabant aliquos à mortuis, quos volu- isent ipsi consultores, & illi non erant nisi pythone ipsius habentis spiritum pythone: quia ille py- thone. Tunc fumebat imaginem cuiusque voluisset: & videbatur surgere de terra, sicut si resurgeret à mortuis & sic dixit infra pythone: Vidi Deos ascē- dentes de terra: & tunc pythone faciebat omnia. f. ga in ipso diuinabatur, & ipse erat, qui resurgere vi- debatur. Saul tamen non dixit in isto sensu: quia ipse non putabat, q. Dēmone erat ille, qui resurgebat, sed q. erat Samuel: ideo cum Pythone dixit ei, q. erat vir senex amictus pallio: intelligens, q. esset Samuel, adorauit pronus in terra, vt patet infra in litera. Di- cendum igitur, q. diuinare non accipitur hic pprie. In quo sciendum, q. diuinare proprie sumptum, si- gnificat enunciare aliqua, quæ futura sunt: & quia il- la non possunt sciri, nisi per Deum, qui ea annūciat, dicitur diuinare. i. agere sicut Deus. Sic patet Isai. ca. 41. f. Nouissima eorum, & quæ ventura sunt, indica- te nobis, annunciate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, & quia Dixi estis vos. Alio modo accipit diuinare largē. i. agere aliquid, quod pertinet ad po- tentiam Dei, & non est in enunciatione aliquid ab- fconditum, in respondēdo, sed in faciendo: sic enim si aliquis demonstrat opera diuinæ potentiæ, diuina re dicitur. Sic autem accepit Saul. f. diuina mihi in Pythone, i. facias mihi aliquid opus mirabile, sicut opus Dei, in Pythone tuo: & hoc est, vt suscites mihi aliquem à mortuis: quod non potest facere quisquā, nisi Deus. Et tunc nihil est superfluum: quia diuina- re in Pythone, non est aliquid quære ab illo, & co- gnoscere, sed solum per artem, & potestatem illius, aliquem à mortuis suscitare. Si autem aliter accipia- tur, necesse est esse literam superflua. Et suscita mihi, quem dixero tibi. i. facias resurgere à mortuis illum, de quo dixero, quia ab eo volo inquirete veritatem.

Habes pythone ali quando iste rñdeat, aliqui suscitabat aliq. & ille respōdebat.

Diuinare quid signifi- ficet.

An per artem Pythone, possit aliquis à mortuis suscitari. Quæstio XXXIII.

Quæret aliquis, an per artem Pythone possit aliquis à mortuis suscitari. Videtur primo, q. sic, quia pythone suscitauit hic Samuelem, & solum fecit ceremonias artis magicæ. Item Dent. cap. 18. Habetur: Non sit inter vos, qui diuinos consulat, & quærat veritatem à mortuis. Videtur ergo, quod aliqui poterant inquire veritatem à mortuis, & inquirebant: alioquin scriptura non posuisset de hoc prohibitionem: quia lex nunquam debet dari de impossibilibus, sed de his, quæ sæpe accidūt, & acciderē possunt. In contrarium videtur, quod nō possit aliquis suscitari arte magica: quia hoc est po- tentiæ infinite, quæ soli Deo competit. Responden- dum est, quod suscitare aliquem à mortuis stat dup- liciter. Vno modo, q. anima exuta corpore reu- niatur corpori, in quo prius erat, & sit homo, qui prius

Arguitur, quod sic primo. Secundo

prius erat : hoc autem vocatur resurgere , & sic erit in extremo iudicio , vbi omnes resurgent in corporibus suis , & redditori sunt rationem de factis suis , vt patet in symbolo Athanasij . Alio modo accipitur suscitare aliquem à mortuis , id est , facere , quòd aliqua de animabus , exuta corpore , surgat de receptaculo suo , veniens ad respondendum nobis de quæstionibus : & tunc dicitur suscitari aliquis à mortuis : quia venit anima alicuius de mortuis . Isto modo dicitur aliquis suscitari , sed non resurgere : eo quòd anima non reunitur priori corpori , vel alteri ad viuendum , sed solum venit ad respondendum de quæstione . De primo dicendum est , quòd impossibile est per artem magicam aliquem suscitari à mortuis : quia sic est resurrectio , quam nullus facere potest , nisi Deus : ideo dato , quòd Deus permittat Dæmonibus agere quicquid poterint , non poterit aliquem sic suscitare : & non solum Dæmones , sed etiam potentia oium bonorum Angelorum simul non sufficit ad suscitandum sic aliquem . Secundo modo accipiendo suscitare , dicendum est , quòd Dæmones non possunt suscitare aliquem à mortuis , nisi ex diuina permissione : & hoc modo non est infinitæ potentie aliquid resurgere à mortuis : nam tunc anima non reunitur corpori sed solum mouetur veniens de loco , in quo erat , ad locum , in quo respondere debet . Sed sciendum , quòd ista anima , aut erit de illis , quæ sunt in vita æterna , aut in purgatorio , aut in inferno . Primo modo , non potest aliqua anima suscitari à mortuis , quia Dæmones potestatem non habent super animas , quæ sunt in vita æterna : nec Deus unquam permittet illis , quòd trahant inde animas ad aliquid agendum : quia ex hoc paterentur illæ animæ distrahi à sua felicitate , & traditæ Dæmonum potestati . Hoc autem est impossibile : quia illi , qui semel adepti sunt vitam æternam , nunquam vltius poterunt torqueri , sicut leuiter : sic patet A poc . cap . 7 . f . Non esuriēt , nec sitient amplius , nec cadet super eos sol , nec vlus æstus : quoniam Agnus , qui in medio throni est , reget illos , & deducet eos ad vitæ fontes aquarum , & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum . Si autem accipiatur de illis , qui sunt in purgatorio . Dicendum , quòd nulla anima illarum potest arte magica suscitari : quia Dæmones non habent potestatem super illas , cum pertineant ad ciuitatem Dei . Et quanquam torqueantur illæ animæ , quamdiu ibi manent , tamen non torquentur à Dæmonibus , nec Dæmones ferunt eas illuc : immo nec possunt altare illis , quando puniuntur : sed Deus succendit ignem illum , quo torquentur . De quo latè declaratum est in libro nostro de quinque Metaphoricis paradoxis , parte quinta . Si autem dicatur de animabus , quæ sunt in inferno , dicendum est , quòd Dæmones non habent plenam potestatem super istas , ita vt possint eis vti pro arbitrio suo , vel ducere illas quòd voluerint : nam etiam nō possunt illas , quāntum volunt : sed solum quantum Deus vult , quòd puniantur . Sunt ergo Dæmones solum ministri Dei ad punishmentem animarum , secundum certum modum eis datum , & non possunt plus eas punire , licet hoc ipsi desiderant : nec possunt eas inde educere ad alium locum , cum ille sit locus constitutus pro tormentis , & carcere . Si autem aliquis obijciat , quòd interdum animæ damnatorum extra infernum sūt discurretes per aera cum turba Dæmonum , de quo ponit aliqua exempla Gregorius in quarto Dialogorum . Dicendum , quòd illæ animæ non trahunt per varia loca , pro libito Dæmonum : sed quia Deus iubet , quòd sic trahantur ad executionem suæ iustitiæ , vel ad viuorum terrorem , & exempla . Dicen-

F dum ergo , quòd Dæmones non possunt educere de inferno aliquas animas damnatorum ad respondendum in opere magico , nisi Deus hoc permittat . Deus autem nunquam permittit , quia non concedit Dæmonibus vti animabus pro arbitrio suo , sed solum ad executionem iustitiæ . Dicendum igitur , quòd quando magi , conuocationibus factis , faciunt surgere aliquem à mortuis , nō surgit aliqua de animabus beatorum , vel damnatorum : sed surgit aliquis Dæmon sumens figuram illius , de quo petitur , quòd suscitetur , & loquitur in persona illius . Quod patet , quia Dæmones non habent potestatem super animas damnatorum , & si possent eas educere ab inferis ad respondendum , non staret hoc : quia isti , qui finguntur suscitari à mortuis , respondent ad quædam nimis abscondita , ad quæ animæ damnatorum nescirent respondere , quia animæ , postquam sunt in inferis , non acquirunt aliquam scientiam : quia per hoc efficerentur feliciores : immo secundum opinionem quorundam , qui apud inferos sunt , nihil sciunt , & obliuiscuntur omnium , quæ sciuerant . Quod videtur fundari ex eo , quòd habet ecclesia . ca . 9 . f . Quodcumque potest manus tua facere , instanter operare : quia nec opus , nec ratio , nec scientia , nec sapientia erit apud inferos , quo tu properas . Hoc tamen nihil est , quia non est illa intentio literæ , vt ibi declarabitur , sed saltem nesciunt animæ damnatorum apud inferos plusquam sciebant in corporibus , sed dum erant in corporibus nescirent respondere ad illa , quæ querunt magi , cum sint nimis occulta , & plurima illorum sint futura : ideo non sunt animæ damnatorum illæ , quæ respondent : sed Dæmones , qui ista nouerunt , & possunt faciliter respondere . Ipsi autem sumunt effigiem cuiuscunque voluerint : quia si Satanus potest se transfigurare in Angelum lucis , vt patet secunda ad Corin . c . 11 . poterit à fortiiori transfigurari in effigiem cuiuscunque viri mortui : & sic sunt omnes responsiones magicæ . Ad rationes in contrarium respondendum . Ad primam cum dicitur , quòd hic suscitatus fuit Samuel à mortuis , & pythonissa non egit aliquas ceremonias artis magicæ . Dicendum , quòd præsupponitur dubium : nam plerique asserunt , quòd iste suscitatus non fuit Samuel , sed Dæmon apparens in effigie Samuelis . Si autem dicatur , quòd iste erat Samuel , dicendum , quòd non fuit suscitatus viribus artis magicæ , sed diuina permissione , & voluntate , ad annunciandum veritatem Sauli . Ad secundam rationem dicendum , quòd ex litera Deut . c . 18 . non præsupponitur , quòd aliquis possit suscitari à mortuis , à quo veritas queratur : sed dicitur , ne quis querat veritatem à mortuis . i . nō conetur illā querere : quia dato , quòd esset impossibile aliquem de mortuis resurgere ad respondendum : tamen in hoc solum , quòd aliquis conatur suscitare quēquam à mortuis ad respondendum , est superstitiosus , & peccat : ideo Deus prohibebat istum conatū , quia peccatum erat . Aliter dici potest , quòd scriptura præsupponit ibi , quòd aliquando queratur veritas à mortuis : non quidem proprie accipiendo , sed in modum loquendi vulgariū : nam scriptura condescendit modo loquendi illorum , cum sit lex directiua ipsorum : & quia ipsi putabant , quòd aliqui possint à mortuis suscitari ad respondendum de veritate quæ sita , scriptura dixit , quòd nullus inquireret veritatem à mortuis .

An crediderunt Saul , & pythonissa mortuum posse suscitari . Quæst . XXV .

QVAERETVR vltius , an Saul , & pythonissa crediderint , quòd per artem magicam poterat aliquis

aliquis suscitari à mortuis , & quomodo hoc credebant , cum esset impossibile . Respondendum , quòd tam Saul , quam Pythonissa hoc habebant vt certissimum : nam si Saul non credidisset hoc , non dixisset seruis suis . Querite mihi mulierem habentem Pythonem , & suscitabor per illā , vt patet supra : nec etiam postquam venit ad eam dixisset , quòd suscitaret ei aliquem , nisi crederet hoc eam agere posse . dixit tamen quòd suscitaret sibi aliquem . ergo credebat , quòd poterat . Et non solum credidit hoc Saul , sed etiam , quòd Pythonissa poterat suscitare quencunque voluisset à mortuis , siue de animabus bonorum , siue malorum . quòd patet : quia postea dixit : Suscita mihi , quem dixeris tibi : etiam patet : quia postea dixit : suscita mihi Samuelem : quasi credens , quòd illum posset suscitare Pythonissa . Erat tamen Samuel de viris sanctis , & ita ab omnibus Iudæis credebatur . ergo putabat Saul , quòd Pythonissa posset suscitare quancunque animam voluisset . Item patet , quia quando Pythonissa dixit : Vir senex ascendit , & ipse amictus est pallio , dicit litera : Intellexit Saul , quòd Samuel esset , & inclinauit se super faciem suam in terra , & adorauit . Si autem putasset esse animam alterius viri , nō adorasset , illa præsentem : ideo putabat Saul , quòd anima cuiuscunque defuncti , quantumcunque boni , poterat arte magica suscitari . Pythonissa , quoque hoc credebat : nam quanquam solum ipsa conuocaret Dæmones , & faceret eos apparere : tamen putabat , quòd illi , qui surgebant , erant mortui , & quòd quilibet mortuum posset suscitare . Quod patet : quia ipsa dixit Sauli : Quem suscitabo tibi ? dans ei in hoc electionem : si tamen nullum putasset se posse suscitare , vel saltem non quilibet , non dixisset , quem suscitabo tibi ? Sed tunc dicitur , quomodo Pythonissa , & Saul credebant hoc fieri , cum esset impossibile . Respondendum est , quòd Pythonissa erat muliercula parum intellegens , quæ facilius induci poterat ad credendum quodcumque , etiam si illud implicaret contradictionem : quia ipsa non poterat iudicare de veritate rerum . Item habebat ad hoc motiuum , quòd oēs alij , quòd prius ista arte vti sunt , sic crediderunt : ideo ipsa accipiens ab illis similiter credidit . Item quodcumque ista mulier vocabat aliquem , ille surgebat in figura eius , qui defunctus fuerat : ideo cum mulier videret diuerfitatem inter surgentes , sicut fuerat inter viuētes , & si aliquādo vocabat aliquem à mortuis de eis , quos ipsa viuētes agnouerat , in tali effigie , & habitu apparebat , vt viuētes fuerat : credebat ergo verissimè , quòd ille , qui suscitabatur erat defunctus . Vulgares enim assentiunt his experiētis , quæ sunt in sensu non potentes eleuare ad iudicandum de veritate rei speculatiuè per principia intellectus . De Saule autem dicendum est , quòd ipse credebat ista , quia erat insipiens . f . quia quanquā rex esset , tamen nihil nouerat de natura rerum , aut de statu animarum corpore solutarum : nec solum erat iste error in eo , sed etiam in omnibus Israelitis , quia putabant , quòd possent suscitari mortui magicè . Hoc autem erat propter duo : primo quia tempore illo inter Iudæos nō erant aliqui sapientes circa rerum naturam , qui per viam naturalem cognoscerent hoc possibile , vel impossibile fore . Secundo accidebat ex defectu legislationis , quia licet Hebræi illo tempore essent deuoti , & diligenter obseruarent legē Dei : tamen nesciebāt de statu animarum post mortem . f . an præmia responderent bonis , & an cruciamina malis , & qualis esset distinctio status vtrorūque : & hoc vsque hodie ignorat . putantes totum præmiū obseruationis legis dari homini in præfenti : & pœnas nō obseruatæ legis nisi in quoque infligi . Et si aliquādo lo-

Credebāt Hebræi arte magica posse mortuos suscitari .

A quantur de animabus corpore solutis , loquuntur nimis dubiè , & quasi per somnia ponentes quædā irrationabilia similia eis , quæ poetæ fingebant , dicentes , quòd animæ malorum sunt in locis turbidis , & pcellolis : animæ autem iustorum in locis amoenis ultra Oceanum : & multa absurda narratu indigna , quæ hñt in suo Talmud . Magis tñ ignorabant Iudæi , qui fuerunt tempore Saulis , quàm illi , qui fuerunt tempore Christi , & sunt nunc : quia propheta annunciauerunt aliqua de vita æterna , licet per inuolucra , & picipuè Isaias , ex quibus Iudæi colligere possunt aliquid de statu animarum corporibus solutarum . Scripta tamen istorum prophetarum non erant tempore Saulis : ideo Iudæi illius tps erāt nimis indocti circa statum aiarū solutarū corporibus : poterantq; faciliter cuiuscunque fabulæ confictæ de earū statu assentire : vnde credebant , quòd arte magica poterat suscitari , & quòd Pythones habebant præter se super quamlibet aiarū . Et ait mulier ad eum . Hic respondit Pythonissa excusando se , & negando se Pythonissam , vt non capere tur in sermones , & occideretur . Ecce tu nosti quanta fecerit Saul . Dicebat Pythonissa , tu nosti , quia id , quòd fecit Saul , fuerat notoriū in toto Israel , vt per singula loca inquisiti fuissent magi , & arioli , aut quicunque malefici : ideo nō poterat aliquis in toto Israel ignorare , quòd factum fuerat . Et quomodo eraserit magos , & ariolos de terra . i . tu scis , quòd occidit oēs magos , & ariolos . Et dicitur , quòd eraserit eos de terra . nō permittit aliquem eorum super terra : in quo indirectè arguebat ista Pythonissa , Saulem stultè querere quòd . d . scis , quòd Saul eraserit de terra oēs ariolos , & magos , & nemo relictus est : quomodo ergo nunc queris à me , quòd ego diuinem in Pythone : quia iam nullus habet Pythonem ? Magi secundum gl . ordinariam , vocantur malefici , qui Dæmones inuocant cum sanguine . Arioli autem sunt illi , qui inuocant eos solis verbis : & est ista glo . interlinearis . Aug . tamen aliter sentit 18 . de Ciuitate Dei . & habetur in decretis 26 . q . 5 . c . nec mirum . cū dicit : Magi sunt , qui vulgò malefici , ob facinorum magnitudinem , nuncupant . Hi sunt , qui permittu Dei , elementa conuertunt , turbant mentes hominum minus confidentium de Deo , ac sine villo veneni haustu , violentia tantum carminis , intereunt . Vnde Lucanus .

Mens hausti , nulla sanie polluta veneni . Incautata perit .

Dæmonibus autem accitis audent ventilare , vt quoscunque suos perimāt malis artibus , inimicos . Arioli autem , & Aruspices idem sunt , & secundū Aug . præalleg . loco Aruspicina ars pertinet ad aras . f . ad sacrificia , & reperit istam artem Tages , qui eadē die mortuus est . De hoc magis Lucanus in fine primi libri . Hic tamen non accipiuntur sic magi , quia in Hebræo ponitur hic , ooth , & significat Pythones : quia vbi litera nostra ponit supra Pythones , habetur semper in Hebræo , ouoth : ideo non accipiuntur magi , sicut vult Glo . ordina . nec sicut vult Aug . eo quòd noluit ponere Hieronymus in illo sensu . In historijs tamen , & apud auctores reperitur istud nomen , magus , in sensu , quem vult Aug . videtur ergo , quòd litera velit significare hic per magos , & ariolos duos modos hominum inuocantium Dæmones , vel habentiu spiritus familiares . Quare ergo insidiaris animæ meæ , vt occidas ? i . cum Saul tanta mala fecerit magis , & ariolis , cur insidiaris animæ meæ , volendo quòd ego confitear me esse magā , vel aliquid incipiam operari , & accusas me ad mortem ? Et iurauit ei Saul in Domino dicens : id est , iurauit eis in noīe Dñi , quòd non vellet tentare eā ad accusandum ipsam : sed quia verè indigebat consultatione sua . Forma iuramenti immediatè subditur

Magi arioli quomodo differunt .

Arioli arii spices idē .

ditur. *Vinit Dominus.* i. iuro tibi per vitam Dei, vel per Deum viuentē, q̄ nō habebis aliquod malū ex hoc. *Quia non eueniet tibi quicquam mali propter hanc rem.* i. non occideris, nec patieris damnum pp̄ hanc rem. f. q̄ habebas Pythonem, & diuines in eo. In Hebræo dicitur. *Si euenierit aliquod delictum.* Ponitur ibi, si, pro quia, & non. f. iuro per Deum, q̄ non eueniet &c. & dicitur hic delictum, quod accipitur pro peccato, & nō pro p̄na: quia ponitur in Hebræo ibi, *Auon*, quod significat iniquitatem, sic patet Gen. c. 15. vbi litera nostra dicit: *Necdū. n. cōpleta sunt peccata Amorreorū:* & ponitur in Hebræo *Auon*, & Exo. c. 32. vbi litera nostra dicit: *Peccastis peccatum magnum.* In Hebræo habetur: *Auonaguedola:* & sic debebat hic accipi pro iniquitate. Et hoc modo exponunt Hebræi dicētes, q̄ Saul iurabat, q̄ Pythonissa nullo modo peccaret consulēdo pro eo in Pythone. Sed istud non stat pp̄ duo. Primō, quia falsum est: nam Pythonissa peccabat grauiter consulendo in Pythone, cū lex vetuisset ista nimis sub p̄na mortis. Leui. 19. & 20. c. & Dent. 18. & ob hoc Saul occiderat omnes magos, & ariolos, vt patet hic. non ergo iuraret hoc Saul: quia manifestē erat falsum, & dato, q̄ ipse iuraret, non crederet Pythonissā: quia notoriē mentiebatur. Litera tamen dicit, q̄ Pythonissa assensit Sauli, postquā iurauit: ergo non erat hoc, q̄ ipse iurauerat. Secundō nō stat, quia nullo modo ageret ad p̄positum: quia Pythonissā dixerat, q̄ Saul occiderat magos, & ariolos, & ob hoc non audebat se confiteri magam. Quod ergo Saul diceret, q̄ non peccaret diuinando in Pythone, nihil erat ad propositū: quia ipsa nō locuta fuerat de peccato, sed de timore mortis: ideo debebat Saul respondere, securādo eam de morte: & tunc acciperetur malum pro malo p̄næ, & non pro peccato. f. non eueniet tibi quicquā mali. i. aliqua p̄na pp̄ hoc. Litera tamen Hebraica loquitur nimis improprie, ponendo aliquando iniquitatem pro malo p̄næ: & interdū cōtrario. Quod satis apparet: quia in Hebræo dicitur: *Si eueniet tibi aliquod peccatum:* si tamen acciperetur ibi peccatum proprie, non diceretur, si euenies: quia euenies est quantum ad illa, quæ præter intentionē nostrā fiunt: & sic est de malis p̄næ, quæ nobis nolentibus, infliguntur: peccatum autem non accidit, nobis nolentibus, vel præter intentionē: sed q̄ nos illud facere volumus: ideo accipiendum est sicut pro malo culpæ, sicut accipit litera nostra.

An Saul teneretur seruare iuramentum istud. Saul licet seruauerit iuramentum de non occidendo Pythonissam, non tamen obligabatur. *Quest. XXVI.*

QVAERET aliquis, an Saul tenebatur non occidere istam Pythonissam, quia sic iurauerat ei: vel hoc nō obstante, posset eam occidere. Respondendum, q̄ Saul iurabat hoc cū uolente obseruandi iuramentū: quia ipse erat in angustia, & uolebat consulere de euentu belli per Pythonissam: ideo quando ipsa cognouit eū esse Saulē, & clamauit: dixit ei Saul: *Noli timere. q. d. non patieris malum,* & ita postea obseruauit iuramentum, quia nō nocuit Pythonissæ pp̄ hoc Dicendū tamen, q̄ Saul non obligabatur seruare istud iuramentū, quia iuramentū præstitū contra legē Dei, vel contra bonos mores non est obligatoriū, cū non possit aliquis per actū suū tollere obligationē legis diuinæ: si tū iuramentū factū contra legem Dei teneret, cessaret obligatio legis diuinæ: ideo non teneret. Sic autē erat de iuramento præstito a Saule: quia lex Dei iubebat occidi oēs maleficos, vt patet Exo. c. 22. f. Maleficos nō

patieris viuere: Saul autem erat rex, ad quem pertinebat executio iustitiæ: iō tenebatur occidere quoscunq̄ maleficos cognosceret. Quod autem nūc iuraret de nō occidendo maleficam illam, erat contra legem Dei, & sic non obligabat, iō dicendum, q̄ non obstante iuramēto, Saul debebat illam maleficam occidere: immo tenebatur, cum ipse esset iudex: & peccauit in hoc, quia iurauit q̄ legē ab intētio ne, de quo debebat p̄nitere: nā in hoc solo, q̄ p̄ponebat Saul obseruare iuramentū præstitū contra legem, & si nihil aliud egisset, peccabat grauiter. Postea autem uoluit obseruare iuramentum: iō peccauit: melius n. egisset, q̄ occidisset magam. *Dixitq; ei mulier.* Hic assensit Sauli Pythonissa: quia uidit eū iurantem, q̄ nihil mali pateretur propter hoc. *Quem suscitabo tibi.* i. quē vis, vt suscitetur a mortuis? In hoc patet, q̄ Pythonissa credebatur se habere potestatem suscitandi a mortuis quoscunq; uoluisset, aliās non dedisset electionem Sauli, de suscitando: sed ipsa suscitaret, quem potuisset. *Qui ait Samuelem suscita mihi.* i. Saul respondit, quod suscitaret ei Samuelem.

Quare Saul uoluit Samuelem suscitari. *Quest. XXVII.*

QVAERET aliquis, quare Saul petiuit, q̄ suscitaretur potius Samuel, quā aliquis alius. Dicendum, q̄ hoc fecit Saul: quia uolebat scire certissimē de euentu belli. Putabat autem, q̄ nullus inter mortuos sapientior esset Samuele: iō illū uoluit potius, quā alium suscitari. Item uoluit Samuelem: quia ipse prædixerat ei oīa, quæ futura erant sibi, & ipse uixit eum in regem, vt patet sup. cap. 9. & 10. & fuit cum eo quandiu bene uixit, vt patet supra ca. 9. vsq; ad 16. putauit ergo, q̄ ipse sic nunc certissimē ei responderet, sicut certissimē responderat in omnibus, quæ ei prius euenierunt. Sed dicit aliquis, q̄ Saul petiuit hic suscitari Samuelem: q̄ debuisset credere, q̄ Samuel non responderet ei: quia quando uidebat, abominatus est Saulem, recessitq; ab eo, nec uoluit illum uisū uidere vsq; ad diem mortis suæ, vt patet su. c. 25. q̄ o ergo nunc uellet ei respondere. Dicendum, q̄ Saul putabat, q̄ qñ Samuel uiuebat, erat liber, ideo respondebat, quando uolebat: nunc autem inuitus ducebatur arte magica: ideo cogebatur respondere quicquid sciret. Aliter potest dici, q̄ quanquā Samuel habuit Saulē exosum propter peccata sua quandiu uixit: tamen postquam mortuus est, nō haberet eū exosum: quia nō manēt eadē affectiones in mortuis, quæ erant in uiuentibus. Ex prædictis autē patet, q̄ Saul non intelligebat quid erat ei se prophetam: nam putabat, q̄ ex eo, q̄ Samuel fuit propheta certissimus, quādiu uixit, supra c. 3. & omne, quod annuntiabat line ambiguitate ueniebat supra c. 9. q̄ Et nunc post mortem quicquid ipse diceret, certissimē eueniret. Sed hoc nō stat: quia aut putabat istud Saul propter magnam excellentiam prophetiæ, quam habuit Samuel dum uixit: aut pp̄ statum, quem tunc tenebat. f. q̄ esset in aliquo loco, in quo oēs existentes, essent sapientes ualdē. Primum non stat: quia prophetia nō est, sicut alij habitus scientiæ, vel artis: nam illi, postquā in aliquo semel fuerint, semper ibi manent, siue dormiat ille, siue uigilet, uel quidquid aliud faciat, nisi aboleantur p̄ actus contrarios, uel per dissuetudinem: prophetia autē nō est per modum habitus: sed per modū actus raptim transeuntis. Postquam autē desierit actualis illuminatio in intellectu prophetico, nihil magis intelligit propheta, quā alij homines, de quo declaratū est supra cap. 10. & 19. Samuel autem erat propheta, & hoc solum fuit dum uiuebat, ad hoc, q̄ annu-

ciaret Israelitis ea quæ Deus uolebat per illum patefieri. Nunc autē nō erat propheta: & cessabat prior cognitio in eo, quia non erat habitualis: ideo nunc nihil magis cognosceret, q̄ alij hoīes defuncti. Secundū ēt non stat: quia Saul non putabat, q̄ Samuel esset in aliquo loco, in quo existentes essent sapientes: quia ipse non habebat talem cognitionē de statu animarum post mortem, cūm putaret aīas uirorum bonorum cogi, arte magica ad surgendum, & respondendum uiuentibus. Item non stat, quia si hoc putasset euenire propter locum, in quo erat Samuel, non existimaret eum potius esse sapientem, q̄ alios ibi existentes: uoluit ergo Saul, q̄ uocaretur Samuel, & hoc ex quodā errore, scilicet quia putauit, q̄ cognitio prophetica, quæ erat in uiuēte, maneret in mortuo: sed falsum erat.

An suscitatus per Pythonissam fuerit Samuel. *Questio XXVIII.*

QVAERET V R. ulterius, an iste, quem suscitauit Pythonissa fuerit Samuel: uel fuerit aliquis Dæmon loco Samuelis. Primo uidetur, q̄ fuerit Samuel: quia scriptura sæpe loquitur hic de eo, vt de uero Samuele, non vt de Dæmone fallente, accipiēdo eius imaginem. Secundo patet: quia iste, qui suscitatus fuit nō fuisset Samuel, sed Dæmon: magnam laudem, & auctoritatem dedisset scriptura ei, sæpius illū nominando: non tamē honoraret tantū scriptura Dæmonē: ergo non erat Dæmon sed Samuel. Item Dæmones non prænuntiant uera, sed falsa: quia Dæmon est mendax, & pater mēdaciū, vt patet Io. c. 8. omnia tñ, quæ dixit iste suscitatus de Saule, uera fuerunt: ergo nō erat Dæmon, sed Samuel. Itē Eccles. 46. c. d. de Samuele. Et post hoc dormiuit, & notum fecit regi, & ostendit illi finem uitæ suæ, & exaltauit uocē eius de terra in prophetiam, delere impietatem gētis: ergo uidet q̄ Samuel fuit, qui suscitatus fuit hic, & locutus est Sauli. In contrarium uē, q̄ non fuerit Samuel, sed Dæmon: quia gl. c. 29. dicit, q̄ Pythonissa non suscitauit Samuelem, sed inuocauit Dæmonē: ergo iste, qui surrexit nō erat Samuel, sed Dæmō. Itē Deus nō uult respondere Sauli interroganti per prophetas: ergo non responderet nunc per Samuelem, q̄ propheta erat: & sic non fuit Samuel, sed Dæmon. Itē iste, qui suscitatus fuit, permisit se adorari a Saule: Samuel tamen, qui erat uir iustus, non permisisset se adorari: ergo non erat Samuel, sed Dæmon: nā adoratio soli Deo debita erat. Item qui suscitatus est, dixit Sauli. *Cras mecum eris tu, & filij tui.* i. in parte mea: sed Saul non erat futurus in parte bonorū, sed cum dānatis: ergo nō esset cū Samuele: sed iste dixit: *Cras mecum eris.* ergo nō erat Samuel, sed Dæmon: Item si iste, qui suscitatus est fuit Samuel, aut uenit ad rñdendum operē Dei, f. quia ipse iussit, aut arte magica: non primo modo: quia sic Deus nimis faueret arti magicæ, quod est inconueniens: non secundo modo: quia tunc, aut uenisset Samuel spontaneus ad respondendum, aut coactus arte magica: non spontaneus: quia tunc peccaret uolens fauere Dæmonum superstitionibus: non inuitus: quia tūc ars magica haberet prætem super animas defunctorum, pertinentium ad uitam æternam, quod falsum est: ergo nō surrexit Samuel, sed Dæmon. Respondendum, q̄ circa hoc sunt opinionēs, & reddiū quasi p̄blemā neutrum. i. q̄ o æqualiter dubia p̄ utraque parte. glo. n. ordinaria hic nihil diffinit, nisi allegādo Aug. in Epistola ad Foelicianū. Aug. autē in eadē Epistola, ponit duas opinionēs circa hoc. Primō dicit,

A q̄ potuit Samuel esse, iste, qui suscitatus est. Nec obstat, q̄ ars magica interuenerit ad suscitandū eum: quia p̄missione Dei, poterat aīa Samuelis duci a Dæmone de loco sanctorū, ad respondendū Sauli: nec est mirum, cūm Deus alia maiora p̄miserit. f. q̄ Dæmon allūm p̄miserit Christū in deserto, & tentaret eū ibi: & inde reduceret in Ierusalem, & postea in excelsum, vt patet Mat. c. 4. Alia positio est eius ibidem, q̄ iste non fuerit Samuel, sed Dæmon. Et quia litera dicit hic Samuelem suscitatum fuisse, & locutum: rñdet ibidē, q̄ accipitur Samuel, pro figura Samuelis, sicut scriptura sæpe dicit Cherubim, per figura Cherubim, sicut patet Exo. c. 25. & uocamus Herculem ipsam figurā Herculis. Et si aliquis obijciat, q̄ iste suscitatus uera prædixit. Rñdet Aug. ibidem, q̄ Dæmones multa uera prænuntiant, & de futuris cognoscunt antequam fiant. Et sic manet duplex positio Augustini circa hoc: nec ipse dicit, q̄ earū sit tenēda. Nicolaus autē tenet, q̄ iste, qui surrexit fuit Samuel, & q̄ Dei dispensatione uenit ad rñdendū Sauli: & dicit, non esse inconueniens, q̄ muliere illa inuocante paratē magicā, Samuel surgeret: quia sic factum est in Balaam, qui erat ariolos, Nu. 22. c. & ipse parabat aras ad consultationē Dæmonum: Deus tamen bis rñdit ei, cogens Dæmones non rñdere, vt patet Num. 22. & 23. Ipse autē rñdet postea ad argumenta tria partis. Sed adhuc aliud magis instat. f. q̄ August. 18. de Ciuitate Dei, tenet euidenter, q̄ iste non fuerit Samuel, sed Dæmon: & pbat hoc tribus rationibus. Prima est illa, quā nos fecimus supra quintam, dicens, indignum oīno facinus esse, si secundū hæc uerba historiæ cōmodetur assensus: q̄ o. n. fieri poterat, vt arte magica attraheret a natiuitate sanctus, & uitæ operibus iustus at si nō attractus est, sensit, q̄ utrunq; de iusto credere absurdum nullum enim suffragium habet iustitia, si attractus, aut uoluntarius amiserit meritū spirituale, quod positus in carne quæsierat: qd est ualde absurdū: quia qui hinc iustus recedit, remanet iustus. Secunda ratio sua est, quā nos proposuimus tertiam, f. q̄ nō p̄miserit se adorari, si fuisset Samuel: cūm dicit: *Si. n. Samuel uerē illi apparuisset: non utique uir iustus permisisset se adorari, qui prædicauerat, Deū solū esse adorandum.* Tertia ratio sua est, quā nos supra posuimus quartā, f. quia suscitatus dixit, *Cras mecum eris & c.* cum ait. *Et quō homo Dei, qui cū Abraham in refrigerio erat, diceret ad uirum pestilentia dignū ardore gehennæ: Cras mecū eris: & concludit ibi: his duobus titulis, subtilitatem fallaciæ suæ pdidit inuidus Satanas, quia & adorari permisit se sub habitu, & noīe Samuelis contra legē, & uirum peccatis p̄sum. Cū magna distantia peccatorum, & iustorum sit, cū Samuele iustissimo futurum, mentitus sit: uerū pōt uideri si de Samuelis noīe taceatur: quia Saul cum Diabolo futurus erat, & ad eū transmigravit, quem adorauit. Dicit autē ibidē Aug. q̄ Satanas apparuit in habitu uiri iusti, vt glorificaret, & vt ide, p̄iceret, fingens q̄ uiri iusti, q̄ hinc egrediebantur, eīāt in potestate sua, cū ipse posset eos p̄ artes suas a mortuis suscitare: & ex hoc euacuaret cultus Dei. f. q̄ nullus curaret Deum colere: cūm tam boni, q̄ mali futuri erant in p̄tate Dæmonis. Deinde cum aliqui arguūt, q̄ iste uera prædixit: ergo non erat Dæmon. Rñdet, hoc non esse mirabile: quia Dæmones interdū ista cognoscūt iniquiēs: Sed hoc quosdā fallit, q̄ de morte Saulis non sit mentitus: quasi magnū sit Diabolo, ante Occasum alicuius mortē corporis præuidere: cum signa quædam soleāt apparere morituris, a quibus Dei protectio amora uē: quanto magis Diabolo, quē angelica maiestate sublimē, p̄phetica oracula fuisset*

In oppositum. Primo. Secundo. Tertio. Quarto. Quinto.

la fuisse testantur? de cuius magnitudine Apostolus ait: An ignoratis altitudinē Satanæ? quid mirum ergo si imminenter propè mortē potuit prauiderē? Deinde cum arguitur, q̄ scriptura dicit Samuelem suscitatum fuisse: r̄ndet, q̄ nō debet rejici ista historia tanq̄ inanis: nec tñ debet dici, q̄ sic fuerit: sed scriptura retulit id, quod Saul putabat. s. q̄ Samuel suscitatus fuisset, & q̄ ille esset, q̄ ei r̄nderet: & non asseruit id, q̄ ipse intendebat; sic. n. multoties fit. Hæc oia ēt hñr in decretis. 26. q. 5. c. nec mirum. iō vñ nūc duplex difficultas p̄tra Nico. Prima: quia Aug. manifestē vult, q̄ non fuerit iste, qui surrexit, Samuel, sed Dæmon, vt patet ex allegatis. Scda est, quia videtur determinatio Ecclesiæ p̄tra eū; cū positio Augustini posita fuerit tanq̄ determinatio Ecclesiæ. 26. q. 5. c. nec mirū. Dicendum, q̄ Nic. q̄ teneat p̄ria partem: tñ p̄p̄ auctoritatē Augustini vult se facere aliquantulū indifferentem, & r̄ndet ad argumenta, quæ fiebant contra positionē Augustini. Sed saluo meliori iudicio aliorum, dicendū vñ, p̄p̄te, qui surrexit, fuit Samuel, & p̄dixit veritatem Sauli. Colligif hoc fati ex litera, quæ semper vocat eum Samuel: nā dñr infra q̄ Samuel dixit Sauli: Quare inquietasti me, vt suscitaret? & dixit Saul: Coarctor nimis: & r̄ndit Samuel: Quid interrogas me, cū Dñs recesserit à te, & transferit ad emulum tuum? faciet. n. tibi sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua. Oia autem ista prædixerat Samuel, & nunc cōcordauit prophetiæ suæ: ideo missus fuit ad respondendū: vt sicut ipse prænuñciauerat Sauli principii regnadi, & ablationem regni dū viueret, ita & nūc mortuus monstraret quasi præsentia ea, quæ olim dixerat esse futura. Sciendum tñ, q̄ Samuel suscitatus non venit p̄p̄ prætem artis magicæ, quasi Dæmones eum cogeret venire ad r̄ndendum: cū non haberent p̄tātē super ipsum: quia erat in sinu Abrahæ cum iustis. Nec ēt dicendum, q̄ suafus fuerit à Dæmonibus venire, & consenserit: quia hoc vitū erat in illō: sed Deus voluit mittere eum ad denunciandum Sauli mortē suam. Quod patet: quia si venisset coactus à Dæmone, vel suafus ab eo, nesciuisset r̄ndere Sauli: quia post mortem non erat propheta, sicut dum viueret. Etiam quia Deus non immitteret ei spiritum prophetici, si veller agere contra voluntatem Dei peccando: sciuit tamen oia ista, quæ prædixit, cū oia sic euenirent: ideo Deus illa ei enunciat, & ab eo missus est. Nec ēt stat fati r̄nsio Augustini dicentis, non fuisse difficile Dæmoni cognoscere veritatem futuram: quia quædam signa apparere solent in morituris, à quibus diuina p̄ctio ablata esse vñ: quia ista signa non sunt naturalia, sed sunt ex præsumptione. s. q̄ illi incidāt in aliqua infortunia: determinatē tamen quanta infortunia habebunt, vel qñ nemo pōt præcognoscere, nisi Deus ei reuelauerit. Samuel tamē, qui dñr hic suscitatus reuelauit mortem Saulis, & trium filiorum eius, qui videbantur innocentes, & dixit eam futuram sequenti die: & sic certissime euenit: ideo necesse est, q̄ ad istā p̄nunciationem interuenierit, p̄phetica reuelatio, quæ à Deo est. Nec obstat, quod dicit Aug. ex dicto Apostoli. s. An ignoratis altitudinem Satanæ? quia illud intelligitur de sagacitate magna ad fallendum, vel de p̄spicacitate naturali intellectus: ad istud tñ, qd erat purē contingens, & incertum, altitudo Satanæ non sufficeret: iō etiā si aliquis tenere velit cum Augustino, cogere dē, q̄ Dæmon porrexit hic loco Samuelis: ille tamē non cognouit ista, quæ dixit iudicio, vel p̄spicacitate sua: sed quia à Deo reuelata sunt, sicut aliqui reuelantur alia Angelis malis p̄ bonos. Dicit autē Nico. q̄ positio Augustini non mul-

tum militat: eo q̄ ipse habet se indifferentem, cū ponat duas opiniones p̄rias: vt patet in Epistola ad Felicianū. Ad decretum allegatū dicit, q̄ illa nō est determinatio Ecclesiæ. Sed ista r̄nsio non vñ sufficere: quia licet Augustinus in Epistola ad Felicianum posuerit sub dubio veritatē huius rei: tñ 18. de Ciuitate Dei totaliter tenuit, q̄ non esset iste Samuel: in tā tum q̄ dixit, indignū oino facinus esse, si secundum hæc verba historie, cōmodetur assensus: ideo si fauere debemus auctoritati Augustini, necesse est tenere, q̄ non fuerit ille Samuel, sed Dæmon. Dicendū tñ, q̄ ēt si Augustinus hoc tenuerit, non esset sibi fauendum in hac parte: quia maior est auctoritas sacre scripturæ, q̄ Augustini: & tñ Ecclesiastici. 46. c. manifestē dñr, q̄ fuerit iste Samuel: ergo tenendū est, q̄ fuerit Samuel: & patet quia dñr: Et post hæc dormiuit, & notū fecit regi, & ostēdit illi finē vitæ suæ, & exaltauit vocē eius de terra in p̄phetiā delere impietatē gentis. Contra hanc autē scripturā non est credēdum Augustino, nec ipse hoc vult, vt patet in Epistola Augustini ad Fortunatū. s. Nec quorumlibet expositiones, quæ catholicorū, & laudatorū hominū, velut scripturas canonicas habere debemus: vt nobis non liceat, salua honorificentia, q̄ illis debetur hominibus, aliqd in eorū scriptis improbare, aut respuere. & hñr in decretis dist. 9. c. nec quorumlibet. Ipse quoq̄ Aug. in Epist. 8. ad Hieronymū vult, q̄ soli scripturæ sacre sit adhibēda fides immutabiliter: alijs autē scriptoribus licet nobis repugnare. Idē etiā dicit in li. 2. de vnico baptisimo: & i Epistola ad Vincentiū Donatistā: & habetur in Decretis dist. 9. c. ego solis. & c. quis nesciat. & c. noli frater. Cū autē dicitur id, qd hñr in c. nec mirum. 26. q. 5. est de determinatione Ecclesiæ. Dicendum falsum esse: quia non oia, q̄ hñr in decretis, ab Ecclesia tenentur: sed intro duxit ea Gratianus ex auctoritate Augustini, & i auctoritas Augustini non est solida in hac parte, quia est p̄tra sacra scripturā, nec ēt decretum illud habebit vllas vires. Ad rōnes in p̄trarium patet r̄nsio. Ad primā cū dñr q̄ iste, qui vocatus est, fuit Dæmon, quia dixit glo. Itiæ. c. 29 q̄ Pythonissa non suscitauit Samuelē, sed inuocauit Dæmonē. Dicendum, q̄ verū est: sed ex hoc non sequitur: nā Pythonissa, q̄ vocaret Samuelē, non poterat eū suscitare, & cū suscitatus fuerit, ipsa non suscitauit eū, sed Deus, non p̄ aliquod opus artis magicæ: sed q̄ voluit ex cā supra assignata. Et cū dicit gl. illa, q̄ Pythonissa Dæmonē inuocauit, non est intelligendum, q̄ Dæmonē inuocauerit, & nō Samuelē, quia falsum est: cum litera dicat, q̄ inuocauerit Samuelē: nā dato, q̄ non posset Pythonissa arte sua suscitare Samuelē, tñ conabat eum vocare à mortuis. Et patet, quia alijs ēt si Dæmō fuisset ille, q̄ surrexit, nō venisset i habitu Samuelis, nisi Pythonissa vocasset Samuelē: venit tñ in habitu ei, vt patet in litera. s. vt vir senex, & amictus pallio: & ob hoc Saul intellexit eum esse Samuelē: ergo Pythonissa vocauit Samuelē. Sed intelligenda est gl. q̄ vocauit Dæmonē. i. ipsum poterat vocare, & suscitare, & non Samuelem, & vocauit ipsum ad hoc, q̄ suscitaret Samuelem: ipsa tamen, aut Dæmon non suscitauit Samuelem, sed Deus. Ad secundam rationem dicendū, quod q̄ Deus noluit respondere Sauli per alios prophetas, r̄ndit per Samuelem: eo q̄ Samuel magis terreret Saulem, & faceret eum erubescere, q̄ alij propheta, & dixit ei verba dura: sic. n. dicitur infra. s. Statim Saul cecidit porrextus in terrā: extimuerat. n. verba Samuelis. Etiā quia Samuel p̄dixerat ei principium regnandi, & ablationē propter peccata: iō nunc decebar, q̄ ipse confirmaret mortuus ea, q̄ viuens dixerat, indicādo illa esse præsentia.

Contra Aug.

Nō est ita dū dicitur doctorū, nisi in quā tū p̄bauit.

Ad rōnes in oppositum. Ad primam.

Ad secundam.

Ad tertiā. sentia. Ad tertiam rationē. s. q̄ non pmisisset se Samuel adorari: Dicendum, quod Samuel nō permisit se adorari hic à Saule, adoratione, quæ ad Deū pertinet: sed quadam reuerentia humana, quæ potest vocari adoratio dulcis: & isto modo vnus homo adoratur sepe alii. sic dñr supra c. 24. q̄ Dauid inclinans se pronus in terra adorauit Saulem, & supra c. 25. dicitur, q̄ Abigail procedit coram Dauid super faciem suam, & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius: hoc autem permisit Dauid: non ergo erat iste adoratio, nisi quadā veneratione, quas licet hominibus exhiberi. Ad quartā rōnem dicendum, q̄ Samuel dixit: Cras mecum eritis tu, & filij tui: dicendum, q̄ non intelligitur, vt vult Aug. s. eritis mecum id est eritis in parte mea: sed eritis mecum. i. eritis mortui sicut ego sum: non enim potest accipi alio modo, quia si diceretur, q̄ essent secum. i. in parte bonorū, hoc non conueniret p̄ Saulem, qui malus erat: nec tñ ex hoc tollitur, q̄ dñr tendimus: quia sicut p̄ Saule, q̄ malus erat, erat inconueniēti dñr, q̄ Cras esset cum Samuele: ita pro Ionatha, q̄ erat innocēs, erat hoc cōuenienter dictū: sed accipiendus est alius sensus, & satis apparet, quia hic intēdit scriptura denunciare mortē Saulis: ergo non curaret principaliter, an essent in parte bonorum, vel malorū Saul, & filij sui, sed an morituri essent. Ad quintam rationem dicendū, q̄ Samuel non fuit suscitatus potestatem artis magicæ, nec etiam consensit Dæmoni suafus à Deo, vt veniret ad r̄ndendum, sed Dei voluntate venit sine aliquo opere artis magicæ, & non profuerunt inuocationes, quas faciebat Pythonissa, licet ipsa putauerit, q̄ p̄ hoc surrexit Samuel: nec ēt Deus in hoc fauē arti magicæ, quia non fecit p̄ eā, sed quia expediebat, q̄ suscitaretur Samuel ex causa supra dicta: ideo suscitauit eum. Cum autem vidisset mulier Samuelē. s. ipsa inuocauit eum, & surrexit, q̄ nō propter opus suum magicū, & ipsa vidit illum surgentem de terra quasi erumperet de sepulchro. Dicit autē Ra. Sa. & alij Hebræi, q̄ in Pythonicis ille, qui inuocat suscitandū, videt eum; sed nō audiuit verba illius: qui autē facit eum vocari, audit verba, sed non videt: alij autē, qui astant nec vident suscitatum, nec audiunt verba: & hoc colligunt hic ex litera, quia Pythonissa vidit Samuelē, & Saul nō vidit illū, & audiuit Saul verba, & non Pythonissa. Sed dicendum, q̄ hoc, nec est verum, nec generale: quia interdum illi, qui faciunt aliquem Dæmonem apparere, vident eum, & omnes astantes: & interdū ille, qui consuluit, & qui inuocant vident, & audiūt. Interdum autē nullus videt, nec audit quicquam, nisi puer paruulus, vel puella, qui virgines sunt: & introducuntur, vt ipsi proponant quæstionem: & tñ eis fit responsio, & ipsi vident aliquas imagines. Quæ autem isti dicunt hic, non apparet esse verum: nā q̄ Pythonissa viderit Samuelem, & non Saul, satis apparet: cū dixerit Saul Pythonissæ. Quid vidisti? & ipsa r̄ndit: Deos vidi ascēdētes de terra, & quæsiuit Saul: Qualis esset forma eius? q̄ tamen Pythonissa nō audiret verba Samuelis, sed solus Saul, non apparet. Ipse autem Hebræi hoc putant, quia verba Samuelis erant directā ad Saulem, & nō ad Pythonissam, quia si ipsi soli diceretur, vt patet in litera. s. Quare inquit rasti me, vt suscitaret? & iterum: Quid me interrogas cum Dominus recesserit à te? Dicendum tamē est, quod satis est verisimile, q̄ pueri Saulis nihil audirent, nec viderint, non quidē q̄ non potuissent, sed quia noluit Saul, vt præsentem essent, quando suscitabatur Samuel, & fiebat interrogatio. De Pythonissa etiam verisimile est, q̄ non audierit verba Samuelis, non quidem quasi non posset audire: sed quia ve-

Ad quartam.

Ad quintam.

Ra. Salo. acquiritur

niente Samuele, recessit ipsa de loco illo, vt Saul posset inquirere secretē Samuele quidquid veller, & hoc apparet, quia postquam locutus fuit Samuel ad Saulem, cecidit Saul in terram, quia timuit verba Samuelis, & tunc dñr: ingressa est itaque mulier ad Saul, conturbatus erat. n. valde, si tamen ipsa mulier fuisset præsens, quando loquebatur Samuel ad Saulem, non diceretur, q̄ ingressa fuit ad ipsum: ergo non erat præsens colloctioni illorum, & cōsequenter non audiuit quid Samuel dixerit. Exclamauit voce magna, id est, immediatē, vt vidit Samuelē surgentem de terra, clamauit.

Quare Pythonissa clamauit viso Samuele. Quæstio XXXIX.

QVÆRET aliquis, cur clamauit viso Samuele. Aliquis dicit, q̄ hoc fuit p̄ timorē, quia timuit nimis i apparitione illius: eo q̄ iste visioens solent in apparere terribiles, sic. n. fiebat in cōsultatione Apollinis in insula Delphos: nam puella virgo, quæ consultabat eū, arripiebatur ab ipso, & cogebatur furere, & desumare, atq̄ cadere in terrā, vt patet per Lucanum lib. 4. ista autē erat maga, ideo forte sic timeret. Dicendum, q̄ non timuit p̄ hoc: quia ipsa astuera erat videre multos surgentes de terra, cum ipsa sæpe inuocaret illos: præsertim cum forma in qua apparuit Samuel nō esset terribilis: q̄ apparuit, vt vir senex, & amictus pallio: sed timuit Pythonissa propter Saulem, s. q̄ videns Samuelem cognouit, q̄ iste, qui præsens erat, erat Saul, qui occiderat oēs magos: ideo putauit, quod veller ipsam occidere, & clamauit p̄ timore conquestaque est de Saule, quasi fecisset eā: quod patet in litera. s. Quare imposuisti mihi? tu es enim Saul. Et cum vidisset Saul, q̄ timebat p̄ eum, dixit ei Noli timere, & tñ c mulier non timuit ultra: si tñ timuisset ex alia cā, q̄ p̄ Saulis præsentiam, non dixisset: quare imposuisti mihi? id est, decepisti me: nec ēt cessasset timor ei, q̄ diceret Saul, q̄ non timeret. Et dixit ad Saul, quare imposuisti mihi? id est, fecisti me imponere, significat falsa crimina alicui apponere: hic tñ accipitur imponere p̄o fallere: & sic accipitur Gen. c. 29. vbi Iacob conuictus est de Laban, q̄ imposuisset eum, id est, fecisset eum per Liam: erat autem deceptio, quia Saul simulauerat se non esse Saulem, & sic obtinuit à muliere, vt inuocaret ei Samuelem: & si putasset eū esse Saulem, semper negasset, se esse pythonissam: nunc autē credens, q̄ ideo fecisset illam, vt occideret, cōquærebatur. Tu es enim Saul. ego scio, q̄ tu sis Saul. s. intermediare, vt surrexit Samuel, cognouit pythonissa esse Saulem eum, qui præsens erat.

Pythonissa adueniente Samuele, quomodo cognouit Saulem. Quæstio XXX.

QVÆRET aliquis, quō pythonissa cognouit Saulem, adueniente Samuele. Hebræi respondent, q̄ hoc cognouit per modum aduentus Samuelis, quia non veniebat sicut ceteri consueuerant: sed dicunt, q̄ qñ surgebant alij, videbat eos pythonissa transuerio corpore surgere. s. pedibus erectis in sublimē, & capite ad terrā inclinato: nunc autē Samuel surgebat erecto capite, & statura recta, q̄ esse nō poterat, nisi p̄ honorem regis consulenti. Cognouit igitur, q̄ ille, qui consulebat erat rex. Hoc tenet Ra. Sa. Ra. Dauid Kimhi: idem dicunt Nicolaus, & Andreas. Pōt ēt dici, q̄ Samuel surgens indicauerit pythonissæ, q̄ iste erat Saul, qui consulebat. Dixitq̄ Saul rex: noli timere. s. cum vidit mulierem timentem propter

Samuel surrexit & r̄ndit Sauli diuina dispōne, & non arte magica.

pter praesentiam eius, quasi occidenda foret, dedit ei securitatem dicens: noli timere: & tunc ipsa filuit: praesertim quia iurauerat Saul, qd nullum malum eueniret pythoniisae propter hoc, qd faciebat. Quid vidisti? id est, quae est imago, quam vidisti? vel quis est, qui ascendit? In hoc patet, qd Saul non videbat Samuelem surgentem, & vidit eum Pythoniisae: quia etiam in alijs operibus magicis interdum sic accidit. f. qd illi, pro quibus consulitur, non videant Daemones respondentes. Et ait mulier ad Saul. f. quia iam desijt timere, incepit respondere. Deos vidi ascendentes de terra: scilicet, Samuelem, qui de terra ascendebat quasi aperiretur terra: & ipse surgeret de terrae visceribus, vel sepulchro: sic. n. fiebat in alijs, qui suscitabantur. Nec tñ est putandum, qd Samuel nunc fuerit suscitatus in corpore: ita qd anima fuerit vnita corpori existenti in sepulchro, & exiret inde, quia ista esset vera resurrectio: hoc tñ non factu est: nec etiam erat nunc Pythoniisae, & Saul super sepulchrum Samuelis, ga illud erat in Ramatha, vt patet supra in litera, & supra c. 25. Saul autem, & Pythoniisae erant nunc in Endor, quia illuc iuit Saul ad Pythoniisam ibi habitantem: ergo non poterat corpus Samuelis surgere a sepulchro, & qd Pythoniisae videret illud nunc viderit. p. de terra, sed erat aia Samuelis, quae in corpore assumpto de aere videbatur exire de visceribus terrae. quasi ibi illa maneret, & hoc verum est: quia omnes aia sanctoru tpe illo manebant in sinu Abrahae, qui erat in visceribus terrae apud inferos: nam in feris gñaliter sumptis, & distinctis in quatuor partes, vel sinus, vna pars illaru est sinus Abrahae, siue lymbus sanctoru, de quo magis declaratu est in libro nostro, de quinque metaphoricis paradoxis, parte quinta.

Quare Pythoniisae dixit se vidisse Deos, quamvis sciret Samuelem esse hominem. Quest. XXXI.

QVAERET aliquis, quare Pythoniisae dixit hic: Vidi Deos ascendentes, quia ille, qui ascendebat, non erat Deus, sed homo. f. Samuel: qd patet, quia cu quaereret Saul ab ea, qualis est forma eius? rñdit: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio: ergo non putabat illum esse Deum. Dicendu, qd Pythoniisae inuocauit Samuelem, & credidit, qd ille erat, qui ascendebat: & dato, qd non haberet firmum, an ille esset Samuel, credebat tñ certissime, qd erat vir, & non Deus: quia ipsa non habebat potestatem ad inuocandum Deum, sed ad suscitandum mortuos: dixit tñ, qd vidit Deos: quia Samuel, qui ascendebat, veniebat in habitu reueredo, praesertim, quia non, veniebat modo alioru. f. capite prono, & pedibus erectis in sublime, sicut caeteri venire solent, qui inuocantur, sed statura recta: ideo maiorem honorem dedit ei in nomine, quam caeteris, vocans illu Deu: quia etiam tam apud Hebraeos non recte credentes, quam apud Gentiles fuit antiquitus iste modus loquendi, qd illi viri, qui excellentiores caeteris videbantur, vocarentur Dij, & non homines: sic dicit Arist. 7. Ethic. c. 1. de habentibus virtutem heroicam, qd illi magis videntur Dij, quam homines, & inducit auctoritatem Homeri in Iliade dicentis, qd Hector non videbatur filius hominis, sed Dei: & hoc propter virtutem heroicam: Samuel autem visus est hic habere quandam magnam excellentiam: ideo Pythoniisae vocauit eum Deum.

Quare dixit Pythoniisae se vidisse Deos, cum unum tantum viderit. Quest. XXXI.

QVAERET VR vterius, cum dixit Pythoniisae: Vidi Deos: nam etiam si Samuelem vellet

F vocare Deum, vnicus erat, & non poterat vocare eum Deos. Hebraei. n. dicunt. f. Ra. Sa. & Ra. Dauid Kimhi, qd duo erant, quos vidit Pythoniisae. f. Moyses, & Samuel: ideo vocauit eos Deos: dicit namq; Ra. Sa. qd Samuel timuit, qd vocabatur ad iudiciu, id ne Deus eum cõdemnaret, duxit secum in testem Moysen, qd plenè obseruasset legem a Deo datam. Sed hoc ridiculum est, ita vt non oporteat contra illud argui: nam in hoc praesupponitur, qd Samuel nesciuerit ad quid vocabatur: cum dicitur, qd putabat se vocari ad iudiciu, & consequenter non mittebatur a Deo: quia alioquin ipse diceret ei ad quid ibat: sed qd arte magica Pythoniisae eum venire cogeat. Sed omnia ista absurda sunt: tum quia praesupponitur, qd Pythoniisae posset arte sua virum sanctum inuitu suscitare: tum quia si suscitaretur, nesciret respondere ad ea, de quibus quaerebatur: cum solum posset illa scire, Deo specialiter reuelante. Item, est inconueniens, qd duxerit secum Moysen in testem obseruatae legis, & hoc ppter duo. Primò, quia Moyses non erat conueniens testis huius: quia ipse non viderat quid fecisset Samuel: nam non fuerat ei praesens quando operabatur: testis tamen ad hoc, qd firmiter deponat, debet in talibus deponere, quod viderit. Secundò non est conuenienter dictum, quia in iudicio Dei non requiritur aliquis testis: quia ipse Deus est testis: sic. n. patet Iere. cap. 29. f. Ego testis, & iudex dicit Dominus: ideo stultè ageret Samuel, ducendo secum Moysen. Item non stat, quia non erat in potestate Samuelis ducere secum Moysen: nam ille nollet ascendere, si non cogeretur. Ra. Dauid Kimhi dicit, qd Samuel, & Moyses surrexerunt ad implorandum misericordiam pro populo Israel: de hoc dicitur Iere. c. 15. Si steterit Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: simile habetur de Daniele, Noe, & Iob, Ezech. c. 14. Sed est hoc non stat: ad quid ergo surgere debebant Samuel, & Moyses, vt oraret p Israel: quia ibi, vbi erant poterat orare: nec aliquid proficiebat ad hoc mutatio loci. Dicendum igitur, qd ista sunt ridicula: potissime quia praesupponitur falsum. f. qd surrexerit Samuel, & Moyses: nam vnicus surrexit, quod satis apparet ex litera, cum Saul immediatè quaesierit a Pythoniisae, dicens: Qualis est forma eius? si tamen duo fuissent isti, qui surrexerunt, dixisset: qualis est forma eorum? Item patet, quia Pythoniisae responderet, dicens: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio: si tamè fuissent duo, ipsa expressisset formam vtriusq;. Item quia cum infra ponitur causa, quare Saul inclinauerit se in terram adorando, dicitur: qd intellexit, qd Samuel erat ille, qui surrexit: si tamèn iste fuisset Samuel, & Moyses cum eo, non solum inclinatus fuisset Saul propter Samuelem, immo magis propter Moysen, quia nullus vnquam homo tantae reuerentiae fuit apud Hebraeos, sicut Moyses: Adorauit tamen Saul propter solum Samuelem: ergo non veniebat cum eo Moyses. Dicendum igitur, qd iste, qui surrexit vnicus erat. f. Samuel: Pythoniisae tñ dixit: Deos vidi ascendentes, fm modu loquendi Hebraicum: in quo aliqui ponitur plurale pro singulari. sic patet Exo. c. 32. f. Isti sunt Dij tui Israel: erat tamen vnicus ille, qui ibi ostendebatur vitulus aureus, quem fabricauerant: ideo immediatè mutauit Pythoniisae istu modu loquendi, dicens: Vir senex ascendit: & Saul quoq; sic locutus est. Dixit ei. f. Saul. Qualis est forma eius? i. istius, qui ascendit. f. in quali habitu venit? hoc dicebat, ut posset cognoscere ex habitu, quis erat ascendens, & posset eum honorare, sicut decebat: qd patet, quia immediatè, vt cognouit, qd erat Samuel, inclinauit se, & adorauit. Quest. f. Pythoniisae

Ra. Dauid confutatur.

nissa ad Saulem. Vir senex ascendit. i. iste, qd de terra surrexit, est vir senex: in quo signabatur status Samuelis: quia senex erat: nam in principio regni Saulis, ipse erat senex, vt patet supra c. 1. f. Ego autem senui, & incanui: porro filij mei vobiscum sunt: tranfierunt autem postea viginti anni ferè regni Saulis, priusquam moreretur Samuel: ideo valde senex erat, quando mortuus est. Et ipse amictus est pallio. In hoc etiam signatur, qd esset Samuel, quia tali habitu utebatur ipse, dum viueret. Vnde dicit Ra. Sa. qd Samuel utebatur pallio, dum viueret, & in eo sepultus est: & cum eo apparebit in futuro seculo. Sed de apparitione futuri seculi falsum est, quia ibi non videntur homines vestibus, siue beati, siue damati, nec egebunt eis, vt ait Aug. 22. de Ciuitate Dei, & latè declaratum est in libro nostro, de quinque Metaph. Paradoxis, parte quinta. Dicitur tamen, qd apparuit nunc cum pallio Samuel, ad hoc, qd putaret Saul illum esse Samuelem, cum sciret illum vti pallio, dum viueret: eratq; opinio communis Hebræoru illius tpsis, qui rudes erant, & est multorum, qui nunc sunt, qd talis est habitus, & conuersatio hominum post mortem, qualis erat, cu viuerent: & quia si venisset in alio habitu Samuel, non cognouisset eum Saul, venit amictus pallio.

Quomodo Samuel potuit esse amictus pallio, cum apud inferos nulla sint vestes. Questio XXXIII.

QVAERET aliquis, quomodo Samuel potuit esse amictus pallio, quia apud inferos, vbi ipse erat, vestes nullae sunt. Aliquis dicit, qd attulit pallium, cu quo sepultus est: & ista est positio Ra. Sa. cum et dicat, qd in futuro seculo apparebit Samuel in illo pallio: Sed falsum est: quia ipse praesupponit Samuelem sepultum fuisse cum pallio suo, & hoc est concedunt alij: non ergo poterat illud adducere, quia non egressum est corpus Samuelis de sepulchro, vt supra probatu fuit. Sed dicendum est, qd palliu illud Samuelis, quo nunc utebatur amictus, non erat verè aliqua vestis, sed videbatur: finxit autem Samuel pallium de aere, qd esset eiusdem figurae, & coloris, cuius erat pallium suum, quo utebatur, dum viueret. Hoc autem necesse est poni: quia non solum finxit Samuel pallium, sed et corpus: nam, vt probatu est, Samuel non surrexit nunc in corpore suo, sed sola anima venit ad respondendum & quia anima non potest loqui, nisi per organa, quae sunt corporea, & non potest apparere visui: oportebat, qd aliquod corpus daretur, in quo locuta fuerit anima Samuelis, & apparuerit pythoniisae. Fuit autem hoc corpus de aere condensatum ad tantam soliditatem, vt possent collidi verba articulata intra illud, quae sine collisione aeris non formantur. Sumitur autem corpus magis de aere, qd de alia materia: eo qd magis obedit trãsmutationi, qd quicunque natura elementalis: & non solu pot condensari, vt formetur inde figura cuiuscumq; corporis, sed et pot induci quicunq; color. Nam colores diuersi causantur in corporibus, pp diuersam mixtionem elementorum in composito: cum igitur aer variè condensari possit, inducentur in eo diuersi modi coloru, qd satis apparet in nubibus, quaru quaedam nigrae, & aliae albae sunt, pp aliam, & aliam cõdensationem: sic et apparet in Iridae, quae habet varios colores, qui esse videntur, & induci sunt in aerem, ex varia percussione lucis, & diuersitate densitatis nubis roridae. Quod ergo natura quodtidie facit, poterunt facere Angeli boni, & Daemones, & animae a corporibus separate: quia cognoscunt ista naturalia, & operant miscendo actiua passiuu, vt ait Aug. 18. de Ciuitate Dei. & habetur in decretis 26. q. 5. nec miru. Anima ergo Saulem. Alph. Toft. super i. Regum.

A muelis sapientia sua, vel opere Angeloru bonorum, potuit formare corpus de aere, in quo loqueretur, & palliu, quo operiretur, cuiuscumq; coloris vellent, & sic factu est: nec huiusmodi aliqd veru palliu. Intellexit Saul quod Samuel esset. f. iste, qui ascendebat: quia ista erant signa Samuelis. f. qd esset senex, & amictus pallio: & dicitur: intellexit. f. per praesumptionem: quia ipse non vidit illum, sicut pythoniisae ad hoc, qd iudicare posset per visum, an esset Samuel. Et inclinauit se super faciem suam in terra. Hoc fecit ad venerationem Samuelis pp duo. Primò, quia Samuel erat propheta excellentissimus, & pater Israel, dignus reuerentia magna, vixeratque Saulem in regem, supra cap. 10. & 1. id tenebatur ei ad magnam reuerentiam. Secundò, fecit hoc ad suadendum Samueli, vt responderet vellent, quia obsequijs homini suaderetur: & si fortè non honorasset Saul Samuelem, dedignaretur Samuel rñdere: ideo inclinauit se nimis Saul, vt responsum haberet. Et adorauit. f. Samuelem: non adoratione latrae, qd Deo debetur, quia istam non sustinuerat Samuel: sed adoratione dulciae, quae debetur hominibus: & non erat illicitum sic adorari. Dixit autem Samuel ad Saulem. Hic ponitur tertium. f. Samuelis responsio: & dirigit ista responsio ad Saulem, quia nunc non loquebatur Samuel pythoniisae, quia potius ipsa abis erat, quando fiebat ista locutio: & postea introiit ad Saulem, iacentem in terra, finita locutione, vt patet infra. f. Ingressa est itaq; mulier ad Saulem: conturbatus. n. erat valde. Quare inquietasti me, vt suscitaueris? Hic increpat Samuel Saulem, & non quaerit, quare cu in quietauerit, ga bene nouerat cur hoc fieret: sed quaerit p modum increpatoriu, vt heat locu redarguendi, & dixit: inquietasti me, qd eram in quiete mea, & fecisti me venire huc. In quo alicui videbit, qd Samuel venerit inuitus, cu dicat se inquietatu: sed falsum e, quia missus fuit a Deo, vt supra declaratu fuit: a Deo aut non esset ipse inuitus, cum libentissime ageret, qd Deus iuberet: sed dicitur: quare inquietasti me, si tu non inquietastis me ad hoc, qd suscitarer, ego non venissem: quia quanquam ego sponte venerim mandato Dei: tamen nec ipse misisset me, nec ego venissem, nisi tu in quietastis me ad veniendum.

An aliqua requie priuatus est Samuel eo tempore, quo venit ad Saulem. Questio XXXIII.

QVAERET aliquis, an Samuel priuatus fuerit aliqua requie eo tpe, quo venit ad rñdendu Saulem. Dicendu, qd nulla requie priuatus est: quia Samuel non erat tu c in vita eterna, sed in lymbo sanctoru: cu vsq; ad Christi mortem, nemo ascendit ad vitam eternam. In lymbo aut sanctoru non erat aliqua requies, siue gaudiu aiaibus sanctoru: quia non videbant diuinam essentiam, qua fruerent: sed hoc solu habebat, qd non infligebat ibi eis aliquod malu, erantq; semp in continua spe vitae aeternae: id cu veniret Samuel ad Saulem, non poterat priuari aliqua requie: quia nulla habebat in lymbo sanctoru: & hoc accipiendò requie p aliqua delectatione. Si aut accipiat requies p cessatione ab angustijs verum est, qd erant ibi in requie, quia nullu malu ibi patiebant, nec vnq passuri erant: istud tñ habebat anima Samuelis, dum veniret ad Saulem. f. quia in aduentu illo, nihil passa est. Sed adhuc dato, qd esset anima Samuelis in vita eterna, non priuaret aliqua requie, veniedo ad Saulem: quia quocunq; iret, videret Deu praesentem, qui vbiq; est, & ibi frueretur eo. Sic enim dicit Beda de angelis bonis super Lucam: & habetur per magistrum 37. di. 1. lib. f. Angeli quocunque mittant, intra Deum currunt: id sicut, si Deu heret pnt fruerent illo, semper cum semp intra illu sint: Pars Secunda. Y quo-

Responso Samuelis suscitari ad Saulem.

quocunq; mittantur, semper illo fruuntur: alioquin inuisum videretur, qd Angeli, cum veniunt ad nos agendo ministerio salutis nostrae, pp bonum opus, qd agunt, priuarentur felicitate sua per aliquod tps. De animabus autem bonorum, idem iudicium est, qd de Angelis bonis: ideo et si mittantur aliqui ad viuentes, non priuantur fruitione diuinæ essentiae. De malis autem e contrario dicitur. f. qd aliqui exeat de loco inferni: tamen semper habent secum penas inferni: sic. n. dicitur de Dæmonibus, qd Dæmones quocunq; eant infernum suum secum portant: patet ergo de Samuele, qd nō priuata fuerit anima sua aliqua requie, dum ad Saulem venit. Et ait Saul: corior nimis. Quia vidit Saul, qd increpabat eū Samuel, pro inuocatione, excusat se dicens: coarctor nimis, idest, sum in magna angustia: id non putes, qd vocauerim te sine causa. Si quidem Philistinim pugnant aduersum me. i. dispoſuerunt aciem ad pugnandum: non n. pugnant actualiter, cum ipse esset in Endor cum pythoniſſa: nec et pugnare cæperant: quia tñ dispoſitis aciebus prope erat, qd pugnarent, dixit, qd pugnat: & dixit aduerſum me, quasi tota pugna, qd fiebat contra Israel, esset contra eum: & hoc, quia ipse erat rex, & quidquid fiebat contra regnum, fiebat qd ipsum. Et Deus recessit a me. Hic dat causam magis in speciali, quare inquietauerit Samuelem, vt suscitaretur. f. ga Deus recesserat ab eo, qd dicitur Philistinim pugnarent contra eum: si Deus non recessisset ab illo, potuisset habere rñsum p sacerdotes, & prophetas, & non coactus fuisset inquietare ipsum p pythoniſſam: quia tñ Deus recesserat ab ipso, & nolebat ei respondere per sacerdotes, nec per prophetas, nec somnia: coactus fuit inquietare ipsum p pythoniſſam.

Dupliciter recedit Deus ab homine. Quæſtio XXXV.

QVAERET aliquis, quid erat, qd Deus recessit a Saule. Dicendum, qd Deus non pot localiter ad aliquem accedere, cum vbiq; totus, & semper sit, vt patet dist 37. primi. Accipitur tñ accedere, & recedere a Deo, tropicè. s. quantum ad gratiam, vt si homo est in peccato, Deus longè est ab illo: quia nō habitat in eo per gratiam. Secundo modo recedit Deus ab homine, subtrahendo auxilium suum. f. qd pmitit hominem cadere i calamitates: & dato, qd homo clamet ad Deum, dissimulat se audire, & non subuenit, sic patet Psal. 118. f. Longè a peccatoribus salus. Vtroq; horum modorum Deus recesserat a Saule. De primo patet, quia olim fuerat innocens: nam qd constitutus est rex, nō erat in toto Israel vir melior illo, vt patet supra cap. 9. in tantum, qd erat sicut puer vnus anni, purus a crimine, sic dicitur supra ca. 13. f. Filius vnus anni erat Saul, cū regnare cæpisset. i. ita erat mundus, sicut puer vnus anni: postea aut commiserat facinora multa, ideo Deus ab eo recesserat per gratiam: sed de isto recessu nō loquitur hic Saul; quia non est sensibilis ab homine. Erat secundus recessus, quo Deus recedit ab homine, permittendo illum in calamitatibus, & non exaudiendo, cum clama-

F dicitur ibi, qd insiluit spūs Domini in Saul, cū audisset verba hæc. f. spūs fortitudinis: nunc aut è contrario timebat, quia cum Philistinim ordinassent aciem contra eum, timuit nimis, vt patet supra in litera: recesserat etiam Deus ab eo, quia subtrahebat ei remedia ordinaria, quæ conferebat alijs hominibus. f. qd quicumque in Israel vellet consulere Deum p sacerdotes, vel prophetas, responsum habebat: nunc autem Saul non habebat responsum aliquod, quia Deus illud subtrahebat, ergo recesserat ab eo.

Quomodo Saul cognouerit Deum recessisse ab eo. Quæſtio XXXVI.

QVAERETVR vltorius, quō sciebat Saul, qd Deus recesserat ab eo. Dicendū, qd nō sciebat ex nunc, sed ex aliquo tpe. ante hoc: nam supra cap. 18. dicitur, qd timuit Saul Dauid, eoq; esset Deus cū eo, & se recessisset: cognoscebat aut hoc: quia cum accipiatur hic esse Deum cum aliquo. i. prosperari actus illius, pot apparere, qd Deus sit cum homine, vel quando recesserit ab eo: Saul. n. videbat, qd Dauid prosperabatur in omnibus actibus suis: & qd vellet nocere ei non poterat: & omnes actus sui è contrario peruertebant: cognouit, qd Deus esset cū Dauid, & recessisset a se: sic accipitur Gen. 39. cap. cum dicitur de Ioseph: Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prosperè agens, habitauitque in domo Domini sui, qui optimè nouerat Dominum esse cum eo, & omnia, quæ gereret, ab eo dirigi in manibus eius: & sic ex hoc solum sciebat Deum esse cū illo, quia prosperabantur omnia facta eius. Hēbat quoq; alia indicia, quia cū Samuel prædixisset ei, qd regnū scindendum erat de manu sua, inuasit eum spūs nequam, vt patet supra c. 15. iuncto 16. Sciebat et hoc; quia nunc euenerat ei timor terribilis, qualis nunq; ei euenerat: prius aut in omnibus periculis erat confidens, quia datus fuerat ei spūs fortitudinis, quando assumpsit regnum, & mansit in eo, quamdiu bonus fuit: ita vt nulla aduersa formidaret: nunc aut erat timidus: ideo apparebat, qd spūs fortitudinis recesserat ab illo, qui erat spūs Dei. Item patet, quia Deus solebat respondere Sauli, quando eum inquireret, nūc autem respondere noluit per aliquem de modis cōsuetis: quod ad nullum de Israelitis fiebat: ideo videtur, qd Deus eum magis deseruerat, qd ceteros Israelitas: tam euidentissima signa igitur erant, qd non poterat Saul dubitare se a Deo derelictum: quod ipse ostendit per ea, quæ sequuntur in litera. Et audire me noluit. i. quia recessit a me, noluit exaudire, respondendo in eo, in quo dubitabam. Nec in manu prophetarum, nec in somnia, idest, noluit Deus respondere mihi, quamquam consuluissem eum per prophetas, & consuluissem per somnia: & non solum per hæc, sed etiam nec per sacerdotes, cum dicitur supra, qd Deus noluit respondere ei per sacerdotes: dicitur autem: in manu prophetarum, idest, per prophetas: quia responsio non potest fieri per manum, cum manus non sit organum interpretatiuum, sed lingua: sed quia manus est organum organorum, accommodatum ad seruiendum omni organo, quidquid ab homine fit, etiam si pertineat solum ad opus intellectuens, dicitur fieri per manus alicuius: & sic dicimus de quocunq; negotio: istud negotium expediatur per manus vestras, idest, per vos: quia forte non est illud tale, quod per manum expediatur, sed per rationem, & verba: sic accipitur Num. cap. 9. qd Deus iubebat aliquid Israelitis per manum Moyſi, idest, per Moyſen, quia præceptum non exprimebatur per manum, sed per os.

Quare

Quare Saul non dixit se consuluisse Dominum per sacerdotes. Quæſtio XXXVII.

QVAERET aliquis, cum Saul consuluerit Dominum per somnia prophetas, & sacerdotes, vt patet supra, cur non dixit hic de sacerdotibus. f. qd Deus noluerat exaudire ipsum p sacerdotes, sed solum dixit p somnia, & prophetas? Aliqui rident, qd Saul subtrahit de sacerdotibus pp verecundiam, quia sciebat, qd iō Deus non responderet ei p sacerdotes, quia ipse occiderat sacerdotes, supra cap. 22. ne ergo confunde retur ista confitendo, noluit dicere de sacerdotibus: & hoc tenent Hebræi. Sed hoc non stat: non est n. verisimile, qd Saul subtrahisset de sacerdotibus, quia modus præcipuus, quo Israelitæ consuliebant Dominum erat per sacerdotes: iō nō subtrahisset hunc, cum expressisset eum, qui erat minimus. f. per somnia. Item non stat, quia Samuel inreputit Saulem, cur inquietauerat eū, vt suscitaret, & Saul excusauit se, dicens: coarctor nimis, siquidem Philistinim pugnant aduersum me, & Dominus recessit a me: quasi inuēns, qd ex eo, qd Dominus recessit a Saule, & noluit respondere ei, coactus fuit vocare eum, vt suscitaretur: si tñ Saul nondum inquisiuisset a sacerdotibus, vel nō dixisset Samueli, cur nō consuluit Dominū per sacerdotes? & sic non esset sufficiens excusatio, dicendo solum de prophetis, & somnijs. Dicendum igitur, qd Saul dixit Samueli, qd Deus noluit ei respondere p prophetas, nec p sacerdotes, nec p somnia: litera tñ solum expressit hic de prophetis, & somnijs; eo qd satis putauit intelligi per hæc, qd dixisset de sacerdotibus: præsertim, quia conditio lacra scriptura est, quod quando aliquid debet narrare bis, vel pluries, solum semel illud perfectè enarrat: in alijs autem vicibus truncatè, & imperfectè. Vel cum idem sæpe refertur, in nulla vice referatur plenè: sed in qualibet vice aliquid ponat, qd in alijs non habetur: & sic ex omnibus narrationibus completis eiusdem rei habeatur vna completa narratio. Vocauit ergo te, idest, feci te vocari per pythoniſſam: putabat enim Saul, qd ex viribus artis magice compulsus fuisset Samuel venire: ideo dicit: vocauit te, quasi ipse fuerit tota causa, & sufficiens aduētus Samuelis. Vt ostenderes mihi quid faciam. f. quomodo præualere possim qd Philistinim. Et ait Samuel: quid me interrogas? Hic rursus increpat Samuel Saulem, qd non debuisset eum interrogare. Cum Dominus recessisset a te, idest, dato, qd videres, qd Deus non respondebat tibi per prophetas, nec per somnia, nec per sacerdotes, non debuisses a me inquirere, cum Dominus recessisset a te, q. d. ex hoc, qd Dominus recessit a te, tu debuisses imaginari, qd non deberes interrogare: quia qui interrogat, petit de re dubia: cum autem diffinitus fuerit euentus rei, nemo inquit: sed tu sciebas, qd Deus te deseruerat, & ex hoc non poterat tibi euenire aliquid, nisi malum: ideo frustra erat, qd inquires: præsertim, cum ego iam tibi viuens denunciassem mala, quæ ventura erāt: & ob hoc repetiuit hic Samuel verbū suum, qd olim dixerat. f. Faciet enim tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua. Et transferit ad æmulum tuum. i. cū Deus iam te deseruerit totaliter, quasi non esses, & trāsierit ad æmulum tuum. f. ad Dauid: ideo credere deberes, qd iam tibi Deus nihil prosperum faceret: & vocatur Dauid æmulus Saulis. i. competitor: quia ambo cōpeterant super regno Israel: Saul quidem, ranquam possidens, Dauid autem, tanquam a Deo nouiter vnctus. Dicitur autem æmulus ad æmulando. i. amando, vel inuidendo, quia qui sunt competitores, eadē rem cupiunt, & sibi inuicem inuident, & sicut nos

Æmulus quid dicitur, & vñ.

Alph. Toſt. super i. Regum.

competitores vocamus, in quacunq; re sunt aliqui habentes ius ad idem: ita scriptura æmulos vocat: sic pater supra c. 1. de Anna, & Phenenna. f. Dominus autem concluderat vuluam Annæ: affligebatq; eam: æmula eius. f. Phenenna: vocatur aut ambæ æmulæ, idest, competitorices: quia in eadem re simile ius habebant. f. ambæ erant vxores eiusdem viri: sic etiam dicitur supra cap. 2. ad Heli summum sacerdotem. f. Videbis æmulum tuum in templo, in vniuersis prosperis Israel, idest, competitorem: quod fuit impletum, quando Dauid instituit duos vnumq; sacerdotem: vnū de domo Ithamar. f. Abiarhar de stirpe Heli summi sacerdotis, & alium de domo Eleazar. f. Sadoch, vt patet 1. Paralip. cap. 24. & tunc erant ambo competitores in eadem re. f. in eodem summo sacerdotio, quod vnicum erat, & postea ablatum est Abiarhar, ne esset summus sacerdos, & mansit Sadoch, vt patet infra 3. lib. cap. 2. In Hebræo habetur. f. Archa. Vbi nos habemus æmulum, & significat contra te. f. Dominus recessit a te, & est contra te: litera autem nostra expressus posuit ad æmulum: quia æmulus sibi inuicem contrariatur. Faciet enim tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, idest, faciet sine dubio de te id quod ego prædixi tibi alijs, & est id, quod sequitur: istud autem dixit Samuel Sauli supra cap. 15. quando venit Saul de terra Amalec: & dicitur in manu mea, idest, per me, quia locutio non fit per manum, sed per os. Et scindet regnum de manu tua. Metaphora est: quia regnum non est aliquid, quod scindatur de manu: sed est sensus: Dominus tollet regnum a te. f. de posteritate tua: nam ipse Saul, quamdiu vixit, semp fuit rex. Et dabit illud proximo tuo Dauid, idest, dabitur regnum Dauid: vocatur autem proximus, quia quilibet de Israelitis erat proximus Saulis: vel dicit proximus, idest, æmulus, siue competitor: sic etiam dicitur supra cap. 15. f. Scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. Hic autem expressit Deus per Samuelem nomen illius, ad quem transibat regnum f. Dauid, & non, supra cap. 15. Ratio est, quia si Samuel dixisset tunc de Dauid, occidisset illū: nam & ipsum Samuelem occisurus erat Saul, si sciuisset, qd ibat ad vngendum eū: ideo Deus dedit ei modum celandi hoc, supra capit. 16. Alia ratio fuit, quia Samuel, quamquam tunc sciret, qd aliquem Deus assumpturus erat in regem, reprobatu Saule, ram nesciebat quem: quod patet: quia nondum miserat Deus eum ad vngedū, quem assumpturus erat, & quando misit, nesciebat, quis de filijs Isai vngendus esset in regem, supra cap. 16. nūc autem sciebat Samuel, quia iam vnixerat Dauid, & non erat aliquod periculum, si nominaretur: quia iam non poterat eum Saul persequi, cum sequenti die moriturus esset, vt patet infra in litera: ideo nominauit eum. Quia non obedisti voci Domini, scilicet, ideo auferetur regnum tuū, quia non obedisti Deo. Nec fecisti iram furoris eius in Amalec, idest, non executus fuisti iram Dei in Amalec: ira Dei vocatur, quæ ab eo infligitur, quia licet in Deo nulla ira sit, cum illos, a quibus punimur iratos nobis credamus, & a Deo sæpe punimur, credimus nobis eum iratū: vnde illam punitionem inflictam vocamus iram furoris sui, idest, illatam a furore, qui significatur esse in eo: de hoc habetur, supra c. 15. vbi Deus iussit Sauli, qd demoliretur vniuersa, quæ erant Amalec: ipse autem versus est ad prædam, & seruaui viuū regem, & pecora. Idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie. i. pp ista pēta, fecit tibi Deus id, quod hodie pateris. i. malum, qd hodie habes. f. ipse posuit te in hac angustia, in qua es hodie, de qua effugere non poteris: & quam nondum pateretur Saul malum, quod habebat.

Pars Secunda. Y 2 turus

turus erat. f. qd occideretur, & priuaretur posteritas sua regno: quia tamen propinquum erat, videbatur factum esse, & Deus dicebatur iam illud fecisse: & ob hoc supra vbi litera nostra dicit: faciet tibi Dominus, sicut locutus est: in Hebræo dicitur: Fecit, quasi iam factum fuisset. Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philistinorum. i. nō solum tu peribis, propter peccata tua: sed etiam Israel tradetur in manus Philistinorum. f. quia multi de Israelitis corruerunt vulnerati in monte Gelboe: & Philistini diriperunt omnia, quæ erant in castris, vt patet inf. c. vltimo.

An Saul occisus cum filiis fuerit propter peccatum, quod hic nominatur. Quæst. XXXVIIII.

Arguitur primo.

QVAERET aliquis, an Saul occisus fuerit cum filiis suis propter peccatum, quod hic nominatur: & an solum propter istud, f. quia non fecit iram furoris Dei in Amalech. Aliquis dicit, qd non fuit occisus p istud pccm, quia ipse egerat alia maiora: sicut qd occidit sacerdotes Domini sine causa, & deleuerit urbem vsq; ad pecora, supra c. 22. & persecutus fuit toties Dauid ram impiè: cū Dauid misereretur eius, nolens illum occidere, supra capi. 24. & 26. magis ergo occisus est pp illa, quàm pp peccatum Amalec. Item patet, quia i. Paralip. c. 10. dicitur, qd Saul pythoniſſam conſuluit, nec sperauit in Domino, pp quod interfecit eū, & tranſtulit regnū eius ad Dauid. Item videtur, qd nō fuerit occisus pp hoc peccatum Amalec ſolū, quia mors est pna vltima, quæ delinquenti infligitur, sed Saul peccauerat multipliciter, præterq̄ in Amalec: ergo non ſolū occisus est pp illud: alioquin diceretur, qd quantū ad

Secundo.

Tertio.

Saul occisus fuit, ppter peccatum, qd fecit non occidendo Amalech principem, aliter.

alia pccā, nullā pnam hūit. Rndendum est, qd cū locus ab auctoritate affirmatiue ſemp valeat, qn auctoritas ſolida est: & hic dicitur, qd Saul non fecit iram Dei in Amalec, & idcirco patiebatur, quæ habebat: necesse est dici, qd pp istud pccm occisus fuerit: qd tñ locus ab auctoritate negatiue nō valet, nō ſequit, qd qd ſolum expreſſerit hic ſcriptura pccm Amalec, qd pp illud ſolū occisus fuerit: potuit. n. occidi ex alijs cauſis. Pro quo ſciendum, qd illa litera ſuperior. f. qd non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalec, poteſt dupliciter exponi. Vno modo, qd per totam literam ſignificetur totum peccatum. I. non obediuit Saul voci Domini: & hoc exponit immediate. f. quia non fecit iram furoris eius in Amalec: & tunc ſunt iſtæ duæ particulæ tanq̄ expoenſ, & expoſitum. Secundo modo poteſt accipi, qd intelligantur duō peccata: quia cū dicit, qd non obediuit Saul voci Domini, intelligitur peccatum, qd egit non expectādo Samuelem in tempore præfixo: ſed offerēdo holocauſta, antequam ipſe veniret in Galgala: de hoc ſupra cap. 13. cum dicitur: Stultè egisti, nec cuſtodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi, qd ſi non feciſſes iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Israel in ſempiternum, ſed nequaquam vltra regnum tuum cōſurget: & ſatis videtur, qd intelligatur hic iſtud peccatum: quia ſicut pro peccato contrā Amalec, fuit priuatus regno Saul, cum dicitur ſupra capit. 15. Scidit Dominus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo: ita pro peccato, de non expectādo per ſeptem dies, diſſinitū eſt de Saule, qd regnum ſuum perderent, cum dicitur. Nequaquam regnum tuum vltra conſurget, quæſiuit ſibi Dominus virum iuxta cor ſuū, & præcepit ei, vt eſſet dux ſuper populum ſuum: & hoc mō ponunt hic duo pccā, pp quæ venerint iſta mala Sauli. f. quia non expectauit Samuelem ſeptem diebus in Galgala, de quo ſupra ca. 10. & 13.

F & quia non fecit iram Dei in Amalec: quis tñ horū ſentū teneri debeat, in hac litera non ſatis apparet. Sed videtur dicendū, qd hic ſolū intelligatur de pccō in Amalec: quia i. Paralip. ca. 10. repetitur cā mortis Saulis, quæ habetur hic, & dicitur. Mortuus eſt Saul pp iniquitates ſuas: eoq̄ præuaticatus ſit mādatum Domini, qd præceperat, & non cuſtodierit illud: vbi ſolum ponitur violatio mandati Dei, quaſi vnū fuerit illud, & ſpeciale: & tñ necesse eſt intelligi de peccato Amalec. Cum aut dubitatur, an pp iſtud pccm ſolum euenerint ei iſta mala, quæ habentur hic, vel et pp alia ſimul. Dicendū, qd non ſatis patet: quia cū pccm, qd hic exprimitur, ſit cā ſufficiens ad hoc, qd inſligantur omnes iſtæ pæne Sauli: ſatis ſtat, qd propter iſtud ſolum inſlicta fuerint. Et ſi obijciatur, qd multa alia peccata fecit Saul, propter quæ debebat puniri: ergo non ſolum pro his mortuus eſt. Dicit poteſt, qd quanquam fecerit alia, tamen niors nō inſlicta fuit pro illis, ſed inſlicta eſt alia pna poſt hanc vitam, i. in purgatorio, vel inferno: ſi autem velimus aliter dicere: dicemus, qd quanquam iſta duo, vel vnū peccatum deſcribuntur hic, tanquam cauſa mortis Saulis: tamē omnia alia fuerūt cauſa ſimul mortis eius: nec obſtat, qd ſcriptura non poſuerit illa, dum tamē ratio hoc conuincat: quia locus ab auctoritate negatiue non tenet. Sed dicitur, quid ergo verum eſt de his duobus? Dicendum videtur, qd Saul non ſolum mortuus fuit propter peccatū Amalec, de quo hic ſolum videtur fieri mentio, ſed etiam pro alijs: nam ſaltem necesse eſt, qd ponamus, qd iſtæ pna partim euenerint propter inobedientiam Saulis, cū noluit expectare per ſeptem dies, iuxta placitum Samuelis: nam ſupra capi. 14. dicitur. Pro hoc nequaquam regnum tuum vltra conſurget, quæſiuit Dominus virum iuxta cor ſuū, & præcepit ei, vt eſſet dux ſuper populum ſuum, fuit etiam cauſa huius pna peccatum contra Amalec, vt patet ſupra c. 15. quia ibi dicit, qd ſcidit Dominus regnum Israel de manu Saulis: ſed adhuc non ſolum propter hæc peccata venerūt iſtæ pnae Sauli: ſed etiam propter multa alia. f. quia conſuluit pythoniſſam, & nō sperauit in Domino, & propter multa alia, quæ egit, ſic patet i. Paralip. c. 10. Mortuus eſt Saul pp iniquitates ſuas, eoq̄ præuaticatus eſt mādatum Domini: & ſic nominant ibi iniquitates generaliter: quaſi pp omnes ſuas iniquitates mortuus fuerit. Item dicit ibidem. Sed inſuper et pythoniſſam conſuluit, nec ſperauit in Domino, pp quod interfecit eum, & tranſtulit regnū eius ad Dauid: ſicut ergo ſpecialiter additur ibi peccatū de conſultatione pythoniſſæ, tanquam cauſa mortis Saulis, ſuper ea, quæ habentur hic: ita et de quolibet alio pccō dici pot, qd pp illud mortuus fuerit. Ad rōnes in contrariū rndendum. Ad primam cum dicit, qd Saul egit alia maiora: ergo pp illa, & non pp hoc occisus eſt. Dicendum, qd tenet conſequentia: nam cum ſcriptura hic dicat, qd pp hoc peccatū occisus eſt, necesse eſt intelligi, qd propter iſtud fuerit occiſus, qd autem alia peccata præſtiterint cauſam mortis ſuæ, non eſt inconueniens, quanquam de illis non exprimat: & licet diceretur, qd illa non præſtiterūt cauſam morti Saulis, non erat inconueniens, quia non ex hoc remanebant impunita, cum poſſet Saul puniri pro illis in futuro ſeculo. Ad ſecundam rationem, cum dicitur, qd fuit occiſus, quia pythoniſſam conſuluit. Dicendum, quod d nullum eſt: quia iſtud fuit vna de cauſis, non tamen tollitur, quin propter alia peccata occiſus fuerit: maxime cum ſcriptura ponat illa, tanquam cauſas mortis Saulis. Ad tertiam, cum dicitur, quod nō ſolum fuit occiſus Saul propter hoc peccatū, ſed etiam propter multa alia. Dicen-

Ad rōnes in princ. Ad primam.

Ad ſecundam.

Ad tertiam.

Dicendū, qd eſt hic duplex modus dicendi, vnō modo dici pot, qd propter iſtud ſolum, quod hic ponit, occiſus fuerit, & propter ea, quæ alibi nominantur cauſæ mortis ſuæ, & priuationis regni, vt patet ſupra c. 13. & 1. Paralip. 10. pro alijs autem peccatis non fuit punitus hic, ſed in futuro puniendus reſtabat. Alio modo dici poteſt, & verius, ſicut ſupra aſſerimus. f. qd mortuus fuerit Saul pro omnibus peccatis ſuis: quanquam non exprimentur omnia, tanquam cauſæ mortis, & tunc concedendum eſt argumentum, & conſequens.

Scriptura licet ſimul non narret omnes cauſas mortis Saulis: tamen ex diuerſis locis colliguntur omnes cauſæ.

Quæſtio XXXIX.

Sex pccā Saulis val de manifeſta.

QVAERETVR vterius, cum Saul non ſolum fuerit occiſus pp peccata, quæ habentur hic, ſed etiam pp quædam alia, quare ſcriptura ſolum nominauit iſta? Rñderi pot, qd cū ſcriptura aliquid ſæpe narratura eſt, nulla vice illud plenè narrat: ſed ex omnibus vicibus colligitur vna ple na narratio: ita erat de cauſa priuationis regni Saulis, & mortis, quia deſcribitur ſupra cap. 13. & 15. & hic. & 1. Paralip. c. 10. iō in nullo loco horum voluit ſcriptura plenè narrare, ſed ex omnibus colligit vna narratio. Iſtum modum ſæpe tenet ſcriptura, vt declaratum eſt Exo. c. 12. Aliter poteſt dici, qd Saul egit facinora multa, per quæ meruit regni priuationem, & mortem, & aliquid vltra omnia hæc: ſcriptura tamen voluit ponere ſolum illa peccata, quibus mortem meruit, & priuationem regni: reliqua autem, quæ meruit vltiores pnae, quia vindicta illorum non erat hic, ſed in futuro ſeculo, non fuerunt expreſſa. Fuerunt enim quinque, vel ſex peccata manifeſta Saulis, de quibus ſcriptura agit. Primū, quia non expectauit ſeptem diebus Samuelem, ſupra ca. 13. Secundum, quia non fecit furorem Domini in Amalec, ſupra cap. 15. Tertium fuit tota perſecutio Dauid, à principio vsque ad finem: quæ non fuit vnū cum peccatum, ſed multa: cum ſæpe per ſeipſum, & ſæpe per alios conatus fuerit ipſum occidere, vt patet ſupra c. 18. vsque huc. in hoc autem toties peccauit Saul, quoties cogitauit de occidendo Dauid, & quoties ad hoc operam dedit p ſe, vel p alios. Quartum peccatum fuit: quia occidit sacerdotes, & deleuit urbem eorum Nobè, vsque ad pecora, ſupra cap. 22. Quintum peccatum fuit, quia conſuluit pythoniſſam: de quo nimis culpatur, i. Paralip. cap. 10. Sextū peccatum fuit occiſio Gabaonitarum, de quo ſeq. li. c. 21. per hæc autem omnia merebatur Saul pluſquā mortem, & priuationem regni: ideo quia duo iſtorū prima fuerunt promeritoria mortis ſuæ, & ſi nulla alia eueniſſent, de his duobus tactum eſt hic: alia. n. non erant promeritoria mortis, ſed aliarum poenarū præter mortem: & poſt illam: vnde pro quibus dā illorum data fuit pna poſt mortem Saulis. f. p pccō Gabaonitarū, qd erat vltimū: nam occidit Saul multos illorū. Deus aut miſit famē ſup terrā, & dixit ſe non placandū, quouſq; ſatiſferet Gabaonitis p malo, qd paſſi fuerunt à Saule: p quo perentibus eis, Dauid ſuſpendit ſeptē viros reſiduos deſtirpe Saulis, vt patet ſeq. li. c. 21. Si tñ ſufficiēter punitus fuiſſet Saul p oibus peccatis ſuis moriendo, non fuiſſet inſlicta alia pna poſteritati eius p peccatis ſuis: quia Dñs non iudicat bis in idipſum. i. non punit bis p eodē pccō, vt patet Naum. ca. 1. non fuerat ergo punitū illud in morte Saulis: & quæ quaſi ſufficiens pna erat priuationi regni, & mors Saulis p duobus primis peccatis, poſuit illa ſcriptura ſolū, tanq̄ cās, ſubtricedo de alijs. Alph. Toſt. ſuper i. Regum.

A Aliter poteſt reſponderi, qd in peccatis Saulis quædā erant ſolum contra Deum, alia erant contra Deū, & proximum. Prima, quia erant pura ſpūalia, videbantur paræ culpæ. f. qd non expectauerit Saul ſeptem diebus Samuelem: & qd non expleuerit penitus iram Dei in Amalec: & qd pythoniſſam conſuluerit. Ea enim, quæ erant contra proximū, & Deū, quia continebant magna damna, & corporalia, videbantur grauiſſima. f. qd occiderit Saul indignè tot sacerdotes, & deleuerit urbem eorum vsque ad iumenta, & qd toties perſecutus fuerit Dauid impiè: & qd penè deleuerit rotum genus Gabaonitarum, qd erant in miniſterio Domini: ideo ſi ſcriptura non expreſſiſſet cauſam mortis Saulis, putaretur, qd iſta grauiſſima, quæ erant contra proximū, fuiſſent cauſa mortis eius: ea autem, quæ erant contra Deum, non fuiſſent quaſi alicuius momenti in comparatione illorum: vt ergo non putarentur parua eſſe illa peccata, quæ contra Deum facta ſunt, poſita fuerunt ipſa ſola, tanquam cauſa mortis Saulis, & de alijs nihil expreſſum eſt: quia de peccatis, quæ erant contra proximū, nemo dubitaret, quin eſſent grauiſſima: vñ iſta tria expreſſa ſunt. f. hic duo. f. de expectatione ſeptem dierum, & de Amalec, & aliud, i. Paralip. cap. 10. f. de conſultatione pythoniſſæ. Aliter dici pot, qd qd fuerint multæ cās mortis Saulis: tñ Samuel voluit iſtas exprimere: quia volebat ſe offerre ad ea, qd ipſe viuens dixerat, vt patet ſupra. f. Faciet tibi Dominus, ſicut locutus eſt in manu mea: Deus tamen ſolum prædixerat poenam Saulis bis per Samuelem: f. pro ſeptem diebus non expectatis, ſupra cap. 13. & p non expleto furore Dei in Amalec: ideo iſta ſolum expreſſit, tanq̄ cās mortis Saulis, & priuationis regni.

Quare tradidit Deus Israelitas in manibus Philistinorum pro peccato Saulis. Quæſtio XXXIX.

QVAERETVR vterius, quare Deus tradidit hic Israelitas in manu Philistinorum pro peccato Saulis: nam dicitur in litera. Idcirco, qd pateris fecit tibi Dominus hodie, & dabit Dominus tibi Israel tecum in manu Philistinorum. Aliquis dicit, qd puniti fuerunt hic Israelitæ non pp peccatum Saulis, nec pp peccatum ſuum: ſed quia non poterat aliter fieri. i. quia Deus diſpoſuerat tradere Saulem in manu Philistinorum, & quia ipſe erat rex conſiſtes in medio exercitus ſui, & non poterat occidi, quin periret alij multi: tradidit Dominus Israelitas in manus Philistinorum, vt traderetur Saul. Sed hoc eſt nimis abſurdè dictum. Primò, quia præſupponit, qd inſligatur aliqua pna interdū, quæ non ſit ex conditione nature, nec ad meritū hominis, & hoc ſine peccato: nā in hoc eſſet magna iniuſtitia Dei, præſertim cū populū cultorem ſuum, quem elegerat inter oēs gentes, ſine vlla culpa ſua, aut aliena, traderet in manus hoſtiū. Secundo eſt abſurdū: quia præſupponit, qd Deus neſciret, aut non poſſet aliter punire Saule iniuſtum q̄, vt cū eo puniret multos iuſtos: nihil tñ tale in Deo ponendū eſt: nam poterat occidere Saulem ſine hoſtibus, dando ei aliqd genus mortis ignominioſe, & qd nullus de populo periret. Sed dicendū eſt, qd Saul fuit hic punitus pp peccata ſua, & populus et pp peccata illius: nam ſæpe populus pro pccō regis, & rex pro pccō populi punitur: eſt autem generalis regula, qd quilibet portabit iniquitatem ſuam, & anima, quæ peccauerit, ipſa morietur, Ezech. 18. c. quia tñ peccata populi ſunt aliquo modo peccata regis, in quantum rex poſitus eſt ad corrigendū illa, & non corrigit, ideo tunc dicitur puniri rex pro peccatis populi, vel quilibet prælatus pro peccatis Pars Secunda. Y 3 ſub.

Populus p rege, & rex p populo ſæpe punitur.

subditorum: & tamen verius punitur pro peccatis suis, scilicet, quia ipse negligit id, ad quod tenetur, de hoc patet Exech. cap. 3. vbi dicitur, quod qui peccat perit, & qui positus est, vt speculator peccat, non corrigendo, & sanguis pereuntis requiritur de manu illius: similiter quoque peccata regis sunt peccata populi, quia licet populus non sit positus iudex regis: tamen habet maiorem potestatem super regē, quā rex super populum: rex enim per seipsum solum nō potest exequi aliqua graua, sed exequitur; obedientibus sibi subditis: sed nullo modo debent obedire ei in illicitis: ideo quando obedierint peccant, & peccatum regis efficitur iam peccatum populi. Inrerudum etiam quædam parua pars populi obedit regi, vel prælato ad faciendum malum, quod ipse iubet, quia per illam partem sufficienter exequitur, quod vult: tunc alia pars peccat, quia licet non obediatur, tamen debet resistere obedientibus, ne obediatur, & regi ne faciat: si autem non resistant, vtriq; peccant. s. obediens, & non resistens, sed inæqualiter. Alio modo peccatum regis est peccatum populi, vt si rex per seipsum faciat aliquod malum, ad quod exequendum nihil seruis suis iubere debet: vt potest, q. sit hæreticus, vel idolatra, aut in quocunq; vitio grauisimo: si illud sit notorium, tenentur subditi sui resistere ei, ne illud faciat, quanquam modus resistendi non est semper idem, sed secundum diuersa peccata est varius. Sic autem nunc dicendum est de Saule, & de populo Israel, q. Israelitæ puniti fuerunt pro peccato Saulis: sed istud peccatum erat etiā peccatum populi, quia in quibusdam peccatis populus ei fauebat, in alijs autem non resistebat: sicut fuit peccatum in Amalec, cum Deus iussisset, q. Saul dederet omnia, quæ erant Amalec, tam ipse, quā populus peccauerunt concupiscendo prædam: nam manifestum est, q. ipse solus non egisset hoc: immo ipse retrorsit totam culpam in populum, dicens supra capi. 15. Pepercit populus melioribus omnibus; & armatis, vt immolarētur Domino Deo tuo, reliqua verò occidimus. Populus quoque pro magna parte assensit Sauli in alijs peccatis. I. persequendo Dauid, cum irent cum eo tria millia virorum, supra ca. 24. & 26. vel saltem non repugnauerunt ei in omnibus peccatis, cum euidenter pateret iniustitia, & poruisset populus compescere regem: quia tamen ista peccata erant directè Saulis, & non populi: Deus non dedit magnam punitionem super Israel, quia non perierunt multi de Israelitis, sicut in alijs bellis: sed quasi in principio belli fugerunt omnes, & quibusdam eorum occisis, mansit Saul cum filijs suis, vt colligitur infra cap. vltimo: & ipsi perierunt. *Cras autem tu, & filij tui mecum eritis*, id est, cras moriemini tu, & filij tui, & eritis mecum, id est, eritis mortui, sicut ego sum: & hoc verum est, quia tres filij Saulis, qui erant in bello cum ipso, mortui fuerunt, vt patet infra c. vltim. solus autem Isboseth, qui nō exiuit in bellum, vixit, & ille postea regnavit: dicitur autem cras, quia sequenti die mortui sunt: nam ista dicta sunt Sauli per noctem. s. quia ipse venit ad mulierem pythonissam per noctem, vt patet supra in litera: & fuit facta consultatio per noctem, deinde recessit eadem nocte: nam dicitur. Et ambulauerunt per totam noctem illam, sequenti autem die, vel fortè in ipsa nocte peruenit Saul in castra, & die sequenti in initium est bellum, & fugiēte Israel mortuus est Saul cum filijs suis: Aug. autem aliter exponit istam literam. s. cras tu, & filij tui mecum eritis. I. in parte mea, in requie sanctorū in sinu Abraham: nam ibi erat Samuel, qui vir iustus erat: & ob hoc arguit Aug. q. nō fuerit Samuel iste, qui locutus est, sed Daemon, quia alijs non dixisset,

q. futurus esset Saul in parte sua, cū esset vir iniquus: de hoc habetur 18. de Ciuitate Dei, & i. Decretis, 26. q. 5. cap. nec mirum. Sed non conuenit expositio: quia solum volebat hic Samuel indicare mortem Saulis, & filiorum eius: de loco autem, in quo mansuri erant post mortem, non multum attinebat: ideo non pro cedit ratio sua. Item quia dato, q. Saul diceretur venturus in partem Samuelis, non erat magnum inconueniens: saltem secundum multorum positionem; qui dicit Saulem saluatum fuisse, sic enim exponit Ra. Dauid Kimhi. s. mecum eritis. I. in parte sanctorum: dicit enim, q. saluatus est Saul, quia cum sciret se moriturum, tamen voluit ire ad bellum, non formidans mortem. Item quia confessus fuit delictum suum. s. quia Deus non exaudivat eum per sacerdotes, nec prophetas, nec somnia, in quo profitebatur se meruisse hæc: de hoc tamen quid verum sit, in fra cap. vltimo declarabitur. *Sed, & castra Israel tradet Dominus in manu Philistinum tecum*, id est, non solum tu peribis, sed etiam Israelitæ tecum, non quidem, q. perierint omnes, qui erant in castris, sed dicuntur tradita castra, in quantum præualuerunt Philistinum contra Israel, & occiderunt aliquos ipsorum, reliquos fugere compulerunt, diriperuntque spolia fugientium occisorum: nec solum hoc, sed etiā Israelitæ, q. erant prope terram Philistinorum, deseruerunt ciuitates suas, & fugientes iuerunt ad alia loca: Philistinum autem venientes, habitauerunt in illis, vt patet, j. c. vlt.

Verba Samuelis ad Saulem, quod cras moriturus esset, quomodo dicta sunt. Quæstio XXXXI.

QVAERET aliquis, quomodo stant ista verba prophetæ. s. Cras tu, & filij tui mecum eritis: nam poterant ista esse falsa, vt pote, si Saul nollet ire in bellum, nam tunc non occideretur a Philistinis sequenti die. Aliquis respondebit, q. ista verba intelgebantur conditionaliter: Cras tu, & filij tui mecum eritis: s. si ad bellum ire volueris: ideo quanquam nō iret Saul ad bellum, non esset falsa: iure autem, ideo completa sunt. Sed hoc non stat, quia ista verba non dicta sunt conditionaliter, sed absolute. Aliquis tamen dicet, q. sunt intelligenda conditionaliter, q. nō exprimat conditio, sicut intelligitur omnes aliæ prophetiæ comminatoriæ, vel promissoriæ. Sed non stat, quia in prophetis intelligitur conditio. I. si res manserit in eodem statu, sicut in bono, sicut in malo, vt patet Iere. ca. 18. vbi Deus promittit bona alicui genti, & si illa peccet, subito Deus facit contrarium: comminatur quoque mala alicui genti, & si illa poeniteat, subito Deus conuertit in bonū. In Saule autem non erat sic: quia istæ penæ denunciabant futuræ pro peccatis præteritis, de quibus Saul non dolebat: ideo implenda erat prophetia, cum maneret idem status: præsertim quia dato, q. Saul doleret de præteritis, cū tamen tanta essent facinora, Deus non remitteret ei penam, sed culpam. Dicendū igit, q. ista prophetia sine conditione accipienda est, & continet veritatem necessariam. s. q. necesse erat, q. Saul, & filij sui morerentur sequenti die. Cū autē dicit, q. Saul poterat hoc declinare, non eūdo ad bellum: dicendū, q. verū est, q. ipse poterat vellem non ire ad bellū: Deus tamen ita inclinauerat voluntatem eius ad eūdem ad bellū, q. nullo modo declinatur erat ad contrarium: ideo voluntas Saulis inflexibilis erat: & sic necessariū impleret id, quod dicebat Samuel. Nec tamen per hoc tollebat libertas arbitrij Saulis, quia sic est in sanctis, in vita æterna, quia voluntates eorum sunt determinatæ ad vnam partem contradictionis, q. impossibile est, q. aliā velint.

hoc

hoc tamen non tollit libertatem eorum, quia prior libertas arbitrij est in vita æterna, q. hic, quod prouenit ex hoc, q. voluntas naturaliter determinatur ad bonum, quod est obiectum suum: & sicut de qualibet alia potentia impossibile est, quod transcendat obiectum suum, vt q. visus videat saporem, vel auditus audiat colorem, ita de voluntate impossibile est, q. velit malum, si cognouerit illud, quia excedit obiectum suum: ideo si intellectus noster nunq. erraret iudicando, nunquam voluntas eligeret malum, & si aliquando reduceretur intellectus noster ad talem statum, ita, vt impossibile esset eum errare circa ea, quæ cognoscit, impossibile erit voluntatem nostram aliquod malum velle: & tamen per hoc nō fit aliqua mutatio in voluntate, sed solum in intellectu. In vita autem æterna Deus illuminat intellectū cuiuslibet ibi existentis lumine clarissimo: ita, quod impossibile sit eum errare in iudicando: ideo impossibile est, eum post hoc peccare, vel male velle: & ita est confirmatio, per quam nihil detrahitur voluntati de libertate, cum nihil in ea mutetur: sed solum in intellectu ponitur quædam perfectio. Ita autem poterat hic facere Deus de Saule. s. q. moueret intellectum suum ad intelligendum, q. ire in bellum erat bonum, & non ire illuc erat pessimum: data autem hac intelligentia, necesse erat, quod Saul vellet ire in bellum: quia dato contradictorio, sequeretur, q. intelligeret pessimum esse non ire in bellum, & tamen vellet non ire: & hoc est, q. voluntas velit malum cognitum, & sub ratione mali, quod est impossibile: ideo necesse erat, q. vellet illuc ire: nec tamen propter hoc tollebat libertatem suam: & istud factum est. s. q. Deus fecerit, q. Saul intelligeret, bonum esse ire in bellum. Aliter dici potest, q. ista prophetia erat necessaria: quia dato, q. Saul nollet ire in bellum, compelleretur. s. quia est si ipse vellet fugere, Deus immitteret Philistinum sequenti die per terram Israel, & venientes ad locum, in quo esset Saul, occiderent eū bellādo: sic. n. facit Deus de homine, quod vult, sicut fuit supra ca. 23. de Saule: nā ipse volebat capere Dauid, & iam capturus erat: misit autem subito Deus nuncium de aduentu Philistinorum, & coactus fuit desistere a persecutione Dauid. *Statimque Saul*, ponitur quartum. s. Saulis debilitatio, vel desperatio: nam auditis tantis malis, viribus destitutus est. *Cecidit porrectus in terram*, id est, statim, vt audiuit verba Samuelis supra posita, cecidit in terram: non. n. valuit se sustinere, & cecidit porrectus, id est, extentus. I. toto corpore: in quo significatur magnitudo casus. s. quia non inclinauit caput solum, vel aliquam partem cubuit, sed toto corpore in terra prostratus est. s. q. in nulla parte corporis manserant vires ex duobus causis sequentibus. In Hebræo dicitur. *Pleno statu*, vbi nos dicimus, porrectus. s. q. cecidit Saul in toto statu, id est, in toto corpore prostratus: quia non solum cecidit inclinans se super manum, vel genua, quia hoc accidit illis, qui habent aliquas vires ad sustentandum se: in Saule autem omnes vires defecerat, ideo pleno statu cecidit, q. litera nostra significat, dicens: porrectus, id est, extentus totus per terram secundū longitudinem corporis sui. Sciendum autem, quod Saul à principio, cum venit Samuel, inclinauit se ad terram, & adorauit, vt patet supra: postea autem surrexit, & stabat recto corpore quando loquebatur ei Samuel, cum autem finiuit Samuel verba, corruit Saul in terram toto corpore: & non potuisset sic corruere, nisi erectus esset. *Extimuerat enim verba Samuelis*, ista est vna causa, quare corruit: concepit enim tantum timorem, quantum nunquam habuit: & hoc, quia prænunciabatur sibi vltimum terribilium, scilicet, mors sua, & filiorum, & deletio castrorum. Secundò, quia ista verba videbantur ei inenitabilia: nam si alius vir dixisset ea, q. fuisset parua auctoritatis, non credidisset Saul plenè: ideo non tantum timuisset: nunc autem cum dixerit illa Samuel, non dubitauit, quia nunquam reperit mendacium in verbis Samuelis, vt patet supra cap. 3. & omnia, quæ dicebat, abique ambiguitate veniebant, supra cap. 9. *Et robur non erat in eo*. Ista est secunda causa, quare corruit, scilicet, quia non habebat robur ad se sustentandum: nam etiam si nimis timuisset, non corruisset tam grauiter pleno statu, si habuisset vllas vires. *Quia non comederat panem tota illa die*, id est, quia nihil comederat. Nominè panis intelligitur hic quidquid manducari potest, sicut patet supra cap. 14. vbi nomine panis, intelligitur mel: nam dicitur: Maledictus, qui manducauerit panem vsq; ad vesperum, & Ionathas comedens modicum melis, incidit in maledictionem: q. etiam patet, quia dicitur, quod Saul non comedit panem die illa, si tamen comedit carnes, vel aliqua alia nutritiua, posset habere vires, sed nihil comederat: dicitur autem tota die illa, quia iam erat nox quando ista fiebant, & quando venit Saul ad pythonissam, vt patet supra: fortè autem recesserat in aurora, vel per noctem de castris, & vt non cognosceretur, non declinauerat ad aliqua loca ad sumendum cibum, & sic ipse, nec viri sui, non comederant die illa. *Ingressa est itaque mulier ad Saul*. s. nunc erat Saul prostratus in terram, & recesserat Samuel, qui respondebat ei: pythonissa autem non fuerat præsens quando respondebat Samuel: sed immediatè, vt ille venit, & sciuit eum Saul esse præsentem, recessit pythonissa: quia nollet Saul, quod aliquis audiret quid erat, quod loquebatur ei Samuel: decedente autem Samuele, ingressa fuit ad locum, in quo erat Saul. *Conturbatus enim erat valde*, id est, in magna turbatione erat, ita vt penè esset extra se, & non maneret ei mens, nec robur, iacebatque extentus in terram, sicut prius. Quod patet, quia mulier orauit ipsum nimis, & serui sui, vt comederet, & postea dicitur: Tandem audita voce eorum, surrexit de terra, & sedit super lectum: ergo in terra erat nunc, quando introiit mulier. *Dixitque ad eum*. Hic ponitur magna vrbinitas pythonissæ, quæ orauit Saulem nimis, & satis pulchre, quod sumeret cibum, & vnicum vitulum pascalem, quem habebat, occidit ad parandum ei cibos: vnde de laude eius dicit Iosephus 6. Antiquitatum in fine. Iustus est laudare mulieris largitatem, quæ licet eius causa, regis fuisset compulsa exercere prauitatem, dum aduenisset domum eius, quem nunquam viderat prius: non habuit memoriam mali vituperandoeum, qui eius prohibuerat disciplinam, nec aduersata peregrinum, cum quo consuetudinem nequam habuerat: sed cōdoluit, & consolata est, dum eum cognouisset regem, & quod ei solum in paupertate fuerat, hoc libenter, hilariterque conferebat: non munus aliquod ab ipso expectans, quem proximè moriturum agnouerat. *Ecce obediui ancilla tua voci tue*, id est, ego, quæ sum ancilla tua obediui tibi, vocando Samuelem, quem iussisti vocari. *Et posui animam meam in manu mea*, id est, posui me in periculo mortis, scilicet, inuocando Samuelem: quia per hoc merebar mortem, sciens, quod si cognitum esset apud aliquos, occideret: & tamen propter te non curauit de periculo: debes ergo tu assentire mihi parua petenti. *Et audiui sermones tuos, quos locutus es ad me*, scilicet, sermones de inuocando Samuelem: & est repetitio superioris sententiæ. *Nunc igitur*

quam habuit: & hoc, quia prænunciabatur sibi vltimum terribilium, scilicet, mors sua, & filiorum, & deletio castrorum. Secundò, quia ista verba videbantur ei inenitabilia: nam si alius vir dixisset ea, q. fuisset parua auctoritatis, non credidisset Saul plenè: ideo non tantum timuisset: nunc autem cum dixerit illa Samuel, non dubitauit, quia nunquam reperit mendacium in verbis Samuelis, vt patet supra cap. 3. & omnia, quæ dicebat, abique ambiguitate veniebant, supra cap. 9. *Et robur non erat in eo*. Ista est secunda causa, quare corruit, scilicet, quia non habebat robur ad se sustentandum: nam etiam si nimis timuisset, non corruisset tam grauiter pleno statu, si habuisset vllas vires. *Quia non comederat panem tota illa die*, id est, quia nihil comederat. Nominè panis intelligitur hic quidquid manducari potest, sicut patet supra cap. 14. vbi nomine panis, intelligitur mel: nam dicitur: Maledictus, qui manducauerit panem vsq; ad vesperum, & Ionathas comedens modicum melis, incidit in maledictionem: q. etiam patet, quia dicitur, quod Saul non comedit panem die illa, si tamen comedit carnes, vel aliqua alia nutritiua, posset habere vires, sed nihil comederat: dicitur autem tota die illa, quia iam erat nox quando ista fiebant, & quando venit Saul ad pythonissam, vt patet supra: fortè autem recesserat in aurora, vel per noctem de castris, & vt non cognosceretur, non declinauerat ad aliqua loca ad sumendum cibum, & sic ipse, nec viri sui, non comederant die illa. *Ingressa est itaque mulier ad Saul*. s. nunc erat Saul prostratus in terram, & recesserat Samuel, qui respondebat ei: pythonissa autem non fuerat præsens quando respondebat Samuel: sed immediatè, vt ille venit, & sciuit eum Saul esse præsentem, recessit pythonissa: quia nollet Saul, quod aliquis audiret quid erat, quod loquebatur ei Samuel: decedente autem Samuele, ingressa fuit ad locum, in quo erat Saul. *Conturbatus enim erat valde*, id est, in magna turbatione erat, ita vt penè esset extra se, & non maneret ei mens, nec robur, iacebatque extentus in terram, sicut prius. Quod patet, quia mulier orauit ipsum nimis, & serui sui, vt comederet, & postea dicitur: Tandem audita voce eorum, surrexit de terra, & sedit super lectum: ergo in terra erat nunc, quando introiit mulier. *Dixitque ad eum*. Hic ponitur magna vrbinitas pythonissæ, quæ orauit Saulem nimis, & satis pulchre, quod sumeret cibum, & vnicum vitulum pascalem, quem habebat, occidit ad parandum ei cibos: vnde de laude eius dicit Iosephus 6. Antiquitatum in fine. Iustus est laudare mulieris largitatem, quæ licet eius causa, regis fuisset compulsa exercere prauitatem, dum aduenisset domum eius, quem nunquam viderat prius: non habuit memoriam mali vituperandoeum, qui eius prohibuerat disciplinam, nec aduersata peregrinum, cum quo consuetudinem nequam habuerat: sed cōdoluit, & consolata est, dum eum cognouisset regem, & quod ei solum in paupertate fuerat, hoc libenter, hilariterque conferebat: non munus aliquod ab ipso expectans, quem proximè moriturum agnouerat. *Ecce obediui ancilla tua voci tue*, id est, ego, quæ sum ancilla tua obediui tibi, vocando Samuelem, quem iussisti vocari. *Et posui animam meam in manu mea*, id est, posui me in periculo mortis, scilicet, inuocando Samuelem: quia per hoc merebar mortem, sciens, quod si cognitum esset apud aliquos, occideret: & tamen propter te non curauit de periculo: debes ergo tu assentire mihi parua petenti. *Et audiui sermones tuos, quos locutus es ad me*, scilicet, sermones de inuocando Samuelem: & est repetitio superioris sententiæ. *Nunc igitur*

Pars Secunda. Y 4 audi

audi, & tu vocem ancillæ tuæ. i. deo iustum est, quod nunc tu audias vocem ancillæ tuæ. f. faciendo id, quod ego oro. *Et ponam ante te buccellam panis.* i. ponam modicum de cibo, ut comedas, antequam recedas. Fuit locuta humiliter mulier, diminuendo res suas: quia non erat ipsa positura buccellam panis coram Saule, sed posuit abundantissimas epulas. f. quia occidit vnum vitulum pascualem, quem solum habebat, ut patet infra. *Ut comedens conualescas.* i. nimis es nunc destitutus viribus, comede ergo, & conualesces. *Ut possis iter facere.* i. ut possis ambulare, redeundo in castra: sciebat enim mulier, quod Saul volebat redire in castra, & tamen non potuisset iter agere, nisi comedisset: ideo compulsi eum comedere. In Hebræo habetur. *Quando iter feceris.* i. ut conualescas, quando feceris iter, quod ad idem redit: sed apertius posuit litera nostra, quia Saul non debebat conualescere, quando ageret iter, sed ad agenda iter. *Qui rennuit, & ait: non comedam.* i. non volebat Saul comedere, & hoc præ magnitudine tristitiae, & desperatione, quia iam desperabat de salute sua post verba Samuelis.

An Saul peccasset, si non comedisset, & permisisset femori fame. *Questio XLII.*

QVAERET aliquis, an Saul peccasset, si noluisset comedere, sed permitteret se mori fame, cum sequenti die occidendus esset à Philistinis. Aliquis dicit, quod non peccaret: quia cibus est ad continuandam, & extendendam vitam: Saul tamen, dato quod comederet, non poterat vivere, nisi usque ad sequentem diem, quia tunc occidendus erat: & hoc ipse cognoscebat certissimè, cum dixisset Samuel: id superfluum erat, quod comederet. Respondendum est, quod peccasset Saul, si noluisset comedere: quia sic ipse se occideret: spontaneus tamen occisor sui ipsius nimis culpabilis est: ideo non licebat ei, se fame occidere. Cum autem obiicitur, quod etiam si comederet, sequenti die moriturus erat, concedendum est. Sed dicendum, quod quamquam aliquis sciat, se occidendum esse ab aliquo certissimè, morte durissima: non debet seipsū, occidere, ut acerbos euadat dolores: quod nisi occidat ipsum, ad eū non pertinet: quia ipse nihil peccat: si autem ipse se ipsum occidat, tota culpa ipsius est, cum ipse agat quidquid fit. Saul igitur nihil peccabat, quod occideretur à Philistinis: peccaret autem, si se ipsum occideret: ideo peccaret, si non comedisset, cum certissimè ex hoc moreretur. *Coegerunt autem eum serui sui, & mulier.* i. quamquam rennueret comedere: tamen serui sui compulerunt, quod comederet. Non fuit autem ista compulsio simpliciter, sed compulsio per magnas preces. f. quod tantum orauerunt, & iniecerunt manus in eum, modo supplicantis, quod induerunt eum, ut comederet. Quod patet, quia dicitur immediate in litera: & tandem audita voce eorum, surrexit de terra: ergo non coactus egit, sed quia voluit exaudire preces. Simile habetur Luca ca. vii. cum dicitur de duobus discipulis: Et coegerunt illum, dicentes, mane nobiscum: illi tamen non coegerunt Christū simpliciter, sed precibus eum tenuerunt. *Et tandem audita voce eorum.* i. ad vltimum Saul audiuit voces seruorum suorum, & pythonissæ. f. quia illi orabant, ut sumeret cibū, & sic fecit. *Surrexit de terra, & sedit super lectum.* Erat enim prostratus in terram, quando loquebatur ei mulier, & serui sui, nolens aliquid agere, sed iacere in terra, præ desperatione, & angustia: persuasus autem, & confortatus vocibus eorum, surrexit de terra, & sedit super lectum, quia debilitatus erat, ut ibi maneret, dum mulier parabat cibos. *Mulier autem illa habebat vitulum pascualem in domo.* i. habebat vnum vitulum

F pinguem, vel pascualem. i. quem pascebat in domo: quia ibi dabat cibos illi, nec egrediebatur in agros, ut pinguior esset. *Et festinauit, & occidit eum.* i. cum festinatione magna occidit illum, & parauit. Hoc erat propter duo. Primum, quia Saul erat nimis debilitatus, cum non comedisset tota die illa, ut patet supra: ideo voluit cito parare cibos, ne magis debilitaretur. Secundum fecit hoc, quia Saul volebat recedere velociter, ut rediret in castra: nam tota illa nocte ambulauerunt, ut patet infra, ideo volebat cito expedire, ne tæderet Saulem magnæ moræ. *Tollensque farinam miscuit eam.* i. mulier illa, non habebat tunc panes per Saule, & seruis eius: ideo cito miscuit farinam aqua, & confecit inde panes. *Et coxit azymos.* i. fecit panes azymos. i. non posuit mulier illa, fermentum in massa, ne coqueretur expectare magno spatio, quousque panes fermentati, apti essent ad coquendum: sed formauit eos de massa, non fermentata, ut mox formati, coqui possent, & non coqueretur expectare Saul. *Et posuit ante Saul, & seruos eius.* i. carnes vituli paratas, & panes azymos posuit ante Saulem, & seruos suos, ut comederent. *Qui cum comedissent.* f. cum velocitate: quia suspirabant ad ambulandum. *Surrexerunt.* f. à mensa de domo mulieris: nam non dormierunt tota nocte illa. *Et ambulauerunt per totam noctem illam.* f. venerunt ad mulierem per noctem, & vocatus fuit Samuel per noctem: Saul quoque, & viri sui comederunt, in quibus oibus transiit aliqua pars noctis; deinde per totam noctem sequerentur ambulauerunt, ut veniret cito in castra.

Quare ambulauit Saul tota nocte non expectans diem. *Questio XLIII.*

QVAERET aliquis, quare Saul, & viri sui ambulauerunt tota nocte, & non expectauerunt ad sequentem diem. Dicendum, quod hoc fecit Saul, ut lateret factum suum eos, qui erant in castris: sicut. n. quando exiit de castris, mutauit habitum, ut non cognosceretur, & ut non putaretur ipse recedere, & assumpsit solum duos viros secum, ut patet supra ita & nunc in reditu, voluit, quod non cognosceretur, quoniam introibat in castra: melius autem hoc per noctem facere poterat, quam per diem: ideo ambulauit tota nocte, ut per noctem ingrederetur in castra: hoc tenet Magister in Historia scolastica. Fecit et istud, ut non cognosceretur in itinere: nam præcedenti die, quando venit ad mulierem in Endor, non comedit tota die, ut patet supra in litera, & hoc videtur factum, ut non declinaret ad aliquem locum, ne ibi cognosceretur: nunc autem per noctem, à nullo videretur: ideo voluit ambulare in nocte. Aliter dici potest, quod hoc fecit, ne Philistinii irruerent in castra, ipso absente: nam cum recessit de castris, locauerant iam Philistinii castra, & putauit, quod vellet Philistinii immediate pugnare: si autem Saul ibi non esset, Israelitæ non auderent intruere aciem, & timerent, tanquam non habentes Dominum: & quia prope erat, ut Philistinii bellum committerent, voluit per totam illam noctem ambulare, ne si sequenti die recederet de Andor, ubi erat Pythonissa: prius Philistinii inirent bellum, & dispergeretur Israel, quam veniret Saul in castra. Aliter dici potest, quod hoc faciebat Saul, quia instigabatur à Deo: volebat enim Deus, quod Saul periret in bello, sequenti die, sicut dixerat Samuel. f. Cras tu, & filij tui mecum eritis: & quia si expectasset Saul, usque ad auroram, ut recederet de Andor, ubi erat Pythonissa, prius fugerent Israelitæ de acie, quam accederet Saul ad castra, & non moreretur in bello: Deus instigauit ipsum, ut illa nocte tota ambularet, ad veniendum in castra.

Quare

Quare serui Saulis permiserunt eum venire in castra. *Questio XLIII.*

QVAERET VTER vterius, quare serui Saulis, & mulier permiserunt eum venire in castra, cum Samuel prædixisset, quod moriturus erat Saul sequenti die. Responderi potest, quod serui Saulis, & mulier non cognouerunt, quid Samuel dixerit Sauli: quod apparet, quia quando loquebatur Samuel Sauli, & cecidit in terram Saul, non erat Pythonissa præsens: sed dicitur, quod ingressa est ad eum postea, ut patet supra, ergo ipsa non audierat. De seruis autem Saulis verisimilius est, quod non audierint, quia si Saul volebat, quod pythonissa, quæ fuscitauerat Samuelem, esset præsens, quando ipse quæreret à Samuele: quomodo minus vellet seruos suos esse præsentem, qui nihil ad hoc pertinebant? Sed obiicitur, quod mulier, & serui Saulis cognouerunt, quid dictum fuit Sauli: quia ipsi inuenerunt eum iacentem, totum extentum per terram, & erexerunt eum, & precibus coegerunt, ut comederet, ergo sciebant eum esse in maxima amaritudine. Dicendum est, quod serui Saulis, & mulier inuenientes ipsum in terra, cognouerunt aliquod responsum durum ei fuisse factum, propter quod erat in angustia: nescierunt tamen, quid illuc esset: ipse verò reuelare noluit, ne suos faceret desperare, quia sic facilius fugerent à facie Philistinorum: ideo non curauerunt suadere ei, ne iret in castra, quia si ipse non iret, periret populus: ideo nullum malum accidere poterat maius, quam absentia sua de castris, nisi ipse certissimè moriturus esset: & quia hoc non cognouerunt, non dissuaserunt ei ire. Aliter dici potest, quod serui Saulis, non putauerunt eum corruisse in terram, propter aliquod malum responsum, sed ex apparitione facta: quia istæ visiones surgentium, solebant esse terribiles, unde non suspicati sunt aliquod malum, propter quod deberent dissuadere Sauli ire in castra.

An Saul peccauit eundo in castra, cum sciret se ibi moriturum. *Questio XLV.*

QVAERET aliquis, an Saul peccauit eundo in castra, cum sciret se ibi moriturum. Aliquis dicit, quod sic: quia sicut, quod quis se ipsum occidat est graue peccatum: ita quod morti certissimè, se exponat, peccatum est: sed Saul sciebat certissimè, quod moriturus esset sequenti die in castris: ergo eundo illuc, peccabat. Respondendum, quod non peccauit: quia cum quis agit, quod est ex officio suo, non intentione, qua debet, non peccat: Saul autem erat rex, & ex conditione status sui incumbere ei, quod ipse ageret bella pro Israelitis, exponendo se contra hostes: nunc autem Philistinii bellum instaurauerant contra Israel: ergo non peccabat Saul eundo illuc: quia ideo ibat, ut populus non periret. Cum autem obiicitur, quod exponere se morti certissimè: & ex hoc peccabat. Dicendum, quod non peccauit, quia exponere se morti est, quando quis potest esse extra periculum mortis, & constituit se in periculo: de Saule verò non erat sic, quia dictum fuerat sibi: Cras tu, & filij tui mecum eritis: ex quo ipse putabat, quod necesse erat sic fieri, cum Samuel non posset mentiri: ideo dato, quod vellet fugere, eundo in alium locum, putabat se non posse euadere mortem, quia illuc mitteret Deus Philistinios, qui occiderent eum, cum verbum Domini non possit permutari: quia igitur vbi quæritur esse, moriendus erat, voluit potius mori gloriose in bello, quam ignominiosam mortem suscipere, fugiendo. Aliter dici potest, quod verum est, quod qui se exponit morti peccat, si non sit talis actus, in quo ex officio suo, vel ex professione, se mor-

A ti exponere cogatur: quia tunc, non peccat, sed magis poterit mereri: sicut est in confessione fidei: quia si persecutores Ecclesie quærant ab aliquibus, an sint Christiani, & ipsi subtrahendo possint euadere: si autem respondeant se esse Christianos, occidentur: si subtrahant, ita quod persecutores intelligant eos esse infideles, peccant, & tenentur potius se tradere morti certissimæ, contentes se esse Christianos: Ita in Saule erat: quia sicut compertit Christiano, ex professione fidei, non negare Christum, directè, vel indirectè, loquendo, vel tacendo, etiam si mori oporteat: ita conturbatur Sauli, quia rex erat, non negare auxiliū subditis suis, qui in acie constituti erant, etiam si se periclitaturum cognosceret.

An tenebatur Saul ire in castris quamuis sciret se moriturum. *Questio XLVI.*

QVAERET VTER vterius, an Saul tenebatur venire in castra populi, cognita morte sua. Aliquis dicit, quod non: quia quamquam Saul non peccaret, eundo in castra, sciens se occidendum, tamen non tenebatur ire illuc. In contrarium videtur, quod tenetur: quia Sauli competebat ex officio, & dignitate, pugnare pro Israel: & quia nunc casus se offerebat, congregatis Philistinis, tenebatur ire ad pugnam: quæ cognosceret se moriturum in illa: nam Saul erat rex: sunt autem reges patres, & pastores populi, sicut ait Homerus in Iliade: & Arist. Ethicorum li. 8. pastor tamen, qui bonus est, dato casu, debet ponere animam suam, pro ouibus suis, ut patet Io. c. 10. & si viderit lupum venientem, & fugiat, non est pastor, sed mercenarius, eo. ca. ergo Saul, qui pastor erat, tenebatur se ponere ad mortem pro Israelitis. Item negligentia prælati, vel Domini, per quam subditi pereunt, est peccatum mortiferum in eis, cum Deus dicat, Ezech. ca. 3. quod sanguinem illorum, qui pereunt requiret de manu sua: Saul autem erat Dominus Israelitarum, & per absentiam eius, perirent castra: ergo peccaret, si non iret illuc. Sed aliquis obiicit, quod etiam si Saul non iret in castra, semper castra peritura erant, quia Samuel dixerat: Cras tu, & filij tui mecum eritis, sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philistinum, ut patet supra: ergo nihil proficiebat, quod iret in castra Saul: & consequenter, si non iret illuc, non peccaret. Respondendum, quod quamquam castra tradenda erant in manus Philistinum, præsentem Saule: tamen facilius traderentur castra pugnando: quia Israelitæ haberent aliquantulum animum pugnandi, præsentem rege, & non nocerent eis nimis Philistinii. Si autem Saul absens esset, illi concepti timore, non auderent pugnare, & periret plurimi: tenebatur ergo Saul ire in castra, ne ipso absente, multi perirent. Aliter dici potest, quod dato, quod Saul sciret, quod ipso præsentem in castris, plures morituri erant, quam ipso absente: adhuc tenebat ire in castra: quia illi, qui morerentur, eo absente, perirent culpa eius. f. quia non habebant rectorem: qui autem morerent eo præsentem, non perirent culpa eius: sed Deus volebat illos tradere in manus Philistinorum, ideo ire tenebatur in castra, ne peccaret: quia ipse aspiceret debet ad id, quod directè pertinebat ad ipsum, potius, quam ad bonum, vel malum, quod veniret per accidens.

An Saul desperauerit eundo in castra. *Questio XLVII.*

QVAERET VTER vterius, an Saul desperauerit, eundo in castra Israel. Aliquis dicit, quod sic, quia quando aliqui exponunt se ad mortem, si laudabiliter hoc

hoc agunt, quanquam pericula durissima sint, tamē putant aliquo modo possibile esse, q̄ euadant, & sic sunt confidentes, & bonę spei, quod pertinet ad fortitudinem: Saul autem non expectabat aliquo modo se posse euadere, cum denunciasset ei Samuel, q̄ cras ipse, & filij sui morituri essent: ideo desperabat, eundo ad bellum. Dicendum, q̄ Saul non desperabat, sed potius agebat laudabiliter. Sed considerandum est ad sciendum quomodo aliquis dicitur desperare: nam ille proprie desperat, qui non agit pro seruanda vita quanta (salua honestate) agere potest: hoc autem dupliciter accidere potest. I. quia, aut quādo aliquis scit, q̄ necesse est ipsum mori, aut quando dubitat, vel scit, q̄ non est necesse. Si enim aliquis putet non esse necessarium, q̄ moriatur, & conseruata honestate, possit viuere, & exponat se certissimę mortis, desperat: quia nō agit quantum agere potest pro conseruanda vita, salua honestate: & hoc non pertinet ad Saulem, cum ipse sciret necesse esse ipsum mori. Si autem mors necessaria sit, stat dupliciter: q̄ aut aliquis mori debet, quia est in potestate alicuius, contra quem resistere non potest, quia iam depræhensus est: vel scit mortem necessariam, quia pugnaturus est contra aliquos, & tamen denunciatum est sibi certissimę, q̄ moriturus sit pugnādo. Primo modo nō potest accipi spes, nec desperatio, sicut supra, quia ibi nihil habet, quid faciat pro defendenda vita, cum ex hypothesi constet, q̄ ipse iam nihil possit agere ad euadendum mortem, sed penitus sit in potestate alterius. Accipitur ibi spes, & desperatio proportionaliter, scilicet, respectu vite future. I. q̄ scit, qui agit quantum potest, pro conseruanda vita, ista, salua virtute, & honestate, dicitur sperans, vel confidens, & qui non agit hæc, dicitur desperans: ita qui constitutus est in articulo mortis, & non curat agere, quantum potuerit pro vita æterna acquirenda, vel putat impossibile esse eam acquiri, desperat. Qui autem dolet de commissis, & credit posse habere vitam æternam, agitque quantum in se est, videt sperans. Ad hanc partem non pertinet Saul, quia q̄ sciret mortē suam esse necessariā, non erat in potestate alterius, ita q̄ nihil posset agere pro conseruanda vita. Si autē sciat aliquis mortē necessariā, ita q̄ reuelatū sit sibi, q̄ certissimę moriturus est in bello, d̄ esse confidens, vel sperans, si fortiter pugnat, quātū valet, pro defendenda vita, q̄ sciat mortē esse necessariā. Si autē, cognito mortē esse necessariam, permittat se occidi, nihil pugnans, aut seipsum occidat, d̄ desperare. Nunc autē non potest dici de Saule, q̄ desperabat: quia q̄n ibat in bellum, ibat animo fortiter pugnandi contra Philistinos: & sic postea pugnavit, quousq; totum pondus belli versum est super eum, & incubuit super gladium, & mortuus est, vt patet inf. c. vlt. An tunc desperauerit, declarabitur inf. vlt. c. nunc t̄n q̄n ibat in castra Israel, non desperabat, q̄ ibat aīo defendendi se, & pugnādi quātū posset. An vero Saul laudabilis fuerit, eundo in bello, cum scierit se ibi occidendum, declarabitur inf. cap. vlt.

CAPITVLVM. XXIX.

ONGREGATA sunt ergo Philisthijm vniuersa agmina in Aphec, sed & Israel castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrahel. Et sarrapæ quidē Philisthijm incedebant in centurijs, & millibus.

Scriptus est in superioribus quidā belli apparatus: hic describitur ipsius Dauid de castris Philisthinorū recessus. Et diuidit in duo, quia primò ponitur Dauid recessus: secundo ex recessu suo quidam emergēs casus, sequenti. c. Prima in duas. primò rex Achis pp Dauid à Philisthinis reprehenditur: secundò Dauid, de castris Philisthinorum in Siceleg mittitur, ibi. Vocauit ergo Achis.

An ordo sit continuus. Quest. I.

QVAERET aliquis circa primum: an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia, vel sit ordo mutatus, & an fuerint facta ista immediatē post præcedentia, vel magno tempore post. Respondendum, q̄ hic non est mutatio ordinis: quia in principio cap. præceden. dicebatur, quomodo Philisthini præparabant se contra Israel: hic autem dicitur, quomodo iam congregati conuenerant in castra, & miserit Dauid de castris in Siceleg: & sic necesse est, q̄ fuerit prius, quod habetur prec. c. quā quod habetur hic, saltem prima pars eius. Cum autem dicitur, an intercederit aliquantum tempus inter ista. Dicendum, q̄ non potuit esse tempus aliquorum dierum, saltem inter id, quod habetur in fine præcedentis c. & ea, quæ habentur hic: nam post ea, quæ habentur præcedenti cap. fuit bellum sequenti die, & mortuus est Saul: quia dicitur præcedenti c. Cras tu, & filij tui mecum eritis: necesse est igitur, q̄ inter ea, quæ habentur hic, & præcedenti c. in fine, nihil intercederat. Vel si aliqui dies intercederunt, Dicendum, q̄ prius fuerunt ea, quæ habentur præcedenti cap. in fine, quā hic: quia ibi dicitur: Cras tu, & filij tui mecum eritis: necesse est igitur, q̄ illud fuerit solum vna die ante bellum: & sic tenendum est, q̄ prius missus fuit Dauid de castris Philisthinorum, quā Saul consuleret pythonissam: quia tamen ista quasi simul facta sunt, non curauit multum scriptura de ordine eorum: precipuē, quia impossibile est, obseruare ordinem naturālē in omnibus narrationibus, alioquin tota pulchritudo narranda peribit, & totū negotium, quod narratur, in mille minutias diuidetur, cum natura rerum multas simul res geri patiā: multas autem simul narrari est impossibile: ideo introducta fuit anticipatio, & recapitulatio in narrandis rebus, quæ necessaria est, & etiam multum pdest.

Congregata sunt ergo Philisthijm vniuersa agmina in Aphec. Id est, omnes Philisthini dispositi per agmina sua, uenerunt in urbem Aphec: non est autem sensus, q̄ extra urbem castrametati fuerunt: sed prope illam: dicitur autem aliquis in loco, qui in territorio illius est: sic patet Iosue cap. 5. vbi litera nostra dicit, q̄ apparuit angelus Iosue existenti in agro Iericho: & litera Hebraica diceret, existenti in Iericho: in quo innuit, quod idem est, in Iericho, quod in agro Iericho. Sciendum autem, q̄ Aphec erat quædam ciuitas in sorte Iudæ, & est circa Hebron, vt Iosue, ca. 15. & ibi vocatur Aphec: sed non differt, quia secundū modum Hebraicum, aliquando adduntur aliqua litteræ in fine dictionis, & aliquando subtrahuntur: sicut patet in isto nomine Gessuri: quia aliquando vocatur Gessuri, & aliquando Gessur, & aliquando Phaltri, & aliquando Phaltiel, vt declaratum est sup. cap. 27. Ista ciuitas est vna de ciuitatibus regalibus, de quibus habetur Iosue c. 12. in ipsa enim erat vnus de regibus, quos occidit Iosue. Sciendum etiam, q̄ iterum Israelitæ inierunt bellum contra Philisthinos, & castrametati sunt Philisthini apud istam urbem tempore Heli sacerdotis, quando rapra fuit arca in bello, vt patet supra cap. 4. Sed & Israel castrametatus

tatus est super fontem, qui erat in Iezrahel. I. Israelitæ posuerunt castra, apud quendam fontem magnum, qui erat in vrbe Iezrahel, id est, apud Iezrahel: est enim Iezrahel quædam ciuitas in sorte Iudæ, & est apud Maon, & Carmelum, & Zipheos, vt patet Iosue cap. 15. de hac autē ciuitate accepit Dauid vxorem vnā, nomine Achinoam, ideo vocabatur Iezrahelites, vt patet supra ca. 25. & 27. & sequenti cap.

An sit verum, quod Philisthini castrametati sint in Aphec. Quest. II.

QVAERET aliquis, quomodo dicatur hic, q̄ Philisthini castrametati sunt in Aphec, & Israelitæ super fontem Iezrahel, cum præcedenti cap. dicatur, q̄ castrametati sunt Philisthini in Sunam, & Israelitæ in monte Gelboe. Aliquis respondebit, q̄ ista loca sunt penitus idem: habent tamen plura nomina, sicut est de multis locis scripturæ, vt de Ierusalem, & Hebron. Sed hoc nō stat: quia Aphec est ciuitas in sorte Iudæ: Sunam autem, in qua præcedenti cap. dicebatur congregatos Philisthinos, erat in sorte Issachar. Ideo dicendum, q̄ diuersa sunt loca. Sed aliquis adhuc dicit, q̄ sint eadem loca: quia præcedenti cap. dicitur, q̄ Israelitæ castrametati sunt in monte Gelboe, bellum tamen fuit ibi, vt patet infra cap. vltimo, f. & fugerunt viri Israel ante faciem Philisthijm, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe: ergo non mouerunt castra Israelitæ de loco ipso. Aliquis posset respondere, q̄ tempore belli non castrametabantur Israelitæ in monte Gelboe, sed fugiendo persecuti sunt eos Philisthini, & occiderunt multos in monte Gelboe. Sed hoc non stat: quia sequenti lib. cap. 1. dixit ille iuuenis, qui narrabat mortem Saulis: Casu veni in montem Gelboe, & Saul incumbebat super hastam suam: porro currus, & equites appropinquabant ei: Saul tamen non fugit, sed firmiter mansit in loco belli, cum dicitur infra cap. vlt. q̄ Israelitæ fugerunt, & totum pondus prælij versum est in Saul ipse tamen mortuus est in monte Gelboe: sic etiam patet in planctu Dauid, sequenti lib. c. 1. Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniant super vos: quia ibi abiectus est clypeus fortium: ergo ibi factum est bellum, & consequenter erant ibi castra Israel. Oportet ergo dicere vnum de duobus, f. vel, q̄ primo castrametati sunt Israelitæ super fontem Iezrahel, de quo hic, & postea in monte Gelboe, de quo præcedenti cap. & sic sit mutatio ordinis: vel q̄ sit idem locus mons Gelboe, & Fons Iezrahel. Respondendum est, q̄ non est idem de Israelitis, & de Philisthinis: nam de castris Philisthinorum necesse est dici, q̄ mutata fuerint, cum alius locus sit Sunā, de quo præced. c. & alius Aphec, de quo hic. In quo sciendum, q̄ Philisthini mox, vt congregauerunt agmina in terra sua, uenerunt ad pugnandum cōtra Israel, & castrametati sunt in diuersis locis successiuē, vt magis accederet ad castra Israelitarum: & hoc secundum diuersas profectioes: prius autem castrametati sunt in Sunam, de quo habetur præced. c. quā in Aphec, de quo habetur hic: quia quando castrametati sunt in Sunam, nondum congregati fuerant omnes Philisthini: cum dicitur, præced. ca. Congregati sunt Philisthini, & castrametati sunt in Sunam. Cum autem castrametati sunt in Aphec, erant congregati omnes Philisthini, vt patet hic. f. Congregata sunt Philisthijm vniuersa agmina in Aphec. Fugerunt ergo castrametati in Aphec, postquam castrametati sunt in Sunam: sed adhuc non manserunt in loco isto, sed postea iuerunt in Iezrahel, vt patet inf. in littera. f. Philisthijm autem ascenderunt in Iezrahel: ergo mutabant castrametationes. De Israelitis autem dicendum est, q̄ à principio castrametati sunt in monte Gelboe, præced. c. & deinde cū fuerit apud fontē Iezrahel, de quo hic, erāt in monte Gelboe, cū ibi factū fuerit bellū, vt s. declaratū est. Erāt t̄n montes Gelboe magni, & intra illos poterāt castrametari in diuersis locis, & sic forte fecerunt: quia primo castrametati sunt in quadam parte eorū, de qua præced. cap. deinde uenerunt ad aliam partem. I. ad fontem Iezrahel, qui erat intra montē, & ibi factum est bellum: nam Philisthini postea ascenderunt ad loca castrorum Israelitarum in Iezrahel, vt patet infra in littera: & ibi factum est id, quod accidit de Saule: & sic non sunt penitus eadem castra, quæ habentur præcedenti cap. & hic.

Aphec an sit terra Israelitarum, vel Philisthinorum. Questio III.

QVAERETVR vltius, an quando Philisthini castrametabantur in Aphec, castrametarentur in terra sua, vel in terra Israelitarum. Aliquis dicit, q̄ manifestum est, q̄ in terra Israel, cum Aphec sit ciuitas in sorte Iudæ, vt patet Iosue 15. cap. Sed ista ratio nō stat: quia tota terra Philisthinorum erat pars terræ Israel, & Deus iussit illam diuidi per fortēs, & promisit se traditurum Israelitis, vt patet Iosu. c. 13. maxima quoque pars terræ Philisthinorum, immo ferē tota terra illa cecidit in sorte Iudæ, vt patet Ios. cap. 15. & ibi est declaratum: quanquam ergo Aphec esset in sorte Iudæ, poterat esse, q̄ possideretur à Philisthinis, sicut Accaron, & Azotus, & Gaza, quæ ponuntur in sorte Iudæ, Iosue cap. 15. Et tamen istæ ciuitates possidebantur à Philisthinis: & sic Philisthini castrametantes in Aphec, castrametarentur in terra sua, & non in terra Israel: quia hic non vocamus terram Israel omnem illam, quæ pertinebat ad Israelitas de iure: sed eam solum, quam actualiter possidebant. Dicendum tamen, q̄ Philisthini castrametabantur nunc in terra Israel, & non in sua: quod patet, quia ipsi erant inuafores Israelitarum: ideo oportebat, q̄ uenirent ad terram Israel, alioquin non inuaderent illos, si manerent intra terram suam. Item patet, quia primò castrametati sunt Philisthini in Sunam, quā in Aphec, vt declaratum est: & tamen quando erant in Sunam, erant in terra Israel: quod patet, quia de Sunam erat adolescentula illa, quæ ducta fuit ad Dauid, vt cubaret in sinu eius, & calefaceret eum in fenestula, infr. 3. li. c. 1. si tamen fuisset Sunam de terra Philisthinorum, nō adducta fuisset inde aliqua puella, vt esset vxor Dauid. Item patet, quia infra 4. lib. cap. 4. Dicitur de Eliseo, q̄ transiit quadam die per Sunam, & susceptus est ibi in hospitium à quodam viro, cuius filium postea suscitauit: si tamen esset in terra Philisthinorum non egisset illud Eliseus, præcipuē, quia apparet ibidem hospites Elisei fuisse Hebræos: quando ergo Philisthini castrametati sunt in Sunam, erant in terra Israel: & à fortiori cum essent Aphec: quia prius uenerunt in Sunam quā in Aphec. Item patet, quia in isto loco erant Philisthini, quando Dauid missus est de castris: & tamen infra in littera dicitur: Surrexit Dauid, & viri eius, vt reuertentur ad terram Philisthijm: Philisthijm autem ascenderunt in Iezrahel: ergo nō erāt Philisthini in terra sua, quando erant in Aphec, sed in terra Israel: alioquin non diceretur: Dauid reuersus est inde in terram Philisthijm. Et sarrapæ quidem Philisthijm incedebant in centurijs, & millibus. I. principes Philisthinorum incedebant cum turmis suis ordinatis, per centurijs, & millenarios, est enim centuria con-

congregatio centum virorum, & qui praesunt talibus congregationibus, vocantur centuriones: qui autem praesunt millibus, vocantur tribuni, vel ciliar chi: sic autem erat dispositus totus exercitus Philistinorum. f. distributus per centuriones, & tribunos: isti enim erant modi vsitati ducum illius temporis: & sic dixit Samuel ad Israelitas, quando petebant regem, quod rex eorum tolleret filios ipsorum, & constitueret illos sibi tribunos, & centuriones, vt patet supra capit. 8.

Satrapae Philistinorum qui erant. Quast. 1111.

QVAERET aliquis, qui erant isti satrapae Philistinorum. Aliqui putabunt, quod omnes duces exercitus, tam tribuni, quam centuriones vocentur hic satrapae: sed falsum est, quia solum erant quinque satrapae Philistinorum: sed manifestum est, quod hic erant plures, quam viginti principes satraparum: nam dicitur, quod incedebant in millibus: ergo ad minus essent duo millia virorum in castris Philistinorum: in duobus enim millibus sunt viginti duo principes. f. duo millenarij, siue tribuni: & viginti centuriones constituit sub duobus tribunis. Dicendum igitur, quod satrapae Philistinorum, non erant tribuni, nec centuriones: sed quilibet satraparum erat princeps multorum tribunorum, & centurionum: & dicitur, quod incedebant satrapae in centurijs, & millibus. i. quilibet de satrapis habebat secum suos millenarios, & centuriones: in quo innuitur, quod sicut erant quinque satrapae Philistinorum, ita erant dispositae quinque acies, & in qualibet erant multi centuriones, & tribuni constituti sub satrapa illius aciei. Hoc patet, quia immediate dicitur: Dauid autem, & viri eius erant in nouissimo agmine cum Achis, f. Achis, qui erat vnus de satrapis Philistinorum, tenebat vltimam aciem, & in ea erat Dauid cum viris suis: incedebat autem quilibet de satrapis in centurijs, & millibus. i. cum centurijs, & millibus, quae erant sub ipso in sua acie: In quo sciendum, quod in terra Philistinorum erant quinque ciuitates praecipuae, quae vocantur capita prouinciarum, vel metropoles: nam ab eis nominantur quinque prouinciae terrae Philistinorum: principes autem istarum ciuitatum cum prouincijs suis vocabantur satrapae, vel reges, sicut Achis vocatur rex Geth, vt patet supra ca. 21. & 28. erat tamen solum Dominus vrbs Geth cum prouincia sua: & quia si isti vocentur reges, erunt paruuli, vocantur reguli, & non reges, vt patet Iosue cap. 13. vbi dicitur, quod tota terra Philistinorum diuiditur in quinque regulos. Vocantur etiam isti quinque, satrapae, id est, principes potentes: quia satrapa dicitur quasi satis potens, & sic vocantur supra cap. 5. & 6. hic. Isti autem satrapae, cum non essent sub ordinati. f. quia vnus non erat Dominus alterius, congregabant singulariter gentes terrae suae, & quilibet de eis, quos ducebat de terra sua, faciebat vnum exercitum, vel aciem: & sic erant quinque acies Philistinorum, secundum numerum satraparum, in quarum qualibet erant multi centuriones, & tribuni. Dauid autem, & viri eius. f. sexcenti, qui cum illo erant: omnes enim duxit ad bellum, nec reliquit aliquem in vrbe Siceleg: ideo Amalecitarum, qui irruerunt in vrbem, absente Dauid, non inueniunt aliquem, qui resisteret eis: sed solum erant foeminae, vt patet sequenti ca. vnde in praeda solum dicitur, quod ferebant foeminas, & filios, ac filias eorum, de nullo autem viro fit mentio. Erant in nouissimo agmine cum Achis. i. erat in vltima acie: dicitur autem in nouissimo, quia tota gens Philistinorum erat distincta per quinque

facies, secundum numerum quinque satraparum: & vltima acies erat regis Achis, qui erat satrapa vrbs Geth: cum illo autem erat Dauid, quia in terra eius morabatur, sub illius praesidio, & ipse dedit ei vnam ciuitatem. f. Siceleg supra 27. cap. ideo dixerat Achis ad Dauid: Sicut quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui, praecedent. c. Dixerunt principes Philistinorum. scilicet ad regem Achis, increpando eum, cur haberet secum Dauid in castris. Quid sibi vult Hebraei isti? id est, ad quid sunt isti Hebraei hic? quasi dicant, non sunt hic conuenienter: quia poterunt fieri nobis aduersarij, quando praesidiari ceperimus, vt patet infr. in litera. In Hebraeo dicitur. Qui sunt isti Hebraei. i. de qua terra sunt, vel quomodo sunt hic? & ad idem redit, quod litera nostra. Dicit aliquis: quomodo alij Philistini sciebant Dauid, & viros suos esse Hebraeos? Respondendum, quod forte cognouerunt eos habitu, qui erat diuersus Israelitis, & Philistinis: nam debebant Israelitae portare fimbrias, per quatuor angulos palliorum, vt patet Num. cap. 15. Philistini autem non portabant aliquid horum. Vel potest dici, quod cognoscebant eos per locutionem, quia distincta erat locutio Hebraeorum, & Philistinorum: vel forte cognoscebant, quia iam saepe viderant eos in terra illa, cum sterisset ibi Dauid quatuor mensibus, vt patet supra cap. 27. & non interrogauerunt principes Philistinorum de istis Hebraeis, quid ibi agerent, quasi ignorarent: sed, vt haberent locum reprehendendi regem Achis. Et ait Achis ad principes Philistinorum. Isti principes erant satrapae, qui conuenerunt ad Achis, redarguentes eum propter Dauid: ipse autem allegauit coram eis rationabilem causam, cur esset ibi Dauid cum Hebraeis. Nunquid ignoratis Dauid? id est, nunquid non cognoscitis Dauid. q. d. non deberetis ignorare Dauid, quia iam multis diebus mecum est, & aduentus suus ad me fuit notorius, & pro causa notoria: hoc dicebat Achis ad suadendum, ne principes excluderent Dauid de castris, & quia si Dauid esset cum Achis, fuisset aliquid nouum, & suspectum in terra Philistinorum, & nollet principes recipere Dauid in castris: allegauit Achis, quod non erat nouum Dauid esse in terra illa, admirans de illis, quod non cognoscerent eum: & ex hoc excludere suspitionem contra Dauid, vel saltem minuebat eam. Qui fuit seruus Saul regis Israel. id est, Dauid fuit seruus Saulis, qui Saul erat rex Israel, & Dauid erat de terra illa: ideo erat seruus eius. i. subditus, vel vasallus: dicitur autem, qui fuit, ad significandum causam aduentus Dauid. q. d. olim fuit seruus Saulis, quando manebat in pace cum illo: postea autem Saul persecutus fuit eum ad mortem iniustissimam, & ipse recedens de terra illius, desijt esse seruus eius, & nunc est seruus meus: sic enim dixerat supra cap. 27. Achis. f. Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus. Et est apud me multis diebus, vel annis. id est, mansit in terra mea multis diebus, vel multis annis, & in toto hoc tempore nunquam reperi contra eum aliquid malum: id non debet aliqua suspitio haberi de illo. In Hebraeo habetur. Et est apud me isto diebus, vel isto annis. quod non patitur latinitas, sed Hebraica improprietas sic loquitur, quod ad idem redit, quod litera nostra.

Regula quando sacra scriptura ponit duos numeros, scilicet, maiorem, & minorem, quid credendum. Quastio 1.

QVAERET aliquis, quomodo Achis dixit, quod Dauid fuerat cum eo multis diebus, vel annis, quia supra cap. 27. dicitur, quod tempus quo mansit Dauid

Dauid in terra Philistinorum, fuit quatuor mensium. Aliquis dicit, quod quando ponuntur duo numeri in aequalibus in scriptura, semper credendum est maiori numero, eo quod scriptura sacra in nulla parte sui mentiri potest: si ergo ponit magnum numerum, necesse est tot fuisse, quot ipsa asserit, & non sequitur ex hoc, quod in positione parui numeri fuerit mendacium, quia non ponitur cum praecisione: & verum est, vbi sunt mille, quod sunt centum: si tamen nos assentiamus minori numero, & negemus maiorem, negabimus aliquid, quod est in sacra scriptura: & istud est inconueniens: sic autem est hic, quod supra capit. 27. ponuntur quatuor menses, & hic ponuntur anni aliqui, saltem duo: ideo assentiendum est huic numero, qui maior est. Sed dicendum, quod ista regula est vera, quando vtrique numerus. f. maior, & minor ponuntur a sacra scriptura: ita quod ipsa asserat illos numeros a seipsa: si tamen vnus asseratur ab ipsa, & alius referatur dictus ab aliquo, non oportet assentire maiori, si est ille, qui refertur, dictus ab alio: nam non cogimur credere verum esse aliquid de his, quae scriptura refert, dicta esse ab alijs: sed de his, quae refert a seipsa: iste tamen numerus multorum dierum, vel annorum non ponitur in scriptura sacra, sed a rege Achis: ideo non obligamur ei magis credere, quam numero habito supra ca. 27. immo nullo modo obligamur ei assentire plusquam dicto alicuius persone priuatae, de qua nulla mentio fiat in scriptura. Dicendum igitur, quod solum mansit Dauid in terra regis Achis quatuor mensibus, vt patet supra cap. 27. vbi ponitur numerus quasi cum praecisione. f. fuit autem numerus dierum, quibus habitauit Dauid in regione Philistinorum quatuor mensium. f. non fuit plus: quia si fuisset saltem vnus annus, deponeretur ille annus, & non quatuor menses: ergo videretur, quod non peruenerunt dies illi, saltem ad quinque menses. ta secundum litteram nostram, quam secundum litteram Hebraicam: Cum autem dixit hic Achis: & fuit apud me multis diebus, vel annis. Aliquis poterit dicere, quod falsus sit in eo, quod habetur supra ca. 27. quia locutus est distinctiue, ad quod sufficit alteram partem esse veram: vera est autem prima pars. f. & est apud me multis diebus, quia in quatuor mensibus multi dies sunt: Sed istud pueriliter est dictum: non enim sic loqueretur Achis coram principibus Philistinorum: quia hoc modo altera pars propositionis careret sensu, vt si aliquis diceret: ego fui ibi per vnam horam, vel per decem millia annorum: propositio enim vera est, sed est ridicula. Dicendum ergo, quod quamquam Achis locutus fuit distinctiue, & non voluerit asserere vtranque partem. f. quod Dauid fuerat apud eum multis diebus, & annis. f. quod in illis multis diebus continebantur aliqui anni, & in hoc mentitus est, saltem habuit intentionem mentienti: nam volebat tollere omnem suspitionem a Dauid, & quia non poterat, nisi assereret eum mansisse apud se multo tempore, dixit, quod mansit aliquot annis. Et non inueni in eo quicquam. i. nunquam inueni in eo aliquid mali, vel fraudis: si tamen venisset in terram istam cum intentione nocendi, iam aliquando comperta fuisset fraus sua: ideo non est quicquam praesumendum contra eum: verum dicebat in hoc Achis: quia Dauid nunquam fecerat aliquid contra Achis, quod ipse inueniret: fecit tamen multa, quae si cognouisset Achis, inueniret fraudem, vt, quod Dauid pugnaret contra Amalecitas, Gesur, & Gerzi, & diceret se pugnare contra Israel, vt patet supra cap. 27. Sed illa latuerunt regem Achis. Ex die, qua transfugit ad signi-

ficandum, quomodo Dauid venerit ad Achis, quia venit, vt transfugus de terra Israel, cum fugeret a facie Saulis. Irati sunt autem aduersus eum principes Philistinorum, id est, quatuor satrapae reliqui, qui loquebantur ista ad Achis irati sunt contra eum, quasi irrationabiliter ageret, ducendo secum Dauid in castra, quia poterat ibi nocere Philistinis, vt patet infra. Et dixerunt ei. Istud fuit per modum sententiae, & obediuit eis Achis: nam quatuor satrapae simul erant maiores rege Achis: ideo quamquam doleret de recessu Dauid: tamen permisit, vt obediret satrapis. Reuertatur vir. scilicet, Dauid, & non sit in castris. De alijs Hebraeis non locuti sunt: quia si Dauid reuerteretur, cum illi essent serui sui, reuerterentur cum eo. Et sedeat in loco, in quo constituit eum. id est, maneat in vrbe, quam dedit ei, scilicet, in Siceleg supra cap. 17.

Quare satrapae conserunt, quod Dauid rediret in terram Philistinorum. Quast. 111.

QVAERET aliquis, cum satrapae Philistinorum habuerint Dauid, vt suspectum, & ob hoc noluerunt, vt maneret cum eis in bello: quomodo voluerunt, quod rediret in terram Philistinorum, quia ibi poterat nocere nimis, agendo cedens, & praedas: tum propter repulsam, quia indignaretur, quod Philistini habuissent eum suspectum: tum quia habebat opportunitatem magnam ad hoc faciendum, cum Philistini essent in terra Israel in bello, & maneret oppida vacua, sicut fuit Siceleg, ad quam venientes Amalecitarum, nullum virum inuenirent, sed solas foeminas, & paruulos, sequen. ca. Respondendum, quod Philistini habebant suspitionem contra Dauid, quod vellet in bello nocere eis, & hoc, quia habebat ibi magnam opportunitatem ad faciendum, cum esset inter ipsos Philistinos in extremo agmine. Item, quia per hoc poterat nimis sibi placare Saulem, vt ipsi dixerunt, scilicet. Quomodo enim placare aliter potest Dominum suum, nisi in capitibus nostris? vt patet infra: in terra autem Philistinorum, quamquam aliquid ageretur Dauid contra Philistinos, non posset tantum placare Saulem, sicut si in bello adiuuaret eum contra Philistinos. Item quia, si in bello Dauid aliquid vellet agere contra Philistinos turbaret omnia castra Philistinorum, cum percutere eos a tergo ex insperato: & sic forte propter illum compellerentur fugere Philistini, & vinceret Israelitae: quod erat maximum malum Philistinis. In terra autem Philistinorum, quamquam aliquid ageret Dauid, non posset nocere: ideo voluerunt potius, quod rediret in terra Philistinorum, quam quod maneret in castris. Item quia non putabant Philistini, quod Dauid haberet opportunitatem ad nocendum terrae ipsorum, quia erant loca murata, & manserant ibi viri bellatores, qui ea defenderent. Dauid autem habebat secum paucos viros. f. sexcentos: ideo non poterat aliquem locum munitum obsidione capere. Cum autem obijciatur, quod manserant oppida vacua viris, sicut fuit in Siceleg. Dicendum, quod non fuit sic in alijs locis Philistinorum. Ratio diuersitatis est, quia Siceleg erat ciuitas Dauid, quam dederat ei rex Achis: ideo habitabant ibi soli viri Dauid, & uxores eorum. Cum autem nunc iuit Dauid in bellum cum Achis, iuerunt cum eo omnes viri sui quia Achis dixerat. Sicut quoniam mecum egredieris in castra tu, & viri tui: & sic non mansit aliquis in Siceleg de viris Dauid, sed sola foeminae. De alijs autem locis Philistinorum non egrediebantur omnes viri bellatores, ideo manebant multi, qui possent defendere vrbes. Item dato, quod Philistini aliquid suspicarentur contra

tra David, si rediret in terram eorum: quia tamē magis suspicabantur manente ipso in castris, voluerunt potius remittere ipsum in terram suam: quia necessē erat, q̄ tenerent eum secum in castris, vel mitterent ad terram eorum, vel expellerent à se, vt iret in terram Israel: hoc autem vltimum erat eis periculo sum, quia efficeretur David illis hostis ferocissimus: ideo tempore belli non expediebat, q̄ remitterent ipsum in terram suam: & sic oportuit, q̄ iuberent ei redire in Siceleg, vbi prius erat: quanquam suspecta esset reuersio eius illuc, iplis manentibus in castris.

Et non descendet nobiscum in praelium. i. non eat nobiscum ad pugnandum. Ex hoc apparet, q̄ quando David missus fuit de castris, nondum erant Philisthini in loco, in quo pugnaturi erāt contra Israel: quia aliàs non essent descensuri ad bellum, sed ibi bellarēt, vbi erant: hoc etiam apparet, quia in fra in litera dicitur, q̄ reuersus est David in terram Philisthijm, & Philisthini ascenderunt in Iezrahel: & sic non manserūt in castris, in quibus tunc erant: dicitur etiam: & non descendat nobiscum in praelium: in quo, descendere, accipitur largē, non magis pro descendere, quā pro ascendere: quia potius dicitur e contrario intra in litera f. Philisthijm ascenderunt in Iezrahel: ergo non descendebant in bellum, sed ascendebant: accipitur tamen largē descendere in bellum. i. ire in bellum, sic patet sequenti capit. f. Acqua enim pars erat descendens ad praelium, & remanentis ad sarcinas: sic etiam dicebatur David à viris suis, q̄ non descenderet in bellum cum eis. *No fiat nobis aduersarius, cum praeliari capevimus.* i. si manet nobiscum, poterit conuerti contra nos, quando ceperimus praeliari, adiuaudo Saul: & sic turbabit oia nostra castra. *Quomodo enim placare potest Dominum suum, nisi in capitibus nostris?* q. d. non potest ipse conuenienter placare Dominū suum saulem, nisi scindendo capita nostra, vel agendo quicquid potuerit contra nos. Ista enim erat rationabilis præsumpcio: putabant quippe Philisthini q̄ cum David esset transfugus de terra Israel, pp̄ irā Saulis, q̄ desideraret eum placare, vt rediret in gratiam eius: & quia poterat eum conuenienter placare pugnando nunc contra Philisthinos, verisimile erat, q̄ pugnaret contra illos, & noceret quantū posset. *Nome iste est David, cui cantabant in choros.* i. ad cuius honorem foeminae cantabant ducendo choros: hoc allegauerūt satrapae Philisthinorum cōtra Achis ad fortificandum præsumptionem: f. q̄ non erat verisimile, q̄ David vellet manere semper in terra Philisthinorum, vt seruus Achis: sed magis desideraret redire in terram Israel, cū ibi esset vir honoratissimus, sicut rex, immo plusquam rex: quod probant ex carne foeminarum, quae tribuerunt David decē millia, & Sauli regi mille solum: non poterat tamē conuenienter redire in terram suam, nisi nunc adiuaaret contribules suos, pugnans contra Philisthinos. Deus autem mouit istos satrapas ad hoc suspicādū: quia sic facturus erat David, & occisurus plurimos, si mansisset in castris, vt declaratum est praecedent. c. *Percussit Saul in millibus suis, & David in decem millibus suis:* Ista litera habetur aliter supra capit. 18. vbi mulieres cantauerunt. f. Percussit Saul mille, & David decem millia. Potest tamen exponi dupliciter: vno modo secundum corticem literae. f. percussit Saul in millibus suis. i. percussit aciem Philisthinorum in millibus suis. i. cum millibus suis. f. q̄ habebat Saul secum mille, & cum illis percussit Philisthinos, & David percussit in decem millibus viris, quos habebat secum, ita q̄ accipiat, in pro cum: sic patet Gen. cap. 3. 2. f. In baculo meo transiui Iordanem. i. cum baculo: sed non fiat iste sensus, quia David non habebat plures viros

secum in bello, q̄ Saul. Vnde dicendum, q̄ si Philisthini isto modo intelligebant, loquebantur ex inuidia, scilicet, vt diminuerent probitatem David, attribuentes victorias suas multitudini virorum, & non virtuti suae. Sed hoc non est verisimile: quia Philisthini referebant se hic ad cantum mulierum, cum dicitur hic: Nonne iste est David, cui cantabant in choros? sed foeminae dixerunt, q̄ David percussit decem milia, & Saul mille: ergo istum eūdem sensum faciebant Philisthini: & intelligitur, percussit Saul mille, & vocantur isti mille sui, quia ipse illos percussit: & David percussit in decem millibus suis. i. percussit decem millia, & vocantur sua, quia ipse illa percussit, & non alius, intelligendo, vt declaratum est, supra cap. 18. & isto modo dixerunt etiam alij Philisthini, quando sterit David prima vice coram rege Achis. f. Nunquid iste est David rex terrae, cui cantabant per choros dicentes: Percussit Saul mille, & David decem millia? supra cap. 21.

Vocauit ergo Achis David. Hic ponitur secundum, in quo David de castris mittitur: non enim erat David praesens regi Achis, quando satrapae Philisthinorum loquebantur ei ista: consentiens autem Achis verbis satraparum, non quidem quasi ipse propter verba illorum aliquid presumere inciperet contra David, quod prius non praesumebat, sed vt non offenderet eos, assensit verbis suis: vocauitque David ad se, vt mitteret eum de castris in Siceleg. *Et ait ei: vinum Domini.* Modus iurandi, & est communis ferē apud omnes gentes, & sic non solum Israelitae, sed etiam Philistini sic iurabant: differebat tamen, quia non omnes iurabant per eundem Deum, sed quilibet p̄ Deū suum. Sic enim quando Laban, & Iacob inierunt fœdus in monte Galaad, iurauit Iacob per Deum patris sui Isaac: Laban autem iurauit per Deum Nachor, & ambo imprecati sunt maledictionem super se à dijs suis, si violarent fœdus, vt patet Gen. cap. 31. Achis autem incepit hic iurare ad excusandum se coram David: nam si nunc mitteret David de castris, videbatur fieri propter praesumptionem: David autem habebat in hoc ius querelae, quia cum in tanto tempore nihil in eo inuentum fuerit iniquitatis, iniusta erat nunc contra eum suspitio: ideo Achis excusat se, dicens: q̄ nihil suspicatur cōtra eum, nec fit istud propter suspitionem, sed vt non offendant principes Philisthinorum. *Quia bonus, & rectus es in conspectu meo.* id est, iuro per Deum, q̄ ego de te nihil suspicor, quia in omnibus videris mihi bonus, & rectus, scilicet, non inuenio in te aliquid mali. *Et exiit tuus, & introitus tuus mecum est in castris.* i. tu intras mecum in castra, & exis: in hoc probat Achis id, quod intendit. f. q̄ non suspicabatur aliquid de David: quia si suspicaretur, non tantum consideret ei: confidebat enim nimis, quia introitus, & exitus Achis ī castris erat cum David, id est, quocumque ibat Achis, ibat David cum illo: est enim modus loquendi, q̄ per introitum, & exitum significatur tota cōmunicatio: sic accipitur Num. 27. capit. vbi Moyses petit post mortem suam principem super Israelitas, qui ingrederetur, & egrederetur ante eos. i. qui dirigeret eos in omnibus: sic etiam habetur supra 18. f. Omnis autem Israel, & Iuda diligebat David: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos. i. praecedebat eos in omnibus: ad signandum ergo maximam confidentiam, quam habebat Achis in David, & magnā communicationem ad ipsum, dixit. Introitus tuus, & exitus mecum est in castris. *Et non inueni in te quicquid mali, ex die, qua venisti ad me vsque in diem hanc.* Ex hoc Achis innuit, q̄ nihil suspicetur contra David, eo q̄ non habeat aliquam causam suspicandi: & est iste mo-

modus suadendi artificiosus ad captandam fidem. f. A quando aliquis allegat contra se ea, quae hostis allegare deberet contra ipsum, & per hoc facilius creditur sic loquenti, sed interdum magnae fraudes latent. *Sed & satrapis non places.* i. quanquam in conspectu meo bonus sis, tamen non in conspectu satraparum: ideo, vt non offendas ipsos, recede hinc. In Hebraeo habetur. *Sed coram satrapis non es bonus.* i. non iudicant te esse bonū, & placidum sibi, sed suspectum: sic etiam vbi supra litera nostra dicit: Quomodo placere poterit Dominum suum, nisi in capitibus nostris? dicitur in Hebraeo. *Nisi in capitibus virorum ipsorum.* Et vbi isti sunt Philisthini, de quibus intelligebant satrapae. *Reuertere ergo,* scilicet, in vrbem Siceleg, in qua manebas: nam ibi vxores suas habebat, & viri sui etiam. *Et vade in pace.* scilicet, vade securus in locum tuum, q̄ d licet satrapae Philisthinorum habeāt te suspectum ad manendum hic: tamen non volū nocere tibi in aliquo, ideo securus ibis per viam, & non offendes oculos satraparum Philisthijm. i. & recedendo de castris, non offendes oculos eorum, si autem maneres hic, offenderes illos. *Dixitque David ad Achis.* Hic incipit David conqueri, q̄ mittatur de castris propter praesumptionem, cum iniustissimum sit contra eum aliquid praesumi.

Quare conquestus est David, quod mitteretur de castris.
Quaestio VII.

QVAER ET aliquis, quare David conqueritur hic, q̄ mittatur de castris, cum iam Achis respondisset ei sufficienter, excusando se, q̄ ipse non suspicaretur aliquid contra eum. Respondendum, q̄ David fecit hoc ad demonstrandum innocentiam suam: quia si ipse non conquestus fuisset de praesumptione habitata contra ipsum, racitē confiteretur, q̄ ipse talis erat, de quo iuste suspitio haberi posset: vt ergo exc luderet à se omnem suspitionem, conquestus est, licet sciret sibi rationabiliter responsum esse: iste enim est modus illorum, qui rei sunt criminis: nam si accusantur, vel obijciuntur eis crimina, & non probetur: magis conqueruntur, quā si nullo modo ad eos pertineret: & quia David erat hic reus, cū ipse egisset multa, propter quae Achis deberet suspicari contra ipsum, & illa non parebant, conquestus est grauitur, q̄ contra ipsum iniusta haberetur suspitio. Aliter dici potest, q̄ conquestus est, eo q̄ doluit, q̄ mitteretur de castris, quia ipse vellet mansisse in castris ad pugnandum contra Philisthinos: quod valde desiderabat, vt adiuuaret Israelitas: & quia cadebat ab intentione sua, cum mitteretur de castris, doluit, & conquestus est ex ira. *Quid fecit?* id est, quid ego feci contra te, vel cōtra aliquem de principibus Philisthinorum, vt suspicari debeas contra me? *Et quid inuenisti in me seruo tuo, à die, qua fui in conspectu tuo, vsque ad diem hanc,* id est, à die, qua cepi esse in conspectu tuo: id est, in terra tua, fugiendo de terra Israel, nihil inuenisti in me, propter quod nūc aliquid malum suspicari debeas. *Vt non veniam, & pugnem contra inimicos Domini mei regis.* Id est, nihil inuentum est in me, propter quod haberi debeat suspitio, q̄ ego fauam inimicis Domini mei regis, & non debeam ire ad pugnandum contra eos: hoc dicebat David, quia quamquam ipse multa fecerat, propter quae suspitio haberi deberet de ipso, tamen sciebat, q̄ nemo illa nouerat de Philisthins, ideo loquebatur confidenter, tanquam esset prorsus immunis à culpa. Sciendum etiam, quod David retorquet hic verba conquestionis suae, in Achis solum: quia ipse solum videbatur eum mittere de castris, cum diceret ei, q̄ recederet de castris: etiā

quia dato, q̄ vellet David conqueri de alijs, non poterat iuste: quia alij satrapae non cognouerant fidelitatem David per communicationem: ideo dato q̄ non confiderent ei plusquam hosti, non grauabāt ipsum: Achis autem cognouerat fidelitatem, ideo, q̄ ipse suspicaret q̄ illū, & mitteret eū de castris, erat iniustus, & habebat ius querelae q̄ illū. *Respondens autē Achis locutus est ad David.* i. q̄ rex Achis sufficienter respōdisset David, ita, vt non indigeret alia rñsione: quia tñ David iuste conquerebat, & Achis diligebat eum nimis, voluit replicare rñsionem ad placādum iram David. *Sed scio, quia bonus es tu in oculis meis.* i. iudico te bonū. i. sine suspitione, & etiā scio, q̄ bonus es. i. verē scio, q̄ tu sis bonus, de quo nemo debeat suspicari. In hoc autē errabat Achis: quia q̄ in oculis suis David esset bonus, tñ ipse nesciebat eū esse bonū: cum fm veritatem, non esset bonus, q̄ tum ad Philisthinos: sed talis, de quo debet haberi suspitio: dixit tñ, scio, q̄ bonus es tu, quia putabat se hoc scire. *Sicut angelus Domini.* i. ita bonus es sicut angelus Dñi: angeli. n. Dei totaliter boni sunt, & nulli malū inferunt: ita tu bonus videris mihi: dixit autē de angelo Dñi, quia angelus significat nunciū, nunciū autē Dei sunt boni in conspectu eorum, & quos mittuntur, quia bona eis nunciant: ita David videbatur in cōspectu Achis acceptus, sicut si esset nūcius à Deo missus. Iste modus loquendi frequentatur in scriptura: sic enim dixit mulier thecuites ad David: Sicut angelus Domini, sic est Dominus meus rex sequenti li. ca. 14. Sic etiam dixit Iacob ad Esau. Sic vidi vultum tuum, quasi viderem angelum Domini, Gen. c. 23.

Quomodo Achis nominauerit Angelum, cum esset gentilis.
Quaestio VII.

QVAER ET aliquis, quō Achis nominauit angelum Dñi, quia gentilis erat, & Gentiles nesciebant Deū verū, ne cognoscebant angelos eius. Rñdendum est, q̄ Achis non cognoscebat Deū verum, sicut nos cognoscimus, vel sicut Hebraei, cum esset idolatra, & tñ fm modum Gentilium poterat hoc dicere: hoc autem dupliciter, vel quantum ad modum philosophorum, vel poetarū, vtriusq; enim fauebant Gentiles. De primo patet: nam philosophi posuerunt pluralitatem intelligentiarum separatarum, quae sunt substantiae purae spūales, & illae mouebāt corpora caelestia, sicut declarat Arist. 12. Metaph. oēs autē haec habebāt vnā primā, quae erat perfectior oibus, pp̄ quā agebant quicquid agebant in mouendo corpora caelestia: sic dicit Arist. co. lib. f. q̄ prima intelligentia mouet in ratione amati, & desiderari; omnes autē aliae intelligentiae mouent, vt amans, & desiderans: & quantum ad hoc, substantiae spirituales separatae, propter primam, vocabantur angeli, vel ministri primae intelligentiae, eo, q̄ operantur ad nutum illius, vel propter illam. Et sic gentiles poterant vocare angelos Dei oēs intelligentias separatas, praeter primam. Modus autē iste magis adhuc patet secundum Platonem, qui clarius de angelis locutus est: ita fortē apud antiquos fuerunt aliqui philosophi, qui similia posuerunt. Secundo modo dici potest secundum poetas, secundum quos facilius est poni angelos Dei: nam secundū Ouidium, & alios poetas, Mercurius potest vocari angelus Dei, quia angelus significat nunciū, à poetis tamen Mercurius dicitur nuncius Deorū, pp̄ velocitatem motus: & Ouidius. 2. Metamor. fingit eum habere talaria in pedibus ad volādum, & ire ad omnia, quae Iuppiter miserat: Graeci ergo poetae Mercurium vocabant angelū Deo-

deorum, cum Angelus in græco idē sit, quod nunci-
fictiones poetice, secundum quas ista dicerentur.
Aliter dici potest, q̄ angelus non accipitur hic, sicut
nos accipimus, pro substantia spirituali penitus in-
corporea, quæ ad nutum Dei seruit, sed accipit̄ pro
nuncio: quia in Hebræo idem nomē est pro nūcio,
& pro angelo, & secundum hoc, quilibet homo po-
test vocari angelus, in quātum ad nūciandū aliquid
mittitur: vocabitur aut̄ angelus Dei, si à Deo mittat̄
tur: & hoc modo propheta possunt vocari angeli
Dei: quia à Deo mittantur ad nūciandū aliquid
populis: sic autem poterat accipere Achis. f. q̄ cum
Deus sit summum bonum, nunciij Dei, siue homi-
nes sint, siue spiritus, ad quoscunq; venerint, nūcia-
bunt magnum bonum, & lætabuntur illi, ad quos
venerint isti nunciij: & sicut lætitia ista est magna,
propter magnum bonum nūciatum à nūcijs Dei:
ita Achis nimis gaudebat in præsentia Dauid.

De quo Deo locutus sit Achis, dicendo Dauid esse bonum, sicut
est Angelus Dei. *Quæstio IX.*

QVAERETVR vterius, cum dixerit Achis
sicut angelus Dei, de quo Deo intelligebat: quia
licet Deus idem sit, tamen nō accipiunt omnes eun-
dem in Deum. Dicit ergo aliquis, quod Achis lo-
quebatur hic de Deo suo, quem colebat: Philisthini
enim pro maiori parte colebant Deum Dagon; de
quo supra cap. 5. & istum haberet Achis in Deum.
Sed de isto dicendum, quod non intelligebatur, quia
Dagon erat imago quædam: & quanquam Gentiles
propter ruditatem illius seculi attribuerent ei deita-
tem, tamen non dicebant illum habere angelos, vel
ministros aliquos, cum scirent eum nunquam lo-
qui. Sed dicendum est, q̄ accepit Achis Deū, sicut
oēs hoīes ab antiquo acceperunt: nā iste terminus,
Deus, vel alius sibi æquiualens, in quocunq; idio-
mate significat illud bonum, quo nihil melius excog-
itari potest: & sic oēs homines intellexerunt aliq̄d
bonum summum esse super omnia bona, & illud
habere maximam efficaciam in ferendo singulis re-
bus bonum, vel malum, & licet secundum ritus di-
uerforum populorum, varij Dij colerentur, nō pu-
tabant quenlibet illorū esse summum bonū, cum
impossibile sit esse plura summa bona. Item quia fa-
ciebant istos Deos inæquales, & ponebant vnū tan-
quam patrem, & principium aliorū: sic, nōiat Ho-
merus, & refert Arist. 3. de anima: nominans patrē
Deorum, & virorum, qui fingit intellectum, & vo-
luntatem in homine: aliquando quoque idem po-
pulus habebat multos Deos, & quendam eorum fa-
ciebant cæteris excellentiorem: sic, n. apud Genti-
les, secundum modum poterant Iupiter principij
Deorum, & pater omni potens dictus est: quicquid
ergo esset, Gentiles, q̄ rudes, existimabant quoddā
bonum supremum, à quo alia contraherent quan-
dam virtutem: & hūc vocabant pprijsimē Deum,
tamē illum non cognoſcebāt. Et propter hoc apud
Athenienses, qui sapientiores erāt alijs hominibus,
cum omnibus Dijs constituerentur aræ, constituta
est Deo ignoto, & titulus eius erat. Hæc est ara Dei
ignoti. Paulus verō Apostolus, uidens ea, quæ præ-
dicabant Athenienses de illo Deo ignoto, dixit, q̄
ille erat verus Deus, quem ipse annuntiabat, vt pa-
ter Act. 17. ca. Et sic Gentiles, quando nominabant
Deum, si non exprimerent nomen illius, intellige-
batur de Deo, qui erat summum bonum, licet esset
ab eis incognitus: & de hoc locutus fuit hic Achis,
nam cum iste sit summum bonum, poterit præstare

Oēs con-
fessi sunt
vnū Deū
summum
bonum.

F nobis maiora bona, quam quilibet alius de Dijs, vel
hominibus; ideo nunciij illius maxima bona annū-
ciabant ei, ad quem venerint: vnde de eis maximē
gaudendum erit, & sic gaudebat Achis ex præsen-
tia Dauid. Sed principes Philisthinorum dixerunt: Non ascendet
nobiscum in prælium; id est, quāquam tu videaris bonus
in oculis meis, sicut angelus Domini, quia tñ princi-
pes Philisthinorum, id est, satrapæ dixerunt: non a-
scendet nobiscum in prælium: ergo, cogor mitte-
re te de castris. Hic autem accipitur ē contrario, q̄
supra: quia supra dicebatur ab istis principibus: reuer-
tatur vir, & sedeat in loco suo, & non descēdat no-
biscum in prælium: ex quo patet, q̄ ista verba, ascē-
dere, & descendere, non accipiuntur proprie, sed in-
differenter pro ire. *Igitur consurge mane.* Istud dictum
fuit in vesperis, quando non erat tempus recedendi
de castris: ideo iussit Achis, q̄ surgeret de mane Da-
uid ad recedendum. Tu, & filij tui. f. sexcenti viri. In
Hebræo habetur. Tu, & serui Domini tui. i. serui Sau-
lis. Et exponit Ra. Da. Kimhi serui Domini tui. f. Sau-
lis. i. quos hodie Saul, qui prius erat Dominus eorū,
persequitur. Vel postea accipi serui Domini tui. i. ser-
ui mei, qui sum Dominus tuus: sic enim habet seq.
lib. c. 20. cum dixit Dauid ad Abitai: Num magis af-
flicturus es nos Seba, quam Abiālom? tolle ergo ser-
uos Domini tui. i. seruos meos, qui sum Dñs tuus:
Achis tamen solum dixit de sexcentis viris, quos ha-
bebat Dauid, qui erant serui Dauid: litera tamen He-
braica, quanquam verum dicat, improprie loqui-
tur: ideo litera nostra solum dixit, serui tui. *Qui vene-
rum tecum.* f. de vrbe Siceleg ad bellum: vel qui vene-
runt tecum. de terra Israel ad manendum in terra
mea. *Et cum de nocte surrexeritis, & cepit diluceſcere, pergi-
te.* i. surgetis de nocte, & incipietis pergere, quando
illuxerit dies. f. per noctem parabitis vos ad receden-
dum, ne postea moremini per diem, parando vos, &
videamini hic à Philisthinis, sed incipite pergere in
aurora, vt nemo vos videat recedētes. *Surrexit itaque
Dauid de nocte, ipse, & viri eius.* Cum enim videret Da-
uid, q̄ non poterat manere in castris ad pugnandū
contra voluntatem satraparū, voluit promptē obe-
dire regi Achis, & surrexit per noctem, tam ipse, q̄
viri sui ad parandum se ad viam. *Vt proficiſcerēt ma-
ne.* vt essent parati ad recedendum, quādo veniret
aurora, quia per noctem non poterant conuenien-
ter recedere. *Et reuertentur ad terram Philisthinim.* i. de ca-
stris redire debebant in terram Philisthinim, & hoc
quia castra erant extra terram Philisthinorū, in ter-
ra Israel. f. in Apech, quæ erat ciuitas in forte Iudæ:
Dauid autem reuertē debebat in Siceleg, quæ erat in
terra Philisthinorum. *Philisthinim autem ascenderunt in
Iezrahel.* i. ea die, qua recessit Dauid de castris, vt veni-
ret in Siceleg Philisthini ascenderunt in Iezrahel:
est. n. Iezrahel ciuitas in forte Iudæ, vt patet Iosue
cap. 15. Hoc autem potest intelligi dupliciter. Vno
modo, quod Philisthini mouerūt castra de Apech,
& venerunt ad castrametandum in Iezrahel, sicut
mouerant castra de Sunam, de qua præcedenti cap.
& castrametati fuerunt in Apech, vt patet hic: Ali-
ter potest intelligi, q̄ Philisthini nō venerūt in Iez-
rahel ad castrametandum, sed ad pugnandum, eo q̄
castra Israelitarum erant super fontem, vt patet su-
pra in litera: & Philisthini voluerunt inuadere il-
los, & istud videtur verius.

Quare non consensit Deus, quod Dauid maneret in castris
Philisthinorum. *Quæstio X.*

QVAERET aliquis, cur Deus non consensit,
q̄ maneret Dauid in castris Philisthinorum,
sed

sed mouit corda satraparū, vt mitterēt eū. Nicolaus
Alicite rapuerunt, & succenderunt vrbe: quod pa-
tet, quia immediatē, vt fecerunt hoc, fugerunt. &
Dauid postquam venit, persecutus fuit illos, & inue-
nit extra Siceleg puerum in agro, qui dixit ei vbi e-
rant Amalecite, qui succenderant Siceleg: & tamen
ille puer relictus fuerat per tres dies, antequam eum
inueniret Dauid, vt patet infra in litera, cum dicat̄,
q̄ nō comederat, nec biberat tribus diebus: & etiam
dixit: Dereliquit me Dominus meus, quia ægrotare
cæpi nudius tertius: ergo iam erant. 4. dies, quo vrbs
Siceleg inuasa fuerat ab Amalecitis, & succensa; &
tamen Dauid recesserat de castris Philisthinorum p
tres dies, antequā veniret in Siceleg, & iste erat dies
quartus, vel fortē quintus, quando inuenit puerum:
ergo die illa, qua recessit Dauid de castris Philisthi-
norum ad veniendum in Siceleg, factum fuit hoc, qd̄
habetur hic. *Cumque venisset Dauid, & viri eius in Siceleg,*
scilicet: recedentes de castris Philisthinorum, sic, n.
dixerant satrapæ Philisthinorum, scilicet: reuertatur
vir, & sedeat in loco, in quo constituiti eum, & fuit
Dauid reuersus in Siceleg, quia ibi erant vxores sue,
& virorum suorū, & omnia bona sua. *Die tertio.* id est,
tribus diebus morati sunt in itinere, veniēdo de castris
in Siceleg, & hoc quia distabat inde satis Siceleg.
Amalecite impetum fecerant ex parte australi in Siceleg. i.
reperit, q̄ Amalecite inuaserant vrbe, dum ipse
erat in castris, & diripuerant omnia, & quia nemo e-
rat in vrbe, qui defendere posset primo impetu in-
troierunt in eam. Dicitur aut̄ ex parte australi, quod
potest dupliciter intelligi. Vno modo, q̄ posuerunt
obliuionem per partem australem Siceleg vrbs, &
introierunt per illam, eo q̄ illa pars infirmior esset
alijs partibus vrbs. Aliter potest intelligi, q̄ fecerūt
impetum de parte australi, id est, venerunt de parte
australi, & fecerunt impetum in Siceleg: Hoc autem
patet, quia terra Amalec est australis, respectu Sice-
leg: nam Amalecite habitabant extra terram Cha-
naan in deserto extēti per Arabicas solitudines vsq;
ad desertum Sur, & Aegyptum, vt patet supra c. 15.
Aegyptus tamen magis meridiana est, quam terra
Chanaan: ideo cū venirent Amalecite de terra sua,
necesse est, vt venirent de parte australi, respectu vr-
bis Siceleg. *Et percusserunt Siceleg.* id est, destruxerunt
eam. Non accipitur hic proprie percussere: quia p-
cutere est gladio: Amalecite tamen neminem per-
cusserunt, inuadendo Siceleg: eo quod ibi nullus
vir erat, qui resisteret: de foeminis autem, & paru-
lis neminem occiderunt, sed omnia duxerant capti-
ua, sic patet infra in litera, scilicet. Eruit Dauid om-
nia, quæ tulerant Amalecite, & duas vxores suas,
nec defuit quicquam, à paruo, vsque ad magnum,
tam de filijs, quam de filiabus, & de spolijs: ergo
omnia manserunt illesa, & neminem occiderunt
Amalecite in vrbe Siceleg: sed dicit, q̄ percusserunt
Siceleg, id est, destruxerunt eam, succedentes illam.

CAPITVLVM XXX.

VNQVE venissent Dauid,
& viri eius in Siceleg die ter-
tia, Amalecite impetum fece-
rant ex parte australi in Sice-
leg, & percusserant Siceleg, D
& succenderant eam igni.

Liberatio
præde de
manu A-
malecitar-
um p̄ Da-
uid.
Descriptus est in præcedentibus Dauid de castris
Philisthinorum recessus: hic subiungitur ex recessu
eius indicens casus. f. liberatio præde de manu Ama-
leitarū: Et diuidit in quatuor partes, quia primò po-
nit Dñi consultatio, & Siceleg prædatio: secundò ho-
stiū persecutio: tertio præde liberatio: quarto ipsius
præde diuisio. Secunda ibi. (Abijt ergo Dauid.) Ter-
tia ibi. (Qui cum duxisset eum.) Quarta ibi. (Re-
spondensque vnus vir:

An ordo consequens sit, & ista immediatē facta sint post
prædicta. *Quæst. I.*

QVAERET aliquis, an ista, quæ habentur hic
fuerint dicta, & facta immediatē post præcedē-
dientia, & an sit ordo immediatus, vel continuatus.
Respondendum est, q̄ ista quasi simul fuerunt facta
cum eis, quæ habentur præcedenti. c. & sequenti: nā
prius, q̄ veniret Dauid in Siceleg, Amalecite succē-
derāt vrbe, dū ipse esset in castris cum rege Achis:
tamen hoc videtur factum, postquam ipse recessit
de castris, vt veniret in Siceleg: nam tribus diebus
moratus est, priusquam veniret, vt patet in litera,
cum dicatur, q̄ venit die tertio, & interim Ama-
le. Alph. Tost. super i. Regum.

licite rapuerunt, & succenderunt vrbe: quod pa-
tet, quia immediatē, vt fecerunt hoc, fugerunt. &
Dauid postquam venit, persecutus fuit illos, & inue-
nit extra Siceleg puerum in agro, qui dixit ei vbi e-
rant Amalecite, qui succenderant Siceleg: & tamen
ille puer relictus fuerat per tres dies, antequam eum
inueniret Dauid, vt patet infra in litera, cum dicat̄,
q̄ nō comederat, nec biberat tribus diebus: & etiam
dixit: Dereliquit me Dominus meus, quia ægrotare
cæpi nudius tertius: ergo iam erant. 4. dies, quo vrbs
Siceleg inuasa fuerat ab Amalecitis, & succensa; &
tamen Dauid recesserat de castris Philisthinorum p
tres dies, antequā veniret in Siceleg, & iste erat dies
quartus, vel fortē quintus, quando inuenit puerum:
ergo die illa, qua recessit Dauid de castris Philisthi-
norum ad veniendum in Siceleg, factum fuit hoc, qd̄
habetur hic. *Cumque venisset Dauid, & viri eius in Siceleg,*
scilicet: recedentes de castris Philisthinorum, sic, n.
dixerant satrapæ Philisthinorum, scilicet: reuertatur
vir, & sedeat in loco, in quo constituiti eum, & fuit
Dauid reuersus in Siceleg, quia ibi erant vxores sue,
& virorum suorū, & omnia bona sua. *Die tertio.* id est,
tribus diebus morati sunt in itinere, veniēdo de castris
in Siceleg, & hoc quia distabat inde satis Siceleg.
Amalecite impetum fecerant ex parte australi in Siceleg. i.
reperit, q̄ Amalecite inuaserant vrbe, dum ipse
erat in castris, & diripuerant omnia, & quia nemo e-
rat in vrbe, qui defendere posset primo impetu in-
troierunt in eam. Dicitur aut̄ ex parte australi, quod
potest dupliciter intelligi. Vno modo, q̄ posuerunt
obliuionem per partem australem Siceleg vrbs, &
introierunt per illam, eo q̄ illa pars infirmior esset
alijs partibus vrbs. Aliter potest intelligi, q̄ fecerūt
impetum de parte australi, id est, venerunt de parte
australi, & fecerunt impetum in Siceleg: Hoc autem
patet, quia terra Amalec est australis, respectu Sice-
leg: nam Amalecite habitabant extra terram Cha-
naan in deserto extēti per Arabicas solitudines vsq;
ad desertum Sur, & Aegyptum, vt patet supra c. 15.
Aegyptus tamen magis meridiana est, quam terra
Chanaan: ideo cū venirent Amalecite de terra sua,
necesse est, vt venirent de parte australi, respectu vr-
bis Siceleg. *Et percusserunt Siceleg.* id est, destruxerunt
eam. Non accipitur hic proprie percussere: quia p-
cutere est gladio: Amalecite tamen neminem per-
cusserunt, inuadendo Siceleg: eo quod ibi nullus
vir erat, qui resisteret: de foeminis autem, & paru-
lis neminem occiderunt, sed omnia duxerant capti-
ua, sic patet infra in litera, scilicet. Eruit Dauid om-
nia, quæ tulerant Amalecite, & duas vxores suas,
nec defuit quicquam, à paruo, vsque ad magnum,
tam de filijs, quam de filiabus, & de spolijs: ergo
omnia manserunt illesa, & neminem occiderunt
Amalecite in vrbe Siceleg: sed dicit, q̄ percusserunt
Siceleg, id est, destruxerunt eam, succedentes illam.

Quare Amalecite inuaserunt Siceleg.
Quæstio II.

QVAERET aliquis, quare Amalecite inuase-
runt vrbe Siceleg.
Respondet Nicolaus, quod hoc faciebant ppter
odium Israelitarum: quia Saul, & Israelitæ deleue-
rant progeniem ipsorum, & diripuerāt omnia, quæ
erant in terra, supra capi. 15. Ideo ipsi semper erant
hostes Israelitarum, & desiderabant eis nocere, &
sic nunc inuaserunt terram Iudæ, vt patet infra in
litera, scilicet. Siquidem nos erupimus ad australem
partem Cerethi, & contra Iudam, q̄ ad Meri-
diem Caleph.

Pars Secunda. Z Sed

Sed hoc non stat: quia si solū egissent Amalecites, ut nocerent Israelitis, inuasissent terrā Israel, & non Philistinorū: Siceleg tñ erat in terra Philistinorū. Ra. Da. Kimhi dicit, quod hoc fecerūt ad vindictā eorū, que intulerat eis David. si quēlierūt, quōs erat ille, qui ingratat eos in terra sua, & inuento, quod ille egredere de Siceleg, inuasērunt urbē illā. Et forte aliq̄s habebit hoc, ut verisimile: quia nullā de alijs urbibus succēderūt, sed solū prædanti sunt: Siceleg aut succēderunt. Sed hoc non stat: quia si venissent Amalecites solū ad vindictā malorū, quōs eis inferebat David, inuasissent solam urbē Siceleg: sed ipsi inuasērūt terram Iudæ, & Philistinorū. Ideo dicendū est, quod non veniebant ad expetendū vindictam: & quōs dicit, quod succēdit fuit Siceleg, & nulla alia ciuitas. Dicendū, quod hoc non fecerunt Amalecites in vindictā, sed quia non poterūt succedere alias vrbes: eo quod ibi erant defensores, licet prædanti fuissent aliqua per agros, & loca non murata: in Siceleg aut nullū inuenerunt, qui posset defendere urbē: iō prædanti sunt oīa, quōs ibi erant, & succēderūt. Sed dicendū est, quod isti Amalecites venerūt ad prædandū: sciebant. n. quod nūc erant bella inter Israelitas, & Philistinorū: iō rari relinquerent in oppidis: quia maior pars, & fortior iret ad bellū: & sic hñent opportunitatē ad prædandū, & faciendū quicquid vellent, & non ibant potius in terrā Philistinorū, ad inuadendū Siceleg, quā in terrā Iudæ: sed in oībus p̄pinquis fecerūt imperiū: est. n. terra Philistinorū, & fors Iudæ in latere terrę Chanāā, & est coniuncta terrę Amalecitarū: iō vt Amalecites securus, & velocius prædarent, irruerūt solū in confinia terrę sue. f. in Siceleg, & in terrā Iudæ: iō David nō vocauit istos bellatores, tñ venientes ad pugnādū, vel ad expetēdū iniuriā: sed vocauit latrūculos. f. quia veniebant ad prædandū, vt patet inf. in litera. Et succēderunt eam igni. i. postquē prædanti sunt quicquid erat in vrbe Siceleg, quā ipsi ferre poterant, succēderūt urbē, vt cremaret cū relijs spolijs. Et captiuas duxerunt mulieres ex ea, a minimo vsq; ad magnū. f. prius succēderunt urbē, captiuauerūt mulieres, & oēs, quōs ibi erant tam paruulos, quā magnos, scilicet, filios eorum, quorum aliqui erant paruuli, & alij maiores, nemo tamen erat vir.

Quomodo in ista vrbe non erat aliquis vir, qui resisteret. *Questio 111.*

QVAERET aliquis, quō in ista vrbe non erat aliquis vir, qui resisteret Amalecitis inuadētibus. Aliquis dicet, quod erāt aliqui viri, licet rari, hoc patet, quia dicit hic, quod duxerūt captiuos oēs, a minimo vsq; ad magnū: ergo erant ibi magni. Dicendū est, quod nō erāt ibi aliqui viri, qui essent apti ad bellū: quā patet, quia de nominatio magis debet fieri a viris, quā a mulieribus, hic tñ dicit, quod duxerūt mulieres captiuas, nō nominādo viros: ergo viri, quod nō erant ibi viri. Cū autē dicit a minimo vsq; ad magnū, non intelligit, quod duxerūt aliquos viros Iudæ: sed quod duxerūt mulieres inde minimas, & magnas, & filios earū minimos, & maiores: oēs tñ hi erant paruuli, ita quod nemo venisset ad ætatē adultā. Vñ concedendū est, quod nullus erat vir pugnator in vrbe Siceleg, hoc autē accidit, quia vrbs illa tradita fuerat David a rege Achis, iō ipse solus habitabat ibi cū sexcentis viris suis. Cū autē Achis iturus esset ad bellū contra Israel, dixit ad David: Scito quōm mecū hodie eris in castris tui, & viri tui, & tunc David fecit, quod oēs sexcenti viri sui irent cū ipso, vnde nullus mansit in vrbe Siceleg, sed solæ feminæ. Aliquis autē dicit, quod multi habitabant in Siceleg, præter viros David, & tñ nullus manserat nunc ibi: quia oēs iuerant cū David in castra: & patet, quia dicit inf. Vo-

lebat. n. populus eū lapidare. i. populus Siceleg volebat lapidare David, quia oēs iuerant cū illo in castra, & nullus manserat ad defensionem vrbis. Dicendū est, quod iste populus, qui volebat lapidare David, erant sexcenti viri sui, & non erant aliquis alius de habitatoribus Siceleg: quod patet, quia inmediate dicit, quod isti iuerunt ad persequendum latrūculos: tñ soli sexcenti ibant, vt patet inf. & illorū ducenti lassifiterunt, & iuerūt cū eo quadringenti, si tamē essent alij habitatores vrbis Siceleg, quod venisset cū David de castris, oēs illi iuissent ad persequendum latrūculos: ergo non erant alij habitatores. Itē patet, quia dato, quod essent alij, tñ illi non venissent nunc cū David de castris, quia Achis dixerat ad David: Consurge mane tu, & serui tui, qui venerunt tecum, præcedēti c. ergo isti soli reuerfi sunt de castris cū David: iō populus, qui volebat lapidare David, nō erant nisi isti sexcenti viri. Et non interfecerunt quemquam. i. noluerunt occidere aliquē de eis, quos ceperunt in vrbe Siceleg. Hoc autē fuit, quia oēs illæ erant feminæ, & paruuli: videbat autē indignū, quod occiderent, cū non essent ad bellū, sed duxerunt eos tanquē prædā: Etiā fecerūt hoc, quia Deus mouit Amalecitas ad non occidendū aliquē, vt nihil periret de pertinentibus ad David. Sed secū duxerunt. f. vt haberent illos in seruos, vel venderent alijs gentibus, sicut legē bellorū: iō David quō inuenit Amalecitas, & pugnavit contra illos, habuit totā prædā, ita quod nihil deficeret de oībus, que pertinebant ad eū, & viros in Siceleg. Et pergebant inuere suo. f. ad redeundū in terrā suā, accepta magna prædā. Ex hoc apparet, quod Amalecites prius inuasērunt terrā Iudæ, & Caleb, & Cerethi, quō inuaderent Siceleg: nā si prius inuasissent Siceleg, oporteret, quod post illā, iuissent in alias vrbes: & tñ inmediate post eā, reuerbantur itinere suo in terrā suam: ergo Siceleg fuit vltima, quā vastauerūt. Cū ergo venisset David, & viri eius ad ciuitatem. Sin die tertio, postquē recesserūt de castris, & steterant iā per aliquot dies extra urbē. f. quia a principio iuerūt, cū rege Achis in castra, & ibi manserūt aliquot diebus: deinde tertio die peruenērūt in urbē, post recessum de castris: & hoc tpe medio Amalecites potuerūt inuadere oīa loca, quæ prædanti sunt, de quibus inf. in litera. Et inuenissent eā succensam igni. i. iā exultam, quia Amalecites exultant eam, vel forte rūc ardebat, vt si durauit incendij per duos, vel tres dies, vel plures: quā satis verisimile est, cū nullus esset, qui extingueret ignē, & arderet tota ciuitas. Et uxores suas, & filios suos, & filias suas ductas esse captiuas. Ex hoc apparet, quod non manebat in Siceleg aliquis vir pugnator, quando venerunt Amalecites: quia cum numerat hic prædā, solū ponuntur uxores, & filij, & filiar: sed per filios, & filias paruuli intelliguntur: alioquin si essent viri, computarentur in numero virorū, & non filiorum, & filiarum: etiam quia illi prius nominarentur, quā mulieres: sed nō nominantur hic uxores prius, quia istæ erant maiores in prædā. Lenauerunt David, & populus, qui cum eo erat, voces suas. f. plorauerunt durē, quia maximum malum inuenerant, scilicet, quod filij, & uxores perisset, & omnia bona ipsorum, ciuitas quoque esset exusta: ideo pietas, & dolor non poterunt in eis lachrymas continere, quantum essent viri fortes, quos lachrymari non decet. Et plaxerunt donec in eis deficerent lachrymæ. Idest, tandiu plaxerunt, quandiu potuerunt lachrymari: postea autē sola amaritudo cordis restabat: sed nullæ lachrymæ erant, quæ possent indicare dolorem, eo quod per primū impetum tam amaræ lachrymæ sunt, vt consu meret tota materia conuertenda in lachrymas, & iā non possent clamare emittendo lachrymas: dum autem durauit ille impetus lachrymarū, deplaxerūt infor-

infortunium suū: postea vero ceperunt perquirere, an aliqua via restaret eis ad recuperandum aliquid de eis, quæ perierant. Si quidem & duæ uxores David captiuæ ductæ fuerant. Istud ponitur ad significandum dolorem David: nam non solum uxores virorum ductæ fuerant captiuæ, sed etiam duæ uxores David: has enim solas nunc habebat, postea verò accepit alias, dum regnaret in Hebron, vt patet sequenti lib. cap. 3. & 1. Paralipo. cap. 3. & non dicitur hic de filijs David, eo quod nullos habebat adhuc filios, sed primi filij nati sunt ei in Hebron post mortem Saulis, cū iam regnaret in tribu iuda: nam primogenitus suus, & alij quinque filij in Hebron nati sunt, sequenti lib. cap. 3. & sic non potuerunt Amalecites captiuare aliquos filios David, sed solas uxores. Achinoam Iezrahelites, & Abigail vxor Nabal Carmeli. Ista sunt nomina duarum vxorū suarum. Vocatur prima Iezrahelites, quia erat de vrbe Iezrahel, vt patet supra ca. 25. Secunda vocatur vxor Nabal Carmeli, idest, quia fuerat vxor Nabal de Carmelo, & postea accepit eam in vxorem David supra cap. 25. Sciendum autem, quod Carmeli, non est genitius primitiuus, sed possessiuus, vel denominatiuus. f. Carmelus, id est, pro illo, qui est de monte Carmelo, & idem est Carmelus, quod Carmelitanus, vel Carmelita. Et contritiatus est David valde. f. tam pro vxoribus suis ablatiis, quā pro vxoribus omnium virorum suorum. Volubet enim eum populus lapidare. i. illi viri, qui erant cum illo, volebant lapidare eum: hoc erat, quia David duxerat omnes illos secū in castra, & non reliquerat aliquem ad custodiam vrbis. Quia amara erat anima vnus cuiusque viri. Ista est ratio, quare volebant lapidare David, quasi dicat, cum David esset vir bonus, nullo modo vellent viri sui lapidare eum, cum parati essent mori pro ipso, vbiunque ille veller, sed amaritudo cordis commouerat eos ad hoc volendum, quod aliā non erant voluturi. f. quia anima cuiuslibet erat amara nimis, & cogebant penē ex hoc egredi limites rationis. Super filiabus, & filiis suis. Ista amaritudo erat super filios, & filias ablatos prædā: & dicitur solum de filijs, & filiabus, sed etiam intelligendum est de vxoribus: nam non est dubium, quin pro illis amarissimē torquerentur: scriptura tamen solum posuit de filijs, & filiabus, quia subintelligebatur de vxoribus, cum supra, scilicet, dicitur, quod uxores, & filij, & filiar ductæ fuerant captiuæ. Ex hoc apparet, quod illi viri, qui erant cum David, quādo primo ad ipsum venerunt, duxerunt uxores suas, & filios, & quicquid habebat secum: nam nihil poterat manere securum eis, & existentibus cum David, qui erat hostis Saulis. Cū autem iuerūt in terram Philistinorum, duxerunt secum uxores, & filias, & quicquid habuerūt, & posuerunt omnia in Siceleg.

An peccassent viri David, si eum lapidassent. *Questio 1111.*

QVAERET aliquis, an peccauerunt viri David, volendo lapidare ipsum. Respondendū est, quod si lapidassent eum, peccassent: quia David nihil mali merebatur: nec stat, quod ipsi obijcerent ei, quod nullum relinquerat in vrbe defensorem: nam hoc non egit ea intentione, vt malū paterent, qui manebat in vrbe, nec ēt de negligētia culpandus est, scilicet, quod debuisset providere, ne vrbs maneret in custodia: nam hoc non solum pertinebat ad eum, sed etiam ad viros suos, & omnes putauerant non esse necessariū, quod aliquis maneret in vrbe, quia nō putabant, aliquid mali posse euenire, propter eorum absentiam, alioquin ipse David voluisset, quod manebat.

Alph. Toft. super i. Regum.

rent aliqui in vrbe, saltem propter uxores suas, quas ibi relinquebat. Ideo non accidit istud malum propter defectum regiminis David, & consequenter non erat puniendus pro illo: præsertim quia videtur, quod David compulsius fuerit relinquere urbē incustoditam, nam Achis iussit ei, quod duceret secum viros, vt patet supra capi. 28: scilicet, Mecum egredieris in castra tu, & viri tui, & viri tui, & viri tui de omnibus viris David: ideo compulsius fuit David ferre omnes viros secum in bellum, & sic mansit ciuitas sine custode, vnde malum, quod inderit fecit, non est ei imputandum: quia ipse fuit circa hoc inuoluntarius, cū necesse esset obedire Achis, dū manebat in terra eius. Sed adhuc dato, quod ex negligentia David, & propter grauem culpam eius perisset ea, quæ erant in vrbe Siceleg, non poterat licite viri sui lapidare eum, eo quod ipsi non erant iudices ad imponendum penam pro delicto. Hoc dato, si peccatum est, quod aliquid fiat peccatum est, quod illud velimus: viri tamen David volebant eum lapidare, ergo peccabant. Dicendum est, quod viri David non peccauerunt, eo quod ipsi non verē voluerunt eum lapidare: nam si voluissent, poterant, & fecissent, quia David erat vnicus, & ipsi erant sexcenti, & erat inter illos: ideo voluntas eorum non fuit deliberata, quia post deliberationem immediatē sequitur operatio, nisi sit aliquid, impediens nos operari: viri tamen David non habebant aliquid, quod impediret eos ad lapidandum ipsum, & non lapidauerunt: ergo noluerunt lapidare ipsum; peccatum autem nunquam est mortale, nisi voluntate deliberata: ideo non erat peccatum in eis: Dicitur tamen, quod volebant eum lapidare, idest, mouebantur ad hoc, scilicet, tanta erat amaritudo cordis cuiuslibet eorum, quod illa mouebat eos ad id, quod erat iniustum: nunquam tamen ipsi delibere assenserunt ipsis motibus: primi autem motus non sunt in potestate nostra: ideo licet secundum illos, aliquando sit peccatum veniale, mortale tamen nunquam est: & sic non peccauerunt mortaliter viri David, volendo eum lapidare. Confortatus est autem David in Domino Deo suo. Hic ponitur remedium ad recuperandum prædā, scilicet, quod David confortatus est in Domino Deo suo, & tunc habuit spem de recuperanda prædā, & conatus est id facere.

Quam confortationem habuit David in Dominum. *Questio 111.*

QVAERET aliquis, quare confortatio fuit ista, quam habuit David in Dominum. Respondendum est, quod fuit quidam instinctus, vel pulsatio facta in corde David: quia Deus erexit cor David ad bene sperandum de ablatiis rebus, & vt conaretur illas inquirere: erant enim res David desperatæ modo humano, scilicet, quia ipse nesciebat, qui essent illi, qui diriperant, & succēderant urbem, & an pauci, vel multi, & quomodo fugissent, vel de qua terra essent: ideo modo humano non videbatur superesse David spes de recuperanda prædā, & consequenter nihil aggredere ad recuperandum: Deus autem mouit cor David, erigendo illud in bonam spem: & vocatur ista confortatio, quia quando cor nostrum debile est, non audeamus surgere ad sperandas magnas res, nec ad aggrediendum illas, cū autē inceperimus sperare aliquid magnū, confortatū est cor: & quia prius erat David quasi desperas de recuperanda prædā, nunc autē cepit sperare: & hoc, quia fuit per quā pulsatio facta Pars Secunda. Z 2 in cor-

in corde suo à Deo, dicitur confortatus esse Dauid F in Deo suo. & ista confortatio vocatur, spiritus Domini, sic patet de Saule supra cap. 11. cum audiuit planctum populi, propter viros Iabes Galaad, & non obediebat ei totum regnum Israel: quia despiciebat eum, supra cap. 10. ideo ipse modo humano desperare debuisset, & totus populus congregaretur ad mandatum eius: dicitur tamen ibi, quod spiritus Domini insiluit in Saul, id est, factus est quidam motus in corde eius à Deo dirigendo illud ad sperandum magna. f. quod Israelitæ timerent eum, & obedirent sibi, & tunc iussit, quod omnes Israelitæ congregarentur, & sicut spiritus Dei insiluit in ipsum ad confortandum eum, ita insiluit in Israelitas, ad faciendum eos timere: unde dicitur ibidem, quod inuasit timor Domini populum, & egressi sunt, quasi vnus vir: ita nunc factum est in Dauid, quia spiritus Domini directus est in eo, à die, qua vnctus est in regem, & postea, ut patet supra. cap. 16. & ille erat spiritus fortitudinis, ad audendum magna. Ille autem insiluit nunc in eum, & fecit ipsum sperare, posse habere prædam Amalecitarum. Vel dicitur, confortatus in Deo suo: quia non recurrit ad fortitudinem bellicam, sed ad Deum suum, consulens an posset recuperare prædam, ut patet immediatè. Sed primus sensus melior est, quia prius Dauid confortatus est, quam consulere Dominum: immo propter hoc consuluit Dominum, quia confortatus erat, & putabat se posse recuperare prædam: si autem de illa penitus desperasset, non consulisset Dominum super ea. *Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Achimelech.* Iste erat, per quem ipse solebat consulere Dominum, ut patet supra c. 22. Nam habebat secum ephod, in quo Deum consulere: erat autem iste Abiathar semper cum Dauid: nam quocumque ille iret, siue ad bellum, siue ad alia loca, ibat cum illo: sic dixit Salomon ad Abiathar infra 3. lib. cap. 2. scilicet. Vir mortis es, sed hodie non te interficiam, quia porraisti arcam Dei coram Dauid patre meo, & sustinisti laborem in omnibus, in quibus sustinuit pater meus: sic enim dixerat Dauid ad Abiathar, quando venit ad ipsum, supra cap. 22. f. Mane mecum ne timeas, si quis quaesierit animam meam, quaeret & animam tuam, mecumque seruaaberis. Iste vocatur filius Achimelech, qui erat summus sacerdos in Nobe, quem interfecit Saul cum rota domo sua, solusque Abiathar eua sit, supra cap. 22. *Applicat ad me ephod, id est, da huc ephod, scilicet, ad consulendum Dominum, quia sine illo non respondebat Deus sacerdotibus: & vocatur hic ephod, non solum ephod, sed etiam rationale, & præcipue ipsum rationale: quia ephod secundum se nihil agebat ad consulendum Dominum, sed rationale, nam in rationali erat doctrina, & veritas, ut patet Exod. cap. 28. & propter illam Deus respondebat: unde supra c. 28. vbi litera nostra dicit, quod consuluit Saul Dñm, & non respondit ei per sacerdotes: in Hebræo dicitur: non respondit ei per vrin. i. per doctrinam, & veritatem: ergo per rationale, in quo ista erant, fiebat rñsio, & non per ephod. Item patet, quia Exo. c. 28. dicitur: Portabit Aaron iudicium filiorum Israel in pectore suo. i. id est, per iudicium de omnibus dubijs filiorum Israel: sed illud, quod erat in pectore, erat rationale, & non ephod; quia ephod pendebat super scapulas, ut declaratum est eod. cap. ergo rationale pertinebat ad consultationem Dei, & non ephod. Hic autem vocatur ephod largè pro quadam veste facta ex ephod, & rationali colligatis, quia nunquam ab iniuicem separari debebant, Exod. cap. 28. de hoc declaratum est, supra cap. 27.*

An Dauid fuerit indutus ephod. Questio VII.
QVÆRET aliquis, an Dauid fuerit hic indutus ephod, & an peccaret si indueretur. Aliquis dicit, quod indutus est, quia hic dixit. Applicat ad me ephod: ergo ipse volebat indui. Item patet, quia dicit immediatè: Et applicauit Abiathar ephod ad Dauid; & sic non indutus est ipse, sed Dauid, ad quem applicauit ephod. Item patet, quia dicitur, Et consuluit Dauid Dñm: si igitur consultatio ad eum pertinebat, ita & ephod ipse indueret quia ista duo se consequuebantur. In contrariū dicitur, quod non indutus est Dauid ephod, quia peccaret, cum esset vestis sacerdotalis, & ipse non esset de sacerdotibus Rñdendū est, quod Dauid non indutus ephod, sed Abiathar indutus fuit: ipse enim solebat consulere Dñm per Dauid: ipse autem Dauid non auderet indui ephod: quia erat vestis sacerdotalis, & non solū sacerdotalis, sed et sacerdotis magni: ita, ut sacerdotibus minoribus nefas esset illa veste indui: Dauid autem erat purè laicus, id est, non licebat ei indui vestibus, ad exercendum aliquod officium sacerdotale, nec aliās: immo contingere ipsas vestes erat illicitum popularibus. Dauid autem si indutus fuisset vestibus sacerdotilibus hic, fecisset hoc ad agendum aliquid, quod non poterat fieri sine vestibus illis, & illud esset sacerdotale: oēs tñ præsumentes accedere ad aliquod ministerium sacerdotale, si non essent sacerdotes, puniebantur grauius: sic patet de ducentis quinquaginta viris, qui voluerunt offerre thymiam, & egressus est ignis à Dño, & cōbussit illos, ut patet Nu. c. 16. Rex quoque Ozias, qui alio noīe dicitur, Azarias, voluit offerre incensum coram Dño, & Deus percussit eum lepra, ut patet infra 4. lib. c. 15. & 2. Paral. c. 16. non minus, pñm erat Dauid hic, si indueret vestibus sacerdotilibus: immo maius, quia vsurpabat duo. f. vestes sacerdotales, & officium: Ozias autem, & ducentū quinquaginta viri solū vsurpauerunt officium: ergo magis puniuit Deus Dauid, quam puniuit Oziam: sed non puniuit eū in aliquo: ergo vs, quod non peccauit. Sed aliquis dicit, quod & si Dauid indutus fuisset vestibus sacerdotilibus, & fecisset officium sacerdotale, non peccasset: quia forte erat sacerdos, vel saltem poterat esse sacerdos, quod patet, quia filij sui erant sacerdotes. seq. lib. cap. 8. f. Filij autem Dauid sacerdotes erant: ergo Dauid poterat esse sacerdos, quia non erat maior prohibitio ad Dauid, quam ad filios suos. Rñdendū est, quod Dauid peccasset si indutus fuisset vestibus sacerdotilibus, quia non erat sacerdos, nec poterat esse: immo non solum ipse non erat sacerdos, sed etiam nullus de Tribu sua fuit vnquam sacerdos, sic patet ad Hebræos, capi. 7. cum loquitur Apostolus de Christo, qui erat de Tribu Iuda. f. In quo. n. hæc dicuntur: de alia Tribu est, de qua nullus Altari præsto fuit: manifestum est. n. quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est: patet et hoc, quia Nu. c. 1. & 3. & et 8. & 18. Deus iussit, quod soli filij Aaron accederent ad sacerdotale ministerium, & leuitæ ad alia ministeria: de reliquis autem tribubus nemo ministraret, alioquin occideretur: Dauid autem erat de tribu Iuda: ergo nec ipse, nec filij sui erant sacerdotes. Cū autem obiicit, quod filij Dauid erant sacerdotes. Rñdendū est, quod accipitur ibi sacerdos, largè pro principe, sic patet 1. Paral. c. 18. vbi tota historia continetur quasi ad Israhel, quæ hñ sequenti li. c. 8. & sicut ibi dicit, quod filij Dauid erant sacerdotes, dicitur 1. Paral. ca. 18. Porro filij Dauid primi ad manū regis. i. erant principes primi sub rege: sic et secundum modum legum humanarum, principes seculares, & legislatores vocantur sacerdotes, pp. sacras leges, quas dāt: sic patet. ff. de iust. & Iu. leg. 1. Vocantur etiam interdum isti principes

Primo op.
 Secundo.
 Tertio.

Sacerdos
 pro prin-
 cipe acci-
 pitur ali-
 quando.

pontifices, ut patet in decretis. di. 10. ca. de capitulis, vbi imperatores vocantur pontifices, & tamen pontifex est nomen Episcoporum: apparet igitur, quod Dauid non erat sacerdos, nec poterat esse, ideo peccaret, si indutus fuisset vestibus sacris. Unde dicitur, quod non fuit ipse indutus, sed Abiathar. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod cum Dauid dixit ad Abiathar: applica ad me ephod, non intellexit, quod applicaret ad ipsum, ad hoc, quod ipse indueretur, sed quod applicaret ad ipsum, id est, iuxta ipsum, scilicet, quod Abiathar consuleret Dominum iuxta Dauid, & ibi indueretur ephod. Vel dicitur: applica ad me, id est, ad vtilitatem meam: nam ista consultatio pro Dauid fiebat. Ad secundam rationem dicendum eodem modo. f. quod Abiathar applicauit ephod ad Dauid, non ut indueretur Dauid, sed ut indueret Abiathar iuxta ipsum. Ad tertiam rationem dici potest dupliciter. Vno modo, quod Dauid consuluit Dominum, non per se, sed per Abiathar, & quod quærit per alium, dicitur agere per se ipsum. Alio modo, quod Dauid consuluit Dominum per seipsum. f. quod præsentem Abiathar induto veste sacra, Dauid proposuit quaestionem, & hoc erat consulere Dominum: & cum dicitur, quod ista duo se consequuebantur. f. indui veste sacra, & consulere Dominum, dicitur, quod saltem esset, nisi accipiatur consulere Dominum, id est, facere cõgemonias ad hoc, quod Deus respondeat: & ista erant in hoc, quod sacerdos indueretur veste sacra, & quod forte faceret aliquas obsecrationes, ut Deus vellet respondere, & hoc faciebat solus sacerdos. *Et applicauit Abiathar ephod ad Dauid.* Id est, iuxta Dauid, f. quod ibi apud eum se induit ephod, & consuluit Dominum per Dauid: nam si Dauid indutus fuisset ephod, non diceretur, quod Abiathar applicauit ad eum ephod, quia indui, & applicari multo sunt disparata: cū indui dicat habitū, & applicari dicat habitudinē loci. *Et consuluit Dauid Dominum dicens.* consuluit per Abiathar, quod Abiathar locutus fuit, & non Dauid. Vel Dauid consuluit. i. proposuit quoniam, quia hoc non erat illicitū Dauid, & alijs popularibus. *Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non?* id est, nunquid debeo persequi latrunculos istos, vel non? & si persecutus fuero, nunquid comprehendam eos? In Hebræo dicitur. *Persequar turbas istas.* Vocauit autem Dauid latrunculos, quia venerant ad prædam, & apparet, quod magis venissent ad prædam, quam ad agendum bellū.

Quomodo Dauid voluit persequi latrunculos istos, & ad quid. Questio VIII.

QVÆRET aliquis, quando Dauid voluit persequi latrunculos istos, ad quid volebat persequi, nunquid ad excutiendum prædam, vel ad vindictam. Aliquis dicit, quod ad excutiendum prædam, & vindictam simul, quia dicitur infra. Excutes prædam. Sciendum est, quod ex illo nihil apparet, quia illud respondit Deus. f. quod posset Dauid comprehendere latrunculos, & excutere prædam: sed antequam Dauid consulere Dominum, non apparet, an ipse intenderet excutere prædam, quia forte nesciebat, an aliqua præda superesset, vel latrunculi omnia deuaftarent. Respondendum est, quod cum Dauid venit in urbem Siceleg, nesciebat de latrunculis, an haberent in prædam id, quod erat in vrbe, vel an destruxissent vastates omnia, aut forte incendio omnia periissent: quia tamen ipse, & viri sui incendentes per vrbe, non inuenerunt aliqua cadavera de tanta multitudine mulierum, & paruulorum, quæ ibi fuerat: putauit fati probabiliter, quod latrunculi nullum occidissent, sed omnes duxissent in prædam, ex quo ipse spem Alph. Toft. super 1. Regum.

habuit, quod etiam postea non occiderent eos, quos ibi ceperant: quia cum ibi non occidissent aliquem capta vrbe, à fortiori non occiderent, postquam laborassent ducendo eos de vrbe, ideo putauit, quod adhuc præda superesset: de suppellectilibus autem, & alijs rebus possessis non curauit nimis Dauid: de ipsis tamen fuit certior Dauid, quod latrunculi tulissent illa, si tamen aliqua incendio periissent, non erat cura: id est, ex hoc habuit spem posse recuperare prædam, cum non inuenisset aliquem occisum de illis, qui erant in vrbe, propter quod desiderauit persequi latrunculos, ut extorqueret prædam, & hoc fuit principale. De vindicta autem non curauit nimis Dauid, quæ desideraret eam, ideo fuit motus principaliter per prædam. Unde postquam acquisiuit illam, non curauit persequi residuos de latrunculis, qui fugerant, ut patet infra in litera. *Dixit ei Dominus persequere.* id est, bonū est, quod persequaris. Vel legitur per modum imperij. f. quod Deus iussit Dauid, ut persequeretur latrunculos. *Abijs dubio enim comprehendes eos.* id est, non dubites de inuentione eorum, quia certissime inuenies. *Et excutes prædam.* id est, tolles prædam de manu eorum hoc erat præcipuum, quia quod Dauid inueniret latrunculos, nihil proficiebat, si non posset excutere prædam, sed esset labor inanis: potissime si latrunculi præualituri essent contra ipsum: Deus autem vtrunque promissit. f. quod inueniret eos, & præualeret contra illos, & sic excuteret prædam. id est, violenter tolleretur de manu eorum. Hoc modo Dauid confortatus, perrexit ad pugnam contra latrunculos, & iam non dubitabat contra eos dimicare, etiam si essent millicies millia, eo quod Deus dixerat, quod absque dubio excuteret prædam de manu ipsorum: & sic postea Dauid aggressus fuit eos confidenter: nam multi erant, cum Dauid pugnauerit contra eos, & occiderit plurimos, durauitque percussio à vespere vsque in vesperam, & ad extremum fugerunt quadringenti viri super camelos, ut patet infra, & tamen viri Dauid, qui pugnant, non erant nisi quadringenti, cum ducenti restitissent lassī ad torrentem. *Abijs ergo Dauid.* Hic ponitur secundum hostium persecutio: fuit enim Dauid persecutus latrunculos, quousque inuenit eos. *Ipsæ, & sexcenti viri eius cum eo.* id est, Dauid abiit, & sexcenti viri sui abierunt cum ipso.

Qui viri fuerunt cum Dauid ad persequendum latrunculos. Questio VIII.

QVÆRET aliquis, an plures viri abierunt cū Dauid ad persequendum latrunculos. Aliquis dicit, quod non, quia hic solum ponuntur sexcenti viri euntes cum Dauid. Item quia postea dicitur, quod ad torrentem subtraxerunt lassī ducenti, & iuerunt cū Dauid alij quadringenti: ergo solum erant sexcenti viri, qui nunc egressi sunt cum ipso. In contrarium videtur, quod fuerint plures, quia nouem principes de tribu Manasse venerunt nunc ad Dauid, quando redibat de castris Philistinorum in Siceleg, & isti adiuerunt eum in bello contra latrunculos, ut patet 1. Paralip c. 12. Respondendum est, quod plures fuerunt, quam sexcenti illi viri, qui nunc egressi sunt de Siceleg cū Dauid ad persequendum latrunculos; nam Dauid habebat sexcentos viros quos venit ad regem Achis, ut patet supra c. 27. & post hoc stetit quatuor mēsis in terra Philistinorum ante bellū Philistinorum cum Saule: sed tunc cum reuertetur Dauid de castris Philistinorum in Siceleg, venerunt ad eū nouem principes de tribu manasse, & quilibet istorum haberet secum aliquos, & adiuerunt isti Dauid contra latrunculos: ergo videtur, quod plures erant, Pars Secunda. Z 3 quam

Dauid hū
 buit secū
 plusquam
 sexcentos
 viros dñi
 persecut
 fuit latrū-
 culos.

Quomodo puer iste petijt a David, vt non traderet ipsum manibus Domini sui, cum persequeretur illum, & alios latrunculos. Quæst. XI.

QVAERET aliquis, quomodo iste puer Aegyptius petiuit, qd hoc iuraret David, quia nullo modo erat verisimile, quod contrarium ageret: nã David ibat, vt persequeretur Dominum illius pueri cum alijs latrunculis propter prædam Siceleg: quomodo ergo traderet seruum suum? Dicendum, qd puer iste timuit, qd cum David inueniret latrunculos illos, non præualeret contra eos ad extorquendũ prædam, sed componeret cum eis aliquo modo, vt haberet totam prædam, vel partem de eo, quod ablatum fuerat de Siceleg, & in compositione veniret, qd David daret puerum illum Domino suo, & tunc timebat puer, qd occideret eum Dominus suus, quia prodiderat eum cum alijs. Vel aliter puer iste nesciebat, ad quid ibat David ad latrunculos, quia nihil significauerat David puero de intentione sua, sed solum quæsiuit ab eo, quis erat, vel cuius: & nunc qñ dixit David, an posset puer ducere David ad cuneum illum, nesciebat an vellet illum ire David, vt iungeretur illis latronibus ad prædandum etiam cum eis, vel ad alia fœdera pacis: & tunc satis verisimile erat, qd David traderet puerum Domino suo, & quia si traderetur ei, occidendus erat, volebat potius, quod occideret eum David, quã qd traderet Domino suo. Et ducam te ad cuneum istum, si iuras mihi hæc.

Puer sciebat locum latruncolorum, & ad illum duxit David. Quæst. XII.

QVAERET aliquis, quomodo puer iste poterat ducere David ad cuneum latronum, cum iam nudius tertius reliquisset ab eis, & nesciret vbi essent. Respondendum est, qd fortè latrones illi modicum inde recesserant, & puer sciebat locũ, ad quẽ recedebant, sicut patet infra: quia quando David ductus est à puero ad cuneum, inuenit latrunculos iacentes super faciem terræ in agro, & comedentes. Vel Dicendum, qd puer cognoscebat gressus eorum, & quanquam nesciret tunc vbi essent, poterat illum perducere David per gressus. Vel fortè iste puer audierat à latrunculis antequam dimitterent eum de loco, ad quem ituri erant, & ad illum nunc duxit ipse David. Vel quia iterum fortè latrunculi illi eruperant per terram illam, & habebant aliquem locũ, in quem conuenirent, in quo nunc putabat eos esse puer, & illum duxit David. Et iuravit ei David, si iuravit id, quod petierat puer.

Israelitæ cum quibusdam populis non poterant inire fœdera, & si iniuissent, non poterant seruire. Quæstio XIII.

QVAERET aliquis, an David tenebatur obseruare id, quod iurauerat puero. Aliquis dicet, non esse dubiũ in hoc: quia qd iurat implendum est: sed hoc nõ obstante, est rō dubij, qd quædam gentes erant, cum quibus Israelitæ nullo modo poterant componere fœdera, sed obligabantur ad occidendũ, sicut erat de Chananeis: sic etiam erat de Moabitibus, & Amonitis, de quibus Deus dixerat: Non facies cũ eis pacẽ, nec quæres eis bona cunctis diebus vite tue in sempiternum, vt patet Deuteronomio. c. 23. his ergo gentibus si iurarent Israelitæ de non occidendõ illas, iuramentum non tenebat, quia erat contra legem Dei: ideo poterant venire contra illud, ac si non iur-

assent: sicut cum quis iurat aliquid, quod illicitum est, manifestè potest propria auctoritate contra illud venire: immo tenetur, quanquam peccauerit in iurando: si tamen aliquando Israelitæ facerent fœdera cum aliqua istarum gentium, cum qua illicitum erat componere amicitias, licet non tenerent fœdera, tamen Israelitæ non poterant pugnare contra illam gentem, quousque denunciarent ei nullitatem fœderum: hoc autem non erat tanquam propter fœdera obligarentur ad aliquid, ad quod alijs nõ erant obligati, sed propter naturalem æquitatem: nam priusquam ipsi componerent cum gentibus illis, habebant eos illæ gentes, tanquam hostes, & obseruabant se ab eis: inito autem fœdere, habebant eos tanquam amicos, & non obseruabant se ab eis: ideo si Israelitæ antequam denunciarent eis nullitatem fœderum, pugnarent contra illos, agerent per insidias, & fraudem: nam sub colore amicorum haberent se hostiliter, ideo tenebantur denunciare eis, non tenuisse fœdera, & tunc porcerant contra illos pugnare, velut si nulla fœdera inita fuissent. De puero autem isto fortè sic esset, quia poterat esse de aliqua gente, cum qua non posset componere fœdera David, & cogere eum occidere. Dicendum est, quod David tenebatur obseruare iuramentum præstitum isti puero: quia erat de tali gente, cum qua poterant Iudæi fœdera inire, scilicet, quia erat Aegyptius: Israelitæ autem non habebant hostilitatem contra Aegyptios, nec debebant habere, quia Deus iusserat, Deuteronomio. capit. 23. Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est, nec Aegyptium, quia aduena fuisti in terra eius: quæcunque ergo pacta iniherentur inter illos seruanda erant, præsertim quia David tenebatur de iure communi ad seruandum id, quod puer iste pererat sibi iurari, scilicet, quod non redderet eum Domino suo, & dato, quod non iurasset, seruasset illum David: de hoc patet Deuteronomio. capit. 23. scilicet. Non trades seruum Domino tuo, quia ad te confugit, habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, & in vna vrbiũ tuarum requiescet: & ob hoc, quia David tenebatur ad istud obseruandum etiam sine iuramento, facilliter iuravit, quasi non inducens super se aliquam nouam obligationem, per istud iuramentum, nisi quantum ad vnam partem, scilicet, quod non interficeret eum. Puer duxit David ad locum, in quo erant latrunculi. Ecce illi discumbebant super faciem vniuersæ terræ, id est, iacebant diffusi super totam terram comedentes in gaudio, & sic facilliter potuit eos capere David: & dicitur, super faciem vniuersæ terræ, quia isti multi erant, & erant diuersi per turmas, & collegia ad sumendum cibos, & sic repleuerant totam faciem agri.

Isti latrunculi non confugerunt ad loca munita, quia credebant esse securi. Quæstio XIII.

QVAERET aliquis, quomodo isti latrunculi tam diu expectauerant in agris, habentes prædam, & non confugerant in terram suam ad aliqua loca munita, vt ibi deponerent prædam. Dicendum, quod isti latrunculi videbantur sibi esse securi propter duo. Primò, quia erant in terra sua. Secundo, quia multi erant. De primo patet: nam dum fuerunt in terra Philistinorum, & Iudæ, de qua prædam acceperant, festinauerunt exire de terra, nunc autem erant in terra Amalec: ideo non timebant, quod aliqui de Israelitis, vel de Philistinis persequerentur eos in terram suam pro præda, & sic discumbebant sine timore. Secundum patet, scilicet,

licet, quod essent multi, quia David pugnavit, & percussit eos à vespere vnius diei vsq; ad vesperam alterius, & tamen ad vltimum facte cædis, fugerunt quadringenti viri de eis, & sic magna turba esset: vnde propter multitudinem confidenter se habebant; primum tamen magis itat. Comedentes, & bibentes, id est, discumbebant per agrum ad comedendum, & bibendum: non est sensus, quod ibi discubuerint, quasi essent itinerantes, & à casu venissent in agrum illum, & ibi discumberent ad capiendum cibos, sed iam ibi manebant per aliquod dies: quod patet, quia puer ille, qui duxit David ad locum illum, dimissus fuerat ab illis à nudius tertius, vt patet supra, si ergo illi itinerassent semper, non potuissent eos inuenire David, sed manebant in agris gaudentes: quod significat littera sequens, scilicet. Et quasi festum celebrantes diem. In Hebræo non habetur quasi: isti autem celebrabant festũ in abundantia ciborum, & potuum pro gaudio præde acceptæ. Pro cuncta præda & spolijs, quæ acceperant de terra Philistinum, & de terra Iudæ. i. acceperant prædam copiosam, quantam non expectabant de terra Philistinum, & Iudæ: eo qd incolæ istarum terrarum iuerant ad bellum, & rari erant, qui posset eis resistere, pro quo magna lætitia fiebantur. Et percussit eos David. i. occidit: & non dicitur hic: pugnavit contra illos; sed percussit: quia ista magis erat occisio quã pugna, cũ latruuculi essent ebrii & crapulati, cum egissent festum pro præda, & erant quasi extra mentem, nec poterant pugnare, sed occidebat David quod volebat. A vespere vsq; ad vesperam diei alterius. i. duravit ista occisio à vespere in vesperam. s. per vnum diem naturalem: hoc autem quia latrunculi illi erant diffusi per diuersas partes agri, & nunc occidebat aliquos hic, & nunc alios ibi, & sic per diuersa loca. Et non euasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolecentes, id est, omnes occisi sunt præter istos: in quo significatur magna multitudo, cũ quadringenti viri ponantur quasi pro nihilo, respectu illius multitudinis: quia dicitur. Et nõ euasit quisquam, nisi quadringenti viri. Qui ascenderant camelos, & fugerant. Isti quadringenti adolecentes à principio belli fugerunt, ascendendo super camelos: alij autem, qui relictĩ sunt, & non habuerunt in quo equitarent ad fugiendum, non potuerunt euadere manus David. Erunt ergo David omnia, quæ tulerant Amalecites. i. liberavit de manu ipsorum omnia, quæ prædati fuerant de vrbe Siceleg. Et duas vxores suas eruit. Fit mentio de istis duabus vxoribus: quia nihil aliud habebat David in præda, quod ad eum specialiter pertineret, de quo multum doleret, cum nõdum habuisset filios. Alij autem viri sui habebant filios, & vxores. Nec defuit quisquam à paruo vsq; ad magnum. i. de omnibus, qd erant in vrbe Siceleg nullus defuit, tam de magnis quã de paruis, eo quod Amalecites nullum interfecerant, sed omnes secum ducebant, vt patet sup. in littera. Tam de filijs, quã de filiabus. i. etiam filij, & filia: omnes ducti fuerunt, quos tulerant Amalecites: & intelligitur de filijs, & filiabus virorum David: quia David non habebat adhuc filios, vel filias: de vxoribus autem nihil dicitur, sed subintelligendum est, quod etiam vxores virorum David, quas tulerunt Amalecites, reduxit David, cum dicitur, quod nihil defuit de præda & sup. dicitur, qd Amalecites nullum occiderunt, sed omnes duxerunt captiuos: nõ curauit tamen scriptura exprimere vxores: quia planum est: quia etiam de illis intelligeretur: simile habetur sup. in littera. s. Amara erat aia vniuscuiusq; viri super filijs, & filiabus suis, & de vxoribus nihil dicitur: tamen manifestum est, qd etiam pro vxoribus lugebat. Et de spolijs. i. etiam nihil defuit de spo-

Occisio magna latrunculorum Iosif Amalecitarũ.

lij, quæ acceperant de vrbe Siceleg: quia omnia secum habebant Amalecites, & nõdum depofuerãt ea in aliquo loco: vnde cum David expugnauerit Amalecitas, nihil potuit perdere de spolijs: vnde nec aliquid perdidit, nisi ea, quæ incendio perierunt in vrbe Siceleg, quam succenderant Amalecites: multa enim ibi manerent supellectilia, quæ ferre non possent Amalecites, & illa cremarentur. Et quacumq; rapuerant omnia reduxit David, id est, nõ solum quæ rapuerant de vrbe Siceleg, sed etiam quæ rapuerant de alijs locis, accepit David, & secum tulit: ex quonimis diratus fuit, & misit munera multis ciuitatibus de terra Iudæ, vt patet inf. Et tulit vniuersos greges, & armenta. Amalecites enim prædati fuerant multa pecora de terra illa, quæ diripuerant tam de gregibus, quã in armētis, & omnia illa reduxit David. Vocãtur greges congregationes minorum animalium, vt ouium, & caprarum, & porcorum: armenta autem dicuntur congregationes maiorum animalium, vt boum, æquorum, camelorum: intelliguntur etiam per hæc quæcũq; iumēta & animalia, quæ prædati sunt Amalecites. Et minauit autem faciem suam. i. fecit præcedere illa animalia exercitum suum: minare enim ad pastores pertinet, qui animalia mouent quocumq; volunt: sic dicitur Exo. c. 3. Cũq; minasset Moyles gregem ad interiora deserti venit ad montem Dei: & Hebrardus dicit: Pastor oues baculo minat, lupus ore minat. Dixitq; illi viri David, qui minabant armēta. Hæc est præda David. Hoc dixerunt ad laudem victoriæ David: sic enim fieri solebat in omnibus victorijs, quãdo dabatur eis triumphus. s. qd præcederent aliqui canētes ante eos in laudem victoriæ, & inde dicit, triumphus, à tris, quod est tres, & phonos, quod est sonus, quasi sonus trium, scilicet, quod tres canebant, vel tripliciter canebatur ad laudem victoriæ.

An David debuisset distribuere prædam dominis, à quibus ablata fuerat. Quæstio XV.

QVAERET aliquis, cũ tota ista præda, quæ nunc acceperit David, cum de manu Amalecitarum, non esset de vrbe Siceleg, sed de multis alijs locis, an David peccauerit, nõ reducendo prædam ad dominos suos, cum sciret ad se non pertinere totã. Aliquis respondebit, quod David non reduxit prædam ad dominos suos: quia nesciebat, qui essent Domini, cum illi latrones accepissent de multis locis. Sed hoc non itat: quia David sciebat de quibus locis ablata fuisset præda: nam puer Aegyptius dixerat sibi illa loca. s. contra Cerethi, & Iudam, & terram Caleb, & Siceleg prædati fuerant, vt patet sup. ideo postquam David accepisset partẽ præde, quæ pertinebat ad urbem Siceleg, debuisset mittere ad alia loca, in quibus Amalecites prædati fuerant, vt homines illorum locorum venirent ad cognoscendum quid pertinebat ad eos: præsertim quia David habebat secum puerum illum Aegyptium, cui iurauerat, qd non occideret eum, nec traderet in manũ Domini sui, & ille iurerat cum Amalecitis, quando prædati sunt, & sciebat omnia loca, in quibus prædã egerant. Aliquis respondebit aliter. s. qd David restituerit prædam eis, à quibus ablata fuerat: quod patet: quia ista præda ablata fuerat de terra Iudæ, vt habetur supra, & David misit de illa ciuitatibus Iudæ, vt patet inf. Sed hoc non itat, sed potius viri David diuiserunt inter se prædam: nam super hoc fuit contentio infra inter viros David: quia quidam volebant, qd ducenti viri, qui remanserant in torrēte, nihil acciperent de præda, sed solum darẽtur eis vxores,

res & filij: David autem dixit, q̄ æqua pars esset de-
scendentis ad prælium, & remanentis ad farcinas,
& similiter diuiderent spolia: ergo videtur, q̄ diuisa
fuit præda. Cum autem dicitur, q̄ David misit istā
prædam Dominis suis: dicendum, q̄ nō stat, nec va-
let quod habetur inf. f. q̄ misit ad seniores Iuda: nā
si misisset ad dominos suos, misisset ad omnia illa lo-
ca, de quibus prædati fuerat Amalecites: sed falsum
est, quia Amalecites prædati fuerunt de terra Philis-
thijm. & Iuda, vt patet sup. in litera. David tamen
solum misit partem præde ad viros Iuda. Item non
misit istam partem præde tanquam eis debitam, sed
misit in munera: nam dicitur inf. Misit dona de præ-
da senioribus Iuda proximis suis. Item patet, quia
nō misit prædam istam ad loca, de quibus fuerat ac-
cepta, sed solum ad loca, in quibus David mora-
tus fuerat cum viris suis, & habebat ibi aliquos ami-
cos, quos volebat letificare per munera, vt patet in-
fra in litera. Dicendum igitur, quod David cogno-
scebat de quibus locis ablata fuerat ista præda, ta-
men noluit eam restituere Dominis suis, sed diuisit
inter viros suos, & hoc quia putauit se non esse obli-
gatum ad reddendum eam prioribus Dominis. Ali-
quis dicit, quod tenebatur: quia si aliquid ego repe-
riō apud furem, vel accipio ab eo violenter, cogor
reducere ad illum, cui res ablata est, alioquin ego di-
car, fur. Respondendum, quod non est sic de rebus
ablatis per furtum à concubiis, & de rebus ablatis
ab hostibus: nam cum alicui res furtiue, vel palam
diripitur à latronibus, qui non sunt hostes, non desi-
nit ille esse Dominus rei, quamquam desinat posside-
re; ideo ad quencunque res illa peruenerit, nun-
quam poterit esse verus Dominus illius, cum illa ha-
beat alium Dominum, & non potest esse eadem res
in solidum duorum Dominorum: ideo sicut confi-
to judicialiter, quod aliqua res alicui furtiue ablata
est, iudex cogit eam reduci ad illum, ita quicunque
habuit penes se aliquam rem, quam sciat esse fur-
tiuam, tenetur in foro conscientie reducere illam ad
Dominum suum: in rebus autem ablatis ab hosti-
bus secus est, quia aut illi, qui rapiunt, fouent iustum
bellum, aut non: si fouent iustum bellum, omnia,
quæ rapiunt, efficiuntur sua, & illi, quibus rapiuntur,
desinunt esse Domini, & raptores possident res illas
licite, etiam in foro conscientie: & tunc si aliquis
extorserit res istas pugnando, ab eo qui eas rapuit,
non tenetur illas reducere ad Dominum priorem:
eog illarum definit esse Dominus, & qui rapuit esse
stus est verus Dominus: fortè hoc modo Amaleci-
tæ se habebant contra Philistinos, & contra Israel,
scilicet, quod fouebant iustum bellum contra illos:
de Philistinis non apparet, an contra illos iustè pos-
sent pugnare Amalecites: sed de Israelitis apparet
hoc: quia Israelitæ inuaserunt terram Amalec, &
penè deleuerat totam progeniem Amalecitarum,
& prædati sunt quicquid erat in terra illa; vt patet
supra cap. 15. ideo quousque Israelitæ satisfacerent
Amalecitis de iniuria illa, & damno, semper foue-
bant Amalecites iustum bellum contra Israel. Sed
aliquis dicit, quod non stat, quia Israelitæ pugnaue-
runt contra Amalecitas iussu Dei, & ex hoc erat ius-
tum bellum, sed in bello iusto pugnans non infert
iniuriam ei, contra quem pugnat, eoquod vitur iu-
re suo: nemini tamen iniuriam facit, qui iure suo
vitur, & consequenter ille, qui patitur iustum bel-
lum ab alio, non potest iterum mouere bellum con-
tra eum, qui bellum inulit: quia iustè passus est: &
sic esset de Amalecitis, cum iustum paterentur bel-
lum ab Israelitis. Respondendum est, quod Israe-
litæ iustum fecerunt bellum contra Amalecitas

quantum ad seipso, non tamen erat iustum quan-
tum ad Amalecitas. Primum patet, quia Israelitæ
non peccabant faciendo illud bellum, immo mere-
bantur, cum exequerentur mandatum Dei, & tene-
bantur illud agere, quia Deus iubebat. Secundum
patet, scilicet, quod non esset bellum iustum quan-
tum ad ipsos Amalecitas: quia ipsi non videbantur
iustè pati, quia nunquam aliquid malum egerant
contra Israelitas, nec secundum legem humanam
erat iustum, quod Israelitæ pugnarent contra Ama-
lecitas, sed solum secundum voluntatem Dei: nam
isti Amalecites, qui nunc erant, nunquam peccave-
rant contra Israel, & iam ab illa pugna vsque ad
tempus, quo pugnavit contra eos Saul, fluxerant ad
minus quadringenti viginti anni. Quod patet: quia
pugna ista fuit in Raphidim primo anno ab exitu
de Aegypto, de qua Exod. cap. 17. nam nondum flux-
erant duo menses ab exitu de Aegypto vsque ad
bellum illud: quod patet, quia prius fuit illud bel-
lum, quàm venirent Israelitæ in desertum Synai:
quod apparet ex ordine literæ: nam de bello agitur
Exo. cap. 17. & de aduentu in montem Sinai Exo. c.
19. & tamen in montem illum venerunt prima die
mensis tertij illius anni, in quo exierunt, vt patet
Exo. capit. 19. ergo nondum fluxerant duo menses,
quando pugnaverunt Amalecites contra Israelitas
in Raphidim ab exitu de Aegypto. Fuit autem bel-
lum, quod fecerunt Israelitæ contra Amalec tem-
pore Saulis, supra capit. 15. Saul autem regnavit vi-
ginti annis in Israel, vt declaratum est supra cap. 13.
subtrahantur ergo isti viginti anni ad plus, & quadra-
ginti anni, quibus regnavit David post Saul, infra
3. lib. cap. 2. & quatuor anni, quibus regnaverat
Salomon, quando cepit ædificare templum de qua-
dringentis octoginta annis, qui fluxerant ab exitu de
Aegypto vsque ad principium ædificationis tem-
pli, vt patet infra 3. lib. cap. 6. & manebunt quasi qua-
dringentis viginti annis ab exitu de Aegypto, in quo
pugnaverunt Amalecites contra Israel, vsq; ad tem-
pus, quo pugnavit Saul contra Amalecitas, in vindi-
ctam illius primæ pugne. Cum ergo in his quadrin-
gentis viginti annis Amalecites nunquam nocuif-
sent Israelitis, & trāsissent multæ generationes post
illos, qui intulerant bellum in Raphidim: non pote-
rant Israelitæ secundum legem humanam, vel se-
cundum conscientiam mouere bellum contra Ama-
lecitas, contra quos pugnavit Saul, secundum le-
gem, & rationem humanam, licet Israelitæ facien-
do illud propter mandatum Dei, non peccabant:
manebat igitur Amalecitis contra Israelitas causa
iusti belli, cum fuissent ab eis iustè lacerati, & sic po-
terant nunc agere prædas de terra Iudæ, & de toto
Israel, & consequenter efficerentur veri Domini re-
rum raptarum: vnde David accipiens ab eis res, quas
rapuerant, non tenebatur reducere illas ad Domi-
nos suos priores, quia iam ibi desiderat esse Domini.
In bellis autem iniustis dicendum est, quod illi, qui
rapiunt, non efficiuntur veri Domini: quia non ha-
bent ius ad rapiendum, ideo semper competit repe-
titio: si tamen aliquis postea per bellum extorqueat
ab illis res, quas rapuerunt, non tenetur eas reduce-
re ad priores Dominos: & istud verum est, si iste, qui
rapit à raptore, iustum bellum fouet contra illum,
& efficitur iste verus Dominus, licet primus raptor
non esset Dominus: sic patet in responsione Iephthe
ad regem Ammon: nam cum ille peteret loca quæ-
dam, quæ possidebant Israelitæ, & perinuerat quæ-
dam ad Ammonitas, & Moabitas, dixit Iephthæ, q̄
Israelitæ iustè possidebant, eoquod non acceperant
illa ab Ammonitis, & Moabitis, sed ab Amorrhæis,
de

de hoc Iudi. capit. 11. Amorrhæi autem acceperant
ea ab Ammonitis, & Moabitis, Num. capit. 21. & sic
patet, q̄ ex hoc, q̄ Israelitæ acceperunt à raptore,
non tenebantur ad restitutionem faciendam Am-
monitis, & putarent se teneri, si rapuissent ab eis: nec
distinxit in hoc Iephthe, an Amorrhæi fouissent ius-
tum bellum contra Ammonitas, vel non: sed solū
est eo, quod acceperunt illa loca ab Amorrhæis, &
non ab Ammonitis, putauerunt se non teneri ad re-
stitutionem. Item patet simile de Abraham, quan-
do iuit ad eruendum prædam, quam tulerant qua-
tuor reges pugnantes contra terram Sodomorum.
Nam tunc Abraham excussit totam prædam de ma-
nu quatuor regum, & sic rapiebat à raptore, & rex
Sodomæ de cuius terra capta fuerat præda, petiuit
in gratiam ab Abraham, vt daret ei solū animas,
& cætera tolletet sibi; Abraham autem remisit sibi
omnia, præter partes illas, quæ prouenerunt tribus
ducibus, qui iuerunt cum eo ad bellum, vt patet
Gen. 14. f. Non accipiam ex omnibus quæ tua sunt,
ne dicas, ego ditavi Abraham, exceptis his, quæ co-
mederunt iuvenes, & partibus virorum, qui vene-
runt mecum, Aner, & Esthol & Mambre; isti acci-
piet partes suas: & sic Abraham noluit reducere to-
tam prædam ad priores Dominos, quàm ipse tulit à
raptoribus, sed diuisit eam inter viros, & dedit eis
partes suas; partem autē quæ sibi proueniebat, do-
nauit regi Sodomorum: si tamen non posset iustè
possidere raptor ea, quæ rapit a raptore, quanquam
primus raptor iniustum bellum fouerit, poterit ius-
tè possidere res captas, & non tenebitur eas reduce-
re ad priorem Dominum. Sed aliquis dicit, q̄ hoc
non potest stare: quia sicut primus raptor iniustè ac-
cepit, & iniustè detentat: ita secundus succedit in vi-
tium, cum accipiat rem ab illo, qui non potest eam
iustè possidere: ergo iste secundus nunquam pote-
rit effici iustus Dominus, sed tenebitur reducere rē
ad priorem Dominum. Respondendum est, quod
non valet ista ratio: est enim hoc verum in eis, q̄ suc-
cedit iuri alieno, sicut in emptore, & hærede, & do-
natario, & similibus: quia isti succedunt iuri alieno,
scilicet, quia non potest emptor plus iuris habere in
re, quam venditor in eum transfuit. Idem in hære-
de legatario, & donatario: ideo si emptor scit, quod
veditor non erat verus Dominus rei, vel donator,
vel ille, cui successit in hæreditate, vel legato: nō po-
test iustè possidere id, quod accipit, sed tenetur red-
dere vero Domino, eo quod iste succedit in vitium,
& non potest effici verus Dominus; nisi forte præ-
scriptio, vel vsucapio eum iuuerit, cum omnes isti
presumantur habere bonam fidem: quia succedunt
in rebus aliorum, & non fuerunt isti primi, qui ince-
perunt iniustè possidere rem illam, quam habent: in
raptore autem, f. qui bellando accipit rem raptā ab
alio raptore secus est: quia iste nō succedit iuri alie-
no, cum ille nō succedat in iure primi raptoris, sed
constituit sibi nonum ius, cum pugnando iustè con-
tra primum raptorem, possit accipere res illius: &
sic quanquam illæ fuerint alicuius alterius, & primus
raptor iniustè eas teneret, secundus iustè eas tenebit:
secus autem si aliquis emerit à raptore in bello iniu-
sto, vel donatum acceperit, vel per successionē vni-
uersalem, aut legatū: quia sicut raptor in bello iniu-
sto tenebatur ad restitutionem ablatarum rerum;
ita emptor, donatarius, hæres, & legatarius, & simi-
les. Et si forte isti sciēter succedant in talibus rebus
emendo, vel alias, mortaliter peccant succedendo,
& in super tenentur ad restitutionem: si autem suc-
cesserint ignoranter. f. nesciēdo res peruēnisse ex
iniusto bello, non peccant succedendo, sed tenentur

ad restitutionem quādocunq; constiterit. Si aliquis
emerit à secundo raptore, qui bellicè accepit à pri-
mo raptore res raptas, vel acceperit in donum, aut
in hæreditatem, aut in legatum, iustè possidebit: quia
secundus raptor transfert in istum totum ius suū,
sed ipse effectus erat verus Dominus; ideo iste succe-
dit in vero dominio. Attendendum tamen valde,
quia ad hoc, q̄ ista procedant, requiritur q̄ secundus
raptor fouerit iustum bellum cōtra primum rapto-
rem, siue primus raptor fouerit bellum iustum, siue
iniustum contra priorem Dominum: nam si secun-
dus raptor iniustū bellum fouet, ex hoc ipso nō po-
test constitui verus Dominus, sed tenetur ad resti-
tutionem: differenter tamen, quia si primus raptor fo-
uet iustum bellum contra priorem Dominum, tenetur
raptor restituere primo raptori, & nō primo
Domino. Si autem primus raptor fouit iniustū bel-
lum, tenetur secundus raptor restituere primo Do-
mino, & non primo raptori: qui ergo emit à secun-
do raptore, vel est donatarius eius, aut hæres, vel le-
gatarius, succedit in vitium ei: cum ipse non foueat
iustum bellum contra primum raptorem, ideo te-
nebitur ad restitutionem omnium, quæ peruenerunt
ad ipsum à secundo raptore. In casibus autem & au-
thoritatibus allegatis, in quibus secundus raptor ius-
tè possidebat, intelligebatur, q̄ ille fouisset iustum
bellum contra primum raptorem: sic patet in alle-
gatione Iephthe Galarditis contra regem Ammon Iu-
di. cap. 11. quia ibi Israel fuit secundus raptor, & fo-
uit iustum bellum contra Amorrhæos, cum Amor-
rhæi sine vlla causa pugnaissent contra Israel. e. ca.
sic etiam in allegatione Abraham, Gen. cap. 14. fouit
Abraham iustum bellum contra quatuor reges de-
fensionem, & liberationem cognati sui Loth habi-
tantis in Sodomis: ideo isti potuerunt iustè posside-
re res ablatas à primis raptoribus: sic autem fuit hic
de David: nam ipse accepit ab Amalecitis prædam,
quàm ferebant, & habuit iustam causam hoc faciē-
di. f. pro defensione sua, & suorum, cum vxores sue,
& virorum suorum captiua ducerentur ab Amale-
citis: potuit ergo accipere ab eis totam prædam, &
possidere illam iustè, nec cogebatur eam reducere
ad priores dominos, & illi quoq; quibus David do-
nauit partem præde potuerunt iustè possidere illā,
quia iusto succedebant titulo: cum David, q̄ erat ve-
rus Dñs, posset transferre in eos verum dominium.

An Amalecites iustum bellum habebant contra viros de tribu
Iuda, & totum Israel, & urbem Siceleg.
Questio XVI.

QVÆRETVR vterius, cum David semper
foueret iustum bellum contra istos latruncu-
los Amalecitas, siue ipsi fouerent iustum bellum con-
tra Israel, siue non: an habuerint iustum bellum cō-
tra viros de tribu Iuda, in quorum terra pugnaue-
runt, & contra Siceleg, quam succenderunt. Respō-
dendum est, quod Amalecites iustum bellum habe-
bant contra viros de tribu Iuda, & contra totum
Israel, eo quod Israelitæ fecerant pugnam iniustè
contra Amalecitas, vt sup. declaratum est, præcedē-
ti quæstione: habebant quoq; iustum bellum con-
tra David specialiter, & contra urbem Siceleg: quia
David sæpe inuaserat terram eorum, sine causa agē-
do prædas, & cedes, vt patet sup. cap. 27. & ipse mo-
rabitur in Siceleg: ergo dato, quod alij præter Da-
uid morarentur in Siceleg, Amalecites habebant iu-
stam causam pugnandi contra illos, & succedendi
urbem Siceleg, quia ibi receperat David, q̄ erat
hostis eorum. De latrunculis tamen istis secus vide-
tur:

tur: nam licet aliqua terra habeat iustā causam belli contra aliam, propter aliquas iniurias, vel damna suscepta, non potest tamen quilibet de terra illa, auctoritate sua, bellum indicere alteri terræ, sed auctoritate publica debet hoc fieri: etiam non indicto bello inter vtranque terram, nullus de vna illarum potest prædas, vel cædes agere in aliam. In hoc autem errabant isti latrunculi: primò, quia non faciebant ipsi hoc auctoritate publica Amalecitarum, sed propria auctoritate irruerant in terram Israel, ad agendum prædas pro seipsis: ideo iniustum bellum fouebant. Item quia dato, quod auctoritate omnium Amalecitarum hoc fecissent, debebant prius indicare bellum Israelitis, non tamen indixerunt, sed furtim irruerunt in terram eorū, in quo grauabant eos, agendo contra ius gentium, propter quod efficiebatur iniustum, quāquam aliās habuissent iustam causam pugnandi: ideo Dauid nunc rapiens bona, quæ illi portabant, iustum bellum fouit contra ipsos, cū ipsi iniustum bellum fouissent contra Israel. Sed adhuc aliquis dicit, quod Dauid non potuit hic fouere iustum bellum contra Amalecitas: quia licet illi iniuste pugnassent contra Israel, tamen iuste pugnabant contra Siceleg, quia licet ad hoc, quod pugnassent iuste contra Israelitas, debuissent indicare eis bellum, & agere auctoritate publica, tamen respectu Dauid, non requirebatur, quod indiceretur ei bellum, quia iustū erat, quod pateretur sicut egerat: sed ipse quandocumque pugnauit contra Amalecitas, & fecit prædas, nunquam indicit bellum Amalecitis, sed semper silēter, & ex insidijs occidebat, & prædabatur: ideo Amalecitas poterant similiter facere contra urbem suam Siceleg: & in hoc iustum bellum fouebant, & consequēter Dauid non poterat pro hoc mouere bellum contra illos iuste, quia illi vti fuerant iure suo, & Dauid nondū satisfecerat eis de malis iniustis terræ Amalecitarum. Respondendum est, quod quamquam Amalecitas nunc egissent bellum contra Siceleg propter Dauid, non poterat Dauid ad vindictam iniuriam mouere eis aliud bellum, quia illi iuste egerat: poterat tamen ad defensionem rerum suarum pugnare contra quoscumque Amalecitas, quia in defendendo se, & res suas, nullus gerit iniustum bellum, sed in mouendo guerram contra alium: nam cuiuscumque iusta est defensio rerum suarum: Dauid autem sic faciebat hic, quia Amalecitas tulerant uxores suas, & virorum suorum, & omnia, quæ ipse habebat: ideo ad defensionem rerum illarum poterat mouere bellum contra Amalecitas, scilicet, accipiendo ab eis res illas, antequam peruenirent in terram suam: potissimè, quia præter hæc omnia, Dauid habebat iustam causam pugnandi contra quoscumque Amalecitas propter præceptum Domini, quod datum fuerat, Deuteronom. cap. 25. de quo declaratum est supra cap. 27. ideo quamquam Amalecitas haberent iustam causam pugnandi contra ipsum, lege humana: habebat Dauid iustam causam mouendi quotcumque bella voluisset contra eos, lege diuina, & consequenter iuste possidebat omnia, quæ prædando ab eis abstulerat. *Venit autem Dauid ad ducentos viros, qui lassī substituerunt.* Hic oritur dissenso inter viros Dauid super diuisione prædæ, scilicet, an esset danda pars illis, qui non venerant ad pugnam, sed manserant in torrente: & dicitur, qui lassī substituerant, quia manserant præ lassitudine apud torrentem: isti non recesserunt inde, cum Dauid iuit ad persequendum latrunculos, ideo quando reuersus est, reperit eos ibi: non enim recesserant inde, quia Dauid iusserat, quod ibi manerent vsque ad reditum suum, vt patet infra: etiam quia isti manserant ad custodiendas

farcinas aliorum virorum: & non poterant eas ferre inde soli, dato, quod vellent redire in urbem Siceleg. Item manserunt ibi non audentes vltra transire, nec redire citra, vt quando Dauid rediret, sciret vbi eos inuenturus esset. *Nec sequi poterant Dauid, id est, isti, ideo manserant in torrente, quia non potuerunt ira velociter moueri, sicut Dauid, & alij viri, qui ibant cum eo.* *Et residere eos iusserat in torrentem Besor, id est, Dauid iusserat illis viris, quod manerent in torrentem, non euntes vltra, nec citra, vt quando ipse rediret de prælio contra latrunculos, sciret vbi eos reperiturus esset.* *Qui egressi sunt obviam Dauid, scilicet, isti quando viderunt Dauid venientem contra se citra torrentem, ad honorandum cum surrexerunt, & iuerunt illi obviam.* *Et populo, qui erat cum eo.* Hic vocatur populus quadringenti viri, qui erant cum Dauid, & quos solum tulerat in bellum contra latrunculos. *Accedens autem Dauid ad populum, scilicet, ad ducentos viros, qui exibant ei obviam.* *Saluauit eos pacificè.* Id est protulit eis verba salutis, & pacis, sicut solent homines proferre ad eos, quos diligunt. *Respondensque vnus vir pessimus.* Hic ponitur quartum huius cap. scilicet, prædæ diuisio quantum ad eos, qui iuerunt ad bellum de viris Dauid: Secundo, quantum ad amicos Dauid. Secunda ibi. *Venit ergo Dauid.* Circa primum dicitur. *Respondensque vnus vir pessimus, scilicet, quia viderunt illi, qui erant cum Dauid, quod loquebatur Dauid benignè ad viros, qui remanserant lassī apud torrentem, putauerunt, quod vellet diuidere prædam cum illis: de hoc autem dolebant illi, qui iuerant cum Dauid, & exposuerant se periculis cum latrunculis: ideo quidam vir pessimus incepit præuenire verbis, dicens, quod non deberet diuidi præda cum illis.* In Hebræo habetur. *Respondens vnus vir pessimus.* Litera autem nostra noluit ponere, omnis vir: sed vnus: eo quod putauit hoc dictum esse per improprietatem sermōnis Hebraici, in quo aliquando ponitur vnus pro multis, & multi pro vno, vt patebit immediatè: & quia videbatur rationabilius, quod hoc vnus vir dixisset, quā multi, litera nostra dixit vnus vir: erat autem ille pessimus, & iniquus, id est, valde malus, quia ille magis inuidus erat, quā ceteri, cum ipse solus doleret de hac benignitate, quā volebat exercere Dauid cum illis, qui manserant in torrente. *De viris, qui erant cum Dauid, id est, de illis quadringentis, qui iuerant cum eo contra latrunculos; alij autem ducenti, quibus nunc loquebatur Dauid, non videbantur esse cum eo, eo quod exiuerant illi nunc obviam.* *Dixit, quia venerunt nobiscum.* In Hebræo habetur. *Quia non venerunt mecum.* Ex hoc apparet improprietas magna in sermone Hebraico: & hoc in duobus. Primò, quia in litera Hebraica, dicitur supra: respondens vnus vir pessimus: sed certum est, quod omnes viri pessimi simul non dicerent mecum, sed nobiscum. Secundo est improprietas, quia dato, quod esset ille vnus vir, non diceret, quia non venerunt mecum, sed nobiscum, alioquin faceret se ducem exercitus, quem omnes deberent comitari: debet ergo dici: nobiscū, & non mecum: & propter istas frequentissimas improprietates, litera nostra sæpe aliter dicit, quā habetur in Hebræo quantum ad literam, & non quantum ad sententiam, quia optimum genus interpretandi est, transferre sensum ex sensu, & non verbum ex verbo, vt ait Hier. in libro de optimo genere interpretandi. *Non dabimus eis quicquam de præda, quam erimus, id est, quam extorsimus de manu latrunculorum: in hoc negabat iste partem duplicis prædæ manentibus in torrente, scilicet, quia non volebat dare illis partem de præda,*

da, quam latrunculi acceperant de terra Iuda, & Philistinorum. Secundo, quia nolebat dare partem de præda, quam acceperant de Siceleg: sed hoc erit nimis durum, quia licet non acciperent viri isti partem de præda, quam tulerant latrunculi de Iuda, & terra Philistinim, tamen saltem habere debebant partem prædæ, quæ capta fuerat de vrbe Siceleg, quia ibi de bonis cuiuscumque istorum virorum aliquid captum fuerat. Quod autem sic intelligeret ille vir pessimus, patet, quia dixit: sed sufficit vnicuique vxor sua, & filij, quos cum acceperint, recedat, id est, nihil accipiant de præda, nisi uxores suas, & filios: Dauid autem hoc noluit, sed diuisit prædam æqualiter. *Sed sufficiat vnicuique vxor sua, & filij, id est, sufficiens debet esse vnicuique istorum virorum, quod accipiat vxorem suam, & filios, quasi dicat, quod nihil pugnauerint, & quod accipiant uxores suas, & filios ablatos ab hostibus labore nostro satis eis esse debet.* *Quos cum acceperint, recedant, id est, cum dederimus eis filios, & uxores, nihil vltra petant recedentes ab omni iure prædæ.* *Dixit autem Dauid: Non facietis sic fratres mei, scilicet, non est bonum, quod faciat sicut dicitis: Dauid distulit hoc propter duo, scilicet, quia ei iniustum videbatur, & vt auferret scandalum.* De primo patet, quia isti viri exposuerant se ad veniendum in pugnam contra latrunculos, & solum cessauerunt in medio itineris, quia fuerunt impotentes ad gradiendum: non ergo erat iustum priuari illos portione debita: quia egerant quantum in se fuit. De secundo patet, quia si Dauid non dedisset illis viris partem prædæ indignati fuissent, & mouissent litigium contra reliquos, vel recessissent ad Dauid, volebat autem Dauid benignè tractare omnes ad se confugientes, ideo noluit eos priuari portione sua: nec tamen locus est dure contra virum iniquum, qui ista mouit, sed suadendo magis, quā iubendo dixit: *Non facietis sic fratres mei.* *De his, quæ vadit nobis Dominus, quasi dicat, si nos viribus nostris, & iure nostro, ista acceperimus, poteramus nobis illa vendicare: Deus tamen ex benignitate sua debemus ad fratres, dando illis partem: dixit autem Dauid, quod Deus ista tradiderat eis: quod dupliciter fuit: Primò faciendo eos certos, quod latrunculos comprehenderent, & excuterent prædam ab eis, vt patet supra: nam aliter desperabant viri Dauid se posse habere prædam, quia nesciebant quis prædatus fuisset urbem, nec vbi essent latrunculi.* Secundo dedit eis prædam: quia cum latrunculi essent multiplices, quā ipsi, Deus dedit eis victoriam contra illos, vt percuterent ipsos, & excuterent prædam ab eis. *Et custodiuit nos, scilicet, ne latrunculi præualerent contra nos: nam ipsi multiplices erant nobis, & præualissent contra nos, nisi Deus voluisset nos eripere ab eis.* *Et dedit latrunculos, qui eruperant aduersus nos, in manus nostras, id est, non solum eripuit nos Deus, ne præualerent contra nos latrunculi, sed etiam tradidit illos in potestate nostra, quia omnes occidimus, præter quadringentos, qui fugerunt: & dicitur: qui eruperant aduersum nos, id est, aduersum res nostras, quia venerant ad prædandum urbem Siceleg.* *Nec audiet vos quisquam super sermone hoc, id est, nullus audiat vos disputantes de hac re, quasi dicat: turpe est hoc, quod petitis: ideo nullus audiat vos loquentes de hac re, ne putet vos esse inuidos, & irrationabiles.* *Æqua enim pars erit descenditis ad præliū, & remanentis ad farcinas.* *Ista est sententia Dauid, scilicet: ego iudico, quod æquales partes de præda accipiant illi, qui iuerunt ad bellum, & realiter pugnant, sicut illi, qui manserunt ad custodiendas farci-*

nas bellatorum: nam vterque ad bellum vadit, & vtrunque opus necessarium est: vocantur autem farcinæ illa, quæ ferunt secum bellatores ad necessitatem viæ, & illa manent vbi figuntur castra. Ad custodiam autem harum farcinarum necessarii sunt aliqui viri, ne hostes ex insidijs latentes castra diripiant. *Et similiter diuident spolia, id est, æqualiter, & accipitur hic similitudo pro quantitate.*

Quare Dauid voluit prædam æqualiter diuidi inter euntes ad bellum, & manentes ad farcinas, cum tamen non sit factum sit per Moysen mandato Dei.
Quæstio XVII.

QUÆRET aliquis, quare hic dixit Dauid, quod manentes ad farcinas, & euntes ad bellum æqualiter diuiderent, cum Num. cap. 31. aliter egerit Moyses ex mandato Dei, scilicet, quod medietas prædæ daretur omnibus manentibus in castris, & alia medietas euntibus ad bellum: euntes tamen ad bellum erant solum duodecim millia, vt patet eod. cap. manentes autem in castris erant quasi sexcenta millia, vt patet ex numeratione eorum, quæ tūc facta est. Num. cap. 26. ergo plus accipiebat vnus de euntibus ad bellum, quā quinquaginta de manentibus in castris. Respondendum est, quod non est simile: nam Num. 31. cap. fuit facta diuisio prædæ inter manentes in castris, & euntes ad bellum magis ad tollendum scandalum, quā ex rigore iuris. nam si euntes in bellum accepissent totam prædā, & nihil dedissent manentibus in castris, illi cum essent multiplices facerent seditionem, & violēter extorquerent totam prædam euntibus ad bellum: ne ergo oriretur ista seditio, Deus iussit quod daretur eis medietas prædæ, quāquam in hoc plus percipiebat vnus de euntibus ad bellum, quā quinquaginta de non euntibus: de rigore autem nihil illi perdidit erant: quia non iuerant ad bellum, nec manserunt ad farcinas, sed steterunt in castris: isti autem, qui hic manserunt ad torrentem, de rigore habere debebant tantum, sicut quilibet de pugnantibus, eo quod ipsi ad pugnam ibant cum cæteris, & postea ex mandato Dauid, manserunt ad custodiam farcinarum, ad quas custodiendas oportebat, aliquos manere: sicut pugnare est actus bellicus, ita manere ad farcinas officium bellatorum est, & consequenter debet dare manentibus pars æqua prædæ cum pugnantibus. Sed aliquis dicit, quod istis ducentis viris non debuit dari pars æqua cum pugnantibus, quia non manserunt propter farcinas seruandas, sed quia lassī erant.

Respondendum est, quod isti manserunt ad seruandas farcinas, quia cum Dauid, & viri sui ferrent farcinas, quas habendo pugnare non possent, sed oportebat, quod deponerent eas: & ad hoc, quod non raperentur ab hostibus, custodiri debebant ab aliquibus viris, scilicet, ab istis, vel ab alijs: & accidit, quod isti lassī essent, voluit potius deponere Dauid farcinas apud istos viros, quā apud alios, & consequenter debuerunt habere partem æqualem cum pugnantibus: nec in hoc fuit differentia, nisi quia si isti viri non fuissent lassī, non fuissent depositæ circa torrentem Besor, quia ibi contigit illos viros esse lassos: quāquam ergo præ lassitudine manserunt, quia tamen manserunt ad exercendum officium bellicum, & aliās mansuri essent, debuit eis dari pars æqua cum euntibus ad bellum. *Et factum est hoc ex illa die, & deinceps, id est, hoc, quod nunc dixit Dauid habitum fuit in legem inter Israelitas ex die illa, & deinceps: quia postea semper iudicauerunt in di-*

in diuisione prae dæ secundum istam legem. In Hebraeo dicitur. Ex illa die, & in ante. Id est, fuit lex ista, quæ data fuit à Dauid ex die qua ipse dedit, & etiam fuit in ante, quàm dedisset Dauid, scilicet, quia fuit à tempore Abrahamæ, qui vsus fuit illa in bello contra quatuor reges, Gen. 14. capi. & hoc voluit Hebraei, & Nicolaus.

Sed non stat, quia si ista lex fuisset data à tempore Abrahamæ, vel saltem ex tunc, haberetur in consuetudinem, habita fuisset tanquam lex: quia consuetudo est lex scripta, vt patet in Decretis, distinct. 1. consuetudo. præsertim quia ista erat consuetudo longi temporis, scilicet, ex tempore Abrahamæ vsque ad Dauid; in quo transferant quasi octingenti anni. Consuetudo autem longi temporis, nisi sit contra legem, obligat sicut lex, vt patet in Decretis, distinct. 12. capit. diurni mores: & si aliquid fiat contra istam consuetudinem inualidum est, & puniri debet à Iudice faciens distinct. 12. capit. consuetudo præcedens: si igitur fuisset ista consuetudo ex tempore Abrahamæ, non dubitasset nunc viri Dauid, an deberet dari pars æqualis manentibus ad sarcinas, sed dubitauerunt, ergo non erat consuetudo ista ex tempore Abrahamæ.

Item, quia si ex illo tempore fuisset, non acciperet nunc firmitudinem, quia non poterat esse firmitior, quàm, vt esset tam longæui temporis: sed dicitur hic, quòd factum est hoc ex die illa, quasi lex: ergo videtur, quòd prius non erat.

Item non stat quod allegant de Abraham, Gen. capit. 14. Nam ibi solum dicitur, quòd Abraham remisit totam prædam regi Sodomorum ex gratia, quanquam deberetur sibi ex iure, præter partes trium virorum, scilicet, Abner, Mambre, & Eschol: nam isti acceperunt partes suas, sed isti non manserunt ad sarcinas, sicut isti viri Dauid, sed potius ex textu illo habetur contrarium, scilicet, quòd illi tres viri iuerunt cum Abraham ad bellum, quia dicitur: Non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, exceptis his, quæ comederunt iuuenes, & partibus virorum, qui venerunt mecum, Abner, Mambre, & Eschol: ergo ex facto Abraham non poterat haberi aliqua consuetudo ad hoc, quòd manentibus ad sarcinas daretur pars æqualis cum euntibus ad bellum.

Cum autem dicitur in Hebræo ex illa die, & in ante: dicitur, quòd accipitur, in ante, id est, in posterum, quia in sermone Hebraico multa impropria ponuntur. & ob hoc litera nostra dixit: ex die illa, & deinceps. Constitutum, & prescriptum, id est, hoc, quod fecit nunc Dauid de diuisione prædæ æqualiter inter manentes ad sarcinas & euntes ad bellum, fuit tanquam constitutio, & definitio inter Israelitas; & hoc propter duo. Primum, quia videbatur rationabilis introductio. Secundò propter auctoritatem Dauid, qui eam introducebat. Et quasi lex in Israel, id est, fuit quasi lex, non dicitur, quòd fuit lex, sed quasi, quia Israelitæ seruauerunt eam tanquam legem: Dauid tamen non posuit eam in legem, sed solum sententiauit sic inter viros suos, qui manserant ad sarcinas, & viros euntes ad bellum: sententia autem iudicis in causa priuatorum, si transit in rem iudicariam, constituit ius, quantum ad personas priuatas, sed non quantum ad alias.

Interdum tamen sententia in vna causa extenditur ad alias similes, & tunc sententia dicitur lex, quantum ad virtutem: & sic Aristot. posuit sententialem esse partem iuris positiuæ, vel legalis: dicens: Legale est, quod non habet vbique eandem sententiam, vt captiuos vita redimi, & sacrificare capram, & non duas oues; & sententialem sunt pars iuris

Si iudicis in causa priuatorum si transit in rem iudicariam, efficitur lex.

ris legalis, vel positiuæ. Vocantur sententialem, id est, sententia iudicium: fiebat autem hoc potissime apud antiquos, quia cum essent paucae leges datæ de modo viuendi, id, quod in vna causa iudicabatur, transferebant ad alias: & sic sententiæ in causis priuatorum efficiebant ius publicum: & sic fuit hic, quia cum non esset lex posita de diuisione prædæ, habita fuit ista sententia inter partes, tanquam lex communis in toto Israel. Usque ad diem hanc, id est, vt que ad tempus, quo scriptus fuit iste liber, siue per Isaiam, siue per Ieremiam: & patet ex hoc, quia non fuit scriptus per Dauid, quia non diceretur tunc, vsque ad diem hanc, in quo significatur magnum tempus intercidisse inter Dauid, & scripturam huius libri, nisi forte dicatur, quòd Dauid scripsit istum librum, & non posuit istam particulam, & postea Esdras cum rescripsit totam legem conbultam à Chaldaeis, superaddidit particulam istam. Venit ergo Dauid in Siceleg. Hic ponitur diuisio prædæ facta inter viros non bellatores, scilicet, mittendo dona proximis suis, & dicitur, quòd venit in Siceleg, quia capta præda, redijt illuc, cum non haberet alium locum ad habitandum in tota terra Philistinorum: & quanquam esset Siceleg exulta, tamen ibi mansit Dauid: quia fortè non erat tota exulta, sed solum aliquæ domus, cum Amalecitæ solum succendissent eam, & non expectassent, vt tota cremaretur: vnde quando venit nunciatus de bello ad Dauid, nuncians mortuum esse Saulem, erat Dauid in Siceleg, sequen. lib. cap. 1.

Diuisio prædæ. An Dauid, & sui obligarentur seruare præcepta omnia legis in Siceleg. Questio XLVIII.

QVAERET aliquis, de mansione Dauid in Siceleg, scilicet, an Dauid, & viri sui obligarentur ad obseruandum omnia præcepta legis, quando erant in Siceleg, vel excusabantur à quibusdam, quia erant extra terram Israel. Aliquis dicit, quòd lex Mosaica non obligabat nisi solum in terra Israel, quia sicut est de iudicibus, quod nulli iudici extra territorium suum obeditur, nec ipse potest impune ius dicere extra territorium, ita leges obligabant solum intra terminos prouinciarum, in quibus dantur: & hoc verum est, quia cum aliquis est in aliqua terra, obligatur viuere legem illius terræ, & cum iuerit ad aliam terram, in qua lex contraria est, debet viuere contrario modo: sic patet in Decretis distinct. 22. capit. illa autem vbi Ambrosius respondit Augustino, quòd cum esset Roma ieiunaret in Sabbato, sicut fiebat Romæ, & cum esset Mediolani non ieiunaret in Sabbato: & ad quancunque Ecclesiam iret, illius mores obseruaret: Dauid autem nunc non erat inter Israelitas, sed inter Philistinos, ideo non teneretur lege Mosaica. Respondendum, quòd Dauid in terra Philistinorum, & vbicunque esset in toto orbe, tenebatur lege Mosaica.

Quod autem obiicitur, quòd leges obligabant in territorijs suis: dicendum, quòd intelligitur de municipalibus, vel quasi municipalibus: secus autem de legibus generalibus, quæ obligant omnes homines vbicunque fuerint: ad municipales autem solum teneretur aliquis, dum fuerit in territorio, siue fuerit oriundus de municipio illo, siue non: lex autem Mosaica non erat municipalis, quia non fuit data in aliqua terra ad hoc, quòd solum in illa obligaret, quia nunc Israelitæ non fuissent obligati seruare legem Mosaicam in terra Chanaan, quia non fuit ibi data, sed in monte Sinai in solitudine Arabia,

Diuisio prædæ.

Dauid quæuis esset in Siceleg, tamen obligabatur ad legem Mosaicam seruandam.

bia, vt patet Exod. capitulo 19. obligabat tamen extra locum illum, in quo data fuit: immo magis è contrario, quia in loco illo, in quo data fuit non obligabat, nec obligauit in toto deserto, sed postea per quadraginta annos, vel plus, cepit obligare in terra Chanaan; ideo frequenter dicitur in legibus Moyfi: cum ingressi fueritis terram Chanaan, facietis sic, vel sic, vt patet Leuit. capitulo 14. & Num. 15. & Moyfes declarauit, quòd in deserto nullus fuit obligatus seruare legem, sed quilibet faciebat, quod volebat, postea autem obligarentur in terra Chanaan, Deuteronom. capitulo 12. non ergo erat municipalis, & sic poterat obligare extra terram, in qua habitabant Iudæi.

Sed adhuc aliquis dicit, quòd lex Mosaica erat municipalis: nam istam differentiam facimus inter legem nouam, & veterem, quia lex noua obligat omnem hominem cuiuscunque gentis, vel terræ fuerit. Nam Christus iussit Euangelium prædicari toti mundo, & obligauit omnes ad credendum, dicens, quòd si aliquis non crederet, condemnaretur Matth. 28. capit. & Marci 16. capit. lex autem Mosaica solum obligabat Iudæos, quia illis solis data est. Exod. capitulo 19. vnde sæpe dicitur: Homo defilijs Israel, & cæter. vt patet Leuit. capitulo 17. & 20. in quo innuitur, quòd soli filij Israel obligabantur: & hoc, quia eis solis data est lex: sic dixit Dauid in laudem Iudæorum: Psalm. 148. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, id est, nulli genti Deus voluit tantam gratiam facere, vt daret ei legem, & iudicia, sicut Israelitis dedit: ergo lex noua est generalis, & Mosaica municipalis.

Respondendum, quòd Mosaica non est municipalis, sed etiam specialis: non enim opponuntur generale, & municipale, sed generale, & speciale: lex nanque Euangelica est generalis per omnem modum, scilicet, respectu temporum, & locorum, & subditorum: nam omnem hominem, & in quocunque tempore postquam publicata est, & in omni loco obligat: lex autem Mosaica non erat generalis, quia non obligabat omnem hominem, sed solum Hebræos: nec in omni tempore, sed solum obligauit vsque ad Christum: habet autem solum de generalitate, quòd obliget in quocunque loco, scilicet, quia Hebræi vbicunque essent, ante Christi aduentum, obligabantur, licet etiam hoc non sit generale, quia aliquæ leges Moyfi obligabant in omni loco, & aliqua solum in terra Chanaan: non ergo vocabitur lex Mosaica municipalis, quia municipalem dicitur à municipio, id est, loco, vel territorio, in quo obligat: lex autem Mosaica non obligabat in certo territorio, sed vbicunque essent Hebræi. Vocatur tamen specialis, respectu gentis, quia solum gentem Iudæorum obligabat. Sciendum tamen, quòd lex Mosaica non excedit totaliter legem municipalem, sed in aliquo excedit, & in aliquo exceditur ab illa: nam lex municipalis obligat solum in municipio suo: ideo oriundi de illo municipio, cum fuerint extra illud, non obligantur ea: lex autem Mosaica obligabat Iudæos vbicunque essent, & in hoc excedit Mosaica municipalem. Rursus autem municipalis in municipio suo non solum obligat eos, qui oriundi sunt de municipio, sed etiam omnes extraneos cuiuscunque gentis, dum fuerint in municipio: & propter hoc, ratione contractus initi in aliquo loco, vel delicti commissi in eo, sortitur quis forum, & pertinet ad legem municipalem illius loci, quantum ad illum contractum, vel delictum: lex autem Mosaica non obligabat extraneos existentes in municipio: nam territorium, in quo po-

Lex Mosaica non est municipalis: licet sit specialis, euangelica autem generalis.

Lex Mosaica, & municipalis quò se habent ad inuicem secundum excessum.

tiffimè obseruanda erat lex Mosaica, erat terra Chanaan: & tamen Gentiles existentes ibi inter Iudæos, non tenebantur lege Mosaica, quia non peccabant, si non facerent secundum illam, & etiam Iudæi non puniebant eos, licet non obseruarent illam. Et hoc modo possumus respondere, si aliquis arguat dicens: aut lex Mosaica erat generalis, aut municipalis: si generalis, ergo obligabat omnem hominem, si municipalis, ergo obligabat tam Iudæos, quàm Gentiles, quando essent in terra Chanaan. Dicendum, quòd prima pars est falsa, scilicet, quia nec erat generalis, nec municipalis, sed specialis: & sic non solum obligaretur Dauid obseruare illam, cum esset inter Iudæos, sed etiam, cum esset inter Philistinos. Sed adhuc dicendum, quòd dato, quòd esset lex Mosaica municipalis, obligasset Dauid quando erat in Siceleg, quia si esset municipalis, non posset ei proprie dare municipium, nisi in territorio terræ Chanaan, cum sæpe dicitur in lege Moyfi: Cum ingressi fueritis terram Chanaan, facietis sic, vel sic: Dauid tamen erat in terra Chanaan, quia vrbs Siceleg, & tota terra Philistinorum erat pars terræ Chanaan, vt patet Iosue capitulo 13. & fuit Siceleg in sorte tribus Iudæ, Iosue capitulo 15. & postea in sorte Simeon, Iosue capitulo 19. ergo Dauid existens in Siceleg, erat in territorio, & tenebatur lege municipale, nec ex hoc dubitatur, sed solum erat dubium, an obligaretur ad omnes leges Mosaicas, vel excusaretur à quibusdam. Respondendum, quòd in legibus Moyfi erant quædam, quæ concernebant certum locum, & istæ erant quasi municipales, & solum obseruari debebant in terra Chanaan in parte illa, in qua essent Israelitæ. Aliæ autem erant, quæ non concernebant locum, & istæ debebant obseruari vbicunque essent Hebræi. De primis patet, vt legibus sacrificiorum oblationum, primitiarum, & decimarum: nam istæ obseruabantur solum in terra Chanaan, in loco vbi erat sanctuarium, quia extra illud non poterant fieri sacrificia, nec oblationes, Deuteronom. capi. 12. obseruatio quoque pharise, non poterat fieri nisi in loco sanctuarij: ideo illuc conueniebant omnes Iudæi, Deuteronom. capitu.

16. purificationes quoque multorum modorum, quæ fiebant in Iudæis, de quibus habetur Leui. cap. 11. 13. & 14. 22. & Num. capitulo 19. & in alijs locis, non debebant obseruari extra terram Chanaan, eo quòd istæ purificationes fiebant, ne homo accederet immundus ad sanctuarium, vt patet Leui. capitulo 15. sed extra terram Chanaan non erat sanctuarium: ideo non obligabatur Israelitæ ad istas purificationes. Aliæ autem erant leges non concernentes locum, sicut lex de circuncisione, & obseruatione Sabbati, & aliorum festorum, & similes: & ideo istæ obseruari debebant, vbicunque essent Iudæi. Sic autem dicendum de Dauid, quia non obligabatur ad aliquas cæremonias sacrificiorum, nec oblationum, dum erat in Siceleg, nec ad aliquas purificationes super mortuo, vel coitu, vel menstruatione, vel leproso, aut viro fluente semine, & sic de omnibus alijs immundicijs, à quibus purificabantur Iudæi in terra Chanaan: tenebatur tamen Dauid circuncidere paruulos suos in Siceleg, & obseruare omnia festa, tam Sabbatum, quàm alia, quantum ad vacationem à laboribus: tenebatur etiam obseruare azima tempore suo, & discernere cibos, scilicet, non comedere de illis animalibus, quæ Deus vetuit, Leui. capitulo 12. & Deuteronom. 14. & sic generaliter de omnibus alijs præceptis, quæ non concernebant locum: hoc enim nunc obseruant Hebræi tenentes quædam præcepta legis, & alia non.

Dauid

David non tenebatur obseruare phafe in Siceleg.
Quaestio XXI.

QVAERETVR vterius, specialiter circa obseruationem phafe, an Dauid teneretur obseruare phafe, dum erat in Siceleg, si aliquando accidisset phafe, dum ipse erat ibi. Dicendum est, quod ipse non poterat obseruare phafe manens in Siceleg, quia omnes Israelitae debebant ire in locum sanctuarij, & ibi immolabant phafe, Deuteronom. cap. 16. Sed stat dubium, an Dauid, cum viris suis teneretur de Siceleg ascendere in locum sanctuarij tempore phafe, quia lex iubet, quod ter in anno omnes masculi Hebraeorum ascenderent in locum sanctuarij, in tribus festiuitatibus, & prima erat phafe, Exod. cap. 23. & 34. Item, quia iubetur Num. capit. 9. quod illi, qui non possent facere phafe tempore suo, facerent postea die 14. mensis secundi: ergo saltem illo tempore tenebatur Dauid facere phafe.

Respondendum est, quod non obligabatur Dauid ascendere in locum sanctuarij in festiuitate phafe, dum manebat in Siceleg; nec obstat, quod habetur Exo. capi. 23. & 34. quia illud intelligitur de non impeditis rationabili impedimento: Dauid autem non solum habebat impedimentum rationabile, sed etiam necessarium, scilicet, quia si ascenderet in loco sanctuarij, Saul caperet eum, & occidisset ipsum, & viros suos; talis autem metus excusabat eum ab omni lege obseruanda. Nec etiam obstat, quod habetur Num. capit. 9. quia illud intelligitur de impeditis propter immundiciam, vel longitudinem viae, scilicet, quia non poterant illo tempore celebrare phafe, cum non possent venire ad locum sanctuarij: Dauid autem non erat procul a loco sanctuarij, cum esset in Siceleg, quia ille locus erat in forte Simeon, sed solum non veniebat propter timorem mortis: ideo sicut non obligabatur venire ad sanctuarium ad celebrandum phafe tempore suo, ita nec obligabatur in secundo mense: si tamen accidisset, quod Dauid esset in Siceleg mense primo tempore phafe, & deinde rediret in terram Israel ante annum quartum decimum, die mensis secundi, post mortem Saulis, tenebatur in illo secundo mense celebrare phafe: nisi forte accideret ipsum tunc fuisse immundum, quia tunc non debebat toto illo anno celebrare phafe: sic enim declaratum est Num. capi. 9. quod propter impedimentum poterat differri phafe, de primo mense in secundum, de secundo non poterat transferri in alia: ideo tunc impeditus non poterat roto anno celebrare phafe. *Et misit dona de praeda.* Illud intelligendum est de parte illa, quae ei peruenit: nam diuisa est praeda inter omnes viros Dauid, & cuilibet assignata est sua portio: Dauid autem data est magna pars, eo quod de iure militari e, quod principi detur maior pars, vt patet in Decretis distinct. 1. cap. ius militare. vbi dicitur, quod praedae decisio, pro personarum laboribus, & qualitibus iusta diuisio, & principis portio, sunt de iure militari, si tamen princeps non deberet habere portionem maiorem ceteris, non diceretur specialiter de portione principis: Dauid igitur habuit magnam partem, & de hac misit munera, quae habentur in litera. Vel potest dici, quod consensu omnium viro- rum Dauid data sunt dona de praeda, antequam di- uideretur, & postea residuum diuisum est, sed partes aequales, vt supra dicitur, scilicet, & qua pars erit de- scendentis ad praedam, & manentis ad sarcinas. *Senioribus Iuda proximis suis,* idest, data sunt ista dona se- nioribus Iuda, qui erant proximi Dauid, idest, cog- nati. Vel vocantur proximi, quia benefecerant ei,

F vt colligitur infra in litera. scilicet, quia Dauid, & viri sui manserant apud eos: & hoc modo accipit proximū Christus, Luc. c. 10. vbi dicitur de illo, qui in latrones incidit, quis fuerit proximus eius sacerdos, Leuita, vel Samaritanus: & concluditur, quod Samaritanus: quia ille benefecit ei. *Dicens, accipite benedictionem.* Idest, acci- pite ista munera in benedictione: accipit enim scri- ptura secundū modū loquendi Hebraicū, quod cum que munus pro benedictione, sic patet supra cap. 25. cum dixit quidam puer Abigail: Ecce misit Dauid nuncios de deserto, vt benedicerent Domino nostro, i. vt peterent ab eo munus: non petierunt ab eo ali- quid ad cibū: & iterū c. d. r. *Qua pp suscipe benedictio- nem hanc, quā artulit ancilla tua,* idest, ista munera.

G *De praeda hostium, Domini.* ista praeda accepimus de hos- tibus Dñi. scilicet, de Amalecitis, quae vocantur hic hostes Dñi.

An Deus hostem habet propriū. Quaestio XX.

QVAERET aliquis, quare Dauid vocauit Ama- lecitas hostes Dñi. Respondendum, quod Deus nō ha- bet propriū hostes, quia ille, qui hostis alterius est, de- siderat eū percutere, & conat quantū potest, vt pereat: si ergo aliquis esset hostis Dei, cū voluntas Dei sit o- mni- potens, necesse esset, quod ille periret: sed isti, qui vocantur hostes Dei, non peribant: ergo non erant hostes. Itē ad rōnem hostis requiritur odiū: Deus tamen nemi- nem odit, vt patet Sap. ca. 11. f. Diligis n. omnia, quae sunt, & nihil odisti eorum, quae fecisti: nec n. odiens aliquid constituiti, aut fecisti. Quis autem possit aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset, conseruaret? Sed dicendum est, quod Amale- citae vocantur hic hostes Dei, pp tria. Primo, quia Deus promiserat, quod quicumque Israelitae obseruarent leges eius, promissit, quod ipse esset hostis hostibus eorum, vt patet Exo. c. 24. f. Quod si audieris vocem eius, & fe- ceris oia, quae loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te: Dauid autem nunc seruabat mandata Domini, nec egerat vsque nunc aliquid, quod esset directē contra Deum: ideo hostes eius vocabantur hostes Dei: sed Amalecites erant nunc hostes Dauid: ergo vocari debebant hostes Dei: non quidem hos- tes, quasi Deus ad illos odium haberet, sed quia illis mala infligebat, velut si eos exosos haberet.

Secundō vocantur hostes Dei, quia Deus promise- rat specialiter, quod deleter gentem Amalecitarū, vt patet Exod. capit. 17. scilicet dixit Dominus ad Moysen: scribe hoc in libro, & trade in auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec de sub caelo: & iterum ibidem dicitur: Manus folius Domini, & bellum Dei erit contra Amalec a generatione in generationem. Et ob hoc Deus specialiter comen- dauit Hebraeis, quod deleter Amalecitas, Deuter. capitulo 25. & dixit ibi: Caue ne obliuiscaris: quod nunquam dixit contra aliam gentem, quasi specia- liter haberet exosos Amalecitas, & essent hostes eius. Tertiō vocantur hostes Domini, quia Deus specialiter adiunxit Dauid contra illos, & hoc in duo- bus. Primo, denunciando ei certam victoriam de illis, vt patet supra. f. Dixit ei Dominus: persequere: absque dubio enim comprehendens eos, & excu- rtes praedam. Secundō adiunxit Dauid eum actualiter ad praualendū contra latrunculos, qui multo plu- res erant, quā viri Dauid: sic dixit supra Dauid: Non facietis sic fratres mei de his, quae tradidit nobis Dominus, & custodiuit nos, & dedit latruncu- los, qui eruperant aduersum nos in manus nostras: Dauid quoque ad laudem Dei, vt innueret istā vi- ctoriam factam fuisse a Deo, dixit Amalecitas esse hostes Dei.

Cur

Cur Dauid de praeda misit munera senioribus Iuda.
Quaestio XXI.

QVAERET aliquis, quare Dauid misit ista munera de praeda senioribus Iuda. Respon- dendum, quod hoc fecit propter tria. Pri- mō, quia erant cognati sui, & voluit eos laetificare impartiendo aliquid de praeda sua: & hoc significat litera cum dicit: Misit dona senioribus Iuda proxi- mis suis. Secundo fecit, vt acquireret sibi amicos, quia ipse erat in continua aduersitate, & indigebat amicorum fauore, tam ad subsidium in victu, quā ad adiutorium in bello: voluit ergo muneribus mul- torum animos sibi conciliare, & hoc fecit in vir- tibus Iuda, quia cum illi essent cognati sui, credi- dit, quod firmiter seruarent fauorem suum, quā alij. Tertio hoc egit, quia tenebatur istis viris ad mul- ta, eo quod tempore, quo erat profugus manebat apud eos, & sustentabatur de bonis illorum: ideo voluit nunc saltem in cognitionem beneficiorum receptorum mittere eis munuscula de praeda, & ista fuit causa praecipua, & tangitur infra, scilicet. Et reliquis, qui erant in his locis, in quibus moratus fue- rat Dauid, & viri eius, idest, illis misit munera apud quos manserat cum viris suis, quia illos solos expen- sis grauaauerat.

An Dauid misit munera ad alios, quā ad seniores de Tribu Iuda. Quaestio XXI.

QVAERETVR vterius, an omnes illi, ad quos misit Dauid munera, essent de Tribu Iuda, vel essent alij de reliquis tribubus. Aliquis dicit, quod solum erant de Tribu Iuda, cum litera dicat: Misit dona de praeda senioribus Iuda. Item, quia dicit, proximis suis: manifestum tamen est, quod soli de Tribu Iuda erant proximi, idest, cognati Dauid. Respondendum, quod non solum misit Dauid mu- nera ad senes de Tribu Iuda, sed etiam ad aliquos alios de tribubus alijs, quamquam plurimi istorum fuerunt de Tribu Iuda: quod patet, quia Dauid mi- sit munera ad omnes ciuitates, quae sunt in litera: tamen aliquae harum non erant de Tribu Iuda, sicut Bethel: nam erat in Tribu Benjamin, vt patet Iosue cap. 18. Item satis verisimile est, quia sicut ibi aliae ci- uitates de alijs Tribubus, sicut Ramoth, quae est in Tribu Gad, vt patet Deuteronom. ca. 4. & Iosue 20. & 21. etiam ponitur hic Aroer, & tamen illa est in terra duarum tribuum, & dimidia, & videtur perti- nere ad Tribum Ruben: de hoc Iosue capi. 13. Item patet, quia infra dicitur, quod misit Dauid munera illis viris, qui erant in locis, in quibus Dauid fuerat com- moratus: verisimile tamen est, quod cū Dauid erat profugus, mansisset in aliquibus locis sortis Benia- min, & in aliquibus locis sortis Gad, & Manasse, quia multi viri de istis tribubus conuenerunt ad Dauid, dum erat profugus a Saule, & primo venerunt viri de Tribu Benjamin cum viris de Tribu Iuda, quando Dauid erat in praesidio terrae Moab, vt patet 1 Para- lipom. ca. 12. deinde venerunt nouem principes de Tribu Manasse cum reuerteretur Dauid de castris Philistinorum in Siceleg, & adiuuerunt eum con- tra latrunculos, & alio tempore venerunt vndecim principes de Tribu Gad, eod. cap. ideo verisimile est, quod Dauid aliquando declinaret ad aliquas ciuitates illarum tribuum, saltem ad illas, de quibus erant vi- ri sui, & ibi manens aliquo tempore, grauaeret ami- cos expensis: ideo nunc mittebat eis munera, cum dicitur infra, quod misit ad omnes illos, qui erant in lo- cis, in quibus ipse fuerat commoratus. Ad primam Alph. Tost. super i. Regum.

A rationem in contrarium dicendum, quod non so- lum misa sunt dona senioribus Tribus Iuda, sed et ad alias Tribus: nominauit tamen scriptura solum Tribum Iuda, quia rati erant de alijs tribubus, ad quos misit munera. Ad secundam dicendum, quod quamquam misit ad senes Iuda, qui erant proximi sui, idest, cognati: tamen nō tollitur, quin etiam mi- serit ad alias tribus: dici etiam potest, quod per pro- ximos non solum intelliguntur cognati, sed etiam possent intelligi omnes Israelitae: sic patet supra ca. 15. cum dixit Samuel ad Saulem: Scidit Dominus regnum Israel a te, & tradidit illud proximo tuo: quod intelligitur de Dauid: & tamen ille non erat cogna- tus Saulis, cum non esset de eadem tribu: sic etiam patet supra cap. 28. f. Scindet regnum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid. Vel potest accipi proximus, pro illo qui benefacit, & sic vocatur pro- ximi Dauid, qui benefaciebant ei: huic sensui conso- nat litera inferior, cum dicat, quod Dauid misit mu- nera viris, qui erant in illis locis, in quibus ipse habi- tauerat. scilicet, quia isti viri prouiderant ei aliquando de expensis. *His, qui fuerant in Bethel,* idest, misit munera ad viros Bethel: est enim Bethel in sorte Benjamin, Iosue 16. cap. & est vna de ciuitatibus regalibus, quo- rum reges occiderunt Israelitae, Iosue 12. cap. apud istam ciuitatem habitauit Abraham, & construxit ibi Altare, quando venit de Mesopotamia, vt patet Gen. 12. capit. *Et qui in Ramoth ad meridiem,* idest, etiam misit munera viris, qui habitabant in vrbe Ramoth ad partem meridianam: dicitur autem ad meridiē, quia ista ciuitas erat multū meridiana in terra Israel: est autem Ramoth in terra duorum regum Amor- rhæorum in partem duarum tribuum, & dimidia in sorte Gad, vt patet Iosue capi. 20. & 21. & ista vo- catur Ramoth Galaad, quia est apud montem Galaad: pro ista. a. ciuitate pugnabat Achab rex Israel contra Syros, quando occisus est, infra 3. lib. cap. 22. *Et qui in Geber,* idest, misit munera viris habitantibus in Gether: ista ciuitas est in sorte Iudae, vt patet Iosue cap. 15. & fuit data postea sacerdotibus ad habi- tandum, vt patet Iosue cap. 21. & 1. Paralipom. ca. 6. & fuit ista vna de ciuitatibus regalibus regum, quos occiderunt Israelitae: vt quidam estimant Iosue cap. 12. sed falsum est, quia ibi ponitur rex Gazer, & rex Gader, sed non rex Gether. *Et qui in Aroer,* idest, ha- bitantibus in Aroer: est Aroer ciuitas extra terram Chanaā in extremitate terrae duorum regū Amor- rhæorum, & ponitur semper tāquam terminus ter- rae duarum tribuum, & dimidia, vt patet Deutero. cap. 2. & 3. & cecidit in sortem Ruben, vt colligitur Iosue cap. 13. *Et qui in Sephamoth,* ista ciuitas est de tri- bu Iuda, sed non describitur in catalogo ciuitatum sortis Iudae, Iosue capi. 15. quia aliqua ibi subticen- tur. *Et qui in Esthama,* ista est ciuitas in sorte Iudae, & vocatur Isthem, vt patet Iosue cap. 15. sed aliquan- do mutatur litera: & fuit ista ciuitas data sacerdoti- bus postea ad habitandum, in numero quadraginta, & octo ciuitatum, Iosue capit. 21. & 1. Paralipom. 6. *Et qui in Rachal,* idest, ista est ciuitas in sorte Iudae, sed non exprimitur, Iosue cap. 15. vbi est catalogus sor- tis Iudae. *Et qui in v. bibus Ierameel,* idest, misit munera habitatoribus vrbium Ierameel: non est enim Iera- meel vna ciuitas, sed est nomen patriae, in qua sunt multae vrbes, vt patet, quia dicitur in vrbibus Iera- meel: est autem Ierameel nomen patriae, quae appel- latur Ierameel, supra cap. 27. quod patet, quia ibi po- nuntur Ierameel, & Ceni simul; & ita ponuntur hic Ierameel, & Ceni: nec obstat, quod hic vocetur Iera- meel, & supra Ierameel: quia additio, vel subtractio literae venit ex more Hebraico. Sic enim vocatur Pars Secunda. A a supra

supra cap. 27. Gessuri, & in sequenti lib. cap. 2. & tñ eo lib. c. 3. & 13. & 14. vocatur Gessur. Sic etiam sup. c. 25. vocatur Phalti maritus Michol. & seq. lib. ca. 3. vocatur Phalthiel. Et qui in Rama. i. misit munera habitatoribus Rama: ista litera est corrupta, vt cõmuniter in Biblijs nostris, sed debet dici in Herma: sic habetur in litera Hebraica, & in Biblijs correctis: ista ciuitas est in forte Iudæ, Iosue c. 15. & est vna de ciuitatibus regalibus, Iosue ca. 12. Et qui in vrbibus Ceni, id est, habitatoribus vrbium Ceni misit munera: Ceni est nomen patriæ, & non vrbis: quod patet, quia appellantur hic vrbes Ceni, quasi multas contineat: vrbes autem Ceni, & Ieramecelli sunt in tribu Iudæ, sed non nominantur Iosue. c. 15. Ieramecelli, & Ceni, quia non sunt nomina vrbium, sed terarum. Et qui in lacu Asan. i. etiã misit munera habitatoribus in lacu Asan: est. n. lacus nomen loci, & hñt cõiter Bibliæ in lacusan, tanquam sit vna dictio: sed falsam est, & procedit ex errore librariõrum. Et qui in Athach. i. habitantibus in vrbe Athach: ista est etiam in forte Iudæ; licet non exprimat Iosue c. 15. vel forte exprimitur sub alio nomine, qa multæ vrbes hñt multitudinem nominum, & aliqñ sub vno, & aliqñ sub alio exprimuntur. Et qui in Hebron. ista est ciuitas famosissima in forte Iudæ, & vocatur alio nomine Cana tharbe Iosue c. 14. & 21. vocatur etiam Maambre, vt patet Gen. c. 23. & 49. Ista ciuitas data fuit Caleb, & posteris suis, Iosue c. 14. & 15. & Iudi. c. 1. postea autẽ in diuisione ciuitatum, quæ datæ sunt leuitis, fuit ista data eis, & manserunt solum villulæ Hebron, & agri sui cõ toto territorio in possessione Caleb, vt patet Iosue c. 21. & 1. Paral. 6. Ad istam vrbe primõ iurit Dauid post mortem Saulis, & ibi regnavit septẽ annis, & sex mensibus, seq. li. c. 2. Et reliquis, qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat Dauid, & viri eius. i. non solum misit munera ad viros istarum vrbium, quæ hñt sup. sed etiam ad omnes viros, qui erant in alijs locis, in quibus ipse mæserat. s. tpe, quo erat p̄fugus. Ex quo patet, qd misit Dauid ista munera ad reddendã vicẽ, scilicet, sicut receperat sustentationem, vel munera à viris istorum locorum, in quibus manserant; ita nunc volebat mittere illis munera, quando ipse abundabat propter spolia belli.

CAPITVLVM XXXI.

PILISTHIIM autem pugnabant aduersum Israel: & fugerunt viri Israel ante faciẽ Philisthiim, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe. Irrueruntque Philisthiim in Saul, & in filios eius, & percusserunt Ionathan, & Aminadab, & Melchisue filios Saul, totumque p̄odus prælii versum est in Saul.

Descriptus est in superioribus quidam apparatus bellicus, hic consequenter describitur belli exitus, s. mors Saulis, & filiorum eius. Et diuiditur in tres partes: primõ ponitur Saulis occisio: secundo eius ab hostibus vituperatio: tertio honorabilis, & denota tumulatio. Secunda ibi. (facta autem die altera.) Tertia ibi (quod cum audissent.

QVAERITVR circa primũ, an ista, quæ habentur hic, fuerint facta prius, quàm præcedentia, & an sit ordo continuus.

Respondendũ est, qd ea, quæ habentur hic, & præcedenti. ca. fuerunt facta simul, quia non intercidit inter vtrunque spatium duorum, vel trium dierũ: quod patet, quia Philisthiim pugnauerunt cõtra Israel, & die illa, qua pugnauerunt mortuus est Saul, quia non durauit bellum vno die: quod patet, quia Samuel dixit Sauli supra capit. 28. Cras tu, & filij tui mecum eritis: sed cum ista dicebantur, nondum inceptum fuerat bellum, quia erat Saul extra castra: ergo die, quo inceptum est, mortuus fuit Saul. s. sequenti die: Dauid autem erat in castris Philisthinorũ antequam inciperetur bellum, & miserunt eum de castris sarrapæ Philisthinorum sup. cap. 29. eadem autem die, qua recessit Dauid de castris, ascenderunt Philisthini in Iezrahel, eod. cap. sed castra Israelitarũ erant in Iezrahel, vt patet ibidem: ergo videt, qd eadẽ die fuerit bellum, & mortuus fuerit Saul: vel saltem illa die ascenderunt in Iezrahel, & sequenti die factum est bellum, & periit Saul: & sic videtur, qd Saul mortuus fuerit, dum veniret Dauid de castris Philisthinorum in Siceleg: nam tribus diebus mansit in itinere, præcedenti cap. Cũque venisset Dauid, & viri eius in Siceleg die tertio: Huic autem fati concordat, quod infra habetur sequenti lib. ca. 1. s. qd reuerso Dauid de cede Amalecitarũ, dũ esset in Siceleg per duos dies, venit nuncius de castris Israel, referens mortẽ Saulis: & tamen ille moraretur in itinere tribus, vel quatuor diebus, sicut Dauid: ergo videtur, qd Saul mortuus fuerat tribus, vel quatuor diebus antea aduentum nuncij: & consequenter fuit hoc ea die, qua Dauid venit in Siceleg, vel die præcedenti: & sic ea, quæ habentur hic, fuerunt simul facta cõ eis, quæ habentur præcedenti ca. & aliqua sunt hic, quæ fuerunt priora quibusdam, quæ hñt præcedenti. cap. & alia fuerunt hic, quæ sunt posteriora eis, quæ hñt præcedenti. Item non possit proprie assignari anticipatio, vel recapitulatio in his, vel aliqua præcessio, sed magis fuit simultas: scriptura tñ ponit vnum ante alterum: quia quanquam multa simul fiant, nõ pñt multa simul narrari. Philisthiim autem pugnabant aduersum Israel. s. quia ipsi fuerunt inuales, & præualuerunt, ideo Israelitæ magis dicebantur sustinere pugnam, quàm pugnare. Et fugerunt viri Israel ante faciẽ Philisthiim. i. non potuerunt Israelitæ sustinere Philisthinos pugnantes, sed fugerunt: hoc autẽ erat, quia Deus dereliquerat eos, & inculserat illis timorem, ne possent resistere hostibus: nam disposuerat Deus tradere Saulem, & Israelitas in manus Philisthinorum pp peccata Saulis, & populi, ideo voluit potius adiuuare hostes, qd ipsos: de hoc sup. cap. 28. Cras autem tu, & filij tui mecum eritis, sed & castra Israel tradet Dñs in manus Philisthin tecum. Deus enim habebat hoc contra Hebræos, qd qñ ipsi colebant eum, dabat eis victoriam contra omnes gẽtes, ita qd pauci de eis prævalerent contra multitudinẽ hostium, Leu. c. 26. f. Persequimini inimicos vestros, & corruent coram vobis, persequentur quinque de vestris centũ alienos, & centũ ex vobis decẽ millia: sic etiam patet Deut. c. 3. f. Vtinam saperent, & intelligerẽt, ac nouissima prouiderent, quõ persequeretur vnus mille, & duo fugarent decem millia. Si autẽ Israelitæ conuerterentur ad idola, vel qualitercunque defererent legem eius, Deus ponebat paucorem in cordibus ipsorum, ita, vt paucissimis hostibus venientibus terga darent, Leu. c. 26. f. Et qui remanse-

manferint de vobis dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebunt eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent nullo per sequẽte, & corruent singuli sup fratres suos, quasi bella fugientes, nemo vtrum audebit inimicis resistere, & peribitis inter Gentes, & hostilis vos terra consumet.

An omnes Israelitæ fugientes fuerint interfecti. Questio 11.

QVAERET aliquis, an omnes isti Israelitæ fugientes de bello mortui fuerint, vel aliq eauerunt. Aliquis dicit, qd omnes mortui sunt: qa dicitur hic: Et fugerunt viri Israel, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe: ergo videtur, quod omnes, qui fugerunt, ceciderunt interfecti. Item patet: quia dicitur infra. Mortuus est ergo Saul, & tres filij eius, & armiger illius, & vniuersi viri eius in die illa pariter: ergo omnes viri erant in exercitu Saulis mortui sunt. Respondendum est, qd non mortui sunt omnes, qui fuerunt in castris Saulis, immo pauci mortui fuerunt in comparatione ad tantam multitudinẽ, quanta erat in castris: nam dicitur sup. cap. 28. quod congregauit Saul vniuersum Israel, & venit in Gelboe, ibi autem fuit pugna, & patet, cum multi fugerint de prælio, & eauerunt: quia dicitur inf. in littera. Videntes autem viri Israel, qui erant trans Iordanem, quod mortuus esset Saul, & filij eius, & quod fugissent Israelitæ, reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt: si tamen omnes, qui iuerunt ad bellum mortui fuissent, ibi non diceretur de quibusdam, qd mortui sunt, & de alijs quod fugerunt: ergo multi fugerunt, & eauerunt. Item patet: quia sequit. lib. cap. 1. Venit quidã vir de castris Israel, & tulit diademata Saulis ad Dauid, & dixit: Fugit populus de prælio, & multi corruerunt ex populo mortui sunt: ergo aliqui mortui sunt, & aliqui eauerunt, & pauci mortui sunt in comparatione eorum, qui eauerunt.

Ad primã rationem

Ad secundã

Ad primã rationem in contrarium dicendum, quod cum dicitur: ceciderunt interfecti in monte Gelboe, non est intelligendum qd omnes fugientes mortui fuerint, sed multi ex eis, sicut dicitur sequenti lib. c. 1. f. Fugit populus de prælio, & multi corruerunt ex populo mortui sunt. Ad secundã rationẽ cum dicitur, quod mortuus est Saul, & filij eius, & vniuersi viri eius in die illa: dicendum, quod viri Saulis accipiuntur dupliciter: vno modo pro omnibus subditis Saulis, & sic omnes Israelitæ vocantur viri Saulis, vel serui eius. Secundo modo vocantur viri Saulis familiares eius, qui adabant ei semper ministrantes, & residebant in curia sua: isti autem specialiter pertinebant ad Saulem, & erant de familia eius. Cum autem dicitur hic, quod vniuersi viri Saulis mortui sunt in die illa pariter: intelligitur de viris suis secundo modo, scilicet de familiaribus: quia cum reliquus Israel fugeret, & viderent isti Saulem firmiter manentem in bello, erubuerunt fugere, relicto Domino in manibus hostium: ideo maluerunt gloriosam subire mortem defendendo Dominum suum in bello, quàm turpiter fugiendo, ignominiosam vitam adipisci. Reliqui autem de populo, qui non erant familiares Saulis, sed solum subditi, non diligebant nimis Saulem, nec erubescerant, deserto Domino, fugere pro conseruanda vitæ: ideo omnes fugerunt, & in fuga quidam corruerunt vulnerati, alij autem eauerunt: hoc patet primo Paralipo. capit. 10. vbi ponitur totum istud. cap. quasi ad litteram: & vbi dicitur hic, quod mortuus est Saul & tres filij eius, & omnis domus illius pariter. Alph. Toft. super 1. Regum.

ter cecidit: domus autem Saulis significat solam familiam suam: ergo soli familiares sui mortui sunt: de populo autem pauci viri ceciderunt in bello, sed aliqui corruerunt in fuga. Et ceciderunt interfecti in monte Gelboe, id est, de illis, qui fugiebant, corruerunt aliqui in monte Gelboe: quia aliqui fugiebant postquam vulnerati erant, & effluente multo sanguine, ipsi per se mortui cadebant: alij autem ante vulnere, timore hostium terga vertebant: & dicitur in monte Gelboe: quia ibi facta fuit pugna, & erant ibi castra Israelitarum, vt patet sup. capit. 28. scilicet. Congregauit autem Saul vniuersum Israel, & venit in Gelboe. Sed aliquis obijciẽt, quod bellum factũ fuerit extra montem Gelboe: quia sup. capit. 29. dicitur, quod Israel castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrahel. Dicendum, quod bellum fuit in monte Gelboe: fons autem Iezrahel erat in monte Gelboe: quia mons Gelboe est aliquid magnũ: ideo quando Dauid deplorat cõdem huius belli, sequenti lib. cap. 1. dicit: Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniant super vos, nec sint agri primitiarũ: quia ibi abiectus est clypeus fortium. Irrueruntq; Philisthiim in Saul, & filios eius, id est, postquam fugit reliquus populus, Philisthini irruerunt super Saul, & filios suos, id est, congregauerunt se super eos, sicut patet in littera Hebraica. Intelligendum est enim, quod hic erant acies ordinatæ de Israelitis, & Saul, & filij sui non erant in prima acie, sed aliqui alij de populo, ideo Philisthini primo pugnauerunt contra illos, quibus coactis fugere, congregati sunt omnes Philisthini contra Saulem, & filios suos: & non est putandum, quod solus Saul cum filiis suis maneret: quia etiam manserunt ibi omnes familiares Saulis, & super illos quoque irruerunt Philisthini, occideruntque omnes, vt patet infra in littera, scilicet. Mortui sunt vniuersi viri eius in die illa pariter: fit tamen mentio de solo Saule & filijs suis: quia isti erant digniores. Et percusserunt Ionatham, & Aminadab, & Melchisue filios Saul. Hic ponuntur tres filij Saulis solum, sicut ponuntur sup. 14. cap. fuerunt ramẽ quatuor, vt patet. 1. Para. c. 8. f. Ionathas, Melchisue Abinadab, & Isboferth, vt patet sequenti lib. c. 2. & 3. iste quartus non iuit in bellum, ideo nõ periit cum reliquis: non tamẽ cessauit ire, quasi esset ipotens ad pugnandũ propter defectũ etatis: nõ quadraginta annorũ erat nũc, quando mortuus est Saul: quod patet: quia immediatẽ constitutus est in regem, mortuo patre suo: & ramen dicitur de ipso, qd erat quadraginta annorum, quando cepit regnare, sequenti lib. ca. 2. sed mansit in domo: quia forte erat vir corde pauido, & ineptus ad bellum: quod patet ex actibus suis: quia nihil rege dignũ egit, dum vixit, vt patet sequenti lib. c. 2. vsq; ad quintum: vel forte mansit in domo ad disponendũ domũ, dũ pater, & fratres ibant in bellum. Sciendum autẽ, qd isti filij Saulis nõ nominantur semper eisdem nominibus: quia iste, qd nominatur hic Abinadab, nominatur Iessui. sup. c. 14. Sciendum etiam, qd littera nostra, vt communiter corrupta est in isto noĩe, Aminadab: quia non debet scribi Aminadab, sed Abinadab, & sic habent biblię correpte, & sic est in Hebræo, & sic hñt 1. Par. c. 10.

Quare noluit Saul dicere filijs suis, quæ sibi dixerat Samuel. Questio 111.

QVAERET aliquis, cũ Saul audisset à Samuele, qd filij eius morituri erant in bello, cur nõ dixit eis, qd recederent de bello, ne morerent, cũ diligeret eos, maximẽ ipsum Ionathã, qui erat vir excellens. Respondendum est, quod Saul noluit hoc dicere, Pars Secunda. Aa 2 filijs

Mors filiorum Saul.

filij suis propter multa. Primò, quia non putabat in hoc proficere: nam cum Samuel dixisset ei, supra capitulo 28. Cras tu, & filij tui mecum etitis, putavit, quòd necesse erat, quòd tam ipse, quàm filij sui morerentur: ideo nullo modo poterant euadere hanc mortem: vnde sicut ipse iuit in bellum, quòd prædictum esset ei, quòd moreretur, quia putabat, quòd et si fugeret ad quencunq; locum, necesse erat eum mori manibus Philistinorum: ita de filiis suis futurum putavit, cum de omnibus idem annunciatum fuisset: melius ergo fuit, quòd viriliter in bello moreretur pugnando pro Israel, quàm ignominiosè fugiendo, desideratam vitam conseruare non possent. Secundò hoc fecit: quia dato, quòd Saul sciret, quòd filij sui euadere possent si recederent de bello: quia tñ eis recedentibus, timeret populus, & esset occasio, vt multi perirent, voluit potius, vt morerentur ipsi, quòd vt populo scandalum præstaret. Tertio hoc noluit: quia Deus prædixerat, quòd certissimè ipse & filij sui morituri essent: si autem denunciaret eis, conaretur eripere eos à morte, repugnando diuinæ ordinationi, timuit autem quòd in hoc Deum offenderet, id noluit peccatis veteribus noua persuadere. Quarto hoc fecit, vt non iacuteret timorem superfluum filiis suis, vt magis viriliter pugnarent: putavit. n. q. dato, quòd eis dixisset, quòd morituri erant, non possent mortem effugere, cum Deus illam prænunderat, & timerent magis, nec auderent viriliter pugnare, sicut pugnauerunt: etiã affligeretur nimis, cognita certissima morte: voluit ergo Saul ne affligerentur dupliciter. s. moriendo, & mortem suam præcognoscendo: id non reuelauit eis, quòd Deus dixerat: & sic cum semper haberent spem de victoria, vel saltem esset eis incerta fors, animosè pugnabant. Quintò hoc fecit: quia Deus inclinauit ipsum, vt sic faceret, dâdo hoc ei in penam: nam sicut quòd ipse moreretur erat ei prænunderat, & tñ iuit in bellum, quia Deus inclinauit cor eius ad hoc, facièdo apparere ei iniquum, si nõ iret ad bellum, ita fecit, quòd appareret ei iniquum reuelare hoc filiis suis, ne forte fugerent de bello, vel agerent aliquid honestum. Sextò hoc egit, vt voluit Hebræi ad obediendum Deo, & sponte suscipiendū penam pro peccatis suis: cognouerunt. n. se grauius peccasse contra Deum, & quòd ob hoc Deus fecerat, quòd moreretur ipse cum filiis suis: id vt in hoc satisfaceret voluntati Dei, & mereret remissionem, voluit spontè subire penam, quæ Deus ei prænunderat: & quia si ipse dixisset filiis suis, quòd fugerent de bello, vellet hoc excludere quædam partem penæ, quam Deus volebat ei infligere, nõ reuelauit filiis suis quicquam, consentiens, quòd omnes morerentur secundum Dei dispositionem.

An peccasset Saul, si conatus fuisset saluare filios, ne morerentur. *Questio IIII.*

QVAERETVR vltetius, an peccauisset Saul, si reuelasset filiis suis, quòd morituri erant, & hoc ipsi recederent de bello: vel ille suaderet eis, quòd recederent, ne morerentur. Aliquis dicit, quòd peccaret, quia conaretur resistere voluntati Dei cognita, cui resistere peccatum est. Respondendū, quòd Saul non peccasset, qualitercunq; conatus fuisset liberare filios suos à morte, siue reuelando eis prophetiam Samuelis, siue suadendo, vt recederent de bello. Et cum obijciatur, quòd peccaret repugnando voluntati Dei: dicendum, quòd dato, quòd homo sciat voluntatem Dei, non tenetur conformare voluntatem suam voluntati eius, immo interdum si conformat, peccat mortaliter: sic enim dicit Augustinus in Enchiridion, & Magister in primo di. 48. f. potest hõ interdum mala voluntate ea, quæ Deus vult,

& potest bona voluntate velle, contra id, quod Deus vult: tanquã si bonus filius patrem velit viuere, quæ Deus bona voluntate vult mori: & rursus fieri potest, vt hoc velit homo mala voluntate, quòd Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem, hoc etiã Deus: non enim tenetur aliquis conformare voluntatem suam Deo in re voluta, sed in radice volendi, & in fine. i. quòd hõ velit ad bonum finem omnia, quæ vult, & omnia ex charitate: sicut Deus vult, quòd voluntati vtriusq; conformetur nihil differt. sic autem erat hic, quòd Deus vellet, quòd morerentur filij Saulis, non tenebatur ipse velle hoc, etiam Deo reuelante sibi, quòd hoc vellet: ideo si reuelasset illis dispositionem Dei, vt fugerent mortem, vel ad hoc persuaderet, nõ peccaret, sed potius videretur mereri. Item patet, quia Saul si reuelaret hoc filiis suis, poterat proficere, quia quãquam Deus dixisset, quòd morituri erant Cras, nec sciretur hoc esse certum, quia poterat Deus illud dicere per comminationem, & illa, quæ sic dicuntur, non eueniunt si homines conuertantur, vel caueat illa: nec peccat siquam, si Deus dicat, quòd infliget alicui talem, vel talem penam, & ipse adhuc dubitet de illo: nam sic propheta, qui prænunderat ista, dubitabat, an Deus illa vellet complere: sic enim patet Iohel. c. 2. vbi Iohel prædixit multa mala futura Israelitis, & postea subiunxit: quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? & sic etiam fuit de Ninuitis, quibus prædicauerat Ionas subuertendã eorum ciuitatem post quadraginta dies, ipsi autem erant dubij de hoc, dicentes: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore suo, & non peribimus? Iosue c. 3. Porissimè, quia Deus dixit, quòd non eueniret omnia, quæ ipse prædiceret, sed interdum prænunderat alicui genti malum, & si illa conuerteretur, Deus non infligeret malum: & interdum prænunderat bonum alicui genti, & si illa declinaret ad malum, ipse non impleveret promissum suum, Ier. c. 18. ideo propter hoc, quòd Deus multoties comminaretur aliqua mala prophetas, ipsi consulebant postea populis, vt affligeretur se, & peterent à Deo misericordiam, & sic isti consulebant populis, contra voluntatem Dei: tamen in hoc non peccabant, sed potius merebantur: & Deus nimis gaudet, quòd aliquis se interponat ad orandum, vel induendum populos, ne impleatur in eis voluntas Dei, de infligendo penam: sic patet Ezechie. cap. 22. f. Et quæsiui de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparetur eam, & non inueni. Et effudi super eos indignationem meam, quòd si inuenissem virum, qui oraret pro illis contra me, non deleuissem eos: sed quia nullus se voluit interponere contra me, deleui ipsos: & sic Iohel propheta, qui prædixerat Israelitis futura mala, consuluit eis, vt poenitentiam agerent, & forte Deus conuerteretur, vt patet Iohel. cap. 2. f. Sacrificium, & libamen Domino Deo nostro: canite tuba in Sion sanctificate ieiunium, & cetera. quasi dicat, sacrificiate Deo, & ieiunate, & forte non infliget mala, quæ prædixit: sic etiam fecerunt Ninuities: nam audito verbo Ionæ, humiliauerunt se durissima poenitentia, & clamauerunt ad Cælum in fortitudine, & Deus misertus est super malo, quod de eis prædixerat, & non intulit, vt patet Ionæ capitu. 3. Deus quoque prædixerat Moyssi, quòd non introiret in terram Chanaan, Numeri cap. 27. & 32. tamen ipse non desinebat orare ad Dominum, vt permitteret illum intrare, vt patet Deuteronom. capitulo 3. sic etiam fecit Dauid: nam fuerat ei reuelatum, quòd puer ille, qui natus fuerat sibi ex adulterio moreretur, & tamen humiliavit se ieiunio, & iacuit super

Non semper tenemur conformare voluntatem nostram diuinam.

Mala sepem nunciatum sub conditione veniunt: id orare semper debemus ne eueaiant.

super terram per septem dies, quousq; mortuus est puer, putans quòd adhuc posset Deus flechi ab ira sua: cum autem sciuisset puerum mortuum, quia iam Deus non poterat flechi, surrexit de terra, & non ieiunauit: non obligabatur ergo Saul credere, quòd illa, quæ reuelauerat Samuel futura essent: id licebat ei agere quantum posset pro se, & filiis suis, vt liberarentur à morte, potissime quia Saul dictum fuit simpliciter, quòd morerentur ipse, & filij sui, & non fuit addita alia certitudo: & tñ quanquã adderetur, vt patet, quòd propheta diceret, quòd Deus illa diceret firmam præscientiã, & nequaquam moueret misericordia ad contrarium, non tenebatur ille, cui ista dicerentur credere, quòd sic euenturum esset: sed licebat ei inquirere quousq; remedia, ne voluntas Dei impleteret in eo: sic fuit de Samuel: nam ipse prænunderat Sauli, sup. c. 15. Scidit Deus regnum Israel à te hodie, & tradidit illum proximo tuo: & postea dixit: Porro triumphator in Israel nõ parceret, & peccitudine non flechet. i. scias certissimè, quòd Deus super hoc nunquã mutabit voluntatem suã. quòd poeniteas: ipse tñ Samuel non desijt orare post hoc pro Saule, vt patet c. a. f. Verum tñ iugebat Samuel Saulem: quia Dominus penitebat, quòd constituisset Saulem regem super Israel: à fortiori ergo liceret Sauli, pro se & filiis suis agere quantum posset, euitãdo diuinã sententiã, ne impleteret in eis: cum Samuel non dixisset nunc ei, Porro triumphator in Israel non parceret super. c. 28. sicut dixerat sup. ca. 15. & nunquã tenuit desillere aliquis orare pro voluntate Dei cognita, quousq; Deus inbebat ei, ne oret, vel ne conetur eam elidere: tunc enim tenetur cessare propter præceptum Dei: quia omne præceptum eius obligat: sic fuit de Moyse, cui quanquam Deus dixisset, quòd nõ intraret in terrã Chanaan, orabat incessanter, quòd permitteretur intrare, quousq; Deus sibi dixit: Sufficit tibi, nequaquam ultra loquaris de hac re ad me, Deuteronom. ca. 3. & postea cessauit Moyse orare, quia iam peccasset, si orasset: sic etiam fuit de Samuele, qui orabat pro Saule, licet Deus spreuisset eum, & postea Deus dixit illi: Quousq; tu iuges Saulem, cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel sup. ca. 16. & tunc cessauit Samuel orare pro Saule: Deus tamen non dixit Sauli, ne ageret in hac parte contra voluntatem suam: ergo poterat filijs suis reuelare mortem, vt recederet de bello, vel qualitercunq; suadere, vt recederent.

An Saul peccauerit, non reuelando filiis suis mortem eorum. *Questio V.*

QVAERETVR vltetius, an peccauit Saul, quia non reuelauit filiis suis mortem, ad hoc, vt ipsi euaderent illam: Et videtur quòd peccauerit: nõ vt dicit Augustinus in Enchiridion: potest homo mala voluntate velle, quod Deus vult, & bona voluntate velle, contra id, quod Deus vult: & ponit exemplum de filio volente, mortem patris, quòd Deus vult: sed ita se habet pater ad filios, quòd tenetur diligere eorum salutem, ideo quanquam Deus vellet, quòd morerentur, nõ tenetur ipse hoc velle, sed magis peccat, hoc volendo: quia cum quis vult aliquid mala voluntate, peccat: sed filius, si velit mortem patris, vult eã mala voluntate, vt vult Augustinus, ergo peccat: & sic tenetur Saul ad volendum, quòd filij sui non morerentur, & consequenter ad reuelandum eis mortem. Item quousq; scit mala tractari aduersus alterum iniuste, tenet ei illa reuelare, vt effugiat ei, alioquin peccat: quia videtur esse fautor in crimine: Saul tñ sciebat de morte filiorum: ergo tenebatur reuelare eam illis, vt fugerent. Respondendū, quòd Saul nõ peccauit non reuelando filiis mortem, sed magis meruit. In Alph. Tost. super I. Regum.

quo considerandum est, quòd hic erant duo. s. quòd Saul vellet filios suos mori, vel non: & quòd reuelaret eis mortem, vel non. Quantum ad primũ, dicendũ, quia mors filiorum Saulis consideratur dupliciter. s. quia aut in quantum infligebatur filiis Saulis, qui erant personæ distinctæ ab eo: vel in quantum infligebatur eis in penam Saulis. s. vt Saul doleret acerrimè de morte filiorum. Si primo modo, dicendum quòd Saul tenebatur nolle mortem filiorum, & dolere de illa nimis: non tamen sequitur, quòd debebat eam reuelare illis: quia aliqua causæ poterant subesse, propter quas putaret Saul esse iniquum, reuelare illam, & fuerit lex, quæ in quadam quæstione sup. posita fuit. *Quest. 3.* autem tenebatur nolle mortem filiorum, & dolere de illa, pater: quia quanquam aliquis possit confirmare voluntatem suam voluntati Dei in volito, cum sci quòd vult infligere ei aliquã penam, & licet nõ teneatur eam conformare, tenetur tamen valde in conformando: cum sponte suscipere vult, quod Deus ei vult infligere: tñ quantum ad alium non debet homo conformare voluntatem suam voluntati Dei in poenitentia infligendo: immo peccat, si conformauerit. Ratio diuersitatis est: quia quòd Deus vult alicui inferre poenas: si ipse vellet conformare voluntatem suam voluntati Dei, suscipiendo libenter poenas, mereat, & efficiat ex hoc perfectus: si tamen Deus vult inferre alteri poenas, & ego gaudeo quòd infligat ei, eo quòd Deus vult, pecco: quia per istum actum volendi non meretur proximus meus, nec efficitur perfectior, cum iste ad non sit suus, sed meus: ego quoque non mereor: quia istas poenas nolo pro me, sed pro illo: ideo peccat, quòd in malo proximi conformat voluntatem suam voluntati Dei: sed magis tenetur dolere: quia Deus sic facere vult: peccaret ergo Saul, si vellet quòd filij sui morerentur, sicut Deus volebat, in quantum ista erat poena eorum, & non potius doleret de ipsis, præsertim, quia erant filij sui, & tenebatur magis condolere eis, quàm extraneis. Si autem accipitur mors filiorum Saulis solum in quantum erat poena Saulis. Dicendum, quòd Saul non obligabatur conformare voluntatem suam voluntati Dei: si tamen conformaret, mereretur, & sic poterat velle mortem filiorum. Sed aliquis dicit, quòd Saul tenebatur conformare voluntatem suam voluntati Dei in morte filiorum in quantum illa erat poena eius: quia alioquin diceremus, quòd non tenetur homo, ferre patienter poenas à Deo infligatas: si autem tenetur: ergo debet conformare voluntatem suam voluntati Dei in poenis infligatis, cum iste à Deo sint iuxta illud Amos, ca. 3. Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit, quòd non. & Eccl. c. 1. f. Bona, & mala, mors, & vita, paupertas, & honestas à Deo sunt. Respondendum, quòd quilibet tenetur ferre patienter poenas à Deo infligatas: tñ non tenetur conformare voluntatem suam voluntati Dei in infligendo poenarum. Est diuersitas: primò: quia conformatio voluntatis attendit quantum ad volitionem, & non quantum ad res, quòd volitè sunt: & sic anteq; Deus infligat alicui poenas, & significat se velle infligere, stat, quòd ipse conformet voluntatem suam, vel non conformet voluntati Dei: quia tunc est volitio contenta in terminis suis. f. quòd est volitio solũ, & non executio. Cum autem poenæ volitæ infligunt: iã non est volitio sola, sed magis est ipsa res volita: & tunc si homo velit poenas illas, quas patitur, non conformat voluntatem suam voluntati Dei, sed volitio Dei: ideo licet non teneatur conformare voluntatem suam voluntati diuinã, tenet tamen conformare voluntatem suã rei volitæ à Deo postq; res volita est executione est. Aliter dici potest, & melius, quòd quòd patitur poenas à Deo infligatas, non tenetur conformare voluntatem suam voluntati diuinã. Aa 3 suam

fiam voluntati Dei, nec rei volitae possit est in executione, sed tenetur pati ea, quae Deus infligit. Diferret autem qd aliquis patienter toleret, & qd velit: na patienter tolerare nihil aliud est, nisi qd patiens non murmuret propter inflictas poenas, nec putet Deu iniustum, nec habeat proximos exosos: non tenetur tamen velle poenas, quas patitur, alioquin no lice- ret ei orare, vt Deus auferret ei illas: si tamen aliquis non solum patienter tolerat, sed etiam poenas, quas tolerat, vult, peruenit ad supremu gradu perfectionis patientiae: & ad hunc nemo tenetur, nisi Deus expressit iubear ei. Dicendum igitur de Saule, qd ipse non tenebatur conformare voluntatem suam voluntati Dei circa mortem suam, aut filioru suoru.

Ad argu. secundum.

Quare Deus voluit quod morerentur filij Saulis, cum essent boni. Quaesitio VI.

Peccati Saulis fuit causa mortis eius filiorum suoru, & populi.

Quare Deus voluit, qd morerentur filij Saulis: quia erant viri boni, & praecipue Ionathas, qui tanta bona fecerat p Dauid, vt patet sup. 18. 19. & 20. Respondendum est, qd isti merebantur mortem, quamquam nobis non pateat causa: cum scriptura non enarret peccata ipso ru. Sed adhuc dicendum, qd causa praecipua mortis eorum fuit peccatu Saulis: tantum enim fuit istud, vt non sufficeret in poenam mors Saulis, sed etiam vellet Deus, qd morerentur filij sui, & populus: sic patet sup. ca. 28. f. Dabit Dominus regnum tuu proximo tuo: qa no obedisti voci Domini, nec fecisti ira furoris eius in Amalec: & postea sequitur: Idcirco quod pateris, fecit tibi Deus hodie, cras autem tu, & filij tui mecum eritis, sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthim tecu. i. propter te: patet etiam hoc: quia Deus fecit, qd morerentur tres filij Saulis ante eum ipso vidente, vt de hoc doleret nimis, & postea ipse mortuus est, vt patet in litera. Quamquam autem fecerit hoc Deus propter peccata Saulis, tamen in hoc profecit Dauid: quia si no mortui fuissent tres filij Saulis, non potuisset Dauid regnare post mortem Saulis: quia illi cu essent viri bellicosi, praestarent magnu impedimentu ei: praesertim quia si Ionathas viueret, Dauid nollet regnare, etiam si regnum sibi cederetur; quia diligebat nimis Ionatham, & Ionathas diligebat eu sicut animam suam, vt patet sup. c. 18. & 20. si tamen vellet Dauid regnare, praedidicaret iuribus Ionathae: ideo omnino recularer suscipere regnum: Deus autem volebat, qd regnaret Dauid post mortem Saulis immediate: ideo occidit filios Saulis, qui poterant hoc impedire. Et quamquam non fuerit ista causa motiua, fuit tamen aliqualis. Totuq; pondus praely vsusum est in Saul. f. mortuis filijs suis, grauatum est totu praellium super Saule: quia non erat ia aliquis superstes de Israelitis, nisi ipse, & pauci de seruis suis cu eo. Consecutiq; sunt eum viri sagittarij. i. inuenerunt eu, vt patet. 1. Paralipo. ca. 10. vel dicitur, consecuti sunt. i. at-

tigerunt cum sagittis: quia illud consequimur, qd attingimus. Et vulneratus est vehementer a sagittarijs. f. qd multae sagittae infixae fuerant ei, ita qd iam non poterat viuere. sic dixit vir Amalecites, qui nu ciabat de illo Dauid, scilicet. Sciebam enim, qd viuere non poterat, sequenti lib. capit. 1.

An Saul laudabilis sit: quia iuit ad bellum, quamquam sciret se certissimè moriturum. Quaesitio VII.

Quare Deus voluit occidi ab armigero suo, & non a Philisthinis. Quaesitio VIII.

Laudatus est Saul de fortitu dine magna valde.

Mors Saulis.

genere armaturae, quod procul iacitur: quod patet, quia dixit Saul ad eum: Ne forte veniat incircuncisi isti, & interficiant me: ergo nondum erant Philisthini apud Saulem, & armigerum suum, & sic non poterat pugnare gladio, sed alijs armis: ideo nondum euaginauerat eum, sed Saul petiuit illu euaginari. Ne forte veniant incircuncisi isti, idest, Philisthini, & interficiant me.

Quare Saul voluit occidi ab armigero suo, & non a Philisthinis. Quaesitio VIII.

Quare Deus voluit occidi ab armigero suo, & non a Philisthinis. Respondendum est, qd hoc fecit propter dedecus: quia putabat sibi magnum dedecus esse occidi ab eis: & hoc propter duo. Primum, quia erant incircuncisi, & Israelitae habebat pro magno vituperio, quod aliquis esset incircuncisus: vnde cum vellet maximam blasphemiam dicere de Philisthinis, vocabant eos incircuncisos: sic patet, cum dixit Ionathas ad armigeru suu: Veni transeamus ad stationem incircuncitoru horum sup. cap. 14. parentes quoq; Samsonis dixerunt ei: Nunquid no est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo tuo: quia vis accipere uxorem de Philisthim, qui incircuncisi sunt? Iud. cap. 14. i. turpe est, quod accipias mulierem de filiabus incircuncitorum: sic etiam dixit Dauid de Goliath: Quis est hic Philisthaeus incircuncisus, qui exprobrauit acies Dei viuents? sup. cap. 17. putauit igitur Saul dedecus esse, quod occideretur ab eis, & voluit occidi ab armigero suo: sic. n. fuit de rege Abimelech filio Gedeonis, quem vna mulier lapide percussit in capite ad mortem, qui vocauit cito armigerum suum, & ait ad eum: Euagina cito gladiu tuu, & percutere me, ne forte dicatur, quod a femina interfectus sum, Iud. cap. 9. Secundò fecit hoc propter dedecus, quod sibi infligerent Philisthini: nam putauit, quod si ipsi occiderent eum, antequam occiderent multipliciter eu illuderet, & per duos cruciatus eum cogeret interire: voluit ergo breui morte ab armigero suo, vitam finire: sic patet i. litera. Ne forte veniant incircuncisi isti, & interficiant me, illudentes mihi: & ista fuit causa potior, quam praecedens. Et interficiant me. Nesciebat Saul, an Philisthini vellet eum interficere, vel captum ducere i terram suam ad gloriam victoriae: Dixit tamen, & interficiant me: quia putauit, quod certissimè interficerent eum, cum illa die Deus praedixisset eum mortuum cum filijs suis, & iam filij mortui essent. Illudentes mihi. i. faciant multas illusiones mihi, anteq occidant me, sicut postea fecerunt, quando occisus erat: nam caput suum miserunt per totam terram Philistinorum, & suspenderunt corpus eius in muro Bethsan, vt patet inf. in litera: pati autem hac ludibria, grauius erat Sauli, quam mortem tolerare, cum ipse esset rex, & turpiter deludere ab hostib. Et noluit armiger eius. f. percutere Saulem, fuerat. n. nimio timore perterritus. i. non fecit: quia timebat nimis. f. timuit verba Saulis, vel timuit hostes? melius tamen intelligitur, quod timuit verba Saulis, videns eu venisse ad terram calamitatem, qd peteret ab eo occidi: & dicitur, quod timuit. f. quod quando dixit ista Saul irruit timor magnus in armigerum suum, & debilitate fuerunt omnes vires eius, tantum, qd etia si voluisset obedire Sauli occidendo eum, non posset. Alias. n. non poneretur hic istud, ranquam causa praecedentis dicti. f. qd armiger Saulis noluisse eu occidere. Arripuit autem Saul gladium suum, & irruit super eum. f. videns quod armiger suus nolebat eum occidere. Alph. Toft. super i. Regum.

cidere, ipse seipsum occidit, irruendo super gladiu. Dicit Historia scolastica, quod ideo irruit super gladium: quia debilitatus nimis erat, & non poterat se transfodere quaquam vellet, sed incubuit super gladium, vt sic sine suis viribus moreretur.

An Saul peccauerit se occidendo. Quaesitio IX.

Quare Deus voluit occidi seipsum. Videtur quod sic, quia cuiuslibet est illicitum occidere alterum: ergo a fortiori erit illicitum occidere seipsum, cu magis debeat se quisq; diligere, quam alterum. Item patet, qd peccauerit, & perierit, quia dicitur 1. Paral. c. 10. qd Saul non sperauit in Domino, propter quod interfecit eum: ergo videtur qd mortuus est ex desperatione: sed qui desperat. peccat mortaliter: ergo Saul peccauit se occidendo. In contrarium videtur, quod non peccauerit: quia si peccasset se occidendo, periisset eterna liter, tamen non perijt: quia dicitur sup. ca. 28. Cras tu, & filij tui mecum eritis, & hoc dicebat Samuel, qd erat vir sanctus, de quo manifestum est, quod erat i loco sanctorum, & Saul illuc iuit: ergo non peccauit se occidendo. Item patet, quia quamquam regulariter sit peccatum, quod aliquis seipsum occidat, tamen interdum potest aliquis se occidere sine peccato: sic fuit de Samone, qui seipsum occidit, Iud. c. 16. tamen excusatur ab omnibus sanctis doctoribus: & dicitur, qd non peccauerit, vt ait August. 1. de Ciuit. Dei. Sic ergo esse poterat de Saule, qd no peccauerit. Respondendum, qd Saul peccauit se occidendo: quia nulli licet hoc agere in se, quod non liceret in alterum: sed non licet alicui occidere alterum: ergo nec seipsum. Item quia non habuit Saul rationabilem causam se occidendi: nam ideo se occidit, vt non pateretur duos cruciatus ab hostibus, vel vt no illuderetur ab eis, vt patet s. in litera. f. Percutere me, ne veniant incircuncisi isti, & interficiant me, illudentes mihi: sicut igitur si Saul se occidisset, vt non pateretur maiores dolores ab hostibus, erat manifeste vituperabilis: quia hoc agebat ex pusillanimitate. f. vt non pateretur durissima: ita etiam, qd se interficeret, ne illuderetur ei, erat pusillanims; qa sicut ad magnitudinem cordis pertinet contemptorem esse periculorum: ita pertinet contemptore esse dedecoris, & iniuriarum: qui autem se occidit, vt non vituperetur, ex impatientia hoc agit: ideo s. m Arist. vituperabilis est, & Augusti. reprehendit omnes huiusmodi: primo de Ciuitate Dei. reprehendit enim Catonem, qui se occidit, ne incideret in man? Iulij Caesaris, & hoc quia erubescere subijci potestati eius: reprehendit quoq; Lucretiam excellentissimam romanarum matronarum, qd cu inuita adulteriū perpetrasset, vt non videretur consensisse, & ex hoc minuere fama eius, seipsam gladio transfodit, cu factu suu lamentabiliter explanasset: simile tñ est de Saule, & de Catone: ideo Saul quoq; peccauit, vt Cato. Aug. quoq; et reprehendit ibi Saule: ergo peccauit. Stoici tñ tenent, qd gloriosa mors est, qd quisq; sibi in ferre potest. Secunda aut t huic, qd viriliter pati potest pro virtute: & s. m istos, non solu no est peccatu, qd aliquis se occidat in tali casu, sed etia est laudabile, & virtutis opus. Isti tamen nimis contra rationem, & contra legem Dei loquuntur: quia non solum in aliquo casu hoc concedunt aliquib? hominibus, sed generaliter i omnibus istud laudat. Ista fuit prima sententia Catonis, & consequenter multoru stoicorum. Rationabilius autem, & fidei conuenientius Aristo. n. locutus est dicens, hmoi viros ee pusillanimes, & vituperabiles: & pp hoc i 5. Pars Secunda. Aa 4 Ethic.

Arguit qd sic, primo Secundo in oppositum.

Saul peccauit se occidendo: quia nulli licet seipsum occidere.

Stoicoru opin. refellitur.

Ethi. dicit, q̄ iuste in legibus humanis p̄ne infligū-
tur homini seipsum corrumptenti. i. occidēti. f. quia
priuat̄ sepulchro, vel infliguntur ei alia opprobria.
Hebræi autem dicunt, q̄ non peccauit Saul se occi-
dendo: quia cum necessariō moriturus esset, melius
fuit, quod ipse seipsum occideret, quā q̄ occide-
retur ab hostibus: hoc tenet Ra. Dauid Kimhi. Sed
istud est valde irrationabiliter dictum; quia quan-
q̄ aliquis in euitabiliter occidendus sit ab hostibus, q̄
pariatur mortē ab eis est gloriosum, & est opus for-
titudinis. f. mori, aliquid agendo contra hostem: q̄
autem aliquis seipsum occidat, non est pati, sed age-
re in seipsum: & ista actio illicita est: nec valet, quod
ex quomodo scit quis se occidēdum, q̄ melius est,
q̄ seipsum occidat, quā alius eum occidat: quia
hoc modo concluderemus infinita inconuenien-
tia. f. ego scio de pecunia, quæ non bene custoditur,
q̄ aliquis eam furabitur, & tamē propter hoc, non
licet mihi furari: sed permittere q̄ alius furetur, si
non possum euitare. Sic etiam ingredientibus hosti-
bus in aliquam urbem, scio certissimē de aliqua vir-
gine ibi existente, q̄ deflorabitur: & tamē non licet
propter hoc mihi eam deflorare: & sic applicabitur
ad omnia mala: quanquam ergo aliquis sciat certis-
simē, q̄ ab hostibus occidendus est, debet hoc pati,
quando euadere non potuerit; seipsum tamen occi-
dere illicitum est. Nicolaus autem videtur tenere,
q̄ Saul non peccauerit occidēdo se: & ad hoc dicit,
q̄ si aliquis occidat seipsum, vt maiores cruciatus
euadat, illicitum est, & pusillanimitas: si tamen sei-
psum occidat, ne aliā moriendo, vel viuēdo sequatur
iniuria Dei vel diminutio cultus eius, poterit ef-
se, q̄ non peccet, & sic excusat Augu. primo de Ci-
uitate Dei, aliquas sacras virgines, quæ seipsas occi-
derunt, ne sequam barbarorum libidinem paterent:
De Saule autem dicit, q̄ sic fuit: quia si non occidisset
seipsum, Philisthini venissent, & occidissent eū,
illudentes multipliciter: & quia Saul erat rex, & ini-
uria sua nō erat priuata, sed publica. f. totius regni,
& consequenter redūdabatur in Deū, voluit seipsum
occidere, vt non illuderent ei Philisthini i. offensionem
Dei, & ob hoc non peccauit. Sed non stat ista posi-
tio. Primo quantum ad id quod præsupponitur. f.
q̄ liceat alicui occidere seipsum, quando per mor-
tem eius euitatur offensa, quæ aliā Deo inferenda
erat. Dicendum est enim, q̄ istud non tenet genera-
liter, immo regulariter est illicitum, q̄ aliquis se occi-
dat, ne eo viuente sequatur aliqua offensio Dei, vt
si quis vellet deflorare virginem violenter, dato q̄
ipsa non posset se defendere, non deberet se occide-
re, ne pateretur stuprum, sed magis deberet in uolū-
taria pati, & in hoc non peccaret, sed potius merere-
tur. Sic n. dixit beata Lucia ad præsidem, qui vole-
bat eā facere duci in lupanar. f. Si me inuitam in lu-
panar deduci feceris, castitas mihi duplicabit ad co-
ronam. i. magis merebor violenter sustinendo, quā
si non deflorarer. Nec etiam impedit ad hoc, q̄ in de-
floratione hac sequatur delectatio: quia si foemina
inuita patiatur illam, non minuitur meritum ex de-
lectatione, cum delectatio sequatur ibi ex necessita-
te, ex natura rei, & non ex consensu foeminae deflo-
ratae: ideo Augustinus generaliter dicit esse illicitū,
primo de Ciuitate Dei, q̄ aliqua mulier se occidat,
ne patiatur stuprum. Dicit tamē de quibusdam vir-
ginibus sacris specialiter, q̄ ille se occiderunt, ne pa-
terentur, & excusantur: quia Deus specialiter inci-
tauit eas ad se occidendum. In alijs autem genera-
lis regula est, q̄ potius debent pati deflorationem, si
se defendere non possunt, quā q̄ se occidant: sic
ait Aug. primo de Ciuitate Dei. cap. 27. & patet hoc

magis extra de sepul. c. ex parte parentum: vbi iube-
tur de quadam foemina, quæ fugiens lapsa est in flu-
uium de pōte, ne defloraretur. aquodam, qui eam
violenter tenere volebat: quod non tradatur eccle-
siastica sepultura, si ipsa volēs se proiecit in fluuiū,
ne defloraretur: Si autem nolens se precipitare, sed
intendens effugere manus illorum, qui eam perfe-
quebantur, casu lapsa est, conceditur ei ecclesiastica
sepultura: nemini tamē denegatur sepultura eccle-
siastica, nisi illis, qui in manifestis peccatis mortali-
bus mortui sunt: ergo peccasset mortaliter illa puel-
la, si se sponte proiecisset in fluuium, ne defloraret.
Nullus ergo se licitē occidere potest ex aliqua cau-
sa. Cum autem obijcitur, q̄ isti huiusmodi occidit
se, vt non diminuatur cultus Dei: minueretur autē
si virgo sacrata, quæ proponit perpetuo continere,
defloraretur: ideo videt, q̄ possit se occidere, ne de-
floraretur. Dicendum, q̄ si possit fieri, q̄ ista mulier
non defloraretur per aliquem actum, qui non in-
ducit peccatum mortale, fieri deberet, & esset gratū
Deo. Occisio tamen innocentis est maius peccatū,
quā violatio virginis Deo dicatur: Deus autē non
vult vt aliquis faciat maiora peccata, vt euitet mi-
nora: possit autem facere id, quod videtur minus,
vt euitet maius, vt ait Gregorius i. Moralibus: & ha-
bet in Decretis. dist. 13. cap. duo sunt & c. nerui resti-
culorum. Sed puella ista, quæ se occidit, ne deflo-
retur, occidit innocentem; quod peius est, quā de-
florare virginem: ideo potius pati debuit, q̄ deflo-
retur inuita, quā q̄ sponte se occideret. Si autem
ipsa posset resistere, tolerandō mortem, ne deflo-
retur, hoc gratum erat Deo: quia tunc ipsa non oc-
cidit seipsam, sed occidit, & ad hoc tenetur; quia po-
tius debet omnia mala pati, quā malo cōsentire.
Si tamen intelligit, q̄ si se non occidat, capietur, &
non occidetur, sed deflorabitur: potius debet adhuc
deflorationem pati, quā mortem sibi infligere.
Cum autem dicebat Nicolaus secundō, q̄ Saul oc-
ciderat seipsum, ne illuderetur, & hoc quia sequeba-
tur inde contumelia Dei. Dicendum, q̄ non conse-
quebatur; quin potius Deus volebat inferre Sauli il-
lam contumeliam, & maiorem propter culpā suā.
Quod patet: quia sequenti die abscisum est caput
eius, & portatum est per totam terram Philisthino-
rum, vt patet inf. in litera: deinde affixum est in tem-
plo Dagon, vt patet. 2. Paralip. cap. 10. Corpus autē
eius suspensum est in muro vrbis Bethsan, vt patet,
inf. in litera: & hæc omnia Deus volebat fieri: ideo
non erat contumelia Dei, q̄ pateretur illusionem
Saul a Philisthinis, & consequenter non debebat se
occidere, vt non pateretur hoc. Item Saul non se
occidit, vt non diminuatur diuinus cultus, vel nō
inferretur dedecus per suam illusionem: quia ipse
non poterat hoc euitare: nam dato, q̄ se occideret,
putaretur occisus ab hostibus, & q̄ hostes fecerant
ei quodcumq; illusiones voluerunt, sicut postea fece-
runt: sed fecit hoc ex causa sua, scilicet, quia videbat
sibi durissimum tolerare illusiones, & hoc ex pusil-
lanimitate: ideo potius voluit se occidere, quā elu-
di: non ergo potest excusari. Ad primam rationem
in contrarium respondetur, q̄ dicit sup. cap. 28. Cras-
tu, & filij tui mecum eritis. Dicendum quod non
intelligitur quod essent cum illo. id est, manerent in
loco, in quo ipse erat: sed quod essent secum, id est, q̄
essent mortui sicut ipse erat mortuus. Et quāquam
Augustinus aliter exposuerit hoc 18. de ciui. Dei &
habet in decretis 26. quæst. 5. tamen expositio sua
non tenet vt declaratum est sup. cap. 28. Ad secun-
dam rationem cum dicitur de Samfone, quod sei-
psum occidit: & tamen excusatur. Dicendum est q̄
aliquis

Hebræo-
rum opi-
nio. impu-
gnatur.

Nico. opi-
nio. impro-
batur.

Virgo nō
debet se
occide-
re, vt effu-
giat stu-
prum.

Cap. 25.
Ad rōnem
Nicolaus.

Ad primā
rōnem ia
opposi.

Ad secun-
dam.

aliquis casus esse potest, in quo aliquis seipsum occi-
dat: & non peccet, scilicet, si Deus inspirauerit ei
q̄ se occidat: sed aliā nunquam licitē seipsum occi-
det pro aliqua causa. De Samfone autem dicēdum
est quod Deus inspirauerit ei quod se occideret, vt
occideret multos de Philisthinis. Quod apparet lu-
di. capit. 16. nam Philisthini illudebant Samfoni in
vituperium Dei Israel: ipse autem iuocauit Deum
vt restitueret ei fortitudinem: & restituit immēdi-
te: concutienq; domum fecit eam corruiere. Si ta-
men Deus non consensisset huic morti, non exaudi-
uisset ipsum orantem. Exaudiuit tamen quia illico
restituit ei fortitudinem, ergo inspirauit ei, quod se
occideret, sed sic iste excusabilis est, & omnes eum ex-
citant. Saul autem non est excusabilis: præsertim
quia Saul agebat ad occidendum seipsum solum, &
non Philisthinos. Samson autem non faciebat, vt se
occideret, sed Philisthinos, quāquā putabat se ino-
raturum cum eis: poterat tamē esse aliquis casus, vt
ipse non moreretur: ideo non erat simile in eo, &
in Saule. Item quia Samson occidit se, vt occideret
hostes. Nam dixit moriatur anima mea cum Philis-
thijm, Iudi. cap. 16. Saul vero seipsum occidit, vt ef-
fugeret illusionem. Laudabilior autem est causa Sā-
sonis: ideo non excusatur Saul, sed Samson.

An Saul damnatus fuerit æternaliter. Quæstio X.

Arg. 1.

Secūdo.

Opin. Ni-
colai re-
solvitur.

nisse determinationem contrariam. Sed non stat
ista positio: nam prima ratio non concludit: quia li-
cet Saul venerit in bellum sciens se moriturum, nō
apparet, an hoc fecerit propter Deum, vel propter
timorem: & fortē dicitur, quod magis egit propter
timorem, quia cū dixisset ei Samuel, quod cras mo-
reretur ipse, & filij sui, putauit impossibile esse, quod
mortem elideret: sed, quod siue irret ad bellum, siue
non, vbi cunque esset, occidendus erat: ideo voluit
potius mori in bello, quā in alibi. Sed adhuc dato,
quod non egisset propter timorem, sed volens cou-
formare voluntatem suam voluntati diuinæ in vo-
lito, quod erat: cuiusdam perfectionis, non prode-
rat, quia post istud meritum peccauerit se occiden-
do, ideo priora merita euacuata sunt. Ad secundam
rationem dicendum eodem modo, scilicet, q̄ non
patet, an meruerit, non reuelando filijs suis morrē:
sed dato, quod meruerit, meritum extinctū est per
sequens vitium. Ad tertium cum dicit, quod non
reperit determinationem aliquam in contrarium.
Dicendum, quod quanquam non legerit, vel non
recolat se legisse, tamē determinatio Augustini est,
quod perierit æternaliter, vt patet 18. de Ciuit. Dei:
& habetur in decretis 26. q. 5. cap. nec mirum. Dicu-
dum igitur, quod Saul peccauit se occidendo; &
æternaliter perijt. Sed aliquis dicit, quod circa hoc
non erat dubitandum: nam cum constet, quod pec-
cauit se occidendo, constat, quod mortuus est in pec-
cato, & quod æternaliter perijt. Dicendum, quod
quanquam peccauerit se occidendo, tamen non ex
hoc sequitur, quod damnatus sit; quia tamen multi
peccant, & non pereunt æternaliter, eo q̄ non de-
cunt in ipso peccato. Sed aliquis dicit, quod hoc nō
stat: quia istud tenet in peccatis illis, post quæ homo
non decedit immediatē: nam potest dolere de his, &
consequenter saluabitur. In occisione autem non
erat sic: quia in ipso actu occisionis decessit Saul:
ergo si peccabat se occidendo moriebatur. Dicu-
dum, q̄ satis stat, q̄ Saul se occideret, & tamen non
decederet in pctō, quia forrē non perijt immediatē,
vt incubuit super ensē, sed aliquantulum superui-
xit, & in illo modico poterat dolere, q̄ sibi manus
iniecerat, & saluaretur: sed adhuc dato, q̄ mox, vt
incubuit super ensē mortuus esset, poterat saluari,
quia necesse est dari tempus medium inter peccatū
Saulis & mortem suam. Nam peccatum suum solū
fuit volendo sibi ensē incutere, & incipiendo in-
cumbere super eum: q̄ aut postea ensis perforaret
viscera eius, & ex hoc moreretur, nō erat actio sua,
sed passio: iō non durabat tunc actus peccati: & sic
poterat esse, q̄ tunc doleret, q̄ sibi ensē inculserat,
& saluaretur: præsertim quia sufficit motus contri-
tionis, vel attritionis ad saluandum hominem, & fit
in instanti: ideo nemo potest negare, quin Saul ha-
buerit locum ad dolendum de peccato, & consequē-
ter potuerit saluari. Dicendum tamen, q̄ non est ve-
risimile, q̄ dolerit de peccato: quia cum ipse incu-
buerit super ensē, ille penetravit mox omnia vita-
lia eius, & mortuus est: & sic quanquam non sit im-
possibile intercidere contritionem in ter mortem,
& peccatum: tamen non est verisimile, q̄ intercede-
rit, quia nihil fuit medium inter hæc, nisi intolerabi-
lis dolor subitaneus, & mens attonita: ad hoc tamē,
q̄ aliquis doleat de peccato, oportet esse attentio-
nem, & q̄ mens conuertat se supra se: non est ergo
verisimile villareus, q̄ Saul perierit: & sic perijt
æternaliter. Ista est sententia Aug. 18. de Ciui. Dei: &
habetur in Decretis 26. q. 5. c. nec mirum. cum dicit. Et
quō homo Dei, qui cū Abraham in refrigerio erat,
diceret ad virū pestilentē, dignū ardore gehēne. Cras
Pars Secunda. A a 5 me-

Ad secun-
dam ratio-
nem.

Saul dāna-
tus est, q̄
se occi-
dit.

Non do-
luit Saul
de pctō.

mecum eris? & post hoc dicit: Sub habitu, & nomine Samuelis, Satanas contra legem se adorari permittit, & vicium peccatis præsum, cum magna distātia peccatorum, & iustorum sit, cum Samuele iustissimo futurum, mentitus est: verum potest dici, verum posse videri, si de Samuelis nomine taceatur: quia Saul cum Diabolo futurus erat. Ecce tam manifeste Aug. profiteretur, q̄ Saul damnatus sit. Ad rationem in contrarium, cum dicitur: Cras tu, & filij tui mecum eritis, responder Aug. vbi supra, q̄ non locutus fuit ista Samuel, sed Satanas, & iste mentit? est, q̄ Saul futurus esset cum Samuele: quia Satanas mendax est, & pater mendacij, loā. cap. 8. Vel aliter dicit, q̄ Satanas verum dixit. f. q̄ Saul futurus erat cum eo, eo q̄ dāmandus erat, & maneret in æternum cum Satana. Ista responsio sufficiens esset nobis in hac parte: sed non tenebimus eā propter duo. Primo: quia præsupponit, q̄ iste, q̄ locutus fuit Sauli, non fuit Samuel, sed Satanas, quod est contra ea, q̄ declarauimus supra cap. 27. Secundo non est tenenda, quia Aug. solum intendit dicere de Saule, q̄ dānatus sit: & tamen si dicitur, q̄ Satanas ista dixit, & verum asseruit, non solum sequitur Saulem damnatum esse, sed etiam filios suos: sed hoc non est verisimile, maxime de Ionatha, qui erat vir bonus, & profecit nimis Dauid, exponendo se contra maliciam Saulis, vt patet supra. c. 18. vsq; ad 23. & nunc mortuus est in actu meritorio. f. pugnādo pro terra sua. Ideo respondendum est aliter. f. q̄ non intelligatur ista auctoritas de māsione post mortem in tali, vel tali loco: sed de ipsa morte. f. q̄ Saul, & filij sui essent cras cum Samuele. i. mortui, sicut ipse. Ad rationes pro parte nostra, quæ quanquam verū concludāt, quia tamen non concludebant sufficienter, dicendum, cum primò dicitur. 1. Paralipo. ca. 10. q̄ mortuus est Saul propter iniquitates suas; q̄ ex hoc non sequitur, q̄ perierit æternaliter: quia aliud est mori pro iniquitatibus, & aliud mori in iniquitatibus: si quis moritur secūdo modo, dānatur: si autem primo modo, non sequitur quòd dānatur: quia tūc mors infertur tanquam pœna peccatorum, & potest aliquis dolere de illis, & tamen propter hoc nō aufertur pœna: ideo potest mori aliquis pro iniquitate sua, & non dānabitur: sic pater de omnibus, qui pro maleficijs præcepto iudicis occiduntur: nā omnes illi possunt saluari. Ad secundam rationem, cum dicitur: peccauit occidendo se, ergo perijt æternaliter: dicendum, q̄ non sequitur, quia inter actū malum, & mortem erat tempus mediū, in quo poterat Saul dolere de peccato, & non periret. *Quod cum vidisset armiger eius. Videlicet q̄ mortuus est Saul. f. Saul iusserat armigero suo, vt occideret eum, q̄ noluit: ideo putauit q̄ Saul nō se occideret: cū autem, vidit eum mortuum, extimuit nimis, & occidit se. Irruit etiam ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo. i. cum armiger videret mortuum Dominum suum, noluit superuivere, sed sequi eum in mortem, & occidit se eodem genere mortis, scilicet irruendo super gladium suum.*

An armiger Saulis seipsum occidens peccauit. *Questio XI.*

QV A E R E T aliquis, an iste armiger peccauit se occidendo. Respondendum, q̄ sic: quia nulli licet occidere seipsum, nisi Deus eum ad hoc induxerit, iubendo, vel inspirando: de hoc autem non videtur, q̄ Deus ei iusserit, nec est verisimile: quia cū occidit se ipsum sit peccatum, Deus nunquam ali cui hoc iubebit, vel inspirabit, nisi sequatur magna

utilitas inde: sicut fuit in Samsonē, qui moriens occidit multos plures de Philistinis, quā viuens occiderat, vt patet Iud. cap. 16. hic autem nō secuta fuit aliqua utilitas, ideo Deus non iussit, nec inspirauit isti, q̄ se occideret: hoc autem tenent conformiter omnes doctores, tam Catholici, quā Hebræi: potissimè quia de saul declaratum est, quod peccasset se occidēdo, & tamē ille habebat aliqualem causam se occidendi, ne illuderetur à Philistinis, cum esset rex: iste autem nullam causam habebat, cum esset vir plebeius, ideo peccauit. Item quia iste egit ex desperatione. f. quia vidit mortuum Dominū suū, ideo cernens omnia bona sua periisse, in quibus cōfidebat, noluit superuivere: sic enim fuit de Anchise patre Aeneas, qui erat vnus de principibus Troianis cognatus regis Priami: cernens autem Troiam gladio, & igne deletam, in qua cōfidebat, & in qua erat gloriatio sua, nolebat superuivere, sed mori inter hostes, quanquam posset fugere: ideo cum Aeneas filius eius suaderet ei, vt fugeret in aliam regionem cum eo, & saluaretur, noluit dicens.

Asit, vt excise possim superuivere Troie. & sequitur. Talia præstabat memorans, Fixusq; manebat.

Vt ait Virgilius 2. Aeneidos. Item quia dicunt Hebræi, & Historia scholastica, & Nicolaus, q̄ iste armiger Saulis erat Doeg Idumæus: quod satis verisimile est: quia iste erat nimis familiaris ei: & dicitur sup. c. 22. q̄ erat primus inter seruos regis: sciens autem, q̄ mortuo Saule, regnaret Dauid, & ille affligeret eum durissime: quia Doeg fuerat sibi contrarius, & accusator eius apud Saulem, & criminator sacerdotum, propter quem perijt tota domus Achimelec, sup. cap. 22. voluit se occidere, vt leui morte durissimos, quos expectabat, effugeret cruciatus: sed istud illicitum est, sicut est sententia omnium doctorū, & Aug. 1. de Ciuitate Dei. ca. 17. ideo peccauit iste se occidēdo. *Mortuus est ergo Saul, & tres filij eius. f. Saul mortuus est: quia seipsum occidit, filij autem eius mortui sunt ab hostibus, & prius mortui sunt filij Saulis, quā ipse, vt patet supra in litera: ponitur tamen prius de Saule: quia dignior erat. Et armiger eius. Iste mortuus est post Saulem occidens se: quia vidit Saulem mortuum, supra in litera. Et vnuerſi viri eius. Non intelligitur istud de omnibus viris Saulis. i. de omnibus subditis: quia non perierunt in bello omnes, qui illuc iuerunt, sed maior pars fugiens saluata est, vt declaratum est in secunda quæstione huius cap. sed vocantur viri Saulis solum domestici sui, q̄ solum astabant ei, & erant de familia sua, & pars domus eius. Sic patet. 1. Paralipo. c. 10. cum dicitur: Interijt ergo Saul, & tres filij eius, & omnis domus illius pariter concidit: domus autem vocatur familia sua: & sic videtur, q̄ soli viri, qui erāt familiares Saulis, mortui sunt, reliqui verò Israelitæ fugerunt. *In die illa pariter. f. omnes isti mortui sunt in die vna. f. Saul, & filij sui, & armiger, & familiares: eo q̄ bellū non durauit nisi illa die, fugatis illico Israelitis à facie Philistinorum: sic enim dixerat Samuel Sauli: Cras tu & filij tui mecum eritis, vt patet sup. c. 28. & tamen quādo ista dicta sunt, Saul nō erat in castris, sed cum Pythonissa in ciuitate Endor, & consequēter non erat inceptum bellū: ergo die, qua cepit, finitū est, & in illa perierunt omnes, de quibus dicit hic. Non tamē est intelligendū vnuerſaliter, q̄ oēs familiares Saulis perierint: q̄ Abner erat præcipuus familiaris eius. f. princeps militiæ, & patruelis eius, sup. c. 14. & iste non perijt bello, quia sequenti lib. c. 2. dicitur quomodo ipse constituit Isboeth filium suum in regem: sed dicitur, q̄ omnes perierūt, quia pauci manserunt: scriptura autē ponit oēs, pro multis,**

Omnes p multis scriptura ponit.

Fuga strae litera de locis suis.

tis, vt patet Gen. capit. 41. scilicet omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum vt emerent escas: & tamē certum est, quòd non veniebant omnes, sed aliquæ. *Videntes autem viri Israel, qui erant trans vallem, & trans Iordanem. Hic ponitur fuga Israelitarū de locis suis: videntes enim, quòd perijisset in bello rex, & filij sui, & fugissent Israelitæ, dimiserunt ciuitates suas fugientes ad alia loca: isti autem erant, qui habitabāt apud terram Philistinorum, quia putauerūt, quòd ibi non posset se defendere ab hostibus. Et dicitur: qui erant trās vallē: istud intelligitur de quadā valle magna, quæ erat in terra Israel, quæ vocatur excellenter vallis, non expresso alio nomine, quia illa erat excellentior inter omnes valles terræ Israel: ista autem erat apud Iordanem: locus enim, per quē defluit Iordanis est vallis quædam magna, quæ Hebraicè appellatur, Aulon: nunc autē ab incolis Gorus dicitur, in qua sunt vites famosissimæ, & arbores. de quibus balsamus nascitur: nec est præciosius quidquam in tota terra Israel, vt ait Iosephus in libro de bello Iudaico, & Solinus in polystor capitulo de Iudæa: & habetur in libro de Situ terræ Sanctæ. Ista vallis erat nunc apud terrā Philistinorū, ideo habitatores eius fugerunt. Dicitur autem de habitantibus trans vallem, & trans Iordanem, & utrunque intelligitur de habitantibus in valle Iordanis: sed dicuntur habitantes trans vallē: i. apud Iordanem, in parte occidentali eius, & trans Iordanem dicuntur esse habitatores in parte eius: vtrique autē in eadē valle Iordanis sunt: sed dicitur de vtrisque, trans, scilicet, quia vtrique erant occidentales, respectu terræ Philistinorum. 1. Paralip. capit. 9. dicitur, quòd cum vidissent viri Israel, qui habitabant in castris, & accipitur pro istis, vt patet ibi ex historia, quæ eadem est hic, & ibi. Dicuntur tamen esse in campestribus, id est, in terra non plana, quia quæcunque terra non plana vocatur, modo Hebraico, terra campestris: & sic proprie valles vocantur campestris: sic patet Iosue cap. 11. scilicet. Qui habitabant in montanis, & planicie, & campestribus: & sic distinguuntur ibi campestris, contra montes, & loca plana: ergo campestris sunt valles: & sic ad idem reddidit vterque textus. *Quod fugissent viri Israelitæ, & quòd mortuus esset Saul, et filij eius, scilicet, ista fuit eis causa timoris, & recessus de ciuitatibus suis.**

Quare Israelitæ fugiunt de ciuitatibus suis. *Questio XII.*

QA E R E T aliquis, quare fugerunt Israelitæ pro hoc de ciuitatibus suis. Respondendum, q̄ fuit propter duo: primum, quia putauerunt quòd non posset resistere Philistinis, quia si totus Israel non potuit stare coram facie Philistinorū, & Saul & filij sui, qui conati sunt stare mortui sunt, quantominus ipsi posset resistere? ideo fugerunt de locis suis, ne Philistini irruerent super illos proproquinque terræ, & occiderent eos. Secundum fuit, quia dato, quòd Israelitæ fugissent à facie Philistinorum, si mansisset aliquis, qui defenderet istos Israelitas, resistendo iterum Philistinis, non fugissent de locis suis, nullus tamen manebat: quod innuitur, cū dicitur, q̄ mortuus esset Saul, & filij eius, ideo fugerunt. Sed obijcietur, q̄ non mortui fuerant omnes filij Saulis, cum mansisset Isboeth, qui postea factus est rex, sequenti lib. cap. 2. Dicendum, quòd Israelitæ non fecerunt mentionem de isto, quasi non esset, eo quòd erat vir pauidus corde, & ineptus ad bellum, vt resisteret hostibus: quod satis apparet sequenti lib. cap. 3. vsque ad quintum: ideo

A nullam fiduciam habentes in eum, fugerunt de vrbibus suis. *Reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt, scilicet putantes q̄ Philistini irruerent nunc super omnes vrbes finitimas: ipsi autem non posset defendere illas: istud tamen fuit ex conditione generali succumbentiū in bello; quia illi efficiuntur tunc plus trimentes, quā oporteat: nam Philistini finito illo bello, nullam vrbem Israelitarum inuaserunt: sed solum occupauerunt eas, quas inuenerunt vacuas: eo, q̄ nunc morti fuerant Philistini à Deo pp Saulē, vt ille moreretur in bello: hoc ideo factū, Deus non mouit Philistinos ad infestandū Israelitas, & tunc ipsi non curauerūt plus eos persequi. *Veneruntq; Philistini, & habitauerunt ibi, scilicet scientes, quòd fugissent Israelitæ de vrbibus illis, occupauerūt eas, quia erat terra illa nimis fructifera, & desiderabilis. *Facta autem die altera. Hic ponitur secundum huius. c. scilicet, Saulis vituperatio: quia post mortem suam turpiter à Philistinis tractatus est, vt ipsi extollerēt victoriam suam, & dicitur: facta die altera, scilicet die sequenti, post mortem Saulis, & filiorum suorum: nam die illa solum pugnaverunt Philistini, & non conuersi fuerunt ad spolia, sed die sequenti. *Venerunt Philistini, & spoliauerunt interfectos, scilicet, q̄ iacebant in monte Gelboe, & acceperūt omnia spolia ipsorum. *Et inuenerunt Saul, & tres filios eius iacentes in monte Gelboe. f. quia ibi iacebāt alij, cum fuissent ibi factum bellum: erant autē simul Saul & filij sui, q̄ in eadem acie erant, & coniuncti in eadem parte.*****

Philistini quomodo cognouerunt Saulem & filios suos mortuos. *Questio XIII.*

QU A E R E T aliquis, quomodo cognouerunt Philistini Saulem, & tres filios eius. Aliquis dicit, quòd cognouerunt eos per insignia: sed tunc obijcietur, q̄ Saul non habebat tunc insignia, quia Amalecites vir, q̄ venit ad Dauid tulit diadema ei, & armillā, quæ erant insignia regis, vt patet sequenti lib. cap. 1. Dicendum est, quòd Philistini poterant cognoscere Saul, & filios suos ex aspectu, quia sæpe uenerant isti in bellum contra Philistinos, & ibi viderant eos Philistini, & potissimè poterant eos videre, & cognoscere, quia verisimile est, q̄ viderent illos in terra Israel: nam pro ineunda pace, vel conuentu aliquarum rerum multoties Philistini irent ad regem Israel, & Israelitæ ad reges Philistinorum, & ibi posset Philistini cognoscere Saulē, & filios suos. Aliter etiam dici potest, quòd cognosci poterant per insignia sua, quia forte habebant aliqua insignia specialia, vel saltem per insignia generalia, scilicet per apparatus vestium, & fulgorem armorum, cæterarumque rerum: quia ista differrent in Saule, & filijs suis ab eis, quæ habebant populi lares. *Et præciderunt caput Saul. Istud fuit ad ostendendam victoriam suam.*

Quare præciderunt Philistini caput Saulis, & non filiorum eius. *Questio XIII.*

QU A E R E T aliquis, quare præciderunt caput Saulis, & non capita filiorum suorum. dicendum q̄ hoc fuit propter duo: primum fuit ad significandam victoriam: erat enim Saul hostis Philistinorum: putauerunt autem Philistini se habere magnificam victoriam, cum occiderunt Saulem: ideo ad ostendendam victoriæ magnitudinem, miserunt caput Saulis per totam terram Philistinorū, vt omnes gauderent videntes caput hostis sui præcisum, & ex hoc magnificarent Deos suos, quasi didissent

diffent eis illam victoriā: sic patet immediatē, scilicet. Miserrunt in terram Philistinorum per circuitum, vt annunciaretur in templo idolorum, & in populis. Postea etiam affixerunt caput istud in templo Dagon, vt patet i. Paralipo. cap. 10. de filiis autē Saulis non curauerunt; quia visum est eis sufficiens solum præcidere caput Saulis ad portandū per terram Philistinorum, eo, quod ille erat principalis hostis eorum, & princeps ceterorum hostium: ob hoc autem tulerunt arma Saulis, & posuerunt in templo Astaroth, vt patet infra in litera: arma autem filiorum suorum in nullo templo posuerunt, sed rapuerunt sibi, sicut reliqua spolia: motuum autem præcipuum Philistinorum ad mittendū caput Saulis per terram ipsorum fuit, quia consuetudo erat apud antiquos, quod victores ducerent caput hostis sui præcipui per terram suam, ad significandam lætitiā: & sic fecit Dauid, quando Israelitæ præualuerunt contra Philistinos, & ipse occidit Goliath: nam duxit caput eius coram Saule in Ierusalem, & ferebat per omnes ciuitates Israel, egrediebanturque mulieres de vniuersis vrbibus cantantes, & choros ducentes in occursum Saul regis in tympanis lætitiæ, & in sistris, & dicebant: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia: supra capit. 18. Nunc autem versa vice fecerunt Philistini de capite Saulis: ipsi namque sciebant quid Israelitæ egissent de capite Goliath: nam ipsi retulerunt, quomodo cātabant mulieres coram Dauid: Percussit Saul mille, & c. supra capit. 21. & 29. Israelitæ autem duxerunt caput Goliath per terram suam potius, quā caput alicuius alterius Philistini, eo quod iste erat fortissimus Philistinorum, supra capit. 17. & in eo erat tota spes illorum: vnde ipso occubente, omnes fugerunt, vt patet eod. capit. scilicet: Videntes autem Philistini, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt. Secunda causa, propter quam amputatum est caput Saulis fuit, quia Deus voluit, quod patereretur istam ignominiam: & quamquam mortui nihil sentiant de malis, quæ inferuntur hic corporibus eorum, tamen aliquo modo pertinet ad eos honor, vel dedecus, quæ inferuntur eis hic, non tamen tantum, vt honor hic exhibitus, vel prosperitas pronepotum alicuius mortui efficiant felicitatem eum, qui non est, vel dedecus hic infligitur mortuo, & in fortuna pronepotum auferant felicitatē ei, qui felix est, vt declarat Aristot. i. Ethicorum in capit. Pronepotum autem fortunas: pro eo tamen modico, quod pertinet ad defunctos de malis, quæ eis infliguntur hic, saltem secundum opinionem suam perstritum, voluit Deus Sauli inferre hoc dedecus, scilicet, quod caput eius ferretur per totam terram Philistinorum. Istud etiam existimant tanquā penam mortuorum omnes populares: vnde leges humanæ inferunt interdum homini pœnā post mortem: sic ait Aristot. 5. Ethicorū, scilicet. Pœna adest seipsum corrumpenti, scilicet infligitur pœna secundum legem homini occidenti se: ista autem est, quod sepulchro careat, vel quod trahatur per terram cadauer eius, & similes pœnæ. Filij autem Saulis non peccauerunt, vel saltem non tantum, sicut Saul: ideo non passus est, quod inferretur eis istud dedecus sicut Sauli: quamquam passus est quædam alias ignominias inferri, scilicet, quod suspenderentur corpora eorum de muro Bethsan, vt patet in litera. Et spoliauerunt eum armis. Ista consecrata fuerunt postea in templo Astaroth, vt patet infra in litera, & i. Paralipo. cap. 10. Et miserunt in terram Philistinorum per circuitum, idest, per omnes ciuitates Philistinorum, vt omnes viderent, & gauderent de victoria belli: istud

non intelligitur de armis, sed de capite: sic fecerunt Israelitæ de capite Goliath, supra capit. 18. *Ut annuncietur in templo idolorum, & in populis.* Idest, istud fuit, vt victoria Philistinorum nunciaretur in omnibus populis terræ suæ, & in omnibus templis idolorum, & omnes gauderent.

Quare Philistini voluerunt istam victoriam in templis idolorum annunciarī. Quæst. XV.

QVAERET aliquis, quare Philistini voluerunt annunciari istam victoriam in templis idolorum. Dicendum, quod fuit ad laudem Deorum suorum, quia ipsi gaudebant de victoria, tanquam Dij sui contulissent eam; ideo honorabant eos propter illam: quod patet, quia in terra Philistinorum erant tres Dij præcipui, scilicet Astaroth, de quo infra dicitur: & Dagon, qui erat Deus Gethcorum, in cuius templo posuerunt arcem Philistini; quando acceperunt eam in bello, supra capit. 5. & Beelzebub Deus Aearonitarum, ad quem consulendum ibant aliqui de filiis Israel, vt patet infra 4. lib. capit. 1. nam illuc misit rex Ochoziās, vt respōderet de ægritudine sua. eod. capit. His autem Dijs Philistini attribuebant victoriam suam: nam in templo Astaroth posuerunt armā Saulis ad manendū ibi semper, vt patet infra in litera: & quia Deus Dagon habebatur honorabilissimus inter Philistinos, posuerunt in templo eius caput Saulis, vt patet i. Paralip. capit. 10. Quod autem esset honorabilissimus pater, quia Philistini, cum acceperunt arcem in bello, non posuerunt eam prius in templo alicuius Dei, quā in templo Dagon, vt patet supra capit. 5. in templo autem Beelzebub non legitur, quod posuerint Philistini aliqua spolia belli: sed credendum est, quod posuerint aliqua localia. Erant autem in hoc Philistini insipientes nimis, quia cum Dij sui essent lapidei, & lignei, non poterant adiunare eos, potissimē quia Dagon, qui erat Deus opinatissimus inter Philistinos, non potuit consistere coram arca Domini, sed corruit ad pedes eius, & cum subleuasset eum ministri sui, corruit iterum coram arca, & abscessum est caput eius, & manus supra cap. 5. Erat tamen ista infania antiquissima, ideo quamquā ratio conuinceret illos, non esse Deos, nec aliquid habere virtutis, semper putabant Philistini, quod illi adiuuabant eos in bello, credebant tamen, quod Deus Israelitarum erat maior Dijs suis, & quod non poterant Dij sui defendere eos à Deo Israel, si ille vellet percutere eos: sic patet supra capit. 4. f. Timueruntque Philistini, dicentes: Venit Deus in castra, & ingemuerunt dicentes. Vē nobis: non fuit enim tanta exultatio heri, & nudius tertius: Væ nobis: quis nos saluabit de manu Deorum sublimiū istorum? hi sunt Dij, qui percusserunt Aegyptum omni plaga. Et posuerunt armā eius in templo Astaroth. Iste est vnus de Dijs excellentibus Philistinorum, ideo ad honorandum eum, posuerunt in templo eius arma Saulis.

Posuerunt Philistini arma in templo Astaroth, & non aliorum Deorum propter duo. Quæstio XXVI.

QVAERET aliquis, quare posuerunt arma in templo Astaroth, & quare magis in templo Dei huius, quā aliorum Deorū Philistinorum. Respondendum ad primum, quod posuerunt ibi arma propter duo: primo ad honorem Dei istius, quia Philistini putabant victoriā sibi collatā fuisse à Dijs

à Dijs suis, ideo volebant ponere in templis ipsorū aliqua insignia victoriæ, vt quando illa viderentur, laudarentur Dij, quia dederant victoriam illam: sic enim Dauid fecit: nam occiso Goliath, posuit gladium eius in tabernaculo Domini, & conseruabatur ibi post Ephod, vt patet supra cap. 2. Et erat hoc ad laudem Dei Israel: semper enim apud Gentes obtinuit ista consuetudo, vt honorarentur Dij de victorijs ipsorum. Ad secundum dicendum, quod posita fuerunt arma Saulis in templo Astaroth, quia erat vnus de Dijs principalibus Philistinorum. Si autem obijciatur, quare nō posita fuerunt in templo alterius Dei: dicendum, quod inter Philistinos erant tres Dij principales, scilicet Astaroth, Dagon, & Beelzebub: maior autem erat Dagon; ideo in templo eius positum fuit caput Saulis, vt patet i. Paralipo. capit. 10. Secundus erat Astaroth, & in templo eius posita fuerunt arma, vt patet hic: tertius erat Beelzebub, & in templo eius nihil legitur positum fuisse: sed credendum est, quod fuerunt aliqua insignia virorum bellatorum posita in templo illius. *Corpus vero eius miserunt in muro Bethsan.* Suspenderunt in muro vrbs Bethsan: ista vrbs est in forte Iudæ: fuerunt etiam posita corpora filiorum Saulis in eodem muro, vt patet infra, cum dicitur, quod viri Iabes tulerunt cadauer Saulis, & filiorum eius de muro Bethsan: fuit autem ista suspensio facta ad dedecus Saulis, & ad gloriam victoriæ, & quia illi tres viri erant filij regis, illos solum suspenderunt non curantes de cadaueribus popularium. *Quod cum audissent habitatores Iabes Galaad.* Hic ponitur tertium, scilicet honorabilis, & deuota rumulatio, quam fecerunt viri Iabes Galaad de cadaueribus Saulis, & filiorum eius: fuerunt autem isti viri Iabes studiosi nimis circa Saulē, quia benefecerat eis Saul specialiter, scilicet i principio regni Saulis vnus Naas rex filiorum Ammon, volens occidere viros Iabes Galaad, vel saltem eruere eis oculos dextros, vt patet supra cap. 1. Saul autem liberavit eos tunc, ideo voluerunt ei reddere vicem pro hac misericordia: & vocatur Iabes Galaad, idest, Iabes ciuitas terræ Galaad, quæ pertinebat ad tribum Gad, in qua erant viri fortissimi, vt dixit Moyses in benedictione sua, Deuter. 33. ca. *Quæcumque fecerunt Philistini Saul,* idest, quomodo abscederunt caput eius, & suspenderunt cadauera eius, & filiorum suorum in muro Bethsan. *Surrexerunt omnes viri fortissimi,* scilicet, omnes viri pugnatōres, qui erant in vrbe Iabes congregati sunt, & iuerunt in Bethsan ad portandū inde cadauera Saulis & filiorum suorum. *Et ambulauerunt tota nocte illa,* scilicet, tota nocte, in qua recesserunt de Iabes: iuerunt enim isti viri per noctem ad vrbem Bethsan, vt Philistini nō cognoscerent: nam si per diem iuisset, Philistini auferrent cadauera de muro, & nō possent viri Iabes illa tollere. *Et tulerunt cadauer Saulis, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan.* Ibi enim suspensa erant omnia ista quatuor cadauera, quæ suspenderant Philistini ad gloriam suam & ignominiam Israelitarum: ista ciuitas Bethsan postea vocata est Scitopolis, vt ait Iosephus 6. antiquitarum, & sæpe de hac fit mentio in lib. 1. Machabeorum.

Tres Dij principales Philistinorū.

A Tobias inter omnia opera sua bona specialiter laudatur, quia sepeliebat mortuos, & propter hoc iubeatur auferri tota substantia sua, vt patet Tobie. capit. 1. & 2. isti autem sic fecerunt: ergo merebantur. Item quia isti egerunt, vt auferrent opprobriū gentis suæ: nam Philistini suspenderunt corpora istorum in muro Bethsan ad ignominiam gentis eorum: isti autem, vt auferrent dedecus Hebræorum sepelierunt illa cadauera: nimis tamen merentur illi, qui pro tota republica aliquid agunt, præcipuē ad tollendum ignominiam eius. Item opus meritorium est, quod fit secundum virtutem, & quanto aliqua virtus laudabilior est, tanto est opus eius magis meritorium: viri tamen Iabes exposuerunt se hic ad mortem, introeundo in terrā Philistinorum, vt inde auferrent cadauera Saulis, & filiorum suorum, quod est opus fortitudinis: est autem fortitudo de excellentissimis virtutibus, ideo isti nimis meruerunt: sic enim est de maxima laude Tobie, quia rex tulerat omnem substantiam eius, & iusserat eum occidi, quia sepeliebat mortuos, vt patet Tobie. cap. 1. & tamen post hoc cum sciret quendam esse ingulatum in platea sepeliebat illum, exponens se ad mortem, vt patet Tobie. cap. 2. Item Deus retributionem fecit viris Iabes pro hoc opere, & etiam viri sancti retribuerunt eis: ergo erat opus meritorium: consequentia patet, quia Deus nunquam retribuit alicui, nisi pro bono opere: antecedens patet sequenti lib. cap. 2. scilicet. Misit Dauid nuncios ad viros Iabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam cum Domino vestro Saul, & sepelivistis eum, & nunc retribuet quidē Dominus vobis misericordiam, & veritatem: sed & ego reddam gratiam, eo quod fecistis verbum istud. Dicendum igitur, quod viri Iabes nimis meruerunt, & hoc tripliciter. Primò, quia sepelierunt cadauera mortuorum, quod est opus misericordiæ. Secundo, quia condoluerunt ignominiam gentis suæ, scilicet, quod cadauera regis, & filiorum suorum suspensa essent ad opprobrium suum in terra Philistinum. Tertio propter opus magnæ fortitudinis, scilicet, quia se exposuerunt ad mortem, introeundo in terram hostilem, vt tollerent inde ista cadauera. *Veneruntque Iabes,* idest, redierunt in ciuitatem Iabes, scilicet postquam abstulerunt cadauera de muro Bethsan, redierunt in nocte illa in vrbem Iabes, vt ibi facerent exequias debitas regali funeri. *Et combusserunt ea ibi,* idest & combusserunt corpora istorum, nec sepelierunt ea integra: sic enim fiebat apud Gentiles, quia comburebantur corpora, & postea cineres relictæ ex corporibus ponebantur in tumulis.

An corpora Saulis, & filiorum fuerint combusta, & quare. Quæst. XVIIII.

QVAERET aliquis, an corpora Saulis, & filiorum suorum combusta fuerint. Aliquis dicit quod non, quia ista sepultra fuerunt; vt patet i. Paralipo. cap. 10. scilicet. Tulerunt cadauera Saul, & filiorum suorum, attuleruntque ea in Iabes, & sepelierunt subter quercum, quæ erat in Iabes: ergo nō combusta fuerant, quia alioquin non maneret quod sepeliretur. Item patet, quia apud Hebræos consuetudo erat, vt cadauera sepelirentur, quamquam apud Gentiles cremarentur, vt patet de Sara vxore Abrahæ, Gen. cap. 13. & de Abraham, Gen. cap. 23. & de Isaac, Gen. 35. cap. de Iacob, Lia & Rebecca, Gen. cap. 49. sic etiam erat consuetudo tempore Saulis, & Dauid: nam nepotes, & filij quidam Saulis sepulti fuerunt, vt patet sequenti lib. cap. 2. viderunt ergo

Prima ratio ex aduerso.

Rō secunda.

ergo, quod non fuit combustum cadaver Saulis, aut filiorum suorum, sed fuerunt sepulta. In contrarium viderur, quod fuerint combusta, quia in litera dicitur, quod combustum fuerit ea. Item patet, quia 2. Paralipo. cap. 21. dicitur de rege Ioram: Mortuus est in infirmitate pessima, & non fecit populus secundum morem combustionis exequias, sicut fecerat maioribus eius. Respondendum est, quod inter Israelitas non erat idem modus, quantum ad cadavera omnium: nam cadauera popularium simpliciter sepeliebantur, & nihil comburebatur de eis, nec fiebant ceremonie combustionis aliarum rerum super illa: in cadaueribus autem regum, secus erat, quia ibi fiebant ceremonie combustionis, vt patet in allegata auctoritate 2. Paralipo. capit. 21. patet etiam Iere. capit. 34. vbi dicit Iere. ad Sedechiam regem. Hac dicit Dominus: Non morieris in gladio, sed in pace morieris, & secundum combustiones patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te. Apparet ergo, quod in regibus consuetudo erat, quod fieret combustio. Sed in hoc est dubium, scilicet, an comburentur ipsa cadauera, vel aliquid super cadauera. Quidam dicunt, quod non comburentur cadauera, sed aliquid super cadauera, vel super lectum, in quo erant cadauera, sic patet de rege Afa. 2. Paralipo. capit. 16. cum dicitur: Posuerunt eum super lectum suum plenum aromatibus, & vnguentis meretricijs, quae erant pigmentorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitionem nimiam, idest, combusserunt multa aromata, & vnguenta, & non ipsum: & istud tenet Nicolaus. Alij dicunt, quod cremabantur ipsa cadauera regum: sic patet Iere. capit. 34. scilicet. Secundum combustiones patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te: ergo cadauera comburenda erant, & non solum aliquid super cadauera.

Respondendum est, quod sicut in Hebraeo non erat idem modus apud reges, & populares: quia pro popularibus nihil cremabatur, nec de cadaueribus, nec de alijs rebus, & in rebus fiebant aliquae combustiones: ita non erat idem modus in omnibus regibus, sed in quibusdam cremabantur solum aromata, & quaedam alia super cadauera regum: sic intelligitur quod de rege Afa. 2. Paralip. c. 16. sic etiam intelligitur eod. lib. capit. 21. cum dicitur de rege Iora, quod non fecit ei populus exequias secundum morem combustionis, sicut fecerat maioribus eius. Aliquando autem cremabantur cadauera, scilicet carnes cadauerum, & relinquebantur ossa, vt sepeliretur, ossa autem nunquam cremabantur: & sic fuit hic in Saule, & filiis suis, quia carnes eorum crematae sunt, & ossa fuerunt sepulta, vt patet hic in litera, scilicet. Et combusserunt ea ibi, & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt ea ibi: primum refertur ad cadauera, quia dicitur hic: Et tulerunt cadaver Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan, & combusserunt ea: ossa autem non fuerunt combusta, quia postea translata sunt de Iabes in Gabaa, vt patet sequenti lib. cap. 11. scilicet. Et abiit David, & tulit ossa Saul, & ossa Ionathae filij eius a viris Iabes Galaad, qui furari fuerant ea de platea Bethsan: non enim potest aliquis negare, quod cadauera fuerint hic combusta, vt patet in litera. Dicit autem Ra. David Kimhi, quod hoc fiebat, ne carnes putrescerent: manebant autem ossa incombusta, quia illa non poterant putrescere. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod non stat, quia quanquam comburentur cadauera hic, adhuc manebat aliquid sepeliendum: nam poterat hoc fieri dupliciter: scilicet, quod comburentur carnes, & ossa: vel sola car-

Cadauera popularium sepeliebantur regum vero comburentur.

Ad primam rationem in prin.

nes: si primo modo, manebant cineres sepeliendi: sic fiebat apud Gentiles, quorum cadauera totaliter cremabantur, deinde sepeliebantur cineres: sic orauit Pyramus, quod cineres sui, & Thisbes sepelirentur in sepulchro, vt ait Ouidius, & habetur 4. Metamor. in principio: si autem cremarentur solae carnes, manebant ossa sepelienda: & sic factum est in cadaueribus Saulis, & filiorum suorum, vt supra declaratum est. Ad secundam rationem dicendum, quod illa procedit de popularibus, in quibus non fiebant aliquae ceremonie combustionis cadauerum, vel aliarum rerum: sed integra sepeliebantur: Saul autem erat rex, ideo in eo, & filiis suis aliter factum est. Et tulerunt ossa eorum, scilicet, non cremauerunt ea cum carnibus, sed ad sepeliendum seruauerunt. Et sepelierunt ea ibi, scilicet, in vrbe sua Iabes. In nemore Iabes. I. inter aliquas arbores. Aliter habetur 1. Paralip. c. 10. scilicet attulerunt ea in Iabes, & sepelierunt subter quercum, quae erat in Iabes: dicendum, quod istud procedit propter aequiuocationem nominis Hebraei, quia nomen, quod habetur hic, in Hebraeo significat in differenter quodcunque lignum, vel significat multitudinem arborum, quod patet, quia Gen. 21. dicitur, quod Abraham plantaui nemus in Bersabee, & ibi manifeste accipitur pro viridario, vel multitudine arborum. Et Deuterono. cap. 21. dicitur: Maledictus a Deo est, qui pendet in ligno, idest, furca: & tamen in Hebraeo ponitur idem nomen vtrobique, & idem ponitur hic: ideo potuit accipi pro multitudine arborum: & sic accepit litera nostra hic, cum dixit: In nemore Iabes: sicut accipitur Gen. capit. 21. vel potuit accipi pro vnica arbore, vel ligno: sicut habetur Deutero. cap. 21. Et sepelierunt subter quercum, quae erat in Iabes, est autem quercus vnica arbor. Potest autem dici, quod illa quercus erat in Iabes, idest, in tra vrbe Iabes: vel in Iabes, idest, in territorio, scilicet apud vrbe, sic accipitur Iosue capit. 5. vbi litera nostra dicit, quod erat Iosue in vrbe Iericho territorio, vel agro, & litera Hebraica dicit, quod erat Iosue in Iericho: & tamen manifestum est, quod tunc non erat intra vrbe, vt patet ibidem: sed accipitur esse in Iericho, idest in territorio eius. Et ieiunauerunt septem diebus, idest, postquam sepelierunt cadauera istorum. Et erat istud ieiunium secundum morem Hebraeorum, scilicet, quod non comederent tota die aliquid vsque ad solis Occasum, & in his diebus abstinebant Iudaei ab omnibus delectationibus.

Quare viri Iabes, mortuo Saule, ieiunauerunt septem diebus. Quasi. XIX.

QVAERET aliquis, quare viri Iabes ieiunauerunt septem diebus, mortuo Saule. Respondendum est secundum quosdam, quod hoc fecerunt propter contaminationem: in quo sciendum, quod illi, qui ibant ad exequias alicuius mortui, vel rangebant cadauera eius, vel introbant in domum illius, vel tangebant sepulchrum, aut ossa humana reperta in agro, erant immundi septem diebus, in quibus non accedebant ad communicationem aliorum hominum, vt patet Nume. capit. 19. viri autem Iabes tulerunt cadauera Saulis, & filiorum eius de vrbe Bethsan, & interfuerant exequijs: ideo omnes erant immundi per septem dies: & ob hoc dicunt, quod debebant illis septem diebus ieiunare. Sed hoc non stat, quia Nume. capit. 19. vbi ponitur lex de immundicia super mortuo, solum dicitur, quod immundus lustratur aqua lustrationis die tertio, & septimo, & in die septimo laualet corpus suum, & vestes, maneretque

Ad secundam.

retque immundus vsque ad solis Occasum, & tunc posset intrare in castra, & recipereur ad communicationem aliorum hominum, & participationem sacrorum. Diebus autem septem praecedentibus, non poterat introire in castra, Num. capit. 5. de ieiunio tamen nihil vnquam mandatur. Item patet hoc, quia quando mortuus fuit Abner, David iuit ad exequias sequens feretrum, plangebatque nimis, sequenti lib. cap. 4. ex quo immundus erat super mortuo, & tamen non ieiunauit, nisi vna die eod. ca. ideo propter immundiciam contractam super mortuo, non ieiunauerunt viri Iabes septem diebus. Aliqui dicunt, quod ieiunauerunt propter planctum Saulis, & filiorum suorum, scilicet, quia tenebantur facere hoc propter reuerentiam regis. Sed non stat, quia David etiam, & viri sui planxerunt Saulem, & filios suos planctu magno, sequenti lib. cap. 1. ergo non ieiunauerunt, nisi vna die eod. cap. si tamen tenerentur, vel esset consuetudo, quod ieiunarent diebus septem in morte regum, ieiunasset tot diebus David. Dicendum est igitur, quod viri Iabes fecerunt hoc ad impendendum honorem, & compassionem funeri Saulis, & hoc specialius egerunt, quam omnes Israelitae: primo quia exposuerunt se morti, euadendo in vrbe Bethan pro cadaueribus horum. Secundo, quia affixerunt se diebus septem ieiunio propter mortem Saulis, hoc autem fuit in signum gratitudinis: nam Saul liberauerat viros Iabes a morte, quando Naas rex Ammon oppugnabat eos, petieruntque ab illo inducias dierum septem, vt si non esset, qui liberaret eos in diebus illis, traderent se regi Ammon, ad hoc, quod erueret oculos eorum dextros: Saul autem ante finem horum dierum triumphauit magnifice de Ammonitis, & liberauit viros Iabes: ideo in memoriam illorum septem dierum, ieiunauerunt septem diebus pro Saule, & filiis suis, & non ex praecipio, nec ex consuetudine: istud tenet Ra. David Kimhi. Fuit autem istud opus supererogationis: vnde David nimis laudat viros istos. De hoc, sequenti lib. cap. 2. & David, quanquam esset vir bonus, non ieiunauit, nisi die vno: quia etiam ad hoc non tenebatur, sed fecit ad ostendendam misericordiam, quam praestabat funeri Saulis.

Chronica breuis omnium regnorum mundi, quae fuerunt a tempore Heli vsque ad obitum Saulis. Quasi. XX.

CHRONICA temporalium incidentium, ex fine libri Iudicum, & Ruth omissa fuerat, nunc autem eam denuo reperamus. euentus quosdam temporis huius, & historiam libri sub breuitate enarrantes: tempora enim huius primi libri in Heli sacerdote inchoant, & in morte Saulis finiunt. Fuit autem Heli sacerdos de filiis Ithamar, ad quos summum sacerdotium non pertinebat: fuit tamen Heli assumptus propter probitatem in iudicem Israel, cum nondum essent reges, qui & iudicauit Israel quadraginta annis, vt patet supra cap. 4. cuncte esset velut Dominus totius populi, dicunt summum sacerdotium sibi vsurpasse, quod ad domum Phinees filij Eleazar in aeternum pertinebat ex pacto Dei, Num. cap. 2. sic ait Vincentius in Speculo historiali. lib. 3. Sed magis dicendum est, quod iste erat vir bonus, & sacerdos de domo Phinees erat tunc viri nequam: vnde propter huius bonitatem, & illorum nequitiam, Deus transtulit summum sacerdotium in Heli: sic colligitur supra cap. 2. & promissit Deus illi, quod in aeternum essent sacerdotes de domo sua: cum dicitur. Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo, vsque in sem-

piternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me: sed quicumque glorificabit me, glorificabo eum: & qui contemnunt me, erunt ignobiles. In quo praenunciatum est, quod propter peccata filiorum suorum non maneret summum sacerdotium in domo sua in aeternum: sed mansit solum per quosque viros, scilicet in ipso, & in Phinees filio suo, & in Achitob filio Phinees, & i Achimelech filio Achitob, iste occisus est a Saule cum octogintaquinque sacerdotibus, & ciuitas Nobe cum tota domo Heli tunc perijt, supra capit. 22. euasit autem Abiathar filius Achimelech, qui postea fuit summus sacerdos tempore David, vt colligitur sequenti lib. capit. 8. & 15. quae postea a sacerdotio amouit Salomon infra 3. lib. capit. 2. & hoc, vt impleteretur maledictio super domum Heli, eod. cap. postea autem nunquam fuerunt sacerdotes magni de domo Heli: fuit autem ipse primus, qui de domo Ithamar sacerdotio summum functus est, & Abiathar vltimus, vt ait Iosephus quinto antiquitatum. Aliqui putant istum Heli fuisse Eleazarum filium Aaron: & mortuum eorum est, quia Eleazarus fuit pater Phinees, Num. capit. 25. ita etiam Heli fuit pater Phinees, supra cap. 1. & 2. Sed falsum est: quia Eleazarus fuit contemporaneus Iosue ante tempora iudicum: de cuius morte habetur Iosue, capit. vltimo: Heli vero fuit penultimus de iudicibus parum ante Saulem. Vixit autem Heli annis nonaginta octo, cuncte esset senex, nec posset ministrare in summo sacerdotio, transtulit illum in filium suum Phinees: habebat enim duos, scilicet Ophni, & Phinees: qui ministravit viuenti patri, vt ait Iosephus 5. antiquitatum. Isti fuerunt viri pessimi, delinquentes in officio sacerdotali, & dormientes cum mulieribus, quae excubabant in ostio tabernaculi, supra cap. 2. quos Heli grandaeuus verbis leuiter corripuit: ideo Deus iratus misit ad eum virum prophetam praenunciantem occasum domus eius, eod. capit. Cepit autem sub temporibus huius Samuel filius Elcana, leuita de familia Caathitarum, qui in pueritia sua ministrabat coram Heli, supra c. 2. Iste anno duodecimo non completo, vt ait Iosephus 5. antiquitatum. prophetauit de euersione domus Heli, supra cap. 3. Cuncte esset Heli annorum nonaginta octo, Philistini inierunt bellum contra Israel: ducta est arca in castra: percussis vero, & fugatis Israelitis, arca a Philistinibus capta est: quo ad dito, Heli corruens de sella sua, fractis cervicibus, expirauit, supra capitulo quarto, in quo finitus est annus quadragesimus primus, quo ipse iudicauit Israel. Mortuo itaque Heli, Samuel propter vitam probitatem, & excellentiam prophetiae, a toto Israel in iudicem acceptus est, qui tanquam rex erat: In principio autem temporis huius fuit arca in terra Philistinorum mensibus septem, percussis Philistinibus plaga magna: quam postea cum muneribus retulerunt, supra capitulo quinto, & sexto. Iudicauit autem Samuel Israel annis viginti, in quibus consuetus erat quolibet anno discurrere per terram Israel, iudicabatque Israel in tribus locis, scilicet, Galgala, Bethel, & Masphat: deinde reuertebatur in Ramatha vrbe suam, quousque sequenti anno inciperet circundare totum Israel: & sic faciebat per singulos annos, supra capitulo septimo. Huius tempore Israelitae coluerunt Dominum, nam ipse reduxit eos de cultu Baalim, & Astaroth, ad cultum Dei. Accidit autem tunc Philistinus inire bellum contra Israel, congregatis Israelitis in Masphat ad sacrificium, orauit Samuel pro Israel Dominum, qui in tonitruo fragore magno de celo super Philistinos, fugatique sunt a facie Israel, & reddiderunt vrbes

Contra aliquos creditores Heli fuisse Eleazarum filium Aaaron.

Samuel lectus in dex.

vrbes, quas abstulerant Israelitis, supra cap. 7. Hoc tempore manebat tēplum Domini in vrbe Nob, quia post mortem Heli translatum fuerat de Silo in Nob: mansitque ibi toto tempore Samuelis, & regni Saulis ferē, vsquequo Saul occidit sacerdotes, & delcuit vrbes Nob, supra capitu. 22. tunc enim translatum est tabernaculum in Gabaon: fuitque in Nob, quasi per quadraginta annos. Hoc tempore arca Domini non erat in sanctuario, sicut fuerat à principio, intra sancta sanctorum, quia ex quo capta est à Philisthinis tempore Heli, nunquam rediit ad tabernaculum vsque ad annum vndecimum regni Salomonis: quando aedificato templo, duxit eā de domo Dauid in templum, vt patet. 2. Paralipo. c. 7. & fuit istud tēplum annorum quasi nonaginta duorum, quod patet, quia à morte Heli, vsque ad regnum Dauid computantur anni quadraginta, quos attribuit scriptura regno Saulis, vt patet A. & capit. 13. deinde Dauid regnavit annis quadraginta, infra 3. lib. capitulo 2. Salomon autem anno quarto regni sui cepit templum aedificare, quod septem annis finitum est. De hoc 3. Regum capitulo sexto, vsque ad nonū, quibus coniunctis, colliguntur anni quasi nonaginta duo, quibus mansit arca extra sanctuarium: mansit autem toto tempore Samuelis, & Saulis in Cariathiarim, in domo Abinadab supra cap. 7. postea autem Dauid anno septimo, regni sui, quādo factus est simul rex super Israel, & Iudam, duxit arcam de Cariathiarim in Ierusalem: quā māsit tribus mensibus in domo Obededom: deinde translata est in domum Dauid, sequenti lib. cap. 6. & 1. Paralipo capit. 16. Fuit autem tempus, quo mansit arca in Cariathiarim, quasi quadraginta septem annorum. I. toto tēpore Samuelis, & Saulis, quod est annorum quadraginta & septem annis, vel quasi octo de regno Dauid: nam transtulit arcam Dauid de Cariathiarim in Ierusalem, quando cepit regnare super totum Israel, vt patet sequenti lib. cap. 7. ante hoc autem regnauerat annis septem, & mensibus septē super Iudam sequenti lib. cap. 2. tempus autem, quo mansit arca in Ierusalem in domo Dauid extra sanctuarium, fuit annorum quasi 35. quod patet subtrahendo 47. præcedentes de 92. manebat anni 35.

Senescente autem Samuele, cum non posset conuenienter discurrere per totum Israel, sicut consueuerat, instituit duos filios suos iudices Israel, qui iudicabant populum in Bersabea. Isti autem declinauerunt post auariciam, ideo modico tempore iudicauerunt. Venerunt autem Israelitæ ad Samuelem petentes regem. sicut ceteræ gentes, vt patet supra cap. 8. Hic finiti sunt viginti anni, in quibus iudicauit Samuel Israel: ipse. n. fuit vltimus iudex Israel, vt patet supra capit. 12. Disposuerat autem Deus dare Israelitis reges. Quādam verò die, veniente Saule ad Samuelem, inquisituro pro alinabus, quæ perierant de grege patris, vixit eum Samuel in regem in secreto: postea autem publicè, per sortes electo regem in Masphat à toto populo, sorte inuērus est Saul supra capit. 10. Qui in principio regni sui, cum nondum plenè obedirent ei Israelitæ, victoriam magnificam habuit de Ammonitis pugnantibus contra Iabes Galaad: ppter quod renouata est vnctio eius, & concorditer totus populus vixit eum in Galgala supra capitulo vndecimo. Regnavit autem annis 20. 18. quidem viuente Samuele, & duobus mortuo illo: quanquam scriptura computat annos quadraginta regni Saulis A. & capitulo decimotertio, quod fit: quia viginti anni, in quibus iudicauit Samuel, computantur cum annis Saulis, & sunt quadraginta, Saul autem nouiter regnans, elegit sibi

de Israel tria millia virorum: quorum duo millia erant cum eo in Machmas, & in Bethel: mille autē cū Ionatha in Gabaa, supra capitulo decimotertio. Eo tempore Philisthini dominabantur Israelitis, eratque magna turba eorum in terra Israel, quæ vocabatur statio Philisthinorum, & ista erat in Gabaa: Cogebat autem ista statio Philisthinorum Israelitas ad seruandum leges Philisthinorum. scilicet vt soluerent eis tributa certis temporibus, & vt non possent habere Israelitæ fabros ferrarios ad fabricandum arma, ne possent se erigere contra Philisthinos hanc stationem Philisthinorum percussit Ionathas, & tunc Israelitæ ceperunt rebellare Philisthinis supra capitulo decimotertio. Congregata est autem innumerabilis multitudo Philisthinorum curruū, & equitum, & peditum, vt delerent Israelitas, qui se absconderunt à facie eorum in cauernis terræ: tunc Ionathas, cum esset quadam die cum patre suo, & haberet solum sexcentos viros, ascendit ad castra Philisthinorum cum solo armigero suo, percussitque castra, supra capitulo decimoquarto. Post hoc autē Saul magnifica bella egit contra gentes multas, scilicet Moab, Ammon, & Edom, & reges Saba, & Philisthæos, & quocunque se verteret, superabat. Eo tēpore misit Deus Saulem ad pugnandū cōtra Amalec, cuius præceptis plenè non obediens, à Deo damnatus est, præ nunciato sibi, quod auferretur sibi regnum Israel de manu sua, supra capit. 15. Tunc vnctus fuit Dauid in regem secretè, & spiritus Domini recedens à Saule, transiuit ad Dauid. inuasitque Dæmon Saulem, qui torquebat eum frequenter: ad cuius releuationem Dauid vocaruset, vt citharizaret coram Saule, supra capitulo decimo sexto. Post hoc aliquanto tempore, accidit bellum Philisthinorum contra Israel, in quo Dauid occidit Goliath, supra capitulo decimo septimo. Tunc Saul constituit Dauid principem virorum belli, & Ionathas iniuit foedus cum illo, supra capit. 18. Eo tempore cum ferret Dauid corā Saule caput Goliath in Ierusalem, cantauerunt mulieres, dicentes: Percussit Saul mille, &c. & tunc cepit Dauid odiosus esse Sauli, conatusque est Saul semel eum lancea confodere, sed post ad velandam nequitiam suam, & vt posset facilius occidere Dauid, dedit ei Michol filiam suam in vxorem, supra capit. 18. Ex eo tempore coepit Saul persequi Dauid prius occultè, deinde manifestè: quouique exclusit eum de terra Israel in terram Philisthinorum, vt patet supra eod. capit. 18. vsque ad 27. Fuit autem exirus Dauid de terra Israel, quatuor mensibus ante mortem Saulis: nam quatuor mensibus solum mansit Dauid in terram Philisthinorum, supra capit. 27. & tamen ibi manebat, quando mortuus est Saul, vt patet sequenti lib. capitulo primo. Dum autem fiebat persecutio Dauid, accidit mori Samuelem annis duobus ante mortem Saulis, de quo supra capit. 25. Postea autē congregatis Philisthinis in bellum contra Israel, & consultata Pythonissa, mortuus est Saul, & tres filij sui in eodem bello: fuit autem totum regnum Saulis annorum viginti, à quo inceperunt reges Israel: à Samuele autem ceperunt tempora prophetarū nominatorum in scriptura.

De historia temporum. Tempora prophetarum, quando inceperunt. Quæst. XXI.

SCIENDVM autem, quod annus primus, quo cepit iudicare Heli Israel, fuit annus 356. ab exitu de Aegypto: quod patet, demendo quadraginta annos temporis sui, & quadraginta annos regni Saulis, &

Jonathas percussit magnam stationē Philisthinorum Gabaa.

Quando ceperunt regni Corinthiorū & Lacedæmoniorū. Nota De Codro.

Quo tēpore Homerus clauit. Reges Albanorum. Reges Romanorū.

Quo tempore mortuus est Samuel.

lis, & iudicaturæ Samuelis, & quadraginta annos regni Dauid: & quatuor annos regni Salomonis, qui fluxerunt de regno suo, quando coepit aedificare templum, de annis 480. qui fluxerant ab exitu de Aegypto vsque ad principium aedificationis templi, vt patet infra tertio lib. capitulo sexto, manebunt anni 356. Erant autem tūc de ætate tertiana 866 ab exordio quoque seculi, vsque tunc fluxerant anni duo millia 809. Cū autem cepit regnare Saul erat annus 416. ab exitu de Aegypto, & de ætate tertia erat annus 926. ab exordio seculi fluxerant anni duo millia 869. hoc patet addendo 60. annos, qui fuerunt inter principium iudicaturæ Heli, & regni Saulis, quorum quadraginta pertinent ad Heli, & viginti ad Samuelem. Tempore autem Heli filij Hectoris recuperauerunt Troiam, expulsis inde nepotibus Anthenoris. Tempore autem Saulis accidit quoddam bellum magnum, inter Israelitas, & Agarenos: nam filij Gad pugnaverunt contra Agarenos, siue Arabes, & præualuerunt cōtra eos, occupaueruntque magnam partem terræ eorum, & pecora, vt patet 1. Paralipo capitu. 5. Anno 15. regni Saulis, qui erat annus ab exitu de Aegypto 431. & de ætate tertia, erat annus 941. & ab exordio seculi fluxerant anni duo millia 884. Ceperunt duo regna magna in terris, scilicet regnum Corinthiorum, & Lacedæmoniorum. Tūc autem apud Athenienses regnabat rex 17. nomine Codrus: de hoc Eusebius in chronicis, & Vincentius. 3. lib. Speculi historialis. De Codro regem dicit Valerius lib. quinto tit. 4. de pietate erga parentes, & patriam Codrus rex Atheniensis, cū ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata, ferro, & igni vastaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculum confugit: & per legatos sciscitatus est, quo nā modo tam graue illud bellum discuti posset. Respondit Deus, ita finem ei fore, si ipse hostili manu occubisset, quod quidem non solum in totis Atheniensium castris, sed etiam contrarijs percrebuit, eoque factum est, vt ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret: ideo postquā cognouit, depositis insignijs Imperij, familiare cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese obiecit, vnumque ex his falce percussum in cædem suam compulsi: cuius interitum ne Athenæ occiderent, effectum est, de hoc meminuit Virgilius in 6. Aeneid. s. dicens: & iurgia Codri. Hoc tēpore, vt quibusdam placet, Homerus poeta excellentissimus græcorum poetarum fuit, sed alij aliter sentiūt. Hoc tempore regnabat apud Italiam quartus rex Albanorum, nondum constituta vrbe Roma, & iste erat Syluius Aeneas filius Posthumi: nam primus horum regum, à quo Romanorum origo cepit, fuit Aeneas, de bello Troiano fugiens. Secundus rex fuit Ascanius filius Aeneæ, & Creusæ, qui regnavit in Albania. ipse: enim vrbes illam condidit, vt ferunt. Tertius rex fuit Posthumus Aeneæ, scilicet quidam filius eius, qui natus est mortuo Aeneæ, & hic Posthumus vocabatur. Isti tres regnauerunt in Italia, antequam Saul regnaret in Israel. Quartus rex Italorum, qui Latini dicti sunt, fuit Syluius Aeneas filius Posthumi: & iste regnare cepit regnante Saule, de hoc dicitur in Historia scholastica: In diebus illis apud Latinos quartus regnavit Siluius Aeneas, filius Posthumi. Alia tamen historia quartum ponit Syluium Latinum vterinum fratrem Posthumi, & quintum Syluium filium Aeneæ. His temporibus Homerum fuisse, quidam dicunt, de quo magna dissonantia est apud veteres. Crites ponit eum ante descensum Hera-

clidarum in Peloponensium vrbes: Erifthenes centesimo anno à captiuitate Troiæ: Aristaleus, & Philodorus, tempore emigrationis Ionice: Apollodorus Atheniensis, anno 344. post destructam Troiam. Alij autem tempore modico, antequam Olympiades inciperent. Alij autem ponunt Homerum ante tempora ista. Alij autem multo post, scilicet, sub Iosaphat rege Iudæ. Iste enim duos libros excellentissimos totius operis suis edidit, scilicet Iliadem, in qua de bello Troiano agitur, & Odysseam, quæ de laudibus, & gestis Vlyssis conscripta est: de hoc ait Valerius libro nono. capitulo de mortibus nō vulgaribus. Homerus cū in quadam insula quæstionem sibi à piscatoribus propositam soluere non valeret præ amaritudine cordis mortuus est. Anno decimoquinto regni Saulis, de quo supra dicebatur, cepit regnare apud Lacedæmonios, qui sunt in Græcia, & vocantur nūc Constantinopolitani, rex primus nomine Euristeus, & regnavit annis quadraginta duo. Post hunc verò regnavit Aegis, anno vno. Post quem tertius regnavit Scretarus annis triginta quinque. Quartus Labotes annis triginta septem. Quintus Doustus, annis vigintinovem. Sextus Agefilus, annis quadragintaduo. Septimus Archelaus, annis sexaginta. Octaus Theletus, annis quadraginta. Nonus Chalamones, & in hoc reges Lacedæmoniorum defecerunt, scilicet anno Azariæ regis quadragesimo secūdo, qui & Ozias dictus est. Deinde transiuit genus Lacedæmoniorū ad alterū genus principatus. Anno prædicto decimoquinto. Saulis, cepit regnum Corinthiorum: quorum primus rex fuit Aletes, regnans annis 31. Secundus fuit Chiron regnans annis 37. Tertius Agelas, regnans annis triginta septem. Quartus Plinius, regnans annis 35. Quintus Bartis, regnans annis 35. à quo reges Barti cognominati sunt, Sextus Agelas, regnans annis triginta. Septimus Endimius, regnans annis vigintiquinque. Octaus Aristomedes, regnans annis triginta septem. Nonus Agemon, regnans annis sexdecim. Decimus Alexander, regnans annis vigintiquinque. Vndecimus Thalestes, annis duodecim, regnans: tunc Corinthiorum reges defecerunt, verlaque est terra ad alterum genus principatus: & hoc fuit anno Azariæ regis Iudæ. 42. & sic regnum Corinthiorum, & Lacedæmoniorum totaliter æqualia fuerunt, quia ambo ceperunt anno quintodecimo regni Saulis, & ambo finita sunt anno 42. regis Ozia: Et fuit duratio istorum regnorum, quasi 290. annis: quod patet computando tēpora regum, vt scriptum est. De his Eusebius Cesarientis in chronicis. Anno, quo mortuus est Saul finita est tertia ætas seculi, habens annos. 840. & cepit ætas quarta in Dauid: de hoc Vincentius tertio libro speculi historialis. Eodem anno regnabat apud Lacedæmonios primus rex Euristeus, & apud Corinthios primus rex Aletes: Anno autem quinto regni vtriusque mortuus est Saul: quod patet, quia isti duo reges ceperunt regnare anno quintodecimo regni Saulis, vt dictum est: Saul autem solum viginti annis regnavit, vt ait Iosephus sexto antiquitatum.

G E E S T A temporum sub Heli, Samuele, Saule, & calamitates, atque prosperitates sibi vicissim succedentes populi Iudaici, hic primus liber nobis descripsit

Dauid regnavit annis 40. Salomon 4. anno sui regni coepit aedificare templum.

Constantinopolitani quondam Lacedæmonij.

Reges Corinthiorū.

psit: in cuius expositione literali tantum, ^F ignoscat, & charitatiuè corrigat. Æmulatoribus verò singulis opusculis meis, ad Lacerandum, caninoque more, & iracundo corroendum, viam omni modo præclusam esse volo.

vsque nunc pro viribus infudauimus: Si- quid autem ex ignorantia, quæ nobis con- nata est, aut ex multiloquio. *In quo iuxta Sa- lomone[m] raro peccatum deest,* deliquimus, ha- bet benignus lector, quid misericorditer

Hieronimus Polus excudebat.

R E G I S T R V M.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T
V X Y Z. & Aa.

Omnes sunt Quaterniones præter Aa, quæ sunt Quinterniones.

